

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ.

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ.

(ΙΑ.)

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως τῶν ἡμερῶν μας,

ἐκ παλαιῶν ἀπανθισθεῖσαι, καὶ τὰ νεώτερα ἐξ ἀρίστων Γερμανῶν ἱστοριογράφων ἐλευθέρως μεταφρασθεῖσαι

ὑπὸ

Κ. Μ. ΚΟΥΜΑ.

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ.

Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας.
Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἀντωνίου Λὐκούλου.
(Anton v. Haykul.)

1831.

ΠΙΝΑΞ.

ΝΕΩΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Βιβλίον Πρῶτον.

Ἀπὸ τῆς τῶν Γάλλων ἐπαναστάσεως ἕως τῆς αὐτοκρατορήσεως τοῦ Ναπολέοντος. (1789—1804.)

ΝΕΩΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Βιβλίον Πρῶτον.

Ἀπὸ τῆς τῶν Γάλλων ἐπαναστάσεως ἕως τῆς αὐτοκρατορήσεως τοῦ Ναπολέοντος.

(1789 — 1804).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Τὴν νεωτάτην ἱστορίαν ἐμπορεῖ τις νὰ ὀνομάσῃ καὶ ἱστορίαν τῶν ἡμερῶν μας, ἐπειδὴ περιλαμβάνει τὰς ἀπὸ τοῦ 1789 ἔτους ἕως τῆς σήμερον συμβάσας ταραχὰς τῆς Εὐρώπης, τῶν ὁποίων ὅλοι οἱ κατὰ τὸ παρὸν ζῶντες τέλειοι ἄνθρωποι ἐγείναμεν θεαταὶ ἢ κἂν μακρόθεν παρατηρηταὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων δραμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπαράστησεν ὁ αἱμοβόρος Ἄρης. Τὰ εἰς τοῦτο τὸ χρονικὸν διάστημα γενόμενα εἶναι τόσον πολλὰ, ὥστε πολλοὶ καὶ καλοὶ συγγραφεῖς διαφόρων ἐθνῶν τὰ ἱστόρησαν εἰς πολυτόμους βίβλους. Ἡμεῖς ὅμως φροντίζοντες πανταχοῦ τὴν μεσότητα, θέλομεν παραλάβειν ἐνταῦθα τόσον μόνον μέρος αὐτῶν τὸ οὐσιωδέστατον, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ συμμετρία καὶ ἡ ἀναλογία τοῦ παρόντος συντάγματος.

Ἡ μεταπολίτευσις τῆς Γαλλίας εἶναι κυριώτερον μέρος τῆς νεωτάτης ἱστορίας. Ἄναψεν εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἔθνους ἐκείνου φωτία ὀλέθριος, ἡ ὁποία ἐβόσκησεν ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, κατέφαγεν ἀναρίθμητα πλούτη, καὶ ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν Ἅδην πολλὰς μυριάδας ψυχῶν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ καιροὺς διαφόρους τῆς πολιτικῆς ταύτης κινήσεως συγκινεῖται ὅλη σχεδὸν ἡ Εὐρώπη· διὰ τοῦτο καθὼς εἶναι συναμεμιγμένοι μὲ τοὺς Γαλλικοὺς θορύβους ὅλοι οἱ λαοὶ, οὕτω καὶ αἱ ἱστορίαι των δὲν καταστρόνονται πλέον χωριστὰ, ὡς εἰς τὴν παλαιὰν καὶ νέαν ἱστορίαν, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνονται ὁμοῦ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλίας ἕως τοῦ 1815 ἔτους. Διαιροῦμεν δὲ τὸ ὅλον τῆς

νεωτάτης ἱστορίας εἰς βιβλία τρία κατὰ τὰς τρεῖς ἐπισήμους ἐποχάς της. Τὸ πρῶτον τούτων περιλαμβάνει τὴν δημοκρατουμένην Γαλλίαν, τὰς ἐσωτερικὰς δυστυχίας της καὶ ἐφεξῆς τὰς πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης πάλας της ἀπὸ τοῦ 1789 ἔτους ἕως τοῦ 1804. Τὸ δεύτερον τὴν αὐτοκρατορουμένην Γαλλίαν καὶ τοὺς μυριονέκρους πολέμους τοῦ Αὐτοκράτορός της ἕως τῆς πτώσεώς του (1804 — 1815). Τὸ τρίτον, τὰ ἀπὸ τῆς εἰς τὴν βασιλείαν τῆς Γαλλίας καταγωγῆς τοῦ Βουρβωνικοῦ γένους ἕως τὰ μέσα τοῦ παρόντος 1831 ἔτους.

1. Ἀρχὴ τῆς τῶν Γάλλων ἐπαναστάσεως.

Τοὺς προδρόμους τοῦ φρικτοῦ τούτου φαινομένου ἴδαμεν κατὰ πλάτος εἰς τὸν Θ΄ τόμον (σελ. 417 — 436). Ἡ ἄσωτος κυβέρνησις δύω Λοδοβίκων, ΙΔ΄ καὶ ΙΕ΄, ἐφόρτισε τὸ βασίλειον μὲ χρέη ἀβάστακτα. Αἱ δύω κλάσεις, τῶν Εὐγενῶν καὶ τοῦ ἱερατείου, ἐβάσταζαν ὅλην τὴν ὑπεροχὴν, ἀφοῦ διὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν εἶχαν χάσειν τὸ ἠθικὸν κράτος, ἐπάνω τοῦ ὁποίου δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ ὑπεροχή. Ἡ μέση κλᾶσις τῶν πολιτῶν, παραβλεπομένη εἰς τὰς ἐντίμους ἀρχὰς καὶ ἀξίας, κατεβαρύνετο μὲ φόρους, καὶ ἐνταυτῷ ἐκεντρίζετο ἀπὸ τὰς διδασκαλίας τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Ῥωσὼ νὰ καταπατῇ τὸ σέβας καὶ τὴν ὑπόληψιν, τὰ ὁποῖα ἀπελάμβαναν μέχρι τοῦδε αἱ δύω ἀνώτεραι κλάσεις. Ὁ Ἐλβετὸς Νέκκερος, μὲ σκοπὸν νὰ διορθάσῃ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ ἀπαντηθῇ τὸ βαρὺ χρέος τοῦ βασιλείου, συνεκάλεσε τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Εἰς ταύτην ἦλθαν ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν ἠρεθισμένοι ἀπὸ τῆς νέας φιλοσοφίας τὰ δόγματα, καὶ δημαγωγοῦντες τὸ πλῆθος ἐπροσπάθουν νὰ ἀνακαινουργήσωσι τὴν παλαιὰν Γαλλίαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς πολιτείας τῶν Ἀγγλαμερικα-

τῶν. Ὁ φιλάνθρωπος βασιλεὺς Λοδοβῖκος Ι϶΄, μὴ θέλων νὰ μεταχειρισθῇ αὐστηρότητα κατὰ τοῦ λαοῦ του, ἀφῆκε τὸν ὄχλον νὰ φθάσῃ εἰς τοιαύτην ἐπανάστασιν, ὥστε καὶ θέλων δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ τὴν καταπατήσῃ.

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἔῤῥηξαν τὴν Γαλλίαν εἰς κατάστασιν, τὴν ὁποίαν τρομάζει ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅταν μόνον τὴν ἀκούῃ, καὶ μάλιστα κατὰ τὰ τέλη τῆς ιη^ης^ ἑκατονταετηρίδος, ὁπότε ἡ Εὐρωπαία ἀνθρωπότης ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἀνέβη τὴν κορυφὴν τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅς τις ἀναγνώσῃ τὴν ἱστορίαν ταύτην, θέλει ἰδεῖν ὀφθαλμοφανῶς, ὅτι ἡ ἀναρχία καθιστάνει τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν χειροτέραν παρὰ συναγέλασιν λύκων, φρικτὸν ἐνδιαίτημα τῆς κακίας, ἀληθινὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, καὶ θέλει πληροφορηθῆν, ὅτι τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦσιν ἡ νόμιμος ἀρχὴ καὶ ἡ ἱερὰ πίστις, τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύω ἔχασαν οἱ ἄλλως ἀξιέπαινοι καὶ φιλάνθρωποι Γάλλοι, ὅταν ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τὸν κακὸν δαίμονα τῆς ἐπαναστάσεως.

Παραπέμποντες τὸν ἀναγνώστην νὰ ἴδῃ ὅσα προηγήθησαν τῆς ἀθλιότητος ταύτης εἰς τὸν Θ΄ τόμον (σελ. 436 — 466), λέγομεν ὅτι ἀρχὴ ταύτης ἔγεινε κατὰ τὴν 12 Ἰουλίου 1789, ὁπότε ἐπαναστὰς ὁ ὄχλος τῶν Παρισίων (σελ. 467) ἐκυρίευσε τὴν Βαστίλλαν (14 Ἰουλ.), τὴν ἐκρήμνισε, καὶ ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐπεχείρησε τοὺς νεωτερισμούς της μὲ ἐθελούσιον ἢ ἠναγκασμένην συγκατάθεσιν τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἡ πρώτη βία κατὰ τοῦ βασιλέως ἐτολμήθη τὴν 6 Ὀκτωβ. 1789, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς μεταπολιτεύσεως ἐμπορεῖ προσφυῶς νὰ τεθῇ κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν. Ἀναργυρία μεγάλη καὶ μία σπάνις ψωμίων εἰς τοὺς Παρισίους ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοῦτο. Διὰ τοῦτο ἤρχισεν ὁ λαὸς νὰ βοᾷ, καὶ οἱ δημεγέρται

διέδιδαν τὴν δυστυχῆ γνώμην, ὅτι διὰ περισσεύσεως τῶν κακῶν θέλει ἐλθεῖν ἡ εὐτυχία (Τόμ. Θ', σ. 484).

2. Ὁ βασιλεὺς ἐκ Βερσαλιῶν φέρεται εἰς τοὺς Παρισίους.

(1789).

Καὶ τότε ὠφέλησεν ἡ δυστυχὴς κατάστασις τοὺς ἀντιπάλους ἐκείνων, οἵτινες τὴν ἐσυνήργησαν. Τότε ἔλαβαν ἁρμόδιον καιρὸν νὰ μεταφέρουν καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν εἰς Παρισίους, ὅπου ἠδύνατο νὰ ἐξουσιασθῇ ἐντελῶς ἡ μερὶς τῶν ἀγαθοφρόνων. Τοῦτο ἔμελλε νὰ γείνῃ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου. Καὶ ὁ Αὐρηλίας αὐτὸς ἐπεθύμει ἴσως κατ' ἀρχὰς νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ βασιλεὺς ἐκ Παρισίων, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀναγορευθῇ αὐτὸς γενικὸς Κυβερνήτωρ. Ἀφοῦ ὅμως ἀπέτυχε τὸ σχέδιον τοῦτο, φαίνεται ὅτι ἐπροσπάθησε νὰ ἀναπαύσῃ τὴν φιλεκδικίαν του μὲ τὸν φόνον τῆς βασιλίσσης. Ἀναμφιβόλως ἐμελέτων νὰ ἐξαποστείλουν τότε ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὸν βασιλέα διὰ νὰ βάλουν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν νέον Κατιλίναν. Ἀλλ' εἰς τὴν αὐλὴν ἐδόθησαν αἱ ἀπαιτούμεναι περὶ τούτου ἀγγελίαι, καὶ ἐπεβεβαιώθησαν καὶ ἀπὸ πολλὰ μέλη τῆς συνελεύσεως. Τότε οἱ μὲν συνεβούλευαν τὸν βασιλέα νὰ μεταθέσῃ εἰς Τρικάσας τὴν συνέλευσιν ταύτην, ἥτις καὶ αὐτὴ ἐπεθύμει νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς τοῦ ὄχλου κραυγῆς. Οἱ δὲ, νὰ ὑπάγῃ εἰς Μέτας καὶ νὰ γείνῃ κορυφαῖος τῶν πιστῶν μεινάντων στρατευμάτων· ἄλλοι δὲ, νὰ ἐκδοθῇ ὅλος εἰς τὸ ἔθνος καὶ μὲ τὴν οἰκείωσιν τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς νὰ κρημνίσῃ τῶν συνωμοτῶν τὰ βουλεύματα. Ὁ Λοδοβῖκος ἤθελε τὴν μέσην ὁδὸν, νὰ μείνῃ εἰς Βερσαλίας, νὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν μικρὰν φρουράν του, καὶ νὰ οἰκειωθῇ καὶ τὴν ἐκεῖ Ἐθνικήν.

Τῳόντι δὲ τινὲς ἀρχηγοὶ τῆς ἐσχάτης ἐκαταπείσθησαν πρὸς ἀνακουφισμὸν τῶν πολιτῶν νὰ δεχθῶσιν εἰς Βερσαλίας τὸ τάγμα τῶν Φλανδρῶν. Ἀλλ' οἱ πολῖται αὐτοὶ ζαλισμένοι κατὰ τῆς αὐλῆς, ἥτις μ' ὅλον τοῦτο ἦτο ἡ πηγὴ τῆς τροφῆς των, ἔδειξαν μεγάλην δυσαρέστησιν· εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν ὡμίλησαν σφοδρῶς κατὰ τούτου ὁ Μιραβῶς καὶ πολλοὶ φατριάρχαι, καὶ ἐκ τοῦ τῶν πολιτῶν βουλευτηρίου τῶν Παρισίων ἦλθαν ἀντιλογίαι. Μὲ ὅλα ταῦτα ἔφθασε τὸ τάγμα τὴν 23 Σεπτεμβ. χωρὶς νὰ κλονισθῇ ἡ πίστις τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ κανένα δόλον τοῦ ὄχλου. Ἡ βασίλισσα ἐχάρισεν εἰς τὴν ἐθνικὴν φρουρὰν μίαν σημαίαν, καὶ οἱ σωματοφύλακες (Cardes du Corps) ἔδωκαν εἰς τὸ τάγμα τῆς Φλανδρίας τὴν 1 Ὀκτωβ. εἰς τὴν σάλαν τοῦ θεάτρου τοῦ παλατίου συμπόσιον, ὅπου ἐπροσκαλέσθησαν καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς. Εἶχαν ἤδη θερμανθῆν αἱ κεφαλαὶ ἀπὸ τὸ κρασίον, ὅταν ἡ βασίλισσα κρατοῦσα τὸν Δελφῖνα εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐμβῆκαν, περιῆλθαν τὰς τραπέζας, καὶ ἐχαιρετήθησαν μὲ χαρὰν καὶ εὐφημίας. Μεσομεθυσμένοι ἤδη ἀνενέωσαν τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης, καὶ ἐξεφώνουν λέξεις δυσαρέστους εἰς τὴν δημαγωγίαν. Ὅταν ἡ αὐλὴ ἀνεχώρησε, καὶ ἡ μουσικὴ ἔψαλε τὴν ᾠδήν: „Ὦ Ῥιχάρδ, ὦ βασιλεῦ μου, ὅλος ὁ κόσμος ἂν σ' ἀφήσῃ, ἐγὼ μένω πιστός σου,“ αἱ καρδίαι ἠρεθίσθησαν περισσότερον, καὶ τὸ συμπόσιον ἐτελείωσε μὲ κραυγὰς καὶ μὲ τὰς συνήθεις ἐκφράσεις τῆς μέθης.

Ἡ σκηνὴ αὕτη, ἥτις εἰς μίαν τῶν ἐφεξῆς ἡμερῶν ἐπανελήφθη εἰς πρόγευμα δομένον εἰς ὀλιγωτέρους, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς φατριάρχας νὰ ἐκτελέσουν τὸ σχέδιόν των. Τὸν λαὸν ἠρέθισαν παραστήσαντες ἄλλως τὸ πρᾶγμα, καὶ προσθέσαντες, ὅτι ἐκαταπατήθη μὲ τοὺς πόδας ἡ ἐθνικὴ φρουρά, ἐνῷ τὸν ὄχλον ζαλίσαντες πρῶτον μὲ τὴν πεῖναν, τὸν ἔκαμαν ἔπειτα πρόθυμον εἰς πᾶν κακούργημα μὲ διανομὴν ἀργυρίου.

Μίαν ἡμέραν ἐμοιράσθησαν 50,000 λίτραι. Ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας ἐβάσταζε πάντοτε σακκούλιον γεμάτον χρυσίου, καὶ τὸ ἔῤῥιπτεν εἰς τοὺς δρόμους. Ἐντελῶς ὅμως μισθωμένοι ἦσαν ἄνθρωποι οὐτιδανοὶ, πόρναι, μαστρωπαὶ, ὀψαροπῶλαι διὰ νὰ πληρώσωσι τὸ μέτρον τῶν εἰς Βερσαλίας προσδιωρισμένων. Οἱ ἀρχηγοὶ ἤξευραν, ὅτι οὔτε ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ, οὔτε οἱ στρατιῶται θέλουν μεταχειρισθῆν βίαν κατὰ γυναικῶν, καὶ ἀπεφάσισαν καὶ αὐτοὶ νὰ ὑπάγουν μὲ γυναικεῖον σχῆμα. Κυριακὴν ἡμέραν, 4 Ὀκτωβρίου, ὁπότε ὁ Μιραβῶς εὑρίσκετο ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς Παρισίους, ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον ῥητόρισσαι καὶ ἀναβᾶσαι εἰς τραπέζας ἐπαρακίνουν τὸν λαὸν νὰ ὑπάγουν τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν εἰς Βερσαλίας καὶ νὰ ἐρωτήσουν τὸν βασιλέα τὴν αἰτίαν τῆς πείνας. Ἄλλαι ἔτρεχαν εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἐκήρυτταν, ὅτι αὔριον θέλουν καλητερεύσειν τὰ πράγματα, ἐπειδὴ αὐταὶ θέλουν γείνειν κορυφαῖαι. Τὴν 5 Ὀκτωβ. πρωῒ ἐγέμισαν αἱ ἀγυιαὶ ἀπὸ γυναῖκας καὶ γυναικοστολίστους ἄνδρας, αἱ ὁποῖαι ἐζήτουν ψωμίον, καὶ ἐνταυτῷ ἐσκότοναν τοὺς προσφέροντας ψωμίον. Ἡ Ἐθνικὴ φρουρὰ δὲν ἐμεταχειρίσθη ὅπλα ἐναντίον των. Διήρπασαν αὗται τὸ βουλευτήριον, τὰ ταμιεῖα καὶ τὰς ὁπλοθήκας. Τινὲς ἐφοβέριζαν ὅτι θέλουν κρεμάσειν ὅλους τοὺς βουλευτὰς εἰς τοὺς πασσάλους τῶν λύχνων· ἄλλαι ἔφερναν φωτίαν νὰ καύσουν τὰ πρακτικὰ τῆς καμάρας. Τότε ὁ Μαϊλάρδος, ὅς τις πρῶτος εἶχεν ὁρμήσειν κατὰ τῆς Βαστίλλης, γίνεται ἀρχηγός των, καὶ φέρει μὲ σάλπιγγας τὸν μανιώδη ὄχλον εἰς τὰς Βερσαλίας. Ἀκολουθεῖ τὸ κέντρον (οὕτως ὠνομάζετο τώρα ἡ εἰς μισθὸν τῶν πολιτῶν ἐμβᾶσα Γαλλικὴ φρουρὰ) κράζουσα ὅλον τὸ πλῆθος εἰς τὰ ὅπλα, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν βεβήλωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐπισήμου. Ὁ Λαφαϊέτης πολλὴν ὥραν ἀντιστέκει εἰς τοῦτο, καὶ προστάζεται ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, „διὰ τὰς περιστάσεις τοῦ καιροῦ καὶ

διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἔθνους" νὰ δώσῃ ταύτην τὴν ἄδειαν, καὶ ἡ ἐκστρατεία γίνεται, μ' ὅλον ὅτι ἔπιπτε βροχὴ ῥαγδαία.

Εἰς Βερσαλίας ἤρχισεν ἡ 'Εθνικὴ συνέλευσις τὸ συνέδριόν της κατὰ τὴν συνειθισμένην ὥραν. Κανεὶς σχεδὸν, οὐδὲ ὁ βασιλεὺς, ὅς τις εἶχεν ἐκβῆν εἰς τὸ κυνήγιον, δὲν προησθάνετο τὰ μέλλοντα. 'Επροτέθη ἡ βασιλικὴ ἀπόκρισις μὲ περιορισμοὺς τινὰς εἰς τὸ περὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαίων πρόβλημα. 'Ο Μιραβῶς καὶ ἡ Αὐρηλιανὴ φατρία ἀπεφάσισαν νὰ παρακαλέσουν τὸν βασιλέα νὰ τὸ κυρώσῃ ἀπεριορίστως. Τὸ μεσημέριον ἦλθαν αἱ ἀγγελίαι περὶ τοῦ πλησιάζοντος γυναικείου στρατεύματος, καὶ τὴν 4 ὥραν ὥρμησαν εἰς τὴν σάλαν ὁ Μαϊλάρδος μετὰ τοῦ σωροῦ του φωνάζοντες: ψωμίον. 'Η 'Εθνικὴ συνέλευσις ἐταράχθη, καὶ ὁ πρόεδρος Μουνιέρος ἠναγκάσθη μετὰ πολλῶν γυναικῶν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν βασιλέα καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν κύρωσιν τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων καὶ τὴν ἀποβολὴν τῆς πείνης. 'Ο Λοδοβῖκος, ὅς τις ἐφέρθη ἀπὸ τὸ κυνήγιον, ἐσυγκατένευσεν εἰς ὅλα. Τοὺς σωματοφύλακας ἀπηγόρευσε νὰ ἀντισταθῶσι, καὶ τὸ Φλανδρικὸν τάγμα, δελεασθὲν ἀπὸ τὸν ὄχλον, παρῄτησε τὴν θέσιν του· οὕτως ἀφεθέντες μόνοι οἱ σωματοφύλακες περιϋβρίσθησαν καὶ ἐπληγώθησαν πολλοὶ μὲ πέτρας καὶ τουφέκια. 'Επειδὴ ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ ἔμεινεν ἀδιάφορος, ἔγειναν μέγισται ἀταξίαι καὶ φοβερισμοὶ, μάλιστα κατὰ τῆς βασιλίσσης. Τότε τῶν λειτουργῶν τινὲς ἐσυμβούλευσαν τὸν βασιλέα νὰ φύγῃ κρυφίως. 'Ο δὲ Νέκκερος ἀντέτεινε μὴ ἔχων ἀργύριον, καὶ ὁ Λοδοβῖκος ἐφοβεῖτο μὴ μὲ τὸ μέσον τοῦτο ἁρπάσῃ τὸ στέμμα ὁ Αὐρηλίας. Ἄλλοι τὸν ἐσυμβούλευαν νὰ γείνῃ κορυφαῖος τῶν σωματοφυλάκων καὶ νὰ διώξῃ διὰ βίας τὴν βίαν. 'Αλλ' ὁ Λοδοβῖκος, ὅς τις ποτέ του δὲν ἔσυρε σπαθίον, ἔφριττε νὰ ἴδῃ χυμένον αἷμα ὀλίγων ἐπαναστατῶν. Ἔγραψε τὸ ἑσπέρας τὴν 7 ὥραν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς

ἐθνικῆς φρουρᾶς Κόμητα Ἐσταίγκιον: „Ἄμποτε ὁ Θεὸς νὰ φέρῃ τὴν δημόσιον ἡσυχίαν! Μόνον μὴ κτυπήσῃς, μόνον μὴ κάμῃς κίνησιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐμπορεῖ νὰ συμπερανθῇ, ὅτι ἐκδικοῦμαι ἢ προστατεύομαι.“ Τὸ ἑσπέρας ἦλθεν ἡ ἀγγελία, ὅτι πλησιάζουσιν οἱ Παρισιανοί· ὁ μετέπειτα Δοὺξ Ῥιχελιεὺς, τότε δὲ κύριος Χινῶν, ἦλθε σύγκαιρα μεταμορφωμένος καὶ ἔφερεν εἰς τὸ παλάτιον τὴν φοβερὰν ταύτην ἀγγελίαν. Ὁ βασιλεὺς ὑπῆγε παραυτα εἰς τὴν Ἐθινκὴν συνέλευσιν· ἡ αὐλὴ τοῦ παλατίου ἐγεμίσθη ἀπὸ ἔνοπλον ὄχλον. Ἕτοιμα ἦσαν νὰ ἀνανεωθῶσιν ὅλα τὰ τῆς ἡμέρας, ὅταν ἔφθασεν ὁ Λαφαϊέτης. Ἡ ἐμφάνεια τούτου τοῦ ἀνδρὸς ἔφερεν εὐταξίαν καὶ ἡσυχίαν εἰς τὸ παλάτιον. Μέρος τῶν γυναικῶν κατεκλίθησαν εἰς τὴν σάλαν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως· τὸν ἐπίλοιπον ὄχλον διεσκόρπισεν ἡ ῥαγδαία βροχή. Ἡ τῶν Παρισίων ἐθνικὴ φρουρὰ ἐπίασε τὰ ἔξω, καὶ οἱ σωματοφύλακες τὰ ἐντός. Ὁ Λαφαϊέτης, ἀφοῦ ἐγγυήθη ἀσφάλειαν εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τὴν βασίλισσαν, ὑπῆγεν εἰς παράμερον οἶκον διὰ νὰ γράψῃ ἀγγελίας καὶ νὰ ἡσυχάσῃ. Ἀλλὰ τὴν ἡσυχίαν του διέκοψε φοβερὸν σύμβαμα. Τὴν πέμπτην ὥραν ἀκούεται θόρυβος τοῦ ματνρμένου ὄχλου. Κόμμα τῆς Αὐρηλιανῆς φονικῆς φατρίας, ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Μιραβὼ, ὡς λέγεται, ὁδηγούμενον ἐμβαίνει δι' ὀπισθινῆς τινὸς ἀφυλάκτου θύρας εἰς τὸ παλάτιον. Οἱ ἐντὸς τῶν οἰκημάτων σωματοφύλακες θανατόνονται, καὶ ἡ βασίλισσα, τῆς ὁποίας ἐζήτουν τὸν φόνον, φεύγει διὰ μυστικῆς θύρας εἰς τὸν θάλαμον τοῦ βασιλέως. Φέγγει ἡ ἡμέρα μὲ φονικὰς σκηνὰς, ἀλλ' ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια διαφεύγει τὸν ὄλεθρον διὰ τοὺς φιλάττοντας τὰ ἐντὸς σωματοφύλακας. Μόλις ἔρχεται εἰς ἑαυτὸν ὁ Λοδοβῖκος, ὁπόταν ἐξωτερικαὶ κραυγαὶ ἀντηχοῦσιν: „Ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς Παρισίους!“ Ὁ Λαφαϊέτης, ὅς τις ἤθελε καὶ αὐτὸς τοῦτο, ἐμβαίνει εἰς τὸν βασιλέα, καὶ τὸν παρακα-

λεῖ νὰ ἐκβῇ εἰς τὸν ἡλιακὸν καὶ νὰ ὑποσχεθῇ εἰς τὸν λαὸν ὅτι ὑπάγει εἰς Παρισίους. Ὁ βασιλεὺς προσκαλεῖ τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν νὰ συμβουλευθῇ, ἀλλ' ὁ Μιραβῶς τὸ εὑρίσκει ἐναντίον τῆς ἀξίας τοῦ νομοδοτικοῦ σώματος, καὶ στέλλει μόνον τριάκοντα ἓξ ἐπιτρόπους εἰς τὸ πολάτιον. Κανεὶς ἐκ τούτων δὲν κάμνει ἀπόφασιν πρὸς καλὸν τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀναβάλλει τὸν καιρὸν νὰ φέρῃ τοὺς πλησίον εὑρισκομένους Ἑλβετοὺς διὰ νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὴν βίαν. Ἡ ἱστορία τῆς κρισολογίας Καρόλου Α΄ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ὅςτις ἐκαταδικάσθη, διότι ἐκίνησεν ὅπλα κατὰ τοῦ λαοῦ του, καὶ ἡ φιλανθρωπία του μὴ θέλοντος νὰ χύσῃ αἷμα, τὸν κινοῦσι νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοῦ λαοῦ τὴν θέλησιν. Ἡ ὁδοιπορία ἔγεινε τὴν 1 ὥραν· εἰς τὴν ἅμαξαν ἐκάθηντο πλησίον τοῦ βασιλέως ἡ βασίλισσα, τὰ δύω τέκνα του, ἡ ἀδελφή του Ἐλισάβετ, ὁ ἀδελφός του Κόμης Προβιγκίας καὶ ἡ γυνή του. Ὀπισθέν του ἠκολούθουν ἑκατὸν ἑταῖροι τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, οἵτινες κατὰ τὸ παρὸν ὠνομάσθησαν ἐπίτροποι πλησίον τοῦ βασιλέως. Ὁ δρόμος ἐγίνετο σιγά· ἐπροπορεύοντο οἱ πιασθέντες σωματοφύλακες καὶ μέρος τοῦ στρατεύματος τῶν Παρισίων· γυναῖκες μὲ κλαδία περιεκύκλοναν τὴν βασιλικὴν ἅμαξαν· ἀμέσως πρὸ αὐτῆς ἐφέροντο ἐπὶ δοράτων αἱ κεφαλαὶ τῶν θανατωθέντων, καὶ μεταξὺ αὐτῶν φονικώτατός τις ἀπάνθρωπος ἄνθρωπος, βαστάζων αἱματωμένον πέλεκυν εἰς τοὺς ὤμους ἐφώναζε κἄποτε: „Τοῦτο εἶναι τὸ ἀληθινὸν τοῦ ἔθνους παράσημον!" Μετὰ τὴν ἅμαξαν ἠκολούθουν τὸ ἐπίλοιπον μέρος τῆς Παρισιανῆς στρατιᾶς μὲ σημαίας καὶ τύμπανα. Ἀκαταπαύστως ἔπιπταν πυροβολήματα, ἀκαταύστως ἐσφενδονοῦντο κατάραι, φοβερισμοὶ, χλεῦαι ἐναντίον τῆς βασιλικῆς ἁμάξης. Ἡ βασίλισσα ἤκουεν ὅτι ἔκραζαν ζητοῦντες τὴν κεφαλήν της διὰ σφαῖραν παιγνιδίου, καὶ τὰ ἔντερά της διὰ ἐθνικὸν ἐπίσημον.

Εἰς Πασσῦ ἔστεκεν ὁ Αὐρηλιανὸς μετὰ τῶν τέκνων του εἰς τὸ δῶμα τοῦ ἀγροκηπίου του καὶ ἔβλεπε μὲ εὐχαρίστησιν τὸ θέαμα, ἀλλ' ἡ βασίλισσα μὲ τὴν σταθερότητα τοῦ προσώπου της κατῄσχυνε τὴν ἐθελοκακίαν του. Ἀπὸ Παρισίων ἐκβῆκε πλῆθος λαοῦ εἰς συνάντησιν μὲ ἀγρίας κραυγάς. Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐκατέβη ἀπὸ τὴν ἅμαξαν ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου, ἔκραξαν αἱ φωναί: εἰς τοὺς λύχνους! Ἀλλ' ὁ Βαϊλλῦς εἰς τὸν λόγον του ἐπῄνεσε τὴν καλὴν ἡμέραν, ἥτις ἔφερε τὸν μονάρχην μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὸ μέσον τῶν πιστῶν Παρισιανῶν, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς εἶπεν, ὅτι μὲ χαρὰν, ἡ δὲ βασιλίσσα ὅτι μὲ πίστιν ἦλθεν εἰς τὴν ἀγαθὴν ταύτην πόλιν. Τὸ τέλος τῆς ἡμέρας εὕρηκαν εἰς τὸ παλάτιον τῶν Τουϊλεριῶν, τὸ ὁποῖον ἐκ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ἔμενεν ἀκατοίκητον, καὶ τώρα ἡτοιμάσθη τὴν νύκτα πρὸς κατοικίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς οἰκογενείας του.

3. Πρόοδοι τῆς μεταπολιτεύσεως ἕως τῆς πτώσεως τοῦ Νεκκέρου.

(1789 — 1790.)

Ὁ μετατοπισμὸς τοῦ βασιλέως εἰς τὴν μητρόπολιν, ὅπου τὸν ἠκολούθησε παρευθὺς ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, ἐφάνη τόσον τελεία νίκη τοῦ λαοῦ, ὥστε ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους ἀντιπρόσωποι, οἵτινες μέχρι τοῦδε ἀντεφέροντο εἰς τὴν βίαιον μεταβολὴν, καθὸ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πρόμαχοι τῆς παλαιᾶς τάξεως, ἀνεχώρησαν καὶ ὑπῆγαν εἰς τὰς ἐπαρχίας των. Οἱ ἐπισημότεροι τούτων, Λαλλῦς Τολενδάλιος, Μουνιέρος καὶ Τυρκέϊμος, ἐπροσπάθουν νὰ ἀθωωθῶσι πρὸς τοὺς δόντας τὸ πλεͅρεξούσιόν των διὰ τὰ γενόμενα κακά. „Ἐὰν ἔμενα, ἔγραφεν ὁ Μουνιέρος, τί κακὸν ἤθελα ὑποφέρειν ἀκούων ἀμοιβὰς εἰς τὴν κακίαν, ἐπαίνους τῶν θηριωδιῶν τῆς 5 καὶ 6 Ὀκτωβρίου, καὶ ὀνομαζομένην ἐλευθερίαν τὴν ἀφόρητον δουλείαν;" Δυ-

σκόλως ὅμως ἠδύναντο νὰ πιστεύσουν οἱ ἀγαθόφρονες ταύτην τὴν εὐαίσθητον ἀπολογίαν, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ σταλθέντες σωτῆρες τῆς πατρίδος τὴν παραίτησαν εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς κακίας ἢ τῆς ἀφροσύνης. Δήλωσις τοῦ βασιλέως ἐφανέρονεν εἰς τὸ ἔθνος τὴν μετάθεσιν τῆς καθέδρας εἰς τοὺς Παρισίους ὡς γέννημα ἐλευθέρας του ἀποφάσεως, καὶ ἐπῄνει τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ Μεγαλειότης του ἀπὸ τοὺς ἐγκατοίκους. Τῳόντι δὲ ἡ δημόσιος γνώμη ἐμεταβάλθη ἐπαισθητῶς. Οἱ κίνδυνοι καὶ αἱ ὕβρεις τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἐγέννησαν συμπάθειαν. Ἀπεφασίσθη νὰ εὑρεθοῦν καὶ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ πρωταίτιοι, καὶ ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ὡμίλησεν ἐξαιρέτως ὁ Λαφαϊέτης, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν κοινὴν καταφρόνησιν, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τάχα μὲ παραγγελίας τοῦ βασιλέως. Ἀλλ᾽ οἱ ὑπόμισθοί του κακοῦργοι ἐπροσπάθουν νὰ ἐργάζωνται καὶ εἰς τὴν ἀπουσίαν του. Τὴν 20. Ὀκτ. ἀρτοπώλης τις πάντη ἀθῶος ἐπιάσθη ἀδίκως ἀπὸ τὸν ὄχλον, ἐσύρθη εἰς τὸ βουλευτήριον, καὶ μὲ ὅλον ὅτι ἐπαρακάλουν οἱ ἄρχοντες ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐκρεμάσθη εἰς τοὺς λύχνους. Αὕτη ἡ βδελυρὰ κακία ἦτο πρώτη, ἥτις δὲν ἔμεινεν ἀτιμώρητος. Ὁ ἄνθρωπος, ὅς τις περιέφερε τὴν κεφαλὴν τοῦ δυστυχοῦς πηγμένην εἰς ξύλον, ἐπιάσθη, ἐδόθη εἰς τὸ κριτήριον καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐκρεμάσθη. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ συμβάματος τούτου ἐξεδόθη ψήφισμα προβληθὲν ἀπὸ τὸν Λαφαϊέτην, ὀνομασθὲν πολεμικὸς νόμος, ὅτι, ἂν συμβῇ ἐπανάστασις, ἡ ἐξουσία νὰ στήνῃ κοκκίνην σημαίαν, καὶ τότε, ὅς τις δὲν ὑπάγει εἰς τὸν οἶκον του, νὰ τιμωρῆται ὡς ἐπαναστάτης. Ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι, πονοῦντες τὴν ζωὴν τῶν φονέων καὶ κακούργων, ὡμίλησαν σφοδρότατα ἐναντίον τούτου τοῦ νόμου χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ τὸν ἐμποδίσωσιν, ἐπειδὴ τοῦ Λαφαϊέτου ἡ δόξα εἶχε φθάσειν τότε τὸ μέγιστον ὕψος. Ἔμεινεν ἔκτοτε ἡ μητρόπολις ἐλευθέρα δύω ἔτη ἀπὸ αἱματώ-

δεις σκηνάς. Ἐξ ἐναντίας δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ ἐξαιρέτως τὰς μεσημβρινὰς, ηὔξαναν τὰ κακὰ τῆς ἀνομίας διὰ τὸ θρησκευτικὸν μῖσος τῶν Προτεστάντων καὶ Καθολικῶν. Ἦσαν ἱκαναὶ αἰτίαι νὰ δώσουν δόξαν πάλιν εἰς τὸ στέμμα δι' ἐπιτηδείου καὶ ἰσχυρᾶς μεταχειρίσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ἐπιτηδειότης καὶ ἰσχὺς ἦσαν πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔλειπαν ἐξ ἀρχῆς. Μὲ τὴν ματαίαν ἐλπίδα, ὅτι θέλει ἀναπληρωθῆν ἡ ἔλλειψις αὕτη μὲ παθητικὰς λέξεις ἐπαρακίνησεν ὁ Νέκκερος τὸν βασιλέα νὰ ὑπάγῃ τὴν 4 Φεβρ. 1790 εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ μὲ λόγον εἰλικρινῆ νὰ ἐκφράσῃ τὴν εἰς τὸ πολιτικὸν σύνταγμα προσήλωσίν του, καὶ ὅτι χρέος του ἦτο νὰ τὸ δεχθῇ ὡς τοῦ τὸ ἐπρόβαλαν, καὶ νὰ προσθέσῃ, ὅτι μὲ λύπην του βλέπει τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀκόμη σύγχυσιν, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ ἡνωμένος μὲ τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν νὰ καταπαύσῃ. Ἀλλὰ μόνον ἔπαινον ἤκουσε καὶ κρότον καὶ ἀπόκρισιν ὡραίαν χωρὶς νὰ ἀπολαύσῃ ὅσα ἠδύτο νὰ τοῦ προξενήσῃ ἡ πραγματικὴ δύναμις. Αὗται εἶναι αἱ ἡμέραι, τὰς ὁποίας ἡ θυγάτηρ τοῦ Νεκκέρου ὀνομάζει ὡραίας ἡμέρας τῆς μεταπολιτεύσεως. Ὅλη ἡ μηχανή της ἐκινεῖτο — ὁ βασιλεὺς ἠγανάκτει, καὶ οἱ φατριασταὶ ἐπροσπάθουν νὰ δείξουν εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀγανάκτησιν ταύτην διὰ νὰ τοῦ ἐμπνεύσουν μῖσος κατὰ τοῦ πρώην ἡγεμόνος του. Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις εἰργάζετο πρὸς τοῦτο διὰ τῶν ἐπιτροπῶν τῶν ἐξετάσεων. Αὗται ἐσπούδαζαν νὰ ἀνακαλύψουν ὅλας τὰς μυστικὰς ἀντενεργείας κατὰ τῆς μεταπολιτεύσεως. Ἡ μισητὴ καταδοσία ἐνεργεῖτο ὡς μέσον ἐλευθερίας· οἱ ἐπαινέται τῆς πτώσεως τῆς Βαστίλλης ἐπεθύμουν φυλακὴν διὰ μίαν λέξιν. Ὁ λειτουργὸς Πριέστιος ἐνεκαλέσθη, ἐπειδὴ εἶπε τὴν 5 Ὀκτ. εἰς μίαν γυναῖκα: „Ὅταν εἴχετε ἕνα βασιλέα, εἴχετε ψωμίον, τώρα ἔχετε χιλίους διακοσίους βασιλεῖς καὶ λιμοκτονεῖσθε." Καὶ ὁ Μαρκέσιος Φάβρας ἐκαταδικάσθη εἰς τὴν κρεμάθραν, ἐπειδὴ ἐνεκαλέσθη ἀπὸ δύω κατηγόρους καὶ

μάρτυρας τοὺς αὐτοὺς, ὅτι ἔκαμε σχεδὸν νὰ φύγῃ ὁ ὁ Κόμης Προβιγκίας. Οὗτος ὁ δυστυχὴς ἦτο πρῶτον τῶν ἀπείρων θυμάτων, τὸ ὁποῖον ἐπροσφέρθη εἰς τὸν δαίμονα τῆς μεταπολιτεύσεως. Ἡ κρισολογία κατὰ τῶν πρωταιτίων τῆς 5 καὶ 6 Ὀκτωβ. συγκειμένη ἐκ δύω παχέων τόμων γεμάτων μαρτυριῶν, διὰ τὰς ὁποίας θέλουν τρομάζειν οἱ μεταγενέστεροι, ἐκαταργήθη ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν. ,,Ἡ μεταπολίτευσις, εἶπαν, δὲν δύναται νὰ καταδικάσῃ ἑαυτήν· τὰ κακὰ ἔγειναν ἀπ' ἀνθρώπους, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ φωραθῶσι. Τὸν βασιλέα ἔφεραν εἰς Παρισίους τὸ ἔθνος, καὶ ἐμπορεῖ νὰ καυχηθῇ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ οὕτω διεύθυνεν εἰς τὸν ἀληθινὸν δρόμον του τὸ πλοῖον τῆς πολιτείας.“

Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία μετέπεσε τώρα εἰς χιλίους διακοσίους παλαιοὺς καὶ νέους εὐγενεῖς, ἱερεῖς, δικολόγους, ἰατροὺς, πραγματευτὰς, χωριάτας, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰατροὶ ἔδιδαν τάχιστα νόμους, ἐσύναζαν φόρους, καὶ εἰσήγαγαν νεωτερισμούς. Ἐσυνεδρίαζαν εἰς ἱπποδρόμιον πλησίον τῶν Τουϊλιριῶν, ὅπου ἔστεκε θρονίον τοῦ προέδρου καὶ τράπεζα τοῦ γραμματέως καὶ δεξιὰ μὲν ἔστεκαν οἱ ἐναντίοι τοῦ λαοῦ, ἀριστερὰ δὲ οἱ φίλοι του· οἱ σφοδρότατοι τούτων ἔστεκαν ὑψηλότερα, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάζοντο ,,ὄρος.“ Εἰς τὴν κορυφὴν τούτου τοῦ ὄρους ἐκάθητο ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀτρεβάτου, ἀνὴρ δυσειδεὶς, μέτριος ῥήτωρ καὶ κακομηχανώτατος, σπεύδων ἐκ τῶν ὤμων τοῦ ὄχλου νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅλης τῆς Γαλλίας. Ὁ λαὸς τὸν ἐχαιρέτα ὡς ἥρωα, ὅστις μὲ ἐνθουσιασμὸν ζηλωτὴς ὢν τῆς τοῦ Ῥουσσὼ σοφίας, ἤθελεν ἐντελῆ ἰσότητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἐμπόδισε νὰ μὴ στέκουν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν κοινοὶ θεαταὶ, ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος τοὺς ἐσύναζεν εἰς τὸ Ἰακωβικὸν ἀδελφάτον, πολιτικήν τινὰ ἑταιρείαν, ἥτις κατασταθεῖσα εἰς Βερσαλίας ἀπὸ θερμοὺς φιλοδή-

μους, ἐσυναθροίζετο τώρα εἰς τὴν σάλαν τοῦ καταργηθέντος μοναστηρίου τοῦ ἁγ. Ἰακώβου εἰς τὴν ἀγυιὰν τοῦ ἁγ. Ὠνοράτου. Ἐκεῖ συνήρχοντο, ὅσοι μὴ μετέχοντες τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, δὲν εἶχαν ἀκόμη κἀμμίαν ἐξουσίαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κακοὶ σκηνικοὶ τεχνῖται, ἄσημοι συγγραφεῖς, πειναλέοι δικολόγοι, διεφθαρμένοι ἰατροὶ καὶ ἄλλοι τοῦ κόμματος τούτου. Ὁ Μαρὰτ ἐκ Νεοκάστρου, πρώην ἰατρὸς τοῦ Κόμητος Ἀρτεσίας, ἔγραφεν ἐφημερίδα μὲ τῖτλον „ὁ φιλόδημος,“ τὴν ὁποίαν διὰ θαυμασίου πιεστηρίου ἐτύπονεν ὁ αὐτὸς, καὶ ἐπαρακίνει τὸν λαὸν νὰ κλέπτουν, νὰ καίουν καὶ νὰ φονεύωσιν.

Ἐξ ἐναντίας δὲ ἦλθεν εἰς ἑαυτὸν ὁ Μιραβὼς, ἀνὴρ, ἐκ τῶν παρόντων δεινῶν γνωρίσας τὸ λάθος του καὶ τὴν μηδαμινότητα τοῦ Αὐρηλίας, καὶ πληροφορηθεὶς τὸ ἀδύνατον τῆς δημοτικῆς ταύτης ἐξουσίας, καὶ διὰ τοῦτο προβαλὼν εἰς τὸν βασιλέα νὰ ἐνεργήσῃ περὶ τῆς ἀνακτήσεως τῶν δικαίων του. „Εὔχομαι — ἔγραφεν ὁ βασιλεὺς πρὸς αὐτὸν ζητήσαντα μυστικὴν συνομιλίαν — νὰ εὕρῃς τὰ μέσα τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ ἡσυχία καὶ νὰ παύσῃ τὸ κακὸν, καὶ ἐγὼ θέλω προσπαθήσειν μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις νὰ τὰ βάλω εἰς πρᾶξιν“ *). Μ' ὅλον ὅτι ὁ Μιραβὼς ἔλαβε πολὺ ἀργύριον, τὸ ὁποῖον ἐχρειάζετο διὰ τὰ πολλά του χρέη καὶ διὰ τὴν πολυτέλειάν του, ὡς μισθὸν τῆς ὑπουργίας του, δὲν ἐμπορεῖ τις ὅμως νὰ ἐμφιβάλῃ, ὅτι δὲν ἦτο εἰλικρινής. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ δύναμίς του ὑφίστατο εἰς τοῦ λαοῦ τὴς ἀγάπην, ἐπρόσεχε διὰ νὰ μὴ φανῇ προδότης, καὶ συχνάκις ὡμίλει καὶ κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς αὐλῆς. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐπαρατηρήθη ἡ μεταβολὴ τῶν φρονημάτων του, καὶ τὸ πρόβλημά του νὰ γείνουν οἱ λειτουργοὶ μέλη τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ὄχι μόνον ἀπεβάλθη, ἀλλὰ καὶ ἔγεινε νόμος νὰ μὴ ἐμβαίνῃ κἀνὲν μέλος εἰς τὸ λειτουργεῖον — προσδι-

*) Correspondance de Louis XVI. Tom. I, p. 184.

ορισμὸς, ὅςτις τοῦ ἔκλεισε τὴν θύραν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεθύμει νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν ἀξίαν ταύτην. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ βασιλεὺς ἠγάπα νὰ ἔχῃ τὸν Μιραβὼν λειτουργόν του. Ἐπειδὴ δὲν ἦτο ὁλόκληρος αὐλικὸς, οὐδὲ ἤθελε τὴν ἐντελῆ ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας βασιλείας, ἀλλ' ἔσπευδε νὰ εἰσάξῃ τὸ Ἀγγλικὸν πολίτευμα, ὅπου εἶναι ἀσφαλεῖς ἐπίσης καὶ ὁ θρόνος καὶ ὁ λαὸς, διὰ τοῦτο ἐφάνησαν εἰς τὴν βασίλισσαν τὰ προβλήματά του ὡς παγίδες, εἰς τὰς ὁποίας ἤθελε νὰ πιάσῃ τὸν βασιλέα διὰ νὰ τὸν ἀφανίσῃ διόλου.

Ὅσον ἐπροχώρει πλέον ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις εἰς τὸ νὰ ἀφανίζῃ πᾶν ἀρχαῖον διὰ τῆς νομοδοσίας της, τόσον πλέον ἐγίνετο μεγαλητέρα ἡ ἀμηχανία τοῦ Λοδοβίκου. Ἀπεφάσισε νὰ ὑπογράφῃ πᾶν ψήφισμά της ταχέως καὶ χωρὶς περιορισμόν. Ἀλλ' ἡ προθυμία του αὕτη ἔκαμνε πολλοὺς νὰ ὑποπτεύωσι περὶ τῆς τιμιότητός του. Ὁ αὐτὸς λαὸς, ὅςτις ἀντεφέρετο περὶ τοῦ βασιλικοῦ Veto, ἤρχισε νὰ βαρύνεται τὸν δεχόμενον ἀνεξετάστως τὰ πάντα. Ὅλη ἡ σχέσις ἦτο ἐναντία τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ οἱ ἀπρόληπτοι μεταγενέστεροι δὲν χρειάζονται τὰς ἀποδείξεις ἐκ τῆς ἐπιστολογραφίας του διὰ νὰ καταλάβουν, ὅτι ὁ Λοδοβῖκος ὅσους νόμους ὑπέγραφεν ἐθελουσίως, ἐσωτερικῶς τοὺς ἔκρινε τέρατα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐντελὴς δυσαρέστησις ἤθελε τὸν ἀπομακρύνειν ἴσως κατὰ τὸ 1790 ἔτος ἀπὸ τὴν σκιὰν τοῦ θρόνου του· ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἤθελεν εἶσθαι τότε τὸ κακὸν μικρότερον παρ' ὅ,τι ἔμελλε νὰ τοῦ ἐπιφέρῃ ἡ δυστυχὴς ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἐνιαυτοῦ ἀπάτη.

Εἰς ἕνα ἐνιαυτὸν ἀνέτρεψαν τὰ ψηφίσματα τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως τὴν χιλιοετῆ Γαλλίαν, καὶ, μετὰ τὸν ἀφανισμὸν ὅλων τῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας εἶχαν θεμελιώσειν οἱ αἰῶνες, ἔκτισαν νέον πολιτικὸν οἰκοδόμημα ἐπάνω εἰς τὰς βάσεις τῆς νέας πολιτικῆς σοφίας. Τὰ κοινοβούλια, τὰ ὁποῖα συχνάκις εἶχαν πε-

ριορίσειν τὸ βασιλικὸν κράτος καὶ ἐγέννησαν τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἀνεσκάφθησαν πρῶτα. Κατὰ τὸ 1788 ἔτος δύω ὑπὸ τοῦ λειτουργοῦ Βριεννίου ἀπεσταλμένα στίφη στρατιωτῶν διὰ νὰ σηκώσουν τὸν τοῦ κοινοβουλίου ἀντίφρονα βουλευτὴν Ἐσπρεμενῖλον, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ ἐκτελέσουν. Ὁ αὐτὸς ἀνὴρ, μεταμεληθεὶς ἔπειτα, ἐπροστάτευε τώρα εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν τὸ ἀπόλυτον βασιλικὸν κράτος· ἀλλὰ τόσον ὁλοτελῶς ἐμεταβάλθησαν ὅλα, τόσον ἦτο γενικὸν τὸ πνεῦμα τῆς μεταβολῆς εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, τόσον τρόμον ἐξήπλωσεν ἡ ἐξουσία της, ὥστε οἱ σταλθέντες νὰ καταργήσωσι τὸ τῶν Παρισίων κοινοβούλιον εὕρηκαν ἐκεῖ νεκρῶν σιωπήν. Ἡ σάλα ἦτο ἀνοικτὴ, οἱ βουλευταὶ ἔφυγαν, καὶ κανεὶς δὲν ἦτο παρὼν διὰ νὰ παραδώσῃ τὰ κλειδία τῶν ἀρχιβίων *). Μετὰ τὸ κοινοβούλιον ἐνεταφιάσθησαν αἱ κλάσεις, αἵτινες ἐπροστάτευαν τὰ οὐσιώδη μέρη τῆς πολιτείας. Ὅλα τὰ κτήματα τοῦ ἱερατείου ἐκηρύχθησαν ἰδιοκτησία τοῦ ἔθνους, ἐκαταργήθησαν ὅλα τὰ τάγματα τῶν Μοναχῶν καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ τελευταῖον (19 Ἰουνίου 1790) ἡ κληρονομικὴ εὐγένεια. Ἦσαν μέλη τῶν εὐγενῶν, Λάμεθος, Λαφαϊέτης, Νοαίλλιος, Ματθίας Μοντμορεγκιάκιος, οἵτινες τὸ ὑφ' ἑνὸς προβληθὲν τοῦτο ἐσυνερίζοντο νὰ ἐκτελέσουν τάχιστα, διὰ νὰ φύγουν τὴν ὑποψίαν τῆς φιλαρχαιότητός των, καὶ νὰ δείξουν φανερὰν τὴν φιλελευθερίαν των. Ἀφοῦ ἐσήκωσαν τὰ τῶν δούλων εἰδώλια ἀπὸ τὸν ἀνδριάντα Λοδοβίκου τοῦ ΙΔ', ἐπροχώρησαν εἰς τὸ νὰ ἐξολοθρεύσουν ὅλα τὰ νομιζόμενα μνημεῖα „τῆς δουλείας," νὰ ἀποῤῥίψουν ὅλα τὰ ἐξ ὑποστατικῶν λαμβανόμενα ὀνόματα, νὰ ἀπαγορεύσουν πάντα τίτλον, Π. χ. Πρίγκιψ, Δοὺξ, Κόμης, Μαρκέσιος, Βαρὼν κτλ. καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς προσαρμοζόμενα προσφωνήματα, ὑψηλότης,

*) Ἡ μὲν προσωρινὴ ἀναβολὴ τοῦ κοινοβουλίου συνέβη τὴν 3 Νοεμβ. 1789, ἡ δὲ τελεία κατάργησίς του τὴν 7 Σεπτ. 1790.

ἐνδοξότης, ἐξοχότης κτλ. καὶ νὰ τελειώσουν εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν παρασήμων καὶ τῶν στολῶν τῶν θεραπόντων. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησεν ὁ Ἀββᾶς Μαυρῦς νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ζάλην τῶν κεφαλώντων συμβουλεύων νὰ ἐξετάσουν τὸ πρᾶγμα τὸ πρωῒ μὲ νηφαλιότητα. Τὰ ψηφίσματα ἐγράφησαν καὶ ἐστάλθησαν εἰς τὸν βασιλέα διὰ νὰ τὰ κυρώσῃ. Ὁ Νέκκερος ἦτο παρὼν, καὶ ἐσυμβούλευσε τὸν βασιλέα νὰ μὴ τὰ ὑπογραψῃ, ἀλλὰ νὰ γράψῃ τὰς σκέψεις του περὶ τούτου καὶ νὰ τὰς στείλῃ εἰς τὴν συνέλευσιν διὰ νὰ τὰς ἀνακρίνῃ ἡσύχως. Ἀλλ' ὁ Λοδοβῖκος τὰ ἐκύρωσε χωρὶς ἀντίῤῥησιν. Ὁ Νέκκερος διὰ ταύτην τὴν γνώμην του, ἥτις δὲν ἔμεινε μυστικὴ, ἐπολεμήθη σφοδρῶς, καὶ αὐτὸς ἐτύπωσε τὰς παρατηρήσεις του, αἱ ὁποῖαι ἐτελείοναν μὲ τὴν συμβουλήν: Δὲν πρέπει μὲ τὴν ἐξάλειψιν ὅλων τῶν σημείων τῆς πολιτικῆς διαφορᾶς νὰ ἀπατήσουν τὸν λαὸν εἰς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως Ἰσότης, ἥτις δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ ἰσότητα βαθμοῦ καὶ κτημάτων. Ἡ προσταχθεῖσα ἀποφυγὴ ὅλων τῶν ἐπισήμων ἐπεφόρτισεν εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς κοινωνίας ἀνυπόφορον καὶ γελοίαν πολλάκις ἀνάγκην *), καὶ διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν παλαιῶν, λησμονημένων οἰκογενικῶν ὀνομάτων, ἔγειναν οἱ γνωστοὶ ἄγνωστοι. Διὰ τοῦτο ὁ Μιραβὼς, ὅς τις δὲν εἶχε κἀμμίαν μετοχὴν τοῦ προβλήματος τούτου, ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς ἐφημεριδογράφους τὸ ὄνομα Ῥικυέττιος, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἀναλάβῃ. Ἐκ τοῦ νόμου τούτου ἄναψε τὸ φατριαστικὸν πνεῦμα πλέον παρὰ δι' ἄλλου ψηφίσματος. Ἡ καταφρονηθεῖσα κενοδοξία τῶν ἀποδιδόντων μεγάλην ἀξίαν εἰς τὰ παράσημα ἀπέδωκε τὴν αἰτίαν τούτου εἰς τὸν φθόνον τῶν πολιτῶν, καὶ ἐσήμανε πολλαπλῶς, ὅτι δὲν θέλει διαρκέσειν ὁ νόμος οὗτος. Πολ-

*) Οὕτως ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις εἰς πρᾶγμα χρειαζόμενον σαφήνειαν ἐσήμανε τὸν Πρίγκιπα Κονδαίου διὰ τοῦ Λοδοβῖκος Βουρβώνιος ὀνομαζόμενος Κονδαίου.

λοὶ ἐλπίζοντες καλητέρους χρόνους, δὲν ἔδωκαν τὰ εἰς λίθους γλυμμένα παράσημά των, ἀλλὰ μόνον τὰ ἄλειψαν μὲ ἄσβεστον. Τὰ ἐπὶ τῶν ὀχημάτων ἐσκέπασαν μὲ σανίδια, καὶ τινὲς ἐπὶ τῶν σανιδίων ἐζωγράφησαν σύννεφον μὲ ἐπιγραφήν: Τὸ σύννεφον τοῦτο παρέρχεται (ce nuage n'est qu'un passage). Ὁ Νέκκερος εἶχε παρατηρήσειν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ λαὸς δὲν ὠφελεῖται ἀπὸ τὴν κατάργησιν τῶν παρασήμων, βλάπτεται δὲ καιρίως, ὅταν λείψουν αἱ ὑπηρετικαὶ στολαί, ἐπειδὴ δὲν πωλοῦνται πλέον αἱ εἰς ταύτας ἀναγκαῖαι ὕλαι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια· ἀλλ' ἡ φωνὴ τῆς συνέσεως δὲν ἠκούετο πλέον ἀπὸ τὸν τάραχον τῶν παθῶν, καὶ ὁ Νέκκερος ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τοὺς δημαγωγοὺς σφοδρότατα. Διὰ τὸν βασιλέα ὅμως ἔμειναν οἱ τίτλοι, Sire καὶ Μεγαλειότης, μ' ὅλον ὅτι κατὰ τὸ σύστημα δὲν ἦτο τι πλέον παρὰ ὁ πρῶτος τοῦ ἔθνους, ὅς τις ἔχει τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐμεταβάλθη ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως: βασιλεὺς Γαλλίας καὶ Ναυάρρας εἰς τὸν: βασιλεὺς τῶν Γάλλων, καὶ, τὸ θαυμασιώτερον, τοῦ ἐπῆραν τὰ οἰκιακά του ὑποστατικὰ, καὶ ἀντ' αὐτῶν τοῦ ἐδιώρισαν ἐτήσιον σιτηρέσιον εἴκοσι πέντε μιλιόνια λιτρῶν. Κατὰ λόγον τῆς μικρᾶς σημασίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν, τὸ ποσὸν τοῦτο ἦτο ὑπέρμετρον, ἀλλ' ἐδιωρίσθη ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Γάλλων δὲν πρέπει νὰ εἶναι κατώτερος παρὰ τὸν βασιλέα τῶν Βρετανῶν, διότι τὸ χρηματικὸν ὑψώθη ἔξαφνα μὲ τὸ χάρτινον νόμισμα, τὸ ὁποῖον ἐθεμελιώθη εἰς τὰ δημευθέντα μοναστηριακὰ καὶ βασιλικὰ κτήματα, καὶ τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς εἶχε πίστιν, ἕως οὗ ἡ ἀμετρία του τὴν ἠσθένισε. Νέα γεωγραφικὴ διαίρεσις ὅλου τοῦ βασιλείου εἰς ὀγδοήκοντα τρεῖς ἴσας μερίδας (Departements) μὲ νέα ὀνόματα λαμβανόμενα ἐκ ποταμῶν, βουνῶν, αἰγιαλῶν

καὶ ἄλλων φυσικῶν ἀντικειμένων, ἔμελλε νὰ συμπληρώσῃ τὸ νέον μόρφωμά του, καὶ νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὴν μνήμην τῶν χωριστῶν πολιτευμάτων καὶ δικαίων ἑκάστης πολιτείας. Μῖσος κατὰ πάσης ἱστορικῆς ὑπάρξεως, ἥτις ἔχει τὰς ῥίζας της εἰς τὸ παρελθὸν, ἦτο ἡ ἐξέχουσα ἰδιότης μεταπολιτεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε τρόπον τινὰ σωματωθῆν τὸ ἀγαπητὸν δίδαγμα τοῦ καιροῦ, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δύναται νὰ κάμῃ νέαν καὶ τελείαν δημιουργίαν ἀντὶ τῆς παλαιᾶς καὶ καὶ ἀτελοῦς. Διὰ τὴν μεγάλην κλίσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πάντοτε, νὰ ἐκλαμβάνῃ τὴν σχετικὴν ἀλήθειαν ταύτης τῆς θεωρίας ὡς ἀπόλυτον, καταλαμβάνεται ὁ ἐνθουσιασμὸς, ὅςτις ἐκυρίευσε τοὺς ἀνθρώπους τῆς μεταπολιτεύσεως. Τὸ πλῆθος ἦτο προειλημμένον, ὅτι τὸ Γαλλικὸν πνεῦμα ἐφευρίσκει ὅλα τὰ καλὰ, καὶ ἐθαμβόνετο νὰ μὴ βλέπῃ τὰ ἴδιά του σφάλματα. Οὕτω κατὰ τὸ 1788 ἔτος ἐπαρωργίσθησαν οἱ πολῖται τοῦ Ναννέτου καὶ τῆς Ῥηδονίας ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν κοινοβουλίων, τὰ ὁποῖα ἐπροστάτευαν τὴν τῶν εὐγενῶν ἀσυντέλειαν. Οὕτω κατὰ τὸ 1789 ἔτος ἡ πόλις τῶν Βερσαλιῶν, τῆς ὁποίας ὅλη ἡ εὐτυχία προήρχετο ἀπὸ τὸν βασιλέα, τοὺς Πρίγκιπας καὶ τοὺς μεγάλους, ἐδείχθη ἐχθρικωτάτη εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ συνεισέφερε πολὺ εἰς τὸ νὰ μετατεθῇ βιαίως εἰς Παρισίους, διὰ νὰ θρηνῇ ἔπειτα τὴν ἐκ τῆς μεταθέσεως ταύτης μεγάλην δυστυχίαν της. Προσέτι εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας κατεστάθησαν Ἰακωβεῖα ὅμοια τοῦ τῶν Παρισίων, ὅπου συνήρχοντο πάσης τάξεως ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ ὡμίλουν ἐλευθέρως περὶ πολιτικῶν πραγμάτων. Τὸ τῶν Παρισίων ἦτο τὸ κέντρον ὅλων τούτων τῶν πολυαρίθμων ἑταιρειῶν. Μ' ὅλον ὅτι κατ' ἀρχὰς ὑπήγαιναν καὶ ἄνδρες μὲ μέτρια ἀξιώματα καὶ φρονήματα, ἐπὶ τέλους ὅμως ἔλαβαν τὴν ὑπεροχὴν οἱ δημοχαρισταί.

Τότε ὅμως ἀκόμη δὲν εἶχαν καταπατηθῆν ἐντε-

λῶς οἱ ἀγαθώτεροι ἄνθρωποι, καὶ πολλοὶ ἀντίπαλοι τῆς νέας τάξεως ᾐσθάνθησαν καὶ αὐτοὶ μεγάλην συμπάθειαν ὅταν ἐπανηγυρίσθη εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν, ἐξαιρέτως δὲ εἰς Παρισίους, ἡ 14 Ἰουλίου 1790, ὡς ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπεσεν ἡ Βαστίλλα. Ἐπανηγυρίσθη εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον. Ὅλοι εἰργάσθησαν εἰς τὴν προετοιμασίαν τῶν ἀναγκαίων. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πομπῆς ἤρχισε βροχὴ ῥαγδαιοτάτη, ἀλλ' οὔτε ἄνδρες οὔτε γυναῖκες ἀφῆκαν τὴν τάξιν των εἰς τὴν ἄπειρον σειρὰν τοῦ πλήθους· τελευταῖον ἔλαμψεν ὀλίγον ὁ ἥλιος. Εἰς βῆμα ὑψηλὸν, στημένον εἰς ὕπαιθρον τόπον, ὅπου ἐλειτούργησεν ὁ ἐπίσκοπος Αὐγουστοδούνου Ταλλεϊράνδος μετὰ δεκαὲξ ἱερέων καὶ ἡγίασε τὰς σημαίας τῶν ὀγδοήκοντα τριῶν μερίδων τῆς Γαλλίας, ἀνέβη πρῶτος ὁ Λαφαϊέτης, καὶ βαστάζων εἰς τὴν χεῖρα τὴν σημαίαν τῶν Παρισίων ἔκαμεν ὅρκον ἐν ὀνόματι ὅλων τῶν ἐθνικῶν φρουρῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ βασιλείου εἰς τὸ ἔθνος, εἰς τὸν νόμον καὶ εἰς τὸν βασιλέα· ἔπειτα ἔκαμε τὸν αὐτὸν ὅρκον ὁ πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ τελευταῖον ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς ἐξέτεινε τὸν βραχίονα καὶ ὡρκίσθη εἰς τὸ ἔθνος, ὅτι θέλει μεταχειρισθῆν ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς τὸ νὰ διατηρήσῃ τὸ νεοσύντακτον πολίτευμα. Εἰς ταύτην τὴν στιγμὴν, ὁπότε ἡ βασίλισσα ἐσήκωσεν ὑψηλὰ τὰν Δελφῖνα διὰ νὰ τὸν δείξῃ εἰς τὸν λαὸν, καὶ νὰ τὸν κάμῃ μέτοχον τοῦ ὅρκου — ὁπότε ἥμισυ μιλιόνιον ἀνθρώπων συνεξέτεινε τοὺς βραχίονας καὶ ἀντεφώνησαν: ὁρκίζομαι εἰς ταῦτα, καὶ ἔπειτα ἤρχισαν αἱ βρονταὶ τῶν κανονίων, καὶ κατέσειαν τὴν γῆν αἱ φωναί: Ζήτω ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα! — εἰς ταύτην τὴν στιγμὴν ἐφάνη ὅτι ὄχι μόνον ὁ Θεὸς τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀνθρωπότητος ἐκατέβη καταγῆς. Ὁ βασιλεὺς ἐνηγκαλίσθη τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, εὐγενεῖς καὶ ἀγενεῖς, κατεφίλουν.

ἀλλήλους ὡς ἀδελφοὺς, καὶ ὑπέσχοντο μὲ πίστιν καὶ ἀγάπην νὰ θυσιάσουν τὴν ζωήν των διὰ τὸ πολίτευμα, διὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ στρατιῶται ἔρριψαν καταγῆς τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἐναγκαλισθῶσιν ἀνεμποδίστως. Ὅλων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐστάλαζαν δάκρυα. Γερμανὸς συγγραφεὺς, ἐχθρὸς ἄλλως τῆς μεταπολιτεύσεως, θεωρὸς γενόμενος τῆς ἑορτῆς ταύτης, ἐπαινεῖ τὴν ἀείμνηστον ταύτην ἡμέραν χωρὶς νὰ θέλῃ, ἥτις εὐτύχισε τοὺς Γάλλους μὲ τὴν φαντασιώδη ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας *).

Ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε ὁ Λοδοβῖκος ὡρκίσθη εἰς τὸ πολίτευμα καὶ εἰς Δήλωσίν του ὠνόμασεν ἐχθρούς του τοὺς ὅσοι ἀμφιβάλλουν περὶ τῶν φρονημάτων του, τὸν ἐκατάπειθαν πολλοὶ, ἀληθινοὶ ἢ ψευδεῖς φίλοι του, νὰ κάμῃ ἀντιμεταπολίτευσιν· καὶ μ' ὅλον ὅτι τοὺς ἀπέφυγεν, ἐλανθάσθη ὅμως καὶ ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς λόγους τινὰς εὐγνωμοσύνης καὶ δυσαρεστήσεως εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν. Τὸ δυστυχὲς ὅμως κίνημά του ἦτο, ὅτι πρὸς ἡσύχασιν τοῦ συνειδότος του δι' ὅσα ἐκύρωσε κατὰ τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἱερέων, ἐστράφη μυστικῶς εἰς τὸν Πάπαν, καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν κρίσιν του· ἔλεγεν ὅτι τὰ ἔκαμεν ἀκουσίως, καὶ ἐξηρτᾶτο ὅλος ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ ὑπάτου ἀρχιερέως. Καὶ ὅμως δώδεκα ἡμέρας, ἀφοῦ ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἔκαμεν εἰς τὴν ἑορτὴν δημοσίως ὅρκον, ὅτι θέλει φυλάξειν τὰς διαταγὰς τοῦ πολιτεύματος. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Λοδοβῖκος ἔπραξε τοῦτο ἀπὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ εἰλικρινὲς σέβας πρὸς τὴν ἐκκλησίαν· εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι τοῦτο τοῦ ἐπέφερε τὸν ὄλεθρον. Ὅταν λοιπὸν ὁ Πάπας δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸ ἱερατεῖον τῆς Γαλλίας ἀκύρωσε τὸν πολιτικὸν ὅρκον, καὶ ἐδιαίρεσε τοὺς ἱερεῖς εἰς ἐνόρκους

*) Γιρταννέρου ἱστορικαὶ ἀγγελίαι Τομ. Δ, σελ. 30. Ὁ Λοδοβῖκος αὐτὸς εἰς τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον φεύγων ἀφῆκεν εἰς Τουιλλερίας, ἐξαίρεσε τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπὸ τὴν καταδίκην, τὴν ὁποίαν ἐξεφώνητε κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως.

καὶ ἀνόρκους, ὁ βασιλεὺς ἦτο αἴτιος τῆς διαιρέσεως ταύτης. Ἐξ ἅπαντος ἤθελεν ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις νὰ παραπικραίνῃ ἐπίτηδες τὸν Πάπαν· καὶ μάλιστα ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπῆραν ἀπ' αὐτοῦ δι' ἐπαναστάσεως τὴν Αὐενιῶνα, ἐλύπησε βαθέως τὸν κτήτορά της. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὑπομονὴν ὁ Πάπας. Διότι χωρὶς τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην, ἡ Γαλλικὴ ἐκκλησία δὲν ἤθελε πάθειν τὴν ἀποβολὴν ὅλων σχεδὸν τῶν ἐπισκόπων καὶ μεγάλου μέρους τῶν ἐφημερίων. Διότι μόνον τρεῖς ἐπίσκοποι, ὁ Βριέννιος, ὁ Ταλλεϊράνδος, καὶ ἕνας ἄλλος, ἔκαμαν τὸν ὅρκον καὶ ἐκράτησαν τὰς ἐπισκοπάς των· εἰς δὲ τὸν τόπον τῶν ἀποβληθέντων ἐμβῆκαν νέοι ἐκ τῆς ἐπικρατούσης φατρίας· ἀλλαγὴ ἀνωφελής, ἐπειδὴ κοσμικοὶ μόνον σκοποί, ἐχθρικοὶ τῆς θρησκείας ὑπηγορεύοντο ἀπὸ τὸ ἐπικρατοῦν μισόχριστον πνεῦμα.

Ὁ Λοδοβῖκος ὅμως ἐκ τῆς φύσεως τῆς καταστάσεώς του καὶ τῶν περὶ αὐτὸν αὐλικῶν ἐκαταπείθετο πάντοτε νὰ νομίζῃ, ὅτι ὅλη ἡ μεταπολίτευσις εἶναι πυρετὸς παρερχόμενος, μέθη νεωτερισμοῦ προσωρινή, καὶ ὅτι τὰ παλαιὰ πράγματα θέλουν ἐπανελθεῖν αὐτόματα: „Ὁ Γαλλικὸς λαός, ἔγραφε πρὸς τὸν Πάπαν, φίλος παντοτεινὸς τοῦ νεωτερισμοῦ, λησμονεῖ πάραυτα τί ἦτο τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του· εἴδωλον, τὸ ὁποῖον στήνει αὐτός, τὸ κρημνίζει πάλιν τὴν αὐτὴν ἡμέραν." Τὸ μόνον μέσον του νὰ ἐξορκίσῃ τὸ δαιμόνιον τῆς μεταπολιτεύσεως ἦτο νὰ διορθώσῃ πολλὰ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως· πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει κατ' ἀρχὰς ὁ μονάρχης. Τώρα ὅμως δὲν ἐπίστευε καμμίαν βελτίωσιν, ἀλλὰ τὰ γενόμενα ἐνόμιζεν, ὡς ἦσαν, γεννήματα κακίας, στασιασμοῦ καὶ φιλοταραχίας, καὶ καλὸν ἦτο, ἂν ἐπαραιτεῖτο *).

*) Οὕτως ὁ τῆς Ἀγγλίας βασιλεὺς Γεώργιος Γ' κατὰ τὸ 1783 ἔτος ἀπεφάτισε νὰ παραιτήσῃ τὴν βασιλείαν, ἐὰν ὁ ὑπὸ τοῦ Φὼξ προστατευόμενος νόμος τῆς Ἰνδικῆς, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν οὐσιωδῶς βλαβερὸν εἰς τὸ στέμμα, ἤθελε κυρωθῆν καὶ εἰς τὴν ἄνω βουλήν. Τὸ νόμιμόν του Veto δὲν ἤθελε νὰ τὸ μεταχειρισθῇ.

Ὁ λόγος τοῦ βασιλέως, ὅτι ὁ Γαλλικὸς λαὸς κρημνίζει τὸ εἴδωλον, τὸ ὁποῖον ἀναστήνει, αὐθημερὸν, ἐβεβαιώθη τὸ 1790 ἔτος διὰ τῆς πτώσεως τοῦ Νεκκέρου. Ἀφοῦ ὁ λειτουργὸς οὗτος ἐθεοποιήθη ἀπ' ὅλους, ἀντισταθεὶς ἔπειτα εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ Μιραβῶ νὰ κατασκευάσῃ χάρτινα νομίσματα πολλῶν μιλιονίων, ἐκατήντησεν εἰς ἐπικίνδυνον θέσιν. Εἰς τὸν Λοδοβῖκον, ὅς τις ἐθεοποίει ποτὲ τοῦτον τὸν σύμβουλόν του, τώρα δὲ τὸν ἀπεστρέφετο, δὲν ἴσχυε τίποτε. Τελευταῖον ἐγνώρισεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ βασταχθῇ εἰς τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν παραιτήσῃ, ἀφοῦ ἐφανέρωσε τὴν ἀπόφασίν του εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν δι' ἐπιστολῆς, ὅπου ἔλεγεν αἰτίαν τῆς παραιτήσεώς του „τὴν μεγάλην ἀνησυχίαν τῆς ἐναρέτου καὶ ἀγαπητῆς γυναικός του,“ καὶ ἄφινεν εἰς τὸν θησαυρὸν ἰδικήν του περιουσίαν τριῶν καὶ ἡμίσεος μιλιονίων λιτρῶν, ὡς ἐνέχυρον τῆς διοικήσεώς του, ἥτις ἐκυβέρνησε χιλιάδας μιλιονίων. Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐπροξένησεν ἄσβεστον γέλωτα εἰς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως. Τὸ ζήτημά του νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν μὲ τετρακοσίας χιλιάδας λιτρῶν, τοῦ ἐσυγχωρήθη μὲ ἀδιαφορίαν, καὶ ἀνεχώρησε κρυφίως τὴν 8 Σεπτεμβρίου ἀπὸ Παρισίους. Ἀλλ' ὁ λαὸς, ὅς τις τώρα τὸν ὑπελάμβανεν ἐχθρὰν τῆς ἐλευθερίας, τὸν περιΰβριζεν εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους περιήρχετο πρότερον ὡς θεὸς τῆς Γαλλίας. Εἰς Βεσούλιον ἔτρεξεν ὁ ὄχλος νὰ τὸν κρεμάσῃ. Μόνον διὰ τῆς προστασίας τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου ἠδυνήθη νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἑλβετίαν *).

*) Ἔζησεν ἐκεῖ εἰς τὸ χωρίον του Κοπέτ, ἕως οὗ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1804 ἔτος, καὶ ἑπομένως εὕρηκε καιρὸν νὰ κάμῃ σκέψεις περὶ τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν ὁποίαν ἐκίνησε, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ τὴν διευθύνῃ, καὶ νὰ τὰς καταγράψῃ εἰς πολλὰ βιβλία. Ἡ θυγάτηρ του, ἡ περίφημος Δέσποινα Σταήλη, ἐκοπίασεν εἰς μάτην νὰ τὸν δικαιολογήσῃ πανταχόθεν.

4. Τὰ συμβάντα ἕως τῆς φυγῆς τοῦ βασιλέως.

Ἐνῷ ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἔγραφε πλῆθος νόμων, ἐπεκράτει ἀνομία ὑποκάτω τῶν ὀφθαλμῶν της καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Γαλλίας. Οἱ δεσμοὶ τῆς εὐπειθείας ἐκόπησαν εἰς ὅλας τὰς σχέσεις. Στρατιῶται δὲν ὑπήκουαν εἰς τοὺς ἀρχηγούς των, πᾶν πολιτικὸν βουλευτήριον ἐπρόσταζεν ἀπολύτως εἰς τὴν μερίδα του, καὶ ἄγριοι δημαγωγοὶ, ἀπολυθέντες ἀπὸ πάντα χαλινὸν διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, διήγειραν τὸ πλῆθος μὲ τὰς ἀναριθμήτους ἐφημερίδας νὰ ἁρπάζωσι τὰ ἀναπαλλοτρίωτα δίκαια τῆς ἰσότητος ἀπὸ τοὺς κατακρατοῦντας αὐτά. Μία στρατιωτικὴ ἐπανάστασις ἐκραγεῖσα εἰς Νάγκιον κατεπατήθη ὄχι χωρὶς αἱματοχυσίαν, ἀπὸ τὴν σταθερότητα τοῦ στρατηγοῦ Βουϊλλὲ, κυβερνήτορος τῆς Λοθριγγίας. Ἡ σύγχυσις αὕτη προήρχετο μέρος μὲν ἀπὸ τὴν αὔξουσαν δύναμιν τοῦ δημοκρατικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον συντρίβει τὰς βάσεις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καὶ τὸ ὁποῖον φυσικῶς αὐξάνει μέχρι τινὸς, ἔπειτα δὲ ἐναγκαλίζεται τὴν τυραννίαν ἐξαφνα, μέρος δὲ ἀπὸ τὴν ἀδράνειαν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας — οὕτως ὠνομάζετο τώρα ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν λειτουργῶν του — ἥτις ἔβλεπε μὲ χαρὰν τὰς ταραχὰς, ἢ, καθὼς εἶπεν εἷς ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἀντιπροσώπων, ἐπροσποιεῖτο τὸν νεκρὸν, ἐπειδὴ ἤλπιζεν, ὅτι ἡ ὑπερμετρία τῆς ἀῤῥωστίας θέλει φέρειν τὴν ἀνάῤῥωσιν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἔχασεν ὁ Λοδοβῖκος τὴν ὑπόληψιν, τὴν ὁποίαν ἀπήλαυσεν, ὅταν κατ' ἀρχὰς ὑπέστρεψεν εἰς Παρισίους. Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐπῆρεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν. Τὸν ἐκήρυξε πρῶτον ὑπουργὸν τῆς πολιτείας. Τὸν Πρίγκιπα καὶ διάδοχον τοῦ θρόνου ὠνόμασε συγγενῆ καὶ ἀκόλουθον τοῦ βασιλέως. Μόνον τὸ σιτηρέσιον τοῦ ἀφῆκε, μὲ συνθήκην, καθὸ πολιτικὸς ὑπουργὸς, νὰ μὴ ἀπομακρυν-

θῇ ποτὲ ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν εἰκοσιτέσσαρας ὥρας μακράν· ἐὰν δὲ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν, καὶ προσκαλούμενος δὲν ἐπιστρέψῃ, χάνει ὁλοτελῶς τὸ στέμμα του. Ὁ Λοδοβῖκος εἶχεν ἐλπίδας νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ ταύτην τὴν ἐναντίαν θέσιν του εἰς τὸν Μιραβὼν, τοῦ ὁποίου ἡ προσυνδεθεῖσα σχέσις μὲ τὴν αὐλὴν ἔγεινεν εἰλικρινεστέρα, ἀφοῦ ἡ δημαγωγικὴ φατρία, τῆς ὁποίας ἦτο κεφαλὴ ὁ Μιραβὼς, ὑπερενικήθη ἀπὸ ἄλλην φατρίαν ὀχλαγωγικὴν, καὶ κατεστάθη μετριωτέρα. Τῆς δευτέρας ταύτης φατρίας, ἥτις μὲ πῦρ καὶ μὲ μάχαιραν ἐζήτει νὰ κυρώσῃ τὴν ὕπατον ἐξουσίαν τοῦ ὄχλου, ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, ὁ Δαντὼν, ὁ Κάμιλλος Δεσμολῖνος, ὁ Μαρὰτ, καὶ ἄλλοι ὀλιγώτερον ἐπίσημοι. Πιθανῶς ἠδύνατο ὁ ἰσχυρὸς καὶ εὔγλωττος Μιραβὼς νὰ νικήσῃ τοὺς μετρίους τούτους ἀνθρώπους καὶ νὰ δώσῃ ἄλλην μορφὴν εἰς τὰ πράγματα. Ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια εἶναι ἀνεξιχνίαστος εἰς τὰς βουλάς της. Τὸν Μάρτιον 1791 ἐκ τῆς πολλῆς στενοχωρίας τοῦ πνεύματος περιέπεσεν ὁ ἀνὴρ οὗτος εἰς ἀῤῥωστίαν, τὴν ὁποίαν ἐκήρυξαν παραυτὰ θανατηφόρον οἱ ἰατροί. Ὅλη ἡ πόλις ἐταράχθη ἐκ τῆς ἀγγελίας ταύτης. Ἡ ἀγυιὰ, ὅπου ἦτο ἡ κατοικία του, ἔβριθεν ἀπὸ ἀνθρώπους ἐρωτῶντας τὰ τῆς καταστάσεώς του. Ἀριστοκράται καὶ Δημοκράται, Ἰακωβῖνοι καὶ βασιλόφρονες ὅλοι ἔστελναν πρὸς αὐτὸν, ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα, καὶ ὁ Κόμης τῆς Προβιγκίας πολλάκις τῆς ἡμέρας. Εἰς τὴν κλίνην του ἤκουεν, ὅτι ἐδιαλαλεῖτο καθ' ὥραν ἡ κατάστασις τῆς ὑγιείας του· ἀλλ' αὐτὰς ᾐσθάνετο, ὅτι θέλει ἀποθάνειν. Ὅταν ἤκουσε κανόνια, πυροβολούμενα δι' ἑορτήν τινὰ, ἐφώναξεν: „ἀναγγέλλουσι τὴν κηδείαν τοῦ Ἀχιλλέως," καὶ ἀφοῦ ἐκοιμήθη ὀλίγα λεπτά: „Λαμβάνω, εἶπεν, εἰς τὸν τάφον τὰ δάκρυα τῆς μοναρχίας. Εἰς τὸ ἑξῆς θέλουν τὴν διασπαράξειν ἐντελῶς οἱ ὀχλαγωγοί." Ἀπέθανε τὴν 2 Ἀπριλ. 1791. Τὸ πένθος

ἦτο ἐπίσης καὶ γενικὸν καὶ εἰλικρινές· μόνον οἱ λυσσώδεις Ἰακωβῖνοι, τοὺς ὁποίους εἶχε φοβερίσειν εἰς τὸν τελευταῖον λόγον του, ἐπεχαιρεκάκουν μυστικῶς. Ἡ κηδεία του ἐπανηγυρίσθη ἀπαραδειγματίστως. Ἀντὶ τῶν ἐπισήμων τῆς εὐγενείας ἐστόλιζε τὴν νεκρικὴν θήκην πολιτικὸς στέφανος· ἡ τῶν Παρισίων ἐθνικὴ φρουρὰ, ἡ βασιλικὴ τῶν Ἐλβετῶν, ὅλη ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, οἱ Ἐκλογεῖς, οἱ Ἰακωβῖνοι, οἱ λειτουργοὶ τοῦ βασιλέως, καὶ ὅλαι αἱ ἑταιρεῖαι τῶν Παρισίων ἐπροπορεύοντο ἢ ἠκολούθουν. Ποτὲ δὲν ἐσυνωδεύθη εἰς τὸν τάφον ἀνὴρ, οὐδὲ Πρίγκιψ ἀπὸ τόσον πλῆθος· ἀναρίθμητοι θεαταὶ ἐφύλατταν ὅλοι βαθεῖαν καὶ βαρύθυμον σιωπήν. Ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ ἐπυροβόλησεν εἰς τιμήν του τόσον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου, ὅπου ἐφέρθη κατὰ πρῶτον ὁ νεκρὸς, ὥστ' ἐθραύσθησαν τὰ ὑαλία τῶν παραθυρίων της· ἐντεῦθεν διευθύνθη ἡ πομπὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γενουησίων, διορισθεῖσαν Γαλλικὸν πάνθεον μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ ὁ Μιραβὼς κατετέθη πλησίον τοῦ τόπου, ὅς τις ἦτο διωρισμένος διὰ τὸν φιλόσοφον Καρτέσιον. Ὅλη ἡ πόλις ἐμαυροφόρησε τρεῖς ἡμέρας· ἡ ἀγυιὰ Chaussée d'Autin ἐπεγράφη ἀγυιὰ τοῦ Μιραβὼ, καὶ ἡ προτομὴ τοῦ ἀποθανόντος ἐβάλθη εἰς τὴν μεγάλην τῆς συνελεύσεως σάλαν· τιμὴ, τὴν ὁποίαν ἔλαβε καὶ ὁ Νέκκερος, ἀλλὰ διὰ τῆς ταχείας πτώσεώς του ἔχασε μέρος τῆς ἀξίας της.

Μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς εἰς τὸν Μιραβὼν τεθείσης ἐλπίδος ἔδωκεν ὁ Λοδοβῖκος προσοχὴν εἰς τοὺς συμβουλεύοντάς τον νὰ φύγῃ· ὁ βασιλόφρων στρατηγὸς Βουϊλλὲς, κυβερνήτωρ τῶν Μετῶν, ὅς τις πρὸ μικροῦ εἶχε καταπατήσειν τὴν στρατιωτικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ναγκίου, καὶ πολλὰ Γερμανικὰ τάγματα ὑπουργοῦντα τὴν Γαλλίαν, ἐπρόσταζε μὲ ἀνύποπτον πίστιν, ἐδιωρίσθη νὰ τὸν βοηθήσῃ κατὰ τοῦτο. Εἰς πολλὰς Γερμανικὰς πολιτείας ὁμόρους τῆς Γαλλίας, μάλι-

στα εἰς Τρίβεριν, τῆς ὁποίας ὁ Ἐκλέκτωρ ἦτο θεῖος μητρόθεν τοῦ Λοδοβίκου, εὕρηκαν ὄχι μόνον καταφύγιον οἱ Πρίγκιπες Ἀρτεσίας καὶ Κονδαίου, ἀλλὰ καὶ ἄδειαν νὰ συνάζωσι καὶ νὰ ὁπλίζωσι στράτευμα ἐκ πολλῶν Γάλλων ἀναχωρησάντων διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν σύγχυσιν καὶ ἐπιθυμούντων τὴν ἀποκατάστασιν τῶν παλαιῶν πραγμάτων. Στρατόπεδον τούτων ἦτο ἡ Κοβλεντία· οἱ εὐγενεῖς τῶν ἐπαρχιῶν, οἵτινες ἐκ ζήλου ὑπὲρ τῆς μοναρχίας ἄφιναν τὰς πατρίδας των, κατέφευγαν ἐκεῖ ὅλοι, καὶ ὡμίλουν τόσα κατὰ τῆς δημαγωγίας, ὥστε ὁ Λοδοβῖκος ἐμεσίτευε πολλάκις εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν νὰ εἰρηνεύσῃ τὸν λαὸν ὑπὲρ τῆς γενομένης ὄχι πρὸς χάριν του ἀντιλαλιᾶς *)· οἱ μετανάσται οὗτοι, οἵτινες ἐκατηγόρουν τὴν ἀσθένειαν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν κακίαν ἐκείνων, οἵτινες τὸν ἐκράτουν δέσμιον, συνεισέφεράν πολὺ νὰ χειροτερεύσουν τὴν τοῦ Λοδοβίκου πρὸς τὸ ἔθνος σχέσιν. Ἐξ ἀρχῆς δὲν εὐχαριστεῖτο ὁ μονάρχης εἰλικρινῶς εἰς τὰ γινόμενα, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν πρὸς τὸν ἀδελφόν του ἐπιστολῶν του· τώρα ὅμως ἤκουσε τὰς συμβουλὰς τῶν περὶ ἑαυτὸν νὰ φύγῃ διὰ νὰ παραλάβῃ τοὺς μετανάστας τῆς Κοβλεντίας καὶ μὲ βοήθειαν τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐμίσουν τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως, νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀρχαίαν τάξιν.

Τοῦ Λοδοβίκου ὁ δισταγμὸς ἀπέφευγε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τῆς ἀναχωρήσεως, ἕως οὗ νέα συμβάματα τοῦ ἔαρος τοῦ 1791 ἔτους τὸν ἠνάγκασαν εἰς τοῦτο. Εἶχε κυρώσειν πολλὰ ψηφίσματα περὶ τοῦ ἱερατείου· ἀλλ' ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Ππα, ἐκδοθεῖσα κατὰ δυστυχίαν ἐξ αἰτίας του, τὸν ἔκαμε νὰ μὴ μεταχειρίζεται ἱερεῖς ἐνόρκους· διὰ τοῦτο ἀπέβαλε τὸν ἔνορκον πνευματικόν του, ἐφημέριον τοῦ ἁγ.

*) Correspondance de Louis XVI, lettre 39me, à M. le Comte d' Artrois.

Εὐσταθίου, ὅς τις ἔκαμε τὸν ὅρκον, καὶ ἔλαβεν ἕνα πρώην Ἰησουΐτην Ἀββᾶν Λεμφάντην. Πολλοὶ ἐπίσκοποι, οἵτινες διὰ τοῦτο ἔχασαν τὰς καθέδρας των, εὕρηκαν ὑποδοχὴν εἰς τὰς Τουϊλλερίας, καὶ ἡ βασιλικὴ ἐκκλησία ὑπουργεῖτο ἀπὸ ἀνόρκους ἱερωμένους, οἵτινες εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ὠνομάζοντο ἀντάρται. Ἀσυγχώρητον δὲν ἦτο τὸ τοιοῦτον, ἐπειδὴ τὸ πολίτευμα ἄφινεν ἐλευθερίαν νὰ ἀκολουθῇ πᾶς πολίτης εἰς τὰ θρησκευτικὰ τὴν πληροφορίαν του· ἀλλ' ὁ λαὸς, διοργανισθεὶς ἀπὸ τοὺς ὀχλαγωγοὺς, ἀπήτει τὸν βασιλέα νὰ συχνάζῃ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς δημοσίους ἐκκλησίας καὶ νὰ μὴ καταδαπανᾷ μιλιόνια εἰς διατήρησιν χωριστῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπισκόπων, ἱερέων, ψαλτῶν κτλ. Τὴν 17 Ἀπριλίου, ἡμέραν Κυριακὴν, ὅταν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ὑπήγαινεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον, οἱ ἐθνικοὶ φρουροὶ, οἵτινες ἐφύλατταν τὰ ἐντὸς τοῦ παλατίου, δὲν ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσι τὰ ὅπλα ἔμπροσθεν ἐκείνου, ὅς τις παρέβαινε τὴν νόμον. Ὁ Λαφαϊέτης ἐκοπίασε πολὺ νὰ τοὺς κάμῃ ὑπηκόους· εἷς ὅμως γρεναδῆρος ἔῤῥιψε τὸ ὅπλον, καὶ παρὰ προσταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. Μετὰ τὸ μεσημέριον ἔγεινεν ὁ ἀναβρασμὸς μεγαλήτερος μεταξὺ τοῦ πλήθους. Ἔγεινε γνωστὸν, ὅτι ὁ βασιλεὺς θέλει νὰ πορευθῇ εἰς τὸν ἅγ. Κλαύδιον διὰ νὰ ἑορτάσῃ ἐκεῖ τὸ Πάσχα· καὶ ὄχι ὀλίγοι ἔκριναν τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην πρόφασιν φυγῆς καὶ ἀντιπολιτεύσεως. Ἴδαν ὅτι ἐφορτόνοντο εἰς τοὺς σταύλους τὰ βασιλικὰ ἁμάξια, τὰ ὁποῖα δὲν ὡμοίαζαν ἁμάξια προσωρινῆς ὁδοιπορίας. Χωριάται ἀνήγγελλαν, ὅτι ἀπήντησαν μερίδας ἵππων ἱσταμένων εἰς τὸν δρόμον του Κομπενδίου. Οἱ Ἰακωβῖνοι ἐφώναζαν, ὅτι πρέπει νὰ ἀποβαλθῇ ὁ βασιλεὺς, ὅτι εἶναι ἀνωφελὴς ἄνθρωπος, πολυφάγος, ὅς τις τρώγει ἐτησίως τριάκοντα μιλιόνια λιτρῶν χωρὶς νὰ κάμνῃ τίποτε. Ἄλλοι ἔλεγαν, ὅτι πρέπει νὰ τὸν σύρω-

σιν εἰς τὴν ἐνοριακήν του ἐκκλησίαν καὶ ἐκεῖ νὰ τὸν ἀναγκάσωσι νὰ μεταλάβῃ. Οἱ Κορδελιέροι, νέα ἑταιρεία, μὲ τὴν ὁποίαν συνεκρατοῦντο σφικτὰ οἱ Ἰακωβῖνοι, ἐπρόβαλαν, ὅτι ὁ πρῶτος λειτουργὸς τῆς πολιτείας καὶ ὑπήκοος τῶν νόμων πρέπει νὰ ἐγκαλεσθῇ ὡς ἀντάρτης καὶ συνεργὸς ἀπειθείας καὶ ἐπαναστάσεως. Πλῆθος συγγραμματίων, σκορπισθέντων εἰς τὸν λαὸν, ἐκατηγόρουν τὸν βασιλέα, ὅτι θέλει νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ τὸν ἀνήγγελλαν τὴν ἀποβολὴν τοῦ στέμματός του. Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ ὁδοιπορία εἰς τὸν ἅγ. Κλαύδιον ἔμεινεν ἀμετάβλητος. Ἀλλ' ὅταν τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, 18 Ἀπριλίου, ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἅμαξαν ὁ βασιλεὺς, περιεκυκλώθη εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Τουϊλεριῶν ἀπὸ τὸν λαὸν, ὅςτις ἐμπόδιζε τὴν ἀναχώρησίν του μὲ ὕβρεις καὶ φοβερισμούς. Ὁ Λαφαϊέτης προστάζει τὴν φρουρὰν νὰ σκορπίσῃ τὸν λαὸν διὰ νὰ κινήσῃ ἐλευθέρως ἡ ἅμαξα· μεταχειρίζεται εἰς μάτην δεήσεις καὶ φοβερισμοὺς, καὶ τελευταῖον ὑπάγει εἰς τὸ βουλευτήριον διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὸν πολεμικὸν νόμον (ἴδε σελ. 13). Ὁ λαὸς τώρα συνομιλεῖ ἀμέσως μὲ τὸν βασιλέα. Ἕνας τὸν παρακαλεῖ νὰ παραιτήσῃ τὴν ὁδοιπορίαν, διὰ τῆς ὁποίας θέλουν νὰ τὸν ἐξαρπάσουν καὶ νὰ τὸν κάμουν δυστυχῆ· ἄλλος τοῦ ἐξηγεῖ, ὅτι παραβαίνει τὸν νόμον· τρίτος τὸν βεβαιόνει, ὅτι ὁ λαὸς τὸν ἀγαπᾷ, ἀλλὰ μόνον αὐτόν· ὅλαι αἱ πιπικρίαι τοῦ μίσους καὶ τῆς καταφρονήσεως διευθύνονται εἰς τοὺς συγγενεῖς του, εἰς τοὺς αὐλικοὺς καὶ εἰς τοὺς ἱερεῖς. Τελευταῖον ἐπιστρέφει ὁ Λαφαϊέτης· οἱ προεστῶτες τοῦ βουλευτηρίου δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐνεργήσωσι τὸν στρατιωτικὸν νόμον. Ἀλλ' αὐτὸς θέλει νὰ ἀναγκάσῃ τὴν ὁδοιπορίαν μὲ τὴν προσωπικήν του ὑπόληψιν. Τότε ἡ φρουρὰ διευθύνει τὰ ὅπλα ἐναντίον του, ἡ προσταγή του περιπαίζεται, καὶ ὁ φοβερισμὸς τῆς παραιτήσεώς του ἀκούεται μὲ γέλια. Ἀφοῦ

λοιπὸν διήρκεσε τὸ δρᾶμα δύω ὥρας, ἀναγκάζεται ὁ βασιλεὺς νὰ καταβῇ ἀπὸ τὴν ἅμαξαν καὶ νὰ ἀναβῇ εἰς τὸ παλάτιον. Ὁ Λαφαϊέτης μαίνεται, παραιτεῖ τὴν ἀξίαν του, καὶ ἑνόνεται μὲ τὴν φρουρὰν ὡς κοινός· ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπῆγε τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ ἐπαραπονήθη, ὅτι τὸ σύμβαμα τὸν βάλλει εἰς δισταγμὸν. ἂν εἶναι ἐλεύθερος, καὶ ἐζήτησε νὰ κάμῃ τὴν ὁδοιπορίαν του.· ὁ πρόεδρος ἐφανέρωσε παράπονα κατ' ἐκείνης τῆς φατρίας, ἥτις στέκει μεταξὺ τοῦ θρόνου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἔστειλε δι' ἐπιτρόπων ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅπου ἐκατάκρινε πικρῶς τὴν φατρίαν ταύτην: „Βλέπομεν μὲ δυσαρέστησιν, ὅτι ἡ Μεγαλειότης σας ὑπουργεῖσθε ὅλον ἀπ' ἐχθροὺς τοῦ πολιτεύματος, καὶ φοβούμεθα μήπως αὕτη ἡ προτίμησις ἐκφράζει τὰ φρονήματα τῆς καρδίας σας.“ Τῷόντι ἐφαίνοντο τὰ φρονήματά του, ἀλλ' αἴτιον ἦτο ἡ σκληρὰ δημαγωγία. Μόλις ἠδύνατο ἐκλελεγμένος προεστὼς νὰ ὑποφέρῃ τὸν τόπον, ὅς τις ὠνομάζετο θρόνος. Τί ἔμελλε νὰ κάμῃ ὁ πρώην βασιλεὺς, ὅς τις ἀκόμη εἶχε τὴν μνήμην τῶν δικαίων του εἰς τὸ στῆθος του;

Μετὰ τὴν ταραχώδη ὅμως ἡμέραν ἠκολούθησε μεταξὺ καιρὸς ἡσυχώτερος. Ὁ Λαφαϊέτης, ὅς τις διὰ κοινῆς δεήσεως ὅλης τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς εἶχεν ἀναλάβειν πάλιν τὴν ταξιαρχίαν, ἐφάνη εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀντιπροσώπων ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ τοὺς συγχωρήσῃ τὸ ἀτόπημα· τὸ τάγμα τοῦ κέντρου, τὸ ὁποῖον ἔδειξεν ἐξαιρέτως αὐθάδη ἀντίστασιν, διελύθη, καὶ ὅλη ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ ὤμοσεν ἐκ νέου τὸν ὅρκον τῆς ὑπακοῆς. Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ὅμως ἐξέδωκε δύω νόμους, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης σύμβαμα ἐγέννησε σκέψεις καὶ ἔδωκε τὴν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς φίλους τῆς εὐταξίας. Διὰ συμβουλῆς τοῦ Ταλλεϊράνδου

ἀπεφασίσθη, ὅτι ὅλαι αἱ αἱρέσεις καὶ ὅλαι αἱ θρησκεῖαι συγχωροῦνται νὰ κάμνωσι τὴν λατρείαν των κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῶν τρόπον, καὶ ὅτι ἡ ἀνορκία δὲν ἐμποδίζει κανένα ἱερέα νὰ ἱεροπραγῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς, ἔλεγεν ὁ ῥήτωρ, χωρὶς νὰ βλάψῃ τὸ πολίτευμα, ἐμπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ τὴν πίστιν του. Ἐὰν τὸ ἔθνος πληρόνῃ μίαν λατρείαν, τὸ κάμνει ἐπειδὴ ἕως τώρα αὕτη ἔχει τοὺς πλειοτέρους ὀπαδούς. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἠδύνατο νὰ ἐκλείψῃ ἡ λογομαχία περὶ τῶν ἐνόρκων καὶ ἀνόρκων ἱερέων. Παράξενον ὅμως εἶναι, ὅτι εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀντεῖπαν αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐκ τούτου ἀπέφευγαν τὸν διωγμόν. Ἕνας ἱερεὺς ἐκ τῆς δεξιᾶς μοίρας ἐσήκωσεν ἐγκαλεστικὴν φωνὴν, ὅτι τώρα αἱ ἐκκλησίαι ἐμποροῦν νὰ μεταβαλθοῦν εἰς τσαμία καὶ παγόδας. Ὅσον μέγας ἐφάνη ὁ ζῆλος ὑπὲρ τῆς μιᾶς Καθολικῆς ἐκκλησίας, τόσον ἐπὶ τέλους ἐγεννήθη πνεῦμα δαιμονιῶδες κατατρέχον πᾶσαν Χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Ἄλλο ψήφισμα τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, τὸ ὁποῖον ἐκήρυττε τὸ δίκαιον τῶν δεήσεων καὶ ἀναφορῶν ἀνῆκον εἰς μερικὰ πρόσωπα, ἀπέβλεπε τὰς δημώδεις ἑταιρείας, καὶ ἐπροσπάθει νὰ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας των τὴν νομοδοτικὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἁρπάσειν μὲ δύναμιν τοῦ δικαίου ἐκείνου.

Καὶ ἡ αὐλὴ δὲ ἐμεταχειρίσθη μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐσκόπει νὰ κερδήσῃ τὴν τοῦ ἔθνους πίστιν. Οἱ ἄνορκοι ἱερεῖς τοῦ βασιλικοῦ παρεκκλησίου ἀπεβλήθησαν, πολλὰ πρόσωπα δυσάρεστα εἰς τὸν λαὸν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν αὐλὴν, καὶ ὁ λειτουργὸς Μοντμορῖνος ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον, τυπωθεῖσαν ἔπειτα, πρὸς τοὺς Γαλλικοὺς πρέσβεις, ἥτις περιεῖχεν ἀπόλυτον ἔπαινον τῆς μεταπολιτεύσεως. Ἡ μεταπολίτευσις (ἔλεγεν ἡ ἐγκύκλιος) δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἀποβολὴ πολλῶν καταχρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν συσσωρευμέναι ἐξ ἀμαθείας τοῦ λαοῦ, καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν λει-

τουργῶν, ἥτις ποτὲ δὲν ὑπῆρξε δύναμις τοῦ βασιλέως. Οἱ ἐπικινδυνότατοι τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν τῆς Γαλλίας εἶναι, ὅσοι ὑποκρίνονται, ὅτι τοὺς εἶναι ἀμφίβολα τὰ φρονήματα τοῦ μονάρχου. Οὗτοι εἶναι ἢ πολλὰ ἀξιοτιμώρητοι, ἢ πολλὰ ἀπατημένοι. Νομίζουν ἑαυτοὺς φίλους τοῦ βασιλέως, καὶ ὅμως εἶναι οἱ μόνοι ἐχθροὶ τῆς βασιλείας. Ἐπαναλαμβάνουν ἀκαταπαύστως, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν εἶναι εὐτυχὴς, δὲν εἶναι εὐχαριστημένος, ὡς νὰ ἦτο ἡ εὐχαρίστησις τοῦ βασιλέως ἄλλο παρὰ ἡ εὐτυχία τοῦ λαοῦ του! Λέγουν, ὅτι ἡ ὑπόληψίς του ἐταπεινώθη, ὡς νὰ μὴ ἦτο ἡ ἐπὶ τῆς βίας θεμελιωμένη ὑπόληψις ἀσθενεστέρα καὶ ἐπισφαλεστέρα παρὰ τὴν ὑπόληψιν τοῦ νόμου! Λέγουν ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν εἶναι ἐλεύθερος! βδελυρὰ συκοφαντία, ἐάν τις προϋποθέτῃ, ὅτι ἠδύνατό τις νὰ βιάσῃ τὴν θέλησίν του· ἀνόητος συκοφαντία, ἐάν τις ζητῇ τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐλευθερίας εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ Μεγαλειότης του πολλάκις ἐσυγκατάνευσε νὰ ζῇ μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῶν Παρισίων· συγκατάνευσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὴν φιλοπατρίαν των, καὶ ἐπ' ἀληθείας εἰς τὸν φόβον των, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν υἱϊκὴν ἀγάπην των. Δὸς λοιπὸν περὶ τοῦ Γαλλικοῦ πολιτεύματος τὴν ἰδέαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ βασιλεὺς περὶ αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀφήσῃς εἰς τινὰ νὰ ἀμφιβάλῃ, ὅτι σκοπὸς τῆς Μεγαλειότητός του εἶναι νὰ τὸ στερεώσῃ μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις. Ἐνῷ τὸ πολίτευμα τοῦτο ἀσφαλίζει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα τῶν πολιτῶν, θεμελιόνει ἐνταυτῷ εἰς ἀκράδαντον βάσιν τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἔθνους. Στηρίζει τὴν βασιλικὴν ὑπόληψιν διὰ τῶν νόμων, προλαμβάνει δι' ἐνδόξου μεταπολιτεύσεως μεταπολίτευσιν ἄλλην, τὴν ὁποίαν ἀπταίστως ἤθελαν φέρειν αἱ καταχρήσεις τῆς ἀρχητέρας κυβερνήσεως, καὶ ἴσως ἤθελαν διαλύσειν τὸ βασίλειον. Τοῦτο τελευταῖον κάμνει εὐτυχῆ καὶ τὸν

βασιλέα.“ Αὕτη ἡ ἐγκύκλιος, ἐκδοθεῖσα τὴν 23 Ἀπριλίου, ἀνεγνώσθη εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν μὲ ἔπαινον ὑπερβολικὸν, καὶ ἐστάλθη ἐπιτροπία νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν βασιλέα· ὁ Λοδοβῖκος ἀπεκρίθη: „Ἐπεθύμουν μόνον νὰ ἠδύνατο ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις νὰ ἀναγνώσῃ τὰ τῆς καρδίας μου.“ Καὶ διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ λείψανον ἀμφιβολίας, ἂν ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη περιεῖχε τὰ ἴδιά του φρονήματα, ἔστειλεν εἰς τὸν Πρίγκιπα Κουδαίου ἰδιόχειρόν του ἐπιστολὴν προσκαλοῦσαν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα: „Ἐπίστρεψε, ἐξάδελφέ μου, καὶ ἀπόλαυε εἰς αὐτὴν τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα σὲ προσφέρει. Ἐπάνελθε! Ἀντὶ ἐχθρῶν θέλεις εὑρεῖν ἀδελφούς. Σὲ τὸ προστάζω ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους, καὶ ἐν ὀνόματί μου. Σὲ ὁρκίζω εἰς τὸν δεσμὸν, ὅςτις μᾶς ἑνόνει· εἰς τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον ῥέει εἰς τὰς φλέβας μας. Ὁ νόμος τὸ ἀπεφάσισεν. Ὑποτάχθητι, ἢ φοβοῦ τὰ ἐλεεινὰ ἀποτελέσματα ἀστοχάστου ἀπάτης.“ Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔγραψεν ὁ Λοδοβῖκος τὴν 17 Ἰουνίου 1791· καὶ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας, τὴν 21 Ἰουνίου 1791, ἀνεχώρησε κρυφίως μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐκ Παρισίων, καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ σύνορα.

5. Ὁ βασιλεὺς φεύγει καὶ πιάνεται. Τέλος τῆς πρώτης Ἐθνικῆς συνελεύσεως. (21 Ἰουνίου — 31 Σεπτεμβ. 1791).

Εἶχεν ἤδη προσπαθήσειν ὁ Μιραβὼς νὰ καταπείσῃ τὸν βασιλέα νὰ ὑπάγῃ εἰς Κομπένδιον πρὸς τὰ ἐκεῖ συναγόμενα πιστά του στρατεύματα, καὶ ἀνέλαβεν εἰς τὸν ἑαυτόν του νὰ τοῦ στείλῃ ἐκεῖ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀντιπροσώπων, καὶ βοηθούμενος ὑπ' αὐτῶν νὰ συντρίψῃ τοὺς ἐν Παρισίοις καταλειπομένους ἐχθροὺς τοῦ θρόνου· ἄλλο σχέδιον τεχνικὸν

τοῦ ἐπρόβαλεν ὁ λειτουργὸς Μοντμορῖνος, Νὰ κηρύξωσι πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας αἱ ἐξωτερικαὶ δυνάμεις, καὶ νὰ προχωρήσουν ἕως τὰ σύνορα· ὁ δὲ Λοδοβῖκος νὰ ἀναλάβῃ τὴν μεσιτείαν, νὰ καταπραΰνῃ τὸ πᾶν μὲ μίαν κήρυξίν του πρὸς τὰς αὐλὰς, καὶ οὕτω νὰ στερεώσῃ πάλιν τὴν ὑπόληψίν του. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐσυμφώνησεν ὁ μετανάστης Καλόννιος τρίτον σχέδιον μὲ τὸν αὐτοκράτορα Λεοπόλδον. Μὲ συμμαχίαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων νὰ συναχθῇ ἑκατὸν χιλιάδων στρατὸς, καὶ ἑνούμενος καθ' ὁδὸν μὲ τὰ πιστὰ στρατεύματα νὰ φθάσῃ εἰς Παρισίους, καὶ ἐκεῖ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν παλαιὰν εὐταξίαν. Ὁ συνετὸς Λεοπόλδος ἔκαμε ῥητὴν συνθήκην, ὅτι ὁ Λοδοβῖκος πρέπει νὰ μείνῃ εἰς Παρισίους. καὶ νὰ οἰκειόνεται παντοίως τὸν λαόν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἠδύνατο νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸ τοῦ Μοντμορίνου· ἀλλ' ἐνῷ ἐμελετῶντο ταῦτα, ἔκαμεν ἔξαφνα ὁ Λοδοβῖκος ἀπόφασιν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἠναγκασμένην εἰς Παρισίους διατριβήν του. Ὁ Μαρκέσιος Βουϊλλὲς, κυβερνήτωρ τῶν Μετῶν, ὅλος βασιλόφρων στρατηγὸς, ὅστις μέχρι τοῦδε ἐβαστάζετο ἀπὸ τὴν σύνεσίν του εἰς τὸν τόπον του, ἐχαρακτηρίσθη ἤδη ἀπὸ τὸν Μιραβὼν, ὅσι μόνος ἠδύνατο νὰ φυγαδεύσῃ τὸν βασιλέα. Ὁ Βουϊλλὲς ἦτο πλήρης ζήλου νὰ τολμήσῃ τὰ πάντα μετὰ τῶν πιστῶν του στρατιωτῶν· ἀλλ' ὁ Λοδοβῖκος παρὰ τὸ τολμηρὸν σχέδιον τοῦ Μιραβῶ ἐπροτίμησεν ἄλλην κατὰ τὸ φαινόμενον ἀκίνδυνον μέσην ὁδὸν, ἥτις ὅμως δυσκόλως ἠδύνατο νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸν σκοπόν του. Ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς Μοντεμέδιον, μικρὸν φρούριον Γαλλικὸν εἰς τὰ σύνορα τοῦ Λουξεμβούργου, καὶ ἐκεῖ ὄχι μόνον νὰ ἀναλάβῃ τὸν τόνον ἀληθινοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἀλλὰ καὶ νὰ φυλάττεται ἐναντίον τοῦ στρατοπέδου ἢ τῆς αὐλῆς τῆς Κοβλεντίας, ἐπειδὴ ἔμαθεν, ὅτι ὁ Καλόννιος ἔχει σκοπὸν, ἀφοῦ κάμῃ

τὴν ἀντιπολίτευσιν νὰ σηκώσῃ τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ βασιλέα, ὅςτις ἐδυστύχησε διὰ τὴν πολλὴν καλωσύνην του, καὶ νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς τὸν Κόμητα Ἀρτεσίας, ὅςτις δὲν εἶχεν ἀκούσειν τοιαύτην ἐπίπληξιν, μὲ τῖτλον Κυβερνήτορος *). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν εἶχεν εὑρεθῆν εἰς Σπάδανον καὶ ὁ τῆς Σβεκίας βασιλεὺς Γουστάβος, κυριευμένος ἀπὸ συμπόνησιν διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ βοηθήσῃ ἐκεῖθεν μὲ λόγον καὶ ἔργον, καὶ εἰ δυνατὸν κορυφαῖος γενόμενος τῶν μεταναστῶν νὰ φέρῃ ὀπίσω εἰς Παρισίους τὸν βασιλέα.

Τὰ διάφορα ταῦτα σχέδια, συμπεριεφέροντο εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Λοδοβίκου. Πρότερον ἤδη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου ἔπρεπε νὰ γείνῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ οἱ δημαγωγοὶ, οἵτινες τὴν εἰς Ἅγ. Κλαύδιον ὁδοιπορίαν ἐξέλαβαν προπαρασκευὴν φυγῆς εἰς τὰ σύνορα, δὲν εἶχαν ἄδικον. Τὸ σύμβαμα τῆς 18 Ἀπριλίου ἐστερέωσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ μέχρι τοῦδε διστάζοντος Λοδοβίκου. Ἔγραψεν εἰς τὸν στρατηγὸν, ὅτι τὴν 19 Ἰουνίου ἀναχωρεῖ ἐκ Παρισίων μετὰ τῆς οἰκογενείας του μὲ μεγάλην ἅμαξαν, ἐπίτηδες κτισθεῖσαν διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ θέλει κάμειν τὸν δρόμον του διὰ Καταλαύνου καὶ Βαρεννῶν. Τὸν ἐπρόσταξε νὰ βάλῃ εἰς τὸν δρόμον τοῦτον διὰ μετρίων διαστημάτων σωμάτια τακτικῶν στρατευμάτων πρὸς ἀσφάλισιν τῆς ὁδοιπορίας του. Εἰς μάτην τοῦ ἐπρόβαλεν ὁ Βουϊλλὲς δρόμον ἄλλον ὠφελιμώτερον διὰ τῶν Ῥημῶν· εἰς μάτην τοῦ ἐξήγησεν, ὅτι ἅμαξα ἀσυνήθιστος διεγείρει περιέργειαν, καὶ ταύτην τὴν περιέργειαν μεγαλύνουν κόμματα στρατιωτῶν. Ὁ Λοδοβῖκος ἐπέμενεν ἀλύγιστος εἰς τὴν ἐπίνοιάν του, καὶ ὁ Βουϊλλὲς ἔκαμε κατὰ τὴν θέλησίν του. Ἀλλὰ τὴν διωρισμένην ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως ἀνέβαλεν ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ ἡ δέσποινα Τουρζὲλ, ἀνατρυφὸς

*) Histoire de Coblence. Londres 1795.

τῶν βασιλικῶν παιδίων, ἐπαρακάλεσε γονυπετῶς αὐτὸν καὶ τὴν βασίλισσαν νὰ συνοδεύσῃ καὶ αὐτὴ τοὺς μαθητάς της. Ἤρχισαν ἤδη νὰ ὑποπτεύωσιν οἱ φύλακες τῶν Τουϊλεριῶν· ἀλλὰ τὸ πρῶτον καὶ ἀμφιβολώτατον μέρος τοῦ τολμήματος εὐτύχησε, καὶ ἡ οἰκογένεια διέφυγε τὴν νύκτα ἐξημερονούσης τῆς 21 Ἰουνίου διὰ τῶν οἰκημάτων τοῦ Δουκὸς Βιλεκουέρου, τὰ ὁποῖα εἶχαν θύραν εἰς τὴν ἀγυιὰν τῶν Καῤῥούσων, μὲ ἀλλαγὴν τῶν ἐνδυμάτων των, εὕρηκαν κοινὰ ἀγωγιασμένα ἁμάξια, καὶ μὲ αὐτὰ ἔφθασαν εἰς τὴν λεωφόρον τῆς Λοθριγγίας, ὅπου ἔστεκεν ἑτοίμη ἡ μεγάλη ἅμαξα, τὴν ὁποίαν εἶχε κατασκευάσειν ὁ Κόμης Ἀλέξιος Φέρσηνος, φίλος τῆς βασιλίσσης. Ἡ γυναικεία ἀκολουθία ἐβάλθη εἰς δευτέραν ἅμαξαν· εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἐκάθισαν τρεῖς, ὡς προϊππασταὶ ἐνδυμένοι σωματοφύλακες. Μὲ διαβατήριον γράμμα, τὸ ὁποῖον ἐγράφη διὰ Ῥωσικήν τινὰ κυράν, ἐλάμβαναν πανταχοῦ οἱ ὁδοιπόροι ἵππους τῶν σταθμῶν χωρὶς ἀντιλογίαν, καὶ ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸ Καταύλανον, ἐφαίνετο ἤδη εὐτυχὴς ἡ ἔκβασις. Ὁ βασιλεὺς ἦτο πολλὰ εὔθυμος ἕως οὗ δὲν εὕρηκεν εἰς Σομμεβίλλαν τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ τὸν ὑποδεχθῇ ἐκεῖ. Δὲν ἐφρόντισεν οὔτε τὴν ἀναβολήν του νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Βουϊλλὲν, οὔτε ἀπὸ Μοντμιραὶλ, ὅπου τὸν ἐμπόδισεν ὥρας τινὰς διόρθωσίς τις τῆς δευτέρας ἁμάξης, νὰ στείλῃ ἕνα σωματοφύλακα νὰ μηνύσῃ τὴν ἐγγὺς ἄφιξίν του εἰς τὸν προσμένοντα ἀρχηγὸν τοῦ πρώτου κόμματος. Ἐνόμισε λοιπὸν οὗτος, ὅτι ἡ ὁδοιπορία τοῦ βασιλέως ἐδυστύχησε καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν πλησίον σταθμόν. Ἡ κίνησις τῆς ἐπιστροφῆς ταύτης, ἥτις δὲν ἐγίνετο χωρὶς σύγχυσιν τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ ἔδιδε πιθανότητα, ὅτι θέλει συνοδεύσειν μετακομιδήν τινὰ ἀργυρίου, ηὔξησε τὴν περιέργειαν, ἥτις διηγέρθη εἰς ὅλον ἐκεῖνον τὸν δρόμον. Ἐνῷ οἱ ἄνθρωποι ἐψιθύρι-

ζαν τὰ τοιαῦτα εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἔφθασεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἑσπέραν τῆς 22ης εἰς ἅγ. Μενεοῦλδον, καὶ ἐνῷ ὡμίλει ἀπὸ τῆς ἁμάξης διὰ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἀναχώρησίν του, ἐγνωρίσθη ὅμοιος τῆς εἰς τὸ νόμισμα εἰκόνος ἀπὸ τὸν σταθμοφύλακα Δρουέτιον. Οὗτος τρέχει πάραυτα μὲ ὀλίγους νέους εἰς τὸν ἐμπροσθινὸν σταθμὸν τῶν Βαρεννῶν, καὶ κινεῖ τὸ ἀρχεῖον καὶ τὴν κοινότητα. Καὶ οἱ μὲν ὁδοιπόροι ἔφθασαν περίφοβοι, καὶ μὲ πλούσιον ἀργύριον ἐκίνησαν τοὺς ἀγγάρους νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὰ ἔμπροσθεν· ὁ δὲ Δρουέτιος ἔτρεξεν εἰς μίαν γέφυραν ἐπὶ τοῦ δρόμου τοῦ φέροντος εἰς Μοντεμέδιον, ἀνέτρεψεν ἐκεῖ φορτωμένην τινὰ ἅμαξαν, καὶ ἔκαμεν ἀδιάβατον πρὸς ὥρας τὴν ὁδόν. Οἱ σωματοφύλακες ἐκατέβησαν διὰ νὰ σηκώσωσιν ἐκ μέσου τὸ ἐμπόδιον· ὁ δὲ Δρουέτιος παριστάνεται εἰς τὴν ἅμαξαν τοῦ βασιλέως, καὶ τὸν προστάζει νὰ σταθῇ. Ἐκεῖνοι ὡπλισμένοι καλῶς ἀποφασίζουν νὰ διώξουν τὴν βίαν διὰ βίας, ἀλλ' ὁ Λοδοβῖκος, μὴ γνωρίσας ποτὲ τὰς ἀληθινὰς σχέσεις τῆς ζωῆς, καὶ φοβούμενος νὰ δείξῃ ἀντίστασιν, ἀντὶ τοῦ νὰ φύγῃ τὸν κίνδυνον ἀποκρούων ὀλίγα ἀνθρωπάρια, ἀποφασίζει νὰ πιασθῇ ἀπ' αὐτά. Τοὺς ἀκολουθεῖ εἰς τὸν οἶκον τοῦ προεστῶτος τῆς κοινότητος. Κατ' ἀρχὰς νομίζει, ὅτι εἶναι ἀγνώριστος. Ὅταν ὅμως ἐπαρατήρησε τὴν δυστυχίαν του, πίπτει εἰς τὸν τράχηλον τοῦ προεστῶτος καὶ παρακαλεῖ ὅλους τοὺς περιεστῶτας νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ὁδοιπορίαν του: „Ἐγὼ εἶμαι ὁ βασιλεύς σας. Φεύγω ἀπὸ τὰ σπαθία καὶ τὰ τουφέκια τῆς μητροπόλεως, καὶ ζητῶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν μεταξὺ τῶν πιστῶν μου ὑπηκόων τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡσυχίαν, τὴν ὁποίαν ἀπολαύει καὶ ὁ σμικρότατος ἀπὸ ἐσᾶς. Δὲν δύναμαι νὰ μείνω περισσότερον εἰς Παρισίους, χωρὶς νὰ χάσω κ' ἐγὼ καὶ ὁ οἰκεῖοι μου τὴν ζωήν.“ Ἀλλ' ὁ πρώην ἀπεριόριστος βασιλεὺς τριάκοντα μιλιονίων ἀν-

θρώπων, δὲν φαίνεται εἰς τὸν προεστῶτα, ὅςτις αἰσθάνεται τὴν δύναμιν τοῦ νόμου, εἰμὴ κοινότατος ἄνθρωπος. Τὸ αἴσθημα ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὰ στρατεύματα. Ἓν κόμμα, τὸ ὁποῖον ἔφθασε μετὰ μίαν ὥραν, δείχνει ὅτι θέλει νὰ λάβῃ μὲ βίαν τὸν βασιλέα, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς τὸ προστάζει διὰ τοῦ νόμου νὰ ὑποταχθῇ, καὶ αὐτὸ νεκρόνεται πάραυτα καὶ καταθέτει τὰ ὅπλα. Τελευταῖον πλησιάζει ὁ Βουϊλλὲς εἰς Βαρέννας μὲ ὁλόκληρον τὸ τάγμα του, καὶ ἤθελεν ἐλευθερώσειν βέβαια τὸν βασιλέα, ἀλλ' ὁ ἀγαθοκάρδιος Λοδοβῖκος καταπείθεται ἀπὸ τὰς δεήσεις τῶν πιασάντων αὐτὸν, καὶ στέλλει εἰς τὸν στρατηγὸν ἔγγραφον προσταγὴν νὰ ὑποστρέψῃ ὀπίσω. Ὁ Βουϊλλὲς, μὴ ὢν ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ τὰ δυνατὰ καὶ χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ μονάρχου, ὑπακούει, καὶ διαφεύγει εἰς Λουξεμβοῦργον. Εὐτυχέστερος παρὰ τὸν βασιλέα μὲ τὰ κόμματά του ἦτο ὁ Κόμης Προβιγκίας, ὅςτις μετὰ τῆς γυναικός του μίαν ὥραν ὕστερα εἶχεν ἀναχωρήσειν ἀπὸ τοὺς Παρισίους, καὶ διὰ τῆς σταθερότητος ἐπιτηδείου συνοδευτοῦ ἐφέρθη πέραν τῶν συνόρων τοῦ Βελγίου *).

Ὅταν τὸ πρωῒ τῆς 21ης ἐξηπλώθη εἰς τοὺς Παρισίους ἡ εἴδησις τῆς φυγῆς ταύτης, διήγειρε γενικὴν ἔκστασιν, ἀλλ' ὄχι φόβον. Ἡ μετριασμένη φατρία, ἥτις εἶχε τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἐπροσπάθει νὰ μετριάσῃ τὸ κακὸν μὲ τὴν λέξιν Ἁρπαγὴ, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσήμανε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ τὸ πρὸς τοὺς λειτουργοὺς ἀφεθὲν πρόσταγμά του νὰ μὴ ἐνεργήσωσι τίποτε εἰς τὴν ἀπουσίαν του, καὶ μία Δήλωσις, ὑπογεγραμμένα ἀπ' αὐ-

*) Ταύτης τῆς φυγῆς ἐτύπωσε περιγραφὴν ὁ τότε Κόμης Προβιγκίας, μετέπειτα Λοδοβῖκος ΙΗ', μὲ τίτλον: Relation d'un vogage à Bruxelles et a Comblence, 1823. Εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν Κόμητα Αὐκράην, ὅςτις τὸν ἐσυνώδευε, καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὴν πιστὴν φρόνησιν καὶ σταθερότητα ὁμολογεῖ ὁ Πρίγκιψ ὅτι χρεωστεῖ τὴν σωτηρίαν του.

τὸν, διὰ τῆς ὁποίας ἔλεγε πρὸς τοὺς Γάλλους, ὅτι ὅλα ὅσα ἔγειναν ἐκ τῆς 23 Ἰουν. 1789 ἦσαν ἀνυπόφορα, καὶ ἔδιδεν αἰτίαν τῆς ἀναχωρήσεώς του ὅλον τὸν τρόπον τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, τὴν ἀφαίρεσιν τῶν βασιλικῶν δικαίων του, τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων του, τὸν περιορισμὸν τῆς λατρείας του, καὶ ἐν γένει τὴν ὁλόκληρον ἁρπαγὴν τῆς ἐλευθερίας του, ἐσήκωσαν τὸ ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἐξαπλωθὲν κάλυμμα. Τόνος καὶ ὕλη τούτου τοῦ γράμματος ἐξέφραζαν τὸ αὐλικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐκ δύω ἐνιαυτῶν εἶχεν ἀπορχαιωθῆν εἰς τὴν Γαλλίαν· ὁ βασιλεὺς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπαραπονεῖτο διὰ τὴν κακὴν ὑποδοχὴν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔκαμαν εἰς Τουϊλερίας τὴν 6 Ὀκτωβρίου, καὶ τὴν μικρὰν εὐρυχωρίαν, τὴν ὁποίαν ἀπήλαυεν ἐκεῖ ἕως τώρα. Ἀλλ' ἡ δύναμις τῶν ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε καὶ τὸ γράμμα τοῦτο δὲν ἐτόλμησε νὰ τὰς ἀλλάξῃ. „Ὁ βασιλεὺς — οὕτος ἐτελείονε τὸ γράμμα μὲ προσλαλιὰν πρὸς τοὺς Παρισιανοὺς — θέλει λησμονήσειν ὅσα ἄδικα ἔπαθε προσωπικῶς, καὶ θέλει ζήσειν πάλιν μεταξύ σας εὐθὺς ἀφοῦ ἐν θεληματικῶς ὑπ' αὐτοῦ κυρωμένον πολιτικὸν σύνταγμα βάλῃ τὴν μὲν θρησκείαν εἰς τιμὴν, τὴν δὲ κυβέρνησιν εἰς δύναμιν, τὴν δὲ περιουσίαν καὶ τὰ πρόσωπα εἰς ἀσφάλειαν, καὶ τοὺς μὲν νόμους ἀσφαλίσῃ ἀπὸ αὐτογνωμονικὰς παραβάσεις, τὴν δὲ ἐλευθερίαν θεμελιώσῃ εἰς ἀκλονήτους βάσεις.“ Μὲ ὅλον τοῦτο εἶπεν ἱκανὰ διὰ νὰ καταδικάσῃ εἰς θάνατον ὅλην τὴν μεταπολίτευσιν, καὶ μένει ἀκατανόητον διὰ τί ἀφῆκε τὴν Δήλωσιν ταύτην, διὰ τί δὲν τὴν ἔστελνεν ἀφοῦ ἤθελεν ἀποφύγειν τὸν κίνδυνον ἐκτὸς τῶν συνόρων.

Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἔδειξεν ἀξιοπρεπῆ σταθερότητα. Ἐπρόσταξε τοὺς λειτουργοὺς νὰ διοικῶσι τὰ ὑπουργήματά των ἀνενοχλήτως· ἐδέχθη τὴν βεβαίωσιν τῆς πίστεως ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς, καὶ ἔσπευσε μὲ Δήλωσιν πρὸς τὸ ἔθνος νὰ ἀναιρέσῃ τὰς εἰς τὸ

ὑπόμνημα τοῦ βασιλέως γενομένας εἰς αὐτὴν ἐπιπλήξεις. Μεταξύ των ἐσφίχθη ἕνωσις τῶν μετρίων φιλελευθέρων, οἵτινες ἐδιχονόουν ἀπὸ πολλῆς, ὁ Λαφαϊέτης, Βαρναύϊος, Λάμεθος καὶ ἄλλοι, οἵ τινες τώρα ἐθυσίασαν τὰς διαφορὰς τῶν γνωμῶν διὰ νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς λυσσώδεις Ἰακωβίνους. Μὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπῆγαν ὅλοι ὁμοῦ εἰς τὸ Ἰακωβινικὸν καταγώγιον, τὸ ὁποῖον εἶχαν παραιτήσειν ἀπὸ πολλῆς ὡς ὀλέθριον οἱ καλήτεροι, καὶ ἐματαίωσαν τὰς τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου καὶ Δάντωνος κατηγορίας κατὰ τοῦ Λαφαϊέτου δείξαντες τὴν ὁμόφωνον συγκράτησίν των. Ὁ Αὐρηλίας, ὅς τις ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἐπιστρέψειν ἐξ Ἀγγλίας, ἤλπιζε κατ' ἀρχὰς νὰ ἀπολαύσῃ τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον πολλάκις ἀπέτυχεν ἕως τώρα, καὶ νὰ ὀνομασθῇ κυβερνήτωρ τοῦ βασιλείου· ἔμαθεν ὅμως καὶ ταύτην τὴν φορὰν, ὅτι κανεὶς παρὰ τοὺς ὀλίγους συντρόφους του δὲν τὸν ἐνθυμεῖτο. Εἰς τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ ἐφαίνετο, ὅτι ὄχι μόνον Λοδοβῖκος ὁ ΙϚ', ἀλλὰ καὶ ἡ βασιλεία ἐχάθη διὰ πάντα. Ἐδιαλαλεῖτο εἰς τοὺς δρόμους ἡ ἐπιστολὴ τοῦ πρώην βασιλέως τῶν Γάλλων· ὅλαι αἱ εἰκόνες τῶν βασιλέων καὶ πριγκίπων ἐσκεπάσθησαν ἢ ἐσηκώθησαν· αἱ λέξεις βασιλεὺς, βασίλισσα, βασιλικὸς ἐξηλείφθησαν ἀπὸ τὰ παράσημα, εἰς τὰς Τουϊλερίας προσηλώθη ἡ ἐπιγραφή: „Οἶκος διὰ ἐνοίκισμα.“ Ἐὰν δὲν ἐμποδίζετο ἡ ὁδοιπορία τοῦ βασιλέως, ἤθελεν εἰσαχθῆν πιθανώτατα ἔκτοτε ἡ δημοκρατία, καὶ δὲν ἤθελεν ἀκολουθήσειν ὁ κακοῦργος καὶ βδελυκτὸς φόνος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Δεδόσθω, ὅτι ἔφθανεν εἰς Μοντεμέδιον· μὲ τὰ ἀνίσχυρα μέσα του καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ φιλοκινδύνου βασιλέως τῆς Σβεκίας δυσκόλως ἤθελε νικήσειν τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ ἤθελεν ἀκολουθήσειν παραυτα τοὺς ἀδελφούς του. Ἀλλ' ἡ κακὴ τύχη τοῦ Λοδοβίκου ἠθέλησεν ἄλλως. Τὴν 23ην τὸ ἑσπέρας ἔφθασεν εἰς Παρισίους ἡ περὶ τῆς φυλα-

κώσεώς του ἀγγελία, καὶ παρευθὺς τρία μέλη τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ὁ Λατουρ-Μωβοῦργος, ὁ Πεθίων καὶ ὁ Βαρναΰϊος μετὰ τοῦ γενικοῦ ὑπασπιστοῦ Δούμα ἐστάλθησαν διὰ νὰ τὸν φέρωσιν ὀπίσω. Τὴν 25ην τὸ ἑσπέρας ἔφθασεν εἰς Παρισίους ἡ ἐλεεινὴ πομπὴ συνοδευμένη ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν φρουρὰν καὶ ἀναριθμήτους ἀόπλους. Ἄμετρον πλῆθος λαοῦ ἐσχημάτιζε πολλῶν ὡρῶν διάστημα δύω σειρὰς ἔμπροσθεν τῆς πόλεως· κἀμμία κεφαλὴ δὲν ἐξεκαλύφθη, κἀμμία φωνὴ δὲν ἠκούσθη, ὅταν οἱ βασιλικοὶ αἰχμάλωτοι ἐπορεύοντο βραδέως διὰ μέσου τῶν ἀντιπροσώπων. Ἡ δὲ μετ' αὐτοὺς ἀκολουθοῦσα θριαμβευτικὴ ἅμαξα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκάθηντο ὁ Δρουέτιος καὶ οἱ βοηθοί του στολισμένοι μὲ δάφνας, ἐχαιρετήθη πανταχόθεν μὲ χαρμοσύνους κραυγάς.

Εὐλόγως ὁ Λοδοβῖκος, ἐμβὰς εἰς τὸ οἴκημά του, ἐπαραπονήθη διὰ τὴν ἀφροσύνην του, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς τὴν ἀναχώρησιν ταύτην. Ἡ τοῦ ἔθνους εἰς τὴν εἰλικρίνειάν του πίστις, καὶ ἡ προσήλωσις εἰς τὸ πρόσωπόν του, ἥτις ἐφαίνετο μέχρι τοῦδε, μὲ ὅλας τὰς ἀνεμοζάλας, ἐφαίνετο τώρα ὅτι ἐχάθη ἀμεταστρέπτως. Αἱ Τουϊλερίαι ἔγειναν τώρα φυλακὴ, ὅπου ἐφυλάττετο ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν οἰκογήνειάν του· ἡ ἐκτέλεσις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τοῦ ἐσηκώθη πρὸς τὸ παρόν· οἱ λειτουργοὶ ἐδέχοντο προσταγὰς ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Τὴν ἀποβολὴν τῆς βασιλικῆς ἀξίας ἐπρόσμεναν τώρα οἱ ὀχλαγωγοί· οἱ Ἰακωβῖνοι τὴν ἐζήτουν φωνάζοντες σφοδρότατα: „Ὁ κύριος Λοδοβῖκος Βουρβώνιος ἐξέσχισε πάσας του τὰς μὲ τὸ ἔθνος σχέσεις· τὰ τριάκοντα μιλιόνια, τὰ ὁποῖα ἐδαπάνα ἐτησίως ἕως τώρα, γίνονται μέσον ἐλαττώσεως τῶν φόρων.“ Ἀλλ' ὅμως δὲν ἔγεινεν ἡ θέλησίς των. Δι' αὐτὸ τοῦτο, διότι ἤθελαν τὴν καθαίρεσιν τῆς βασιλείας οἱ Ἰακωβῖνοι διὰ νὰ λάβουν ἀμέσως τὴν ἐξουσίαν αὐτοὶ, ἐνόμισαν ἀναγκαῖον οἱ μέτριοι φιλελεύ-

θερα να τὴν διατηρήσουν. Καὶ ἐκ τῶν Ἰακωβίνων δὲ εὑρέθη ἀποστάτης, ὁ Βαρναΰΐος, ὅςτις ἐχθρὸς ὢν πρότερον τῆς αὐλῆς, συνοδεύων τώρα τὸν βασιλέα ἀπὸ Βαρεννῶν, ἔλαβε συμπάθειαν εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, καὶ ἤλλαξε τὴν γνώμην του· ὁ δὲ Λαφαϊέτης ἐμίσει θανασίμως τὸν Αὐρηλίας καὶ τοὺς Ἰακωβίνους. Ἐσχηματίσθη λοιπὸν ἀγὼν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως κατὰ τῶν Ἰακωβίνων, καὶ μὲ τὴν ὑπεροχὴν τῆς πρώτης ἔλαβεν ἡ τύχη τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ παρὸν μορφὴν καλητέραν. Ἀφοῦ διακόσια ἐννενήκοντα μέλη τῆς Ἐθνικῆς συνέλευσεως ἀντεῖπαν κατὰ τῆς φυλακώσεως τοῦ βασιλέως, ἀνήγγειλεν ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπία, ὅτι ἡ ὁδοιπορία του κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἀδίκημα, καὶ ὅτι ἡ διὰ τοῦ πολιτεύματος διδομένη εἰς αὐτὸν ἱερότης δὲν συγχωρεῖ μὲ οὐδεμίαν πρόφασιν νὰ σὺρθῇ εἰς κριτήριον. Οἱ Ἰακωβῖνοι τώρα ἐσυνάθροισαν κατὰ τὴν 17 Ἰουλίου τὸν ὄχλον τῆς 5 καὶ 6 Ὀκτωβ. 1789, διὰ νὰ βιάσουν τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν καθὼς τότε τὴν αὐλὴν, νὰ ἐνδώσῃ. Μὲ τὴν κραυγήν: „Μακρὰν οἱ Βουρβωνῖδαι καὶ ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις,“ ἐκινήθη ὁ ὄχλος φέροντες εἰς ῥάβδους τὰς κεφαλὰς δύω ἀθώως θανατωθέντων. Ἀλλ' ἰσχυρὰ μέσα ἐματαίωσαν τὸ σχέδιον. Τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον διὰ παρακινήσεως τοῦ Βαΐλλῦ ἐνήργησε τὸν πολεμικὸν νόμον καὶ ἔστησε τὴν αἱματώδη σημαίαν εἰς τὸ παραθύριον τοῦ βουλευτηρίου, καὶ μετὰ τοῦτο ὁ Λαφαϊέτης ἐκτύπησε διὰ τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς τοὺς ἀρχηγοὺς, καὶ τοὺς ἐσκόρπισε μὲ ὀλίγα τουφεκίσματα. Μὲ τὸν θάνατον ὀλίγων φονέων καὶ λῃστῶν ἐσώθη κατὰ τὸ παρὸν ἡ Γαλλία ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὀλεθρίων ἀνθρώπων· κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἀφῆκε ζωντανοὺς τοὺς ἀρχεκάκους Δεσμολῖνον, Μαρὰτ, Δάντωνα, Κάῤῥαν καὶ αλλους, μ' ὅλον ὅτι ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐπρόσταξε νὰ φυλακωθοῦν καὶ οὗτοι καὶ ἄλλοι, ὅσοι

ἐτάραττα τὸν ὄχλον μὲ συγγραμμάτια. Φαίνεται ὡς νὰ ἐφοβήθη ὁ Λαφαϊέτης τὸ ἀποτέλεσμα τῆς νίκης του, καὶ ἀντὶ νὰ καταργήσῃ τώρα τὸ Ἰακωβεῖον, ἐπροσπάθει νὰ συστήσῃ τὴν ἑταιρείαν τῶν Φευϊλλάντων, ἀπὸ μοναστηρίου τινὸς ὀναμασθέντων καὶ τούτων, καὶ ἔγραψεν ἐγκύκλιον εἰς ὅλους τοὺς Ἰακωβίνους τῆς ἐπικρατείας, ὅτι αὕτη ἡ ἑταιρεία περιέχει τοὺς γνησίους φιλοπάτριδας, ἐνῷ εἰς τοὺς Ἰακωβίνους ἐσυσσωρεύθησαν πολλοὶ νόθοι καὶ κακόφρονες. Ἡ ἐπικρατοῦσα δαιμονιώδης φατρία τοῦ Ἰακωβινισμοῦ εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ ἡ μανία τοῦ ὄχλου τῶν Παρισίων ἐχαλινώθη ὁπωσοῦν, καὶ τὰ ἔργα τοῦ πολιτεύματος ἐπροχώρουν ἀκωλύτως. Μὲ ὅλον ὅτι ὅμως ὄχι μόνον ἐκρατήθη ἡ μοναρχικὴ μορφὴ, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐδιωρίσθησαν πρὸς χάριν της — καὶ αὐτὸς ὁ τίτλος: Γαλλικὸς Πρίγκιψ ἀποκατεστάθη διὰ τοὺς συγγενεῖς τοῦ κυβερνῶντος οἴκου — μ' ὅλον τοῦτο δὲν εἰσήχθησαν αἱ δύω Βουλαὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας. ἐπειδὴ οἱ Φευϊλλάντοι τὸ μὲν ἦσαν πολλὰ δημοκρατικοὶ, τὸ δὲ ἐφοβοῦντο πολὺ οἱ φίλοι τῆς μοναρχίας, ἥτις κατὰ δυστυχίαν ἔγεινε τότε συνώνυμος τῆς τυραννίας. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν τὸ νεόκτιστον οἰκοδόμημα ἐθεμελιώθη εἰς ἀριθμοὺς καὶ εἰς ἰδέας, χωρὶς παρατήρησιν τοῦ παρελθόντος, τῆς συνηθείας, τῆς θρησκείας, τῆς ἱστορίας, καὶ ὅλων τῶν ἠθικῶν δεσμῶν — πολίτευμα σύνθετον ἀπὸ ἰδέας καὶ μηχανὰς, καθὼς καὶ τὸ τῆς ἰσοῤῥοπίας, ἐπάνω τοῦ ὁποίου ἐπανεπαύοντο τὰ τῶν αὐλῶν βουλευτήρια. Ἐπικινδυνοτέρα ὅμως καὶ ταραχωδεστέρα ἦτο ἡ ἔννοια ἀπολύτου ἰσότητος, ἥτις ὑπεβάλθη βάσις τοῦ πολιτεύματος. Καὶ ὅμως ἡ εἰς τὸ προοίμιον τεθεῖσα ἀρχὴ, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐγεννήθησαν, εἶναι καὶ μένουσιν ἴσοι κατὰ τὰ δίκαιά των, ἀνῃρεῖτο μὲ τὴν κύρωσιν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς διαιρέσεως εἰς ἐνεργοὺς καὶ ἀργοὺς πολίτας, διὰ τῆς ὁποίας ἐκεῖνοι μόνον ἠξιόνοντο πολιτικῶν ὑπουργημά-

των, οἵτινες ἐπλήρονα φόρον φθάνοντα τὴν ἀξίαν τριῶν ἡμεροκαματαρίων. Παράξενον ἦτο καὶ τὸ εἰς τὸ προοίμιον καὶ αὐτὸ κυρωθὲν δίκαιον τῆς ἀντιστάσεως, τὸ ὁποῖον ἀντέφασκε μὲ τὸ 7ον ἄρθρον, ὅτι πᾶς πολίτης ἀνθιστάμενος εἰς τὴν ἐξουσίαν εἶναι ἄξιος τιμωρίας. Ταῦτα ὅμως τὰ μικρὰ ἠδύναντο πάραυτα νὰ ἐλεγχθῶσιν ἀπὸ τὴν πρώτην πεῖραν. Τὸ δὲ ὀλεθριώτατον ἦτο ἡ ἀντιφατικὴ σχέσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτέθησαν ἀντικρὺ ἀλλήλων ἡ νομοδοτικὴ καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἢ ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις καὶ ὁ βασιλεύς. Ἡ πρώτη ἐσφετερίσθη ἐντελῶς δεσποτικὴν δύναμιν· ἔδιδε νόμους χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὸ βασιλικὸν Veto, διότι τὸ Veto τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσῃ ἀκατανίκητα ἐμπόδια· ἐδιοίκει ὅλον τὸ χρηματικόν· ἐπώλει τὰ ἐθνικὰ ὑποστατικά· ἐπρόσταζε τοὺς λειτουργούς, τὴν πεζὴν καὶ τὴν θαλάσσιον δύναμιν· ἀνέκρινε τοὺς κριτάς· ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης· ἀπέλυε τὰ στρατεύματα· ἔδιδε τιμάς· συνεκάλει τὰς ἀρχικὰς συνελεύσεις· ἦτο μὲ ἕνα λόγον παντοκράτωρ καὶ ἀπεριόριστος· διότι ὁ λαὸς μόνον περὶ τῶν ἐκλογῶν ἠδύνατο νὰ ψηφοφορήσῃ· ὁ δὲ βασιλεύς, μ' ὅλον ὅτι κατὰ τὸ ὄνομα ἦτο κεφαλὴ τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ στρατοῦ, ἦτο ἁπλοῦν ὄργανον νὰ ὑπογράφῃ τὰ ψηφίσματα καὶ νὰ τὰ φανερόνῃ μόνον ἐξ ὀνόματός του*). Καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον τοῦ ἐλέου τοῦ τὸ ἀφαίρεσαν ταῦτα τὰ ἀνδράποδα πολιτικῆς σοφίας κοιμωμένης εἰς τὰς ἰδέας.

Τὴν 3 Σεπτεμ. 1791 ἀνεγνώσθη ὡς τέλειον εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν τὸ σύνταγμα τοῦτο. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπροσφέρθη εἰς τὸν βασιλέα, ἀφοῦ ἐσηκώθη ἡ φυλακή του, διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ἐλευθέρως τὴν κύρωσιν ἢ ἀποβολήν του. Τελεία ἀποφυγὴ τοῦ νὰ ὀρ-

*) Καὶ ὁ Λοδοβῖκος ἐπίστευεν οὕτω, καθὼς μαρτυρεῖ ἐπιστολή του πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας 1790, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐπιστολογραφίαν του, Tom. I. Lettr. 38me.

κισθῇ ἀντιφατικοὺς, ἀνοήτους καὶ ἀτελέστους νόμους μὲ ἀπόφασιν, ὅτι παραιτεῖ τὸ στέμμα, ἤθελεν εἶσθαι ἀναμφιβόλως ἀνδρικωτάτη καὶ ἐντιμοτάτη ἀπόφασις. Ὁ Λοδοβῖκος ὅμως ἐφανέρωσε τὴν 13 Σεπτεμβρίου: „Ὅτι δέχεται τὸ σύνταγμα, ἐπειδὴ εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ. Ἀμφιβάλλει μὲν, ἂν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ, ἐπειδὴ δὲ οἱ πλεῖστοι τὸ θέλουσιν, ἀφίνει νὰ κρίνῃ περὶ τούτου ἡ πεῖρα. Τὸ ἀναγκαιότατον εἶναι σέβας πρὸς τοὺς νόμους, ἀποκατάστασις τῆς εὐταξίας, καὶ ὁμόνοια εἰς τοὺς πολίτας. Εἰς τοῦτο προσκαλεῖ τὸ ἔθνος, εἰς τοῦτο τὴν συνέλευσιν. Διὰ νὰ ἐκλείψῃ πᾶν μῖσος, καὶ νὰ καταπραϋνθῶσι τὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα συνειθίζουν νὰ συνοδεύουν τὴν μεταπολίτευσιν, καὶ διὰ νὰ προξενηθῇ εἰς τὸν νόμον τὸ δυνατὸν τελείας ἐκτελέσεως, ἐπιθυμεῖ νὰ λησμονηθῶσιν ὅλα τὰ παρελθόντα, καὶ ὅλαι αἱ κατηγορίαι καὶ αἱ χρισολογίαι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς πράγματα τῆς μεταπολιτεύσεως νὰ καταπαύσωσι μὲ γενικὴν φιλίωσιν." Κατὰ ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν ἐξεδόθη γενικὴ ἀμνηστία, καὶ τὴν 14 Σεπτεμ. 1791 ἐφάνη ὁ Λοδοβῖκος εἰς τὴν συνέλευσιν διὰ νὰ κυρώσῃ τὸ πολίτευμα μὲ πανηγυρικὸν ὅρκον. Μεγάλαι πομπαὶ καὶ λαμπρότητες ἐτίμησαν τὴν ἡμέραν, ὁπότε συνέβη τοῦτο. Ἡ Δήλωσις τοῦ βασιλέως ἤρχιζε μὲ τὰς λέξεις: „Ἀνέλαβα τὸ πολιτικὸν σύνταγμα, καὶ θέλω μεταχειρισθῆν ὅλας μου τὰς δυνάμεις νὰ τὸ διατηρῶ καὶ νὰ τὸ ἐκτελῶ. Τὸ τέλος τῆς μεταπολιτεύσεως εἶναι παρόν. Καιρὸς εἶναι νὰ στερεώσωμεν τὴν γνώμην τῆς Εὐρώπης περὶ τῆς τύχης τῆς Γαλλίας καὶ νὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ Γάλλοι εἶναι ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας."

Ἀλλ' ὅσον κακόβουλος καὶ ἂν φαίνεται ἡ νεοσύνταχτος Γαλλικὴ πολιτεία, ὅσον ἀνίκανος καὶ ἄχρηστος πρὸς στερέωσιν ἐλευθερίας καὶ κοινῆς εὐτυχίας, ἤθελεν εἶσθαι ἴσως δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἱκανὸν και-

ρὸν, καθὼς διετηρήθησαν καὶ ἄλλαι χειρότεραι πολιτεῖαι *), ἐὰν οἱ καθιδρυταὶ αὐτῆς δὲν ἔκαμναν τὸ ἀσυγχώρητον ἁμάρτημα νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ νωπὸν βλαστάριον, τὸ χρειαζόμενον θεραπείαν, καὶ νὰ παραδώσουν τὴν φροντίδα τούτου εἰς χεῖρας ὠμῶν καὶ ἀνεπιτηδείων διαδόχων. Παράξενος δαίμων ἠθέλησεν, ὥστε ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, ἥτις ἔκαμε τόσας ταραχὰς ἐνεργοῦσα, νὰ κάμῃ ἀσυγκρίτως μεγαλητέρας μὲ τὴν διάλυσίν της, καὶ νὰ ἀναδείξῃ ἀδύνατον τὴν ἐπανέλευσιν τῆς νομίμου καταστάσεως, καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν ἀνθρώπων.

Μὲ ὅλην τὴν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν της δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποφύγῃ τὸ ἐρώτημα: Μέχρι τίνος θέλει διαρκέσειν. Τελείωσις τοῦ συντάγματος ἐτίθετο ὅριον τῆς ἐξουσίας της. Ἡ ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους της γενομένη ἐπίπληξις, ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ τυραννεῖ τὸν λαὸν, καὶ ἡ ἐκ τούτου πορίζομένη γνώμη, ὅτι ὁ λαὸς εἶναι διὰ τοῦτο ὄργανον χωρὶς θέλησιν, δὲν ἠδύναντο ἄλλως νὰ ἀναιρεθῶσιν ἀπὸ τοὺς ἀναμμένους φίλους τῶν ἐλευθέρων ἰδεῶν, εἰμὴ μὲ τὴν βεβαίωσιν, ὅτι διὰ τῆς συχνῆς ἀλλαγῆς τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ πρέπει κατ' ὀλίγον, ἂν ὄχι ὅλα, τοὐλάχιστον τὰ περισσότερα μέλη τοῦ λαοῦ νὰ μεθέξουν τῆς ἐξουσίας. Ἀφοῦ ἡ θεωρία αὕτη ἐῤῥιζώθη μίαν φορὰν, τὸ αὐτὸ δημόσιον πνεῦμα, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχε τὴν παντοδυναμίαν ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, τῆς ἐπέθηκε τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νὰ τὴν παραιτηθῇ εἰς τὴν διορίαν, ἐὰν ἔμελλε νὰ μὴ βυθισθῇ τὸ ἔδαφος, ἐπάνω τοῦ ὁποίου ἔστεκεν. Ἡ ἐκ τοῦ δημοκρατικοῦ συστήματος ἀπαιτουμένη αὕτη ἀλλαγὴ τῶν ἐξουσιαστῶν, ἥτις ὡς πρὸς τὴν τῆς μοναρχίας διάρκειαν δύναται κατὰ τὰς περιστάσεις ἄλλοτε μὲν νὰ εἶναι ὠφέλιμος, ἄλλοτε δὲ βλαβερὰ, ἦτο διὰ τὴν τότε Γαλλίαν καθ' ὑπερβολὴν ἐπικίνδυ-

*) Ἡ πολὺ χειροτέρα Σβεκικὴ πολιτεία, ἡ εἰσαχθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου ΙΒ', διήρκεσεν ὑπὲρ ἡμισεῖαν ἑκατονταετηρίδα.

νον δοκίμιον. Τὸ ἡμίκτιστον πολιτικὸν οἰκοδόμημα νὰ ἐμπιστευθῇ ἔξαφνα εἰς ἀπείρους οἰκοδόμους ἔπρεπε νὰ διεγείρῃ δίκαιον φόβον. Ὁ κίνδυνος ὅμως οὗτος ἠδύνατο νὰ μικρυνθῇ, ἐὰν ἡ ἀλλαγὴ ἐγίνετο μόνον κατὰ τὴν μορφὴν, καὶ οἱ πλειότεροι ἐκλέγοντο οἱ αὐτοὶ ἐκ νέου. Τοῦτο ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἀναμφιβόλως διὰ τὴν μεγάλην ὑπόληψιν, τὴν ὁποίαν ἀπήλαυαν ἐκ μέρους τοῦ ἔθνους. Δι' αὐτὸ τοῦτο ὅμως ἀντηγωνίζετο μεγάλη φατρία εἰς τὴν ἀνανέωσιν ταύτην. Οἱ Ἰακωβῖνοι δὲν εὐχαριστοῦντο εἰς τὴν μετριότητα τῆς συνελεύσεως· ἀπῄτουν πάντῃ νέαν συνέλευσιν· διὰ νὰ τὴν ἀπολαύσουν, ἐπρόβαλαν νὰ μὴ παρευρεθῇ εἰς τὸ μέλλον συνέδριον κἀνεὶς ἐκ τῶν παρόντων ἀντιπροσώπων. Ῥήτωρ ταύτης τῆς φατρίας ἐπαρουσιάσθη τὴν 16 Μαΐου 1791 ὁ Ῥοβεσπιέρρος, ἀνὴρ, ὅς τις ἦτο διωρισμένος νὰ κάμῃ εἰς τὸ ἑξῆς ἐπαισθητὴν τὴν ἀλογίαν τῆς συλληφθείσης περὶ ἐλευθερίας ἰδέας διὰ πολλῶν πράξεων, καὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀρετῆς νὰ ἐκτελέσῃ τυραννίαν καὶ κακίαν ἀπαραδειγμάτιστον. Ἐπροστάτευσε τὴν Ἰακωβινικὴν, ὑπ' αὐτοῦ γενομένην πρότασιν, κατὰ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ Θουρέτου, μὲ πῦρ πληροφορίας, τὸ ὁποῖον κατὰ πρῶτον ἐπροξένησε μεγάλην ὑπόληψιν εἰς τὴν μετρίαν του, ὑπὸ πολλῶν ἄλλων σκιαζομένην εὐγλωττίαν: „Οἱ μεγάλοι νομοθέται τῆς ἀρχαιότητος, ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἔκαμαν καθῆκόν των, μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου των, νὰ ὑποχωρήσωσι εἰς τὴν σωρείαν τῶν κοινῶν πολιτῶν; καὶ κἄποτε νὰ ἀποσπασθῶσι καὶ ἀπὸ τὴν δημόσιον εὐγνωμοσύνην. Ἐστοχάζοντο, ὅτι τὸ πρὸς τοὺς νέους νόμους σέβας κρέμαται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν νομοδότην σέβας, καὶ τοῦτο τὸ ἐξήρτων ἀπὸ τὴν ἀπλεονεκτησίαν των. Ἐξετάσατε τώρα, ποίαν ὑπόληψιν θέλει δώσειν εἰς τὴν πολιτικήν σας σύνταξιν ἡ θυσία τῶν ἀντιποιήσεών σας, καὶ πῶς θέλει γείνειν ἄλαλος ἡ συκοφαντία, ἐὰν δὲν δυνηθῇ νὰ σᾶς ἐπιπλήξῃ;

ὅτι ἐζητήσατέ τι διὰ τὸν ἑαυτόν σας. Καὶ ἡ κοινὴ δὲ εὐτυχία σᾶς προστάζει τὴν παραίτησίν σας. Εἰς μεγάλην πολιτείαν, ὅπου προστάζει ὁ λαὸς διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του, εἶναι δίκαιον νὰ ἀλλάσσωνται συχνάκις οὗτοι, καὶ νὰ ἀλλάσσωνται ὅλοι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄλλο φυσικώτερον παρὰ ἡ θέλησις νὰ δείχνῃ καθεὶς τὰ φρονήματά του, νὰ κυρόνῃ τὰ δίκαιά του, νὰ φανερόνῃ τὰς ἐπιθυμίας του· αὗται εἶναι αἱ βάσεις τῆς ἐλευθερίας. Προσθέσατε εἰς ταῦτα, ὅτι ὑπάρχει ὥρα, ὁπότε ὁ κάματος ἀσθενίζει τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ συλλογισμοῦ, καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἡ ὥρα αὕτη, εἶναι τοὐλάχιστον ἀστόχαστον νὰ ἐπιφορτίζεταί τις ἀκόμη μίαν φορὰν διὰ δύω ἔτη μὲ τὰς τύχας ὁλοκλήρου ἔθνους. Ἐὰν ἡ φύσις καὶ τὸ λογικὸν σᾶς προστάζουν ἡσυχίαν πρὸς κοινὴν καὶ ἰδιωτικὴν εὐτυχίαν, δὲν ἔχει δίκαιον νὰ σᾶς ἀντισταθῇ οὔτε φιλοδοξία οὔτε ζῆλος. Νικηφόροι, ἀλλὰ ἀποσταμένοι ἀθληταὶ ἂς παραχωρήσωμεν τὸ στάδιόν μας εἰς νωπούς καὶ ἰσχυροὺς διαδόχους, διὰ νὰ περιπατήσουν τὰ ἴχνη μας, καὶ μόνον τὰ παρατηρητικὰ βλέμματά μας πρέπει νὰ τοὺς ἐμποδίζωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ προδώσωσι τὸ κλέος καὶ τὴν πατρίδα των." Μὲ μανιώδεις κραυγὰς ἐπαίνων ζητεῖται νὰ ψηφοφορηθῇ πάραυτα περὶ τοῦ προβλήματος· αἱ ἀντιλογίαι κατηγοροῦνται ὡς ἰδιωφέλειαι, καὶ οἱ ἄγριοι θόρυβοι ἀποφασίζουσι τὸ ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ ἀνατραπῇ ἡ νεόκτιστος πολιτεία· μόνον οἱ εἰλικρινεῖς φίλοι τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας ἀντέστησαν εἰς τὸ ψήφισμα, ἀλλὰ κατεσιγάσθησαν μὲ τὰς κραυγὰς, ἢ ἐνικήθησαν ἀπὸ τὴν ἐπίκλησιν τῆς γενναιότητός των.

Ἀντιπρόσωποι τῆς νέας συνελεύσεως ἐκλέχθησαν, καὶ ἀναφοραὶ, γραμμέναι πολλαὶ τόσον βαρβαρικῶς, ὥστε ἐντρέπετό τις νὰ τὰς διαβάσῃ, ἐζήτουν πάραυτα τὴν διάλυσιν τῆς παλαιᾶς συνελεύσεως, ἥτις δύω ἥμισυ ἔτη ἐξουσίαζεν ἀπεριορίστως, ἥτις ἀνέτρε-

ψε παλαιᾶς συνηθείας καὶ εἰσήγαγε νέας, ἥτις τὸν πρῶτον βασιλέα τῆς χριστιανωσύνης ἔκρινε καὶ ἠλέησε, καὶ ἐπρόσταξεν εἴκοσι πέντε μιλιόνια ἀνθρώπων. Ἤξευρε πόθεν προῆλθεν ἡ ἀλλοίωσις αὕτη, καὶ ἐπροσπάθησε τελευταῖον διὰ ψηφίσματος νὰ καταργήσῃ τὸ καταγώγιον τῶν Ἰακωβίνων· ἀλλ' οὗτοι ἐκαταγέλασαν καὶ αὐτοὺς καὶ τὸ ψήφισμά των. Τὴν 30 Σεπτεμβ. ἐμεταχειρίσθη ὁ βασιλεὺς ὄχι τὴν ἄδειαν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδωκε τὸ σύνταγμα, νὰ μακρύνῃ τὴν συνέλευσιν, ἀλλὰ νὰ τὴν κλείσῃ. Τὸ ἔκαμε μὲ ἕνα λόγον, ὅπου δὲν ἠρνεῖτο τὸ αἴσθημα, ὅτι ἀπολύει ἄνδρας, τοὺς ὁποίους πολλάκις εἶχε θεωρήσειν ὀχληροὺς προστάκτας του, τωόντι δὲ τοὺς εὕρηκεν ἀληθινοὺς ὑπερασπιστάς του. Διὰ νὰ μὴ ἔχῃ μηδὲ μίαν ἡμέραν ἡσυχίαν καὶ ἐλευθερίαν, ἦτο ἕτοιμος ἡ νέα Συνέλευσις νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν τὰς συνεδριάσεις της. Ὅταν οἱ ἀντιπρόσωποι διελύθησαν, πολλοὶ παρατηρηταὶ ἐδιάβαζαν εἰς τὰ βλέμματά των τὸ προαίσθημα τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ βασιλέως. Ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους ἐχαιρετήθησαν οἱ πλειότεροι μὲ συρισμὸν καὶ χλεύην. Ὁ δὲ Ῥοβεσπιέρρος καὶ ὁ ὁμόγνωμός του Πεθίων, στολισμένοι μὲ δάφνας, ἐφέροντο εἰς τὰς ἀγυιὰς ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ὄχλου. Ἡ πολύτιμος φωτοχυσία τῶν Τουϊλεριῶν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐτίμησεν ὁ βασιλεὺς τὴν νέαν συνέλευσιν, ἐθεωρήθη μὲ ἀδιαφορίαν· συγκεχυμένος φόβος εἶχε κυριεύσειν τὰς ἁπάντων καρδίας.

6. Σχέσις τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων πρὸς τὴν Γαλλικὴν μεταπολίτευσιν.

Τὸ μέγα δρᾶμα τῆς Γαλλίας εἶχε διεγείρειν μεγάλως τὴν περιέργειαν τοῦ κόσμου, καὶ ἄναψε τὰς καρδίας τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν λαῶν εἰς ἀνήκουστον συμπάθειαν. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐθεώρουν οἱ πρῶτοι τὸ

πρᾶγμα μὲ τὰ ὀμμάτια τῆς πολιτικῆς ὡς πρὸς τὴν μεταβολὴν, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει ἡ ἰσοσταθμία τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν ἐξασθένισιν τῆς Γαλλίας. Ἡ Προυσία ἴδεν ἀσμένως τὴν ἐσωτερικὴν διαίρεσιν βασιλείου, τὸ ὁποῖον ἦτο συνδεδεμένον μὲ τὴν Αὐστρίαν διὰ τῶν δεσμῶν τῆς συγγενείας καὶ τῆς συμμαχίας. Ἡ δὲ Ἀγγλία ἐκατηγορεῖτο — δικαίως ἢ ἀδίκως δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἀποφασίσωμεν — ὅτι ἐπροστάτευσε τὰς ταραχὰς μὲ μίσθωσιν τῶν δημαγωγῶν διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τὸν Λοδοβῖκον ΙϚ΄ ἀντὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἀμερικανοὺς δοθείσης βοηθείας του, καὶ μὲ τὴν διάλυσιν τῆς Γαλλίας νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Βρετανικὴν θαλασσοπλοΐαν ἀπὸ τὸν μόνον σημαντικὸν ἀντίζηλόν της*). Παρευθὺς ὅμως ἐμεταμορφώθησαν διόλοι αἱ ἔννοιαι τῶν δυνάμεων. Αἱ προσβολαὶ καὶ καταφρονήσεις, τὰς ὁποίας ἔπαθεν ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος εἰς τὴν Σβεκίαν καὶ Πολονίαν ἀπὸ ὑπερόπτας εὐγενεῖς, ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν ἄλλων βασιλέων μὲ ἀδιαφορίαν, καὶ εἰς πολλοὺς ἐφάνησαν ἀρεσταὶ διὰ τοὺς πολιτικοὺς σκοπούς των. Πάντη διάφορα αἰσθήματα ἐξυπνίσθησαν, ὅταν εἷς τῶν ἰσχυροτάτων βασιλέων τῆς χριστιανωσύνης ἐστερήθη τὴν δύναμίν του ἀπὸ τὴν κατωτάτην κλᾶσιν τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ νομιζόμενον τοῦτο ἀδύνατον ἐπαριστάνετο μὲ λόγους καὶ συγγράμματα ὡς τελευταῖον ἀποτέλεσμα τῆς ἀληθινῆς πολιτικῆς σοφίας, ὡς κολοφὼν τῆς κοινωνικῆς τελειοποιήσεως, ὡς ἔσχατος σκοπὸς τῶν ἐθνῶν ὅλων, καὶ ἐσυνίστατο εἰς ὅλους πρὸς μίμησιν. Ἡ διάθεσις τῆς μέσης κλάσεως, τοὐλάχιστον εἰς πολιτείας μὲ Γερμανικὴν παιδείαν, διευθύνθη πανταχοῦ ἐναντίον τῶν προνομίων τῶν εὐγενῶν, καὶ ἐναντίον τῆς δυσαναλογίας, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο οἱ ἀρχαιότεροι πο-

*) Καὶ ὁ Λοδοβῖκος ἐπίστευεν οὕτω, καθὼς μαρτυρεῖ ἐπιστολή του πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας 1790, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐπιστολογραφίαν του. Tom. I. lettre 38me.

λιτικοὶ τύποι πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ παρόντος· διὰ τοῦτο πανταχοῦ μέγιστον μέρος τῶν ἐθνῶν ἐξέλαβαν τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων τῆς Γαλλίας νίκην τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῶν προλήψεων, καὶ τὴν ἐδέχθησαν μὲ ἐνθουσιάσμὸν, ὅς τις ἐγίνετο μανία, εὐθὺς ἀφοῦ αἱ ὑψηλότεραι κλάσεις ἐλάμβαναν φατρίαν τυφλὴν κατὰ τῆς μεταβολῆς, ὁποίαν οὗτοι ὑπὲρ αὐτῆς. Ἤρχισε λοιπὸν ἀγὼν ὑπολήψεων καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. ὅμοιος μὲ ἐκεῖνον, ὅς τις ἐδιαίρεσε τὰς καρδίας πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων, ὅταν ἤρχισεν ἡ ἀναμόρφωσις τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ ἱστορία δὲν πρέπει νὰ λησμονήσῃ, ὅτι Γερμανοὶ ἐκ τῆς μέσης κλάσεως, ὁ Ῥεβέργιος καὶ Βράνδιος ἐκ τῆς Ἀννοβέρας καὶ ἄλλοι τινὲς, ἐπροσπάθησαν νὰ διασκεδάσουν τὴν γενικὴν μέθην τῶν ὁμοταγῶν των μὲ αὐστηρὰν ἀνάκρισιν τῆς θεωρίας, ἥτις ἦτο βάσις τῆς νεοσυντάκτου τῶν Γάλλων πολιτείας. Ἀλλ' εἰς τοιαύτας διεθέσεις δὲν εὑρίσκει ἀκρόασιν ἡ φωνὴ τοῦ ὀρθοῦ λόγου.. Ἐπίσης ὀλίγον θαυμαστὸν εἶναι, ὅτι ἀπ' ἄλλου μέρους δὲν ὠφελήθησαν οἱ ἄνθρωποι ἐκ τοῦ τῶν πραγμάτων δρόμου, τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰς τὴν Γαλλίαν, διὰ νὰ καταπραΰνουν τὴν κίνησιν τοῦ καιροῦ μὲ φρονίμην διαίτησιν τῶν στοιχείων του. Φυσικὰ αἰσθήματα συμπαθείας καὶ ἀγανακτήσεως ἀνέβαιναν εἰς τὰς καρδίας τῶν μεγάλων τῆς γῆς, ὅταν ἔβλεπαν τὰ Γαλλικὰ πράγματα· αἱ συμβουλαὶ τῶν φρονίμων τοὺς ἐφαίνοντο ὡς φοβερισμοὶ μυστικῶν ἀντιπάλων, καὶ οἱ συνήγοροι τῶν παλαιῶν ἐθίμων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν πάντοτε ἐναντίοι εἰς τὸν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων ἀγαπώμενον νεωτερισμὸν. εἰσηκούοντο τώρα εὐκόλως, ὅταν παρίσταναν πᾶν νέον ὡς ἐπικίνδυνον καὶ ἐπαναστατικὸν, τὸν δὲ μέχρι τοῦδε συνεργούμενον φωτισμὸν ὡς ἐχθρὸν τῶν θρόνων. Διὰ τοῦτο οἱ περισσότεροι δυνάσται συνέλαβαν τὴν ἔννοιαν, ὅτι παρὰ πολὺ ἐπι-

μήθη τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ ἀρχαῖα, ἐὰν ἔμελλαν νὰ ὑπάρξωσιν ἐπὶ τῆς γῆς δίκαιον καὶ τάξις. Καὶ ἐξ ἅπαντος ἀπεβλήθη πολὺ μέρος τῆς πολιτικῆς σοφίας, τῆς στηριζομένης εἰς τὴν ὑλοφροσύνην, ἥτις ἐφάνη τώρα περιττὸν ὑποστήριγμα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως καὶ ἡ ἀρχαιόπιστος φατρία ἦτο ἔκδοτος εἰς τὰ ἀρχαῖα μόνον ὑλικῶς, καὶ εἰς τὴν ὀκνησίαν τῆς ἀπολαύσεως, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον ἐχρησίμευε νὰ διορθώσῃ τὰ σφάλματα τοῦ νεωτερισμοῦ. Ἤθελε νὰ ἰατρεύσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἀῤῥωστίαν τῆς αὐξήσεως μὲ τοὺς περιορισμοὺς τῆς παιδιότητος, καὶ μὲ τεχνικὸν ἐκ βοηθείας τῆς δεισιδαιμονίας ἀποτελούμενον σκότος νὰ μεταθέσῃ τὴν ὡριμάσασαν, ἴσως ὁρμητικῶς ὡριμάσασαν ἡλικίαν εἰς τὴν ὑπνώδη ζωὴν τῶν πρώτων ἐνιαυτῶν. Πανταχοῦ ἔλειπεν ἡ περίνοια, ἥτις ἦτο ἱκανὴ νὰ εὕρῃ τὸ ἀληθινὸν σημεῖον τὸ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ νέων, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν πίστιν εἰς τὰ δίκαιά της, ἥτις βλέπει τὴν ἀόρατον βάσιν τῶν ὁρατῶν πραγμάτων, καὶ νὰ φιλιώσῃ τὰ διαφερόμενα μέρη μὲ τρόπον ἁρμόδιον εἰς τὴν παροῦσαν γενεάν.

Ἀλλ' ὄχι μόνον γενικαὶ ὑποψίαι διηγέρθησαν μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων περὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τοῦ φωτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ φόβοι ἀληθινοὶ καὶ μερικοὶ τρομεροῦ σχεδίου νὰ κυλισθῇ ἡ εἰς Γαλλίαν μαινομένη δυστυχία ἐπάνω εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς λαούς των. Ἀνεφάνη μία γνώμη, ἥτις ἐξήγει ὅλην τῆς Γαλλίας τὴν ἐπανάστασιν ὄχι ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ ἐκ τῶν ἀτυχῶν μέσων αὐλῆς ἀσθενοῦς, ἀλλ' ἐκ συνωμοσίας τινὸς γενομένης ἐκ πολλῶν ἐνιαυτῶν κατὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας, καὶ ἐβεβαίονεν ὅτι εἶναι γενικὴ συνομολογία τῶν Ἰακωβινικῶν μυστικῶν ἑταιρειῶν καὶ συμμαχιῶν εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης μὲ σκο-

πὸν νὰ ἀνατρέψῃ τὴν καθεστῶσαν τάξιν τῶν πραγμάτων. Ἐμπορεῖ τῳόντι ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας νὰ ἐσύναξε τοὺς πρώτους ὀπαδούς του ἀπὸ τοὺς Φαρμασόνους, τῶν ὁποίων ἦτο μέγας Μάγιστρος· ἀλλ' ἡ οὐδαμινότης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπεσε παραυτα ὁ φατριάρχης οὗτος, δείχνει ἱκανῶς, ὅτι ἡ ἐπανάστασις καὶ μεταπολίτευσις ἐνηργήθη δι' ἄλλης δυνάμεως καὶ ὄχι διὰ τοῦ κόμματος ἐκείνου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ ζῆλος, μὲ τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἐτίμων τὸ πνεῦμα τῆς μεταβολῆς, δὲν ἐγεννήθη ἀπὸ μυστικὰς ἑταιρείας, ἀλλ' ὅπου ἦσαν αὐταὶ καὶ ἐβοήθουν τὸν ζῆλον ἐκεῖνον, ἦσαν γεννήματα καὶ ὄργανα ἐκείνου τοῦ καιρικοῦ ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον ἐπαραστήσαμεν ἀρχήτερα μὲ τὰ χαρακτηριστικά του. Εὐθὺς ὅμως ἀφοῦ εὕρηκεν ὑποδοχὴν ἡ γνώμη ἐκείνη — αἱ αὐλαὶ ἔδωκαν ἐξαιρέτως ἀκρόασιν εἰς αὐτὴν — εὐθὺς ὑπωπτεύθησαν τὰ πολυάριθμα μέλη τῶν μυστικῶν ἑταιρειῶν, καὶ πρὸς τούτοις, τὸ μέγα πλῆθος τῶν φίλων τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων ἐξελήφθησαν ὡς ἐχθροὶ τῆς πάλιν ἀναγεννωμένης ἀρχαίας καταστάσεως. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κυβερνήσεις ἐπροσπάθουν νὰ ἀπαντήσωσι τὸ κακὸν τοῦτο, ἐσχηματίσθη ἄγνωστός τις πρότερον εἰς τὰς Γερμανικὰς χώρας μυστικὴ ἀστυνομία καὶ ἐπισκόπευσις τῶν ὑπηκόων, ἥτις ἐπρόσεχεν ἐξαιρέτως τοὺς προκομμένους καὶ ἐλύπει τὴν κοινωνίαν. Καὶ ἡ Αὐστρία δὲ ἠσθάνθη λυπηρῶς τὸν περιορισμὸν τῆς τοῦ λέγειν καὶ τυπόνειν καὶ ἀναγινώσκειν ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰσαγάγειν Ἰωσὴφ ὁ Β', μ' ὅλον ὅτι εἶχαν γείνειν καὶ πρὸ δέκα ἐνιαυτῶν παρόμοιοι περιορισμοὶ ἐπὶ Μαρίας τῆς Θερησίας, καὶ ὁ Λεοπόλδος, ἐὰν καὶ οἱ ὑπουργοί του τὸν ἐστενοχώρουν πληθύνοντες τὸν Ἰακωβινικὸν φόβον του, δὲν ἀπηρνήθη τὸ πνεῦμα τῆς ἡμερότητος καὶ ἐλευθεροφροσύνης, τὸ ὁποῖον ἔδειξεν ἐνῷ ἦτο μέγας Δοὺξ τῆς Τοσκάνας. Ἀπελογεῖτο μά-

λιστα εἰς ἐγκύκλιον ἐπιστολήν του διὰ τὴν ἐκ τῶν περιστάσεων ἀναγκαίαν γενομένην μυστικὴν ἀστυνομίαν, καὶ ἔδειχνε τὴν ἀποστροφήν του εἰς ἀκρόασιν μυστικῶν συνομιλιῶν, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἤθελε. Μ' ὅλον ὅτι τοῦ ἐπροβλήθησαν κατάλογοι νομιζομένων Ἰακωβίνων, μ' ὅλον τοῦτο δὲν κατέτρεξε κἀνένα ὕποπτον, καὶ ὅσοι δὲν ἐπροβιβάσθησαν ἢ ἀπεβλήθησαν, ἠδύναντο νὰ παραπονῶνται διὰ τὴν ἰδίαν των ἀσκεψίαν παρὰ διὰ τοῦ μονάρχου τὴν αὐστηρότητα.

Τὴν αὐτὴν μετριότητα ἔδειξεν ὁ Λεοπόλδος καὶ εἰς τὰ ἐξωτερικά. Ἡ κατὰ τὴν 4 Αὐγ. 1789 γενομένη ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως κατάργησις τῶν φευδαλικῶν σχέσεων ἐνέκρουε καὶ τὰ τοπαρχικὰ δίκαια ἐκείνων τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων, οἵτινες εἶχαν ὑποστατικὰ εἰς τὰς διὰ τῶν προτέρων εἰρήνης συνθηκῶν παραχωρηθείσας εἰς τὴν Γαλλίαν χώρας, Ἀλσατίαν, Φραγκικὸν Κομητάτον, Λοθριγγίαν καὶ Ἀγινοβίαν. Οἱ ἡγεμόνες τούτων μὴ στέργοντες τὴν προσφερθεῖσαν χρηματικὴν ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἐπρόστρεξαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα· ὁ Λεοπόλδος ἔγραψε τὴν 14 Δεκεμβ. 1790 ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. καὶ τοῦ ἀπέδειχνε τὸ δίκαιον τοῦ νὰ φυλάττωνται αἱ ἀρχαῖαι συνθῆκαι. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, γραμμένη λατινιστὶ μὲ ἥμερον καὶ γλυκὺν τρόπον, δὲν ἐσύγχυσε τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, ἀλλὰ μάλιστα τὸ ἐμαλάκυνε *).

Περισσότερον ζῆλον ἔδειξεν ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὸν δυστυχῆ βασιλέα τῆς Γαλλίας, τὸν ὁποῖον ἠγάπα καὶ χωρὶς τὴν συγγενικὴν σχέσιν. Ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν μεταναστατῶν ἐπαρακινήθη νὰ κατατρέξῃ τοὺς Ἰακωβίνους διὰ τῶν ὅπλων. Ἐσυνομίλησε περὶ τούτου εἰς τὴν Μάντουαν τὸν Μάϊον 1791 μὲ τὸν Κόμητα Ἀρτεσίας καὶ μὲ τὸν λειτουργὸν Καλόννιον. Ἀλλ' ὁ Λοδοβῖκος, μὴ εὐχαριστούμενος εἰς τὰ σχέ-

*) Inclyta natio Gallicana, nobis amicissima.

δια τῶν δύω τούτων, ἀντενήργει διὰ τοῦ λειτουργοῦ Βρετευϊλίου, καὶ ἐπρόβαλε τὸν Αὐτοκράτορα, τὸν βασιλέα τῆς Προυσίας καὶ ἄλλας δυνάμεις νὰ κινηθῶσι φοβεριστικῶς μόνον ἕως τὰ σύνορα, καὶ τότε νὰ μεσιτεύσῃ ὁ Λοδοβῖκος μεταξὺ τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων. Ἀνεχώρησεν ἔπειτα χωρὶς νὰ τὸ προαναγγείλῃ εἰς τὰς αὐλάς. Ἡ πίασις καὶ φυλάκωσίς του ηὔξησε τὸν ζῆλον τῶν μοναρχῶν εἰς τὰ πράγματα τῆς Γαλλίας. Ὁ Λεοπόλδος καὶ ὁ Φρειδερῖκος Βιλέλμος μετὰ τῶν διαδόχων των ἐνταμώθησαν τὸν Αὔγουστον 1791 εἰς Πιλνίτιον εἰς τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας. Εὑρέθη ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀρτεσίας. Τὴν 27 Αὐγούστου 1791 ἐκήρυξαν οἱ δύω μόναρχοι „ὅτι ἡ θέσις τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας εἶναι πρᾶγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλοι οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης πρέπει νὰ δώσωσι τὴν προσοχήν των· ὅτι ἐλπίζουν, ὅτι ὅλοι ἀναλόγως μὲ τὰς δυνάμεις των θέλουν συνεισφέρειν εἰς τὸ νὰ δώσουν εἰς τὸν βασιλέα τὴν μοναρχικήν του δύναμιν, καὶ ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ βασιλεὺς μὲ ταύτην τὴν ἐλπίδα ἀπεφάσισαν εὐθὺς νὰ ἐγχειρήσωσι κοινῶς εἰς τὸ πρᾶγμα τοῦτο.“ Τὴν κήρυξιν ταύτην ἔστειλαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως μαζὴ μὲ χωριστὴν ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν διαμαρτυρούμενοι, ὅτι δὲν εἶναι δεκτά των ὅσα ἐκύρωσεν ἢ κυρώσῃ ἐφεξῆς καθὸ δέσμιος. Ἐπειδὴ ὅμως πρὶν φθάσῃ αὕτη ἡ ἐπιστολὴ, ὁ Λοδοβῖκος εἶχεν ὁρκισθῆν εἰς τὸ νέον πολίτευμα, ὁ Λοδοβῖκος διέκοψε τὰς ἑτοιμασίας του καὶ ἐπρόσμενε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πράγματος· καὶ ἐνῷ οἱ Γαλλικοὶ Πρίγκιπες τὸν ἐνεθύμιζαν τὴν κήρυξιν τοῦ Πιλνιτίου, αὐτὸς τοὺς ἀπεκρίθη „ὅτι τότε δὲν εἶχεν ὁρκισθῆν εἰς τὸ πολιτικὸν σύνταγμα.“ Ἡ Αἰκατερίνα καὶ ὁ Γουστάβος, ἀμφότεροι κηρυγμένοι ζηλυταὶ τῆς Γαλλικῆς σοφίας, ἐλυποῦντο κατάκαρδα διὰ τὸ Γαλλικὸν νεωτέρισμα.

Ἀλλ' ἡ μὲν μακρὰν οὖσα καὶ θέλουσα νὰ προδιαθέσῃ συμβιβασμοὺς καὶ συνθήκας μὲ τὰς μεταξὺ δυνάμεις ἀνέβαλε τὸν καιρὸν πραγματικῆς ἀντιστάσεώς της· ὁ δὲ Γουστάβος ὥρμησε μὲ τὸν ζῆλον τοῦ προπάτορός του, ὅς τις ἔσωσε ποτὲ τὴν Γερμανίαν, νὰ σώσῃ καὶ αὐτὸς τώρα τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν. Ἀλλ' ὅλοι ἐπρόσμεναν νὰ ἴδωσι ποία σχέσις θέλει ἐμβῆν μεταξὺ Λοδοβίκου καὶ τῆς νέας Ἐθνικῆς συνελεύσεως.

7. Ἀγὼν τῶν Ἰακωβίνων καὶ Φευϊλλάντων εἰς τὴν δευτέραν ἢ νομοδοτικὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν.

Ἡ Συνέλευσις αὕτη, ἥτις συνίστατο ἀπὸ ἑπτακοσίους τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἀντιπροσώπους. καὶ ἤρχισε τὰς πράξεις της τὴν 1 Ὀκτωβ. 1791, ὠνομάζετο νομοδοτική, ἐπειδὴ ἔμελλε πρῶτον πάντων νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν νομοδοσίαν. Ἐκλεχθέντες οὗτοι ἀπὸ τὴν δημώδη φατρίαν, ἦσαν οἱ περισσότεροι δικολόγοι καὶ συνταγματικοὶ ἱερεῖς, νέοι τὴν ἡλικίαν, οἵτινες φυσημένοι ἀπὸ τὸν νομοδοτικὸν τίτλον, δὲν ἤθελαν νὰ ἐξεύρουν ὅρια τῆς ἐξουσίας των. Ἡ παλαιὰ βασιλεία, ἥτις εἰς τὴν πρώτην συνταγματικὴν συνέλευσιν εἶχε τόσον μεγάλην φατρίαν, δὲν ἠρίθμει εἰς τὴν παροῦσαν κἀνένα ὀπαδόν· ἡ δεξιὰ λοιπὸν πλευρὰ ἐσχηματίζετο τώρα ἀπὸ τοὺς Φευϊλλάντους ἢ φίλους καὶ ὑπερασπιστὰς τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας, ἐναντίον τῶν ὁποίων ὑψόνοντο οἱ Ἰακωβῖνοι, οἵτινες μὲ σκοπὸν νὰ ἀνατρέψουν τὸ σύνταγμα καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων του νὰ στήσουν δημοκρατίαν ἐκτύπουν κατὰ πρῶτον τὰ φρονήματα τοῦ Λοδοβίκου καὶ τῶν λειτουργῶν του ὡς ἀμφίβολα καὶ προδοτικά. Τινὲς μὲν ἐκ τούτων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀν-

τιπρόσωποι τῶν μερίδων Γαρούνα καὶ Γερούνα ἦσαν ὁπωσοῦν μετριώτεροι κατὰ τοῦτο, ἐνῷ οἱ κυρίως Ἰακωβῖνοι τῆς πόλεως Παρισίων ἔδειχναν ἀρχὰς ἀγριωτάτας πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ συντάγματος καὶ ἐνταυτῷ κακοηθέστατον καὶ βαρβαρώτατον τρόπον. Ὠμότατοι καὶ ἀπελέκητοι ἄνθρωποι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὄχι μόνον ἔλειπαν αἱ κοινόταται γνώσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κοινοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, ἔδιδαν τὸν τόνον· ἐνῷ καὶ αὐτοὶ οἱ φανερώτατοι φίλοι τῆς μεταπολιτεύσεως ἔκριναν, ὅτι ἄνθρωποι τοιοῦτοι ἦσαν ἄξιοι νὰ βόσκωσι χοίρους καὶ ὄχι νὰ δίδωσι νόμους. Ἐξεῖχε δὲ κατὰ τὴν αὐθαδεστάτην ἀμάθειαν ὁ Χαβὸτ, πρῴην Καπουκῖνος. Ὅταν μετὰ τριῶν ἄλλων συναδελφῶν του ἐστάλθη εἰς τὸν βασιλέα, ἐμβαίνων εἰς τὸ οἴκημα, δὲν ἔκβαλε τὸν πῖλον του, ἐπειδὴ δὲν ἔπρεπεν ὁ πλησιάζων εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν νὰ γυμνώσῃ τὴν κεφαλὴν ἔμπροσθεν τοῦ δεχομένου προστάγματα. Πρώτη τῶν πράξεων τῶν νομοδοτῶν τούτων ἦτο νὰ ἀποβάλῃ τὸν τίτλον Sire καὶ Μεγαλειότης, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ὁμιλοῦν πρὸς τὸν μονάρχην μὲ τό: βασιλεῦ τῶν Γάλλων. Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις τοῦ βασιλέως, νὰ μὴ παρευρεθῇ προσωπικῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνελεύσεως, ἐὰν τεθῇ τοῦτο, καὶ ἀκόμη περισσότερον ἡ γενικὴ ἀγανάκτησις, ἥτις ἐφάνη μεταξὺ τῶν Παρισιανῶν διὰ ταύτην τὴν καταφρόνησιν τοῦ βασιλέως, ἠνάγκασε τοὺς νομοδότας νὰ μεταβάλωσι ταύτην τὴν ἀπόφασίν των. Ἐν γένει δὲ ἐφαίνετο, ὅτι παρῆλθεν ἡ ζάλη ἀπὸ τὴν μέσην κλᾶσιν τῶν Παρισιανῶν. Ἡ μεταπολίτευσις εἶχε χάσειν μαζὴ μὲ τὸν νεωτερισμὸν μέρος τῶν θελγήτρων της· ὅλος ὁ κόσμος ἔχαιρεν, ὅταν ἤκουεν, ὅτι ἡ μεταβολὴ λαμβάνει τέλος, καὶ ἀδιαφορία ἐπεκράτει εἰς τὴν μεταχείρισιν τῶν δικαίων, τὰ ὁποῖα ἐμοίρασεν αὕτη. Ἐξ ὀγδοήκοντα τριῶν χιλιάδων ψηφοφόρων τῶν Παρισί-

ων εὑρέθησαν τώρα δέκα χιλιάδες περίπου εἰς ἐκλογὴν τοῦ νέου προεστῶτος (Maire).

Τότε ἦτο καιρὸς εἰς τὸν βασιλέα νὰ κτυπήσῃ τὴν συνέλευσιν ταύτην εἰς ὅσα παρέβαινε τὸ σύνταγμα, καὶ νὰ καλέσῃ τὸ ἔθνος ὡς προστάτης τῶν δικαίων του ὑποκάτω εἰς τὴν σημαίαν τῆς βασιλείας. Ἐνῷ οἱ νομοθόται ἐναντίον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γράμματος τῆς ἐνωμότου πολιτείας, ὄχι μόνον ἐστέρουν ἀπὸ τοὺς ἀνόρκους ἱερεῖς τὸν ἀσφαλισθέντα εἰς αὐτοὺς μισθὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατέτρεχαν αὐτογνωμονικῶς, ἐξέδιδαν ἀγριωτάτας ἀποφάσεις κατὰ τῶν μεταναστῶν, ἐπεριώριζαν μὲ βαρείας προσταγὰς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἀφήρπαζαν ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἓν δίκαιον μετὰ τὸ ἄλλο, ὁ βασιλεὺς ἔλαβε πολλὰ εὐλόγους ἀφορμὰς διὰ νὰ κάμῃ τὸν δίκαιον σκοπόν του. Πολλαὶ ἐπιστολαὶ ὁλοκλήρων συστημάτων τὸν ἐπαρακίνουν εἰς τοῦτο· οἱ Φευϊλλάντοι ὁδηγούμενοι ἀπὸ τοὺς πρώην διώκτας τῆς αὐλῆς Βαρναύϊον, Δυπόρτιον, Βωμέτιον, Λάμεθον καὶ ἄλλα μέλη τῆς πρώτης συνελεύσεως, ἐζήτουν τώρα εἰς τὴν αὐλὴν ὑπεράσπισιν ἐναντίον τοῦ διωγμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐδοκίμαζαν ἀπὸ τοὺς διαδόχους των. „Ἀλλὰ — λέγει τις βασιλόφρων ἱστοριογράφος*), ὅς τις τότε ἦτο καὶ αὐτὸς σύνεδρος τοῦ βουλευτηρίου τοῦ Λοδοβίκου — διὰ νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπὸ τὰς περιστάσεις, ἔπρεπεν ὁ βασιλεὺς νὰ ἔχῃ ἰσχυρὸν χαρακτῆρα, καὶ συμβούλιον πιστῶν, ἐπιτηδείων καὶ ἀφόβων λειτουργῶν, οἵτινες νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἀντικρούσωσιν ὅλους τοὺς κινδύνους πρὸς σωτηρίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πολιτείας. Κατὰ δυστυχίαν πολλὰ ὀλίγοι ἄνδρες ἦσαν εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ ὁποῖοι τότε, ὡς νομίζω, ἠδύναντο νὰ χαλινώσουν καὶ νὰ διαλύσουν τὴν συνέλευσιν.“ Μὲ ὅλα ταῦτα καμμία πολιτικὴ σοφία δὲν ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ, ἐπειδὴ

*) Bertrand de Molleville, Histoire de la revolution. Tom. VI. p. 2.

ὁ βασιλεὺς ὑποπτευόμενος ὅλους τώρα ἐδέχετο μὲ ψυχρότητα πᾶσαν συμβουλήν. Ἐπιτηδειότης καὶ ἀνδρία, διὰ τῶν ὁποίων πολλοὶ βασιλεῖς ἐκβῆκαν ἀπὸ τοιαύτας περιστάσεις, καὶ Γουστάβος ὁ βασιλεὺς τῆς Σβεκίας πρὸ εἴκοσιν ἐνιαυτῶν εἶχε συντρίψειν τὰ δεσμά του, τὰ ὁποῖα τὸν περιέβαλλαν οἱ τυραννικοὶ εὐγενεῖς του, δὲν ἦσαν ἴδια τοῦ δυστυχοῦς Λοδοβίκου· ἡ ὑποψία του τὸν ἔκαμε νὰ δυσπιστῇ εἰς τὰ ὀρθὰ φρονήματα τῶν ἰσχυροτάτων ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο ἓν ἀπὸ τὰ πολλὰ σφάλματά του εἶναι, ὅτι κατ' ἀρχὰς τοῦ 1792 ἔτους ἀπέβαλε μὲ ψυχρότητα τοὺς ἐναρέτους καὶ ἀξίους ἀρχηγοὺς τοῦ Γερούνα, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ ἑνωθῶσι μαζή του διὰ νὰ χαλινώσουν τοὺς κυρίως Ἰακωβίνους. Ὁ Βεργνιαύδιος, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἰς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἀδελφόν του χαρακτηρίζει ἄνδρα, ὅς τις ἔχει περισσοτέραν ἀληθινὴν εὐγλωττίαν παρὰ τὸν Μιραβώνα, ὅς τις εἶναι ὀλιγώτερον βαρὺς εἰς τοὺς τρόπους του, ἔχει δὲ βασιμωτέρους καὶ ἴσως λαμπροτέρους στοχασμούς, καὶ δὲν εἶναι κακὸς ἄνθρωπος —, οὗτος ὁ Βεργνιαύδιος, ἀναμφιβόλως εὐγενὴς τὸν χαρακτῆρα καὶ μεγαλήτερος ῥήτωρ παρ' ὅλους, ὅσους ἔδειξεν ἡ μεταπολίτευσις, ἐπρόβαλλε κατὰ τὸν Ἰαν. 1792 εἰς τὸν βασιλέα σχέδιον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὀνομάζει ὑψηλὸν εἰς τὴν ἀπόκρισίν του, καὶ τοῦ ὁποίου τὸν ποιητὴν ὀνομάζει κτήτορα μεγάλων καὶ εὐγενῶν ἰδεῶν, καὶ τὸ ὁποῖον ὅμως ἀποβάλλει, ἐπειδὴ ἐξυπνίζεται ἡ ἀδικία, ἐπειδὴ γίνεται συνωμοσία, καὶ χάνεται ἡ πολιτικὴ σύνταξις. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ βαστάξῃ τιμίως τὴν σύνταξιν, ἥτις ἔχει τὰς ἀτελείας της, ἀλλ' εἰς τοιοῦτον κλύδωνα εἶναι σωτηριῶδες σανίδιον *). Ὁ Βεργνιαύδιος εἶχε τοῦ προσφέρειν τὴν βοήθειαν τῆς φατρίας του, διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν θρόνον ἀπὸ τὴν ταπείνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο· ἀλλ' ὁ Λοδοβῖκος ἐστοχάσθη, ὅτι οἱ

*) Correspondance de Louis XVI. Tom. II, p. 24.

ἀρχηγοὶ ταύτης τῆς φατρίας συναισθανόμενοι τὴν ἀδυναμίαν των ζητοῦσι τώρα τὴν εὔνοιάν του. Μὲ θριαμβευτικὸν τόνον καταφρονεῖ τοὺς μυστικοὺς μεσίτας τοῦ προβλήματος τούτου, ὅτι ἦσαν ἀξιομίσητοι, ἐὰν ἡ κατάστασίς των δὲν ἦτο ἐλεεινή *). Οἱ Γερουναῖοι ὅμως καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἀπήλαυσαν τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν συνέλευσιν, τὸ μὲν διὰ τῆς ἀξιότητός των, τὸ δὲ διὰ τῆς ἀθλιότητος τῶν ἀντιπάλων των, καὶ ὁ Λοδοβῖκος ἶδε πικροτάτους ἐχθροὺς ἐκείνους, τῶν ὁποίων ἐκαταφρόνησε τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν. Ἄλλο φοβερὸν λάθος ἔκαμεν ἡ αὐλὴ, ὅταν εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου Μαϊόρου τῶν Παρισίων ἀντὶ τοῦ Βαϊλλῦ, τοῦ ὁποίου ὁ καιρὸς, καθὼς καὶ ὁ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς ἐτελείονε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1791 ἔτους, ἐβοήθησε νὰ ἐκλεχθῇ ὁ Γερουναῖος Ἰακωβῖνος Πεθίων μὲ τὴν ἐπιῤῥοήν του εἰς τοὺς βασιλόφρονας, διὰ νὰ μὴ ἴδῃ ἐκλεγμένον τὸν μισητὸν Λαφαϊέτην, τὸν ὁποῖον ἀπεστρέφετο ἐξαιρέτως ἡ βασίλισσα **). Κανεὶς ἀπὸ τοὺς κόλακας τῆς αὐλῆς δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐξηγήσῃ τὸν κίνδυνον εἰς τὸν βασιλέα.

Ὅσον λοιπὸν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια μὲ τὸν τρόπον της τοῦτον καὶ μὲ τὴν πρὸς τοὺς φίλους τῆς ἀρχαίας καταστάσεως φανερὰν κλίσιν της ἔχανε περισσότερον τὴν ἐκ τοῦ λαοῦ ὑπόληψιν, τόσον εὐκολώτερον ἐγίνετο εἰς τοὺς Ἰακωβίνους νὰ παροξύνωσι κατ' αὐτοῦ τὰ πνεύματα. Ἡ ἐλπὶς τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ μοναρχικὴ ἐξουσία εἰς τὰ δίκαιά της ἠλαττόνετο μέρος μὲν ἐκ τῶν ψηλαφητῶν σφαλμάτων τῆς αὐλῆς, μέρος δὲ ἀπὸ τὰς ὑποψίας τοῦ φατριαστικοῦ πνεύματος.

*) Correspondance etc. p. 29. Ὁ Βερτράνδος Μολλεβίλλιος διηγεῖται ἐξ ὑπόπτου μαρτυρίας, ὅτι οἱ Γερουναῖοι Βρισσότ, Ἰσνάρδ, Βεργνιαύδιος, Γυαδὲτ καὶ Φαυχὲτ ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν αὐλὴν καθεὶς 6000 λίτρας, ἀλλ' ὁ λειτουργὸς Λεσσάρτιος ἔκρινε μεγάλην τὴν ποσότητα, καὶ οὕτως ἔκαμε σφοδροὺς ἐχθρούς του τοὺς ἄνδρας τούτους. Ἡ ἐπιστολογραφία τοῦ βασιλέως ἀναιρεῖ τοῦτο.

**) Bertrand de Molleville, Histoire de la revolution française. Tom. VI, p. 131.

Οἱ δημαγωγοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἔμεναν μυστικὰ τὰ βασιλικὰ συμβούλια, ἔλεγαν ὅτι χαλκεύονται εἰς αὐτὰ μηχαναὶ διὰ νὰ ὑποδουλώσουν τὴν Γαλλίαν εἰς τὰ Αὐστριακὰ ὅπλα. Ὁ βασιλεὺς ἐκήρυξε συκοφαντίαν τὴν γνώμην ταύτην, καὶ ἐζήτησε πρὸ τοῦ κριτηρίου τοὺς ἐξαπλόνοντας ταύτην. Ἀλλὰ τῷόντι ἐπρόσμενεν ἡ αὐλὴ τὴν σωτηρίαν της ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ξένων ὅπλων, καὶ διὰ τοῦτο ἔκαμε πληρεξούσιον τὸν Βαρῶνα Βρετεϋΐλιον νὰ διαπραγματευθῇ περὶ τούτου *). Ὁ βασιλεὺς δὲν ἤθελε κυρίως πόλεμον, ἀλλ' ἐνόμιζε σύνοδον τῶν αὐλῶν ὑποστηριζομένην μὲ στρατεύματα τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ χαλινώσῃ τοὺς δημαγωγοὺς, καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἐπιθυμητὴν τάξιν τῶν πραγμάτων· ἡ δὲ βασίλισσα ἐξ ἐναντίας ἐπεθύμει νὰ εἰσβάλωσιν Αὐστριακὰ καὶ Προυσιακὰ στρατεύματα πρὸς ἐλευθέρωσιν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου **). Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐδιαπραγματεύετο ὁ λειτουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων Μοντμορῖνος καὶ ὁ διάδοχός του Λεσσάρτιος δημοσίως μὲ τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης μὲ τρόπον πάντη ἀντίθετον. Διὰ νὰ ἀναιρέσῃ τὸ φαινόμενον, ὅτι ὁ βασιλεὺς συντρέχει εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ὁπλισμοῦ τῶν μεταναστῶν, καὶ διὰ νὰ ἀπατήσῃ τὰς φατρίας ἐκράτησεν ὁ Γαλλικὸς λειτουργὸς ἐπιστολογραφίαν μὲ τὸν Πρίγκιπα Καουνίτσιον, ἥτις ἐλάμβανε πάντοτε ἐχθρικώτερον χαρακτῆρα. Τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο ἀπὸ τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν αὐλήν· νὰ μὴ ὑποφέρῃ πλέον τὰ ἔργα τῶν μεταναστῶν εἰς τὸ Γερμανικὸν ἔδαφος, νὰ μὴ θεωρῇ τὰ πράγματα τῶν διὰ τῆς Γαλλικῆς πολιτείας βλαφθέντων ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας ὡς πράγματα τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ νὰ δώσῃ λόγον διὰ τὰς γενομένας συνθήκας καὶ ἑτοιμασίας — εἰς ταῦτα τὰ

*) Lettre au Roi de Prusse, Décembre 1791 (Correspondance de Louis XVI. Tom. II, p. 166).

**) Vie de Dumouriez, Tom. II, p. 170.

ζητήματα ἀπεκρίθη ὁ ὀγδοηκοντούτης αὐλικὸς καὶ πολιτικὸς κάγκελλάριος εἰς τρόπον, ὅς τις μετέβαλλε καὶ τὰς καρδίας τῶν ἐλευθερωτέρων Γάλλων. Ἄλλη ἐκτεταμένη Δήλωσις τῆς Αὐστρίας ἐκδοθεῖσα τὴν 19 Φεβρ. 1792, ὅπου ἀνεκάλυπτε τὰς μηχανὰς τῶν Ἰακωβίνων, καὶ ἐζωγράφει τὴν φατρίαν ταύτην ὡς ἀρχέκακον κοινῶν δυστυχημάτων καὶ ἐχθρὰν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ συντάγματος, ἀπέτυχε τὴν προσδοκωμένην ἐνέργειαν νὰ κρημνίσῃ τους Ἰακωβίνους ἀπὸ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, ἀλλὰ μάλιστα τοὺς ἔδωκε μέγα βάρος, ἐπειδὴ ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Γάλλων δὲν ἔστερξε νὰ γείνουν ξένοι κριταὶ τῶν ἀτοπημάτων των.

Ὅλαι κυρίως αἱ φατρίαι ἐπεθύμουν τὸν πόλεμον. Οἱ βασιλόφρονες μετὰ τῶν μεταναστῶν ἤλπιζαν νὰ θριαμβεύσουν εὐκόλως κατὰ τοῦ τῶν πολιτῶν στρατεύματος, καὶ ἔπειτα νὰ ἀποκαταστήσουν μὲ ἔνοπλον χεῖρα τὴν ὑπόληψιν τοῦ θρόνου, τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν εὐγενῶν καὶ νὰ ἀφανίσουν ὅλους τοὺς νεωτερισμούς. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ πολιτικοῦ συντάγματος ἐνόμιζαν τὸν πόλεμον τὸ μόνον μέσον νὰ ἑνώσουν ὅλας τὰς φατρίας, νὰ στερεώσουν τὴν νέαν τάξιν, νὰ δείξουν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις, ὅτι οἱ Γάλλοι ἔχασαν εἰς τοὺς τελευταίους πολέμους τὸ κλέος των ἐξ αἰτίας τῶν εὐγενῶν, καὶ νὰ ταπεινώσωσι τοὺς μετανάστας τούτους εὐγενεῖς. Οἱ Ἰακωβῖνοι ἐπεθύμουν τὸν πόλεμον, ἐπειδὴ ἤλπιζαν, ὅτι εἰς τὴν σύγχυσιν, τὴν ὁποίαν ἤξευραν νὰ διεγείρουν, θέλουν δυνηθῆν νὰ κρημνίσουν τὸν βασιλέα, καὶ νὰ θεμελιώσωσι τὸ βασίλειον τῆς χιμαιρικῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας των. Σκοπὸν εἶχαν ἀναμφιβόλως νὰ τὸ ἐκτείνωσι καὶ εἰς ἄλλας ἐπικρατείας, καὶ κατὰ πρῶτον εἰς τὰς παρὰ τὸν Ῥῆνον Γερμανικὰς χώρας, καὶ μόνον διὰ τοῦ πολέμου ἠδύναντο νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν σκοπόν των. Αἱ ἰδέαι τοῦ νεωτερισμοῦ εἶχαν βάλειν εἰς ἀναβρασμὸν ὅλας τὰς κεφαλὰς, καὶ ἡ ἀπατηλὴ εἰκὼν τῆς νέας μακαριό-

τητος ἀνέφλεξε καὶ τὰς κατωτάτας τοῦ λαοῦ κλάσεις. Καὶ αἱ ἀταξίαι δὲ τῶν μεταναστῶν συνεισέφεραν εἰς ταύτας τὰς χώρας νὰ αὐξήσῃ τὸ νεωτεριστικὸν πνεῦμα.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐπειδὴ οἱ ῥήτορες πάντοτε ἐφώναζαν εἰς τὴν συνέλευσιν πόλεμον, καὶ ἐδιώριζαν ἤδη στρατεύματα εἰς τὰ σύνορα, ὁ Αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ μετὰ τῶν Προύσσων ἀμυντικήν τινὰ συμμαχίαν (τὴν 5 Φεβρ. 1792 ἐν Βερολίνῳ) πρὸς διατήρησιν τοῦ τῆς Γερμανίας πολιτεύματος καὶ νὰ ἑτοιμάσῃ στρατεύματα εἰς Βέλγιον καὶ εἰς Βρεϊσγαυΐαν, τὰ ὁποῖα ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς φιλοπολέμους νὰ φωνάζωσιν, ὅτι κινδυνεύουν νὰ κτυπηθῶσιν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα. Τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ὁ Λεοπόλδος ἀντέταξεν εἰς τὸ περὶ τῶν μεταναστῶν παράπονον, ὅτι εἰς τὴν Αὐστριακὴν ἐπικράτειαν δὲν ὑποφέρεται ὁ ὁπλισμός των, καὶ ὅτι ἐπαρακίνησε τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Τριβέρεως καὶ ἄλλους ἡγεμόνας νὰ σηκώσωσι τὴν αἰτίαν ταύτην τῆς μέμψεως, ἐξηγήθη ὡς πρόφασις· ἡ δὲ βεβαίωσις, τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἡγεμόνες φοβούμενοι τὴν τῶν Γάλλων εἰσβολὴν ἔστειλαν εἰς Παρισίους, ὅτι οἱ μετανάσται ἐδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς τόπους των, ηὔξησε τὴν ὑπεροψίαν, μὲ τὴν ὁποίαν συνωμίλουν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν ὁ Βρισσὸτ καὶ ἄλλοι διπλωματικοὶ κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος. Λησμονήσαντες τὸ τοῦ συντάγματός των δόγμα, ὅτι δὲν ζητοῦν δορικτησίας, ἐπροσπάθουν νὰ κηρύξουν πόλεμον κατὰ τῶν ἔξω, καὶ νὰ ταπεινώσουν ἀκόμη περισσότερον τὸν βασιλέα των.

Ἡ πολεμικὴ αὕτη μανία ἐξεκαύθη διὰ τῆς Αὐστριακῆς Δηλώσεως τῆς 19 Φεβρουαρίου. Ὁ λειτουργὸς Λεσσάρτιος, ἐγκαλεσθεὶς ὡς μὴ διατηρήσας τὴν ἀξίαν τοῦ ἔθνους, ἐστάλθη εἰς Αὐρηλίαν διὰ νὰ κριθῇ ἀπὸ τὸ ἐκεῖ στηθὲν ἐγκληματικὸν, ἐθνικὸν δικαστήριον. Μόλις διέφυγε τὴν αὐτὴν τύχην ὁ σφραγιδοφύλαξ Δυπόρτιος Δυτέρτριος. Ἀπὸ τῆς 16 ἕως τῆς

30 Μαρτίου παρητήθησαν ὅλοι οἱ λειτουργοί. Τότε τὰ συνέδρια τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως ἦσαν θέατρα ἀτιμοτάτης καὶ δημωδεστάτης κοινότητος· ὅλος ὁ λαὸς συνέτρεχεν ἐκεῖ καὶ ἐφώναζεν ἀτάκτως, μ' ὅλον ὅτι οἱ ὑπηρέται ἐπρόσταζαν σιωπὴν, μ' ὅλον ὅτι ὁ πρόεδρος τοὺς ἐπαρακάλει νὰ ἡσυχάζωσιν· οἱ περισσότεροι τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως μὲ ὑποδήματα ἔγκεντρα, μὲ ἐπανωφόρια ἄτακτα, μὲ ῥαβδία εἰς τὰς χεῖρας, κτυποῦντες τὰ ὑποδήματάτων, ὡμίλουν τρανὰ πρὸς τὸν γείτονάτων ἢ πρὸς τὸν μακρὰν καθήμενον, εἰς τρόπον ὥστε ἐπεκράτει δυσδιάκριτος τάραχος· τώρα ὅλα ταῦτα ἐκορυφώθησαν εἰς ἀπερίγραπτον ὕψος. Ἕνας φίλος καὶ αὐτόπτης τῆς μεταπολιτεύσεως διηγεῖται *), ὅτι ἐνῷ ὡμίλει ὁ ἀντιπρόσωπος Δούμας, ἀναρίθμητοι φωναὶ ἐλογομάχουν μὲ τὸν πρόεδρον, ὅτι συγχωρεῖ νὰ χάνεται ὁ καιρὸς μὲ τοιαύτας φλυαρίας, καί τινες ἐφοβέριζαν τὸν πρόεδρον μὲ τὰ ῥαβδία. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Λεσσαρτίου πολλάκις τετρακόσια μέλη ἔπεσαν εἰς χεῖρας, καὶ ἐδάρθησαν πολλοί. Μὲ ὅλα ταῦτα, εἷς ἐκ τῶν Φευϊλλάντων, ὁ Βεκουεῆς, ἐτόλμησε μὲ ἀνδρικὴν σταθερότητα νὰ προστατεύσῃ τὸν δυστυχῆ, ἀλλ' αἱ φωναὶ καὶ ἀντιστάσεις τῶν Ἰακωβίνων τὸν κατέπνιξαν καὶ δὲν τὸν ἀφῆκαν νὰ τελειώσῃ τὸν λόγον του. Τοῦτο ἐκρήμνισεν ὅλην τὴν ὑπόληψιν τῶν Φευϊλλάντων. Ἀπὸ τῆς 26 Δεκεμβρ. τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐδιώχθησαν οὗτοι ἀπὸ τὸ καταγώγιόν των, καὶ μὴ δυνηθέντας νὰ σταθῶσιν οὐδὲ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ῥιχελιέως, αἰσθανόμενοι τὴν ἀδυναμίαν των, διελύθησαν θεληματικῶς. Ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ Ἰακωβῖνοι ἐπληθύνοντο καὶ ἐκραταιοῦντο. Ὁ βασιλεὺς ἐγνώρισε τώρα, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρῃ ἄνδρας ἄλλους παρὰ τοὺς τοῦ κόμματος τούτου, καὶ ἔβαλεν εἰς τὸ λειτουργεῖον Ἰα-

*) Μυστικαὶ ἐπιστολαὶ περὶ τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ 1792 ἔτους. Βερολίνῳ, 1793, Μέρ. Β, 49.

κωβίνους, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον σφοδρούς, τὸν Δυράνθωνα εἰς τὰ τῆς δικαιοδοσίας, τὸν Γράβιον εἰς τὰ πολεμικά, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐμβῆκεν ἔπειτα ὁ Σερβάνιος, τὸν Ῥολάνδον εἰς τὰ ἐσωτερικά, τὸν Κλαυϊέριον εἰς τὰ χρηματικὰ καὶ τὸν Δυμορούζιον διὰ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα. Ὁ Δυμορούζιος, ὅστις ἦτο ἐπὶ Λοδοβίκου ΙΕ΄ διάκτορος εἰς τὴν Σβεκίαν καὶ Πολονίαν, εὐχαρίστησε τοὺς Ἰακωβίνους, ἐνῷ ὄχι μόνον ἐστολίσθη μὲ τὸν κόκκινον πῖλον, τὸν ὁποῖον ἐδανείσθησαν αὐτοὶ ὡς ἐπίσημόν των *) ἀπὸ τοὺς ἐν Τολανίῳ δούλους τῶν κατέργων, ἀλλὰ καὶ μὲ μίαν τραχεῖαν καὶ καταφρονητικὴν ἀπόκρισιν πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης ἐματαίωσε πᾶσαν συμβιβασμοῦ ἐλπίδα.

8. Ἔκρηξις τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ κίνδυνος τοῦ βασιλέως.

Ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος μετὰ μικρὰν ἀῤῥωστίαν ἀπέθανε πάντη ἀπροσδοκήτως τὴν 1 Μαρτίου 1792 (Τόμ. Θ΄, σελ. 163), καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ διάδοχος Φραγκίσκος Β΄ ἐφανέρωσεν τὶς τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν, ὅτι θέλει ἐγκαρτερέσειν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πατρός του γενομένην συμμαχίαν μὲ ἄλλας δυνάμεις, ἕως οὗ ἡ Γαλλία νὰ δώσῃ τὰ ἐν Λοθριγγίᾳ καὶ Ἀλσατίᾳ δίκαια εἰς τοὺς κτήτοράς των ἡγεμόνας, νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν Πάπαν τὴν Αὐενιῶνα **) καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸν βασιλέα της τὰ

*) Κυρίως ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ἐλβετικοῦ τάγματος Chateauvieux, οἵτινες διήγειραν 1790 τὴν αἱματώδη ἐπανάστασιν εἰς Νάγκιον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκαταδικάσθησαν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας τῆς πατρίδος των εἰς τὰ κάτεργα, καὶ τῳόντι ἐφέρθησαν ἐκεῖ. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1792 ἔτους ἀνεκαλέσθησαν οἱ στρατιῶται οὗτοι διὰ παρακινήσεως τῶν Ἰακωβίνων ὡς μάρτυρες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, διεβιβάσθησαν διὰ Παρισίων μὲ θρίαμβον, καὶ ἠξιώθησαν καὶ τῆς τιμῆς νὰ συνεδριάσωσι μὲ τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν.

**) Ἡ μὲ τρομερᾶς ἀπανθρωπίας συνωδευμένη, αὐτογνωμονικὴ αὕτη δήμευσις τοῦ Παπικοῦ τούτου κτήματος, ἐξετελέσθη ἀπὸ τὴν

μέσα διὰ νὰ χαλινώσῃ τὰ τῶν ἄλλων πολιτειῶν ταρακτικὰ στοιχεῖα τοῦ νέου συντάγματος. Ἡ Δήλωσις αὕτη ἤρεσε πολὺ τοὺς φιλοπολέμους Γαλλικοὺς λειτουργούς. Ἀφοῦ οὗτοι ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα νὰ γράψῃ τὴν 13 Ἀπριλίου πρὸς τὸν νέον μονάρχην τῆς Αὐστρίας ἐπιστολὴν μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς ἐπικρατούσης φατρίας — μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔλεγεν: οἱ Γάλλοι ὡρκίσθησαν νὰ ζήσωσι καὶ νὰ ἀποθάνωσιν ἐλεύθεροι, καὶ ἔκαμα καὶ ἐγὼ τὸν αὐτὸν ὅρκον — τὸν ἐπαρακίνησαν πρὶν φθάσῃ ἡ ἀπόκρισις, νὰ ὑπάγῃ τὴν 23 Ἀπριλίου εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Δυμουρουζίου συνταχθείσης ἀγγελίας νὰ προβάλῃ τὸν πόλεμον. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἠκούσθη μὲ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ οὕτως ἤρχισεν ὁ ὀλέθριος ἀγὼν. ὅς τις ἔμελλεν εἴκοσι τρία ἔτη νὰ διέλθῃ ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, καὶ νὰ κλονίσῃ πολλοὺς θρόνους. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Δυμορουζίου ἤρχισεν ἡ ἐκστρατεία ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου δι' εἰσβολῆς πολλῶν Γαλλικῶν λόχων εἰς τὸ Βέλγιον · ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Βίρωνος, τὸ ὁποῖον εἰσεχώρησεν ἐκ Βαλεντιανῶν εἰς Μοντίακ, καὶ τὸ δεύτερον, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ ὁρμήσῃ ἐκ Λίλλης εἰς Τόρνακον, ἐφυγαδεύθησαν ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς χωρὶς πολὺν κόπον. Διὰ νὰ σκεπάσουν τὴν ἐντροπὴν τῆς φυγῆς των ἐφώναξαν οἱ στρατιῶται ὅτι ἐπροδόθησαν, καὶ ἐσκότωσαν εἰς Λίλλαν ἀπανθρώπως τὸν στρατηγόν των Δίλλωνα καὶ τὸν ὑπασπιστήν του. Αἱ ἐλπίδες τῶν αὐλῶν περὶ τῆς εὐκόλου των νίκης ἐστερεώθησαν κατ' ἀρχάς. Ἀμέσως μετὰ τὴν αἰσχρὰν σκηνὴν τῆς Λίλλης παρῃτήθη ὁ Μαρισάλιος Ῥοχαμβὼς, ὅς τις ἐσρατήγει τὸν βόρειον στρατὸν, καὶ ὁλόκληρα τάγματα (Π. χ. τὸ ἱππικὸν βασιλικὸν τῶν Γερμανῶν) μετέβησαν εἰς τοὺς μετανάστας. Ἐκ τῶν κυρίως Γαλλικῶν εὐτάκτων σωμάτων τὸ ἔκαμαν

πρώτην Ἐθνικὴν συνέλευσιν, μ' ὅλον ὅτι ὁ λαὸς τῆς Αὐενιῶνος (ἤγουν πλῆθος τι φιλοστασιαστῶν) ἐπεθύμει τὴν ἕνωσίν της μὲ τὴν Γαλλίαν.

πολλοὶ ἀρχηγοὶ, ἐπειδὴ ἦσαν πιστοὶ εἰς τὸν βασιλέα, καὶ δὲν ἐθαμβόνοντο εὐκόλως ἀπὸ τὰς νέας ἰδέας. Οἱ κοινοὶ ἦσαν τόσον ἀπειθεῖς ὥστε ὁ στρατηγὸς, ὅςτις ἑκατόνταρχον ἀπειθῆ ἔκαμε κοινὸν, καὶ τὸν δεύτερόν του ἐπροβίβασεν εἰς ἑκατόνταρχον, ἤκουσεν ἀπ' αὐτόν: „Θέλω νὰ ἔχω καὶ τίνα νὰ προστάζω." Οἱ σύμμαχοι λοιπὸν καὶ οἱ μετανάσται ἤλπιζαν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἐμβαίνουν εἰς Παρισίους διὰ νὰ εἰσάξουν τὴν παλαιὰν τάξιν · ἀλλὰ δὲν ἤξευραν οὔτε τὸ εὔπλαστον τῶν Γάλλων, οὔτε πόσοι ἄξιοι πολεμικοὶ ἐπὶ τῶν Πολεμάρχων Σαιντγερμανοῦ καὶ Βριεννίου τεταπεινωμένοι ἔμελλαν τώρα νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὸν ἁρμόδιον τόπον των.

Καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἐνόμιζε τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου τούτου ἀρχὴν τῆς ἐλευθερώσεώς του · ἀλλ' εὐθὺς ᾐσθάνθη ζωηρὰν ἀποστροφὴν ἐναντίον τῆς πραγματικῆς χρήσεως τῶν ὅπλων, τὰ ὁποῖα διευθύνοντο ὑπὲρ αὐτοῦ κατὰ τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους. καὶ ἐφοβεῖτο μήπως ἡ συμμέθεξις τῶν μεταναστῶν μεταβάλῃ τὸν ἀγῶνα εἰς ἐμφύλιον πόλεμον. Διὰ τοῦτο ἐκ συμβουλῆς τοῦ πρώην θαλασσίου λειτουργοῦ Βερτράνδου Μολεβιλλίου ἔστειλε τὸν Γενευΐνον Μαλλὲτ Δουπάντον, ὅςτις ἐκ πολλοῦ ἐξέδιδεν εἰς Παρισίους ἐφημερίδας βασιλοφρονούσας, νὰ ὑπάγῃ μὲ πολλὴν προσοχὴν — διότι ἦτο κινδυνῶδες νὰ ἐμπιστευθῇ πρεσβείαν εἰς τὸν τυχόντα — νὰ ἐνεργήσῃ ὥστε οἱ μὲν μετανάσται νὰ μὴ πολεμῶσιν, οἱ δὲ σύμμαχοι νὰ κηρύξωσιν ὅτι μεσιτευτικῶς πολεμοῦσι τὸν Ἰακωβινισμὸν καὶ ὄχι τὸ Γαλλικὸν ἔθνος. Εἰς τὴν Δήλωσιν ταύτην νὰ εἴπωσιν, ὅτι δὲν ἔχουν σκοπὸν νὰ κρατήσουν οὐδὲ σπιθαμὴν τόπου τῆς Γαλλίας καὶ ἐνταυτῷ νὰ κάμνωσι τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν ὑπεύθυνον ἐὰν συμβῇ τι κακὸν εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τὴν βασίλισσαν καὶ εἰς ὅλην τὴν οἰκογένειάν των *). Μ' ὅλον ὅτι ἦτο

*) Bertrand de Molleville, Histoire de la revolution Francaise, Tom. VIII. p. 44—47.

ἐπαινετὸς ὁ σκοπὸς τοῦ Λοδοβίκου, εἶναι φανερὸν, ὅτι ἐὰν τὸν ἀνεκάλυπταν οἱ Ἰακωβῖνοι, ἔμελλαν νὰ τὸν κρίνωσιν, ὡς ἦτο, συνομολογία μὲ τοὺς συμμάχους. Ἡ μανία τῆς ἐλευθερίας εἶχεν ἀναβῆν τόσον, ὥστε ὅταν ἠκούσθη ὁ φόνος Γουστάβου τοῦ τῆς Σβεκίας βασιλέως εἰς Στοκολμίαν ἐνθουσίασεν ὅλους, καὶ ὁ φονεὺς Ἀγκαρστοίμιος, μ' ὅλον ὅτι ἔπραξε τὸ κακούργημα μὲ ἀριστοκρατικὰς ἀρχὰς, συγκατηριθμήθη μὲ τοὺς ἥρωας καὶ τυραννοκτόνους τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐνῷ ἔβραζεν ὁ φατριαστικὸς οὗτος κλύδων, ἐπανελαμβάνοντο αἱ κατὰ τοῦ βασιλέως κατηγορίαι. Ὁ Βρισσότος ὡμίλησεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν περὶ τῆς δραστηριότητος τῆς Αὐστρίας, καὶ ὁ Πολίταρχος Πεθίων ἐδιώρισε τὴν 22 Μαΐου νὰ ἐπαγρυπνήσουν ὅλην τὴν νύκτα μὴ φύγῃ, ὡς ἠκούσθη, ὁ βασιλεύς. Κοινότατοι ἄνθρωποι μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἐπολιόρκησαν τὰς Τουϊλερίας, ἐκάρφωσαν εἰς αὐτὰς τὴν τρίχροον σημαίαν καὶ τὸν Ἰακωβινικὸν πῖλον, καὶ ὕβριζαν αὐθαδῶς τοὺς σωματοφύλακας τοῦ βασιλέως. Οἱ σωματοφύλακες οὗτοι, χίλιοι ὀκτακόσιοι τὸν ἀριθμὸν, τοὺς ὁποίους ἐσυγκατάνευσεν ἡ πολιτικὴ σύνταξις εἰς τὸν βασιλέα, ἐκυβερνῶντο ἀπὸ τὸν Βρισσάκιον, ἄνδρα βασιλικὸν, ὅς τις εἶχεν εὑρεῖν εἰς τὸ τάγμα του ὅλον τοιούτους καὶ ἀξιωματικοὺς καὶ κοινούς. Τὴν 30 Μαΐου ὁ Ἰακωβῖνος Βαζίριος τοὺς ἐνεκάλεσεν ὡς ἀντίφρονας, ὡς πιόντας εἰς ὑγιείαν τῶν μεταναστῶν Πριγκίπων, καὶ ἐπρόβαλε τὴν διάλυσίν των καὶ τὴν φυλάκωσιν τοῦ ἀρχηγοῦ των Βρισσακίου. Τὸ ψήφισμα ἐγράφη, καὶ ἐστάλθη εἰς τὸν βασιλέα νὰ τὸ κυρώσῃ, ὅς τις τὸ ἐκύρωσε, μ' ὅλον ὅτι τὸ σύνταγμα δὲν ἔδιδε κἀνὲν δίκαιον εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐναντίον τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων. Ὁ Βρισσάκιος ἐστάλθη εἰς Αὐρηλίαν, ὅπου μετ' ὀλίγους μῆνας ἐθανατώθη δι' ἀποφάσεως τοῦ ἐκεῖ δικαστηρίου. Ἐξ ἐναντίας δὲ δὲν ἠθέλησε νὰ κυρώσῃ ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδιώ-

χοντο εἰς τὴν Ἀμερικὴν οἱ ἄνορκοι ἱερεῖς· ἐνόμιζεν, ὅτι τὰ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἁμαρτήματά του διὰ τῶν κατ' αὐτῆς κυρώσεών του, ἔπρεπε νὰ μὴ τὰ πληθύνῃ διὰ νέων κυρώσεων. Οἱ δὲ Ἰακωβῖνοι μὴ εὐχαριστημένοι ὅτι τοῦ ἀφήρμαπαν τοὺς σωματυφύλακας, ἠθέλησαν νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ τὴν προστασίαν, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ τὴν φρουρὰν τῶν Παρισίων. Ὁ πολέμαρχος Σερβάνιος, χωρὶς εἴδησιν τοῦ βασιλέως, ἐπρόβαλεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν νὰ φέρουν πλησίον τῶν Παρισίων στρατόπεδον εἴκοσι χιλιάδων στρατιωτῶν ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς φρουρὰς τῶν μερίδων, ἀλλ' ἡ ἀντίστασις τῆς τῶν Παρισίων ἐθνικῆς φρουρᾶς κατὰ τούτου τοῦ σχεδίου, τὸ ὁποῖον ἤθελε δώσειν τὴν μητρόπολιν εἰς χεῖρας ξένων, ἐντελῶς ἐκδότων εἰς τοὺς Ἰακωβίνους, ἐμπόδισεν ἐκ τούτου τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ μεταξὺ τῶν λειτουργῶν εἰσεχώρησεν ἰσχυρὰ διχοφροσύνη. Ὁ Δυμορούζιος, Δυράνθων καὶ Λακόστιος, οἱ μετριώτεροι, ἐφατρίασαν ἐναντίον τῶν συναδελφῶν των Σερβανίου, Ῥολάνδου καὶ Κλαυϊερίου καὶ ἐνεθάρρυναν τὸν βασιλέα νὰ μὴ δεχθῇ τὸ πλησίον τῶν Παρισίων στρατόπεδον. Τότε ὁ Ῥολάνδος, προαισθανόμενος ὅτι θέλει ἀποβληθῆν καὶ προσπαθῶν νὰ τὸ ἐμποδίσῃ μὲ τρόπον ἐπιτήδειον, ἐγχειρίζει εἰς τὸν βασιλέα ἐπιστολὴν φοβεριστικήν, διὰ τῆς ὁποίας τὸν παρακινεῖ νὰ κυρώσῃ τὸ ψήφισμα τὸ περὶ τῶν ἱερέων καὶ τοῦ στρατοπέδου, παριστάνων, ὅτι ὁ λαὸς τῶν Παρισίων καὶ τῶν μερίδων θέλουν κάμειν κατ' αὐτοῦ ἐπανάστασιν, ἐὰν δὲν τὰ κυρώσῃ. Ἡ ἀναισχυντία αὕτη ἐπαρακίνησε τὸν βασιλέα νὰ δώσῃ καὶ εἰς τοὺς τρεῖς τὴν ἀπόλυσίν των κατὰ τὴν 13 Ἰουνίου. Παρωργισμένοι τὴν δείχνουσιν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἥτις κηρύττει, ὅτι οἱ ἀποβαλλόμενοι λειτουργοὶ λαμβάνουσι μαζή των τὴν συμπάθειαν τοῦ ἔθνους. Προστάζει νὰ τυπωθῇ καὶ νὰ διαμοιρασθῇ εἰς ὅλας τὰς μερίδας

ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ῥολάνδου, ἐξ ἐναντίας δὲ δέχεται μὲ κραυγὰς δυσαρεστήσεως τὸν Δυμορούζιον, ὅς τις ἀντὶ τοῦ Σερβανίου ὠνομάσθη πολέμαρχος. Διὰ νὰ ἐξαναποκτήσῃ τοῦ λαοῦ τὴν ἀγάπην, συμβουλεύει τὸν βασιλέα νὰ κυρώσῃ τὰ δύω ψηφίσματα, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὸν ἀπέτρεπε, καὶ φοβερίζει παραίτησιν, ἂν δὲν ὑπογραφθῶσιν. Ἀλλ' ὁ Λοδοβῖκος ἀποκριθεὶς, ὅτι δὲν μεταβάλλει πλέον κἀνὲν θρησκευτικὸν πρᾶγμα δίδει τὴν ζητηθεῖσαν παραίτησιν καὶ εἰς τοὺς τρεῖς λειτουργοὺς, καὶ μετὰ τοῦτο λαμβάνει ὁ Δυμορούζιος τὴν ἄδειάν του νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν βόρειον στρατὸν, ὅπου καὶ πρότερον ἦτο γενικὸς ἀντιστράτηγος. Νέον λειτουργεῖον σχηματίζεται ἐξ ἀνθρώπων, οἵτινες εἰς τὰς ὥρας τοῦ θανάτου τῆς μοναρχίας δὲν εὕρηκαν καιρὸν νὰ φθάσωσιν εἰς κἀνὲν ὄνομα.

Ὁ ἀναβρασμὸς ἐξ αἰτίας τῶν συμβαμάτων τούτων ηὔξησεν εἰς τοὺς Παρισίους. Ὁ Λαφαϊέτης, ὅς τις εἶχε γείνειν στρατάρχης τῶν βορείων στρατευμάτων, ἔγραψεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μαλβοδίου ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ὅπου ἐπολέμει ἰσχυρότατα τὴν Ἰακωβινικὴν φατρίαν, καὶ παρώτρυνε τοὺς ἀληθινοὺς φίλους τῆς ἐλευθερίας νὰ διατηρήσουν τὸν θρόνον καὶ τὸ πολίτευμα. Μὲ δευτέραν ἐπιστολήν του ἐπροσπάθει νὰ πληροφορήσῃ τὸν βασιλέα, ὅτι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς τάξεως ἂς ἐλπίζῃ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὰ στρατεύματά του. Ἀλλ' οἱ Γερουναῖοι — διότι οὗτοι ἐνοοῦντο τώρα Ἰακωβῖνοι — δὲν ἐτρόμαξαν ἀπὸ τοὺς φοβερισμοὺς τοῦ στρατηγοῦ, καὶ διὰ νὰ σμικρύνουν τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἐπιστολῆς, διέδωκαν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἦλθεν ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, ἀλλ' ἐγράφη εἰς Παρισίους. Ὁ βασιλεὺς ὅμως, καὶ ἄλλως μὴ θέλων πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ φέρῃ ἐμφύλιον πόλεμον, τώρα, ὁπότε αἱ ξέναι δυνάμεις ἤρχοντο νὰ τὸν ἐλευθερώσωσιν, εἶχεν ἐλα-

χίστην κλίσιν νὰ ἐναγκαλισθῇ ἄνδρα, τὸν ὁποῖον ὑπελάμβανε πρωταίτιον ὅλων τῶν δυστυχιῶν, καὶ ἀθεραπεύτως νοσοῦντα τὰ φαντασιώδη δημοκρατικὰ φρονήματα.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ οἱ Γερουναῖοι, ἀφοῦ ἀπελύθησαν οἱ τρεῖς λειτουργοὶ, φοβούμενοι τὸν Λαφαϊέτην, ἡτοίμαζαν ἀντεκδίκησιν καὶ ἀντίστασιν. Ἀληθινὰ κακουργήματα, ὁποῖα ἐδίδασκεν ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, Δάντων, Μαρὰτ, Κολλὸτ καὶ ἄλλοι πᾶσαν ἑσπέραν εἰς τὸ καταγώγιον, δὲν ἤθελαν οὗτοι νὰ ἐκτελέσωσι· δὲν ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ ῥίψωσι διόλου πᾶν ἐξωτερικὸν πρόσχημα τῆς δικαιοσύνης· ἀλλ' ἤθελαν νὰ τρομάξουν τὸν θρόνον μὲ ἀναίμακτον ἐπανάστασιν, νὰ τὸν κάμουν νὰ παρεκτραπῇ τοῦ ὀρθοῦ, καὶ οὕτω νὰ τὸν κρημνίσουν εἰς τὸν ὄλεθρόν του. Ἡ φατρία αὕτη, ὡς πρὸς τοὺς κυρίως Ἰακωβίνους, ἦτο δολία, ἐπειδὴ ἔφθανεν εἰς τὸν σκοπόν της ἀπὸ μονοπάτια μὲ φαινομένην τιμιότητα, ἐνῷ οἱ ἀντίζηλοί των ἔκαμναν τὸ αὐτὸ μὲ τὴν μάχαιραν. Τὸν λαὸν, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰακωβῖνοι ἐκίνουν εἰς αἱματηρὰς σκηνὰς, ἤθελαν οὗτοι νὰ τὸν κινοῦν μόνον εἰς θορύβους καὶ ταραχὰς χωρὶς αἱματοχυσίαν. Διὰ νὰ ἔχουν κόσμον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους τῶν Παρισίων, ἔφεραν ἀπὸ Μασσαλίας σωρὸν ἀνοήτου ὄχλου, ὅς τις ἔζη ἐκεῖ εἰς τὰ καράβια καὶ εἰς τὸν λιμένα. Ἡ πρώτη τούτων μοῖρα ἐφάνη τὴν 19 Ἰουνίου καὶ ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς νομοδότας μὲ ἐπιστολὴν κατασκευασμένην εἰς Παρισίους, ὅτι οἱ ἐλεύθεροι ἄνδρες τῆς μεσημβρίας ἦλθαν νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν κινδυνεύουσαν ἐλευθερίαν. „Ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς ὀργῆς τοῦ ἔθνους.“ Ἐνῷ ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐσκέπτετο περὶ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἐγεμίσθη ὁ κῆπος τῶν Τουϊλεριῶν ἀπὸ ἀγαγώγων ἀνθρώπων σωροὺς, οἱ ὁποῖοι ἔδειχναν φανερὰ τὸν σκοπόν των, ὅτι ἤθελαν νὰ εἰσορμήσωσιν εἰς τὸ παλάτιον. „Δὲν θέλομεν τὸ Veto, δὲν θέλομεν τὸν πολυφάγον, ὅς τις καταπίνε

εἴκοσι πέντε μιλιόνια." Ὁ Πολίταρχος ἔλαβε μέτρα καὶ κατεπάτησε τοὺς σκοπούς των, ἐνῷ τοὺς διεμοίρασεν ὅλους εἰς τὴν ἐθνικὴν φρουράν. Τώρα ὅμως ἔπεσαν εἰς τὴν κίνησιν ταύτην καὶ οἱ κάτοικοι τῶν προαστείων Ἁγ. Ἀντωνίου καὶ Ἁγ. Μάρκου, οἵτινες πάραυτα μετέλαβαν ὅσα βδελυρὰ καὶ κακοῦργα καὶ ἀπάνθρωπα περιεῖχαν ἡ τεράστιος πόλις. Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, εἴτε φοβουμένη, εἴτε συναγροικημένη, ἀδιαφόρει, ἐνῷ μάλιστα ἤκουσεν, ὅτι ὁ λαὸς τῶν προαστείων θέλει νὰ στείλῃ εἰς τὸν βασιλέα ἐπιστολήν.

Τὸ πρωῒ τὴν 20 Ἰουνίου ἔλαβαν βεβαίαν ἀγγελίαν οἱ κάτοικοι τοῦ παλατίου, ὅτι θέλει γείνειν προσβολὴ ἀπὸ μέρους τοῦ ὄχλου. Ὁ λειτουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν ἐνεργεῖ νὰ στείλουν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς τάγματα τινὰ πρὸς ἀποδίωξίν των: αἱ εἴσοδοι φυτεύονται μὲ κανόνια, αἱ κλίμακες καὶ τὰ ἐσωτερικὰ οἰκήματα πιάνονται ἀπὸ Ἐλβετούς. Ὁ βασιλεὺς μένει ἀδιάφορος, ἀλλ' ἡ ἀδιαφορία του δὲν εἶναι ἡνωμένη μὲ δύναμιν, ὄχι μὲ σταθερότητα, ὄχι μὲ παρουσίαν νοός. Προσμένει ἥσυχος τὴν ἔφοδον τοῦ ὄχλου· ἀκούει μὲ ἀδιαφορίαν τὸν ἦχον τῶν ὅπλων, καὶ τὸ μόνον πρόσταγμα, τὸ ὁποῖον ἐκδίδει, διευθύνεται εἰς τοὺς εὐγενεῖς, οἵτινες ἦλθαν νὰ τὸν ὑπερασπισθῶσι, ἦτο πρόσταγμα νὰ ἀναχωρήσουν. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ στρέφεται ὁ ὡπλισμένος ὄχλος πρῶτον εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἥτις ἀπὸ τῆς πέμπτης ὥρας ἤρχισε τὰ συμβουλιά της. Ὁ Βραουῆρος Σαντέριος, ἀρχηγὸς τάγματος τοῦ προαστείου ἁγ. Ἀντωνίου, ἐμβαίνει καὶ ζητεῖ νὰ παρασταθοῦν οἱ ἄνθρωποί του, οἵτινες σήμερον πανηγυρίζουσι τὴν ἐνιαύσιον ἡμέραν, ὁπότε ὡρκίσθησαν εἰς τὸ ὀρχηστήριον, διὰ νὰ ἀναιρέσωσι τὰς συκοφαντίας, αἱ ὁποῖαι ὡμιλήθησαν κατ' αὐτῶν τὴν προτέραν ἡμέραν. Μετὰ τινὰ ἀντιλογίαν, τοὺς δίδεται αὕτη ἡ ἄδεια, καὶ ἕνας δημηγόρος προσφέρει ἐπιστολὴν ἐκφράζουσαν τὰ φρονήματά των.

„Ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἐπροσήλωσε τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὴν πόλιν ταύτην, σᾶς βεβαιόνομεν, ὦ νομοδόται, ὅτι ὁ λαὸς συνυψώθη εἰς τὸ ὕψος τῶν συμβαμάτων, καὶ ὅτι θέλει μεταχειρισθῆν μεγάλα μέσα διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν περιϋβρισθεῖσαν Μεγαλειότητα τοῦ ἔθνους. Τὰ μέσα ταῦτα τῆς αὐστηρότητος δικαιόνονται διὰ τοῦ δευτέρου ἄρθρου τῆς ἐξηγήσεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων, τὸ ὁποῖον προστάζει ἀντίστασιν ἐναντίον τῆς παρανομίας. Δυστυχία εἶναι εἰς ἐλευθέρους ἄνδρας, οἵτινες παρέδωκαν εἰς ἐσᾶς ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ὅτι βλέπουσιν ἑαυτοὺς ἠναγκασμένους νὰ βάψωμεν τὰς χεῖρας μας εἰς τὸ τῶν συνωμοτῶν αἷμα. Ἐκτύπησεν ἡ ὥρα· αἷμα θέλει χυθῆν, ἀλλὰ τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας θέλει εἶσθαι ἀειθαλὲς μὲ εἰρήνην. Ὁ Γαλλικὸς λαὸς ἀπέῤῥιψε τὰς προλήψεις· θέλει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν τυραννίαν, ἥτις ὡρκίσθη ἐναντίον του. Οἱ τύραννοι οὗτοι — τοὺς γνωρίζετε. Ἡ ἐκτελεστικὴ δύναμις δὲν εἶναι σύμφωνος μαζῆσας· δὲν χρειαζόμεθα ἄλλην ἀπόδειξιν, εἰμὴ τὴν ἀποβολὴν τῶν φιλοπατρίδων λειτουργῶν. Ἡ τύχη ἐλευθέρου λαοῦ δὲν δύναται νὰ κρέμαται ἀπὸ τὴν θέλησιν, ὄχι ἀπὸ τὴν ἰδιοτροπίαν ἑνὸς βασιλέως. Πρέπει ὁ βασιλεὺς οὗτος νὰ ἔχῃ ἄλλην θέλησιν παρὰ τὴν τοῦ νόμου; Ὁ λαὸς τὸ θέλει, καὶ ἡ κεφαλή του εἶναι ἐπίσης ἀξιοτίμητος, ὅσον ἡ κεφαλὴ στεφανωμένου δεσπότου. Ἔμπροσθεν τῆς ἰσχυρᾶς δρυὸς πρέπει νὰ ὑποκλίνεται ὁ ἀσθενὴς κάλαμος. Ἡ ἐκτελεστικὴ δύναμις, ἥτις εἶναι αἴτιος τῆς ἀδρανείας τοῦ στρατοῦ, θέλει τὸν ἀφανίσειν!"

Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἀποκρίνεται, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους εἶναι ἓν μὲ τὸ ἔθνος, καὶ ὅτι θέλει ἐξετάσειν τὴν ἐπιστολήν του. Μετὰ τοῦτο ζητεῖ ὁ Σαντέριος τὴν ἄδειαν νὰ παρουσιασθῶσιν οἱ πολῖται καὶ αἱ πολίτιδες, αἵτινες συμπληροῦν τὸν στρατόν του, ἔμπροσθεν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ αὕτη δὲν

δύναται ἢ δὲν θέλει νὰ τὸ ἀρνηθῇ. Ὁ ὄχλος κυλίεται εἰς τὴν σάλαν συνοδευόμενος μὲ τύμπανα καὶ σάλπιγγας, καὶ χαιρετούμενος ἀπὸ τὰς ἀκαταπαύστους κραυγὰς τῶν γαλεριῶν. Ξεσχισμένον βρακίον βαστάζεται ἐπὶ λόγχης ὡς σημαία, εἰς ἄλλην λόγχην φέρεται καρδία βωδίου μὲ τὴν ἐπιγραφήν: καρδία τῶν ἀριστοκρατῶν. Ὁ Σαντέριος δίδει σημαίαν εἰς τὸν πρόεδρον ἐν ὀνόματι τῶν προαστειῶν του, καὶ οὗτος ἀποκρίνεται: „Ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις σᾶς παρακινεῖ νὰ διευθύνητε τὸν δρόμον σας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ νόμου.“ Ὁ δρόμος οὗτος διευθύνεται τώρα εἰς τὸ παλάτιον. Ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ φαίνεται μίαν στιγμὴν, ὅτι θέλει νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, ἐνῷ ἔτρωγε τὸ μεσημβρινὸν φαγητὸν, σηκόνεται ἀπὸ τὴν τράπεζαν, καὶ προστάζει νὰ ἀφήσουν τοὺς ἀρχηγοὺς νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὸ οἴκημά του. Τοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ τὰς ὕβρεις τῶν μανιωδῶν ὑποφέρει ὁ Λοδοβῖκος μὲ ἡρωϊκὴν σταθερότητα καὶ ἀνεξικακίαν. Ἕνας διεύθυνε τὴν λόγχην του κατὰ τοῦ στήθους τοῦ βασιλέως, καὶ σωματοφύλαξ παριστάμενος, τὸν ἔσυρεν ἐκεῖθεν, λέγων: „Μὴ φοβοῦ κύριε.“ Ὁ Λοδοβῖκος πιάνει τὴν χεῖρα ἐκείνου, τὴν ἐπιθέτει εἰς τὸ στῆθος του καὶ λέγει: „Ἡ συνείδησις τιμίου ἀνδρὸς εἶναι ἥσυχος, καὶ ἡ καρδία μου σφύζει καθὼς πρότερον!“ Αἱ λέξις: κύρωσις, τῶν ψηφισμάτων ἢ θάνατος, φωνάζονται ἀκαταπαύστως, καὶ κρατοῦνται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἔγγραφοι ἐπὶ πίνακος, καὶ τοῦ ἐξηγοῦνται τὰ βασιλικὰ καθήκοντα, μὲ ἐπιπλήξεις καὶ ὕβρεις. Ὁ Λοδοβῖκος δὲν ἔχασε τὴν σταθερότητά του διόλου· ἀλλὰ ἐνῷ ἤκουε τὰ πάντα μὲ ὑπομονὴν πολλὴν ὥραν, καὶ ἐφόρησε καὶ Ἰακωβινικὸν πῖλον, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπέθηκεν ὁ ὄχλος βιαίως καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου μὲ τοὺς δημηγόρους πρὸς ὑγιείαν τοῦ ἔθνους, ἐχάθη ὁλοτελῶς καὶ τὸ ὀλίγον πρὸς αὐτὸν σέβας τοῦ ὄχλου. Πολλάκις ἤρχισε νὰ εἴπῃ: „Ὤμοσα εἰς τὸ πολιτικὸν

σύνταγμα, καὶ θέλω τὸ διατηρήσειν," καὶ πολλάκις διεκόπη ἀπὸ τὰς κραυγάς. Οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, οἵτινες ἦλθαν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ διὰ νὰ καθησυχάσουν τὴν ταραχὴν, ἔπαθαν τὰ αὐτά: „Σιώπα φλύαρε" ἔκραξεν, ὅταν ἤρχισεν ὁ Ἰσνάρδιος νὰ φωνάζῃ: „Ἡ πατρὶς σᾶς παρακαλεῖ, ὦ πολῖται." Καὶ ὁ Βεργνιαύδιος ἐδοκίμασε τὴν αὐτὴν κατασίγασιν. Εἰς γειτονικὸν οἴκημα ἀντέταξεν ἡ βασίλισσα θαυμαστὴν ἀνδρίαν εἰς τὴν μανίαν γυναικῶν εἰσελθουσῶν εἰς αὐτήν. Ὅταν αἱ γυναῖκες τὴν ἔδειξαν πέλεκυν καὶ δέσμην ῥαβδίων μὲ ἐπιγραφήν: Διὰ τὴν Ἀντωνίαν, τὰς εἶπεν ὅτι ταλανίζει τὴν σύγχυσιν του Γαλλικοῦ λαοῦ, καὶ ὅταν ὁ Σαντέριος τῆς εἶπε: „Δέσποινά μου· ἔχεις ἀνεπιτηδείους φίλους· γνωρίζω τινάς, οἵτινες δύνανται νὰ σὲ ὑπουργήσουν καλήτερα" — κατεβίβασε τὰ ὀμμάτιά της, καὶ δὲν ἀπεκρίθη.

Τὸ μάκρος τῆς τεραστίου σκηνῆς ἐψύχρανε τὴν μανίαν τοῦ ὄχλου. Ἀκούεται ἡ φωνή: ἔρχεται ὁ Πολίταρχος, καὶ εὐθὺς ἐκκαλύπτουσιν ὅλοι τὰς κεφαλάς. Σιωπὴ μεγάλη ἀκολουθεῖ, καὶ ὁ Πεθίων ἀναβὰς εἰς θρονίον ὁμιλεῖ πρὸς τὸν λαόν: „Πολῖται, ἐδώκατε εἰς τὸν βασιλέα ἀναφοράν. Ἐκάματε ὅ,τι ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν σας. Ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις τοῦ βασιλέως δὲν δύναται τώρα νὰ νομίζεται ἐλευθέρα. Ἔχει τὸ δίκαιον νὰ μὴ δεχθῇ τὸ πρόβλημά σας· ἀλλ' ἐσεῖς δὲν ἔχετε τὸ δίκαιον νὰ μένετε ἐδῶ χωρὶς τὴν θέλησίν του. Μὲ ὑπεσχέθητε, ὅτι θέλετε φερθῆν εὐπρεπῶς. Ἐφυλάξατε τὴν ὑπόσχεσίν σας. Ὑπάγετε εἰς τοὺς οἴκους σας καὶ μὴ μολύνετε τὴν ἡμέραν μὲ παρανόμους πράξεις. Μὴ δίδετε ὕλην εἰς τοὺς ἐχθρούς σας νὰ σᾶς συκοφαντῶσιν!" Ὑπακούει τὸ πλῆθος, ἐπειδὴ ὁ Πεθίων κυρίως ἦτο ὁ κινητής του, καὶ ἄρχεται κατ' ὀλίγον νὰ παραχωρῇ, ἀλλὰ μόλις τὸ ἑσπέρας τὴν 10 ὥραν ἐλευθερόνεται τὸ παλάτιον ἀπὸ τεσσαράκοντα χιλιάδων ὄχλον.

Μὲ ὅλην τὴν ἀταξίαν καὶ βαρβαρότητα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀπέτυχαν τὸν σκοπόν των οἱ πρωταίτιοι, ἐπειδὴ τοῦ βασιλέως ὁ πρᾶος τρόπος ἐψύχρανε τὴν ζέσιν τῆς μανίας, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν κατέκριναν οἱ Παρισιανοὶ τὸ ἄδικον, τὸ ὁποῖον συνέβη εἰς τὸν μονάρχην. Ἐπιστολὴ μὲ εἴκοσι χιλιάδας ὑπογραφὰς τῶν ἐνδόξων Παρισιανῶν ἐζήτει τὴν τιμωρίαν τῶν ἀρχεκάκων, καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιφανεστάτας πόλεις τοῦ βασιλείου ἔφθασαν ἀναφοραὶ βεβαιόνουσαι πίστιν εἰς τὸν συνταγματικὸν βασιλέα, καὶ δείχνουσαι ἀποστροφὴν εἰς τοὺς Ἰακωβίνους. Τὸ παραδοξότατον ἔκαμεν ὁ Λαφαϊέτης, ὅς τις τὴν 28 Ἰουνίου πάντη ἀπροσδοκήτως ἐφάνη εἰς Παρισίους, καὶ εἶπεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ὅτι τὰ γενόμενα εἰς Παρισίους εἶναι παρανομώτατα, καὶ ὅτι οἱ στρατιῶται του ὠργίσθησαν κατὰ τῶν πρωταιτίων. Ἐνόμιζεν ὅτι ἡ αὐλὴ θέλει τὸν ἰδεῖν ὡς σωτῆρα της, καὶ νὰ καταργήσῃ δι' αὐτοῦ μὲ τολμηρὸν κτύπημα τὴν φατρίαν τῶν Ἰακωβίνων· ἀλλ' ἡ αὐλὴ τὸν ἐδέχθη ψυχρά, καὶ ἡ φατρία δὲν ἐφοβεῖτο στρατηγὸν χωρὶς στράτευμα. Τὸν ἠρώτησε πόθεν ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ παραιτήσῃ τὸ στρατόπεδον εἰς καιρὸν ἀνάγκης, καὶ μόλις ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὴν τιμωρίαν του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ πάραυτα εἰς τὸν τόπον του.

Καθὼς πάντοτε, οὕτω καὶ τώρα δὲν ἐμεταχειρίσθη ἡ αὐλὴ πρὸς ὄφελός της τὴν παροῦσαν ἀγαθὴν τοῦ λαοῦ διάθεσιν. Δύω ἀντίθετα μέρη, οἱ βασιλοφρονοῦντες καὶ οἱ Ἰακωβῖνοι, οἱ μὲν πρῶτοι μὲ βουλεύματα, οἱ δὲ δεύτεροι μὲ πράγματα ἀντεπάλαιαν πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Ῥοβεσπιέρρος, ἡ κεφαλὴ τῶν Ἰακωβίνων, ἐφαίνετο ὡς νομοδότης ψυχὴ τῆς φατρίας ταύτης, ἐνῷ ὁ Δάντων ἐνήργει καὶ ἔκρινε περισσότερον. Ἰδόντες τὸ σύμβαμα τῆς 20 Ἰουνίου, ἔκριναν τώρα πρᾶγμα εὔκολον νὰ πατήσωσι τὰς Τουϊλερίας καὶ νὰ κατορθώσωσι τὸν βδελυρὸν σκοπόν των. Ἐπειδὴ ἐχρη-

σίμευαν πρὸς τοῦτο πολλοὶ οἱ ἐλθόντες ἐκ Μασσαλίας, ἐκατάπεισαν τὸν ἀνόητον Αὐρηλίας νὰ μοιράσῃ εἰς αὐτοὺς ἱκανὸν ἀργύριον· ἀλλὰ καὶ τὴν αὐλὴν αὐτὴν ἠπάτησαν νὰ δώσῃ ἱκανὰ εἰς τοὺς Ἰακωβίνους. Ὁ Λοδοβῖκος ἐκαταπείσθη νὰ τοὺς ἐκλάβῃ ἐναντίους τῶν Γερουναίων, καὶ μοιράσας εἰς αὐτοὺς χρήματα ἐζημιώθη περισσότερον, ἐπειδὴ ἔχασε τὸν καιρὸν νὰ μεταχειρισθῇ ὠφελιμώτερα ἴσως ἄλλα μέσα.

9. Κυρίευσις τῶν Τουϊλεριῶν ἐξ ἐφόδου. Καθαίρεσις τοῦ βασιλέως. (1792).

Ὁ τυφὼν, ὅς τις προητοιμάζετο νὰ φυσήσῃ εἰς τὰς Τουϊλερίας, δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς πολλοὺς φίλους καὶ ὑπηρέτας τοῦ βασιλέως, καὶ πολλοὶ τὸν ἐπαρακίνουν νὰ ἀναχωρήσῃ πανέστιος ἀπὸ τοὺς Παρισίους. Ὁ Βερτράνδος Μολεβίλλιος τοῦ ἐπρόβαλε τὴν 25 Ἰουν. νὰ ἀποκαταστήσῃ τοὺς δορυφόρους του κατὰ τὸ πολιτικὸν σύνταγμα, νὰ τοὺς βάλῃ εἰς τὸ παλάτιον, τρισχιλίους Ἑλβετοὺς εὑρισκομένους εἰς Κουρβεβοῖαν νὰ στείλῃ εἰς τοὺς σταθμοὺς τοὺς μεταξὺ Παρισίων καὶ Φονταινεβλὼ, καὶ ἔπειτα μὲ μίαν ἁπλῆν ἅμαξαν νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ, ἀφίνων σύντομον γραμμάτιον πρὸς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν νὰ δοθῇ μὲ κἄποιαν παρέλευσιν χρόνου, περιέχον, ὅτι ἡ ὁδοιπορία αὕτη, πολιτικῶς συγχωρημένη εἰς τὸν βασιλέα, γίνεται διὰ τὴν ὑγιείαν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Ὁ Λοδοβῖκος ἀπεκρίθη: „Εὑρίσκει ὅτι εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν παρατηρεῖται ἱκανῶς ἡ ἀξία του" — ἀπόκρισιν, τὴν ὁποίαν ὁ Βερτράνδος ἐπρόσμενεν ὀλιγώτερον παρ' ὅλας τὰς δυνατὰς ἀποκρίσεις *). Τὴν ἀπέδωκεν εἰς τὴν βασίλισσαν, ἡ ὁποία ἐπίστευεν, ὅτι δὲν εἶναι πλέον δυ-

*) Bertrand de Molleville, Vol. VIII, p. 213.

νατὴ καμμία σωτηρία. Τῷόντι δὲ ἡ βασίλισσα ἔβλεπεν, ὅτι πᾶν μέσον, τὸ ὁποῖον ἀπῄτει τὴν δραστηριότητα τοῦ βασιλέως, ἦτο μάταιον. Τοῦ Λαφαϊέτου τὰ ἀνανεωθέντα προβλήματα νὰ λάβῃ τὸν βασιλέα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν στρατευμάτων, ἀπεβλήθησαν ἐπίσης.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐφώναζαν οἱ ῥήτορες εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ὅτι αὐξάνουσιν οἱ κίνδυνοι τῆς πατρίδος, καὶ ὅτι ἡ αὐλὴ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τοὺς ἐχθρούς. Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἰουλίου ἐφανέρωσεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ὅτι δὲν εἶναι ἀμφιβολία περὶ τοῦ τῆς Προυσίας πολέμου, ἐπειδὴ ἡ δύναμις αὕτη ἀπέπεμψε τὸν Γαλλικὸν διάκτορον, ἀνεκάλεσε τὸν πρέσβυν της, καὶ ἔβαλεν εἰς ὁδοιπορίαν τὰ στρατεύματά της. Ἀντὶ τοῦ πλησίον Παρισίων στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον δὲν ἔστερξεν, ἐπρόβαλε νὰ κατασταθῶσιν εἰς Νοβιόδουνον μία ὀπισθοφυλακὴ τριάκοντα τεσσάρων ταγμάτων ἐθνικῆς φρουρᾶς· ἔστειλεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν πολλὰ πρακτικὰ ἐλθόντα εἰς αὐτὸν ἐκ Γερμανίας περὶ μελετωμένου δανείου τῶν Πριγκίπων, καὶ ἐξέδωκε νέαν ἐγεύκλιον εἰς ὅλας τὰς αὐλάς, ὅπου ἀπεδοκίμαζε καὶ ἀπέῤῥιπτε πᾶσαν κοινωνίαν καὶ ἐπιτροπίαν τῶν Πριγκίπων. Ἐνεθύμιζε τελευταῖον τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν διὰ πρεσβείας του τὴν ἑορτὴν τῆς μεγάλης συνδέσεως, ἥτις ἐπλησίαζε τὴν 10 Ἰουλίου· ἀλλὰ δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν δυσπιστίαν μὲ τὴν εἰλικρίνειάν του· καὶ ὅλα αὐτά, τὰ ὑποκριτικὰ νομιζόμενα κινήματά του, συνεισέφεραν μόνον εἰς τὸ νὰ μικρύνουν τὴν τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψιν, καὶ νὰ ἐλαφρύνουν τὸ τῶν Ἰακωβίνων παιγνίδιον. Ἀτυχὲς δοκίμιον νὰ σύρουν τὸν Πολίταρχον Πεθίωνα εἰς τιμωρίαν διὰ τὴν ταραχὴν τῆς 20 Ἰουνίου, ἥτις ἀπεδίδετο εἰς αὐτόν, ἔκαμε μεγαλητέραν τὴν διχόνοιαν. Οἱ διευθυνταὶ τοῦ βασιλικοῦ βουλευτηρίου τὸν ἐμάκρυναν καὶ αὐτὸν καὶ

τὸν σύναρχόν του Μανουῆλον ἀπὸ τὰς ἀξίας των, ὁ βασιλεὺς ἐκύρωσε ταύτην τὴν κρίσιν καὶ ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις τὴν ἀναίρεσε χωρὶς συστολήν. Μετὰ μίαν ἡμέραν ἤρχισεν ἡ συνδετικὴ ἑορτὴ, ἥτις εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ἐφαίνετο θρίαμβος τοῦ Πολιτάρχου κατὰ τοῦ βασιλέως. Μ' ὅλον ὅτι δὲν ἐκυρώθη τὸ τῆς πλησίον Παρισίων στρατοπεδείας ψήφισμα, συνῆλθαν ὅμως πολλὰ τάγματα ἐκ μεσημβρίας, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν ἀδύνατον τὴν ἀντίστασιν τοῦ βασιλέως. Οἱ ἐκ Μασσαλίας ἐπρόβαλαν μὲ συντομίαν νὰ καθαιρεθῇ ἡ βασιλεία, καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ δύναμις νὰ ὀνομασθῇ καὶ νὰ ἀνανεωθῇ ἀπὸ τὸν λαόν. Μὲ τὰς κραυγάς: „Ζήτω ὁ Πεθίων! κάτω τὸ Veto! κάτω ὁ Λαφαϊέτης" — ἔτρεξεν ὁ ὄχλος εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον. Μόλις ἠκούσθησαν ἀσθενεῖς τινὲς φωναὶ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως. Ἡ βασίλισσα, τελευταῖον τώρα λαμπροφορεμένη, ἐπρόδιδε τὴν ψυχικήν της κατάστασιν μὲ τὰ βαθέως δακρυμένα ὀμμάτιά της. Ὁ Λοδοβῖκος ἦτο, ὡς σύνηθες, ἥσυχος καὶ ἀδιάφορος. Ἀντὶ τοῦ νὰ κάμῃ τὸν ὅρκον ἐπὶ τοῦ τόπου καθὼς τὴν πρώτην φορὰν, ὑπῆγε πεζὸς εἰς τὸ ἄλλο μερος τοῦ Ἀρείου πεδίου διὰ νὰ τὸν κάμῃ εἰς τὸ θυσιαστήριον τῆς Πατρίδος. Μία φρουρὰ Γρεναδήρων τοῦ ἔκαμε δρόμον διὰ τοῦ πλήθους· παιδία τινὰ ἔτρεχαν ὄπισθέν του μὲ φωνὰς χαρμοσύνους: „Ἐγὼ ἠκολούθουν μακρόθεν — λέγει μία αὐτόπτρια ταύτης τῆς ἡμέρας *) — εἰς τὴν κονιωμένην κόμην τῶν μεταξὺ τόσων μαύρων κεφαλῶν· τὸ φόρεμά του, κεντημένον ὡς ἄλλοτε, διεκρίνετο ἀπὸ τὰ ἐνδύματα τῶν πρὸς αὐτὸν συνωθουμένων ἀνθρώπων. Ὅταν ἀνέβαινε τὰς βαθμίδας τοῦ θυσιαστηρίου, ἐπίστευέ τις, ὅτι ἔβλεπε τὸν ἱερὸν ἀμνὸν, ὅςτις ἐδίδετο ἐθελουσίως εἰς τὸν θάνατον. Ἐκατέβη καὶ ὑπῆγε διὰ τῶν περιτεταγμένων σειρῶν εἰς τὴν βασίλισσαν καὶ εἰς τὰ τέ-

*) Madame de Stael, considerations etc. Tom. II, p. 48.

κνα του. Ἔκτοτε ὁ λαὸς δὲν τὸν ἐξαναῖδεν εἰμὴ εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης."

Ἡ σπασμώδης κατάστασις τῆς μητροπόλεως, γενθεῖσα ἀπὸ τὰς προόδους τῶν ἐχθρῶν, τὴν δυσπιστίαν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸ κατ' ἀλλήλων παίγνιον τῶν φατριῶν, ἐπερισσεύθη ἀπὸ δύω Δηλώσεις, τὰς ὁποίας ἐξέδωκεν ἐκ Κοβλεντίας τὴν 25 καὶ 27 Ἰουλίου ὁ Δοὺξ Βρουνσουΐκου, ἀρχιστράτηγος τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Αὗται δὲν ἐγνώριζαν τὴν εἰς Παρισίους ἐπικρατοῦσαν Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ὅλους τοὺς πολίτας, ὅσοι εὑρεθοῦν ὁπλοφόροι, ἐφοβέριζαν νὰ τοὺς τιμωρήσουν ὡς ἀντάρτας. Ἐπρόσταζαν τὴν πόλιν τῶν Παρισίων νὰ ὑποταχθῇ πάραυτα εἰς τὸν βασιλέα, καὶ νὰ δείξουν πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν οἰκογένειάν του τὴν ἱερότητα καὶ τὸ σέβας, εἰς τὸ ὁποῖον ὑποχρεόνει ἡ φύσις καὶ ἡ πολιτεία τοὺς ὑπηκόους πρὸς τὸν τοπάρχην των. Ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ ὅλους τοὺς ἐν ἀρχαῖς καὶ τέλεσιν ἔκαμναν ὑπευθύνους δι' ὅ,τι συμβῇ, καὶ ὅτι θέλουν τιμωρηθῆν πολεμικῶς χωρὶς ἐλπίδα ἐλέου. Ἐὰν πατηθῇ τὸ παλάτιον τῶν Τουϊλεριῶν ἢ πειραχθῇ τίποτε ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ οἰκογένειά του, ἐφοβέριζαν αἱ δύω Μεγαλειότητες (ἡ Αὐστριακὴ καὶ ἡ Προυσιακὴ) ὅτι θέλουν λάβειν ἐκδίκησιν παραδειγματικὴν πρὸς αἰώνιον μνήμην, καὶ ὅτι θέλουν παραδώσειν τὴν πόλιν τῶν Παρισίων εἰς στρατιωτικὸν ἐκβιασμὸν, καὶ τοὺς ἀρχεκάκους θέλουν τιμωρήσειν τιμωρίαν ἀξίαν τῆς ἀσεβείας των. Εἰς τὴν δευτέραν Δήλωσιν ἐπρόσθετεν ὁ Δοὺξ, ὅτι, ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἁρπασθῇ ἐκ Παρισίων, ὅλαι αἱ πόλεις, ὅσαι δὲν ἐναντιωθοῦν εἰς τοῦτο, θέλουν πάθειν τὴν τύχην τῶν Παρισίων, καὶ ὁ μεταξὺ τόπος θέλει γεμισθῆν μὲ τρομερὰ τιμωρίας παραδείγματα. Τοιαύτας Δηλώσεις ἐξέδωκαν κατὰ πλάτος καὶ οἱ Πρίγκιπες. Εἰς μάτην ὁ βασιλεὺς ἀνέφερε πρῶτος εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν τὰς Δηλώσεις ταύτας, καὶ ἀπε-

λογεῖτο, ὅτι δὲν εἶχε κἀμμίαν κοινωνίαν μὲ τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτάς. Τὸ ὀφθαλμοφανὲς, ὅτι εἰς τὴν δυστυχῆ του θέσιν ἀναγκαίως εἶναι φίλος τῶν ἐχθρῶν, ἦτο πολλὰ βαρὺ, καὶ ἐσυσωρεύοντο αἱ ἀναφοραὶ εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν περὶ τοῦ ἐκθρονισμοῦ του· „Ἐλευθερία καὶ πατρὶς, ἔλεγαν, φοβερίζονται ἀπὸ ξένα στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται ὑπερασπισταὶ καὶ σύμμαχοι τοῦ Λοδοβίκου· ἐπομένως εἶναι κοινωνός των, καὶ πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἀποβαλθῇ διὰ νὰ μὴ ταράττῃ πλέον, καθὼς μέχρι τοῦδε, τὰ ἀμυντικὰ μέσα μας."

Οἱ Γερουναῖοι Βρισσὸτ, Ἰσνάρδιος, Γενσοννὲς καὶ Βεργνιαύδιος μὲ μακροὺς καὶ γαύρους λόγους ἐπρόβαλαν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν τὴν καθαίρεσιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς δημοκρατίας. Οἱ Ἰακωβῖνοι ὡμίλουν ὀλιγώτερα, ἀλλ' ἔπρατταν περισσότερα διὰ νὰ φέρουν τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀρχηγῶν των. Ἐνῷ οἱ Γερουναῖοι ἐσύνθεταν λόγους μὲ εὐφράδειαν, ἐδιώριζαν οἱ Ἰακωβῖνοι ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τουϊλεριῶν, διὰ νὰ συντρίψωσι τὸν ἐκεῖ εὑρισκόμενον βασιλικὸν θρόνον. Νέα κόμματα ἐφέρθησαν ἐκ Μασσαλίας εἰς Παρισίους, καὶ ὁ Πεθίων, ἐὰν καὶ ἠγνόει τὸ σχέδιον, ἐνήργει ὡς τυφλὸν ὄργανον ὅσα ἤθελαν οἱ Ἰακωβῖνοι ἀπὸ φιλεκδικίαν του πρὸς τὴν αὐλήν.

Καὶ εἰς τὸ παλάτιον δὲ ἐσυμβουλεύοντο ὁ Βερτράνδος, Μοντμορῖνος, Μελουέτιος καὶ ἄλλοι τινὲς νὰ εὕρουν μέσα σωτηρίας τοῦ βασιλέως. Ὁ Βερτράνδος ἐκατασκεύαζε σχέδια φυγῆς ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ἀλλὰ πάντοτε τὰ ἐματαίονεν ἡ σταθερότης τοῦ βασιλέως: „Αἱ Μεγαλειότητές των φυλάττουσι τὸ μέσον τοῦτο διὰ τὴν μεγίστην ἀνάγκην" — ἀπεκρίθη ὁ Λοδοβῖκος τὴν 1 Αὐγούστου, ὅταν τοῦ ἐπρόβαλαν νὰ φύγῃ μὲ τρόπον ἀσφαλῆ εἰς τὴν Νορμανδίαν. Ἡ βασίλισσα ὑποπτευομένη τὸν Δοῦκα Λιαγκούρτιον, ὅς τις ἐστρα-

τήγει εἰς τὴν Νορμανδίαν, εἶπεν: „Ὁ Βερτράνδος δὲν ἐστοχάσθη, ὅτι τὸ σχέδιόν του μᾶς παραδίδει εἰς χεῖρας τῶν δημοκρατικῶν.“ Ἤλπιζεν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει ἰδεῖν τὸν Δοῦκα Βρουνσουΐκου μὲ τὰ Προυσιακὰ στρατεύματα εἰς τοὺς Παρισίους. Ἄλλο σχέδιον, νὰ καταφύγῃ εἰς Κομπένδιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βέλγιον, ἐπροδόθη διὰ φλυάρου τινός, ὅςτις ἔστειλε τὴν εἴδησιν ταύτην εἰς τοὺς ἐφημεριδογράφους τῶν Βρυξελλῶν. Τοῦ Λαφαϊέτου τὰ προβλήματα ἦσαν ὀλιγώτερον δεκτά. Ὁ ἱστοριογράφος τῆς αὐλῆς στοχάζεται, ὅτι ὁ στρατηγὸς οὗτος ἔπρεπε χωρὶς γνώμην τοῦ βασιλέως νὰ φέρῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τοὺς Παρισίους. Ἀλλὰ τὸν ἠκολούθουν ἄραγε ἐκεῖ, ἐνῷ ἔστεκεν ὁ ἐχθρὸς ἀντικρύτων; Οἱ Ἰακωβῖνοι καὶ οἱ Γερουναῖοι ἠθέλησαν νὰ τὸν κρημνίσουν μὲ μίαν ἐγκάλεσιν· ἀλλ' αἱ περισσότεραι ψῆφοι τὸν ἔσωσαν. Ὅλαι ὁμοῦ αἱ δυνάμεις τῶν δύω φατριῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρημνίσουν ἄνδρα, τὸν ὁποῖον ἡ κοινὴ γνώμη ἐτίμα ἀκόμη ὡς ὑπερασπιστὴν τοῦ πολιτικοῦ συντάγματος, ὡς γνήσιον φίλον τῆς ἐλευθερίας. Οἱ βάτραχοι τῆς πεδιάδος, (οὕτως ὠνομάζοντο μέγα πλῆθος τιμίων, γερόντων, δειλῶν. ἀντιπροσώπων, οἵτινες εἶχαν ἐκλέξειν τὸν τόπον των εἰς τὸ μέσον τῶν δύω φατριῶν) τὸν ἔσωσαν μὲ τὴν ὑπεροχὴν τῶν φωνῶν των. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν βασιλέα ἔλειπε καὶ τοῦτο τὸ στήριγμα.

Ἐβεβαιώθη τελευταῖον, ὅτι τὴν νύκτα ἐξημερονούσης τῆς 10 Αὐγούστου θέλει συμβῆν προσβολὴ κατὰ τῶν Τουϊλεριῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀναγορευθεῖσα ἐπιτροπὴ ἐνήργει ἀμυντικὰς ἑτοιμασίας. Δέκα ἐννέα τάγματα ἐθνικῆς φρουρᾶς, προσλαβόντα ὀκτακοσίους Ἑλβετοὺς ἀπὸ τὰ πέριξ, ἐπίασαν τὰς εἰσόδους τοῦ παλατίου κατὰ τὴν 9 Αὐγούστου, καὶ ἐφαίνοντο πρόθυμοι νὰ τὸ φυλάξουν ἐναντίον τῶν σωρῶν τῶν Ἰακωβίνων. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς Μανδάτος εἶχε διατάξειν τὰ πράγ-

ματα ἐξαιρέτως. Μέρος τι τοῦ Ποντενεύφου ἀξιόλογον ὠχύρωσε μὲ κανόνια, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν τῶν δύω ἑταιρειῶν τῶν προαστείων Ἁγ. Ἀντωνίου καὶ Ἁγ: Μάρκου, καὶ ἠνάγκασε τὸν Πεθίωνα, ὅς τις ἐπαρατήρει τὰς προετοιμασίας, νὰ τοῦ δώσῃ ἔγγραφον προσταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας εἶχε τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀποδιώξῃ τὴν βίαν διὰ βίας. Προσέτι ἐσυναθροίσθησαν εἰς τὸ παλάτιον πλῆθος εὐγενῶν καὶ παλαιῶν ἀξιωματικῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ βασιλέως. Οἱ Ἰακωβῖνοι, ἰδόντες ὅτι τὴν νύκτα δὲν θέλει εὐτυχήσειν ἡ προσβολή των, μετέβαλαν τὸ σχέδιον. Ἐνῷ οἱ πολῖται φοροῦσι τὰ ὅπλα, οἱ συνωμόται ἐκεῖνοι, πεντακόσιοι ἢ ἑξακόσιοι τὸν ἀριθμὸν, μοιράζονται εἰς τὰς διαφόρους σάλας τῶν συνεδρίων καὶ καταγωγίων, καὶ ἐκεῖ κηρύττονται πρεσβευταὶ τοῦ λαοῦ. Καθὸ τοιοῦτοι καθαιροῦσιν ὅλα τὰ μέλη τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, παρεκτὸς τοῦ Πεθίωνος, Δάντωνος καὶ Μανουήλου, καὶ ἀναγορεύουσι νέαν Βουλὴν ἐξ ἑκατὸν ἐννενήκοντα δύω προσώπων, οἵτινες συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐκλογεῖς των ὑπάγουσι πάραυτα εἰς τὸ βουλευτήριον, πρὸς τοὺς ὁποίους φανερόνουσιν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ πολιτεύματος τὴν θέλησιν τοῦ κυριάρχου λαοῦ, καὶ διώκουσι τοὺς ἐναντιουμένος. Μὲ ταύτην τὴν σχεδὸν ἀπαραδειγμάτιστον βιαιότητα ἐπάρθη ἡ ἀρχικὴ δύναμις ἀπὸ τοὺς ἐντίμους ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους εἶχαν ἐκλέξειν αἱ ψῆφοι τῶν περισσοτέρων, καὶ ἐδόθη εἰς τὰς χεῖρας βδελυρῶν φατριαστῶν. Πρῶτον ἔργον των εἶναι νὰ προστάξουν τὸν φύλακα τοῦ Ποντενεύφου νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν, καὶ αὐτὸς μὴ ἐξεύρων τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, ὑπακούει. Τώρα εἶναι ἐλευθέρα ἡ γέφυρα, καὶ τὰ προάστεια, οἱ Μαρισάλιοι, καὶ ὁ λοιπὸς ὄχλος ὁ μισθωμένος ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους, βάλλονται εἰς κίνησιν. Ταύτην τὴν στιγμὴν — δευτέραν ὥραν τῆς νυκτὸς — κράζεται ὁ ταξίαρχος Μανδάτος εἰς τὸ βου-

λευτήριον. Ἀποκρίνεται, ὅτι τὸ καθῆκον του τὸν προστάζει νὰ μένῃ ἀκίνητος. Κράζεται ἐκ δευτέρου, ὁπότε ὁ Πεθίων καὶ ὁ Ῥοδέρερος τοῦ μηνύουν τὸν ἐκ τῆς ἀργοπορίας του κίνδυνον, καὶ ὑπακούει χωρὶς νὰ θέλῃ. Ἐμβαίνων εἰς τὸ βουλευτήριον βλέπει ξένα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα τὸν κατακλύζουσι μὲ ἐρωτήματα περὶ τῶν ἑτοιμασιῶν του καὶ πάραυτα μὲ ὕβρεις. Ἐκστατικὸς γενόμενος δὲν ἐξεύρει τί νὰ ἀποκριθῇ, πιάνεται, σύρεται ἔξω, καὶ εἰς τὴν σκάλαν σκοτόνεται ἀπὸ δύω δολοφονητάς. Οἱ φύλακες λοιπὸν τῶν Τουϊλεριῶν μένουν χωρὶς ἀρχηγὸν, χωρὶς σχέδιον καὶ χωρὶς ἀπόφασιν. Ὁ Μανδάτος εἶχε λάβειν μαζή του τὴν ἀπὸ τὸν Πολίταρχον δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν πληρεξουσιότητα, καὶ νομίζων ὅτι πάραυτα ἐπιστρέφει, δὲν παρέδωκεν εἰς κἀνένα ἀξιωματικὸν τὴν ἐξουσίαν του. Μὲ ὅλα ταῦτα, ὅταν ὁ βασιλεὺς περὶ τὴν πέμπτην ὥραν συνοδευόμενος ἀπὸ ἄρχοντας τινὰς ἐπισκέπτεται τὰς ἔμπροσθεν τοῦ παλατίου θέσεις, τὰ πλειότερα τάγματα τὸν χαιρετοῦσι μὲ μεγάλας φωνὰς καὶ εὐφημίας, καὶ μόνον ἓν τάγμα ἔκραξε: Ζήτω τὸ ἔθνος. Ὁ βασιλεὺς, χωρὶς νὰ εἶναι ἥρως καὶ ἡγεμὼν τοῦ πολέμου, ἠδύνατο καὶ τώρα διὰ τῆς ἀγάπης τῶν φρουρῶν τούτων νὰ λυτρώσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα. Ἀλλ' ὁ Λοδοβῖκος, ὅς τις μέρος τῆς νυκτὸς ἐπέρασε μὲ τὸν πνευματικόν του πατέρα, ὡπλίσθη μόνον μὲ καρτερίαν νὰ ὑπομένῃ καταδρομάς. Ὅταν λοιπὸν ἐκτύπησαν αἱ καμπάναι, προχωροῦν οἱ ἐπαναστάται, τὸ ἀμφίβολον τάγμα ἔκαμε δρόμον εἰς τοὺς εἰσχωροῦντας, καὶ οἱ λοιποὶ φύλακες δὲν ἐξεύρουν ἂν πρέπῃ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν περαιτέρω προχώρησιν· κἀνεὶς δὲν εἶναι παρὼν διὰ νὰ τοὺς ἐνθαῤῥύνῃ, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τρέμει ἀπὸ τὸν στοχασμὸν, ὅτι ἐμπορεῖ νὰ ἐγκαλεσθῇ ὡς κηρύξας πόλεμον κατὰ τοῦ ἔθνους. Τὴν ὀγδόην ὥραν ἐγέμισεν ὅλη ἡ πρὸ τῶν Τουϊλλεριῶν ἀγορὰ ἀπὸ ὄχλον· σύγχυσις, κραυ-

γαὶ φοβεραὶ, τὸ πλῆθος φαίνεται πᾶσαν στιγμὴν ἕτοιμον νὰ εἰσορμήσῃ. Ὁ βασιλεὺς εὑρίσκετο μὲ τὴν οἰκογένειάν του εἰς μίαν σάλαν, περικυκλωμένος ἀπὸ ἑκατὸν περίπου εὐγενεῖς καὶ φρουροὺς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἠγωνίζετο ἡ βασίλισσα διὰ λόγων νὰ στερεώσῃ φιλίαν. Τότε ἐμβαίνει ὁ Σύνδικος Ῥοδέρερος μὲ ἄλλα μέλη τοῦ τῶν μερίδων βουλευτηρίου καὶ λέγει: „Ὁ κίνδυνος ἀνέβη εἰς τὴν κορυφήν του· ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ εἶναι ἑτοίμη νὰ ἑνωθῇ μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐμπορεῖ νὰ διαφύγῃ τὸν βέβαιον θάνατον, μόνον ἐὰν προσδράμῃ εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως.“ Ἡ Ἀντωνία δὲ, ἥτις ἐγνώρισε τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν βασιλέα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὑπηρέτας του καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ γυμνὸν εἰς χεῖρας τῆς συνελεύσεως, ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὸν μὲ σφοδρότητα: „Δὲν φεύγομεν ἀπὸ τὸ παλάτιον· κάλλιον νὰ μὲ καρφώσουν ἐδῶ εἰς τὸν τοῖχον.“ Ὁ Λοδοβῖκος καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς δίδουσι δίκαιον· ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν δὲν εἶναι οὐδ' αὐτὴ σταθερὰ, καὶ ὅταν τῆς λέγῃ ὁ Ῥοδέρερος: „Ἂν ἀργήσητε ἀκόμη ὀλίγα λεπτὰ, δὲν σᾶς ἐγγυῶμαι διὰ τὴν ζωὴν τῆς Μεγαλειότητός σας, τῶν τέκνων σας καὶ τῶν ὑπουργῶν σας,“ — ἀποφασίζει αὐτὴ νὰ κάμῃ καὶ ταύτην τὴν θυσίαν. „Ἂς ὑπάγωμεν λοιπὸν, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, καὶ πρὸς τοὺς φύλακάς του στραφεὶς: ἐδῶ δὲν εἶναι τι πλέον νὰ κάμωμεν.“ Ἐκίνησε λοιπὸν μετὰ τῆς γυναικός του, τῆς ἀδελφῆς του, τῶν τέκνων του καί τινων ὑπηρετῶν του διὰ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν οἰκημάτων τοῦ παλατίου, καὶ διὰ τοῦ πλήθους ἐκείνων, οἵτινες ἦλθαν νὰ τὸν φυλάξωσιν ἀπὸ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ προσταγὴν τί πρέπει νὰ κάμωσιν, ἐπειδὴ τὴν ῥιφθεῖσαν λέξιν: δὲν εἶναι τι πλέον νὰ κάμωμεν, ἤκουσαν μόνον οἱ πλησίον του ἱστάμενοι εὐγενεῖς. Ἡ δυστυχὴς οἰκογένεια ἐκατέβη τὴν σκάλαν τοῦ παλατίου της, καὶ χωρὶς δυσκο-

λίαν ἔφθασε μεταξὺ πλήθους Ἑλβετῶν καὶ τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς ἕως πλησίον τῆς σάλας τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἐκεῖ ὁ ὄχλος δὲν τὸν ἄφινε νὰ διέλθῃ φωνάζων κατ' αὐτοῦ ὕβρεις καὶ λοιδορίας, ἕως οὗ οἱ προεστῶτες τῆς εὐταξίας τοῦ εὐκόλυναν τὸν δρόμον. Ἡ Συνέλευσις ἐβουλεύετο κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν νὰ στείλῃ ἐπιτρόπους εἰς τὸν βασιλέα, ὅταν ἠγγέλθη ἡ ἄφιξίς του· ἔστειλε λοιπὸν τοὺς ἐπιτρόπους τούτους πρὸς προϋπάντησίν του. Αὕτη ἦτο ἡ τελευταία τιμὴ, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδειξεν. Ἐμβὰς δὲ ὁ Λοδοβῖκος εἶπεν εὐθύς: „Ἔρχομαι νὰ ἐμποδίσω μέγα κακούργημα. Στοχάζομαι, ὅτι πούποτε δὲν δύναμαι νὰ εἶμαι ἀσφαλέστερος παρὰ εἰς τὸ μέσον σας." Ὁ πρόεδρος (Βεργνιαύδιος) τοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι δύναται νὰ ἔχῃ ὅλον τὸ θάρρος του εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἥτις ὡρκίσθη νὰ ἀποθάνῃ προστατεύουσα τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων του. Ὁ βασιλεὺς ἐκάθισεν εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ προέδρου ἐπὶ τοῦ θρόνου, τὸν ὁποῖον ἐσυνείθιζε νὰ κάθηται καὶ ἄλλοτε. Ἀλλὰ παρατηρήσαντες τινὲς, ὅτι ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως δὲν ἠδύναντο νὰ συμβουλευθῶσιν, ἤρχισαν νὰ φωνάζωσιν: „Ἔμπροσθεν τῆς φράκτης! Εἰς τὴν καθέδραν τῶν λειτουργῶν!" — Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖ δὲν τὸν ἐσυγχώρησαν νὰ καθίσῃ· τελευταῖον τὸν ἐνέκλεισαν ὀπίσω εἰς ἓν οἴκημα φραγμένον μὲ σιδηρᾶς κιγκλίδας, ὅπου συνήθως ἠκροᾶτο τὰ λεγόμενα ἕνας ἐφημεριδογράφος. Εἰς τοῦτο τὸ στενὸν καὶ σκοτεινὸν κλωβίον ὑπῆγεν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια συνοδευομένη ἀπὸ δύω λειτουργοὺς καί τινας φίλους της. Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἔπεσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς της, ἦτο ἡ μὲ μαῦρα μεγάλα γράμματα σημειωμένη ἐπάνω εἰς τὸν λευκὸν τοῖχον λέξις: Θάνατος.

Ἀλλ' ἀκόμη ἔλειπεν ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους τὸ μεταβατικὸν σημεῖον εἰς τὸν τρομερὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἔκρυπταν ἀπὸ τὸν δυστυχῆ Λοδοβῖκον· ἀκόμη δὲν

ἔγεινε τίποτε, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ τοὺς δώσῃ πρόφασιν νὰ τὸν μεταχειρισθῶσιν ὡς αἰχμάλωτον, ὡς κακοῦργον. Ἔξαφνα ἀκούονται κανόνια καὶ τουφέκια, καὶ ἡ κατηγορία δι' ἐμφύλιον πόλεμον, τοῦ ὁποίου ἡ τρομερὰ εἰκὼν εἶχεν ἀποκόψειν ὅλα τὰ μέσα τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως, παρουσιάζεται εὐθὺς ἐμπροσθέντου μὲ τὴν φοβερὰν πραγματικότητά της ὅλην. Ἀναχωρῶν ἀπὸ τὸ παλάτιον δὲν εἶχε προστάξειν τοὺς φύλακας ῥητῶς νὰ ἀναχωρήσωσιν. Ἡ προσταγὴ αὕτη δὲν ἦτο ἀναγκαία οὔτε εἰς τὴν ἐθνικὴν φρουράν, οὔτε εἰς τοὺς βασιλόφρονας· ἐκείνη μὲν παρατηρήσασα, ὅτι καθῆκόν της ἦτο νὰ φυλάττῃ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ βασιλέως, καὶ ὄχι τοὺς κενοὺς τοίχους τοῦ παλατίου του, ἀνεχώρησεν· οὗτοι δὲ εἶχαν ἀπομακρυνθῆν εὐθὺς μετὰ τὸν βασιλέα. Οἱ δὲ Ἑλβετοί, καθὸ κυρίως στρατιῶται, συνειθισμένοι εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ἐπρόσμεναν προσταγὴν τί νὰ κάμωσιν. Εἰς ταύτην τὴν ἀβεβαιότητά των ὁρμᾷ σωρὸς Μασσαλιέων εἰς τοὺς ἱσταμένους πλησίον τῆς μεγάλης σκάλας, ἁρπάζει πέντε ἄνδρας ἐκ τῆς σειρᾶς καὶ τοὺς σκοτόνει ὑπ' ὄψιν τῶν συναδελφῶν των μὲ ῥόπαλα καὶ μὲ τουφέκια. Βλέποντες τοῦτο οἱ στρατιῶται ἐκμαίνονται καὶ πυροβολοῦσι κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν· πολλοὶ τούτων πληγόνονται ἢ φονεύονται, καὶ οἱ λοιποὶ φεύγουσιν ἀφίνοντες τὰ ὅπλα των, καὶ τὰ ὁποῖα εἶχαν φέρειν μαζή των κανόνια. Εἰς ὀλίγα λεπτὰ καθαρίζεται καὶ ἡ αὐλὴ καὶ ἡ ἔμπροσθεν τοῦ παλατίου ἀγορὰ ἀπὸ τὸν ὄχλον, ὅστις ἀποδείχνει τώρα, ὅτι ἡ φοβερότης του ἰσχύει μόνον εἰς τοὺς δειλοὺς καὶ ἀόπλους. Τὸ πολυάριθμον πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἐφορμᾷ ἀπὸ τοῦ ἄλλου μέρους τοῦ παλατίου, ἀποκρούεται ἐπίσης. Ἀλλ' εἶναι πανταχοῦ γραπτὸν εἰς τὸν Λοδοβῖκον νὰ ἐνεργῇ μὲ τὴν ἀγαθότητά του ὄλεθρον τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν θρίαμβον. Εὐθὺς ἀφοῦ ἡ συνέλευσις ἔμαθε τὴν κατάστασιν τῆς μάχης,

ρίπτει βλέμματα εἰς τὸν νικητὴν, καὶ αὐτὸς φωνάζει, ὅτι ἀπηγόρευσε τὰ τουφεκίσματα, καὶ στέλλει πάραυτα ἕνα τῶν ἀκολούθων του νὰ καλέσῃ ἐκεῖ τοὺς Ἑλβετούς. Οἱ ἔντρομοι νομοδόται ἐπίστευσαν, ὅτι χάνονται. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς προστάζει τοὺς Ἑλβετοὺς ὅσα θέλει ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις.

Ἀνοίγεται ὁ δρόμος τοῦ παλατίου ἀπὸ μέρους τοῦ κήπου. Ἐνῷ οἱ Ἰακωβῖνοι, ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Γερμανὸν Βεστερμάννον, ἀνανεόνουσιν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν τὴν προσβολὴν, περικυκλόνονται ὄπισθεν οἱ Ἑλβετοὶ καὶ ὑπερνικῶνται. Ὀγδοήκοντα τούτων πιάνουσι τὴν σκάλαν καὶ ἀγωνιζόμενοι γενναίως πίπτουσιν ὅλοι νεκροί. Χύνεται τώρα τὸ πλῆθος καὶ κατασπαράττει ἀνηλεῶς τὸν τυχόντα. Ἑλβετοὶ τινὲς ρίπτονται ζωντανοὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα κάτω καὶ σουβλίζονται μὲ τὰς λόγχας ἀπὸ τοὺς περιϊσταμένους· ἄλλοι σύρονται εἰς τὸν θάνατον ἀπὸ τὰ καταφύγιά των. Τὰ κόκκινα ἐνδύματα προδίδουσι τοὺς φεύγοντας εἰς τοὺς διώκτας, τῶν ὁποίων ἡ μανία εἶναι τόση, ὥστε φονεύει εἰς τοὺς δρόμους Βρεστιανοὺς τινὰς κοκκινοενδύτους, ἐκληφθέντας ὡς Ἑλβετούς. Οὕτω θυσιάζεται τὸ μέγιστον μέρος τῶν πιστῶν τούτων καὶ ἀνδρείων ἀνθρώπων, οἵτινες μὲ φρονίμην ὁδηγίαν ἠδύναντο νὰ σώσωσι τὸν βασιλέα καὶ τὸν οἶκον του ἀπὸ τὴν ὁρμὴν δειλοῦ ὄχλου, διὰ τὴν ἀστάθειαν καὶ ἀβουλίαν ἡγεμόνος, ὅς τις ἐξ ἀγαθότητος δὲν ἐξεύρει νὰ φυλάξῃ οὔτε τὴν ζωήν του οὔτε τὸ στέμμα του ἀπὸ λῃστὰς καὶ ἀποστάτας. Μετὰ τῶν Ἑλβετῶν καὶ μετὰ τοὺς Ἑλβετοὺς, ὅσοι κάτοικοι τοῦ παλατίου δὲν ἔφυγαν, σφάζονται ἀσπλάγχνως χωρὶς διάκρισιν γένους καὶ ἡλικίας καὶ βαθμοῦ, ἐπίσης Μαρισάλιοι καὶ ἀμφίπολοι, καθὼς οἱ μάγειροι καὶ οἱ θυρωροί. Πανταχοῦ ρέει αἷμα, πανταχοῦ κείτονται νεκροὶ γυμνοὶ, τοὺς ὁποίους ἐκδύουσι καὶ ἀτιμάζουσι γυναικῶν ἐριννυοφρόνων πλεονεξία καὶ βδελυρία. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει

πλέον ζωντανόν τι νὰ φονεύσωσιν, ἀρχίζουσι τὴν διαρπαγὴν, καὶ εἰς ὀλίγας ὥρας ἀφίνουσι μόνον ξηροὺς τοὺς τοίχους τοῦ παλατίου.

Ἀλλὰ πλειότερα παρὰ τὸν πλοῦτον τῶν Τουΐλεριῶν χάνει ὁ βασιλεὺς ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν του εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ εἰς τὴν γειτονίαν ἀκολογοῦντος ἀγῶνος πρῶτον αἴσθημα τούτων τῶν νομοδοτῶν, οἵτινες εἶχαν ὁρκισθῆν πολλάκις νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τοῦ πολιτικοῦ συντάγματος, ἦτο δυσδιάκριτός τις πανικὸς φόβος· δεύτερον — φόβος ἀπὸ τὴν νικῶσαν αὐλήν. Ἀφοῦ ὅμως ἐνίκησαν ὁ ὄχλος, ἐμβῆκεν εἰς τὸν τόπον τούτων αὐθάδης χλεύη. Οἱ Ἰακωβῖνοι ἐπεχαιρεκάκουν διὰ ταύτην τὴν νίκην, ἐπειδὴ οὗτοι ἐκατασκεύασαν τὴν ἡμέραν ταύτην. Οἱ Γερουναῖοι συνευφραίνοντο, μ' ὅλον ὅτι δὲν τοὺς ἦτο πάντη ἀρεστὸς ὁ δρόμος, τὸν ὁποῖον ἔλαβε τὸ πρᾶγμα. Κατὰ τὸν λογαριασμὸν τούτων ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπελύετο τῆς ἀξίας του μὲ κάποιαν τυπικότητα, ἡ δὲ ἐξουσία διὰ τῆς ἐνθρονίσεως τοῦ διαδόχου ἔμελλε νὰ μεταβῇ ἐπιτροπικῶς εἰς τὰς χεῖρας των. Ἀλλὰ τώρα ἀλλάσσει τὸ πρᾶγμα, καὶ ὁ φόβος κρημνίζει πᾶσαν τὴν ἀντίστασίν των. Σώματα ῥακενδύτων ὄχλων ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ἐμβαίνουν καὶ ζητοῦν τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἀπίστου, ὅστις πρὸς ὄλεθρον τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ συνώμοσε μὲ ξένας δυνάμεις, καὶ τώρα ἔχυσε τὸ αἷμα τῶν φίλων τῆς πατρίδος. Οἱ ῥήτορες οὗτοι κατασιγάζονται μὲ παθητικὰς λέξεις καὶ μὲ ὅρκον νέον ἐκφωνηθέντα ἀπ' ὅλους τοὺς ἀντιπροσώπους, ὅτι θέλουν νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα. Τελευταῖον ὅμως παρουσιάζεται πρεσβεία τοῦ νέου πολιτικοῦ βουλευτηρίου καὶ ἀναγγέλλει εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ὅτι ἡ ὕπατος ἐξουσία εὑρίσκεται εἰς χεῖρας μιᾶς συναρχίας ἀνεξαρτήτων, ἥτις ἔδωκε τὴν ἔνοπλον δύναμιν εἰς τὸν Σαντέριον, καὶ ἀπεφάσισεν εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ μὴ χρειάζεται ἄλλον κριτὴν, εἰ-

μὴ τὸν Γαλλικὸν λαόν. Ἐντεῦθεν καθαιρεῖ τὸ Ἰακωβινικὸν βουλευτήριον τὴν εὐπείθειάν του εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ αὕτη ἦτο ἱκανῶς ἀσθενὴς νὰ ἀποκριθῇ μὲ ἐπαίνους εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐξουσίαν. Εἰς ταύτην τὴν στιγμὴν ἐπαίρεται ὁ χαλινὸς τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τούτους τοὺς αὐθάδεις, καὶ παραδίδεται εἰς ἄλλους αὐθαδεστάτους. Δὲν ὁμιλεῖται πλέον περὶ τοῦ ὠμοθέντος πολιτεύματος, ἀλλὰ μόνον περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος, τὰ διάκενα λεξείδια τῶν Ἰακωβίνων. Ἡ Συνέλευσις ὁρκίζεται ὅτι μένει πιστὴ μέχρι θανάτου εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα, καὶ ἐκδίδει ψήφισμα, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς ὁ Γαλλικὸς λαὸς σχηματίζει ἐθνικὸν συνέδριον, ἀπολύει πρὸς τὸ παρὸν τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν δύναται πλέον νὰ δίδῃ πίστιν τὸ ἔθνος, ὅτι πᾶσα ἀπόφασις εἶναι κυρία καὶ χωρὶς τὴν βεβαίωσίν της, καὶ ὅτι ἐνεργεῖται διά τινος ἐκτελεστικοῦ βουλευτηρίου. Ὁ Ῥολάνδος, Κλαυϊέριος καὶ Σερβάνιος βάλλονται πάλιν εἰς τοὺς ἀρχητέρους λειτουργικοὺς τόπους των, λειτουργὸς δὲ τῆς δικαιοδοσίας γίνεται ὁ τρομερὸς Δάντων. Εἰς τὸ κλωβίον του καθήμενος ὁ Λοδοβῖκος ἀκούει τὴν σύνταξιν καὶ ἀνάγνωσιν τούτου τοῦ ψηφίσματος χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ τὴν ὄψιν του· ἀλλ' εἰς τὴν κατάστασίν του καὶ ἄλλη ὁπωσοῦν εὐαίσθητος καρδία ὀλίγον ἤθελε λυπηθῆν διὰ τὸν χαμὸν τοιούτου ἀκανθίνου στέμματος. Ἡ δυστυχὴς οἰκογένεια, ἐγκλεισμένη εἰς στενὸν τόπον εἰς καιρὸν καυσωδέστατον, χωρὶς τροφὴν καὶ ἀναψυχὴν, ἤκουεν ἀπαύστως ὕβρεις καὶ λοιδορίας. „Ὅλον τὸ σήμερον ἐκχυθὲν αἷμα, ὅλην τὴν δυστυχίαν τῆς χώρας — ἔλεγεν ὁ πρώην Καπουκῖνος Χαβὸτ — χρεωστοῦμεν εἰς τὴν ἐπιορκίαν καὶ ἀπιστίαν τούτου τοῦ προδότου,“ καὶ ἐν ταυτῷ ἔδειχνε τὸν βασιλέα. Ἡ ἀγγελία τῆς θανατώσεως τῶν πιστοτάτων ὑπηρετῶν της, καὶ ἡ ἀλγεινὴ μέριμνα περὶ τῆς τύχης τόσον πολλῶν φίλων ἀνδρῶν

καὶ γυναικῶν, μεινάντων εἰς τὸ παλάτιον, ὁ ἴδιός της κίνδυνος καὶ ἡ ἀδηλία τοῦ μέλλοντος ἡνώθησαν εἰς τὸ νὰ κάμουν κόλασιν τὴν εἰς τὸ στενὸν κλωβίον διατριβὴν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Μετὰ δεκαὲξ τρομερὰς ὥρας μετεφέρθη εἰς μικρὸν, γειτονεῦον εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν οἴκημα τοῦ ἀρχιτέκτονος διὰ νὰ ἡσυχάσωσι τὴν νύκτα. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν διήρκει ἀκόμη ἡ θανάτωσις, τὴν μετεβίβασε πάλιν ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ κατὰ τὴν ἐννάτην ὥραν εἰς τὴν στενὴν φυλακήν της διὰ νὰ προστατεύεται ἀπὸ τοὺς νόμους ἔμπροσθεν εἰς τῶν νομοδοτῶν τὰ ὀμμάτια. Τοιουτοτρόπως ἐπέρασε τρεῖς ἡμέρας. Κατὰ τὴν πρώτην ἀπόφασιν ἔμελλαν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια νὰ κατοικῇ ἐφεξῆς εἰς τὸ παλάτιον Λουξεμβοῦργον καὶ νὰ λαμβάνῃ σιτηρέσιον πεντακοσίας χιλιάδας φράγκων, καὶ ἐπρόσμενε μὲ ἐπιθυμίαν τὴν στιγμὴν τῆς μεταβιβάσεώς της. Ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον εὕρηκε δυσκολίας, καὶ ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισε νὰ κατοικήσῃ ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ παρὸν τὸ παλάτιον τοῦ τῆς δικαιοδοσίας λειτουργοῦ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο δὲν εὐχαριστήθη τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον. Ὁ Μανουῆλος ἐκήρυξεν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι ὁ βασιλεὺς πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ὑποψίας πρέπει νὰ βαλθῇ εἰς τὸν πύργον τοῦ Τέμπλου, καὶ ἡ ἀσθενὴς Συνέλευσις μετὰ ματαίας ἀντιλογίας ἠναγκάσθη νὰ ὑποτάξῃ τὰς ἀποφάσεις της εἰς τὴν θέλησιν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου. Κατὰ ταύτην τὴν ἀπόφασιν, τὴν 13 Αὐγούστου μετὰ μεσημβρίαν ἐφέρθη ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ οἰκογένειά του ἐπὶ δύω ἁμαξῶν εἰς τὸν αὐτὸν πύργον, ὅστις πρὸ πεντακοσίων ἐνιαυτῶν ἐχρησίμευσεν εἰς φυλακὴν τῶν καθιδρυτῶν του, τῶν Τεμπλαρίων, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐφέρθησαν εἰς θάνατον τὰ θύματα τῆς τυραννίας Φιλίππου τοῦ Ὡραίου (Τ. Ε΄, σ. 141). Εἰς τὸν δρόμον ὁ πλησίον τοῦ βασιλέως καθήμενος Πεθίων ἐδιώρισε νὰ σταθῇ ἡ ἅμαξα εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Βενδόμου διὰ νὰ τοῦ δείξῃ τὸν

συντριφθέντα ἀνδριάντα Λοδοβίκου τοῦ ΙΔ'· διότι ὅλα τὰ ὑπομνήματα καὶ ἔργα τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐνεθύμιζαν βασιλεῖς καὶ βασιλείαν ἀφιερώθησαν δι' ἀποφάσεως τοῦ ὄχλου εἰς τὸν ὄλεθρον. Καὶ αὐτὸς ὁ ἐπὶ τοῦ Ποντενεύφου ἀνδριὰς τοῦ πανηγυρισθέντος Ἐῤῥίκου Δ' δὲν διέφυγε ταύτην τὴν τύχην, καὶ μὲ τὴν ἐκφώνησιν: ἦτο δὰ καὶ αὐτὸς βασιλεὺς — ἀνετράπη καὶ συνετρίφθη. Ἀλλὰ τοῦ Λοδοβίκου ἡ ψυχικὴ γαλήνη δὲν ταράττεται ἀπὸ κάμμίαν θέαν. Χαμογελῶν ἐνεθύμισε τὸν Πολίταρχον ὅταν ἀνέβαινε τὴν μὲ πολλοὺς φορτωμένην ἅμαξαν, τὴν ὁμοίαν ὁδοιπορίαν. τὴν ὁποίαν ἔκαμαν μαζὴ ἀπὸ τὰς Βαρέννας, καὶ ἡ ὑποδεχθεῖσα αὐτὸν εἱρκτὴ τοῦ φαίνεται τερπνὸν καταφύγιον ὡς πρὸς τὰς βασάνους τῶν τελευταίων ἡμερῶν· ἀκόμη τοῦ μένουσιν οἱ οἰκεῖοι του καὶ τινὲς οἰκιακοὶ θεράποντες· ἀκόμη μένουσιν εἰς τὴν βασίλισσαν αἱ φιλινάδες της, ἡ πριγκιπέσσα Λαμβάλλα καὶ ἡ δέσποινα Τουρζέλ. Εἰς τοῦτο δὲ τὸ μεταξὺ ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐσύνθεσε διὰ τοῦ Κονδορκέτου ἐκτεταμένην ἀπολογίαν περὶ τῆς αἱματώδους ἡμέρας, καὶ τοῦ μετὰ ταύτην ἐκθρονισμοῦ τοῦ βασιλέως, καὶ ὠνόμασεν ἐπιτρόπους διὰ νὰ τὴν διαδώσουν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς τὰ στρατεύματα. Τὸ πᾶν ἐκρέματο ἐκ τούτου, πῶς ἤθελαν ἀκούσειν τὰ στρατεύματα τὴν ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἰακωβίνων. Τοῦ Λαφαϊέτου τὰ φρονήματα ἦσαν γνωστὰ εἰς τοὺς τελευταίους. Τὸ ἥμισυ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε τὴν 20 Ἰουνίου, ἠλάττωσε τὸν φόβον τοῦ ὅ,τι ἔμελλε νὰ κάμῃ τώρα. Ἡ Γαλλία εἶχε τότε τέσσαρας στρατούς: τὸν μεσημβρινὸν ἐναντίον τῆς Σαβαυδίας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μοντέσκιον, τὸν βόρειον ὑπὸ τὸν Μαρισάλιον Λούκνερον, τὸν Ἀρδουεννικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν Λαφαϊέτην, τοῦ ὁποίου στρατόπεδον ἦτο τὸ Σέδανον, καὶ τὸν Φλανδρικὸν ὑπὸ τὸν Ἀρδοὺρ Δίλλωνα, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπετάσσοντο ὁ Δυμορούζιος καὶ ὁ Βεουρνομβίλλιος. Εὐ-

θὺς ἀφοῦ ὁ Λαφαϊέτης ἔμαθε τὴν 13 Αὐγούστου τὰ συμβάντα εἰς Παρισίους, ἐσυνάθροισε τοὺς ἄρχοντας τῆς Ἀρδουεννίου μερίδος, καὶ τοὺς ἐπρόσταξε νὰ φυλακώσουν τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτις δὲν ἔχει πλέον καμμίαν νόμιμον ὕπαρξιν. Ἐνταυτῷ δὲ ἐξέδωκεν εἰς τὸ στράτευμά του πρόσταγμα ἡμερινὸν, ὅπου ἠρώτα, ἂν θέλουν νὰ ἐμβιβάσουν εἰς τὰ δίκαιά του τὸν κληρονόμον τοῦ θρόνου, ἢ νὰ ἔχουν βασιλέα τὸν Πεθίωνα; Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἐφάνη σύμφωνος εἰς τοὺς σκοπούς του, καὶ ἐὰν ὁ Λαφαϊέτης ἔβαλλεν εὐθὺς τὰ στρατεύματά του εἰς κίνησιν, ἴσως ἠδύνατο νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν βασιλέα καὶ τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν ἀπὸ τοὺς τυράννους των. Ὁ Δίλλων ἦτο σύμφωνος μὲ αὐτὸν, καὶ εἶχεν ἤδη ἐκδώσειν ὅμοιον πρόσταγμα τῆς ἡμέρας· ὁ Μοντέσκιος καὶ ὁ Λούκνερος ἤθελαν ἀκολουθήσειν τὸ παράδειγμά των, καὶ ἦτο πιθανὸν, ὅτι, ἐὰν ὁ Δοὺξ Βρουνσουΐκου ἐμάνθανε τὸν σκοπὸν τῆς ὀπισθοπορείας των, ἤθελε παύσειν τὰς προόδους του. Ἀλλ' ὁ Λαφαϊέτης μὲ σκέψεις καὶ ἀμφιβολίας ἀντιπαλαίων ἀφῆκε τὴν παροῦσαν στιγμὴν νὰ παρέλθῃ. Οἱ στρατιῶται μετὰ δύω ἡμέρας ἀναφλεχθέντες ἀπὸ τὰς περιστάσεις δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀνανεώσωσι τὸν ὅρκον των εἰς τὸ ἔθνος, τὸν νόμον καὶ τὸν βασιλέα, καὶ ἔδειξαν δυσαρέστησιν εἰς τὴν φυλάκωσιν τῶν ἐπιτρόπων, τοὺς ὁποίους εἶχε στείλειν ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις· ὁ Δυμορούζιος ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ Δίλλωνος, καὶ ὁ Λαφαϊέτης ἐκατάλαβεν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ σώσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς φίλους του. Τὴν νύκτα τῆς 19 Αὐγούστου μετά τινων οἰκείων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ πρώην ἀντιπρόσωποι Λατοὺρ Μαυβοὺργ, ὁ Ἀλέξανδρος Λάμεθος καὶ ὁ Βουρὼς Πυζῦς, ἐπέρασε τὰ σύνορα τοῦ Αὐστριακοῦ Βελγίου, μὲ σκοπὸν, δι' Ὀλλάνδας καὶ Ἀγγλίας, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφόρουν τὸ ἐθνικὸν ἐπίσημον, ἐπιάσθησαν ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ ἔφερ-

θησαν εἰς Ῥυπιφόρτιον. Εἰπόντες ὅσι εἶναι πολῖται τῆς Γαλλίας, οἵτινες ὑπάγουσιν εἰς ξένους τόπους, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀπολυθῶσιν· ἀλλ' ἐφέρθησαν ὁ Λαφαϊέτης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πρῶτον εἰς Λουξεμβοῦργον, ἔπειτα ἀλλοῦ, καὶ τελευταῖον εἰς Ὀλμύτιον. Εἰς τοὺς Παρισίους ὅμως εὐθὺς ἀφοῦ ὁ Λαφαϊέτης ἐπέρασε τὰ σύνορα, ἐνεκαλέσθη ὡς συνωμότης καὶ προδότης.

10. Αἱ ἡμέραι τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ τὸ ἐθνικὸν Συμβατήριον.

Αἱματηρὸν κριτήριον πρὸς τιμώρησιν τῶν ἀντιπάλων ἦτο τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἔργων τῶν Ἰακωβίνων. Ἡ πρώτη ἔρευνα διευθύνθη κατὰ τῶν συγκοινωνῶν τῆς ἀμύνης, τὴν ὁποίαν ἡτοίμασεν ἡ αὐλὴ τὴν 10 Αὐγούστου, καὶ ἡ ὁποία τώρα ἐξηγήθη συνωμοσία κατὰ τῆς ἐλευθερίας. Εὐθὺς ἀφοῦ κατεστάθη τὸ δικαστήριον τοῦτο, τοῦ ὁποίου πρόεδρος ὠνομάσθη ὁ Ῥοβεσπιέρρος, δὲν ἔλαβεν ὅμως τὸν τόπον, ἔστησεν ὁ Μανουῆλος ἔμπροσθεν τῶν Τουϊλεριῶν τὴν ἀποκεφαλιστικὴν μηχανὴν, ἥτις πρὸ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ ἐφευρέθη ἀπὸ τὸν Παρισιανὸν ἰατρὸν Γουϊλλοτῖνον, καὶ ἐπρόσταξε νὰ μένῃ πάντοτε ἐκεῖ ὁ δριμὺς οὗτος Χάρων. Ἐξετάζοντες ἀκριβῶς τοὺς οἴκους καὶ κλείοντες τὰς ἐξόδους τῶν Παρισίων ἐφυλάκωσαν πολλοὺς ὑπόπτους, ἀλλὰ κατὰ τὸ παρὸν τέσσαρας μόνον ἐθανάτωσαν, τὸν Πρόεδρον τῶν πολιτιστῶν Πόρτον, τὸν χιλίαρχον τῶν Ἐλβετῶν Βαχμάνον, ἕνα ἐφημεριδογράφον, καὶ ἕνα συμβοηθόν του. Ὁ Βερτράνδος ἐκρύφθη εἰς οἶκον χειρούργου, ὅς τις ὡς πολὺ φιλόδημος ἀπέφυγε τὴν ἀκριβῆ ἔρευναν τῶν δημαγωγῶν. Ὁ λαὸς δὲν εὐχαριστήθη εἰς τοὺς φόνους τούτους. Μέρος μάλιστα τῆς μητροπόλεως ἐκήρυξε τυραννικὸν καὶ παράνομον τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον, καὶ ἡ δειλὴ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐνεθαῤῥύνθη ἐκ τούτου νὰ ἐλευ-

θερωθῇ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ἰακωβίνων, καὶ μὲ ψήφισμα τῆς 30 Αὐγούστου ἐπρόσταξε νὰ ἐκλεχθῇ νέον βουλευτήριον. Ὅταν ὅμως ἐφάνη εἰς τὴν φράκτην ἐπιτροπία τοῦ κοινοῦ καὶ ὁ συνήγορός των Ταλλιῆνος εἶπεν, ὅτι ὁ λαὸς θέλει τοὺς σωτῆρας του, ἐνέδωκεν ἡ δειλὴ συνέλευσις νὰ ἐκλεχθῶσι πάλιν τὰ αὐτὰ μέλη, καὶ οὕτως ἔμεινεν ἡ δύναμις εἰς τὰς προτέρας χεῖρας. Ἡ ἀγγελία τῆς προόδου τῶν Προύσων εἰς τὴν Καμπανίαν, τῆς πτώσεως τοῦ φρουρίου Λογγοβίκου, τῆς περικυκλώσεως τοῦ Βεροδούνου συνεισέφεραν νὰ τοὺς στερεώσουν περισσότερον. Ἐνῷ οἱ βασιλόφρονες ἐπαρηγοροῦντο μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἔρχεται ὁ ἐλευθερωτής των, οἱ δὲ Συνταγματικοὶ, Δημοκρατικοὶ καὶ Ἰακωβῖνοι εἶχαν νὰ ἐκλέξουν ὄλεθρον ἢ ἀντίστασιν, ἔπεσαν ὅλα τὰ πράγματα εἰς χεῖρας τῶν τρίτων, μ' ὅλον ὅτι κατ' ἀρχὰς ἦσαν ὀλιγώτεροι. Χωρὶς συνείδησιν καὶ χωρὶς φόβον κἀνενὸς αἰθεμιτουργύματος ἀπεφάσισαν νὰ ἐξουδενώσωσι τοὺς ἐχθρούς των, καὶ μὲ τὴν σκληρότητά των νὰ κάμωσιν ὅλην τὴν Γαλλίαν τυφλὸν ὄργανον τῆς τυραννίας των. Ἡ ἐξουσία τοῦ τρόμου ἐμβῆκε τώρα μὲ φοβερὰν μορφὴν εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὴν 2 Σεπτεμ. προσκαλοῦνται διὰ προσταγῆς τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν Παρισίων εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον νὰ σχηματίσωσι στράτευμα 60.000 ἀνδρῶν· ψήφισμα τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως κρεμᾷ τὸν θάνατον ἐπάνω εἰς ὅλους, ὅσοι δὲν ὑπακούσωσιν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ ἐκτελεστικοῦ βουλευτηρίου. Εὐθὺς ἀφοῦ ἐξεδόθη τὸ ἀπαραδειγμάτιστον τοῦτο ψήφισμα, προστάζει τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον νὰ κτυπήσῃ ἡ δημεγερτικὴ καμπάνα, νὰ σημανθῇ ἡ γενικὴ ἐκστρατεία, ὅλα τὰ ἁμάξια καὶ οἱ ἔφιπποι τῶν δρόμων νὰ ἐμποδισθῶσι, καὶ οἱ ἵπποι νὰ ἐπαρθῶσι διὰ νὰ μεταφέρωσι τὰ κανόνια. Ὅλοι οἱ πολῖται, κατὰ τὸ τοῦ Δάντωνος ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως κυρωθὲν πρό-

βλημα, χρεωστοῦν νὰ ὑπάγουν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, νὰ μείνουν δὲ μόνον οἱ λογχοφόροι πρὸς φυλακὴν τῆς πόλεως. Πᾶς πολίτης, ὅς τις δὲν ἐκβῇ ἢ δὲν δώσῃ τὸ ὅπλον του, νὰ τιμωρῆται μὲ θάνατον. Δὲν ἦτο ὅμως σκοπὸς νὰ ἐκστρατεύσουν οἱ πολῖται τόσον, ὅσον νὰ ἐξαπλώσωσι τρόμον γενικὸν οἱ δυνάσται οὗτοι: „Ἡ δημεγερτικὴ καμπάνα, εἶπεν ὁ Δάντων, δὲν εἶναι σύνθημα τρόμου εἰς τὸν λαὸν, ἀλλ' ἀναπόφευκτος πρόσκλησις νὰ ἐξολοθρεύσωμεν τοὺς δορυφόρους τοῦ δεσπότου.“ Τὸ ἀπό τὸν δικαιοδότην τοῦτον γενόμενον σχέδιον ἦτο νὰ θανατωθοῦν ὅλοι οἱ φίλοι τοῦ βασιλέως καὶ ὅλοι οἱ κατηγορηθέντες ἢ μόνον ὑποπτευθέντες ἀντίπαλοι τῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο ἐξετελέσθη. Ἀφοῦ ἔγεινεν ἡ ἀρχὴ ἀπὸ ἑκατοντάδας τινὰς ἱερέων, τοὺς ὁποίους μέρος μὲν εἶχαν πιάσειν τώρα, ἐνῷ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἀναχωρήσουν, μέρος δὲ ἀρχῄτερα, ὑπῆγαν σωρὸς ὄχλου ὁδηγούμενος ἀπὸ μισθωτοὺς φονεῖς καί τινα μέλη τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ μοναστηρίου ἁγ. Γερμανοῦ, τοῦ Hotel de la Force, εἰς τὸ παλάτιον τῆς δικαιοσύνης καὶ εἰς τὰς ἄλλας. Εἰς τὴν αὐλὴν πάτης μιᾶς ἐκ τῶν φυλακῶν τούτων στήνεται τράπεζα, παρὰ τὴν ὁποίαν κάθηνται κριταὶ μέλη τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου διὰ νὰ ἐρωτήσουν τὰ ὀνόματα τῶν φυλακωμένων, καὶ νὰ ἴδωσιν ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Δάντωνος τίς εἶναι ἀπολύσεως καὶ τίς θανάτου ἄξιος. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μοναστηρίου ἐκάθητο ὁ Μαϊλλάρδος, ὅς τις εἶχεν ὁδηγήσειν κατὰ τὴν 5 Ὀκτωβ. τὸ κόμμα τῶν γυναικῶν εἰς τὰς Βερσαλίας· ἐβάσταζε σπαθίον, καὶ τρίχροον πῖλον. Ἐπὶ τῆς τραπέζης ἦσαν ἀνακατωμένα χαρτία, τσιβούκια, καπνὸς, ῥακίον καὶ ποτήρια· ὁλόγυρα ἐκάθηντο δώδεκα ἄνδρες μὲ μόνον ὑποκάμισα καὶ ἀνακομβωμένας τὰς χειρίδας, μὲ γυμνὰ σπαθία εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἐκ κεφαλῆς ἕως ποδῶν ῥαντισμέ-

νοι μὲ αἵματα. Ὅταν ἐφέρετο ἐκεῖ εἷς τῶν φυλακωμένων, ἐκρατεῖτο στερεὰ ἀπὸ τρεῖς ἐκ τούτων· ὁ Μαϊλλάρδος τὸν ἠρώτα τὸ ὄνομά του, ἔβλεπε μὲ τὸ φέγγος τῶν δαδίων τὸν κατάλογον ὅπου ἦτο σημειωμένον θάνατος ἢ ἀπόλυσις, καὶ ἐφώναζεν, ἐὰν ἦτο διὰ θάνατον: „Ἀπολύσατέ τον.“ Ἡ λέξις αὕτη ἦτο σύνθημα εἰς τοὺς φονεῖς, οἵτινες παραλαμβάνοντές τον μετά τινα βήματα, τὸν ἐθυσίαζαν ἀργῶς καὶ μὲ βασάνους· οὕτως ὁ τίμιος λειτουργὸς Μοντμορῖνος ἡμιζώντανος ἐπήχθη εἰς παλούκιον καὶ ἐφέρθη εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ αὐτοὶ φονεῖς ἐφιλοφρόνουν τοὺς ὀλίγους, τοὺς ὁποίους ἀπέλυε τὸ τρομερὸν δικαστήριον μὲ τὴν ἐκφώνησιν: Ζήτω τὸ ἔθνος, καὶ τοῦ ἔδειχναν ἐγκάρδιον χαρὰν, ὅτι ἔβλεπαν ἀγαθοὺς πατριώτας, οἵτινες τοὺς ἐλύτρονάν ἀπὸ τὸν κόπον του νὰ φονεύωσι. Δύω πρεσβύται, σημειωμένοι εἰς τὸν κατάλογον διὰ τὸν θάνατον, ὁ γνωστὸς μυθογράφος Καζότιος, καὶ ὁ τῶν ἀπομάχων διοικητὴς Σομβρευΐλιος, ἠλευθερώθησαν διὰ τῶν θυγατέρων των, αἵτινες διὰ δεήσεων καὶ δακρύων ἐμαλάκυναν τὸν Μαϊλλάρδον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ δημίους· ἀλλὰ τὸ ἀγριώτερον βουλευτήριον ἐφυλάκωσεν ἐκ νέου τὸν Καζότιον, καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Γουϊλετίναν.

Εἰς τὴν φυλακὴν de la force εὑρίσκετο ἡ ὡραία καὶ ἀξιαγάπητος Πριγκιπέσσα Λαμβάλλα, γεννημένη Πριγκιπέσσα Σαβαυδίας, ἥτις ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν βασίλισσαν εἶχεν ἐπιστρέψειν πρὸ ὀλίγου ἐκ τῆς πατρίδος της, καὶ τὴν ἠκολούθησεν εἰς τὸ Τέμπλον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπεσπάθη ἀπὸ τὴν φιλινάδα της καὶ ἐκλείσθη εἰς τὴν εἰρημένην φυλακήν· ὁ κλῆρος τοῦ θανάτου ἐσημαίνετο ἐκεῖ: „Φέρετε τὸν φυλακωμένον εἰς τὸ μοναστήριον“, καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιάνετο, ἐσύρετο μέχρι τινὸς τόπου καὶ ἐφονεύετο μὲ ῥόπαλα. Ὅταν ἡ τύχη αὕτη ἐπληρώθη καὶ εἰς τὴν δυστυχῆ Πριγ-

πέσσαν, ἡ κεφαλή της πηγμένη εἰς λόγχην, τὴν ὁποίαν ἐσκέπαζαν τὰ λαμπρὰ ξανθὰ μαλλία της, περιεφέρθη εἰς τοὺς δρόμους, καὶ κατόπιν ἐσύρθη τὸ γυμνὸν σῶμα της. Ἕνας τερατώδης ἄνθρωπος προεπορεύετο βαστάζων εἰς χεῖρας τὴν καρδίαν της, καὶ τυλιγμένα εἰς τὸν βραχίονά του τὰ ἔντερά της, καὶ ἐκαυχήθη ἔπειτα εἰς τὸ βουλευτήριον ὅτι ἔφαγε τὴν καρδίαν της, καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν φρίκην, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν ὁ λόγος του εἰς τοὺς ἀκούσαντας. Ἡ τρομερὰ πομπὴ τοῦ νεκροῦ ἐπέρασε πρῶτον ὑποκάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ γέροντος Δουκὸς Πενθιέβρου, πενθεροῦ τῆς θανατωμένης, ἔπειτα ὑπῆγεν εἰς τὸ Τέμπλον, ἔστησε τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πτῶμα εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ οἱ ἐπίτροποι τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου ἠνάγκασάν τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν νὰ κυττάξῃ ἀπὸ τὸ παράθυρον. Ἡ Ἀντωνία ἔπεσεν ἡμιθανὴς ὅταν ἴδε τὴν κεφαλὴν τῆς φιλινάδος της, καὶ ὁ Λοδοβῖκος αὐτὸς ἔδειξεν ἀγανάκτησιν ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων. Ἐκ τοῦ Τέμπλου ἐφέρθη τὸ κομματιασμένον πτῶμα εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον, τοῦ ὁποίου ὁ κτήτωρ, ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας, μὲ τὸν θάνατον τῆς Πριγκιπέσσης ἐγίνετο κληρονόμος τοῦ Πενθιέβρου, ὅστις ἦτο καὶ αὐτοῦ πενθερός. Ἦτο ἕτοιμος νὰ καθίσῃ εἰς τὴν τράπεζαν, ὅταν ὑψώθη εἰς τὸ παράθυρόν του ἡ κεφαλή· ἔμεινεν ἀδιάφορος πρὸς τὴν θέαν· δὲν ὡμίλησεν ὅμως λέξιν ἐνῷ ἔτρωγεν, ἐπειδὴ προῃσθάνετο ἡ ψυχή του, ὅτι καὶ δι' αὐτὸν ἑτοιμάζεται τοιοῦτον τέλος.

Τρομερωτάτη ἦτο ἡ αἱματοχυσία εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς Βικέτρας, ὅπου οἱ φονεῖς ἀποστάσαντες νὰ σφάζωσιν, ἐσώρευσαν τοὺς φυλακωμένους εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τοὺς ἐσκότοναν μὲ κανόνια. Κατὰ τὸν μετριώτατον λογαριασμὸν ἐσκοτώθησαν ἐκεῖ πέντε χιλιάδες, ἐνῷ εἰς τὰς ἄλλας φυλακὰς ὅλοι ὁμοῦ οἱ σκοτωθέντες συμποσοῦνται χίλιοι. Μὴ εὐχαριστηθὲν τὸ βουλευτήριον εἰς ταῦτα τὰ θύματα ἔγροψεν εἰς ὅλας

τὰς κοινότητας τῆς Γαλλίας νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά των, καὶ πρὶν κινήσωσι κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν νὰ ἐξολοθρεύσωσι τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐλευθερίας. Ἡ αἱματηρὰ αὕτη ἐπιστολὴ ἦτο καταδίκη θανάτου εἰς ὅλους τοὺς φυλακωμένους εἰς ὅλα τὰ κοινὰ, ὅπου ἐβασίλευαν οἱ Ἰακωβῖνοι· εἰς Ῥημοὺς, εἰς Μέλδας, εἰς Λουγδοῦνον ἐθανατώθησαν ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν· οἱ πεντήκοντα τρεῖς ἐγκληθέντες ἔμπροσθεν τῆς ἐν Αὐρηλίᾳ Ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐφέρθησαν ἀπὸ Μασσαλιώτας εἰς τὰς Βερσαλίας, καὶ ἐκεῖ ἔχασαν τὴν ζωήν των· μεταξὺ τούτων ἦσαν οἱ πάλαι ποτὲ λειτουργοὶ Λεσσάρτιος καὶ Ἀβαγκεύρτιος, ὁ Δοὺξ Βρισσάκιος, ἀρχηγὸς τῆς συνταγματικῆς φρουρᾶς τοῦ βασιλέως, ὁ ἐπίσκοπος Μένδας καὶ ἄλλοι πολλοὶ πρώην εἰς τὴν αὐλὴν ἔνδοξοι.

Εἰς Παρισίους διήρκεσεν ὁ φόνος πέντε ἡμέρας, ἀπὸ τῆς 2 ἕως τῆς 7 Σεπτεμ. χωρὶς νὰ δοκιμάσῃ κἂνεἷς νὰ τὸν ἀναχαιτίσῃ· δὲν ἐκινήθησαν οὔτε ὁ Πολίταρχος Πεθίων, οὔτε τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον τῶν Παρισίων, οὔτε ὁ δικαιοδότης Δάντων, ὄχι ὁ στρατάρχης Σαντέριος, ὄχι ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις. Τὴν 3 Σεπτεμ., ὅταν τὰ αἵματα ἔῤῥεαν ποταμηδὸν, ἐσυμβουλεύοντο οἱ νομοδόται περὶ εἰσαγωγῆς νέου νομίσματος. Κατὰ προτροπὴν τοῦ ἐπισκόπου Φαυχέτου ἐστάλθη ἐπιτροπία εἰς τὰς φυλακὰς, ὑπέστρεψε πάλιν ὅμως παράυτα, ἐπειδὴ τὴν ἀπεδίωξαν οἱ φονεῖς. Τελευταῖον ἐπροσπάθουν οἱ Γερουναῖοι νὰ παρηγορηθῶσι μὲ ὡραίας φράσεις· ὁ λειτουργὸς Ῥολάνδος ἔγραψεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν μακρὰν ἐπιστολὴν, ὅπου ἔψεγε μᾶλλον παρὰ ἔστεργε τὴν ἀπανθρωπίαν: „Κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας ἡ νίκη συνεπιφέρει τινὰς ἀταξίας. Ἀφοῦ ἡ θάλασσα ταραχθῇ ἀπὸ σφοδρὸν ἄνεμον, κυμαίνεται ἱκανὸν καιρὸν καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ ἀνέμου. Πρέπει νὰ ῥίψωμεν κάλυμμα ἐπάνω εἰς τὰ γενόμενα. Ἐξεύρω μὲν,

ὅτι ὁ λαὸς συνάπτει εἶδος δικαιοσύνης μὲ τὴν ἐκδίκησίν του· διευθύνει τὴν σπάθην κατ᾽ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους νομίζει, ὅτι ὁ νόμος παρέβλεψεν ἱκανὸν καιρόν. Ἐξεύρω δὲ, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ κακοῦργοι, οἵτινες κακομεταχειρίζονται τὸ δίκαιον, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωμεν. Ἐξεύρω, ὅτι χρεωστοῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν, ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία οὔτε προεῖδεν, οὔτε ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἀταξίας ταύτας.“

Τωόντι δὲ ὅλη ἡ δύναμις εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου. Οἱ ἐπίτροποί του ἔτρεχαν εἰς τοὺς στρατοὺς καὶ ἔδιδαν προσταγὰς εἰς τοὺς στρατηγούς. Ἔδιδε προσταγὰς εἰς πολλοὺς νὰ φυλακόνωσι τοὺς ὑπόπτους, καὶ οὗτοι πάλιν ἔδιδαν τὸ πληραξούσιον τοῦτο εἰς ἄλλους, καὶ ἐκεῖνοι εἰς τρίτους. Πᾶσαν ὥραν τῆς νυκτὸς εἰσήρχοντο εἰς τοὺς οἴκους οἱ δορυφόροι τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου, Δάντωνος, καὶ Μαράτου καὶ ἔσυρναν τὸν τυχόντα εἰς τὴν φυλακὴν χωρὶς νὰ τὸν εἴπωσι τίποτε. Τοιούτους αὐτογνωμόνως φυλακωθέντας εὕρηκεν ὁ Ῥολάνδος πεντακοσίους ἔτι εἰς τὰ δεσμωτήρια καὶ μετὰ τὰς φονικὰς ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου. Ὁ Βεργνιαύδιος ἐπαραπονεῖτο εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν: „Οἱ θαμβωμένοι Παρισιανοὶ τολμοῦν νὰ ὀνομάζωνται ἐλεύθεροι. Τωόντι δὲν εἶναι σκλάβοι στεφανωμένων τυράννων· εἶναι ὅμως σκλάβοι εὐδαμινωτάτων ἀνθρωπαρίων καὶ ἀχρειοτάτων κακούργων.“ Μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἐτόλμα ἡ συνέλευσις νὰ κάμῃ ἰσχυρὰν ἀπόφασιν κατὰ τῶν τυράννων τούτων. Διήρκεσεν ὅμως πλέον ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, καὶ ἡ κακουργία τῶν Ἰακωβίνων δὲν ηὔξησε πλέον. Ἀλλ᾽ εἶχαν ἀκόμη οἱ Γερουναῖνοι τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἐξωτερικῆς ὑπολήψεως. Διὰ τοῦτο ὅλοι σχεδὸν δι᾽ ἐκλογῆς τῶν ἐπαρχιῶν ἐκλέχθησαν πάλιν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Συμβατήριον, ἐπειδὴ ὄντες ὀλιγώτερον γενναῖοι παρὰ τοὺς προκατόχους των οἱ νομοδόται τῆς δευτέρας Συν·

ελεύσεως ὠργάνισαν νὰ ἐκλεχθῶσιν οἱ αὐτοὶ πάλιν. Αἱ ἐκλογαὶ αὗται ἔγειναν ἐπὶ τῶν Σεπτεμβριακῶν φόνων. Ἐπειδὴ ἐσηκώθη καὶ ἡ μεταξὺ ἐνεργῶν καὶ μὴ ἐνεργῶν πολιτῶν διαφορὰ, ἔπαιζεν ὁ χείριστος ὄχλος τῶν Παρισίων ὁδηγούμενος ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους τὸ πρῶτον πρόσωπον. Οἱ χρηστοὶ πολῖται ὑπεχώρουν διὰ νὰ μὴ δώσουν μὲ τὴν ἀντιλογίαν των ὑποψίαν ἀριστοκρατισμοῦ, ὅς τις ἠδύνατο παραυτα νὰ τοὺς φυλακώσῃ καὶ νὰ τοὺς θανατώσῃ. Πρῶτος τῶν ἐκλεχθέντων ἦτο ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, ὅς τις ἔπειτα ἐσύστησε πολλοὺς ἄλλους Σεπτεμβριακοὺς φονεῖς, καὶ ἐξαιρέτως τὸν βδελυρὸν Μαρὰτ, ὅς τις ἀκαταπαύστως εἰς τὰ δημώδη φύλλα του ἐδίδασκε φόνον, ἁρπαγὴν, πυρκαϊὰν ἐναντίον τῶν Ἀριστοκρατῶν, ὁποίους ἐνόει ὄχι τοὺς φίλους τῆς παλαιᾶς τάξεως, ἀλλὰ τοὺς φίλους ὁποιασδήποτε τάξεως, ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἀγριωτάτου Ἰακωβινισμοῦ. Ὁ Μαρὰτ, ὄχι μόνον ἐπολέμει τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐθνικὸν Συμβατήριον ὡς ἔχοντας ἀρχὰς ἐναντίας τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐπρόβαλλεν ἀδιακόλως νὰ ἀναγορευθῇ Δικτάτωρ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ὡς μόνος ἱκανὸς νὰ στερεώσῃ ἀληθινὴν ἐλευθερίαν καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλους τοὺς φανεροὺς καὶ μυστικοὺς ἐχθρούς της. Μὲ τὴν προστασίαν τούτου τοῦ λυσσώδους ἐκλέχθη μέλος τοῦ Συμβατηρίου καὶ ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας· ἐχρειάσθη ὅμως νὰ ἀγοράσῃ τὴν τιμὴν ταύτην μὲ τὸ νὰ ὑπῆγεν εἰς τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον καὶ τὸ ἐπαρακάλεσεν, ἀντὶ τοῦ μέχρι τοῦδε ἀριστοκρατικοῦ ὀνόματος τῆς οἰκογενείας του, νὰ τοῦ δώσῃ ἄλλο, μὲ τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸς καὶ τὰ παιδία του νὰ ζήσωσι μὲ τιμήν. Τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον ἐπλήρωσε τὴν δέησίν του ταύτην χαρίσαντες εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα „Ἐγαλιτὲ (Egalité, ἤγουν ἰσότης)“, καὶ ἐνταυτῷ ἐξηγήσαντες εἰς αὐτὸν τὰ βαρέα καθήκοντα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπιφορτίζει τὸ ὡραῖον τοῦτο ὄνομα. Τὸ Παλάτιόν του εἰς τὸ ἑξῆς ὠνομάζετο κῆπος

τῆς μεταπολιτεύσεως· ἀλλ' αὕτη ἡ δημοκολακεία δὲν ἔφερε τὸν Δοῦκα πλησιέστερα τοῦ σκοποῦ του· διότι ὄχι δι' αὐτὸν, ἀλλὰ δι' ἑαυτοὺς ἤθελαν ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος καὶ ὁ Δάντων τὴν Δικτατωρίαν, τὴν ὁποίαν ἐδιελάλουν διὰ τοῦ μεσοπαράφρονος Μαράτου. Ἀλλ' ὅμως ὁ μὲν Αὐρηλίας καὶ οἱ ὀπαδοίτου, τὸ μὲν ἐκ καταφρονήσεως, τὰ δὲ καὶ πρὸς ἀπάτην, δὲν ἐκατατρέχθη ἀκόμη· οἱ δὲ Γερουναῖοι, οἵτινες ἤθελαν εἰλικρινῶς τὴν δημοκρατίαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν παλαιῶν πολιτειῶν, καὶ νὰ θεμελιώσουν τάξιν, ἐλευθερίαν καὶ ἐξουσίαν τῶν νόμων, ἔγειναν σφοδροὶ ἐχθροίτων. Καὶ αὐτὸς ὁ Πεθίων, ὅς τις ἠνώθη μὲ τούτους, καὶ ἔλεγεν ὅτι ὁ Μαρὰτ εἶναι ἢ τρελὸς ἢ κακοῦργος, ἐστασίασε μὲ τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον, καὶ ἐζωγραφεῖτο εἰς τὸν λαὸν δειλοκάρδιος καὶ ἀνόητος. Οὕτω προητοιμάζετο ὁ ἀγὼν τῶν δύω κυριωτέρων φατριῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τώρα αἱ μόναι ἔνδοξοι. Οἱ μὲν Γερουναῖοι εἶχαν μαζήτων τιμὴν καὶ τὸ καλήτερον μέρος τοῦ ἔθνους· οἱ δὲ Ἰακωβῖνοι ἀναισχυντίαν καὶ κακουργίαν καὶ τοὺς βραχίονας τοῦ Παρισιανοῦ ὄχλου. Ἡ ἀδυναμία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστέναζεν ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, ἦτο κακὸς οἰωνὸς διὰ τοὺς Γερουναίους, οἵτινες ἐδημηγόρουν εἰς αὐτήν. Μὲ ὅλον τοῦτο ἤλπιζαν χρηστότερα ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τοῦ σταδίου, καὶ ἐπεθύμουν νὰ διαλυθῶσι, διὰ νὰ ἀρχίσωσι νέαν καὶ ἰσχυρὰν ζωὴν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Συμβατήριον.

Τὴν 21 Σεπτεμ. εἰσήχθη τὸ Συμβατήριον *) τοῦτο ἐκ τῶν Τουϊλεριῶν εἰς τὴν σάλαν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἀφοῦ αὕτη ἐτελείωσε τὸ συνέδριόν της. Ὅταν ἐμβῆκαν εἰς αὐτὸ οἱ ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε

*) Ἡ τρίτη ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων. Θέλει ἐνθυμηθῆν ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ἡ πρώτη Ἐθνικὴ συνέλευσις (ἡ ὀνομαζομένη Συνταχτική, ἥτις ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ γενικὸν τῶν κλάσεων συνέδριον, Τόμ. Θ', σ. 463) ἐσυνεδρίασεν ἀπὸ 5 Μαΐου 1789 ἕως 30 Σεπτ. 1791. Ἡ δὲ δευτέρα (ἡ νομοδοτική, ἀνωτ. σ. 50. 58) ἀπὸ 1 Ὀχτωβ. 1791 ἕως 21 Σεπτεμβ. 1792.

νομοδοσίας ἐκλεχθέντες. ἐφάνησαν ὑπέροχοι οἱ Γερουναῖνοι. Ὁ Πεθίων ἔγεινε πρόεδρος, καὶ Γραμματεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Γερουναῖνοι. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Μανουῆλος ὡς συνήγορος ταύτης τῆς φατρίας, νὰ δοθῇ εἰς τὸν πρόεδρον κατοικία εἰς τὸ ἐθνικὸν παλάτιον καὶ δορυφορία, καὶ ἔμπροσθέν του νὰ στέκωνται χρεωστικῶς οἱ πολῖται, ἀπεβλήθη μὲ καταφρόνησιν, καὶ οἱ Ἰακωβῖνοι ἔλαβαν εὐκαιρίαν καὶ ἐπρόβαλαν διὰ τοῦ Κολλότου Ἑρβοᾶ κατάργησιν τῆς βασιλείας. Ὑποκριτὴς τοῦ θεάτρου ἐφώναξεν ἐπὶ σκηνῆς ζητῶν τὴν δημοκρατίαν, καὶ οἱ Ἰακωβῖνοι εὐφημοῦντες, ἠνάγκαζαν καὶ τοὺς Γερουναίους νὰ συνευφημῶσιν. Ἦτο τότε ἡ μεταπολίτευσις εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον τῆς περιόδου της, ὁπότε νικᾶται ἡ μετριοφροσύνη, καὶ συνθήκη νίκης γίνεται ἡ ἀφροσύνη.

Καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε οἱ Ἰακωβῖνοι ἐμελέτων εἰς Παρισίους παντελῆ κατάργησιν τῆς βασιλείας, ἐνικήθη καὶ ὁ Προυσιακὸς στρατὸς εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Καμπανίας, καὶ ἐθεμελίωσε τὴν πολυετῆ δόξαν τῶν δημοκρατικῶν ὅπλων ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τῶν βασιλέων.

11. Οἱ Προῦσσοι εἰς τὴν Καμπανίαν. (1792).

Ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου, τῆς ὁποίας ὄργανον ἔστερξε νὰ γείνῃ ὁ δυστυχὴς Λοδοβῖκος, διευθύνθη μόνον κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ἡ Προυσία ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν δυναστῶν τῆς Γαλλίας ἐκ μέρους τῆς πολιτικῆς ἰσοῤῥοπίας ὡς φυσικὸς φίλος τῆς Γαλλίας, μὲ τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ κοπῇ ἡ ὀλέθριος καὶ ἀσύνετος συμμαχία μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἐμποροῦν νὰ συνδεθῶσιν ἀχωρίστως. Τόσον ζωηρὰ ἦτο αὐτὴ ἡ ἔννοια, ὥστε ἐνῷ ἠλλάζοντο αἱ ἐπιστολαὶ μὲ τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης, ἐπροβλήθη πολλάκις νὰ ἐνεργηθῇ ἡ συμμαχία αὕτη

μὲ τοὺς Προύσους, καὶ ἡ ἀμέλησίς της συγκατηριθμήθη μὲ τὰ σφάλματα τοῦ βασιλέως εἰς τὴν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως Δήλωσιν πρὸς τὸ ἔθνος, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε μετὰ τὸν ἐκθρονισμὸν ἐκείνου. Προϋπετίθετο ὅτι μεταξὺ τῶν διαδόχων τῆς Μαρίας Θερησίας καὶ τοῦ Φρειδερίκου ἐπεκράτει σφοδρὰ ζηλοτυπία, καὶ ἠλπίζετο νίκη κατὰ τῆς Αὐστρίας ἀπὸ τοὺς Προύσους διὰ τὴν εἰς τούτους εἰσαχθεῖσαν ἐμπειρίαν τοῦ πολέμου ἀπὸ Φρειδερῖκον τὸν Β', ὅς τις ἐξαιρέτως ἐτιμᾶτο εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐὰν ὁ Βιλέλμος Φρειδερῖκος ἤξευρε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν τῶν φατριαρχῶν πρὸς τοὺς Προύσους κλίσιν καὶ ὑπόληψιν ταύτην, ἠδύνατο ὡς σύμμαχος τοῦ συνταγματικοῦ βασιλέως νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ μέσον καὶ τοὐλάχιστον νὰ μετριάσῃ τὴν τύχην του.

Ἀλλ' ὁ Φρειδερῖκος Βιλέλμος ἀπεστρέφετο ἐξ ὅλης καρδίας τοὺς ἄνδρας τούτους. Τὴν ἀνάστασιν τοῦ παλαιοῦ καὶ ἀληθινοῦ θρόνου ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ ὡς τὸ κάλλιστον τῆς ζωῆς του ἔργον. Ἐκ τούτου ἡ συγκατάθεσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμνεν εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν μεταναστῶν· ἐκ τούτου ἡ ὑπεροχὴ, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Καλόννιος, συνήγορος τῶν Πριγκίπων, ἢ κυρίως τοῦ κόμητος Ἀρτεσίας, ὑπεράνω τοῦ ἀπὸ τὸν Λοδοβῖκον σταλμένου Βρετευϊλίου· ἐκ τούτου ἡ πολεμικὴ θέσις πρὸς τὴν Αὐστρίαν μετέβη ταχέως εἰς ἐσωτερικὴν φιλίαν, ἥτις τελευταῖον ἔγεινε τακτικὴ συμμαχία τὴν 7 Φεβρουαρίου 1792. Κατὰ ταύτην ἀπεφάσισαν αἱ δύω δυνάμεις νὰ ὁπλισθῶσι, καὶ τὴν ὑποχρέωσίν των ταύτην ἀνέδειξεν ἀξιοσπούδαστον ἡ εἰς Παρισίους ἐκδοθεῖσα πολεμικὴ κήρυξις κατὰ τῆς Αὐστρίας. Μὲ ὅλα ταῦτα αἱ ἑτοιμασίαι τῆς μεγάλης ταύτης μοναρχίας διὰ σκοπὸν τόσον ἀξιόλογον ἦσαν πολλὰ μικραί. Ὅλαι αἱ δυνάμεις της, τὰς ὁποίας ἐσύναξεν εἰς Βρεϊσγαυΐαν, εἰς τὸν μέσον Ῥῆνον καὶ εἰς τὸ Βέλγιον, δὲν ἀνέβαιναν τὰς 56,000 ἀνδρῶν, καὶ μὲ θαυμασμὸν ἐμπορεῖ νὰ ἐρωτήσῃ τις ποῦ ἦσαν

τότε οἱ μεγάλοι στρατοὶ, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰωσὴφ ἔφερε κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ πρὸ ὀλίγου εἶχε συναθροίσειν ὁ Λεοπόλδος εἰς τὰ σύνορα τῆς Σιλεσίας; Φαίνεται ἀναμφίβολον, ὅτι ἡ Αὐστρία προσέχουσα τότε εἰς τὰ τῆς Ῥωσίας κατὰ τῶν Πολονῶν βήματα, δὲν ἦτο ἡτοιμασμένη ὡς πρέπει, καὶ χωρὶς τὴν ἐκ μέρους τῶν Ἰακωβίνων πολεμικὴν κίνησιν, δὲν ἤθελεν ἀρχίσειν ἀκόμη τὸν ἀγῶνα.

Ἡ δὲ Προυσία ἔδειξε ζῆλον περισσότερον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς αἱ παρασκευαὶ ἐγίνοντο μὲ ὀκνηρίαν καὶ χαύνωσιν τινά. Ἡ κένωσις τοῦ θησαυροῦ ἦτο ἐπαισθητὴ — ἀποτέλεσμα τῶν εἰς τοὺς Ὀλλανδοὺς καὶ Τούρκους προσφερθεισῶν θυσιῶν, καὶ τῆς μὴ φειδωλῆς οἰκονομίας. Τέσσαρες μῆνες παρῆλθαν πρὶν βαλθῇ εἰς κίνησιν μέτριον σῶμα 45,000 στρατιωτῶν. Ἐνομίζετο ἱκανὸν νὰ νικήσῃ τὴν Γαλλίαν: „Μὴ ἀγοράσητε πολλοὺς ἵππους, ἔλεγεν ὁ Βισχοβσβέρδερ περὶ τὰ τέλη Μαΐου εἰς τὸν Μασσεμβὰχ, ἡ κωμῳδία δὲν βαστάζει πολύ· ἡ ζάλη τῆς ἐλευθερίας ἐξατμίσθη εἰς τοὺς Παρισίους· τὸ στράτευμα τῶν δικολόγων (οὕτως ὠνόμαζε τοὺς Γάλλους δημαγωγοὺς), χάνεται εἰς τὸ Βέλγιον· τὸ φθινόπωρον ἐπιστρέφομεν πάλιν εἰς τὸν οἶκον μας.“ Εἰς ταῦτα προσετίθετο, ὅτι ἀκόμη δὲν συνεμάχησαν ὅλοι οἱ μόναρχοι, καθὼς εἶχαν σκοπὸν, οὔτε ἐστερεώθη ἡ μὲ τὴν Ἀγγλίαν σχέσις. Ἡ Προυσιακοαγγλικὴ συμμαχία ἦτο μόνον ἐπιμαχία, καὶ ἔδειξεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ φοβεριζομένου μὲ τὴν Ῥωσίαν πολέμου πόσον ἀμφίβολοι ἦσαν αἱ εἰς αὐτὴν ἐλπίδες.

Περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἐμβῆκεν εἰς ὁδοιπορίαν τὸ Προυσιακὸν στράτευμα διῃρημένον εἰς τρεῖς στήλας, καὶ ἡνώθη εἰς τὴν Κοβλεντίαν. Ὁ ἀρχιστράτηγος Δοὺξ Βρουνσουΐκου εὑρέθη εἰς Μογουντίαν, ὅπου ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, ἀφοῦ ἐστέφθη τὴν 14 Ἰουλίου εἰς Φραγγοφόρτιον, ἐνταμώθη μὲ τὸν βασιλέα τῆς Προυσίας. Ἐκεῖ οἱ δύω μόναρχοι ἔδωκαν εἰς τὸν Δου-

κα σχέδιον, πάντη ἀντίθετον τῶν θεωριῶν καὶ σκοπῶν του. Τὰ οὐσιώδη αὐτοῦ ἦσαν νὰ ὁδοιπαρήσῃ ὁ μέγας στρατὸς ἐκ Προύσσων καὶ Ἀσσίων συνιστάμενος καὶ ἐνδυναμούμενος μὲ δώδεκα χιλιάδας μεταναστῶν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Μοσέλλα διὰ Λουξεμβούργου εἰς Λογγόβικον καὶ Βερόδουνον, καὶ ἀπεκεῖ διὰ Κατελαύνου νὰ φθάσῃ εἰς Παρισίους· δύω Αὐστριακὰ σώματα παρὰ τὸν ἄνω καὶ μέσον Ῥῆνον νὰ φυλάττωσι τὰ Γερμανικὰ καὶ νὰ φοβερίζωσι τὰ Γαλλικὰ σύνορα, τρία δὲ ἄλλα Αὐστριακὰ σώματα παρὰ τὸν Μοσέλλαν καὶ τὸ Βέλγιον νὰ προστατεύωσι τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῶν Προύσσων. Κατὰ τοὺς λόγους τῶν μεταναστῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐκαταπείσθησαν οἱ μόναρχοι νὰ δεχθῶσι τὸ σχέδιον τοῦτο, τὸ πᾶν ἐκρέματο ἀπὸ τοῦ νὰ ἑνώσουν μαζή των τοὺς πολυαρίθμους βασιλόφρονας τῆς Γαλλίας, οἵτινες ἐπρόσμεναν μόνον στράτευμα, στρατηγὸν καὶ τοὺς Πρίγκιπας. Ἡ χώρα θέλει προσφέρειν ὅλα τὰ βοηθήματα διὰ νὰ δεχθῇ τοὺς ἐλευθερωτάς της· τὸ μέγιστον μέρος τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων θέλει αὐτομολήσειν εἰς τοὺς παλαιοὺς ἀρχηγούς των, καὶ τὸ βδελυρὸν βασίλειον τῶν Ἰακωβίνων θέλει κρημνισθῆν εἰς ὀλίγας ἡμέρας. Μὲ ὅλα ταῦτα κατ' ἀντίφασιν τούτων τῶν προϋποθέσεων, οἱ μετανάσται, τῶν ὁποίων ἡ ἕνωσις ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ ἔθνος τρόπον τινὰ ὡς ἐγγύησις, ὅτι οἱ ξένοι δὲν ἔχουν σκοποὺς δορυκτησιῶν, ἐτμήθησαν εἰς μικρὰς μερίδας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐτάχθησαν εἰς τὴν ὀπισθοφυλακήν. Πιθανῶς ἔγεινε τοῦτο κατὰ θέλησιν τοῦ Λοδοβίκου κοινωθεῖσαν ἀπὸ τὸν Μαλλὲτ Δουπάνον, καὶ ὁ Δοὺξ Βρουνσουΐκου εὐχαριστεῖτο νὰ ἔχῃ παράμερα τοὺς ἀηδεῖς τούτους βοηθούς του. Ὅσον ἰσχυρότερα ἐνήργησεν εἰς τοὺς μονάρχους ἡ ἐπιρροὴ τῶν Πριγκίπων καὶ τοῦ λειτουργοῦντος Καλοννίου, καὶ ὅσον μεγαλητέραν φιλοφροσύνην ἔδειχνεν εἰς αὐτοὺς ὁ Δοὺξ, καθὸ πολιτικὸς καὶ αὐλικὸς, τόσον

μικροτέραν εὔνοιαν τοὺς ἐχάριζε καθὸ ἀρχιστράτηγος. „Ἐπροσκύνει συχνάκις μὲ ὑποκλίσεις ἕως ἐδάφους· ἀλλ' αἱ παρειαί του ἐπυρόνοντο, καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἐσπινθηροβόλουν ὡς ὀφθαλμοὶ τίγρεως.“ *). Ἤθελε νὰ κάμῃ τὸν πόλεμον μεθοδικῶς καὶ τακτικῶς, νὰ κυριεύσῃ τὰ παρὰ τὴν Μοσέλλαν καὶ Σάραυον φρούρια, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐνεργήσῃ ἐναντίον τῶν Γαλλικῶν ἐπαρχιῶν. Τὸ σχέδιον τῶν Μονάρχων, νὰ εἰσχωρήσῃ κατ' εὐθεῖαν εἰς Παρισίους, ἦτο βέβαια ἀνάλογον μὲ τὴν κατάστασιν τῆς Γαλλίας, ἐὰν ἦσαν πολυπληθεῖς δυνάμεις. Εἰ δὲ μὴ, ἠδύνατο νὰ φέρῃ μεγάλα δυστυχήματα, καθὼς καὶ ἔφερεν.

Ὁ Δοὺξ ὑπέγραψεν ἐναντίον τῆς πληροφορίας του τὴν Δήλωσιν τῆς 25 Ἰουλίου συνταχθεῖσαν ἀπὸ τὸν Καλόννιον· ἀλλ' ὁ στρατὸς ἐβάδιζε τόσον ἀργοπόρως, ὥστε ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ ἰδέα ταύτης τῆς ὁδοιπορίας δὲν ἦτο εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ὁ Φρειδερῖκος Βιλέλμος εὑρίσκετο εἰς τὸ στράτευμα μετὰ τῶν δύω υἱῶν του, τοῦ διαδόχου καὶ τοῦ Λοδοβίκου. Ἐκοινώνει ἀπὸ τὰ βάρη καὶ ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου, καὶ εὐφραίνετο ἀπὸ τὸν στοχασμὸν, ὅτι θέλει μεταφέρειν τὸν Λοδοβῖκον καὶ τὴν Ἀντωνίαν ἀπὸ τὴν φυλακὴν εἰς τὸν θρόνον. Ἡ προσωπικὴ παρουσία τοῦ βασιλέως ἐνεθάῤῥυνε μόνον τὰ στρατεύματα· εἰς δὲ τὸν Δοῦκα ἦτο δυσάρεστος, ἐπειδὴ μόνον κατὰ τὄνομα καὶ τὴν ὑπευθυνίαν ἦτο ἀρχιστράτηγος, πραγματικῶς δὲ ἐκρέματο ἀπὸ τὸν μόναρχον.

Κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου, ὁπότε ὁ Λοδοβῖκος καὶ ἡ Ἀντωνία φοβεριζομένης τῆς πτώσεως τοῦ οἴκου των ἐπρόσμεναν μὲ ἐπιθυμίαν τοὺς σωτῆρας, ἔστεκεν ὁ Προυσιακὸς στρατὸς ἓξ ἡμέρας πλησίον Κονζίας. Τελευταῖον, ἀφοῦ εἴκοσιν ἡμέρας ἐπεριπάτησε τεσσαράκοντα ὡρῶν δρόμον, ἐπέρασε τὴν 19 Αὐγού-

*) Μασσεμβάχου ὑπομνήματα, Μέρ. Α', σελ. 33.

στου τὰ Γαλλικὰ σύνορα. Ἡ ἀγγελία τῶν γενομένων εἰς Παρισίους, ἡ δυστυχία τοῦ Λαφαϊέτου, καὶ ὁ τρόπος τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ἐτρόμαξαν τὸν Δοῦκα, καὶ τοῦ ἐκύρωσαν τὴν προτέραν γνώμην, ὅτι αἱ ἐλπίδες τῶν μεταναστῶν εἶναι σαθραί. Τὴν 22ην παρεδόθη τὸ φρούριον τῶν συνόρων Λογγόβικον, ἀλλ' ἡ μικρὰ αὕτη εὐτυχία δὲν μετεγνώμισε τὸν Δοῦκα. Εἰς πολεμικὸν βουλευτήριον συγκροτηθὲν εἰς ἅγ. Μιχαὴλ ἐξήγησεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς ἐκ νέου τὰς εἰς Ποστάμπιον ἐκτεθείσας ἤδη θεωρίας του, καὶ ἀπέδειξεν εὐκρινῶς, ὅτι πρέπει κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις νὰ κυριεύσῃ τὸ Σέδανον, τὸ Μοντμέδιον, τὴν Θεωνοβίλλαν, καὶ νὰ παραιτήσῃ τὴν ἰδέαν του νὰ προχωρήσῃ εἰς Παρισίους μὲ τόσον μικρὰν δύναμιν. Ὑπῆγεν εἰς τὸν βασιλέα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀνέφερνε πάντοτε ταπεινῶς τὰ σχέδιά του ὡς εἰκασίας. Ὁ Φρειδερῖκος Βιλέλμος ἐστρατοπέδευεν εἰς μικρόν τι χωρίον, ὀνομαζόμενον Γλοριὼ (ἔνδοξον), ὡς σημαντικὸν δόξης. Οἱ βασιλικοὶ Πρίγκιπες τῆς Γαλλίας δὲν ἔλειπαν ἀπὸ τὰ πλάγιά του μέρη. Ἤστραπταν οἱ ὀφθαλμοί του ἀπὸ τὴν χαράν· ἐχαιρέτει μὲ τὴν φαντασίαν του τὴν ἐλευθερωμένην βασίλισσαν καὶ τὸν δακρύοντα ἐξ εὐγνωμοσύνης Λοδοβῖκον, καὶ ὁ ψυχρός, δειλὸς καὶ ἀμφίβολος στρατηγὸς ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὰ ἔνδοξα ταῦτα πράγματα. Αἱ ἀμφιβολίαι του ἀπεβλήθησαν, καὶ ὁ βασιλεὺς προστάζει αὐτὸν νὰ βαδίσῃ εἰς τὸν Ματρόναν καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς Ῥεγρέτ. Τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα ἐφάνη ὅτι ἐδικαιολόγησε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐπειδὴ τὴν 2 Σεπτεμβ. ἠναγκάσθη ὁ φρούραρχος τοῦ Βεροδούνου ἀπὸ τοὺς πολίτας νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον τοῦτο. Οἱ κάτοικοι ἐδέχθησαν μὲ χαρὰν καὶ εὐφημίας τὸν βασιλέα· ἀλλ' ὁ φρούραρχος (ὠνομάζετο Βωραιπέρος) ἐφονεύθη αὐτοχείρως μετὰ τὴν συνθήκην· καὶ ἡ φρουρὰ ἀναχωροῦσα ἔκραξεν εἰς τοὺς εἰσερχομένους Προύσσους: „Καλὴν ἐντάμωσιν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς

Καταλαύνου!" Ἐπροσμένετο φιλικὴ δεξίωσις ἀπὸ τὰ γραμμικὰ στρατεύματα. Τετρακισχίλιοι οὗτοι τὸν ἀριθμὸν, εἰς τοὺς ὁποίους ἐσυγχωρήθη ἐλευθέρα ἔξοδος, ἐπίασαν τὰ στενὰ τοῦ Ἀργοννίου δάσους, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ προπιάσωσιν ἀκόπως οἱ Προῦσοι· ἀλλ' ὁ ἀπὸ τὸν ἀρχιτεχνίτην τῶν πολεμικῶν κανόνων γνωρισθεὶς κίνδυνος ὅτι θέλει κυκλωθῆν ὄπισθεν ἀπὸ τὸν Δυμορούζιον, ὅς τις ἔστεκεν εἰς Σέδανον, καὶ ἀπὸ τὸν Κελλερμάννον, ὅς τις εἶχε λάβειν τὸν τόπον τοῦ Λουκνέρου, ἐκράτησε τὸν Δοῦκα πολλὰς ἡμέρας εἰς Βερόδουνον. Ἀφοῦ δὲ εὐτύχησε μὲ τὰ στρατηγήματά του νὰ ἐκβάλῃ τὸν πρῶτον ἀπὸ τὴν θέσιν του, ὥστε ἀποχωρισμένος ἀπὸ Σεδάνου καὶ Μοντεμεδίου, νὰ δύναται νὰ στέκῃ εἰς Γρανδεπρὲ, ἔβαλε πάλιν εἰς δρόμον τὸ στράτευμά του.

Τὸ σχέδιον ἦτο νὰ περιδράμῃ τὰς Ἀργόννας καὶ νὰ φέρῃ τὸν στρατὸν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Καμπανίας. Ὅλα συνέτρεξαν κατ' ἀρχὰς ἐξαίρετα· οἱ Γάλλοι, οὔτε εἰς μάχην οὔτε εἰς στρατηγήματα ἐξισούμενοι μὲ τοὺς συμμάχους, ἀνεχώρουν ἀπὸ μίαν θέσιν εἰς ἄλλην, καὶ ἀφοῦ ὁ Χαζὸτ τὴν 14 Σεπτεμ. ἐνικήθη κατὰ κράτος πλησίον Κροᾶ καὶ Βικένης ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸν Κλαιρφέτιον, καὶ δέκα χιλιάδες Γάλλοι ἐδιώχθησαν ἀπὸ χιλίους Οὐσάρους ἕως πλησίον τοῦ Καταλαύνου, ὠπισθοπόρησεν ὁ Δυμορούζιος ἕως εἰς τὸν ἅγ. Μενεχοὺλδ παρὰ τὴν Αἴσναν. Ἐχρειάζετο τώρα ταχίστη προχώρησις τῶν Προύσων· ἀλλὰ προσμένοντες τὰς ἀποθήκας, αἵτινες ἤρχοντο ἀργοπόρως ἀπὸ Βεροδούνου, ἀνέβαλαν δύω σωστὰς ἡμέρας, καὶ ἔκαμαν δυνατὸν νὰ ἑνωθοῦν μὲ τὸν Δυμορούζιον οἱ στρατηγοὶ Βεουρνομφίλλιος καὶ Κελλερμάννος. Τὴν 19 ἡνώθη ὅλος ὁ Γαλλικὸς στρατὸς ἐπάνω μακρᾶς σειρᾶς λόφων μεταξὺ ἁγ. Μενεχούλδου καὶ Βαλμῦ. Ὁ Δοὺξ ἀπεφάσισε νὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ τὴν θέσιν ταύτην μὲ πρᾶξιν τινὰ εὐφυῶς ἐπινοημένην. Ἐὰν ἐδιώριζε

τὴν ἐμπροσθινὴν φυλακὴν νὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ ἄνω παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τῆς Αἴσνης, καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ μέγας στρατὸς, ἐνταυτῷ δὲ μὲ ἀποστολὴν ἰσχυροῦ σώματος εἰς Βαρέννας νὰ καταστήσῃ τὴν μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς ἕνωσιν, καὶ εἰς τούτους μὲν νὰ εὐκολύνῃ τὸν δρόμον εἰς Κατάλαυνον, εἰς δὲ τοὺς μετανάστας τὸν εἰς Ῥημούς· ἐχώριζεν οὕτω τὸν Γαλλικὸν στρατηγὸν ἀπ' ὅλα τὰ βοηθήματά του, ἐκέρδαινε μίαν ὁδὸν διὰ τοὺς Παρισίους, καὶ ἐκατώρθονεν ἀπταίστως τὴν κατάργησιν τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἀγ. Μενεχούλδου *). Ἀλλὰ τὸ ὡραῖον τοῦτο σχέδιον, ὅταν ὁ διάδοχος τῆς Ὀελλόης ἐκηρίευσε τὴν προκειμένην θέσιν Βιένναν la Chateau, ἐματαιώθη ἐκ συναρπαγῆς. Ἠκούσθη ψευδὴς φήμη, ὅτι ὁ Γαλλικὸς στρατὸς ἀνεχώρησε καὶ προσπαθεῖ νὰ καταφύγῃ εἰς Κατάλαυνον, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπρόσπαξε νὰ ἀλλαχθῇ ὁ διαταχθεὶς ἤδη δρόμος, καὶ ὁ στρατὸς νὰ ὑπάγῃ ὄχι δεξιὰ, ἀλλ' ἀριστερὰ διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ φεύγοντος ἐχθροῦ. Κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦτο ἔφθασαν οἱ Προῦσοι μὲ νυκτερινὴν ὁδοιπορίαν ὄπισθεν τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ εὑρέθησαν τὸ πρωῒ τῆς 20 Σεπτεμβρίου ἀντικρὺ τοῦ Κελλερμαννικοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἐσχημάτιζε τὴν ἀριστερὰν πτέρυγά του. Ὁμίχλη τοὺς ἔκρυπτε κατ' ἀρχὰς τὴν θέαν τοῦ ἐχθροῦ· ἀφοῦ διεσκεδάσθη περὶ τὴν δεκάτην ὥραν, ἴδαν τὸν φεύγοντα βαλμένον εἰς καλὴν τάξιν μάχης. Λόφος εἰς τὸ προτείχισμα Λαλούνα, ἐνῷ ἅρμων τῶν Γάλλων οἱ ἱππεῖς καὶ οἱ πεζοὶ εἰς αὐτὸ, ὠχυρωμένον ἐγκαίρως ἀπὸ δύω Προυσιακὰς κανονιοστασίας, ἦτο τὸ σημεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἤρχισε κανονισμὸς, ὅστις πάραυτα ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τῶν δύω στρατῶν τὴν γραμμήν. Ἔπεσαν πολ-

*) Καὶ ὁ Δυμορούζιος ἔχει ταύτην τὴν γνώμην περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς εἰς Κατάλαυνον πορείας. Vie de Demouriez. Tom. III. p. 211.

λαὶ εκατοντάδες νεκρῶν καὶ πληγωμένων χωρὶς νὰ προχωρήσῃ εἰς προσβολὴν κἀνὲν ἐκ τῶν δύω μερῶν. Οἱ Προῦσσοι ἔῤῥιψαν πλῆθος μέγα ῥοιῶν, ἀλλ' αἱ πλεῖσται ἐπέτων ἀβλαβῶς ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν τῶν Γάλλων, οἵτινες ἐπεριγέλων ἤδη, ὅταν ἔξαφνα ἐκτυπήθη μία ἀποθήκη πυροκονίας καὶ ἐτινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἠκούσθη μεγάλη κραυγὴ, ἡ πυροβολία ἔπαυσεν· οἱ ἐπὶ τοῦ λόφου Λαλούνα Προυσιακοὶ ἀρχηγοὶ ἔβλεπαν ὑποκάτω εἰς τοὺς ἐχθροὺς θόρυβον, ἀταξίαν καὶ φόβον. Τώρα ἠδύνατο νὰ εὐτυχήσῃ ἡ προσβολὴ, ἀλλ' ὁ Δοὺξ δὲν εὑρίσκετο εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅθεν ἠδύνατο νὰ κυττάξῃ ὅλην τὴν ὑποκάτω γραμμὴν, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τοῦ πεζικοῦ. Προσκαλεσθεὶς δὲ καὶ ἐλθὼν εὕρηκε τὴν σκηνὴν μεταβαλμένην. Οἱ Γάλλοι ἀνεθαῤῥύνθησαν· τὰ κανόνιά των ἐνήργουν πάλιν, καὶ δὲν ἐδόθη τὸ εἰς πολλοὺς ἐπιθυμητὸν πρόσταγμα διὰ προσβολήν. Ὁ βασιλεὺς, ὁ Δοὺξ, ὁ διάδοχος Ὁλλελέης, ὁ Νασσαυΐος, Μανστεΐνος, Γράβερτος — ὅλοι οὗτοι ὡμίλουν πρὸς ἀλλήλους· τοῦ ἀρχιστρατήγου ἡ ἀπόφασις ἔμενε στερεὰ, νὰ μὴ κτυπήσῃ. Καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπετάχθη ταύτην τὴν φορὰν εἰς τὴν γνώμην τοῦ Δουκός. Κατ' ὀλίγον ἠλαττοῦτο ἡ σφοδρότης τοῦ κανονισμοῦ, ἕως οὗ περὶ τὴν πέμπτην ὥραν ἔπαυσεν ὁλοτελῶς. Κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν ἐφάνη Αὐστριακὸν σῶμα ὑπὸ τὸν Κλαιρφαίρτιον, δὲν ἐνήργησεν ὅμως κἀμμίαν ἀλλοίωσιν τῆς ἀποφάσεως· ὁ βασιλεὺς ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ προτείχισμα, τὸ ὁποῖον ἦτο γεμάτον ἀπὸ πληγωμένους καὶ ἀποθνήσκοντας. Ἦτο θέα ἐλεεινὴ, τῆς ὁποίας ὁ πόνος ἐπερισσεύετο μὲ τὸν στοχασμὸν, ὅτι ἡ ἡμέρα ὄχι μόνον δὲν ὠφέλησεν, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς νίκη, ὅτι θέλει τοὺς ἐνθαῤῥύνειν καὶ ὑπερηφανεύσειν. Δὲν ἦσαν εὐκαταφρόνητοι οἱ λόγοι, οἵτινες ἐκράτησαν τὸν Δοῦκα. Ἡ ἀδιάκοπος βροχὴ, καὶ αἱ στερήσεις, τὰς ὁποίας ἐπροξέ-

νει ἡ ἀθλία κατάστασις τῆς χώρας, εἶχαν ἐλαττώσειν κατὰ πολλὰ τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς τοῦ στρατοῦ δυνάμεις. Ἡ μεταξὺ τῶν στρατῶν χώρα διεκόπτετο ἀπὸ κοίλους δρόμους καὶ ἀποτόμους κρημνούς· τὸ ἔδαφος ἦτο ὑγρὸν, καὶ ἀδύνατον νὰ συρθῶσι κανόνια. Κατὰ λάθος τοῦ Τεμπελοφίου ὁ στρατὸς ἐπρομηθεύθη μὲ ἁπλῆν δόσιν πυροκονίας, ἐνῷ ἐχρειάζετο τριπλῆ, ἐπειδὴ ὁ κυβερνήτης τῶν πυροβόλων οὗτος εἶχεν ἀφήσειν ὅλας τὰς ὕλας εἰς Λοξεμβοῦργον, Λογγόβικον καὶ Βερόδουνον, καὶ ἡ ἕνωσις μὲ τὰ φρούρια ταῦτα ἀπεκόπη μὲ τὴν κατόπιν τῶν Γάλλων ὁδοιπορίαν. Ἐὰν ἐγίνετο σφοδρὰ μάχη, εὐθὺς ἤθελε λείψειν ἡ πυροκονία· ἐὰν ἐχάνετο ἡ μάχη, ἐθυσιάζοντο ὁ βασιλεὺς, οἱ Πρίγγιπες καὶ ὅλος ὁ στρατός· ἐὰν ἐκερδαίνετο, ὁ δρόμος τῶν Παρισίων ἦτο ἀνοικτὸς, ἀλλ' ὁ Δοὺξ τὸν ὑπελάμβανε δυστυχίαν μεγάλην. Μὲ ἐξέτασιν ὅλων τούτων τῶν ἐνδεχομένων, ἀνεβλήθη ὁ ἁρμόδιος καιρὸς τῆς νίκης. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κελλερμάννος ἤκουσεν ἐπιπλήξεις ἀπὸ τὸν προεστῶτα του, ὅτι ἐκ δειλῆς ἀμφιβολίας ἔχασε τὸν καιρὸν νὰ κάμῃ ὠφελίμην προσβολήν.

Πολλὰς ἡμέρας ἀντεστρατοπέδευαν ἀκόμη πλησίον οἱ στρατοί. Ἔγεινε διαπραγμάτευσις, ἐκλείσθη ἀδιόριστος ἀνακωχὴ, οἱ αἰχμάλωτοι ἠλλάχθησαν, ἀλλ' οἱ μετανάσται (πρᾶγμα ἀνάξιον) ἀφέθησαν εἰς τὴν τύχην των — ἦτο δὲ θάνατος — ἀπὸ τοὺς συμμάχους. Πρὸς τούτοις ἐζήτησεν ὁ Φρειδερῖκος Βιλέλμος ἀσφάλειαν διὰ τὸν Λοδοβῖκον, ἥτις ἦτο ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας τοῦ Δυμορουζίου. Τὸ ὑπάγειν καὶ ἔρχεσθαι μὲ ἀμοιβαίας φιλοφρονήσεις καὶ ἐπισκέψεις διήρκεσεν ἕως τῆς 30 Σεπτεμβρίου. Εἰς τὰς δέκα ταύτας ἡμέρας ηὔξανε πάντοτε ἡ βροχὴ, ἥτις ἤρχισεν ἀφοῦ οἱ Προῦσσοι ἐκίνησαν ἀπὸ Λογγοβίκου, καὶ ἔρριψε τὸν στρατὸν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ἡ λασπώδης χώρα τῆς Καμπανίας ἔγεινεν ἕλος· ἡ ὑγρὰ ψύχρα ἠφάνιζε τὴν

ὑγιείαν· ἡ ἔλλειψις ψωμίου καὶ ποτίμων νερῶν τοὺς ἠνάγκαζε νὰ τρώγουν ἄγωρα σταφύλια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν πολλαὶ ἀῤῥωστίαι. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐπροστάχθη τὴν 1 Ὀκτωβρίου ἡ ὀπισθοπόρησις. Θαῦμα εἶναι ἀληθινὰ πῶς ὁ στρατὸς ὅλος δὲν ᾐχμαλωτίσθη ἢ δὲν ἐξωλοθρεύθη· οἱ Γάλλοι τοὺς ἄφιναν ἀνενοχλήτως νὰ ἀναχωρῶσι, καὶ τῶν δύω φρουρίων τὰς φυλακὰς ἐσυγχώρησαν νὰ ἀναχωρήσουν ἀβλαβῶς· καὶ οὕτως οἱ Προῦσσοι ἔφθασαν ἀποθνήσκοντες πολλοὶ ἐξ ἀῤῥωστιῶν ὄπισθεν τοῦ Μοσέλλου. Αἰτία τῆς ἀμελείας ταύτης τῶν Γάλλων ἦτο μέρος μὲν ἡ κακὴ κατάστασις τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, ὅστις συνεπληροῦτο ἀπὸ ἀρχαρίους καὶ ἀγυμνάστους, καὶ ἐκακοπάθησε καὶ αὐτὸς ἱκανῶς ἀπὸ τὴν βροχὴν, μέρος δὲ ἀπὸ σέβας πρὸς τὰ Προυσιακὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐξελαμβάνοντο ἀήττητα, μέρος τελευταῖον ἡ πίστις, ὅτι ἡ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Προυσίας φιλία δὲν θέλει διαρκέσειν, καὶ ἀντ' αὐτῆς θέλει γείνειν συμμαχία μεταξὺ Γαλλίας καὶ Προυσίας. Αἱ συνθῆκαι τῆς παραδόσεως τῶν δύω φρουρίων ἦσαν ὡς συνθῆκαι φιλικῶν δυνάμεων· καὶ οἱ Γάλλοι ἐσημείωσαν μὲ ὑπερηφάνειαν, ὅτι οἱ στρατηγοί των ὑπέγραψαν καθὸ στρατηγοὶ τῆς δημοκρατίας, καὶ ἐτύπωσαν τὴν σφραγίδα τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ πλησίον τῆς σφραγῖδος τοῦ Προυσιακοῦ βασιλέως. Τὴν 23 Ὀκτωβ. ὁπότε παρεδόθη τὸ Λογγόβικον καὶ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐμβῆκεν εἰς Λουξεμβοῦργον, ἔλαβε τέλος ἡ δυστυχὴς αὕτη ἐκστρατεία.

Ὡς νὰ ἦσαν αἴτιοι μόνον οἱ δυστυχεῖς μετανάσται ἐθεωροῦντο τώρα ψυχρῶς ἀπὸ τὸν βασιλέα, καὶ ἀπεφασίσθησαν σκληρὰ μέσα κατ' αὐτῶν, ἐνῷ ψήφισμα τοῦ Συμβατηρίου ἐδήμευεν ὅλα τὰ εἰς τὴν Γαλλίαν κτήματα καὶ χρήματά των, καὶ κατ' αὐτῶν — χωρὶς διάκρισιν, ἂν ἔφυγαν τὴν πατρίδα ἐκ φόβου ἢ φατρίας, ἂν ὑπέστρεφαν ἐθελουσίως ἢ ἐπιάνοντο ὁπλο-

φόροι. ἂν ἠκουλήθησαν αἱ γυναῖκες τοὺς ἄνδρας των ἢ τὰ τέκνα τοὺς γονεῖς των — ἀπεφάσιζε τὸν θάνατον. Τὰ στρατιωτικὰ σώματα τῶν Πριγκίπων διελύθησαν, καὶ μόνον τὸ Κονδέσκιον παρελήφθη ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα μὲ μισθὸν μικρὸν ὡς πρὸς τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους, ἐκ τῶν ὁποίων συνίστατο.

12. Ὁ πόλεμος παρὰ τὸν Ῥῆνον καὶ εἰς τὸ Βέλγιον, καὶ ἡ τότε κατάστασις τῆς πολεμικῆς.

(1792).

Ἀλλ' ἐνῷ οἱ Γερμανοὶ ἠρέσκοντο νὰ αἰτιῶνται τοὺς μετανάστας Γάλλους ὡς προξένους τῆς ὁποίας ἔπαθαν δυστυχίας, ἔδειξαν πράγματα εἰς τὸν μέσον καὶ κάτω Ῥῆνον, ὅτι πρὸς ὄλεθρον τῆς Γερμανίας δὲν ἐχρειάζετο ξένη αἰτία. Ὁ μέσος Ῥῆνος, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ φυλάττῃ τὸ σῶμα τοῦ Κόμητος Ἐρβαχίου, ἐγυμνώθη μὲ τὸν στοχασμὸν, ὅτι δι' αὐτοῦ ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ μέγας στρατός· οἱ δὲ Αὐστριακοὶ εἶχαν ἀφήσειν τὴν μεγάλην ἀποθήκην των φυλαττομένην ἀπὸ δισχιλίους στρατιώτας εἰς Σπεῖραν, τόπον μέγαν καὶ ἀσθενῶς ὠχυρωμένον, πλησίον τοῦ ὁποίου ἐσύναζεν ὁ στρατηγὸς Κυστίνιος εἰς Λάνδας ἐπισήμους στρατιωτικὰς δυνάμεις. Ἔξαφνα ἐπήδησεν εἰς τὸ μέσον ὁ Κυστίνιος, ᾐχμαλώτισε τὴν Αὐστριακὴν φρουρὰν, καὶ μὲ πρεσβείας προσκαλούμενος ἀπὸ τὴν Μογουντίαν ἐπροχώρησε παραυτα εἰς τοῦτο τὸ προτείχισμα τῆς Γερμανίας, τοῦ ὁποίου τὴν προστασίαν ὁ τοπάρχης καὶ ἡ διοίκησις φεύγοντες εἶχαν ἀφήσειν εἰς ἀσθενῆ φρουρὰν καὶ ἀσθενέστερον φρούραρχον, ὀνόματι Γυμνίκιον. Ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι δὲν ἔφερναν μαζή των κανόνια, ἦσαν ἱκανοὶ οἱ τετρακισχίλιοι φρουροὶ νὰ φυλάξουν τὸ φρούριον τοὐλάχιστον ἕως νὰ ἔλθουν

οἱ προσδοκώμενοι Ἄσσιοι. Ἀλλὰ τόσον μέγας ἦτο ὁ τρόμος ἀπὸ τὸν μέχρι τοῦδε καταφρονούμενον ἐχθρὸν, ὥστε ὁ Γυμνίκιος παρέδωκε τὸ φρούριον τὴν 21 Ὀκτωβρίου, καὶ εὐχαριστεῖτο ὅτι ἐσυμφώνησεν ἐλευθέραν τῆς φρουρᾶς διάβασιν διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ῥήνου εἰς Καστέλιον, καὶ πολεμικὴν ἀργίαν ἑνὸς ἐνιαυτοῦ. Ἀσμένως ἐπροσπάθει ὁ Γυμνίκιος νὰ κρατήσῃ καὶ Αὐτοκρατορικόν τινα ἑκατόνταρχον, ὅς τις μὲ ἑκατὸν περίπου στρατιώτας ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν ταύτην δι' ὀπισθοπορήσεως, διὰ νὰ τὸν κάμῃ κοινωνὸν τῆς ὠφελίμου ταύτης συνθήκης. Πολὺ ὕστερον δι' ὁμοίων ἢ καὶ χειροτέρων ἔγεινεν εὐκατάληπτος ἡ ἀνήκουστος αὕτη παράδοσις. Τότε ὅμως δὲν ἐνήργησε πρὸς ὄφελος τῶν Γάλλων μόνον ἡ ἀκεφαλία τοῦ Γυμνικίου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιῤῥοὴ ἐπαναστατικῆς τινὸς φατρίας εὑρισκομένης εἰς Μογουντίαν· ἄνθρωποι κοῦφοι, καὶ ἀναμμένοι ἀπὸ τὸν φαντασιώδη φωτισμὸν, ἤθελαν νὰ ἐνεργήσωσι τὰ σχέδια τῆς βελτιώσεως τοῦ κόσμου, καθὼς τὴν ἴδαν εἰς τὴν τῶν Γάλλων εὐδαιμονίαν, καὶ νὰ τὴν μεταφυτεύσωσι καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν χώραν. Ἡ φατρία αὕτη ἐπροσκάλεσε τὸν στρατηγὸν Κυστίνιον, καὶ ἔκαμε διὰ τοῦ ὑποφρουράρχου Εἰκεμαϊέρου πάντη δειλὸν καὶ ἄτολμον τὸν Γυμνίκιον. Εὐθὺς ἀφοῦ ἐμβῆκαν οἱ Γάλλοι, ἐγάλλισαν τὴν Μογουντίαν, κατέστησαν τὸ Ἰακωβιεῖον, ἔστησαν τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας, ἐμάνησαν κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἐκλέκτορος. Αἱ τρέλαι καὶ αἱ κακίαι, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο τότε εἰς τὴν Μογουντίαν, εἰς Γερμανικὰς χεῖρας, ἐπροξένουν διπλασίαν ἀποστροφὴν καὶ ἀηδίαν. Εἶναι ἀξιολύπητον, ὅτι ἡ ἱστορία μεταξὺ τῶν καθιδρυτῶν καὶ κοινωνῶν τῆς τερατείας ταύτης ἔχει νὰ ὀνομάσῃ καὶ τὸν προκομμένον καὶ ἀγχινούστατον περιοδευτὴν τοῦ κόσμου Γεώργιον Φόρστερον, τὸν ὁποῖον ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Μογουντίας εἶχε καταστήσειν προφέσσορα καὶ βιβλιοφύλακα μὲ

σιτηρέσιον ἐτήσιον χιλίων διακοσίων θαλήρων. Ὁδηγοῦσα ἰδέα ἦτο κατ' ἀρχὰς καθίδρυσις Ῥηνο-γερμανικῆς δημοκρατίας κατὰ τὸ σχῆμα τῆς Γαλλικῆς. Ἀλλὰ τὸ ἐθνικὸν Συμβατήριον, τὸ ὁποῖον συνεκροτήθη εἰς Μογουντίαν πρὸς κυβέρνησίν της, ἐπληροφορήθη παραυτα, ὅτι ἡ νέα πολιτεία εἶναι πολλὰ ἀσθενὴς, καὶ δὲν δύναται νὰ σταθῇ χωρὶς στήριγμα, καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλε πρέσβεις εἰς Παρισίους, διὰ νὰ προβάλῃ ἕνωσιν μὲ τὴν ἰσχυροτέραν ἀδελφήν της δημοκρατίαν· ἀλλὰ πραγματικῶς ἡ ἕνωσις αὕτη εἶχε γείνειν. Εὐθὺς ἀφοῦ οἱ Γάλλοι ἐμβῆκαν εἰς τὴν ἐπικράτειαν, μὲ ὅλους τοὺς ὡραίους λόγους τῆς ἐλευθερίας, ἰσότητος, ἀδελφότητος, ἐγύμνοναν τοὺς κατοίκους καὶ ἐμεταχειρίζοντο τὴν χώραν ὡς δορίκτητον. Κατ' εὐτυχίαν ὁ Κυστίνιος ἀσχολούμενως εἰς τὰ πράγματα ταῦτα ἀνέβαλε τὸν καιρὸν νὰ ὑποτάξῃ τὴν χώραν ὅλην τὴν πρὸς τὰ κάτω μέρη τοῦ Ῥήνου. Ἠδύνατο νὰ κυριεύσῃ ἔξαφνα τὴν ἀφύλακτον Κοβλεντίαν καὶ τὸ Ἐρεμβρεϊτστεῖνον, νὰ δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τὸ στράτευμα, τὸ ὁποῖον ὡδήγει ὁ Δυμορούζιος, καὶ οὕτω νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς Προύσους νὰ φύγωσιν ὁλοτελῶς ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ῥήνου· ἐπρόκρινεν ὅμως νὰ πιάσῃ κατὰ τὴν 22 Ὀκτωβ. διὰ τοῦ ὑποστρατήγου του Νεϋβιγγέρου τὸ Φραγκοφόρτιον διὰ νὰ λάβῃ μὲ βίαν ἓν ἥμιου μιλιόνιον θαλήρων ἀπὸ ταύτην τὴν ἐλευθέραν καὶ οὐδετέραν πόλιν. Οἱ Προῦσοι καὶ οἱ Ἄσσιοι ἔσπευσαν μὲν ἐκεῖ διὰ νὰ τιμωρήσουν τὴν λῃστείαν, καὶ τὴν 2 Δεκεμβ. ἐξανακυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὸ Φραγκοφόρτιον· ἔμεινε δὲ διὰ τὴν μέλλουσαν ἐκστρατείαν ἡ ἐξανακυρίευσις τῆς Μογουντίας, ἔργον βαρὺ καὶ χρειαζόμενον πολλὴν δύναμιν.

Εἰς ἄλλα μέρη εὑρίσκοντο τὰ πράγματα εἰς χειροτέραν κατάστασιν. Τὸν Σεπτέμβριον ἤδη μῆνα αἱ Σαρδινικαὶ ἐπαρχίαι Σαβαυδία καὶ Νίκαια — τῶν ὁποίων ὁ κτήτωρ, ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ, εἶχε δεί-

ξειν πολλαπλῶς μόνον τὴν δυσαρέστησίν του ἐναντίον τῶν Γαλλικῶν ἐξουσιαστῶν, χωρὶς νὰ ἑτοιμασθῇ διὰ πόλεμον ἢ ἀντίστασιν — ἐπιάσθησαν ἀπὸ τὸ μεσημβρινὸν στράτευμα τὸ στρατηγούμενον ἀπὸ τὸν Μοντέσκιον χωρὶς κήρυξιν πολέμου καὶ χωρὶς ἀντίστασιν, καὶ πάραυτα ἠνώθησαν μὲ τὴν Γαλλίαν ὡς δύω νέαι μερίδες. Ὁ Δυμορούζιος ὅμως, ὅστις μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Προύσων εἶχε πληθύνειν τὸ στράτευμά του ἕως ὀγδοήκοντα χιλιάδων, ἐστράφη πρὸς τὰ τέλη Ὀκτωβρίου κατὰ τοῦ Αὐστριακοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἐστρατηγεῖτο ἀπὸ τὸν Δοῦκα Σαξονο-τέσχινον καὶ τὸν στρατηγὸν Κλαιρφαίρτιον, καὶ ἐνήργει ἐκ τοῦ Βελγίου, καὶ πρὸ ὀλίγου εἶχε πυροβολήσειν τὸ φρούριον Λίλλαν. Μετέβη εἰς Μοντίαν, καὶ ἔλαβε θέσιν εἰς τὸ χωρίον Ἰαμάππισον, ὅπου τὸ ἐπρόσβαλεν ὁ Δυμορούζιος τὴν 5 Νοεμβρ. καὶ μετὰ διήμερον ἀπηλπισμένην ἀντίστασιν, τὸ ἠνάγκασε νὰ στραφῇ ὀπίσω. Ἡ κυρίευσις ὅλου τοῦ Βελγίου παρεκτὸς Λουξεμβούργου καὶ τοῦ παρὰ τὸν Μώσαν Τραϊέκτου, ἦτο ἀποτέλεσμα ταύτης τῆς μάχης, τὸ ὁποῖον ἐπαράστησεν εἰς ὅλην τὴν θαυμάζουσαν Εὐρώπην, ὅτι οἱ πρὸ ὀλίγου ἀνάξιοι ὑπο λαμβανόμενοι στρατιῶται τῆς ἐλευθερίας ἤξευραν νὰ νικοῦν εἰς ἀνοικτὰς πεδιάδας κατὰ τὸ πρῶτον αὐτῶν δοκίμιον. Βέβαια ὄχι ἡ τέχνη, ἀλλὰ τὸ πλῆθος των (80,000 πρὸς 14,000) ἔκαμε τὴν νίκην, ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ ῥητορεία ἤξευρε νὰ κρύψῃ ἐπιτηδείως τὴν περίστασιν ταύτην. Ἀπὸ Βραβαντίας ἤνοιξαν οἱ Γάλλοι μὲ μάχην πλησίον Τιρλεμοντίου τὴν ὁδὸν τοῦ Λεοδίου, ὅπου ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἐκράτει διχονοημένους τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν λαόν του κακή τις διαφορὰ, ἐδίωξαν τοὺς Αὐστριακοὺς, οἵτινες πρὸ ὀλίγου εἶχαν κρίνειν τὴν διαφορὰν ταύτην πρὸς ὄφελος τοῦ ἐπισκόπου, ἐσχημάτισαν τὸ πολίτευμα κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐκυρίευσαν Λιμβοῦργον, Γελδρίαν καὶ Ἀκυΐσγρανον·

Τώρα πρῶτον δι' ἐπιμονῆς τῆς Αὐστρίας καὶ Προυσίας ἐπεφάσισεν ἡ Γερμανία πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας, καὶ ἐπρόσταξεν εἰς ὅλας τὰς πολιτείας νὰ δώσουν τοὺς κατὰ τὸ πολιτικὸν σύνταγμα διορισθέντας ἐπὶ τοῦ 1689 ἔτους στρατιώτας τριπλασίους. Αἱ δύω πρῶται Γερμανικαὶ δυνάμεις, αἵτινες εἶχαν εἰς τὸν πόλεμον πλέον παρὰ τὸ τριπλάσιον τοῦτο τῆς Γερμανίας, ἀνεπλήρωσαν μὲ νέα στρατεύματα τὰς φθορὰς, τὰς ὁποίας ἔπαθαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος· ἀλλὰ τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἔφεραν τὰς φθορὰς ἐκείνας, ἡ ἀνικανότης τῶν δυνάμεων, ἀνενεώθησαν καὶ διὰ τὸ παρὸν ἔτος· ἀπὸ κἀνὲν μέρος δὲν ἐφάνη τόσον μέγα στράτευμα, ὅσον ἀπῄτει πόλεμος κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἡ Αὐστρία ἔκαμεν ἐξ ἅπαντος περισσοτέραν ἑτοιμασίαν παρὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἀλλ' οὔτε τὸ 50,000 στράτευμα, τὸ ὁποῖον ὑπέβαλεν εἰς τὸν Πρίγκιπα Κοβούργου πρὸς ἐξαναπόκτησιν τοῦ Βελγίου, οὔτε τὸ 45,000 ὑπὸ τὸν Βούρμσερον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τὸν ἄνω Ῥῆνον, εὑρίσκετο εἰς ὀρθὴν ἀναλογίαν πρὸς τὰ μέσα καὶ τοὺς τρόπους τῆς μεγάλης ταύτης μοναρχίας. Ἡ Προυσία, ἥτις κατ' ἀρχὰς εἶχε σταθῆν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πολέμου τούτου, ἐφαίνετο τώρα πλέον παρὰ βοηθητικὴ τῆς Αὐστρίας δύναμις. Τὸ αἴσθημα τῆς ταχείας της ἐκκενώσεως τοῦ ταμιείου ἐψύχρανε τὸν πρῶτον ζῆλον, καὶ ἡ κακόμοιρος ὑπόθεσις τῆς Πολονίας ἔστρεψε τὴν προσοχὴν, καὶ ἐντὸς ὀλίγου τὴν κοινωνίαν εἰς ἄλλο μέρος. Τὰ Γαλλικὰ ὅμως στρατεύματα ἐπλήθυνε τεραστίως τὸ ἐθνικὸν Συμβατήριον· ἔβαλεν εἰς τοὺς πόδας 300,000 νεοσυλλέκτων, τοὺς ὁποίους χωρὶς παρατήρησιν ἐνδυμάτων καὶ στολῶν κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, μὲ ἁπλότητα μεγάλην, καὶ ὀλίγην ἑπομένως δαπάνην, διὰ τὴν θαυμαστὴν εὐστροφίαν καὶ εὐγυμνασίαν, τὴν ὁποίαν πλουτεῖ ὁ λαὸς οὗτος, ἀνέδειξεν ἐντὸς ὀλίγου ἀξίους στρατιώτας. Ἐξ ἅπαντος οἱ Γερμανοὶ κατὰ

τὴν πολεμικὴν χρῆσιν ἦσαν πλέον ἔμπειροι καὶ γυμνασμένοι· ἀλλ' εἰς τοὺς Γάλλους ἡ ἰδέα τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πολέμου, ἡ φιλοτιμία τῆς ἰσότητος στρατιωτῶν καὶ στρατηγῶν, ὁ προβιβασμὸς τῶν εὐδοκιμούντων χωρὶς παρατήρησιν χρόνων καὶ τυχῶν, ἡ ἐλπὶς λαφύρων, καὶ ἄλλα πολλὰ ἔδιδαν μεγάλην ὑπεροχὴν, ἐνῷ οἱ Γερμανοὶ προβιβαζόμενοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑπουργίας, καὶ ὄχι κατὰ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν, εἶχαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρχηγοὺς πρεσβύτας. Ἡ τέχνη τοῦ εὑρίσκειν ἐπιτηδείους ἀρχηγοὺς μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ τάττειν αὐτοὺς εἰς τοὺς πρέποντας τόπους — ἡ τέχνη αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Φρειδερῖκος ἐχρεώστει μέγα μέρος τῶν κατορθωμάτων του — εἶχεν ἀμεληθῆν ἤδη ἀπὸ τὸν αὐτόν· δὲν ἐφροντίζετο πλέον ἡ ἄσκησίς της, καὶ ἡ μὲ τὸν καιρὸν τελειοποίησίς της. Ἐκεῖνοι. οἱ ὁποῖοι ἔμελλαν τώρα νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ νεανικοῦ πνεύματος, εἶχαν πλέξειν τὰς δάφνας των εἰς τὸν ἑπταετῆ πόλεμον πρὸ τριάκοντα περίπου ἐνιαυτῶν. Ἀπ' αὐτὸν τὸν Δοῦκα Βρουνσουΐκου (γενν. 1735), ὅς τις ἦτο σχεδὸν ὁ νεώτερος τῶν παλαιῶν τούτων, δὲν ἔλειπαν οὔτε γνώσεις οὔτε πεῖραι, τὸν ἔλειπεν ὅμως ἡ τόλμη, ἥτις διὰ μεγάλα κέρδη καταβάλλει πολλὰ εἰς τὸ παιγνίδιον. Ἡ παρουσία τοῦ βασιλέως, καὶ αἱ μυστικαὶ ἀντενέργειαι τῶν περικυκλούντων τὸν μόναρχον, ἐπερίσσευαν τὴν φυσικὴν τοῦ Δουκὸς ἀτολμίαν. Ἐκρέματο ἀπὸ τὸν βασιλέα, καὶ διὰ μετρίων ἀνθρώπων ἐχωρίζετο ἀπ' αὐτὸν ὡς διὰ μεσοτοίχου, τὸν ὁποῖον οὔτε καρδίαν οὔτε ἐπιτηδειότητα εἶχε νὰ κρημνίσῃ *). Ὁ στρατὸς ὅμως

*) Σημειωτέον ὅμως, ὅτι τὸ ἐγχείρημα ἐκ τοῦ Λάνου πρὸς τὸν Μάϊνον, τὸ ὁποῖον ἐμπόδιζε τὰς περαιτέρω προόδους τῶν Γάλλων, ἐπροστάχθη ἀπὸ τὸν βασιλέα. καὶ δὲν ἐνεκρίθη ἀπὸ τὸν Δοῦκα. Οὗτος ἤθελε νὰ κρατῇ τὸ στράτευμα εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Λάνου εἰς ἀθλιωτάτους σταθμοὺς καὶ νὰ συγχωρῇ τὸν ἐχθρὸν νὰ μένῃ κύριος τῆς Γαλλίας, καὶ νὰ γείνῃ καὶ τῆς Λυοβίας.

έχασε την προς εαυτόν πίστιν, και εις αξιολόγους και ευτυχείς στιγμάς αμελείτο η προσβολή ως παρά πολύ τολμηρά ή παρά πολύ δύσκολος.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑλικὴ ἀξιολογότης τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ ἐπεριωρίζετο εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς, Προύσσους, Σάξονας, Ἀννοβερίους καὶ Ἀσσίους· αἱ συνεισφοραὶ τῶν ἐπιλοίπων ἡγεμόνων ἐσυμφώνουν μὲ τὰς ἐννοίας, τὰς ὁποίας εἶχε καθεὶς ἀπὸ τοῦ ἑπταετοῦς πολέμου περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ. Ἐξαιρουμένων τοῦ Ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας, ὅς τις ἐδιωρίζετο ἀπὸ τὸ αἴσθημα τῆς πολιτικῆς ἐπισημότητος νὰ διατηρῇ τακτικὸν στρατὸν, καὶ ἦτο δυνατὸς εἰς τοῦτο διὰ τὴν τακτικὴν οἰκονομίαν του· τῆς Ἀννοβερικῆς διοικήσεως, ἥτις διὰ τὸ εἰς ὑπουργίαν τῆς Ἀγγλίας στράτευμα εἶχεν ἐξαίρετον πολεμικὴν σχολὴν, καὶ τοῦ Κόμητος τοῦ Καστέλου τῶν Χάττων (Ἀσσίων), ὅς τις ἠγάπα τὰ στρατιωτικὰ, καὶ ἐκέρδαινεν ἀπ' αὐτὰ (εἶχε δώσειν ἐπὶ τοῦ Ἀμερικανικοῦ πολέμου τάγματα τινὰ εἰς τοὺς Ἄγγλους μὲ μισθὸν πρὸς ὄφελος τοῦ θησαυροῦ του), παρεκτὸς τούτων λέγω, οἱ λοιποὶ ἡγεμόνες εἶχαν ἀφήσειν τὸ παλαιὸν τῶν Γερμανῶν πολεμικὸν πνεῦμα νὰ παρακμάσῃ παντελῶς, ἄλλοι μὲν μὲ ἄσκοπον, ἐσπευσμένην, καὶ διὰ τοῦτο πάραυτα παραιτημένην μίμησιν τῶν Προυσικῶν τύπων, ἄλλοι δὲ μὲ ταπείνωσιν τοῦ στρατιωτικοῦ ὡς πρὸς τὸ πολιτικὸν, καὶ ἐξαιρέτως ὡς πρὸς τὸ αὐλικὸν τάγμα τῶν ὑπηκόων των. Καὶ αὐτὴ ἡ Βαυαρία, μ' ὅλον ὅτι μὲ τὴν ἕνωσιν δύω Ἐκλετοράτων ἦτο μετὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ Προυσίαν ἡ μεγαλητέρα τῶν Γερμανικῶν τάξεων, μόλις εἶχεν ἐννέα χιλιάδας στρατιωτῶν, καὶ τούτους εἰς πολλὰ ἀθλίαν κατάστασιν. Τοὐλάχιστον κατὰ τὸ 1795 ἔτος, ὁπότε ἦτο ὁ μέγιστος κίνδυνος τῆς Γερμανίας, δὲν εὑρέθησαν περισσότεροι. Τὸ ἀργύριον, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανεν ἡ κυβέρνησις πρὸς στρατολογίαν καὶ ὁπλισμὸν,

ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους ὡς ἔκτακτον φόρον, ἐταμιεύετο εἰς τὸν κοινὸν θησαυρὸν, καὶ οἱ στρατολογημένοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπελύοντο πάλιν. Ἀκόμη χειρότερα ἐκυβερνῶντο αἱ συνεισφοραὶ, μὲ τὰς ὁποίας διετιμῶντο αἱ πολυάριθμοι κλάσεις τῶν κύκλων Σοηβικοῦ, Φραγκικοῦ καὶ Ῥηνικοῦ πρὸς $3\frac{1}{4}$, $3\frac{1}{2}$, 5, $7\frac{1}{3}$, 8, 20, 50, 100 ἄνδρας κτλ. Δορυφόροι ἢ ὑπουργοὶ, τοὺς ὁποίους ἔστελναν οἱ μικροὶ ἡγεμόνες διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς τὰ στρατολογεῖα ἢ εἰς τὰς μεταφορὰς τῶν νεοσυλλέκτων, τὰς ὁποίας ἔκαμναν ὅσοι δὲν εἶχαν καθόλου στρατιωτικὸν, ἔφερναν παρδαλοὺς, ἀχρήστους, ἀνοήτους ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων τὰ ἑτεροειδῆ φορέματα ἦσαν μικρὸν κακὸν ὡς πρὸς τὴν παντοδαπότητα τῶν ἐξαρτήσεων ἢ προστάξεων, καὶ τὴν ἐντεῦθεν γεννωμένην ἔλλειψιν τῆς πειθαρχίας. Διὰ νὰ εἶναι τὸ κακὸν ἀβλαβέστερον, ἐμοιράζοντο συνήθως αἱ συνεισφοραὶ τῶν κύκλων εἰς τὸν Αὐστριακὸν καὶ Προυσιακὸν στρατὸν, καὶ καθυπεβάλλοντο εἰς τὴν προσταγὴν τῶν στρατηγῶν των· ἀλλὰ κατὰ ταύτην τὴν σχέσιν ἡ καταφρόνησις, τὴν ὁποίαν ἔδειχναν ἐκεῖνοι εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ ἀξιωματικοὺς τῆς Γερμανίας, καὶ δὲν τοὺς ἠξίοναν τῆς ἑταιρείας των, ἔφερνε δυστυχέστερα ἀποτελέσματα. Ἀνταμείβετο αὐτὴ μὲ μῖσος, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὄχι μόνον μὲ χλεύην κατὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ Προύσσων, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐπιχαιρεκακίαν, ὅταν αἱ ἐφημερίδες ἀνήγγελλαν δυστυχίαν Αὐστριακοῦ ἢ Προυσιακοῦ στρατεύματος. Αὐτόπτης διηγεῖται, ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς, ὅς τις ἔφερεν εἰς τὸ ἐν Ἀλθείμῳ Σοηβικὸν στρατόπεδον τὴν ἀγγελίαν τῆς πτώσεως τοῦ φρουρίου Λουξεμβούργου, ἐφάνη εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀξιωματικοὺς ἄγγελος εὐφροσύνης· ἐξήπλωσε γενικὴν χαράν. Ὁ ἕνας ἔλεγεν εἰς τὸν ἄλλον: „Ἐξεύρεις ὅτι ἔχασαν τὸ σακκούλιον τῶν ἐξόδων τὸ Λουξεμβοῦργον;“ καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίνετο: „Πολλὰ καλά. Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς δώσῃ ἀκόμη χειρότερα!“ *).

*) Εἰκὼν τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ, Κολωνίᾳ 1796.

Εἰς ταύτην τὴν ἐλεεινὴν καὶ γελοίαν κατάστασιν δὲν ἦτο βέβαια φοβερὸς ἐχθρὸς εἰς τοὺς Γάλλους ἡ ἁγία Γερμανικὴ ἐπικράτεια· καὶ εἰς τὴν ἀγανάκτησιν, ἀηδίαν ἢ ἐντροπὴν, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο τὸ καλήτερον μέρος τοῦ ἔθνους διὰ τὴν ἀτιμίαν τοῦ Γερμανικοῦ ὀνόματος, ἀντεβλάστησεν αἴσθημα ἄλλο. Ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι ἤλλαξαν τὴν μορφὴν τῆς κυβερνήσεως, δὲν ἐπροσπάθουν οἱ Γερμανοὶ νὰ ἐκτιμήσουν ὅσον πρέπει τὴν νέαν· ἀλλ' ἀφελκόμενοι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ κατεπάτουν τὰ ἱερὰ ἐδάφη τῶν πατέρων των, καὶ ἐγίνοντο ὄργανα σκοπῶν ἀλλοτρίων.

---

13. Κρισολογία καὶ θανάτωσις Λοδοβίκου ΙϚ'.

(1792 — 1793).

Ἐνῷ ἐπροχώρουν οἱ σύμμαχοι, ἔδειχνε τὸ ἐκτελεστικὸν βουλευτήριον τῶν Παρισίων μεγάλην ἀνησυχίαν, καὶ ἔστελλε προσταγὰς εἰς τὸν Δυμορούζιον νὰ ἀφήσῃ τὸν ἀγ. Μελεχοῦλδον, καὶ νὰ μεταβῇ ὄπισθεν τοῦ ποταμοῦ Ματρόνα πρὸς φυλακὴν τῆς μητροπόλεως. Ὁ Δυμορούζιος ἀπέβαλε τὴν προσταγὴν ταύτην βεβαιόνων ὅτι δὲν εἶναι φόβος διὰ τοὺς Παρισίους, καὶ ἡ ἔκβασις ἐδικαίωσε τὴν σταθερότητά του. Ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ ἐθνικοῦ Συμβατηρίου, τὸ ὁποῖον ἤρχισε τὰ συμβούλιά του ὅταν ἔφθασαν αἱ ἀγγελίαι τῆς νίκης, μετέβη εἰς ἀκρατεστάτην αὐθάδειαν. Ἐλέγετο τώρα φανερὰ, ὅτι σκοπὸς τῆς μεταπολιτεύσεως εἶναι νὰ κρημνίσουν ὅλους τοὺς τυράννους ἀπὸ τοὺς θρόνους των. Τοῦ Ἰωάννου Δεβρύου τὸ εἰς τὴν νομοδοτικὴν συνέλευσιν γενόμενον πρόβλημα νὰ συστηθῇ λόχος χιλίων διακοσίων τυραννοκτόνων ἐπῃνέθη μεγάλως, ἀλλὰ διὰ παρατηρήσεως τοῦ Βεργνιαύδου, ὅτι τοῦτο δίδει δίκαιον καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς νὰ συ-

στήσουν ἀντιπροσωποκτόους, δὲν ἐξετελέσθη. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἐκήρυξεν ἕνας ἀντιπρόσωπος, Σαιντιοῦστος, ὅτι ἡ βασιλεία εἶναι κακούργημα, κατὰ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ὁπλίζεται πᾶς ἄθρωπος· πᾶς βασιλεὺς εἶναι ἐπαναστάτης, τοῦ ὁποίου ἡ καταδίκη καὶ ἡ θανάτωσις προστάζεται ἀπὸ τὸν νόμον τῆς φύσεως· καὶ τὸ Συμβατήριον ἐξέδωκε τὴν 19 Νοεμβ. ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπρόσφερεν ἀδελφισμὸν καὶ βοήθειαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ὅσα ἐξαναλάβουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ εἰς ἄλλους παραγγέλλον τὴν ἐλευθερίαν Συμβατήριον ἔστεκεν ὑποκάτω τῆς ῥάβδου τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, σωροῦ κλεπτῶν καὶ φονέων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι δὲν ἤξευραν οὔτε νὰ γράψωσιν οὔτε νὰ διαβάσωσι, καὶ εἰς τὴν σάλαν τῆς συνελεύσεώς των περιεκυκλόνοντο ἀπὸ ἀποβεβλημένους ὑπηρέτας καὶ ἀχρείας γυναῖκας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἔθνους, ἄλλοτε μὲν ἐπαινοῦντες ἀνοήτως, ἄλλοτε δὲ κατακρίνοντες ἀναισθήτως τὰ προβαλλόμενα. Οἱ αἴτιοι τῶν Σεπτεμβριακῶν ἡμερῶν ἦσαν εἰς τὸ μέσον των καὶ ἐβάσταζαν ὅσα ἤρπασαν ἀπὸ τοὺς θανατωθέντας. Ὁ Μαρὰτ ἐγκαλεσθεὺς εἰς τὴν Συνέλευσιν ὅτι παρακινεῖ τὸν λαὸν εἰς φόνους, ὡμολόγησε δημοσίως, ὅτι ἀκόμη 270,000 ἄνθρωποι χρεωστοῦν νὰ φονευθοῦν πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ ὅτι καυχᾶται διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐνόησε τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Ῥοβισπιέῤῥος ἐφώναξεν, ὅτι ἀκόμη μίαν φορὰν πρέπει νὰ κινηθῇ εἰς Παρισίους τὸ δρέπανον τῆς ἰσότητος, καὶ ὁ Δάντων, ὅς τις μὲ τὸ ἀργύριον τοῦ ἔθνους ἐπλήρονε τοὺς φονεῖς, ἐβεβαίονεν ὅτι ἤθελε τὸ ἐλευθερώσειν ἀπ' ὅλους τοὺς ἐχθρούς, ἐὰν τοῦ ἐμπιστεύοντο δέκα μιλιόνια λιτρῶν. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν οἱ Γερουναῖοι νὰ θραύσωσι τὸν ἄτιμον ζυγόν, τὸν ὁποῖον τοὺς ἐπέβαλαν οἱ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν εὐγλωττίαν πολλὰ κατώτεροί των Ἰακωβῖνοι, ἐνῷ ἐνεκά-

λεσαν τὴν 5 Νοεμβ. τὸν Ῥοβισπιέῤῥον, ὅτι ζητεῖ τὴν Δικτατωρίαν, καὶ θέλει νὰ εὐκολύνῃ τὸν εἰς ταύτην δρόμον μὲ τὸν τρομαγμόν· τὴν ἀναγκαίαν στιγμὴν νὰ ψηφηφορήσωσι περὶ τῆς φυλακώσεως τοῦ ἐγκαλουμένου ἀνέβαλαν οἱ ὑπερασπισιαὶ τῆς ἐγκαλέσεως. Ἐνῷ εὑρίσκοντο ἀκόμη εἰς τὴν ὑπόληψιν καὶ δύναμίν των οἱ Γερουναῖοι, ἐκρημνίσθησαν διὰ τῆς ἀμφιβολίας καὶ ἀργοπορίας, καθὼς πρότερον ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπὸ δειλὴν συστολὴν ἀφῆκαν τὸν ἐχθρὸν νὰ διαφύγῃ, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ τὸν κρημνίσωσιν.

Ἀλλὰ πρὶν πέσωσι διὰ τὴν μαλακοκαρδιότητά των οἱ Γερουναῖοι, ἠπατήθησαν νὰ γείνουν κοινωνοὶ τῆς διὰ τοῦ κριτηρίου γενομένης θανατώσεως τοῦ δυστυχοῦς Λοδοβίκου. Μόνον ἕως τῆς ἀνατροπῆς τοῦ θρόνου ἦσαν σύμφωνοι μὲ τοὺς Ἰακωβίνους, καὶ ἡ φυλάκωσις τοῦ βασιλέως ἔγεινε χωρὶς τὴν θέλησίν των. Τὸ ὑπ' ἐκείνων ἐκτεθὲν σχέδιον τῆς θανατώσεως τοὺς ἐφαίνετο διὰ τὸν σκοπὸν τῆς στηρίξεως τῆς δημοκρατίας ὄχι μόνον ἄχρηστον, ἀλλὰ καὶ ὀλέθριον, ἐπειδὴ ἀφήρπαζεν ἀπὸ τὴν πολιτείαν πολύτιμον ἐνέχυρον, καὶ διαιώνιζε τὸν πόλεμον μὲ τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις· ἐφοβοῦντο ἐνταυτῷ μὴ ὑπεραυξήσῃ ἡ δύναμις τῆς φατρίας, ἥτις ἤθελε τὸν φόνον τοῦτον. Πρὸς τιμὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι πολλοὶ τῶν δημοκρατικῶν τούτων ᾐσθάνοντο ἀληθινὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ σκοπούμενον κακούργημα. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἀντιτάξωσιν εὐγενῆ καὶ ἀνδρικὴν ἀντίστασιν, ἐπροσπάθουν νὰ τὸ ματαιώσωσι μὲ ὑπόκρισιν καὶ δόλον. Ἐνῷ ὁ Ῥοβισπιέῤῥος καὶ ὁ Μαράτος ἤθελαν νὰ σύρωσι τὸν βασιλέα ἀκρίτως εἰς τὴν σφαγὴν ὡς προδότην τοῦ λαοῦ καὶ τύραννον, οἱ Γερουναῖοι ἐπρόβαλαν, ὅτι πρέπει πρῶτον νὰ κριθῇ καὶ νὰ θανατωθῇ κατὰ νόμους. Διὰ νὰ κατορθώσουν τοῦτο, ἐπροσπάθουν νὰ δείξωσιν ἀξιοκατάκριτον τὸν Λοδοβῖκον, καὶ ὅταν τὸ ἐκατώρθωσαν, δὲν ἠδυνήθη-

σαν πλέον νὰ τὸν λυτρώσωσιν ἀπὸ τὴν καταδίκην. Ἤλπιζαν μὲ τοῦτο, ὅτι θέλουν δυνηθῆν νὰ ἀγαπηθοῦν πλέον ἀπὸ τὸν λαὸν, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀπόφασιν ἀνέφερναν τὸ πᾶν, νὰ κρημνίσωσι τοὺς Ἰακωβίτους καὶ νὰ ἀπαλλάξωσι τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἐψεύσθησαν τῶν ἐλπίδων των.

Εὐθὺς εἶχεν ἀναγορεύσειν τὸ Συμβατήριον εἴκοσι τέσσαρας ἐπιτρόπους διὰ νὰ συνάξουν ὅλας τὰς κατὰ τοῦ Λουδοβίκου κατηγορίας καὶ ἀποδείξεις. Παρεκτὸς ἀσημάντων τινῶν μαρτυριῶν συνίσταντο αὗται ἀπὸ πλῆθος ἐπιστολῶν, σημειώσεων καὶ ἄλλων χαρτίων, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὸ γραμματοφυλακεῖον τοῦ βασιλέως. Μετὰ ταῦτα ἐπληθύνθησαν ἀπὸ χαρτία εὑρεθέντα εἰς κρύφιον τινὰ τόπον, τὰ ὁποῖα ἀπέδειχναν τὴν μυστικὴν ἕνωσιν τῆς αὐλῆς μὲ πολλοὺς ἀντιπροσώπους τῶν δύω πρώτων Ἐθνικῶν συνελεύσεων, καὶ ἐξαιρέτως μὲ τὸν Μιραβών. Ἐκ τῶν χαρτίων τούτων ἀπεδείχνετο ἀναμφιβόλως, ὅτι ὁ Λοδοβῖκος ἐβάσταζεν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς μετανάστας ἀδελφούς του, ὅτι καὶ εἰς τούτους καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς πρώην ὑπουργούς του ἔστελνε χρηματικὴν βοήθειαν, ὅτι εἶχε κοινωνίαν μὲ πολλὰ μέλη τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ὅτι ἐδέχθη πολλὰ σχέδια πρὸς ἀντιμεταπολίτευσιν, ὅτι ἐξώδευσε πολὺ ἀργύριον εἰς πληρωμὴν νομιζομένων βοηθῶν, δημεγερτῶν καὶ συγγραφέων. Ἀλλὰ τίς ἠδύνατο νὰ κρίνῃ θανατικὰ κακουργήματα εἰς τὸν δυστυχῆ μόναρχον τὰ φυσικὰ αἰσθήματά του πρὸς συγγενεῖς καὶ φίλους, ἢ ἀσθενῆ σωτηρίας μέσα προβαλλόμενα εἰς αὐτὸν χωρὶς νὰ τὰ ἐκτελέσῃ; Ἐὰν ἡ αἱματοχυσία τῆς 10 Αὐγούστου ἐνηργεῖτο ἀπ' αὐτὸν, ἦτο βαρεῖα κατηγορία του διὰ τὸ χυθὲν αἷμα τῶν νικημένων· ἀλλ' ὁ Ἰακωβῖνος Κάῤῥας καυχᾶται εἰς ὑπόμνημά του, ὅτι ἡ προσβολὴ κατὰ τῶν Τουϊλεριῶν ἔγεινε κατὰ σχέδιον προητοιμασμένον ἐκ πολλοῦ ἀπ' αὐτὸν καὶ τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον καὶ Δάντωνα καὶ ἄλλους

φατριάρχας, διὰ νὰ ἐρεθίσουν τὸν βασιλέα εἰς ἀντίστασιν, καὶ οὕτω νὰ δώσουν τέλος εἰς τὴν ὕπαρξίν του. Καὶ εἰς τὴν χειρίστην περίπτωσιν, τὸ πολίτευμα εἶχε κηρύξειν τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως ἀνέπαφον καὶ ἱερὸν καὶ τὴν μεγίστην τιμωρίαν του, ἐὰν μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας ἐπολέμει τὴν πολιτείαν, ἐδιώρισε τὸν ἐκθρονισμὸν, ὄχι τὴν θανάτωσίν του. Καὶ ἐὰν ἀπεδείχνετο λοιπὸν ἔνοχος, κατὰ νόμους ἄλλο παρὰ τὸν ἐκθρονισμὸν δὲν ἔπρεπε νὰ πάθῃ.

Ἀλλ' οἱ κατήγοροι Βαλαζὲς καὶ Μαίλιος ἐπροσπάθουν νὰ κρημνίσουν τὰ δίκαια ταῦτα διὰ σοφισμάτων. Ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἐκθρονισμὸς δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὸν Λοδοβῖκον, ἐπειδὴ ἡ βασιλέα ἐκαθαιρέθη εἰς τὴν Γαλλίαν· οὗτος δὲ, ὅτι τὸ πολίτευμα ἔκρινε τὸν Λοδοβῖκον ἀνέπαφον καὶ ἱερὸν ἀπὸ κοινὰ κριτήρια· τὸ δὲ ἔθνος ὅλον, ὡς ἀνώτερον πάντων τῶν κριτηρίων, ἐμπορεῖ διὰ τοῦ ἐπιτρόπου του, τοῦ Συμβατηρίου, νὰ τὸν κρίνῃ καὶ νὰ τὸν κατακρίνῃ. Ἡ τύχη λοιπὸν τοῦ βασιλέως ἐκρέματο ἀπὸ τὴν περίστασιν, ὅτι τώρα τὸ τυραννικὸν ἀρχεῖον ἀντὶ Ἐθνικῆς συνελεύσεως ἠθέλησε νὰ ὀνομασθῇ Ἐθνικὸν Συμβατήριον. Τοῦτο ἐψήφισε λοιπὸν, ὅτι ὁ Λοδοβῖκος δύναται νὰ κριθῇ, καὶ ὅτι θέλει τὸν κρίνειν αὐτό. Νέα ἐπιτροπία ἐδιωρίσθη νὰ συντάξῃ τὴν κατηγορίαν καὶ νὰ διατάξῃ κατὰ σειρὰν τὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα θέλουν τοῦ γείνειν εἰς τὴν ἐξέτασιν. Ἡ γραφὴ αὕτη ἤρχιζεν ἀπὸ 20 Ἰουνίου 1789. Χωρὶς νὰ ἐνθυμηθοῦν, ὅτι ὁ Λοδοβῖκος εἶχε συγκαλέσειν τοὺς ἀντιπροσώπους, ἐπαριστάνετο ἡ συνέλευσις ὡς αὐθυπόστατος καὶ ὕπατος ἐξ ἀρχῆς, καὶ τὸ δοκίμιον, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Λοδοβῖκος νὰ ἐμποδίσῃ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὰς συμβουλάς της, ἀπεδείχνετο πρῶτον ἀδίκημα κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Ἐπίσης ἐλησμονήθη ἡ γενικὴ ἀμνηστία, τὴν ὁποίαν ἐξεφώνησεν ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ὅταν ἐδέχθη ὁ βασιλεὺς δημο-

σίως τὴν πολιτικὴν σύνταξιν δι' ὅλα τὰ περασμένα· ἡ πρώτη τῶν στρατευμάτων συνάθροισις, ἡ ἀποβληθεῖσα κύρωσις τῶν πρώτων συνταγματικῶν ψηφισμάτων, ἡ σκοπηθεῖσα φυγὴ ἐκ τῶν Βερσαλιῶν, τὸ συμπόσιον τοῦ θεάτρου, ἡ εἰς Βαρέννας φυγὴ, καὶ αἱ αἱματηραὶ σκηναὶ αἱ γενόμεναι εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον ἐπὶ τῆς φυλακώσεως τοῦ βασιλέως, ἐσυγκαταριθμοῦντο ὅλα μεταξὺ τῶν ἐγκλημάτων. Ἀλλὰ τὸ μέγιστον ἦτο ἡ μυστική του κοινωνία μὲ τὰς ξένας δυνάμες, καὶ αἱ ἑτοιμασίαι, τὰς ὁποίας ἔκαμε τὴν 10 Αὐγούστου διὰ νὰ σκοτώσῃ τοὺς πολίτας τῶν Παρισίων, οἱ ὁποῖοι μὲ καλὸν σκοπὸν ἐπλησίασαν εἰς τὸ παλάτιον.

Ἀφοῦ ἐσυντάχθη ἡ γραφὴ, ἐφέρθη ὁ Λοδοβῖκος εἰς τὰ κάγκελλα τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως διὰ νὰ τὴν ἀκούσῃ ἀναγινωσκομένην, καὶ νὰ ἀποκριθῇ εἰς ὅσα τοῦ προβληθοῦν ἐρωτήματα. Ἔγεινε τοῦτο τὴν 11 Δεκεμβ. 1792. Ἐκ πολλῶν ἡμερῶν τὰ μέλη τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, τὰ ὁποῖα εἶχαν τὴν ἐφορίαν τοῦ Τέμπλου, ἐπέτειναν τὴν σκληρὰν μεταχείρισιν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, καὶ ἐπῆραν ἀπ' αὐτῆς ὅλα τὰ κοπτικὰ ὄργανα, καὶ αὐτὰ τὰ ψαλίδια, ὥστε αἱ γυναῖκες δι' ἔλλειψιν τούτων παραίτησαν τὰ γυναικεῖα ἐργατων, τὰ ὁποῖα ἔκαμναν πρὸς διασκέδασίν τοῦ καιροῦ *). Ὁ Λοδοβῖκος ἐπῆρε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν τύχην του, καὶ οὔτε αὐτὸς οὔτε ἡ βασίλισσα οὔτε ἡ Πριγκιπέσσα Ἐλισάβετ ἀμφίβαλλαν, ὅτι θέλουν προσφερθῆν θῦμα εἰς τὴν φατριαστικὴν μανίαν καὶ κακίαν. Διὰ τὴν βεβαιότητα ταύτην ἠδύνατο ἀνδρικῶς νὰ προσφερθῇ καὶ νὰ μὴ ἀποκριθῇ ἄλλο εἰς τοὺς ἀνό-

*) Μίαν ἡμέραν ἔῤῥαπτεν ἡ Πριγκιπέσσα Ἐλισάβετ τὰ φορέματα τοῦ βασιλέως, καὶ μὴ ἔχουσα ψαλίδιον ἔκοψε τὸ ῥάμμα μὲ τὰ ὀδόντια: „Ποία ἀντίθεσις, τῆς εἶπεν ὁ βασιλεύς. Τίποτε δὲν σᾶς ἔλειπεν εἰς τὸ ἐν Μοντρολίῳ κομψὸν ἀγροκήπιόν σας!"— „Ἀχ, ἀδελφέ μου, τὸν ἀπεκρίθη, ἐμπορῶ νὰ αἰσθάνωμαι τὴν στέρησιν τινὸς, ἐνῷ εἶμαι κοινωνὸς τῶν δυστυχιῶν σας;"

μους κριτάς του, εἰμὴ ὅτι εἰς ἀποστάτας ὑπηκόους δὲν ἔχει νὰ ἀποκριθῇ τίποτε, οὔτε νὰ τοὺς γνωρίσῃ διὰ κριτάς του. Ἀλλὰ τοιαύτη δύναμις, ἐὰν εὑρίσκετο εἰς τὸν δυστυχῆ ἡγεμόνα, δὲν ἤθελε φερθῆν ποτὲ εἰς τὰ κάγκελλα τοῦ Συμβατηρίου. Δὲν ἦτο δὲ οὐδὲ προητοιμασμένος ἐντελῶς, ἐπειδὴ ἕως οὗ τὸν ἐσήκωσαν, δὲν ἤξευρε τί σκοποῦσι περὶ αὐτοῦ τὴν ἡμέραν ταύτην, καὶ ἐὰν ὁ θόρυβος τῶν στρατευμάτων καὶ κανονίων ἐσήμανε τὴν προπαρασκευὴν τῆς θανατώσεώς του ἢ τὴν εἴσοδον τῶν ἐλευθερωτῶν του. Δὲν τοῦ ἐσυγχώρησαν κᾂν νὰ ξυρισθῇ καὶ νὰ κτενισθῇ, διὰ νὰ τὸν καταταπεινώσουν καὶ ἐξωτερικῶς. Βαθεῖα σιωπὴ τὸν ἐκυρίευσεν, ὅταν συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Πολίταρχον καὶ δύω ἐκ τῶν πολιτῶν στρατηγοὺς ἐπαρουσιάσθη ἔμπροσθεν τῆς συνελεύσεως. Μὲ τὸν πῖλον εἰς τὴν χεῖρα ἐστάθη ἔμπροσθεν ἀπὸ τὰ κάγκελλα, ἐνῷ ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῶν φοροῦντες τοὺς πίλους οἱ πρῴην κονιορτοὶ τῶν ποδῶν του. Ὁ πρόεδρος Βαῤῥέριος τὸν ὡμίλησε: Λοδοβῖκε, τὸ Γαλλικὸν ἔθνος σὲ ἐγκαλεῖ. Τὸ Συμβατήριον ἐπρόσταξε νὰ φερθῇς ἔμπροσθέν του καὶ νὰ κριθῇς ὑπ' αὐτοῦ. Θέλει ἀναγνωσθῆν τώρα ὁ κατάλογος τῶν ἐγκλημάτων, τὰ ὁποῖα σὲ ἐπιφορτίζονται! — ἔχεις τὴν ἄδειαν νὰ καθίσῃς! — Εἰς ταύτην τὴν βαθεῖαν ταπείνωσίν του ἐφάνη ὁ Λοδοβῖκος μέγας, ἐνῷ ἦτο δειλὸς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς δόξης του. Μὲ τὴν ἐξωτερικὴν πτῶσιν του ἔδειξεν ἀξίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ εἰς τὴν ὄψιν του εὑρίσκετο ἡ ἡσυχία τῆς ἀθῳότητος. Μὲ ὅλον ὅτι τὰ ἐρωτήματα ἐγίνοντο σοφιστικῶς καὶ παγιδευτικῶς διὰ νὰ τοῦ προξενήσουν σύγχυσιν, ἀλλ' ὅμως, ὡς νὰ τὸν ἐξύψωσεν ἡ δυστυχία εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς ἀνδρίας, ἐὰν καὶ δὲν ἦτο προπαρασκευασμένος, ἀπεκρίθη μὲ φρόνησιν καὶ συμμετρίαν, ὥστε κατὰ πρῶτον ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Ἀλλ' οἱ θέλοντες τὸν ὄλεθρόν του ἐκαταγέλασαν καὶ ὕβρισαν τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης,

καὶ ὄχι τὰ ἐγκλήματά του, ἀλλ' ἡ κακή του μοῖρα τοῦ ἔφερε τὸν θάνατον. Εἰς τοὺς Ἰακωβίνους ὁ φόνος του ἦτο τόσον βέβαιος, ὥστε ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας τὴν 9 Δεκεμβρ. ἀναίρεσε διὰ τῶν ἐφημερίδων τὴν φήμην, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λοδοβίκου σκοπεῖ νὰ βάλῃ ἑαυτὸν ἢ τὸν υἱόν του εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κυβερνήσεως. Τῳόντι δὲ μυστικὸς σκοπὸς τῶν Ἰακωβίνων ἦτο νὰ βάλωσι Δικτάτωρα τῆς δημοκρατίας, ἀλλ' ἦτο περιττὴ διὰ τοὺς φρονίμους ἡ ἀγγελία, ὅτι ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος καὶ οἱ σύντροφοί του δὲν ἐδιώρισαν Προεστῶτα τῆς Γαλλίας τὸν ἀξιοθρήνητον Ἐγαλιτέ. Μὲ ὅλα ταῦτα οἱ Γερουσιαῖοι διεύθυναν τὰ ὅπλα των κατ' αὐτῶν, καὶ τὴν 16 Δεκεμβ. μεταξὺ τῶν διακροτήσεων περὶ τῆς κρισολογίας τοῦ βασιλέως, ἐπρόβαλαν μὲ ἐπιμονήν, ὅτι ὁ Αὐρηλίας καὶ οἱ υἱοί του, ὡς μέλη τοῦ Βουρβωνικοῦ οἴκου, πρέπει νὰ ἐξορισθῶσιν ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς ἐλευθερίας. Τόσον πολλὰ εὐδοκίμησε τὸ πρόβλημα τοῦτο εἰς τὸν λαόν, ὥστε πάραυτα μετεβάλθη εἰς ἀπόφασιν, καὶ οἱ Ἰακωβῖνοι ἐκοπίασαν πολὺ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσίν της. Εὐθὺς ἀφοῦ ἔλαβαν καιρόν, διὰ προσταγῆς καὶ φοβερισμῶν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου εὐτύχησαν νὰ ἀναγκάσουν τοὺς Γερουσιαίους εἰς τὸ νὰ ἀναιρέσουν τὴν ἀπόφασιν ταύτην· διότι τώρα ἐχρειάζοντο τὴν ψῆφον τοῦ Αὐρηλίας καὶ τῶν φίλων του διὰ τὴν καταδίκην τοῦ βασιλέως· καὶ μετὰ ταῦτα, ἂς ἔπιπτε καὶ αὐτός. Τότε ὁ Αὐρηλίας διὰ μέσου τῶν ὀργάνων του ἐσυστήθη εἰς τοὺς ὀχλαγωγοὺς μὲ τὴν διήγησιν, ὅτι δὲν εἶναι υἱὸς τοῦ νομιζομένου πατρός του, ἀλλ' ἐγεννήθη ἀπὸ ἀμαξᾶν τινά, καὶ ἐπομένως εἶναι ἀληθινὸς Sansculotte — λόγος περιφερόμενος καὶ ἀρχήτερα, ὅς τις διὰ τὴν ἀσέλγειαν τῆς μητρός του εὕρηκεν εἰς πολλοὺς πίστιν.

Βέβαια ὁ Λοδοβῖκος, ὅς τις ἔμελλε νὰ τιμωρηθῇ διὰ τὴν καλωσύνην του, καὶ ἐνῷ ἔπιε τὸ ποτήριον τῶν παθῶν ἕως τοῦ τελευταίου σταλαγμοῦ, ἦτο εὐτυχέ-

στερος παρὰ τοῦτο τὸ κακοῦργον ἀνδράποδον τοῦ ὄχλου. Ὅταν ὑπέστρεψεν ἀπὸ τὸ ὀδυνηρὸν κριτήριον εἰς τὸ Τέμπλον, τοῦ εἶπαν, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς δὲν συγχωρεῖται νὰ συναναστρέφεται μὲ τὴν οἰκογένειάν του, καὶ οἱ συνήγοροι δὲ, τοὺς ὁποίους θέλει τοῦ συγχωρήσειν τὸ Συμβατήριον νὰ παραλάβῃ, πρέπει νὰ τὸν συνομιλοῦν ἔμπροσθεν τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Συμβατηρίου. Ὁ Λοδοβῖκος ἔκλεξε διὰ τοῦτο τὸ ἔργον δύω περιφήμους δικολόγους, Ταργέτιον, καὶ Τρογχέτιον· ἀλλ' ὁ πρῶτος τὸ ἀπέβαλε μὲ πρόφασιν ἀῤῥωστίας. Ἀντὶ τούτου ἐπροσφέρθη ὁ γέρων Μαλεσερβέσιος αὐτόκλητος, εἷς ἐκ τῶν λειτουργῶν τοῦ Λοδοβίκου ἀπὸ τοὺς πρώτους, εὐτυχεῖς χρόνους του, οἵτινες εἶχαν προσπαθήσειν νὰ ἀποκρούσουν τὴν ἐπανάστασιν διὰ νομίμου μεταῤῥυθμίσεως, νὰ ὑπουργήσῃ τὸν πάλαι ποτὲ αὐθέντην του, καὶ τὸ Συμβατήριον τὸν ἔστερξεν, ἐπειδὴ μετὰ τὴν προσωπικὴν ἐμφάνειαν τοῦ Λοδοβίκου ἔδειξε κἄποιαν συμπάθειαν πρὸς αὐτὸν, ἢ μᾶλλον ἐπληροφορήθησαν οἱ Γερουναῖοι διὰ τῆς ἀπαρακαλύπτου φιλοφονίας τῶν Ἰακωβίνων, ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ βασιλέως μόνον δι' ἀμέσου ἀθωώσεως ἠδύνατο νὰ γείνῃ. Ποία συνάντησις, ὅταν ὁ σεβάσμιος Μαλεσερβέσιος ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ δυστυχοῦς μαθητοῦ του καὶ τὸν κατέβρεχε μὲ τὰ δάκρυά του! Ἐπειδὴ ὅμως οἱ δύω συνήγοροι γέροντες ὄντες δὲν ἠδύναντο νὰ ἐργασθῶσιν αὐτοὶ, ἐζήτησαν νεώτερον δικολόγον διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες εἰς ὀκτὼ ἡμέρας ἐτελείωσαν τὸ Ἡράκλειον ἔργον νὰ ἐξετάσουν τὸ μέγα πλῆθος τῶν κατηγοριῶν καὶ τὸν σωρὸν τῶν εἰς αὐτὰς ἀναφερομένων χαρτίων, καὶ νὰ θεμελιώσουν εἰς αὐτὰς τὴν ἀπολογίαν τοῦ Λοδοβίκου εὐκρινέστατα χωρὶς νὰ πειράξουν τὴν ἐπικρατοῦσαν συνέλευσιν, ἥτις εἶχε τὸν κηρύξειν ἀπὸ πολλῆς ἔνοχον. Τὴν 26 Δεκεμβρίου ἐφάνη τελευταίαν φορὰν ὁ Λοδοβῖκος ἔμπροσθεν τῶν καγκέλλων, συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς δύω συνηγόρους του.

Ὁ συμβοηθός των ὡμίλησεν ἀπολογίαν, ἥτις διὰ τῆς εὐφυοῦς ἐκφράσεως, καὶ περισσότερον διὰ τῶν εὐγενῶν φρονημάτων καὶ τῆς τολμηρᾶς γενναιότητος εἶναι ἀξία νὰ συγκρίνεται μὲ τὰ μέγιστα ἀριστουργήματα τῆς ῥητορικῆς τέχνης: „Γάλλοι,“ οὕτως ἐσυμπέρανεν, ἀφοῦ ἐξήντλησεν ὅλα, ὅσα τὸν ὑπηγόρευεν ἡ φρόνησις, ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ δικαιοσύνη νὰ εἴπῃ κατὰ ταύτης τῆς κατηγορίας. „Γάλλοι! ποῦ εἶναι ἐκεῖνος ὁ παλαιὸς ἐθνικὸς χαρακτὴρ, ὅς τις σᾶς ἐλάμπρυνε τόσον, ἐκεῖνος ὁ χαρακτὴρ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς εὐγενοῦς καρδίας; Θέλετε νὰ δείξητε τὴν δύναμίν σας εἰς τὸ νὰ τελειώσητε τὴν δυστυχίαν ἑνὸς ἀνδρὸς, ὅς τις εἶχε καρδίαν νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους; Νομίζετε ὅτι εἰς τὴν ὑπερμετρίαν τῆς δυστυχίας δὲν ἁρμόζει οὐδὲ ἡ μικροτάτη συμπάθεια; Καὶ δὲν θεωρεῖτε ἕνα βασιλέα, ὅς τις ἔπαυσε νὰ εἶναι βασιλεὺς, ὡς τόσον μέγα θῦμα τῆς τύχης, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ περισσεύσητε κατ' οὐδένα τρόπον τὴν δυστυχίαν του; Ἡ μεταπολίτευσις, ἥτις σᾶς μετέπλασεν, ἀνέπτυξε μεγάλας ἀρετὰς εἰς ἐσᾶς· ἀλλὰ προσέχετε μὴ ἐξασθενίσῃ εἰς τὰς ψυχάς σας τὸ αἴσθημα τῆς φιλανθρωπίας, χωρὶς τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ κἀμμία ἀληθινὴ ἀρετή! Ἀκούσατε τώρα τὴν ἱστορίαν, ἥτις θέλει εἰπεῖν ποτὲ πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους: Ὁ Λοδοβῖκος ἀνέβη εἰκοσαετὴς τὸν θρόνον, καὶ εἰκοσαετὴς ἔδωκεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸ παράδειγμα τῆς τῶν ἠθῶν καθαριότητος. Δὲν ἔφερεν ἐπ' αὐτοῦ κἀμμίαν ἀξιοτιμώρητον ἁμαρτίαν, κἀνὲν ὀλέθριον πάθος· ἦτο φειδωλὸς, δίκαιος, σπουδαῖος· ἔδειξε πάντοτε τὸν ἑαυτόν του θερμὸν φίλον τοῦ λαοῦ. Ὁ λαὸς ἐζήτησε τὴν ἀποβολὴν βαρέος φόρου· αὐτὸς τὸν ἀπέβαλεν· ὁ λαὸς ἐζήτησε τὴν κατάργησιν τῆς ἀνδραποδίας· αὐτὸς τὴν ἐκατάργησε πρῶτος εἰς τὰ ὑποστατικά του· ὁ λαὸς ἐπεθύμησε βελτίωσιν εἰς τὴν ποίνιμον νομοδοσίαν, διὰ νὰ ἱλαρύνῃ τὴν τύχην τῶν ἐγ-

καλουμένων· αὐτὸς ἔκαμε τὴν βελτίωσιν ταύτην. Ὁ λαὸς ἐπεθύμησε νὰ λάβουν τὰ πολιτικὰ δίκαια χιλιάδες Γάλλων, τοὺς ὁποίους ἡ αὐστηρότης τῶν ἐθῶν μας τοὺς ἐστέρει αὐτὰ ἕως τότε· αὐτὸς διὰ νόμων τοὺς ἔδωκε ταῦτα τὰ δίκαια. Ὁ λαὸς ἐπεθύμησε τὴν ἐλευθερίαν· αὐτὸς τοῦ τὴν ἔδωκεν — (ἐδῶ διεκόπη ἡ μέχρι τοῦδε σιωπὴ μὲ μέγαν ψιθυρισμόν· ἀλλ' ὁ ῥήτωρ ἠκολούθει τὸν λόγον του μὲ γεγονωτέραν φωνὴν) — Καὶ ὅμως ζητεῖτε τώρα ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοῦ λαοῦ — Πολῖται! δὲν τὸ λέγω. Σιωπῶ, ὅσα θέλει εἰπεῖν ἡ ἱστορία. Στοχασθῆτε, ὅτι ἡ ἱστορία θέλει κρίνειν ποτὲ τὴν κρίσιν σας, καὶ ὅτι ἡ κρίσις σας θέλει εἶσθαι κρίσις ὅλων τῶν αἰώνων."

Ὅταν ὁ συμβοηθὸς ἐτελείωσεν ἐδῶ, εἶπεν ὁ Λοδοβῖκος μὲ φανερὸν πάθος.

„Πολῖται, σᾶς ἐπροβλήθη τώρα ἡ ἀπολογία μου. Δὲν ἀγαπῶ νὰ τὴν ἐπαναλάβω. Ἐνῷ ὁμιλῶ πρὸς ἐσᾶς τελευταίαν φορὰν ἴσως, σᾶς λέγω, ὅτι ἡ συνείδησίς μου δὲν μὲ ἐλέγχει εἰς τίποτε, καὶ ὅτι οἱ συνήγοροί μου δὲν σᾶς εἶπαν ἄλλο παρὰ τὴν ἀλήθειαν. Ποτὲ δὲν ἐφοβήθην τὸ νὰ ἀνακριθῇ δημοσίως ἡ ζωή μου· ἀλλὰ σπαράσσει τὴν καρδίαν μου, ὅτι εἰς τὴν κατ' ἐμοῦ γραφὴν μὲ κατηγοροῦν, ὅτι ἐγὼ ἠθέλησα τὴν αἱματοχυσίαν τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι εἶμαι αἴτιος τῆς δυστυχίας τῆς 10 Αὐγούστου. Ἤλπιζα, ὅτι αἱ πολλαὶ ἀποδείξεις τῆς ἀγάπης καὶ τῶν φρονημάτων μου, τὰς ὁποίας ἔδειξα πάντοτε εἰς τὸν λαόν, ἠδύναντο νὰ μὲ ἀσφαλίσουν διὰ πάντα ἀπὸ τοιαύτας ἐπιπλήξεις."

Οἱ ὀφθαλμοί του ἐγεμίσθησαν δακρύων εἰς ταύτας τὰς λέξεις. Ἔχεις νὰ εἴπῃς ἀκόμη τι πρὸς ἀπολογίαν σου; ἠρώτησεν ὁ πρόεδρος. „Ὄχι," ἀπεκρίθη ὁ Λοδοβῖκος καὶ ἐφέρθη πάλιν εἰς τὸν πύργον τοῦ Τέμπλου.

Εἰς τὸ Συμβατήριον ἐξυφώθη τώρα ἀγὼν φατριαστικὸς καὶ μανιώδης περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἡ περὶ τοῦ Λοδοβίκου γινομένη κρίσις εἶναι κυρία μὲ

ἔκκλησιν ἢ χωρὶς ἔκκλησιν πρὸς τὸν λαόν; Οἱ Γερουναῖοι, οἵτινες ἐπροσπάθουν μὲ πλαγίους τρόπους νὰ ἀκυρώσουν τὴν ἀπόφασιν, ἐκατηγορήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους ὡς προδόται τοῦ λαοῦ καὶ μυστικοὶ φίλοι τοῦ βασιλέως. Ὁ αὐτὸς Βρισσότιος, ὅς τις μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον συνεισέφερε πολὺ εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ Λοδοβίκου, ἐλέγετο τώρα ὅτι εἶχε κοινωνίαν μὲ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας. Ὁ αὐτὸς Πεθίων, ὅς τις πολλάκις ἐχαιρετήθη ἀπὸ τὸν λαὸν μὲ εὐφημίας, κατεσιγάσθη τώρα, ὅταν ἔλεγε νὰ ἀναφερθῇ ἡ κρίσις τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἀρχικὴν συνέλευσιν. Μετὰ φρικτοὺς λόγους ἀμοιβαίας μανίας (ὕβρεις ἦσαν πρὸ πολλοῦ μικρὰ πράγματα), ἀπεφασίσθη τὴν 14 Ἰανουαρ. νὰ γείνῃ ψηφοφορία περὶ τῶν τριῶν τούτων ζητημάτων: Εἶναι ὁ Λοδοβῖκος Κάπετος *) ἔνοχος; — Πρέπει ἡ περὶ αὐτοῦ κρίσις νὰ κυρωθῇ ἀπὸ τὸν λαόν; — Ποίας ποινῆς εἶναι ἄξιος; — Τὸ πρῶτον ἐβεβαιώθη ὁμοψήφως σχεδόν· τὸ δεύτερον ἀπεβλήθη μὲ 424 ψήφους πρὸς τὰς 283. Περὶ τοῦ τρίτου ἐψηφοφορεῖτο τώρα, ἀφοῦ ἀπεφασίσθη νὰ γείνῃ ἡ ἀπόφασις ὄχι μὲ τὰ δύω τρίτα τῶν ψήφων, καθὼς εἰς ἄλλα ἐγκληματικὰ κριτήρια, ἀλλὰ μὲ τὸ περισσότερον αὐτῶν μέρος, καὶ μὲ μίαν ψῆφον ὑπὲρ τὸ ἥμισυ. Οἱ Γερουναῖοι, στενοχωρούμενοι μὲ τὰς ἐπιπλέξεις κακῶν δημοκρατικῶν, ἔδωκαν τὴν ψῆφον τοῦ θανάτου. Ἡ ψηφηφορία ἤρχισε τὴν 16 περὶ τὴν ἑβδόμην ἑσπερινὴν ὥραν καὶ διήρκεσε σωστὰς εἴσοσι τέσσαρας ὥρας, ἐπειδὴ καθεὶς ἐξήγει τοὺς λόγους βραχύτερα ἢ μακρύτερα. Ἡ νὺξ ἐπερίσσευσε τὸ τρομερὸν τούτου τοῦ συνεδρίου. Οἱ ἀντιπρόσωποι εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο, ἐνοχλούμενοι ἀπὸ τὰς κραυγὰς τοῦ περιεστῶτος πλήθους, μᾶλλον δὲ τῆς συνειδήσεώς των. Ὁ τόπος, ὅπου ἐδίδετο κρασίον ἔξω τῆς συνελεύσεως,

*) Ταύτην τὴν ἐπωνυμίαν ἐδανείσθησαν διὰ τὸν Λοδοβῖκον ἀπὸ τὸν Οὔγωνα Κάπετον, γενάρχην τοῦ βασιλικοῦ οἴκου (ἴδ. Τόμ. Δ', σ. 224).

ἐγεμίσθη σύγκαιρα ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους, οἵτινες ἐφώναζαν, ἐφοβέριζαν, ἐτραγῴδουν, ἐνεθάῤῥυναν τοὺς δειλούς. Λεγένδριος τις (κρεωπώλης) ἐζήτησε νὰ κομματιασθῇ ὁ βασιλεὺς καὶ νὰ σταλθῇ καθὲν τμῆμα του εἰς πᾶσαν μίαν μερίδα τῆς ἐπικρατείας. Ἀλλ' ὅταν ὁ Αὐρηλίας, ἐπικαλούμενος τὸ καθῆκον καὶ τὴν συνείδησίν του, ἔβαλε τὴν ψῆφον τοῦ θανάτου, διηγέρθη ψιθυρισμὸς ἀγανακτήσεως εἰς ὅλον τὸν λαόν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ψηφοφορήσας μετ' αὐτὸν Σεΐϊος ἐξεφώνησε τὸ διαβόητον καὶ τρομερὸν λόγιον: Θάνατος, χωρὶς φλυαρίαν *). Δύω νομοδόται, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς ἦτο ὁ φιλόσοφος Κονδορκέτιος, ἐπρόβαλαν τὴν ποινὴν τῶν κατέργων. Τελειταῖον ἐφανέρωσεν ὁ Πρόεδρος (Βεργνιαύδιος), ὅτι ὁ βασιλεὺς καταδικάζεται εἰς θάνατον μὲ ὑπεροχὴν πέντε ψήφων. Ἡ ἔκκλησις εἰς τὸν λαόν, τὴν ὁποίαν ἐζήτησαν οἱ συνήγοροι τοῦ βασιλέως, ἀπεβλήθη ἀπὸ τὸν Ῥοβισπιέῤῥον. Τὸ ἔθνος (εἶπε) ἐκαταδίκασε τὸν βασιλέα ὄχι μόνον διὰ νὰ κάμῃ ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσῃ μέγα παράδειγμα εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἐλευθερίαν ὅλης τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐξαιρέτως διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν δημόσιον ἡσυχίαν. Ἐπροβλήθη ἔπειτα, ἂν πρέπῃ νὰ γείνῃ εὐθὺς ἡ θανάτωσις, ἢ νὰ ἀναβληθῇ εἰς καιρόν τινά. Ἀλλ' ὁ φόβος τῶν Ἰακωβίνων, καὶ ἡ δειλία τῶν Γερουναίων ἦτο τόσος, ὥστε τὸ πρόβλημα τῆς ἀναβολῆς ἀπεβλήθη μὲ 79 περισσοτέρας ψήφους. Δύω ὅμως ἀντιπρόσωποι, Κερσέντιος καὶ Μανουῆλος, καὶ οἱ δύω δημοτικώτατοι, ἐτόλμησαν νὰ φανερώσουν, ὅτι ἐκβαίνουν ἀπὸ τὸ Συμβατήριον λέγοντες, ὅτι δὲν ὑποφέρουν τὴν ἐντροπὴν νὰ συνεδριάζωσι μὲ ἀνθρώπους τῶν αἱμάτων. Ὁ Μανουὴλ εἶπεν εἰς τὸ γράμμα του: „Ὅταν τὴν 17 Ἰαν. ἐκβῆκεν ἀπὸ τὴν σάλαν διὰ νὰ ἀνα-

*) La mort, sans phrase.

πνεύση ὀλίγον, περιεκυκλώθη ἀπὸ ἀγέλην κριτῶν, οἵτινες τὸν ὕβριζαν, διότι δὲν ἔδωκε ψῆφον θανάτου. Ὁ τίμιος ἀνὴρ δὲν ἠδύνατο νὰ κάμη ἄλλο, εἰμὴ νὰ σκεπασθῆ μὲ τὴν χλαμύδα του."

Ὁ Λοδοβῖκος ἔμαθε τὴν ἀπόφασιν ἀπὸ τὸν Μαλεσερβέσιον, ὅς τις ἔπεσεν ἄφωνος εἰς τοὺς πόδας του μὲ ῥεύματα δακρύων. Ἔδειξεν ἡσυχίαν καὶ σταθερότητα, ἐπειδὴ πρὸ πολλοῦ ἦτο ἡτοιμασμένος διὰ τὸν θάνατον: „Ἐκ δύω ὡρῶν συλλογίζομαι, εἶπεν, ἂν ἔχουν τι νὰ μὲ ἐπιπλήξουν οἱ ὑπήκοοί μου. Σᾶς ὀμνύω μὲ αἴσθημα ἀνθρώπου, ὅς τις εἶναι ἕτοιμος· νὰ παρουσιασθῆ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, ὅτι ποτὲ δὲν ἠθέλησα ἄλλο τίποτε παρὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ μου, ποτὲ δὲν ἔδειξα ἐπιθυμίαν ἐναντίαν εἰς αὐτό." Ὅταν δὲ ὁ Μαλεσερβέσεος ἠθέλησε νὰ τὸν παρηγορήση λέγων, ὅτι ἡ κρίσις ἐμπορεῖ νὰ μὴ ἐκτελεσθῆ, ἐπειδὴ ἐνῷ ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν πολλοὶ τὸν ἐβεβαίωσαν, ὅτι μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς των θέλουν ἁρπάσειν τὸν βασιλέα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν δημίων του, τότε ἐταράχθη, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε μὲ ἐπιμονὴν νὰ ἐμποδίση τοῦτο τὸ ἐγχείρημα: „Δὲν θέλω σὲ τὸ συγχωρήσειν, ἐὰν ἐξ αἰτίας μου χυθῇ μία σταλαγματία αἵματος. Τοῦτο δὲν τὸ ἠθέλησα, ὅταν ἴσως ἠδύνατο νὰ σώση καὶ θρόνον καὶ ζωήν μου, καὶ δὲν τὰ μετανοῶ."

Τὴν 20 Ἰαν. ὑπῆγαν εἰς τὸ Τέμπλον οἱ λειτουροὶ Γαρὰτ, Λεβρύνιος, καὶ ὁ Πολίταρχος τῶν Παρίων καὶ ἄλλοι προεστῶτες τοῦ συνεδρίου διὰ νὰ φέρουν εἰς τὸν βασιλέα τὴν κρίσιν τοῦ θανάτου. Ἀφοῦ τὴν ἤκουσεν ὁ Λοδοβῖκος, ἔδωκεν εἰς τοὺς λειτουργοὺς γράμμα πρὸς τὸ Συμβατήριον, ὅπου τοὺς ἐπαρακάλει νὰ τοῦ δοθῇ ἀναβολὴ τριήμερος διὰ νὰ συναναστραφῇ κατ' αὐτὴν μὲ τὴν οἰκογένειάν του, νὰ τοῦ δοθῇ ἄδεια νὰ μεταχειρισθῇ ἄνορκον πνευματικὸν, τὸν Ἐδεγεβόρθιον, καὶ νὰ συγχωρηθῇ ἡ οἰκογένειά του νὰ μεταβῇ ἐλευθέρως εἰς ὅποιον τόπον θε-

λήσῃ. Μέρος τῆς δεήσεως ταύτης εἰσηκούσθη, καὶ εἰς τὸ περὶ οἰκογενείας ἔγεινεν ἀπόκρισις μὲ τὴν καλήν, μετέπειτα αἰσχρῶς ἀναφανεῖσαν ψευδῆ φράσιν: „Ὁ Γαλλικὸς λαὸς, ὅς τις πάντοτε εἶναι μεγαλόψυχος, θέλει φροντίσειν διὰ τοὺς περιλειπομένους.“ Ἡ ἀναβολὴ ὅμως ἀπεβλήθη, καὶ ὁ θάνατος ἐδιωρίσθη ἀφεύκτως διὰ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν. Ὁ Λοδοβῖκος ἴδε τὴν οἰκογένειάν του μόνον διὰ νὰ τῆς δώσῃ ταύτην τὴν ἀγγελίαν. Ἡ ἀπελπισία τῆς βασιλίσσης, οἱ θρῆνοι τῆς ἀδελφῆς καὶ τῶν τέκνων του ἔκαμαν τὴν σκηνὴν ταύτην τόσον παθητικὴν, ὥστε καὶ ὁ Λοδοβῖκος αὐτὸς ἔχασε σχεδὸν τὴν σταθερότητά του, καὶ ὅταν ἔμενε μόνος, ἐστάθη ἱκανὴν ὥραν ἄφωνος μὲ ὄμματα προσηλωμένα εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἔπειτα ἐξεφώνησε: „Τρομερὰ στιγμὴ ἦτο αὕτη!“ Ἀλλ' αἱ παρηγορίαι τῆς θρησκείας τὸν ἐνεδυνάμωσαν πάλιν, καὶ ἀπήλαυσε δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἥσυχον ὕπνον.

Ἦλθεν ἡ πρωΐα τῆς 21 Ἰαν. ἐσηκώθη ὁ βασιλεὺς τὴν 5 ὥραν, καὶ ἐδέχθη τὴν κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, τὰ ὁποῖα μόλις ἐσυγχώρησαν οἱ φύλακες φοβούμενοι μὴ περιέχουν φαρμάκιον. Ἀλλ' ἡ δέησις νὰ δοθῇ ψαλίδιον, μὲ τὸ ὁποῖον νὰ κουρεύσῃ τὰ μαλλία τοῦ βασιλέως ὁ θαλαμηπόλος Κλερῦς, ἀπεβλήθη μὲ σκληρότητα. Ὁ φυλακωμένος ἐμπορεῖ νὰ θανατωθῇ αὐτοχείρως· δι' αὐτὸν εἶναι καλὸς ὁ δήμιος — ἦτο ἡ ἀπόκρισις. Ἀπὸ τῆς πέμπτης ὥρας ἠκούετο ὁ θόρυβος τῶν στρατευμάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἔμελλε νὰ γείνῃ ἡ θανάτωσις, ἀλλὰ τὴν 9 ὥραν ὑπῆγεν ὁ Σαντέριος μὲ στρατιώτας νὰ παραλάβῃ τὸ θῦμα. Ὁ Λοδοβῖκος ἐπλησίασεν εἰς ἕνα ἐκ τούτων — (ἦτο ἐνορκός τις ἱερεὺς, ὀνόματι Ῥοὺξ) — μὲ χαρτίον περιέχον τὴν διαθήκην του: „Σὲ παρακαλῶ, τοῦ εἶπε, δὸς τὸ γράμμα τοῦτο εἰς τὴν βασίλισσαν — εἰς τὴν γυναῖκα μου“ ἐπρόσθεσε παραυτα διορθόνων τὸ λάθος. — Εἶμαι παραγγελμένος νὰ σὲ φέρω μόνον εἰς

τὸ σφαγεῖον, ἀπεκρίθη ὁ ἀπάνθρωπος. „Καλὰ λοιπὸν, εἶπεν ὁ βασιλεύς· ἂς ὑπάγωμεν. Εἰς τὴν δευτέραν αὐλὴν ἀνέβη ἀγωγιασμένην ἅμαξαν μετὰ τοῦ πνευματικοῦ του καὶ δύω στρατιωτῶν. Ἀργοπόρως ὑπήγαινε διὰ τῶν δρόμων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σκεπασμένοι μὲ στρατεύματα καὶ μὲ κανόνια. Ἡ ὄψις του ἦτο σοβαρὰ, ἀλλ' ὄχι περίλυπος, ἐπειδὴ ἀφέθη ὁλοτελῶς εἰς τὴν τύχην του. Τὸ σφαγεῖον ἐστήθη εἰς τὴν ἀντικρὺ τῶν Τουϊλεριῶν ἀγορὰν ἐπάνω εἰς τὸ ὑποπόδιον τοῦ συντριφθέντος ἀνδριάντος Λοδοβίκου τοῦ ΙΕ'. Ὅταν ἡ ἅμαξα ἐστάθη, εἶπε μὲ ἀδιαφορίαν ὁ Λοδοβῖκος: „Ἐφθάσαμεν λοιπόν." Ἀλλ' ἐφάνη ὅτι ἐταράχθη, ὅταν ὁ δήμιος καὶ οἱ βοηθοί του τὸν ἐδέχθησαν εἰς τὴν σκάλαν τοῦ σφαγείου, καὶ ἐκεῖ τὸν ἐξέδυσαν τὸ ἱμάτιόν του. Τότε εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ πνευματικός του: „Υἱὲ τοῦ ἁγίου Λοδοβίκου· ἀνάβηθι εἰς τὸν οὐρανόν," καὶ μετὰ τοῦτο ἀνέβη θαῤῥαλέος τὴν σκάλαν. Ἐπάνωθεν ἔῤῥιψεν ἓν βλέμμα πρὸς τὸν λαὸν καὶ πρὸς τὰς Τουϊλερίας. Ἡ ἀγορὰ ἦτο πιασμένη ἀπὸ ἀναρίθμητον πλῆθος θεατῶν, καὶ ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδας τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς· εἰς διάστημά τι ἔστεκαν πολλὰ κανόνια γεμάτα μὲ καρτάτσια, καὶ βλέποντα εἰς τὸ σφαγεῖον. Ὅταν τὸν ἐπίασαν οἱ δήμιοι διὰ νὰ τὸν ἐνδύσουν τὸ ἔνδυμα τῆς ἁμαρτίας, νὰ τοῦ κόψουν τὰ μαλλία, καὶ νὰ τοῦ δέσουν ὀπισθάγκωνα τὰς χεῖρας· δὲν ἔστερξε, καὶ μάλιστα τὸ τελευταῖον· τὰ ἐδέχθη ὅμως ὅλα, ὅταν ὁ ἱερεύς του εἶπεν, ὅτι μὲ ταῦτα γίνεται ὁμοιότερος μὲ τὸν Σωτῆρα. Μὲ τοῦτο τὸ σχῆμα ἐπάτησεν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ σφαγείου πρὸς τὸ παλάτιον, καὶ ἔκαμε νεῦμα εἰς τὴν πολεμικὴν μουσικὴν νὰ σιωπήσῃ. Χωρὶς νὰ θέλῃ ἐσιώπησεν, ὅταν ἔλαβε τὸ πρόσταγμα τοῦτο, καὶ τώρα ὡμίλησεν ὁ βασιλεὺς τόσον τρανὰ, ὥστε ἠκούσθη ἕως τὸν κῆπον τῶν Τουϊλεριῶν: „Γάλλοι! ἀποθνήσκω ἀναιτίως. Συγχωρῶ τοὺς ἐχθρούς μου. Εὐ-

χομαι νὰ τοὺς συγχωρήσῃ καὶ ὁ Θεὸς, καὶ νὰ ταχύνῃ ὁ θάνατός μου τὴν εὐτυχίαν τῆς Γαλλίας." Αἱ τελευταῖαι λέξεις ἐπνίγησαν ἀπὸ τὸν ἦχον τῶν σαλπίγγων, αἵτινες ἤρχισαν νὰ ἀκούωνται διὰ προσταγῆς τοῦ Σαντερίου. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἔπεσεν ἡ κεφαλή του ὑποκάτω τῆς μηχανῆς. Εἷς ἀπὸ τοὺς δούλους τοῦ δημίου τὴν ἥρπασεν εὐθὺς, καὶ τὴν περιέφερεν ὁλόγυρα τοῦ σφαγείου, ἐνῷ πανταχόθεν ἠχολόγουν αἱ κραυγαί: „Ζήτω τὸ ἔθνος, ζήτω ἡ ἐλευθερία!" Σκιάδια καὶ πῖλοι ἐῤῥίπτοντο εἰς τὸν ἀέρα· πολλοὶ ἐβύθιζαν τὰ μανδήλιά των εἰς τὸ αἷμα. Εἰς τὰ πρόσωπα τῶν θεατῶν δὲν ἐπαρατηρεῖτο οὔτε ἔλεος, οὔτε αἴσθησις τοῦ γενομένου κακουργήματος. Οἱ περισσότεροι ἔδειχναν θηριώδη χαράν· οἱ λοιποὶ, μωρὰν περιέργειαν. Εὐθὺς μετὰ τὴν θανάτωσιν ἐχόρευαν ὁ ὄχλος ὁλόγυρα τοῦ σφαγείου. Κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ χύσῃ ἓν δάκρυον. Τὸ βραδὺ ἦσαν γεμάτα τὰ θέατρα, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας δὲν ὡμίλει κανεὶς πλέον εἰς τοὺς Παρισίους περὶ τῆς τρομερᾶς πράξεως. Μόνον ἡ συκοφαντία ἐξύψωσε τὴν φωνήν της μετά τινας ἑβδομάδας, καὶ διὰ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν δυστυχῆ Λοδοβῖκον καὶ τὸ κλέος τῆς σταθερότητος, ἐξήπλωσεν ὁ ὡς ἀγχίνους συγγραφεὺς γνωστὸς Χαμφόρτιος, τότε θερμὸς Ἰακωβῖνος, τὴν διήγησιν, ὅτι εἶχε μέχρι τελευταίας στιγμῆς τὴν ἐλπίδα ὅτι θέλει ἐλεηθῆν, καὶ ὅταν ἐγνώρισε τὴν ἀπάτην του ἔκραξε μὲ μικρόψυχον ἀπελπισίαν: „Εἶμαι χαμένος," ἕως οὗ μὲ βίαν ἐβάλθη ὑποκάτω τῆς Γυϊλλοτίνης. Ἔφερνε δὲ μάρτυρα τοῦ λεγομένου τὸν δήμιον Σαμψών. Ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας ἐπαρακίνησε τὸν Σαμψὼν νὰ ἀναιρέσῃ τὸ ψεῦδος τοῦτο διὰ τῶν ἐφημερίδων, καὶ νὰ ἐπαινέσῃ εἰς αὐτὰς τὴν ἀδιαφορίαν καὶ σταθερότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὑπέφερε τὰ πάντα τὸ βασιλικὸν θῦμα.

Ὁ Λοδοβῖκος ἐγεννήθη τὴν 23 Αὐγούστου 1754, καὶ ἑπομένως ἦτο ἡλικίας τριάκοντα ὀκτὼ ἐτῶν καὶ πέντε

μηνῶν, ὅταν ἐπλήρωσε τὸ δυστυχὲς τέλος του. Τὰ ἀδικήματά του δὲν ἐπίστευαν οὐδὲ οἱ κριταὶ, οἵτινες τὸν ἐκαταδίκασαν. Ἀλλ' ὅσον θαυμαστὴ εἶναι ἡ ἀθωότης καὶ ἡ εὐγενὴς καὶ ἀγαθοποιὸς καρδία του, τόσον ἀποδεικνύει καθαρὰ ἡ ἱστορία του, ὅτι ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ἡμερότης του ἐπέφεραν μεγαλητέραν φθορὰν καὶ δυστυχίαν παρ' ὅσην δύνανται νὰ προξενήσωσιν εἰς τὰ ἔθνη οἱ ἀπανθρωπότατοι τύραννοι *).

14. Ἡ Ἀγγλία ἐμβαίνει εἰς τὴν κορυφὴν τῶν συμμάχων ἐναντίον τῆς Γαλλίας.

Θεωρουμένη ἡ βασιλοκτονία ἀπὸ πᾶν ἄλλο μέρος ἐκτὸς τῆς διὰ φόνων καὶ ἀπανθρωπιῶν φιλοδοξίας τῶν Ἰακωβίνων, οἵτινες ἐσπούδαζαν νὰ παραλάβουν τὴν ἐξουσίαν, ὄχι μόνον ἦτο αἰσχρὰ, ἀλλὰ καὶ ἀνόητος πρᾶξις, ἐπειδὴ ἐπλήθυνε τοὺς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς τῆς δημοκρατίας, ἔκαμε πληρεξουσίους τοὺς μετανάστας Πρίγκιπας, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν περιέβαλλε τὴν λαμπρότητα τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἰακωβινισμοῦ πολλοὶ δημοκρατικοὶ ἔρριπταν τὴν αἰτίαν εἰς τοὺς βασιλόφρονας, οἵτινες διὰ μυστικῶν μέσων ἐνήργησαν τὸν θάνατον ὡς ὠφέλιμον εἰς αὐτοὺς καὶ ἐναντίον εἰς τὸ ὄφελος τῆς δημοκρατίας. Κανένα φρόνιμον δὲν δύναται νὰ ἀπατήσῃ ἡ ἀπολογία αὕτη τῶν ἀπανθρώπων. Εἶναι ὅμως ἀληθινὸν, ὅτι πολλοὶ βασιλόφρονες ἴδαν τὸν θάνατον ὄχι μὲ ἀθυμίαν, οἱ μὲν, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν τὸν βασιλέα ἀνίκανον πλέον νὰ ἀναβῇ τὸν θρόνον ἐντίμως, οἱ δὲ, ὅτι ἐνόμιζαν τὸ

*) Ἐξαίρετα ἐχαρακτηρίσθη ἀπὸ τὸν Βερτράνδον Μολλεβίλλιον μὲ τοὺς δύω ὡραίους στίχους:

Il ne sut que mourir, aimer et pardonnér;
S'il avoit su punir, il avoit dû regner.
Ἤξευρες νὰ ἀποθνήσκῃς, ν' ἀγαπᾷς νὰ συγχωρῇς.
Ἐβασίλευες ἀκόμη, ἐὰν καὶ νὰ τιμωρῇς.

τέλος τῶν παθῶν του ἀγαπητὸν εἰς αὐτὸν · οἱ δὲ περισσότεροι, ἐπειδὴ ἤλπιζαν ὅτι ἡ βασιλοκτονία θέλει κάμειν ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαὸν τὸν κατὰ τῶν Ἰακωβίνων θάνατον, καὶ ὅτι θέλει ὁπλίσειν κατ' αὐτῶν τὰ μέχρι τοῦδε ἀμέτοχα τοῦ πολέμου βασίλεια.

Ἡ ἐλπίς των αὕτη ἐπληρώθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Κατ' ἀρχὰς ἤλπιζαν μεγάλως οἱ πρωταίτιοι τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν φιλίαν ταύτης τῆς δυνάμεως, ἐπῄνουν τὸ Ἀγγλικὸν πολίτευμα ὡς παράδειγμα καὶ ἀρχέτυπον τοῦ ἰδικοῦ των, καὶ πάντοτε ἐξέφραζαν τὴν ἀγάπην καὶ τιμὴν πρὸς τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος. Αἱ τιμαὶ αὗται ἀνταπεδίδοντο ἀπὸ μέγα πλῆθος φιλοκαίνων Ἄγγλων. Συγχωρούμενοι ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πολιτικοῦ των συντάγματος, ἐσύστησαν πολλαχοῦ ἑταιρείας λαοῦ, ἢ καταγώγια Βιγίων, εἰς Λονδίνιον χωριστὴν ἑταιρείαν μεταπολιτεύσεως, ἥτις ἐδόξαζε τὰ Γαλλικὰ πράγματα διὰ συμποσίων, δημηγοριῶν, προπόσεων, καὶ ἐχαιρέτησε τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν μὲ ἰδίαν της πρεσβείαν, ἥτις ἔλαβε πανέντιμον ὑποδοχὴν καὶ δεξίωσιν. Ἡ συνορκωτικὴ ἑορτὴ τῆς 14 Ἰουλίου 1790 ἐπανηγυρίσθη μὲ λαμπρὸν συμπόσιον, ὁπότε ὁ προεδρεύων Λὸρδ Στανόπιος ἐσύστησε τὰ εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπικρατοῦντα πολιτικὰ δόγματα ὡς ἀσφαλῆ μέσα γενικῆς εὐδαιμονίας, καὶ ἡ εὐχή του νὰ δεθῇ μεταξὺ Μεγάλης Βρετανίας καὶ Γαλλίας συμμαχία πρὸς στερέωσιν αἰωνίου εἰρήνης ἠκούσθη μὲ ἔπαινον μέγαν. Ἐξαιρέτως δὲ ἔκαμναν μεγάλα ἐγκώμια τῆς μεταπολιτεύσεως οἱ δύω ἀντιθετικοὶ ῥήτορες Φὼξ καὶ Σεριδάνιος. Τόσον μεγαλητέραν ἀπορίαν ἐπροξένει ὁ Βούρκιος, ὅς τις ἐσυνηγόρησε ποτὲ τὴν Ἀμερικανὴν μεταπολίτευσιν μὲ διάπυρον ζῆλον, καὶ τώρα ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τοὺς ὁμόφρονάς του ὡμίλει μὲ σφοδρότητα κατὰ τῆς νεογαλλικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἀνοήτων ἐπαινετῶν των. Ὅταν ὁ Φὼξ καὶ ὁ Σεριδάνιος ἐπροσπάθησαν νὰ ἀπολογηθῶσι περὶ

τῶν φρονημάτων των, ἐσηκώθη ὁ Βούρκιος καὶ εἶπεν, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς φίλους του, καὶ ἀπὸ τὰ πολιτικά των φρονήματα· λόγον, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀκούσῃ ὁ Φὼξ ἀδακρυτί. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐξέδωκεν ὁ Βούρκιος τὸ περίφημον σύγγραμμά του „Παρατηρήσεις περὶ τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως,“ ὅπου ἐπροσπάθει νὰ κρημνίσῃ καταγῆς τοὺς ἐμπαθεῖς θαυμαστὰς τῆς μεταπολιτεύσεως μὲ ἐπίσης ἐμπαθῆ καταδίκην ὅλων τῶν ἀρχῶν καὶ πράξεων τῶν ἀρχηγῶν της· σύγγραμμα πλῆρες μεγάλων ἀληθειῶν καὶ λαμπρᾶς εὐφραδείας, τὸ ὁποῖον φαίνεται μάλιστα μὲν ὅτι ἐγράφη ἐναντίον τῶν Ἄγγλων φίλων τῆς μεταπολιτεύσεως καὶ ὑπὲρ τοῦ Βρεταννικοῦ πολιτεύματος, παρεκτὸς ὅμως τούτου περιέχει γενικὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἀρχαίας Εὐρωπαϊκῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, καθὼς ἀνεπτύχθη αὕτη κατὰ μικρὸν φυσικῶς, ἐναντίον τῆς μεταπλαστικῆς σπουδῆς τῶν καινοτόμων, καὶ μόνον σφάλμα ἔχει, ὅτι ἐνῷ ἐπαινεῖ καθ' ὑπερβολὴν τὰ ἀρχαῖα παρατρέχει τὴν κακὴν φορὰν, τὴν ὁποίαν εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰς τέχνας τοῦ χρηματικοῦ, στρατιωτικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ συστήματος. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο συνεισέφερεν ἐξαιρέτως νὰ κανονίσῃ τὴν κρίσιν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους κατὰ τῆς μεταπολιτεύσεως, μ' ὅλον ὅτι ἦσαν ἀκόμη πολλοὶ ζηλωταί της, καὶ ὁ Φὼξ δὲν ἔλειπε νὰ τὴν συνηγορῇ.

Ἔμενεν ὅμως πάντη ἀδιάφορος εἰς ὅλα ταῦτα ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις. Οἱ βασιλόφρονες τὴν ἐκατηγόρουν, ὅτι ἤθελε νὰ ἐκδικήσῃ ἀγενῶς τὸν Λοδοβῖκον ΙΣΤ', διὰ τὴν ὁποίαν ἔδωκε βοήθειαν εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς, καὶ ἐνῷ δὲν ἐλάμβανε μετοχὴν τῆς συμμαχίας τῶν δυνάμεων πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ δυστυχοῦς βασιλέως, ἐφαίνετο ὅτι ἐστερέονε τὴν εἰκασίαν ταύτην. Οἱ δημαγωγοὶ ὅμως τῆς Γαλλίας εἰς μάτην ἤλπιζαν ὅτι θέλουν συνδεθῆν μὲ τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ Ἀγγλία, ἀνταγωνιζομένη τότε πρὸς τὴν Ῥωσίαν, καὶ

διαφιλονεικοῦσα μὲ τὴν Ἰσπανίαν μέχρις ὁπλισμοῦ, καὶ ἐκλαμβάνουσα τὸ πρᾶγμα τῆς Γαλλίας ἀβλαβὲς εἰς αὐτὴν, ἐπαρατήρει μὲ ψυχρότητα γειτονικὸν κραδασμὸν, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Βρετανικοὶ λειτουργοὶ ἔπρεπε νὰ στρέψωσιν ὅλην τὴν προσοχήν των, καὶ μὲ τὴν ἔντονον συμβοήθειάν των νὰ σώσουν καὶ τὸν δυστυχῆ Λοδοβῖκον, καὶ τὴν Εὐρώπην νὰ φυλάξουν ἀπὸ τὰ πάνδεινα ἐπακόλουθα τῆς ὀχλαγωγίας. Διὰ τοῦτο ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἔμενεν εἰς Παρισίους, ἕως οὗ ἐφυλακώθη ὁ Λοδοβῖκος εἰς τὸ Τέμπλον· καὶ ὅταν μετὰ τοῦτο ἀνεκαλέσθη, ἔγεινε μὲ τρόπον, ὅς τις ἔκαμνε τοὺς Γάλλους νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι εὔκολα πάλιν θέλει ἐπιστρέφειν, καὶ ἐδιώρισαν τὸν εἰς Λονδίνιον Γαλλικὸν πρέσβυν Σαυελῖνον νὰ μείνῃ ἐκεῖ, καὶ ὅταν ἐκεῖνος τοὺς ἔγραψεν, ὅτι δὲν γίνεται πλέον διπλωματικῆς ἐργασίας μέτοχος ἀπὸ μέρους τῆς Ἀγγλικῆς αὐλῆς.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐξυπνίσθησαν οἱ λειτουργοὶ ἀπὸ τὸν λήθαργον ἐκ τοῦ κινδύνου, τὸν ὁποῖον ἔφερνεν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ἡ ἐν Ἰαμμαππίσῳ νίκη τοῦ Δυμορουζίου καὶ ἡ κυρίευσις τοῦ Αὐστριακοῦ Βελγίου, καὶ τὸν Ὀκτώβ. 1792 ἐπαρακίνησαν τὸν βασιλέα νὰ ἀνοίξῃ τὸ κοινοβούλιον μὲ λόγον σημαντικὸν πολέμου. Εἰς τὰς ἐκ τούτου διεγερθείσας διακροτήσεις ἐσυμβούλευσεν ὁ Φὼξ εἰς τὴν κάτω Βουλὴν νὰ σταλθῇ πρεσβεία εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ νὰ δοκιμάσῃ τὴν συντήρησιν τῆς εἰρήνης, καὶ ὁ Μαρκέσιος Λανσδόβνιος ἔκαμε τὸ αὐτὸ πρόβλημα εἰς τὴν ἄνω μὲ τοὺς ἀξιεπαίνους λόγους, ὅτι ἡ Ἀγγλία πρέπει νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἀποδιώξῃ τὴν προκειμένην τύχην τοῦ δυστυχοῦς βασιλέως.: „Δὲν ἔχω κλίσιν, εἶπε, νὰ κολακεύω βασιλεῖς· ἀλλὰ τὸ ἔργον μου δύναται νὰ ἀθωωθῇ εἰς πρόσωπον, τὸ ὁποῖον καθυβρίζεται ἀναξίως. Ἡ ἀλήθεια μὲ ἀναγκάζει νὰ εἴπω, ὅτι ἐὰν βασιλεὺς πρέπῃ νὰ εὐγνωμονῆται ἀπὸ τὸν λαόν του, εἶναι Λοδοβῖκος ὁ ΙϚ. Τοιοῦτος βασιλεὺς δὲν εἶναι ποιῆς ἀξι-

ος· διὰ τοῦτο χρέος ἔχουν ὅλα τὰ ἔθνη νὰ τὸν προστατεύσωσιν. Ἡ Ἀγγλία εἶναι ὑπόχρεως εἰς τοῦτο πρὸ πάντων. Ἔχω αἰτίας νὰ πιστεύω, ὅτι τὸ δυστυχὲς ὑπὸ τῆς Βρετανίας δοθὲν παράδειγμα τῆς θανατώσεως Καρόλου τοῦ Α' ἐνεθάῤῥυνε τοὺς Γάλλους νὰ κρισολογήσωσι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα των· οὐδ' ἐμπορεῖ παρὰ τὴν Ἀγγλίαν νὰ κάμῃ τοιαύτην μεσιτείαν ἄλλο ἔθνος, ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι ἔχουν ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τιμιότητός μας, καὶ τοὺς ἐδώκαμεν εἰς τοῦτο δίκαιον μὲ τὴν φυλαχθεῖσαν οὐδετερότητά μας εἰς ὅλην των τὴν μεταπολίτευσιν." Ἀλλ' οἱ ἀξιέπαινοι οὗτοι λόγοι ἐπολεμήθησαν ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ σφοδρότητα τοῦ Βουρκίου, Γρεμβιλλίου καὶ ἄλλων. Ὁ Βούρκιος εἶπεν, ὅτι φρίττει στοχαζόμενος ὅτι ἡ πατρίς του θέλει κάμειν ὁποιανδήποτε κοινωνίαν μὲ σωρὸν κακοηθεστάτων ἀνθρώπων, οἵτινες τὸ ὄνομα „ἄνθρωπος" ἀτιμάζουσι περισσότερον παρὰ τὰ αἱμοβόρα καὶ ἀνθρωποφάγα ἔθνη τῶν ἀγρίων· μὲ κακοήθεις, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὸν κατάλογον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ λειτουργὸς Γρεμβίλλιος ἐβεβαίονεν, ὅτι δὲν εὑρίσκεται Ἄγγλος μὲ τόσον ὀλίγην ἀρετὴν καὶ τιμὴν, ὥστε νὰ ἀναλάβῃ τοιαύτην πρεσβείαν. Ὡσαύτως ἀντέστη καὶ ὁ Λὸρδ Σεφίελδος, ὅς τις ἦτο πρότερον φίλος τῆς μεταπολιτεύσεως. Ὠνόμαζε τοὺς Γάλλους οὐδαμινώτατον ἔθνος, μὲ τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τις κοινωνίαν: „Τίς ἐξεύρει, ἐφώναξε, πόσον ταχέως Βρετανοὶ οὐδαμινοὶ ἐμποροῦν νὰ φέρουν τοὺς Γάλλους εἰς τὴν Ἀγγλίαν; — Πόσον ταχέως αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα μας χωρὶς παρατήρησιν βαθμοῦ, κάλλους, ἀρετῆς, θέλουν ῥιφθῆν εἰς τὰς φυλακὰς, καὶ ἔπειτα νὰ ἀτιμασθῶσι καὶ νὰ φονευθῶσιν;" Εἰς μάτην ἔγειναν ἀποκρίσεις, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὰ ἔχει Πρόξενον εἰς Ἀλγείριον καὶ στέλλει πρέσβεις εἰς τὸ Μαρόκκον, ἐνῷ δὲν εἶναι Ἄγγλος, ὅς τις δὲν βδελύσσεται τὴν κυβέρνησιν τούτων τῶν

πολιτειῶν· εἰς μάτην οἱ βασιλικοὶ Πρίγκιπες παρόντες ἐπροσπάθουν μὲ νεύματα καὶ λόγια νὰ διεγείρουν συμπάθειαν πρὸς τὸν βασιλέα· ἡ ἰδιοτροπία ἐνίκησε καὶ ὁ Λοδοβῖκος ἀφέθη εἰς χεῖρας τῶν δημίων. Εὐκόλως λοιπὸν οἱ συγγραφεῖς τῆς δημαγωγίας ἀπέδιδαν τὴν αἰτίαν τῆς βασιλοκτονίας εἰς τοὺς βασιλόφρονας, ἐπειδὴ δὲν ἔκαμαν τὸ παραμικρὸν διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πρᾶξιν. Ἀλλ' ὅταν τὸ ἑσπέρας τῆς 23 Ἰαν. ἔφθασεν εἰς Λονδίνιον ἡ οἰκτρὰ ἀγγελία, εὐθὺς ἐκλείσθησαν τὰ θέατρα κατὰ ζήτησιν τῶν θεωρῶν, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐπροστάχθη ὁ Γαλλικὸς πρέσβυς νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ Λονδίνιον εἰς διάστημα ὀκτὼ ἡμερῶν. Καὶ ὁ Φὼξ αὐτὸς ἐσυμφώνησεν ἀπολύτως εἰς τὰ προβλήματα νὰ ἐκλάβῃ τὰ γράμματα τοῦ κοινοβουλίου, τὰ ὁποῖα ἐφανέροναν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ βασιλέως διὰ τὸν φόνον τοῦ Λοδοβίκου ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων του, καὶ ἐκοινοποίησεν εἰς ὅλους τὴν γνώμην του: „Νομίζω τὴν ἀδικίαν τῶν Γάλλων κατὰ τοῦ δυστυχοῦς βασιλέως ἐναντίαν εἰς ὅλας τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης. Τὰ ἀδικήματα κρίνονται κατὰ νόμους ὑπάρχοντας, καὶ ὄχι μὲ τοιούτους, οἵτινες ἔγειναν μετὰ τὸ ἀδίκημα.“ Ἐξεδόθη πάραυτα προσταγὴ τοῦ βασιλέως διὰ πρεσβείας εἰς τὴν κάτω Βουλὴν νὰ ἑτοιμασθοῦν αἱ πεζαὶ καὶ θαλάσσιοι δυνάμεις πρὸς ἀσφαλισμὸν τῆς κυριότητός του, καὶ εἰς τὸ νὰ βοηθήσῃ ἀπολύτως τοὺς συμμάχους κατὰ τῆς Γαλλίας, ἥτις φοβερίζει ὄλεθρον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην μὲ τὸ ἀπάνθρωπον πολίτευμά της. Ὁ Πίττιος εἰς ἐκτεταμένον του λόγον ἐξήγησε περισσότερον τὸν σκοπὸν τοῦτον τῶν Γάλλων, καὶ ἐθεμελίωσε τὰς ἰδιαιτέρας του κατηγορίας κατὰ τῆς Γαλλίας εἰς τὸ ψήφισμα τοῦ Συμβατηρίου τῆς 19 Νοεμβρίου, τὸ ὁποῖον ἐπρόσφερεν ἀδελφισμὸν καὶ βοήθειαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν νὰ ἐξαναλάβουν τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ εἰς τοὺς σκοποὺς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὁ Δυμορούζιος νὰ κτυπήσῃ καὶ νὰ κυ-

ριεύσῃ τὴν Ὀλλανδίαν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ ἀντίθεσις ἐπροσπάθησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προσβολὴν ὡς ἄσκοπον, καὶ ἴσως ἤθελε ματαιώσειν τοὺς ἀγῶνας τοῦ Πίττ, ἐὰν αὐτὸ τὸ Συμβατήριον διὰ προβλήματος τοῦ Βρισσοτίου, ὅς τις ἔκαμε κατηγορίαν πικρὰν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, δὲν ἐκήρυττε τὸν πόλεμον καὶ κατ' αὐτῆς τῆς δυνάμεως τὴν 1 Φεβρ. καὶ ἐνταυτῷ κατὰ τοῦ κυβερνήτορος τῆς Ὀλλανδίας, ὅς τις εἶναι πλέον ὑπήκοος παρὰ σύμμαχος τῆς Ἀγγλίας. Ἡ πολυετὴς λοιπὸν τιμὴ τῶν Γάλλων, τὴν ὁποίαν ἔκαμναν εἰς τοὺς Ἄγγλους, παρεχώρησεν εἰς μανιῶδες μῖσος, καθὼς συνειθίζει νὰ ἀκολουθῇ εἰς καταφρονημένην ἀγάπην, καὶ ἔκτοτε ἡ ἐξουδένωσις τῆς Ἀγγλικῆς δυνάμεως ἔγεινεν ἀγαπητὴ ἰδέα ὅλων τῶν διαδεχθεισῶν ἀλλήλας ἐφεξῆς φατριῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ἡ δὲ Ἀγγλία, ἐξυπνισθεῖσα διὰ τούτου τοῦ μίσους ἀπὸ τὴν ἀδρανῆ πολιτικὴν τῶν διαπραγματεύσεών της, ἀνέπτυξεν εἰς εἰκοσαετῆ ἀγῶνα δυνάμεις, τὰς ὁποίας οὐδ' αὐτὴ δὲν ἐπίστευε, καὶ ἔγεινε κέντρον τῆς συμμαχίας, μὲ τὴν ὁποίαν συνεκρατήθησαν ἐφεξῆς ὅλαι αἱ Εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις, ἐὰν ἐξαιρεθοῦν ἡ Σβεκία, ἡ Δανία καὶ αἱ Ἰταλικαὶ δημοκρατίαι. Πανταχοῦ ὁ Πίττ καὶ μὲ μεγάλας δυνάμεις καὶ με μικρὰς πολιτείας ἔκλειε χρηματικὰς συμμαχίας, πανταχοῦ ἔστελνεν ἀργύριον καὶ ὑποσχέσεις μόνον διὰ νὰ κινήσῃ στρατιώτας ἐναντίον τῆς δημοκρατικῆς Γαλλίας. Μὲ ἀξιοθαύματον σταθερότητα, ἀκλόνητος ὑπὸ τῆς μεταβολῆς τῆς τύχης καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐκπιπτόντων συμμάχων, ἐπέμενεν εἰς τὴν πρόθεσίν του νὰ καταπολεμήσῃ τὰ διδάγματα καὶ τὰ ἔργα τῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ τὴν ταχέως ἀναπτυχθεῖσαν φιλοδορικτησίαν τῆς νέας δημοκρατίας νὰ συστείλῃ εἰς τὰ σύνορα τῆς παλαιᾶς Γαλλίας. Κρῖμα ὅμως, ὅτι ὁ Πίττ δὲν ἦτο ψιλὸς φορτηγὸς καὶ πληρωτὴς τῆς συμμαχίας· ἦτο καὶ ψυχὴ αὐτῆς, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτὴ;

τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἄλλην Εὐρώπην, ἦτο περικλεισμένη εἰς στενὰ ὅρια τῆς καρδίας. Δὲν ἐγνώριζεν ἄλλην πολιτικὴν σοφίαν εἰμὴ χρηματικοὺς καὶ ἐμπορικοὺς λογαριασμούς· δὲν ἐγνώριζεν ἄλλα μέσα, εἰμὴ ἀργύριον καὶ στρατιώτας· δὲν ᾐσθάνετο ἄλλο καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος, εἰμὴ ἀπόλυτον διατήρησιν καὶ ἀποκατάστασιν τῶν πολιτικῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχαν εἰς τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας· δὲν ἐγνώριζεν ἄλλον ὑψηλότερον θρίαμβον, εἰμὴ κυρίευσιν ἢ ἀφανισμὸν τῶν Γαλλικῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς ἐμπορίας των. Προσέτι ἤθελεν ὁ Πίττ διὰ τοῦ κατὰ τῆς μεταπολιτεύσεως ἀγῶνος νὰ ἀσθενίσῃ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἀντίθετον μερίδα συγκρίνων αὐτὴν μὲ τὴν Γαλλικὴν δημαγωγίαν, καὶ νὰ ὑψώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ στέμματος ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν στοιχείων τοῦ πολιτεύματος. Διὰ τοὺς σκοποὺς τούτους ἦτο εἰς τὸν Βρετανικὸν λειτουργὸν, καθὼς εἰς τοὺς δημαγωγοὺς διὰ τοὺς ἰδικούς των, πᾶν μέσον δίκαιον, μὲ μόνην διαφορὰν, ὅτι οἱ δεύτεροι ὡμολόγουν εἰλικρινῶς καὶ μὲ ὁρμητικὴν μανίαν ὅτι ἦσαν ἐχθροὶ τῶν βασιλέων καὶ ἡγεμόνων, ὁ δὲ πρῶτος ἠκολούθει τοὺς σκοπούς του μὲ ψυχρὸν ἐπιλογισμόν.

Τοιοῦτος ἡγεμὼν τῆς συμμαχίας ἦτο ὀλίγον ἱκανὸς νὰ διεγείρῃ τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἀπητοῦντο κατὰ τῆς μεταπολιτεύσεως. Ἰδέαι ἠδύναντο νὰ καταπολεμηθῶσι μὲ ἰδέας, τὰ ἀπατηλὰ εἴδωλα τῆς ψευδοπολιτικῆς ἔπρεπε νὰ σκορπισθῶσι μὲ τὴν φωτιστικὴν καὶ θερμαντικὴν ἀκτῖνα τῆς γνησίας πολιτικῆς, ἥτις ἐνεργεῖ εἰς τὸ λογικὸν, εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ δικαιοσύνην. Ἀλλ' ὁ Πίττ, ὅςτις ἤθελε νὰ σώσῃ τὸ οἰκοδόμημα τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως διὰ τῶν μέσων τῆς τοῦ μυστικοῦ βουλευτηρίου πολιτικῆς, ἔκαμνε καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸν ἀγῶνα του διὰ τούτων τῶν μέσων τόσον μισητὸν, ὥστε ἡ κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησις ἐσμίκρυνε καὶ τὴν ἀποστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεαν τὰ κακὰ τῆς μετα-

πολιτεύσεως. Ἡ αἱματοδιψὴς τυραννία τοῦ Συμβατηρίου ἠθωόνετο ἀπὸ πολλοὺς μὲ τὸν ἔρημον Μακιαβελισμὸν τοῦ Ἀγγλικοῦ λειτουργείου, τὸ ὁποῖον μὲ ἄλλην μορφὴν ἐσυγχώρει τὰ πάντα. Καὶ πῶς ἠδύνατο ὁ Πὶττ νὰ ἀναπαύσῃ τὰ ἔθνη, καὶ νὰ ἑνώσῃ ὅλων τῶν ἀγαθῶν τὴν πληροφορίαν κατὰ τῆς ὀλεθρίου μεταπολιτεύσεως, ἐνῷ δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ συγκρατήσῃ τὰς αὐλὰς, τῶν ὁποίων ἐκινδύνευεν ἡ ὕπαρξις, καὶ εἰς πολλοὺς συμμάχους ἔστελνεν ὀλίγον ἀργύριον, ἐνῷ ἐκεῖνοι ἐκίνουν ὀλιγωτέρους στρατιώτας παρ' ὅσον ἀνταμείβοντο διὰ τῶν βοηθητικῶν χρημάτων;

Ἡ μόνη δύναμις, ἥτις ἐδοκίμασε νὰ μεσιτεύσῃ πρὸς σωτηρίαν τοῦ Λοδοβίκου, ἦτο ἡ Ἰσπανία. Ὁ εἰς Παρισίους εὑρισκόμενος πρέσβυς της ἐπρόσφερεν εἰς τὸ Συμβατήριον, ἐνῷ ἐγίνετο ἡ χρισολογία, δέησιν ἀναβολῆς, ἥτις ἔμεινεν ἀπαρατήρητος. Ἡ Ἰσπανία διὰ τὴν πολιτικήν της μηδαμινότητα — εἷς ἐκ τῶν τοῦ Συμβατηρίου ῥητόρων τὴν ὠνόμασε κῆτος ἐῤῥιμένον εἰς τὴν παραθαλασσίαν —, ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς της νάρκης, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς Βουρβωνικῆς συγγενείας της ἐκαταφρονεῖτο ἀπὸ τὸ Συμβατήριον. Κάρολος ὁ Δ', ἀναβὰς τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Καρόλου τοῦ Γ' (1788), ἦτο ἡγεμὼν μὲ ἀσθενῆ θέλησιν καὶ νοῦν περιωρισμένον, ὅς τις ἐφεξῆς ἔκαμε πρῶτον του λειτουργὸν ὡραῖον τινὰ νέον, φίλον τῆς γυναικός του, τὸν μὲ λαμπροὺς τίτλους μετέπειτα γνωσθέντα Ἐμμανουὴλ Γοδόην. Πιθανῶς ἠδύνατο ἡ αὐλὴ αὕτη νὰ εὐχαριστηθῇ μὲ δεῖξιν τῆς δυσαρεστήσεώς της, καὶ μὲ ἀποβολὴν τοῦ Γαλλικοῦ πρέσβεως Βουργοΐγγου μετὰ τὴν ἀγγελίαν τῆς βασιλοκτονίας· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποβολὴν ταύτην τοῦ πρέσβεως ἐκήρυξε τὴν 7 Μαρτίου τὸ Συμβατήριον πόλεμον καὶ κατὰ τῆς Ἰσπανίας. Ἡνώθη λοιπὸν μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τοὺς συμμάχους διὰ συνθήκης, καὶ

τὸ παράδειγμα τοῦτο ἠκολούθησαν παρευθὺς ἡ Πορτογαλλία καὶ ἡ Νεάπολις. Πᾶς ἕνας ἐξεπλήττετο διὰ τὴν εὐήθειαν, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι ἐπλήθυναν τοὺς ἐχθρούς των. Πᾶς ἕνας ἐπίστευεν, ὅτι τὸ πλῆθος τούτων θέλει πνίξειν τὴν δημοκρατίαν· ἀλλ' αἱ κεφαλαὶ τῆς ἐπικρατούσης φατρίας ἤξευραν καλά, ὅτι οἱ χωλοὶ καὶ μακρυσμένοι οὗτοι βοηθοὶ τῆς συμμαχίας δὲν ἔβαλλαν κἀνὲν βάρος εἰς τὴν πλάστιγγα· ὅτι ἡ μυστικὴ, ὑπὸ τὴν χλαμύδα τῆς οὐδετερότητος κρυμμένη ἔχθρα, ἦτο βλαβερωτέρα παρὰ τὴν φανερὰν καὶ ἀνίσχυρον ἐναντιότητα· ὅτι ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμνεν ἡ τόλμη των, ὑπερενίκα τὸν κίνδυνον· καὶ ὅτι μόνον εἰς τὸν Ῥῆνον καὶ εἰς τὸ Βέλγιον ἐχρειάζοντο νὰ ἀγωνισθῶσι γενναίως κατὰ τῶν γυμνασμένων στρατευμάτων τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς Προυσίας.

Ἐνῷ ἡ Εὐρώπη ὡπλίζετο κατὰ τῶν δημαγωγῶν, εὗρηκαν οὗτοι ἐχθρὸν ἐπικίνδυνον τὴν Βενδέαν. Εἰς τὴν χώραν, ἥτις πρότερον ὠνομάζετο Πικταυΐα, ἐκατοίκει παρὰ τὴν θάλασσαν μεταξὺ Λείγηρος καὶ Καραντόνου ἀθῶος καὶ ἐργατικὸς λαὸς γεωργῶν καὶ ποιμένων, ὅςτις δὲν ἐγνώριζεν οὔτε τὰς προόδους τῆς πολιτεύσεως, οὔτε τὴν δυσαρέστησιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ἡ μεταπολίτευσις. Ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν εὐγενῶν ἔζη ὁ λαὸς οὗτος ἀγαπῶν καὶ τιμῶν καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ὑπουργοὺς αὐτῆς, ὅταν μὲ ἔκστασιν καὶ τρόμον ἤκουσεν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἱερέων τὰ κακὰ, ὅσα εἰς τὴν μητρόπολιν ἐγίνοντο κατὰ τοῦ θρόνου καὶ κατὰ τῆς ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς πρώτης ἤδη Ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐπανέστη ἡ Βενδέα. Ἀλλ' ἡ αὐλὴ καὶ οἱ νομοδόται εὐτύχησαν νὰ τὴν καταπραΰνωσιν. Αἱ σκληραὶ διαταγαὶ τῆς δευτέρας Ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐναντίον τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔπειτα ἡ φυλάκωσις τοῦ βασιλέως ἀνήγειραν ἐκ νέου τὸ πνεῦμα τῆς ταραχῆς. Τοῦ Λοδοβίκου ἡ θανάτωσις ἀπεφάσισε τὴν ἐπανάστασιν

των. Οἱ νέοι τῆς χώρας ὥρμησαν μὲ ἐνθουσιασμόν· ξυλοτόμοι, κυνηγοὶ, λαθρέμποροι ἡνώθησαν μὲ αὐτούς· εὐγενεῖς καὶ ἱερεῖς ἔγειναν ἀρχηγοί των· ὁ ὀρεινὸς καὶ μὲ στενὰ καὶ ποταμοὺς γεμάτος τόπος των ἐματαίονε τὴν δύναμιν, τὴν ἀποστελλομένην κατ' αὐτῶν. Ὁ στρατηγὸς Μαρσέης μὲ 3000 στρατιώτας ἠφανίσθη εἰς μίαν κοιλάδα. Τὸ στράτευμα τῆς Βενδέας ὠνομάζετο Καθολικόν· τὰ συνθήματά των ἦσαν: Θεὸς καὶ βασιλεύς. Ἐκυρίευσαν τὴν παρὰ τὸν Λείγηρα χώραν ἕως Ναννέτου, τὸ ὁποῖον ἔμενε πολὺν καιρὸν προτείχισμα τῆς δημοκρατίας. Οἱ δὲ δημαγωγοὶ τῶν Παρισίων, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ἀποδιώξωσι τόσους ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς, ἦσαν διῃρημένοι καὶ αὐτοὶ εἰς φατρίας, καὶ ἐκαταγίνοντο εἰς ἐπίτευξιν ἰδίων των σκοπῶν.

---

15. Ἐσωτερικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἰακωβινικῶν φατριῶν τοῦ Βουνοῦ, τῶν Γερουναίων, καὶ τοῦ Αὐρηλίας εἰς τὸν κόλπον τοῦ Συμβατηρίου.

(1793)

Οἱ ὑπὸ Ῥοβεσπιέρρου, Δάντωνος καὶ Μαρὰτ ὁδηγούμενοι ἄνδρες τοῦ Βουνοῦ*) δὲν ἔφθασαν ἀκόμη τὸν σκοπόν των μὲ τὴν θανάτωσιν τοῦ βασιλέως. Ἐνῷ ἐπροσποιοῦντο φίλοι καὶ ὑπερασπισταὶ τῆς πολιτικῆς συντάξεως, τὴν ἠφάνισαν· καὶ ἐνῷ ὠνομάζοντο φίλοι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἐθεμελίοναν ἐξουσίαν δεσποτικῆς αὐτογνωμίας καὶ αἱματοδιψοῦς τυραννίας, ὁμοία τῆς ὁποίας δὲν ἠκούσθη εἰς ὅλην τῶν ἐθνῶν τὴν ἱστορίαν. Ἐξ ἀρχῆς ὀλίγοι ὄν-

*) Ὀνοματθὲν οὕτως ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς ἕδρας τὰς ἀντικρὺ τοῦ προέδρου, ὅπου συνήθως ἐκάθηντο οἱ μανιώδεις Ἰακωβῖνοι καὶ Κορδελιέροι εἰς τοῦ Συμβατηρίου τὴν σάλαν.

τες, καὶ οὔτε μὲ εὐγλωττίαν οὔτε μὲ χρήματα ὄντες ἱκανοὶ ὡς πρὸς τὰς ἀντικειμένας των φατρίας, τὰς ἐκρήμνισαν μὲ ἐπιτήδειον χρῆσιν τῶν συγγενῶν δυνάμεων. — Τοὺς βασιλόφρονας τῆς πρώτης Ἐθνικῆς συνελεύσεως μὲ βοήθειαν τῶν συνταγματικῶν, τοὺς συνταγματικοὺς τῆς δευτέρας μὲ βοήθειαν τῶν δημοκρατικῶν Γερουναίων, καὶ τώρα ἡτοιμάζοντο ἀφανίζοντες καὶ τούτους νὰ λάβωσιν ὅλην τὴν κυριαρχίαν. Κατὰ τὸ φαινόμενον οἱ Γερουναῖοι εἶχαν ὅλα τὰ προτερήματα τοῦ ἀγῶνος. Εἶχαν μεγαλητέραν εὔνοιαν τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ ὅλη ἡ δημοκρατικὴ Γαλλία ἦτο ἐκ μέρους των· — μεγαλήτερα πλεονεκτήματα — Βεργνιαύδιος, Βρισσότ, Σαιντστέφανος, Γουαδέτ, Γενσοννὲς, Βαλαζὲς, Λουευὲτ, Κονδορκὲτ, Ῥολάνδος ἦσαν μέρος μὲν λαμπροὶ ῥήτορες, μέρος δὲ βαθεῖς φιλόσοφοι καὶ ἀγαπητοὶ συγγραφεῖς, ὀνόματα ἔνδοξα καὶ πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως· — μεγαλητέραν δύναμιν, — ἐπειδὴ τὰ λειτουργεῖα καὶ αἱ ἄλλαι ἀρχαὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς χεῖρας των· — τελευταῖον περισσότερον πλῆθος, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ μετριόφρονες ἔστεκαν εἰς τὸ μέρος των. Ἀλλὰ τὰ φαινόμενα ταῦτα πλεονεκτήματα ὑπερενίκων οἱ Ἰακωβῖνοι διὰ ὑπεροχῆς, τὴν ὁποίαν εἶχαν εἰς τὸ τῶν Παρισίων πολιτικὸν βουλευτήριον, τὸ ὁποῖον ἐπρόσταζεν ἀναριθμήτους σωροὺς ὄχλου καὶ φονέων, διὰ μεγαλητέρας σταθερότητος τῶν ἀποφάσεών των, δι' ἀγριωτέρας ὁρμῆς τῶν μέσων των καὶ ἐξαιρέτως διὰ μεγαλητέρας ἑνότητος τῶν σχεδίων των, ἥτις ἐξήρχετο ἀπὸ τὸ μοναρχικὸν πνεῦμα τοῦ Ἰακωβινισμοῦ. Μὲ τὴν ἀκατάπαυστον περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος κραυγὴν πολλάκις ἐξήρχετο ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Μαρὰτ ἡ πρόσκλησις Δικτάτωρος, ὅς τις μόνος δύναται νὰ προστατεύσῃ τὸν λαὸν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του, καὶ ἡ φωνὴ αὕτη ἔδειχνεν, ὅτι οἱ ἐκ τῶν ὁποίων ἐξήρχετο δημαγωγοὶ ἐκατάλαβαν ἐντελῶς τὴν ἀχρηστίαν τῆς

δημοκρατίας διὰ τὸ ἔθνος τῶν Γάλλων. Ὅσον τρομεραὶ καὶ ἂν ἦσαν αἱ πράξεις τῶν Ιακωβίνων, ὅσον ὀλίγον ἡρωϊσμὸν καὶ χαρακτῆρα ἂν εἶχαν, δὲν ἐμποςεῖτις νὰ ἀρνηθῇ. ὅτι οἱ ἀρχηγοί των ἤξευραν τὴν τέχνην νὰ ἐνεργῶσι πρὸς κοινὸν σκοπὸν, καὶ ὅτι τὸ εἰς τὴν μαγείαν τοῦ φόβου κρυπτόμενον στοιχεῖον τῆς δυνάμεως ἐξουσίαζαν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἤξευραν νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς ὀπαδούς των ὡς τυφλὰ ὄργανα, νὰ ἕλκωσιν εἰς ἑαυτοὺς μὲ ἔντεχνον τακτικὴν τὰς Γαλλερίας, καὶ τὸν μέγαν σωρὸν τῶν δειλῶν καὶ ἀφατριάστων νὰ χαλιναγωγῶσι μὲ τὸν τρόμον, ἐνῷ οἱ Γερουναῖοι ἔπασχαν ὅλα τὰ κακὰ, ὅσα γεννᾷ ἡ δημοκρατία ἀναγκαίως εἰς μίαν ἐποχὴν κυριευομένην ἀπὸ φιλοδοξίαν καὶ ματαιότητα. Ἐκ τῶν φιλοσόφων ταύτης τῆς φατρίας καθεὶς ἐνήργει δι' ἑαυτὸν, καθεὶς ἤθελε νὰ κυρώσῃ τὴν γνώμην του, καὶ νὰ ἐκχέῃ τὰ φῶτα του· κἀνεὶς δὲν ἤθελε νὰ νικᾶται ἀπ' ἄλλον ἡ θεωρία του ἢ νὰ μὴ ἐπαινῆται. Ὅςτις γνωρίζει τὰς ἰδιότητας τοῦ τῶν γραμματισμένων πνεύματος, πῶς συνειθίζει νὰ φαίνεται εἰς τὰς κοινὰς πράξεις, θέλει καταλάβειν εὐκόλως, ὅτι εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα τόσον λαμπροὶ νόες, τόσον ἀγαθαὶ καρδίαι, τόσοι εὐφυεῖς ῥήτορες ἐνικήθησαν ἀπὸ ἀκεφάλους φαντασιοκόπους, κοινοὺς κακούργους, μωροὺς ὑποκριτὰς καὶ ἀηδεῖς φωνάσκας.

Τὴν πρὸ τῆς θανατώσεως τοῦ βασιλέως ἡμέραν εὕρηκαν οἱ Ἰακωβῖνοι ὡραίαν πρόφασιν νὰ φωνάζουν ἀδιακόπως αἷμα καὶ ἐκδίκησιν. Γνωρίζων ὁ μανιώδης Χαβὸτ τὸ ὄφελος, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ τοῦ προξενήσῃ εἰς τὴν δημόσιον γνώμην ἡ βίαιος θανάτωσις ἑνὸς τῶν ἰδικῶν των ἐπαρακίνησε τὴν 10 Αὐγούστου τοὺς συντρόφους του νὰ τὸν μαχαιρώσουν διὰ νὰ ἐρεθίσουν τὸν λαὸν διὰ τοῦ φόνου τούτου κατὰ τῶν βασιλοφρόνων καὶ κατὰ τῶν συκοφαντουμένων φονέων. Τοῦτο οἱ μὲν Ἰακωβῖνοι δὲν τὸ ἐδέχθησαν, ἐπειδὴ

εἶχαν ἄλλα εὐκολώτερα μέρα τῶν σκοπῶν των· τώρα δὲ τὸ ἔπραξεν ὁ ἀνόητος ζῆλος ἑνὸς βασιλόφρονος. Ὁ ἀντιπρόσωπος Πελλετιέρος, ὅς τις εἶχε ψηφοδοτήσειν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Λοδοβίκου, ἐθανατώθη ἀπὸ ἕνα πρώην σωματοφύλακα εἰς ἓν ξενοδοχεῖον. Οἱ Μαρατισταὶ (διότι ὁ Μαρὰτ ἦτο τότε προεστὼς τῆς ἀπὸ τὸν Ῥοβεσπιέρρον καὶ Δάντωνα διευθυνομένης φατρίας τοῦ βουνοῦ) εἶπεν εὐθὺς, ὅτι εἶναι συνωμοσία νὰ ἐξολοθρεύσουν οἱ βασιλόφρονες καὶ οἱ Γερουναῖοι ὅλους τοὺς ἀληθινοὺς φίλους τῆς πατρίδος, καὶ ὅτι ἀρχηγός των εἶναι ὁ Ῥολάνδος καὶ ὁ Πεθίων. Ὁ Ῥοβεσπιέρρος διεύθυνε τὴν κατηγορίαν του ὄχι μόνον κατὰ τοῦ Ῥολάνδου, ἀλλὰ καθ' ὅλης τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐπιτροπίας, τῆς συγκειμένης ὅλον ἀπὸ Γερουναίους, καὶ ἐνήργησε ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ἐπρόσταζε τὴν ἀνακαίνισιν τῆς ἑταιρείας ταύτης διὰ ψήφων ὄχι κρυφῶν, ἀλλὰ φανερῶς ἐκφωνουμένων. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἦσαν βέβαιοι οἱ Μαρατισταὶ, ὅτι θέλουν λάβειν τὰς ψήφους ὅλων τῶν δειλῶν, καὶ δὲν ἐψεύσθησαν τῶν ἐλπίδων, ἐπειδὴ ἐκλέχθησαν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔδιδεν εἰς χεῖρας των ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῶν Παρισίων, ὅλον Ἰακωβῖνοι. Ἐνταυτῷ δὲ ἠνάγκασαν τὸν Ῥολάνδον νὰ παραιτηθῇ τὴν λειτουργίαν του. Οἱ Γερουναῖοι, χάσαντες τὸ στήριγμά των, ἐπαρηγοροῦντο ὅτι συγχρόνως ἐπαραιτήθη καὶ ὁ Ἰακωβῖνος Πολέμαρχος Πάχιος, καὶ τὸ ἐξελάμβαναν σημεῖον ὅτι θέλει γενῆν φιλίωσις τῶν φατριῶν. Ἀλλὰ μὲ τοὺς Ἰακωβίνους φιλίωσις ἦτο δυνατὸν μόνον δι' ὑποταγῆς, καὶ ὁ Πάχιος, ὅς τις παραυτα ἐκλέχθη Πολίταρχος τῶν Παρισίων, τοὺς ὠφέλει μὲ τοῦτο περισσότερον. Ἀντὶ τοῦ Ῥολάνδου ἔγεινε λειτουργὸς ὁ Γαρὰτ, ὅς τις ὡμοφρόνει μὲ τοὺς Γερουναίους· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο δειλὸς, ἐχρησίμευε πλέον εἰς τοὺς φοβερωτέρους. Ἡ κηδεία τοῦ Πελλετιέρου ἔγεινεν ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους μὲ θριαμβευτικὸν τρόπον πολλὰ ἀνάλογον

μὲ τὸ ὀχλαγωγικὸν πνεῦμα τῆς νέας Γαλλίας. Τὸ νεκρὸν σῶμα, γυμνὸν ἕως τῶν μηρίων διὰ νὰ φαίνωνται αἱ πληγαὶ, ἐφέρθη στεφανωμένον μὲ δάφνας καὶ κυπαρίσσου κλῶνας καὶ ἐτέθη εἰς τὸ ὑποπόδιον τοῦ συντριφθέντος ἀνδριάντος Λοδοβίκου τοῦ ΙΕ'. Ἔμπροσθέν του ἐβάσταζαν ἄνθρωποι τοῦ ὄχλου τὸ ὄργανον τῆς πράξεως, καὶ τὰ αἱματωμένα ἱμάτιά του κρεμάμενα ἀπὸ δοράτων. Εἰς τὴν θήκην τοῦ νεκροῦ ἀνεγινώσκοντο αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας ἔλεγαν ὅτι ἐξεφώνησεν ὁ ἀποθανών: „Χύνω τὸ αἷμά μου ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ἐλπίζω, ὅτι θέλει χρησιμεύσειν εἰς στερέωσιν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος καὶ ἀνακάλυψιν τῶν ἐχθρῶν της." Ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβατηρίου ἐπέθηκεν εἰς τὸν νεκρὸν δρυϊνον στέφανον, καὶ μὲ μελῳδίαν πατριωτικῶν ᾀσμάτων, ἐνῷ ἐπροπορεύετο ἡ εἰκὼν τῆς ἐλευθερίας καὶ οἱ πίνακες τῶν νόμων, μετεφέρθη ὁ νεκρὸς εἰς τὸ Πάνθεον τόσον πανηγυρικῶς καὶ πολυανθρώπως, ὅσον πρὸ δύω ἐνιαυτῶν εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Μιραβὼ — τοῦ αὐτοῦ Μιραβὼ, τοῦ ὁποίου τὸν εἰς τὸ Πάνθεον σταθέντα ἀνδριάντα ἐσύντριψεν ὁ ὄχλος ὡς προδότου τώρα. Αἱ φατρίαι ἐφαίνοντο, ὅτι ἤθελαν νὰ φιλιωθῶσι διὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Πελλετιέρου: „Ἐνῷ ἡμεῖς καταπολεμοῦμεν ἀλλήλους, εἶπεν ἕνας ῥήτωρ, ἀκονῶσιν οἱ κοινοὶ ἐχθροί μας τὰ σπαθία των." Ἀλλ' ἡ ἕνωσις διήρκεσε μίαν ἡμέραν. Ὅταν οἱ Γερουναῖοι διὰ νὰ βάλουν τάξιν καὶ νόμους εἰς τὸ βασίλειον τῆς ἀταξίας καὶ ἀνομίας, ἐπρόβαλαν νὰ γείνῃ ἔρευνα καὶ τιμωρία τῶν Σεπτεμβριακῶν φονέων, ἠναγκάσθησαν οἱ Μαρατισταὶ νὰ ἀπολογηθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν, καὶ τὸ πρόβλημα κατεπατήθη μὲ σφοδρὰν λογομαχίαν. Μετά τινας ἡμέρας, τὴν 15 Φεβρ. ἐπρόβαλαν οἱ Γερουναῖοι εἰς τὸ Συμβατήριον πολιτικὸν σύνταγμα κατὰ τὰς δημοκρατικοφιλοσοφικὰς θεωρίας τοῦ Σεϊέου καὶ Κονδορκέτου, τοῦ ὁποίου ἡ εἰσαγωγὴ ἔμελλε νὰ εὐδαιμονίσῃ αἰωνίως τὴν Γαλλίαν, κατὰ τὴν γνώμην των. Ἀλλ' οἱ Μαρατι-

σταὶ μὲ κραυγὰς καὶ ἀταξίας ἐματαίωσαν ὁλοκλήρως τὸ πρᾶγμα. Ἀφοῦ διὰ τεχνικῶν αἰτίων ἔλειψε τὸ ψωμίον ἡμέρας τινὰς, ἐφάνη πρεσβεία τοῦ Παρισιανοῦ ὄχλου πρὸς τὸ Συμβατήριον, καὶ ἐζήτει νὰ πωλῶνται τὰ σιτάρια μὲ διωρισμένην τιμὴν καὶ μὲ ποινὴν θανάτου κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διαταγῆς ταύτης. Τὸ ἀνόητον τοῦτο ζήτημα ἀπεβλήθη διὰ τῶν ψήφων τῶν Γερουναίων· καὶ ὁ Μαρὰτ διὰ τῆς ἐφημερίδος ἐδίδαξε τὸν ὄχλον, ὅτι εἶναι ἀνοησία νὰ ζητοῦν βοήθειαν ἀπὸ τοὺς νόμους κατὰ τῆς ἀδικίας. Πρέπει ὁ λαὸς πρὸς πεῖσμα τῶν ἀνοήτων ἐπιτρόπων του νὰ διαρπάσῃ τὰς ἀποθήκας καὶ ἔμπροσθεν τῶν θυρῶν αὐτῶν νὰ κρεμάσῃ τοὺς σιτοπώλας. Ἡ συμβουλὴ αὕτη ἐβάλθη εἰς πρᾶξιν, ἀλλ' ὄχι κατὰ τῶν σιτοπωλῶν, ἀλλὰ κατὰ τῶν πάντη ἀθώων παντοπωλῶν, τῶν ὁποίων οἱ οἶκοι καὶ τὰ ἐργαστήρια διηρπάσθησαν ἀπὸ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, χωρὶς νὰ φροντίσῃ δι' αὐτοὺς οὔτε τὸ βουλευτήριον, οὔτε ὁ ταξίαρχος Σαντέριος. Ὅταν λοιπὸν οἱ Γερουναῖοι ἐξύψωσαν εἰς τὸ Συμβατήριον τὰς φωνὰς περὶ τοῦ ἀδικήματος τούτου, καὶ ἐζήτουν νὰ ἐγκαλεσθῇ ὁ Μαρὰτ ὡς ταραχοποιὸς καὶ δημεγέρτης, τοὺς ἐπέπληξεν οὗτος σφοδρῶς ὡς θέλοντας νὰ ἐνεργήσωσιν ἀντιμεταπολίτευσιν, ἐκαυχήθη ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος, ὅστις προβάλλει εἰς τὸν λαὸν τὰ προσφυᾶ μέσα τῆς σωτηρίας του, καὶ διέφυγε μὲ τὴν προπέτειαν ταύτην τὴν φοβερισθεῖσαν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν.

Ὁ δὲ Μαρὰτ καὶ ὁ Δάντων ἐνήργησαν νὰ γίνωνται διαρπαγαὶ, διὰ νὰ παραστήσουν εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀναγκαιότητα Προστάτου ἢ Δικτάτορος, καὶ τοιοῦτον ἤθελαν τώρα νὰ ἀναδείξουν τὸν πρώην μὲν ὑπερασπιστήν των, νῦν δὲ πελάτην των Φίλιππον Ἐγαλιτέν. Ὁ ἄθλιος οὗτος, ὅς τις σπουδάζων νὰ αποκτήσῃ στέμμα, τοῦ ὁποίου κἀνεὶς ἄλλος δὲν ἦτο ἀναξιώτερος, ἐθυσίασε καθῆκον, τιμὴν καὶ μίαν ἀμέτρητον περιουσίαν — πρότερον μὲν ὁ πλουσιώτατος τῆς

Εὐρώπης ἰδιώτης, τώρα δὲ καταφορτωμένος ἀπὸ χρέη, ἐπώλει βιβλία, εἰκόνας, πολύτιμα πράγματα — ἐκαταφρονήθη μὲν ἐκ πολλοῦ ἀπὸ τοὺς ἰδίους του φατριαστάς· ἐνομίζετο δὲ ἱκανὸς κατὰ τὸ παρὸν νὰ φανῇ σκιὰ ἄρχοντος, μάλιστα μὲν διὰ τὸν πλοῦτον τοῦ πενθεροῦ του Πενθιέβρου, δεύτερον δὲ, ἐπειδὴ ὁ εἰς Παρισίους εὑρισκόμενος Δυμορούζιος τοῦ ὑπεσχέθη τὴν εἰς τὴν Δικτατορίαν βοήθειάν του. Τὴν 4 Μαρτίου ἀπέθανεν ὁ Πενθιέβρος (ὁ ἔσχατος τῶν νόθων ἀπογόνων Λοδοβίκου τοῦ ΙΔ΄) εἰς Βερνόνιον, καὶ ὁ Αὐρηλίας ἔσπευσεν ἐκεῖ νὰ τὸν ἐνταφιάσῃ, καὶ νὰ λάβῃ τὴν κληρονομίαν, τὴν ὁποίαν ἐπιστρέψας ἠναγκάσθη νὰ μοιράσῃ μὲ τὸν Δάντωνα, Μαρὰτ, Ταλλιήνον, Πάχιον καὶ ἄλλους φίλους. Τὸν εἶπαν, ὅτι τελευταῖον ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ἀπολαύσῃ τοὺς καρποὺς τῶν ἀγώνων του. Τὴν νύκτα ἐξημερονούσης τῆς 10 Μαρτίου θέλει ἀναγορευθῆν εἰς τὸ βουλευτήριον προστάτης τῆς δημοκρατίας· χρειάζονται ὅμως μεγάλα ποσὰ ἀργυρίου διὰ προπαρασκευὴν τῆς συνωμοσίας ταύτης, καὶ ταῦτα τὰ ποσὰ πρέπει νὰ τὰ δώσῃ αὐτός. Ὁ Αὐρηλίας ἔδωκεν ὅσα τὸν ἐζήτησαν. Οἱ μεσῖται του διέτρεχαν τὰ προάστεια καὶ ἡτοίμαζαν τὸν ὄχλον εἰς τὴν μεταβολὴν ταύτην μοιράζοντες μὲ γεμάτας χεῖρας χάρτινα νομίσματα. Τὸν Φεβρουάριον ἀκόμη ἐφάνησαν εἰς τοὺς δρόμους προσηλωμένοι πίνακες μὲ τὰ γράμματα: „Δὲν θέλομεν Συμβατήριον, ἀλλὰ βασιλέα.“ Ὁ Αὐρηλίας εἶχε βέβαιον τὸ πρᾶγμα τόσον, ὥστε ἀνήγγελλε τὰ πάντα εἰς τὸν Δυμορούζιον, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν στρατὸν εὑρίσκετο καὶ αὐτὸς καὶ ὁ υἱός του, ὁ νέος Δοὺξ Καρνούτου *), διὰ νὰ λάβῃ τὰ ἀναγκαῖα μέσα, καὶ εὐθὺς

*) Λοδοβῖκος Φίλιππος, υἱὸς τοῦ Ἐγαλιτέ, γενν. τὴν 6 Ὀκτωβ. 1773, ἀνατραφεὶς ἀπὸ τὴν σοφὴν δέσποιναν Γελλῖν, ἀνὴρ μὲ παιδείαν μεγάλην καὶ εὐγενῆ χαρακτῆρα. Ὠνομάζετο πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως Δοὺξ Καριούτου. Ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων τὸ 1795 εἰς τὴν Ἐλβετίαν μὲ ἑκατὸν χρυσοῦς Λοδοβίκους. Διὰ νὰ μὴ κατατρεχθοῦν οἱ συγγενεῖς του εἰς Παρισίους, ἐκρύφθη εἰς τόπον παράμερον, καὶ τελειώσας τὰ ἔξοδά του, μὲ ὄνομα ξένον ἔγεινε προφέσσωρ τῆς Μαθηματικῆς εἰς κωμόπολιν τινὰ Γραουβύνδιον ὀνομαζομένην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ

ἀφοῦ συμβῇ τὸ κτύπημα, νὰ πράττῃ συμφώνως μὲ τὴν μητρόπολιν. Τὴν 9 Μαρτίου οἱ μισθωτοί του ἦσαν εἰς τελείαν κίνησιν. Μέρος αὐτῶν ἐπίασε τὰς Γαλλερίας διὰ νὰ βοηθήσουν μὲ τὰς κραυγάς των τὰ τῶν Μαρατιστῶν προβλήματα, καὶ ἔπειτα δι' ἑνὸς δεδομένου συνθήματος νὰ σκοτώσουν τοὺς Γερουναίους· ἄλλο τρέχει εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ κτυπᾷ τοὺς μὴ στέργοντας, καὶ διὰ νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Δοῦκα εὐθὺς ἀφοῦ τὸ βουλευτήριον τὸν ἀναγορεύσῃ Προστάτην. Εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Συμβατηρίου ὁμιλεῖται πρῶτον περὶ καθιδρύσεως δικαστηρίου προβληθέντος ἀπὸ τὸν Δάντωνα, τὸ ὁποῖον νὰ κρίνῃ χωρὶς ἔκκλησιν ὅλους τοὺς συνωμότας, προδότας καὶ διώκτας τῆς ἐλευθερίας, μὲ ἀντιλογίαν μεγάλην τῶν Γερουναίων, οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν, ὅτι ἀντὶ τούτου κάλλιον νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν Βαστίλλαν καὶ τὴν παλαιὰν τυραννίαν. Τῳόντι δὲ ἀπεβλήθη τὸ τρομερὸν τοῦτο πρόβλημα, καὶ ὁ Δάντων ἠναγκάσθη εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ νὰ κάμῃ δύω ὀλιγώτερον δυσάρεστα προβλήματα. Διὰ νὰ ἐπιταχυνθῇ ὁ γενικὸς ὁπλισμὸς ἐπρόβαλε νὰ ἀπολυθῶσιν ὅλοι οἱ διὰ χρέη φυλακωμένοι, καὶ νὰ σταλθῶσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐπίτροποι τοῦ Συμβατηρίου μὲ Δικτατορικὴν ἐξουσίαν. Εἰς τὸ ἑσπερινὸν συνέδριον ἀποφασίζει ὁ Δάντων νὰ ἀνανεώσῃ τὰς διακροτήσεις περὶ τοῦ δικαστηρίου, καὶ νὰ τελειώσῃ μὲ τὴν θανάτωσιν τῶν ἀνθισταμένων ἀντιπροσώπων. Οὗτοι ὅμως μαθόντες τὸ πρᾶγμα δὲν ὑπῆγαν τὸ ἑσπέρας, καὶ μ' ὅλον ὅτι γίνεται τὸ ψήφισμα, καὶ ὁ Μαρὰτ δύναται ἀνεμποδίστως νὰ

Ῥοβεσπιέῤῥου, μὴ φοβούμενος διὰ τοὺς συγγενεῖς του, μετέβη εἰς Ἀμβοῦργον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ εἰς Πάνορμον τῆς Σικελίας. Ἐκεῖ ἐνυμφεύθη (1809) τὴν Ἀμαλίαν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδου, ἥτις του ἐγέννησεν ἓξ υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας. Ὑπέστρεψεν εἰς Παρισίους τὸ 1814· καὶ πάλιν ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν τὸ 1815 διὰ τὰς ταραχὰς τῆς Γαλλίας. Τὸ 1816 ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου Λοδοβῖκος ὁ ΙΗ΄ τὸν ὑπεδέχθη ὡς συγγενῆ, καὶ Κάρολος ὁ Ι΄ τοῦ ἔδωκε (1824) τὸν τίτλον Βασιλικὴ ὑψηλότης.— Προτάττομεν ἐνταῦθα τὴν σημείωσιν ταύτην, ἐπειδὴ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο προωρισμένος νὰ λάβῃ εἰς τὰς ἡμέρας μας τὸν βαθμὸν, τὸν ὁποῖον εἰς μάτην ἠθέλησεν ὁ πατήρ του.

ὑπαγορεύσῃ τὸν κατάλογον τῶν κριτῶν ἀπὸ τοὺς Σεπτεμβριακοὺς φονεῖς, ἐμποδίζεται ὅμως τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ σχεδίου, ὅταν οἱ συνωμόται ἴδαν κενοὺς τοὺς τόπους, ὅπου ἄλλοτε ἐσυνείθιζαν νὰ κάθωνται οἱ ἀντίπαλοί των. Πλήρεις μανίας ἐπαραπονοῦντο, ὅτι οὗτοι διὰ νὰ σώσουν τὸν Λοδοβῖκον Κάπετον πάντοτε ἐπαρουσίαζαν, τώρα δὲ ἔγειναν ἄφαντοι, ὁπότε πρόκειται περὶ πατρίδος ὁ λόγος. Ἕνας ἀναβαίνει εἰς τὸ βῆμα καὶ προβάλλει νὰ φυλακωθῶσιν ὅλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπὶ τῆς κρισολογίας τοῦ Λοδοβίκου ἔκαμαν ἔκκλησιν εἰς τὸν λαόν· ἄλλος ἐζήτησε νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησιν αὐτὸς ὁ λαός: „Μᾶς ὀνομάζουν αἱμοπότας· καλά! Ἂς πίωμεν λοιπὸν τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν μας.“ Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ πιάνει ῥαγδαία βροχὴ τοὺς περιερχομένους εἰς τὰς ἀγυιάς, καὶ ὁ πολέμαρχος Βεουρνομβίλλιος μὲ μέρος τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς σταυρόνει τῆς πόλεως τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ ἐκβῇ ἡ κίνησις. Οἱ συνωμόται διστάζουσι, καὶ ὁ Αὐρηλίας χάνει ὁλοτελῶς τὸ θάῤῥος, καὶ ἀντὶ τοῦ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ βουλευτήριόν του, ἀσφαλίζεται εἰς τὸ παλάτιόν του. Ἕως τὸ μεσονύκτιον εἶχε διαρκέσειν ἡ ταραχώδης διχόνοια τοῦ Συμβατηρίου, τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, τοῦ Ἰακωβινικοῦ καταγωγίου, καὶ τότε ἔγεινε γνωστὸν, ὅτι τὸ πᾶν ἀτύχησε δι' ἀργοποριῶν, λαθῶν, ἀπροόπτων περιστάσεων, καὶ ὁ ἥρως τῆς ἡμέρας ἔπεσεν εἰς λειποθυμίαν ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν του. Τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον τώρα διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν εὐθύνην, ἐφανέρωσε μὲ ταχύτητα μεγίστην εἰς τὸ Συμβατήριον, ὅτι ὑπῆρξε συνωμοσία τις πρὸς θανάτωσιν πολλῶν ἀντιπροσώπων ἀποβλέπουσα· ὁ δὲ Σαντέριος ἐπρόσθεσε. „Τινὲς ἐκ τούτων ὡμίλησαν, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἔχωμεν βασιλέα· ὁ μὲν ἐπρόβαλε πρὸς τοῦτο τὸν Αὐρηλίας· ἄλλος δὲ, νὰ καλεσθῇ ὁ υἱός του ἀπὸ τὸν στρατὸν καὶ νὰ ἀναδειχθῇ ταξίαρχος τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς. Δὲν ἐπεκράτησεν ὅμως οὔτε σχέδιον, οὔτε ἑνότης μεταξὺ τῶν συνωμοτῶν, καὶ τώρα ἀποκατεστάθη πάλιν ἡ ἡσυχία.“ Καν-

εἰς δὲν ἠρώτα τὸν ἄλλον τὰς περιστάσεις, καὶ τὸ πρωΐ διελύθησαν καὶ τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον καὶ τὸ Συμβατήριον. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὅλοι οἱ Παρίσιοι ὡμίλουν περὶ τῆς ἀτυχοῦς συνωμοσίας· τὸ πρᾶγμα ὅμως ἔμενεν ἀμφίβολον. Οἱ πρωταίτιοι ἐφάνησαν κατ' ἀρχὰς μικρόφωνοι, ὑπέστρεψαν ὅμως εἰς τὴν προτέραν των αὐθάδειαν, ὅταν οἱ Γερουναῖοι θέλοντες νὰ ἐρευνήσουν τὸ σκοτεινὸν σύμβαμα ἔῤῥιπταν τὴν αἰτίαν ὄχι εἰς τοὺς Ἰακωβίνους, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀριστοκρατικοὺς καὶ βασιλίζοντας. Ὁ Βεργνιαύδιος, τὸν ὁποῖον ἡ φατρία του ἐδιώρισε νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἐπιπληττόμενος διὰ τὴν ἀντίστροφον ταύτην τροπήν του, ἀπεκρίθη: „Ὅτι ἐφείσθη τοὺς συνωμότας διὰ νὰ μὴ ἐρεθίσῃ ἀνθρώπους, οἵτινες συνειθίζουν νὰ μεταχειρίζωνται τρομερὰ μέσα.“ Καὶ εἰς ταύτην δὲ τὴν ἀπολογίαν ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ τὴν τύχην, ἥτις ἐπρόσμενε τοὺς Γερουναίους. Ἐκ τῆς ἡμέρας ταύτης ἔχασε διὰ πάντα τὴν τύχην του ὁ Αὐρηλίας. Οἱ ὀπαδοί του ἐγνώρισαν τὴν παντελῆ ἀναξιότητά του, καὶ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, ὅς τις ποτὲ δὲν ἔδωκε τὴν γνώμην του πρὸς ὕψωσιν ἐκείνου, ἤρχισε νὰ τοῦ ἑτοιμάζῃ τὸν λάκκον.

---

16. Δυμορουζίου ἀποστασία καὶ φυγή.
(1793).

Ἡ διχόνοια τῶν φατριῶν ἐκρίθη πρὸς ὄφελος τῶν Ἰακωβίνων διὰ τῶν ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν στρατὸν, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ἐφαίνοντο ὅτι ἐφοβέριζαν τὸν ἀφανισμόν των. Ἡ τύχη παραιτεῖ ἔξαφνα τὰ Γαλλικὰ ὅπλα, καὶ ὁ στρατηγὸς, ὅς τις πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐματαίωσε τοῦ Λαφαϊέτου τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ φέρῃ τὸν στρατὸν εἰς τοὺς Παρισίους, ἠνάγκασε τὸ συμμαχικὸν στράτευμα εἰς ζημιώδη ἀναχώρησιν, καὶ ἀπέσπασεν ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς τὸ Βέλγιον, δοκιμάζει τώρα τὸ τόλμημα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐμποδίσθη ὁ Λαφαϊέτης, καὶ μὲ ἐχθρικὴν βοήθειαν — κατὰ δυστυχίαν ὅμως μὲ δυστυχέστερον τέλος

φυγῆς. καὶ μὲ χειρότερα ἀποτελέσματα διὰ τὴν φατρίαν, τῆς ὁποίας ἐσπούδασε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν σωτηρίαν.

Ὅταν ὁ Δυμορούζιος μετὰ τὴν ἐν Ἰαμμαππίσῳ μάχην ἐμβῆκεν εἰς τὸ Βέλγιον, ἐκήρυξεν εἰς τοὺς Βέλγας, ὅτι οἱ Γάλλοι ἦλθαν ὡς φίλοι καὶ ἀδελφοὶ νὰ διώξουν τοὺς τυράννους των καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἐλευθερίαν των· τοὺς προέτρεψε νὰ συστήσουν ἴδιόν των πολίτευμα κατὰ τὰ ἔθη καὶ ἤθη καὶ φρονήματά των. Διὰ τὸν πρὸ μικροῦ συμβάντα ἐκεῖ ἀναβρασμὸν πρὸς τὸν μονάρχην των εἰσηκούσθη ταχέως ἡ προτροπὴ αὕτη. Οἱ Βέλγαι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ καταστήσουν αὐθύπαρκτον πολίτευμα κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πολιτείαν, καὶ νὰ δείξουν εἰς τοὺς ἐλευθερωτάς των τὴν εὐγνωμοσύνην των μὲ δόσιν στρατοῦ καὶ ἀργυρίου ἱκανοῦ θεληματικῶς, ὅταν τὸ Συμβατήριον τοὺς ἐμεταχειρίσθη ἀσυγκρίτως χειρότερα παρὰ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ μὲ τὴν μεταῤῥύθμισιν, τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ κάμῃ πατρικῶς εἰς αὐτούς. Διὰ ψηφίσματος τῆς 15 Δεκεμβ. 1792 ἐκαταργήθησαν ὅλαι αἱ μέχρι τοῦδε εἰς Φλανδρίαν καὶ καὶ Βραβαντίαν ἀρχαὶ, καὶ ἐπροστάχθη κυβέρνησις κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλικῆς· ὅλα τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα κτήματα τοῦ ἱερατείου, τῶν εὐγενῶν, καὶ τῶν κοσμικῶν κοινοτήτων ἐδημεύθησαν, ὅλαι αἱ δεκάται καὶ τὰ δίκαια τῆς εὐγενείας ἐκαταργήθησαν. Οἱ Βέλγαι ἐτρόμαξαν ἐκ τούτων, καὶ συνέλαβαν παραυτα μῖσος κατὰ τοῦ νεωτεριστικοῦ πνεύματος. Οἱ περισσότεροι τοῦ λαοῦ δὲν ἠθέλησαν νὰ κάμνουν τὰς συνελεύσεις καὶ ἐκλογὰς κατὰ τὸ δοθὲν πρόσταγμα. Οἱ κάτοικοι τῶν Βρυξελλῶν ἐφανέρωσαν εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν ἐκλογῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκλεξαν ἀντιπροσώπους των τοὺς θερμοτάτους ζηλωτὰς τῆς παλαιᾶς τάξεως, ὅτι δὲν θέλουν πολιτείαν παρὰ τὴν παλαιὰν, οὔτε ἰσότητα, οὔτε νέους νόμους, καὶ ἔστειλαν πρέσβεις εἰς Παρισίους νὰ διαμαρτυρηθῶσι κατὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 15 Δεκεμβ. Ἀποτέλεσμα τού-

του ήτο, ότι εστάλθησαν εις Βρυξέλλας έξ μέλη του Συμβατηρίου, μεταξύ των οποίων ήσαν οι αχόρταγοι Δάντων, Μερλίνος και Λακροΐος, διά να εκτελέσουν την απόφασιν ταύτην· τους ηκολούθησαν τριάκοντα δύω μανιώδεις Ἰακωβίνοι, οίτινες εις τας πλουσίας επαρχίας του Βελγίου διήρπαζαν και εφόνευαν, εμοίραζαν μεταξύ των την χώραν, και με κτυπήματα σπαθίων ηνάγκαζαν τους κατοίκους να ζητήσωσιν ένωσιν με την Γαλλίαν. Πάραυτα όμως ευρέθη και εις το Βέλγιον Ἰακωβινόφρων όχλος, όςτις ανέλαβε το να εκφωνήση την ζήτησιν ταύτην ως επιθυμίαν όλου του λαού. Ἀλλά το Συμβατήριον ευχαριστήθη κατά πρώτον από την δυτικήν Φλανδρίαν. Οἱ Σανγκυλότοι, οδηγούμενοι από τους Ἰακωβίνους, εώρτασαν την ένωσιν ταύτην εις Βρυξέλλας, όπου με κανόνια και τουφέκια περιερχόμενοι τας αγυιάς εσύντριψαν τα επίσημα, τας εικόνας και όλους τους τύπους της παλαιάς κυβερνήσεως. Πολλά μνημεία και αριστουργήματα της τέχνης ηφανίσθησαν, αι εικόνες της Φλανδρικής σχολής κατεκάησαν, και υποκάτω εις τους σταυρούς υπεγράφησαν αι λέξεις Jésus Christ si-devant notre Seigneur (Ἰησούς χριστός, πρώην ημέτερος κύριος). Ὁ Δυμορούζιος υπήγεν εις τας αρχάς του 1793 έτους διά να ενεργήση την σωτηρίαν Λοδοβίκου ΙϚ' και να συμβουλευθή με Αὐρηλιανόφρονας τινάς και Γερουναίους περί της αποκαταστάσεως συνταγματικής μοναρχίας· όχι διά τον άχρηστον και ευτελή Φίλιππον Ἐγαλιτέν, αλλά διά τον υιόν του Δούκα Καρνούτου, όςτις υπούργει εις το στράτευμα του Δυμορουζίου με μεγάλην επιδεξιότητα. Πρός τούτοις ήθελε να ομιλήση και πρός καλόν των Βελγών.

Ἀντί του να επιτύχη τον σκοπόν τούτον ο Δυμορούζιος επροστάχθη να κυριεύση την Ὁλλανδίαν, να διώξη τους κατά το 1787 εισαχθέντας υπό της Προυσίας κυβερνήτορας, και να βάλη αντί τούτων Ἰα-

κωβινικὴν πολιτείαν. Τρομάξας καὶ λυπηθεὶς ὁ Δυμορούζιος διὰ τὴν ἀδιαφορίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἤκουσαν τὸ Συμβατήριον καὶ οἱ Παρισιανοὶ, ἐδέχθη τὸ πρόσταγμα, μ' ὅλον ὅτι ἦτο βαρὺ, μὲ ἐλπίδα νὰ ἐνδυναμωθῇ περισσότερον μὲ νέα κατορθώματα. Ἐνῷ οἱ σύμμαχοι κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν ἐκάθηντο ἀργοὶ εἰς τὴν παραχειμασίαν, ἐστράτευσεν αὐτὸς κατὰ τὰ μέσα Φεβρουαρίου ἀπὸ Ἀντουερπίας πρὸς τὰ Ὀλλανδικὰ σύνορα, καὶ προαπέστειλε Δήλωσιν εἰς τοὺς Βαταυοὺς, προσφέρων εἰς αὐτοὺς ἐλευθέρωσιν ἐκ τῶν τυράννων των, ἀδελφισμὸν μὲ τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, καὶ φοβερίζων αὐστηρῶς τοὺς ὅσοι ἀνοίξουν τὰς διώρυγας πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς χώρας διὰ τῆς πλημμύρας. Ὁ ἐναντίος τῶν ἐθνικῶν δικαίων φοβερισμὸς οὗτος, ὅς τις εἰς τὴν νέαν Εὐρώπην ἐξεφωνήθη κατὰ πρῶτον ἀπὸ στρατηγὸν τῆς ἐλευθερίας, ὅς τις ἐπροσποιεῖτο ὅτι πολεμεῖ διὰ τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν, δὲν ἐμπόδισε τὸν φρούραρχον τῆς Βρέδας νὰ καταπλημμυρήσῃ τὰ πέριξ τοῦ φρουρίου του. Ἀλλὰ μετὰ βραχὺν πυροβολισμὸν ηὔξησε τόσον ὁ φόβος του ἀπὸ σκληρὰν τιμωρίαν, τὸν ὁποῖον ἤξευρε νὰ τοῦ προξενήσῃ ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Γαλλικοῦ στρατηγοῦ, ὥστε παρέδωκε τὸ φρούριον, ὠχυρωμένον μὲ κανόνια μεγάλα καὶ μὲ πολλὴν πυροκονίαν, μὲ συνθήκην ἐλευθέρας ἀναχωρήσεως. Συνέβη δὲ τοῦτο τὴν 25 Φεβρ. 1793, καὶ μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων καὶ τὰ φρούρια Κλουνδὲρτ καὶ Γερτρυδεμβοῦργον. Μιράνδας, ἕνας φιλελεύθερος Ἱσπανὸς, ὅς τις ἐμβῆκεν εἰς Γαλλικὴν ὑπουργίαν, ἐπροχώρησεν ἔμπροσθεν τοῦ παρὰ τὸν Μώσαν Τραϊέκτου, καὶ ἐφοβέριζεν ὅτι θέλει σφάξειν τὴν φρουρὰν, ἐὰν δὲν παραδοθῇ εὐθύς· ὅτι θέλει θανατώσειν τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς πολίτας, ἐὰν δὲν πιάσουν τὰ ὅπλα κατὰ τῆς φρουρᾶς. Ἀλλὰ τὸ Τραΐεκτον ἐπροστατεύθη γενναίως ἀπὸ τοὺς Γάλλους μετανάστας, οἵτινες δὲν ἤλπιζαν ἔλεον. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔγεινεν

εἰς Παρισίους τὴν 2 Μαρτίου ἀπόφασις ἀπὸ τὸ Συμβατήριον πῶς νὰ κυβερνᾶται ἡ Ὀλλανδία, καὶ τὴν 9 Μαρτίου ἦτο ἕτοιμος ὁ Δυμορούζιος νὰ προχωρήσῃ εἰς Ἀμστελόδαμον καὶ Ῥοτερόδαμον, ὅταν περιστάσεις τοῦ εἰς Βέλγιον καταλειφθέντος στρατοῦ ἐματαίωσαν ὅλα ταῦτα.

Οἱ εἰς τὸν κάτω Ῥῆνον τεταγμένοι Αὐστριακοὶ μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν Πρίγκιπα Κοβούργου καὶ στρατηγὸν τὸν θαῤῥαλέον καὶ ἀνδρεῖον νέον Ἀρχιδοῦκα Κάρολον, ὅς τις ἐδῶ ἔδωκε τὰ πρῶτα πολεμικὰ δοκίμιά του, εἶχαν ἐπιπέσειν τὴν 1 Μαρτίου κατὰ τῶν Γάλλων χαρακωμένων παρὰ τὸν ποταμὸν Ῥούραν, τοὺς ἐδίωξαν ἕως Λεοδίου, ἐκυρίευσαν ταύτην τὴν πόλιν, ἐμβῆκαν εἰς Ἀκυΐσγρανον, καὶ ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Τραϊέκτου. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὁ Προυσιακὸς Δοὺξ Φρειδερῖκος ἐκ Βρουνσουΐκου ἐκυρίευσε τὰ φρούρια Ῥυρμούνδαν καὶ ἅγ. Μιχαὴλ, καὶ ἐφοβέριζε τὰ νῶτα τοῦ Γαλλικοῦ στρατηγοῦ. Μὲ ὅλον τοῦτο προσταγὴ ἐκ Παρισίων τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀφήσῃ τὴν Ὀλλανδίαν καὶ νὰ ὑπάγῃ προσωπικῶς πρὸς τὸ ἐν Βελγίῳ κτυπηθὲν στράτευμα. Ἀπέδωκεν οὗτος ὅλον τὸ κακὸν εἰς τὴν κατάθλιψιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπαραπίκρανε τὸ Συμβατήριον τοὺς Βέλγας, τοῦ ἀπέσπασε τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἤθελαν τοῦ δώσειν θεληματικῶς, καὶ προσέτι τοὺς ὥπλισε κατὰ τῶν στρατιωτῶν του. Λυπούμενος καὶ ἐλπίζων νὰ καθησυχάσῃ τὸν λαὸν ἔκαμεν ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐπείραξαν καθ' ὑπερβολὴν τοὺς Ἰακωβίνους. Ἐφυλάκωσαν εἰς Ἀντουερπίαν πολλοὺς Ἰακωβίνους ὑπουργοὺς πολιτικοὺς, οἵτινες εἶχαν κάμειν πολλὰ κακά· ἐκατήργησε τὴν εἰς Βρυξέλλας λεγεῶνα τῶν Σαγκυλότων, καὶ ἐφυλάκωσε τὸν ἀρχηγόν των· ἐσυνάθροισε τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον, καὶ τὸ ἐπαρακάλεσε νὰ μὴ νομίσῃ ἔργα τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους τὰ ἔργα τινῶν κακούργων· ἀπέλυσε τοὺς ἀπὸ τὴν πόλιν δοθέντας ὁμήρους, καὶ ἀπηγόρευσε τὸ Ἰακωβιτικὸν καταγώγιον νὰ σμίγεται εἰς τὰ δημόσια πράγματα, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ μοναστήρια τὰ ἀργυρᾶ

σκεύη, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἐπάρειν οἱ ἐκ Παρισίων ἀπεσταλμένοι. Οἱ ἀπεσταλμένοι Κάμος καὶ Τριλάρδιος ἔστειλαν κατ' αὐτοῦ παράπονα εἰς Παρισίους· ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο οὗτοι νὰ κατηγορήσουν τὸν στρατηγὸν τόσον βαρέως, ὅσον αὐτὸς ἑαυτὸν μὲ ἐπιστολήν του πρὸς τὸ Συμβασήριον, ὅπου ἐζωγράφει τὴν τυραννίαν καὶ οὐδαμινότητα ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἡ ἐπικρατοῦσα φατρία ἐμεταχειρίζετο πιστοὺς καὶ ἀγαπητοὺς ὑπουργούς της. Ὅταν ἔδειξεν εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Συμβατηρίου ταύτην τὴν κατὰ τῶν Ἰακωβίνων κήρυξιν τοῦ πολέμου, ἐλογομάχησε σφοδρῶς μὲ αὐτούς. Ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι οὗτοι ἀνήγγειλαν εἰς τὸ Συμβατήριον ὅτι προσπαθεῖ νὰ γείνῃ Καῖσαρ, ἔβαλε τὴν χεῖρα του εἰς τὸ σπαθίον καὶ εἶπεν, ὅτι θέλει ἀμυνθῆν ἐξ ἅπαντος, ἐὰν πολεμηθῇ· μετὰ δὲ τοῦτο ἔβαλεν ὁ Κάμος εἰς τὸ στῆθος του μίαν πιστόλαν καὶ τοῦ εἶπεν: ὁ Καῖσαρ πρέπει νὰ εὕρῃ Βροῦτον. Τοιαύτη σκηνὴ ἔδιδε φόβον ἐγκληματικοῦ ψηφίσματος· ὁ Δυμορούζιος ὅμως ἐστοχάζετο αὐτὸς νὰ γείνῃ φοβερὸς εἰς κατηγόρους καὶ κριτάς. Ἀπὸ πολλῆς ἀηδιάσας τὸ τρελὸν παιγνίδιον τῆς ἐλευθερίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ποτὲ δὲν εἶχε λάβειν κοινωνίαν ἐξ ἐσωτερικῆς εὐαρεστήσεως, καὶ τὸ ὁποῖον ἐξαγριόνει περισσότερον παλαιοὺς πολεμάρχους κλίνοντας εἰς κενοδοξίαν, ἐπενόησε προσωπεῖον εὐκλεέστερον καὶ λαμπρότερον. Ἡ μὲ τὴν φατρίαν τοῦ Αὐρηλίας ἕνωσίς του, καὶ ἡ δόξα, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν εἰς τὸ στράτευμά του ὁ πρεσβύτατος υἱὸς τοῦ Δουκὸς, ὁ νέος Ἐγαλιτὲς, ἦσαν τὰ πόρρω σημεῖα τῶν σκοπῶν του· ἡ ἄμεσος ὅμως χρεία του ἦτο νὰ ἀσφαλισθῇ μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸ ἄριστον μέσον τούτου μία λαμπρὰ νίκη. Λατρευόμενος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, καθὼς ἐπλανᾶτο, καὶ στεφανούμενος μὲ νεαρὸν κλέος, ἐνόμιζεν ὅτι θέλει κατορθώσειν πρᾶγμα ἀδύνατον εἰς ἄλλον μέτριον στρατηγὸν, καὶ κρημνίζων τοὺς Ἰακωβίνους νὰ γείνῃ ἀνακτίστης τοῦ πολιτικοῦ συντάγματος

καὶ σωτὴρ τῆς Γαλλίας. Ἔβλεπεν ἤδη βασιλέα ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Αὐρηλιανῶν, καὶ τὸν ἑαυτὸν του Κοντόσταυλον τοῦ βασιλέως. Ἡ τύχη ἐφάνη ἱλαρὰ, καὶ αὐτὸς δὲν ἠθέλησε μὲ ἀναβολὴν νὰ παραδράμῃ τὴν εὔνοιάν της. Ἀφοῦ τὴν 16 Μαρτίου ἀπέκρουσε τοὺς Αὐστριακοὺς ἀπὸ Τιρλεμόντιον, ἔσπευσε τὴν 18 νὰ τοὺς κτυπήσῃ εἰς Νηρβίνδαν μὲ δύναμιν μεγαλητέραν (45,000 πρὸς 30,000). Ἀλλ' εἰς τὴν μεγάλην ταύτην μάχην ἐνικήθη αὐτὸς ἀπὸ τὸν Πρίγκιπα Κοβούργου τόσον, ὥστε ὀπισθοπορῶν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔβλεπε τὸν στρατόν του πλησίον τῆς διαλύσεως. Διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς Αὐστριακοὺς, ἐπροσκάλεσε τὸν χιλίαρχον Μάκκ, ψυχὴν τῆς Αὐστριακῆς στρατηγίας, εἰς μίαν συνέντευξιν, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ συμφωνία νὰ μεταβῶσιν οἱ Γάλλοι ἀνενοχλήτως εἰς Βρυξέλλας, καὶ χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ νὰ ἀδειάσωσι τὴν πόλιν ταύτην. Οἱ Αὐστριακοὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην τὴν 25 Μαρτίου, καὶ εἰς τὰς ἀμέσως ἀκολούθους ἡμέρας παρεδόθησαν εἰς αὐτοὺς τὸ Νάμυρον καὶ ἡ Ἀντουερπία.

Ὁ Δυμορούζιος ἤξευρε τί εἶχε νὰ προσμένῃ στρατηγὸς νικημένος ἀπὸ τυραννικὴν καὶ πειραγμένην ὀχλοκρατίαν· ὁ ἐρχομὸς τριῶν ὑπὸ τοῦ λειτουργοῦ Λαβρύνου ἀπεσταλμένων Ἰακωβινικῶν ἐπιτρόπων τὸν ἔκαμε νὰ ἐπιταχύνῃ τὰ μέτρα του. Ἐνταμωθεὶς δευτέραν φορὰν τὴν 26 Μαρτίου εἰς Ἀθίαν μὲ τὸν Μάκκ, τοῦ ἐφανέρωσε τὸν πρότερον ἀκόμη μελετώμενον σκοπόν του νὰ κρημνίσῃ τὸ Συμβατήριον καὶ τοὺς Ἰακωβίνους μὲ ἔνοπλον χεῖρα, ἐζήτησε τὴν συμβοήθειαν τῶν Αὐστριακῶν, καὶ ἔλαβε στοματικὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θέλει λάβειν βοηθητικὸν στράτευμα, ἐὰν στρατεύσῃ εἰς Παρισίους, καὶ ἐὰν δώσῃ εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς πρὸς ἀσφάλειάν των τὸ φρούριον Κονδαῖον νὰ τὸ φυλάττουν ἕως τῆς εἰρήνης. Μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν συνομιλίαν τοῦ Μάκκ ἐσυνωμίλησεν ὁ Δυμορού-

ζιος καὶ μὲ τοὺς ἐπιτρόπους τῶν Παρισίων εἰς Τόρνακον, ὅπου ἡ ὁρμὴ καὶ ἀγανάκτησίς του τὸν παρέτρεψε νὰ προδώσῃ τὸ μυστικόν του εἰς τοὺς ὠτακουστὰς τούτους. Ὕβρισε τὸ Συμβατήριον, καὶ τὸ ὠνόμασε „κόμμα 747 βασιλοκτόνων τυράννων, τοὺς ὁποίους βδελύσσεται ἐπίσης καὶ καταφρονεῖ. Δὲν εἶναι ἐλπὶς εἰρήνης μὲ τὴν Γαλλίαν, ἐὰν δὲν σκορπισθῇ ἡ αἰσχρὰ αὕτη συνέλευσις· ἕως οὗ φορεῖ τέσσαρας δακτύλους σιδήρου εἰς τὸ πλευρόν του, δὲν θέλει ὑποφέρειν τὰς ἀνομίας καὶ ἀπανθρωπίας τοῦ ἀποτροπαίου τούτου δημαρχείου.“ Διὰ ἐπιτηδείας ἀντιλογίας ἐρεθισθεὶς ὡμίλησε περαιτέρω: „Ὅλη ἡ δημοκρατία εἶναι κενὸν ὄνομα· ἐπίστευσεν εἰς αὐτὴν τρεῖς μόνον ἡμέρας καὶ ἀπὸ τῆς ἐν Ἰαμμαππίσῳ μάχης θρηνεῖ τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐνήργησεν ὑπὲρ τοιαύτης κακίας· εἶναι πληροφορημένος, ὅτι ἡ πατρίς του σώζεται μόνον μὲ τὸ πολιτικὸν σύνταγμα τοῦ 1791 ἔτους καὶ μὲ ἕνα βασιλέα.“ Ἀφοῦ δὲ εἶπαν ἐκεῖνοι, ὅτι οἱ Γάλλοι δὲν δύνανται νὰ ὑποφέρουν τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα Λοδοβῖκος διεγείρει εἰς αὐτοὺς ἀποστροφήν. „Δὲν κρέμαται, εἶπεν, ἐκ τούτου, ἂν ὀνομάζεται Λοδοβῖκος ἢ Ἰάκωβος.“ Ἡ σημαντικὴ ἐρώτησις: Ἂν δύναται νὰ ὀνομάζεται Φίλιππος, τὸν ἔκαμε νὰ σκεφθῇ ὀλίγον, καὶ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἀγωνίζεται ὑπὲρ τοῦ τῶν Αὐρηλίων οἴκου. Εὐθὺς οἱ ὠτακουσταὶ τὸν ὑπεκρίθησαν πίστιν, καὶ αὐτὸς νομίζων, ὅτι τοὺς οἰκειώθη, τοὺς ἐφανέρωσεν, ὅτι σκοπὸν ἔχει νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τῶν Παρισίων, νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ μὲ τὴν πεῖναν νὰ δεχθοῦν βασιλέα, ἐὰν καὶ ὅλοι οἱ φυλακωμένοι εἰς τὸ Τέμπλον θανατωθοῦν, καὶ σχεδὸν τοὺς ἀνεκάλυψεν, ὅτι πρὸς τοῦτο ἔχει κοινωνοὺς τοῦ σχεδίου του καὶ τοὺς ἐχθρούς. Ἀφοῦ τοὺς ἀνεκάλυψεν ὅλα τὰ μυστικά του, τοὺς ἐξαπέστειλεν εἰς Παρισίους. Καὶ οἱ μὲν εὑρισκόμενοι εἰς Λίλλαν ἐπίτροποι τοῦ Συμβατηρίου ἠσφάλισαν τὰ φρούρια τῶν συν-

όρων, τὸ δὲ Συμβατήριον ἀπεφάσισε τὴν 31 Μαρτίου νὰ καλέσῃ τὸν στρατηγὸν ἔμπροσθεν εἰς τὰ κάγκελλα, καὶ νὰ στείλῃ εἰς τὸν στρατὸν πέντε ἐπιτρόπους καὶ τὸν πολέμαρχον Βεουρνομβίλλιον. Τὸν εὕρηκαν τὴν 2 Ἀπριλ. εἰς τὸ στρατόπεδόν του πλησίον τοῦ ἁγ. Ἀμάνδου κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε ἀπέτυχεν ὁ σκοπός του νὰ κυριεύσῃ τὰ τρία φρούρια Λίλλαν, Βαλεντιανὰς καὶ Κονδαῖον. Οἱ ἀξιωματικοὶ, τοὺς ὁποίους εἶχε στείλειν εἰς τὰ δύω πρῶτα, ἐφυλακώθησαν ἀπὸ τοὺς φρουράρχους. Τὸ πλησιόχωρον Κονδαῖον, ὅπου ἠδύνατο νὰ στρατοπεδεύσῃ, τὸ ἀπέφυγεν, ἐπειδὴ ἐφοβήθη μήπως ἐγκλεισθῇ εἰς αὐτὸ, ἢ παραδοθῇ εἰς τοὺς ἐχθρούς του, ἢ θανατωθῇ ἀπὸ τοὺς ἰδίους του στρατιώτας. Εἶχαν ἤδη παραιτήσειν τὸν νέον Καίσαρα ἡ βεβαιότης καὶ τὸ θάῤῥος, τὰ πρῶτα χρειώδη εἰς κατόρθωσιν μεγάλων ἐγχειρημάτων. Ἀντὶ τοῦ νὰ συνάξῃ τάχιστα τὰ ἀγαπῶντα ἀκόμη αὐτὸν στρατεύματα καὶ νὰ κινήσῃ εἰς Παρισίους, τὰ ἄφηκε σκορπισμένα εἰς πολλὰς μικρὰς μερίδας, νὰ τὰ διεγείρωσιν ὅπως ἤθελαν οἱ Ἰακωβῖνοι.

Οἱ ἐπίτροποι τὸν εὕρηκαν ψυχρὸν, ἀνήσυχον, συγχυσμένον· τὸν ἔλειπε καθὼς πρότερον ἡ σκέψις, οὕτω τώρα ὁ ἡρωϊσμὸς, ὅς τις εἰς τοιαύτας στιγμὰς δείχνεται ἀξιοπρεπῶς, προξενεῖ σέβας εἰς τὸ πλῆθος, καὶ τὸ κάμνει πολλάκις βοηθόν του. Ἀλλ' ἦτο δύσκολον εἰς ἐπιτρόπους ὀχλαγωγίας, οἵτινες καὶ εἰς Παρισίους ἔτρεμαν τὸν λαὸν, νὰ πιάσωσι μεταξὺ στρατεύματος στρατηγὸν καὶ ἠγαπημένον, καὶ νὰ τὸν σύρωσιν εἰς τὸ σφαγεῖον τῶν Παρισίων. Ἡ μαγεία τῆς δημοκρατίας ἐχάθη ἀπὸ τὸν τάραχον τῶν στρατιωτῶν, καὶ οἱ στρατιῶται οὗτοι ἐγέλων προσταγὰς οὐδαμινῶν ἀνθρωπαρίων τοῦ Συμβατηρίου. Ἀφοῦ μὲ σφοδρὰν λογομαχίαν τὸν ἐφοβέρισαν φυλάκωσιν, ἔκραξε τάγμα στρατιωτῶν ἱστάμενον πρὸ τῆς θύρας καὶ τὸ ἐπρόσταξε νὰ πιάσουν τούτους τοὺς ἀναισχύντους

ἀνθρώπους, καὶ νὰ τοὺς μεταφέρωσιν εἰς τὸ Αὐστριακὸν στρατόπεδον. Ἔγεινεν ἡ προσταγὴ, καὶ οἱ πιασθέντες ἐφέρθησαν πρότερον εἰς Τόρνακον πρὸς τὸν Μὰκκ, καὶ ἔπειτα εἰς Μοντίαν πρὸς τὸν Πρίγκιπα Κοβούργου. Ὁ Δυμορούζιος ἐπίστευεν ὅτι ἔλαβεν ἐνέχυρα ἀντὶ τῶν φυλακωμένων εἰς τὸ Τέμπλον· ἀλλ' οἱ Ἰακωβῖνοι ὀλίγην τιμὴν ἀπέδιδαν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν εταίρων των, καὶ χωρὶς παρατήρησιν τῆς φυλακώσεως τούτων ἔστειλαν μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας τὴν θείαν τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὸ σφαγεῖον. Ἡ Αὐστριακὴ αὐλὴ ἐνόμιζεν ἀνάξιον ἑαυτῆς νὰ τιμωρήσῃ τοὺς δημοκρατικοὺς τούτους ἀνθρωπίσκους, μ' ὅλον ὅτι ὅλοι εἶχαν ψηφοφορήσειν εἰς τὸν θάνατον Λοδοβίκου τοῦ ΙϚ', καὶ τοὺς ἔστειλεν εἰς τὰ ἐντὸς τῆς μοναρχίας της, ἕως οὗ, ἐπικρατοῦντος ἔτι τοῦ πολέμου, τοὺς ἤλλαξε μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως. Παρεκτὸς τοῦ πολεμάρχου Βεουρνομβιλλίου ἦσαν τέσσαρες ἐκ τοῦ Συμβατηρίου, Κάμος, Κυνέτιος, Λάμαρκος καὶ Βαγκάλιος. Ὁ Καρνότιος, ὁ πέμπτος τούτων, ἐκρατήθη εἰς Δυακὸν, καὶ διέφυγε τὴν τύχην τῶν συνεταίρων του, τὸ ὁποῖον ἐνομίσθη ἀξιόλογος περίστασις διὰ τὴν προστασίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν οὗτος εἰς τὴν δημοκρατίαν ἔπειτα.

Ὁ Δυμορούζιος μὲ δύω Δηλώσεις του ἐκήρυξεν εἰς τὸ ἔθνος καὶ εἰς τὸν στρατόν του, ὅτι εἶναι ἐχθρὸς τῶν ἐν Παρισίοις τυράννων, προστάτης τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεγέρτης τῆς πολιτικῆς συντάξεως. Οἱ ἐχθροὶ, ἔλεγεν, μὲ γενναιοκαρδίαν δὲν ἠθέλησαν νὰ πατήσωσι τὰ σύνορα, καὶ ἀφῆκαν εἰς τὸν ἀνδρεῖον στρατὸν νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας. Περιῆλθεν αὐτὸς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐνεθουσίασε τοὺς στρατιώτας του εἰς τοῦτο, καὶ τρεῖς ἡμέρας ἦτο βέβαιος ὅτι θέλει εὐτυχήσειν τὸ ἐγχείρημά του. Ἀλλὰ μυστικῶς ἀντενήργουν οἱ Ἰακωβῖνοι μοιράζοντες χάρτινα νομίσματα, καὶ ὁμιλοῦντες ὅτι αἰσχρῶς θέλει

δουλωθῇ ἡ Γαλλία ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Εἶχαν ἱκανὰ διδόμενα νὰ τὸν ἀποδείχνωσιν εὐκόλως προδότην τοῦ ἔθνους.

Τὴν 4 Ἀπριλίου ἦτο ἕτοιμος νὰ ὑπάγῃ μεταξὺ Βοχανίας καὶ Κονδαίου διὰ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς στρατηγοὺς, ὅταν ἔμαθεν ὅτι οἱ εἰς Κονδαῖον στρατιῶται διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ κατ' αὐτοῦ. Εὐθὺς τολμᾷ νὰ διορθώσῃ τὴν ἀρχητέραν του ἀργοπορίαν, καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς Κονδαῖον διὰ νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τοὺς φίλους του. Ἑτοιμάζει τάγμα ἱππέων πιστῶν του, καὶ προπορεύεται αὐτὸς μὲ τριάκοντα ἀκολούθους του. Καθ' ὁδὸν ἀπαντᾷ τρία τάγματα ἐθελοντῶν, ὑπάγοντα εἰς Κονδαῖον χωρὶς προσταγήν του, καὶ ἀποκρινόμενα ἀμφιβόλως εἰς τὰς ἐρωτήσεις του. Μετὰ τοῦτο τὸν συναπαντᾷ ὑπασπιστὴς ἐκ Κονδαίου, ὅς τις τοῦ ἀναγγέλλει κακὴν τὴν κατάστασιν τῆς φατρίας του. Ἐνῷ θέλει νὰ γράψῃ πρόσταγμα, ἀκούει τουφεκίσματα. Τὰ ὕποπτα ἐκεῖνα τάγματα χύνονται ἐναντίον του. Πολλοὶ τῶν ἀκολούθων του πίπτουσιν· αὐτὸς διαφεύγει πεζὸς καὶ φθάνει εἰς τὸ Αὐστριακὸν στρατόπεδον. Ἐκεῖ συντάσσει μὲ τὸν Μὰκκ Δήλωσιν, ὅπου ὁ Πρίγκιψ Κοβούργου ὑπόσχεται εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος νὰ συνεργήσῃ εἰς τὸν σκοπὸν, περὶ τοῦ ὁποίου συνωμίλησε μὲ τὸν στρατηγόν του, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν συνταγματικὸν βασιλέα, καὶ ἐν ὀνόματι τῶν δυνάμεων παραιτεῖται πᾶσαν δορικτησίαν πρὸς ὄφελός των. Μετὰ ταῦτα ὑπάγει μὲ πεντήκοντα Αὐστριακοὺς ἱππεῖς εἰς τὸ πλησίον Μάλδας στρατόπεδον. Ἀκόμη ἠπατᾶτο μὲ τὰς ἐλπίδας του, καὶ ἤθελε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ πλησίον τοῦ ἁγ. Ἀμάνδου στρατόπεδον, ὅταν τοῦ ἔφθασεν ἡ ἀγγελία, ὅτι οἱ κανονισταὶ διώξαντες τοὺς ἀρχηγούς των μεταφέρουσι τὰ κανόνια εἰς Βαλεντιανάς. Ἡ ἐπανάστασις ἤρχισεν ἐκεῖ, καὶ παραυτα ἐξηπλώθη εἰς τὰ στρατόπεδα τῆς Βρυΐλλης καὶ Μάλδας. Τὸ πο-

λεμικὸν κιβώτιον δύω μιλιονίων ἐμεταφέρθη εἰς Βαλεντιανάς, καὶ κἀνεὶς δὲν ἐπρόσεχεν εἰς τοῦ στρατηγοῦ τὰ προστάγματα. Αὐτὸν δὲ ἐπροστάτευεν ἀκόμη ἡ παλαιὰ ἀγάπη τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἐξαιρέτως μέρος τοῦ ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν ἐσυνώδευσεν, ὅταν ἐπὶ τέλους ἔκρινεν ἀναγκαῖον μετὰ τῶν ἀδελφῶν Θουβενότων, καὶ τοῦ νέου Αὐρηλίας Ἐγαλιτὲ καὶ ἄλλων τινῶν ἀξιωματικῶν του νὰ περάσῃ εἰς τοὺς Αὐστριακούς.

Ὁ Πρίγκιψ Κοβούργου, δεμένος μὲ ἀνακωχὴν ὅπλων, τὴν ὁποίαν ἔκλεισε μὲ τὸν Δυμορούζιον, καὶ ἐπομένως ἠδύνατο νὰ τὴν ἀθετήσῃ, καὶ νὰ ἀφανίσῃ τὸ διαλυόμενον Γαλλικὸν στράτευμα, ἀφῆκε καιρὸν καὶ ἡνώθη πάλιν ὑπὸ νέον στρατηγὸν τὸν Δαμπιέριον. Αὐτὸς δὲ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὑπῆγεν εἰς Ἀντουερπίαν, ὅπου ἦσαν συναγμένοι εἰς τὸν Πρίγκιπα κυβερνήτορα καὶ εἰς τὸν Δοῦκα Εὐοράκου οἱ πρέσβεις Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Προυσίας, καὶ ἐσυμβουλεύοντο περὶ τοῦ πλήθους τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρεώστει νὰ φέρῃ πᾶσα μία τῶν τριῶν τούτων δυνάμεων εἰς τὸ Βέλγιον. Ἡ σύνοδος αὕτη ἐκατέκρινε τὴν τῆς 5 Ἀπριλ. Δήλωσιν τοῦ Κοβούργου, ἐπειδὴ παρῃτεῖτο τὴν δορικτησίαν, καὶ ὁ Πρίγκιψ τὴν ἀναίρεσε μὲ δευτέραν τῆς 9 Ἀπριλ. ὡς ἀνατρετομένην ἀπὸ τὰ ἔκτοτε μεσολαβήσαντα συμβάματα εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατὸν, καὶ ἔδιδε σημεῖα, ὅτι αἱ ὑποσχέσεις ἐκεῖναι δὲν θέλουν φυλαχθῆν. Ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ διαδοθεῖσα γνώμη, ὅτι ἡ σύνοδος ἐκείνη ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ ἱκανοποίησιν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἀσφάλειαν διὰ τὸ μέλλον. Καὶ τῷόντι δὲν ἐφαίνετο ἄδικον μὲ πόλεμον δίκαιον νὰ ἐξαναλάβωσιν ἀπὸ τοὺς Γάλλους, ὅσα οἱ βασιλεῖς των εἶχαν ἁρπάσειν πρότερον; μὲ ἀδίκους πολέμους.

Ὁ Δυμορούζιος κατ᾽ ἀρχὰς ἠξιώθη φιλικῆς ὑποδοχῆς· ὅταν ὅμως ἐφεξῆς ἐζήτει καταφύγιον εἰς πολλὰς χώρας καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀπεβλήθη μὲ λύπην.

Τελευταῖον ἡσύχασεν εἰς τὴν Δανικὴν ἐπικράτειαν πλησίον τοῦ Ἀμβούργου, ὅπου παρεκτὸς τῆς ἱστορίας του καὶ τῶν ἀξιομνημονεύτων του ἐξέδωκε πολλὰ συγγράμματα περὶ τῆς ἐπικρατούσης πολιτικῆς, χωρὶς νὰ διεγείρῃ εἰς αὐτὰ τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Τὸ κλέος τῶν πολιτικῶν προτερημάτων του κατηνάλωσε μὲ τὸ στάδιον τῆς τελευταίας ζωῆς του καὶ μὲ τὸ τέλος αὐτοῦ ἔχασε καὶ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν. Οὐδὲ διὰ μέγαν στρατηγὸν τὸν ἐνόμιζεν ὁ χρόνος, πολὺ ὀλιγώτερον διὰ μέγαν χαρακτῆρα. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1823 ἔτος ὀγδοήκοντα τεσσάρων ἐτῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου διέτριψε τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας του.

17. Ἀγὼν καὶ πτῶσις τῶν Γερουναίων. (1793).

Εὐθὺς ἀφοῦ τὸ Συμβατήριον ἔμαθε τὴν ἀποστασίαν τοῦ Δυμορουζίου, τὸν ἐκήρυξεν ἀπροστάτευτον ἀπὸ τοὺς νόμους, καὶ ἐδιώρισε ποινὴν θανάτου εἰς πάντα ἀξιωματικὸν καὶ στρατιώτην, ὅςτις ἤθελε τὸν ὑπακούσειν. Ἀλλ' ἡ θεληματικὴ τοῦ στρατοῦ ὑπακοὴ, καὶ ἡ ἀργοπορία τῶν συμμάχων ἐσυγχώρησαν εἰς τοὺς φατριάρχας παραυτα νὰ συνεχίσωσι τὸν περὶ πρωτείων ἀγῶνα εἰς τὴν συνέλευσιν, καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ βουνοῦ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τὸ κατὰ τῆς τυραννίας των σχέδιον ἀπεφάσισαν νὰ τὴν θεμελιώσουν μὲ κρημνισμὸν τῶν Αὐρηλίων καὶ Γερουναίων. Μὲ ἐπιτηδειότητα μεγάλην ἐκατηγόρησεν εὐθὺς ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος τοὺς Γερουναίους καὶ ὀνομαστὶ τὸν Βρισσὸτ, ὅτι εἶναι συνένοχοι τοῦ Δυμορουζίου. Οὗτοι δὲ ἐπροσπάθουν νὰ στρέψουν τὸν κλύδωνα τοῦτον εἰς τὸν Αὐρηλίας καὶ εἰς τοὺς προστάτας του Δάντωνα καὶ Μαράτ. Ὅλοι οἱ Σαγκυλότοι ὡπλίσθησαν νὰ ζητήσουν τιμὴν διωρισμένην διὰ τὰς τροφάς. Ὅλα τὰ σημεῖα ἐπρομήνυαν ἀγῶνα περὶ ζωῆς καὶ θανάτου. Οἱ Γερουναῖοι ἐμάνθα-

ναν καθημερινῶς τὴν αὔξουσαν αὐτογνωμίαν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, ἐμάνθαναν ὅτι ἐνεργεῖται ὁ ὄχλος εἰς ἐπανάστασιν διὰ τοὺς σκοποὺς τῆς φατρίας τοῦ βουνοῦ, καὶ ὅτι ἐγίνοντο περὶ τούτου συνομιλίαι εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν παλάτιον. Ἀκόμη εἶχαν οἱ Γερουναῖοι τὸ ἐκτελεστικὸν βουλευτήριον εἰς τὸ μέρος των καὶ τὰς πλειοτέρας ψήφους τῆς συνελεύσεως· ἀκόμη ἠδύναντο νὰ βάλλουν ἀσφαλῆ καὶ ἀγαθὸν Πολέμαρχον, νὰ διορίσουν εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν βουλευτήριον νὰ ἀνακαινίσῃ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς, καὶ νὰ μεταχειρισθῶσιν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ τάγματα ἐθελοντῶν μὲ ἱκανὰ κανόνια διὰ νὰ πιάσουν τοὺς τρεῖς ἄνδρας ὡς κεφαλὴν τῆς μελετωμένης ἐπαναστάσεως καὶ νὰ τοὺς κρίνουν εἰς τὸ Συμβατήριον. Ἀλλ' ἀντὶ τούτων τῶν δραστηρίων μέσων ἐρρητόρευαν μὲ εὐφράδειαν, καὶ ἐπροσπάθουν διὰ τῶν νόμων νὰ ταπεινώσουν ἀνθρώπους, οἵτινες μὲ τὴν λόγχην εἰς τὰς χεῖρας ὑπηγόρευαν πᾶσαν ὥραν νέους νόμους. Ἐκ παραδόξου τινὸς Νεμέσεως ἔκαμαν οἱ Γερουναῖοι τὰ αὐτὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμνεν ὁ δυστυχὴς Λοδοβῖκος, καὶ τὰ ὁποῖα τὸν ἔρριψαν εἰς τὸν ὄλεθρον.

Ἐπειδὴ ἦτο πρὸ ὀφθαλμῶν των, ὅτι ἡ πολυκέφαλος συλλογὴ τοῦ Συμβατηρίου δὲν δύναται νὰ κυβερνήσῃ καὶ νὰ ἀπαντήσῃ τοὺς πολλοὺς κινδύνους τοὺς φοβερίζοντας τὴν πολιτείαν, ἐφαίνετο δὲ ἀντίφασις ν' ἀφήσῃ ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας τοῦ ἐκτελεστικοῦ βουλευτηρίου· διὰ τοῦτο κατὰ συνέργειαν τοῦ Δάντωνος καὶ Μαρὰτ κατεστάθη τὴν 6 Ἀπριλ· ἐκλογὴ ἀγαθοποιῶν, ἥτις νὰ προστάζῃ μὲ ἰδίαν της θέλησιν καὶ χωρὶς συγκατάθεσιν τοῦ Συμβατηρίου ὅλα, ὅσα ἀπαιτεῖ τὸ κοινὸν ἀγαθόν, καὶ νὰ τὰ ἐκτελῇ. Τοῦτο ἦτο ὁ Δικτάτωρ, τοῦ ὁποίου τὴν ἀναγόρευσιν ἔκραζε πολλάκις ὁ Μαράτ. Οἱ Γερουναῖοι μὲ ἀκατανόητον χαυνότητα ἔστερξαν νὰ ἐκκλεισθῶσιν ἐκ ταύτης τῆς συλλογῆς, καὶ νὰ γείνουν μέλη αὐτῆς οἱ ἀντίπαλοί των.

Ἦσαν δὲ Δάντων, Βαῤῥέριος, Δέλμας, Λακροΐος, Ῥοβέρτος Λίνδετος, Τριλάρδιος, Βρεάρδιος, Κάμβων, καὶ Γυϊτὼν-Μορβὼς, ὅλοι ἐκ τῆς φατρίας τοῦ βουνοῦ. Ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ἐπροτίμησεν ἱστάμενος ὄπισθεν τῆς σκηνῆς νὰ διευθύνῃ τὰς κινήσεις, ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη διακριμένη ἡ νίκη· ἀκόμη οἱ Γερουναῖοι ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τὸ ἀνέπαφον τῶν ἀντιπροσώπων. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἀμυντήριον ἀφαιρέθησαν χωρὶς ἀντίστασιν. Διὰ νὰ δείξωσιν, ὅτι δὲν εἶχαν αἰτίας νὰ φοβῶνται νόμους καὶ δικαστὰς, καὶ ἐλπίζοντες ὅτι εὔκολα δύνανται νὰ νικήσωσι τοὺς κακούργους ἀντιπάλους των, ἔστερξαν τὴν 8 Ἀπριλ. ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύναντο νὰ κρίνωνται δι' ἐγκλήματα κατὰ τοῦ ἔθνους καὶ μέλη τοῦ Συμβατηρίου ἀπὸ δημαρχεῖον. Τῳόντι δὲ ἐμεταχειρίσθησαν τὸ ψήφισμα πρῶτοι οἱ Γερουναῖοι διὰ νὰ ἐκδικήσωσι τοὺς ἀντιπάλους των κρημνίζοντες τὸν Αὐρηλίας. Ὅταν ἠκούσθη ἡ μὲ τὸν Δυμορούζιον συναναχώρησις τοῦ νέου Ἐγαλιτὲ, ὁ Αὐρηλίας καὶ ὁ πιστός του Σιλλερῦς, ἀνὴρ τῆς μεταναστάσης καὶ αὐτῆς δεσποίνης Γελλῖς, ἐδιαβλήθησαν ὡς συνένοχοι τῶν λεγομένων συνωμοτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Αὐρηλίας ἐπικαλούμενος τὴν σκιὰν τοῦ παλαιοῦ Βρούτου εἶπεν, ὅτι θέλει νὰ μιμηθῇ τοῦτον τὸν Ῥωμαῖον, καὶ νὰ καταδικάσῃ αὐτὸς εἰς θάνατον τὸν ἀξιοτιμώρητον υἱόν του. Ἀλλὰ μόνον ἡμέρας τινὰς ἠγόρασε μὲ τοῦτο τὴν ἡσυχίαν του. Τὴν δὲ ἡμέραν, ὁπότε ἐξεδόθη τὸ εἰρημένον ψήφισμα, τὸν ἐκατηγόρησεν ὁ Λααΐος μὲ νέας ἀποδείξεις, αἱ ὁποῖαι ἐφανέροναν τὴν μετὰ τοῦ Δυμορουζίου ἕνωσίν του. Οἱ Γερουναῖοι ἤλπιζαν, ὅτι θέλουν φέρειν μὲ τοῦτο εἰς ἀμηχανίαν τοὺς παλαιοὺς πάτρωνάς του, Δάντωνα, Μαρὰτ καὶ Ῥοβεσπιέῤῥον· ἀλλ' οἱ μὲν πρῶτοι μὲ ἀδιαφορίαν ἀφῆκαν τὸν πελάτην των νὰ πέσῃ, ὁ δὲ Ῥοβεσπιέῤῥος καὶ συνήργησεν εἰς τοῦτο διὰ τὸ μῖσος του πρὸς τὴν συγγένειαν τοῦ Βουρβωνικοῦ οἴκου. Ἐνῷ

ὁ δυστυχὴς Ἐγαλιτὲς ἐπώλει μέρος τῶν ὑποκαμίσων του διὰ νὰ λάβῃ ὀλίγον ἀργύριον, μὲ ἀπόφασιν τοῦ Συμβατηρίου ἐπιάσθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ δύω υἱοί του τὴν 11 Ἀπριλ. καὶ ἐφέρθησαν εἰς Μασσαλίαν. Εἰς Παρισίους διεδόθη ἡ φήμη, ὅτι ἐβάλθη εἰς τὰ κάτεργα, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ποιηθῇ τὸ χλευαστικὸν ἐπίγραμμα εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος *).

Οἱ Αὐρηλιανοὶ ἠνώθησαν τώρα μὲ τὴν φατρίαν τοῦ βουνοῦ, ὄχι ὅμως χωρὶς ἰδίαν των μυστικὴν διχόνοιαν. Ὁ Δάντων καὶ ὁ Μαρὰτ ἤθελαν δικτατορίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐλευθερίας, καὶ δὲν ἐπαραιτοῦντο καὶ τώρα ἴσως νὰ μεταχειρίζωνται τὸν Δοῦκα ὡς εἴδωλον· ὁ δὲ Ῥοβεσπιέῤῥος ἤθελε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα εἰς τὸ σχῆμα τῆς δημοκρατίας, τῆς ὁποίας νὰ εἶναι αὐτὸς μόνος ὁδηγὸς καὶ ἀπεριόριστος ἐξουσιαστής. Εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ φαντασμένου τούτου πολιτικοῦ αἱ λέξεις Ἰσότης καὶ Δημοκρατία δὲν ἐπαγιώθησαν καθὼς εἰς ἄλλους ἐκ φιλαυτίας καὶ φιληδονίας, ἀλλ' ἐῤῥιζώθησαν ἀκλονήτως μετὴν βαθεῖαν πληροφορίαν, καὶ ἐτελειοποιήθησαν εἰς τὸ ὕψιστον, εἰς τρόπον ὥστε ἔγεινεν εἰς τὴν Γαλλίαν φοβερὸν παράδειγμα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἐφεξῆς αἰώνων (ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ σωφρονισθῶσι διὰ παραδειγμάτων) ψηλαφητὴ διδασκαλία κατὰ τῶν δελεασμάτων τῆς μανιώδους σοφίας. Δὲν εἶναι περιττὸν ὁσάκις ἂν ῥηθῇ, ὅτι ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχεν οὔτε θρόνος οὔτε εὐγένεια, ἤρχισε νὰ ἐρωτᾷ: τί ὄφελος, ἐὰν ἡ ἀριστοκρατία τοῦ πλούτου καὶ τῆς προκοπῆς μεταχειρίζεται νέαν ἐξουσίαν, μὴ ἁγιασμένην κἂν ἀπὸ τὴν συνήθειαν;

*) Rendons grâce à la liberté
Qu'il va porter sur nos galéres!
Un amant de l'égalité
N'y peut recontrer que des frères.

Τὰ ὅπλα λοιπὸν τῶν τριῶν ἀνδρῶν διευθύνθησαν κατὰ τῶν ἀγαθοφρόνων, ἀλλ' ἀδρανῶν ἀρχηγῶν τῆς μεταπολιτεύσεως, κατὰ τῶν Γερουναίων. Ἡ φατρία αὕτη, ἥτις ἀκαταινοήτως παραίτησε τὰ ὅπλα, ἦτο ἀκόμη ἡ ἰσχυροτέρα διὰ τὴν προκοπὴν τῶν μελῶν της, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ψήφων της, καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, ἐὰν καὶ οἱ βουνῖται τὴν διέβαλαν ὅτι θέλει νὰ μοιράσῃ τὴν Γαλλίαν εἰς πολλὰς δημοκρατίας, καὶ νὰ ἀσθενίσῃ τὴν δύναμιν τῆς μητροπόλεως. Παρεκτὸς τούτου ἐπεφορτίζετο ὁ δυστυχῶς τρέχων πόλεμος εἰς τοὺς Γερουναίους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταπείσειν τὸν βασιλέα νὰ τὸν κηρύξῃ, καὶ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ἔλεγε πολλάκις, ὅτι διὰ τοῦτο τὸν ἐτάχυναν διὰ νὰ παραδώσουν ἀπροπαράσκευον τὸ ἔθνος εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἐκατηγόρουν οὗτοι τοὺς βουνίτας διὰ τὴν Σεπτεμβριακὴν μιαιφονίαν, καὶ δι' ἄλλας ἀνόμους πράξεις, διὰ τῶν ὁποίων μὲ τὴν ἀνοησίαν τοῦ ὄχλου θέλουν νὰ ὑποδουλώσουν ὅλην τὴν Γαλλίαν εἰς τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον. Εἰς τὰς ἀμοιβαίας ταύτας κατηγορίας ἐπροστάτευεν ὁ βουνὸς τοὺς Παρισιανοὺς, τὸ ὁποῖον τοὺς ἔκαμνε φιλικωτέρους εἰς αὐτοὺς παρὰ εἰς τοὺς κατηγόρους των. Τὸ μέγιστον κέρδος ὅμως, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἡ φατρία τοῦ βουνοῦ ἦτο, ὅτι εἰς τὴν γενικὴν διάλυσιν καὶ τὴν τυραννικὴν αὐτογνωμίαν των ἔπραττan συμφώνως μὲ τὴν θέλησίν των, καὶ ἀδιαφόρουν διὰ τὴν ἀντίφασιν τῶν λέξεων πρὸς τὰς πράξεις των. Ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ πολιτικοὶ φιλόσοφοι τῶν Γερουναίων, οἵτινες ἠγωνίζοντο μὲ φρόνησιν καὶ μετριότητα νὰ κτίσουν ἐπὶ τῶν θεμελίων θεωρίας πάντη ὀλισθηρᾶς, μὴ γινωσκούσης τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, σταθερὸν πολιτικὸν οἰκοδόμημα. ἐψεύσθησαν πικρῶς τῶν ἐλπίδων των νὰ καταστήσουν βασίλειον γενικῆς ἐλευθερίας καὶ μακαριότητος. Ἡ τοῦ λαοῦ ἀντιπρόσωπος συνέλευσις, ἥτις κατὰ τὴν θεωρίαν των ἔπρεπε νὰ εἶναι σοφωτέρα καὶ ὑψηλοτέρα κυβερνήτρια παρ' ὅλους

τοὺς αὐτοκράτορας καὶ βασιλεῖς, ἔδιδε τὸ χαμερπέστατον παράδειγμα μανιώδους σωροῦ ἀναβραζομένου ἀπὸ πνευματικὰς καὶ φυσικὰς κινήσεις, τοῦ ὁποίου αἱ φατρίαι ὄχι μόνον ὑβρίζοντο ἀσχημόνως, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐγρονθοκτυποῦντο, ἔπειτα δὲ ἐχύνοντο κατ' ἀλλήλων μὲ τὰ πιστόλια. Εἰς τὴν σάλαν τῶν Τουϊλεριῶν, ὅπου μετέθεσε τὸ Συμβατήριον τὰ συνέδριά του, ἐβάλθησαν μὲν ὅλαι αἱ καθέδραι εἰς μίαν πλευρὰν, καὶ αἱ γαλερίαι ἔγειναν ὑψηλότεραι καὶ πλέον μακρυσμέναι παρὰ αἱ εἰς τὸ ἱπποδρόμιον· ἀλλὰ μὲ ὅλην ταύτην τὴν πρόνοιαν, ηὔξησε τὸ μῖσος καθ' ὑπερβολὴν, καὶ ἡ σάλα ὁμοία μὲ σκηνὴν μονομάχων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντεπάλαιαν αἱ δύω φατρίαι λυσσωδῶς ἔμπροσθεν πολυαρίθμων θεωρῶν, οἵτινες ἐπεκρότουν τοὺς φίλους των, καὶ κατεμούγκριζαν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των. Τὸ ἀπόλυτον δίκαιον τοῦ νοεῖν καὶ λέγειν καὶ γράφειν, τοῦ ὁποίου τὸν περιορισμὸν κατηγορεῖ ἡ νέα πολιτικὴ, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἀσφάλειαν ἐθεμελίωσε νόμος πανηγυρισθεὶς ἀπ' ὅλην τὴν Γαλλίαν, ἐλησμονήθη πάραυτα, ὅταν τις ὡμίλησεν ἐλευθέρως ὑπὲρ τῆς βασιλείας, καὶ ἐκαταδικάσθη ὁ δυστυχὴς οὗτος ἐπαινέτης τῆς βασιλείας ἀπὸ τὸ δημαρχεῖον. Καὶ τοῦτον ἠκολούθησαν ἀναρίθμητα θύματα, τὰ ὁποῖα ἐσφαγιάσθησαν εἰς τὴν χώραν τῆς ἐλευθερίας διὰ μίαν λέξιν ἐναντίαν ἢ ὀλίγον διάφορον τῆς ἐπικρατούσης γνώμης. Ἐλευθέρα ἐμπορία καὶ ἐλευθέρα χρῆσις τῆς ἰδιοκτησίας ἦτο τὸ ῥητὸν τῆς μεταπολιτεύσεως, ἀλλὰ τὴν 3 Μαΐου ἐδεσμεύθη ἡ ἐμπορία μὲ τὸν νόμον περὶ τοῦ μεγίστου τιμήματος τῶν σιταρίων, καὶ εἰς πάντα κτήτορα ἀπηγορεύθη ὁλοτελῶς ἡ ἐλευθέρα χρῆσις τῶν ἰδιοκτήτων του γεννημάτων. Ὅλος ὁ σῖτος καθυπεβλήθη ὑπὸ τὴν δημόσιον ἐφορίαν, καὶ χωρὶς ἔγγραφον ἄδειαν τῆς πολιτείας δὲν ἠδύνατο κἀνεὶς νὰ ἀγοράσῃ οὐδὲ ἀλεύριον διὰ τὴν οἰκονομίαν του. Ἡ ἐπηγγελμένη μετρίασις τῶν φόρων ἐνηργήθη μὲ δάνειον χιλίων μιλιονίων λιτρῶν ῥιφθὲν ἐπάνω εἰς τοὺς

πλουσίους, καὶ ἡ πολλαχῶς ἐπαινεθεῖσα φιλανθρωπία τῆς νέας νομοδοσίας ἐκαταισχύνθη μὲ τὴν τρομερὰν προσταγήν: Νὰ μὴ στέλλῃ κἀνεὶς ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀργύριον εἰς μετανάστας συγγενεῖς του, καὶ πᾶς πολίτης ἐπιστρέφοντα μετανάστην συγγενῆ του — καὶ ἑπομένως ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν καὶ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα — νὰ τὸν ὑπάγῃ εἰς τὴν φυλακὴν, διὰ νὰ θανατωθῇ ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν. Καὶ ὅμως ὅλα ταῦτα ἦσαν ἀσθενὴς ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος ὑποκάτω τῆς ἐξουσίας αὐθαιρέτων τυράννων.

Τινὲς μὲν ἐκ τῶν διαταγῶν τούτων ἐστέρχθησαν καὶ ἀπὸ τοὺς Γερουναίους ὡς ἀναγκαῖαι εἰς τὴν δημοκρατίαν, εἰς ἄλλας δὲ ἠναντιώθησαν ματαίως. Τελευταῖον, ἐνῷ τὰ περισσότερα μέλη τοῦ βουνοῦ ἔλειπαν εἰς τὰ στρατεύματα καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, εὐτύχησαν νὰ ἐγκαλέσωσιν οἱ Γερουναῖοι τὸν Μαρὰτ, ὅς τις ἀπαύστως ἐκίνει τὸν λαὸν νὰ ἀναδείξῃ ἕνα ἀπεριόριστον Δικτάτορα καὶ νὰ θανατώσῃ ὅλους τοὺς ἐναντιουμένους, καὶ ἐκύρωσαν ψήφισμα φυλακώσεώς του. Ἀλλ᾽ ὁ Μαρὰτ δὲν ἐφυλακώθη. Ἐκρύφθη ἡμέρας τινὰς μὲ βοήθειαν τῶν Ἰακωβίνων, ἕως οὗ ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ δημαρχεῖον θέλει τὸν ἀθωώσειν. Τότε ἐπαρουσιάσθη θεληματικῶς, ἐκρίθη ἀθῶος, καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ζαλισμένου ὄχλου, στολισμένος μὲ στέφανον, μὲ θριαμβευτικὰς κραυγὰς ἐφέρθη εἰς τὸ Συμβατήριον, ὅπου ἐβάλθη πάλιν εἰς τὸν τόπον του, καὶ ἐπαρακαλέσθη νὰ μὴ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ προστατεύῃ τὸν λαὸν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του. Ἡ σκηνὴ αὕτη ἔφερε τὸν ἀγῶνα τῶν φατριῶν πλησίον τοῦ τέλους του. Ἀπεσταλμένοι ἐκ κόμματος Παρισιανῶν αὐθαδειάσαν νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὰ κάγκελλα καὶ νὰ ζητήσωσιν εἰκοσιπέντε Γερουναίους νὰ σταλθοῦν εἰς τὴν ἐξορίαν ὡς προδόται καὶ συνωμόται. Οἱ Γερουναῖοι ὅμως, οἵτινες μὲ τὰς περισσοτέρας ψήφους εἶχαν εἰς χεῖρας των τὴν ἐξουσίαν, ἀφῆκαν τὴν αὐθάδειαν ταύτην ἀτιμώρητον, καὶ

ηρκέσθησαν, ὅτι εἷς ἐξ αὐτῶν, Βοϊὲρ-Φομβρέδιος, ἔλαβε τόλμην νὰ ζητήσῃ νὰ συγκαταριθμηθῇ καὶ αὐτὸς μὲ τοὺς ἐξορίστους.— χλεύη, τὴν ὁποίαν ἐπλήρωσεν ἔπειτα μὲ τὴν ζωήν του.. Τελευταῖον, ὅταν οἱ Γερουναῖοι ἐβεβαιώθησαν, ὅτι τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον ἐμελέτα νὰ δολοφονήσῃ τοὺς εἴκοσι πέντε τούτους τὴν νύκτα, ἀπεφάσισαν νὰ καταργήσωσι παραυτα τὸ πολιτικὸν τοῦτο βουλευτήριον, καὶ νὰ παρακινήσουν τὰ μέλη τοῦ Συμβατηρίου νὰ ἑνωθῶσιν εἰς Βιτύριγας, καὶ νὰ ἀποτελέσωσι συνέλευσιν, ἐὰν ἡ εἰς Παρισίους διαλυθῇ. Παραυτα ὅμως κρίνεται ἡ ἀπόφασις αὕτη πολλὰ βιαία, ἀφίνεται, καὶ διορίζονται δώδεκα ἐπίτροποι νὰ ἐξετάσουν τὰ χαρτία τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, καὶ νὰ λάβουν ἀνάλογα τούτων ἀσφαλιστικὰ μέτρα. Ἡ ἐξέτασις ἀνακαλύπτει τὴν ὕπαρξιν τοῦ θανατηροῦ σχεδίου καὶ τὴν συνωμοσίαν, καὶ τὴν 21 Μαΐου, Ἐβέρτος, εἷς ἐκ τῶν μιαρωτάτων τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, καὶ ἄλλος τις ταραχοποιὸς, φυλακόνονται διὰ προσταγῆς τῶν δώδεκα καὶ φέρονται εἰς τὸ μοναστήριον. Τοῦτο τὸ ἥμισυ ἔργον — διότι ἔπρεπε νὰ φυλακώσουν ὅλον τὸ βουλευτήρον καὶ τὸν Πολίταρχον Πάχιον — δαιμονίζει τοὺς Ἰακωβίνους χωρὶς νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὸ θάῤῥος. Σωροὶ ὄχλου, ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου μὲ κραυγὰς παρουσιάζεται εἰς τὸ Συμβατήριον καὶ ζητεῖ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ἐβέρτου, καὶ τὴν κατάργησιν τῶν δώδεκα, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουσι Δεκανδρίαν. Οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες ἐφυλάκωσαν καὶ ἐθανάτωσαν χιλιάδας, δείχνουν τώρα ἀποστροφὴν ἐναντίον παρανόμου φυλακώσεως. Οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες ἐσύντριψαν πολλάκις τὰ πιεστήρια τῶν τυπουμένων βιβλίων τῆς ἐναντίας φατρίας, φωνάζουσι τώρα ὅτι κατεπατήθη ἡ ἐλευθεροτυπία. Οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐζήτησαν εἰς τὰ κάγκελλα τὰς κεφαλὰς τῶν ἐνδοξοτάτων μελῶν τοῦ Συμβατηρίου, ὀνομάζουν τώρα ἀδίκημα κατὰ τοῦ περιφρονουμένου ἔθνους, ὅτι ἐφυλακώθη

μέρος τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου. Ὁ Γερουναῖος Ἰσνάρδος ἐκάθητο τὴν 29 Μαΐου εἰς τὸν θρόνον τοῦ προέδρου. Ὅλος τρέμων ἀπὸ τὸν θυμὸν διὰ τὴν Ἰακωβινικὴν αὐθάδειαν, ἀπεκρίθη μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ῥητορικῆς, ἥτις ἦτο τότε συνήθης: „Ἀκούσατε τὸν λόγον μου, εἶπε πρὸς αὐτοὺς τελευταῖον· ἐὰν τολμήσητε νὰ σύρητε τὸ ξίφος ἐναντίον τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, σᾶς λέγω ἐν ὀνόματι ὅλης τῆς Γαλλίας· θέλουν ἀφανισθῆν οἱ Παρίσιοι, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θέλουν ζητεῖν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σηκοάνα τὸν τόπον, ὅπου ἔστεκεν ἡ πόλις.“ Ἡ τρομερὰ αὕτη φράσις φέρνει δι' ὀλίγας στιγμὰς τὸν ὄχλον εἰς δειλίαν. Παρεκτὸς τούτου ἡ Ἐθνικὴ φρουρὰ παρέστεκε βοηθὸς τῶν Γερουναίων καὶ ἡ νίκη ἦτο ἰδική των, ἐὰν ἔπιπταν εἰς χεῖρας τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Εὐθὺς ἀφοῦ ἐπαρατήρησαν τοῦτο οἱ Ἰακωβῖνοι, ἐπροσπάθησαν μὲ τροπήν τινα νὰ κερδήσωσι καιρόν. Ὁ λειτουργὸς Γαρὰτ, ἔπειτα ὁ Πολίταρχος Πάχιος, ἐκβῆκαν εἰς τὸ μέσον λέγοντες, ὅτι οἱ Παρίσιοι εἶναι ἥσυχοι, ὅλη ἡ συνωμοσία ἦτο φαντασιῶδες ἀνοήτημα, τὸ πλῆθος τῶν λαοῦ εἶναι ἀγαθοὶ καὶ εὐπειθεῖς εἰς τὸ Συμβατήριον πολῖται, καὶ ἡ Ἐθνικὴ φρουρὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀποδιώξῃ πᾶσαν ἀνησυχίαν καὶ ταραχήν. Λέξεις ὅλαι διὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τοὺς Γερουναίους ἀπὸ τοῦ νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν δύναμίν των, καὶ ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἠγάπων ἀγῶνα, ἀφῆκαν τὴν εὐτυχῆ στιγμὴν νὰ πετάξῃ. Τὴν δεκάτην ὥραν ἑσπέρας ὁ Ἰσνάρδος, τοῦ ὁποίου ἡ προεδρία λαμβάνει τέλος ταύτην τὴν ἡμέραν, θέλει νὰ τελειώσῃ τὴν συνέλευσιν καὶ παραιτεῖ τὸν τόπον τῆς προεδρίας, ἀλλ' ἀναβαίνει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰακωβῖνος Ἑραῦλδος Σεχέλλιος, καὶ ἡ συνέλευσις μένει. Ἡ περίστασις αὕτη μεταβάλλει τὸ πᾶν. Ὁ μὲν Ἰσνάρδος εἶχεν ἀποκρούσειν μὲ κεραυνοὺς τὸν ὄχλον, ὁ δὲ διάδοχός του τοὺς δέχεται, καὶ τοὺς δίδει τόπον εἰς τὸ Συμβατήριον. Ἕνας Μαρατιστὴς προβάλλει νὰ ἀπολυθῇ ὁ Ἑβέρτος, νὰ καθαιρεθοῦν οἱ

δώδεκα καὶ νὰ ἀνακριθῇ ὁ τρόπος των. Σηκόνονται παρευθὺ ὅλοι οἱ Ἰακωβῖνοι ζητοῦντες τὸ προβληθὲν, αἱ γαλερίαι θορυβοῦσι φοβερῶς· ὁ ὄχλος πρὸ τῶν θυρῶν μουγκρίζει, ὁ ὄχλος τῆς σάλας φοβερίζει τοὺς Γερουναίους μὲ σπαθία καὶ πιστόλια, ὅλοι φωνάζουσιν ἀτάκτως, καὶ ὁ πρόεδρος, χωρὶς ψηφοφορίαν, κηρύττει: ἀποφασίζεται ἡ ἀπόλυσις τοῦ φυλακωμένου καὶ ἡ κατάργησις τῶν δώδεκα. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἀνανεόνουσι τὸν ἀγῶνα οἱ Γερουναῖοι. Ἀποῤῥίπτουσι τὴν ἀπόφασιν ὡς παράνομον, καὶ ἐπειδὴ ἔγεινε ψηφοφορία, λαμβάνουν αὐτοὶ τὰς πλειοτέρας ψήφους. Μὲ ὅλον τοῦτο ἐνδίδουσιν εἰς τὰς κραυγὰς τῶν Μαρατιστῶν, καὶ πρὸς ἡσυχίαν στέργουσι μὲν τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ἑβέρτου, κρατοῦσι δὲ τοὺς δώδεκα ἐπιτρόπους. Ἡ ἔνδοσις αὕτη εἶναι προοίμιον τῆς παντελοῦς καταστροφῆς των, τὴν ὁποίαν προῃσθάνοντο ἤδη καὶ αὐτοί. Μετὰ τὴν ἑσπερινὴν συνεδρίασιν τῆς 30 Μαΐου δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς οἴκους των, ἀλλ' ἐκρύφθησαν εἰς παράμερον κατοικίαν. Τὴν αὐτὴν νύκτα ζητεῖται ἀπὸ τὴν φρουρὰν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου ὁ πρώην λειτουργὸς Ῥολάνδος εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἐπειδὴ ἦτο κρυμμένος ἐκτὸς αὐτῆς, φυλακόνεται ἡ γυνή του, πρώην συνεργὸς καὶ εὐφραδὴς ῥητόρισσα ὑπὲρ τῆς μεταπολιτεύσεως.

Ἡ θεωρία, διὰ τῆς ὁποίας ἐφάνη ἡ μεταπολίτευσις νόμιμος εἰς τοὺς ἀρχηγούς της, ἐστράφη τώρα ἐναντίον τῶν αὐτῶν. Καθὼς τὸ παρελθὸν ἔτος οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ χωρὶς προσταγὴν τοῦ λαοῦ ἐκρήμνισαν τὸν βασιλέα ἀπὸ τὸν θρόνον, οὕτω τώρα ἔλεγε τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον, ὅτι ἔχει τὴν ἀναγκαίαν πληρεξουσιότητα νὰ ῥίψῃ εἰς τὸν χείμαῤῥον τῆς μεταπολιτεύσεως τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζεν ἐλευθεριοκτόνους. Αἱ ἑτοιμασίαι ἔγειναν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς τοῦ βουνοῦ φατρίας κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς 20 Ἰουν.

καὶ τῆς 10 Αὐγούστου. Τὴν νύκτα ἐξημερονούσης τῆς 31 Μαΐου ἔρχονται οἱ ἔνοπλοι μισθωτοὶ ἀπὸ τὰ προάστεια εἰς τὴν πόλιν· τὸ πρωῒ ἠχοῦσιν αἱ ἐπαναστατικαὶ καμπάναι, θορυβοῦσιν αἱ πορεῖαι τῶν ἐνόπλων, καὶ αἱ μεταφοραὶ τῶν κανονίων. Τὸ Συμβατήριον συναθροίζεται εἰς Τουϊλερίας, καὶ ἀκούει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ εἰς τὰ κάγκελλα κραχθέντος Πολιτάρχου, ὅτι τὰ κόμματα ἀπέλυσαν τὴν νύκτα τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον, καὶ πάλιν τὸ ἀνενέωσαν, ὡς πολιτικὸν βουλευτήριον τῆς μεταπολιτεύσεως. Ἐπίτροποι ἔφθασαν εὐθὺς νὰ εἴπωσιν εἰς τὸ Συμβατήριον, ὅτι ὁ λαὸς ἐσηκώθη τρίτην φορὰν νὰ ἀφανίσῃ τὰ ἐλευθεριοκτονικὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν του, καὶ ζητεῖ κατάργησιν τῶν δώδεκα καὶ ἐγκάλεσιν αὐτῶν καὶ εἴκοσι δύω ἄλλων ἐκ τοῦ Συμβατηρίου, τεσσαράκοντα σολδία καθ' ἡμέραν διὰ καθένα Σαγκυλότον, κατάβασιν τῆς τιμῆς τοῦ ψωμίου, καὶ φυλάκωσιν τῶν λειτουργῶν Κλαυϊέρου καὶ Λεβρύνου. Εὐθὺς γεμίζεται ἡ σάλα ἀπὸ τὴν ῥακένδυτον ἀκολουθίαν τούτων τῶν ῥητόρων. Ὁ Πρόεδρος Μαλαρμὲς τοὺς δίδει τὴν τιμὴν τῆς συνεδριάσεως, καὶ αὐτοὶ λαμβάνουν μετοχὴν καὶ τῆς ψηφοφορίας. Ἡ σκηνὴ τῆς 20 Ἰουνίου, ὁπότε ὁ Λοδοβῖκος πολλὰς ὥρας ὑβρίζετο ἀπὸ τὸν ὄχλον, ἀνανεόνεται τώρα ἀνελλιπῶς κατὰ τῆς συνελεύσεως, ἥτις εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ θρόνου ἔστησε τὴν καλιάν της. Μένει ὅμως κάποια διαφορά, ὅτι ὁ ἀσθενὴς Λοδοβῖκος δὲν ἐσυγχώρησε τίποτε εἰς τὸν λαὸν, μὲ ὅλους τοὺς φοβερισμούς του· ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ ὑψηλόφρονες ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐθεώρουν ὡς κέρδος των, ὅτι ὁ Βαρρέριος τοὺς ἐπαρακίνησε νὰ μὴ στέρξουν ἄλλο, εἰμὴ τὴν ἀποβολὴν τῶν δώδεκα, μίσθωσιν τῶν Σαγκυλότων, καὶ τὴν κήρυξιν, ὅτι ὁ λαὸς ὠφέλησε πολὺ τὴν πατρίδα. Ἡ ἐλεεινὴ αὕτη κωμῳδία διήρκεσεν ἕως τὰς δέκα ὥρας ἑσπέρας, ὅτε κατὰ συμβουλὴν τοῦ Προέδρου ἐκβῆκεν ἀπὸ τὴν σάλαν τὸ Συμβατήριον διὰ νὰ

δώσῃ εἰς τὸν ἐκτὸς ἱστάμενον λαὸν τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμόν, καὶ ἔπειτα συνοδευόμενος ἀπ' αὐτὸν, ψαλλομένου τοῦ Θουρείου ὕμνου μὲ δᾶδας ἀναμμένας ἔκαμε πατριωτικὸν περίπατον εἰς τὸν κῆπον τῶν Τουϊλεριῶν. ὅςτις ἐτελείωσαν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Καῤῥόσων. Ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ βουνοῦ ἐσκόπουν πλέοντι παρὰ κωμῳδίαν. Ἐδίψων τὸ αἷμα τῶν ἀντιπάλων των. Πολλὰ δυσαρεστημένοι μὲ τὸ οὐδαμινὸν τέλος τῆς μεγάλης ἡμέρας, ἀνενέωσαν τὸν ἀγῶνα τὴν 1 Ἰουνίου, καὶ μὲ πρεσβείαν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου συνωδευμένην ἀπὸ μισθωτοὺς ἐνόπλους ἐπρόσταξαν τὸ δειλὸν Συμβατήριον νὰ καταστήσῃ ἐγκληματίας εἴκοσιν ἑπτὰ ἑταίρους του (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν Πεθίων, Βεργνιαύδιος, Βρισσότ, Λάνιουϊναῖος, Λουβέτ, Βαλαζὲς, Σαιντστέφανος καὶ Ἰσνάρδος). „Εἶναι προδόται τῆς τοῦ λαοῦ ἐλευθερίας, καὶ πρέπει νὰ δαγκάσωσι τὸ χορτάριον," εἶπεν ὁ κατήγορός των. — „Πάντες οἱ ἐκκλήτορες, ἐπρόσθεσεν ὁ Μαρατιστὴς Λεγένδριος, οἵτινες ἤθελαν νὰ μεταφέρωσι τὴν κρισολογίαν τοῦ βασιλέως εἰς τὸν λαὸν, εἶναι προδόται καὶ συνωμόται, καὶ εἶναι ἄξιοι ὁμοίας τύχης." Οἱ Γερουναῖοι ἐκάθηντο νεναρκωμένοι, καὶ ἔβλεπαν ὅτι ἔχασαν τὸ δίκαιόν των. Τοὺς ἐσυμβούλευεν ἤδη ὁ Βαῤῥέριος νὰ παραιτηθῶσι τὰς ἀξίας των· ἀλλ' ἔλαβαν διορίαν τριῶν ἡμερῶν διὰ νὰ ἀναγγείλουν τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν ἀγαθοποιῶν. Καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ὅμως αὕτη ἦτο ἐναντία τῶν Βουνιτῶν, οἵτινης διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν αὔξουσαν περισσότητα τῶν φωνῶν, ἤθελαν νὰ ἐξορίσωσι πάραυτα τοὺς ἐχθρούς των τούτους. Ἔλαβε λοιπὸν μέτρα νὰ τελειώσῃ τὸ πρᾶγμα τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, 2 Ἰουνίου. Τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον, ἀφοῦ ὑπῆγεν ὁ Σαντέριος εἰς τὴν Βενδέαν, ἐδιώρισεν ἀρχηγὸν τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς ἕνα βοηθόν του, ὀνόματι Ἑῤῥιότον, ἕνα τῶν Σεπτεμβριακῶν φονέων, καὶ τὸν ὠμὸν τοῦτον καὶ οὐδαμινὸν ἄνθρωπον ἐμεταχειρίζετο ὄργανον

καταστροφῆς τῆς τιμίας φατρίας. Πενταχισχιλίους ληστὰς ἀνέδειξεν οὗτος φρουροὺς τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, μὲ τοὺς ὁποίους ἐχρεώστει ἡ Ἐθνικὴ φρουρὰ τῶν Παρισίων, χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ διότι καὶ διατὶ, νὰ ἑνόνεται μαζή του εἰς πᾶσαν τοῦ λαοῦ ἐπανάστασιν.

Τὴν 2 Ἰουνίου δὲν ἐπόλμησαν οἱ τολμηρότατοι ῥήτορες τῶν Γερουναίων, οὐ δὲ ὁ Βρισσὸτ καὶ Βεργνιαύδιος νὰ συνεδριάσουν εἰς τὸ Συμβατήριον, ἀλλ' ἐκρύφθησαν εἰς τόπους, τοὺς ὁποίους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἔδειξαν οἱ ἐχθροί των ὄχι ἀπὸ μεγαλοψυχίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤξευραν ὅτι δειλία καὶ φυγὴ εἶναι ἀσφαλῆ μέσα τοῦ ὀλέθρου των. Ἑπτὰ μόνον, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Λανιουϊναῖος καὶ Ἰσνάρδος, δὲν ἐτρόμαξαν, ἀλλ' ὑπῆγαν εἰς τὰς καθέδρας των. Μόλις ἠσυνάχθη τὸ Συμβατήριον τὴν ἐννάτην πρωϊνὴν ὥραν, ὅταν ἦχουν τὰ συνθήματα τῆς ἐπαναστάσεως, αἱ καμπάναι καὶ τὰ κανόνια. Ὁ Ἐῤῥιότος ἐπροχώρει μὲ τοὺς ληστὰς διὰ νὰ πιάσῃ τὰς Τουϊλερίας καὶ νὰ κρατῇ τὴν Ἐθνικὴν φρουρὰν εἰς τὸ ἀνῆκον ἀπόστημα. Εἰς τὸν κόλπον τῆς συνελεύσεως ἐγίνετο τρομακτικώτατος θόρυβος. Ὁ Λανιουϊναῖος, ὅς τις μὲ δύναμιν καὶ ἀξίαν ὡμίλει ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν, ἐπιάσθη ἀπὸ εἴκοσι τέσσαρας Ἰακωβίνους, καὶ ἐῤῥίφθη ἀπὸ τὸ βῆμα. Ἐπίτροποι τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου καὶ τῶν κομμάτων ἐμβῆκαν μὲ γυμνὰ σπαθία, καὶ ἐζήτουν τὴν ἐξορίαν τῶν προδοτῶν. Αἱ γαλερίαι ἐμούγκριζαν ζητοῦντες τὰς κεφαλάς των, καὶ οἱ λησταὶ τοῦ Ἐῤῥιότου ἐφοβέριζαν ὅτι θέλουν κρημνίσειν τὴν σάλαν καὶ φονεύσειν τοὺς ἐν αὐτῇ, ἐὰν δὲν δοθοῦν γρήγορα εἰς τὸν λαὸν οἱ ἐχθροί των. Τότε ἐκβῆκαν ὁ Βαῤῥέριος, καὶ ἐσυμβούλευσε τοὺς Γερουναίους νὰ παραιτηθοῦν τὰς ἀξίας των καὶ πρὸς εὐτυχίαν τῆς πατρίδος ὡς ἄλλοι Κύρτιοι νὰ ἐμπηδήσουν εἰς τὸν λάκκον τῆς ἀπωλείας. Τέσσαρες μόνον ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ δεχθῶσι τὴν συμβουλὴν ταύτην· ἀλλ' ὁ

Βαρβαροὺξ καὶ Λανιουϊναῖος ἐκήρυξαν φανερά, ὅτι αὐτοὶ ἀνήκουν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, καὶ ὄχι εἰς ἓν μέρος ἀποπλανημένων πολιτῶν, καὶ δὲν δύνανται νὰ παραιτηθῶσιν. Εἰς τοῦ δευτέρου τὸ μέτωπον λαλοῦντος ἐκράτησεν εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου πιστόλαν γεμάτην, ἀλλ' ὁ Λανιουϊναῖος ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπρόσμενε τὸν θάνατον χωρὶς νὰ διακόψῃ τὴν ὁμιλίαν του· ὁ ἄνθρωπος ὅμως δὲν ἐτόλμησε νὰ τελειώσῃ τὸ κακούργημα, καὶ ὁ ῥήτωρ, χωρὶς νὰ χάσῃ τὸ θάῤῥος του, ἐσυμπέρανε μὲ τὰ προφητικὰ λόγια: „Βλέπω ἤδη τὸ τέρας τῆς Δικτατορίας ἢ τυραννίας ἐμβαῖνον διὰ τῶν ἐρειπίων καὶ νεκρῶν πτωμάτων μὲ ὁποονδήποτε ὄνομα καὶ καταπίνον ὅλους σας ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον.“ Ἡ ἐντύπωσις τούτων τῶν λόγων γίνεται τόσον μεγαλητέρα, ὅσον ὁ ὄχλος ἐκακομεταχειρίσθη καὶ πρόσωπα ἐκ τῆς τοῦ βουνοῦ φατρίας. Τώρα στασιάζει πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἡ φατρία αὕτη. Ὁ Λακροΐος, εἷς ἐκ τῶν θερμοτάτων Μαρατιστῶν, παραπονεῖται κατὰ τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, ὅτι παρανόμως ταράττει τὸ Συμβατήριον, καὶ ζητεῖ τὸν ἀποκεφαλισμὸν τοῦ ἀρχηγοῦ της. Ἀλλ' ὁ Βαῤῥέριος ἀντιστέκει λέγων, ὅτι ἡ ἔνοπλος δύναμις εὑρίσκεται πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ προβάλλει νὰ παραιτήσῃ τὸ Συμβατήριον τὴν σάλαν, καὶ νὰ ἐκβῇ εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ νὰ συμβουλεύεται ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ ὅλου. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐπαινεῖται, μ' ὅλον ὅτι ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, ὁ Δάντων καὶ ὁ Μαρὰτ δὲν τὸ ἐγκρίνουσιν. Ἀλλ' ὁ πρόεδρος ἐκβαίνει, καὶ τὸν ἀκολουθεῖ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ Συμβατηρίου. Διὰ δύω σειρῶν ἐνόπλου ὄχλου χωρεῖ ἡ πομπὴ ἕως τὴν πύλην, ἥτις φέρει ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ παλατίου εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Καῤῥόσων. Ἐκεῖ εὑρίσκεται ὁ Ἐῤῥιότος μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν του περικυκλωμένος ἀπὸ πεζικὸν καὶ ἱππικόν· ἐμποδίζει τὴν ἔξοδον, καὶ φοβερίζει μὲ ὕβρεις, καὶ εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ προέδρου ἀποκρί-

νεται μὲ τὰ χλευαστικὰ λόγια: „Ἐραῦλτε Σεχέλλιε! Ὁ λαὸς δὲν ἐσυνάχθη διὰ νὰ ἀκούσῃ τοὺς τεχνικοὺς λόγους σου, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσῃ τὰς κυριαρχικὰς προσταγάς σου. Θέλει νὰ λάβῃ θῦμα. Θέλει νὰ τοῦ δοθῶσιν οἱ κακοῦργοι.“ Μαινόμενος ἀπ' ὀργὴν ὁ Πρόεδρος προστάζει ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου τοὺς στρατιώτας νὰ ἀφήσωσι τὸν ἀποστάτην ἀρχηγόν των· αὐτοὶ ὀκνοῦσιν. Ὁ Λακρόϊας τρέχει καὶ βάλλει ἔμπροσθεν τοῦ Ἐρριότου πιστόλαν. Οὗτος δὲ σύρει τὸν ἵππον του ὀπίσω καὶ προστάζει: „Εἰς τὰ ὅπλα“, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν περικυκλόνεται τὸ Συμβατήριον ἀπὸ σπαθία καὶ πυροβόλα. Μὲ ἐντροπὴν τρέπεται ἡ πομπὴ εἰς δευτέραν καὶ τρίτην ἔξοδον, ἀλλ' ἀποκρούεται πανταχόθεν, καὶ τελευταῖον ἀναγκάζεται μὲ ὕβρεις καὶ λοιδορίας νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν σάλαν. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ βουνοῦ δὲν ἀπεμακρύνθησαν: „Τὸ Συμβατήριον, εἶπε τώρα ὁ Κούθων, εἷς ἐξ αὐτοῦ, ἐπληροφορήθη τώρα ἐντελῶς, ὅτι εἶναι ἐλεύθερον. Ἐμπορεῖ τώρα νὰ δώσῃ τοὺς ζητουμένους.“ Αὐτὸς καὶ ὁ Μαρὰτ ὑπηγόρευσαν τώρα τὸν κατάλογον, ὅς τις περιεῖχε τριάκοντα τέσσαρα ὀνόματα, καὶ ἐκυρώθη μὲ κραυγὰς τοῦ ὄχλου. Οἱ εἰς αὐτὸν εὑρισκόμενοι ἀντιπρόσωποι κατὰ τὸ παρὸν ἀπεφασίσθη νὰ φυλάττωνται εἰς τοὺς οἴκους των ἕως οὗ ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἀγαθοποιῶν νὰ ἀναγγείλῃ τὰ ἐγκλήματά των. Ὅταν ὁ πρόεδρος ἐφανέρωσε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἔκραξαν τινὲς ἐκ τῆς γαλερίας: „Εἴμεθα προσταγμένοι ἐν ὀνόματι ὅλου τοῦ ἔθνους νὰ βεβαιώσωμεν τὸ Συμβατήριον, ὅτι διὰ ταύτης τῆς ἀποφάσεως ἐσώθη ἡ πατρίς. Τὴν δεκάτην ἑσπερινὴν ὥραν ἐτελείωσεν ἡ ἐπίσημος αὕτη συνεδρίασις. Οἱ Γερουναῖοι ὅμως ἐφέρθησαν εἰς τὰς οἰκίας των φρουρούμενοι ἀπὸ ἕνα στρατιώτην καὶ δύω Σαγκυλότους. Μεταξὺ δὲ τούτων εὑρίσκετο καὶ ὁ αὐτὸς Πεθίων, ὅς τις πρὸ δέκα περίπου μηνῶν ἔφερε τὸν βασιλέα εἰς τὸν πύργον

τοῦ Τέμπλου. Ἀκόμη ὅμως ἦσαν πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ νοήσωσι τοὺς σκοποὺς τῶν ἀντιπάλων των, καὶ τὴν τούτων αἱματώδη ἐπιτυχίαν. Ἐπειδὴ διεδόθη φήμη, ὅτι προβάλλεται ἀμνηστία διὰ τοὺς φυλακωμένους, εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Βαλαζὲς, ἔγραψε πρὸς τὸν πρόεδρον, ὅτι ἀποβάλλει μὲ βδελυγμὸν πᾶσαν ἀμνηστίαν, καὶ ὁ Βεργνιαύδιος ἐπέμενε μὲ τὸν αὐτὸν τόνον νὰ ἀκυρωθῇ τοῦτο τὸ πρόβλημα. Ἀφοῦ ὅμως ἴδεν ὅτι οὔτε πρόβλημα βεβαιόνεται, οὔτε αἱ ἐπαρχίαι κινοῦνται εἰς τὸ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἀντιπροσώπους των ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Παρισιανῶν, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διαφθείραντες τοὺς φύλακας ἔφυγαν. Οἱ ἐπίλοιποι δὲ καὶ οἱ πιασθέντες καθ' ὁδὸν (μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ Βρισσότ) ἐῤῥίφθησαν τώρα εἰς τακτικὴν φυλακήν. Ἡ αὐτὴ τύχη εὕρηκε καὶ τὸν εἰς Μασσαλίαν εὑρισκόμενον Φίλιππον Ἐγαλιτέν. Οἱ διαφυγόντες δὲ, εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν, κατέφυγαν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας καὶ κατεστάθησαν εἰς Κάδομον τῆς Νορμανδίας, ὅπου ἐσύναξαν ἐπιτρόπους ὀκτὼ ἐπαρχιῶν διὰ νὰ ἀντιπολεμήσωσι τοὺς ἐν Παρισίοις τυράννους τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους. Ὁ στρατηγὸς Βίμφενος, γνωστὸς διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Λίλλης, ἠθέλησε νὰ γείνῃ κορυφαῖος τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἐπρόβαλε νὰ διαπραγματευθῶσι μὲ τὴν Γαλλίαν, οἱ δημοκρατικοὶ ἀντεφέρθησαν καὶ ὅλον τὸ σχέδιον κατηργήθη διὰ διχόνοιαν. Διὰ τοῦτο τὸ Συμβατήριον τὸ μὲν δι' ὅπλων, τὸ δὲ δι' ὑποσχέσεων ἐθριάμβευσεν ἐκεῖ. Οἱ Γερουναῖνοι διὰ ψηφίσματος τῆς 28 Ἰουλίου ἐκηρύχθησαν προδόται τῆς πατρίδος, καὶ οἱ μὲν πιασθέντες ἐφέρθησαν εἰς Παρισίους καὶ ἔγειναν κοινωνοὶ τῆς τύχης τῶν συναδελφῶν των· οἱ δὲ πρὸς μεσημβρίαν καταφυγόντες ἔπαθαν τὰ αὐτὰ καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ. Ὁ Πεθίων περιεπλανήθη πολὺν καιρὸν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Γερούνα. Τὸν εὕρηκαν δὲ καὶ αὐτὸν καὶ τὸν Βυζὸτ

τὸν Ἰούλ. 1794 ἀποθαμμένους τῆς πείνας καὶ ἡμιφαγωμένους ἀπὸ ἄγρια θηρία εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ ἁγ. Ἐμιλίωνος.

18. Καρολίνα Κορδάη.

Ὅταν οἱ εἰς Κάδομον καταφυγόντες Γερουναῖοι ἠγωνίζοντο μὲ ἐλπίδας νὰ σώσωσιν ἀπὸ τὸν αἰσχρὸν ζυγὸν τῆς τυραννίας τὸ ἔθνος, παρθένος τις ἐκ ταύτης τῆς πόλεως ἀνέλαβε τὴν φροντίδα νὰ σκοτώσῃ μὲ τολμηρὰν πρᾶξιν τὸ εἰς Παρισίους ἐμφωλεῦον τέρας τῆς Ἰακωβινικῆς λῃστείας. Καρολίνα Κορδάη, θυγάτηρ πλουσίου εὐγενοῦς, εἴκοσι πέντε ἐτῶν ἡλικίας, εἶχε μετὰ τοῦ κάλλους τόσον νοῦν μὲ παιδείαν καὶ πυρῶδες αἴσθημα, ὥστε ἀπ' ἐναντίας τοῦ γυναικείου προσδιορισμοῦ διευθύνθη εἰς τὰς πολιτικὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν βάσεις τῆς μεταπολιτεύσεως. Γνωρίζουσα τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἀπὸ τὸν Πλούταρχον καὶ τὴν Γαλλικὴν ἱστοριογραφίαν, ἐνεθουσιάσθη ἔξαφνα νὰ γείνῃ τυραννοκτόνος. Ὁ Μαρὰτ ἐχαρακτηρίζετο ἀπὸ τοὺς Γερουναίους ἀρχηγὸς τῆς τυραννίας, ἄνθρωπος οὐδαμινὸς, καταφρονούμενος ἀπὸ τὸ ὑγιέστερον μέρος τῶν Παρισιανῶν, ἡ πτῶσις τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ ἑνώσῃ ὅλους τοὺς γνησίους φίλους τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ἐνθουσιῶδες κοράσιον ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ τὸ βραβεῖον τῆς νίκης, τὸ ὁποῖον ἐδειλίων νὰ κερδήσωσιν ἄνδρες. Μὲ τὴν πυρώδη φαντασίαν του βλέπει ὅτι χαιρετεῖται ἀπὸ τὸ ἔθνος ὡς σώτειρά του, καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας μετὰ τῶν Κλοιλιῶν καὶ Πορκιῶν. Θέλει πρῶτον νὰ πληροφορηθῇ τί ἔχει νὰ ἐλπίσῃ ἡ Γαλλία ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Μαρὰτ, καὶ μὲ πρόσχημα μεσιτείας ὑπὲρ συγγενοῦς της τινὸς ὑπάγει εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον Βαρβαροὺξ, διὰ νὰ δοκιμάσῃ εἰς τὴν συνομιλίαν τὰ φρονήματά του. Ὅταν ἔπειτα ἡ φήμη τῆς

πράξεώς της καὶ τοῦ θανάτου της ἐγέμισαν ὅλην τὴν Γαλλίαν, ἐνθυμήθη ὁ Λουβὲτ, ὅτι εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου ἐκατοίκει μὲ πολλοὺς ἄλλους ἀποβεβλημένους ἴδε πολάκις παρθένον μὲ ὑψηλὸν ἀνάστημα καὶ μὲ κάλλος ἀνάμικτον θαυμαστῶς μετ' ἀνδρίας συνοδευομένην μὲ ὑπηρέτην, ὅτι ἐπρόσμενεν εἰς τὴν ἀντικάμαραν τοῦ Βαρβαροὺξ *). Αὕτη ἦτο ἡ Καρολίνα Κορδάν. Ἐπεχείρησε λοιπὸν τὸ ἔργον της, καὶ ὑπῆγεν εἰς Παρισίους, ἐνῷ εἶπε πρὸς τὸν πατέρα της, ὅτι θέλει νὰ μεταναστεύσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἦτο τόσον βεβαία περὶ τῆς ἀγαθῆς ἐκβάσεως, καὶ ἀδιαφόρει τόσον περὶ τῆς ζωῆς της, ἐὰν ἀποτύχῃ, ὥστε συνωμίλει εὐφροσύνως μὲ τοὺς συνοδοιπόρους εἰς τὴν ἅμαξαν καὶ δὲν ἐταράττετο καθόλου ἀπὸ τοὺς Ἰακωβινικοὺς διαλόγους, τοὺς ὁποίους ἔκαμναν τινές. Τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἐρχομοῦ της ἐτελείωσε πολλὰς παραγγελίας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀναδεχθῆν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν πρωΐαν ἠγόρασεν εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον μάχαιραν, τὴν ὁποίαν εἶχε σκοπὸν νὰ ἐμπήξῃ εἰς τὸ στῆθος τοῦ Μαράτ. Ἤλπιζεν ὅτι θέλει τὸ κατορθώσειν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ μεταξὺ τῶν ἑταίρων τοῦ κακούργου, ἀλλ' ἡ φρουρὰ τὴν ἀπέβαλεν ἀπὸ τὴν σάλαν τῆς συνελεύσεως. Λαμβάνει τώρα ἔγγραφον δέησιν εἰς χεῖρας, καὶ ὑπάγει εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μαρὰτ, καὶ ζητεῖ νὰ τὸν ὁμιλήσῃ μίαν στιγμήν: „Πολῖτα! ἔρχομαι ἀπὸ Καδόμου. Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη σου μὲ κάμνει νὰ πιστεύσω, ὅτι ἀγαπᾷς νὰ μάθῃς τὰ τρέξαντα εἰς τὴν ἐκεῖ δυστυχῆ χώραν. Λάβε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ δεχθῇς, καὶ νὰ ἀκούσῃς τοὺς λόγους μου.“ Ἀλλ' ὁ Μαρὰτ, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκονόμος ὑποπτεύει τὴν κόρην, τὴν ἀποβάλλει. Τὸ ἑσπέρας λαμβάνει δευτέραν ἐπιστολήν: „Μαράτ! σὲ ἔγραψα ταύτην τὴν πρωΐαν. Ἔλαβες τὴν ἐπιστολήν μου; Δὲν τὸ πιστεύω, ἐπειδὴ μοῦ ἐκλείσθη ἡ θύρα τῆς οἰκίας σου. Ἐλπίζω ὅτι αὔριον θέ-

*) Quelques Notices pour l' histoire de mes périls, par Louvet. p. 49.

λεις μὲ χαρίσειν ὀλίγα λεπτὰ νὰ σὲ συνομιλήσω. Τὸ μεταλέγω, ὅτι ἔρχομαι ἀπὸ Καδόμου· ἔχω νὰ σὲ φανερώσω μυστικὰ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀξιόλογα διὰ τὴν πατρίδα. Ἐγὼ καταρτρέχομαι ἐκεῖ, καὶ νομίζω, ὅτι θέλει μὲ δώσειν σκέπην ἡ εὔνοιά σου."

Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, 13 Ἰουλίου περὶ τὴν ἑβδόμην ἑσπερινὴν ὥραν, φαίνεται πάλιν. Ἡ οἰκονόμος τὴν ἀποβάλλει· ὁ Μαρὰτ ἀκούει καὶ τὴν προσκαλεῖ. Καθήμενος εἰς τὴν δεξαμενὴν τοῦ λουτροῦ — ἐπειδὴ τὸ αἷμα του ἦτο μολυσμένον, καὶ ἴσως εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθνησκε φυσικῶς — συνομιλεῖ μὲ αὐτὴν περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ Καδόμου. Θέλει νὰ μάθῃ ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων ἀντιπροσώπων· τὰ γράφει μὲ μολυβδοκόνδυλον εἰς πίνακα εὑρισκόμενον πλησίον τῆς δεξαμενῆς. „Καὶ ποία εἶναι ἡ τύχη τῶν ἀθλίων τούτων;" ἠρώτησεν αὐτὴ, ἐπιθυμοῦσα ἴσως νὰ ἀκούσῃ ἥμερον τινὰ ἀπόκρισιν. „Εἶναι συνωμόται, ἀπεκρίθη, οἵ τινες θέλουν λάβειν ὅλοι τὸν μισθόν των εἰς τὸ σφαγεῖον." — „Λάβε καὶ σὺ τὸν ἰδικόν σου." τοῦ λέγει καὶ βεβηλόνει ἡ ἁγνὴ παρθένος τὴν χεῖρα της μὲ τὴν δολοφονίαν τοῦ βδελύγματος. Εἰς τὰς κραυγάς του τρέχει ἡ γυνὴ καὶ οἱ ὑπηρέται εἰς τὸ οἴκημα. Ἡ φονεύτρια μένει ἀδιάφορος εἰς τὰς βλασφημίας των· οὔτε φεύγει, οὔτε φονεύει ἑαυτὴν, ἀλλὰ παραδίδεται ἡσύχως εἰς τὴν εἰσελθοῦσαν φρουράν. Κατὰ τύχην παράξενον τὴν ἔφερεν ἀπὸ τοῦ κριτηρίου εἰς τὴν φυλακὴν ἐφ' ἁμάξης ὁ σταθμοδότης Δρουέτιος, μέλος τοῦ Συμβατηρίου κατὰ τὸ παρόν· ὅταν ὁ ὄχλος ἤθελε καθ' ὁδὸν νὰ τὴν ἁρπάσῃ ἀπὸ τοῦτον τὸν ἀγαπητικόν της, ἔπεσεν εἰς λειποθυμίαν. Ἐλθοῦσα δὲ εἰς ἑαυτὴν ἐθαύμαζεν ὅτι ζῇ ἀκόμη, καὶ ὅτι ὁ λαὸς ἔχει ἀκόμη ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους, ἐπειδὴ ἐπροστάχθη νὰ τὴν ἀφήσῃ. Ἀνέλαβεν ὅμως παραυτα τὸ θάῤῥος, μὲ τὸ ὁποῖον ὑπῆγεν εἰς Παρισίους καὶ πρὸς τὸν Μαράτ.

Οἱ κορυφαῖοι τοῦ βουνοῦ, οἵτινες πολλάκις ὤμο-

σαν τὴν μάχαιραν τοῦ Μουκίου Σκαιουόλα καὶ τοῦ Βρούτου, ἔτρεμαν τώρα φοβούμενοι μὴ ἐστάλθησαν εἰς Παρισίους πολλοὶ ἥρωες καὶ πολλαὶ ἡρωΐναι ἐναντίον των. Πάραυτα ὅμως ἐφάνησαν εὔθυμοι ἀπαλλαγέντες ἀπὸ τὸν σύντροφόν των. Ὁ Δάντων εἶχεν ἀρχίσειν νὰ τὸν μισῇ, ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος νὰ τὸν φθονῇ, πολλοὶ ἄλλοι ἐντρέποντο ἐξ ἀρχῆς διὰ τὸ μαινόμενον τέρας. Ὑπεκρίνοντο ὅμως πένθος, ἐπειδὴ ὁ φονευθεὶς ἦτο Θεὸς τοῦ ὄχλου, καὶ πολλαὶ πρεσβεῖαι του ὠδύροντο καὶ ἐθρήνουν ἔμπροσθεν εἰς τὰ κάγκελλα. Ὁ συνήγορός του ἐζήτει ποινὴν φρικτὴν κατὰ τῆς φονευτρίας. Ὁ Δυπεῤῥέτος, μέλος τοῦ Συμβατηρίου, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε φέρειν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν ἐν Καδόμῳ εὑρισκόμενον Βαρβαροὺξ, ἐνεκαλέσθη καὶ ἐφυλακώθη πάραυτα. Εἰς τὸν φονευμένον ἐγίνοντο ἔπαινοι ἐμφαντικοὶ καὶ ἀπεφασίσθησαν τιμαὶ ἀσύγκριτοι. Τὰ ὀνόματα Ἀριστείδης, Σωκράτης, Τιμολέων, Φωκίων, Κάτων, Φαβρίκιος ἐβροντοκροτοῦντο εἰς τὸ νὰ σημάνωσιν ἄνδρα, ὅς τις μὴ χορτάσας ἀπὸ τοὺς Σεπτεμβριακοὺς φόνους ἐπεθύμει ἀκαταπαύστως καὶ ἔκραζε νὰ τοῦ παρασταθοῦν τριακόσιαι χιλιάδες κεφαλῶν. Τὸ βδελυρὸν πτῶμα του, φαρμακωμένον ἀπὸ τὴν Ἀφροδισιακὴν νόσον, ἐξετέθη εἰς τὴν τῶν Φραγκισκανῶν ἐκκλησίαν γυμνὸν μὲ θέσιν θεατρικὴν, τὴν ὁποίαν διέταξεν ὁ ζωγράφος Δαβὶδ, σημαίνουσαν τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του, καὶ ἐσυνωδεύθη εἰς τὸν τάφον ἀπ' ὅλον τὸ Συμβατήριον. Προτομὴ ἔλαβε τόπον πλησίον τοῦ Βρούτου εἰς τὴν σάλαν τῆς συνελεύσεως, καὶ πάραυτα κατήσχυνε τοὺς δημοσίους τόπους ὄχι μόνον τῶν Παρισίων, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν πόλεων καὶ χωρίων τῆς Γαλλίας, μνημεῖον τοῦ Μαρὰτ, καὶ εἰς ἑορτὴν διορισθεῖσαν ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους ἐπαρουσιάσθη στεφανωμένη ἡ διπλοῦ γένους νεολαία, ἐὰν δὲν ἤθελαν οἱ γονεῖς των νὰ σφαγῶσιν ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας. Εἰς τὸ πάνθεον, μ' ὅλον ὅτι νόμος ἐπρόσταζε νὰ μὴ βαλθῇ κανεὶς ἐκεῖ παρὰ μετὰ

εἴκοσιν ἓν ἔτη τοῦ θανάτου του, εἰσήχθη κατ' ἐξαίρεσιν ὁ Γαλλικὸς Σωκράτης, καὶ διὰ νὰ μὴ σμικρυνθῇ ὁ τόπος τῶν μελλόντων μεγάλων ἀνδρῶν, ἀπεμακρύνθη ἐκεῖθεν ὁ τὴν εὔνοιαν τοῦ δήμου χάσας Μιραβώς. Ἡ ἑταιρεία τῶν Κορδελιερίων ἔκτισε βωμὸν εἰς τὴν τιμὴν τῆς καρδίας τοῦ Μαρὰτ, καὶ τὸ Συμβατήριον ἐπρόσταξε νὰ παρευρεθῶσι τέσσαρα καὶ εἴκοσι μέλη του εἰς τὴν τούτου καθοσίωσιν. Τὸ αὐτὸ ἔγεινε καὶ ὅταν ἐστήθη ὀβελίσκος διὰ τὸν Μαρὰτ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Καῤῥόσων. Τοῦ Μαρὰτ ἡ ἀποθέωσις ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀτιμάσῃ διὰ πάντα τὰς δημοσίους τιμάς.

Τὴν πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Μαρὰτ ἑσπέραν ἐθανατώθη ἡ Καρολίνα Κορδάη. Ἡ εἰς τὸ δημαρχεῖον κρίσις της ἔγεινεν ὀλιγόωρος. Εἶπεν ὅτι αὐτὴ χωρὶς ἄλλον συναίτιον ἀπεφάσισε τὸν θάνατον τοῦ κακούργου Μαράτ. Ἐρωτηθεῖσα, ἂν εἶναι ἔγκυος, „Δὲν ἐγνώρισα, εἶπεν, ἄνδρα ἄξιόν μου, ἐπειδὴ ἀκόμη ἔζη ὁ Μαράτ. Ὁ δοθεὶς εἰς αὐτὴν συνήγορος, Σαβὼν Λαγαρδ, ἠρκέσθη νὰ κάμῃ προσεκτικοὺς τοὺς ἐνωμότους κριτὰς, ὅτι ὁ ὑψηλὸς βαθμὸς τῆς ψυχικῆς ἡσυχίας, μὲ τὴν ὁποίαν ἔπραξε τὸν φόνον, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν βλέπει ἔμπροσθέν της τὸν θάνατον, φαίνεται ὅτι εἶναι πολιτικὸς ἐνθουσιασμὸς ὑψωμένος ἕως μανίας, ὅς τις ἀξίζει τὴν προσοχήν των εἰς διορισμὸν τῆς ποινῆς. Τοῦτο δὲν τὸ ἀπήλαυσεν, ἐπειδὴ οἱ Ἰακωβῖνοι, οἵτινες ἡγίασαν τὸν θάνατον καὶ ἐκρέμων καὶ ἔσφαζαν τὸν τυχόντα, δὲν ἤθελαν νὰ τὸν διευθύνουν καὶ καθ' ἑαυτῶν. Ὅταν ὁμοψήφως κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἐνεχείρισεν εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ δημαρχείου δύω ἐπιστολὰς διὰ Κάδομον, τὴν μὲν πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον Βαρβαροὺξ, τὴν δὲ πρὸς τὸν πατέρα τῆς, γραμμένας ἀπ' αὐτὴν εἰς τὴν φυλακὴν μὲ βεβαιότητα τῆς τύχης της. Καὶ εἰς τὰς δύω ἐξέφραζε τὴν χαράν της μὲ πληροφορίαν, ὅτι διὰ τῆς πράξεώς της προητοίμασε τὴν εἰρήνην καὶ εὐτυχίαν τῆς Γαλλίας. „Οἱ Παρισιανοὶ, γράφει πρὸς τὸν Βαρβα-

ρούξ, εἶναι τόσον δημοκρατικοὶ, ὥστε δὲν δύνανται νὰ καταλάβουν, πῶς μία γυναῖκα ἠδυνήθη νὰ θυσιάσῃ μὲ ἀδιαφορίαν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος τὴν ζωήν της, τῆς ὁποίας ἡ μακρυτέρα διάρκεια ὀλίγον ὄφελος ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ." Τὸν πατέρα της ἐπαρακάλει νὰ τὴν συγχωρήσῃ, ὅτι χωρὶς νὰ τὸν ἐρωτήσῃ ἐπεχείρησε τὸ ἔργον τοῦτο· τὸν ἐπαρακάλει νὰ χαίρῃ διὰ τὴν τύχην της, τῆς ὁποίας εἶναι τόσον ὡραία ἡ αἰτία, καὶ νὰ μὴ λησμονήσῃ τὸν στῖχον τοῦ Κορνηλίου:

Τὸ ἀδίκημ' ἀτιμάζει, ὄχι δήμιος φονεύς.

Μὲ εὐγενεστάτην σταθερότητα ἔκαμε τὸν θανατηρὸν δρόμον της τὴν 17 Ἰουλίου περὶ τὴν ἑβδόμην ἑσπερινὴν ὥραν. Εἰς τὰς ὕβρεις τῶν λυσσωδῶν γυναικῶν, αἵτινες, ὁμοίως μὲ Ἐριννύας, περιεκύκλωσαν τακτικῶς τὴν Γυϊλοτίναν, ἀντιπαρέταξε συμπαθητικὸν γέλιον. Μέγα μέρος τῶν θεωρῶν, ὅταν διέβαινεν, ἐγύμνωσαν μὲ σέβας τὰς κεφαλάς των· ἄλλοι τὴν ἐκρότουν τὰς χεῖρας, διότι ἔστεκαν εἰς τὸ σφαγεῖον ὄχι μὲ ἄλλην καρδίαν παρὰ εἰς τὸ θέατρον. Ἐκράτησε τὴν σταθερότητά της, καὶ ὅταν ὁ δήμιος ἔδησε τοὺς πόδας της εἰς τὴν σανίδα καὶ τῆς ἐπῆρε τὸ λαιμομάνδηλον, περιεχύθη παρθενικὸν ἐρύθημα εἰς τὸ πρόσωπόν της, τὸ ὁποῖον δὲν ἔλειψεν, εἰμὴ ὅταν ἡ κεφαλή της ἐδείχθη εἰς τὸν λαόν.

Ἀδὰμ Λούξιος, νέος Γερμανὸς, ἀντιπρόσωπος τῆς Μογουντίας, ὅς τις ἴδε μὲ ἔκπληξίν του τὸ κάλλος τῆς παρθένου πρὶν σφαγῇ, ἦτο ἕνας ἀπ' ἐκείνους τοὺς τρελοὺς Γερμανοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπρόσμεναν ἀπὸ τὴν μεταπολίτευσιν τὴν σωτηρίαν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ κόσμου, εὕρηκαν ὅμως εἰς τὴν ἑστίαν της μόνον ἀπανθρωπίαν καὶ κακίαν, καὶ ἠθέλησε νὰ ἐκφράσῃ τὸν πόνον τῆς καρδίας του, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπροξένησεν ἡ θέα τῆς παρθένου. Πρότερον ἤδη μόλις τὸν ἐμπόδισαν ὁ Φόρστερος καὶ ἄλλοι φίλοι ἀπὸ τοῦ νὰ μαχαιρωθῇ ἔμπροσθεν τοῦ Συμβατηρίου· τώρα δὲ ἐτύπωσε συγγραμμάτιον;

τὸ ὁποῖον ἐτελείονε μὲ τὸ πρόβλημα. Νὰ ἐγερθῇ στήλη εἰς τιμὴν τῆς ἡρωΐνης μὲ τὴν ἐπιγραφήν: „Μεγαλητέρα τοῦ Βρούτου“ *). Πάραυτα ἐφυλακώθη. Φίλος του τίς, Βεδεκίνδιος, ἐπροσπάθησε νὰ τὸν σώσῃ με συγγραφὴν, ὅπου ἀπέδειχνεν, ὅτι ὁ Ἀδὰμ Λούξιος ἐκ παράφρονος ἔρωτος πρὸς τὴν Κορδάην ἔγραψε τὸ βιβλιδάριον μὲ σκοπὸν νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὸν τόπον ὅπου ἀπέθανεν ἐκείνη· οὗτος ὅμως ἀπέβαλε τὴν ἀπολογίαν, καὶ ἐζήτησε τὴν ἀναίρεσιν τοῦ φίλου του. Μετὰ μῆνας τινὰς διῆλθεν ἡ Γυϊλοτίνα διὰ τοῦ τραχήλου του.

Ἡ Καρολίνα Κορδάη ἐτιμήθη ἀπ' ὅλους τοὺς συγχρόνους της, καὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς βασιλόφρονας, ἐὰν καὶ δημοκρατική. Παρθένος ὡραιοτάτη, ἥτις ὡς ἐπίτροπος τῆς ἀνθρωπότητος τὴν ἐλευθερόνει ἀπὸ τὸν τύραννόν της, καὶ ἀντὶ τούτου σφάζεται ἀπὸ τὸν δήμιον, ἦτο ὑψηλὸν φαινόμενον, καὶ τὴν συγκατηρίθμει μὲ ἐκ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων θαυμαζόμενα πρωτότυπα. Οἱ ὀλίγοι, ὅσοι ἐκατηγόρησαν τὴν ἡρωΐναν ὡς παραβάτριαν τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, ἀπεκρούσθησαν πάραυτα μὲ τὴν ἀπολογίαν, ὅτι ὁ Ἰακωβινισμὸς, ἀφοῦ μὲ βίαν ἀνέτρεψε τὸ καθεστὼς δίκαιον, δὲν ἠδύνατο νὰ προστατευθῇ μὲ αὐτό. Εἰς δὲ τὰς ἡμέρας μας, ὁπότε ζῶμεν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ, εἶναι φανερὸν, ὅτι ἡ κακία καταπολεμεῖται μὲ τὰ ὅπλα τῆς δικαιοσύνης ἢ τοῦ λόγου. Ἀνθρωποκτονία μὲ πρόσχημα δεήσεως ἢ φιλίας εἶναι φάρμακον χειρότερον παρὰ τὴν ἀῤῥωστίαν, τὴν ὁποίαν πάσχει τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ μεταβάλλει τὴν ἀνθρωπότητα εἰς θηριωδίαν, ἐνταυτῷ δὲ ἐνδυναμόνει τὸ κακὸν, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ἀνατρέψῃ. Καὶ τοῦ Μαρὰτ ἡ φονεύτρια ὑπερύψονε τὸ τῆς Γαλλίας κακὸν ὑπεράνω παντὸς ὕψους. Τοιαύτας φονικὰς πλάνας δὲν δύναται νὰ ἀθωώσῃ ἡ ἱστορία, οὐδὲ νὰ ἐπαινέσῃ. Κατὰ τὸ πνεῦμα ὅμως τοῦ καιροῦ καὶ τῶν ἐπικρατούντων κακῶν ἐμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡρωοφρο-

*) Κεῖται εἰς τὴν „Minerva“ εἰς τὰ φύλλα τοῦ Αὐγούστου 1793.

σύνην καὶ νὰ τὴν λυπηθῇ. Εὐτυχὴς ἦτο ὅτι δὲν προέβλεπε τὰ ἐπακόλουθα τῆς αὐτοθυσίας της, καὶ ἀπέθανε μὲ τὴν πληροφορίαν, ὅτι προητοίμασε τῆς πατρίδος της τὴν ἐλευθέρωσιν.

---

19. Σύστασις νέου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ εἰσαγωγὴ τῆς τυραννίας τῶν Ἀγαθοποιῶν.

(1793).

Εὐθὺς μετὰ τὴν θανάτωσιν ταύτην ἔγειναν ὕποπτοι ἑβδομήκοντα ἄνδρες τῆς δεξιᾶς μερίδος τοῦ Συμβατηρίου, οἵτινες, χωρὶς νὰ ἀνήκωσιν ἀμέσως εἰς τοὺς Γερουναίους, ἦσαν σύμψηφοι αὐτῶν ὡς μετριωτέρων. Τὸ ἔγκλημά των ἦτο διαμαρτυρία τις κατὰ τῶν συμβάντων τὴν 31 Μαΐου καὶ τὴν 2 Ἰουνίου ὑπογεγραμμένη ἀπ' αὐτούς, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀντείπῃ εἰς τὴν ἀναφορὰν τῆς τῶν ἀγαθοποιῶν ἐπιτροπῆς. Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἐδόθη μικρὸν πρὸ τῆς φονεύσεως τοῦ Μαρὰτ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔγεινε χρῆσις τοῦ χαρτίου ἐκείνου. Τώρα εὑρέθη μεταξὺ τῶν χαρτίων τοῦ φυλακωθέντος ἀντιπροσώπου Δυππερέτου, καὶ ἐκρίθη χρήσιμον νὰ κάμῃ τοὺς συγγραφεῖς του ὁμοπαθεῖς τῶν Γερουναίων. Ἐνῷ ὅλοι οὗτοι οἱ φίλοι τῆς ἐλευθερίας ἐστέναζαν εἰς τὴν φυλακὴν, ἐστάλθη εἰς τὰς ἔξω χώρας ἀγγελία νέου πολιτικοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐσχεδίασεν ὁ Ἑραῦλτος Σεχέλλιος, καὶ ἐκύρωσε τὸ Συμβατήριον τὴν 24 Ἰουνίου, διὰ νὰ τὸ κυρώσουν καὶ οἱ στρατοὶ καὶ αἱ ἀρχικαὶ συνελεύσεις. Ἤρχιζε τὸ σύνταγμα τοῦτο μὲ τὸν συνήθη τρόπον ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα καὶ πολιτικὰ δίκαια· ἐξήγει γενικὴν εὐδαιμονίαν σκοπὸν τῆς πόλεως, καὶ τὴν πολιτείαν διατεταγμένην διὰ νὰ ἀσφαλίζῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀπόλαυσιν τῶν φυσικῶν καὶ ἀναπαλλοτριώτων δικαίων του· ἀπέδειχνε

τοιαῦτα τὴν ἐλευθερίαν, ἰσότητα, ἀσφάλειαν, ἰδιοκτησίαν, τὸ δίκαιον τοῦ νὰ φανερόνῃ καθεὶς εἰς ὅλους τὰ φρονήματά του διὰ τοῦ τύπου, τὸ δίκαιον τοῦ ἀναφέρειν δεήσεις, τοῦ ἑνόνεσθαι εἰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ μεταχειρίζεται καθεὶς ἐλευθέρως τὴν θρησκείαν του. Ἐξήγει, ὅτι ἐὰν ἡ κυβέρνησις ἀθετῇ τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ, ἡ ἐπανάστασις, ὁλικὴ καὶ μερικὴ, εἶναι τῶν δικαίων τὸ ἁγιώτατον, καὶ τὸ ἀπαραβατώτατον ὅλων τῶν χρεῶν. Ἐσυμπέραινε τελευταῖον μὲ τοὺς λόγους, ὅτι ἡ δημοκρατία τιμᾷ τὴν τιμιότητα, τὴν ἀνδρίαν, τὸ γῆρας, τὴν παιδιότητα καὶ τὴν δυστυχίαν, καὶ ἐμπιστεύει τὴν σύνταξίν της εἰς τὴν ὑπεράσπισιν ὅλων τῶν ἀρετῶν. Ἀκόμη ἤκουεν ἀσμένως μέρος τι τοῦ ἔθνους τὰς φράσεις ταύτας· ἀλλὰ εὐχαριστεῖτο μὲ πᾶσαν πολιτείαν, ἐὰν μόνον ἐλάμβαναν τέλος τὰ κακὰ τῆς ἀνομίας. Εἰς ἐπαρχίας, ὅσαι εἶχαν κηρυχθῆν ἐναντίον τοῦ Συμβατηρίου, ἐδόθη καιρὸς σκέψεως τριῶν ἡμερῶν διὰ νὰ τὸ δεχθῶσιν, εἰδὲ μὴ, νὰ θανατωθῶσιν ὅλοι οἱ ἀντάρται ὡς προδόται τῆς πατρίδος. Τότε ἐπέπεσε τρόμος εἰς ὅλους τοὺς ὀπαδοὺς τῶν φυγάδων Γερουναίων. Αἱ ἐπαναστάσεις τῆς δύσεως καὶ τῆς μεσημβρίας ἐσβέσθησαν. Ὅλοι ἐσυνερίζοντο νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα, καὶ ἀπὸ τὰς μεγάλας πόλεις Ῥηδονίαν, Κάδομον, Νάννετον, Λουγδοῦνον, Βορδιγάλην, συνέτρεχαν ὑπακοῆς γράμματα, ἐγκωμιαστικὰ τῆς φατρίας τοῦ βουνοῦ, καὶ ἡ δουλοφροσύνη των ἄφινε πολὺ κατόπιν τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀσιανῶν ἀνδραπόδων. Μόνον ἡ Βενδέα δὲν ὑπήκουσεν εἰς τοὺς τυράννους, ἀλλ' ἐκήρυξε μόνον νόμιμον κυριάρχην τῆς Γαλλίας τὸν υἱὸν Λοδοβίκου τοῦ ΙϚ΄. Ἐκρέματο τότε ἀπὸ τὸ Συμβατήριον νὰ οἰκειωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου τοὺς δημοκρατικοὺς τῆς μεσημβρίας, ἀλλ' οἱ Ἰακωβῖνοι ἐπρόκριναν παρὰ νὰ κηρύξωσιν ἴσους τοὺς μεγαπλούτους τῶν ἐμπορικῶν πόλεων κάλλιον νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσωσι.

Τὴν 10 Αὐγούστου, ἥτις ἦτο διωρισμένη πρὸς ἑώρ-

τασιν τῆς συνδέσεως, καὶ πρὸς βεβαίωσιν τῆς νέας πολιτείας ἐφάνησαν εἰς τοὺς Παρισίους ἀπεσταλμένοι ἀπ' ὅλα τὰ κοινὰ τῆς δημοκρατίας παρεκτὸς τῶν ὀλίγων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἰς ἐπανάστασιν. Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἦτο θεατρικὴ καὶ διάκενος ἔκφρασις τῆς φιλοσοφίας καὶ πνευματικῆς καλλονῆς, ἥτις εἶχεν ἐπικρατήσειν καὶ μορφώσειν τὴν ἑκατονταετηρίδα. Ἡ συγκεχυμένη, ὑπὸ τοῦ Ῥουσσὼ μὲ ποιητικὴν εὐγλωττίαν ἐκτεθεῖσα διδασκαλία περὶ ἐλευθέρας εὐτυχοῦς φυσικῆς ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐπιστρέψωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐσωματώθη μὲ γιγαντιαῖόν τι εἴδωλον τῆς φύσεως, τὸ ὁποῖον ἀνέβρυεν ὕδατα ἐκ τοῦ στήθους του. Εἰς τὸν τόπον τῆς παλαιᾶς Βαστίλλης, ὅπου ἐστήθη, ἐσυνάχθησαν τὸ πρωῒ τῆς ἡμέρας τὸ Συμβατήριον μετὰ τῶν πρέσβεων τῶν ἐπαρχιῶν, τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἑταιρειῶν. Κατὰ τὴν πρώτην ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου ἐπροσευχήθη ὁ πρόεδρος (Ἑραῦλτος Σεχέλλιος) εἰς τὴν Φύσιν νὰ δεχθῇ τὸν ὅρκον αἰωνίου ἀγάπης, τὸν ὁποῖον ὀμνύει τὸ Γαλλικὸν ἔθνος εἰς τοὺς νόμους του, καὶ διὰ ὕδατος νὰ ἁγιάσῃ τοὺς ὅρκους εἰς τὴν φιάλην τῆς ἀδελφότητος καὶ ἰσότητος τὴν ἡμέραν ταύτην, τὴν ὡραιοτάτην ἀφ' ὅσας ἴδεν ὁ ἥλιος, ἀφοῦ χύνῃ τὸ φῶς του εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὸ ἀπέραντον διάστημα· ἔπειτα ἔπιεν αὐτὸς, καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι κατὰ σειρὰν ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ εἰδώλου. Ἀφοῦ ἡ σκηνὴ αὕτη ἔδειξε σωματικῶς τὴν πρώτην κατάστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐκινήθη ἡ πομπὴ εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον, ἀναμιγμένοι ὁ λαὸς καὶ οἱ ἄρχοντες· μόνον οἱ νομοδόται ἐδιακρίνοντο μὲ στάχυας σίτου καὶ κλάδους ἐλαίας, ὡς σημεῖα τῶν ἀνθρωπίνων καὶ πολιτικῶν δικαίων· κατόπιν ἠκολούθει ἅμαξα συρομένη ἀπ' ὀκτὼ λευκοὺς ἵππους, φέρουσα κάλπιν, ὅπου ἦτο ἡ τέφρα τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πεσόντων, καὶ σκεῦος, ὅπου ἦσαν στέμματα, σκῆπτρα, παράσημα καὶ γενεαλογίαι ἡγεμόνων μὲ ἐπιγραφήν: „Ταῦτα ἔφεραν πάντοτε τὴν δυ-

στυχίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους." Εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς ἐπαναστάσεως, ἓν ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη, ὅπου ἐστάθη ἡ πομπή, ἔκαυσαν οἱ ἀπεσταλμένοι τὰ ἐπίσημα τῆς δουλείας ταύτης ἔμπροσθεν τοῦ εἰδώλου τῆς ἐλευθερίας, ἐνῷ ὁ πρόεδρος ἐκήρυξεν ἀληθινὰ σύμβολα τῆς δημοκρατίας τὴν λόγχην, τὸν πῖλον τῆς ἐλευθερίας, τὸ ἄροτρον, καὶ τὸ ἱνίον, καὶ τὴν Θέμιν καὶ Νέμεσιν θεὰς τῶν ἐλευθέρων λαῶν, καὶ ἐξεφώνησε κατάρας εἰς τὴν μνήμην τοῦ τελευταίου τυράννου, ὅστις ἐτιμωρήθη εἰς τὸν τόπον τοῦτον διὰ τὰς ἀδικίας του· ὅλα τὰ ἐπίλοιπα ἦσαν παρόμοια. Τελευταῖον κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἔγεινεν ὅρκος εἰς τὸ πολιτικὸν σύνταγμα ἀπὸ ἑκατὸν χιλιάδας λαρύγγων καὶ ἡ ῥητὴ θέλησις τοῦ λαοῦ ἀνήγγειλεν, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς τοῦτο θέλει εἶσθαι ὁ μόνος, αἰώνιος νόμος τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ μόλις εἶχαν ἐπιστρέψειν οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς τοὺς τόπους των, ὅταν τὸ Συμβατήριον κατὰ γνώμην τοῦ Σαιντιούστου καὶ κατὰ τὴν θέλησιν τῆς τῶν Ἀγαθοποιῶν ἐπιτροπῆς ἐψήφισε τὴν 28 Αὐγούστου, ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς δημοκρατίας μένει κατὰ τὸ παρὸν εἰς κατάστασιν μεταπολετεύσεως ἕως νὰ λάβῃ τέλος. Διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου ἡ νεωστὶ εἰσαχθεῖσα πολιτεία κατηργήθη πάλιν, καὶ οἱ ἐννέα ἄνδρες, οἵτινες ἀπὸ τῆς 27 Ἰουλίου συνεδρίασαν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Ἀγαθοποιῶν, Ῥοβεσπιέῤῥος, Καρνότ, Κούθων, Λίνδετος, Πριεὺρ, Βαῤῥέριος, Βιλαυδ-Βαρέννιος. Ἰωάννης Βονσαντανδρὲ, καὶ Κολλὸτ Ἑρβόϊος ἔλαβαν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἰδιοκτησίαν τῶν πολιτῶν. Οἱ μὲν δυνάσται τῆς Ἀσίας μεταχειρίζονται τὴν αὐτογνώμονα δύναμίν των μὲ κάποιας παρατηρήσεις τῆς θρησκείας καὶ τῆς συνηθείας· οἱ δὲ νέοι δυνάσται τῆς Γαλλίας διὰ μέθης τῆς μεταπολιτεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπεσεν ὅλος ὁ λαὸς, ἠλευθερώθησαν ἀπὸ πᾶν ἐμποδιστικὸν σύνορον, καὶ ἕως οὗ ἠδύναντο εἰς ἄλλους μὲν νὰ ἐμπνέωσι μανίαν, εἰς ἄλλους δὲ δειλίαν, τοὺς

ἦσαν ὅλα συγχωρημένα, ὅσα πανουργία καὶ πάθος ἔδειχναν συμβιβαζόμενα μὲ τὸ κοινὸν καλόν. Διὰ ταύτην τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ἐξήγουν αὐτοὶ ὡς ἤθελαν, ἐκαταπατήθησαν ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ πολιτικὰ δίκαια, ἠφανίσθησαν ἡ ἐλευθερία τοῦ λέγειν καὶ γράφειν, ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας. ἡ Γαλλία ἐγεμίσθη ἀπὸ ἀποκεφαλιστικὰς μηχανὰς, καὶ μὲ νόμους, οἵτινες ἔκριναν θανάσιμα ἀδικήματα λέξεις καὶ σημεῖα προσώπου, καὶ ἀπὸ κριτὰς, οἵτινες ἐδίψων τὸ αἷμα τῶν ὁμογενῶν των, ἐσφάζοντο ἀγεληδὸν οἱ πολῖται τῆς ἐλευθερίας. Καὶ μέρος μὲν τοῦ ἔθνους ἦτο ἐξόριστον, μέρος δὲ ὑπὸ τὴν ἀσπίδα τοῦ ὀνόματος τῶν Ἰακωβίνων εἶχαν τὴν ἄδειαν διὰ τὰς λέξεις ἐλευθερίαν καὶ πατρίδα νὰ κακουργῶσι. Καὶ κακία μὲν ἐνομίζετο ὅ,τι ἕως τώρα ἦτο ἀρετὴ, καὶ μόνη ἡ κακία ὠνομάζετο τώρα ἀρετή. Ὡς φιλόπατρις ἐπαινεῖτο ὁ υἱὸς, ὅς τις ἐκατηγόρει τὸν πατέρα του διὰ βασιλοφροσύνην, καὶ ἀληθινὸς δημοκρατικὸς ἦτο, ὅς τις ἐσυνήργει τὸν ἀφανισμὸν τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του. Ὄχι τὴν τύχην τῆς Περσεπόλεως, εἶπεν ὁ Σαιντιοῦστος, ἀλλὰ τὴν τῆς Σπάρτης ὑπεσχέθημεν ἡμεῖς εἰς τὴν Γαλλίαν.

20. Τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐκστρατείας τῶν συμμάχων κατὰ τὸ 1793 ἔτος.

Αὕτη ἡ τῆς φιλελευθερίας εἰς τὴν ἄμετρον τυραννίαν μετάβασις προῆλθεν ἀπὸ τὴν πρώτην ἰδέαν τῆς περὶ ἐλευθερίας διδασκαλίας, ἥτις εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς ἔχοντας τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ — ἐπιτρόπους, τοὺς ὁποίους διορίζει αὐτὸ τὸ νήπιον, τὸ ὁποῖον δὲν γίνεται ποτὲ ἀνὴρ — δίδει πληρεξουσιότητα ἀπόλυτον. Ἐπεταχύνθη ὅμως ἀπὸ τὰ δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα ἔπαθεν ἡ δημοκρατία ὑπὸ ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν. Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δυμορουζίου ἐπέρασαν οἱ σύμμαχοι πολλὰ μέρη τῶν βορείων συνό-

ρων καὶ ἐπολιόρκουν τὸ Κονδαῖον· ὁ ἀρχιστράτηγος Δαμπιέρος ἔπεσεν ἐνῷ ἐδοκίμαζε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τούτου τοῦ φρουρίου, καὶ μετὰ τοῦτο οἱ Γάλλοι μετὰ διήμερον αἱματώδη ἀγῶνα (13 καὶ 24 Μαΐου) ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσουν τὸ περιχαρακωμένον στρατόπεδόν των πλησίον Φαμαρίας. Ἐὰν κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Μάκκ δὲν ἐκαταγίνοντο οἱ Αὐστριακοὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Βαλεντιανῶν, ἤθελαν ἀφανίσειν τότε τὸ Γαλλικὸν στράτευμα, καὶ ἤθελαν διευθύνειν τὸν δρόμον των εἰς τοὺς Παρισίους. Ὁ Κυστίνιος ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ τὸν Ῥηνικὸν στρατὸν, καὶ ἔγεινε κορυφαῖος τοῦ βορείου, καὶ ἐστρατοπέδευεν ὑποκάτω τῶν κανονίων τῆς Βοχανίας· οὗτος ἐπροστάχθη ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Ἀγαθοποιῶν νὰ ἐξανακυριεύσῃ τὸ Κονδαῖον καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ἐξ ἅπαντος τὰς Βαλεντιανάς. Ἐπειδὴ ὅμως εὕρηκε τὸν στρατὸν σύνθετον ἀπὸ νέους ἀπείρους καὶ ἀγυμνάστους, δὲν ἠθέλησε νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὸ μακελεῖον, ἀλλ' ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ τοὺς προγυμνάσῃ: „Θέλετε νὰ φυλάξω τὰς Βαλεντιανὰς, ἔγραψε πρὸς τὴν Ἐπιτροὴν· ἐγὼ δὲ θέλω σώσειν ὅλην τὴν Γαλλίαν· λάβετε τὴν κεφαλήν μου, ἀλλὰ τιμήσατε τὰ καθήκοντά μου.“ Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔπεσε τὸ Κονδαῖον τὴν 10 Ἰουλίου. Τότε ὁ στρατηγὸς ἐφέρθη ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν εἰς τοὺς Παρισίους καὶ ἐφυλακώθη. Ἡ παράδοσις τῶν Βαλεντιανῶν γενομένη ἐπὶ τῆς ἀπουσίας του τὴν 27 Ἰουλίου ἀπεδίδετο εἰς αἴτιον αὐτὸν ἀπὸ τοὺς μετακαλέσαντας αὐτὸν ἐκ τοῦ τόπου του. Ἐγκαλεσθεὶς ὅτι εἰς μὲν τὸν Ῥηνικὸν στρατὸν εἶχε κοινωνίαν μὲ τοὺς συμμάχους, εἰς δὲ τὸν βόρειον δὲν ἐφρόντισε νὰ βοηθήσῃ τὰς Βαλεντιανὰς, κατεδικάσθη εἰς θάνατον τὴν 27 Αὐγούστου. Τὸ πρῶτον ἔγκλημα ἦτο πάντη ἄδικον· εἰς τὸ δεύτερον, καὶ ἐάν τι ἔσφαλεν, ἤθελε τιμωρηθῆν ἀπὸ τὸν σκληρότατον ἡγεμόνα μὲ μόνην ἀποβολήν. Ἀλλ' οἱ νέοι δημοκρατικοὶ δεσπόται, ἄκαμπτοι ἀπὸ τὴν ἀπολογίαν του, τὸν ἔστειλαν εἰς τὸ σφαγεῖον.

ὅπου μετά τινας μῆνας ἀπέθανε καὶ ὁ εἰκοσιπενταετὴς υἱός του. Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ὁ Κυστίνιος, ὅς τις ἤρχισεν εἰς Ἀμερικὴν τὸ πολεμικόν του στάδιον, ἔπειτα ἐπειράχθη ἀπὸ τὴν αὐλὴν μὴ προβιβασθεὶς εἰς τὸ ὑπούργημά του, καὶ εἰς τὴν πρώτην Ἐθνικὴν συνέλευσιν ἀντιπρόσωπος ὢν τῶν εὐγενῶν ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρώτων. οἵτινες ἐγκατέλιπαν καὶ ἐσυκοφάντησαν τὴν παλαιὰν κυβέρνησιν. Ἡ νέα τὸν ἐτιμώρησεν, ἐνῷ τὴν εὐεργέτει· διότι ὁ στρατὸς, τὸν ὁποῖον ἐγύμνασεν αὐτὸς, ἐκτύπησεν ὕστερα τοὺς συμμάχους.

Ἐνῷ ἡ πτῶσις τοῦ Κονδαίου καὶ τῶν Βαλεντιανῶν ἤνοιξαν εἰς τοὺς συμμάχους ἀπὸ μέρους τοῦ Βελγίου τὸν διὰ τὰ ἐντὸς τῆς Γαλλίας δρόμον, ἐκυρίευσεν ὁ Προυσιακὸς στρατηγὸς Καλκρεῦθος τὴν Μογουντίαν μετὰ μακρὰν καὶ βαρεῖαν πολιορκίαν. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησεν ὁ εἰς τόπον τοῦ Κυστινίου σταλθεὶς στρατηγὸς Βωαρνόϊος νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν· ὁ ταξίαρχος Δοϊρὲς, μ' ὅλον ὅτι ἀκόμη εἶχε μέσα ἀντιστάσεως, ἔκαμε τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως, νὰ ἀναχωρήσῃ ἐλευθέρως μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας ἡ 16,000 φρουρά. Τὰ εἰς Μογουντίαν εὑρισκόμενα μέλη τοῦ Συμβατηρίου, Μερλῖνος καὶ Νεύβελος, οἵτινες διὰ τὴν προσωπικήν των ἀσφάλειαν συνήργησαν εἰς τὴν παράδοσιν, ἐπροστάτευσαν ἔπειτα τὸν ταξίαρχον ἐναντίον τῆς γενομένης κατ' αὐτοῦ κατηγορίας. Μόνον ὁ στρατηγὸς Βωαρνόϊος ἔγεινε θῦμα τῆς συναρχίας, ἥτις ἔβλεπε πανταχοῦ προδότας, καὶ ἤθελε νὰ καταδικάζῃ ἐνόχους πρὸς στήριξιν τῆς δεσποτείας της. Ἐκατηγορήθη, ὅτι ἠμέλησε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Μογουντίας· καὶ ἀπὸ μὲν τὸ δημαρχεῖον ἀπελύθη πρῶτον, ἔπειτα ὅμως κρατούμενος εἰς τὴν φυλακὴν, κατηγορηθεὶς ἐκ δευτέρου ὡς μέτοχος συνωμοσίας τινὸς, ἐστάλθη εἰς τὴν Γυϊλοτίναν τὴν 23 Ἰουλίου 1794.

21. Ἐμφύλιος πόλεμος τῆς Γαλλίας. (1793).

Ὅταν ἠκούσθη ὁ λόγος, ὅτι ἐφυλακώθησαν οἱ Γερουναῖοι, ἐπανέστησαν κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ βουνοῦ καὶ αἱ μεσημβριναὶ ἐπαρχίαι, καὶ τὸ Λουγδοῦνον, ἡ δευτέρα πόλις τῆς Γαλλίας, πλουτήσασα τότε μὲ τὴν πώλησιν τῶν τεχνουργημάτων της, ἐμβῆκεν εἰς τὴν κατὰ τοῦ βουνοῦ συμμαχίαν. Τῳόντι δὲ ὁ σιδηροῦς ζυγὸς, τὸν ὁποῖον ἡ τυραννία τῶν Παρισίων ἐπέβαλε καὶ εἰς ἰδιώτας καὶ εἰς κοινότητας, ἐπροξένει κοινὴν τὴν εὐχὴν εἰσαγωγῆς πολιτεύματος, ὑποκάτω τοῦ ὁποίου νὰ ζῇ καθεὶς ἀληθῶς ἐλεύθερος. Εἰς Λουγδοῦνον ἐκλείσθη τὸ συνέδριον τῶν Ἰακωβίνων, καὶ εἷς ἐξ αὐτῶν μιαρὸς ἄνθρωπος καὶ φονεὺς κριθεὶς καὶ κατακριθεὶς ἐφονεύθη, μ' ὅλον ὅτι τὸ Συμβατήριον τὸν ἐζήτησε νὰ τὸν κρίνῃ εἰς Παρισίους. Κατὰ δυστυχίαν ἐφαντάζοντο οἱ Λουγδουνήσιοι, ὅτι οἱ ἐν Παρισίοις Ἰακωβῖνοι ἤθελαν τοὺς συγχωρήσειν τὸ ἔργον τοῦτο. Διὰ τοῦτο, ὅταν τὸ Συμβατήριον τοὺς ἐζήτησε δολίως εἴκοσι κανόνια διὰ τὸν κατὰ τῆς Ἱσπανίας πόλεμον, ἔδωκαν μέρος τῶν ἀμυντηρίων των, καὶ τρομάξαντες ἐφεξῆς ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μασσαλίας, ἔστειλαν ἐπιτρόπους εἰς Παρισίους νὰ φανερώσωσιν ὅτι ὀρκίζονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ νέον πολιτικὸν σύνταγμα. Ἀλλὰ τὸ βουνὸν δὲν ἤθελεν εἰρήνην μὲ μετριόφρονας καὶ πλουσίους, καὶ πάραυτα περιεκυκλώθησαν οἱ Λουγδουνήσιοι ἀπὸ πολυάριθμον στράτευμα ταξιαρχούμενον ἀπὸ τὸν Κελλερμάννον, καὶ τὸν ἐπίτροπον Δυβοᾶ-Κραγκὲ διὰ νὰ πάθουν ἐκδίκησιν, διὰ τῆς ὁποίας οἱ φίλοι τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνθρωπότητος ὑπερέβησαν τοὺς περιφημοτάτους τῆς γῆς τυράννους. Εἰς ταύτην τὴν ἀνάγκην ἐπίασαν ὅλοι τὰ ὅπλα· εὐφυὴς καὶ ἐπιτήδειος πολιορκία ἑβδομηκονταήμερος, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ μὲν πολιορκηταὶ ἐμεταχειρίσθησαν ὅλα τὰ μεγάλα μέσα

τοῦ ἐκβιασμοῦ, οἱ δὲ πολιορκούμενοι ὅλα τὰ τῆς ἀπηλπισμένης ἀντιστάσεως. Χωρὶς διαφορὰν ἡλικίας καὶ γένους ὑπέφεραν τὰ δεινὰ μὲ ἡρωϊσμὸν, ὅς τις ἦτο ἄξιος εὐτυχοῦς ἐκβάσεως. Γυναῖκες ἠλλάσσοντο εἰς τὰς φυλακὰς μὲ τοὺς ἄνδρας, παρθένοι μὲ παλληκάρια καὶ γέροντας. Τελευταῖον νικηθέντες ἀπὸ τὴν πεῖναν ἔστειλαν ἐπιτρόπους νὰ συμφωνήσωσι τὰ τῆς παραδόσεως. Δύω χιλιάδες ἐκ τῶν σταθερωτάτων ἐδοκίμασαν δι' ὁδηγίας τοῦ Πρεκῦ νὰ διαφύγωσιν, ἀλλὰ κυκλωθέντες εἰς τὰ στενὰ ἐσκοτώθησαν σχεδὸν ὅλοι, καὶ μόνον ὁ Πρεκῦς μετὰ πεντήκοντα ἄλλων ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Τὴν 9 Ὀκτωβ. ἐμβῆκαν οἱ πολιορκηταὶ ὑπὸ τὸν Δοππέτιον (διότι ὁ Κελλερμάννος εἶχε κραχθῆν ὀπίσω διὰ τὸν ὀλίγον δημοκρατικὸν ζῆλον του, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν του) εἰς τὴν μὴ προστατευομένην πλέον πόλιν. Ὅσα ἐφοβοῦντο οἱ δυστυχεῖς πολῖται ἀπὸ τοὺς δαιμονισμένους ἀνθρώπους, τὰ ἔπαθαν ὅλα. Πρῶτον ἐθανατώθησαν πολιτικοὶ τινὲς καὶ πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ, ἔπειτα ἐβάλθη αἱρετὴ κυβέρνησις, ἠνοίχθη ἐκ νέου τὸ συνέδριον τῶν Ἰακωβίνων εἰς τὸ θέατρον, καὶ ἀπὸ τὸν ἐπίτροπον τοῦ Συμβατηρίου Ἰαβόγιον ἐξεδόθη ψήφισμα, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς τὸ Λουγδοῦνον ὀνομάζεται Ἐλευθερούπολις. Πάραυτα ἐγνώσθη ἡ ἀμφίβολος σημασία ταύτης τῆς μετονομασίας. Τὸ Λουγδοῦνον ἦτο νὰ κρημνισθῇ, καὶ οἱ κάτοικοί του νὰ σφαγῶσι· τὴν 21 Ὀκτωβ. ἐκύρωσε τὸ Συμβατήριον τὴν ὑπὸ Βαῤῥερίου γενομένην πρότασιν νὰ σταθῇ στήλη εἰς τὰ ἐρείπια ταύτης τῆς πόλεως, καὶ νὰ ἀναγγέλλῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὸ κακούργημα καὶ τὴν ποινὴν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν ἐπιγραφήν: „Τὸ Λουγδοῦνον ἐπολέμει τὴν ἐλευθερίαν· τὸ Λουγδοῦνον δὲν ὑπάρχει πλέον.“ Ὁ Ἰαβόγιος ἐπρόσταξε τοὺς ἐργάτας καὶ χειροτέχνας νὰ κατεδαφίσουν τοὺς οἴκους ὅλων τῶν προκρίτων καὶ πλουσίων διὰ νὰ ἀνοίξουν τὸν δρόμον, ὅς τις φέρει

προφανέστατα εἰς τὴν ὑψηλὴν ἰσότητα, ἥτις εἶναι βάσις τῆς ἐλευθερίας καὶ δύναμις πολεμοφόρου ἔθνους. Χεῖρες νὰ σφάζουν εὑρέθησαν εὐκολώτατα. Καθημερινῶς ἔπιπταν τοὐλάχιστον πεντήκοντα κεφαλαὶ ὑποκάτω τῆς σπάθης. Ἐσκάφθησαν λάκκοι πρὸς ὑποδοχὴν τῶν αἱμάτων, μ' ὅλον τοῦτο ἐπλημμύρουν εἰς τὰ σφαγεῖα. Ὁ ὄχλος, ὅςτις ἦτο ἠγορασμένος νὰ φωνάζῃ μὲ χαρὰν διὰ τὰς σφαγὰς ταύτας, ἀπέκαμεν, οἱ δήμιοι ἀπέκαμαν, οἱ κριταὶ ἀπέκαμαν νομίζοντες ὅτι ἔχαναν πολὺν καιρόν. Πάραυτα ἐκρίθη χρήσιμον νὰ δένωνται ἀνὰ δύω, καὶ ταττόμενοι κατὰ σειρὰν νὰ σκοτόνωνται μὲ τὰ καρτάτσια. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐθανατόνοντο ἑκατοντάδες καθ' ἑκάστην ἡμέραν· κἀνὲν ἀσέβημα καὶ κακούργημα δὲν ἠμελήθη· γυναῖκες, τῶν ὁποίων οἱ ἄνδρες μετανέστησαν ἢ ἐθανατώθησαν, ἠναγκάζοντο νὰ ὑπαδρευθῶσιν ὑποκάτω τοῦ δένδρου τῆς ἐλευθερίας μὲ ἁμαξεῖς καὶ φορτηγούς. Ὅσαι ἔκαμναν τὸ κακούργημα νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν θύραν τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Συμβατηρίου διὰ νὰ ζητήσουν ἔλεον διὰ τοὺς ζῶντας ἔτι ἄνδρας των, ἐδένοντο ἓξ ὥρας κατὰ συνέχειαν πλησίον τῆς Γυϊλοτίνης διὰ νὰ ῥαντισθῶσιν ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν συζύγων των. Ἑνός, ὅςτις ἐφέρετο εἰς θάνατον, ἐπειδὴ εἶχε μαρτυρήσειν μεγάλην περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ δώσῃ εἰς ἀνάκτισιν παλαιοῦ νοσοκομείου, ἔτρεξεν ἡ ἑτοιμόγεννος γυνή του μὲ δέκα τέκνα ἕως εἰς τὸ σφαγεῖον. Ἐχύθη εἰς τὴν Γυϊλοτίναν διὰ νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν δημίων, καὶ ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν της ἐδέχθη ὁ δυστυχὴς τὸν θάνατον. Ὁ τρόμος ἐπετάχυνε τὴν γένναν της· ἐφέρθη εἰς τὸν οἶκον της, ἀλλὰ μαζή της ὑπῆγαν καὶ ἐπίτροποι, οἵτινες τὴν ἔσυραν ἔξω, καὶ δὲν τὴν ἀφῆκαν νὰ λάβῃ τόσα κἂν ἐνδύματα, ὅσα ἐχρειάζετο διὰ τὸ νεογνόν. Κατ' εὐτυχίαν ἀπέθανεν ἀπὸ τοὺς θρήνους της.

Ὁ τοῦ λαοῦ ἀντιπρόσωπος Κολλὸτ Ἑρβοᾶς, σταλθεὶς μετὰ τοῦ Φουχὲ εἰς Λουγδοῦνον, ἔγραψεν εἰς τὸ Συμβατήριον, ὅτι ὁ ἔλεος εἶναι ἐπικίνδυνος ἀδυναμία, ἥτις ἐμπορεῖ νὰ γεννήσῃ κακούργους ἐλπίδας, ἐνῷ πρέπει νὰ τὰς ἀφανίσουν. Ἐπαραπονεῖτο, ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἵτινες προσπαθοῦν νὰ ἀκυρώσουν τὸ ψήφισμα τῆς ἐξουδενώσεως τοῦ Λουγδούνου, καὶ ὅτι ὁ κρημνισμός του προχωρεῖ ἀργοπόρως· ἡ δημοκρατία ἀπαιτεῖ δραστήρια μέσα· μόνον ἡ πυρκονία καὶ ἡ καταναλωτικὴ ταχύτης τῶν φλογῶν δύνανται νὰ παραστήσουν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ λαοῦ. Καὶ μεταξὺ τούτων τῶν τρομερῶν δεινῶν ἠναγκάσθησαν, ὅσοι πολῖται δὲν ἐθανατώθησαν ἀκόμη, νὰ γείνουν μέτοχοι δημοκρατικῆς τινὸς ἑορτῆς. Ἦτο ἡ ἀποθέωσις τοῦ κατὰ νόμους θανατωθέντος Ἰακωβίνου Καλλιέρου, ἥτις ἐπανηγυρίσθη μὲ πομπὴν καὶ φρικτὴν ἐπίσης καὶ ἀξιογέλαστον. Κινητὴ Γυϊλοτίνα καὶ δήμιοι μὲ αἱματωμένα σπαθία εὑρίσκοντο εἰς τὴν δαιμονώδη ταύτην πομπὴν ὄπισθεν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους. Εἰς τὸ Ἰακωβινεῖον ὡμιλήθησαν ἐγκώμια εἰς τὸν ἥρωα τοῦτον καὶ τυπωμένα ἐμοιράσθησαν εἰς τὸν λαὸν, ὅπου ἐζωγραφεῖτο ὁ κρημνισμὸς τῆς πόλεως καὶ ἡ σφαγὴ τῶν κατοίκων ὡς θῦμα, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ προσφερθῇ εἰς τὰς σκιὰς τῶν ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἀποθανόντων δημοκρατικῶν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔπαθεν ἡ Μασσαλία ἀπὸ τὸ δημοκρατικὸν στῖφος τῶν λῃστῶν, τοὺς ὁποίους εἰσήγαγεν ἐκεῖ (25 Αὐγ.) ὁ Καρτῶς, ὅσα πόλις κυριευομένη ἐξ ἐφόδου, καὶ ἐσημάνθη ὡς ἀνώνυμος τόπος ἀπὸ τὸν ἐκεῖ μανιώδη ἐπίτροπον τοῦ Συμβατηρίου Φρέρωνα. Ἐξ ἐναντίας δὲ τὸ Τολάνιον παρεδόθη τὴν 29 Αὐγ. εἰς τὸν Ἀγγλικὸν ναύαρχον Ὥδιον, ὅςτις περιέπλεε τὴν μεσόγειον θάλασσαν μὲ Ἀγγλοϊσπανικὸν στόλον, καὶ ἐκήρυξε βασιλέα τὸν ΙΖ' Λοδοβῖκον μὲ τὴν πολιτικὴν σύνταξιν τοῦ 1791 ἔτους. Οἱ Ἀγ-

γλοι μὲ τοῦτο ἔλαβαν εἰς τὰς χεῖρας των δεκαοκτὼ γραμμικὰ καράβια, πολλὰς φρεγάτας, ὁπλοθήκην, τρισχίλια κανόνια, καὶ τὸν πρῶτον λιμένα τῆς Μεσογείου. Ἡ πληγὴ αὕτη ἐπύρωσε τὸ ἔθνος εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ γενικοῦ ὁπλισμοῦ, προσταχθέντος ἀπὸ τοὺς τυράννους του, καὶ ἔστησε κατὰ τὸ παρὸν ὀκτακοσίας χιλιάδας πολεμιστῶν. Ἡ ἀναποδία τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν οἱ Ἄγγλοι εἰς Τολάνιον, καὶ ἡ ἀπίθανος ἀνεπιτηδειότης, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Πειδεμόντιοι στρατηγοὶ, οἵτινες ἐπολέμουν μὲ μεγαλητέραν δύναμιν τὸν Γαλλικὸν στρατὸν τῶν Ἄλπεων, ἐβράδυναν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὰς ταραχὰς τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν, ἔδωκαν μέγα ὄφελος εἰς τοὺς Παρισιανοὺς δυνάστας. Περισσότερον δὲ παρὰ ταῦτα τοὺς ὠφέλησεν, ὅτι οἱ Γερουναῖοι ἀπὸ τρυφηρὸν αἴσθημα τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν συνταγματικῶν νόμων δὲν ἠθέλησαν νὰ γείνουν κοινωνοὶ τῶν τῆς Βενδέας βασιλοφρόνων.

Οἱ Βένδειοι εὐτύχησαν κατ' ἀρχὰς τοῦ καλοκαιρίου μὲ τὴν κυρίευσιν τοῦ Σαλμυρίου (10 Ἰουν.), ὅπου ἐσύναξαν ὅλους τοὺς θέλοντας νὰ συναγωνισθῶσι μετ' αὐτῶν. Ἀλλ' οὗτοι οἱ ἀγωνισταὶ ὑπὲρ τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἐκκλησίας ὡπλίζοντο ἐξ ἰδίων των καὶ ἐπροβίβαζαν τοὺς προεστῶτας των. Ἐκ τούτων ἐφάνησαν ἔξοχοι ὁ Βουχάμπιος, ὁ Ἐλβέος, Λεσκύριος, Λαρόχε-Ἰακελεῖνος, Καρέττιος, Στοφλέτιος καὶ Καθελινώς. Ὁ τελευταῖος, πρώην ἁμαξηλάτης, ἦτο ἀρχιστράτηγος κατὰ τὸ ὄνομα, ἐπειδὴ καθεὶς τῶν ἄλλων ἐπρόσταζε τὸν λόχον του, καὶ κοινὰ ἐγχειρήματα διευθύνοντο ἀπὸ πολεμικὸν βουλευτήριον. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε ἁμαξηλάται καὶ μαλλιοπῶλαι ἐκυβέρνων τὸν βασιλικὸν στρατὸν, ἐκυβερνᾶτο ὁ στρατὸς τῶν Ἰακωβίνων ἀπὸ τὸν Βίρωνα, πρώην Δοῦκα καὶ Πατρίκιον τῆς Γαλλίας (πρότερον ὠνομάζετο Δοὺξ Λαουζυνίας). Ἡ μετριότης, μὲ τὴν ὁποίαν

ὁ ἄνθρωπος οὗτος (ὅςτις ἐκ μέσους πρὸς τὴν αὐλὴν περιεπλέχθη εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς μεταβολῆς) ἤθελε νὰ οἰκειωθῇ τοὺς Βενδείους, ὅταν ἤρχισαν νὰ εὐτυχῶσι τὰ ὅπλα του, τὸν ἔκαμεν ὕποπτον. Ἐγκαλεσθεὶς ἀπὸ τὸν Βεστερμάννον, ὅςτις ἐπεθύμει νὰ γείνῃ διάδοχός του, ἐφέρθη εἰς Παρισίους, ἐφυλακώθη καὶ ἐστάλθη ἀπὸ τὸ δημαρχεῖον εἰς τὴν Γυϊλοτίναν. Ἐκεῖ λέγεται, ὅτι εἶπεν, ὅτι αἰσθάνεται φανεὶς ἄπιστος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα. Ἄλλοι δὲ λέγουν, ὅτι ἔμεινε μέχρι τέλους εἰς τὰ δημοκρατικὰ φρονήματα. Ὁ διάδοχός του ὅμως μὲ πολλὰς νίκας, καὶ μὲ κανόνια πολλὰ ἐκαταδάμασε τὴν Βενδέαν. Ἡ φρουρὰ τῆς Μογουντίας, ἥτις ἔταξε νὰ μὴ πολεμῇ τοὺς συμμάχους, ἐπολέμει τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ ἔγεινεν ὄργανον τῆς καταδουλώσεώς των. Ἀφοῦ ὁ μὲν Βουχάμπιος ἐφονεύθη τὴν 16 Ὀκτ. εἰς τὴν ἐν Χολλέτῳ μάχην, ὁ δὲ Ἐλβέος ἐπληγώθη, ἀνήγγειλαν εἰς τὸ Συμβατήριον οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ὅτι ὁ πόλεμος ἔλαβε τέλος, καὶ ὁ Βαῤῥέριος, ὅτι ἡ Βενδέα δὲν ὑπάρχει πλέον.

Ἀλλ' ἡ θηριωδία, μὲ τὴν ὁποίαν ἀνηγγέλθη τὸ τελευταῖον, καὶ ἦτο νὰ ἐκπληρωθῇ κατὰ γράμμα, ἦτο αἰτία, ἥτις ἀνενέωσε τὸν ἀγῶνα. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ Καῤῥιέριος, δειλοκάρδιος λύκος, ὅςτις ἔτρεμεν ἀκαταπαύστως διὰ τὴν ζωήν του, καὶ δὲν συνέτρωγε ποτὲ μὲ ἄλλους χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐπὶ τῆς τραπέζης δύω γεμάτα πιστόλια, ἔκαμε τὸ Νάννετον σκηνὴν ἀπανθρωπιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπερέβησαν ὅλας, ὅσας ἐφύλαξεν ἡ ἱστορία ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἑκατονταετηρίδας. Δώδεκα στῆλαι στρατεύματος τῆς μεταπολιτεύσεως διέτρεχαν καὶ ἠρήμαζαν πανταχόσε τὴν χώραν χωρὶς διάκρισιν ἐνόχου καὶ ἀθώου. Καμμίαν ἡλικίαν, κἀνὲν γένος δὲν ἐσέβοντο. Θηλάζοντα νήπια ἔῤῥιπταν εἰς τὰς φλόγας, αἱ ὁποῖαι κατέτρωγαν τὰς οἰκίας τῶν γονέων των. Μία κοινότης, ἥτις ἔγεινε και-

τωνὸς τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ πιστεύουσα εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ στρατηγοῦ ὑπέστρεφεν εἰς τὴν ὑπακοὴν, προϋπήντησε μετὰ δακρύων τὴν στήλην τοῦ στρατηγοῦ Κορδελιέρου, ἐνῷ προεπορεύοντο οἱ προεστῶτες, οἱ πρεσβύται, αἱ γυναῖκες, τὰ νήπια. Τότε ἐπρόσταξεν ὁ Κορδελιέρος νὰ τουφεκίσουν ὅλους τούτους τοὺς ἱκέτας, καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Τυῤῥὼς μετέβαλε τὴν προσταγὴν εἰς τὸ νὰ φονευθῶσι τρυπούμενοι μὲ τὰ βαϊονέτα: „Διὰ τοῦτο σᾶς ὑπεσχέθημεν συγχώρησιν, ἐφώναζαν οἱ ἀνθρωποβόροι εἰς τὰ βελάζοντα θύματα, διὰ νὰ σᾶς πνίξωμεν εὐκολώτερα." Καὶ δημοκρατικαὶ δὲ κοινότητες ἐξαφανίσθησαν. Εἰς χωρίον δημοκρατικὸν, ὅπου ἐπροσκαλέσθησαν εἰς συμπόσιον οἱ νομιζόμενοι φίλοι καὶ ἀδελφοί των, ἀφοῦ τὸ ἔφαγαν, ἐσύναξαν ὅλους τοὺς κατοίκους εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας, καὶ τοὺς ἐτουφέκισαν ἕνα ἕνα. Οἱ ἔνοπλοι οὗτοι δήμιοι ἔσυρναν χιλιάδας αἰχμαλώτων εἰς Νάννετον, ὅπου ὁ Καῤῥιέριος καθ' ἑκατοντάδας ἐπρόσταζε καὶ τοὺς ἐτουφέκιζαν. Μετά τινα καιρὸν ἐκρίθη ἀργοπόρος ὁ τρόπος οὗτος τοῦ θανατόνειν, καὶ ἐπρόσταξεν ὁ τερατώδης Καῤῥιέριος νὰ πνίγωνται εἰς τὸν ποταμόν. Τοὺς ἐγύμνοναν πρῶτον καὶ ἔπειτα τοὺς ἔδεναν ἀνὰ δύω καὶ τοὺς ἔῤῥιπταν ἄνδρας καὶ γυναῖκας εἰς τὸν Λείγηρα. Ὠνόμαζαν τοῦτο „δημοκρατικὸν γάμον." Ὁ Καῤῥιέριος καθήμενος εἰς πλοιάριον ἔτρωγε καὶ ἐμέθυε, καὶ ἐτέρπετο εἰς τὸ δαιμονιῶδες τοῦτο θέαμα. Παιδία μικρὰ, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν τρόμον των, τὰ ἐσύναζε διὰ μαύρων δούλων, καὶ ἐχωράτευεν ἔπειτα διὰ τοὺς θρήνους τῶν πνιγομένων λυκοπούλων *). Δὲν εἶναι θαῦμα, ὅτι εἰς τοὺς νικημένους ἔδωκε τελευταῖον δυνάμεις ἡ ἀπελπισία, καὶ περὶ τὰ τέλη Ὀκτ. 1793 ἦτο πάλιν ἡ Βενδέα εἰς τὰ ὅπλα.

*) Ὅλαι αὗται αἱ θηριωδίαι ἀπεδείχθησαν ἐφεξῆς πρὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς τὸν τερατώδη τοῦτον καὶ εἰς τοὺς βοηθούς του.

22. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐκστρατείας τῶν συμμάχων κατὰ τὸ 1793 ἔτος.

Τὰ παγχάλεπα δεινὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, εἰς τὰ ὁποῖα μᾶς ἔσυρε τὸ ῥεῦμα τῶν συμβαμάτων, ἦσαν μερικαὶ σκηναὶ τοῦ τρομεροῦ δράματος, τὸ ὁποῖον ἔπαιζαν οἱ Παρισιανοὶ τύραννοι μὲ τὴν τύχην καὶ ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς Γαλλίας. Ἡ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο ἡ δημοκρατία κατὰ τὸν Αὔγουστον, τοὺς ἔκαμνεν ἀνήκουστα καὶ ἀθέατα θηρία. Ἀφοῦ ἔπεσαν αἱ Βαλεντιαναὶ καὶ ἡ Μογοντία, ἔστεκαν ἀνοικτοὶ ἀπὸ δυσμῶν καὶ βορρᾶ οἱ εἰς τὰ ἐντὸς δρόμοι εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς, Προύσους, Ἄγγλους καὶ Ὀλλανδούς· εἰς τὰ Πυρηναῖα δύω στρατοὶ ἐπολέμουν δυστυχῶς μὲ τοὺς Ἱσπανοὺς, οἵτινες μὲ στρατηγίαν τοῦ Ῥικάρδου ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον Βελλογαρδίαν (24 Ἰουνίου). Ἡ Βενδέα εἶχεν εἰς τοὺς πόδας 60,000 βασιλοφρόνων, οἱ δημοκρατικοὶ τῆς Μεσημβρίας δὲν ἦσαν ἀκόμη νικημένοι, καὶ ἕνας Αὐστριακοσαρδινικὸς στρατὸς τῶν Ἄλπεων ἠδύνατο νὰ τοὺς δώσῃ βοηθείας χεῖρα, ἐὰν ἤθελαν νὰ τὴν δεχθῶσι. Καὶ ἡ λοιπὴ δὲ Γαλλία εἶχε κλίσιν νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Συμβατηρίου. Τὰ στρατεύματα δὲν ἦσαν ἀκόμη καλῶς διατεταγμένα, καὶ οἱ στρατηγοὶ ἀνώνυμοι καὶ χωρὶς προτέρημα; τρέμοντες πανταχοῦ τοὺς κατασκόπους καὶ τὴν Γυϊλλοτίναν. Καθ' ὅλους τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ ἀνθρωπίνου λογικοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ πτῶσις τοῦ βδελυκτοῦ κυβερνήματος. Μόνοι οἱ δυνάσται ὄχι μόνον δὲν ἔχαναν τὸ θάῤῥος, ἀλλ' εἰς πᾶσαν δυστυχῆ ἀγγελίαν ἐδιπλασίαζαν ὡς λέοντες ὠρυόμενοι τὴν κακοῦργον μανίαν των καὶ τὰς δυνάμεις των. Διὰ νὰ μὴ τιμωρηθῶσι κεφαλικῶς διὰ τὴν βασιλοκτονίαν των, διὰ νὰ μὴ ἴδωσιν ἀνατετραμμένα τὰ πολιτικὰ δόγματά των, ὕψωσαν τὴν τυραννίαν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον. Τὴν 23 Αὐγούστου ἀνέβη ὁ Βαῤῥέριος εἰς τὸ βῆμα, καὶ

ἐπρόβαλε γενικὸν ὁπλισμὸν, ὅς τις πάραυτα εὐφημήθη μὲ τὰς φωνάς. Κατὰ τοῦτο τὸ πρόβλημα ἐδιωρίζοντο ὅλοι οἱ Γάλλοι εἰς πολεμικὴν ὑπουργίαν ἕως οὗ νὰ διωχθῶσιν οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς δημοκρατίας· οἱ μὲν νέοι νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν πόλεμον, οἱ δὲ ἔγγαμοι νὰ κατασκευάζωσιν ὅπλα καὶ νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν τροφῶν, αἱ γυναῖκες νὰ ῥάπτωσι σκηνὰς καὶ ἐνδύματα, καὶ νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὰ νοσοκομεῖα, τὰ παιδία νὰ μαδῶσι ξαντὸν, καὶ οἱ πρεσβύται νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς δημοσίους τόπους διὰ νὰ ἀναφλέγωσι τὴν καρδίαν τῶν πολεμιστῶν καὶ τὸ κατὰ τῶν βασιλέων μῖσος των. Ὅσον ἄτακτοι καὶ ἀτέλεστοι ἦσαν οὗτοι οἱ προσδιορισμοὶ, τὸ ψήφισμα ὅμως ἔγεινε βάσις νέας στρατιωτικῆς πολιτείας, ἡ ὁποία εἰς δύω δεκαετηρίδας ἐλέγετο, ὅτι θέλει ἐξαπλωθῆν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὅλοι οἱ ἐμπειροπόλεμοι ἀπέδειχναν τὸ ἄσκοπον καὶ γελοιῶδες τοῦ ψηφίσματος τούτου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς κοινωνίαν ἀνθρωπίνην. Μὲ ὅλα ταῦτα ὑπῆγαν πολυαριθμότατοι σωροὶ πρὸς ἐνδυνάμωσιν τῶν στρατευμάτων· διότι διὰ νὰ ἐνισχυθῇ τὸ ψήφισμα, ἐδόθησαν εἰς τὸν Πολέμαρχον ἑκατὸν μιλιόνια φράγκων, καὶ ἐσχηματίσθη στράτευμα ἐπαναστάσεως μὲ δώδεκα μεταφερτὰ δημαρχεῖα διὰ νὰ κρίνουν καὶ νὰ κατακρίνουν ὅλους τοὺς προδότας, συνωμότας, καὶ ἐν γένει τοὺς πολεμίους τοῦ ψηφίσματος. Οἱ τίμιοι ἄνθρωποι ἔπρεπε νὰ ἐκλέξωσι νὰ γείνουν ἢ δήμιοι ἢ σφάγια, καὶ ἐνδυόμενοι στρατιωτικὴν στολὴν ἐλυτρόνοντο ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν καταδοτῶν, φονέων, καὶ ἁρπάγων τυράννων. Ἀργύριον ἐκατασκεύαζε τὸ χαρτουργεῖον μὲ τόσην δραστηριότητα, μὲ ὅσην ἔσφαζεν ἡ Γυϊλλοτίνα, καὶ ἐλάμβαναν ἐνέχυρα τοῦ χαρτίνου νομίσματος τὰ κτήματα τῶν φονευομένων. Ἐπειδὴ ὅμως φοβούμενοι μὴ ἐκληφθοῦν πλούσιοι δὲν εὑρίσκοντο πλέον ἀγορασταὶ, ἡ τιμὴ τῶν χαρτίων ἔπεσεν εἰς τόσον φοβερὸν βάθος, καὶ ὁ τρελὸς νόμος τοῦ μεγί-

στου τιμήματος ἐνέκρωσε πᾶσαν ἐσωτερικὴν ἐμπορίαν, ἥτις ἐσώζετο ἀκόμη, ἐματαχειρίσθησαν τὸ ἁπλούστατον μέσον τῆς προμηθεύσεως τῶν χρειωδῶν τοῦ στρατοῦ, ἐξέδωκαν νόμον, ὅτι καθεὶς κτήτωρ χρεωστεῖ νὰ τὰ δίδῃ δωρεὰν ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ἐὰν δὲν ἐζήτει τις μέσον νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὴν ὑπουργίαν τῆς δημοκρατίας: „Ἐπειδὴ ἡ ἀρετή μας, ἡ μετριότης μας, αἱ φιλοσοφικαί μας ἰδέαι δὲν μᾶς ὠφέλησαν τίποτε, εἶπεν ὁ ἀντιπρόσωπος Δρουέτιος εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς 5 Σεπτεμ., ἂς γείνωμεν λῃσταὶ πρὸς ἀγαθὸν τοῦ λαοῦ· ἂς κηρύξωμεν δημοσίως ὅτι ὅλοι οἱ ὕποπτοι πληρόνουσι μὲ τὰς κεφαλάς των τὰ δημόσια δυστυχήματα, ὅτι οἱ αἱρετοὶ φροντισταὶ τῆς μεταπολιτεύσεως ἔχουν ἐξουσίαν νὰ φυλακόνωσι πάντα ὕποπτον χωρὶς βάσιμον καταδοσίαν.“ Καὶ εἰς τὰ μέτρα ταῦτα συνεβοήθησαν τὰ σφάλματα τῶν ἀντιπάλων.

Καὶ αὐτὴ ἤδη ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Εὐρώπης ἡ τότε γενομένη διανομὴ τῆς Πολονίας, ὠφέλησε τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Γαλλίας. Εἰς καιρὸν, ἐνῷ οἱ βασιλεῖς ἐχρειάζοντο μεγάλως τὴν κοινὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ἀσώτευσαν μὲ πολιτικὴν ἀξιοκατάκριτον, ἥτις ἠσθένιζε τὴν δύναμίν των, ἐσμίκρυνε τὴν αἰσχρότητα τῶν πράξεων τοῦ Συμβατηρίου, παρώξυνε τὸν ζῆλον τῶν δημοκρατικῶν στρατευμάτων, καὶ ἔκαμνεν ἐθνικὰ τὰ ἔργα τῶν Ἰακωβίνων, ἐπειδὴ ἐδικαίονε τοὺς λόγους των, ὅτι οἱ ἐχθροὶ σκοποῦσι νὰ διαμελίσωσι καὶ νὰ μοιρασθῶσι καὶ τὴν Γαλλίαν. Ἀλλ' ὁ κυριώτερος λόγος τῆς εὐτυχίας των ἔκειτο εἰς τὸ πολεμικὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἠκολούθουν οἱ σύμμαχοι. Οἱ τότε ἐμπειροπόλεμοι ἐπίστευαν ἐν γένει, ὅτι πρῶτον πρέπει νὰ κυριευθῶσιν ὅλα τῶν συνόρων τὰ φρούρια, καὶ ἔπειτα νὰ γένῃ ἡ εἰς Παρισίους ἐκστρατεία*). Ἡ πίστις αὕτη ἔσωσε τοὺς Ἰακωβίνους,

*) Καὶ οἱ πολιτικῶν πραγμάτων ἔνδοξοι συγγραφεῖς εἶχαν

ἐπειδὴ τοὺς ἐσυγχώρει νὰ μένωσιν εἰς Παρισίους, καὶ ἐκεῖ μὲ τὸ πρόσχημα τῶν μεγάλων κινδύνων νὰ ἀναπτύσσωσι τὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους. Τέσσαρες μῆνες ἐπέρασαν ἀφοῦ ἡ τοῦ Δυμορουζίου φυγὴ παρέδωκε τὴν δημοκρατίαν σχεδὸν ἄοπλον εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ μόλις τώρα ἐκυριεύθησαν δύω φρούρια τῶν συνόρων, μόλις ἐπατήθησαν συνορικὰ τινὰ χωρία. Ὁ δρόμος οὗτος τῶν πράξεων ἔκαμνε νὰ μὴ φοβῶνται ἄλλο παρὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Λίλλης καὶ τοῦ Λανδρεκίου, καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ περὶ τῆς Ἱσπανικῆς διαδοχῆς πολέμου ἦτο γνωστὸν πόσον ἠδύναντο νὰ ἀνθέξωσι τὰ φρούρια ταῦτα. Ἐκ τούτου προήρχετο ἡ ἀνδρία, τὴν ὁποίαν ἔδειχναν οἱ δυνάσται τῆς Γαλλίας. Πολεμικὸν σχέδιον, ὁποῖον ἐκλέχθη μετὰ εἴκοσι ἓν ἔτη, καὶ μὲ πολλὰς δυσχερεῖς σχέσεις ἐτελέσθη ἐναντίον αὐτοκράτορος καὶ μεγάλου στρατηγοῦ, ἠδύνατο ἐξ ἅπαντος τὸν τεχνικὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου καὶ Βαῤῥερίου νὰ μεταβάλῃ εἰς Πανικὸν τρόμον.

Οἱ σύμμαχοι ἠρίθμουν τὴν 27 Ἰουλίου 280,000 στρατιωτῶν ἀπὸ Βασιλείας ἕως Λίλλης, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἐφαίνετο ὅτι ἦτο νὰ στρατεύσουν διῃρημένοι εἰς δύω μεγάλας μερίδας, ἡ μὲν ἐκ Βαλλεντιανῶν εἰς Νοβιόδουνον, ἡ δὲ ἐκ Μογοντίας διὰ Λουξεμβούργου εἰς Ῥημούς. Ἐὰν αἱ πλευραὶ ἐφυλάττοντο μὲ 100,000 στρατιωτῶν, ἠδύναντο αἱ 180,000 νὰ φθάσουν εἰς Παρισίους, νὰ διώξωσι τὸ Συμβατήριον, καὶ νὰ κάμουν εἰρήνην πρέπουσαν εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος. Ἦτο μὲν ἤδη περασμένος ὁ ἁρμόδιος καιρὸς, ἀλλὰ καὶ οἱ Γάλλοι δὲν ἡτοίμασαν ἀκόμη τὰ χρειώδη πρὸς σωτηρίαν των· ὁ Καρνὸτ δὲν εἶχεν ἐμβῆν ἀκόμη εἰς τοὺς αἱρετοὺς Ἀγαθοποιούς· ὁ γενικὸς ὁπλισμὸς ἐπροβλήθη μετὰ τέσσαρας ἐβδομάδας καὶ διὰ νὰ βαλθῇ εἰς πρᾶξιν ἀπητοῦντο ἀκόμη ἐβδομάδες, ἐὰν ὄχι μῆνες. Ἡ τερατώδης γραμμὴ

ταυτην τὴν γνώμην, Π. χ. ὁ Ἀρχενόλσιος εἰς τὴν Miveura, Νοεμβρ. 1793, σελ. 371.

τῶν συνόρων ἐφυλάττετο μὲ χωρισμένα στρατόπεδα, τῶν ὁποίων τὰ δειλὰ στρατεύματα δὲν εἶχαν ἀκόμη δρόμον εἰς κοινόν τι σημεῖον. Τὸ πᾶν ἐκρέματο ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ ἀφήσουν καιρὸν εἰς τὸ ἔθνος νὰ συλλογισθῇ καὶ νὰ συναθροίσῃ τὰς δυνάμεις του.

Ἀλλ' ἄλλαι γνῶμαι ἐπεκράτουν τότε. Ἐννέα ἡμέρας ἐστάθησαν ἀκόμη οἱ σύμμαχοι εἰς Βαλεντιανάς, ἔπειτα ἐχωρίσθησαν, καὶ διευθύνθησαν ὁ μὲν Δοὺξ Εὐοράκου μὲ τοὺς Ἄγγλους καὶ Ὀλλανδοὺς πρὸς βοῤῥᾶν ἐναντίον Δυγκίρχης, ὁ δὲ Πρίγκιψ Κοβούργου μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς ἀριστερὰ ἐναντίον Κυερκέτου. Τοῦτο τὸ σχέδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ματαίως εἶχεν ἀντισταθῆν ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς, ἦτο τοῦ Λονδινιακοῦ βουλευτηρίου, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀντίζηλον Ἀγγλίαν τὸν λιμένα ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμει νὰ ἁρπάσῃ ὡς χρήσιμον εἰς τὴν ἐμπορίαν. Ὅλος ὁ μεταξὺ Μοσέλλης καὶ τῆς θαλάσσης συμμαχικὸς στρατὸς ἀνέβαινεν εἰς 160,000 στρατιωτῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν εἶχε νὰ ἀντιτάξῃ οὐδὲ τὸ ἥμισυ ὁ τοῦ Κυστινίου διορισθεὶς πρὸς τὸ παρὸν διάδοχος. Ἡ μεγάλη αὕτη δύναμις ἐδιαιρέθη εἰς δύω τμήματα διὰ νὰ πολιορκήσουν δύω φρούρια ἄχρηστα εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ πολέμου. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ παρεδόθη μὲ συνθήκην τὸ Κυέρκετον τὴν 11 Σεπτεμβ. ὕστερ' ἀπὸ φοβερὸν κανονισμόν. Ὁ δὲ Δοὺξ Εὐοράκου ἀπέτυχεν ὁλοτελῶς εἰς τὴν Δυγκίρχαν. Ὁ Οὐχάρδος, ὅς τις ἐπροστάχθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τούτου τοῦ φρουρίου, μετὰ τριήμερον φονικὴν μάχην τὸν ἠνάγκασε νὰ ὀπισθοπορήσῃ μὲ ζημίαν του τὴν 9 Σεπτεμβ. καὶ τὴν 13ην ἐκτύπησε τοὺς Ὀλλανδοὺς εἰς αἱματώδη μάχην πλησίον Μενένης, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠφάνισε διόλου τοὺς ἐχθροὺς, καὶ πάραυτα τὴν 15 Σεπτεμβ. ἔπαθε καὶ αὐτὸς δυστύχημα ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸν στρατηγὸν Βωλιὼ πλησίον Κορτριάκου, ὅπου οἱ Γάλλοι μὲ ἀγρίαν φυγὴν ἔφθασαν ὑποκάτω τῶν κανονίων τῆς Λίλλης, ἐκράχθη εἰς Παρισί-

ρυς, καὶ ὡς ἀνεπιτήδειος καὶ ἀπειθὴς στρατηγὸς ἐγυϊλλοτινίσθη τὴν 25 Νοεμβρίου.: „Ἐκ πολλοῦ χρόνου— εἶπεν ὁ Βαῤῥέριος σιμὰ τῶν ἄλλων ἐπιπλήξεων τῶν γενομένων κατὰ τοῦ στρατηγοῦ τούτου — ἦτο πρώτη βάσις νὰ ὠφελώμεθα ἀπὸ τὴν προθυμίαν τῶν στρατιωτῶν, ἡ βάσις Φρειδερίκου καὶ ἄλλων μεγάλων στρατηγῶν νὰ κρατοῦν τὰ στρατεύματά των εἰς μεγάλα σώματα μαζὴ, καὶ νὰ μὴ διαιροῦν τὰς δυνάμεις. Σὺ δὲ ἐξ ἐναντίας ἐκράτησας πάντοτε τὸ στράτευμα σκορπισμένον καὶ κομματιασμένον· καὶ ὅταν ἐσυνάζοντο ἐμοῦ, τὰ ἐμοίραζες εἰς ἀμαθεῖς καὶ ἀπίστους στρατηγοὺς, καὶ τὰ ἔστελνες ἐναντίον μεγαλητέρων ἐχθρῶν νὰ καταστραφῶσιν. Οἱ αἱρετοὶ ἐπαρατήρησαν τὸ κακὸν, καὶ ἔγραψαν πρὸς τοὺς στρατηγοὺς νὰ πολεμοῦσι πολλοὶ ὁμοῦ· δὲν τὸ ἔκαμαν, καὶ διὰ τοῦτο ἠκολούθησαν ζημίαι.“ Δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἦτο ἐπίσης ὀρθὴ, ὅσον βαρβαρικὴ ἦτο ἡ τιμωρία τοῦ στρατηγοῦ· ἀλλ᾿ ὁ φόβος ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του· ἡ Γυϊλλοτίνα ἐδίδαξε τοὺς Γαλλικοὺς στρατηγοὺς νέον σύστημα πολέμου, τὸ ὁποῖον εὐδοκίμησεν, ἐὰν καὶ ἡ πρόληψις τῶν ἐμπειροπολέμων ἀντιπάλων των τὸ ἐκαταφρόνει ἀκόμη.

Καθὼς εἰς τὸ Βέλγιον, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἄνω καὶ μέσον Ῥῆνον διέφυγαν οἱ Γάλλοι δι᾿ ἀγαθῆς τύχης τὸν ὄλεθρον, ὅς τις ἐφαίνετο κατ᾿ αὐτῶν προητοιμασμένος ἀπὸ τοὺς ὑπερόπλους συμμάχους. Οὗτοι, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Μογοντίας, ἔμειναν ἄπρακτοι δύω μῆνας. Ἔπειτα ἔγειναν ὁδοιπορίαι καὶ ἀκροβολισμοὶ ἀσήμαντοι καὶ ἀνωφελεῖς. Λόγος ταύτης τῆς εἰς ὅλους τοὺς συγχρόνους ἀνεξηγήτου ἡσυχίας τῶν ὅπλων ἦτο πιθανῶς ἡ διχόνοια μεταξὺ τῶν αὐλῶν Βιέννης καὶ Βερολίνου, ἥτις προέκυψεν ἀπὸ τὴν διανομὴν τῆς Πολονίας, καὶ τὴν ὁποίαν ἐχρειάσθη νὰ ἐξαλείψῃ ἐκτεταμένη διαπραγμάτευσις. Ὅπως ἂν ἔχῃ, ὁ χαθεὶς καιρὸς δὲν ἐξαναῆλθε πλέον· διότι ὁ Γαλλικὸς στρατὸς τοῦ Ῥή-

του καὶ τῆς Μοσέλλης ἦτο τότε σχεδὸν διαλελυμένος, καὶ στερημένος τοὺς ὁδηγούς του διὰ τοῦ κατὰ τῶν στρατηγῶν ἐφαρμαζομένου τρομεροῦ συστήματος. Οἱ δὲ Αὐστριακοὶ ἐκυβερνῶντο ἀπὸ τὸν Φελδμαρισάλιον Βούρμσερον, τοῦ ὁποίου τὴν τόλμην καὶ δραστηριότητα δὲν εἶχεν ἀδυνατίσειν τὸ γῆρας· οἱ Προῦσσοι ἀπὸ τὸν βασιλέα των καὶ τὸν Δοῦκα Βρουνσουΐκου. Ἀλλ' ἀντὶ μεγάλου καὶ κοινοῦ ἐγχειρήματος ἐφαίνετο ἡ ἀμοιβαία διχοφροσύνη τῶν ἀπὸ τὰ κινήματα τοῦ στρατεύματος. Ὁ Βούρμσερος ἐλυπεῖτο, διότι οἱ σύμμαχοι δὲν τὸν ἐβοήθουν νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἀλσατίαν, ὅπου εἶχε κτήματα καὶ συγγενεῖς, καὶ ἐπροσπάθει νὰ κτυπήσῃ μόνος τοὺς ἐν Βογόσῃ Γάλλους, ὅπου ἔχανεν ἀνωφελῶς ἀνθρώπους. Οἱ δὲ Προῦσσοι ἐξ ἐναντίας ἀπέκρουσαν κατὰ τὴν 14 Σεπτεμβ. τὴν ἐπιδρομήν, τὴν ὁποίαν ὁ Γαλλικὸς στρατηγὸς Μορῶς, ὑπακούων εἰς τὴν προσταγὴν τινῶν ἐπιτρόπων τοῦ Συμβατηρίου, ἐπεχείρησεν εἰς τὰ ἐν Πιρμανσίᾳ χαρακώματά των, καὶ ἐπροξένησαν εἰς τοὺς Γάλλους ζημίαν 20 κανονίων καὶ 4000 νεκρῶν, αἰχμαλώτων καὶ πληγωμένων. Ἡ νίκη αὕτη ἐφάνη, ὅτι ἐνέπνευσε ζωὴν τινὰ εἰς τὴν χαύνωσιν, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔλαβεν εὐτυχῆ ἔκβασιν καὶ ἡ διπλωματικὴ διαπραγμάτευσις. Εἰς τοὺς Γάλλους ὅμως δὲν ἠλλάζοντο μόνον οἱ ἀρχιστράτηγοι κατὰ τὰ νεύματα τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Συμβατηρίου, ἀλλ' ἀνενεόνοντο καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ἀκαταπαύστως κατὰ τὴν φλυαρίαν τοῦ Ἰακωβινικοῦ σμήνους, τὸ ὁποῖον ἐσυνώδευε τοὺς ἐπιτρόπους. Ἀφοῦ ἡ πολεμικὴ κλᾶσις ἔδειξε συχνάκις αὐτογνωμίαν καὶ ὑπεροψίαν κατὰ τῶν πολιτικῶν, ἴδε τελευταῖον ὁ κόσμος καὶ τὸ μέχρι τοῦδε ἀθέατον θέαμα, ὅτι ἀρχιστράτηγοι καὶ πολεμοφόροι μεταξὺ τῶν στρατοπέδων των ἐκρίνοντο ἀπὸ πολιτικοὺς ἄρχοντας, κατεκρίνοντο, ὑβρίζοντο καὶ συχνάκις ἐθανατόνοντο ὡς ἔνοχοι κακουργημάτων. Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Βωαρνοΐου καὶ

τοῦ διαδόχου του Λανδρεμόντου ἐδιωρίσθη ὁ Πιχεγρῦς εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ῥηνικοῦ στρατοῦ· ἐπειδὴ ὅμως ἠργοπόρει ὁ ἐρχομός του, ἐνεπίστευσαν οἱ ἐπίτροποι εἰς τὸν ἑκατόνταρχον τοῦ ἱππικοῦ Καρλῆνον τὸ στράτευμα, τοῦ ὁποίου τὴν θέσιν ἐκράτουν ἱκανῶς ἠσφαλισμένην εἰς τὰς Βεϊσσεμβουργικὰς γραμμὰς διὰ φοβερῶν χαρακωμάτων. Ἀλλὰ τὴν 26 Σεπτεμ. ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Προύσους ὁ ἅγ. Ἰμβέρτιος, τὸ κλειδίον ταύτης τῆς θέσεως, ἐπατήθη τὸ ὄρος τῆς Βογέσης, καὶ τὴν 15 Ὀκτωβ. ὁ Γαλλικὸς στρατὸς, ἐνῷ ἐφοβερίζετο ὄπισθεν ἀπὸ τὸν Πρίγκιπα Βαλδέκης, ἐκτυπήθη ἔμπροσθεν ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸν ἀρχιστράτηγον, καὶ ἠναγκάσθη ἀφοῦ ἔχασε τὰ κανόνιά του νὰ ὀπισθοπορήσῃ εἰς Ἀγενόαν, Ἀργεντοράτον, Λυσσελστεΐνιον καὶ τὰς Ταβέρνας Ἀλσατίας. Οἱ ἐκεῖ ἄρχοντες καὶ ἔνδοξοι, ἀποσταμένοι ἀπὸ τὴν τρομερὰν ὀχλοκρατίαν, ἔστειλαν πρὶν ἔλθῃ τὸ ὀπισθοποροῦν στράτευμα δύω πρέσβεις πρὸς τοὺς Αὐστριακοὺς προβάλλοντες νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν ἐν ὀνόματι Λοδοβίκου τοῦ ΙΖ΄. Ἀλλ' ὁ Αὐστριακὸς Μαρισάλιος ἠθέλησε πρῶτον νὰ ἐρωτήσῃ τὴν αὐλήν του, καὶ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἀνεκαλύφθη ὅλον τὸ σχέδιον. Ἑβδομήκοντα πρόσωπα ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκογενειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν πολλοὶ συγγενεῖς τοῦ Βουρμσέρου, ἐτιμωρήθησαν κεφαλικῶς· ὁ Βούρμσερος ἔρριψε τὸ σφάλμα εἰς τὸν Δοῦκα Βρουνσουΐκου, ὅς τις δὲν ἠθέλησε νὰ ἀποκόψῃ τοῦ ἐχθροῦ τὴν εἰς Ἀργεντοράτον ὀπισθοδρομίαν. Ἐπεριωρίσθη τώρα εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Φέρτ-Λουῆ, τότε Φόρτ-Βαυβᾶν ὀνομαζομένου, τὸ ὁποῖον καὶ παρεδόθη τὴν 16 Νοεμβ. μὲ 3000 φρουρούς. Οἱ Προῦσσοι ἐπυροβόλησαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Πρίγκιπος διαδόχου καὶ Ῥυχέλου τὰς Λάνδας, καὶ πάραυτα τὰς περιέκλεισαν, μ' ὅλον ὅτι ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνθέξουν πολὺ δι' ἔλλειψιν ζωοτροφιῶν· ὁ δὲ βασιλεὺς εἶχεν ἀναχωρήσειν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον εἰς τὸν ἐν Πολωνίᾳ στρατόν του. Ὁ Δοὺξ

Βρουνσουΐκου ἐστάθη εἰς Καισαρόλυτρα διὰ νὰ φυλάττῃ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Λανδῶν καὶ ἐσυμβούλευσε τὸν Βούρμσερον νὰ συμπυκνωθῇ ὄπισθεν τοῦ Σύρου, ἐνῷ ἦτο ἐκτεταμένος εἰς τὴν Ἀλσατίαν.

Ἀλλ' ἐνῷ ἡ κυρίευσις τῶν Βεϊσσεμβουργικῶν γραμμῶν ἔκαμε τοὺς συμμάχους κυρίους τῆς χώρας τῆς Βογόσης, ἔδυσε παρὰ τὸν Σάβιν ὁ ἐκ πολλοῦ χρόνου ἀστράπτων εὐτυχὴς ἀστὴρ τοῦ βορείου στρατοῦ των. Πολλὰ ἐξώρας εἶχεν ἀποφασίσειν ὁ Πρίγκιψ Κοβούργου μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Κυερκέτου νὰ πολιορκήσῃ τὸ ἀξιόλογον Μαλβόδιον, τοῦ ὁποίου ἡ κατάσχεσις, ἐὰν ἐγίνετο πρό τινων μηνῶν, ἤθελε κρίνειν τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας, καὶ ἠδύνατο νὰ γείνῃ κατ' ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου ἀμυντήριον τῆς μεταξὺ Σάβεως καὶ Μώσα γραμμῆς. Ὁ Ἰορδάνης, ὅςτις εἶχε διαπρέψειν εἰς τὴν ἐν Ὀδσότῃ μάχην καὶ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Οὐχάρδου ἐδιωρίσθη στρατηγός, τὸν ὁποῖον ἐφόβιζαν ὀλιγώτερον τὰ βόλια τῶν ἐχθρῶν παρὰ αἱ παραξενίαι τῶν Ἀγαθοποιῶν καὶ τῶν ἐπιτρόπων των, ἐπροστάχθη πολλάκις νὰ κτυπήσῃ, καὶ ἐκτύπησε τὴν 15 Ὀκτωβ. παρόντος καὶ τοῦ Καρνότου, ὅςτις εὑρέθη εἰς τὸν στρατὸν, καὶ ἠνάγκασε τὸν Πρίγκιπα Κοβούργου εἰς Βαττιγνίας νὰ ὀπισθοπορήσῃ πέραν τοῦ Σάβεως. Αἱ προσπαθήσεις του ὅμως νὰ ἀποδιώξῃ ὁλοτελῶς ἀπὸ τὰ Γαλλικὰ χώματα τοὺς Αὐστριακοὺς, ἐστάθησαν ἀνωφελεῖς, καὶ ἐμβῆκαν καὶ οἱ δύω στρατοὶ εἰς τὴν παραχειμασίαν. Ὁ Ἰορδάνης ἐκράχθη εἰς Παρισίους· ὁ νικητὴς εἰς τὰς Βαττιγνίας ἐγγὺς ἦλθε νὰ ἐγκαλεσθῇ, καθὼς καὶ ὁ προκάτοχός του Οὐχάρδος, καὶ μόλις ἠθωώθη ἀπὸ τοὺς εἰς τὸν στρατὸν παρευρεθέντας ἐπιτρόπους, καὶ ἠγόρασε τὴν ζωήν του μὲ τὴν ἀποβολὴν, καὶ μετὰ ταῦτα μὲ τὴν ὑποστρατηγίαν εἰς τὸν τῆς Μοσέλλης στρατόν. Ὁ Βερράριος τὸν ἐπέπληξεν, ὅτι ἐλησμόνησε τὸ γνωμικὸν τοῦ Καίσαρος: „Τίποτε δὲν ἐπράχθη, ἕως οὗ λείπει τι ἀκόμη νὰ πραχθῇ.“

Ὦχος, νεανίσκος τις, ὅς τις εἶχε διαπρέψειν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Δυγκίρχης, μὲ ἐλπίδα ὅτι θέλει λάβειν κανόνα του τὸ γνωμικὸν τοῦ Καίσαρος, ἀνεδείχθη στρατηγὸς τοῦ παρὰ τὴν Μοσέλλαν στρατεύματος. Πρόβλημά του ἦτο, ἡνωμένος μὲ τὸν Πιχεγρῦν νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς Λάνδας καὶ τὴν Ἀλσατίαν, ἀλλὰ τριήμερος προσβολὴ, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε τὴν 28, 29 καὶ 30 Νοεμβρίου κατὰ τῆς Προυσσοσαξονικῆς θέσεως πλησίον Καισαρολύτρων, ἔλαβε τέλος μὲ ζημίαν 3000 στρατιωτῶν καὶ μὲ ὀπισθοδρομίαν, ἥτις ἤθελε τοῦ εἶσθαι ὀλεθριωτέρα, ἐὰν δὲν τὸν ἄφινεν ὁ Δοὺξ Βρουνσουΐκου νὰ ἀναχωρήσῃ ἡσύχως. Μὲ προστασίαν τοῦ Καρνότου διέφυγεν ὁ Ὦχος τὴν κακὴν μοῖραν πολλῶν ἄλλων στρατηγῶν, καὶ ἔγεινεν ἱκανὸς νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα ἢ δυστύχημά του. Ἐνδυναμωθεὶς ἀπὸ μερίδας τοῦ Ἀρδυεννίου στρατοῦ, καὶ βοηθηθεὶς ἀπὸ τὴν μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Προύσσων διχόνοιαν ἔκαμνεν ἀκαταπαύστως κινήσεις καὶ ὁρμητικὰς προσβολὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἠναγκάζοντο οἱ ἐχθροί του νὰ ὀπισθοδρομῶσι κατ' ὀλίγον. Πάντη ὅμως ἀπροσδοκήτως ἀπεφάσισαν οἱ Αὐστριακοὶ εἰς πολεμικὸν βουλευτήριον τῆς 25 Δεκεμβρίου νὰ παραιτήσουν ὅλα τὰ κέρδη των, καὶ νὰ περάσουν τὸν Ῥῆνον ὀπίσω. Ὁ Δοὺξ Βρουνσουΐκου ἐκστατικὸς διὰ τὴν ἀνερμήνευτον ταύτην ἀπόφασιν, ἔστειλε τὸν διάδοχον τῆς Ὀελλόης εἰς τὸ Αὐστριακὸν στρατόπεδον νὰ δείξῃ ἐκ μέρους του τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐπιμονῆς, καὶ τῷόντι μετεμελήθη μίαν στιγμὴν ὁ Βούρμσερος, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ γείνῃ διακριτικὴ μάχη τὴν 26 Δεκεμβρίου. Μὲ σοφίαν ἐσχεδιάσθη ὁ τρόπος της, ἀλλ' αὐτὴ ἔμεινεν ἀτέλεστος· ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς ἐνόμιζε τὰ στρατεύματά του πολλὰ ἀσθενισμένα διὰ μάχην ἐξ ἐφόδου, καὶ ἔδωκε προσταγὴν νὰ ὀπισθοπορήσουν τὰ προχωρήσαντα σώματα. Εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ταύτην συνέβη μικρὰ μάχη πρὸς ζημίαν των. Ἡ ἐπιστροφὴ τώρα ἀπεφασίσθη ἀκρα-

τήτως, καὶ τὴν 30 Δεκεμβ. ἐπέρασε τὸν Ῥῆνον ὁ Αὐστριακὸς στρατὸς πλησίον Φιλιπποβούργου. Οἱ δὲ Προῦσσοι ὠπισθοπόρησαν εἰς Μογοντίαν, καὶ μετὰ τοῦτο οἱ Γάλλοι παρεκτὸς τῆς Ἀλσατίας ἐπίασαν καὶ τὸ Ῥηνικὸν Παλατινάτον. Εἰς γράμματα τῶν Αὐστριακῶν καὶ Προυσιακῶν στρατηγῶν ἐγίνετο τόσον διαφόρως ἡ κρίσις τῶν αἰτιῶν ταύτης τῆς ἐκβάσεως τῶν πράξεων, ὥστε τελευταῖον οἱ γράφοντες ἐκτυπήθησαν μὲ μονομαχίαν. Ὁ δὲ Δοὺξ Βρουνσουΐκου ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τὴν πολεμικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὁ Ὦχος ὅμως ὀλίγον ἔλειψε νὰ χάσῃ τὴν κεφαλήν του διὰ τὰς εὐτυχεῖς ὑπηρεσίας του, ἐπειδὴ προσταχθεὶς εἰς ἐπισφράγισμα τῆς ἐκστρατείας του νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Αὐστριακοὺς ἀπὸ τὴν Τρίβεριν, ἀπέβαλε τὸ πρόσταγμα ἀποκριθεὶς, ὅτι εἶναι τὰ στρατεύματά του ἐξηντλημένα ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν. Μὲ πρόφασιν, ὅτι πρέπει νὰ κυβερνήσῃ στρατὸν ἄλλον κραχθεὶς εἰς Παρισίους ἐῤῥίφθη εἰς τὴν φυλακὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸν ἠλευθέρωσεν ἔπειτα ἡ τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου πτῶσις. Καὶ ὁ Κελλερμάννος δὲ ἐφέρθη ἔμπροσθεν τῶν καγκέλλων διὰ τὴν εἰς Λουγδοῦνον πολλήν του ἡμερότητα, καὶ διέφυγε τὴν τύχην δι᾽ ἀγαθοὺς συνηγόρους. Τόσον ὀλίγον ἐφείδοντο οἱ ὀχλαγωγοὶ προτερήματα καὶ ὑπουργίας, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχαν αὐτοί! καὶ μ᾽ ὅλον τοῦτο δὲν ἔλειπαν στρατηγοὶ, οἵτινες διευθύνοντες τὸ βλέμμα εἰς τὸ σφαγεῖον ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους νὰ προξενήσωσι θρίαμβον καὶ εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς ἑαυτούς. Καὶ τοῦ Τολανίου δὲ ἡ ἐξανακυρίευσις συνέβη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους.

---

23. Ἐξανακυρίευσις τοῦ Τολανίου.

(1793.)

Ὅτι ἐκ τούτου τοῦ μέρους ἔμελλε νὰ καταπατηθῇ ἡ μεταπολίτευσις, ἤλπιζαν καὶ ἐκεῖνοι προσέτι, οἱ-

τινες τὸ μὲν ἐξ ὀρθῶν, τὸ δὲ ἐκ μὴ ὀρθῶν ὑποθέσεων, καὶ ἐὰν εὐτύχουν αἱ εἰς Ῥῆνον καὶ Βέλγιον πρόοδοι τῶν συμμάχων, δὲν εἶχαν θάῤῥος εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας. Τὸ Συμβατήριον ἔδειξε πόσον ἐξετίμα τὸ φρούριον τοῦτο καὶ λιμένα Τολάνιον μὲ τὸ νὰ παρέδωκεν εἰς τὸ δημαρχεῖον διὰ τὸν θάνατον τὸν στρατηγὸν Βρουνέτον, τὸν πολεμοῦντα τοὺς Πειδεμοντίους, ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησε νὰ στείλῃ ἐκεῖ μέρος τοῦ ὀλίγου στρατοῦ του διὰ νὰ μὴ τὸν ὀλιγοστεύσῃ περισσότερον. Ὅλαι αἱ τοῦ λαοῦ ἑταιρεῖαι ἡμιλλῶντο νὰ κάμνωσι σχέδια ἐξανακτήσεως τοῦ χωρίου τούτου. Καὶ ὁ πανοπλισμὸς τοῦ λαοῦ πιθανῶς διευθύνετο κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τούτου, ὅς τις εἶχε καθίσειν τόσον σιμὰ εἰς τὴν καρδίαν τῆς δημοκρατίας. Ἀλλ' αἱ μεγάλαι ἐλπίδες ἔμειναν ἀπλήρωτοι. Οἱ Ἄγγλοι εἰς τὸ Τολάνιον ἐνεδυναμώθησαν μὲν δι' Ἰσπανῶν, Πειδεμοντίων καὶ Νεαπολιτῶν, ἀλλὰ δύω μῆνας κατὰ συνέχειαν δὲν ἐμεταχειρίσθησαν κἀνὲν ἰσχυρὸν μέσον καὶ ἐλπίδων πρόξενον, ἐνῷ ὁ τοῦ Συμβατηρίου στρατὸς πολιορκῶν τὸ Λουγδοῦνον δὲν ἠδυνήθη εἰς Τολάνιον νὰ στείλῃ εἰμὴ μικρὸν λόχον παρατηρητικὸν μὲ τοὺς στρατηγοὺς Καρτὼν καὶ Λαποῖπιον· καὶ οἱ βασιλόφρονες αὐτοὶ ἔμειναν ἐκστατικοὶ, ὅταν ἐπαρατήρησαν, ὅτι οἱ ἐλευθερωταὶ καὶ ὑπερασπισταί των, μὲ ὅλον ὅτι ἀνηγόρευσαν Λοδοβῖκον ΙΖ', μ' ὅλον τοῦτο διεύθυναν ἐξαιρέτως τὴν προσοχήν των εἰς τὰ Γαλλικὰ καράβια καὶ σκεύη, τὰ ὁποῖα ἔκειντο εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τολανίου. Εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ Ἰσπανοὺς ἀρχηγοὺς εὑρίσκετο τόσον ὀλίγη ὁμοφροσύνη, ὅση καὶ ἑνότης τῶν θαλασσίων καὶ πεζικῶν στρατευμάτων. Μ' ὅλον τοῦτο εἰς τοὺς Γάλλους ἐφαίνετο τόσον δύσκολον πρᾶγμα ἡ ἐξανακυρίευσις φρουρίου τόσον στερεοῦ καὶ οὕτω καλῶς φυλαττομένου εἰς χειρίστην ὥραν τοῦ ἔτους, ὥστε οἱ ἐπίτροποι τοῦ Συμβατηρίου, οἵτινες εὑρίσκοντο εἰς τὸν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Λουγδούνου πολὺ πληθυν-

θέντα πολιορκητικὸν στρατὸν ἐπρόβαλαν ἤδη νὰ σηκώσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀφήσουν τὸν ἐχθρὸν νὰ τρέφῃ ὅλην τὴν κατηρημωμένην Προβιγκίαν. Τὴν στρατηγίαν εἶχε κατ' ἀρχὰς ὁ Καρτῶς, ζωγράφος τις, ὅς τις πρῶτον μὲν ἦτο ἀξιωματικὸς τῆς τῶν Παρισίων ἐθνικῆς φρουρᾶς, ἔπειτα εἰς τὸν κατὰ τῆς Μασσαλίας πόλεμον ἔγεινε τὴν αὐτὴν ἡμέραν Βριγάδας ἀρχηγὸς καὶ Ταγματάρχης χωρὶς νὰ ἔχῃ πολέμου ἰδέαν τινά· διὰ τὴν ἀνικανότητά του ἐκράχθη ὀπίσω καὶ αὐτοῦ ἐστάλθη ὁ Δοππέτιος, χειροῦργός τις, ὅς τις καὶ αὐτὸς ἦτο καὶ ἀμαθὴς τοῦ πολέμου καὶ δειλός. Ἀλλὰ πλησίον τούτου τοῦ πάντη ἀνεπιτηδείου στρατάρχου εὑρέθη εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην διοικητὴς τῶν πυροβολικῶν Ναπολέων ὁ Βοναπάρτης *), εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν ἡλικίας τότε, μὲ προτερήματα μεγάλα, ἀνεπτυγμένα διὰ στρατιωτικῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας, ὅς τις πάραυτα εὕρηκε τὸ μέρος, ὅθεν ἠδύνατο νὰ κριθῇ ἡ τύχη τοῦ Τολανίου, ἀκρωτήριον κυριεῦον τὸν λιμένα, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ καταπείσῃ τὸν Καρτῶν νὰ τὸ κυριεύσῃ. Τελευταῖον, ἀφοῦ οἱ Ἄγγλοι ἐπαρατήρησαν τὴν ἀξιολογότητά του, καὶ μὲ ἄλυσιν ἐκ τοῦ φρουρίου ἔκαμαν μικρὰν Γιβραλταρίαν, ἐστερξαν οἱ Γαλλικοὶ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ τοῦ Συμβατηρίου ἐπίτροποι νὰ τεθῇ κανονιοστασία ἐναντίον τούτου τοῦ σημείου. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐμβῆκεν εἰς τόπον τοῦ Δοππετίου ὁ ἀνδρεῖος Δυγομμιέρος, εἰκοσιπέντε ἔτη ὑπουργῶν ἤδη εἰς τὰ στρατιωτικά, ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται ἐκαταφρόνουν τοὺς εἰς στρατηγοὺς μεταμορφωθέντας ζωγράφους καὶ χειρούργους, καὶ ὁ τοῦ Συμβατηρίου ἐπίτροπος Γασπαρῖνος, ὅς τις καὶ αὐτὸς εἶχεν ὑπουργήσειν εἰς τὸν πόλεμον, ὡμίλησε λόγους δραστηρίους εἰς τοὺς

*) Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κορσικὴν 1769 Αὐγούστ. 15, ἀπὸ τὸν Κάρολον Βοναπάρτην καὶ τὴν Λαιτιτίαν. Εἰς τὸ πολεμικὸν σχολεῖον τῆς Βριέννης ἐσπούδασε μὲ ζῆλον τὰ Μαθηματικὰ καὶ τὰς πολεμικὰς ἐπιστήμας. Ἀπέθανε τὴν 5 Μαΐου 1821 εἰς τὴν ἁγ. Ἑλένην ἡλικίαν ἔχων 51 ἐνιαυτῶν καὶ 9 μηνῶν. Τὰ λοιπὰ τῆς ἱστορίας του περιέχουσιν ἡ ἐφεξῆς σειρὰ τοῦ παρόντος πρώτου βιβλίου τῆς νεωτάτης ἱστορίας, καὶ ὅλον τὸ δεύτερον.

αἱρετοὺς Ἀγαθοεργάτας. Εὐθὺς ἀφοῦ ἔφθασεν ὁ νέος στρατηγὸς τὴν 20 Νοεμβ., ἤρχισεν ἡ τελειωθεῖσα κανονιοστασία νὰ πυροβολῇ τὸ φρούριον Μαλβοσκουέτον, τὸ κλειδίον τῆς μικρᾶς Γιβραλταρίας. Ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Ἅρας, ὑπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ ὁποίου ὑπέκειτο ἡ πεζικὴ δύναμις τῶν συμμάχων, ἐγνώρισε πάραυτα τὸν κίνδυνον, καὶ ἔκαμεν ἐξόρμησεν μὲ 6000 στρατιωτῶν ἐκ τῆς πόλεως διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν κανονιοστασίαν ταύτην, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπέτυχε κατ' ἀρχάς· ἀλλ' ἐξουσιάζων αὐτὴν ἐπολεμήθη ἀπὸ μυστικὸν πυροβολισμὸν ἐκ τοῦ δάσους, καὶ νομίζων, ὅτι γίνεται ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του, καὶ προστάζων διὰ τοῦτο νὰ παύσωσιν, ἐπληγώθη, ἐπιάσθη, καὶ ἐσύρθη ἐκεῖθεν ἀπὸ Γάλλον ἀξιωματικόν. Οἱ Ἄγγλοι, τρομάξαντες διὰ τὸν ἔξαφνον ἀφανισμὸν τοῦ ἀρχηγοῦ των, περιεκυκλώθησαν πανταχόθεν, καὶ μὲ φθορὰν μεγάλην ἠδυνήθησαν νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Μὲ ὅλον τοῦτο οἱ Τολάνιοι, ἔχοντες ἱκανὰ χαρακώματα ἔμπροσθέν των καὶ μὴ βλέποντες νὰ γίνεται τακτική τις πολιορκία, ἐνόμιζαν ὅτι εἶναι ἀσφαλεῖς. Ὅλος ὁ κόσμος ἀμφίβαλλαν εἰς τὴν ἔκβασιν τοῦ σκοποῦ τῶν Γάλλων. Ὅταν ἤρχισαν τὴν κατὰ τοῦ Μαλβοσκουέτου ἔφοδον, ἐκτυπήθησαν μὲ τόσην σφοδρότητα, ὥστε ὁ Δυγομμιέρος, ὅστις πάντοτε προεπορεύετο τοῦ στρατεύματός του, ὑπεχώρησε, καὶ ἐφώναξεν, ὅτι εἶναι χαμένος· ἀλλ' ἑκατόνταρχός τις τῶν πυροβολικῶν, ὁρμήσας μὲ σῶμα κυνηγῶν καὶ κρημνίσας τοὺς ἀμυνομένους, ἔγεινε σωτήρ του. Κυριεύσαντες οἱ Γάλλοι τὸ Μαλβοσκουέτον διεύθυναν τὰ κανόνιά του ἐναντίον τῶν ἐκστατικῶν Βρετανῶν, καὶ τὴν αὐτὴν νύκτα ἀκόμη ἀφῆκαν τὸ ἀκρωτήριον, τὸ ὁποῖον εἶχε παρατηρήσειν ἐξ ἀρχῆς ὁ Βοναπάρτης ὡς ἀναγκαῖον. Δὲν ἐπρόφθασαν ὅμως νὰ βλάψωσιν ἐκεῖθεν τὸν εἰς τὸν λιμένα εὑρισκόμενον Ἀγγλικὸν στόλον· διότι πάραυτα ὁ ναύαρχος Ὤδιος ἰδὼν κυριευμένον τὸ ἀκρωτήριον ἐπρόσταξε τὸν στόλον νὰ ἀνα-

χωρήσῃ, καὶ αὐτὸς, ἐνῷ ἐσηκόνοντο αἱ ἄγκυραι, ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν καὶ παρέστησεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ φυλαχθῇ· ἔγεινεν εὐθὺς ἔπειτα ἑτοιμασία πρὸς καῦσιν τῶν Γαλλικῶν καραβίων, ὅσα δὲν ἠδύναντο νὰ λάβωσι μαζή των, καὶ πρὸς κρημνισμὸν τῶν ναυπηγείων· εἰς τοὺς πολίτας ἐφανερώθη, ὅτι ὅσοι θέλουν νὰ ἀναχωρήσουν, τοὺς παραλαμβάνει ὁ στόλος. Ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου ἐσπαράττετο ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν τῶν ἐλεεινῶν πολιτῶν, οἵτινες ἕως τὴν χθὲς ἡμέραν νομίζοντες ὅτι εἶναι ἀσφαλεῖς, τώρα διὰ νὰ φύγουν τοὺς ὄνυχας τῆς δημοκρατικῆς τίγρεως ἠναγκάζοντο νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν Ἄγγλων καὶ Ἱσπανῶν ναυτίλων. Ὁ λιμὴν ἦτο γεμάτος ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παιδία, οἵτινες ἐκάθηντο ἐπάνω εἰς τὰ πράγματά των, καὶ ἐπρόσμεναν τοὺς λέμβους νὰ τοὺς ἐπάρωσιν. Ὅταν ἀπὸ Μαλβοσκουέτου ἔπεσαν μεταξύ των βόμβαι τινὲς, ὡς ἑκατὸν ἄνθρωποι ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ φθάσωσι πλέοντες εἰς τοὺς λέμβους, καὶ οἱ περισσότεροι ἔγειναν ἅρπαγμα τῶν κυμάτων. Τὴν νύκτα ἔκαυσαν οἱ Ἄγγλοι τὸ φρούριον Πονὲ, καὶ ὁ Σιδνέης Σμὶθ ἐπυρπόλησε τὸ μέρος τοῦ Γαλλικοῦ στόλου, τὸ ὁποῖον δι' ἔλλειψιν ναυτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ μαζή του. Δεκαὲξ γραμμικὰ καράβια 74 κανονίων καὶ πέντε φεργάται*) ἔγειναν ἀνάλωμα τῶν φλογῶν· ὡς ἡφαίστειον ὄρος ἐφαίνετο ὁ ναύσταθμος, καὶ ηὔξανε τὴν μανίαν τῶν νικητῶν· ἀκαταπαύστως τώρα αἱ κανονιοστασίαι τοῦ ἀκρωτηρίου ἐκτύπουν τὸν λιμένα, καὶ ἐσύντριψαν πολλὰ πλοῖα γεμάτα στρατιωτῶν καὶ φυγάδων. Ὅταν ἔφεξεν ἡ ἡμέρα (19 Δεκεμβ.), ἐφαίνετο ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ἐκτὸς τοῦ λιμένος, καὶ οἱ δημοκρατικοὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν ἔρημον πόλιν, εἰς τῆς ὁποίας τοὺς δρόμους περιήρχοντο μόνον ἀπολυμένοι κατεργάριοι. Πρῶτον ἔργον των ἦτο νὰ σβύσωσι τὸν ναύ-

*) Ὁ Ναπολέων (εἰς τὰ ὑπομνήματα τοῦ Γουργάνδου Τόμ. Β', σελ. 21) λέγει ἐννέα γραμμικὰ καράβια καὶ τέσσαρας φρεγάτας.

σταθμον, καὶ νὰ σώσωσι πολλὰς πολυτίμους ὕλας τῶν καραβίων· δεύτερον νὰ σκοτώσωσι τοὺς ὀπίσω μείναντας Τολανίους. Τοὺς ἐσύναξαν ὅλους εἰς μίαν ἀγορὰν, καὶ μὲ καρτάτσια τοὺς ἐθέρισαν διαμιᾶς. Ὁ ἐπίτροπος τοῦ Συμβατηρίου, ὅς τες ἐθεώρει τὴν τραγῳδίαν, ἐφώναξε μετὰ τοῦτο: „Ὅς τις εἶναι ζωντανὸς, τὸν συγχωρεῖ ἡ δημοκρατία.“ Τότε δυστυχεῖς τινὲς ἐσηκώθησαν ἐκ τῶν πτωμάτων, διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν ἐπίτροπον· αὐτὸς δὲ ἔδωκε δεύτερον πρόσταγμα, καὶ ἐσκοτώθησαν καὶ οὗτοι ὅλοι. Τὸ Συμβατήριον ἐψήφισε νὰ κρημνισθῇ τὸ Τολάνιον, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ εἶναι μόνον ναύσταθμος μὲ ἐπιγραφήν: „Λιμὴν τοῦ βουνοῦ.“ Ἡ μωρία τῆς αἰσχρᾶς ταύτης προσταγῆς δὲν ἐμπόδισε νὰ μὴ γείνῃ ἀρχὴ κρημνίσεως πολλῶν οἴκων, τοὺς ὁποίους ἔπειτα ἔκαμε χρεία νὰ ἀνακτίσωσι. Τὴν 30 Δεκεμβ. ἑώρτασεν ἡ δημοκρατία τὴν ἐξανακυρίευσιν τοῦ Τολανίου· εἰς αὐτὴν περιῆλθαν τοὺς Παρισίους θριαμβευτικὰ ἁμάξια δεκατεσσάρων στρατῶν, οἵτινες εἶχαν νικήσειν τοὺς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς.

24. Ἡ τρομερὰ ἐξουσία.
(1793).

Ἐνῷ οἱ Γαλλικοὶ στρατοὶ ὡς εἰς πυρετὸν ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐνίκων, ἔπιπτεν ἡ πατρίς των πάντοτε βαθύτερα ὑποκάτω τοῦ ζυγοῦ τῶν ἕνδεκα αἱρετῶν ἀνδρῶν. Κεφαλὴ τούτων ἦτο ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, μ' ὅλον ὅτι οὔτε εἰς τὴν δραστηριότητα ἐσυγκρίνετο μὲ τὸν συναδελφόν του Δάντωνα, οὔτε εἰς τὴν τέχνην τῆς ῥητορικῆς μὲ τὸν εὔγλωττον Βαῤῥέριον, οὔτε εἰς τὴν αἱματώδη μανίαν μὲ τοὺς δημίους Κολλὸτ Ἑρβοὰν καὶ Βιλαύδ. Βερέννιον· μακρότατα ὅμως ἔστεκεν ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς γνώσεις τοῦ Καρνότου. Αὕτη ἡ ὑπεροχὴ μετρίας κεφαλῆς ἐθεμελιόνετο εἰς τὴν

πλησίον τοῦ ὄχλου δύναμίν του, καὶ αὕτη πάλιν εἰς τὸ ὄνομα ἀληθινῆς καὶ ἀδόλου φιλοδημίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν εἰς τὴν πρώτην Ἐθνικὴν συνέλευσιν μὲ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς δημοκρατικῆς ἐνθουσιάσεώς του, καὶ ἤξευρε νὰ τὴν ἑνώσῃ μὲ τὴν νομοδοτικὴν ἀξίαν. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του ἦσαν κοινοὶ, τὸ χρῶμα του χλωμὸν, ἡ ἔκφρασίς του σκοτεινὴ καὶ συγκεχυμένη, καὶ εἰς δεινὰς περιστάσεις ἔδειχνε δειλίαν· ἀλλ᾽ ἤξευρε τὴν τέχνην νὰ φαίνεται σεβαστὸς εἰς τὸν ὄχλον, καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ἐκαταφρόνει οὐδὲ ἐξωτερικὸν στολισμὸν· ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐπροσπάθουν νὰ λάμπωσι μὲ ῥυπαρίαν καὶ ὠμότητα. Ἀλλὰ μ᾽ ὅλον ὅτι ἡ ὑπόληψις καὶ δύναμις τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἦτο μεγάλη, ἐκρέμαντο ὅμως καὶ τὰ δύω ἀπὸ μίαν τρίχα, καὶ ἦτο δύσκολον νὰ φυλαχθῇ ἡ ῥῆξις της μεταξὺ τῆς τρικυμίας τόσων παθῶν καὶ φατριῶν. Οἱ δυνάσται δὲν εἶχαν ἄλλο μέσον νὰ κρατήσωσι τὴν δύναμίν των, εἰμὴ τὸν τρόμον· ἡ ὑπακοὴ, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν φυσικὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἀποτελεῖ ἡ συνήθεια τῶν κυβερνωμένων καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἄρχοντας σέβας των, ἐχρειάζετο εἰς τὴν παρὰ φύσιν κοινωνίαν τῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας, ὅπου οὔτε συνήθεια οὔτε σέβας ἐμφιλοχώρει, νὰ εἰσαχθῇ μὲ ἀφειδῆ χρῆσιν τῆς ἐξουσίας καὶ μὲ τὸν φόβον. Οὕτως ἐγεννήθη ἡ ἐξουσία τοῦ τρόμου πρὸς ἀπόδειξιν ἐναντίον τῆς θεωρίας τῆς δημοσίου εὐδαιμονίας, ἥτις εἶχε τρελάνειν τοὺς σοφοὺς μὲ τὸ παραδοξολόγον δόγμα, ὅτι οἱ λαοὶ πρέπει νὰ κυβερνῶνται χωρὶς τὴν φυσικὴν καὶ εὐεργετικὴν βοήθειαν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἀλλὰ καὶ τὰ πάθη, διὰ τὰ ὁποῖα ἐκατηγοροῦντο πολλοὶ ἄρχοντες τῆς παλαιᾶς τάξεως, ἐφάνησαν εἰς τοὺς νέους δυνάστας μὲ μορφὴν φοβερωτέραν. Ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπότης δὲν δύναται ἄλλως εἰμὴ νὰ κυβερνᾶται ὑπ᾽ ἀνθρώπων, τὸ ἀκινδυνότατον εἶναι νὰ εὑρίσκεται ἡ ἐξουσία εἰς τὰς χεῖρας τοιούτων, εἰς τῶν ὁποίων τὸ στῆθος τὰ αἰσθήματα τοῦ μίσους καὶ τῆς φιλεκδικίας καταπνίγονται διὰ

τῆς προσωπικῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸ πλῆθος, διὰ τῆς συνηθείας τῆς ὑπεροχῆς καὶ διὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀσφαλείας των, καὶ τοὐλάχιστον ἐμποροῦν νὰ περιορισθοῦν εἰς τὸν μικρὸν κύκλον τῶν ὁμοίων των.

Οἱ τύραννοι ὅμως τῆς Γαλλίας, σιμὰ τῆς πολιτικῆς των λύσσης, ἐπροσπάθουν νὰ ἀναπαύσουν τὴν προσωπικήν των φιλεκδικίαν μὲ τὰ ῥεύματα τῶν αἱμάτων τῶν ἐχθρῶν των, καὶ πάλιν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλευθερωθοῦν μίαν στιγμὴν ἀπὸ τὸ τρομερὸν αἴσθημα τῆς ἀβεβαιότητός των. Οἰστρηλατοῦντο λοιπὸν συγχρόνως ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νὰ διαφυλαχθοῦν ἀπὸ μίαν βιαιότητα εἰς ἄλλην: „Τὸ τρομερὸν σύστημα — εἶπε μετὰ τὴν τούτου πτῶσιν ὁ τοῦ Συμβατηρίου ῥήτωρ Ταλλιῆνος μὲ εὐφυῆ ἱστορικὴν ἀλήθειαν — προϋπέθετε πάντοτε νέας, πάντοτε μεγάλας ὑπερβολάς. Ἐὰν σήμερον ἐκόπτοντο εἴκοσι κεφαλαὶ, τίποτε δὲν ὠφέλει, ἐὰν δὲν ἔπιπταν αὔριον τριάκοντα, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἑξήκοντα. Ἀδύνατον εἶναι νὰ βαλθοῦν ὅρια εἰς τὰς προόδους τῆς ἐκδικήσεως, ἥτις ἀναπτύσσεται εἰς τὰς καρδίας. Προστίθεται εἰς ταῦτα, ὅτι ὅσον μισητοτέραν ἀναδείχνει τὴν ζωὴν, τόσον τρομερώτερον πρέπει νὰ κάμνῃ τὸν θάνατον, ἐὰν θέλῃ νὰ μείνῃ φοβερόν. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἔννοια τοῦ φαρμακηροῦ ποτηρίου εἶναι ἱκανὴ νὰ τρομάξῃ τὴν φαντασίαν. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ ἀποτύχῃ τις τὸν σκοπὸν, πρέπει νὰ συνδέσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ θανάτου μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς αἱματοχυσίας· ἔπειτα νὰ περιτρυγυρίσῃ τὸ θῦμα μὲ ἄλλα θύματα, καὶ νὰ σφάξῃ τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο· ἔπειτα νὰ πληθύνῃ τὸν ἀριθμὸν καὶ νὰ στήσῃ τὸν δυστυχῆ ὄπισθεν πεντήκοντα ἄλλων δυστυχῶν, ἕως οὗ νὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ εἰς αὐτόν· ἔπειτα μὲ κακοῦργον τέχνην νὰ τοὺς συμπλέξῃ οὕτως, ὥστε πλησίον ἐναρέτου νὰ εὑρίσκεται αἱμοπότης, πλησίον χρηστοῦ ἀποδεδειγμένος κακοῦργος. Τελευταῖον καταντᾷ ἡ τελειότης τῆς τέχνης εἰς τοῦτο, ὥστε νὰ

σφάζεται ὁ πατὴρ μετὰ τὸν υἱὸν, ὁ ἀνὴρ μετὰ τὴν γυναῖκα, ὁ ἀδελφὸς μετὰ τὴν ἀδελφήν."

Κατὰ τὸ σχῆμα ἡ τυραννὶς αὕτη συνέκειτο ἀπὸ πλῆθος αἱρετῶν συστημάτων τοῦ Συμβατηρίου, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ κατηργήθη ἡ ἐκ λειτουργῶν συγκειμένη ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἐδιαμοιράσθησαν μεταξύ των τὴν κυβέρνησιν τῶν κοινῶν, ὅλα ὅμως ἐκρέμαντο ἀπὸ τοὺς αἱρετοὺς Ἀγαθοποιούς. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐξουσίας ὑπῆρχαν αἱρετὰ συστήματα εἰς Παρισίους καὶ εἰς ὅλας τὰς κοινότητας, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπετάσσοντο ἄλαι αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ τοῦ λαοῦ κοινωνίαι. Ἐλάμβαναν προσταγὰς ἀπὸ τοὺς αἱρετοὺς Ἀγαθοποιοὺς, ἔδιδαν εἰς αὐτοὺς ἀγγελίας, καὶ ἐκράτουν διὰ τοῦ τρόμου εἰς ὑπακοὴν πόλεις καὶ χωρία. Ὅταν ἐπεθύμουν κεφαλὴν τινὸς, τὸν ἐφυλάκοναν, καὶ μετὰ ὀλίγην ἐξέτασιν, τὸν παρέδιδαν εἰς τὸν δήμιον. Τὸ πλῆθος τῶν αἱρετῶν συστημάτων ηὔξησε κατ' ὀλίγον εἰς δύω χιλιάδας, εἰς τρόπον ὥστε οἱ αἱρετοὶ Ἀγαθοποιοὶ φοβηθέντες τὰ ἐξ αὐτῶν ἐνδεχόμενα, ἐπροσπάθουν νὰ τὰ ἐλαττώσωσι. Χεῖρες τῆς ὀχλοκρατίας ταύτης ἦσαν τὰ στρατεύματα καὶ τὰ δημαρχεῖα. Ἐκεῖνα μὲν σύνθετα ἀπὸ σκύβαλα τῆς ἀνθρωπότητος, λῃστὰς καὶ φονεῖς, περιήρχοντο τόπον ἐκ τόπου διὰ νὰ ἐκτελοῦν εἰς τὰς ἐπαρχίας μὲ πῦρ καὶ μάχαιραν τὰς προσταγὰς τῶν αἱρετῶν συστημάτων, συνοδευόμενα ἐκ περισσοῦ καὶ μὲ κινητὰς Γυϊλλοτίνας. Ταῦτα δὲ, ἐκατασκεύαζαν τὸν τύπον τῆς κρισολογίας, ἥτις ἀπῃτεῖτο εἰς τὰς ποινάς. Ἀφοῦ ἐκατεδίδετο ὁ δυστυχὴς εἰς τὰ τρομερὰ κριτήρια ταῦτα ἕως οὗ ἀπεκεφαλίζετο, διέβαινεν ὀλιγώτατος καιρός. Οἱ πλούσιοι ἦσαν συχνότατα θύματα, ἐπειδὴ τὰ κτήματά των ἐδημεύοντο κατὰ νόμον τῶν τυράννων, καὶ ἐπλούτιζαν τὴν δημοκρατίαν. Οἱ δήμιοι ἔγειναν τίμιοι καὶ ἔνδοξοι πολῖται. Οἱ μισθοί των ἐμεγαλύνθησαν, καὶ δύω ἀπεσταλμένοι εἰς Ῥυπιφόρτιον ἐπίτροποι (Λεκυΐνιος καὶ Λαιγγελότος), ἐκαυχήθησαν (τὸν Νοέμβ. 1793) πρὸς τὸ Συμβατήριον, ὅτι συνέφαγαν μὲ τὸν

ἐκεῖ δήμιον. Νόμος τῆς 17 Σεπτ. ἐκδοθεὶς διὰ γνώμης τοῦ Μερλίνου Δουαὶ ἐδιέτασσε τὴν φυλάκωσιν τῶν ὑπόπτων, καὶ ἐδιώριζεν ὑπόπτους: α) ὅλους, ὅσοι δι' ἔργων, λόγων, ἢ συγγραμμάτων ἀποδείχνονται φίλοι τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν, καὶ ἐχθροὶ τῆς ἐλευθερίας. β) ὅλους, ὅσοι δὲν ἀποδείχνουν τὰ μέσα τῆς ζωῆς των καὶ τὴν πλήρωσιν τῶν πολιτικῶν καθηκόντων των. γ) ὅσοι δὲν ἔχουν ἀποδείξεις τῆς φιλελευθερίας των. δ) τοὺς καθῃρημένους τῶν ἀξιωμάτων των. ε) ὅλους τοὺς παλαιοὺς εὐγενεῖς, ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία, ἐξαδέλφους, καὶ ἐπιτρόπους τῶν μεταναστῶν, ἐὰν δὲν ἀπέδειξαν πραγματικῶς τὴν εἰς τὴν δημοκρατίαν προσήλωσίν των. ς) Ὅλους τοὺς μεταναστεύσαντας ἀπὸ 1 Ἰουλ. 1789 ἕως τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου τῆς 8 Ἀπριλ. 1792, ἐὰν καὶ ὑπέστρεψαν εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον ἔβαλεν ὁ νόμος οὗτος. Κατὰ τοὺς διορισμοὺς τούτους δὲν ἦσαν ἱκαναὶ ὅλαι αἱ φυλακαὶ νὰ χωρήσωσι τὸ πλῆθος τῶν ὑπόπτων. Μὲ ὅλον τοῦτο τοὺς ἐπλήθυνε περισσότερον ὁ Κολλὸτ Ἑρβοᾶς προσθέσας ὅλους, ὅσοι διαδίδουν ψευδεῖς ἀγγελίας, καὶ ὅσοι ὑψόνουν τὰς τιμὰς τῶν ζωοτροφιῶν. Ὁ δὲ Ἑραῦλδος Σεχέλλιος ἐπῃνέθη πολὺ ἀπὸ τὸ βουνὸν, διότι ἐπρόσταξε νὰ φυλακωθοῦν ὡς ὕποπτοι ὅλοι οἱ πατέρες καὶ ὅλαι αἱ μητέρες, ὅσοι ἀπεμάκρυναν τὰ τέκνα των ἀπὸ τὸν γενικὸν ὁπλισμόν. Αἱ μυριάδες τῶν φυλακωμένων διὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐπαρακίνησαν τὸν Βαῤῥέριον νὰ προβάλῃ (τὴν 26 Σεπτ. 1793), ὅτι τὰ δημαρχεῖα χωρὶς κρισολογίαν πρέπει νὰ διορίζωσι τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἐνόχους, ἐὰν τοὺς κρίνωσιν ἀξίους θανάτου. Πρὶν γείνῃ τὸ πρόβλημα νόμος, ἔγεινεν ἔργον, καὶ οἱ κριταὶ εἰς ὀλίγας ὥρας ἔστελναν πολλοὺς εἰς τὸ σφαγεῖον.

25. Θανάτωσις τῆς βασιλίσσης, τῶν Γερουναίων, τοῦ Αὐρηλίας, τῆς Ἰωάννας Ῥολὰνδ, τοῦ Βαϊλλῦ καὶ ἄλλων. (1793).

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐξήπλωσε τὸ βουνὸν τὴν χεῖρα του εἰς ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν προσηλωμένα τὰ βλέμματα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης μὲ σκοπὸν νὰ φανερώσῃ τὴν φοβερότητά του μὲ ἔνδοξα θύματα. Πρόσωπα διαφορωτάτων φατριῶν καὶ σχέσεων μὲ τὴν κοινὴν κατηγορίαν, ὅτι εἶναι ἐχθροὶ τῆς πατρίδος, ἐπιάσθησαν πολλὰ ὁμοῦ. Κατὰ τοῦ Ἀμὰρ τὴν ἀναφορὰν ἐκβῆκεν ἐγκαλεστικὸν ψήφισμα ἐναντίον τοῦ Βρισσὸτ καὶ τῶν Γερουναίων, μὲ τοὺς ὁποίους (πρᾶγμα παράξενον) ἐσυνάπτοντο ὁ πρώην Δοὺξ Αὐρηλίας, καὶ οἱ ὀπαδοίτου, Κάῤῥας, Σιλλερῦς, Φαυχὲτ, καὶ ἄλλοι πρώην ἐπίσημοι φατριασταί. Κατὰ τὴν θέλησιν τῶν αἱρετῶν Ἀγαθοποιῶν ἐξέδωκε τὸ Συμβατήριον ψήφισμα φυλακώσεως ἐναντίον τῶν ἀπὸ τῆς 13 Ἰουλίου ὑποπόπτων ἑβδομήκοντα τριῶν ἀντιπροσώπων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὑπογράψειν τὴν διαμαρτυρίαν κατὰ τῶν παρανομιῶν τῆς 31 Μαΐου καὶ 2 Ἰουνίου. Ἐνταὐτῷ δὲ κατὰ γνώμην τοῦ Βιλλαὺδ Βαρεννίου ἐπαραγγέλθη τὸ δημαρχεῖον τὴν ἐφεξῆς ἑβδομάδα νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὴν τύχην τῆς χήρας τοῦ Λοδοβίκου Καπέτου, γυναικὸς, ἥτις εἶναι αἰσχύνη τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ φύλου της. Καὶ τὸ μὲν κρισολόγημα ἀνεβλήθη ἕως τὰ μέσα τοῦ Ὀκτωβρίου· ἔμεινε δὲ εἰς τὴν Μαρίαν Ἀντωνίαν ἡ τραγικὴ ἐπισημότης νὰ ὁδηγήσῃ τὴν σειράν.

Αὕτη ἡ δυστυχεστάτη πασῶν τῶν βασιλισσῶν μετεφέρθη τὴν 3 Ἰουλίου ἀπὸ τὸ Τέμπλον εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Κογκιεργερίας. Τὰ μεσάνυκτα ἐξυπνίσθη διὰ νὰ ἀφήσῃ παντοτεινὰ τὴν θυγατέρα της: „Θέλω ἐπ-

ανελθεῖν, εἶπε πρὸς τὴν κλαίουσαν· οἱ Γάλλοι θέλουν αἰσθανθῆν ὅτι δὲν ἔχουν κἀμμίαν ἐξουσίαν εἰς μίαν ἀλλοδαπήν· ἀλλ' ἡ θυγάτηρ Λοδοβίκου τοῦ ΙΕ΄ δὲν ἐδίδε τόπον εἰς κἀμμίαν ἐλπίδα. Εἰς τὴν νέαν φυλακὴν δὲν εὕρηκεν ἡ Μαρία Ἀντωνία κἀμμίαν ἑτοιμασίαν πρὸς ὑποδοχήν της: „Τί χρειάζεται; — εἶπεν ὁ συνοδεύσας αὐτὴν πρὸς τοὺς δεσμοφύλακας — ἓν σακκίον ἄχυρα εἶναι ἱκανὸν διὰ ταύτην τὴν γυναῖκα.“ Ἀλλ' οἱ δεσμοφύλακες ἦσαν ἀνθρωπινώτεροι. Τὴν νύκτα ἐφέρθη εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακος, ὅς τις τῆς ἔδωκεν οἴκημα χωριστὸν καὶ ἐφρόντιζεν, ὄχι χωρὶς κίνδυνόν του, διὰ τὴν ἀνάπαυσίν της. Παρθένος τις πολῖτις, ὀνόματι Φουκὲ, ἥτις πρότερον μήτε μὲ τὴν βασίλισσαν μήτε μὲ τὴν αὐλὴν εἶχε σχέσιν, τώρα δὲ ἐμβῆκε κρυφίως εἰς τὴν φυλακὴν, τὴν ἐβοήθει εἰς ὅλα. Αὕτη τῆς ἔφερεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἱερέα ἄνορκον, ὅς τις τῆς ἐπροξένησε τὴν παρηγορίαν τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐκκλησίας. Εἰς τὴν φυλακήν της ἦτο μόνον ἓν χωριάτικον κρεβάτιον, ἓν ξύλινον θρονίον, καὶ μικρὰ τράπεζα. Τὸ οἴκημα ἦτο διῃρημένον διὰ παραπετάσματος εἰς δύω μέρη· εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἐστέκοντο πάντοτε τέσσαρες στρατιῶται. Αὕτη δὲ ἐγήρασεν, ἐῤῥυτιδώθη, καὶ ὡμοίαζε μὲ τὴν μητέρα της καθὼς εἶναι ζωγραφημένη γερόντισσα. Τρεῖς μῆνας διέτριψεν ἡ Μαρία Ἀντωνία ἐκεῖ, ἕως οὗ τὴν 15 Ὀκτωβ. παρεστάθη εἰς τὸ αἱματηρὸν δικαστήριον. Ἀφοῦ ἀπεκρίθη εἰς τὰ συνήθη ἐρωτήματα περὶ ὀνόματος καὶ τάξεως καὶ ἡλικίας, ἤκουσεν ἀναγινωσκομένας τὰς ἀπὸ τὸν δημόσιον ἐγκαλεστὴν Φουκυέρον Τιμβίλλιον συντεθείσας κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι ἤρχιζαν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ Μαρία Ἀντωνία κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Μεσσαλινῶν, Βρονειλδῶν, Φρεδεγουνδῶν καὶ Μεδικῶν, αἵτινες ποτὲ ὠνομάζοντο βασίλισσαι τῆς Γαλλίας, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὑπῆρξε μάστιξ καὶ αἱμοπότρια τῶν Γάλλων· ὅτι καὶ

πρὸ τῆς εὐτυχοῦς μεταπολιτεύσεως, ἥτις ἐξαναέδωκεν εἰς τὸν Γαλλικὸν λαὸν τὴν ἐλευθερίαν του, ἔστεκεν εἰς κοινωνίαν μὲ τὸν ὀνομαζόμενον βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας καὶ Βοημίας, ὅτι συμπράττουσα τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Λοδοβίκου Καπέτου καὶ τὸν Καλόννιον κατεδαπάνα τὰ εἰσοδήματα τῆς Γαλλίας, τὸν καρπὸν τῶν ἱδρώτων τοῦ ἔθνους, διὰ νὰ ἀπολαύῃ τὰς ἀτίμους ἐπιθυμίας της καὶ διὰ νὰ πληρόνῃ τὰ ὄργανα τῶν κακουργιῶν της. Τὰ δὲ ἑξῆς ἦσαν ἐπανάληψις τῶν ὅσα ἐκατηγορήθη ὁ Λοδοβῖκος καὶ τὰ περὶ τῆς αἱματοχυσίας τῆς 10 Αὐγούστου. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὠνομάσθη καὶ ὁ Λαφαϊέτης φίλος της, ὅς τις μετὰ τοῦ Βαϊλλῦ ἐσυνήργησε τὴν φυγὴν κατὰ τὸν Ἰούνιον 1791. Εἰς ὅλα δὲ ἀπεκρίθη ἡ Ἀντωνία πρὸς τοὺς δικαστὰς μὲ τόσην ἀκρίβειαν καὶ εὐσυλλογιστίαν, ὥστε πρέπει νὰ θαυμάσῃ τις τὴν ὑπομονὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπροσφέρθη πρὸς τούτους. Ἀλλὰ καθὸ μήτηρ ᾐσθάνετο τὸ καθῆκον τοῦ νὰ ζήσῃ. Τότε τὴν ἐκατηγόρησεν ὁ Ἕβερτος, ὅτι ἔκαμε μὲ τὸν υἱόν της ἁμάρτημα, μόλις νοητὸν, μόλις λεκτόν. Κατ' ἀρχὰς παρέδραμεν αὕτη τοῦτο μὲ σιωπὴν, καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου ἐφάνη εὐχαριστημένος μὲ τοῦτο. Ἀλλ' ὅταν ὁ Ἕβερτος τὸ ἐπανέλαβεν, ἐστράφη αὕτη πρὸς τοὺς ἀκροατὰς καὶ εἶπε: „Στρέφομαι πρὸς ὅλας ἐσᾶς τὰς ἐδῶ παρούσας μητέρας, καὶ σᾶς ζητῶ νὰ ἀποκριθῆτε, ἂν εὑρίσκεται μεταξύ σας μία, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν διεγείρει φρίκκην ὁ μόνος στοχασμὸς τοιούτου αἰσχρουργήματος.“ Καὶ αἱ Ἐριννύες αὐταὶ τῶν γαλεριῶν ἐπληγώθησαν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν τούτου τοῦ λόγου καὶ ἔδειξαν συμπάθειαν· διὰ τοῦτο ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔγεινεν ἡ διήγησις τοῦ πράγματος ἐνῷ ἔτρωγε τὸ μεσημέριον, ἐσύντριψεν ἐκ μανίας τὸ πιάτον του καὶ ἐφώναξε: „Δὲν ἠδυνήθη λοιπὸν ὁ Ἕρβερτος νὰ ζωγραφήσῃ τὴν Ἀντωνίαν ὡς μίαν Μεσσαλίναν; Διὰ τί νὰ τὴν ἀναδείξῃ Ἀγριππίναν διὰ τὰ

τὴν παρηγορήσῃ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς της, ὅτι διήγειρε τοῦ λαοῦ τὴν συμπάθειαν;"

Ἡ κρισολογία διήρκεσεν ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐφεξῆς νύκτα. Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν δὲν τῆς ἐδόθη κὰμμία τροφή. Ἕνας συμπαθὴς στρατιώτης, ὅς τις διὰ τὴν ἐπανειλημμένην δέησίν της ἐπρόσφερεν εἰς αὐτὴν ποτήριον νεροῦ, ἐπεπλήχθη μεγάλως ἀπὸ τοὺς κριτάς. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐστάθη σταθερὰ παρεκτὸς τῆς στιγμῆς, ὁπότε ἡ αἰσχρότης τοῦ Ἑβέρτου τῆς ἐκίνησεν ἓν δάκρυον. Ἐφέρθη ἀπὸ τὰ οἴκημα, ὅπου εἶχε σταλθῆν, ἐνῷ ἐγίνοντο αἱ ψηφοφορίαι, καὶ ἠρωτήθη, ἂν ἔχῃ τι νὰ ἀντείπῃ πρὸς ὅσα διορίζουσι κατ' αὐτῆς οἱ νόμοι· μὲ κίνημα τῆς κεφαλῆς ἐσήμανε τὸ ὄχι, καὶ ἤκουσε μὲ ἀταραξίαν, ὅτι θανατόνεται ταύτην τὴν πρωΐαν. Ἀλλ' ὅταν ἐκ τοῦ δικαστηρίου μετεφέρθη εἰς τὴν φυλακὴν πρωῒ τὴν 4 ὥραν, τότε ἠλάφρυνε τὴν κατατεθλιμμένην της καρδίαν μὲ ῥεύματα δακρύων. Εἶχε κρυολογήσειν εἰς τὴν σάλαν τοῦ κριτηρίου, καὶ διὰ τοῦτο ἐπλαγίασεν εἰς τὴν κλίνην, ὅπου ἐκοιμήθη δύω ὥρας. Τὴν ἑβδόμην ὥραν τὴν ἐξύπνισεν ἔνορκος ἱερεὺς διὰ νὰ τὴν προετοιμάσῃ εἰς θάνατον καὶ ἤρχισε μὲ τὰς λέξεις: „Εἶσαι ἑτοίμη μὲ τὸν θανατόν σου νὰ ἐκπλύνῃς." — „Τὰ σφάλματά μου, ἀπεκρίθη ἡ βασίλισσα, ἀλλ' ὄχι κὰνὲν κακούργημα." Τὸν ἀπέβαλε δὲ, ἐπειδὴ ἀφ' ἑσπέρας εἶχεν ἐξομολογηθῆν εἰς ἄνορκον ἱερέα ἐκ τῆς Βενδέας, τὸν ὁποῖον τῆς εἶχε φέρειν ἡ Φουκέ. Εἰς μίαν πρὸς τὴν ἀνδραδέλφην της ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ἐκεῖ, καὶ ἡ ὁποία δὲν ὑπῆγεν εἰς τὸν διορισμόν της, ἀλλ' εὑρέθη τὸ 1814 ἔτος εἰς τὸν πρῴην ἀντιπρόσωπον Κορτοᾶ, ἀπεχαιρέτει ταύτην τὴν φιλινάδα της, καὶ τῆς ἐσύσταινε πάλιν τὰ τέκνα της: „Ἐνθυμοῦ με πάντοτε· ἐναγκαλίζομαι σὲ καὶ τὰ πτωχά μου, ὀρφανά μου, ἀγαπητά μου τέκνα! Θεέ μου! πόσον ὀδυνηρὸν εἶναι νὰ τὰ ἀφήσω διὰ πάντα!" Μ' ὅλον ὅτι οἱ δυνά-

σται ἔλεγαν, ὅτι τὴν θανατόνουν ὡς κοινὴν κακοῦργον, ἀπὸ τὴν πέμπτην ὥραν ὅμως ἐκινοῦντο τὰ στρατεύματα, καὶ αἱ γέφυραι καὶ οἱ δρόμοι οἱ φέροντες εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς μεταπολιτεύσεως ἐπιάσθησαν ἀπὸ ἐνόπλους καὶ κανόνια. Τὴν ἠνάγκασαν ἀντὶ τοῦ μαύρου φορέματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπὸ τῆς θανατώσεως τοῦ ἀνδρός της, νὰ ἐνδυθῇ λευκὸν καὶ ἐσχισμένον. Ἐβάλθη εἰς κοινὴν ἅμαξαν, καὶ εὐθὺς τῆς ἐδέθησαν ὀπισθάγκωνα αἱ χεῖρες. Οἱ συνοδεύοντες αὐτὴν στρατιῶται ἦσαν ἐκλεκτοὶ λησταὶ καὶ φονεῖς· πλησίον της ἔτρεχαν ἐριννύες καὶ δαίμονες τοῦ ὄχλου φωνάζοντες: „Εἰς τ' ἀνάθεμα ἡ τυραννία! Ζήτω ἡ δημοκρατία!" Ὁ τοῦ θεάτρου ὑποκριτὴς Γραμμόντιος μὲ τὴν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα ἐνεθάῤῥυνε τὸν ὄχλον νὰ φωνάζῃ. Αὕτη δὲ ὀλίγα ὁμιλοῦσα μὲ τὸν παρακαθήμενον πνευματικόν της ἐπρόσεχεν εἰς τὰς παραξένους ἐπιγραφὰς καὶ σημαίας, τὰς ὁποίας ἔστησε πανταχοῦ ὁ ὄχλος. Φθάσασα δὲ εἰς τὴν ἀγοράν, ἔῤῥιψε τὰ βλέμματά της εἰς τὰς Τουϊλερίας, καὶ εὐθὺς ἐφάνη ἀλλοίωσις εἰς τὴν ὄψιν της. Μὲ ταχύτητα ἀνέβη τὰς βαθμίδας τοῦ σφαγείου, καὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας μετὰ τὸ μεσημέριον ἐκόπη ἡ κεφαλή της ἀπὸ τὴν Γυϊλλοτίναν, καὶ ἐδείχθη εἰς τὸν περιεστῶτα λαόν, ὅς τις ἔκραξε: Ζήτω ἡ δημοκρατία· τὸ λείψανόν της ἐφέρθη εἰς τὸν αὐτὸν τάφον τῆς αὐλῆς τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγ. Μαγδαληνῆς, ὅπου εἶχε φερθῆν καὶ τὸ τοῦ ἀνδρός της.

Μετά τινας ἑβδομάδας ἐσύρθησαν εἰς τὸ κριτήριον εἴκοσιν εἷς ἐγκεκλημένοι ἀντιπρόσωποι, ἐνταυτῷ Γερουναῖοι καὶ Αὐρηλιανοί. Ὁ Βρισσὸτ καὶ Βεργνιαῦδ ἐπροστάτευσαν τὰ δημοκροτικάτων φρονήματα ἐναντίον τῶν κατηγοριῶν μὲ τόσην δεινότητα, ὥστε οἱ δικασταὶ ἐκατήντησαν εἰς ἀμηχανίαν, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὸ Συμβατήριον, ὅτι δὲν ἐγγυῶνται περὶ τῆς καλῆς ἐκβάσεως τῆς κρισολογίας ταύτης. Εὐθὺς ἐπρόσταξε τὸ βουνὸν νὰ μὴ ἀπολογῶνται πλέον οἱ ἐγκαλού-

μενοι, ἀλλ' οἱ ἐνώμοτοι νὰ ἀποφασίζωσι περὶ αὐτῶν εὐσυνειδότως. Διεκόπη λοιπὸν ἡ ἐξέτασις, καὶ μετὰ τρίωρον συμβούλιον ἔγεινεν ἡ ἀπόφασις τοῦ θανάτου των τὴν 30 'Οκτωβ. Οἱ καταδικασμένοι δὲν ἠδύναντο νὰ τὸ πιστεύσουν, καὶ ὅταν τὸ ἤκουσαν ἀπὸ τοὺς σύροντας αὐτοὺς εἰς θάνατον, ἔγειναν ἐκτὸς ἑαυτῶν, καὶ ὁ Βαλαζὲς ἐτρύπησε τὸ στῆθος του μὲ μάχαιραν, τὴν ὁποίαν εἶχε τυλιγμένην εἰς τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον εἶχε σκοπὸν νὰ ὁμιλήσῃ πρὸ τῶν δικαστῶν, καὶ ἀπέθανε λέγων, ὅτι τελευτᾷ ὡς ἐλεύθερος. Τὴν 31 'Οκτ. ἐφέρθησαν εἰς τὸν θάνατον (καὶ αὐτὸ τὸ νεκρὸν πτῶμα τοῦ Βαλαζὲ ἐσύρθη μαζή των), καὶ τὴν 1 ὥραν ἐκ μεσημβρίας ἀπεκεφαλίσθησαν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν οἱ εὐγλωττότατοι καὶ σοφώτατοι ἄνδρες, οἵτινες μὲ τὴν ἀπατηλὴν σοφίαν των συνεισέφεραν εἰς ὄλεθρον καὶ ἑαυτῶν καὶ πολλῶν μυριάδων ἀθώων.

Μετὰ 6 ἡμέρας (τὴν 6 Νοεμβ.) ἦλθεν ἡ σειρὰ εἰς τὸν Δοῦκα Αὐρηλίας, ὅς τις ἐφέρθη ἐκ Μασσαλίας. 'Ο Δάντων, ποτὲ μὲν πελάτης, ἔπειτα δὲ πάτρων τοῦ ἀθλίου τούτου, μὲ πρόφασιν ἀλλαγῆς ἀέρος, εἶχεν ἀναχωρήσειν ἐκ Παρισίων εἰς τὴν πατρίδα του Ἄρκιν. 'Εφοβεῖτο τὸν 'Ροβεσπιέῤῥον, μήπως ἐκ λόγων τοῦ Αὐρηλίας περιπλεχθῇ εἰς ἐγκάλεσιν καὶ καταδίκην. Μ' ὅλον τοῦτο ἕνας νεώτερος ἱστοριογράφος θέλει, ὅτι ἡ φατρία τοῦ Αὐρηλίας ἦτο ἀκόμη μεγάλη, καὶ εἶχε σκοπὸν ἀπὸ τὴν ἅμαξαν τῆς καταδίκης νὰ τὸν ἐπάρῃ καὶ νὰ τὸν ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον· ὅτι ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα ἔνοπλοι ἦσαν συναγμένοι εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον· μέρος τῶν στρατιωτῶν ἦτο ἠγορασμένον· εἰς δύω γειτονικὰ ξενοδοχεῖα εὑρίσκοντο ὀκτακόσιοι ἄνδρες ἐνδεδυμένοι γυνεικεῖα, καὶ εἰς ἄλλους οἴκους ἔστεκαν οἱ κανονιέροι τῶν διαφόρων κομμάτων· ὅλοι ἐπρόσμεναν σύνθημα ἀπὸ τὸ βασιλικὸν παλάτιον νὰ ὁρμήσουν, νὰ ἐλευθερώσουν τὸν Δοῦκα, νὰ σκοτώσωσι τὸν 'Ροβεσπιέῤῥον, καὶ

νὰ φέρωσι τὸν Αὐρηλίας θριαμβευτικῶς εἰς τὴν συνέλευσιν *). Ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Αὐρηλίας ἔδειξε σταθερότητα, ἥτις διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν συνήθη δειλοκαρδιότητά του. Μεσημέριον ἦτο, ὅταν ἔφθασεν εἰς Παρισίους, καὶ ἐβάλθη εἰς τὴν αὐτὴν φυλακὴν, ὅπου ἐστάθη καὶ ἡ βασίλισσα. Μετὰ δύω ὥρας ἐπαρουσιάσθη ἔμπροσθεν τοῦ δημαρχείου. Δὲν ἐπαραπονήθη οὔτε κατ' ἐχθρῶν οὔτε κατὰ φίλων του· εἰς πολλὰ ἐρωτήματα δὲν ἔδωκεν οὐδὲ ἀπόκρισιν. Εἰς τὴν παράξενον ἐπίπληξιν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔκαμε τὸ δημαρχεῖον, ὅτι ἔδωκε τὴν ψῆφον του εἰς τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως **), ἐπανέλαβε τοὺς προτέρους του λόγους, ὅτι κατὰ τοῦτο ἠκολούθησε τὸ καθῆκον καὶ τὴν συνείδησίν του. Καταδικασθεὶς εἰς θάνατον καὶ ἐρωτηθεὶς ἂν θέλῃ νὰ ἀναβληθῇ ὁ φόνος του εἰς τὴν αὔριον, ἐζήτησε νὰ φερθῇ εὐθὺς εἰς τὸ σφαγεῖον. Εἰς παράστασιν τῆς ἰσότητος, τοῦ ἐδόθη συνοδευτὴς ἕνας κλειδωνᾶς. Ἀντικρὺ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου ἐστάθη ἡ πομπὴ, ὁ Δοὺξ ἐσηκώθη ὀρθὸς ἀπὸ τὴν ἅμαξαν καὶ ἔρριψε βλέμματα ἀνυπομονησίας εἰς τὸ παλάτιόν του· ἀνθρώπους τινὰς, οἵτινες τὸν ἐλοιδόρουν, ἐκύτταξε καταφρονητικῶς, καὶ ὠνόμασεν αὐτοὺς, οἵτινες ἄλλοτε τὸν ἐπροσκύνουν, καθάρματα (canailles). Κατὰ τὴν προειρημένην ἀγγελίαν ἦτο ἡ στιγμὴ ἐκείνη τοῦ συμφωνημένου συνθήματος· δὲν ἐδόθη ὅμως, ἐπειδὴ ὁ Ῥοβεσπιέρρος, τοῦ ὁποίου τὰ παράθυρα ἔβλεπαν εἰς τὴν ἀγορὰν ταύτην, ἕως νὰ περάσῃ ἡ πομπή, δὲν ὑπῆγεν εἰς τὸν οἶκον του ἀπὸ τῶν αἱρετῶν Ἀγαθοποιῶν τὸ συνέδριον· ἄγγελοι ἔτρεχαν ἐπάνω καὶ κάτω προσμένοντες νὰ ἀναγγείλωσι τὴν κατάργησιν τῶν αἱρετῶν, καὶ τὴν καθίδρυσιν τοῦ Δικτάτορος· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔγεινε· καὶ ἡ πομπὴ

*) Anecdotes relalives à la revolution, par J. B. Harmand. Paris 1820.

**) Δηλαδὴ διὰ νὰ γείνῃ αὐτὸς βασιλεύς.

ἠναγκάσθη νὰ προχωρήσῃ· ὁ Δοὺξ ἔφθασε μὲ αταραξίαν εἰς τὸ σφαγεῖον, ἀνέβη θαῤῥαλέος, καὶ ἰδὼν τὸν αἱματώδη λάκκον, ὅπου ἔμελλε νὰ πέσῃ ἡ κεφαλή του, εἶπε μὲ ἀδιαφορίαν: „Ὁ λάκκος οὗτος εἶναι ἐπίσης τίμιος, ὅσον καὶ ὁ ἄλλος.“ Ἴσως εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου ἐνόησε προφητικῶς τὸν λάκκον, εἰς τὸν ὁποῖον ἤθελε στέκειν θρόνος στηριζόμενος ἀπὸ ἐπαναστάτας *).

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν ἀρχηγῶν ἔτρεχε ταχύτερα ἡ φονικὴ μάχαιρα διὰ νὰ θερίσῃ τὰ λείψανα τῶν φατριῶν. Οἱ πρωτουργοὶ καὶ δημιουργοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἔβλεπαν ὅτι ἐτρώγοντο εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου ἀπὸ τὸ θηρίον, τὸ ὁποῖον αὐτοὶ ἀπέλυσαν. Ἀλλ' αἱ καθημεριναὶ σφαγαὶ ἔκαμαν τόσον εὐκαταφρόνητον τὸν θάνατον εἰς τοὺς περισσοτέρους, ὅσον πλέον ἔχανε τὰ θέλγητρά της ἡ ζωὴ ὑποκάτω' τοῦ βαρυτάτου ζυγοῦ τῶν τυράννων. Τὴν 10 Νοεμβ. ἐφέρθη εἰς θάνατον ἡ Ἰωάννα Ῥολὰνδ, γυνὴ τοῦ ὑπάρξαντος λειτουργοῦ. Ἡ πνευματώδης αὕτη, ἀλλὰ μηχανοῤῥάφος γυνὴ, ἥτις μεταξὺ τῶν Γερουναίων ἔπαιξεν ἀξιόλογον πρόσωπον, πολλάκις διεύθυνε τὰ συμβούλιά των, καὶ ὡδήγει τὸν ἄνδρα της — (μεταξὺ τῶν ἄλλων ἡ περίφημος πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολή του, ἥτις ἔφερε τὴν ἀποβολήν του, ἦτο σύνθεμα ἰδικόν της) — εὑρίσκετο ἀπὸ τῆς πτώσεως ταύτης τῆς φατρίας φυλακωμένη εἰς τὸ μοναστήριον ὅπου συνέγραψε τὰ ἀξιομνημόνευτα τῆς ἱστορίας τῆς νεότητός της καὶ τοῦ πολιτικοῦ σταδίου της, τῶν ὁποίων τὰ πρῶτα παριστάνουσι τὴν μεταπολίτευσιν, καθὼς ἠδύνατο νὰ τὴν ζωγραφήσῃ τότε γυνὴ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς παιδείας της **). Εἰς ἡλικίαν ἐννέα καὶ τριά-

*) Ὅτι ὁ Γαρὰτ καὶ ἄλλοι ἐβεβαίοναν, ὅτι ἡ Αὐρηλιανὴ faction εἶναι ψιλὴ fiction (δηλαδὴ ἡ Αὐρηλιανὴ φατρία εἶναι πλάσμα), εἶναι γνωστὸν, ἀλλ' ἀπίστευτον εἰς ἀπρολήπτους κριτάς.

**) Appel à l'impartiale posterité, par la citoyenne Roland, Tom. III, pag. 56 etc.

κοντα ἐτῶν ἦτο ἀκόμη ὡραία· ἐνεδύθη ἐπιμελῶς λευκά, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἄφινε κατόπιν της πτωχὴν κόρην δεκατριῶν ἐτῶν, ἔδειχνεν ὄχι μόνον ἥσυχον, ἀλλὰ καὶ εὐφρόσυνον πρόσωπον, διὰ νὰ κάμῃ τιμὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ὁποίαν ἐπρέσβευε, καὶ ἐνταυτῷ νὰ ἐνθαῤῥύνῃ ἄνδρα, ὅς τις ἔμελλε νὰ συναποθάνῃ καὶ δὲν ἐκαταφρόνει τόσον τὸν θάνατον ὅσον αὕτη. Ὅταν ἐθανατόνοντο πολλοὶ ὁμοῦ, ὁ θανατούμενος τελευταῖον, ὁσάκις ἡ μηχανὴ ἐθέριζεν ἕνα καὶ τὸ αἷμα του ἀνεπήδα, ᾐσθάνετο αὐτὸς τὸ αἴσθημα τοῦ θανάτου· πρῶτος νὰ ἀποθάνῃ τις ἦτο χάρις, καὶ ταύτην τὴν χάριν ἔδωκαν εἰς τὴν Ῥολλὰνδ ὡς γυναῖκα. Ἐπειδὴ ὅμως ἴδε τὴν ἀπελπισίαν τοῦ ἀνδρός της, ἐπαρακάλεσε τὸν δήμιον νὰ φονεύσῃ πρῶτον τοῦτον, καὶ τὸν κατέπεισε μὴ θέλοντα πρότερον, ἐπειδὴ εἶχεν ἄλλας προσταγὰς, μὲ τὸ νὰ τοῦ εἴπε κολακευτικῶς: „Θέλεις νὰ ἀποβάλῃς μιᾶς δεσποίνης τὴν τελευταίαν δέησιν;" Κυττάζουσα τὸ γιγαντιαῖον εἴδωλον τῆς Ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον ἔστεκε πλησίον τῆς Γυϊλλοτίνης: „Ὦ Ἐλευθερία, ἐφώναξε, πόσα ἀδικήματα γίνονται ἐν ὀνόματί σου!" Κλαυϊέριος, ὁ πάλαι συνάρχων καὶ συμφατριαστὴς τοῦ Ῥολλάνδου, ἐφονεύθη αὐτοχείρως εἰς τὴν φυλακήν· ἡ γυνή του ἠκολούθησε τὸ παράδειγμά του. Ὁ Κονδορκέτος, ὅς τις κριτὴς ὢν τοῦ βασιλέως ἐκ φιλανθρωπίας τὸν ἐκαταδίκασεν εἰς τὸ κάτεργον, περιπλανώμενος εἰς τὰ πέριξ τῶν Παρισίων διὰ πτωχείαν, καὶ διωκόμενος νὰ φυλακωθῇ, ἔπιε τὸ φαρμάκιον, τὸ ὁποῖον ἐβάσταζε μαζή του, καὶ ἐλυτρώθη ἀπὸ τὴν Γυϊλλοτίναν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ Λεβρύνος, φίλος τοῦ Βρισσότου καὶ διάδοχος τοῦ Δυμορουζίου εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, ἐφέρθη εἰς τὴν Γυϊλλοτίναν. Τὸ αὐτὸ ἔπαθαν καὶ οἱ εἰς Βορδιγάλην φυλακωμένοι Γερουναῖοι, Γιρκῦς Δουπρὲς καὶ Βοᾶς - Γυϊών· ὁ Σαιντστέφανος, πρόεδρος ποτὲ τῆς ἐπιτροπίας τῶν δώδεκα, τὴν ὁποίαν εἶχαν ὀνομάσειν οἱ Γερουναῖοι διὰ νὰ

ἐρευνήσωσι τὴν κατ' αὐτῶν συνωμοσίαν τῶν Ἰακωβίτων, ἀπὸ τῆς 2 Ἰουνίου ἦτο κρυμμένος εἰς οἶκον φίλου του, ἕως οὗ ἐγνωρίσθη ἡ γυνή του ἐξερχομένη ἀπὸ ἕνα ἀντιπρόσωπον, καὶ κολακευθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ μὲ πρόσχημα φιλίας καὶ συμπαθείας, ἐφανέρωσεν εἰς αὐτὸν ποῦ διατρίβει ὁ ἀνήρ της. Ἐκεῖνος ἔτρεξεν εὐθὺς καὶ τὸν ἐκατάδωκε, καὶ ὁ μὲν Σαιντστέφανος ἐγυϊλλοτινίσθη, ἡ δὲ ἀθλία του γυνὴ ἐφονεύθη αὐτοχείρως. Καὶ ἡ οἰκογένεια δὲ, ἥτις τοὺς ἔκρυπτεν, ἐθανατώθη ὅλη ἀπὸ τὸν δήμιον. Πολλὰ ἐπώδυνον θάνατον ἔπαθεν ὁ Βαΐλλῦς, πάλαι ποτὲ Πολίταρχος τῶν Παρισίων. Ἀφοῦ ἐκβῆκεν ἀπὸ τὰ πράγματα, εἶχεν ὑπάγειν εἰς Νάντετον, καὶ ἐκεῖθεν (διὰ τὰς ταραχὰς) εἰς Μελόδουνον. Ἐκεῖ ἐπιάσθη ἀπὸ στράτευμα τῆς μεταπολιτεύσεως, ἐφυλακώθη, ἐσύρθη εἰς Παρισίους, καὶ κατεδικάσθη τὴν 10 Νοεμβρίου. Τὸ ἔγκλημά του ἦτο, ὅτι κατὰ τὴν 17 Ἰουλίου 1791 πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους διεγερθείσης ἐπαναστάσεως εἶχε διμοσιεύσειν τὸν πολεμικὸν νόμον καὶ στήσειν τὴν ἐρυθρὰν σημαίαν. Διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη νὰ θανατωθῇ εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον, ὅπου ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ εἶχε τουφεκίσειν εἰς τὸν ὄχλον. Ἀλλ' ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ σφαγεῖον, ἐπαρατήρησαν τινὲς, ὅτι τὸ Ἄρειον πεδίον, ὅπου ἀπέθαναν τόσοι ἀγαθοὶ πολῖται ὑπὲρ ἀγαθῶν πραγμάτων, δὲν πρέπει νὰ μολυνθῇ μὲ προδότου αἷμα· διὰ τοῦτο μετετέθη τὸ σφαγεῖον ἐκεῖθεν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Σηκοάνα. Τοῦτο ἐχρειάσθη ὥρας τινὰς, καὶ ὁ Βαΐλλῦς καθυβρίζετο εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἀπανθρωπότατα ἀπὸ τὸν σωρὸν τῶν κακούργων, οἵτινες συνήθως παρευρίσκοντο εἰς τὰς δημοσίους θανατώσεις. Μεταξὺ τῶν ἄλλων τὸν ἐφόρτωσαν τὰ φονικὰ ἐργαλεῖα καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ τὰ φέρῃ εἰς τὸν νέον τῆς σφαγῆς τόπον. Ψυχρὰ βροχὴ, ἥτις τὸν διεπέρασεν ἕως τὴν σάρκα, ηὔξησε τὴν ἀθλίαν του κατάστασιν. Ἕνας ἀνθρωποβόρος τὸν ἠρώτησε: „Τρέμεις Βαΐλλῦ; — „Ναὶ, ἀπεκρίθη, τρέμω ἀπὸ

τὴν ψύχραν.“ — Μετά τινας ἑβδομάδας ἐθανατώθησαν ὁ Μανουὴλ καὶ ὁ Βαρναυΐος. Ὁ δεύτερος ἦτο εἰς τὴν πρώτην Ἐθνικὴν συνέλευσαν βοηθὸς τοῦ Μιραβῶ εἰς τὸν κρημνισμὸν τοῦ θρόνου, καὶ εἶχε δυσφημισθῆν ἐκ τοῦ τρομεροῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ἐλάλησεν εἰς τὰς πρώτας φονικὰς σκηνὰς τῶν Παρισίων: „Ἄραγε τὸ αἷμα τῶν Ἀριστοκρατικῶν εἶναι τόσον καθαρὸν, ὥστε νὰ ἀξίζῃ τόσην προσοχήν;‘ Ἔπειτα, ἀποσταλθεὶς νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν φυγοῦσαν οἰκογένειαν καὶ ἑλκυσθεὶς ὑπὸ τῆς βασιλίσσης εἰς τὸ μέρος της, δὲν ἔπαυε νὰ κάμνῃ προβλήματα εἰλικρινοῦς ἑνώσεως τῆς αὐλῆς·μὲ τοὺς φίλους τῆς ἐλευθερίας, καὶ οὕτως ἐπετάχυνε τὴν κακὴν μοῖραν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ὅταν ἴδεν, ὅτι ὄχι μόνον τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκινδύνευε διὰ τὴν πολλὴν κλίσιν του πρὸς τὰ βασιλικὰ, κατάλαβεν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ παραιτήσῃ τοὺς Παρισίους. Ἀναχωρῶν ἐπροφήτευσεν εἰς τὴν βασιλισσαν καὶ τὴν αὐτῆς καὶ τὴν ἑαυτοῦ τύχην, καὶ διὰ μισθὸν τῶν ἀγώνων του ἐζήτησε νὰ τῆς φιλήσῃ τὴν χεῖρα. Τοῦ τὴν ἔδωκε μὲ δάκρυα. Ἀπὸ πολλῆς ὑποπτευόμενος ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους ἐφυλακώθη διὰ πολλὰ γράμματα εὑρεθέντα εἰς τὸ γραμματοφυλακεῖον τοῦ βασιλέως· ἡ καταδίκη του δὲν ἦτο ἀμφίβολος, καὶ εἰς μάτην ἀντέταξεν εἰς αὐτὴν μεγάλην ῥητορικὴν δεινότητα. Τόσον μεγάλως ηὔξησε τὸ πλῆθος τῶν καθημερινῶς καταδικαζομένων, ὥστε καὶ ἐνδόξων ἀνθρώπων θανατώσεις, ἐὰν δὲν συνωδεύοντο μὲ χωριστὰς τινὰς περιστάσεις, ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦ νὰ σημειόνωνται. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς πολλὰ χρονικὰ τῆς μεταπολιτεύσεως δὲν ἀναφέρεται ὁ θάνατος τοῦ Βαρναυΐου καὶ Μανουήλ.

Μὲ ὅλα ταῦτα τὸ αἱμοχαρὲς κυβέρνημα ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀναβῆν εἰς τὸ ὕψος του, καὶ ἤρχισε νὰ ἐκτελῇ ἐκτὸς τῶν Παρισίων δεινότερα ἀκόμη. Τὰ τρομερὰ κακὰ, ὅσα ὁ Καῤῥιέριος ἔκαμνε κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν εἰς Νάννετον, ἐῤῥέθησαν ἀνωτέρω εἰς τὸν πόλε-

μον τῆς Βενδέας. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐλύσσαζεν εἰς Ἀτρέβατον, τὴν πατρίδα τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου, ὁ τοῦ Συμβατηρίου ἐπίτροπος Λέβων συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν τίγριν γυναῖκα του. Ἡ κατὰ τὸ καλοκαίριον καὶ τὸ φθινόπωρον παρουσία τῶν Αὐστριακῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἔδωκε καὶ εἰς τὰ δύω τέρατα τελείαν ἀφορμὴν ὅλους τοὺς μετὰ τοῦ ἐχθροῦ μικροτάτην, ἐὰν καὶ ἠναγκασμένην κοινωνίαν λαβόντας νὰ φυλακώσωσι καὶ νὰ σύρωσιν εἰς τὸ σφαγεῖον. Τοιαύτη τύχη εὕρηκεν ὄχι μόνον ὅλους τοὺς ἱερεῖς καὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς πραγματευτὰς τοῦ Ἀτρεβάτου καὶ Καμεράκου καὶ πολλοὺς κτηματικοὺς τῶν πέριξ. Ἕνας νεανίσκος, υἱὸς πλουσίου πραγματευτοῦ, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀπὸ Ἐλβετίας ἐπιστροφήν του, ἴδε σφαζομένους εἰς τὴν Γυϊλλοτίναν τοὺς γονεῖς του, τὸν ἀδελφόν του, δύω ἀδελφάς του καὶ τὴν ἀῤῥαβωνιστικήν του, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ θεάματος τούτου. Ἐπειδὴ μήτηρ μωροῦ νεανίσκου, ζητουμένου εἰς πολεμικὴν ὑπουργίαν, ἔφερε μαρτυρικὸν τῆς ἀχρηστίας τοῦ υἱοῦ της, ὁ Λέβων διὰ νὰ τρομάξῃ τοὺς θέλοντας νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὴν πολεμικὴν ὑπουργίαν, ἐπρόσταξε νὰ φονευθῶσι τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ μωρὸς νεανίσκος, ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡ ἀδελφή του, ὁμοῦ δὲ καὶ ὁ πολίταρχος καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ κριτηρίου, οἵτινες ἐδέχθησαν τὸ μαρτυρικόν. Ἰδὼν χειρώνακτα τινὰ νεανίσκον ὅτι ἔκαμε τὸν σταυρόν του ἐνῷ ἐβρόντησε κεραυνὸς, τὸν ὑπέλαβεν ἐπικίνδυνον καὶ μεταμορφωμένον Μοναχὸν (καὶ ὁ Λέβων αὐτὸς ἦτο πρῴην ἱερεὺς), ἐδιώρισε καὶ τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Γυϊλλοτίναν. Μίαν ἡμέραν — διηγεῖται αὐτόπτης τις — ἦτο πανηγυρικὴ καὶ πομπώδης ἀνθρωποσφαγία εἴκοσιν ὀκτὼ προσώπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐσυγκαταριθμοῦντο δεκατρεῖς γυναῖκες ἀπὸ δεκαὲξ ἕως εἴκοσι δύω ἐτῶν ἡλικίας. Νέον κοράσιον, τὸ ὁποῖον εὑρέθη μεταξὺ τῶν θεωρῶν ἀντὶ τῆς ἀῤῥώστου μητρός του (διότι τὸ νὰ

μὴ παρευρεθῇ τις ἐνομίζετο θανάσιμον ἁμάρτημα) ἔπεσεν εἰς λειποθυμίαν, ὅταν φιλινάδα της παρθένος ἐκτυπήθη τόσον δυστυχῶς, ὥστε ὁ δήμιος ἐχρειάσθη νὰ κόψῃ τὴν κεφαλήν της μὲ τὸ μαχαίριον. Τότε ἡ Λέβων καθημένη εἰς ὕψος τι ἐπὶ θρόνου ἐφώναξεν: Ἰδοὺ τέρας Ἀριστοκρατικῆς γυναικός. Πιάσατέ την καὶ φυλακώσατέ την!" Μετὰ δύω ἡμέρας ἠκολούθησεν ἡ δυστυχὴς εἰς τὴν φιλινάδαν της *). Ὁ Λέβων αὐτὸς εὑρίσκετο πάντοτε εἰς τὸ σφαγεῖον καὶ ηὔξανε μὲ τεχνητὰς βασάνους τὰ πάθη τῶν εἰς τὸν θάνατον καθοσιουμένων. Ὅμοιος μὲ τὰ τρομερὰ ὀφείδια τὰ γεννηθέντα εἰς τὴν βρώμαν τῆς μητροπόλεως, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς διὰ συγγράμματος μανιώδους τυπωθέντος πρὸς αἰσχύνην τῆς τυπογραφικῆς καὶ χαλκογραφικῆς τέχνης συνεισέφερεν εἰς ἐξάπλωσιν τῶν κακῶν τῆς μεταπολιτεύσεως, ἔχαιρεν ὁ Λέβων εἰς τοὺς ὀλολυγμοὺς καὶ σπασμοὺς τῶν σφαζομένων. Ἕν νέον κοράσιον, τὸ ὁποῖον ἐστολίσθη τὴν κυριακὴν (πρᾶγμα ἀπαγορευθὲν ἀπὸ τὴν ὀχλοκρατίαν) ἐπρόσταξε καὶ τὸ ὑπῆγαν ὀλόγυμνον εἰς τὴν φυλακήν. Εἰς μίαν ὡραίαν γυναῖκα, ἥτις τὸν επαρακάλει περὶ τῆς ζωῆς τοῦ φυλακωμένου ἀνδρός της, ἐπρόβαλε βραβεῖον τῆς ζητήσεώς της, καὶ ἀφοῦ αὕτη ἐπρόσφερε τὸ θῦμα τῆς πίστεως εἰς τὴν γαμικὴν ἀγάπην, δὲν ἐβάσταξεν αὐτὸς λόγον, ἀλλὰ τὸν εἰς ὀλίγας ὥρας ἐλευθερωθέντα ἄνδρα της ἐφυλάκωσεν ἐκ δευτέρου, καὶ τοὺς ἐθανάτωσεν ἔπειτα καὶ τοὺς δύω, διότι ἡ γυνὴ εἶχεν ὁρμήσειν κατ' αὐτοῦ μὲ μάχαιραν **). Ὅταν τὸ κακὸν τοῦτο ἠκούσθη εἰς τὸ Συμβατήριον, ἐπρόβαλεν ὁ Βαρρέριος νὰ ἐξετασθῇ λέγων: „Ὁ Λέβων σφάλλει τοὐλάχιστον διὰ κάποιαν σκληρότητα!" Εἰς

*) Παρατηρήσεις περὶ τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῶν ἐκστρατειῶν τῶν ἐτῶν 1793—1795. 1797. (χωρὶς ὀνόμασιν τοῦ τόπου τῆς τυπώσεως, ἀλλὰ σύγγραμμα μετριασμένον, ὁμολογουμένως στηριζόμενον εἰς ἰδίαν τοῦ συγγραφέως γνώμην, καὶ βεβαιούμενον διὰ τῆς μετὰ ταῦτα κρισολογίας τοῦ Λέβωνος).

**) Desodoards, Th. B, p. 261 καὶ 262.

ἄλλας πόλεις τῆς Γαλλίας ἐπίσης ἐχύνοντο τόσα δάκρυα καὶ τόσα αἵματα. Εἰς πᾶσαν μίαν ἦτο δημαρχεῖον μὲ κριτὰς, τοὺς ὁποίους ἔστελναν ἢ ἐσύσταιναν οἱ αἱρετοὶ τῶν Παρισίων. Τὸ ὄργανον τοῦ θανάτου, τὸ ὁποῖον ἐφευρέθη πρὸς τιμωρίαν τῆς κακίας, ἐπολλαπλασιάζετο ὡς φαρμακερὸν φυτόν. Ἦτο συνωμοσία τῆς ἀφροσύνης καὶ λύσσης ἐναντίον τῆς ἀθωότητος, τοῦ νοὸς καὶ τῆς ἀρετῆς, ἐπανάστασις τῶν ληστῶν κατὰ τῶν πλουσίων, ὅπου ἐπροέδρευαν ἡ φιλεκδικία καὶ τὰ χαμερπέστατα πάθη. Ἐὰν ὁ Μαρὰτ ἐζήτησεν 280,000 κεφαλὰς, οἱ Ἰακωβῖνοι ὡμίλουν τώρα περὶ μιλιονίων, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ κοπῶσι πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐλευθερίας· πάντοτε ἐγίνετο πιθανώτερον τὸ λεγόμενον ἀπ' αὐτοὺς, νὰ ἀφανίσωσι τὸ ἥμισυ τοῦ ἔθνους διὰ νὰ ζήσῃ τὸ ἄλλο ἥμισυ εὐτυχῶς καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὴν γενεὰν, ἥτις ἐσυνειθίσθη εἰς τὴν βασιλείαν, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ ἡ νεωτέρα τοὺς καρποὺς τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας.

26. Πρόοδος τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν πρὸς ἀφανισμὸν παντὸς πολιτισμοῦ.

Μὲ ὅλα ταῦτα ἐφάνη ἡ παλαιὰ γενεὰ ἀπαραδειγματίστως εὐπειθὴς εἰς ῥάβδον, τὴν ὁποίαν ἐκράτει ἐπάνω της μικρὸς ἀριθμὸς τρελῶν καὶ κακούργων. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔθη καὶ ἡ θρησκεία, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἐπροτίμησαν οἱ λαοὶ καὶ ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ ἀπὸ τὴν ζωήν των, ἐθυσιάσθησαν προθύμως εἰς τῶν τυράννων τὰ προστάγματα. Ποτὲ δὲν ὑπέφερε λαὸς ἄλλος μὲ μεγαλητέραν ὑπομονὴν καὶ σχεδὸν ἀναισθησίαν καὶ χαμέρπειαν ἐφυβριστότερα κακὰ, ὅσον ὁ Γαλλικός. Οἱ ἀδρανέστατοι, διὰ τὴν δουλείαν γεννημένοι Ἀσιανοὶ, οἵτινες μὲ ἀδιαφορίαν στέκονται καὶ σφάζονται διὰ προσταγῆς τοῦ δυνάστου των, δὲν ἤθελαν ποτὲ στέρξειν νὰ τοὺς ἀφαιρεθοῦν αἱ συνήθειαι τῆς ἀρ-

χαίας γλώσσης καὶ διαγωγῆς των, νὰ σφαγοῦν αἱ γυναῖκές των, νὰ πατηθῇ ἡ θρησκεία των, νὰ κρημνισθοῦν τὰ τσαμία των, καὶ μάλιστα ἀπ' ἀνδράρια, τὰ ὁποῖα οὔτε καθὸ γεννημένοι ἡγεμόνες, οὔτε καθὸ ἔμπειροι πολεμισταὶ ἠδύναντο νὰ ἐμπνεύσωσι σέβας, ἀλλ' ἐκ τῆς λάσπης τοῦ ὄχλου, δι' ἀγνώστων ἐκλογέων ἀνυψούμενοι, ἢ ἦσαν πρότερον πάντη ἄγνωστοι, ἢ ἐκαταφρονοῦντο βαθύτατα ἀπὸ τοὺς ὅσοι τοὺς ἐγνώριζαν. Καὶ ταῦτα πάντα συνέβησαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ χρῆσις τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν καθιερόνει ἡ πολυκαιρία καὶ ἡ συνήθεια, μετεβάλθη, καὶ ἀσχημίσθη μὲ νέους καὶ παραξένους σχηματισμοὺς καὶ συντάξεις. Τὸ πληθυντικὸν προσφώνημα (vous) μετέπεσεν εἰς τὸ ἑνικὸν (tu)· ἡ εὐπρέπεια καὶ ἡ κομψότης εἰς τὸ ἔνδυμα καὶ εἰς τὴν συναναστροφὴν μετετράπη εἰς ἀγριότητα καὶ βαρβαρότητα. Τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἐκ πολλοτάτων ἐνιαυτῶν ἦτο τὸ χαριέστατον καὶ εὐπρεπέστατον εἰς τὴν συμπεριφορὰν ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου, δὲν ἐγνωρίζετο πλέον. Αὐτὸ τὸ ὄνομα „Sansculotte," (ἐξεβράκωτος) τὸ ὁποῖον ἔβαλαν εἰς τὸν ἑαυτόν των οἱ δημοκρατικοί, χαρακτηρίζει ἐκανῶς τὴν ἐπικρατοῦσαν ὠμότητα. Ξένοι ἐρχόμενοι εἰς Παρισίους δὲν ἔβλεπαν εἰς τοὺς δρόμους εἰμὴ ἄνδρας λῃστρικοὺς καὶ φονικούς, καὶ γυναῖκας ῥυπαρὰς καὶ ἀναισχύντους· δὲν ἤκουαν, εἰ μὴ ὕβρεις καὶ βλασφημίας κατὰ τοῦ ὑψίστου.

Διὰ νὰ μεταβληθοῦν ὅλα καὶ νὰ μὴ μείνῃ ἴχνος τῆς παλαιᾶς διατάξεως, εἰσήχθη τὸν Ὀκτώβ. 1793 νέα ἡμερολογία. Ἤρχιζε τὴν 22 Σεπτ. 1792, ἥτις ἔμελλε νὰ εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς δημοκρατίας, ἐπειδὴ τὴν 21 Σεπτ. συνήχθη τὸ Συμβατήριον καὶ καθῃρέθη ἡ βασιλεία." Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν — εἶπεν ὁ εἰσαγγελεὺς Φάβριος Ἐγλαντῖνος — ἐπάτησεν ὁ ἥλιος τὸ σημεῖον τοῦ ζυγοῦ καὶ ἔκαμε τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν. Ἡ ἰσημερία ἐσημάνθη εἰς τὸν οὐρανὸν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὁπότε οἱ ἐπίτροποι τοῦ Γαλ-

λικοῦ ἔθνους ἔβαλαν βάσιν ἱερὰν τοῦ πολιτεύματός των τὴν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν ἰσότητα. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἥλιος ἐφώτιζε τοὺς δύω πόλους καὶ κατ' ὀλίγον ὅλην τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν, ὁπότε ἡ λαμπὰς τῆς ἐλευθερίας ἔκαιε μὲ ὅλην της τὴν δόξαν ἐπάνω εἰς τὸν Γαλλικὸν λαόν.“ Τὸ σύμβολον ἐσήμαινεν εὐφυέστατα τὴν ὀλιγοχρόνιον διάρκειαν τοῦ φαντασιώδους βασιλείου τῆς ἰσότητος. Πᾶς ἕνας μὴν περιεῖχε τριάκοντα ἡμέρας, καὶ ἐδιαιρεῖτο εἰς τρία μέρη ὀνομαζόμενα δεκάδας Πᾶσα ἡμέρα ἐδιαιρέθη ὄχι εἰς 24 ὥρας, ἀλλ' εἰς δέκα μέρη, καὶ ἕκαστον τούτων εἰς δέκα ἄλλα μικρότερα. Ἓξ ἐμβόλιμοι ἡμέραι, Σαγκυλοτίδες ὀνομασθεῖσαι, ἦσαν ἑορταὶ ἐθνικαὶ ἱεραὶ εἰς τὴν Ἀρετὴν, Περίνοιαν, Κόπον, Κοινὴν γνώμην, καὶ Ἀμοιβήν· ἡ τελευταία ἦτο μεγάλη ἐθνικὴ ἑορτὴ, ὁπότε ἐδιωρίσθη νὰ ἐπαναλαμβάνεται ὁ ὅρκος „Ζῆν καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.“ Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰ φαινόμενα τῶν καιρῶν. Διὰ τὸ φθινόπωρον: Βενδεμιαῖρος, Βρουμαῖρος, Φριμαῖρος (ἤγουν, Τρυγητὴς, Ὁμιχλιστὴς, Παχνιστής)· διὰ τὸν χειμῶνα: Νιβόσος, Πλουβιόσος, Βεντόσος (Χιονιστὴς, Βροχιστὴς, Ἀνεμιστής)· διὰ τὸ ἔαρ: Γερμινὰλ, Φλορεὰλ Πραιριάρ (Δενδρανοίκτης, Ἀνθιστὴς, Χορτοφόρος)· διὰ τὸ καλοκαίριον: Μεσσιδόρος, Θερμιδόρος, Φρουκτιδόρος (Θεριστὴς, Θερμοδότης, Καρποδότης)· τὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν ἠριθμοῦντο ἀπὸ μιᾶς ἕως τῆς δεκάτης. Ἀντὶ τῶν ἁγίων ἐβάλθησαν σπέρματα, χόρτα, δένδρα, ῥίζαι, ἄνθη, καρποὶ, ζῶα καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, καὶ ἡ ἐπιτροπία ἐκαυχᾶτο ὅτι εἰσήγαγε τὴν ἀναπαύσιμον ἡμέραν ἐκεῖνα τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα εὕρισκεν ὁ ἐργάτης εἰς τὸ ἡμερολόγιον, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔφερεν εἰς τὰς χεῖρας του. Μ' ὅλην τὴν ἐλεεινὴν προσπάθησιν τῶν ψιλῶς μαθηματικῶν νομοθετῶν τοῦ ἡμερολογίου, ὁ κοινὸς λαὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ βαστάξῃ· ἀλλ' εὐθὺς ἀφοῦ ἔλειπεν ὁ φόβος τῆς παρατηρήσεως, ἠρίθμει καὶ ὠνόμαζε καθεὶς τὰς ἡμέρας, καθὼς ἦτο συνειθισμένος *).

*) Παρεκτὸς τοῦ χρόνου ἐπροσδιωρίσθησαν (διὰ ψηφίσματος

Καὶ ἡ παιδεία δὲ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐξωρίσθησαν· διότι, ἐὰν καὶ ἡ ἐπιπολαιότης καὶ μονομέρεια τῶν ἐπιστημόνων τῆς Γαλλίας διὰ τῶν στραβῶν καὶ ἀφῃρημένων ἰδεῶν των ἔφεραν τὴν μεταπολίτευσιν, οἱ νῦν δυνάσται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀμαθεῖς καὶ βάρβαροι, ᾐσθάνοντο ὅτι ἡ πεῖρα ἠδύνατο νὰ διορθώσῃ τὰς στρεβλὰς ἰδέας τῆς Γαλλικῆς φιλοσοφίας, καὶ νὰ τολμήσῃ μεταβολὴν εἰς τὴν ὀχλοκρατίαν. Διὰ τοῦτο ἐκηρύχθη μῖσος καὶ πόλεμος κατὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν σχολείων. Ὄχι μόνον τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀκαδημία καὶ αἱ τῶν σοφῶν ἑταιρεῖαι ἐκαταργήθησαν, ἀλλὰ καὶ οἱ βοτανικοὶ κῆποι, τὸ μουσεῖον, αἱ δημόσιοι βιβλιοθῆκαι ἐβάλθησαν εἰς τὴν ἐφορίαν τῶν αἱρετῶν τῆς ἀνατροφῆς, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Ἔβερτος, Χαυμήττιος, καὶ ὁ μεσότρελος Ἀνάχαρσις Κλώτιος. Τὸν σκοπὸν τοῦ διωγμοῦ τῆς παιδείας ἐξήγησεν ὁ Χαβὸτ, ὅτι αὕτη μὲν φέρει εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν, ἡ δὲ δημοκρατία χρειάζεται καθαροὺς Σαγκυλλότους. Ὁ Βαζίριος ἐπροσπάθησε νὰ σώσῃ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἐπειδὴ ἐχρησίμευσαν πολὺ εἰς τὴν μεταπολίτευσιν. Τελευταῖον ἀπεφασίσθη νὰ φροντίζουν οἱ αἱρετοὶ τῆς παιδείας περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων μὲ παραγγέλματα ἠθικὰ προσκολλώμενα εἰς ὅλους τοὺς τοίχους τῆς πόλεως. Καὶ ἡ μὲν νομιζομένη τυραννία τῶν βασιλέων εἶχεν ἀνοίξειν εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἀμέτρων βοηθημάτων πηγὰς, καὶ ἡ ἐκκλησία εἰς τοὺς νομιζομένους χρόνους τοῦ σκότους ἐφρόντιζε μὲ θρησκευτικοὺς σκοποὺς περὶ τῆς παιδείας τῶν παίδων. Ἡ δὲ σοφία τῆς σοφωτάτης πασῶν τῶν ἑκατονταετηρίδων ἀνέτρεψεν ὅλον τὸ οἰκοδόμημα τῆς παιδείας καὶ ἠφάνισεν ὅλα τὰ μέσα της μὲ ἓν κτύπημα, καὶ ὅλους τοὺς διδασκά-

τοῦ Συμβατηρίου 7 Ἀπριλίου 1795) καὶ τὰ μέτρα, βάρη καὶ νομίσματα ὁμαλῶς κατὰ τὸ δεκαδικὸν σύστημα· μεταβολὴ, ἥτις ἔφεξῆς ἐβαττάχθη ὡς ὠφέλιμος. — Τὸ δημοκρατικὸν ἡμερολόγιον κατηργήθη διὰ νόμου τὴν 1 Ἰανουαρίου 1806.

λους της διεπέρασε διὰ τῆς Γυϊλλοτίνης: „Σᾶς ἴδα ὅλους ἀφανιζομένους —λέγει ἕνας αὐτόπτης τῆς μεταπολιτεύσεως *)—Κονδορκέτον, Καμφόρτιον, Φλωριανὸν, Βὶκ Δαζὺρ, ἄνδρας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα θέλουν μείνειν πολύτιμα εἰς ὅλους τοὺς φιλεπιστήμονας. Ὁ Καμφόρτιος, εἷς τῶν ἀποστόλων τῆς μεταπολιτεύσεως, ἠλευθηρώθη ἀπὸ τὴν στυγερὰν θέαν της, μὲ τὴν αὐτοφονίαν. Ὁ Φλωριανὸς ἀπέθανεν εἰς τὴν φυλακὴν, ὁ Βὶκ Δαζὺρ ἀπὸ παραφροσύνην. Καὶ ἐσεῖς ἐθυσιάσθητε, Βαϊλλῦ, Δητρίχιε, Λιγκουέτιε, Βαρναΰϊε, Λαβοισιέριε, Ῥουχέριε, Ἀνδρέα Χενιέριε, ἐθυσιάσθητε, ἐπειδὴ δὲν ἐπιστεύσατε εἰς τὸν Μαράτ." Ὁ Λαβοισιέριος ἐζήτησε διορίαν δύω ἑβδομάδων διὰ νὰ τελειώσῃ χημικόν τι πείραμα· τὸν ἀπεκρίθησαν, ὅτι δὲν χρειάζονται πλέον χημικοὺς, καὶ τὸν ἐξαπέστειλαν εἰς τὸν θάνατον. Ὁ Ῥουχέριος, ποιητὴς τοῦ ποιήματος „οἱ μῆνες" ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν φυλακὴν μὲ τὴν ἀνατροφὴν ἑνὸς τέκνου του. Τὸ ἔστειλεν εἰς τὸν οἶκον, ὅταν ἐσύρετο εἰς τὸ σφαγεῖον, καὶ τοῦ ἔδωκε καὶ τὴν εἰκόνα του, ζωγραφημένην εἰς τὴν φυλακὴν ἀπὸ ζωγράφον τινὰ, διὰ νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὴν μητέρα του. Ὑποκάτω τῆς εἰκόνος ἔγραψε τοὺς ὡραίους στίχους:

Objets charmants et doux, ne vous étonnez pas,
Si quelque air de tristesse obscurcit mon visage.
Lorsqu'un crayon savant dessinoit cette image,
J'attendois l'échafaud et je pensois à vous.

Φιλτάτη μου, μὴ ἀπορῇς, ἐὰν συννεφιάζῃ
ἡ ὄψις τοῦ προσώπου μου, καὶ σκοτεινὰ κυττάζῃ.
Ζωγράφος ὅταν ἔβλεπε κ' ἔγραφε τὴν μορφήν μου,
ὁ δήμιος μ' ἐπρόσμενε, καὶ σ' εἶχες τὴν ψυχήν μου.

Ὁ Χενιέριος εἶχεν ἀδελφὸν εἰς τὸ Συμβατήριον, ὅς τις μὲ μίαν λέξιν ἠδύνατο νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ· ἀλλὰ τὴν λέξιν ταύτην ἀπέφυγε φοβούμενος μὴ δυσαρεστήσῃ τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον, καὶ ὁ Χενιέριος ἐσφάγη, διότι ἦτο φίλος τοῦ Βρισσότου καὶ Κονδορκέτου. Καὶ

*) Desodoards, Th. II, Abschn. 2, Nro. 40.

τόσον μεγάλη ἦτο ἡ κενοδοξία, ἢ τόσον μέγα τὸ κράτος τῆς λήθης τῶν πρὸ μικροῦ παρελθόντων, ὥστε τὰ ἐπαναστατικὰ δόγματα εὕρισκαν φίλους πάντοτε περισσοτέρους, καὶ ἐκείνους προσέτι, οἵτινες ἐμίσουν θανασίμως τὰ δόγματα ταῦτα.

Δὲν ἦτο ἱκανὸν, ὅτι ἐκρήμνισαν ὅλην τὴν ἠθικὴν καὶ παιδείαν· ἠθέλησαν νὰ ἀφανίσουν καὶ τὰ λείψανα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ νὰ στερεώσουν τὴν ὑλικὴν καὶ παχυλὴν πολιτείαν ἐξῃρημένην ἀπὸ πάντα ὑψηλότερον καὶ ἱερώτερον σκοπόν. Ἀκόμη ὑπῆρχεν ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία μὲ τὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν τῆς ἔδωκεν ἡ συνταγματικὴ συνέλευσις· ἀκόμη ἱερουργεῖτο ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς ἐνόρκους ἱερεῖς· καὶ μ' ὅλον ὅτι οἱ μὲν εὐλαβεῖς τὴν ἐθεώρουν μὲ λύπην, ὅτι ἔχασε τὰ ἱερὰ δίκαιά της, οἱ δὲ ἀδιάφοροι τὴν ἐκαταφρόνουν, οἱ ὀχλαγωγοὶ τὴν ἐπερίπαιζαν ὡς λείψανον ἀρχαίας τάξεως, εὑρίσκετο ὅμως χριστιανικὴ θρησκεία, ἡ ὁποία ἐδυσαρέστει εἰς τὴν ὑλοφροσύνην. Διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη ὁ κρημνισμὸς τῆς ἐκκλησίας. Τὴν ἀρχὴν ἔκαμε ψήφισμα ἐκδοθὲν τὴν 3 Νοεμβ. 1793, τὸ ὁποῖον ἐκήρυττεν ὅλα τὰ κτήματα καὶ χρήματα καὶ πολύτιμα σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν ἰδιοκτησίαν τοῦ λαοῦ, καὶ τὰ ἐδήμευε. Τὴν 7 Νοεμβρίου ἐστάθη ἔμπροσθεν τῶν καγκέλλων ἐπιτροπία τῆς νηπίου ἀνθρωπότητος. Ἦσαν δὲ ὁ Ἔβερτος μὲ τοὺς βοηθούς του ἐκ τῶν συναρχείων καὶ τῶν κοινῶν τῶν Παρισίων, εἰς τοὺς ὁποίους ἠκολούθουν Γοβὲτ ὁ συνταγματικὸς ἐπίσκοπος τῶν Παρισίων καὶ πολλοὶ ἱερεῖς. Ἐνόμιζε καθεὶς ὅτι μέλλουν νὰ φυλακωθοῦν, ἕως οὗ ὁ Γοβὲτ, ἄνθρωπος ἑβδομηκοντούτης, τοὺς ὡμίλησεν ἐν ὀνόματι τῶν συναδελφῶν του, ὅτι ἀνέβη τὴν ἐπισκοπικὴν καθέδραν τῶν Παρισίων ὑπακούσας εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι δὲν ἠπάτησε κατὰ τοῦτο μόνον τὴν ποίμνην του, καθότι τὴν ἐδίδαξε νὰ ἀγαπᾷ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα. Τώρα ὅμως, ὁπότε ἡ μεταπολίτευσις εἶναι εἰς τὸ τέλος, τώ-

ρα, ὁπότε ἡ ἐλευθερία τρέχει μὲ γιγαντιαῖα βήματα, ὁπότε ὅλα τὰ αἰσθήματα ἡνώθησαν εἰς ἕν, ὁπότε ἄλλη λατρεία δὲν εἶναι δικαία εἰμὴ ἡ τῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας, τώρα παραιτεῖ τὴν διακονίαν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ καταθέτει εἰς τὸ συναρχεῖον τοῦ Συμβατηρίου καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἐπίτροποίτου τὰ κυρωτικὰ τῆς ἱερωσύνης των γράμματα." Μέγας ἔπαινος ἐβρόντησεν ἀπ' ὅλην τὴν συνέλευσιν, ὁ πρόεδρος μὲ πομπώδεις λέξεις ἐδόξασε τὸν θρίαμβον, τὸν ὁποῖον πανηγυρίζει σήμερον ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ φωτισμὸς, καὶ ἠσπάσθη ἀδελφικῶς τὸν ἐπίσκοπον, ἐνῷ τοῦ ἔδωκε τὸν Ἰακωβινικὸν πῖλον. Τότε διηγέρθη ἅμιλλα μεταξὺ τῶν ἱερέων βεβαιονόντων, ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἐδίδασκαν εἰμὴ παραμύθια, καὶ ἐπλάνων τὸν λαόν. Τινὲς δὲ ἐξέσχισαν ἐπίτηδες τὰ σύμβολα τοῦ ἱερατείου καὶ τὰ ἐκαταπάτουν μὲ τοὺς πόδας των. Καὶ ὁ τοῦ Συμβατηρίου δὲ ἀντιπρόσωπος Ἰουλιανὸς ἐκ Τολώσης εἶπεν ὅτι μέχρι τοῦδε ἦτο Προτεσταντικὸς ἱερεὺς, τώρα ὅμως παραιτεῖται τὴν ἱερωσύνην του. Εἰς τὸ ἑξῆς τὸ ἱερὸν τῶν νόμων εἶναι ὁ ναός του, ἡ ἐλευθερία θεός του, λειτουργία του ἡ πατρὶς, καὶ εὐαγγέλιόν του τὸ πολιτικὸν σύνταγμα.

Ἡ διαρπαγὴ τῶν ναῶν, ἥτις εἶχεν ἀρχίσειν πρότερον, ἐπεταχύνετο τώρα μὲ βοήθειαν τῶν ἱερέων. Οὔτε θυσιαστήρια, οὔτε τάφοι ἔμειναν ἀπείρακτοι· ἁμάξια φορτωμένα μὲ σκεύη ἐκκλησιαστικὰ καὶ καμπάνας ἤρχοντο καθημερινῶς εἰς Παρισίους, καὶ οἱ ἁρπάζοντές αὐτὰ Ἰακωβῖνοι ἔστεκαν ἔμπροσθεν τοῦ Συμβατηρίου φωνάζοντες βλασφημίας κατὰ τῶν ἱερῶν. Ἐστόλισαν ἕνα γάδαρον μὲ ἀρχιερατικὰ καὶ ἱερατικὰ ἄμφια, καὶ τὸν ἔφεραν ἔμπροσθεν τῶν ἱερῶν σκευῶν. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγ. Ῥόχου ἀνέβη ἐπ' ἄμβωνος ἕνας νῦν μὲν σκηνικὸς ὑποκριτὴς, πρώην δὲ ἱερεὺς καὶ μὲ μεγάλας βλασφημίας ἔκραζε τὸν Θεὸν νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὕπαρξίν του, καὶ ἐὰν ζῇ, νὰ κάμῃ τὴν

ἐκδίκησιν. Καὶ αἱ βεβηλώσεις αὗται τῆς θρησκείας δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς Παρισίους, ὅπου ὁ ὄχλος ἦτο προητοιμασμένος εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν χωριατῶν ἐγίνοντο ἐκκλησιαστικὰ τρόπαια διὰ νὰ προτεθοῦν εἰς τὸ Συμβατήριον, καὶ τὰ πενιχρὰ στολίσματα τῶν χωρικῶν ἐκκλησιῶν ἐγίνοντο ἅρπαγμα τῶν Ἰακωβίνων, καθὼς καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἡμετέρας δεσποίνης. Ὁ λαὸς δὲν ἀντέστεκε. Μὲ μωρὰν ζάλην ἄφινε τὰ ἀντικείμενα τῆς εὐλαβείας του καὶ ἀπὸ δουλικὸν φόβον θανάτου ἐβοήθει τοὺς ἀτιμαστὰς τῆς ἐκκλησίας *). Μίαν ἡμέραν ἴδε τις πολλοὺς χωριάτας φέροντας ἱερὰ σκεύη, τὰ ὁποῖα ἐβεβηλόνοντο μὲ αἰσχροτάτας μεταχειρίσεις, καὶ λείψανα τῶν ἀπὸ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας τιμωμένων ἁγίων, καὶ ἐπαρατήρησεν εἰς τὰ πρόσωπά των τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως, μὲ τὴν ὁποίαν ἐβαπανίζοντο οἱ ταλαίπωροι οὗτοι ἄνθρωποι. Ὅσα ξύλινα σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἠρέθιζαν τὴν πλεονεξίαν, ἐσωρεύθησαν καὶ ἐκάησαν, καὶ ὁλόγυρα τῆς πυρκαϊᾶς ἐγίνετο πάντοτε ὁ καρμανιολικὸς χορός. Καὶ εἰκόνες δὲ εὑρισκόμεναι εἰς τὸ ὕπαιθρον πλησίον δένδρων ἐκρημνίσθησαν μαζὴ μὲ τὰ δένδρα, τὰ ὁποῖα ἀνέπαυαν εἰς τὰς σκιάς των εὐλαβεῖς ὁδοιπόρους. Τὸ μικρότατον σημεῖον θρησκευτικῆς πράξεως ἦτο ἔγκλημα θανάσιμον. Ἠναγκάζοντο οἱ ἄνθρωποι νὰ χόνωσιν εἰς τὴν γῆν εὐχολόγια, εἰκόνας, σταυροὺς μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιμέλειαν, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ λησταὶ ἐπαράχοναν τὰ ἁρπάγματά των. Ἐχάνετο εἰς ὅντινα εὑρίσκετο σκεῦος μὲ ἁγιασμοῦ ὕδωρ **). Εἰς Ἀτρέβατον ἐφονεύθη ἑβδομηκοντούτης γέρων, μόνον διότι ἐπροσευχήθη ***).

*) Lacretelle, Precis de la revolution, Tom. II.

**) La Harpe, sur le fanatisme dans la langue révolutionnaire, p. 12. 68.

***) Ἐφημερὶς „Γαλλία" 1801. Τμ. 9, σελ. 73. Πολλὰ παράξενον εἶναι, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐδιώχθη ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία. Οἱ Προτεστάνται ὑπεφέρθησαν ἕως τὸν Ἰούνιόν του ἀψϟδ' ἔτους.

Ἀλλὰ τὸ κακούργημα ταύτης τῆς ἐρημώσεως ἔμελλε νὰ σκιασθῇ μὲ τὸ μεγαλήτερον νέας θρησκείας. Οἱ κρημνισταὶ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐφεύρηκαν τὴν λατρείαν τοῦ λογικοῦ καὶ τὴν ἑώρτασαν πρώτην φορὰν τὴν 10 Νοεμβ. 1793 εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἡμετέρας δεσποίνης. Μία διαβόητος πόρνη ἐφέρθη ἐπὶ ἁμάξης μεσόγυμνος ὡς εἰκὼν τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐκεῖ ἐτιμήθη μὲ ὕμνους καὶ θυμιάματα. Ἔπειτα προπορευομένου τοῦ Χαυμηττίου ὑπῆγεν ἡ πομπὴ εἰς τὸ ἐθνικὸν Συμβατήριον. Ἦσαν Ἰακωβῖνοι κοκκινόσκουφοι καὶ πόρναι στολισμέναι μὲ τριχρόους ταινίας καὶ ἄνθη· τὰ πατριωτικὰ τραγῴδια, τὰ ὁποῖα ἔψαλλαν, ἐσυνωδεύοντο ἀπὸ διαφόρους μουσικοὺς χορούς. Ἔπειτα ἐφάνη ἡ θεὰ τοῦ λογικοῦ, καλυμμένη, καὶ φερομένη ὑπὸ τεσσάρων εἰς θρονίον περιπλεγμένον μὲ δρυΐνους κλάδους. Κατατίθεται ἔμπροσθεν τῶν κιγκλίδων ἀντικρὺ τοῦ προέδρου, καὶ ὁ Χαυμήττιος ἀρχίζει τὸν λόγον του: „Ἡ θεοβλάβεια ἔφυγε· παρεχώρησε τὸν τόπον της εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, εἰς τὴν Ἀλήθειαν, εἰς τὴν Δικαιοσύνην· οἱ σκαρδαμύττοντες ὀφθαλμοί της δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑποφέρωσι τὴν λαμπρότητα τοῦ φωτὸς πλέον. Ἐξουσιάσαμεν ἡμεῖς τὸν ναὸν, τὸν ὁποῖον ἀφῆκε, καὶ ἐδώκαμεν εἰς αὐτὸν νέον προσδιορισμόν. Κατὰ πρῶτον ἐφάνη ὁ λαὸς τῶν Παρισίων σήμερον εἰς τοὺς Γοτθικοὺς ἐκείνους θόλους, οἱ ὁποῖοι πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἀντήχαυν τὴν φωνὴν τῆς ἀπάτης, καὶ τελευταῖον ἀντήχησεν ἐξ αὐτῶν τὸ ὄνομα τῆς ἀληθείας. Ἐκεῖ ἐπροσφέραμεν θυσίας εἰς Ἐλευθερίαν, Ἰσότητα καὶ Φύσιν. Ὄχι κενὰς εἰκόνας, ἀλλ' ἀριστούργημα τῆς φύσεως ἐκλέξαμεν διὰ νὰ παραστήσωμεν τὴν Φύσιν, καὶ ἡ ἁγία αὕτη εἰκὼν ἀνέφλεξεν ὅλων ἡμῶν τὰς καρδίας. Μία μόνη προσευχὴ, μία μόνη δέησις ἠχολόγει πανταχόθεν. Κανεὶς ἱερεὺς, κανεὶς Θεὸς ἄλλος δὲν ἦτο, εἰμὴ τοὺς ὁποίους μᾶς παραγγέλλει ἡ Φύσις! Θνητὲ, παῦσαι νὰ τρέμῃς τὸν ἀνίσχυρον κεραυνὸν Θεοῦ,

τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ἡ φαντασία σου! μὴ γνωρίσῃς ἄλλον Θεὸν, εἰμὴ τὸ λογικὸν, τοῦ ὁποίου τὸ εὐγενέστατον καὶ καθαρώτατον εἰκόνισμα σᾶς δείχνω σήμερον ἐγώ.“ Ταῦτα λέγων ὁ ἱερεὺς τῆς ἀναισχυντίας ἐξεκάλυψε τὴν θεάν του, ἥτις ἐπροσκαλέσθη ἔπειτα, ἐκάθισε πλησίον τοῦ προέδρου καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν γραμματέων μὲ μεγαλοφώνους εὐφημίας τὸ ἀδελφικὸν φίλημα. Κατὰ τοῦ Χαυμηττίου τὸ πρόβλημα ἡ Μητροπολιτικὴ ἐκκλησία καθιερώθη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ λογικοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους ἐδιώρισεν ὅλη ἡ συνέλευσις τῶν νομοδοτῶν νὰ ψαλθῇ εὐθὺς εἰς τὸν νέον ναὸν ὕμνος τῆς ἐλευθερίας ποιηθεὶς ἀπὸ τὸν Χενιέριον, ὅστις ἐτελείονε μὲ τὴν προτροπὴν εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς ὑπὲρ ἐλευθερίας νὰ ἁγιάσωσι τὸν τρόμον, καὶ ὁ τελευταῖος σκλάβος νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν τελευταῖον βασιλέα εἰς τὸν τάφον.

Πολλοὺς μῆνας κατὰ συνέχειαν ἐπανελήφθη ἡ κωμῳδία αὕτη ὄχι μόνον εἰς τοὺς Παρισίους, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Γαλλίας· αἱ ἐκκλησίαι ἔγειναν θέατρα ἀτιμοτάτων σκηνῶν. Νέαι τιμημέναι παρθένοι ἠναγκάζοντο νὰ συγχορεύωσιν ἐκεῖ μὲ πόρνας. Τὸ βαρύτατον θῦμα ἐφυλάττετο διὰ τὴν δειλὴν καλλονήν· ἡ θεὰ τοῦ λογικοῦ ἐπαριστάνετο μὲ τοιοῦτον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐνέπνεεν ἀμηχανίαν καὶ εἰς τὰς θεατρικὰς ὀρχηστρίδας τῶν Παρισίων. Τὸ πρόσωπον τοῦτο ὄχι σπανίως ἐδίδετο εἰς δυστυχεῖς ὀρφανὰς, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς πρὸ ὀλίγου ἐγυϊλλοτινίσθησαν, καὶ πολλοὶ ἐπίτροποι τοῦ Συμβατηρίου ἐπενόουν τρόπους νὰ καλλύνωσι τὴν ἀναίσχυντον ἑορτὴν ταύτην διὰ τὴν ἡδονὴν τῶν ἑορταζόντων.

Ἡ φατρία, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξήρχετο ἡ παραφροσύνη αὕτη, ἐπλησίαζε μὲ ταχέα βήματα εἰς τὴν κορυφὴν τῆς μεταπολιτεύσεως. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐξυψόνει τὸν ἄνθρωπον ὑπεράνω τῆς κτηνώδους ὑπάρξεως, τὸ ἐξήγησαν οἱ φιλόσοφοι ἀπάτην καὶ πλάνην, καὶ ἡ ἐκ

τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἐξελθοῦσα νομοδοσία ἔκαμεν ὅλα τὰ δυνατά της νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὴν ἱερὰν αἰδῶ καὶ τὸν φόβον ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα, ὑψηλὰ καὶ ἅγια, τὰ ὁποῖα εἶναι ἔμφυτα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ στερεωμένα ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν χιλιοετηρίδων. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ θρόνου ἐπροστάχθη νὰ κρημνισθῶσιν ὅλα τὰ μνημόσυνα τῆς βασιλείας· μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τῆς ἐκκλησίας, ἐκαταδίκασεν ἡ μανία εἰς τὸν αὐτὸν ὄλεθρον ὅλα τὰ ἱερὰ μνημεῖα. Δὲν ὑπῆρχε πλέον εἰκὼν οὐδὲ ζωγράφημα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐκατακρίνετο ὡς βασιλικὸν, ἀριστοκρατικὸν, δεισιδαιμονικόν. Ὁ Ἰακωβῖνος Δαβὶδ δὲν ἠδυνήθη νὰ προστατεύσῃ τὰ τεχνουργήματά του κατὰ τῶν τυράννων, καὶ νὰ μὴ θρηνήσῃ τὴν ἀπώλειαν πολλῶν ἀριστουργημάτων τῆς ζωγραφικῆς τέχνης. Ὡμιλεῖτο ἤδη ἀπ' ὅλους, ὅτι πρέπει νὰ καῇ τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ βιβλιοθήκη, ἐπειδὴ ἡ ἱστορία ὅλου τοῦ κόσμου δὲν ἔχει νὰ δείξῃ τι, τὸ ὁποῖον εἶναι ὅμοιον μὲ τὴν Γαλλικὴν μεταπολίτευσιν. Εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ψήφισμα προστάζον τὴν ἄνοιγὴν καὶ καταστροφὴν τῶν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγ. Διονυσίου εὑρισκομένων βασιλικῶν τάφων, διεύθυνε τὴν θηριώδη μανίαν ἀπὸ τὰ πτώματα τῶν νεοσφάκτων κατὰ τῶν ἡσυχαστηρίων τῶν πρὸ πολλοῦ ἀναπαυομένων νεκρῶν. Τὰ λείψανα τῶν βασιλέων ἐξεχώθησαν ἀπὸ τὰς θήκας, ἠτιμάσθησαν καὶ ἐῤῥίφθησαν εἰς μεγάλους λάκκους, καὶ αὐτὰ τὰ κόκκαλα Λοδοβίκου τοῦ ΙΒ' καὶ Ἐῤῥίκου τοῦ Δ' ἐσκορπίσθησαν, καὶ μόνον τὸ σῶμα τοῦ Τυρεννίου ἐφυλάχθη διὰ νὰ ταμιευθῇ εἰς τὸ Μουσεῖον ὡς πρᾶγμα ἀξιοπαρατήρητον. Τὸ παράδειγμα τοῦτο πάραυτα διεδόθη εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ μάλιστα εἰς τὸ Γριγνιάνον, ὅπου ἠτιμάσθη τὸ σῶμα τῆς περιφήμου ἐπιστολογράφου Σεβιγνέ. Τοιαῦτα ἀθεμιτουργήματα διήγειρεν ἐπίτηδες ἡ ὑλοφρονητικὴ φιλοσοφία, ἥτις ἤθελε νὰ καταβιβάσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν τῶν κτηνῶν

τάξιν *). Ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ἐντελῶς τὰς φατριαστικὰς ἀγγελίας, τὸ κοινὸν τῶν Παρισίων ἐμεταχειρίζετο τὰ κρέατα τῶν θανατουμένων εἰς τροφὴν τῶν φυλακωμένων. Καὶ ὅμως ἐμπορεῖ τις νὰ ἐρωτήσῃ. Διὰ τί ἄνθρωποι τοιοῦτοι νὰ μὴ κάμουν καὶ τὴν βδελυρίαν ταύτην, ἥτις κατὰ τὴν θεωρίαν των ἠδύνατο νὰ εἶναι φιλοσοφικὴ ἐξύψωσις ὑπεράνω τῆς προλήψεως τῶν κοινῶν ἀνθρώπων; Καὶ ὅμως κατὰ τὸ 1784 ἔτος ἕνας Γάλλος οἰκονόμος ἐπρόβαλε νὰ κατασκευάζωνται διφθέραι ἀπὸ ἀνθρώπινα δέρματα καὶ ἀπὸ λίπος ἀνθρώπων νὰ χύνονται κηρία, καὶ τὸ 1787 ὁ ὑπὸ πολλῶν ὡς ἐνάρετος ἐπαινεθεὶς Ῥολάνδος ἐπρόβαλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Λουγδούνου σχέδιον νὰ ἐκβάλλεται ἀπὸ τὰ δέρματα τῶν ἀνθρώπων ἔλαιον πρὸς φωτισμὸν τῶν οἰκημάτων καὶ τῶν δρόμων. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐβεβαιώθη τὸ πρὸ πολλοῦ ἀκατανόητον λεγόμενον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐμπορεῖ νὰ ἐκφυλισθῇ εἰς ἄγριον ὄν, τὸ ὁποῖον ἀγριώτατον τῶν ἀγρίων θηρίων γινόμενον κατατρώγει τὸ ὁμόφυλόν του· καὶ τοῦτον τὸν κρημνισμὸν ἐνήργει ὄχι ἡ ὠμότης, ἡ θυγάτηρ τῆς ἀνάγκης καὶ πεῖνας, ἀλλὰ τὸν ἐγέννησεν ἡ σοφία τῶν πλουσίων καὶ εὐγενῶν Γάλλων, οἵτινες ἀπὸ ψευδοπαιδείαν καὶ ἐπιπόλαιον κρίσιν τῆς ἀνθρωπότητος κατεπάτησαν καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα δίκαια.

Τὰ θρησκευτικὰ λοιπὸν καὶ ἠθικὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς ἠφανίσθησαν, καὶ ἔμειναν μόνον τὰ καθαρῶς πολιτικά, ἀλλ' ἐφάνη, ὅτι καὶ ταῦτα χωρὶς ἐκείνων δὲν βαστάζονται. Ἡ ἰδιοκτησία, μ' ὅλον ὅτι διὰ πολλῶν νόμων τῶν Ἐθνικῶν συνελεύσεων ἡγιάσθη, ἀνάγκη ἦτο νὰ φανῇ εἰς τοὺς ἰσωτὰς Γάλλους ἐπίσης παρανόμημα καθὼς ἡ εὐγένεια καὶ ἡ βασιλεία. Διὰ τοῦτο ἔγραφεν ἔπειτα ὁ Ἰακωβῖνος Βαβώφιος πρὸς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος πάντη συμφώνως μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ἰσότητος, ἐὰν καὶ πρὸς ὄλεθρόν του: „Ἐξ ἀμνημονεύτων χρό-

*) Tableau des prisons, Tom. IV, p. 164.

νων μᾶς ἐπαναλαμβάνεται ὁ ψευδὴς λόγος: Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἰσάλληλοι, καὶ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων καταθλίβει τὸ ἀνθρώπινον γένος ἡ τερατωδεστάτη ἀνισότης. Ἡ ἰσότης δὲν ἦτο ἄλλο τίποτε, εἰμὴ ὡραία καὶ ἄκαρπος ποίησις τῶν νόμων. Ἡμεῖς ζητοῦμεν τώρα ἢ τὴν πραγματικὴν ἰσότητα ἢ τὸν θάνατον. Θέλομεν νὰ τὴν ἔχωμεν εἰς τὸ μέσον μας καὶ εἰς τοὺς οἴκους μας. Ἂς χαθῶσιν ὅλαι αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, ἐὰν μόνον σώζεται ἡ πραγματικὴ ἰσότης. Νομοδόται καὶ ἡγεμόνες, πλούσιοι καὶ ἰσχυροὶ κτήτορες! εἰς μάτην προσπαθεῖτε νὰ ματαιώσητε τὸ ἱερόν μας ἐγχείρημα, ἐνῷ μᾶς κατηγορεῖτε, ὅτι ζητοῦμεν γεωργικὸν νόμον. Γεωργικὸς νόμος ἢ ἴση διανομὴ τῶν ἀγρῶν ἦτο στιγμιαία ἐπιθυμία στρατιωτῶν τινῶν χωρὶς ἀρχάς, σωροῦ ἀνθρώπων ἐλαυνομένων πλέον ἀπὸ τυφλὴν ὁρμὴν παρὰ ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον ὁδηγουμένων· ἡμεῖς δὲ ἀποβλέπομεν εἰς σκοπὸν ὑψηλόν, εἰς γενικὴν εὐτυχίαν καὶ κοινότητα τῶν ἀγαθῶν. Καμμίαν ἰδίαν κτῆσιν ἀγρῶν δὲν θέλομεν πλέον· εἰς κανένα δὲν ἀνήκει ἡ ἐπικράτεια τῆς γῆς. Ζητοῦμεν τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς γενικήν· οἱ καρποί της ἀνήκουσιν εἰς ὅλους. Ὕπαγε εἰς τανάθεμα κατηραμένη διαφορὰ μεταξὺ πλουσίου καὶ πτωχοῦ, μεταξὺ μεγάλου καὶ μικροῦ, μεταξὺ κυρίου καὶ δούλων, μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ ἡγεμονευομένων! Καμμίαν ἄλλην διαφορὰν δὲν γνωρίζομεν εἰμὴ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ γένους!" *)

Μὲ τὴν ἔννοιαν τούτων τῶν ἀρχῶν ἀπεκρίθη ὁ Κούθων εἰς τοὺς ἐκ Λουγδούνου ἐμπόρους, οἵτινες τὸν ἐπαρακάλουν νὰ σώσῃ τὴν ἐμπορίαν των: „Δὲν θέλομεν πλέον ἐμπορίαν! ἡ ἐμπορία γεννᾷ πλοῦτον· ὁ

*) Extrait des pieces trouveés chez Baboeuf, τυπωμένον καὶ εἰς τὴν ἐφημερίδα „Γαλλία," 1797. Τὸ ἐγχείρημα τούτου τοῦ Βαβωφίου πίπτει δύω ἔτη μετέπειτα, ἐπὶ τῶν Διευθυντῶν, ὅταν ὁ τίμιος οὗτος φαντασιοκόπος ἴδε τὸν ἑαυτόν του παντελῶς ἠπατημένον εἰς τοὺς ἰσωτικοὺς ὀνείρους του. Ἀλλ' αἱ ἰδέαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγεμίσθη, ἀνήκουσιν ἐνταῦθα.

πλοῦτος διαφθορὰν τῶν ἠθῶν· αὕτη δὲ κρημνίζει τὴν δημοκρατίαν!" Καὶ συμφώνως μὲ τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐπαράγγελλεν ὁ Κολλὸτ Ἑρβοᾶς τοὺς πληρεξουσίους του. „Ὅλα εἶναι συγχωρημένα εἰς τοὺς ἐνεργοῦντας πρὸς ὄφελος τῆς δημοκρατίας. Ἀπαρνεῖται τὴν φύσιν πᾶς ἕνας, τοῦ ὁποίου δὲν βράζει τὸ αἷμα ὅταν ἀκούῃ πλοῦτον καὶ ἀφθονίαν. Πράξατε μεγάλα· λάβετε ὅλα τὰ περιττὰ, ὅσα ἔχουν οἱ πολῖται· βοηθήσατέ μας νὰ ἐκτελέσωμεν μεγάλους σκοπούς. Δὲν πρέπει νὰ παρατηρῆτε μήτε ἡλικίαν, μήτε γένος, μήτε συγγένειαν. Μὴ σέβεσθε, εἰμὴ μόνους τοὺς Σαγκυλλότους!" *)

Τοιοῦτοι λόγοι κατὰ καιροὺς ἀνῃρέθησαν μὲν, καὶ ἐπεριωρίσθησαν, ἢ εἰς φατρίας κρημνισθείσης μετόχους, ὡς εἰς τὸν Βαβώφιον, ἐτιμωρήθησαν· ἀλλ' ἡ ἀντίφασις ἦτο ὀφθαλμοφανεστάτη. Διότι πῶς ἠδύνατο νὰ συμβιβασθῇ ἰσότης μὲ τὴν ἰδιοκτησίαν; ἡ μεταπολίτευσις πρὸς ὄφελος τῆς ἐλευθερίας ἐτυράννει, καὶ διὰ τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν μετέβαλε τοὺς πλουσίους τοῦ ἔθνους εἰς τὴν σχέσιν τῶν πτωχῶν, καὶ ὅλον τὸ ἔθνος εἰς τὴν σχέσιν τῶν κακούργων.

---

27. Ὁ Δάντων καὶ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ἀγωνίζονται κατὰ τῶν ὑπερεπαναστατικῶν. (1794).

Αἱ μὲν χαμερπεῖς ψυχαὶ τῶν Ἰακωβινικῶν ἀρχηγῶν καὶ φωνασκῶν ἀνέπαυσαν τὴν φυσικήν των κλίσιν διὰ ταύτης τῆς μεταβάσεως ἐκ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως εἰς τὴν ἀγριότητα τῶν ἀνθρωποφάγων, καὶ ἠρέσκοντο εἰς τὴν αὔξουσαν ἐξουσίαν τῆς παραφροσύνης καὶ βδελυρίας. Ὄχι δὲ καὶ οἱ θεωρούμενοι κυρίως διευθυνταὶ τῆς μεταπολιτεύσεως, ὁ Δάντων καὶ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος. Εἰς τὸν φιλήδονον ἐκεῖνον ἄνθρωπον, ὅς τις μὲ ἰσχυρὰν

*) Rapport de la Commission des Vingt-un, et Lally-Tollendal Défense des Emigrés Français, p. 115 et 116.

γλῶσσαν καὶ μὲ πράξεις σταθερὰς ἔκαμε τὰ κεφάλαια τῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ ἐκίνησε τὴν μηχανὴν τοῦ αἱματηροῦ κυβερνήματος, διηγέρθη τώρα τὸ αἴσθημα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἐπιθυμίας νὰ στήσῃ τὴν μάχαιραν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἠθέλησε νὰ στερεώσῃ τὴν δημοκρατίαν, ὄχι νὰ σφάξῃ ὅλους τοὺς Γάλλους. Κατὰ δυστυχίαν ἐξηντλήθη ἡ δύναμίς του εἰς τὴν καθίδρυσιν τοῦ κακοῦ καὶ εἰς τὴν κατάχρησιν τῶν μιλιονίων, τὰ ὁποῖα συνέῤῥευσαν εἰς αὐτὸν λειτουργὸν ὄντα καὶ ἐπίτροπον τοῦ στρατοῦ· ἀκατανίκητος ἀδράνεια τὸν εἶχε κυριεύσειν. Ἐξωσθεὶς ἀπὸ τὸ συναρχεῖον τῶν αἱρετῶν διὰ τῆς πολυμήνου διατριβῆς του εἰς τὰ πέριξ τῆς πατρίδος του Ἄρκιος, καὶ ἔπειτα διὰ τῆς ἀμελείας καὶ σιωπῆς του ἔχασε καὶ τὴν δύναμίν του εἰς τὸ Συμβατήριον καὶ εἰς τὰς κοινότητας τῶν Παρισίων. Διότι εἰς δημοκρατικὴν συνέλευσιν χάνεται βεβαίως ἡ ὑπόληψις ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν καὶ ἀπὸ τὴν σιωπὴν, ὅπου ὁ λαὸς θέλει νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ἀκούῃ.

Ὕψωσε τελευταῖον ὁ Δάντων τὴν φωνήν του κατὰ τῆς ὑπερβολῆς τοῦ τυραννικοῦ πνεύματος, καὶ κατὰ τῆς δουλικῆς παραιτήσεως ὅλων τῶν κοινῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν αἱρετῶν, καὶ ἐζήτει νὰ στήσῃ τὸ συστατικὸν δόγμα, ὅτι ὁ νόμος δύναται νὰ δίδεται ἀπὸ μόνον τὸ Συμβατήριον, τὸ ὁποῖον μόνον ἐδέχθη τὴν νομοδοτικὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν λαὸν, καὶ ἐπρόβαλεν ἐπιμόνως νὰ κραχθοῦν ὀπίσω ὅλοι οἱ αὐτογνωμονικοὶ ἐπίτροποι· ἀλλ' οἱ λόγοι τοῦ ποσὲ φοβεροῦ ἀνδρὸς ἐτοξεύοντο εἰς μάτην εἰς τὸν ἀέρα, καὶ κἀνεὶς δὲν ἐπρόσεχεν εἰς αὐτούς. Τότε τοῦ Δάντωνος ὁ φίλος, Κάμιλλος Δεσμουλῖνος, ὅς τις ἀφοῦ ἐνυμφεύθη ὡραίαν, νέαν καὶ πλουσίαν γυναῖκα ἔλαβε φρονήματα ἡμερώτερα, καὶ τὰ καθημερινὰ ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας γινόμενα αἰσχρουργήματα τὸν ἔφεραν ἐντελῶς εἰς τὸν νοῦν του, ἐπροσπάθησε μὲ νέαν ἐφημερίδα (ὠνομάζετο „Ὁ παλαιὸς Κορδελιέρος") νὰ καταπατήσῃ τὴν τυραν-

τοὺς αὐτοκράτορας καὶ βασιλεῖς, ἔδιδε τὸ χαμερπέστατον παράδειγμα μανιώδους σωροῦ ἀναβραζομένου ἀπὸ πνευματικὰς καὶ φυσικὰς κινήσεις, τοῦ ὁποίου αἱ φατρίαι ὄχι μόνον ὑβρίζοντο ἀσχημόνως, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐγρονθοκτυποῦντο, ἔπειτα δὲ ἐχύνοντο κατ' ἀλλήλων μὲ τὰ πιστόλια. Εἰς τὴν σάλαν τῶν Τουϊλεριῶν, ὅπου μετέθεσε τὸ Συμβατήριον τὰ συνέδριά του, ἐβάλθησαν μὲν ὅλαι αἱ καθέδραι εἰς μίαν πλευρὰν, καὶ αἱ γαλερίαι ἔγειναν ὑψηλότεραι καὶ πλέον μακρυσμέναι παρὰ αἱ εἰς τὸ ἱπποδρόμιον· ἀλλὰ μὲ ὅλην ταύτην τὴν πρόνοιαν, ηὔξησε τὸ μῖσος καθ' ὑπερβολὴν, καὶ ἡ σάλα ὁμοία μὲ σκηνὴν μονομάχων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντεπάλαιαν αἱ δύω φατρίαι λυσσωδῶς ἔμπροσθεν πολυαρίθμων θεωρῶν, οἵτινες ἐπεκρότουν τοὺς φίλους των, καὶ κατεμούγκριζαν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των. Τὸ ἀπόλυτον δίκαιον τοῦ νοεῖν καὶ λέγειν καὶ γράφειν, τοῦ ὁποίου τὸν περιορισμὸν κατηγορεῖ ἡ νέα πολιτικὴ, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἀσφάλειαν ἐθεμελίωσε νόμος πανηγυρισθεὶς ἀπ' ὅλην τὴν Γαλλίαν, ἐλησμονήθη πάραυτα, ὅταν τις ὡμίλησεν ἐλευθέρως ὑπὲρ τῆς βασιλείας, καὶ ἐκαταδικάσθη ὁ δυστυχὴς οὗτος ἐπαινέτης τῆς βασιλείας ἀπὸ τὸ δημαρχεῖον. Καὶ τοῦτον ἠκολούθησαν ἀναρίθμητα θύματα, τὰ ὁποῖα ἐσφαγιάσθησαν εἰς τὴν χαρὰν τῆς ἐλευθερίας διὰ μίαν λέξιν ἐναντίαν ἢ ὀλίγον διάφορον τῆς ἐπικρατούσης γνώμης. Ἐλευθέρα ἐμπορία καὶ ἐλευθέρα χρῆσις τῆς ἰδιοκτησίας ἦτο τὸ ῥητὸν τῆς μεταπολιτεύσεως, ἀλλὰ τὴν 3 Μαΐου ἐδεσμεύθη ἡ ἐμπορία μὲ τὸν νόμον περὶ τοῦ μεγίστου τιμήματος τῶν σιταρίων, καὶ εἰς πάντα κτήτορα ἀπηγορεύθη ὁλοτελῶς ἡ ἐλευθέρα χρῆσις τῶν ἰδιοκτήτων του γεννημάτων. Ὅλος ὁ σῖτος καθυπεβλήθη ὑπὸ τὴν δημόσιον ἐφορίαν, καὶ χωρὶς ἔγγραφον ἄδειαν τῆς πολιτείας δὲν ἠδύνατο κἀνεὶς νὰ ἀγοράσῃ οὐδὲ ἀλεύριον διὰ τὴν οἰκονομίαν του. Ἡ ἐπηγγελμένη μετρίασις τῶν φόρων ἐνηργήθη μὲ δάνειον χιλίων μιλιονίων λιτρῶν ῥιφθὲν ἐπάνω εἰς τοὺς

πλουσίους, καὶ ἡ πολλαχῶς ἐπαινεθεῖσα φιλανθρωπία τῆς νέας νομοδοσίας ἐκαταισχύνθη μὲ τὴν τρομερὰν προσταγήν: Νὰ μὴ στέλλῃ κανεὶς ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀργύριον εἰς μετανάστας συγγενεῖς του, καὶ πᾶς πολίτης ἐπιστρέφοντα μετανάστην συγγενῆ του — καὶ ἐπομένως ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν καὶ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα — νὰ τὸν ὑπάγῃ εἰς τὴν φυλακὴν, διὰ νὰ θανατωθῇ ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν. Καὶ ὅμως ὅλα ταῦτα ἦσαν ἀσθενὴς ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος ὑποκάτω τῆς ἐξουσίας αὐθαιρέτων τυράννων.

Τινὲς μὲν ἐκ τῶν διαταγῶν τούτων ἐστέρχθησαν καὶ ἀπὸ τοὺς Γερουναίους ὡς ἀναγκαῖαι εἰς τὴν δημοκρατίαν, εἰς ἄλλας δὲ ἠναντιώθησαν ματαίως. Τελευταῖον, ἐνῷ τὰ περισσότερα μέλη τοῦ βουνοῦ ἔλειπαν εἰς τὰ στρατεύματα καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, εὐτύχησαν νὰ ἐγκαλέσωσιν οἱ Γερουναῖοι τὸν Μαρὰτ, ὅς τις ἀπαύστως ἐκίνει τὸν λαὸν νὰ ἀναδείξῃ ἕνα ἀπεριόριστον Δικτάτορα καὶ νὰ θανατώσῃ ὅλους τοὺς ἐναντιουμένους, καὶ ἐκύρωσαν ψήφισμα φυλακώσεώς του. Ἀλλ' ὁ Μαρὰτ δὲν ἐφυλακώθη. Ἐκρύφθη ἡμέρας τινὰς μὲ βοήθειαν τῶν Ἰακωβίνων, ἕως οὗ ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ δημαρχεῖον θέλει τὸν ἀθωώσειν. Τότε ἐπαρουσιάσθη θεληματικῶς, ἐκρίθη ἀθῶος, καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ζαλισμένου ὄχλου, στολισμένος μὲ στέφανον, μὲ θριαμβευτικὰς κραυγὰς ἐφέρθη εἰς τὸ Συμβατήριον, ὅπου ἐβάλθη πάλιν εἰς τὸν τόπον του, καὶ ἐπαρακαλέσθη νὰ μὴ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ προστατεύῃ τὸν λαὸν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του. Ἡ σκηνὴ αὕτη ἔφερε τὸν ἀγῶνα τῶν φατριῶν πλησίον τοῦ τέλους του. Ἀπεσταλμένοι ἐκ κόμματος Παρισιανῶν αὐθαδειάσαν νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὰ κάγκελλα καὶ νὰ ζητήσωσιν εἴκοσι πέντε Γερουναίους νὰ σταλθοῦν εἰς τὴν ἐξορίαν ὡς προδόται καὶ συνωμόται. Οἱ Γερουναῖοι ὅμως, οἵτινες μὲ τὰς περισσοτέρας ψήφους εἶχαν εἰς χεῖρας των τὴν ἐξουσίαν, ἀφῆκαν τὴν αὐθάδειαν ταύτην ἀτιμώρητον, καὶ

ἠρκέσθησαν, ὅτι εἷς ἐξ αὐτῶν, Βοϊὲρ-Φομβρέδιος, ἔλαβε τόλμην νὰ ζητήσῃ νὰ συγκαταριθμηθῇ καὶ αὐτὸς μὲ τοὺς ἐξορίστους. — χλεύη, τὴν ὁποίαν ἐπλήρωσεν ἔπειτα μὲ τὴν ζωήν του. Τελευταῖον, ὅταν οἱ Γερουναῖοι ἐβεβαιώθησαν, ὅτι τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον ἐμελέτα νὰ δολοφονήσῃ τοὺς εἴκοσι πέντε τούτους τὴν νύκτα, ἀπεφάσισαν νὰ καταργήσωσι πάραυτα τὸ πολιτικὸν τοῦτο βουλευτήριον, καὶ νὰ παρακινήσουν τὰ μέλη τοῦ Συμβατηρίου νὰ ἑνωθῶσιν εἰς Βιτύριγας, καὶ νὰ ἀποτελέσωσι συνέλευσιν, ἐὰν ἡ εἰς Παρισίους διαλυθῇ. Πάραυτα ὅμως κρίνεται ἡ ἀπόφασις αὕτη πολλὰ βιαία, ἀφίνεται, καὶ διορίζονται δώδεκα ἐπίτροποι νὰ ἐξετάσουν τὰ χαρτία τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, καὶ νὰ λάβουν ἀνάλογα τούτων ἀσφαλιστικὰ μέτρα. Ἡ ἐξέτασις ἀνακαλύπτει τὴν ὕπαρξιν τοῦ θανατηροῦ σχεδίου καὶ τὴν συνωμοσίαν, καὶ τὴν 21 Μαΐου, Ἐβέρτος, εἷς ἐκ τῶν μιαρωτάτων τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, καὶ ἄλλος τις ταραχοποιὸς, φυλακόνονται διὰ προσταγῆς τῶν δώδεκα καὶ φέρονται εἰς τὸ μοναστήριον. Τοῦτο τὸ ἥμισυ ἔργον — διότι ἔπρεπε νὰ φυλακώσουν ὅλον τὸ βουλευτήρον καὶ τὸν Πολίταρχον Πάχιον — δαιμονίζει τοὺς Ἰακωβίνους χωρὶς νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὸ θάῤῥος. Σωροὶ ὄχλου, ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου μὲ κραυγὰς παρουσιάζεται εἰς τὸ Συμβατήριον καὶ ζητεῖ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ἐβέρτου, καὶ τὴν κατάργησιν τῶν δώδεκα, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουσι Δεκανδρίαν. Οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες ἐφυλάκωσαν καὶ ἐθανάτωσαν χιλιάδας, δείχνουν τώρα ἀποστροφὴν ἐναντίον παρανόμου φυλακώσεως. Οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες ἐσύντριψαν πολλάκις τὰ πιεστήρια τῶν τυπουμένων βιβλίων τῆς ἐναντίας φατρίας, φωνάζουσι τώρα ὅτι κατεπατήθη ἡ ἐλευθεροτυπία. Οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐζήτησαν εἰς τὰ κάγκελλα τὰς κεφαλὰς τῶν ἐνδοξοτάτων μελῶν τοῦ Συμβατηρίου, ὀνομάζουν τώρα ἀδίκημα κατὰ τοῦ περιφρονουμένου ἔθνους, ὅτι ἐφυλακώθη

μέρος τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου. Ὁ Γερουναῖος Ἰσνάρδος ἐκάθητο τὴν 29 Μαΐου εἰς τὸν θρόνον τοῦ προέδρου. Ὅλος τρέμων ἀπὸ τὸν θυμὸν διὰ τὴν Ἰακωβινικὴν αὐθάδειαν, ἀπεκρίθη μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ῥητορικῆς, ἥτις ἦτο τότε συνήθης: „Ἀκούσατε τὸν λόγον μου, εἶπε πρὸς αὐτοὺς τελευταῖον· ἐὰν τολμήσητε νὰ σύρητε τὸ ξίφος ἐναντίον τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, σᾶς λέγω ἐν ὀνόματι ὅλης τῆς Γαλλίας· θέλουν ἀφανισθῆν οἱ Παρίσιοι, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θέλουν ζητεῖν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σηκοάνα τὸν τόπον, ὅπου ἔστεκεν ἡ πόλις.“ Ἡ τρομερὰ αὕτη φράσις φέρνει δι' ὀλίγας στιγμὰς τὸν ὄχλον εἰς δειλίαν. Παρεκτὸς τούτου ἡ Ἐθνικὴ φρουρὰ παρέστεκε βοηθὸς τῶν Γερουναίων καὶ ἡ νίκη ἦτο ἰδική των, ἐὰν ἔπιπταν εἰς χεῖρας τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Εὐθὺς ἀφοῦ ἐπαρατήρησαν τοῦτο οἱ Ἰακωβῖνοι, ἐπροσπάθησαν μὲ τροπήν τινα νὰ κερδήσωσι καιρόν. Ὁ λειτουργὸς Γαράτ, ἔπειτα ὁ Πολίταρχος Πάχιος, ἐκβῆκαν εἰς τὸ μέσον λέγοντες, ὅτι οἱ Παρίσιοι εἶναι ἥσυχοι, ὅλη ἡ συνωμοσία ἦτο φαντασιῶδες ἀνοήτημα, τὸ πλῆθος τῶν λαοῦ εἶναι ἀγαθοὶ καὶ εὐπειθεῖς εἰς τὸ Συμβατήριον πολῖται, καὶ ἡ Ἐθνικὴ φρουρὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀποδιώξῃ πᾶσαν ἀνησυχίαν καὶ ταραχήν. Λέξεις ὅλαι διὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τοὺς Γερουναίους ἀπὸ τοῦ νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν δύναμίν των, καὶ ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἠγάπων ἀγῶνα, ἀφῆκαν τὴν εὐτυχῆ στιγμὴν νὰ πετάξῃ. Τὴν δεκάτην ὥραν ἑσπέρας ὁ Ἰσνάρδος, τοῦ ὁποίου ἡ προεδρία λαμβάνει τέλος ταύτην τὴν ἡμέραν, θέλει νὰ τελειώσῃ τὴν συνέλευσιν καὶ παραιτεῖ τὸν τόπον τῆς προεδρίας, ἀλλ' ἀναβαίνει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰακωβῖνος Ἑραῦλδος Σεχέλλιος, καὶ ἡ συνέλευσις μένει. Ἡ περίστασις αὕτη μεταβάλλει τὸ πᾶν. Ὁ μὲν Ἰσνάρδος εἶχεν ἀποκρούσειν μὲ κεραυνοὺς τὸν ὄχλον, ὁ δὲ διάδοχός του τοὺς δέχεται, καὶ τοὺς δίδει τόπον εἰς τὸ Συμβατήριον. Ἕνας Μαρατιστὴς προβάλλει νὰ ἀπολυθῇ ὁ Ἐβέρτος, νὰ καθαιρεθοῦν οἱ

δώδεκα καὶ νὰ ἀνακριθῇ ὁ τρόπος των. Σηκόνονται πάραυτα ὅλοι οἱ Ἰακωβῖνοι ζητοῦντες τὸ προβληθὲν, αἱ γαλερίαι θορυβοῦσι φοβερῶς, ὁ ὄχλος πρὸ τῶν θυρῶν μουγκρίζει, ὁ ὄχλος τῆς σάλας φοβερίζει τοὺς Γερουναίους μὲ σπαθία καὶ πιστόλια, ὅλοι φωνάζουσιν ἀτάκτως, καὶ ὁ πρόεδρος, χωρὶς ψηφοφορίαν, κηρύττει: ἀποφασίζεται ἡ ἀπόλυσις τοῦ φυλακωμένου καὶ ἡ κατάργησις τῶν δώδεκα. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἀνανεόνουσι τὸν ἀγῶνα οἱ Γερουναῖοι. Ἀποῤῥίπτουσι τὴν ἀπόφασιν ὡς παράνομον, καὶ ἐπειδὴ ἔγεινε ψηφοφορία, λαμβάνουν αὐτοὶ τὰς πλειοτέρας ψήφους. Μὲ ὅλον τοῦτο ἐνδίδουσιν εἰς τὰς κραυγὰς τῶν Μαρατιστῶν, καὶ πρὸς ἡσυχίαν στέργουσι μὲν τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ἐβέρτου, κρατοῦσι δὲ τοὺς δώδεκα ἐπιτρόπους. Ἡ ἔνδοσις αὕτη εἶναι προοίμιον τῆς παντελοῦς καταστροφῆς των, τὴν ὁποίαν προῃσθάνοντο ἤδη καὶ αὐτοί. Μετὰ τὴν ἑσπερινὴν συνεδρίασιν τῆς 30 Μαΐου δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς οἴκους των, ἀλλ' ἐκρύφθησαν εἰς παράμερον κατοικίαν. Τὴν αὐτὴν νύκτα ζητεῖται ἀπὸ τὴν φρουρὰν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου ὁ πρώην λειτουργὸς Ῥολάνδος εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἐπειδὴ ἦτο κρυμμένος ἐκτὸς αὐτῆς, φυλακόνεται ἡ γυνή του, πρώην συνεργὸς καὶ εὐφραδὴς ῥητόρισσα ὑπὲρ τῆς μεταπολιτεύσεως.

Ἡ θεωρία, διὰ τῆς ὁποίας ἐφάνη ἡ μεταπολίτευσις νόμιμος εἰς τοὺς ἀρχηγούς της, ἐστράφη τώρα ἐναντίον τῶν αὐτῶν. Καθὼς τὸ παρελθὸν ἔτος οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ χωρὶς προσταγὴν τοῦ λαοῦ ἐκρήμνισαν τὸν βασιλέα ἀπὸ τὸν θρόνον, οὕτω τώρα ἔλεγε τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον, ὅτι ἔχει τὴν ἀναγκαίαν πληρεξουσιότητα νὰ ῥίψῃ εἰς τὸν χείμαῤῥον τῆς μεταπολιτεύσεως τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζεν ἐλευθεριοκτόνους. Αἱ ἑτοιμασίαι ἔγειναν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς τοῦ βουνοῦ φατρίας κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς 20 Ἰουν.

καὶ τῆς 10 Αὐγούστου. Τὴν νύκτα ἐξημερονούσης τῆς 31. Μαΐου ἔρχονται οἱ ἔνοπλοι μισθωτοὶ ἀπὸ τὰ προάστεια εἰς τὴν πόλιν· τὸ πρωῒ ἠχοῦσιν αἱ ἐπαναστατικαὶ καμπάναι, θορυβοῦσιν αἱ πορεῖαι τῶν ἐνόπλων, καὶ αἱ μεταφοραὶ τῶν κανονίων. Τὸ Συμβατήριον συναθροίζεται εἰς Τουϊλερίας, καὶ ἀκούει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ εἰς τὰ κάγκελλα κραχθέντος Πολιτάρχου, ὅτι τὰ κόμματα ἀπέλυσαν τὴν νύκτα τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον, καὶ πάλιν τὸ ἀνενέωσαν ὡς πολιτικὸν βουλευτήριον τῆς μεταπολιτεύσεως. Ἐπίτροποι ἔφθασαν εὐθὺς νὰ εἴπωσιν εἰς τὸ Συμβατήριον, ὅτι ὁ λαὸς ἐσηκώθη τρίτην φορὰν νὰ ἀφανίσῃ τὰ ἐλευθεριοκτονικὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν του, καὶ ζητεῖ κατάργησιν τῶν δώδεκα καὶ ἐγκάλεσιν αὐτῶν καὶ εἴκοσι δύω ἄλλων ἐκ τοῦ Συμβατηρίου; τεσσαράκοντα σολδία καθ' ἡμέραν διὰ καθένα Σαγκυλότον, κατάβασιν τῆς τιμῆς τοῦ ψωμίου, καὶ φυλάκωσιν τῶν λειτουργῶν Κλαυϊέρου καὶ Λεβρύνου. Εὐθὺς γεμίζεται ἡ σάλα ἀπὸ τὴν ῥακένδυτον ἀκολουθίαν τούτων τῶν ῥητόρων. Ὁ Πρόεδρος Μαλαρμὲς τοὺς δίδει τὴν τιμὴν τῆς συνεδριάσεως, καὶ αὐτοὶ λαμβάνουν μετοχὴν καὶ τῆς ψηφοφορίας. Ἡ σκηνὴ τῆς 20 Ἰουνίου, ὁπότε ὁ Λοδοβῖκος πολλὰς ὥρας ὑβρίζετο ἀπὸ τὸν ὄχλον, ἀνανεόνεται τώρα ἀνελλιπῶς κατὰ τῆς συνελεύσεως, ἥτις εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ θρόνου ἔστησε τὴν καλιάν της. Μένει ὅμως κάποια διαφορά, ὅτι ὁ ἀσθενὴς Λοδοβῖκος δὲν ἐσυγχώρησε τίποτε εἰς τὸν λαὸν, μὲ ὅλους τοὺς φοβερισμούς του· ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ ὑψηλόφρονες ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐθεώρουν ὡς κέρδος των, ὅτι ὁ Βαῤῥέριος τοὺς ἐπαρακίνησε νὰ μὴ στέρξουν ἄλλο, εἰμὴ τὴν ἀποβολὴν τῶν δώδεκα, μίσθωσιν τῶν Σαγκυλότων, καὶ τὴν κήρυξιν, ὅτι ὁ λαὸς ὠφέλησε πολὺ τὴν πατρίδα. Ἡ ἐλεεινὴ αὕτη κωμῳδία διήρκεσεν ἕως τὰς δέκα ὥρας ἑσπέρας, ἅτε κατὰ συμβουλὴν τοῦ Προέδρου ἐκβῆκεν ἀπὸ τὴν σάλαν τὸ Συμβατήριον διὰ νὰ

δώσῃ εἰς τὸν ἐκτὸς ἱστάμενον λαὸν τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν, καὶ ἔπειτα συνοδευόμενος ἀπ' αὐτὸν, ψαλλομένου τοῦ θουρείου ὕμνου μὲ δᾷδας ἀναμμένας ἔκαμε πατριωτικὸν περίπατον εἰς τὸν κῆπον τῶν Τουϊλεριῶν, ὅςτις ἐτελείωσαν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Καῤῥόσων. Ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ βουνοῦ ἐσκόπουν πλέοντι παρὰ κωμῳδίαν. Ἐδίψων τὸ αἷμα τῶν ἀντιπάλων των. Πολλὰ δυσαρεστημένοι μὲ τὸ οὐδαμινὸν τέλος τῆς μεγάλης ἡμέρας, ἀνενέωσαν τὸν ἀγῶνα τὴν 1 Ἰουνίου, καὶ μὲ πρεσβείαν τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου συνωδευμένην ἀπὸ μισθωτοὺς ἐνόπλους ἐπρόσταξαν τὸ δειλὸν Συμβατήριον νὰ καταστήσῃ ἐγκληματίας εἴκοσιν ἑπτὰ ἑταίρους του (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν Πεθίων, Βεργνιαύδιος, Βρισσότ, Λανιουϊναῖος, Δουβὲτ, Βαλαζὲς, Σαιντστέφανος καὶ Ἰσνάρδος). „Εἶναι προδόται τῆς τοῦ λαοῦ ἐλευθερίας, καὶ πρέπει νὰ δαγκάσωσι τὸ χορτάριον,“ εἶπεν ὁ κατήγορός των. — „Πάντες οἱ ἐκκλήτορες, ἐπρόσθεσεν ὁ Μαρατιστὴς Λεγένδριος, οἵτινες ἤθελαν νὰ μεταφέρωσι τὴν κρισολογίαν τοῦ βασιλέως εἰς τὸν λαὸν, εἶναι προδόται καὶ συνωμόται, καὶ εἶναι ἄξιοι ὁμοίας τύχης.“ Οἱ Γερουναῖοι ἐκάθηντο ναρκωμένοι, καὶ ἔβλεπαν ὅτι ἔχασαν τὸ δίκαιόν των. Τοὺς ἐσυμβούλευεν ἤδη ὁ Βαῤῥέριος νὰ παραιτηθῶσι τὰς ἀξίας των· ἀλλ' ἔλαβαν διορίαν τριῶν ἡμερῶν διὰ νὰ ἀναγγείλουν τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν ἀγαθοποιῶν. Καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ὅμως αὕτη ἦτο ἐναντία τῶν Βουνιτῶν, οἵτινης διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν αὔξουσαν περισσότητα τῶν φωνῶν, ἤθελαν νὰ ἐξορίσωσι πάραυτα τοὺς ἐχθρούς των τούτους. Ἔλαβε λοιπὸν μέτρα νὰ τελειώσῃ τὸ πρᾶγμα τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, 2 Ἰουνίου. Τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον, ἀφοῦ ὑπῆγεν ὁ Σαντέριος εἰς τὴν Βενδέαν, ἐδιώρισεν ἀρχηγὸν τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς ἕνα βοηθόν του, ὀνόματι Ἐῤῥιότον, ἕνα τῶν Σεπτεμβριακῶν φονέων, καὶ τὸν ὠμὸν τοῦτον καὶ οὐδαμινὸν ἄνθρωπον ἐμεταχειρίζετο ὄργανον

καταστροφῆς τῆς τιμίας φατρίας. Πεντακισχιλίους ληστὰς ἀνέδειξεν οὗτος φρουροὺς τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου, μὲ τοὺς ὁποίους ἐχρεώστει ἡ Ἐθνικὴ φρουρὰ τῶν Παρισίων, χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ διότι καὶ διατὶ, νὰ ἑνόνεται μαζή του εἰς πᾶσαν τοῦ λαοῦ ἐπανάστασιν.

Τὴν 2 Ἰουνίου δὲν ἐπόλμησαν οἱ τολμηρότατοι ῥήτορες τῶν Γερουναίων, οὐ δὲ ὁ Βρισσὸτ καὶ Βεργνιαύδιος νὰ συνεδριάσουν εἰς τὸ Συμβατήριον, ἀλλ' ἐκρύφθησαν εἰς τόπους, τοὺς ὁποίους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἔδειξαν οἱ ἐχθροί των ὄχι ἀπὸ μεγαλοψυχίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤξευραν ὅτι δειλία καὶ φυγὴ εἶναι ἀσφαλῆ μέσα τοῦ ὀλέθρου των. Ἑπτὰ μόνον, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Λανιαυϊναῖος καὶ Ἰσνάρδος, δὲν ἐτρόμαξαν, ἀλλ' ὑπῆγαν εἰς τὰς καθέδρας των. Μόλις ἠσυνάχθη τὸ Συμβατήριον τὴν ἐννάτην πρωϊνὴν ὥραν, ὅταν ἤχουν τὰ συνθήματα τῆς ἐπαναστάσεως, αἱ καμπάναι καὶ τὰ κανόνια. Ὁ Ἐῤῥιότος ἐπροχώρει μὲ τοὺς λῃστὰς διὰ νὰ πιάσῃ τὰς Τουϊλερίας καὶ νὰ κρατῇ τὴν Ἐθνικὴν φρουρὰν εἰς τὸ ἀνῆκον ἀπόστημα. Εἰς τὸν κόλπον τῆς συνελεύσεως ἐγίνετο τρομακτικώτατος θόρυβος. Ὁ Λανιουϊναῖος, ὅς τις μὲ δύναμιν καὶ ἀξίαν ὡμίλει ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν, ἐπιάσθη ἀπὸ εἴκοσι τέσσαρας Ἰακωβίνους, καὶ ἐῤῥίφθη ἀπὸ τὸ βῆμα. Ἐπίτροποι τοῦ πολιτικοῦ βουλευτηρίου καὶ τῶν κομμάτων ἐμβῆκαν μὲ γυμνὰ σπαθία, καὶ ἐζήτουν τὴν ἐξορίαν τῶν προδοτῶν. Αἱ γαλερίαι ἐμούγκριζαν ζητοῦντες τὰς κεφαλάς των, καὶ οἱ λῃσταὶ τοῦ Ἐῤῥιότου ἐφοβέριζαν ὅτι θέλουν κρημνίσειν τὴν σάλαν καὶ φονεύσειν τοὺς ἐν αὐτῇ, ἐὰν δὲν δοθοῦν γρήγορα εἰς τὸν λαὸν οἱ ἐχθροί των. Τότε ἐκβῆκαν ὁ Βαῤῥέριος, καὶ ἐσυμβούλευσε τοὺς Γερουναίους νὰ παραιτηθοῦν τὰς ἀξίας των καὶ πρὸς εὐτυχίαν τῆς πατρίδος ὡς ἄλλοι Κύρτιοι νὰ ἐμπηδήσουν εἰς τὸν λάκκον τῆς ἀπωλείας. Τέσσαρες μόνον ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ δεχθῶσι τὴν συμβουλὴν ταύτην· ἀλλ' ὁ

Βάρβαροὺξ καὶ Λανιουΐναῖος ἐκήρυξαν φανερὰ, ὅτι αὐτοὶ ἀνήκουν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, καὶ ὄχι εἰς ἓν μέρος ἀποπλανημένων πολιτῶν, καὶ δὲν δύνανται νὰ παραιτηθῶσιν. Εἰς τοῦ δευτέρου τὸ μέτωπον λαλοῦντος ἐκράτησεν εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου πιστόλαν γεμάτην, ἀλλ' ὁ Λανιουΐναῖος ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπρόσμενε τὸν θάνατον χωρὶς νὰ διακόψῃ τὴν ὁμιλίαν του· ὁ ἄνθρωπος ὅμως δὲν ἐτόλμησε νὰ τελειώσῃ τὸ κακούργημα, καὶ ὁ ῥήτωρ, χωρὶς νὰ χάσῃ τὸ θάῤῥος του, ἐσυμπέρανε μὲ τὰ προφητικὰ λόγια: „Βλέπω ἤδη τὸ τέρας τῆς Δικτατορίας ἢ τυραννίας ἐμβαῖνον διὰ τῶν ἐρειπίων καὶ νεκρῶν πτωμάτων μὲ ὁποιονδήποτε ὄνομα καὶ καταπίνον ὅλους σας ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον.“ Ἡ ἐντύπωσις τούτων τῶν λόγων γίνεται τόσον μεγαλητέρα, ὅσον ὁ ὄχλος ἐκακομεταχειρίσθη καὶ πρόσωπα ἐκ τῆς τοῦ βουνοῦ φατρίας. Τώρα στασιάζει πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἡ φατρία αὕτη. Ὁ Λακρόϊος, εἷς ἐκ τῶν θερμοτάτων Μαρατιστῶν, παραπονεῖται κατὰ τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, ὅτι παρανόμως ταράττει τὸ Συμβατήριον, καὶ ζητεῖ τὸν ἀποκεφαλισμὸν τοῦ ἀρχηγοῦ της. Ἀλλ' ὁ Βαῤῥέριος ἀντιστέκει λέγων, ὅτι ἡ ἔνοπλος δύναμις εὑρίσκεται πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ προβάλλει νὰ παραιτήσῃ τὸ Συμβατήριον τὴν σάλαν, καὶ νὰ ἐκβῇ εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ νὰ συμβουλεύεται ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ ὅλου. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐπαινεῖται, μ' ὅλον ὅτι ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, ὁ Δάντων καὶ ὁ Μαρὰτ δὲν τὸ ἐγκρίνουσιν. Ἀλλ' ὁ πρόεδρος ἐκβαίνει, καὶ τὸν ἀκολουθεῖ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ Συμβατηρίου. Διὰ δύω σειρῶν ἐνόπλου ὄχλου χωρεῖ ἡ πομπὴ ἕως τὴν πύλην, ἥτις φέρει ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ παλατίου εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Καῤῥόσων. Ἐκεῖ εὑρίσκεται ὁ Ἐῤῥιότος μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν του περικυκλωμένος ἀπὸ πεζικὸν καὶ ἱππικόν· ἐμποδίζει τὴν ἔξοδον, καὶ φοβερίζει μὲ ὕβρεις, καὶ εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ προέδρου ἀποκρί-

νεται μὲ τὰ χλευαστικὰ λόγια: „Ἐραῦλτε Σεχέλλιε! Ὁ λαὸς δὲν ἐσυνάχθη διὰ νὰ ἀκούσῃ τοὺς τεχνικοὺς λόγους σου, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσῃ τὰς κυριαρχικὰς προσταγάς σου. Θέλει νὰ λάβῃ θῦμα. Θέλει νὰ τοῦ δοθῶσιν οἱ κακοῦργοι.“ Μαινόμενος ἀπ' ὀργὴν ὁ Πρόεδρος προστάζει ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου τοὺς στρατιώτας νὰ ἀφήσωσι τὸν ἀποστάτην ἀρχηγόν των· αὐτοὶ ὀκνοῦσιν. Ὁ Λακροΐας τρέχει καὶ βάλλει ἔμπροσθεν τοῦ Ἐρριότου πιστόλαν. Οὗτος δὲ σύρει τὸν ἵππον του ὀπίσω καὶ προστάζει: „Εἰς τὰ ὅπλα“, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν περικυκλόνεται τὸ Συμβατήριον ἀπὸ σπαθία καὶ πυροβόλα. Μὲ ἐντροπὴν τρέπεται ἡ πομπὴ εἰς δευτέραν καὶ τρίτην ἔξοδον, ἀλλ' ἀποκρούεται πανταχόθεν, καὶ τελευταῖον ἀναγκάζεται μὲ ὕβρεις καὶ λοιδορίας νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν σάλαν. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ βουνοῦ δὲν ἀπεμακρύνθησαν: „Τὸ Συμβατήριον, εἶπε τώρα ὁ Κούθων, εἰς ἐξ αὐτοῦ, ἐπληροφορήθη τώρα ἐντελῶς, ὅτι εἶναι ἐλεύθερον. Ἐμπορεῖ τώρα νὰ δώσῃ τοὺς ζητουμένους.“ Αὐτὸς καὶ ὁ Μαρὰτ ὑπηγόρευσαν τώρα τὸν κατάλογον, ὅς τις περιεῖχε τριάκοντα τέσσαρα ὀνόματα, καὶ ἐκυρώθη μὲ κραυγὰς τοῦ ὄχλου. Οἱ εἰς αὐτὸν εὑρισκόμενοι ἀντιπρόσωποι κατὰ τὸ παρὸν ἀπεφασίσθη νὰ φυλάττωνται εἰς τοὺς οἴκους των ἕως οὗ ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἀγαθοποιῶν νὰ ἀναγγείλῃ τὰ ἐγκλήματά των. Ὅταν ὁ πρόεδρος ἐφανέρωσε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἔκραξαν τινὲς ἐκ τῆς γαλερίας: „Εἴμεθα προσταγμένοι ἐν ὀνόματι ὅλου τοῦ ἔθνους νὰ βεβαιώσωμεν τὸ Συμβατήριον, ὅτι διὰ ταύτης τῆς ἀποφάσεως ἐσώθη ἡ πατρίς. Τὴν δεκάτην ἑσπερινὴν ὥραν ἐτελείωσεν ἡ ἐπίσημος αὕτη συνεδρίασις. Οἱ Γερουναῖοι ὅμως ἐφέρθησαν εἰς τὰς οἰκίας των φρουρούμενοι ἀπὸ ἕνα στρατιώτην καὶ δύω Σαγκυλότους. Μεταξὺ δὲ τούτων εὑρίσκετο καὶ ὁ αὐτὸς Πεθίων, ὅς τις πρὸ δέκα περίπου μηνῶν ἔφερε τὸν βασιλέα εἰς τὸν πύργον

τοῦ Τέμπλου. Ἀκόμη ὅμως ἦσαν πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ νοήσωσι τοὺς σκοποὺς τῶν ἀντιπάλων των, καὶ τὴν τούτων αἱματώδη ἐπιτυχίαν. Ἐπειδὴ διεδόθη φήμη, ὅτι προβάλλεται ἀμνηστία διὰ τοὺς φυλακωμένους, εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Βαλαζὲς, ἔγραψε πρὸς τὸν πρόεδρον, ὅτι ἀποβάλλει μὲ βδελυγμὸν πᾶσαν ἀμνηστίαν, καὶ ὁ Βεργνιαύδιος ἐπέμενε μὲ τὸν αὐτὸν τόνον νὰ ἀκυρωθῇ τοῦτο τὸ πρόβλημα. Ἀφοῦ ὅμως ἴδεν ὅτι οὔτε πρόβλημα βεβαιόνεται, οὔτε αἱ ἐπαρχίαι κινοῦνται εἰς τὸ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἀντιπροσώπους των ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Παρισιανῶν, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διαφθείραντες τοὺς φύλακας ἔφυγαν. Οἱ ἐπίλοιποι δὲ καὶ οἱ πιασθέντες καθ' ὁδὸν (μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ Βρισσὸτ) ἐῤῥίφθησαν τώρα εἰς τακτικὴν φυλακήν. Ἡ αὐτὴ τύχη εὕρηκε καὶ τὸν εἰς Μασσαλίαν εὑρισκόμενον Φίλιππον Ἐγαλιτέν. Οἱ διαφυγόντες δὲ, εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν, κατέφυγαν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας καὶ κατεστάθησαν εἰς Κάδομον τῆς Νορμανδίας, ὅπου ἐσύναξαν ἐπιτρόπους ὀκτὼ ἐπαρχιῶν διὰ νὰ ἀντιπολεμήσωσι τοὺς ἐν Παρισίοις τυράννους τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους. Ὁ στρατηγὸς Βίμφενος, γνωστὸς διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Λίλλης, ἠθέλησε νὰ γείνῃ κορυφαῖος τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἐπρόβαλε νὰ διαπραγματευθῶσι μὲ τὴν Γαλλίαν, οἱ δημοκρατικοὶ ἀντεφέρθησαν καὶ ὅλον τὸ σχέδιον κατηργήθη διὰ διχόνοιαν. Διὰ τοῦτο τὸ Συμβατήριον τὸ μὲν δι' ὅπλων, τὸ δὲ δι' ὑποσχέσεων ἐθριάμβευσεν ἐκεῖ. Οἱ Γερουναῖνοι διὰ ψηφίσματος τῆς 28 Ἰουλίου ἐκηρύχθησαν προδόται τῆς πατρίδος, καὶ οἱ μὲν πιασθέντες ἐφέρθησαν εἰς Παρισίους καὶ ἔγειναν κοινωνοὶ τῆς τύχης τῶν συναδελφῶντων· οἱ δὲ πρὸς μεσημβρίαν καταφυγόντες ἔπαθαν τὰ αὐτὰ καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ. Ὁ Πεθίων περιεπλανήθη πολὺν καιρὸν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Γερούνα. Τὸν εὕρηκαν δὲ καὶ αὐτὸν καὶ τὸν Βυζὸτ

τὸν Ἰούλ. 1794 ἀποθαμμένους τῆς πείνας καὶ ἡμιφαγωμένους ἀπὸ ἄγρια θηρία εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ ἁγ. Ἐμιλίωνος.

18. Καρολίνα Κορδάη.

Ὅταν οἱ εἰς Κάδομον καταφυγόντες Γερουναῖοι ἠγωνίζοντο μὲ ἐλπίδας νὰ σώσωσιν ἀπὸ τὸν αἰσχρὸν ζυγὸν τῆς τυραννίας τὸ ἔθνος, παρθένος τις ἐκ ταύτης τῆς πόλεως ἀνέλαβε τὴν φροντίδα νὰ σκοτώσῃ μὲ τολμηρὰν πρᾶξιν τὸ εἰς Παρισίους ἐμφωλεῦον τέρας τῆς Ἰακωβινικῆς λῃστείας. Καρολίνα Κορδάη, θυγάτηρ πλουσίου εὐγενοῦς, εἴκοσι πέντε ἐτῶν ἡλικίας, εἶχε μετὰ τοῦ κάλλους τόσον νοῦν μὲ παιδείαν καὶ πυρῶδες αἴσθημα, ὥστε ἀπ' ἐναντίας τοῦ γυναικείου προσδιορισμοῦ διευθύνθη εἰς τὰς πολιτικὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν βάσεις τῆς μεταπολιτεύσεως. Γνωρίζουσα τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἀπὸ τὸν Πλούταρχον καὶ τὴν Γαλλικὴν ἱστοριογραφίαν, ἐνεθουσιάσθη ἔξαφνα νὰ γείνῃ τυραννοκτόνος. Ὁ Μαρὰτ ἐχαρακτηρίζετο ἀπὸ τοὺς Γερουναίους ἀρχηγὸς τῆς τυραννίας, ἄνθρωπος οὐδαμινὸς, καταφρονούμενος ἀπὸ τὸ ὑγιέστερον μέρος τῶν Παρισιανῶν, ἡ πτῶσις τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ ἑνώσῃ ὅλους τοὺς γνησίους φίλους τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ἐνθουσιῶδες κοράσιον ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ τὸ βραβεῖον τῆς νίκης, τὸ ὁποῖον ἐδειλίων νὰ κερδήσωσιν ἄνδρες. Μὲ τὴν πυρώδη φαντασίαν του βλέπει ὅτι χαιρετεῖται ἀπὸ τὸ ἔθνος ὡς σώτειρά του, καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας μετὰ τῶν Κλοιλιῶν καὶ Πορκιῶν. Θέλει πρῶτον νὰ πληροφορηθῇ τί ἔχει νὰ ἐλπίσῃ ἡ Γαλλία ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Μαρὰτ, καὶ μὲ πρόσχημα μεσιτείας ὑπὲρ συγγενοῦς της τινὸς ὑπάγει εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον Βαρβαροὺξ, διὰ νὰ δοκιμάσῃ εἰς τὴν συνομιλίαν τὰ φρονήματά του. Ὅταν ἔπειτα ἡ φήμη τῆς

πράξεώς της καὶ τοῦ θανάτου της ἐγέμισαν ὅλην τὴν Γαλλίαν, ἐνθυμήθη ὁ Λουβὲτ, ὅτι εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου ἐκατοίκει μὲ πολλοὺς ἄλλους ἀποβεβλημένους ἴδε πολάκις παρθένον μὲ ὑψηλὸν ἀνάστημα καὶ μὲ κάλλος ἀνάμικτον θαυμαστῶς μετ' ἀνδρίας συνοδευομένην μὲ ὑπηρέτην, ὅτι ἐπρόσμενεν εἰς τὴν ἀντικάμαραν τοῦ Βαρβαροὺξ *). Αὕτη ἦτο ἡ Καρολίνα Κορδάη. Ἐπεχείρησε λοιπὸν τὸ ἔργον της, καὶ ὑπῆγεν εἰς Παρισίους, ἐνῷ εἶπε πρὸς τὸν πατέρα της, ὅτι θέλει νὰ μεταναστεύσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἦτο τόσον βεβαία περὶ τῆς ἀγαθῆς ἐκβάσεως, καὶ ἀδιαφόρει τόσον περὶ τῆς ζωῆς της, ἐὰν ἀποτύχῃ, ὥστε συνωμίλει εὐφροσύνως μὲ τοὺς συνοδοιπόρους εἰς τὴν ἅμαξαν καὶ δὲν ἐταράττετο καθόλου ἀπὸ τοὺς Ἰακωβινικοὺς διαλόγους, τοὺς ὁποίους ἔκαμναν τινές. Τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἐρχομοῦ της ἐτελείωσε πολλὰς παραγγελίας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀναδεχθῆν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν πρωΐαν ἠγόρασεν εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον μάχαιραν, τὴν ὁποίαν εἶχε σκοπὸν νὰ ἐμπήξῃ εἰς τὸ στῆθος τοῦ Μαράτ. Ἤλπιζεν ὅτι θέλει τὸ κατορθώσειν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ μεταξὺ τῶν ἑταίρων τοῦ κακούργου, ἀλλ' ἡ φρουρὰ τὴν ἀπέβαλεν ἀπὸ τὴν σάλαν τῆς συνελεύσεως. Λαμβάνει τώρα ἔγγραφον δέησιν εἰς χεῖρας, καὶ ὑπάγει εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μαρὰτ, καὶ ζητεῖ νὰ τὸν ὁμιλήσῃ μίαν στιγμήν: „Πολῖτα! ἔρχομαι ἀπὸ Καδόμου. Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη σου μὲ κάμνει νὰ πιστεύσω, ὅτι ἀγαπᾷς νὰ μάθῃς τὰ τρέξαντα εἰς τὴν ἐκεῖ δυστυχῆ χώραν. Λάβε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ δεχθῇς, καὶ νὰ ἀκούσῃς τοὺς λόγους μου." Ἀλλ' ὁ Μαρὰτ, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκονόμος ὑποπτεύει τὴν κόρην, τὴν ἀποβάλλει. Τὸ ἑσπέρας λαμβάνει δευτέραν ἐπιστολήν: „Μαράτ! σὲ ἔγραψα ταύτην τὴν πρωΐαν. Ἔλαβες τὴν ἐπιστολήν μου; Δὲν τὸ πιστεύω, ἐπειδὴ μοῦ ἐκλείσθη ἡ θύρα τῆς οἰκίας σου. Ἐλπίζω ὅτι αὔριον θέ-

*) Quelques Notices pour l' histoire de mes périls, par Louvet. p. 49.

λεις μὲ χαρίσειν ὀλίγα λεπτὰ νὰ σὲ συνομιλήσω. Τὸ μεταλέγω, ὅτι ἔρχομαι ἀπὸ Καδόμου· ἔχω νὰ σὲ φανερώσω μυστικὰ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀξιόλογα διὰ τὴν πατρίδα. Ἐγὼ κατατρέχομαι ἐκεῖ, καὶ νομίζω, ὅτι θέλει μὲ δώσειν σκέπην ἡ εὔνοιά σου."

Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, 13 Ἰουλίου περὶ τὴν ἑβδόμην ἑσπερινὴν ὥραν, φαίνεται πάλιν. Ἡ οἰκονόμος τὴν ἀποβάλλει· ὁ Μαρὰτ ἀκούει καὶ τὴν προσκαλεῖ. Καθήμενος εἰς τὴν δεξαμενὴν τοῦ λουτροῦ — ἐπειδὴ τὸ αἷμα του ἦτο μολυσμένον, καὶ ἴσως εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθνησκε φυσικῶς — συνομιλεῖ μὲ αὐτὴν περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ Καδόμου. Θέλει νὰ μάθῃ ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων ἀντιπροσώπων· τὰ γράφει μὲ μολυβδοκόνδυλον εἰς πίνακα εὑρισκόμενον πλησίον τῆς δεξαμενῆς. „Καὶ ποία εἶναι ἡ τύχη τῶν ἀθλίων τούτων;" ἠρώτησεν αὕτη, ἐπιθυμοῦσα ἴσως νὰ ἀκούσῃ ἥμερον τινὰ ἀπόκρισιν. „Εἶναι συνωμόται, ἀπεκρίθη, οἵτινες θέλουν λάβειν ὅλοι τὸν μισθόν των εἰς τὸ σφαγεῖον." — „Λάβε καὶ σὺ τὸν ἰδικόν σου." τοῦ λέγει καὶ βεβηλόνει ἡ ἁγνὴ παρθένος τὴν χεῖρα της μὲ τὴν δολοφονίαν τοῦ βδελύγματος. Εἰς τὰς κραυγάς του τρέχει ἡ γυνὴ καὶ οἱ ὑπηρέται εἰς τὸ οἴκημα. Ἡ φονεύτρια μένει ἀδιάφορος εἰς τὰς βλασφημίας των· οὔτε φεύγει, οὔτε φονεύει ἑαυτὴν, ἀλλὰ παραδίδεται ἡσύχως εἰς τὴν εἰσελθοῦσαν φρουράν. Κατὰ τύχην παράξενον τὴν ἔφερεν ἀπὸ τοῦ κριτηρίου εἰς τὴν φυλακὴν ἐφ' ἁμάξης ὁ σταθμοδότης Δρουέτιος, μέλος τοῦ Συμβατηρίου κατὰ τὸ παρόν· ὅταν ὁ ὄχλος ἤθελε καθ' ὁδὸν νὰ τὴν ἁρπάσῃ ἀπὸ τοῦτον τὸν ἀγαπητικόν της, ἔπεσεν εἰς λειποθυμίαν. Ἐλθοῦσα δὲ εἰς ἑαυτὴν ἐθαύμαζεν ὅτι ζῇ ἀκόμη, καὶ ὅτι ὁ λαὸς ἔχει ἀκόμη ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους, ἐπειδὴ ἐπροστάχθη νὰ τὴν ἀφήσῃ. Ἀνέλαβεν ὅμως παραυτα τὸ θάῤῥος, μὲ τὸ ὁποῖον ὑπῆγεν εἰς Παρισίους καὶ πρὸς τὸν Μαράτ.

Οἱ κορυφαῖοι τοῦ βουνοῦ, οἵτινες πολλάκις ὠμο-

σαν τὴν μάχαιραν τοῦ Μουκίου Σκαιουόλα καὶ τοῦ Βρούτου, ἔτρεμαν τώρα φοβούμενοι μὴ ἐστάλθησαν εἰς Παρισίους πολλοὶ ἥρωες καὶ πολλαὶ ἡρωΐδαι ἐναντίον των. Πάραυτα ὅμως ἐφάνησαν εὔθυμοι ἀπαλλαγέντες ἀπὸ τὸν σύντροφόν των. Ὁ Δάντων εἶχεν ἀρχίσειν νὰ τὸν μισῇ, ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος νὰ τὸν φθονῇ, πολλοὶ ἄλλοι ἐντρέποντο ἐξ ἀρχῆς διὰ τὸ μαινόμενον τέρας. Ὑπεκρίνοντο ὅμως πένθος, ἐπειδὴ ὁ φονευθεὶς ἦτο Θεὸς τοῦ ὄχλου, καὶ πολλαὶ πρεσβεῖαι του ὠδύροντο καὶ ἐθρήνουν ἔμπροσθεν εἰς τὰ κάγκελλα. Ὁ συνήγορός του ἐζήτει ποινὴν φρικτὴν κατὰ τῆς φονευτρίας. Ὁ Δυπεῤῥέτος, μέλος τοῦ Συμβατηρίου, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε φέρειν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν ἐν Καδόμῳ εὑρισκόμενον Βαρβαροὺξ, ἐνεκαλέσθη καὶ ἐφυλακώθη πάραυτα. Εἰς τὸν φονευμένον ἐγίνοντο ἔπαινοι ἐμφαντικοὶ καὶ ἀπεφασίσθησαν τιμαὶ ἀσύγκριτοι. Τὰ ὀνόματα Ἀριστείδης, Σωκράτης, Τιμολέων, Φωκίων, Κάτων, Φαβρίκιος ἐβροντοκροτοῦντο εἰς τὸ νὰ σημάνωσιν ἄνδρα, ὅστις μὴ χορτάσας ἀπὸ τοὺς Σεπτεμβριακοὺς φόνους ἐπεθύμει ἀκαταπαύστως καὶ ἔκραζε νὰ τοῦ παρασταθοῦν τριακόσιαι χιλιάδες κεφαλῶν. Τὸ βδελυρὸν πτῶμα του, φαρμακωμένον ἀπὸ τὴν Ἀφροδισιακὴν νόσον, ἐξετέθη εἰς τὴν τῶν Φραγκισκανῶν ἐκκλησίαν γυμνὸν μὲ θέσιν θεατρικὴν, τὴν ὁποίαν διέταξεν ὁ ζωγράφος Δαβὶδ, σημαίνουσαν τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του, καὶ ἐσυνοδεύθη εἰς τὸν τάφον ἀπ' ὅλον τὸ Συμβατήριον. Προτομὴ ἔλαβε τόπον πλησίον τοῦ Βρούτου εἰς τὴν σάλαν τῆς συνελεύσεως, καὶ πάραυτα κατήσχυνε τοὺς δημοσίους τόπους ὄχι μόνον τῶν Παρισίων, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν πόλεων καὶ χωρίων τῆς Γαλλίας, μνημεῖον τοῦ Μαρὰτ, καὶ εἰς ἑορτὴν διορισθεῖσαν ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους ἐπαρουσιάσθη στεφανωμένη ἡ διπλοῦ γένους νεολαία, ἐὰν δὲν ἤθελαν οἱ γονεῖς των νὰ σφαγῶσιν ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας. Εἰς τὸ πάνθεον, μ' ὅλον ὅτι νόμος ἐπρόσταζε νὰ μὴ βαλθῇ κανεὶς ἐκεῖ παρὰ μετὰ

εἴκοσιν ἓν ἔτη τοῦ θανάτου του, εἰσήχθη κατ' ἐξαίρεσιν ὁ Γαλλικὸς Σωκράτης, καὶ διὰ νὰ μὴ σμικρυνθῇ ὁ τόπος τῶν μελλόντων μεγάλων ἀνδρῶν, ἀπεμακρύνθη ἐκεῖθεν ὁ τὴν εὔνοιαν τοῦ δήμου χάσας Μιραβώς. Ἡ ἑταιρεία τῶν Κορδελιερίων ἔκτισε βωμὸν εἰς τὴν τιμὴν τῆς καρδίας τοῦ Μαρὰτ, καὶ τὸ Συμβατήριον ἐπρόσταξε νὰ παρευρεθῶσι τέσσαρα καὶ εἴκοσι μέλη του εἰς τὴν τούτου καθοσίωσιν. Τὸ αὐτὸ ἔγεινε καὶ ὅταν ἐστήθη ὀβελίσκος διὰ τὸν Μαρὰτ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Καῤῥόσων. Τοῦ Μαρὰτ ἡ ἀποθέωσις ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀτιμάσῃ διὰ πάντα τὰς δημοσίους τιμάς.

Τὴν πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Μαρὰτ ἑσπέραν ἐθανατώθη ἡ Καρολίνα Κορδάη. Ἡ εἰς τὸ δημαρχεῖον κρίσις της ἔγεινεν ὀλιγόωρος. Εἶπεν ὅτι αὐτὴ χωρὶς ἄλλον συναίτιον ἀπεφάσισε τὸν θάνατον τοῦ κακούργου Μαράτ. Ἐρωτηθεῖσα, ἂν εἶναι ἔγκυος, „Δὲν ἐγνώρισα, εἶπεν, ἄνδρα ἄξιόν μου, ἐπειδὴ ἀκόμη ἔζη ὁ Μαράτ.ʼ Ὁ δοθεὶς εἰς αὐτὴν συνήγορος, Σαβὼν Λαγάρδ, ἠρκέσθη νὰ κάμῃ προσεκτικοὺς τοὺς ἐνωμότους κριτὰς, ὅτι ὁ ὑψηλὸς βαθμὸς τῆς ψυχικῆς ἡσυχίας, μὲ τὴν ὁποίαν ἔπραξε τὸν φόνον, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν βλέπει ἔμπροσθέν της τὸν θάνατον, φαίνεται ὅτι εἶναι πολιτικὸς ἐνθουσιασμὸς ὑψωμένος ἕως μανίας, ὅς τις ἀξίζει τὴν προσοχήν των εἰς διορισμὸν τῆς ποινῆς. Τοῦτο δὲν τὸ ἀπήλαυσεν, ἐπειδὴ οἱ Ἰακωβῖνοι, οἵτινες ἡγίασαν τὸν θάνατον καὶ ἐκρέμων καὶ ἔσφαζαν τὸν τυχόντα, δὲν ἤθελαν νὰ τὸν διευθύνουν καὶ καθ' ἑαυτῶν. Ὅταν ὁμοψήφως κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἐνεχείρισεν εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ δημαρχείου δύω ἐπιστολὰς διὰ Κάδομον, τὴν μὲν πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον Βαρβαροὺξ, τὴν δὲ πρὸς τὸν πατέρα της, γραμμένας ἀπ' αὐτὴν εἰς τὴν φυλακὴν μὲ βεβαιότητα τῆς τύχης της. Καὶ εἰς τὰς δύω ἐξέφραζε τὴν χαράν της μὲ πληροφορίαν, ὅτι διὰ τῆς πράξεώς της προητοίμασε τὴν εἰρήνην καὶ εὐτυχίαν τῆς Γαλλίας. „Οἱ Παρισιανοὶ, γράφει πρὸς τὸν Βαρβα-

σαν τὴν καταδίκην των μὲ ἀδιαφορίαν· μία μόνη ἐξ αὐτῶν, βαστάζουσα βρέφος εἰς τὸ στῆθος της, ὅταν τῆς τὸ ἥρπασαν, ὠλόλυξε μεγαλοφωνότατα· ἀλλ' οἱ βάρβαροι ἔμειναν ἀναίσθητοι. Ἡ δέσποινα Ἀβῶ, ἑξηκοντοῦτις, συνεθανατώθη μὲ τὸν ἄνδρα της, γέροντα τινὰ ὑποστράτηγον ἐκ Λουγδούνου, διότι ὅταν ἐπάρθη ἐκεῖθεν ὁ ἀνήρ της δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἀφήσῃ μόνον ὡς ἀῤῥωστικὸν, ἀλλὰ τὸν συνώδευσεν εἰς Παρισίους. Καὶ οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶχαν διορίσειν ἑορτὴν πρὸς τιμὴν τῆς γαμικῆς πίστεως!

Τὸ μέγα πλῆθος τόσων περιφήμων δι' ἀρετὰς ἢ ὄνομα ἢ τύχην προσώπων, τοὺς ὁποίους κατέπινε καθ' ἑκάστην ἡ ὀχλοκρατία, ἐφαίνετο ὅτι κατ' ὀλίγον ἠλάττονε τὴν συμπάθειαν τοῦ κοινοῦ, καθὼς καὶ ἡ ἱστορία φοβεῖται, μήπως ἀφοῦ ἐτάραξε κατ' ἀρχὰς εὐαισθήτους ψυχὰς, προξενήσῃ τελευταῖον εἰς αὐτὰς ἀπαύδησιν καὶ ἀδιαφορίαν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν καταγραφὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ αὐθεντικὴ ἐφημερὶς τοῦ ἔθνους ἐβεβαίονε τὴν ἀνθρωποσφαγίαν διὰ τοὺς ἀμφιβάλλοντας μεταγενεστέρους, ἐφαίνοντο ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἐκίνουν τὴν συμπάθειαν καὶ τοῦ ἀμβλυτάτου τὴν αἴσθησιν γένους. Ἓν τούτων εἶναι τὸ ὄνομα τῆς Ἐλισάβετ, ἀδελφῆς τοῦ Λοδοβίκου, ἥτις μὲ τὴν καθαρὰν καρδίαν της καὶ μὲ τὴν καρτερίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέφερε τὰ πάθη τοῦ ἀδελφοῦ της καὶ τῆς νύμφης της, ἤξιε νὰ ὀνομάζεται ἀληθηνὰ Ἄγγελος τῆς τοῦ Τέμπλου φυλακῆς. Μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀπαγωγὴν τῆς Μαρίας Ἀντωνίας ἔζη αὐτὴ ἀκόμη διὰ τὴν θυγατέρα ἐκείνης. Μὲ στέρησιν αὔξουσαν (ὄχι μόνον ἐνδύματα ὁπωσοῦν εὐπρεπῆ, ἀλλ' οὐδὲ φῶς διὰ τὰς μακρὰς νύκτας δὲν εἶχαν) ἐπέρασαν τὸν χειμῶνα αἱ δυστυχεῖς ἔγγονοι τόσον πολλῶν βασιλέων καὶ ἐνόμιζαν, ὅτι ἐλησμονήθησαν εἰς τὴν φυλακὴν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμονήθησαν. Ἤρχισεν ὁ ἐαρινὸς ἥλιος νὰ θερμαίνῃ τὰ ψυχρὰ τείχη των, ἤρχισεν ἡ Ἐλισάβετ μὲ τὴν ἀνεψιάν της νὰ ἑτοιμάζῃ γυ-

ναικείας ἐργασίας διὰ τὰς μεγάλας ἡμέρας τοῦ θέρους, ὅταν ἔξαφνα τὴν 9 Μαΐου ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς ὀρφανῆς πριγκιπέσσης, καὶ ἐφέρθη εἰς τὴν Κογκιερίαν. Ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος καὶ ὁ Βιλαύδ-Βαρέννιος ἀπὸ πολλῆς ἀντεφέροντο περὶ αὐτῆς· ὁ μὲν ἐπεθύμει νὰ τὴν σώσῃ, ὁ δὲ Βαρέννιος μὲ ταύτην τὴν ἀφορμὴν ἐπροσπάθει νὰ τὸν κρημνίσῃ. Ἐπαρακίνησε τοὺς Ἰακωβίνους νὰ ζητήσουν τὴν κεφαλήν της νομίζων, ὅτι ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος θέλει ἀντειπεῖν, καὶ οὕτω θέλει ὑποπτευθῆν ἀπὸ τὸν ὄχλον· ἀλλ' ὁ δειλοκάρδιος ἐσιώπησε, καὶ ἡ Ἐλισάβετ παρεδόθη εἰς τὸ κριτήριον. Ὅταν δὲ ἐμβαίνουσα εἰς τὴν φυλακὴν ἔμαθε τὸν θάνατον τῆς βασιλίσσης δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ διστάσῃ, ὅτι εἶναι ἐγγὺς καὶ ὁ ἰδικός της. Τὸ λεγόμενον σφάλμα της ἦτο, ὅτι τάχα ἦτο μέτοχος τῆς τοῦ Λοδοβίκου συνωμοσίας πρὸς καθαίρεσιν τῆς τοῦ λαοῦ ἐλευθερίας· εἰκοσιτέσσαρας ἄλλους συνενόχους τοῦ αὐτοῦ ἐγκλήματος ἔσυραν μαζή της εἰς τὸ σφαγεῖον. Φερομένη δὲ ἐπὶ τῆς ἁμάξης συνωμίλει μὲ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μελεσερβεσίου καὶ τὴν χήραν τοῦ λειτουργοῦ Μοντμορίνου μὲ τόσην ἀδιαφορίαν, ὡς νὰ ἔστεκεν εἰς τὴν γαλερίαν τῶν Βερσαλιῶν. Οἱ βάρβαροι νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν καρτερίαν της ἐθανάτωσαν πρῶτον ἔμπροσθέν της ὅλους τοὺς εἰκοσιτέσσαρας· ἀλλ' αὕτη μὲ βήματα ἀκλόνητα καὶ στόμα μειδιῶν ἀνέβη τὴν κλίμακα τοῦ σφαγείου. Μεταξὺ τῶν θυμάτων ταύτης τῆς ἡμέρας εὑρίσκετο καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Βριεννίων, ἥτις εἶχε φημισθῆν διὰ δύω λειτουργῶν Λοδοβίκου τοῦ ΙϚ'. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τολώσης κατέπιε φαρμάκιον, ὅταν ἐφέρετο εἰς τὸ κριτήριον, καὶ οὕτω μὲ θάνατον ἑκούσιον ἀπέφυγε τὴν σφαγήν. Ὁ φόβος τοῦ θανάτου ἐκαταφρονήθη· ἀηδιάσαντες οἱ ἄνθρωποι τὴν ζωὴν ἐφιλοτιμοῦντο νὰ συμφαλακόνωνται καὶ νὰ συναποθνήσκωσι μὲ Πριγκιπέσσας. Τὸ θάῤῥος τοῦτο συνεισέφερεν εἰς τὸ νὰ ἐξευγενισθῇ ἡ θηριώδης ἀνθρωποσφαγία· ὁ λαὸς ἐξυψόνετο ἀπὸ τὸ θέαμα, ὡς

εἰς πραγματικὴν μεγάλην τραγῳδίαν, ὄχι χωρὶς τὸ αἴσθημα τῆς λύπης. Μία μόνη γυνὴ, ἡ διαβόητος Κόμησσα Δυβαῤῥῦ, ἥτις ἦλθεν ἀνοήτως ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ σώσῃ κάποιον ἀργύριόν της, ἐβάδισεν εἰς τὸν θάνατον μὲ δάκρυα, καὶ ἐπὶ τοῦ σφαγείου ἐπαρακάλεσε μεγαλοφώνως νὰ τῆς χαρισθῇ ἡ ζωὴ, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς μὲν διήγειρε λόγους καταφρονήσεως, πάραυτα δὲ ἔκαμε τόσον φοβερὰν ἐντύπωσιν, ὥστε πολλοὶ θεωροὶ ἀνεχώρησαν ἔντρομοι.

Τόσοι πολλοὶ φόνοι ἦσαν ἤδη καταπεπραγμένοι, ὅταν τὴν 22 Πραιριάλου (10 Ἰουνίου) ἐξεδόθη νέος νόμος διὰ νὰ ἐπιτείνῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς Γυϊλλοτίνης καὶ νὰ περισσεύσῃ τὰς σφαγάς. Εἰς αὐτὸν ἐκηρύττοντο ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ ὅλοι ὅσοι ἐπροσπάθουν νὰ βλάψωσι τὴν ἐλευθερίαν μὲ βίαν ἢ μὲ δόλον. Παρεκτὸς τῶν φιλοβασιλέων καὶ μισοδήμων καὶ προδοτῶν ἦσαν ἐχθροὶ ὅσοι ἐμπόδισαν τὸ νὰ προμηθευθῇ μὲ τροφὰς ἡ πόλις τῶν Παρισίων, καὶ ἔφεραν πεῖναν εἰς τὴν δημοκρατίαν· ὅσοι συνήργησαν νὰ μὴ τιμωρηθοῦν καὶ νὰ διαφύγουν οἱ ἀριστοκρατικοί· ἐκατηγόρησαν τὸν πατριωτισμὸν, ἐδωροδόκησαν τοὺς πληρεξουσίους τοῦ ἔθνους, ἐπάτησαν τὰς ἀρχὰς καὶ βάσεις τῆς δημοκρατίας· ὅσοι ἐπλάνησαν τὸν λαὸν ἢ τοὺς ἐπιτρόπους του, διέσπειραν ψευδεῖς ἀγγελίας, διέφθειραν τὰ ἤθη, ἐμόλυναν τὴν δημοκρατικὴν καθαριότητα, ἢ ἐμπόδισαν τὰς προόδους της μὲ λόγον καὶ γραφίδα· ὅλοι οἱ ἀπατηλοὶ τροφοδόται· ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ, οἵτινες ἐμεταχειρίσθησαν τὴν ἐξουσίαν των πρὸς φθορὰν τῆς δημοκρατίας· καὶ τελευταῖον ὅλοι, ὅσοι ἤγγιξαν τὴν ἐλευθερίαν, ἑνότητα καὶ ἀσφάλειαν τῆς πατρίδος. Δι' ὅλα ταῦτα τὰ ἐγκλήματα ἐδιωρίσθη ποινὴ ὁ θάνατος. Ἀπόδειξις ἤρκει πᾶν ὑλικὸν ἢ ἠθικὸν, ἔγγραφον ἢ λαλητὸν μαρτύριον, καὶ ἡ συνείδησις τῶν ἐνωμότων ἤρκει νὰ εἶναι κανὼν τῶν κρίσεων. Πᾶς πολίτης εἶχε χρέος νὰ καταδίδῃ τοὺς τοιούτους· ἀλλὰ τὸ προνόμιον τοῦ νὰ τοὺς σύρῃ εἰς τὸ κριτήριον

ἔμενεν εἰς τὸ Συμβατήριον, εἰς τὰ δύω συστήματα τῶν αἱρετῶν τῆς ἀγαθοποΐας καὶ τῆς ἀσφαλείας, εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τοὺς δημοσίους κατηγόρους· οἱ ἐγκαλούμενοι νὰ κρίνωνται δημοσίως καὶ πρὸς τὰς ὑλικὰς ἢ ἠθικὰς ἀποδείξεις νὰ εἶναι ἄκυροι οἱ μάρτυρες. Συνηγόρους δίδει ὁ νόμος ἀνθρώπους ἀμέμπτους καὶ ἀνυπόπτους. Τὸ κριτήριον δὲν ἀπολύει κἀνένα, οὔτε ἀθῶον οὔτε ἔνοχον, χωρὶς ἀπόφασιν τῶν αἱρετῶν τῆς ἀγαθοποιΐας. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησεν ὁ ἀντιπρόσωπος 'Ρουάμπιος νὰ ἐμποδίσῃ τοῦτον τὸν νόμον: „ἐὰν κυρωθῇ, δὲν μένει ἄλλο, εἰμὴ νὰ περάσω βόλιον ἀπὸ τὴν κεφαλήν μου" εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν ἄλλοι ἀντιπρόσωποι νὰ φυλάξουν τοὐλάχιστον τὸ δίκαιόν των νὰ στέλλωσιν αὐτοὶ τοὺς ἐγκαλουμένους εἰς τὴν φυλακήν· ὁ 'Ροβεσπιέῤῥος τοὺς ἀναίρεσεν ὅλους λέγων:" Μόνον συνωμόται ἔχουν νὰ φοβηθῶσιν ὡς ὑπέρμετρον τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου."

Ἄμεσον ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἀτυχὲς φονικὸν δοκίμιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπιχειρήσειν Λαμιράλιός τις κατὰ τοῦ Κολλὸτ 'Ερβοᾶ. Ὁ 'Ροβεσπιέῤῥος, διὰ νὰ μὴ μένῃ ὀπίσω τοῦ ἀντιζήλου του, ἐπρόσθεσε σύμβαμα ἀποβλέπον τὸν ἰδικόν του φόνον. Νέον γύναιον, Κικελία 'Ρενὰνδ, ἥτις ἠρώτησεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ 'Ροβεσπιέῤῥου περὶ αὐτοῦ, καὶ ἔδειξε κἄποιαν ἀμηχανίαν, ἐφυλακώθη ὡς δευτέρα Καρολίνα Κορδάη. Μ' ὅλον ὅτι δὲν εὑρέθη εἰς αὐτὴν ὅπλον, καὶ ὁ Λαμιράλιος ἔλεγε σταθερῶς, ὅτι δὲν ἔχει συναιτίους, ἐφεύρηκεν ὅμως ὁ Φουκιέρος-Τιμβίλλιος μακρὸν συνωμοσίας μυθιστόρημα, καὶ περιέπλεξεν εἰς αὐτὸ ἑξήκοντα πρόσωπα. Τὸ κοράσιον ἐρωτηθὲν διὰ τί ὑπῆγεν εἰς τὸν 'Ροβεσπιέῤῥον; ἠθέλησα, εἶπε, νὰ ἴδω ποῖον εἶναι τὸ πρόσωπον τῆς τυραννίας. Διὰ τοῦτο ἐσυνωδεύθη ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ δύω θείας της εἰς τὸν θάνατον, καὶ οἱ δύω ἀδελφοί της ἐφέρθησαν ἀπὸ τὸ στράτευμα διὰ τὸ αὐτὸ τέλος, ἠλευθερώθησαν ὅμως διὰ τῆς εἰς τὸ μεταξὺ συμβάσης πτώ-

σεως τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου. Μεταξὺ τῶν θυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπροσφέρθησαν εἰς τιμὴν τῆς ψευδοσυνωμοσίας ταύτης, εὑρέθη ὁ πάλαι κυβερνήτωρ τῶν ἀπομάχων Σομβρευΐλλιος, τὸν ὁποῖον εἶχε σώσειν ἡ θυγάτηρ του ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Σεπτεμβριακῶν φονέων, καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια τῶν Σαρτίνων, μεταξὺ τῆς ὁποίας ἡ δεκαεννεαετὴς σύζυγος τοῦ νέου Σαρτίνου ἐξέστησε μὲ τὴν καλλονήν της τοὺς αἱμοδιψεῖς φιλοκάλους, καὶ ἐκίνησε τὰς ἐριννύας τῆς Γυϊλλοτίνης εἰς μέγαν ἔπαινον τοῦ πολυτίμου θεάματος. Ἐπειδὴ τὴν φιλοκτονίαν τοῦ Συμβατηρίου ἔψεγαν οἱ Ἄγγλοι λειτουργοὶ, ἐξῆλθε ψήφισμα νὰ μὴ δίδεται πλέον κατοικία εἰς Ἄγγλους καὶ Ἀννοβεροὺς πλησίον εἰς τὰς σφαγὰς, καὶ εἰς Παρισίους ηὔξανε καθημερινῶς τὸ πλῆθος τῶν φορτιζομένων εἰς τὰ φονοπομπὰ ἁμάξια. Ὁ Φουκιέρος Τιμβίλλιος προσταχθεὶς νὰ φορτόνῃ καθημερινῶς εἰς μίαν ἅμαξαν ἑκατὸν πεντήκοντα σφάγια, τὸ ἀπέφυγεν: „Ὅταν παρεχώρησα ἀπὸ τὸ συνέδριον τοῦτο — ἔλεγεν ἔπειτα ἐνῷ ἐκρισολογεῖτο — ἡ ψυχή μου ἔτρεμε τόσον, ὥστ' ἐφαίνετό με, ὡς νὰ μὲ ἔσυρναν τὰ ῥεύματα τῶν αἱμάτων.“ Τίποτε ὅμως δὲν ἐνήργησεν ἡ ἀγχόνη τῆς τούτου συνειδήσεως. Μίαν ἡμέραν ἐφέρθησαν εἰς τὸν θάνατον ἐπὶ μιᾶς ἁμάξης ἑκατὸν ἑξήκοντα ἐννέα πρόσωπα. Ἄοπλοι, κλεισμένοι εἰς στενὸν δεσμωτήριον, ἐλέγετο ὅτι ἐσχεδίασαν νὰ φονεύσουν ὅλους τοὺς τοῦ Συμβατηρίου καὶ τοὺς τῶν αἱρετῶν συστημάτων, Ἐθανατώθησαν λοιπὸν ὅλοι. Ἀλλὰ τόσον μεγάλη ἔγεινε κατ' ὀλίγον ἡ ἀθλιότης τῶν δεσμωτηρίων, διὰ τῆς ἀναιδοῦς αὐστηρότητος τῶν φυλάκων, διὰ τῆς πείνας καὶ τοῦ βρωμεροῦ ἀέρος, ὥστε πολλοὶ ἀκούοντες ὅτι κράζονται εἰς τὴν Γουϊλλοτίναν ἔχαιραν ἐκ καρδίας.

Ἀλλ' οἱ μὴ φυλακωμένοι ἀκόμη, οἱ μὴ καταδικασμένοι ἀκόμη ὀλίγον ἦσαν εὐτυχέστεροι παρὰ τοὺς κατοίκους τῶν δεσμωτηρίων, παρὰ τοὺς ἱσταμένους εἰς τὴν Γυϊλλοτίναν. Ἀπὸ πρωΐας ἐγεμίζοντο αἱ ἀγυιαὶ

τῶν Παρισίων γυναῖκας καὶ παιδία, αἵτινες κατὰ σειρὰν ἐπολιόρκουν τὰς θύρας τῶν ἀρτοπωλῶν καὶ κρεωπωλῶν. Ὁ νόμος τοῦ μεγίστου τιμήματος ἔκαμνε τοὺς Παρισιανοὺς νὰ λοιμοκτονῶνται. Οἱ πραγματευταὶ ἐφοβοῦντο τὴν πώλησιν ὡς διαρπαγὴν, καὶ μόνον ὁ φόβος τοῦ θανάτου τοὺς ἠνάγκαζε νὰ πωλῶσι μὲ φθοράν των. Ψήφισμα ἄλλο τοὺς ἐπρόσταξε μὲ ποινὴν θανάτου νὰ ἔχουν πρὸ τῶν θυρῶν των καταγεγραμμένον τὸ ποσὸν καὶ ποιὸν τῶν πραγματειῶν των ἀκριβέστατα. Παραμικρότατον λάθος ἔκοπτε κεφαλάς *). Οἱ χωριάται ἔφερναν ἔντρομοι τὰ γεννήματα εἰς τὴν πόλιν. Εἰς τοὺς δημοσίους τόπους ἔπαυσεν ὁ συνήθης θόρυβος τῆς πολυανθρώπου πόλεως· ὄχημα λαμπρὸν δὲν ἐφαίνετο. Αἱ συνοικίαι τῆς πόλεως, ὅπου ἐκατοίκουν πρότερον τὰ τέκνα τῆς τύχης, ἦσαν πάντη ἔρημοι. Εἰς τὰ περισσότερα παλάτια ἀνεγινώσκετο ἡ ἐπιγραφή: „Ἐθνικὸν κτῆμα.“ Εἰς ἄλλους οἴκους αἱ λέξεις: „Ἐλευθερία, ἰσότης, ἀδελφότης ἢ θάνατος! θάνατος εἰς τοὺς τυράννους καὶ εἰς τοὺς φίλους των!“ ἢ ἄλλο ὅμοιον, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἔντρομοι οἰκοκύριοι ἐπροσπάθουν νὰ φανερόνωσι τὴν φιλελευθερίαν των. Ἐὰν ἐκατοικεῖτο οἶκος, πίναξ κρεμάμενος ἔμπροσθεν τῆς θύρας ἐσήμαινε τὸ ὄνομα, τὴν ἡλικίαν, τὸ ἔργον τῶν ἐγκατοίκων. Ὅλαι αἱ συνήθειαι ἐμεταβάλθησαν,

*) Ὁ Δεσοδοάρδος διηγεῖται, ὅτι κρασοπώλης, ὅστις, δι' ἀναγκαῖον ἔργον κραχθεὶς που, ἐπρόσταξε τὸν υἱόν του νὰ κρεμάσῃ τὸν κατάλογον τῶν πραγματειῶν, κατεδικάσθη εἰς θάνατον ἀπὸ τὸ δημαρχεῖον διὰ τὴν ἀμέλειαν τοῦ παιδός. Κατ' εὐτυχίαν ἐπληροφορήθη τὸ Συμβατήριον ὅλην τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐκάμφθη εἰς ἔλεον νὰ ἀναιρέσῃ τὴν καταδίκην εἰς τὴν στιγμὴν τῆς ἐκτελέσεώς της. Ὁ ὀφικιάλιος, ὅστις ἔφερνε τὸν ἔλεον τοῦτον εὗρηκε τὸν δήμιον ἐργαζόμενον ἀδιακόπως, καὶ τὸν ἐφώναξε μακρόθεν νὰ παύσῃ. Ἕνας δεμένος εἰς τὴν σανίδα ἐλύθη καὶ ἠρωτήθη πῶς ὀνομάζεται. „Κρῖμα! Δὲν εἶσαι ἐσύ“ τοῦ εἶπε, καὶ ὁ δυστυχὴς ἔκλινε πάλιν τὸν αὐχένα. Ὁ Κρασοπώλης εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου ἐπρόσμενε τοῦ ἀμαξίου τὴν ἐπανέλευσιν. Ἡ κόμη του ἀπεψαλιδίσθη, αἱ χεῖρες του ἐδεσμεύθησαν, ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα του ἔστεκαν εἰς τὴν θύραν.

ὅλη ἡ κοινωνία ἐκλονίσθη ἢ ἀλλοιώθη. Ὡς εἰς καιρὸν πανούκλας ἔφευγεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Πᾶσα συναναστροφὴ εἰς ἰδιωτικοὺς οἴκους ἀπηγορεύθη, μᾶλλον δὲ τὴν ἀπηγόρευσεν αὐτόματος ὁ φόβος πρὶν τὴν απαγορεύσουν οἱ αἱρετοὶ τῆς ἀσφαλείας. Καθεὶς ἔτρεμε νὰ φανῇ εἰς τοὺς δρόμους μὲ σημεῖα εὐτυχίας, καὶ ἠγωνίζετο ἐπιμελῶς νὰ βαστάζῃ τὸ ἔνδυμα τῆς ἐνδείας καὶ πτωχείας ὡς ἀσφαλιστικὸν χάρτην. Κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ δεχθῇ εἰς τὸν οἶκον του ξένον, φίλον, συγγενῆ, ὅςτις δὲν εἶχε γράμμα μαρτυρικὸν τῆς φιλελευθερίας του· ὅταν τοιοῦτον μαρτυρικὸν δὲν ἐδείχνετο, ὁ οἰκοκύριος εἶχε προσταγὴν νὰ τοὺς φυλακώσῃ· ἐκιτίρνιζαν οἱ ἄνθρωποι βλέποντες εἰς τὸν οἶκον των φίλον, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν ὅτι ζητεῖ καταφύγιον. Τὰ θέατρα μόνον ἦσαν πάντοτε γεμάτα· ἐκεῖ ἐζήτει ὁ φόβος διατριβὴν, ἥτις ἦτο ὥρας τινὰς ἄγνωστος, ἐὰν καὶ ἡ διατριβὴ αὕτη ἐπληρόνετο μὲ τὴν ἀηδίαν, τὴν ὁποίαν ἠρέθιζεν ὁ ἀσχημισμὸς τῶν παλαιῶν δραμάτων τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου ἢ ἡ θέα τῶν νέων δημοκρατικῶν γεννημάτων (ὁ θάνατος τοῦ Μαρὰτ, ὁ θρίαμβος τοῦ βουνοῦ κτλ.), ἀθλίων δραμάτων, τὰ ὁποῖα ἐσιχαίνοντο καὶ οἱ ποιηταί των. Μίαν μόνον ἡμέραν διεκόπη ἡ κωφὴ σιωπή· ἐφάνη πλῆθος ἀνθρώπων τρεχόντων σφοδρότατα εἰς ἕνα δρόμον, καὶ ἄλλο πλῆθος ἀπομακρυνομένων ἐκεῖθεν μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα· ἦτο ἡ στιγμὴ, ὁπότε ἐφέροντο εἰς τὴν καταδίκην οἱ ἑξήκοντα. Ἀφοῦ τελευταῖον ἡ νὺξ ἔρριψε τὴν σκιάν της εἰς τὰ τρομερὰ ταῦτα πράγματα, ἤρχισεν ἡ φαντασία τὸ φοβερόν της παιγνίδιον, τὸ ὁποῖον συχνότατα ἐγίνετο πρᾶγμα. Καθεὶς ἠκροᾶτο μὲ τρόμον τὸ παραμικρὸν κτύπημα. Ὅταν ἔστεκεν ἅμαξα, ὅταν ἐκρούετο ἡ θύρα, ἐπάγονε τῶν κατοίκων τὸ αἷμα· γυνὴ καὶ τέκνα ἐσυνάζοντο ὁλόγυρα τοῦ πατρός· ἐπρόσμειναν στρατιώτας ἢ δημίους. Πολλοὶ ἐφθόνουν τοὺς Γυϊλλοτινισθέντας — καὶ ὅμως δὲν ἀπέφευγαν τὸ στόμα της.

Οἱ δρόμοι ἦσαν ἀνοικτοὶ εἰς τοὺς εἰσερχομένους, κλεισμένοι δὲ εἰς τοὺς ἐξερχομένους τῆς πόλεως. Ἔχανε τὴν ζωήν του βεβαίως, ὅςτις ἐζήτει διαβατήριον γράμμα. Ὅςτις μετὰ μεγίστας δυσκολίας τὸ ἐλάμβανε καὶ ἀνεχώρει ἀπὸ τὸ μέγα δεσμωτήριον τῆς μητροπόλεως, εὕρισκε πανταχοῦ εἰς τὸν δρόμον ἀναποδογυρισμένους σταυροὺς, κρημνισμένας ἐκκλησίας, καὶ ἀγροκήπια τεφρωμένα. Ἀπήντα στρατεύματα φυλακωμένων, τὰ ὁποῖα ἐφέροντο σιδηροδέσμια εἰς Παρισίους ἀπὸ Σαγκυλλότους περικυκλούμενα, ἢ ἔβλεπεν Ἀνθύπατον τρέχοντα εἰς τὰς ἐπαρχίας διὰ νὰ καθιδρύσῃ σφαγεῖα. Εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ πᾶν χωρίον ἦσαν Ἰακωβῖνοι ἐξετάζοντες τὰ διαβατήρια. Εἰς δρόμον τριάκοντα μιλίων ἐθεωρεῖτο δεκάκις καὶ ὑπεγράφετο μετὰ πολλῶν κόπων τὸ διαβατήριον. Εἰς τόπους τινὰς εὕρισκε τὸ τρίτον μέρος τῶν κατοίκων φυλακωμένον. Δυστυχέσταται καλύβαι ἔκρυπταν συχνάκις ἐξορίστους μὲ ἔνδοξα ὀνόματα. Ἄλλοι κατέφευγαν εἰς ὄρη, καὶ σπήλαια καὶ δάση, καὶ ἐκρύπτοντο ἐκεῖ καὶ τὸν χειμῶνα. Ἄγριοι κάτοικοι τῶν δασῶν, φοβεροὶ πολλάκις καὶ εἰς λῃστὰς, ἦσαν ἔνδοξοι φυγάδες. Ἀλλὰ ποῖα θεάματα ἐπρόσμεναν τὸν ὁδοιπόρον, ὁπόταν ὁ δρόμος του τὸν ἔφερνεν εἰς Ἀργεντοράτον, εἰς Ἀτρέβατον, εἰς Λουγδοῦνον, Τολάνιον, Μασσαλίαν, Ἀραυσικὴν, καὶ ἄλλας αἱματοσταγεῖς πόλεις!

Εἰς ταύτην ὅμως τὴν ζοφώδη νύκτα τῆς ἀνθρωπίνης βδελυρίας καὶ παραφροσύνης δὲν λείπει κάποιον ἀμυδρὸν φῶς, καὶ παραδείγματα ἡρωϊσμοῦ, ἀγάπης καὶ πίστεως φιλιόνουν τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν μὲ τὸ ἀποτρόπαιον γενόμενον γένος του. Ἡ γυνὴ τοῦ φρουράρχου τοῦ Λογγοβίκου παρευρίσκετο κρυμμένη εἰς τὸ κριτήριον, ὅπου κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὁ ἀνήρ της. Μόλις ἔγεινεν ἡ ἀπόφασις καὶ φωνὴ μεγάλη ἀκούεται: „Ζήτω ὁ βασιλεύς.“ Ὅλοι εταράττοντο φοβούμενοι ἕκαστος μὴ ἐκληφθῇ ἔνοχος, ὅταν ἡ γυνὴ ἐκβᾶσα εἰς

τὸ φανερὸν ἐπανέλαβε τὸ αὐτὸ ἐκφώνημα. Εἰς μάτην ἠθέλησαν τινὲς νὰ τὴν ἀναδείξουν τρελήν· ὡμολόγησε μὲ εὐσυλλογιστίαν μεγάλην τὰ βασιλικά της φρονήματα, καὶ ἔπειτα συνεπορεύθη μετὰ τοῦ ἀνδρός της εἰς τὸν θάνατον. Μετά τινα καιρὸν ἐμιμήθη τὸ παράδειγμα ἀδελφὴ καὶ συναπέθανε μὲ τὸν ἀδελφόν της. Νέον κοράσιον ἔκαμε τὸ αὐτὸ διὰ τὸν ἀγαπητικόν της. Πολλοὶ θεράποντες καὶ θεράπαιναι ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ συμφυλακωθῶσι μὲ τοὺς κυρίους των, καὶ συναπέθαναν μὲ αὐτούς. Θυγατέρες μὴ θέλουσαι νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, μ' ὅλον ὅτι οἱ κριταὶ τὰς ἔδιδαν τὰ μέσα νὰ σωθῶσιν, ἐπαρακάλουν γονατισταὶ νὰ ὁμοπαθήσουν μὲ τοὺς γεννήτοράς των. Κάποιος ἄνθρωπος, ὀνομαζόμενος Λοϊζερόλιος, ὅς τις ἦτο συμφυλακωμένος μὲ τὸν υἱόν του, ἤκουσε προσκαλούμενον εἰς θάνατον τὸν υἱόν του, ὅς τις κατὰ τύχην ἔλειπεν ἀπὸ τὴν σάλαν, καὶ ὑπῆγεν αὐτὸς ἀντὶ τοῦ προσκαλεσθέντος, ἀπήχθη, καὶ διὰ τὴν ὀλίγην προσοχὴν, τὴν ὁποίαν ἔδιδαν εἰς τὰ πρόσωπα, ἐθανατώθη ἀντὶ τοῦ υἱοῦ του. Ὁμοίως ἀπέθανεν ἀδελφὸς ὑπὲρ ἀδελφοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν ζωὴν ἐνόμιζεν ἀναγκαιοτέραν τῆς ἰδικῆς του διὰ τὴν πολυάριθμον οἰκογένειάν του.

---

30. Ῥοβεσπιέῤῥου νέα θρησκεία καὶ πτῶσις. (1794.)

Εἰς τὴν σκοτεινὴν ψυχὴν τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου διήρκει ὁ ἀγὼν τῶν μανιωδῶν φρονημάτων καὶ τῆς μαστιζομένης συνειδήσεως. Ταύτην διὰ νὰ καταπραΰνῃ, καὶ διὰ νὰ καθυποβάλῃ εἰς τὴν πολιτείαν βάσιν τινὰ ἀρετῆς, ἐφαντάσθη νὰ ἀναστήσῃ τὴν πίστιν εἰς Θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν, καὶ ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς κρημνισμένης ἐκκλησίας νὰ ἀνεγείρῃ ναὸν φυσικῆς θρησκείας. Μὲ τοῦτον τὸν σκοπὸν ἐκβῆκεν ὁ Δικτάτωρ τὴν 7 Μαΐου, ὁπότε τὰ αἵματα ἔῤῥεαν ποταμηδὸν εἰς τοὺς

δρόμους τῶν Παρισίων καὶ μὲ λόγον ἐκτεταμένον, ὅπου ἤγγιζε τὸν Πὶττ, τοὺς βασιλεῖς, τὰς νικημένας φατρίας, ἀπέδειχνε τὴν ἀναγκαιότητα τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας: „Τίς σὲ ἐπαρακίνησεν — ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις στρέφων τὸν λόγον του πρὸς τὴν σκιὰν τοῦ Ἐβέρτου Κλωτίου — νὰ κηρύξῃς εἰς τὸν λαὸν, ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός; Ἐσὲ, ὅς τις ἦσο ἐμπαθὴς διὰ τὴν ἀπαρηγόρητον διδασκαλίαν ταύτην, καὶ ποτὲ δὲν ᾐσθάνθης πάθος διὰ τὴν πατρίδα; Διὰ τί ἐφάνη καλὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου νὰ καταπείσῃς τὸν ἄνθρωπον, ὅτι τυφλὴ ἀνάγκη κυβερνᾷ τὴν τύχην του, καὶ αὐτογνωμόνως κατατιμωρεῖ νῦν μὲν τὴν κακίαν, νῦν δὲ τὴν ἀρετήν; Ὅτι ἡ ψυχή του εἶναι κούφη πνοὴ, ἥτις ἀφανίζεται εἰς τὴν θύραν τοῦ τάφου; Τοῦ ἐμπνέει ἄραγε ὁ στοχασμὸς τῆς ἐξουδενώσεώς του ἰδέας καθαρωτέρας καὶ ὑψηλοτέρας παρὰ ὁ σταχασμὸς τῆς ἀθανασίας του; Περισσοτέραν κλίσιν εἰς τὴν πατρίδα; περισσοτέραν τόλμην κατὰ τῆς τυραννίας; περισσοτέραν καταφρόνησιν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἡδονῆς; Σεῖς οἱ θρηνοῦντες ἐνάρετον φίλον πιστεύετε ὅτι τοῦ ἥρπασεν ὁ θάνατος τὸ κάλλιστον μέρος τῆς οὐσίας του; Σεῖς οἱ κλαίοντες εἰς τὸν τάφον υἱοῦ ἢ γυναικὸς καταπείθεσθε ἀπὸ φλύαρον τινὰ, ὅτι δὲν τοὺς ἔμεινεν ἄλλο εἰμὴ κονιορτός; Δυστυχισμένε, ὅς τις πίπτεις ἀπὸ τὸ κτύπημα τοῦ ξίφους, δὲν εἶναι ἡ τελευταία φωνή σου πρόσκλησις τῆς αἰωνίου δικαιοσύνης; Ἄθλιε σοφιστὰ, μὲ ποῖον δίκαιον θέλεις νὰ ἁρπάσῃς ἀπὸ τὴν ἀθωότητα τὸ σκῆπτρον τοῦ λογικοῦ καὶ νὰ τὸ ἐγχειρίσῃς εἰς τὴν κακίαν, νὰ ἐξαπλώσῃς πένθιμον σκέπασμα ἐπάνω τῆς φύσεως, νὰ φέρῃς τὴν δυστυχίαν εἰς ἀπελπισίαν, νὰ ἀτιμάσῃς τὴν ἀνθρωπότητα; Ὅσον περισσότερον αἴσθημα καὶ πνεῦμα ἔχει ὁ ἄνθρωπος, τόσον περισσότερον προσηλόνεται εἰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι μεγαλύνουν τὴν οὐσίαν του καὶ ἐξυψόνουν τὴν καρδίαν του. Καὶ πῶς νὰ μὴ εἶναι ἀληθιναὶ τοιαῦται ἰδέαι; Ἐγὼ τοὐλάχιστον

δὲν καταλαμβάνω πῶς ἠδύνατο ἡ φύσις νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον πλάσματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὠφελιμώτερα παρὰ πᾶσαν ἀλήθειαν. Εἰς τὰ ὄμματα τοῦ νομοδότου εἶναι ὅλα ἀληθινά, ὅσα εἶναι ὠφέλιμα εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀγαθὰ εἰς τὴν χρῆσιν. Ἡ πληροφορία περὶ ὑψίστου ὄντος καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς εἶναι αἰώνιος προτροπὴ εἰς δικαιοπραξίαν· ἄρα δὲν εἶναι μόνον κοινωνική, ἀλλὰ καὶ δημοκρατική. Τί ἤθελαν οἱ συνωμόται, τοὺς ὁποίους ἐτιμωρήσαμεν, νὰ βάλουν εἰς τὸν τόπον τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἐδίωξαν ἀπὸ τὸν ναόν; Τί ἄλλο παρὰ χάος, οὐδὲν, θάνατον; — Ἐσυμπέραινεν ὁ ῥήτωρ τὸν μακρὺν λόγον του, τοῦ ὁποίου τὸ θρησκευτικὸν μέρος ἦτο ψυχρὰ μίμησις τῆς εἰς τὸν Αἰμίλιον τοῦ Ῥουσσὼ περιεχομένης ὁμολογίας τῆς πίστεως, μὲ πρότασιν ψηφίσματος περιέχοντος τὰ ἐφεξῆς." Ὁ Γαλλικὸς λαὸς γνωρίζει τὴν ὕπαρξιν ὑψίστου ὄντος καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν· γνωρίζει ὅτι λατρεία τοῦ ὑψίστου ὄντος εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου· καθήκοντά του δὲ νομίζει τὴν ἀποστροφὴν τῆς τυραννίας καὶ κακίας, τὴν τιμωρίαν τῶν τυράννων καὶ προδοτῶν, τὴν βοήθειαν τῶν δυστυχῶν, τὴν παράβλεψιν τῶν ἀσθενῶν, τὴν προστασίαν τῶν θλιβομένων, τὴν προθυμίαν τοῦ νὰ κάμνῃ τις εἰς ἄλλον ὅσον δύναται ἀγαθὸν, καὶ τὴν γενικὴν δικαιοσύνην. Τριάκοντα ἓξ ἑορταὶ νὰ εἰσαχθῶσι διὰ νὰ ἐνθυμίζωσι τὸν ἄνθρωπον τὸν Θεὸν καὶ τὴν ὑψηλὴν ἀξίαν τῆς φύσεώς του. Μεταξὺ τούτων, παρεκτὸς τῆς ἑορτῆς τοῦ ὑψίστου ὄντος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἑορτὴ τῆς φύσεως, ἐσυγκαταριθμοῦντο ἑορταὶ τῆς Ἐλευθερίας, τῆς Ἰσότητος, τῆς Ἀνθρωπότητος, τῆς Ἀληθείας, τῆς Αἰδοῦς, τοῦ Ἡρωϊσμοῦ, τῆς Εὐδαιμονίας, τῆς Γενικῆς ἐλευθερίας κτ." Τοῦ νόμου τούτου ἡ πρότασις ἐστέρχθη μὲ γενικὸν ἔπαινον· οἱ αἱμοπόται, οἵτινες πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἶχαν ἐπικροτήσειν εἰς τὴν ἀρνησιθεΐαν τοῦ Ἐβέρτου καὶ Χαυμηττίου, ἔσπευσαν τώρα νὰ γνωρίσουν τὴν ὕπαρξιν

τοῦ ὑψίστου ὄντος, ὡς νὰ ἦτο ἡ ὕπαρξις αὕτη νεόπλαστον ἔργον τῆς ὀχλοκρατίας των, καὶ ἡ πρώτη ἑορτή της ἐδιωρίσθη τὴν 20 Πραιριάλου (8 Ἰουνίου). Εἰς τὴν πλησίασιν ταύτης τῆς ἡμέρας ἐκλέχθη πρόεδρος ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, διὰ νὰ κάμουν τὴν ἑορτὴν τοῦ ὑψίστου ὄντος θρίαμβον ἰδικόν του. Μέρος τῶν ἑταίρων του ἦτο εἰς ἀμηχανίαν καὶ δὲν ἤξευρε νὰ νοήσῃ τὸν παράξενον στοχασμὸν τοῦ διδασκάλου· δὲν ἔπαυσεν ὅμως νὰ προσκυνῇ δουλοπρεπῶς τὸν κρατοῦντα τὴν ἐξουσίαν· ἄλλο μέρος (Βιλαὺδ Βαρέννιος καὶ Κολλὸτ Ἑρβοᾶς) ἐγέλα ἢ ἐμυκτήριζε τὸ νέον ἱερατεῖον τῆς δεισιδαιμονίας, ὁποία ἐνομίζετο ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου, καὶ ἤλπιζεν, ὅτι εἰς αὐτὴν θέλει εὑρεῖν λαβὴν νὰ κρημνίσῃ τὸν ἀντίζηλόν του.

Ἔφθασεν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ 8 Ἰουνίου. Ὁ λαὸς ἐπροσκαλέσθη διὰ κανονίων ἐκκροτήσεως εἰς τὸν κῆπον τῶν Τουϊλεριῶν. Οὐαὶ εἰς τοὺς πατέρας καὶ τὰς μητέρας, τῶν ὁποίων τὰ ἡλικιωμένα τέκνα δὲν ἤθελαν παρευρεθῆν ἐκεῖ! Ἀπὸ ἀμφιθεάτρου, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη διὰ τὸ Συμβατήριον, ἐξεφώνησεν ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος λόγον περὶ τῆς ἀθλιότητος τῆς τυραννίας καὶ τῆς χαρᾶς τῆς δημοκρατίας. Ὅταν μὲ ὑψηλὴν φωνὴν εἶπεν: „Ἡ σημερινὴ ἡμέρα εἶναι ἀφιερωμένη ὅλη εἰς τὴν εὐτυχίαν", ἔλαμψε κάποια ἀκτὶς ἐλπίδος εἰς τὰς ψυχάς, ἥτις ταχέως ἐσκοτίσθη ἀπὸ τὴν προσθήκην: „Αὔριον ἀρχίζομεν πάλιν τὰ ἔργα μας, καὶ μὲ νέαν δύναμιν κρημνίζομεν καταγῆς ὅλους τοὺς προδότας." Μετὰ τοῦτο ἐκατέβη ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος καὶ μὲ λαμπάδα ἔκαυσε σύμπλεγμα ζωγραφιῶν, ὅπου παριστάνοντο οἱ ἐχθροὶ τῆς κοινῆς εὐτυχίας, ἀθεΐα, φιλοδοξία, φιλαυτία, διχόνοια, καὶ ἡ μὲ ῥάκη ἐνδεδυμένη καὶ τὴν βασιλείαν σημαίνουσα ψευδὴς ἁπλότης. Ἐκ τῶν ἐρειπίων τούτων ἐξῆλθεν εἰκὼν παριστάνουσα τὴν σοφίαν, καὶ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ἐτελείωσε τὸν ἄξιον τούτων τῶν ἀθλιοτήτων λόγον του μὲ τὰς λέξεις: „Γάλλοι, σεῖς ἐνικήσατε τοὺς βασιλεῖς·

σεῖς εἶσθε λοιπὸν ἄξιοι νὰ τιμᾶτε τὴν θεότητα. Ὂν τῶν ὄντων, γινώσκεις τὸ ἔργον τῶν χειρῶν σου! Μῖσος κατὰ τῆς κακίας καὶ τυραννίας καίει εἰς τὰς καρδίας μας, καὶ ἐνταυτῷ ἀγάπη τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πατρίδος· τὸ αἷμα μας βράζει διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Αὕτη εἶναι ἡ προσευχὴ, τοῦτο τὸ θῦμα, αὕτη ἡ λατρεία, τὴν ὁποίαν σὲ προσφέρομεν!“ Μετὰ τοῦτο ἐκινήθη ἡ πομπὴ εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ φέροντες στάχυας, παραλλήλως τούτων οἱ ἐπίτροποι τῶν τεσσάρων ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἰς τὸ μέσον ἅμαξα μὲ τέσσαρας βόας ἑλκομένη, καὶ ἐπάνω της ἐργαλεῖα διαφόρων τεχνῶν. Τοιαύτας ἀνωφελεῖς προσπαθήσεις ἔκαμνεν ἡ πεζὴ ὑλοφροσύνη διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὰ ἀρχαῖα σύμβολα τῆς ἐξουσίας μὲ νέα εὑρήματα. Εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον ἐκτίσθη ὄρος, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἔστεκε τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας· δὲν ἔλειψαν ὕμνοι. χοροὶ, στέφανοι, ὅρκοι, ἐναγκαλισμοὶ, θόρυβοι, κανονίων βροντήματα. Μὲ ὅλα ταῦτα ἔμεινεν ὅλη ἡ ἑορτὴ σημειωμένη μὲ τὴν ἀνεξάλειπτον σφραγῖδα τῆς κωμῳδίας, καὶ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, μ' ὅλον ὅτι ἐκολακεύθη ψηλαφητῶς εἰς τὴν ὑπὸ Χανιέρου ποιηθεῖσαν ᾠδὴν εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην, ὡς Γαλλικὸς Ἡρακλῆς *), ὑπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του μὲ μανιώδη καρδίαν. Μετὰ δύω ἡμέρας ἐπρόβαλεν ὁ Κοῦθων ἐν ὀνόματι τῶν αἱρετῶν τῆς Ἀγαθοποιΐας τὸν αἱματώδη νόμον τῆς 22 τοῦ Πραιριάλου πρὸς ἐνδυνάμωσιν τῆς ἐξουσίας τοῦ δημαρχείου. Τὴν φοβερὰν ἀντιλογίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν μέλη τινὰ τοῦ αὐτοῦ, ἀναίρεσεν ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος μὲ ὀργίλον πικρίαν, καὶ τοὺς τολμήσαντας νὰ ἐξηγήσωσι τινὰς προσδιο-

*) Long-temps environné de volcans et d'abimes,
Que l' Hercule François, terassant ses rivaux,
Debout sur les débris des tyrans et des crimes,
Jouisse enfin de ses travaux.

Ἀμέσως ἀνεφέρετο βέβαια ὁ Γαλλικὸς Ἡρακλῆς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἡρακλέους, ἥτις εὑρίσκετο εἰς τὰ νομίσματα τῆς δημοκρατίας·

ρισμοὺς ὡς ἀπατηλοὺς καὶ κινδυνώδεις (Π. χ. ὅτι μεταξὺ τῶν θανασίμων ἐγκλημάτων ἦτο καὶ ἡ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν), ἐμεταχειρίσθη ὡς ἐπαναστάτας καὶ δορυφόρους τῆς Ἀριστοκρατίας. Εἶναι διδακτικώτατον πολιτικὸν δρᾶμα, πῶς οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες δὲν ὑπέφερναν τὰ δίκαια ζητήματα τῶν βασιλέων των, ἂν ἐγίνοντο μὲ βίαν, εὐθὺς ἀφοῦ λάβωσιν αὐτὴν τὴν βίαν εἰς χεῖρας, δὲν ὑποφέρουν τὴν ἐξήγησιν τῶν ἀλογιῶν των. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιφώνησις τῆς τοῦ βουνοῦ φατρίας, μὲ τὴν ὁποίαν εἷς τῶν ἀντιλεγόντων ἐπροσπάθησε νὰ ἀποδείξῃ τὸν δημοκρατισμόν του, ἐξηγήθη ἀπὸ τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον ὡς δοκίμιον νὰ χωρίσῃ τὸ Συμβατήριον· καὶ τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὸ Συμβατήριον νὰ κατηγορῇ αὐτὸ τὰ μέλη του, ἀναιρέθη ὡς περιφρονητικὸν τῆς ἀξίας τῶν αἱρετῶν τῆς Ἀγαθοποιΐας· Βουρδὼν ὀνομάζετο ὁ ἐπιφωνήσας τὸ βουνὸν, ὅς τις τολμήσας νὰ ἀπολογηθῇ ἤκουσε τὸν φοβερὸν λόγον: „Ἐγὼ δὲν ὀνομάζω κανένα. Οὐαὶ εἰς τὸν ὅς τις ὀνομάσῃ τὸν ἑαυτόν του!" Οὕτως οἱ ἐπίτροποι τῆς Γαλλίας θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες ὑπέγραψαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου των!

Εὑρίσκετο τότε ἡ δεκανδρία τῶν αἱρετῶν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεώς της, ἀλλὰ πρὸς ἀλλήλους ἐστασίαζαν οἱ κακοῦργοι οὗτοι. Ὁ Βιλαὺδ-Βαρέννιος καὶ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ἐζηλοτύπουν ἀλλήλους. Σπανίως ἐσυμφώνουν εἰς τὰ θύματα τῆς μανίας των· ὁ ἕνας δὲν ἔδιδεν εἰς τὸν ἄλλον τὴν γνώμην του εἰς θανάτωσιν τινὸς ὄχι ἐκ φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἐκ μισαλληλίας, καὶ πολλοὶ ἱεροὶ τοῦ ὀλέθρου, Βουρδὼν, Ταλλιῆνος καὶ Λεκοΐντριος διέφυγαν τὸν θάνατον διὰ τὴν εὐεργετικὴν ταύτην διχόνοιαν. Τελευταῖον ὁ Βιλαῦδος μὲ τὴν ἄπαυστον ἀντιλογίαν του ἔκαμε τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον καὶ δὲν συνήρχετο εἰς τοὺς αἱρετούς. Ἀλλ' ἡ φιλεκδικία τὸν κατέτρεχε πάντοτε· ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ἔχασε τὸ ὑπομόχλιον τῆς πολιτικῆς του δυνάμεως, καὶ ἐδοκίμασε

τὴν λύπην νὰ ἴδῃ θανατωθέντας ἐξ αἰτίας τοῦ ἐχθροῦ του θεοβλαβεῖς τινὰς, τοὺς ὁποίους ἐπροστάτευε, τὴν προφῆτιν Αἰκατερίναν Θεὸν, καὶ ἕνα πρώην ἱερέα Γέρλιον. Τοῦ ἔμειναν ὅμως πιστοί του φίλοι ὁ Κούθων, Σαιντιοῦστος καὶ Λέβης, κοινωνία τις μὲ τοὺς αἱρετοὺς, καὶ τὸ δίκαιον νὰ φανερόνῃ καθ' ἡμέραν εἰς τὸ δημαρχεῖον ὅλους, ὅσοι ἔμελλαν νὰ κατασφαγῶσι τὴν αὔριον. Πολλὰ ἐκ τῶν σχέσεων τούτων τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου μένουν ἀνεξήγητα· φαίνεται, ὅτι καὶ ἀφοῦ θεληματικῶς ἐμακρύνθη ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν αἱρετῶν, τοῦ ἔμεινεν ἡ κυβέρνησις τῆς ἀστυνομίας, ἐπειδὴ κἀνεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ τοῦ τὴν ἐπάρῃ. Τὰ αἱρετὰ συστήματα, τὸ Ἰακωβινεῖον, τὸ δημαρχεῖον, ἡ ἔνοπλος δύναμις, τὸ κοινὸν τῶν Παρισίων ἦσαν πρόθυμοι εἰς ὑπηρεσίαν του, καὶ ἐβλάπτετο ἀπὸ τὸν Βιλαὺδ πλέον διὰ τὴν ἀστάθειαν παρὰ διὰ τὴν ἀδυναμίαν του. Πρότερον ἐνήργει τὰ πάντα εἰς τὸν φατριαστικὸν ἀγῶνα ὁ Δάντων· αὐτὸς δὲν ἤξευρε νὰ κρύφῃ κἂν τὴν φυσικὴν δειλίαν του. Τώρα ὁπότε κατὰ πρῶτον εὑρέθη μόνος κορυφαῖος τῆς φατρίας του, ἠσθάνθη τὴν δειλίαν καὶ ἀναξιότητά του. Διηγοῦνται, ὅτι αὐτὸς, ὅς τις ἔζη πρότερον καθ' ὑπερβολὴν ἁπλᾶ, τότε εἰς τὰ ἔνδον ἑνὸς κήπου, τοῦ ὁποίου τὸν κτήτορα ἐφόνευσεν, ὄχι μόνον ἔτρωγε καὶ ἔπινεν, ἀλλὰ καὶ ἀσέλγαινε σαρδαναπαλικῶς, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀπεστρέφετο ἀρχήτερα ἡ δημοκρατικὴ ἀρετή του. Ἐὰν εἶναι τοῦτο ἀληθινὸν, φαίνεται ὅτι ἀπηλπίσθη ἀπὸ τὸ σύστημά του, καὶ διεσκέδαζε μὲ τὴν σπατάλην τὴν μετάνοιάν του. Ἀλλ' οἱ συνάρχοντές του καταφρονοῦντές τον ὡς δειλὸν καὶ ἀναποφάσιστον, ἤρχισαν τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα, καὶ ἐπροσπάθουν νὰ τὸν τελειώσωσιν. Ὁ Φλευριότος Λεσκότιος, διάδοχος τοῦ Παχίου εἰς τὴν πολιταρχίαν τῶν Παρισίων, ὁ Ἐῤῥιότος, ἀρχηγὸς τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς, ὁ Παϊάνος, Φροντιστὴς τῶν κοινῶν, καὶ ὁ Δούμας, πρόεδρος τοῦ δημαρχείου, ὅλοι ἀναστήματα τοῦ

Ροβεσπιέρρου, ἦσαν γνώμης νὰ ἐνεργήσουν ἐπανάστασιν τοῦ λαοῦ ὁμοίαν μὲ τὴν τῆς 31 Μαΐου 1793 κατὰ τοῦ Συμβατηρίου, καὶ νὰ φονεύσουν ἢ νὰ φυλακώσουν ὅλα τὰ μέλη του. Ἑορτάσιμος πομπὴ πρὸς τιμὴν παιδὸς δεκατριετοῦς, πνιγέντος εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Δρυεντία κατὰ τύχην, μάρτυρος δὲ τῆς ἐλευθερίας καθοσιωθέντος, δὲν ἐξεύρει τις τὴν αἰτίαν, ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους, ἔμελλε νὰ δώσῃ τὴν ἀφορμὴν, νὰ προξενήσῃ θόρυβον, τὸν θόρυβον νὰ μεταβάλῃ εἰς ἔφοδον, καὶ ταύτην εἰς θανάτωσιν τῶν ἑταίρων τοῦ Συμβατηρίου. Ὁ Ροβεσπιέρρος ὅμως ἐπίστευεν ἢ ὅτι πρέπει νὰ προετοιμάσῃ τὰς καρδίας τοῦ λαοῦ, ἢ νὰ θριαμβεύσῃ εἰρηνικῶς αὐτὸς εἰς τὸ Συμβατήριον, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὰ ἄνθη τῆς εὐγλωττίας του παρὰ τὰ ξίφη καὶ τὰ μαχαίρια. Ἐκεῖνα τὰ ὅπλα, τὰ μόνα, τὰ ὁποῖα ἤξευρε νὰ μεταχειρισθῇ ὁ Γαλλικὸς Ἡρακλῆς, τὸν ἐχρησίμευσαν τόσον συχνάκις, ὥστ᾽ ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀμφιβάλῃ εἰς τὴν ἐνέργειάν των πλέον.

Μὲ ταύτην τὴν παράξενον ἀφροσύνην ἐπρόδωκεν αὐτὸς τὸ μυστικόν του, ἐνῷ τὴν 16 Μεσσιδόρου καὶ τὴν 3 Θερμιδόρου ἐπαραπονήθη εἰς τὸ Ἰακωβινεῖον, ὅτι μὲ ὅλην τὴν καθαριότητα τῶν σκοπῶν του συκοφαντεῖται εἰς πᾶν κίνημά του. Οἱ Ἰακωβῖνοι ἐσυνερίζοντο τίς νὰ δείξῃ περισσοτέραν κλίσιν εἰς αὐτὸν καὶ τίς νὰ τοῦ ὑποσχεθῇ θερμοτέραν βοήθειαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλὰ τὰ μεταξὺ τούτων μέλη τοῦ αἱρετοῦ συστήματος καὶ τοῦ Συμβατηρίου ἐγνώρισαν ἐνταυτῷ, ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ταχύνωσι τὴν ἄμυνάν των. Λέγεται δὲ ὅτι ἐνῷ ἐφυλακώθη συνωμότης τις, ἐνεχειρίσθη εἰς τοὺς αἱρετοὺς Ἀγαθοποιοὺς καταγραφὴ εὑρεθεῖσα εἰς αὐτὸν, ὅπου περιείχοντο τὰ ὀνόματα Βαρρέριος, Βιλαὺδ Βαρέννιος, Κολλὸτ Ἑρβοᾶς, Βουρδὼν, Ταλλιῆνος καὶ Φρέρων. Βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι ἀπὸ κοινὸν φόβον τῆς τοῦ Ροβεσπιέρρου αἱμοβόρου μανίας, ἥτις δὲν ἐφείδετο οὔτε φίλον οὔτε ἐχθρὸν, ἐσχηματίσθη ἐναντίον του

ἕνωσις πολλῶν ἀντιπροσώπων καὶ ἐκ τῆς σφοδρᾶς καὶ τῆς μετριασμένης φατρίας. Ἐκ τῶν πρώτων ἦτο ὁ Ταλλιῆνος. ἐξ ἀρχῆς τρομερὸς ἀνὴρ, καὶ μέτοχος καὶ ἐπαινέτης τῶν Σεπτεμβριακῶν φόνων· ἀλλ' ἀποσταλθεὶς εἰς Βορδιγάλην μὲ ἔργον ἀνθρωποκτονίας μετεπλάσθη ἀπὸ τὰ θέλγητρα τῆς ὡραίας καὶ πνευματώδους δεσποίνης Φοντενέη-Καβαρουσίας εἰς τὸ νὰ ἀπολύσῃ καὶ αὐτὴν καὶ πολλοὺς συμφυλακωμένους μαζή της. Ἐκ τούτου παρωξύνθη κατ' αὐτοῦ ἡ λύσσα τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου, ὅς τις τοιαύτας αἰτίας ἐκαταδίκαζεν ὡς ὄνειδος τοῦ δημοκρατισμοῦ. Ὁ Ταλλιῆνος ἐκράχθη ὀπίσω, καὶ ἐπαρατήρει ὡς ἄφευκτον τὴν φθοράν του καὶ τὴν τῆς ἠγαπημένης του. Ἐξαιρέτως δὲ ὁ Δικτάτωρ, ὅταν ἐγίνετο λόγος περὶ τοῦ νόμου τῆς 22 Πραιριάλου, καὶ ὁ Ταλλιῆνος ἀντέλεγεν, ἔδειξε κατ' αὐτοῦ σφοδρότατον μῖσος. Ἔκτοτε συνεδέθησαν σφικτότερα ὁ Ταλλιῆνος καὶ οἱ ὁμόφρονές του. Ἀκόμη δὲν ἦτο ὡρίμη κάμμία ἑτοιμασία, ὅταν ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος μαθὼν ἀπὸ τοὺς κατασκόπους του περὶ ὑπόπτων συνελεύσεων, ἔκραξε κατὰ τῆς κεφαλῆς του τὸν ὄλεθρον μὲ παράκαιρον ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος· διότι μωραίνει κύριος ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον θέλει νὰ ἀφανίσῃ.

Τὴν 8 Θερμιδόρου (26 Ἰουλ. 1794) ἐφάνη ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος πάντη ἀπροσδοκήτως εἰς τὸ Συμβατήριον, μὲ πρόσωπον κυρίου, ὅς τις μετὰ πολυχρόνιον ἀπουσίαν ἔρχεται νὰ χαλινώσῃ τὰ εἰς τὸ τοῦτο τὸ μεταξὺ συμβάντα ἀτοπήματα, καὶ ὅλους τοὺς ἐναντίους τῶν εὐεργετικῶν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ὅλου ἀποβλεπόντων σχεδίων του ὠνόμαζεν ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ· ἔπειτα ἐξηπλώθη εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ψυχρότητος καὶ ἀδιαφορίας, τὸ ὁποῖον κυριεύει εἰς τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως, ἤγγιξε τὴν ἀπραξίαν τῶν κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐκδοθέντων ψηφισμάτων, ἐπεριγέλασε τὴν ἄνοιαν, μὲ τὴν ὁποίαν τινὲς (ὁ Καρνότιος) ἀντεποιοῦντο τὸ κλέος τῶν στρατευμάτων, ἐθρήνησε τὸν διωγμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀφα-

νίζονται δωρεὰν οἱ ἄριστοι, καὶ ἔψεξε τελευταῖον τὴν ἄσωτον καὶ ἄπιστον διοίκησιν τοῦ κοινοῦ θησαυροῦ: „Ἐκ τεσσάρων δεκάδων ἠναγκάσθην νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὰ πράγματα, ἀλλὰ πάντοτε εἶχα τὸν ὀφθαλμόν μου ἐπάνω εἰς τὴν πολιτείαν. Τὰ αἱρετὰ συστήματα εἶναι μὲν στηρίγματα τῆς δημοκρατίας· ἀλλ' ἡ περισσότης τῶν ψήφων παραβλέπεται· καὶ ἀπ' ἄλλου μέρους γίνονται συνωμοσίαι· καὶ ἐὰν τοῦτο δὲν παύσῃ, κρημνίζεται γρήγορα ἡ ἐλευθερία. Μετ' ὀλίγον θέλω σᾶς εἰπεῖν τὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα μόνα δύναται νὰ σωθῇ ἡ πατρίς.“ Ἐσιώπησεν ἐδῶ, καὶ οἱ ὀπαδοί του μὲ δουλοπρεπεῖς κολακείας ἡμιλλῶντο νὰ ζητῶσι τὸν τύπον καὶ τὴν διανομὴν τοῦ λόγου τούτου. Τότε ἐγνώρισαν οἱ πολεμούμενοι, ὅτι, ἐὰν δὲν ἀπολογηθοῦν, ὑπάγουν ἐξ ἅπαντος εἰς τὸν θάνατον, καὶ ὁ Κάμβων ἀρχηγὸς τοῦ συστήματος τῶν χρηματιστῶν, ἔλαβε τόλμην νὰ ἀπολογηθῇ περὶ τῆς διοικήσεώς του. Περὶ τούτου ἔπεσαν εἰς λόγους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδειξεν ὁ Δικτάτωρ μὲ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ προσώπου του πόσον ὀλίγον ἠδύνατο νὰ ἀντιπαλαίσῃ σπουδαίως. Τότε βροντᾷ ὁ Κάμβων: „Ἐγὼ ἕνα μόνον γνωρίζω διακωλύοντα τὴν θέλησιν τοῦ Συμβατηρίου, καὶ ὁ ἕνας οὗτος εἶναι ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος.“ Μόλις ἐλαλήθη ὁ λόγος οὗτος, ὅταν Βιλαῦδος καὶ Πάνις ἐκβῆκαν μὲ φοβερισμοὺς καὶ πικροὺς λόγους ἐναντίου τοῦ ἀκαίρου κατηγόρου. Εἰς μάτην προσπαθεῖ οὗτος νὰ μετριάσῃ τοὺς λόγους του· τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ἀδυναμίας ἐπύρωσαν τὸ θάῤῥος τῶν ἀντιπάλων· ἡ δὲ συνέλευσις ἐπαρατήρησε μὲ ἀπορίαν, ὅτι δὲν ἦτο πλέον κύριος τῶν αἱρετῶν συστημάτων· ἀκούει μὲ κρυφὴν χαρὰν πῶς οἱ τύραννοι, τοὺς ὁποίους ἔτρεμεν ἕως τώρα, κατηγοροῦν ἀλλήλους, καὶ κάμνουν αὐτὴν αἱρετοκρίτριάν των. Πολὺν καιρὸν ἐκλονεῖτο εἰς τὴν ἀπόφασίν της, ἐπειδὴ οἱ μετριόφρονες δὲν ἤξευραν εἰς τὸν μεταξὺ ἀφροσύνης καὶ κακίας ἀγῶνα ποῦ νὰ κλίνωσιν, εἰς τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον, Κούθωνα καὶ

Σαιντιοῦστον, ἢ εἰς τὸν Βιλαὺδ, Κολλὸτ, Βεδιέρον καὶ Κάμβωνα. Τούτων τῶν δευτέρων εἷς ἐκατηγόρησε τοὐλάχιστον τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον, ὅτι ἀπέλυσε τοῦ θανάτου ἐχθρούς τινὰς τῆς δημοκρατίας. Ἀλλὰ τελευταῖον ἔλαβεν ὑπεροχὴν ἡ τὸν τοῦ Δάντωνος θάνατον ἐκδικοῦσα φατρία, καὶ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ἀνεχώρησε μεσονικημένος ἀπὸ τὸ στάδιον. Ἡ τύπωσις καὶ ἡ διανομὴ τοῦ λόγου του, ἐὰν καὶ ἀπεφασίσθη πρότερον διὰ ψηφίσματος, ἀναιρέθη εὐθὺς μὲ δεύτερον ψήφισμα. Τὸ ἑσπέρας ἐζήτησε παρηγορίαν καὶ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Ἰακωβίνους, οἵτινες τὸν ἐδέχθησαν ὡς θεόν των. Κατὰ πρότασιν τοῦ Κούθωνος ἀπεβλήθησαν ἀπὸ τὸ Ἰακωβινεῖον ὁ Βιλαὺδ καὶ ὁ Κολλότ. Ὁ Δούμας προβάλλει νὰ καθαρίσουν καὶ τὸ Συμβατήριον ἀπ᾽ ὅλους τοὺς ἀκαθάρτους, ἤγουν ἀπ᾽ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου, καὶ δείχνει καταγραφὴν τῶν ὀνομάτων των. Ὁ Ἐῤῥιότος προστάζει νὰ ὑπάγῃ κατὰ τοῦ Συμβατηρίου ἔνοπλος δύναμις. Ἀλλ᾽ ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος αὐτὸς χαμένος εἰς τὴν ἀπελπισίαν του ἐμποδίζει τὰ μέσα ταῦτα: „Εἶμαι ἕτοιμος, ὑποκρίνεται ὁ ψεύστης, νὰ πίω τὸ ποτήριον τοῦ Σωκράτους.“ Οἱ Ἰακωβῖνοι σκορπίζονται χωρὶς νὰ βάλωσιν εἰς κίνησιν τὰς δυνάμεις των· ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος προσμένει πάλιν τὴν νίκην ἀπὸ λόγον ἄλλον, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν αὔριον εἰς τὸ Συμβατήριον ὁ Σαιντιοῦστος.

Οὗτος ὁ ἀπὸ τὴν φαντασιωδίαν τοῦ διδασκάλου του διαπερασμένος ἐξ ὁλοκλήρου νεανίσκος ἀντεφέρθη σφοδρότατα τὴν αὐτὴν νύκτα μὲ τοὺς συνάρχοντάς του αἱρετοὺς Ἀγαθοποιούς. Ἀνεχώρησε μὲ τὰς λέξεις: „Κατεταράξατε τὴν καρδίαν μου, καὶ θέλω τὴν καθησυχάσειν ἔμπροσθεν τοῦ Συμβατηρίου;“ τοιαύτας εὐαισθησίας φράσεις εἶχεν εἰς τὸ στόμα του πάντοτε ὁ ἀνθρωποφάγος οὗτος. Τὸ πρωῒ τῆς 9 Θερμιδόρου (27 Ἰουλίου) ἤνοιξεν ἡ συνεδρίασις τὴν συνήθη ὥραν, ἀλλὰ πολλὰς ὥρας ἀγριοκυττάζοντο αἱ φατρίαι ὑπ᾽ ἀλλήλων:

Πρὸς τὸ μεσημέριον ἀνέβη τὸ βῆμα ὁ Σαιντιοῦστος· ὁ ἀσταθὴς δρόμος του καὶ τὸ ἄγριον βλέμμα του ἐπρόδιδαν τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς του· ἐπανέλαβε τὰς κατηγορίας, τὰς ὁποίας εἶπεν ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος τὴν προτέραν ἡμέραν κατὰ τῶν αἱρετῶν: „Ἤμην προσταγμένος νὰ σᾶς φανερώσω τὴν αἰσχρὰν πλάνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁδηγεῖται ἔκ τινος καιροῦ ἡ κοινὴ γνώμη· ἀλλὰ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ σᾶς προβάλω, δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἰατρεύσωσι τὰ κακὰ τῆς δημοκρατίας· ἐναντίον τοιαύτης σηπεδόνος δὲν ἐνεργεῖ ὀλίγον βάλσαμον· πρέπει νὰ γείνῃ κρεωτομία ἕως τοῦ ὑγιαίνοντος μέρους, καὶ τὰ σαπημένα νὰ ῥιφθῶσιν ἔξω.“ Εἰς ταύτας τὰς λέξεις διεκόπη ὁ συνήγορος τοῦ τρόμου ἀπὸ σφοδρὰν ὁρμὴν τῆς συνελεύσεως. Πολλοὶ ἐζήτουν νὰ δημηγορήσουν· ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, ὅστις ὥρμησεν εἰς τὸ βῆμα, ἐσύρθη ὀπίσω μὲ τὰς κραυγάς: „Κάτω ὁ τύραννος,“ καὶ ὁ Ταλλιῆνος ἀνέβη τὸ βῆμα: „Τὸ κάλυμμα ἐξεσχίσθη — εἶπε μὲ θριαμβευτικὸν πρόσωπον — ἡ στιγμὴ τῆς ἑνότητος, τῆς δυνάμεως, τῆς ἐλευθερίας ἔφθασε. Καὶ — (στραφεὶς πρὸς τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον) — δὲν κρύπτονται πλέον, τύραννε, τὰ κακουργήματά σου. Ἐγὼ ἴδα χθὲς τὴν καταγραφὴν τῶν ἐξορίστων σου, ἤμην εἰς τὸ Ἰακωβινεῖον, ὅταν παρέδιδες τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ἔθνους εἰς τὸν σίδηρον τῶν μισθωτῶν φονέων σου.“ Ἔπειτα ἔσυρε μαχαίριον καὶ εἶπεν: „Ἐὰν τὸ Συμβατήριον βραδύνῃ νὰ ἐγκαλέσῃ τὸν κακοῦργον, ἐγὼ θέλω πήξειν εἰς τὸ στῆθος του τοῦτο τὸ ὄργανον τῆς δημοκρατικῆς δικαιοσύνης.“ Ὁ θόρυβος ηὔξανε πάντοτε· ὁσάκις ἐπροσπάθησεν ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος νὰ ὁμιλήσῃ, κατεσιγάσθη μὲ τὴν κραυγήν: „Κάτω ὁ τύραννος!“ Κατ' ἀρχὰς ἀντέτακτε φαινομένην ἡσυχίαν κατὰ τοῦ κλύδωνος· ἀλλ' ὅταν συνέβαινε πληγὴ μετὰ πληγήν, κατηγορία μετὰ κατηγορίαν, καὶ ἔβλεπεν ὅτι κινδυνεύει νὰ πέσῃ εἰς τὸν λάκκον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκρήμνισε πολλούς, ἔχασε τὴν ἡσυχίαν, καὶ ἔγεινε παράφρονος ὅμοιος. Ὠρυ-

όμενος ἐζήτει τὴν δημηγορίαν ἢ τὸν θάνατον! „Λαμβάνεις τὸν θάνατον, ἀπεκρίθησαν ὅλαι αἱ φωναὶ, ἀλλὰ τὸν θάνατον τῶν κακούργων.“ Ὥρμησε πρὸς τὴν καθέδραν τοῦ προέδρου καὶ ἔκραξε: „Πρόεδρε τῶν φονέων, τελευταίαν φορὰν ζητῶ τὴν δημηγορίαν· μόνον ὁ κώδων, ὅς τις ἐκ μιᾶς ὥρας ἦχει ἀπαύστως, ἀπεκρίθη εἰς αὐτόν. Ἤκουσεν ἔξω κίνησιν τοῦ λαοῦ, ὡμίλησε πρὸς τὸν ὄχλον τῶν γαλεριῶν· ἀλλ' οὗτος, ὅς τις πρότερον ἐχαλινοῦτο ἀπὸ τοὺς μισθοφόρους τῆς συνωμοσίας, ἐσυνερίζετο τώρα μὲ τοὺς νομοδότας νὰ σκεπάσῃ μὲ ἐντροπὴν τὸν πρὸ μικροῦ ὑμνούμενον σωτῆρα τῆς Γαλλικῆς ἐλευθερίας. Ἐστράφη τελευταῖον μὲ ψευδῆ ἡσυχίαν εἰς τὸ μέσον τῶν μετριοφρόνων, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὀνομάσειν πολλάκις σκύβαλα. „Ἀπὸ σᾶς, καθαροὶ ἄνδρες, εἶπε, ζητῶ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ὁποίαν προσμένει πᾶς ἐγκαλούμενος, καὶ — (δείχνων εἰς τὸ βουνὸν) — ὄχι ἀπὸ τοὺς οὐδαμινοὺς τούτους.“ Ἀλλὰ τὰ λείψανα τῶν Γερουναίων ἀπετίναξαν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν των τὸν φονέα τοῦ Βεργνιαύδου καὶ Βρισσότου. Τελευταῖον ἐκόπη ἡ φωνή του, καὶ ἔπεσεν ἀσθμαίνων εἰς ἓν βάθρον: „Ἄθλιε, τοῦ εἶπεν ὁ πλησίον του, δὲν αἰσθάνεσαι, ὅτι πνίγεσαι εἰς τὸ αἷμα τοῦ Δάντωνος;“

Μὲ γενικὴν φωνὴν ἐξεδόθη κατ' αὐτοῦ τώρα ἡ ἔγγραφος κατηγορία: „Ζητῶ νὰ γείνω μέτοχος τῆς τύχης τοῦ ἀδελφοῦ μου,“ ἔκραξεν ὁ νεώτερος Ῥοβεσπιέῤῥος, καὶ εὐθὺς ἐξηπλώθη καὶ εἰς αὐτὸν τὸ ψήφισμα· τὸ αὐτὸ συνέβη κατὰ τοῦ Κούθωνος καὶ Σαιντιούστου, οἵτινες, συνήγοροι ἄλλοτε τοῦ τρόμου, ἐκάθηντο τώρα ἐκεῖ μεσαποθαμμένοι· τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τοῦ Λέβη, ὅς τις μόνον ἐδοκίμασεν ἀσθενῶς νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν διδάσκαλόν του. Στρατιῶται τοὺς ἔλαβαν καὶ τοὺς ἔφεραν εἰς Λουξεμβοῦργον· ἀλλ' αἱ ἑτοιμασίαι ἦσαν τόσον κακαὶ, ὥστε εἰς τὴν θύραν τῆς φυλακῆς ταύτης ἐλευθερωθέντες ἀπὸ

σωρὸν ἐνόπλων Ἰακωβίνων, ἐφέρθησαν μὲ θρίαμβον εἰς τὸ βουλευτήριον. ὅπου ἐσυνάχθησαν ὁλόγυρά των αἱ εἰς αὐτοὺς ἔκδοτοι κοινότητες. Ὡσαύτως διέφυγε καὶ ὁ Ἐῤῥιότος, ὅς τις πρὸ τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου ἐγκαλεσθεὶς ἦτο ἀλλοῦ φυλακωμένος, καὶ εὐθὺς ἤκουσε τὸ Συμβατήριον, ὅτι οἱ διὰ προσταγῆς του φυλακωθέντες, ἔξαρχοι τώρα ἐνόπλου δυνάμεως τὸ φοβερίζουσι νὰ ἀναιρέσῃ τὰ ψηφίσματά του. Ὁ Κολλὸτ εἶπεν ἤδη, ὅτι ἐχάθη ἡ νίκη των, καὶ μὲ φανερὰν ἄγχην ἐπαρακίνει τοὺς νομοδότας νὰ ὁρκισθοῦν, ὅτι ἀποθνήσκουν εἰς τὰς καθέδρας των χωρὶς νὰ ἐνδώσωσιν. Ἀλλ' ὁ Ταλλιῆνος, Φρέρων, Βαῤῥᾶς, Λεγένδριος καὶ ἄλλοι ἐπρόβαλαν ἰσχυρὰ μέσα: „Ἂς εὐχαριστήσωμεν, ἔκραξεν ἕνας, ὅτι οἱ συνωμόται ἐπανέστησαν, καὶ μᾶς ἐλευθερόνουν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ τοὺς κρίνωμεν.“ Πάραυτα κηρύττονται ἔξω τῆς προστασίας τῶν νόμων ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος καὶ οἱ συναίτιοί του, ὁ Ἐῤῥιότος καὶ αἱ κοινότητες, καὶ πᾶς ὅς τις ἐναντιωθῇ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Συμβατηρίου. Ὁ Βαῤῥᾶς ὀνομάζεται ἀρχηγὸς τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, καὶ στέλλονται ἐπίτροποι νὰ συνάξουν τὰ κόμματα καὶ νὰ τὰ ὁπλίσουν ὑπὲρ τοῦ Συμβατηρίου. Ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς ταύτης. Ὁ Λεγένδριος ὑπάγει μὲ ἐνόπλους εἰς τὸ Ἰακωβινεῖον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔλειπαν ὁ Ἐῤῥιότος καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ εἰς τὴν κοινότητα, σκορπίζει τοὺς ἐκεῖ εὑρεθέντας, καὶ φέρει τὰ κλειδία του εἰς τὸ Συμβατήριον. Ὁ Βαῤῥᾶς συνάζει τοὺς ἐνόπλους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χειρώνακτας, οἵτινες διὰ τὴν λειψανδρίαν στερούμενοι ἐργασίαν ὠργίζοντο κατὰ τοῦ ἀρχιφονέως Ῥοβεσπιέῤῥου· τοὺς ὑπόσχεται ἀμοιβὰς, ἐὰν στεφανώσωσι τὰ ἀνδραγαθήματά των πιάνονται τὸν τύραννον καὶ τοὺς φίλους του, καὶ τοὺς φέρει εἰς τὴν ἀγοράν.

Οἱ ἄθλιοι συνωμόται ἔχασαν τὸν πολύτιμον χρόνον μὲ τὴν ἀργοπορίαν των. Ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ἔδειξε μεγίστην ἀναξιότητα νὰ παίξῃ τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον

τοῦ ἔδωκεν ὁ φατριασμὸς καὶ ἡ σοφιστικὴ ῥητορεία. Ὁ Ἐῤῥιότος ἦτο μεθυσμένος καὶ ἀναίσθητος, καὶ ὁ Παϊάνος ἐκαταγίνετο νὰ ἀναιρέσῃ τὸ ψήφισμα τοῦ Συμβατηρίου, τὸ ὁποῖον τοὺς ἀπέκλειεν ἀπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων. Ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν ὁ Βαῤῥᾶς, χωρὶς νὰ γείνῃ καμμία ἀντίστασις, ἠνοίχθησαν αἱ πύλαι τοῦ βουλευτηρίου καὶ ἠχολόγησαν αἱ φωναί: „Ζήτω τὸ Συμβατήριον, Ζήτω ἡ δημοκρατία!" Ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος συντρίβει μὲ πιστόλαν τὸν πώγωνά του χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ σκοτωθῇ· μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποθνήσκει εὐτυχέστερα ὁ Λέβης. Ὁ Σαιντιοῦστος παρακαλεῖ εἰς μάτην νὰ τοῦ χαρισθῇ ἡ ζωή· ὁ νεώτερος Ῥοβεσπιέῤῥος κρημνίζεται ἀπὸ παράθυρον καὶ συντρίβει πολλὰ μέλη του. Ἀπ' ἄλλο παράθυρον μὲ τυφλὴν μανίαν κρημνίζει ὁ Κοφινάλιος τὸν μεθυσμένον Ἐῤῥιότον· εἰς τρύπας σκοτεινὰς ἐκρύφθησαν οἱ ἄλλοι καὶ κατ' ὀλίγον ἐσύρθησαν ὅλοι ἔξω ἀπὸ τοὺς ἐνόπλους. Μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τῆς 10 Θερμιδόρου μανθάνει τὸ Συμβατήριον τὴν νίκην του, καὶ ἀφοῦ ἀνενέωσε τὸ ἐξοριστικὸν τῶν λεγομένων συνωμοτῶν ψήφισμα, ἔκλεισε τὴν πέμπτην ὥραν τὴν ἀξιομνημόνευτον συνεδρίασίν του.

Ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος μετὰ τῶν ὁμοπαθῶν του ἐσύρθη εἰς τὸ δημαρχεῖον διὰ νὰ σταλθῇ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γυϊλλοτίναν. Μ' ὅλον ὅτι τίποτε δὲν ἐχρειάζετο πλέον αὐτοῦ, ἐπέρασεν ὅλη ἡ ἡμέρα, ἴσως ἐπειδὴ τὸ δημαρχεῖον ἦτο εἰς ἀμηχανίαν νὰ καταδικάσῃ τὸν πρόεδρόν του Δούμαν καὶ τὸν ὑποπρόεδρόν του Κοφινάλιον, ἢ διότι ὁ Φουκιέρος Τιμβίλλιος ἤθελε νὰ κερδήσῃ καιρόν. Τρομερὰ ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ πεσόντος Δικτάτορος. Μὲ δέμα περὶ τὴν συντριμμένην σιαγόνα του ἔκειτο ἄφωνος ἐπὶ τραπέζης τινός. Τότε ἕνας κοινὸς ἄνθρωπος ἐπλησίασε καὶ τοῦ εἶπε: „Ναὶ, Ῥοβεσπιέῤῥε, ὑπάρχει Θεός!" Περὶ τὸ ἑσπέρας οἱ δύω Ῥοβεσπιέῤῥοι, Κούθων, Σαιντιοῦστος, Ἐῤῥιότος, Δούμας, Παϊάνος, Φλευριὸτ Λεσκότιος καὶ δεκατέσσαρα μέλη τῆς κοινότητος

ἐφέρθησαν εἰς τὴν σφαγήν· οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀσχημισμένοι μὲ αἷμα καὶ λάσπην· ὁ Ἐῤῥιότος μὲ τσακισμένα μέλη καὶ ἐξωρυγμένους ὀφθαλμοὺς ἐκβαλθεὶς ἀπὸ καιάλιον κοπρώνων, ἦτο σιχαμερώτατον θέαμα· ὁ Ροβεσπιέῤῥος ἐφόρει τὴν στολὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἦτο ἐνδυμένος κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ὑψίστου ὄντος· εἰς τὴν θύραν τοῦ οἴκου του ἐστάθη ὁ ὄχλος καὶ ἐχόρευσε μανικόν τινα χορόν. Εἰς τὸ σφαγεῖον ἐλύθη τὸ δέμα τῆς σιαγόνος, καὶ ἐκόπη ἡ μιαρὰ κεφαλή του. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν τοὺς ἠκολούθησαν ὀγδοήκοντα τέσσαρα μέλη ἐκ τῶν ἐξορίστων τῆς κοινότητος. Τὰ σώματά των ἐῤῥήχθησαν εἰς τὸν πλατὺν καὶ βαθὺν λάκκον, ὅς τις ἐκατασκευάσθη νὰ χωρῇ πολλὰς χιλιάδας θυμάτων. Τὸ ἐλεεινότατον ἦτο, ὅτι εἰς τὴν προτελευταίαν ἡμέραν ἔγειναν ἀναρίθμητοι θανατώσεις *). Ἀπέθαναν λοιπὸν καὶ ὁ λύκος Ροβεσπιέῤῥος, καὶ ὁ τίγρις Ἐῤῥιότος, ὅς τις δὲν ἐχόρταινε σπαράττων ἀνθρώπους ἀναρίθμους καθ' ἑκάστην.

Παρευθὺς ἐλογαριάσθησαν ὅλα τὰ κακὰ τοῦ τρομεροῦ καιροῦ εἰς ἕνα τὸν Ροβεσπιέῤῥον. Κατ' ἀρχὰς οἱ κρημνίσαντές τον ἐθεμελίοναν τὸ ἔγκλημά του εἰς τὸ ὅτι ἐζήτει τὴν δικτατορίαν, ἐπειδὴ τὸ πρώτιστον ἔγκλημά του, ὡς συνένοχοι τούτου, δὲν ἠδύναντο νὰ τὸ ἐκφωνήσουν· ἔπειτα ὅμως, ὅταν ἡ καταπατημένη ἀνθρωπότης ἀνιστάνετο, ἔχαιραν ἀποδίδοντες τὰς ἁμαρτίας των εἰς ἕνα νεκρὸν καὶ μὴ δυνάμενον νὰ ἀπολογηθῇ. Οὕτω λοιπὸν ὁ Ροβεσπιέῤῥος ἐζωγραφήθη ἠθικὸν τέρας, τὸ ὁποῖον ἔχαιρεν εἰς τὸ αἷμα καὶ εἰς τὰ δάκρυα, καὶ τὸ μνημόσυνόν του καθιερώθη εἰς τὴν ἀποστροφὴν ὅλων τῶν αἰώνων. Ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ ἀνέπτυξε τὸ ψευδὲς ταύτης τῆς ὑποθέσεως ἕνας βαθύνους Γερμα-

*) Μεταξὺ τούτων τὴν μὲν 23 Ἰουνίου ἀνέβη εἰς τὸ σφαγεῖον ὁ στρατηγὸς Βωαρνόϊος καὶ ἕνας Γερμανὸς πρίγκιψ Σαλμ-Κιρβούργου, τὸν ὁποῖον εἶχε σύρειν εἰς Παρισίους ἡ ζάλη τῆς ἐπαναστάσεως· τὴν δὲ 24 ὁ γνωστὸς Βαρὼν Τρέγκιος.

νὸς ἱστοριογράφος *), καὶ ἐλπίζομεν ὅτι καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς ἱστορίας μας ἐδείξαμεν πῶς μετρία κεφαλὴ ὡπλισμένη μὲ τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ μὲ τὴν παντοδυναμίαν τῆς ἐπαναστατικῆς ὀχλοκρατίας μὲ ἐφαρμογὴν ἀντεστραμμένων ἀρχῶν δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σύνορον τῆς ἀνθρωπίνης κακοηθείας χωρὶς νὰ εἶναι διάβολος μὲ ἀνθρώπου μορφήν. Ὄχι μόνον πάθη, ἀλλὰ καὶ ψευδεῖς ἰδέαι ἐμποροῦν νὰ λύσουν τὸ θηρίον, τὸ ὁποῖον κοιμᾶται εἰς τὸ ἀνθρώπινον στῆθος. Καὶ ἐπ' ἀληθείας μία μόνη εἶναι ἱκανὴ, καθὼς λέγει ὁ Διδερότος, ὁ ἀρχιερεὺς τῆς ψευδοσοφίας, νὰ μεταμορφώσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τέρας.

Τὸν παράξενον ἰδέαν, ὅτι ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ὑπῆρξεν ὄργανον τῆς τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων πολιτικῆς, συνεμάχησε μὲ τὸν Πὶττ πρὸς ὄλεθρον τῆς Γαλλίας, καὶ πρὶν πέσῃ ἦτο ἕτοιμος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ σηκώσῃ τὸ ἐκεῖ στελλόμενον χρυσίον του, δὲν ἐχρειαζόμεθα νὰ τὴν ἀναφέρωμεν κἂν, ἐὰν, ἴσως πρὸς εὐαρέστησιν τῆς Γαλλικῆς ματαιότητος, δὲν ἐγράφετο ἀπὸ ἐνδόξους ἱστοριογράφους τῆς μεταπολιτεύσεως (Φραγκῖσκον Παγὲν, καὶ Τουλογγεῶνα). Φέρουσιν εἰς ἀπόδειξιν ἐπιστολὴν εὑρεθεῖσαν εἰς τὰ γράμματα τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου, διὰ τῆς ὁποίας μὲ καταφρόνησιν τῆς Γαλλικῆς εὐηθείας συμβουλεύεται νὰ ταχύνῃ τὴν φυγήν του. Ἀλλ' ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι ἢ ὕβρις ἢ παγὶς, καὶ εἶναι πάντη ἀνίκανος νὰ κάμῃ πιθανὴν τοιαύτην ἀλογίαν.

31. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1794 ἔτους.

Ἐπὶ τούτων τῶν ἐσωτερικῶν τρικυμιῶν ἐγίνετο ἄπαυστος πόλεμος εἰς τὰ σύνορα· ἀλλὰ τὰ συμβάματα τοῦ πολέμου δὲν μετέβαλαν τὸν δρόμον τῶν συμβαμάτων τῆς ὀχλοκρατίας, ἥτις ἔβλεπεν, ὅτι δὲν ἐφο-

*) Φρειδερῖκος Βουχόλτιος καὶ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῶν τοῦ Γιρτάννου Χρονικῶν, Τόμ. ΙΕ', καὶ εἰς τὸν λόγον: Ῥοβεσπιέῤῥος καὶ Σύλλας, εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ Χρονικὰ ἔτους 1804.

βερίζετο οὐδεποσῶς ἀπ' ὅλους τοὺς ἀγῶνας τῶν συμμάχων. Χαρακτὴρ τοῦ πολέμου ἔμεινε νὰ καταμοιράζωσιν οἱ σύμμαχοι τὰς δυνάμεις εἰς πολλὰ μέρη, καὶ νὰ ἀκολουθοῦν πολλὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα ἐματαιόνοντο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ἐπειδὴ ἐκρέμαντο ἀπὸ πολλὰς προϋποθέσεις, ἐκ τῶν ὁποίων μιᾶς ἢ δύω ἡ ἔλλειψις κολοβόνει τὸ πᾶν, καὶ συχνάκις, ἀπὸ τὴν μεταξὺ αὐλῶν καὶ στρατηγῶν ἐπικρατοῦσαν διχόνοιαν. Τὸ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1794 ἔτους ἔγεινεν ἀπὸ τὸν Μάκκ· κατὰ τοῦτο ἔμελλαν οἱ Αὐστριακοὶ ἀρχηγοὶ πρῶτον νὰ πολιορκήσουν εἰς τὸ Βέλγιον τὸ Λανδρέκιον καὶ νὰ τὸ κυριεύσουν, ἔπειτα διὰ τοῦ ἁγ. Κουεντίνου νὰ ἐνεργήσουν κατὰ τῶν Παρισίων ἐκ πλευρῶν βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν Προυσιακὸν στρατηγὸν Μολλενδόρφιον, καὶ ἀπὸ σῶμα Αὐστριακῶν καὶ Ἄγγλων, τὸ ὁποῖον ἦτο νὰ ἀποβῇ εἰς τὴν Βενδέαν.

Ἀλλ' ἐνῷ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον προϋπετίθετο βεβαίως ἡ συνενέργεια τῶν Προύσων, ἦτο ἕτοιμος ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκος Βιλέλμος νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὴν συμμαχίαν. Ἡ ἔκβασις τῶν δύω τελευταίων ἐκστρατειῶν, ἡ ἀμφίβολος στροφὴ τῶν Πολονικῶν πραγμάτων, ἡ ἐξάντλησις τῶν βοηθητικῶν μέσων του, τοῦ ἔκαμαν μισητὸν τοῦτον τὸν πόλεμον. Εἰρήνη μὲν μὲ τὴν Γαλλίαν ἐπὶ τῶν παρόντων πραγμάτων ἦτο ἀδύνατος, ἔτρεχε δὲ εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐπικράτειαν σύγχυσις μεγάλη, καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Μογοντίας, ἀρχικαγκελλάριος τῆς Αὐτοκρατορίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνήργουν ἀκόμη αἱ θεωρίαι τοῦ πολιτικοῦ βουλευτοῦ του (πρὸ ὀλίγου εἰς Αὐστριακὴν ὑπουργίαν ἐμβάντος) Ἰωάννου Μυλλέρου, ἐσυμβούλευε νὰ ὁπλισθῇ γενικῶς ὁ λαὸς ὅλος κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ἡ Προυσία εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Ῥατισβόνης δὲν ἔστερξε τὴν γνώμην ταύτην, τὸ μὲν διότι ἔμενε πιστὴ εἰς τὸ παλαιὸν πολεμικὸν σύστημάτης, τὸ δὲ διότι δὲν ἐπίστευεν εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα τοῦ ὄχλου, καὶ ἐφανέρωσεν „ὅτι

λαμβάνει ὀπίσω ὅλα τὰ στρατεύματά της παρεκτὸς τῶν ὅσα χρεωστεῖ νὰ συνεισφέρῃ ἀναλόγως εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐπικράτειαν." Τότε ἐμβῆκαν εἰς τὸ μέσον ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ὁλλανδία, καὶ μὲ συνθήκην κλεισθεῖσαν ἐν Ἄγῃ, ἐπρόσφεραν 300,000 λίτρας στερλίγγων πρὸς ὁπλισμὸν τοῦ στρατοῦ, καὶ 30,000 μηνιαίως πρὸς διατήρησίν του, ἡ δὲ Προυσία ὑπεχρεώθη ἀπὸ 4 Μαΐου νὰ φέρῃ εἰς τὸν πόλεμον 62.400 στρατιωτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συνθήκη αὕτη ἔγεινε τὴν 19 Ἀπριλίου, ὁ Προυσιακὸς Φελδμαρισάλιος ἀπέβαλε κατὰ τὰ μέσα Μαρτίου τὴν προτροπὴν τοῦ Μὰκκ νὰ πορευθῇ διὰ Τριβέρεως εἰς τὸν Μώσαν. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς ταύτης τῆς αἰτίας δὲν ἠδύνατο νὰ γυμνώσῃ τὸν ἄνω Ῥῆνον, καὶ νὰ ἀφήσῃ τὴν Μογοντίαν εἰς τὰ αὐξηθέντα παρὰ τὸν Ῥῆνον Γαλλικὰ στρατεύματα, ἕως οὗ τὰ εἰς Βρεϊσγαυΐαν σκορπισμένα Αὐστριακὰ στρατεύματα τοῦ Δουκὸς Σαξοτεσχενικοῦ δὲν ἠνόνοντο μὲ αὐτὸν διὰ κοινὸν σκοπόν.

Μὲ ὅλα ταῦτα ἤρχισεν ὁ Πρίγκιψ Κοβούργου τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τὰ μέσα Ἀπριλίου 1794. Ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος εὑρίσκετο προσωπικῶς εἰς τὸ στράτευμα διὰ νὰ τὸ ἐνθαῤῥύνῃ μὲ τὴν παρουσίαν του καὶ νὰ προστατεύῃ τὸν Μὰκκ, τοῦ ὁποίου τὰ σχέδια δὲν ἐπῃνοῦντο γενικῶς. Ὅλος ὁ στρατὸς ἦτο 90,000· 18,000 ὑπὸ τὸν Καουνίτσιον ἔστεκαν ὡς ἀριστερὰ πτέρυξ πλησίον Μοντίας διὰ νὰ παρατηροῦν τὸ Μαλβόδιον καὶ τὴν Φιλιπποβίλλαν. 25,000 ὑπὸ τὸν Κλαιρφαίτιον, ἡ δεξιὰ, ἔστεκαν πρὸς δυσμὰς, ἐὰν καὶ ἐκεῖ Γάλλοι δὲν εὑρίσκοντο, ἀλλ' ἔτρεμαν καθὼς εἰς τὰς προηγηθείσας ἐκστρατείας ν' ἀφήσουν δρόμους ἀνοικτοὺς, ὡς νὰ ἔστεκεν ἡ πολεμικὴ τέχνη εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ δρόμους, καὶ ὄχι νὰ ἀσφαλίσῃ τὸ Ἴπρετον, ἂν ἤθελαν νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῶν Παρισίων *). Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς τοῦ βοῤῥᾶ, 150,000 στρατιωτῶν, ἐπροστάζατο ἀπὸ τοῦ Πιχεγρῦν, πελάτην τινὰ τὸν Σαιντιούτου.

*) Jomini, Histoire des guerres de la révolution, Tom. V. p. 44.

Τὴν 17 Ἀπριλίου, μίαν ἡμέραν ἀφοῦ ἔφθασεν ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, ἤρχισαν αἱ πολεμικαὶ ἐργασίαι· οἱ Γάλλοι χωρὶς ἀντίστασιν ἐπέρασαν τὸν Ἐσίαν καὶ Σάβιν ὀπίσω, καὶ οἱ Αὐστριακοὶ περιεκύκλωσαν καὶ ἐπυροβόλουν τὸ Λανδρέκιον, ἐνῷ ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπῆγεν εἰς Βρυξέλας διὰ νὰ κάμῃ τὴν εὐφρόσυνον εἴσοδόν του, ὅπου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε συμβῆν ἀπὸ Καρόλου τοῦ Ε', ἀνηγορεύθη Δοὺξ Βραβαντίας τὴν 23 Ἀπριλίου. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τὴν 26, ὑπέστρεψεν εἰς τὸν στρατὸν, ὅπου οἱ Γάλλοι ἐπροσπάθουν εἰς μάτην τὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τοῦ Λανδρεκίου, καὶ ἔχασαν τὸν στρατηγόν των Καπουΐσιον, ὅς τις ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς τοὺς ἐχθρούς των. Εὕρηκαν εἰς αὐτὸν σχέδιον τοῦ Πιχεγρῦ, ὅς τις ἐμελέτα νὰ κτυπήσῃ μὲ ὅλην του τὴν δύναμιν τὰς ἀσθενεῖς πτέρυγάς των, καὶ ἔπειτα νὰ περικυκλώσῃ τὸ κέντρον. Διὰ τοῦτο οἱ Αὐστριακοὶ στρατηγοὶ, ἀφοῦ ἐξουσίασαν τὴν 30 Ἀπριλίου τὸ Λανδρέκιον, ἐστάθησαν ἐκεῖ πολλὰς ἡμέρας διὰ νὰ ὀχυρώσουν ἐκεῖ τὸν στρατόν των. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐνικήθη ὁ Κλαιρφαίτιος εἰς τὴν δυτικὴν Φλανδρίαν. Ἀντὶ λοιπὸν τοῦ νὰ παραιτήσουν τὸ ἄσημον τοῦτο μέρος καὶ ν' ἀφήσουν τοὺς Γάλλους νὰ βυθίζωνται εἰς τὰ ἕλη τῆς Φλανδρίας καὶ Σεηλανδίας, καὶ νὰ σύρουν τὸν Κλαιρφαίτιον πρὸς τὸ κύριον μέρος τῶν ἐργασιῶν των (διὰ τοῦ ὁποίου ἤθελαν κάμειν γελοίαν τὴν τῶν Γάλλων ἀσχολίαν κατὰ τῶν πτερύγων), ἔστειλεν ὁ Κοβούργου μέρος τοῦ στρατεύματός του εἰς τὸν Δοῦκα Εὐοράκου διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν Κλαιρφαίτιον εἰς τὸ Τόρνακον. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπρόσταξαν οἱ αἱρετοὶ ἄνδρες τῶν Παρισίων τὸν στρατηγὸν Ἰορδάνην νὰ ἐνδυναμώσῃ τὸν στρατὸν τοῦ Μοσέλου μὲ 15,000 ἐκ τοῦ Ῥηνικοῦ στρατοῦ, καὶ ἀφίνων 45,000 στρατιωτῶν εἰς παρατήρησιν τοῦ Λουξεμβούργου νὰ τρέξῃ διὰ τοῦ Ἀρδυεννίου δάσους καὶ νὰ ἑνωθῇ παρὰ τὸν

Σάβιν μὲ τὸν στρατηγὸν Δεσαρδῖνον. Ἡ πορεία αὕτη ἦτο νὰ κρίνῃ τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας.

Οἱ σύμμαχοι μὲ τὰς θεωρίας των ἔκριναν ἐπικίνδυνον τὴν προσβολὴν τῶν πλευρῶν των. Μετὰ μακρὰν ἀμφιβολίαν, ἂν ἔπρεπε νὰ στραφοῦν δεξιὰ πρὸς Τόρνακον, ἢ ἀριστερὰ πρὸς Καρολορήγιον, ἐπεφάσισεν ὁ Κοβούργου νὰ σκορπίσῃ τὸ στράτευμά του καὶ πρὸς τὰ δύο μέρη. Ἀλλ' ὁ Κλαιρφαίτιος μὲ ὅλην τὴν σταλθεῖσαν εἰς αὐτὸν βοήθειαν ἐκτυπήθη τὴν 11 Μαΐου πλησίον Κορτριάκου μὲ αἱματώδη μάχην ἀπὸ τὸν Σουχάμιον καὶ Μακδονάλδον. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ Καουνίτσιος ἐκτύπησε κατὰ κράτος τὴν 13 τὸν Δεσαρδῖνον θέλοντα νὰ περάσῃ τὸν Σάβιν πλησίον Γρανδρενίας καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς Μοντίαν. Τώρα ἀπεφάσισεν ὁ μέγας στρατὸς νὰ πορευθῇ εἰς τὴν δυτικὴν Φλανδρίαν, καὶ νὰ κτυπήσῃ ὅλην τὴν ἐκεῖ εὑρισκομένην Γαλλικὴν δύναμιν· ἓξ στῆλαι ἦσαν νὰ κινήσουν ἐκ διαφόρων μερῶν καὶ 17 Μαΐου νὰ συναντηθῶσιν ὅλαι εἰς Τουρκοϊγίαν. Ἀλλὰ τὴν 18 Μαΐου ἠναγκάσθησαν οἱ Αὐστριακοὶ νὰ ὀπισθοπορήσουν κτυπηθέντες ἀπὸ τοὺς Γάλλους. Ὁ Πιχεγρῦς δὲν ἦτο παρὼν καὶ εἰς ταύτην, καθὼς οὐδὲ εἰς ἄλλας μάχας· περιήρχετο ἀδιακόπως εἰς τὰς συναπτικὰς γραμμὰς τὰς μεταξὺ Λεγίου καὶ Σάβιος. Ὅταν ἦλθε τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας ἄπρακτος καὶ ἀνενέωσε τὸν ἀγῶνα πλησίον Τορνάκου. Ἀφοῦ ἀπὸ πρωΐας ἕως ἑσπέρας ἐκτυπήθησαν σφοδρότατα, ἀνεχώρησαν καὶ οἱ δύω στρατοὶ εἰς τὰς θέσεις των.

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐδοκίμασαν οἱ Γάλλοι νὰ περάσουν τὸν Σάβιν εἰς μάτην καὶ μὲ φθοράν των. Ἀπεκρούσθησαν τὴν 20, 24 καὶ 26ην. Ὅταν τελευταῖον ἐπλησίασεν ὁ Ἰορδάνης, καὶ ἐφοβερίζετο τὸ φρούριον Καρολορήγιον, ἔφερεν ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος ἐκ Τορνάκου σῶμα βοηθητικὸν, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Γάλλους μετὰ καυσώδους ἡμέρας τῆς 1 Ἰουνίου μάχην νὰ ὀπισθοπορήσωσι πάλιν. Τὴν 2 ὅμως Ἰουνίου ἔφθα-

σεν ἐκεῖ ὁ Ἰορδάνης μὲ τὸν στρατόν του, καὶ οἱ Γάλλοι συνηριθμοῦντο εἰς τὸν Σάβιν 76,000 στρατιῶται. Τότε ἀνεχώρησεν ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπὸ τὸν στρατὸν καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Βιένναν· καὶ ὁ Μὰκκ δὲ παρεχώρησεν ἀπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ πολέμου, καὶ ἔλαβε διάδοχον τὸν Πρίγκιπα Βαλδέκης· ἀλλ' ἡ ὀλέθριος κλίσις εἰς σχέδια περιπλεγμένα καὶ εἰς διαίρεσιν τοῦ στρατοῦ εἰς πολλὰ χωριστὰ μέρη ἔμεινεν ἡ ἐπικρατοῦσα. Ὁ Πιχεγρῦς ἐπολιόρκει τότε τὸ Ἴπρετον. Ὁ Κοβοὺργ ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἠδύνατο ἄλλως νὰ μεταχειρισθῇ ὠφελιμώτερα τὴν ἐν Σάβει νίκην του, εἰμὴ χωρίζων ἓξ ταγμάτα τοῦ στρατοῦ του, καὶ μὲ τὴν Ἀμβουργικὴν μερίδα ὁμοῦ στέλλων.αὐτὰ εἰς τὸν Κλαιρφαίρτιον, ὅς τις ἐπαραγγέλθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τούτου. Καὶ αὐτὸς δὲ πολλάκις ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Κλαιρφαίρτιον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀλλὰ διστάζων ἔμενεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του τὸ πλησίον Τορνάκου ἕως τὴν 13ην, ὁπότε ἐκτυπήθη ὁ Κλαιρφαίτιος δυστυχῶς, καθὼς πάντοτε, εἰς Ὠγλεδενίαν. Πέμπτην φορὰν τώρα ἠγωνίσθη μόνος, ἐνῷ 30,000 Αὐστριακῶν ἔστεκαν εἰς Τόρνακον καὶ 8000 Ἄγγλοι ἀνεπαύοντο εἰς Ὀστένδαν. Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας, τὴν 17 Ἰουνίου, παρεδόθη τὸ Ἴπρετον μὲ 6000 φρουρᾶς. Ἀλλὰ πρὶν μάθῃ ὁ Πρίγκιψ Κοβοὺργ τοῦτο τὸ δυστύχημα, τοῦ ἦλθεν ἀγγελία νίκης, τὴν ὁποίαν ὁ Πρίγκιψ Ἀραυσικῆς μὲ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα ἔκαμεν εἰς τοὺς παρὰ τὸν Σάβιν καὶ Μοσέλαν ἱσταμένους Γάλλους. Εὔκολον ἦτο νὰ στοχασθῇ ὅτι οὗτοι, 76,000 ὄντες τὸν ἀριθμὸν, δὲν ἤθελαν ὑποφέρειν τὴν ἧτταν ἀπὸ ἐχθρὸν ἀσθενέστερον, ἀλλ' ἤθελαν ἀνενεώσειν τὸν ἀγῶνα· ἀλλ' ὁ Πρίγκιψ δὲν ἐφοβεῖτο πλέον ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο, καὶ ἔστελνε πάντοτε στρατεύματα εἰς τὸν Κλαιρφαίρτιον, χωρὶς νὰ ἀποφασίσῃ τοὐλάχιστον νὰ ἑνωθῇ ὅλος καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ διακριτικὸν ἀγῶνα. Ἔμενε λοιπὸν οὕτως ἄπρακτος με-

ταξὺ τῶν δύω πτερύγων, ἕως οὗ ὁ Ἰορδάνης, τὸν ὁποῖον ἐφοβέριζεν ὁ Σαιντιοῦστος μὲ τὴν μάχαιραν ἐὰν δὲν διορθώσῃ τὰ δυστυχήματα, ἐπέρασε τὴν 18 Ἰουνίου πέμπτην φορὰν τὸν Σάβιν, καὶ ἐπυροβόλησε τρίτην φορὰν τὸ Καρολορήγιον.

Τώρα πρῶτον ἤρχισαν οἱ Αὐστριακοὶ στρατηγοὶ νὰ αἰσθάνωνται τὴν ἀνωφελῆ διαίρεσιν τῆς κεντρῴας δυνάμεώς των καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ Σάβιος κίνδυνον, καὶ ὁ Πρίγκιψ Κοβοὺργ ἀπεφάσισε τὴν 20ην ν' ἀφήσῃ παρὰ τὸν Σκάλδιν τὸν Δοῦκα Εὐοράκου μὲ Ἄγγλους, Ἀννοβεροὺς καὶ μέρος Αὐστριακῶν, καὶ αὐτὸς νὰ κινήσῃ ἀπὸ Τόρνακον καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς Καρολοράγιον διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν του μὲ κρισίμην μάχην. Κατὰ δυστυχίαν ἀνέβαλε τὴν κίνησιν ταύτην ἕως τὴν 26ην, ἀλλὰ κατὰ τὴν παραμονὴν ταύτης τῆς ἡμέρας εἶχε παραδοθῆν τὸ εἰς ἄκρον στενοχωρηθὲν φρούριον, καὶ οἱ φρουροὶ κατέβαλλαν τὰ ὅπλα κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν, ὅταν ἤκουσαν τὴν βροντὴν τῶν κανονίων τῶν πλησιαζόντων ἐλευθερωτῶν των. Οὗτοι συνεκρότησαν μάχην πλησίον Φλεύρου, καὶ πρὸς τὸ ἑσπέρας ἦσαν σχεδὸν νικηταί. Τότε ὁ Πρίγκιψ μαθὼν τὴν πτῶσιν τοῦ φρουρίου, ἐπρόσταξεν ὀπισθοδρομίαν· ἕτοιμος ὢν νὰ θυσιάσῃ 10,000 στρατιωτῶν πρὸς ἐλευθέρωσιν φρουρίου κατατεφρωμένου δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκτελέσῃ ἓν κίνημα, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ διορθώσῃ ὅλα τὰ ἐσφαλμένα. Μ' ὅλον ὅτι ἡ φθορὰ τῶν Γάλλων ἦτο μεγαλητέρα, καὶ ὁ Πιχεγρῦς δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ κάμνῃ μεγάλας ἀποφάσεις, μ' ὅλον τοῦτο στρατηγοὶ, οἵτινες δὲν ἤξευραν νὰ μεταχειρισθοῦν ὠφελίμως σειρὰν εὐτυχῶν μαχῶν, μετὰ μίαν δυστυχῆ μετέπεσαν φυσικῶς εἰς τὸ αἴσθημα καὶ εἰς τὴν θέσιν τῶν ἡττημένων. Παραυτα εὑρέθη ὅλος ὁ συμμαχικὸς στρατὸς εἰς ὀπισθοδρομίαν. Αἱ Βρυξέλαι παρεδόθησαν εἰς τὸν ἐχθρὸν, οἱ Ἄγγλοι καὶ ὁ Πρίγκιψ Ἀραυσικῆς ἐφρόντιζαν νὰ φυλάξωσι τὴν Ὀλλανδίαν· οἱ Αὐστριακοὶ νὰ μεταφέρουν πλησίον Κολωνίας καὶ Κο-

βλεντίας τὰ μετὰ τῆς Γερμανίας συνδετικὰ σημεῖα των· καὶ καθεὶς ἐκ τῶν στρατῶν τούτων ἐπερίσσευε τὴν δυστυχίαν του μὲ ἐκτεταμένας γραμμὰς, μὲ τὰς ὁποίας ἤθελε νὰ φυλάξῃ τὰς ὄπισθέν του χώρας, καὶ οὕτω σμικρυνόμενος ὑπέκειτο εἰς φθορὰν εὐκολώτατα. Μὲ ὅλα τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμναν οἱ Γάλλοι στρατηγοὶ, διὰ τὸ δυστυχὲς τοῦτο σύστημα ἀπεκρούσθη ὁ Πρίγκιψ Εὐοράκου ἀπὸ τὸν Πιχεγρῦν ἕως τὴν Βρέδαν, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ βαστάξῃ ἕνα ἀπὸ τοὺς τὸ πάλαι περιφήμους ταύτους τόπους. Καὶ αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἀντουερπίας εὕρηκαν ἀδειασμένην οἱ κατόπιν ἐρχόμενοι Γάλλοι. Ὁ Κοβοῦργ, διωκόμενος ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην καὶ Κλέβερον, ἐπάρασεν ἀπὸ τὸ Λεόδιον, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοιτοι ἐπίασαν τὰ ὅπλα διὰ τοὺς πλησιάζοντας Γάλλους, καὶ ἐστάθη εἰς Τραΐεκτον διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν διάβασιν τοῦ Μώσα. Ἀλλ' οἱ Γάλλοι δὲν ἐπροχώρησαν περαιτέρω, ἐπειδὴ τοὺς ἐπρόσταξαν οἱ αἱρετοὶ νὰ κυριεύσουν πρῶτον τὰ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν εὑρισκόμενα φρούρια Κονδαῖον, Βαλεντιανὰς, Κυέρκετον καὶ Λανδρέκιον, καὶ ἔπειτα νὰ τοὺς διώξωσι. Διὰ νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ παράδοσις τούτων, ἐξεδόθη ψήφισμα, ὅτι ὅλοι οἱ εἰς τὰ φρούρια ταῦτα εὑρισκόμενοι ἐχθροὶ, ἐὰν ἀφοῦ μάθουν τὸ κήρυγμα τοῦτο δὲν παραδοθοῦν εἰς διάστημα εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν εἰς τῶν Γάλλων τὴν διάκρισιν, θέλουν διελθεῖν ὅλοι ἐν στόματι μαχαίρας· ἓν ἀρχήτερον τοιοῦτον βαρβαρικὸν ψήφισμα ἐξετελέσθη ἤδη μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Καρολορηγίου ἐναντίον τῶν Ἄγγλων, οἵτινες εὑρίσκοντο εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ μετὰ τὴν ἐν Φλεύρῳ μάχην ἐναντίον τῶν αἰχμαλώτων τούτου τοῦ ἔθνους. Ἐξ ἐναντίας εἰς ἄλλους τόπους, Π. χ. εἰς Νεόπορτον δὲν ἐκαταδέχθη ἡ στρατιωτικὴ φιλοτιμία νὰ μεταχειρισθῇ τοιοῦτον αἰσχρὸν μέσον, ἐπινόημα τῶν γλωσσικῶν ἡρώων· διὰ τοῦτο ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, εἰς τὸν τελευταῖον λόγον του, ὅς τις τοῦ ἔφερε τὴν πτῶσιν,

ἐπαραπονεῖτο μὲ δημοκρατικὴν λύπην, ὅτι δὲν ἐβάλθη εἰς πρᾶξιν τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο. Τὸ Λανδρέκιον παρεδόθη τὴν 18 Ἰουλίου χωρὶς θανάτωσιν τῶν αἰχμαλώτων. Καὶ μετὰ δέκα ἡμέρας ἔβαλαν τὰς κεφαλάς των ὑποκάτω τῆς Γυϊλλοτίνης οἱ ἐκδόται τοῦ αἱματηροῦ ἐκείνου ψηφίσματος.

Ἐνῷ εἰς τὸ Βέλγιον ἐγίνοντο τοιοῦτοι ἐπικίνδυνοι ἀγῶνες, ἡ ἐνέργεια τοῦ Προυσοσαξονικοῦ παρὰ τὸν Ῥῆνον στρατοῦ περιωρίζετο πολὺν καιρὸν εἰς μικρὰς ἀψιμαχίας. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἔμαθεν ὁ Μολλενδόρφιος τὴν ὀπισθοπορίαν τοῦ Ἰορδάνου μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Μοσέλου καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ παρὰ τὸν Ῥῆνον Γαλλικοῦ στρατοῦ, δὲν ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὸν Σάβιν, ἀλλ' εἰς τὸν Σάραυον, καὶ τὴν 23 Μαΐου ἐδίωξε τὸν στρατηγὸν Ἀμβέρτον μὲ προσβολὴν ἐπιτηδείαν ἀπὸ τὴν ἐν Καισαρολύτροις θέσιν του,, ὅπου τὸν ἐζημίωσεν εἰς νεκρούς, αἰχμαλώτους καὶ κανόνια· αὕτη ἦτο ἡ ὀνομαζέμενη δευτέρα ἐν Καισαρολύτροις μάχη, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Γάλλοι ὑπέστρεψαν διὰ Πιρμανσίας, Βλεσοκαστέλλου καὶ Σπείρας εἰς Γερμερσέμιον, καὶ ἐκεντρώθησαν εἰς τὰς ἐν Κυΐκῳ γραμμάς, ὅπου ἔστεκαν τὸ παρελθὸν ἔτος. Εὐχαριστηθεὶς εἰς τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα ὁ Μολλενδόρφιος, εἴτε ἐξ ἰδίας του θελήσεως ἢ ἐκ προσταγῆς ὑψηλοτέρας, ἔβαλε τὸ ξίφος τοῦ εἰς τὴν θήκην. Αἱ πρῶται πρόοδοι τοῦ Κοϊσκιούσκου, ἡ Προυσιακὴ ἐκστρατεία εἰς τὴν Πολονίαν, ἡ διχόνοιά του πρὸς τοὺς Αὐστριακοὺς στρατηγούς, ὅλοι οὗτοι καὶ ἄλλοι λόγοι ἐνήργησαν ἴσως νὰ κρατήσουν τοὺς Προύσους καὶ τοὺς ἠνωμένους μετ' αὐτῶν Αὐστριακοὺς στρατηγοὺς (Ὀλενόλε-Κιρχβέρης καὶ Ἀλβέρτον Δοῦκα Τεσχένης) ἀργούς, ἕως οὗ οἱ Γάλλοι ἐνδυναμωθέντες ἐπεχείρησαν πάλιν τὰς προσβολάς. Κατὰ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν αἱ ἔφοδοι ἀπεκρούσθησαν, τὴν δὲ ἐφεξῆς εὐτύχησαν, καὶ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Προύσους τὴν συχνάκις περιμάχητον

γενομένην πόλιν τὰ Καισαρόλυτρα, καὶ τοὺς μετέθεσαν εἰς Ῥεβάχιον. Τώρα πάλιν ἐμεσολάβησεν ἡσυχία τῶν ὅπλων ἕως τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου.

Μὲ ὅμοιον τρόπον, ἀλλ' ἀτεχνέστερα ἐγίνετο ὁ πόλεμος ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς εἰς τὰ Πυρηναῖα, καὶ ἀπὸ τοὺς Πεδεμοντίους ἡνωμένους μὲ Αὐστριακά τινὰ σώματα εἰς τὰς Ἄλπεις. Δὲν εἶναι τόπος ἐδῶ νὰ ἱστορήσωμεν λεπτομερῶς τὰς αἱματώδεις ταύτας ἐκστρατείας, ὅπου ἡ ἀφυΐα τῶν ἀντιπάλων ἔδωκε καιρὸν εἰς πολλοὺς Γάλλους νὰ διδαχθοῦν εὔθηνὰ τὴν στρατηγικὴν, καὶ διὰ τοὺς ῥήτορας τοῦ Συμβατηρίου ἐφύτρονε πολὺς καρπὸς νὰ τρέφουν μὲ γαύρους λόγους τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ γένους, τῆς ὁποίας ἦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν δεκτικώτατον. Οὐδὲ εἰς τὴν Βενδέαν δὲν ἡσύχαζαν τὰ ὅπλα. Ἀλλ' ἡ διχόνοια τῶν βασιλοφρόνων, Στοφλέτου, Χαρέτου, Σαπιναύδου καὶ Μαριγνῦ, ἠλάττοναν τὸ ἐπικίνδυνον τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης πυρκαϊᾶς. Τὸ φατριαστικὸν πνεῦμα ἐμαίνετο μεταξὺ τῶν βασιλοφρόνων καθὼς καὶ μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν. Ὁ Μαριγνῦς εἰς στιγμὴν, ὁπότε ὁ λόχος του ἐσκορπίσθη, ἐκατηγορήθη ὡς προδότης, καὶ ἀπὸ πολεμικὸν δικαστήριον καταχριθεὶς ἐτουφεκίσθη. Ὁ Στοφλέτος ἦτο ἐχθρὸς τῶν εὐγενῶν, ἐὰν καὶ ὁ πόλεμος ἐγίνετο ὑπὲρ αὐτῶν. Οὕτω λοιπὸν ὁ ὑπὲρ ἰδεῶν καὶ γνωμῶν ἀγὼν ἔγεινεν ἀγὼν προσωπικῶν κλίσεων καὶ σκοπῶν, ὅς τις δὲν δύναται νὰ παύσῃ.

Μεταξὺ τούτου τοῦ πλήθους τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν δὲν ἐμισοῦντο περισσότερον εἰς τὴν Γαλλίαν ἄλλοι παρὰ τοὺς Ἄγγλους. Λοιδορίαι κατὰ τοῦ Πίττ ὡμιλοῦντο καθημερινῶς μέχρις ἀηδίας εἰς τὸ Συμβατήριον καὶ εἰς τὰς συνελεύσεις. Ἐκατήντησαν τελευταῖον εἰς τοιαύτην μανίαν, ὥστε τὸν ἐκήρυτταν ἐχθρὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τοῦ Πίττ τὸ σχέδιον τοῦ νὰ ἀποκλείσῃ τὴν εἰσκομιδὴν τῶν ἐδωδίμων, τὸ ὁποῖον μετὰ τοῦ μεγίστου τιμήματος ἔφερε λιμοκτο-

νίαν εἰς τὰς πόλεις τῶν Γάλλων, ἐκατακρίνετο καὶ ἐκαταβοᾶτο ὡς στοχασμὸς ἀνηκούστου ἀπανθρωπίας, ἐνῷ αὐτὸς τὸ ἔκρινε δίκαιον πολεμικὸν ἐκτελούμενον καὶ εἰς τὸν διὰ ξηρᾶς πόλεμον, νὰ ἀφαρπάζῃ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν ὅλα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως καθὼς καὶ ὅλα τὰ μέσα τῆς ἀμύνης. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχε παραγγείλειν ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις πολλὰ σιτάρια εἰς τὴν Ἀμερικὴν, καὶ ἔστειλεν ἑκατὸν δεκαεπτὰ φορτηγὰ καράβια διὰ νὰ τὰ φέρουν. Ἀλλ' ἐνῷ ἐπλησίαζεν ὁ καιρὸς τῆς ἐπιστροφῆς των, διηγέρθη φόβος μήπως τὰ φορτία ταῦτα πέσουν εἰς χεῖρας τοῦ ἐνεδρεύοντος ἐχθροῦ· διὰ τοῦτο ἐστάλθη εἰς φύλαξίν των ὁ στόλος τοῦ Βρέστου κατὰ τὸν Μάϊον 1794, συγκείμενος ἀπὸ 25 γραμμικὰ καράβια καὶ 30 φρεγάτας καὶ κυβερνώμενος ἀπὸ τὸν ὑποναύαρχον Βιλλαρέτ-Ἰωϊεῦσον. Ἔμπροσθεν τοῦ Κουεσάντου συνήντησε τὸν Ἀγγλικὸν τοῦ Λόρδ Ὠβίου, ὅς τις εἶχε 2 γραμμικὰ καράβια περισσότερον καὶ 21 φρεγάτας ὀλιγώτερον, καὶ τὴν 1 Ἰουνίου συνέπεσε ναυμαχία, ὅπου οἱ Γάλλοι ἐκτύπησαν μὲ ἀγριωτάτην ἀνδρίαν, ἐνικήθησαν ὅμως ἀπὸ τὴν μεγαλητέραν τέχνην τῶν ἐχθρῶν των. Ἓξ καράβια ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων· τρία ἄλλα ἐπροσπάθησαν νὰ διαφύγουν, ἀφοῦ ἔχασαν τὰ σχοινία καὶ τὰ κατάρτιά των. Ὅταν τὸ μέγιστον τούτων „ὁ Ἐκδικητής" ἐφθάσθη ἀπὸ τὸν διώκοντα ἐχθρὸν, ἐπυροβόλησαν οἱ Γάλλοι ὅλα των τὰ κανόνια τελευταῖον, καὶ μὲ ἐξηπλωμένην τὴν τρίχροον σημαίαν φωνάξαντες: „Ζήτω ἡ δημοκρατία" τὸ κατεβύθισαν εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἀλλὰ καὶ οἱ νικηταὶ ἐκακοπάθησαν τόσον, ὥστε δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ μείνωσιν εἰς τὸ πέλαγος, καὶ σύροντες τὰ λάφυρά των ὑπέστρεψαν εἰς Πλυμούθιον. Μόλις ἐχάθησαν ἐκεῖθεν, καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν τόπον τῆς ναυμαχίας τὰ σιτοπομπὰ καράβια. Ὁ ναύαρχος Βανστάβελος, ὅς τις τὰ ἐσυνώδευε μὲ δύω πολεμικὰ καράβια, βλέπων τὰ τρίμματα τῶν πλοίων, ἀμφίβαλε τίς ἐστάθη ὁ νικητής· μ' ὅλον

τοῦτο ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦντου καὶ ἔφθασεν εὐτυχῶς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βρέστου. Ἐπειδὴ ὁ σῖτος ἦλθεν, ἐπαρηγοροῦντο οἱ Γάλλοι διὰ τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασαν ζημίαν τῶν χαραβίων των. Ὁ χαμὸς τῶν περισσοτέρων ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1794 ἔτους, ἐπαρατηρεῖτο ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς Γάλλους παρὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των, οἵτινες ἐνόμιζαν τὴν φθορὰν ταύτην πληγὴν θανάσιμον, ἐκ τῆς ὁποίας ταχέως θέλει χάσειν ὅλον της τὸ αἷμα ἡ δημοκρατία.

Μεταξὺ τοῦ ταράχου τῶν πολιτικῶν παθῶν τὸ Γαλλικὸν πνεῦμα ἐπενόησε πράγματα ἀξιόλογα, τὰ ὁποῖα τελειοποιοῦσι τὰς σχέσεις τῆς ἐξωτερικῆς ζωῆς. Δύω εὑρήματα, τὸ ἐναέριον πλοῖον καὶ ὁ τηλεγράφος, ἐβάλθησαν εἰς χρῆσιν ἀπὸ τοὺς δημοκρατικοὺς δυνάστας. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βελγίου ἀνέβαιναν πρὸ τῆς μάχης καὶ ἐπὶ τῆς μάχης Γάλλοι ἀξιωματικοὶ μὲ μηχανὰς ὑπεράνω τῶν μαχομένων, κρατούμενοι κάτωθεν μὲ σχοινία, καὶ ἐπαρατήρουν τὰ γενόμενα· ὁ νέος οὗτος τρόπος τῆς κατασκοπήσεως ἔβαλλεν εἰς ἔκστασιν τοὺς ἐχθρούς των καὶ αὐτοὺς εἰς τὸ αἴσθημα τῆς ὑπεροχῆς, τὸ ὁποῖον πολλάκις τοὺς ἐβοήθησεν εἰς νίκην. Ἐφεξῆς τὸ πολεμικὸν τοῦτο μέσον, τοῦ ὁποίου τὰ ἀσφαλῆ κέρδη δὲν ἐξισοῦντο μὲ τὰς δυσκολίας τῆς ἐφαρμογῆς του, ἀμελήθη πάλιν. Τὸ δεύτερον ὅμως, προβληθὲν ἀπὸ τὸν Κλαύδιον Κάππιον κατὰ τὸ 1792 ἔτος εἰς τὴν Ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ βαλθὲν εἰς πρᾶξιν τὸ 1794, διὰ σειρᾶς μεγάλων στηλῶν, ἀπεχουσῶν ἀπ' ἀλλήλας διωρισμένα διαστήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων μεταδίδονται ἔγγραφοι ἀγγελίαι εἰς μακρυνοὺς τόπους, ἔμεινε καὶ μετὰ τὴν Γαλλικὴν μεταβολὴν, καὶ εἰς καιρὸν, ὁπότε ἡ Εὐρώπη ἐβουλεύετο μεγάλα κατὰ τῶν Γάλλων, ὠφελοῦντο καθ' ὑπερβολὴν οἱ δυνάσται μανθάνοντες τάχιστα πᾶν ἀξιόλογον σύμβαμα. Ἀπὸ τῆς μητροπόλεως διευθύνθησαν εἰς πολλὰ μέρη οἱ πολύτιμοι οὗτοι τη-

λεγράφοι, τοὺς ὁποίους διὰ πολλοὺς λόγους ἐστερεῖτο ἡ Γερμανία· καὶ οἱ Γάλλοι ἐκαυχῶντο διὰ τὸ προτέρημα τῆς δημοκρατικῆς ἀξιολογότητός των, ὡς νὰ ἠδύναντο τὰ φοβερὰ θύματα, τὰ ὁποῖα κατέπινε καθημέραν, νὰ ἀντισταθμηθῶσι μὲ τὴν λαμπρότητα μηχανικῶν τελειοποιήσεων! Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν δὲν ἐσκότισε τὸ εὕρημα τοῦτο τῆς Γαλλικῆς περινοίας τὰ μεγάλα εἰς τὴν Γερμανίαν γενόμενα εὑρήματα.

32. Ἀγῶνες τοῦ ἐθνικοῦ Συμβατηρίου πρὸς τοὺς φρικτοὺς ἄνδρας. (1794 — 1795).

Πρὸς τὰς λαμπρὰς προόδους τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν φοβερὰν σχέσιν τῆς νέας πολιτείας μὲ τὰ ἔξω, ἡ συγκεχυμένη ἐσωτερικὴ κατάστασις καὶ αἱ ἄθλιαι φατρίαι τοῦ Συμβατηρίου ἀπετέλουν τὴν ἐκ διαμέτρου ἀντίθεσιν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου ἤθελαν οἱ αἱμοβόροι Βιλλαύδ-Βαρέννιος, Κολλότ-Ἑρβοᾶς, καὶ Βαῤῥέριος, οἵτινες μόνον διὰ τὴν προσωπικήν των ἀσφάλειαν εἶχαν σηκωθῆν κατ' ἐκείνου, νὰ βαστάξουν εἰς χεῖρας τοὺς χαλινοὺς καὶ νὰ ὁδεύουν τὸν ἕως τώρα δρόμον. Ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι μὲ τοὺς τὴν 8 καὶ 9 Θερμιδόρου λόγους των διεσκέδασαν τὸ θάμβωμα τῆς φρίκης, καὶ ἐξαναέδωκαν ψήφους εἰς τὴν ἐκ πολλοῦ κατατεθλιμμένην κοινὴν γνώμην. Ὅλοι, καὶ οἱ στρατοὶ αὐτοὶ μὲ πολυαρίθμους ἐπιστολὰς, κατεδίκασαν τὴν αἱμοδιψῆ ἐξουσίαν· τὸ Παρισιανὸν Ἰακωβινεῖον, ἀφοῦ πολλοὶ ἐξ αὐτοῦ ἐθανατώθησαν, καὶ οἱ λοιποὶ ἐστασίαζαν, ἐκλονήθη τόσον, ὥστε οἱ Κορδελιέριοι ἢ Δαντωνισταὶ ἐτόλμησαν νὰ φανῶσιν ἐκ νέου ὡς μετρίων φατρία. Καὶ τὸ βουνὸν διῃρέθη εἰς δύω, δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον, φρονοῦν τώρα τὰ τῆς κοινῆς γνώμης, εὐθὺς ἔγεινεν ἰσχυρότερον. Οἱ εὐκατάστατοι τῶν Παρισίων ἦσαν μαζή των,

καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος Φρέρων εἰσέβαλε τάγμα νέων τοιούτων πολιτῶν εἰς τὴν ἐθνικὴν φρουράν, τὸ ὁποῖον ἦσαν σωμαφύλακές των, ἐνῷ οἱ ἀντίπαλοί των ἀφίνοντο καθημερινῶς ἀπὸ τὸν ὄχλον τῶν προαστείων, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν νὰ τὸν πληρώσωσι. Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ ἀγὼν τοῦ Μετριασμοῦ πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς φρίκης, τὴν ὀνομαζομένην οὐρὰν τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου, ἐφαίνετο πολλάκις ἀμφίβολος, καὶ ἔφερνε πολλάκις σκηνὰς ἢ καταστάσεις ἐντελοῦς ἀνομίας, ἕως οὗ τελευταῖον ὑπερίσχυσαν οἱ μέτριοι, τῶν ὁποίων τὸ πρᾶγμα ἐνομίζετο καλήτερον. Βέβαια καὶ οὗτοι οἱ προστάται τῆς ἀνθρωπότητος ἔχοναν βαθέως τὰς χεῖρας των εἰς τὸ αἷμα καὶ εἰς τὴν κακίαν· βέβαια ἐστρέφοντο ὅλοι περὶ τοὺς σκοποὺς τῆς φιλαυτίας, περὶ τὴν σπουδὴν τοῦ νὰ προστάζωσι τὴν πολιτείαν, καὶ μόνον ἀγαθοκάρδιοι τρελοὶ (ἐκ τῶν ὁποίων ἐπλούτει καὶ πλουτεῖ ἕως τὴν σήμερον ἡ Γερμανία) ἠδύναντο νὰ φαντασθοῦν, ὅτι παλαιοὶ Ἰακωβῖνοι, ὡς ὁ Ταλλιῆνος, Λεγένδριος, Μερλῖνος, Βαῤῥᾶς, Φρέρων καὶ ἄλλοι ἐφρόντιζαν περὶ δικαιοσύνης, ἐλευθερίας ἢ γενικῆς εὐτυχίας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' ὅμως οἱ εἰρημένοι ἀντιφερόμενοι τότε πρὸς τοὺς φρικτούς, ἔγειναν τοὐλάχιστον μεσῖται πολιτείας ὀλιγώτερον βαρβάρου.

Εὐθὺς εἰς τὴν πρώτην μέθην τῆς χαρᾶς διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ περιωρίσθη ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία τῶν αἱρετῶν συστημάτων, καὶ ἐκαταργήθη ὁ αἱματηρὸς νόμος τῆς 22 Πραιριάλου. Αἱ φυλακαὶ ἀδειάσθησαν, ἡ Γυϊλλοτίνα πολλὰς ἡμέρας ἡσύχασε, καὶ τῶν κακουργοτάτων τινὲς ἐζητήθησαν εὐθύνας. Μετὰ τοῦτο συνέβη κάποια ἀμφιβολία, κατὰ τὴν ὁποίαν, τὴν 21 Σεπτεμβ. ὁπότε ἑωρτάζοντο οἱ Σαγκυλλοτίδες, ἐτελειώθη τὸ ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ἀπεθέονε τὸν Μαράτ, καὶ τὸ πτῶμα τούτου τοῦ τέρατος ἐφέρθη μὲ πανηγυρικὴν πομπὴν τοῦ Συμβατηρίου καὶ ὅλων τῶν συναρχιῶν εἰς τὸ Πάνθεον. Τότε ἀπέδειξεν ὁ Κολλὸτ

τοῦ Ῥοβεσπιέρρου τὴν ἀχρειότητα ἀπὸ τὴν μικρὰν αὐτοῦ πρὸς τὸν Μαρὰτ ἀγάπην, καὶ ἠκούσθη πάλιν τὸ Ἰακωβινεῖον, τοῦ ὁποίου τὴν ἄνοιξιν ἐσυγχώρησε τὸ Συμβατήριον. Ἦσαν ὅμως προσωρινὰ ταῦτα. Ἡ παλαιὰ δύναμις τοῦ Ἰακωβινείου ἐχάθη, καὶ τοῦ Φρέρωνος οἱ μαθηταὶ ἀνέλαβαν τὴν φροντίδα, πρῶτον μὲν μὲ ὕβρεις καὶ ἀτιμάσεις τῶν μελῶν του (ἐξαιρέτως ἐρρίπτοντο κονιορτοὶ καὶ χώματα εἰς τὰς γυναῖκας τῶν Ἰακωβίνων), ἔπειτα μὲ ἐφόδους, νὰ τὸ σκορπίσωσιν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἑταιρεία, ἥτις ἐτρόμαξε καὶ ἐκρήμνισε τελευταῖον τὸν θρόνον, ἐπειδὴ ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ οἱ λειτουργοίτου δὲν ἤξευραν τὴν ἀληθινὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ διὰ τοῦτο ἐφοβοῦντο ἀπὸ σκιάς, ἔλαβεν εὐκαταφρόνητον τέλος, ὅταν οἱ πολιτευόμενοι, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἐκάθηντο εἰς τὴν ἑστίαν της, ἔκριναν ὠφέλιμόν των νὰ τὴν ἀφανίσωσιν. Εἴθε καὶ ὁ πνευματικὸς Ἰακωβινισμὸς, τοῦ ὁποίου ὁρατὸν κέντρον ἦτο ὁ Ἅδης οὗτος, νὰ ἠφανίζετο τόσον εὐκόλως! Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἔμεινεν οὗτος ζωντανὸς μεταξὺ ἄλλων φατριῶν. Αἱ τούτου ἀρχαὶ, μῖσος κατὰ τῶν φυσικῶν σχέσεων καὶ φιλαρχία, ἐρριζώθησαν τόσον εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ, ὥστε φυσικὴ, ἥσυχος ἀνάπτυξις τῆς ὑπάρξεως εἰς ἀληθινὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν ἦτο πολὺν καιρὸν ἀδύνατος. Μὲ ὅλον τοῦτο οἱ τοῦ Μετριασμοῦ ὁμολογηταὶ ἐξηπλόνοντο καθημερινῶς. Τὰ αἱρετὰ συστήματα ἦλθαν εἰς τὰς χεῖρας των, καὶ διὰ νὰ ἀσφαλίσουν πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἐδέχθησαν (8 Δεκεμβρίου 1794) τοὺς ἑβδομήκοντα ἕνα ἀντιπροσώπους, οἵτινες εἶχαν ἀποβληθῆν ἀπὸ τὸ Συμβατήριον διὰ τὴν διαμαρτυρίαν των κατὰ τῆς 31 Μαΐου. Ὁ Ῥοβεσπιέρρος εἶχε φυλάξειν τὴν ζωὴν τούτων ἀπὸ τὸν Κολλὸτ, Βιλλαυδ κτλ. Μετά τινας μῆνας ἀνεκαλέσθησαν καὶ ὅλοι οἱ ζῶντες Γερουναῖοι (8 Μαρτ. 1795). Τὴν 21 Μαρτίου ἀποκατεστάθη ἡ ἐλευθερία τῶν θρησκειῶν. Ἡ αἰσχρὰ ἀποθέ-

ωσις ἔπαυσε μὲ τὸν Μαρὰτ εὐθὺς μετὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τὴν πανηγυρισθεῖσαν πρὸς τιμήν του. Μὲ πρόφασιν ὅτι αὐτὸς ὑπῆρξεν ἱεροκήρυξ τῆς τυραννίας ἀνετράπησαν ὅλα τὰ εἰς τιμήν του ἐγερθέντα μνημεῖα, καὶ τὸ λείψανόν του ἐκ τοῦ Πανθέου ἐῤῥίφθη εἰς διώρυγα τινὰ, ἐπειδὴ ἐκυρώθη τὸ παλαιὸν ψήφισμα, ὅτι εἰς τὸ Πάνθεον νὰ μὴ εἰσάγηται κἀνεὶς πρὶν παρέλθουν πολλοὶ ἐνιαυτοὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου του. Μ' ὅλον ὅτι οἱ παρόντες δυνάσται ἦσαν μέτοχοι πολλῶν κακουργημάτων δι' ἔργου ἢ λόγου ἢ σιωπῆς, ἔκαμναν ὅλα τὰ δυνατὰ πρὸς καθησύχασιν τοῦ λαοῦ, καί τινας ἀρχικακούργους παρέδωκαν θῦμα ἐξιλεώσεως εἰς τὴν δημόσιον ἀγανάκτησιν. Καῤῥιέῤῥιος, ἡ πανοῦκλα τοῦ Ναννέτου, ὅς τις ἐγέμισεν ὅλον τὸν Λείγηρα ποταμὸν μὲ τὰς κακίας του, ἐνεκαλέσθη, κατεκρίθη καὶ ἐθανατώθη. Ἡ αὐτὴ τύχη εὕρηκεν ἔπειτα τὸν δήμιον τοῦ Ἀτρεβάτου Ἰωσὴφ Λέβανα, ὅς τις παρεδόθη εἰς τὸ αὐτὸ κριτήριον, ὅπου διὰ προσταγῆς του ἔῤῥεαν ποταμηδὸν τὰ αἵματα· ἡ αὐτὴ καὶ τὸν δημόσιον κατήγορον Φουκιέρον-Τιμβίλλιον. Ματαίως ἀνεφέροντο ὅλοι εἰς τὴν ὑπακοὴν, τὴν ὁποίαν ἐχρεώστουν εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τὰ ψηφίσματα τοῦ Συμβατηρίου. Ἦτο πολλὰ φανερὸν, ὅτι οἱ κακοῦργοι οὗτοι ἐλύσσαζαν ἐξ ἰδίας των φιλοφονίας, καὶ δὲν ἠδύναντο μυστικοὶ ὑπερασπισταὶ (διότι φανεροὺς ἐδέσμευεν ὁ γενικὸς τρόμος) νὰ τοὺς σώσωσιν. Ὁ Φουκιέρος Τιμβίλλιος ἀπέθανε μετὰ δεκαπέντε κριτῶν καὶ ἐνωμότων, τοὺς ὁποίους ἔκρινε τὸ δημαρχεῖον παραβάτας ὅλων τῶν τύπων τῆς δικαιοσύνης, ὑβρίζων τὸν κατ' αὐτοῦ βλασφημοῦντα λαὸν καὶ καταρώμενος τοὺς παρόντας δυνάστας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπροφήτευε τὴν ταχεῖαν ἀκολούθησίν των. Ἐὰν καὶ ἦτο μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀξιοθανάτων, ἐὰν ἐγίνετο ἔρευνα περὶ ἀδίκου αἱματοχυσίας, ἐτελείωσεν ὅμως ἐδῶ ὁ νόμος τῆς ἐκδικήσεως τῆς ἀδικηθείσης ἀνθρωπότητος· ἐντελὴς ἱκανοποίησις διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνόχων καὶ διὰ φειδὼ τῶν ἐχόντων εἰς

χεῖρας τὴν ἐξουσίαν, εφαίνετο ἀδύνατος. Μ᾽ ὅλον τοῦτο δὲν διέφυγαν κἂν τὴν τιμωρίαν αἱ κεφαλαὶ τῆς τρομερᾶς ἐξουσίας Βιλλαύδ-Βαρέννιος, Κολλότ-Ἑρβοᾶς καὶ Βαῤῥέριος, οἵτινες ἦσαν οἱ ἐπισημότατοι κακοῦργοι. Ἀφοῦ πολλάκις ἔγειναν κατ᾽ αὐτῶν κατηγορίαι, ἀπεφασίσθη τελευταῖον τὸν Μάρτιον 1795 νὰ γείνῃ ἐξέτασις τοῦ πολιτεύματός των. Μὲ συνείδησιν τῆς ἀδικίας των ἐπίστευσαν ὅτι ἠδύναντο νὰ σωθῶσι μὲ ἐπανάστασιν τοῦ λαοῦ; τῆς ὁποίας τὴν διενέργησιν εὐκόλυνεν ἡ εἰς Παρισίους ἐπικρατοῦσα πεῖνα. Τὴν 12 Γερμιναλίου (1 Ἀπριλίου) ὥρμησαν κατὰ τοῦ Συμβατηρίου πολλοὶ χειρώνακτες μὲ κραυγάς: „Ψωμίον καὶ τὸ πολίτευμα τοῦ 1793 ἔτους." Ἀνεσμίγοντο ἤδη οἱ ἱκέται μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων, ἐσηκόνοντο ἤδη οἱ ἐγκεκλημένοι διὰ νὰ ἐκδώσουν ψηφίσματα, ἔσπευδάν ἤδη οἱ ὀλίγοι Ἰακωβῖνοι νὰ λάβουν τὴν ἐξουσίαν, ὅταν ἡ νεολαία τοῦ Φρέρωνος ἔφθασεν ἐν καιρῷ, ἀπεδίωξεν ἀπὸ τὴν σάλαν τοὺς εἰσορμήσαντας καὶ ἐπανέδωκε τὴν ἰσχὺν εἰς τοὺς μετριόφρονας. Τὸ Συμβατήριον ἀνηγόρευσεν ἀρχηγὸν τῆς ἐθνικῆς φρουρᾶς τὸν Πιχεγρῦν, ὅς τις τότε εὑρίσκετο εἰς Παρισίους, καὶ ἔσπευσε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγάλους ἁμαρτωλούς. Ἠλεήθησαν οὗτοι μὲ συγκατάβασιν, ἥτις εὐκόλως ἐξηγεῖται ἐδῶ, καὶ ἡ ὁποία ὄχι σπανίως γίνεται εἰς τοὺς κακοηθεστάτους, καὶ φυλαχθέντες ζωντανοὶ ἐστάλθησαν εἰς τὰς ἐρημίας τῆς ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ Γυϊένης *). Δεκαεπτὰ ἄλλοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Λεκοΐντριος ἐκ Βερσαλιῶν, ὅς τις κατ᾽ ἀρχὰς κατηγορήσας τοὺς νῦν καταδικασθέντας αἱρετοὺς ἐνομίσθη παράφρων, τώρα δὲ ἦτο μέτοχος τῆς πρὸς σωτηρίαν των διεγερθείσης ἐπαναστάσεως, ἐφυλακώθησαν προσωρι-

*) Ὁ Κολλότος ἀπέθανεν ἐκεῖ· ὁ Βιλλαῦδος ἀπεκεῖ ὑπῆγεν εἰς τὸν ἅγ. Δομίνικον, ὅπου μετὰ ταῦτα ἔγραψεν Ἰακωβινικὰ βιβλία. Ὁ Βαῤῥέριος διέφυγε καθ᾽ ὁδὸν, καὶ μετέπειτα ἐδιοίκησε μικρὰς τινὰς ἀρχὰς ἐπὶ Βοναπάρτου. Ἀπέθανε δὲ πρὸ ἐτῶν τινῶν.

νῶς. Τοιαύτας ἀντιφάσεις ἔκαμναν πολλὰς οἱ μετριόφρονες, ἐπειδὴ μὲ συνείδησιν τῶν προτέρων ἀδικιῶν των ἐφοβοῦντο μήπως ἡ πολλὴ δικαιοπραξία ἐνδυναμώσῃ τὴν πολιτείαν καὶ ἐπιφέρῃ καὶ εἰς αὐτοὺς τὸν ὄλεθρον. Καὶ μυστικοὶ δὲ βασιλόφρονες συνεισέφεραν εἰς τὸ νὰ διατηρῆται ἡ σύγχυσις καὶ νὰ ἐνεργῆται ὁ Ἰακωβινισμός. Διότι ἐπέμεναν εἰς τὴν δυστυχῆ πίστιν, ὅτι ἡ ὑπερμετρία τῆς ἀνοήτου φρίκης θέλει ἐπαναφέρειν τὴν παλαιὰν κατάστασιν, ἐνῷ ἡ νίκη τῆς μετριότητος στερεόνει τὸ οἰκοδόμημα τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν. Τῷόντι δὲ οἱ φρονιμώτατοι τῆς συνελεύσεως ἐπληροφορήθησαν, ὅτι δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἡ ὑπὸ φατριῶν κλονιζομένη τοῦ Συμβατηρίου κυβέρνησις. Διὰ τοῦτο ἐδιωρίσθησαν ἕνδεκα ἄνδρες νὰ ἐργασθῶσι πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἑνόνει τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας μὲ τὰ ἀναγκαῖα χαρακτηριστικὰ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα μὲ ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν. Ὁ Σεΐος, ὅς τις κατὰ τὸν τρομερὸν καιρὸν ἔμενεν ἄλαλος χωρὶς νὰ συντμηθῇ τὸ εὔθηνὰ ἀγορασμένον κλέος του ὅτι ἦτο βαθυνούστατος πολιτικὸς τῶν ἡμερῶν του, ἐβάλθη ἀρχηγὸς τῆς ἐργασίας ταύτης. Τὴν ἐκτέλεσίν της ἐπροσπάθουν νὰ ἐμποδίσουν φανεροὶ καὶ καὶ κρυφοὶ Ἰακωβῖνοι, καὶ ἐσύναξαν ὅλας των τὰς δυνάμεις νὰ κάμουν τὸν τελευταῖον ἀγῶνα. Ἡ ἀμηχανία τῆς τότε ἐπικρατούσης φατρίας ἐπερισσεύθη ἀπὸ τὴν αὐξήσασαν διὰ τὰ ἐπαναστατικὰ συμβάματα λιμοκτονίαν, ἥτις ἀνέβη εἰς ἀπαραδειγμάτιστον ὕψος, εὐθὺς ἀφοῦ ἡ κατάργησις τοῦ μεγίστου τιμήματος (24 Δεκεμ. 1794) ἔρριψεν ἔξαφνα ὅλον τὸ φορτίον τῆς ἐλλείψεως εἰς τὸν πολὺν τοῦ λαοῦ ὅμιλον. Ἐνταύτῳ δὲ ἡ μὲ τὴν παῦσιν τῆς βίας καὶ τοῦ θανάτου συμβᾶσα πτῶσις τῶν χαρτίων ἐστέρησε τὸ Συμβατήριον τὰς μεγάλας χρηματικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας εἶχε μέχρι τοῦδε. Καθ' ἑκάστην λοιπὸν ἐδυσκολύνετο ἡ διατήρησις τῶν χαλινῶν τῆς ἐξουσίας κατὰ τῆς ἀπελπισίας καὶ μανίας τοῦ ὄχλου. Ἡ μερὶς

τοῦ ψωμίου ἡ διδομένη εἰς τὸν λαὸν καθ' ἡμέραν ἠλαττώθη κατὰ τὸν Μάϊον 1795 ἀπὸ μίαν λίτραν πρὸς ἕκαστον στόμα εἰς τριακονταὲξ δραχμάς· στυγναὶ καὶ χλωμαὶ μορφαὶ ἐκινοῦντο εἰς τὰς ἀγυιάς, καταρώμεναι τὸ Συμβατήριον. Δὲν ἐκιδύνευε περισσότερον ἡ βασιλεία τὸ 1789 καὶ 1792 ἔτος, καὶ ὁ Μετριασμὸς ἐφαίνετο προσδιωρισμένος νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς θανατηροὺς ἐκείνους ἀγῶνας. Καθὼς τὸ 1792 τὴν 20 Ἰουνίου ἠκολούθησεν ἡ 10 Αὐγούστου, οὕτω κατὰ τὸ 1795 ἔτος ἠκολούθησε τὴν δωδεκάτην Γερμιναλίου (1 Ἀπριλ.) ἡ πρώτη Πραιριαλίου (20 Μαΐου). Τὴν ἡμέραν ταύτην ἐσηκώθησαν μεγάλοι σωροὶ ὄχλου, ἐμβῆκαν εἰς τὴν σάλαν τῶν Τουϊλλεριῶν κράζοντες ψωμίον καὶ τὸ πολίτευμα τοῦ 1793 ἔτους. Οἱ πρόμαχοι νικῶνται, οἱ ἀντιπρόσωποι φυγαδεύονται, ὁ ἀντιπρόσωπος Φεραὺδ, ὅστις βοηθεῖ τὸν σταθερὸν πρόεδρον (Βοϊσσῦν Ἀγγλᾶν) κρημνίζεται μὲ πιστόλαν, καὶ συντρίβεται ὁλοτελῶς μὲ σχίζαν ξύλου ἀπὸ μίαν μανιώδη γυναῖκα. Κύριοι ὄντες τῆς καθέδρας τοῦ προέδρου, τῶν βάθρων καὶ τῶν γαλεριῶν, ἐκδίδουσιν οἱ ἐπαναστάται τρομερὰ ψηφίσματα. Ἀλλὰ τὰ αἱρετὰ συστήματα εἰς ἄλλον οἶκον κινοῦσι τὴν ἐθνικὴν φρουρὰν, τῆς ὁποίας ὁ ὁδηγὸς Λεγένδριος ἐξουσιάζει πάλιν τὴν συνεδριαστικὴν σάλαν. Ἐπιστρέφουν πάλιν οἱ ἀντιπρόσωποι, φυλακόνονται οἱ ἐπαναστάται καὶ οἱ καταφυγόντες ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ προάστεια πολεμοῦνται μὲ τὰ στρατεύματα τῆς φρουρᾶς, καὶ μετὰ διήμερον ἀντίστασιν παραδίδονται καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ὅπλα των. Διὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐκαταπάτησε κυρίως τὸ στρατιωτικὸν, ἔγειναν διαταγαὶ, αἵτινες ἔθραυσαν ὁλοτελῶς τὴν δύναμιν τοῦ ὄχλου. Ἡ εἰς τὰς γαλερίας εἴσοδος τῶν γυναικῶν ἀπηγορεύθη· οἱ ἄνδρες χωρὶς ἔγγραφον ἄδειαν δὲν ἔμβαιναν· καὶ ἐβάλθη εἰς τὴν πόλιν τακτικὸν στράτευμα μὲ ὄνομα „Λεγεὼν τῆς γενικῆς ἀστυνομίας.“ Ἕξ ἀντιπρόσωποι τρομεροὶ ἀπεκεφαλίσθησαν· δύω ἄλλοι (ἐκ

τῶν ὁποίων ὁ ἕνας ἦτο ὁ διαβόητος Ἐλσάσσερος Ῥοὺλ) ἐθανατώθησαν αὐτοχείρως· πολλαὶ ἄλλοι ἔφυγαν. Ἰακωβῖνοι πολλοὶ (ὁ πάλαι Πολίταρχος Πάχιος, Βουχόττιος κτλ.), πολλὰ μέλη τῶν αἱρετῶν συστημάτων (πλὴν τοῦ Καρνότου καὶ δύω ἄλλων) κατεδικάσθησαν εἰς φυλακήν. Ἡ οὐρὰ τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου ἐνεκρώθη, ἡ νίκη τοῦ Μετριασμοῦ ἠσφαλίσθη.

33. Ἀγῶνες τῶν βασιλοφρόνων πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ θρόνου καὶ δυστυχὴς ἀπόβασις εἰς Κυϊβερῶνα.

(1795).

Τότε ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ἡ βασιλοφροσύνη, ὅτι καὶ μὲ τὸν δρόμον τοῦτον θέλει φθάσειν εἰς τὸν σκοπόν της. Τὸ ἔθνος ἐφαίνετο, ὅτι διὰ τῆς τρομερᾶς πείρας ἐδιδάχθη ἱκανῶς τὰ καλὰ τῆς δημοκρατίας καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς μοναρχίας, καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα φατρία εἶχε κλίσιν νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ. Πολλοὶ μετανάσται εὐγενεῖς καὶ ἱερεῖς ἔλαβαν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψωσι. Καθ' ἑκάστην ἐγεμίζετο ἡ πόλις ἀπ' ἀνθρώπους, οἵτινες ἐμελέτων τὴν ἀντιμεταπολίτευσιν. Ἡ τύχη τῶν δύω βασιλοπαίδων, περὶ τῆς ὁποίας ἐτόλμησαν νὰ ἐρωτήσουν μετὰ τὴν παῦσιν τῆς φρικτωδίας, ἐνέπνεε συμπάθειαν καὶ οἶκτον. Τὸ Συμβατήριον αὐτὸ διέταξεν ἀνακουφισμὸν τῆς φυλακῆς των, καὶ ἔστειλε πληρεξουσίους εἰς τὸ Τέμπλον. Εὕρηκαν οὗτοι τὸν υἱὸν τοῦ ΙϚ' Λοδοβίκου ἀσθενῆ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐξ αἰτίας τῶν κακομεταχειρίσεων, τὰς ὁποίας τοῦ ἔκαμνεν αἰσχρός τις ἄνθρωπος, Σίμων ὁ ἐμβαδοποιὸς, βαλμένος ἀπὸ τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον ἐπίτηδες, ὅς τις ἠκολούθησε τὸν κύριόν του τοῦτον τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν Γυϊλλοτίναν. Μὲ ὅλα τὰ δοκίμια, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ, τοὺς ἀπεκρίνετο μὲ ἀκίνητα βλέμματα, ἐκ

τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο κἀνεὶς νὰ καταλάβῃ, ἂν δὲν δύναται ἢ ἂν δὲν θέλῃ νὰ λαλήσῃ. Ἴσως ἐδυσπίστει εἰς τὸ πρόσχημα τῆς ἀγαθότητος, μὲ τὴν ὁποίαν πολλάκις τὸν ἐπαγίδευσαν νὰ καταμαρτυρήσῃ κατὰ τῆς μητρός του. Μὲ ταύτην τὴν κατάστασιν ἀπέθανε τὴν 8 Ἰουνίου 1795 δεκαετὴς ὁ δυστυχὴς παῖς, ὅς τις εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Γαλλικῆς μοναρχίας εἰσήχθη ὡς Λοδοβῖκος ΙΖ′ *).

Ἀλλ' ὁ θάνατος οὗτος, ὅς τις ἀντὶ παιδὸς ἔφερνεν εἰς τὸν θρόνον ἄνδρα, ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀγαθὸν σύμβαμα διὰ τὴν μοναρχίαν, ἐὰν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο δεύτερος Ἑρρῖκος Δ′. Τῳόντι δὲ ὁ Κόμης Προβιγκίας, ὅς τις διέτριβεν εἰς Βερώναν μὲ ὄνομα Κόμης Λίλλης, καὶ τώρα ἔλαβε τὸν τίτλον „Βασιλεὺς Λοδοβῖκος ΙΗ′" (χωρὶς ὅμως νὰ γνωρισθῇ ὡς τοιοῦτος ἀπὸ τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις) ἐσύγκρινε τὴν θέσιν καὶ τὰ φρονήματα τοῦ μεγάλου τούτου προπάτορος μὲ τὰ ἰδικά του, ἐνῷ μὲ Δήλωσιν πρὸς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ἐκηρύττετο νέος βασιλεύς των, καὶ ὅτι ὁμοίως μὲ ἐκεῖνον τὸν ἥρωα εἶχεν ἀπόφασιν νὰ ἀποσπάσῃ τὸ στέμμα τῶν πατέρων του ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς ἀποστασίας. Τοῦ πολιτικοῦ τούτου γράμματος ἀναμφίβολος βεβαιότης ἦτο, ὅτι τὸ ἔθνος ἐπιθυμεῖ τὴν παλαιάν του κατάστασιν· ἐσύγκρινε τὴν ταύτης εὐτυχίαν μὲ τὴν παροῦσαν ἀθλιότητα, ἀνήγγελλε τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ παλαιοῦ εὐτυχοῦς πολιτεύματος τῆς ἐπικρατείας, τὸ ὁποῖον ἐγγυᾶται εἰς ὅλας τὰς κλάσεις τὰ δίκαιά των, καὶ τὸ ὁποῖον ὑφίσταται τόσον πολυχρονίως, ὅσον καὶ ἡ μοναρχία τῶν Γάλλων· ὑπέσχετο τὴν ἀποβολὴν ὅλων τῶν καταχρήσεων, αἱ ὁποῖαι παρεισέφρησαν ἐπὶ τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος· ἀλλ' ἔδειχνε μὲ τόνον καὶ δύναμιν, ὅτι εἰς τὴν μεταναστεύσα-

*) Ἡ ἀδελφή του, Μαρία Θηρεσία Καρολλίνα, ἠλλάχθη μετά τινα καιρὸν εἰς τὴν Αὐστρίαν μὲ τοὺς ὑπὸ Δυμορουζίου φυλακωμένους συνέδρους τοῦ Συμβατηρίου, καὶ μετὰ ταῦτα ὑπανδρεύθη τὸν πρεσβύτατον υἱὸν τοῦ θείου της, Κόμητος Ἀρτεσίας, τὸν Δοῦκα Ἐγκολίσμης.

σαν Γαλλίαν ἦσαν ξένα τὸ πνεῦμα καὶ αἱ σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνέπτυξαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν πατρίδα. καὶ ὅτι τῆς ἔλειπεν ἡ ἐπιτηδειότης νὰ στρέψῃ πρὸς ὄφελός της τὸν εἰς Παρισίους ἐπικρατοῦντα φατριασμόν. Ἡ προϋπόθεσις, ὅτι τὸ περισσότερον μέρος τοῦ λαοῦ αἰσθανόμενον τὴν παροῦσαν ἀθλιότητα ἐπεθύμει τὴν παλαιὰν τάξιν, ἠδύνατο καθ' ἑαυτὴν νὰ μὴ εἶναι ἀπάτη· ἀλλ' ἡ ἀγγελία, ὅτι ἤθελε νὰ ἐπαναφέρῃ ἀπολύτως τὰ παλαιά, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ μέγαν ἀριθμὸν ἐναντίων, καὶ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἦτο τὸ ἀξιολογώτερον καὶ ἰσχυρότερον μέρος. Αἱ μέσαι κλάσεις, αἱ ὁποῖαι ποτὲ δὲν εἶχαν κλίσιν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ εἰς τὴν εὐγένειαν, δὲν ἤθελαν νὰ ἐξαναΐδωσιν ἐκείνους, οἵτινες ἐφάνησαν πρωτουργοὶ ἢ τοὐλάχιστον αἴτιοι τῶν μεγίστων δυστυχημάτων των. Οἱ χωριάται ἐτρόμαξαν ἐνθυμηθέντες τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δεκάτων καὶ τῶν ἀγγαρειῶν· ἦτο φανερόν, ὅτι ἐπροτίμων τὰς ὠφελείας, τὰς ὁποίας τοὺς ἐχάρισεν ἡ δημοκρατία μὲ ζημίαν τῶν πρώην ὠφελουμένων κλάσεων. Πλέον δὲ παρὰ τὰ σωματικὰ ταῦτα κέρδη τῆς μεταπολιτεύσεως ἐνήργει τὸ πνεῦμα τῆς ἀπ' αὐτὴν γεννηθείσης, καὶ δι' αὐτὴν σωματωθείσης ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὰς αὐτογνώμονας προσταγὰς τῶν εὐγενῶν καὶ πλουσίων. Καὶ αἱ ἄρισται κεφαλαί, αἱ ὁποῖαι συνεδρίαζαν εἰς τὸ κέντρον τῆς πολιτείας, ἔβλεπαν τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἀκώλυτον ἀπόλαυσιν ὅλων τῶν καλῶν τῆς κοινωνίας, ἐνῷ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἀρχαίας βασιλείας τὰ περιώριζεν εἰς ὀλίγους εὐγενεῖς καὶ ἱερεῖς. Βέβαια ὅλοι οἱ Γάλλοι, ὅσοι ἤθελαν ἐξορκισθῆν τὰς ὀλεθρίους γνώμας καὶ ἤθελαν προσπέσειν εἰς τοὺς πόδας τοῦ θρόνου, ἔμελλαν νὰ θεωρῶνται τέκνα ἐλέου. Βέβαια οἱ πρωτουργοὶ τῆς συγχύσεως τοῦ λαοῦ, τοὺς ὁποίους δὲν ἐτιμώρησεν ἀκόμη ἡ θεία δίκη, ἔμελλαν νὰ ἀφεθοῦν εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς ἰδίας των συνειδήσεως. Βέβαια ἔμελλαν, ὅσοι αὐθαδῶς συνεκάθισαν εἰς τὸ δυσεβὲς καὶ

ἀποτρόπαιον κριτήριον τοῦ βασιλέως, νὰ συγχωρηθοῦν, ἐὰν τὸ ἔκαμαν μὲ σκοπὸν νὰ ἀποτρέψουν τὴν σπάθην ἀπὸ τὴν ἁγίαν κεφαλήν· ἐξ ἐναντίας δὲ ὅσοι ἐκ τοῦ βδελυροῦ στόματός των ἐξεφώνησαν τὴν λέξιν „Θάνατος," καὶ τὰ μέλη τοῦ δημαρχείου, τὰ ὁποῖα ἐκαταδίκασαν τὴν βασίλισσαν, νὰ καθιερωθῶσιν εἰς τὴν σπάθην τῆς δικαιοσύνης. Συνετοὶ παρατηρηταὶ ἐσυμπέραναν ἐκ τούτων τῶν γραμμάτων, ὅτι ἡ βασιλεία δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ αὐτὸς ὁ Λοδοβῖκος ὁ ΙΗ', ὅταν μετὰ εἴκοσιν ἔτη ἀνέβη τὸν θρόνον, ἐγνώρισεν ὅτι ἦσαν ἄχρηστα τὰ ἐκ τῆς Βερώνης ἀγγελθέντα δόγματά του.

Ἀλλ' οἱ ὀπαδοί του ἤλπιζαν τὸν ἀναγνωρισμὸν τῶν δικαίων του ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν θέλησιν τῆς παρούσης κυβερνήσεως ἢ τοῦ λαοῦ τῶν Παρισίων. Ὁ Πρίγκιψ Κονδαίου, ὅς τις ἔστεκε μὲ μικρὸν σῶμα μεταναστῶν εἰς Μυλεῖμιον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ παρὰ τὸν Ῥῆνον στρατοῦ, συνέδησε μὲ μεσιτείαν εὐγενῶν τινῶν τῆς Ἀλσασίας μυστικὴν κοινολογίαν μὲ τὸν Πιχεγρῦν, ὅς τις μετὰ τὴν κυρίευσιν τῆς Ὀλλανδίας εἶχε τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ῥήνου. Κατὰ δημοκρατικὰς μαρτυρίας ἐκατάπεισαν εἰς τοῦτο τὸν φιλήδονον καὶ φειδωλὰ πληρονόμενον στρατηγὸν *) μεγάλαι ἀργυρίου ποσότητες καὶ ἐλπίδες, διὰ νὰ συνεργήσῃ τοὺς βασιλόφρονας. Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τούτων τὸν ἐπαρακίνησεν ἡ ἐπὶ τῶν Γερμιναλικῶν σκηνῶν ὡριμάσασα πληροφορία, ὅτι τὸ φάσμα τῆς δημοκρατίας δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν τὸ σχέδιον πῶς ἔμελλε νὰ πεισθῇ ὁ στρατὸς καὶ νὰ φερθῇ εἰς Παρισίους πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ θρόνου. Εἶναι

*) Ὁ μηνιαῖος μισθὸς τοῦ ἀρχιστρατήγου ἦτο τότε 4000 φράγκα χάρτινα, τὰ ὁποῖα δὲν ἰσοδυνάμουν οὐδὲ μὲ 100 φράγκα ἀργυρᾶ. Ἀκαταπαύστως παρατηρούμενος ἀπὸ ἐπιτρόπους τοῦ Συμβατηρίου, δὲν εὕρισκε κἀνὲν μέσον νὰ ἀνακληρώσῃ τὰς χρείας του.

ὅμως βέβαιον, ὅτι ὁ Πιχεγρῦς διὰ τοιαῦτα μεγάλα πράγματα τόσον ἦτο ἄξιος, ὅσον ὁ Λαφαϊέτης καὶ ὁ Δυμορούζιος, καὶ ὅτι ὁ γέρων Πρίγκιψ Κονδαίου (γενν. 1736), πλήρης ἐκ τοῦ αὐλικοῦ πνεύματος τῶν χρόνων Λοδοβίκου τοῦ ΙΕ', ὀλίγον ἦτο ἐπιδέξιος νὰ ἐξορκίσῃ τὰ δαιμόνια τῆς μεταπολιτεύσεως. Κατὰ τὸ παρὸν ἐματαιώθη τὸ πρᾶγμα δι' ἀμοιβαίας δυσπιστίας, καὶ διὰ τῆς ἀγρυπνίας τοῦ Ῥεϋβέλου ἐπιτρόπου τοῦ Συμβατηρίου, ὅς τις ἐπαρατήρει ὀξέως τὸν στρατηγὸν, καὶ τὸν ἠνάγκαζεν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐργασίας, ἐὰν καὶ ὁ δεύτερος δὲν ἀπηρνήθη τὸ σχέδιον διὰ τὸ μέλλον.

Τὰ σχέδια τοῦ Κονδαίου καὶ τοῦ Πιχεγρῦ ἐθεμελιόνοντο ἐν μέρει εἰς τὴν ἔκβασιν ἐγχειρήματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἤλπιζαν οἱ μετανάσται νὰ εὕρουν τὸ 1795 ἔτος στερεόν τι ἔδαφος ἐντὸς τῆς δημοκρατίας διὰ τὴν βασιλείαν. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Βενδέας, ἥτις πάραυτα ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βρετανίαν, ὅπου οἱ βασιλικοὶ λόχοι ὠνομάζοντο Chouans (Χουάνοι) *), ἡσύχασε μὲν διά τινος εἰρήνης, ἥτις ἔδιδε προνόμια περὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐσωτερικῆς κυβερνήσεως εἰς τοὺς κατοίκους ταύτης τῆς χώρας, καὶ ἄρθρον μυστικὸν τοὺς ὑπέσχετο καὶ ἀκόμη μεγαλήτερα. Μὲ ὅλον τοῦτο δι' ἐπιμονῆς τῆς Αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἥτις ἐπεθύμει νὰ ἀνακουφισθῇ ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ εἰς μόνην αὐτὴν ἐπιτεθέντος πολέμου, ἀπεφασίσθη ἡ πολλάκις ὁμιληθεῖσα καὶ ἐν δέοντι καιρῷ πάντοτε ἀμεληθεῖσα μετακομιδὴ τῶν μεταναστῶν εἰς τοὺς Γαλλικοὺς αἰγιαλούς· ἦσαν πληροφορημένοι, ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ Γαλλία εὐθὺς ἤθελε πιάσειν τὰ ὅπλα, ἐὰν ὕψονε τὴν σημαίαν εἷς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, καὶ ἐδιώρισαν εἰς τοῦτο τὸν Κόμητα Ἀρτεσίας, ὅς τις, καθὼς ἔλεγαν οἱ φίλοι του, ἐκληρο-

*) Πιθανῶς ἐκ τοῦ Chats-huants (νυκτικόρακες), ὡς ὠνομάζοντο οἱ λαθρέμποροι, οἵτινες ἡνώθησαν μὲ τοὺς βασιλικοὺς ὅταν τὸ ἄνοιγμα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀποκλεισμοῦ διὰ τοῦ νέου συστήματος τῶν φόρων ἐματαίωσε τὸ ἔργον των.

νόμησε τὸν βραχίονα καὶ τὸ ξίφος Ἐῤῥίκου τοῦ Δ΄. Ἀλλ' ἡ κυρίως ψυχὴ ὅλου τοῦ ἐγχειρήματος ἦτο μετανάστης τις Κόμης Πουϊσαῖος, ὅς τις εἰς τὴν πρώτην Ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐκάθητο ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς μερίδος. Τὸ πρῶτον σχέδιον ἔγεινε διὰ ἓξ χιλιάδας μεταναστῶν, καὶ ἰσαρίθμους Ἄγγλους, ἓν τάγμα πυροβολίας, καὶ ὕλην πρὸς ὁπλισμὸν 80,000 ἀνθρώπων, ἐπειδὴ οἱ εὐγενεῖς ἔμελλαν νὰ εἶναι ἡ καρδία τοῦ στρατοῦ, μὲ τὸν ὁποῖον, ὡς ἐστοχάζοντο, εὐθὺς ἔμελλαν νὰ ἐνωθῶσιν ὅλα τοῦ λαοῦ τὰ πλήθη. Κατὰ δυστυχίαν ὁ Πίττ δὲν ἠθέλησε νὰ πληρώσῃ τὴν δαπάνην πρὸς ὁπλισμὸν τοῦ Ἀγγλικοῦ σώματος· ἤθελε πρῶτον νὰ ἴδῃ τὰς προόδους μόνων τῶν μεταναστῶν, καὶ ἐὰν προχωρήσουν εἰς Ῥηδονίαν, τότε νὰ στείλῃ πρὸς αὐτοὺς βοήθειαν. Ἡ μικρὰ βοήθεια τῶν Ἄγγλων ἐστάλθη ὄχι διαμιᾶς, οὐδὲ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον (μία μερὶς περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἐκ Πορτμούθου, καὶ ἄλλη κατ' ἀρχὰς Ἰουλίου ἐκ Στάδας), καὶ τὸ χείριστον, ὅτι ἐνῷ ὁ Κόμης Πουϊσαῖος ἐλέγετο ἡγεμὼν τοῦ ἐγχειρήματος, κάποιος Κόμης Ἑρβίλλιος, πάλαιποτὲ χιλίαρχος τοῦ τάγματος Σουβίσης, ἔλαβε τὸ δίπλωμα ὡς Μαρισάλιος μὲ προσταγὴν νὰ κυβερνᾷ τὰ στρατεύματα τὰ λαμβάνοντα μισθὸν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν (ὅλοι δὲ οἱ μετανάσται ἦσαν μισθωμένοι ἀπ' αὐτήν). Τρίτη μερὶς Ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἦτο νὰ ἀκολουθήσῃ εὐθὺς ἀφοῦ ἠκούετο ἡ εὐτυχία τῶν πρώτων· τότε ἦτο νὰ φέρῃ καὶ τὸν Κόμητα Ἀρτεσίας μὲ τὸν τίτλον Ἀρχιστράτηγος ὅλων τῶν διὰ ξηρᾶς στρατευμάτων.

Ἡ ἀρχὴ ἦτο εὐτυχής. Ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Βριδπόρτον ἐκτύπησε τὸν Γαλλικὸν τὴν 24 Ἰουνίου, ὅς τις εἶχεν ἐκβῆν ἀπὸ Βρέστου διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκστρατείαν, καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν λιμένα Ὀριέντ. Οἱ Ἄγγλοι ἦσαν τώρα τέλειοι κύριοι τῆς θαλάσσης, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἠκολούθησεν ἡ ἀπόβασις τῆς πρώτης μερίδος φερομένης ἀπὸ τὸν Που-

ϊσάϊον καὶ Ἑρβίλλιον εἰς τὸν μεσημβρινὸν αἰγιαλὸν τῆς Βρετανίας, ἐντὸς τῆς χερσονήσου Κυϊβερῶνος μεταξὺ Κρὰκ καὶ Καρνάκ. Ὁ Γεώργιος Καδουδὰλ, εἷς ἀπὸ τοὺς ἐπιτηδειοτάτους ἀρχηγοὺς τῶν Χουάνων, τοὺς ἐπρόσμενε μὲ ἱκανοὺς λόχους βασιλοφρόνων, οἵτινες πάραυτα ηὔξησαν εἰς δέκα ἕως δώδεκα χιλιάδας, καὶ ἐνταυτῷ ὡπλίσθησαν καὶ ἐνεδύθησαν μὲ τὸ αὐτὸ κόκκινον χρῶμα. Ὁ τῆς δημοκρατίας στρατηγὸς Ὥχιος, ὅς τις ἦτο νὰ προστατεύσῃ τὴν μακρὰν ἔκτασιν τῶν αἰγιαλῶν, δὲν εἶχε πλέον παρὰ δεκαεπτὰ χιλιάδας στρατιωτῶν· ὁ κυρίως στρατὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ ὑπὸ τὸν Καγκλῶν ἀνέβαινε μὲν εἰς πεντήκοντα χιλιάδας, ἐκρατεῖτο δὲ εἰς τὴν Βενδέαν, ὅπου εἶχαν ἤδη ἀνανεώσειν τὸν πόλεμον ὁ Χαρέττιος καὶ ὁ Στοφλέτος. Μὲ αἰσίους οἰωνοὺς ἀπεφάσισεν ὁ Πουϊσάϊος νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Ῥηδονίαν καὶ νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐπάνω εἰς τὴν Νορμανδίαν πρὶν δυνηθῇ νὰ ἀντιπαραταχθῇ ὁ Ὥχιος. Τότε ὁ Ἑρβίλλιος ἐκβῆκεν ἐναντίον του μὲ σχέδιον ἄλλο ἀτολμότερον· ἤθελε νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ καράβια, νὰ γυμνάσουν πρότερον τοὺς Χουάνους, νὰ προσμείνουν καὶ τὴν ἄλλην τῶν Ἄγγλων μερίδα, νὰ κυριεύσουν ἐντελῶς τὴν χερσόνησον κτλ. Ἡ ἔρις ἐκατήντησεν εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Ἑρβίλλιος ἀπέδειξε τὸν Πουϊσάϊον χωρὶς ἀξίωμα, αὐτὸς δὲ ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους διωρισμένος στρατηγὸς τῶν Ἀγγλικῶν ὑπομίσθων. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτοι ἦσαν ὅλοι οἱ μετανάσται, ἔμεινεν ὁ στρατηγὸς τῆς βασιλικῆς καὶ Καθολικῆς Γαλλίας χωρὶς στρατιώτας. Εὐθὺς μὲν ἀνήγγειλε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ Λονδίνιον, ἡμέραι δὲ πολύτιμοι διέβαιναν εἰς μάτην. Ἐνταυτῷ δὲ οἱ εἰς Παρισίους βασιλόφρονες ἀντενήργουν ἐναντίον ὅλου τοῦ ἐγχειρήματος, καὶ οἱ ἀρχηγοί τῆς Βενδέας ἐστάθησαν. Οἱ περιωρισμένοι καὶ ἐκ μικροπρεποῦς φιλαυτίας κυριευμένοι αὐλικοὶ δοῦλοι ἐφοβοῦντο νὰ ἴδωσι τὸν θρόνον ἀνορθούμενον δι' ἄλλων πλὴν αὐτῶν, καὶ ὑπεκρίνοντο τὴν ὑποψίαν, μήπως ἡ

Ἀγγλία θέλῃ νὰ κάμῃ βασιλέα τῆς Γαλλίας τὸν Δοῦκα Εὐοράκου. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἐσύστηναν τὴν βοήθειαν τῆς Ἱσπανίας, ἥτις οὐδὲ δι' ἑαυτὴν δὲν ἦτο ἱκανή, καὶ τότε ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τὴν δημοκρατίαν. Εἰς τοιαύτην ἀθλιότητα τῶν βασιλοφρόνων ἐφύτροναν δάφναι διὰ τὸν Ὥχιον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔτρεχαν πανταχόθεν ἐνδυναμώσεις. Ἐχάθησαν τὰ κέρδη τῶν βασιλοφρόνων, καὶ ὅταν τὴν 17 Ἰουλ. ἔφθασεν ἡ δευτέρα μερὶς ὑπὸ τὸν Σομβρευΐλιον, ἐπλήθυνε μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων τῆς διεφθαρμένης ταύτης ἐκστρατείας. Οἱ βασιλικοὶ περιεχαρακώθησαν τακτικῶς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, τὸ τεῖχος Πενθιεβρία, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐχρησίμευεν ὡς προπύργιον, ἀφηρπάσθησαν τὴν νύκτα ὑπὸ ἐφόδου ἐχθρικῆς, ὁπότε ἡ φαντασία τῶν εὐγενῶν, οἵτινες ὅλοι ἤθελαν νὰ προστάζουν, καὶ ἡ προδοσία τῶν πολυαρίθμων ἐν Ἀγγλίᾳ στρατολογηθέντων δημοκρατικῶν αἰχμαλώτων, συνεισέφεραν τὸ μέρος των. Εἰς τὴν μετὰ τοῦτο συμβᾶσαν μάχην (21 Ἰουλ.) συνεπληρώθη ἡ καταστροφή των. Ὁ Ἑρβίλλιος εἰς μίαν ἔξοδον ἐπληγώθη καὶ ἐπιάσθη αἰχμάλωτος· ὁ Πουϊσαῖος ἐσώθη καταφυγὼν εἰς τὰ καράβια· ἀλλ' οἱ θελήσαντες νὰ τὸν μιμηθῶσι, μέρος μὲν ἐπνίγησαν εἰς τὰς ὑπεργεμισθείσας βάρκας, μέρος δὲ ἐμποδίσθησαν ἀπὸ τὰ πυροβολήματα τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐπαραδόθησαν μὲ στοματικὴν συνθήκην τοῦ στρατηγοῦ των Σομβευϊλίου, ὅςτις ἠδύνατο καὶ αὐτὸς νὰ φύγῃ ὡς ὁ Πουϊσαῖος, ἠθέλησε δὲ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τῶν στρατιωτῶν μὲ θυσίαν τῆς ἰδικῆς του. Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ κορασίου, τὸ ὁποῖον εἶχε σώσειν διὰ τῶν δεήσεών του ἀπὸ τοὺς Σεπτεμβριακοὺς φόνους τὸν πατέρα των. Ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τοὺς βράχους εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἄλλοι μὲ ἄλλον τρόπον ἀπέθαναν αὐτοχείρως. Τὸ ὅλον σῶμα ἦτο 7000 ἀνθρώπων, ἐκ τῶν ὁποίων 2000 ἐσώθησαν εἰς τὰ πλοῖα, 5000 δὲ, παρεκτὸς ὀλίγων φονευθέντων, ἔπεσαν αἰχμάλωτοι. Ὁ Ὥχιος

τοὺς ἔστειλεν εἰς Βινδάναν, ἐνῷ ὁ Ταλλιῆνος, ὅς τις ἦτο εἰς τὸν στρατὸν ἐπίτροπος τοῦ Συμβατηρίου, ἔτρεξεν εἰς Παρισίους διὰ νὰ λαμπρύνῃ μὲ τὴν ἀγγελίαν τῆς νίκης τὴν ἑορτὴν, ἥτις ἦτο νὰ πανηγυρισθῇ τὴν ἐτήσιον ἡμέραν τῆς τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου πτώσεως. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὡμιλοῦντο λαμπρότατοι λόγοι περὶ φιλανθρωπίας καὶ μισοτυραννίας, ἤλπιζεν ὁ στρατηγὸς, ὅτι θέλει γενῆν φιλανθρωπία πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους, οἵ τινες καθὸ μετανάσται περιείχοντο εἰς τὸν νόμον τῆς καταδίκης· ἀλλ' ἡ φιλανθρωπία τῶν μὲ τὴν γλῶσσαν μόνον ἐναρέτων τούτων φλυάρων ἐδείχθη μόνον εἰς τοὺς ἀρχεκάκους (Βιλαὺδ, Κολλὸτ, Βεῤῥάριον). Ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ ἐτουφεκίσθησαν ὅλοι διαμιᾶς. Εἰς μάτην ἡ ἐπιτροπία τῶν κριτῶν ἐσυγχώρησε τοὺς μεταναστάντας εἰς ἡλικίαν μικροτέραν τῶν δεκαὲξ ἐτῶν. Εἰς μάτην ὁ Σομβρευΐλιος ὡμίλησε μέχρι τελευταίας στιγμῆς περὶ τῆς στοματικῆς συνθήκης, τὴν ὁποίαν ἔκαμε διὰ τοὺς ἰδικούς του. Ὅλοι ἀπέθαναν χωρὶς διάκρισιν. Ἐνῷ οἱ δυνάσται ἀνέπαυσαν οὕτω τὸ μῖσος των κατὰ τῶν μεταναστῶν εὐγενῶν, ἐκατηγόρουν ἐνταύτῳ καὶ τὸν Μεκκιαβελισμὸν τοῦ Πίττ, ὅτι ἐκρήμνισεν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τὸ ἄνθος τῆς ἐπὶ Λοδοβίκου ΙϚ' ἀκμασάσης ναυτιλίας τῶν Γάλλων, καὶ ὅτι ἔφερεν εἰς ὄλεθρον τοὺς εὐγενεῖς Γάλλους ἐπίτηδες, διὰ νὰ μὴ ἐξοδεύῃ πλέον εἰς αὐτοὺς ἀργύριον. Ἀσμένως ὅλοι οἱ τρελοὶ φίλοι τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας ἐπίστευσαν καὶ μετέλεγαν τὴν ἀστόχαστον ταύτην κατηγορίαν· ἐπειδὴ πάντοτε ἦσαν πρόθυμοι νὰ σκεπάζωσι τὰ μαῦρα ἔργα τῶν διδασκάλων των μὲ τὴν χλαμύδα τῆς ἀγάπης· τῶν δὲ ἐναντίων νὰ προϋποθέτωσι σκοποὺς κακούργους καὶ νὰ τοὺς δείχνωσι πιθανοὺς μὲ τὴν ἀγχίνοιαν.

Τέσσαρας ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἐλεεινὴν ταύτην ἱστορίαν (τὴν 25 Αὐγούστου) ἐκίνησεν ὁ Κόμης Ἀρτεσίας μὲ 140 φορτηγὰ πλοῖα τῆς τρίτης μερίδος ἀπὸ τὸ

Πλυμοῦθον. Ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ἔρρηξε σίδηρον εἰς τὴν νῆσον Νοϊρμοντιέραν. Ὁ Πρίγκιψ ἄραξεν εἰς τὴν νῆσον Ὑείαν εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Βενδέας, ὅπου μὲ πολλὴν κακοπάθειαν τοῦ στρατηγοῦ Δοϊλου ἔγειναν στερεὰ ὀχυρώματα. Ἀπεκεῖ μὲ συνέργειαν τοῦ Χαρετίου ἦτο νὰ φερθοῦν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ στρατεύματα μεταξὺ Βουργνοῦφ καὶ Αὐγυϊλλιόνου. Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι ἔφθασαν ἐν καιρῷ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Βενδέας μὲ στρατεύματα, μ' ὅλον τοῦτο διὰ τὴν συνήθη ἀργοπορίαν, δυσπιστίαν καὶ διχόνοιαν ἐματαιώθη ὅλος ὁ σκοπός. Ὁ Κόμης Ἀρτεσίας δὲν ἔδειξε τὴν γενναιότητα καὶ ἀπόφασιν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τοιαύτας ἐγχειρήσεις· ἦτο ἔμπροσθεν τῆς φαντασίας του ἡ εἰκὼν τῆς τύχης τοῦ Ἐρβιλλίου καὶ Σομβρευϊλίου. Ὑπέστρεψε τὴν 18 Νοεμβ. εἰς τὴν Ἀγγλίαν χωρὶς νὰ δοκιμάσῃ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ὑπέφερεν ὁ Πρίγκιψ Ἐδουάρδος Στουάρτ εἰς παρόμοιον δοκίμιον πρὸς ἐξανάκτησιν τοῦ προγονικοῦ στέμματός του, καὶ χωρὶς νὰ ἀποκτήσῃ τὸ κλέος ἐκείνου. Ἡ Βενδέα καὶ οἱ Χουάνοι ἠγωνίζοντο ἀκόμη ἱκανὸν καιρὸν· τελευταῖον ὅμως ἐνικήθησαν ἀπὸ τὴν ὑπεροπλίαν τοῦ Ὠχίου, ἥτις ηὐξήθη μεγάλως, ἀφοῦ ἔγεινεν εἰρήνη μὲ τὴν Ἰσπανίαν. Ἔπεσαν δὲ ζωντανοὶ εἰς τὰς χεῖρας τῶν δημοκρατικῶν καὶ οἱ δύω στρατηγοὶ Χαρέτιος καὶ Στοφλέτος, οἵτινες κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐτουφεκίσθησαν καὶ οἱ δύω· ὁ μὲν Στοφλέτος τὴν 25 Φεβρ 1796 εἰς Ἄνδιον, ὁ δὲ Χαρέτιος τὴν 29 Μαρτίου εἰς τὴν πατρίδα του Νάντετον, ὅπου τὸν ἔφεραν διὰ νὰ ἀποθάνῃ ἔμπροσθεν τῶν στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους συχνάκις ἐνίκησεν.

34. Οἱ τελευταῖοι χρόνοι τοῦ Συμβατηρίου.

Ἡ σκληρότης, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ Συμβατήριον ἐτιμώρει τὴν βασιλοφροσύνην καὶ ἀνήρει τὸ πρόσχημα

τῆς εἰς αὐτὴν δειχθείσης καλωσύνης, ἐπήγαζε μέρος μὲν ἀπὸ τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἡ μ' αὐτὴν ἔχθρα του εἶναι ἄσπονδος, ἢ ἀπὸ τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον τοὺς ἐνέπνεεν ἡ γνῶσις τῶν κατ' αὐτοῦ μυστικῶν ἐνεργειῶν ἐκείνης. Διότι ἐνῷ ἔπεσαν οἱ πρόμαχοι τοῦ θρόνου εἰς τὴν δύσιν, ἡ ἀντίδρασις τῆς ἐπικρατούσης φατρίας κατὰ τῆς φρίκης, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰακωβίνων τὴν 1 Πραιριαλίου, διευθύνθη τώρα εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας κατὰ τῶν δημοκρατικῶν, καὶ ἐνήργει κακὰ ἀπερίγραπτα. Βάσανοι, τὰς ὁποίας ἀνατριχιάζει ἡ ἀνθρωπότης, ἐγίνοντο καθημερινῶς, γυναῖκες ἐθάπτοντο ζωνταναὶ, βρέφη κατεπατοῦντο ἔμπροσθεν τῶν μητέρων, φυλακαὶ πλήρεις ἀνθρώπων ἐπυρπολοῦντο, καὶ ὁ Ῥοδανὸς ἔσυρεν ὄχι ὀλιγωτέρους νεκροὺς παρὰ πρότερον ὁ Λείγηρ. Εἰς τοὺς Παρισίους ὅμως δι' ἐνεργείας φιλοδόξων καὶ πανούργων γυναικῶν ηὔξαναν οἱ θέλοντες, ἂν ὄχι τὴν παλαιὰν αὐλὴν καὶ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν, ὅμως αὐλὴν καὶ εὐγένειαν κατὰ νεώτερον τρόπον, ἴσως κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ 1789 ἔτους, ἐπειδὴ ἤλπιζαν νὰ παίζωσιν εἰς αὐτὴν τὰ πρῶτα πρόσωπα, ἢ ἐπεθύμουν νὰ στερεώσουν τὴν νέαν τύχην των. Ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ δημοκρατικοὶ δυνάσται, ἐνῷ ἐθριάμβευαν κατὰ τῶν βασιλοφρόνων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, εἶχαν ἀγῶνα βαρὺν πρὸς τὴν ἀναργυρίαν, πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς πείνας, καὶ πρὸς τὴν ἔκπτωσιν τῶν χαρτίων *). Οἱ τιμιώτατοι ἐξ αὐτῶν ἐβασανίζοντο πάραυτα ἀπὸ τὴν πίστιν των εἰς τὸ πολιτικὸν εὐαγγέλιον τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος, καὶ ἀπὸ τὴν διὰ πείρας βεβαιωθεῖσαν ἀδυνατότητα κυβερνήσεως στηριζομένης εἰς αὐ-

*) Ἡ ἀμηχανία τῆς κυβερνήσεως ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ στρατιῶται ἦσαν γυμνοὶ καὶ κάποτε ἄοπλοι. Ἴδα τινὰς ἐξ αὐτῶν ἔχοντας σπαθίον χωρὶς θηκάριον, καὶ ἄλλους χωρὶς κἀνὲν ὅπλον. Τὰ ἄλογα ἔπιπταν ἀπὸ τὴν νηστείαν, ὅλαι αἱ πολιτικαὶ ἐργασίαι ἐσκόνδαπταν, καὶ αἱ ὁδοὶ ἔγειναν ἀδιόδευτοι, ἐπειδὴ δὲν τὰς ἐδιώρθονεν. Βαϊλλεῦλος, ἔρευνα κριτικὴ τοῦ συγγράμματος τῆς δεσποίνης Σταήλης, Τόμ. Β', σελ. 235.

τό· οἱ δὲ θέλοντες τὴν διάρκειαν τῆς δημοκρατίας πρὸς σκέπην τῶν κακουργημάτων των ἐταράττοντο ἀληθινὰ ἢ κατὰ προσποίησιν ἀπὸ τὸ φάντασμα ἐνδεχομένης ἀντιμεταπολιτεύσεως. Τούτων οὕτως ἐχόντων τὸ Συμβατήριον ἀπεφάσισε νὰ ἀνεγείρῃ τοὺς Ἰακωβίνους καὶ τρομάκτας· ἀπέλυσε τοὺς φυλακωμένους, ἀπέδωκε τὰ ὅπλα εἰς τὰ προάστεια.

Ἐπειδὴ τὸ νέον πολιτικὸν σύνταγμμα ἐτελειώθη καὶ ἦτο νὰ προβληθῇ εἰς τὸν λαόν, ἐδιπλασίασε τὸ τοιοῦτον τὸ διακριτικὸν βάρος τοῦ καιροῦ, ὅς τις ἐπλησίαζε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1795 ἔτους· διότι, ἐὰν καὶ ἐχρεώστει νὰ διαλυθῇ τὸ Συμβατήριον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νέου πολιτεύματος, τὰ μέλη ὅμως τοῦ Συμβατηρίου δὲν εἶχαν ὄρεξιν νὰ ἀφήσουν τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐπροσπάθουν νὰ τὴν κρατήσουν μὲ νέον ὄνομα. Τὸ πολίτευμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Σεΐος ἔδειξεν ὅλην τὴν νομοθετικὴν εὐφυΐαν καὶ σοφίαν του, συγκρινόμενον με τὴν μέχρι τοῦδε ἀμορφίαν τοῦ Συμβατηρίου, καὶ θεωρούμενον ὡς μετάβασις ἐκ τῆς ἀνομίας εἰς τὴν κοινωνίαν, ἦτο πρόοδος ἐπὶ τὰ κρείττω, καθ' ἑαυτὸ ὅμως ἦτο ἐλεεινὸν οἰκοδόμημα κτισμένον μὲ τὰ ξηρὰ ξύλα τῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ σφαγισμένον μὲ τὴν σφραγῖδα της. Αἱ περιωρισμέναι ἔννοιαι ὅτι διὰ μὲν ἀριθμήσεως τῶν κεφαλῶν γεννᾶται πολιτικὴ ἰσότης, διὰ δὲ τοῦ δικαίου τῆς ἐκλογῆς, τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς ἀριθμημένον πλῆθος, πολιτιτὴ ἐλευθερία· ὅτι κληρονομία ὑπολήψεως καὶ πολιτικῆς ἀξίας ἀντιφάσκει καὶ πρὸς τὰ δύω, ἐσκότιζαν τὰς κεφαλὰς τῶν ὅσοι ἐξελαμβάνοντο πολιτικοί. Πῶς ἦτο δυνατὸν. ἀφοῦ ἐλύθη ἡ σχέσις τῆς βασιλείας πρὸς τὸ ἔθνος, ἀφοῦ συνεχύθησαν ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ βίου, νὰ θεμελιωθοῦν πολιτικαὶ σχέσεις ἐπάνω εἰς τὴν παλαιὰν καὶ φυσικὴν βάσιν; Ἦτο ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εὐχαριστηθοῦν μὲ τὴν τεχνικήν, ἥτις ἦτο ὁ ἀγαθὸς καρπὸς τῆς μεταπολιτεύσεως, ἤγουν ἡ ζητηθεῖσα ἀπὸ τὸ μεταβαλθὲν πνεῦμα τοῦ χρόνου καὶ ἀπὸ Λοδοβῖκον

τὸν ΙϚ΄ δοθεῖσα ἀποβολὴ τῆς ἀπὸ τὸν μεσαιῶνον μεταφερθείσης δυσαναλογίας τῆς πολιτικῆς καταστάσεως· κέρδος, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἐχρειάζετο κρημνισμὸς τῶν καθεστώτων, οὐδὲ τρομερὸν κυβέρνημα, τοῦτο τὸ κέρδος ἐφυλάχθη καὶ ἠσφαλίσθη δι' ἐγγυήσεως. Ἀλλὰ διὰ τοὺς ὁμολογητὰς τῆς δημοκρατικῆς θεωρίας, οἵτινες ἔθεταν τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ εἰς τὸ νὰ μετέχῃ ὅλος ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, ἔμεινεν ἡ μικρὰ ὠφέλεια, ὅτι ὁ λαὸς μὲ ἀρχικὰς συνελεύσεις ἐκλέγει ἐκλογεῖς, οἵτινες ἔπειτα δι' ἐκλεκτικῶν συνελεύσεων χειροτονοῦν τὰ μέλη τῆς τὸ ἔθνος ἐπιτροπευούσης συνελεύσεως. Ἡ συνέλευσις αὕτη ἦτο ἐφεξῆς νὰ διαιρῆται εἰς δύω βουλευτήρια, τὸ βουλευτήριον τῶν πεντακοσίων πρὸς εἰσαγωγὴν ἢ ἀποβολὴν νόμων, καὶ τὴν Γερουσίαν συγκειμένην ἐκ διακοσίων πεντήκοντα ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη ἡλικίας βουλευτῶν πρὸς κύρωσιν τῶν νόμων· ἡ κυβέρνησις νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς πέντε Διευθυντὰς μὲ ἓξ λειτουργούς· τὸ τρίτον μέρος τῶν δύω βουλευτηρίων νὰ ἀνανεόνεται κατ' ἔτος, εἷς τῶν Διευθυντοῦ νὰ παραιτῆται, καὶ νὰ δύναται πάλιν νὰ ἐκλέγεται μετὰ πέντε ἔτη.

Διὰ τούτων τῶν προσδιορισμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἦτο ἐλπὶς στερεᾶς κυβερνήσεως. ἐνόμιζαν ὅτι ἠσφαλίζετο ἡ ἐλευθερία. Διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ ὅμως καὶ ἡ ἀνανέωσις τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Συμβατηρίου, ἐδιατάχθη, ἐὰν καὶ δύω τρίτα ἐξ αὐτῶν μετέβησαν εἰς τὴν νέαν νομοδοσίαν, τὴν 19 καὶ 20 Αὐγ. ὅτι εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐλλείποντος τρίτου μέρους νὰ γείνουν νέαι ἐκλογαί· ἐὰν ὅμως αἱ ἐκλογαὶ πολλῶν συναρχιῶν πέσουν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας, νὰ ἀναπληρόνωνται τὰ ἐκ τούτων γεννώμενα κενὰ μέρη δι' ἐκλογῆς, τὴν ὁποίαν κάμνει τὸ Συμβατήριον ἀπὸ τὰ ἴδια ἑαυτοῦ μέλη. Οἱ δοξομανεῖς νομοδόται προέβλεπαν, ὅτι ἡ προσθήκη αὕτη διὰ τὴν κατ' αὐτῶν

ἀποστροφὴν τῶν πολιτῶν θέλει ἀποβαλθῆν ἀπὸ τὰς ἀρχικὰς συνελεύσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἦτο νὰ προβληθῇ, καθὼς καὶ ὅλον τὸ σύνταγμα· διὰ τοῦτο ἐδιώρισαν πρῶτον τοὺς πτωχοὺς, οἵτινες ἔπρεπε νὰ εἶναι ὑπήκοοι ἑταιρεῖαι, νὰ ψηφοφορήσωσι περὶ τούτου, ἀνήγγειλαν ἔπειτα τὸ μετὰ τῶν ἐπιθυμιῶν των σύμφωνον ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας ταύτης, καὶ, ἀφοῦ μ' ὅλα ταῦτα ἀπεβλήθη ἡ προσθήκη εἰς τοὺς Παρισίους, ἔκαμαν καταγραφὴν τῶν ψήφων, αἱ ὁποῖαι ἐδέχοντο τὴν προσθήκην καὶ τὴν ἐδημοσίευσαν. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη εἰς Παρισίους ἀναβρασμὸς, ὅς τις, καθὼς λέγει ἡ φατρία τοῦ Συμβατηρίου, ἐκινήθη ἐξαιρέτως ἀπὸ τοὺς βασιλόφρονας. Τὰ κόμματα συνεκάλεσαν εἰς τὸ Γαλλικὸν θέατρον τοὺς ἐκλογεῖς τοῦ Σηκοάνα, καὶ τὸ περιεκύκλωσαν μὲ ἔνοπλον δύναμιν. Τὸ Συμβατήριον ἔστειλε κατ' αὐτῶν τὴν 13 Βενδεμιαίρου (5 Ὀκτ.) τοὺς λόχους του, συγκειμένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ πατριωτῶν τοῦ 1789 καὶ 1793 ἔτους. Πρὸς ὁδηγίαν τούτων ἐσύστησεν ὁ Βαῤῥᾶς τὸν Κόρσον Ναπολέοντα Βοναπάρτην, ὅς τις διὰ τὰς μὲ τὸν Ῥοβεσπιέῤῥον σχέσεις του, μετὰ τὴν τούτου πτῶσιν ἦτο ἐκδιωγμένος ἀπὸ τὴν ὑπουργίαν, καὶ ἐκ πολλοῦ χρόνου ἐζήτει τὴν εἰσαγωγήν του ἀπὸ τὴν μετριασμένην φατρίαν. Μὲ τὴν προθυμίαν του νὰ ὁδηγήσῃ τὸν συρφετὸν κατὰ τῶν τιμίων πολιτῶν καὶ νὰ συνθλάσῃ τὰς σειράς των μὲ καρτάτσια, ἐθεμελίωσε τότε τὴν τύχην του ὁ ἄνθρωπος, ὅς τις ἐφεξῆς ἐπροσπάθησε νὰ πληροφορήσῃ τὸν κόσμον, ὅτι ἀπηρνήθη Αὐτοκρατορικὸν θρόνον διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴν τὸν μολύνῃ μὲ ἐμφύλιον πόλεμον. Ὁ ἀγὼν διήρκεσεν ἕως τὴν νύκτα, καὶ ἐξέχεε πολλὰ αἵματα. Τὴν ἐννάτην ὥραν ἀνήγγειλεν ὁ Βαῤῥᾶς εἰς τὸ Συμβατήριον τὴν νίκην του. Ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ ἀφῃρέθη τὰ ὅπλα, καὶ ὑπετάχθη εἰς στρατηγὸν γραμμικῶν στρατευμάτων. Ὁ Ταλλιῆνος, γρήγορα λησμονήσας τὸν μετριασμόν του, ἐπρόβαλε φρικτὰ μέσα. Ἐνικήθη ὅμως ἀπ' ἄλλους, καὶ μόνον τρία πρόσωπα ἐστάλ-

θησαν εἰς τὸ σφαγεῖον. Ἀλλὰ τὸ Συμβατήριον ἐξέδωκε νόμον τὴν 24 Ὀκτ., ὅςτις ἐκήρυττε μέχρι τῆς γενικῆς εἰρήνης νεκροὺς πολιτικῶς ὄχι μόνον ὅλους τοὺς συγγενεῖς τῶν μεταναστῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ὁπωσοῦν κοινωνοὺς τῆς ἀποβολῆς τῆς προσθήκης, καὶ οὕτως ἐξώρισεν ἀπὸ τὰ κοινὰ πράγματα ἓν τρίτον σχεδὸν τῶν ἀγαθωτέρων πολιτῶν.

Ὁ εἰρημένος νόμος ἦτο τελευταῖον τῶν ἕνδεκα χιλιάδων διακοσίων δέκα ψηφισμάτων τῆς τρομερᾶς ταύτης συνελεύσεως. Ἀφοῦ τρία ἔτη, ἕνα μῆνα καὶ τέσσαρας ἡμέρας ἐτυράννησεν ἀπαραδειγματίστως, ἐκλείσθη τελευταῖον τὴν 26 Ὀκτωβ. καὶ τὴν 28 ἐσυνάθησαν κατὰ πρῶτον οἱ νομοδόται βουλευταί. Τὸ πρῶτον ἔργον των ἦτο νὰ ἐκλέξουν τοὺς πέντε Διευθυντάς· μὲ πολλὴν τεχνουργίαν καὶ δολιότητα ἔπεσαν αἱ ψῆφοι εἰς Βαῤῥᾶν, Λατουρνεύριον, Λα-Ῥεβεῖλλέρε-Λεπῶ, Ῥεϋβέλιον καὶ Σεϊὸν· εἰς τὸν τόπον τοῦ τελευταίου, ὅςτις δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ τὴν ἀξίαν, ἐμβῆκεν ὁ Καρνὸτ, ὁ μόνος ἐκ τῶν νέων τούτων ἀρχόντων ὄχι ἀνάξιος τοῦ τόπου του. Ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων ἄλλων ὁ μὲν Βαῤῥᾶς καὶ Ῥεϋβέλιος ἦσαν μολυσμένοι μὲ τὰ κακουργήματα τοῦ Ἰακωβινισμοῦ, ὁ δὲ Λετουρνεύριος καὶ Λα-Ῥεβεῖλλέρε-Λεπὼς ἄνθρωποι ἄσημοι καὶ ἀκέφαλοι.

35. Κυρίευσις τῆς Ὁλλανδίας καὶ εἰρήνης ἀποφάσεις εἰς τὴν Βασιλείαν.

(1794 — 1795).

Καὶ αὕτη ἡ ἀθλιωτάτη πασῶν τῶν κυβερνήσεων ἑώρταζε πάντοτε θριάμβους εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καὶ τότε ἀκόμη, ὁπότε πρὸς ὥρας τῆς ἐγίνετο δυσμενὴς ἡ τύχη τῶν ὅπλων· διότι μὲ αὐθάδη προπέτειαν κατήσχυναν εὐκόλως τὰ κέρδη, τὰ ὁποῖα ἐλάμβαναν κατ' αὐτῆς ἀμφίβολοι

καὶ ἄβουλοι ἄνθρωποι· καὶ ἀντικρὺ τῆς νεκρώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκατήντων αἱ παλαιαὶ πολιτεῖαι διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν ζωντανῶν στοιχείων τῆς ὑπάρξεώς των, τὸ φυσικῶς νεκρὸν ἐλατήριον τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας ἐκέρδαινε πάντοτε μὲ τὸ διπλοῦν ὄργανον τοῦ τρόμου καὶ τοῦ ἐθουσιασμοῦ ὄχι μόνον τὸ φάσμα, ἀλλὰ καὶ τὴν δραστηριότητα ζωῆς ἰσχυρᾶς. Ἐκ τούτου ἡ ἐκπληκτικὴ ὑπεροχὴ τῆς Γαλλίας εἰς τὰ πολεμικὰ μέσα καὶ εἰς τοὺς πολεμιστάς· ἐκ τούτου τὸ νέον πολεμικὸν σύστημα, εἰσαχθὲν ἀπὸ ἀπείρους τῆς πολεμικῆς, ἐναντίον τῶν σοφῶν καὶ πεπαιδευμένων στρατηγῶν· ἐκ τούτου ἡ παραίτησις τοῦ στρατιωτικοῦ μισθοῦ, ὁμοιομόρφου στολῆς, τακτικῆς θεραπείας καὶ ἐνοικίσεως· ἀποβολὴ σκηνῶν καὶ ἀποθηκῶν, καὶ ἡ μ' αὐτὰ ἡνωμένη εὐκολία τῶν μεγάλων πορειῶν. Ἐπειδὴ καμμία ἐκ τῶν διαταγῶν τούτων δὲν ἐφαίνετο διαρκής· διὰ τοῦτο οἱ σύμμαχοι εὐλόγως δὲν τὰς ἐμιμοῦντο, κατήντων ὅμως συχνάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραιτῶσιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς προσωρινὸν ὄφελος, τὸ ὁποῖον διέκρινε τὰ πράγματα πάντοτε. Καὶ ὅταν τελευταῖον αἱ πολεμικαὶ αὗται τέχναι ἀρχαιώθησαν, ἠχρειώθησαν, καθὼς ἐξέλιπαν καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τότε εἰσήγαγαν οἱ δυνάσται πάλιν τὰς πρώτας, καὶ διὰ φρικώδους καὶ Μακκιαβελικῆς μεταχειρίσεως τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν λαῶν ἀπέκτων ἄμετρα καὶ δαψιλῆ βοηθήματα. Ἡ πολιτική, μὲ τὴν ὁποίαν ποτὲ ἡ Σύγκλητος τῆς Ῥώμης ἐδιαίρει τοὺς βασιλεῖς καὶ τὰς πολιτείας μὲ χωριστὰς εἰρήνας, τοὺς ἐτρέλαινε μὲ συμμαχίας, τοὺς ἐδελέαζε μὲ ὑποσχέσεις, τοὺς ἠπάτα μὲ τὰ ἔργα, τοὺς ἐτρόμαζε μὲ ὑψηλὰς φράσεις, καὶ τελευταῖον τοὺς ἠφάνιζεν ἀσπλάγχνως, ἀνεστήθη ὅλη, ὁποίαν τὴν ζωγραφεῖ ἡ ἀριστουργὸς χεὶρ τοῦ Μοντεσκίου, ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας τῆς Γαλλίας πρὸς ἐπίσημον παράδειγμα πῶς ἡ ἱστορία εἰς πρακτικά τινὰ τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸν ἕνα παραλαμβάνεται βοηθός, καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον λησμονεῖται.

Ἄμποτε τὸ ἔσχατον καὶ πρώτιστον αὐτῆς ἀποτέλεσμα, ἡ πανταχοῦ ἀκουομένη καὶ ἁπλῆ κατὰ τὴν ἔννοιαν παροιμία:

„ Μάθετε δικαιοσύνην καὶ μὴ καταφρόνησιν τοῦ Θεοῦ!

νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἀφροσύνη διὰ τοὺς παρὰ πολὺ φρονίμους.

Ἀφοῦ κατὰ τὸν Ἰούνιον 1794 ἡ ἐν Φλεύρῳ μάχη ἐνήργησεν εἰς τὸν Αὐστριακὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν ὀπισθοδρομίαν ἐκ τοῦ Βελγίου καὶ τὸν τούτων χωρισμὸν, ἐστάθησαν οἱ Γάλλοι διὰ νὰ ἐξανακυριεύσουν τὰ τέσσαρα φρούρια, Λανδρέκιον, Κυέρκετον, Βαλεντιανὰς καὶ Κονδαῖον. Τοῦτο ἀπήλαυσαν τάχιστα μὲ φρικτὸν μέσον, ἐνῷ οἱ αἱρετοὶ Ἀγαθοποιοὶ ἐξέδωκαν τὸν ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν δικαίων νόμον, ὅτι οἱ φρούραρχοι, ὅσοι μετὰ εἴκοσι τέσσαρας ὥρας δὲν παραδοθοῦν, θέλουν σφαγῆν ὅλοι μετὰ τῶν στρατιωτῶν των. Εἰς τὴν ἐφεξῆς φθινοπωρινὴν ἐκτρατείαν ἀπεδίωξεν ὁ Ἰορδάνης μὲ τὸν τοῦ Σάβιος καὶ Μώσα στρατὸν τοὺς Αὐστριακοὺς πέραν τοῦ Ῥούρα, ἔπειτα (τὴν 2 Ὀκτωβ.) μετὰ μάχην πλησίον τοῦ ποταμοῦ τούτου ἕως τὸν Ῥῆνον, καὶ τελευταῖον ἐπέκεινα τοῦ Ῥήνου. Ἡ Ἰουλία καὶ Κολωνία παρέδωκαν τὰ κλειδία των εἰς τὸν νικητὴν, καὶ αἱ ἐπίλοιποι παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ κάτω Ῥήνου πόλεις ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά των. Πάραυτα εἰς τὴν Κοβλεντίαν ἐκυμαίνετο ἀντὶ τῆς λευκῆς ἡ τρίχροος σημαία.

Εἰς μάτην ὁ Πρίγκιψ Κοβούργου μὲ προτροπὴν πλήρη ὡραίων ἀληθειῶν ἐπαρακίνησε τοὺς Γερμανικοὺς λαοὺς πρὸς βοήθειαν τῶν στρατευμάτων τοῦ Αὐτοκράτορός των καὶ πρὸς κοινωνίαν τοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀμυντικοῦ ἀγῶνος. Ἔλειπεν ἡ θέλησις, ἀλλοῦ μὲν διὰ φόβον, ἀλλοῦ δὲ διὰ τρέλαν, καὶ ἐὰν ὑπῆρχεν ἡ θέλησις πούποτε, ἔλειπεν ἡ φρονίμη χρῆσις, ἐπειδὴ καὶ ὁ πυρώδης ἐνθουσιασμὸς Γερμανῶν ἀνδρῶν καὶ νεανιῶν δὲν ἔστεργε τὴν συγκαταρίθμησιν μὲ δουλοπρεπῶς κινουμένους πολεμιστάς. Ἡ ἀνωφελὴς αὕτη προ-

τροπὴ ἦτο τὸ τελευταῖον πρακτικὸν τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ Πρίγκιπος Κοβούργου, ὅς τις τὴν 28 Αὐγ. ἐκβῆκεν ἀπὸ θέατρον, ὅπου ἔχασε τὸ κατὰ τῶν Τούρκων ἀποκτηθὲν κλέος του. Διάδοχός του ἔγεινεν ὁ Κλαιρφαίτιος, ἐπίσημος ἕως τώρα δι' ἀνδρίαν καθὼς καὶ διὰ δυστυχίαν.

Δοκίμιον, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν εἰρημένην ἡσυχίαν (σελ. 306) ἔκαμαν οἱ Προῦσσοι ἀπὸ τοῦ μέσου Ῥήνου εἰς μίαν πτέρυγα τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, ὁπότε ἐνίκησαν πάλιν ὑπὸ τὸν Πρίγκιπα Ὀελλόην τὴν 20 Σεπτ. 1794 πλησίον Καισαρολύτρων, δὲν ἔφερε διαρκὲς ἀποτέλεσμα, καὶ τὴν 23 Ὀκτωβ. ἐπέρασαν καὶ αὐτοὶ ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου, καὶ εἰς ὅλην τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ῥήνου ἔμειναν εἰς τοὺς Γερμανοὺς μόνον τὸ Λουξεμβοῦργον, ἡ Μογοντία καὶ τὸ Ῥηνικὸν πλησίον Μανεμίου χαράκωμα. Τὸ πρῶτον διὰ τῆς πτώσεως τοῦ Τριβέρεως ἀπεκόπη ἐντελῶς καὶ ἐνεκλείσθη στενώτατα· ἡ Μογοντία ἐφοβερίζετο ἀφ' ἑνὸς μέρους, καὶ τὸ χαράκωμα τῶν γεφυρῶν ἔπεσε πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους.

Ἀκόμη σφοδροτέρας προόδους ἔκαμνεν ὁ Πιχεγρῦς μὲ τὸν βόρειον στρατὸν ἐναντίον τῶν Ἀγγλο-Ὀλλανδῶν, στρατηγουμένων ἀπὸ τὸν Εὐοράκιον καὶ τὸν διάδοχον τῆς Ἀραυσικῆς. Μὲ ἀκαταπαύστους ζημίας ὑπέστρεψε τὸ στράτευμα τοῦτο πέραν τοῦ Μώσα, ὁ Νεόμαγος ἀδειάσθη, τὰ ἀκατανίκητα νομιζόμενα φρούρια Δουκόβουσκον καὶ Τραΐεκτον παρεδόθησαν εἰς τὸν ἐχθρὸν μετὰ πολιορκίαν εὐτελεστάτην. Τελευταῖον ἐστοχάζοντο οἱ σύμμαχοι νὰ παραχειμάσωσιν εἰς τὰς ὠχυρωμένας ὄχθας τοῦ Μώσα καὶ Βάλιος, ἀλλ' ἠπατήθησαν σκληρῶς. Κατὰ προσταγὴν τοῦ αἱρετοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἐγνώριζε τὴν ἐν Ὀλλανδίᾳ φατρίαν, ἐπεχείρησεν ὁ Πιχεγρῦς χειμωνικὴν ἐκστρατείαν· τὰ στρατεύματά του, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξυπόδητα καὶ γυμνὰ, παρωξύνθησαν ἀπὸ τὴν ἐλεεινήν των κατάστασιν νὰ κυριεύσωσι χώραν πλουσίαν. Εὐτυχεῖς ἐκβάσεις προεβλέποντο εὐκόλως ἀπὸ τὰς μέχρι τοῦδε

πολεμικὰς ἐργασίας τῶν συμμάχων. Ἀλλ' ἐπρόσμεναν τοὐλάχιστον τὴν ἀντίστασιν ἢ χρονοτριβὴν, τὴν ὁποίαν ἡ φύσις μὲ πολλοὺς ποταμοὺς καὶ ἡ τέχνη μὲ πολλοὺς διώρυγας ἀντέταξεν εἰς τὸν πορθητὴν τῆς Ὀλλανδίας. Ἀλλ' ἡ ἔξαφνος εἰσβολὴ χειμῶνος δριμυτάτου τῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπεδίωξε καὶ τοῦτο τὸ ἀμυντήριον. Τὰ νερὰ τοῦ Ῥήνου καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ποταμῶν ἐπάγωσαν ἀπὸ τῆς 23 Δεκεμβ. 1794, καὶ ἠδύναντο νὰ βαστάξουν στρατοὺς καὶ κανόνια. Τὰ δεύτερα δὲν ἐχρειάζοντο σχεδὸν οἱ Γάλλοι, ἐπειδὴ ὁ ἀγὼν ἦτο ὀλιγώτατος. Οἱ Ἄγγλοι καὶ Ἀννοβεροὶ ὑπὸ τὸν Βαλμόδιον, ὅς τις ἐκυβέρνα ἀντὶ τοῦ ἀναχωρήσαντος Εὐορακίου, ὠπισθοπόρησαν ὄπισθεν τῆς Ἰσάλης πρὸς τὴν Βεστφαλίαν. Ὁ Ὀλλανδικὸς στρατὸς ἔγεινεν ἄφαντος. Τὴν 17 Ἰαν. 1795 ἐνεβαρκαρίσθη ὁ Κυβερνήτωρ μετὰ τῆς οἰκογενείας του διὰ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ τὴν 19 ἐμβῆκαν οἱ Γάλλοι εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον. Οἱ τὸν στρατὸν συνοδεύοντες ἐπίτροποι τοῦ Συμβατηρίου ἐκήρυξαν πάραυτα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Βαταυϊκοῦ λαοῦ, ὅς τις ἠδύνατο τώρα νὰ διατάξῃ τὴν πολιτείαν του καθὼς ἤθελε: „Δὲν ἐρχόμεθα νὰ σᾶς βάλωμεν ζυγόν· δὲν φέρομεν τρόμον, ἀλλὰ ἐμπιστοσύνην. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν σᾶς ἐπρόσταζε νόμους ἕνας ὑπερήφανος δορικτήτωρ. Ἡμεῖς σᾶς δίδομεν πάλιν τὴν ἐλευθερίαν.“ Οἱ ἐλευθερωταὶ τῶν Ὀλλανδῶν ἐνέδυσαν καὶ ἔθρεψαν τὰ στρατεύματά των μὲ δαπάνην τῆς Ὀλλανδίας, καὶ τὴν 15 Μαΐου 1795, εἰρήνη κλεισθεῖσα ἀπὸ τὸν Σεΐιον καὶ Ῥεϋβάλιον μὲ συνθήκας συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας, αἱ ὁποῖαι ἔκαμναν τοὺς ἀπὸ τοῦ Κυβερνήτορος ἐλευθερωθέντας Βαταυοὺς ὑποτελεῖς τῆς Γαλλίας· οἱ στόλοι καὶ οἱ στρατοὶ καὶ τὰ φρούρια παρεδόθησαν εἰς Γάλλους ἀρχηγούς. Καὶ αὐτοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσωσι τὴν Ὀλλανδικὴν Φλανδρίαν, Τραΐεκτον καὶ Βελλόνην καὶ προσέτι νὰ πληρώσωσιν ἑκατὸν μιλιό-

νια Ὀλλανδικῶν φλωρινίων εἰς χρυσοῦν νόμισμα, ἢ μὲ ἀσφαλεῖς συναλλαγματικὰς τῶν ἔξω πολιτειῶν.

Ἔκτοτε ἡ Ὀλλανδία ἦτο πραγματικῶς ἐπαρχία τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐπλήρονε τὸ ὄνομα ἀδελφῆς δημοκρατίας μὲ χορηγίας καὶ θυσίας. Ἡ Προυσία, αἰσθανομένη, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ τίποτε ἐναντίον τοῦ αὐξομένου κολοσσοῦ τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, μὲ εἰρήνην γενομένην διὰ τοῦ Βαρῶνος Ἀρδεμβέργου καὶ τοῦ ἐν Ἑλβετίᾳ πληρεξουσίου Γαλλικοῦ πρέσβεως Βαρθελεμῦ, καὶ ὑπογραφεῖσαν τὴν 5 Ἀπρ. 1795 — μὲ θυσίαν τῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου κτήσεών της *) — ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου. Τὴν 17 Μαΐου ἄλλη συνθήκη ἔβαλεν εἰς ἡσυχίαν ὅλην τὴν βόρειον Γερμανίαν ἀπὸ τοῦ κάτω Ῥήνου κατ' εὐθεῖαν ἕως τὰ σύνορα τῆς Σιλησίας, ὅπου οἱ ἡγεμόνες εἰς τριῶν μηνῶν διάστημα ἐπροστάχθησαν νὰ σύρωσιν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα τὰ στρατεύματά των. Παρεκτὸς τῆς Σαξονίας τὸ ἔκαμαν ὅλοι οἱ ἄλλοι, καὶ ἡ Ἀννοβέρα εὐχαριστήθη εἰς τὴν ἡσυχίαν· τὸ Καστέλιον τῶν Χάττων ἔκαμε καὶ χωριστὴν εἰρήνην μὲ τὴν Γαλλίαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ αἱ μεσημβριναὶ πολιτεῖαι ἐθεώρησαν τὴν εἰρήνην ταύτην ὡς παραίτησιν τοῦ κοινοῦ πράγματος τῆς Γερμανικῆς πατρίδος **). Πολλοὶ ἀθῳόνουσι τὴν Προυσίαν, ὡς ἀναγκασθεῖσαν εἰς τοῦτο ἀπ' ἀναργυρίαν, ἀπ' ἀνικανότητα τῶν συμμάχων νὰ νικήσουν τὴν Γαλλίαν, καὶ ἀπ' ἄλλα τοιαῦτα. Πολλοὶ δὲ ἐξ ἐναντίας κρίνουσιν, ὅτι ἐπίτηδες ἠμέλησε τὰ Γερμανικὰ πράγματα πρὸς βλάβην τοῦ Αὐστριακοῦ οἴκου.

*) Ἀντὶ τῶν ὁποίων διὰ μυστικοῦ ἄρθρου τοῦ ἔταξαν ἀμοιβὴν τὴν ἐπισκοπὴν Μυνστέρου, τὴν ὁποίαν εἶχαν σκοπὸν νὰ μεταβάλουν εἰς κοσμικὸν ἀπόκτημα.

**) Ὁ ἱστοριογράφος Ἰωάννης Μύλλερος, εὑρισκόμενος νότε εἰς Αὐστριακὴν ὑπουργία, ὑπεμνημάτισεν αὐστηρῶς τὴν Προυσιακὴν διακήρυξιν τῆς 1 Μαΐου, διὰ τῆς ὁποίας ἐφανερόνετο ἡ εἰρήνη εἰς τὴν Γερμανίαν.

Ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡ ἀπόσπασις τῆς Προυσίας καὶ τῆς βορείου Γερμανίας ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν συμπολιτείαν, ἦτο πραγματικῶς τελειωμένη· μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἐξεφωνήθη, ἀλλ' ἐφυλάττετο μὲ ὄνομα καὶ πρόσχημα τῆς παλαιᾶς τάξεως τῶν πραγμάτων. Γερμανικαὶ πολιτεῖαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐβοήθουν πλέον τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ ὅμως δὲν ἔπαυαν νὰ ὀνομάζωνται μέλη τοῦ μεγάλου σώματος, κατεκρίνοντο δημοσίως ὡς παραβάται τοῦ κοινοῦ πράγματος. Ἀλλ' αὐταὶ ἔχαιραν τὴν εὐτυχίαν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀκωλύτου ἐμπορίας ἀδιαφοροῦσαι καθόλου. Ηὔξανεν ὅμως καθ' ἑκάστην ἡ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Προυσίας διχόνοια, καὶ μετὰ χαρᾶς ἔβλεπαν οἱ χοράρχαι τῆς μεταπολιτεύσεως ὡριμάζοντα τὸν ἀγαπητὸν τοῦτον καρπὸν τῶν πολιτικῶν σπερμάτων των. Ἀλλὰ τότε ἡ πολιτικὴ λεγομένη τῶν μυστικῶν βουλευτηρίων, καθὼς καὶ αἱ ἰδέαι τοῦ λαοῦ, δὲν ἤξευραν ἀκόμη ἀκριβῶς τὰ ἀληθινὰ καὶ ἀκλόνητα συμφέροντά των, καθὼς ἔπειτα τὰ ἐγνώρισαν μὲ μακρὰς καὶ πικρὰς πείρας.

Πρὸ τῆς Προυσίας ἤδη (τὴν 9 Φεβρ. 1795) ὑπέγραψεν εἰρήνην μὲ τὴν δημοκρατίαν ὁ μέγας Δοὺξ τῆς Τοσκάνας, ἀδελφὸς τοῦ Αὐτοκράτορος. Τοιαύτη εἰρήνη ἔγεινε μετὰ ταῦτα τὴν 22 Ἰουλίου καὶ ἀπὸ μέρους τῆς Ἱσπανίας εἰς τὴν Βασιλείαν. Ἡ κυριωτέρα συνθήκη ἦτο παραχώρησις τῆς Ἱσπανίας ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἁγ. Δομινίκου εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Ἐμανουὴλ Γοδόης, ἀγαπητὸς τῆς βασιλίσσης τῆς Ἱσπανίας, ἔλαβεν ἐκ ταύτης τῆς εἰρήνης τὸ ὄνομα Πρίγκιψ τῆς εἰρήνης (Principe de la Paz). Διὰ βασίλειον, ὅπου ἡ νεωτέρα πολιτικὴ ἦτο ἀκόμη ἀτελής, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελεν ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὴν παλαιὰν δύναμιν τοῦ λαοῦ του, ἦτο δυσχερέστερον παρὰ εἰς εὐδιάτακτον πολίτευμα νὰ μένῃ πολὺν καιρὸν εἰς ἀγῶνα μὲ δεσποτικὴν δημοκρατίαν στηριζομένην ὅλην ἐπὶ τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ἦτο πρᾶγμα πάντη ἀπροσδόκητον,

ὅτι ἡ εἰρήνη αὕτη τὸ ἐφεξῆς ἔτος ἐμεταβάλθη εἰς συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν μεταξὺ Καρόλου τοῦ Δ' καὶ τῶν φονέων Λοδοβίκου τοῦ ΙϚ', καὶ ὁ ἀνάξιος αὐλικὸς καὶ ἀγαπητὸς ἠνάγκασε τὸν αὐθέντην του διὰ δουλικῆς τινὸς συνθήκης (κλεισθείσης εἰς ἄγ. Ἰλδεφόνσον τὴν 19 Αὐγούστου 1796) νὰ παραδώσῃ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἰσπανίας εἰς τοὺς ἀσπόνδους ἐχθροὺς τοῦ οἴκου του.

36. Ὁ πόλεμος εἰς τὴν Γερμανίαν κατὰ τὰ ἔτη 1795 καὶ 1796.

Ἡ τοῦ 1795 ἔτους ἐκστρατεία ἀπέδειξεν, ὅτι μέχρι τοῦδε πρὸς εὐτυχῆ ὁδηγίαν τοῦ πολέμου ἔλειπε μᾶλλον ἡ τόλμη παρὰ τὰ ἱκανὰ στρατεύματα. Εἰς τὴν ἀρχὴν τούτου οἱ Αὐστριακοὶ, ἐὰν καὶ ἦσαν παρὰ τὸν ἄνω Ῥῆνον ἑκατὸν χιλιάδες, ἀφῆκαν τὸ Λουξεμβοῦργον, ὅπου ἦτο ἔγκλειστος ὁ στρατηγὸς Βένδερος μὲ δέκα χιλιάδας στρατιωτῶν, νὰ παραδοθῇ διὰ τὴν πεῖναν, χωρὶς νὰ κάμωσι δοκίμιον πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας. Μετὰ τοῦτο ὥρμησαν ἐκ δύω μερῶν, ὁ Ἰορδάνης μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Σάβιος καὶ Μώσα, καὶ ὁ Πιχεγρῦς μὲ τὸν τοῦ Ῥήνου καὶ Μοσέλου ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου, ἀφοῦ μὲ ὀλίγον κόπον παρέλαβαν τὸ Δυσελδόρπιον καὶ Μανέμιον. Ἔδειχνεν ἤδη τὸ ὑπάρχον ἀκόμη Συμβατήριον εἰς τὸν στρατὸν τὴν ὁδὸν τῆς ἐντὸς Γερμανίας, ἔστελνεν ἤδη προσταγὰς εἰς τοὺς στρατηγοὺς νὰ αἰχμαλωτίσωσιν ὅλον τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν, ὅταν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον, ἐνῷ οἱ Παροῦσοι ἐκτυπήθησαν ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Συμβατηρίου, οἱ Αὐστριακοὶ στρατηγοὶ Κλαιρφαίτιος καὶ Βούρμσερος εἰς διαφόρους μάχας ἐκτύπησαν τὸν Γαλλικὸν στρατὸν, καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑπάγῃ πέραν τοῦ Ῥήνου. Τῆς Μογοντίας ἡ πολιορκία ἐλύθη, τὸ Μανέμιον ἐξανεκυριεύθη, καὶ ὁ Πιχεγρῦς ἐδιώχθη ἕως τὰ σύνορα τῆς

Γαλλίας· ἀλλὰ τὰς περαιτέρω προόδους τῶν Αὐστριακῶν ἐμπόδισεν ἀνακωχὴ ὅπλων, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ὁ Κλαιρφαίτιος διὰ νὰ παραχειμάσῃ, καὶ νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ τὰ κέρδη του εἰς καιρὸν χειμῶνος. Μὲ ὅλα ταῦτα τώρα κατὰ πρῶτον εἰς τὸν παρόντα πόλεμον ἐτελείωσε μία ἐκστρατεία πρὸς ὄφελος τῶν Αὐστριακῶν, καὶ εἰς τὴν Βιένναν ἦτο τόση μεγάλη χαρὰ, ὥστε ὁ Κλαιρφαίτιος ἐμβῆκεν εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην ὡς μὲ θρίαμβον, καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ ἀπεζεύχθησαν οἱ ἵπποι, ἐφέρθη εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον. Τόσον μεγαλήτερος ἦτο ὁ θαυμασμὸς, ὅταν διχονοήσας μὲ τὸν λειτουργὸν Θυγούτιον περὶ τῆς ἀνακωχῆς, δὲν ἔλαβε πλέον τὴν στρατηγίαν. Διάδοχός του ἦτο ὁ εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν Ἀρχιδοὺξ Κάρολος, ὅς τις εἶχε δείξειν εἰς Νηρβινδίαν καὶ Λανδρέκιον τὴν ἀνδρίαν τοῦ κοινοῦ πολεμιστοῦ ἡνωμένην μὲ τὸ βλέμμα τοῦ πολεμάρχου καὶ καθὸ ἀδελφὸς τοῦ Αὐτοκράτορος ἐφαίνετο ἱκανώτερος νὰ πυρόνῃ τοῦ στρατοῦ τὸ θάῤῥος· ὡς πρὸς τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα ὠνομάσθη ἐνταυτῷ Αὐτοκρατορικὸς Φελδμαρισάλιος.

Ὁ νεανικὸς οὗτος ἀρχιστράτηγος εἶχε νὰ δείξῃ τὸν ἡρωϊσμόν του εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1796 ἔτους, ἥτις ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας ἀπέβλεπε μετὰ γιγαντιαίας πολεμικὰς πράξεις εἰς ἐντελῆ κυρίευσιν τῆς Γερμανίας μὲ τριπλῆν εἰσβολὴν πρὸς τὰ σπλάγχνα τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας, καὶ κατ' ἀρχὰς ἐστεφανόνετο μὲ λαμπροτάτας εὐτυχίας. Ὁ Ἰορδάνης ἀπὸ Λανίας ἐπροχώρησε διὰ Βιρκεβούργου ἕως εἰς τὰ πέριξ τῆς Ῥατισβόνης. Ὁ Μορῶς, διάδοχος τοῦ ἀνακαλεσθέντος Πιχεγρῦ, ἐπλημμύρησε τὴν Σοηβίαν καὶ Βαυαρίαν· Ὁ Βοναπάρτης, ἀρχηγὸς τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων, ἔφθασεν ἕως Τριδέντου, καὶ οἱ θαυμασταὶ καὶ ἐπαινέται τῆς τριχρόου σημαίας (ἐπλούτει ἀκόμη ἡ Γερμανία ἐκ τούτων) ἴδαν καὶ τοὺς τρεῖς στρατοὺς ἡνωμένους εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δανουβίου καὶ τρέχοντας

εἰς τὴν Βιένναν. Τότε ὅλος ὁ τρόμος τοῦ ὀλέθρου ἔπεσεν εἰς τὴν Σοηβίαν καὶ Φραγκίαν, καὶ μὲ τεράστια θύματα ἀργυρίου (ὁ Φραγκικὸς μόνον κύκλος ἐπλήρωσεν 8 μιλιόνια λιτρῶν) ἠγόρασε πρῶτον ἡ Βυρτεμβέργα, ἔπειτα ἡ Βάδα, Βαμβέργα κτλ. τὴν ἄδειαν νὰ στείλουν εἰς Παρισίους πρέσβεις εἰρήνης. Ἀπόσπασις τῶν στρατευμάτων των ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ ὑπόσχεσις νὰ μὴ δώσουν ποτὲ κἀνένα στρατιώτην ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἦτο δι' ὅλους ἡ προοιμιώδης συνθήκη. Εἰς τὴν στιγμὴν, ὁπότε ὁ Ἀρχιδοὺξ ἐχρειάζετο μάλιστα τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, ἴδεν ἔξαφνα τὸν ἑαυτόν του ἐγκαταλιμπανόμενον ἀπ' ὅλους. Διότι καὶ οἱ Σάξονες ἀπεμακρύνθησαν, ἀφοῦ ὁ αὐθέντης των ὑπέγραψε συνθήκην οὐδετερότητος μὲ τὴν Γαλλίαν. Ἀλλ' ἀκόμη δὲν εἶχε φθάσειν ἡ θανατηρὰ ὥρα τῆς παλαιᾶς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἀρχιδοὺξ, φοβεριζόμενος ἀπὸ δύω στρατοὺς, δὲν ἐδίστασε, καθὼς τὸ 1794 ὁ Πρίγκιψ Κοβούργου, τίνα νὰ κτυπήσῃ πρότερον, ἀλλὰ μὲ δύναμιν γεμάτην ἐκτύπησε πρῶτον τὴν ὑπὸ Βερναδότου στρατηγουμένην πτέρυγα τοῦ Ἰορδανικοῦ στρατοῦ πλησίον Τεϊνίγγης, ἔπειτα καὶ αὐτὸν τὸν στρατὸν πλησίον Βιρκεβούργου (τὴν 3 Σεπτεμ.). Ὅταν λοιπὸν οἱ νικημένοι ἔτρεχαν πρὸς τὸν Ῥῆνον, ἀφῆκεν ὁ Ἀρχιδοὺξ τὸν διωγμόν των εἰς τὸν χωρικὸν λαὸν, (ὅς τις πανταχοῦ ἠρεθίσθη ἀπὸ τὰς ἀταξίας τῶν Γάλλων καὶ ἐπίανε πανδημεὶ τὰ ὅπλα) καὶ ἐστράφη πρὸς μεσημβρίαν κατὰ τοῦ Μορῶ, ὅς τις εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχε προχωρήσειν ἕως Ἰγγολσταδίου, καὶ εἶχεν ἀναγκάσειν τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Βαυαρίας *) εἰς ἄτιμον ἀνακωχὴν (7 Σεπτεμ.). Πρῶτον ἄρθρον ἦτο πολεμικὸς φόρος δέκα μιλιονίων λιτρῶν, ἔσχατον παράδοσις εἴκοσι τῶν ἀρίστων εἰκόνων ἀπὸ τὴν εἰκονοθήκην τῆς Μυνιχίας καὶ τοῦ Δυσελδορπίου. Πλέον παρ' ὅσα ἐδόθησαν δι' ὅλων

*) Κυρίως τὸν αὐθέντα ὀπίσω λειτουργόντου καὶ τοὺς προκρίτους τῆς χώρας. Ὁ Κάρολος Θεόδωρος εἶχεν ὑπάγειν εἰς τὴν Σαξονίαν.

τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος πόλεμον ἐπροσφέρθησαν τώρα διαμιᾶς εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἀλλὰ πρὶν λάβῃ ὅλα ταῦτα, ἴδεν ὁ Γαλλικὸς στρατηγὸς τὸν ἑαυτόν του κινδυνεύοντα ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδουκὸς, ἐνῷ εἷς ἀπὸ τοὺς λόχους του ἐνικήθη κατὰ κράτος πλησίον Μυνιχίας. Ἡ ὀπισθοδρομία του διὰ τῆς Βαυαρίας καὶ Σοηβίας ἔλαβε μέγαν ἔπαινον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολεμικῆς τέχνης, καὶ ἡ ἀγαθότης τῶν Γερμανῶν ἐξεκενώθη εἰς τὸ νὰ τὴν θαυμάσῃ· ἡμεῖς σημειόνομεν μόνον, ὅτι ἡ Ἐλβετία, ἐὰν καὶ ὡμολόγει οὐδετερότητα, ἤνοιξεν εἰς τοὺς Γάλλους ὄχι μόνον τὴν ἐπικράτειάν της πρὸς διάβασιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὁπλοθήκας της πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ὅπλων των.

---

37. Ὁ Βοναπάρτης ὑποτάσσει τὴν Ἰταλίαν.

(1796)

Ἡ Γερμανία ἐσώθη μὲ τὰς νίκας τοῦ Ἀρχιδουκός· ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἔτους τούτου ἔλαβεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔκβασιν, ἥτις διὰ τῆς ἀπαραδειγματίστου φήμης, τὴν ὁποίαν ἐπεσώρευσεν εἰς τὴν κεφαλὴν ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ ἀκόμη περισσότερον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς στρατιωτικῆς δεσποτικῆς τοῦ ἀνθρώπου τούτου περινοίας, ἦτο ἐπισημοτέρα διὰ τὰς συμμαχικὰς δυνάμεις καὶ δι' ὅλην τὴν Εὐρώπην, παρὰ διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς ἐξουσίας τῶν δορικτήτων ἢ χαμένων ἐπαρχιῶν.

Ἀφοῦ διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀκυϊσγράνου (1748) ἐδιωρίσθησαν αἱ πολιτικαὶ σχέσεις τῆς Ἰταλίας, δὲν ἐπάτησεν ἡμισεῖαν ἑκατονταετηρίδα ἐχθρὸς τὸ ἔδαφος τῆς χερσονήσου, καὶ εἰς τὸ μεγαλήτερον μέρος τῆς ὡραίας ταύτης χώρας, ὑπὸ ἡμερόφρονας ἡγεμόνας καὶ εὐεργετικὰς διοικήσεις, ἔγειναν πρόοδοι ἱκαναὶ πρὸς τὸ καλήτερον εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν εὐτυχίαν. Εἰς τὸ βασίλειον τῶν δύω Σικελιῶν, τὸ

ὁποῖον ἐκ τοῦ 1759 ἔτους ἐβασιλεύετο ἀπὸ Φερδινάνδον Δ′ (Α′), υἱὸν Καρόλου Γ′ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, εἶχεν ἐκριζώσειν ὁ λειτουργὸς Τάγκιος πολλὰ παλαιὰ κακὰ τῆς ἀρχητέρας πολιτείας, καὶ μετὰ τοῦτον ἡ βασίλισσα Μαρία Καρολίνα, ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ, διευθύνουσα ὅλα τὰ πολιτικὰ, ἐπεριπάτησε τὸν αὐτὸν δρόμον. Εἰς τὴν Παπικὴν καθέδραν, τὴν ὁποίαν δι' ὅλης τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐτίμησε σειρὰ ἀδιάκοπος σεβασμίων ἀνδρῶν, ἐκάθητο ἀπὸ τοῦ 1775 ἔτους Πῖος ϛ′, πλήρης ζήλου διὰ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πλήρης ζήλου διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς χώρας, πρὸς ὄφελος τῆς ὁποίας ἐπεχείρησε πρᾶγμα πολυδάπανον νὰ ξηράνῃ τὰ Πομτινικὰ ἕλη. Ἡ Τοσκάνα ἐκυβερνήθη ἀπὸ τὸν μέγαν Δοῦκα Πέτρον Λεοπόλδον, δεύτερον υἱὸν τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Α′ καὶ μετέπειτα Αὐτοκράτορα, εἰς τρόπον, ὅς τις εἶναι παραδειγματικὸς, καὶ θέλει φυλάξειν τὸ κλέος του καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Εἰς τὴν Αὐστριακὴν Λομβαρδίαν τὰ φῶτα τῆς τοῦ Ἰωσὴφ πατρικῆς καρδίας ἔγειναν τόσον εὐλογητικὰ διὰ Κυβερνήτορος τινὸς ἀξιολόγου, τοῦ Κόμητος Φιρμιανοῦ, ὥστε ὁ νεώτατος ἱστοριογράφος τῆς Ἰταλίας βεβαιόνει, ὅτι τότε ἔγεινεν ἐκεῖ πρᾶγμα ὁ παλαιὸς μῦθος τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος *). Ἡ Πάρμα ὑπὸ τὸν Ἱσπανικὸν πρίγκιπα Φίλιππον διὰ εἴκοσιν ἐνιαυτῶν (ἀπὸ 1746 ἕως 1765) ἦτο καθέδρα εὐγενῶν ἠθῶν καὶ παιδείας. καὶ μ' ὅλον ὅτι ὁ υἱός του Φερδινάνδος διευθύνθη μᾶλλον εἰς τὴν θεοσέβειαν παρὰ εἰς τὴν πολιτικὴν, οἱ ὑπήκοοί του ὄχι ὀλιγώτερον ἦσαν εὐτυχεῖς. Εἰς Μόδεναν ἐκυβέρνα ὁ τελευταῖος βλαστὸς τοῦ οἴκου τῶν Ἐστίων, Ἡρακλῆς, συνετὸς καὶ πεπαιδευμένος ἡγεμὼν, ὅς τις ἐγνώρισε τὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα ἔπασχεν ὁ λαός του ἐκ τῶν παλαιῶν διατάξεων, καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὰ διορθώσῃ, ἀλλ' ὡς ἀπὸ προφητικὸν προαίσθημα τῶν εἰς τοὺς ἡγεμόνας

*) Botta, Histoire d'Italie, Tom, I. p. 10.

προκειμένων κακῶν, ἐσύναζε μὲ ὄρεξιν ἀργύριον, καὶ ἔχασεν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του τὰ ἡγεμονικὰ καθήκοντα. Τὰ πρὸς τὴν Γαλλίαν σύνορα τῆς Ἰταλίας ἀνῆκαν εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Σαβαυδίας καὶ Πειδεμοντίου, ὅς τις ἀπὸ τοῦ 1718 ἔτους ὠνομάζετο βασιλεὺς τῆς Σαρδοῦς. Ἡ δύναμις τῆς πολιτείας ταύτης ἐθεμελιώθη ἀπὸ τὸν Βίκτορα Ἀμαδέον Β' (1675 — 1730), ἡγεμόνα, ὅς τις εἰς πεντήκοντα πέντε ἔτη ἐμεταχείσθη πολλὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς τέχνας δι' απόκτησιν χωρῶν. καὶ εἰς τὸν περὶ τῆς μητροπόλεώς του ἀγῶνα τοῦ Εὐγενίου ἔδειξεν ἀνδρίαν, σταθερότητα καὶ ἀμετάθετον θέλησιν. Ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις τοῦ Πειδεμοντίου ἐδιατάχθη ἀπ' αὐτὸν κατὰ τὰς εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην ἐπικρατούσας αὐστηρῶς στρατιωτικὰς καὶ χρηματιστικὰς ἀρχὰς μὲ πολλὴν ὁμοιότητα τοῦ Προυσιακοῦ τρόπου τῆς διοικήσεως· Ὁ ἔγγονός του, Βίκτωρ Ἀμαδέος Γ', ὅς τις ἐβασίλευεν ἀπὸ τοῦ 1773 ἔτους, ἐδόθη ὅλος εἰς τὰ στρατιωτικά, κατὰ τὸ παράδειγμα Φρειδερίκου τοῦ Β', χωρὶς ὅμως τὴν σοφὴν οἰκονομίαν τῆς Προυσιακῆς αὐλῆς, ἥτις ἔκτοτε κάμνει ἀνεπαίσθητον σχεδὸν τὸ βάρος τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων. Ὁ βασιλεὺς ἔτρεφε πολυάριθμον στρατόν, τοῦ ὁποίου ἡ δαπάνη ὑπερέβαινε πολὺ τὰς δυνάμεις τῆς χώρας, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἀξιωματικὸς παρεκτὸς τῶν εὐγενῶν. Αὐτὸς δὲν ἦτο χωρὶς ἐπιστιμονικὰς γνώσεις, καὶ ἔδειχνεν εἰς τοὺς προκομμένους τῆς ἐπικρατείας του προστασίαν καὶ εὔνοιαν· ἀλλ' ἦτο τόσον κυριευμένος ἀπὸ τὴν φυσικὴν κλίσιν του καὶ ἀπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι μόνος Πολέμαρχος, ὥστ' ἔλεγε πολλάκις: „Προτιμῶ πολὺ περισσότερον ἕνα σαλπιγκτήν, παρὰ ἕνα γραμματισμένον.“ Ἔδωκεν ὅμως κακὸν δοκίμιον τοῦ στρατιωτικοῦ προτερήματός του, ὅταν οἱ Γαλλικοὶ δυνάσται ζητήσαντες ἀπ' αὐτὸν συμμαχίαν καὶ μὴ λαβόντες, ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ τὸ φθινόπωρον 1792. Μὲ πα-

λαιοὺς ἀκεφάλους στρατηγοὺς καὶ νέους αὐθάδεις ἀξιωματικοὺς ἔχασαν οἱ Πειδεμόντιοι κατὰ πρώτην προσβολὴν τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Σαβαυδίαν· καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1793 ἔγειναν ἀνωφελῆ τὰ μεγάλα βοηθήματα, τὰ ὁποῖα ὁ τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας πρὸς τὸ Συμβατήριον ἀγὼν καὶ ἡ τῶν Ἄγγλων καὶ Ἰσπανῶν εἰς Τολάνιον ἀπόβασις ἠδύναντο νὰ δώσουν εἰς ἐμπειροπόλεμον ἡγεμόνα τοῦ Πειδεμοντίου. Εἰς συνθήκην κλεισθεῖσαν τὴν 23 Μαΐου 1794 εἰς Βαλεντιανὰς μὲ τὴν Αὐστρίαν ἐδιωρίσθη ἀκριβῶς μὲ τίνα τρόπον αἱ δύω δυνάμεις ἔμελλαν νὰ λάβωσιν ὀπίσω ἀπὸ τοὺς Γάλλους τὰς δορικτησίας· ἀλλ' ἡ τύχη τῶν ὅπλων ἔμεινεν εἰς αὐτοὺς δυσμενὴς πάντοτε. Ἡ ἀμυντικὴ τῶν Ἄλπεων γραμμὴ ἐχάθη μὲ φονικὰς μάχας, καὶ μετέπειτα (1795) ἡ τῆς Ἰσπανίας εἰρήνη μὲ τὴν Γαλλίαν μετέφερε κατὰ τοῦ Πειδεμοντίου τὸν δυτικὸν στρατὸν, καὶ ἡ εἰρήνη τῆς Προυσίας ἔκαμε τὴν Αὐστρίαν νὰ μὴ δίδῃ τόσην προσοχὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν χρειαζομένη ὅλας της τὰς δυνάμεις εἰς τὴν Γερμανίαν. Τότε τὸ δημοκρατικὸν στράτευμα ἐστερεόνετο πλέον εἰς τὰς μεσημβρινὰς Ἄλπεις, καὶ ἡ ἐν Λουάνῳ τῆς Γενούας νίκη, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Σχέρερ τὴν 23 Νοεμβρ. 1795, ἤνοιγεν εἰς αὐτοὺς τὸν δρόμον διὰ μεγαλητέρας προόδους. Ἀλλ' ἡ ἀταξία, ἥτις κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον διὰ τὴν τρομερὰν κυβέρνησιν ἐμβῆκεν εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἡ πτῶσις τῶν χαρτίων ἀφήρπασεν ἀπὸ τοὺς δυνάστας τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζετο ὁ πόλεμος, καὶ ἔφερε τρομερὰν ἀθλιότητα ἐξαιρέτως εἰς τὰ Ἰταλικὰ στρατεύματα. Τότε ὁ Κόρσος Ναπολέων Βοναπάρτης, ὅς τις ἐγνωρίσθη εἰς τὴν κυρίευσιν τοῦ Τολανίου, ἔπειτα ἐσυστήθη εἰς τὸ Συμβατήριον μὲ τὴν νίκην, τὴν ὁποίαν ἔκαμε κατὰ τῶν Παρισιανῶν τὴν 13 Βενδεμιαίρου ἀρχηγὸς ὢν τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, καὶ μετὰ τοῦτο νυμφευθεὶς τὴν Ἰωσηφίναν, χήραν τοῦ στρατηγοῦ Βωαρνοΐου, προστατευομένην ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν Βαῤῥᾶν, ἐφιλιώθη μὲ

τὸν Βαῤῥᾶν τοῦτον· οὗτος λέγω ὁ Βοναπάρτης ἔγεινε τὸ ἔαρ 1796 ἀρχιστράτηγος τοῦ εἰς τὰς πύλας τῆς Ἰταλίας ἀγωνιζομένου στρατεύματος ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν καὶ Πειδεμοντίων.

Ἡ τούτου κατάστασις ἦτο ἐλεεινή. Ἔλλειψις τροφῶν καὶ ἐνδυμάτων ἔλυσαν τόσον τὸν δεσμὸν τῆς πειθαρχίας, ὥστε ὀλιγώτερον ἐπίσημος στρατηγὸς δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης ἤξευρεν ὡς οὐδεὶς ἄλλος νὰ πιάσῃ τοὺς Γάλλους πολεμιστὰς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς κενοδοξίας, καὶ μὲ λαμπρὰς φράσεις νὰ τοὺς φέρῃ εἰς ἀνδραγαθήματα, πρὸς τὰ ὁποῖα τὸ στρατηγικὸν βλέμμα καὶ ἡ τύχη του εὕρισκε τοὺς ὀρθοὺς δρόμους καὶ τοὺς εὐκόλυνεν. Ἀντικρὺ τοῦ εἴκοσιν ἓξ ἐτῶν τούτου νεανίου ἔστεκεν ὁ Αὐστριακὸς Βωλιεὺς, γέρων ὀγδοηκοντούτης καὶ ἐπέκεινα, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιτηδειότητα εἶχεν ἀσθενίσειν τὸ βαθὺ γῆρας, καὶ τὸν ὁποῖον, σιμὰ τῶν σχέσεων τῆς αὐλῆς του, τὸν ἐλύπει καὶ τὸν διέφθειρεν ἡ νῦν μὲν δειλὴ, νῦν δὲ ζηλότυπος πολιτικὴ τῆς αὐλῆς τοῦ Τουρίνου. Τὴν 16 Ἀπριλίου ἐκτυπήθη αὐτὸς ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην πλησίον Μοντενότης, καὶ τὴν 22 ὁ Σαρδινικὸς στρατὸς πλησίον Μονδοβίας. Αὗται αἱ πληγαὶ, αἵτινες διὰ τὸ πλῆθος στερεῶν καὶ καλῶς ἐφωδιασμένων φρουρίων δὲν ἦσαν κατ' οὐδένα τρόπον κρίσιμοι, ἐταπείνωσαν τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως Βίκτορος Ἀμαδέου, καὶ μετὰ τοῦτο ψιθυρισμοὶ δειλῶν ἢ προδοτικῶν συμβούλων τὴν ἠφάνισαν διόλου. Ὁ ἀρχιεπίσκοποι Τουρίνου, Καρδινάλιος Κώστας, ὅςτις ἤγετο καὶ ἐφέρετο ἀπὸ Γαλλόφρονα δικολόγον ὀνόματι Πρίναν, ἦτο ἔξαρχος τούτων. Παντοδαπὰ τρομερὰ φαντάσματα ἐφέρθησαν εἰς τὸ μέσον· πρῶτον ὅτι τάχα ἡ Αὐστρία ἔχει σκοπὸν νὰ ὑποδουλώσῃ τὸ Πειδεμόντιον, δεύτερον ὅτι εἰς τὸ Τουρῖνον καὶ εἰς τὴν νῆσον Σαρδόνα εὑρίσκονται ἐλευθερόφρονες, οἵτινες δύνανται νὰ εὕρουν τοὺς Γάλλους βοηθοὺς, ἐὰν πολυχρονῇ ὁ πόλεμος. Τε-

λευταῖον ἐνήργησεν ἡ ἔννοια ὅτι ἐχθρὸν, ὅς τις νικῶν ἔχει σκοπὸν νὰ κάμῃ ὄλεθρον, πρέπει νὰ τὸν ἐξιλεόνῃ τις μὲ πάντα τρόπον καὶ μὲ ζημίαν τοῦ πιστοτάτου φίλου του, ἐνῷ ὅταν ἐπιστρέψῃ ἡ τύχη εἰς τὴν Αὐστριακὴν σημαίαν εὔκολον εἶναι νὰ λάβουν τὴν συγχώρησίν των διὰ τὴν ἀποχώρισίν των γενομένην ἐξ ἀνάγκης. Μὲ ταύτην τὴν πολιτικὴν τῆς ἀσθενείας ἔκαμεν ἡ αὐλὴ πρὸς τὸν Γαλλικὸν στρατηγὸν ἀνακωχὴν μὲ συνθήκας βαρυτάτας. Τρία ἐκ τῶν πρώτων φρουρίων (Κόνεον, Τορτόνα καὶ Κέβα) νὰ δοθοῦν εἰς αὐτὸν πάραυτα, νὰ ἀφήσῃ εἰς τὸν στρατόν του μέρος τῆς χώρας της μὲ γραμμὴν συνοριστικὴν πολλὰ ὠφέλιμον, καὶ νὰ δοθῇ μέρος διαβάσεως πρὸς τὰ βόρεια μέρη τῶν ὀχθῶν τοῦ Πάδου. Ἡ εἰρήνη, ἥτις μετὰ δεκαεπτὰ ἡμέρας (15 Μαΐου 1796) ἐκλείσθη εἰς Παρισίους, ἢ μᾶλλον ἐδόθη ἀπὸ τοὺς Διευθυντὰς εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους ἐκεῖ δημοκρατικοὺς πρέσβεις νὰ τὴν ὑπογράψουν, ἦτο ἀκόμη ἀτιμοτέρα. Ἡ Σαρδικὴ Μεγαλειότης του ὑπεχρεώθη νὰ ἀπαρνηθῇ πᾶσαν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν κατὰ τῆς δημοκρατίας, νὰ παραχωρήσῃ ὅλην τὴν Σαβαυδίαν καὶ τὰ κομητάτα Νίκαιαν, Τένδαν καὶ Βόλεον, καὶ σιμὰ τῶν εἰρημένων τριῶν νὰ παραδώσῃ καὶ ἄλλα ἓξ φρούρια ἕως τῆς γενικῆς εἰρήνης. Κανεὶς τῶν ὑπηκόων του, φίλος τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, νὰ μὴ κατατρεχθῇ, καὶ κανεὶς τῶν μεταναστῶν Γάλλων νὰ μὴ συγχωρηθῇ εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ βασιλέως. Μιλιόνια ἀργυρίου μὲ διαφόρους ὀνομασίας ἐπληρώθησαν καὶ ἐπληρόνοντο ἀπαύστως, τὰ ὁποῖα ἐθεράπευσαν τὴν ἀνάγκην τῆς δημοκρατίας, καθὼς καὶ αἱ ἀποσκευαὶ καὶ ἀποθῆκαι τῶν φρουρίων ἔβαλαν εἰς ἐξαίρετον κατάστασιν τοὺς Γάλλους στρατιώτας. Μετὰ τῶν ζημιῶν ἐπετέθη καὶ ἀτιμία, καὶ ἐπροστάχθη ὁ βασιλεὺς νὰ ζητήσῃ ἐγγράφως συγχώρησιν διὰ τὴν ἀποβολὴν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, ἑνὸς πρέσβεως τῶν Ἰακωβίνων. Μὲ ἕνα λόγον, ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδόνος

διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐτελείωσε τὴν πολιτικήν του ὕπαρξιν· εἰς τὸ ἑξῆς ἦτο ἀσήμαντος κυβερνήτης, εἰς τὸν ὁποῖον ἔστελνεν ὁ Γαλλικὸς στρατηγὸς προστάγματα νὰ τὰ ὑπογράφῃ, ἐξαιρέτως ὅμως ἐζήτει ἀπ' αὐτὸν καθημερινῶς καὶ ἐλάμβανεν ἀργύριον ὡς ἀπὸ ταμίαν του *).

Ἡ ἀκατονόητος αὕτη ἀποστασία τῆς Σαρδόνος ἠνάγκασε τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ ὀπισθοπορήσωσι ταχέως πρῶτον ἐντεῦθεν τοῦ Πάδου, καὶ τοῦ Τικίνου καὶ τελευταῖον τοῦ Ἀδδούα. Ἐπάνω τοῦ τελευταίου ποταμοῦ ἦτο πλησίον Λαούδου γέφυρα στενὴ καὶ μακρὰ ἑκατὸν πηχῶν, εἰς τῆς ὁποίας τὴν φύλαξιν ἀφῆκεν ὁ Βωλιεὺς δέκα χιλιάδας στρατιώτας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σεβοτενδόρπιον. Τὸ φυσικώτατον ἦτο νὰ τσακίσουν τὴν γέφυραν, ἐπροτίμησαν ὅμως διὰ σκοπούς των νὰ τὴν φυλάξουν, καὶ διὰ τοῦτο ἔβαλαν σῶμα στρατιωτικὸν καὶ εἰς τὴν παρακειμένην πόλιν. Εὐθὺς ἀφοῦ ἦλθεν ἔμπροσθεν ταύτης ὁ Βοναπάρτης τὴν 10 Μαΐου, καὶ ἐπαρατήρησε τὰ εἰς αὐτὴν Αὐστριακὰ στρατεύματα, ἐκατάλαβεν ὅτι ἔστεκεν ἀκόμη ἡ ὄπισθεν

*) Ὁ Βοναπάρτης, ἀφοῦ συγκατένευσεν εἰς τὴν ἀνακωχήν, ἔγραψεν εἰς τὸ Διευθυντήριον: „Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θέλετε δικαιώσειν τὸ ἔργον μου. Ἡ μία πτέρυξ τοῦ στρατοῦ λαμβάνει τὴν ἀνακωχὴν διὰ νὰ μὲ δώσῃ καιρὸν νὰ κτυπήσω τὴν δευτέραν· βασιλεὺς παραδίδεται εἰς τὴν διάκρισίν μου, ἐνῷ μὲ ἐγχειρίζει τρία τῶν ἰσχυροτάτων φρουρίων του καὶ τὸ πλουσιώτατον ἥμισυ τῆς ἐπικρατείας του. Ἐὰν δὲν στέργετε τὴν μετ' αὐτοῦ εἰρήνην, καὶ θέλετε νὰ τὸν ἐκθρονίσητε, πρέπει νὰ τὸν ἀναβάλητε δεκάδας τινὰς ἡμερῶν, καὶ νὰ μὴ τὸ φανερώσετε παραυτα. Λαμβάνω τότε τὴν Βαλεντίαν καὶ στρατεύω κατὰ τοῦ Τουρίνου. Ἐὰν παρατηρήσῃ, ὅτι δὲν εἰρηνεύετε μετ' αὐτοῦ, ἐμπορεῖ νὰ μὲ παίξῃ κακῶς. Ἐνεργήσατε λοιπὸν νὰ τοῦ δώσω ἐγὼ τὴν ἀγγελίαν ταύτην καὶ νὰ μὴ μάθωσι τίποτε οἱ εἰς Παρισίους πληρεξούσιοί του. (Correspondance inedite Confidentielle et officielle de Napoleon Buonaparte, Tom. I, p. 102. 103. 105). Ὅλη ἡ ἀλληλογραφία εἶναι πλήρης ἀποδείξεων καταφρονήσεως πρὸς τὴν Σαρδονικὴν αὐλήν, τῆς ὁποίας ἦσαν ἄξιοι τοὐλάχιστον οἱ ὑπουργοί της. Ὁ ζῆλος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐνέδιδαν εἰς τοὺς Γάλλους, εἶναι ἀπεριόριστος καὶ ἐπ' ἀληθείας ἀηδής. Σελ. 128 Πεδεμόντιός τις στρατηγὸς εὐχαριστεῖ τὸν Βοναπάρτην διὰ τοὺς εὐμενεῖς λόγους, τοὺς ὁποίους ἐμεταχειρίσθη διὰ τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως."

ταύτης ὠφέλιμός του γέφυρα, καὶ ἔκαμεν ὅλα τὰ δυνατά του νὰ τὴν κυριεύσῃ. Οἱ ἀσθενεῖς ὑπερασπισταὶ τῆς πόλεως ἀπεδιώχθησαν πάραυτα· πρὶν ὅμως λάβωσι καιρὸν νὰ κρημνίσουν τὴν γέφυραν, ἐπρόσταξε τοὺς ὑποστρατήγους του, Μασσέναν καὶ Αὐγηρῶν, νὰ συνάξουν ὅλας των τὰς δυνάμεις καὶ νὰ τὴν κυριεύσουν ἐξ ἐφόδου. Τὸ μὲν πρῶτον ἀπεκρούσθησαν ἀπὸ χάλαζαν καταρτσίων εἰς δύω των προσβολὰς, ἔπειτα δὲ σειρὰ νυσσανιστῶν ταχθεῖσα εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ κατετάραξε τοὺς κανονιέρους, καὶ κατὰ τὴν τρίτην προσβολὴν βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν καπνὸν τῆς πυροκονίας ἐκυρίευσαν τὴν γέφυραν. Ἡ Γαλλικὴ μανία τῆς νίκης ἦτο τώρα ἀκράτητος, καὶ ὁ Σεβοτενδόρπιος μετὰ σφοδρὰν μάχην καὶ μὲ ἀνάλογον φθορὰν ἀνθρώπων ὠπισθοδρόμησεν εἰς Κρέμαν. Τὸ σύμβαμα ἐπροξένησε τιμὴν εἰς τὴν ἀνδρίαν τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ μὲ τὰς ἐμφαντικὰς καὶ ὑπερόγκους ἀγγελίας ἐμεγαλύνθη τερατωδέστατα. Οἱ Γερμανοὶ μεγαλουργοὶ τῶν Γαλλικῶν ἔργων ἐβόσκοντο ἐξαιρέτως εἰς τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Βοναπάρτης βαστάζων εἰς τὴν χεῖρα μίαν ἢ πολλὰς σημαίας ἐπροπορεύθη ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του εἰς τὴν γέφυραν, μ' ὅλον ὅτι ἐξεύρων πολλὺ καλὰ τὸν 'στρατηγικὸν τόπον του εὑρίσκετο ἀληθῶς εἰς ἕνα πέτρινον οἶκον πλησίον τῆς γεφύρας. Ἐξαιρέτως ἀπὸ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐπροσηλώθη τὸ πλῆθος τῶν ἀγαθοκαρδίων φίλων τῆς μεταπολιτεύσεως, οἵτινες δὲν εὐχαριστοῦντο πλέον μὲ τοὺς δυνάστας τῶν Παρισίων, εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον, καὶ ἐπρόσμειναν ἀπ' αὐτὸν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους προσδοκωμένης σωτηρίας. Ὁ πολυύμνητος οὗτος ἥρως, ἀφοῦ οἱ Αὐστριακοὶ ὠπισθοδρόμησαν ἕως Τεριόλου, ἤρχισεν ἐναντίον τῶν ἀόπλων ἡγεμονικῶν αὐλῶν καὶ δημοκρατιῶν τῆς Ἰταλίας, οἵτινες δὲν εἶχαν κἂν μὲ τὴν Γαλλίαν πόλεμον, νὰ μεταχειρίζεται τὴν λῃστείαν καὶ διαρπαγὴν ὡς τακτικὸν ἐργόχειρόν του μὲ τρόπον, ὅς τις ἐνθυμί-

ζει τὸν ἄνθρωπον ἀθελήτως τοὺς λῃστὰς καὶ τοὺς ἀρχηγούς των: „Τὰ στρατεύματά μου ὁδοιποροῦσι· θέλω ἐπιφορτίσειν μιλιόνια τινὰ εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Πάρμας· θέλει προβάλειν εἰρήνην· μὴ σπεύσητε νὰ τὴν δεχθῆτε, ἕως οὗ νὰ τὸν ἀναγκάσω νὰ πληρώσῃ τὴν δαπάνην τῆς ἐκστρατείας, νὰ γεμίσῃ τὰς ὁποθήκας μας, καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ τοὺς ἵππους μας. Θέλω στείλειν 12,000 στρατιώτας κατὰ τῆς Ῥώμης. Ἀπὸ τὴν Γένουαν δύνασθε νὰ ζητήσητε δεκαπέντε μιλιόνια. Ἐὰν θέλετε νὰ μὲ δώσητε τὴν φροντίδα ὅλων τούτων μὲ συνθήκην ὅτι κατὰ τὸ παρὸν τὰ φυλάττετε μυστικὰ, θέλω ἐκτελέσειν ὅλα, ὅσα δύνασθε νὰ ἐπιθυμήσετε."*) Ἠνάγκασε τὸν Δοῦκα τῆς Πάρμας νὰ τοῦ στείλῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἵππους τοῦ σταύλου του, καὶ παρεκτὸς τούτου ἐσυμφώνησεν εἰς τὴν ἀνακωχὴν μὲ τοῦτον τὸν ἡγεμόνα, ὅς τις δὲν ἔστειλε ἕνα κἂν ἄνθρωπον κατὰ τῆς Γαλλίας, νὰ ἐκλέξῃ καὶ νὰ λάβῃ διὰ τὸ μουσεῖον τῆς δημοκρατίας εἴκοσι τὰς καλλίστας εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἤθελαν ἐγκριθῆν τοιαῦται εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Δουκάτου. Καὶ ἡ νέα δὲ αὕτη καὶ ἰδιότροπος μορφὴ τῆς λῃστείας, ἥτις ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων δὲν ἔγεινε πλέον εἰς τὴν Εὐρώπην, εὕρηκεν ἐγκωμιαστὰς, οἵτινες ἐχαροποιοῦντο καθ' ὑπερβολὴν ἀπὸ ταύτην ὡς ἀναντίῤῥητον ἀπόδειξιν, ὅτι τοῦ νεανικοῦ ἥρωος τὸ στῆθος ἦτο πλῆρες ζήλου διὰ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Ἀλλ' οὔτε οἱ Διευθυνταὶ οὔτε ὁ Βοναπάρτης ἦσαν φιλεπιστήμονες καὶ φιλότεχνοι· ἤθελαν μόνον νὰ ἐνασχολῶσι τοὺς φιλοθεάμονας Παρισιανοὺς, καὶ νὰ στήσουν εἰς τὴν ἐθνικὴν κενοδοξίαν θρίαμβον φανερὸν δι' ὅλους τοὺς ματαίους. Διὰ τοῦτο μετέπειτα εἰς ἀνακωχὰς καὶ συνθήκας μὲ ἀσθενεῖς ἡγεμόνας ἐζητοῦντο εἰκόνες, ἀγάλματα, χειρόγραφα, βιβλία σπάνια, ἀρχαῖα μνημεῖα ἱστορικῶν συμβαμάτων καὶ ἀρχαίων ὑπομνημάτων**). Ἀλλὰ τοῦτο τὸ

*) Correspondance de Buonaparte, I, p. 141.

**) Πρώϊμα διευθύνθησαν κατὰ τοῦτο τὰ βλέμματα μάλιστα εἰς

λήστευμα ἦτο πάρεργον καὶ δευτερεῦον· τὸ Διευθυντήριον ἐζήτει ἀπὸ τὸν στρατηγὸν ἀργύρια· καὶ οὗτος ἦτο πολλὰ ἐπιτήδειος νὰ ἐξαργυρόνῃ ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Οὔτε οὐδετερότης, οὔτε εἰρήνη δὲν ὠφέλει τίποτε. Ἡ εἰς τὸν μέγαν Δοῦκα τῆς Τοσκάνας ἀνήκουσα Λιβόρνος ἐπιάσθη ἀπὸ τοὺς Γάλλους χωρὶς περιττολογίαν, καὶ οἱ εἰς αὐτὴν ἔμποροι τῶν πολεμούντων τὴν Γαλλίαν ἐθνῶν ἔχασαν ὅλας τὰς πραγματείας καὶ τὸ ἀργύριόν των· ἡ στερεὰ τῆς Βενετίας ἐπατήθη καὶ ἐκυριεύθη μὲ πολλὰς καταθλίψεις τῶν ἐγκατοίκων· μὲ τὴν Γένουαν ἤρχισαν λογομαχίαι, ἡ πτωχὴ Λοῦκκα ἐπλήρωσε μεγάλα ποσὰ ἀργυρίου καὶ πράγματα· εἰς τὸν Δοῦκα Μοδένης ἐπωλήθη ἀνακωχὴ ὅπλων μὲ δέκα μιλιόνια, καὶ ἔπειτα δὲν ἐφυλάχθη· τὸ Μεδιόλανον, τὸ ὁποῖον ἐκυριεύθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Λαούδῳ μάχην, ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ εἴκοσι πέντε μιλιόνια, διὰ νὰ εἰσάξῃ ἰδίαν του δημοκρατίαν. Τοῦτο τὸ παιγνίδιον, τὸ ὁποῖον εἵλκυσε κατ' ὀλίγον πολλὰς πόλεις καὶ χώρας, ἐχρησίμευεν εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατηγὸν ἀφ' ἑνὸς μέρους ὡς δέλεαρ διὰ τὸ ἐν Λομβαρδίᾳ πολυάριθμον πλῆθος τρελῶν ἀνθρώπων, οἵτινες τὸν ἐξελάμβαναν σωτῆρα τῆς Ἰταλίας καὶ δοτῆρα τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας καὶ μεγαλωσύνης της, ἀπ' ἄλλου μέρους ὡς τρομακτικὸν ῥαβδίον κατὰ τῶν ἡγεμόνων διὰ νὰ τοὺς ἐκδύῃ ἀσπλάγχνως φοβουμένους τὸν κρημνισμόν των. Τῷόντι ὑβρίζοντο οὗτοι καὶ ἐκαταφρονοῦντο ἀπὸ τὴν ὠμότητα καὶ βαρβαρότητα τοῦ στρατηγοῦ, ἐφιλοφρονοῦντο ὅμως ψευδῶς πάλιν, ὅταν τοῦ ἐπρόσφεραν τοὺς θησαυρούς των, καὶ οὕτως ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον εἵρπυαν δουλοπρεπῶς εἰς τοὺς πόδας του διὰ νὰ κερδήσωσιν ἀσφάλειαν ἢ καιρόν.

τὴν Ῥώμην. Τὸν Μάϊον ἤδη ἔγραφεν ὁ Καρνὸτ πρὸς τὸν Βοναπάρτην. Ἐὰν ἡ Ῥώμη δείξῃ προθυμίαν, πρέπει νὰ ζητήσητε πρῶτον νὰ διορίσῃ ὁ Πάπας προσευχὰς περὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ἡμετέρων ὅπλων. Ἔπειτα θέλουν ἀνταμείψειν τὴν δαπάνην τοῦ χαιρετισμοῦ μας τινὰ ἐκ τῶν ὡραίων μνημείων, ἀνδριάντων, εἰκόνων, βιβλιοθηκῶν, ὀρειχάλκων, ἀρχαίων νομισμάτων, αἱ ἀργυραῖ του Θεοτόκοι καὶ αὐταὶ αἱ καμπάναι του. (Correspondance I, 153.)

Διὰ τοὺς Ἡγεμόνας, οἵτινες εἶχαν ἀκόμη νὰ βάλουν κάποιον βάρος εἰς τὴν ζυγαρίαν, ἐγίνοντο αἱ συνθῆκαι, τὰς ὁποίας ἔδιδεν ὁ Βοναπάρτης, ἱκανῶς ὀδυνηραὶ, συγκρινόμεναι τοὐλάχιστον μὲ τὰς ὁποίας ἐδέχετο ἀπὸ τοὺς ὀλιγώτερον φοβερούς· Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἔλαβε τὴν ἀνακωχὴν χωρὶς ἄλλο ὑποχρέωμα, εἰμὴ νὰ σύρῃ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὰ Αὐτοκρατορικὰ, καὶ τὰ καράβιά του ἀπὸ τὸν Ἀγγλικὸν στόλον· ὁ δὲ Πάπας ἀφῆκεν εἰς τοὺς Γάλλους ὄχι μόνον τὴν Φερράραν καὶ Βονωνίαν, ἀλλ' ὑπεχρεώθη νά τοὺς δώσῃ καὶ τὸν Ἀγκῶνα, καὶ νὰ πληρώσῃ καὶ 21 μιλιόνια λιτρῶν, νὰ τοὺς χαρίσῃ ἑκατὸν εἰκόνας, προτομὰς καὶ ἀγάλματα καὶ πεντακόσια χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα ἔκλεξεν ἡ ἐπιτροπία τοῦ Βοναπάρτου. Ἡ δὲ ἀνακωχὴ τῆς Νεαπόλεως μετεβλήθη μετέπειτα, ἐνῷ τὰ ὅπλα τῆς δυνάμεως ταύτης ἠδύναντο νὰ γείνουν πολὺ ἐπικίνδυνα εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατὸν, εἰς τακτικὴν εἰρήνην διὰ μεσιτείας τῆς Ἱσπανίας (10 Ὀκτωβ. 1796). Ἡ Ἱσπανικὴ αὐλὴ, μᾶλλον δὲ ὁ ἄθλιος Πρίγκιψ τῆς εἰρήνης, ἔγεινε κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου καιρὸν διὰ τῆς ἐν ἁγ. Ἰλδεφόνσῳ συνθήκης (19 Αὐγ. 1796) ἀληθινὸς δοῦλος τῆς Γαλλίας. Ἡ χαμέρπεια ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ὁ ἐν Τουρίνῳ Ἱσπανικὸς πρέσβυς ἐπῄνεσε τοῦ Βοναπάρτου τὴν κατὰ τοῦ Δουκὸς τῆς Πάρμας ἀδικίαν ὡς ἀπόδειξιν μετριότητος *), ἐνῷ καὶ αὐτὸς ὁ ἐν Γενούᾳ Γαλλικὸς πρέσβυς Φαϊπούλτιος τὴν ὠνόμασεν ἀναίσχυντον ἁρπαγήν.

Διὰ τῶν μεγάλων τούτων λῃστευμάτων τῆς Ἰταλίας ὄχι μόνον ὁ στρατὸς οὗτος, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν Ἄλπεων καὶ ὁ τοῦ Ῥήνου ἐπρομηθεύθησαν πλουσίως, καὶ τὸ Διευθυντήριον, μ' ὅλον ὅτι ἐχρεωκόπησε τὸ κοινὸν ταμιεῖον, ἠδυνήθη νὰ βαστάξῃ τὴν ἐσωτερικὴν ὑπουργίαν εἰς κίνησιν. Αἱ λαμπραὶ ἐλπίδες τοῦ δημοκρατισμοῦ, καὶ αἱ φιλοφροσύναι, τὰς ὁποίας διὰ προσταγῆς

*) Correspondance de Nap. Buonaparte, Tom. I. p. 179.

τοῦ Διευθυντηρίου ἔγραφεν ὁ Βοναπάρτης εἰς τοὺς γραμματισμένους τοῦ Μεδιολάνου (Π. χ. εἰς τὸν Ἀστρονόμον Ὀριάνιον) ἐξέπληττεν μὲν τοὺς μακρὰν ὄντας ζηλωτὰς *), ὁ δὲ πτωχὸς λαὸς στερούμενος τὴν κατάστασίν του, βλέπων γυμνούμενα τὰ κοινὰ καὶ διαρπαζόμενα τὰ ἱερὰ, ἠγανάκτει τόσον, ὥστε πολλαχοῦ ἐξεῤῥάγησαν ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν νέων ἐλευθερωτῶν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ σκότους· ἀλλὰ τοιαύτη χρῆσις τοῦ τῆς ἀντιστάσεως δικαίου, τὸ ὁποῖον ἡ Γαλλικὴ πολιτεία εἶχε κηρύξειν ποτὲ ὡς ἀναπολλοτρίωτον δίκαιον τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἦτο ὑποφερτὴ εἰς τὸν Βοναπάρτην, καὶ μὲ σφαγὴν ἢ τουφεκισμὸν ἑκατοντάδων ὁμοῦ ἐπαναστατῶν κατεπατήθη συντομώτατα. Μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διεύθυνε πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Τεριόλου, ἐνῷ ἔμελλαν νὰ κινηθῶσι, Δήλωσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐφοβέριζεν ὅτι θέλει μεταχειρισθῆν ὡς ἀποστάτην καθένα, ὅς τις ἤθελε λάβειν τὰ ὅπλα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος του, ἢ, ὡς ἔλεγεν αὐτὸς, ἀπατηθῇ ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ γείνῃ μέτοχος πολέμου ξένου τῆς χώρας των.

Πρὸς τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου οἱ Αὐστριακοὶ στρατηγούμενοι ἀπὸ τὸν Φελδμαρισάλιον Βούρμσερον, ὅς τις ἐπῆρε τὸν τόπον τοῦ γέροντος Βωλιεὺ, ἐξῆλθαν ἀπὸ τὸ Τερίολον μὲ πολυάριθμον στρατὸν, καὶ στρατεύοντες εἰς δύω μερίδας ἠνάγκασαν τὸν Βοναπάρτην νὰ παραιτήσῃ μὲ ζημίαν τῶν κανονίων του τὴν πολιορκίαν τῆς Μαντούας, ἥτις μόνον ἐβαστάζετο ἀκόμη εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τοὺς

*) Φράσεις, ὡς ἡ ἐφεξῆς ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Βοναπάρτου πρὸς τὸν Ὀριάνιον, ἐμέθυαν τοὺς ἄφρονας τούτους. „Tous les hommes de génie, tous ceux qui ont obtenu un rang distingué dans le république des lettres, sont François, quelque sont le pays qui les ait vu naître; les savans dans Milan n' y jouissoient pas de la consideration quil's devoient avoir; retirés dans le fond de leur laboratoire, ils s'estimoient heureux, que les rois et les prêtres voulussent bien ne leur faire du mal.“ Τὸ τελευταῖον ἦτο διὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα ἐπίσης καὶ αὔθαδες καὶ ψευδές.

Αὐστριακούς. Ἀλλ' ἡ δυστυχία αὕτη τοῦ Βοναπάρτου ἐφάνη πάραυτα εὐτυχὴς, ἐπειδὴ ἠδυνήθη νὰ προλάβη τὰς δύω μερίδας τοῦ Αὐστριακοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τὰς κτυπήσῃ χωριστὰ τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην.

Τὴν 3 Αὐγούστου ἔπαθε τὴν τύχην ταύτην ὁ στρατηγὸς Κουοσδανοβίκιος πλησίον Λονάτου, καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπιάσθη αἰχμάλωτον ὁλόκληρον σῶμα πολλῶν χιλιάδων διὰ μόνην ἀναξιότητα τοῦ στρατηγοῦ του. Τὴν 5 ἐνίκησεν ὁ Βοναπάρτης τὸν Βούρμσερον πλησίον Καστιλιῶνος, καὶ τὸν ἔκαμε νὰ στραφῇ εἰς Τερίολον, καὶ νὰ ἐγκλεισθῇ ἐκ νέου ἡ Μάντουα. Ὁ στρατηγὸς Αὐγηρὼς, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως διδάσκαλος τῆς μονομαχίας εἰς Νεάπολιν καὶ ἐκεῖθεν ἀποδιωγμένος ὡς Γάλλος, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Βοναπάρτου ἔκαμε τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν μεγίστην ὑπουργίαν κυριεύσας ἐν καιρῷ τὸ χωρίον Καστιλιῶνα· διὰ τοῦτο τοῦ ἔδωκεν ἔπειτα τὸ ὄνομα Δοὺξ τῆς Καστιλιῶνος. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐσύναξεν ὁ Βούρμσερος νέας δυνάμεις, καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου, ἐνῷ ὁ Βοναπάρτης ἀνέβαινεν ἐναντίον τοῦ Τεριόλου, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Βρένταν πρὸς βοήθειαν τῆς Μαντούας· τὸ ἐπέτυχεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν δυστυχῆ ἐν Ῥοβερέτῳ μάχην (4 Σεπτ.) καὶ ἐν Βασσάνῳ (9 τοῦ αὐτοῦ), ἐκλείσθη εἰς αὐτὴν ὄχι ὡς ἐλευθερωτής της, ἀλλὰ νὰ φυλαχθῇ εἰς αὐτὴν μὲ δεκακισχιλίους στρατιώτας, ἀπομενάδια τοῦ στρατοῦ του. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγκλεισμὸς τοῦ Βουρμσέρου εἰς Μάντουαν, καὶ τὰ δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν πάθειν οἱ Γαλλικοὶ στρατοὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀπέτρεψαν τοῦ Βοναπάρτου τὸν δρόμον ἀπὸ τὰ Γερμανικὰ σύνορα.

Τὸ καλήτερον μέρος τοῦ Διευθυντηρίου (Καρνὸτ, καὶ Λετουργεύριος) ἐπεθύμει τότε τὴν εἰρήνην, φοβούμενον τὸν Κόρσον, ὅστις εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας νίκας του ὕψωσεν ἀνήκουστον μέχρι τοῦδε στρατηγοῦ τόνον μὲ καταφρόνησιν πρὸς τοὺς δυνάστας*), καὶ μὲ τὸν

*) Correspondance, Tom. I, p. 104.

σκοπὸν τοῦτον ἔστειλεν εἰς τὴν Βιένναν τὸν στρατηγὸν Κλάρκιον. Ἀλλ' αὐτοῦ μέρος μὲν ἤλπιζαν πολὺ εἰς τοῦ Πιχεγρῦ τὰ βασιλικὰ σχέδια, μέρος δὲ ἐκρατοῦντο στερεὰ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ τὸ Βέλγιον εἰς τὴν Γαλλίαν. Μὲ τοῦτον τὸν σκοπὸν ἔστειλεν ὁ Πὶττ πρέσβυν εἰρήνης εἰς Παρισίους τὸν Λὸρδ Μαλμεσβούριον, καὶ ἐπαρακίνει τὴν Αὐστρίαν νὰ ἐμπιστεύσῃ εἰς αὐτὸν τὴν διαπραγμάτευσιν ὅλης τῆς εἰρήνης λέγων, ὅτι ἡ Ἀγγλία δίδει τὰ τῆς Ἀμερικῆς δορικτήματά της πρὸς ἀλλαγὴν τῶν ὅσα εἶχαν κυριεύσειν οἱ Γάλλοι εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐὰν καὶ ἦτο εὔλογον τὸ πρᾶγμα, οἱ Γαλλικοὶ δυνάσται δὲν ἤθελαν ν' ἀκούσουν περὶ ἀποδόσεως χωρῶν, Π. χ. Βελγίου, Λεοδίου κτλ., αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβ. 1794 ἔγειναν ὁλοκληρωτικὰ μέρη τῆς δημοκρατίας. Ἐξαιρέτως ἀνθίσταντο ὁ Βαῤῥᾶς καὶ ὁ Ῥεϋβέλιος εἰς τὴν εἰρήνην, ἥτις ἤθελε δώσειν τέλος εἰς τὰς ἁρπαγάς των. Ὁ Βοναπάρτης, σύμφωνος μὲ αὐτοὺς, τοὺς ὑπούργει πιστότατα. Πρὸς τοῦτον ἐστάλθη πρῶτον ὁ Κλάρκιος νὰ ὁμιλήσῃ στοματικῶς καὶ νὰ συμβιβάσῃ τὰς διαταγὰς τοῦ Βαῤῥᾶ, εἰς τὰς ὁποίας πρῶτον δόγμα ἦτο: οἱ Γερμανικοὶ καὶ Ἰταλικοὶ ἡγεμόνες καὶ λαοὶ νὰ ἀνακατωθῶσιν ὡς ἀποζημιωτικὰ λάχη πρὸς χάριν τῶν μεγάλων δυνάμεων. (Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐσχεδίασαν, ἡ μὲν Αὐστρία νὰ λάβῃ τὴν Βαυαρίαν, ὁ δὲ Ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας τὴν ἐπικράτειαν τῆς Ῥώμης). Ἀλλὰ τοῦ Βοναπάρτου αἱ γνῶμαι ἦσαν τόσον εἰρηνοποιοὶ, ὅσον φιλάνθρωποι αἱ πράξεις του εἰς τὴν Μόδεναν, Βονωνίαν, Πάρμαν κτλ. Τὸ πρᾶγμα ἔπεσεν ἐξ ἑαυτοῦ, ἐνῷ ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ ἔστειλε τὸν Κλάρκιον νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν ἐν Τουρίνῳ πρέσβυν του καὶ νὰ μὴ πατήσῃ εἰς τὴν Βιένναν· τὸ δὲ Διευθυντήριον, εὐθὺς ἀφοῦ ἤκουσε τὰ προβλήματα τοῦ Ἄγγλου, τὸν ἀπεδίωξεν εἰς διάστημα εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν ἀπὸ τοὺς Παρισίους.

Ἡ Αὐστρία εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔστειλε κατ' ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου διὰ τῆς Βρέντας στράτευμα νέον μὲ τὸν Ἀλβίνσιον πρὸς βοήθειαν τῆς Μαντούας. Ἀλλὰ πάλιν ἡ εἰς δύω μέρη διαίρεσίς του ἔγεινεν εἰς αὐτοὺς ὀλέθριος. Ἐνῷ ὁ στρατηγὸς Δαβιδοβὶκ ἐνίκα πλησίον Τριδέντου, ἐνικήθη ὁ Ἀλβίνσιος πλησίον Ἀρκόλης. Τρεῖς ἡμέρας κατὰ συνέχειαν (ἀπὸ τῆς 13 ἕως 16 Νοεμβ. 1796) ἐδοκίμασεν ὁ Βοναπάρτης εἰς μάτην ὅλας τὰς ἐν Λαούδῳ τέχνας του νὰ κυριεύσῃ μίαν γέφυραν, ὅταν ὁ ἐρχομὸς νωπῆς μερίδος Γαλλικῶν στρατευμάτων ἀφήρπασε τὴν νίκην ἀπὸ τοὺς Αὐστριακούς, καὶ ἐδιώρισε τὴν ὀπισθοδρομίαν των. Εἰς δοκίμιον νέον, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Ἀλβίνσιος πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Μαντούας κατ' ἀρχὰς τοῦ 1797 ἔτους, ὁ Αὐστριακὸς στρατὸς εἰς τὰς μάχας Ῥιπυλῶν καὶ Κορώνης (13 καὶ 14 Ἰαν.) καὶ τῆς Λαφαβορίτας (τὴν 16 τοῦ αὐτοῦ) διελύθη ὅλος ἢ ᾐχμαλωτίσθη. Τοῦ Βοναπάρτου ἡ στρατηγικὴ περίνοια ἐναντίον ὑπερόπλου ἐχθροῦ ἤστραψε τότε ὡς ὁ ἥλιος εἰς τὸ μεσουράνημά του. Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῶν αἱματωδῶν τούτων ἡμερῶν ἦτο ἡ πτῶσις τῆς Μαντούας (2 Φεβρουαρίου 1797). Ὁ Βοναπάρτης ἐφάνη τότε εὐγενέστερος παρὰ τὸ Διευθυντήριον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐπρόβαλε νὰ τιμωρήσῃ τὸν Αὐστριακὸν Φελδμαρισάλιον, γεννημένον εἰς τὴν Ἀλσατίαν, μὲ τὸν νόμον τῶν μεταναστῶν· ἔστερξε διὰ τὸν γέροντα στρατηγὸν, ὅς τις ἠγωνίζετο νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐλευθέραν ἔξοδον αὐτοῦ καὶ τῶν συστρατηγῶν του μὲ 700 στρατιώτας καὶ 6 κανόνια, εἰς δὲ τὴν λοιπὴν στρατιὰν ἔξοδον μὲ λόγον τιμῆς, ὅτι δὲν θέλουν πολεμήσειν εἰς τὸ ἑξῆς. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐχάλασεν ὁ Βοναπάρτης τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων μὲ τὸν Πάπαν καὶ ἐκίνησεν εἰς τὴν Ῥώμην διὰ νὰ σωφρονίσῃ τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες ἐπὶ τῆς ἀνακωχῆς ἐσυνήργουν τοὺς Αὐστριακούς. Ἡ ἀντίστασις, πρὸς τὴν ὁποίαν ἡτοιμάσθη κατ' ἀρχὰς ἡ πνευματικὴ αὕτη ἐπικράτεια, καὶ ἐνθου-

σίαζε τοὺς Ῥωμαίους μὲ τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ζῆλον, δὲν ἔκαμε καμμίαν ἐνέργειαν, καὶ ὁ Κόλλιος, πρώην Σαρδινικὸς στρατηγὸς, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Σαρδόνος ἐμβὰς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ὑπουργίαν, διαταχθεὶς νὰ κυβερνᾷ τὰ Παπικὰ στρατεύματα, δὲν ἦτο ἄνθρωπος διὰ μεγάλα πράγματα. Τρομάξας ὁ Πάπας ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῆς Μαντούας καὶ ἀπὸ τὴν ἐπικύρωσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ βασίλευς τῆς Νεαπόλεως εἰς τὴν πρὸ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν εἰρήνην· σαλευθεὶς ἀπὸ τῆς μεσιτείας τὰ προβλήματα τοῦ Ἱσπανικοῦ πρέσβεως, καὶ δελεασθεὶς ἐνταυτῷ ἀπὸ τὰ κολακευτικὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἔγραφε τώρα ὁ Βοναπάρτης, ἐπειδὴ ἡ κατὰ τῆς Ῥώμης ἐκστρατεία τὸν ἐφαίνετο ἄκαιρος διὰ τὰ ἐκ Τεριόλου ἐρχόμενα Αὐστριακὰ στρατεύματα, ἔστειλεν εἰρήνης πρέσβεις εἰς τὸ Γαλλικὸν στρατόπεδον εἰς Τολεντῖνον, καὶ ἡ ἐκεῖ συμπλεχθεῖσα διαπραγμάτευσις ἐτελείωσε τὴν 19 Φεβρ. 1797 μὲ ὑπογραφὴν εἰρήνης, ἥτις μὲ ὅλα τὰ ὡραῖα λόγια τοῦ Γαλλικοῦ στρατηγοῦ ἔγεινε πολὺ βλαβερὰ διὰ τοὺς Ῥωμαίους. Παρεκτὸς τῶν εἰς τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων διορισθεισῶν χορηγιῶν ὑπεχρεώθη ὁ Πάπας νὰ πληρώσῃ ἀκόμη τριάκοντα καὶ ἓν μιλιόνια λιτρῶν, νὰ ἀπαρνηθῇ τὰ εἰς τὴν Αὐενιῶνα καὶ τὸ Βενάσκῖνον δίκαιά του, καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὴν Φεῤῥάραν, Βονωνίαν καὶ Ῥωμανίαν. Τότε οἱ ὑπολαμβάνοντες τὸν Πάπαν πρόσωπον πάντη ἀνοίκειον εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἀσύμφωνον μὲ τὰς νεωτέρας ἰδέας ἐθαύμαζαν ὄχι ὀλίγον διὰ τί ὁ ἥρως τῆς νέας ἡλικίας δὲν ἐξεπάτωσε ῥιζόθεν τὸ δάσος τοῦ παλαιοῦ σκότους. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης ἤξευρε καλήτερα παρὰ τοὺς θαυμαστάς του πόσον τοῦ ἦτο ἐπικίνδυνον διὰ τὰ φρονήματα τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Βενετίας ἡ ἀντίστασις ὁποιασδήποτε δυνάμεως, καὶ ἐφυλάχθη κατὰ τὸ παρὸν νὰ κινήσῃ τὸν Πάπαν εἰς ἀπελπισίαν, διὰ νὰ μὴ γεννηθῇ κέντρον ἐ-

γώσεως διὰ τὰς ἄλλας πολιτείας, καὶ μέσον ἐνθουσιάσεως τῶν λαῶν.

Εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς ἀπὸ τὸν Πάπαν παραχωρηθείσης Ῥωμανίας ὑπάρχει εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ ὄρους Τιτάνου μία δημοκρατία, ὀνομαζομένη ἅγ. Μαρῖνος ἀπὸ ἐρημίτην τινὰ, ὅς τις ἐπὶ τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ Χριστοῦ ἔκτισε ταύτην τὴν πόλιν μὲ δύω προσανήκοντα εἰς αὐτὴν χωρία, ἢ τὰ ἥνωσεν εἰς κοινὴν πολιτείαν. Εἰς ἐπικράτειαν δύω τετραγωνικῶν μιλίων κατοικοῦσιν ἑπτὰ χιλιάδες ἀνθρώπων. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας μεγάλης γερουσίας συγκειμένης ἀπὸ τριακοσίους γέροντας· ἡ κυβέρνησις διοικεῖται ἀπὸ ἓν βουλευτήριον, τοῦ ὁποίου πρόεδρος εἶναι εἷς κατὰ τριμηνίαν ἐκλεγόμενος. Πρὸς τούτους τοὺς ἀθώους δημοκρατικοὺς, οἵτινες ἐκ δεκατριῶν ἑκατονταετηρίδων δὲν ἔλαβαν κἀμμίαν ἐνεργητικὴν μετοχὴν ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ πολὺ ὀλίγα εἶχαν ἀκούσειν περὶ τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως, ἔστειλεν ὁ Βοναπάρτης ἐκ τοῦ στρατοπέδου του ἄγγελον, καὶ ἐπρόβαλε δι᾽ αὐτοῦ εἰς τὴν μεγάλην Βουλήν: „Ἡ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἀποθανοῦσα ἐλευθερία ἀνεστάθη εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ὁ Γαλλικὸς στρατηγὸς χαίρει ἀκούων, ὅτι εὕρηκε καταφύγιον καὶ εἰς τὸν ἅγ, Μαρῖνον. Παρακαλεῖ τὴν δημοκρατίαν νὰ δειχθῇ αὔξησιν τῆς ἐπικρατείας της ἀπὸ τὰς γειτονικὰς χώρας, καὶ ἔχει σκοπὸν νὰ τῆς χαρίσῃ καὶ τέσσαρα κανόνια καὶ μεγάλην ἀποθήκην σίτου.“ Οἱ γέροντες ἀπεκρίθησαν εἰς ταῦτα, ὅτι αὔξησιν μὲ ζημίαν τῶν γειτόνων των δὲν θέλουσιν, ὅτι δέχονται τὰ κανόνια, καὶ πληρόνουσι τὸ σιτάριον, καὶ παρακαλοῦν νὰ τοὺς εὐκολυνθῇ ἡ ἐμπορία. Μετὰ ταύτην τὴν ἀπόκρισιν δὲν ἐνθυμήθη πλέον ὁ Βοναπάρτης τὴν φιλίαν τοῦ ἅγ. Μαρίνου, καὶ ἡ ἐλαχίστη αὕτη τῶν πολιτειῶν ἀπήλαυε πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν της, τὴν ὁποίαν ἔχασαν αἱ μέγισται καὶ ἰσχυρόταται.

38. Βοναπάρτου ἐκστρατεία κατὰ τῆς Βιέννης, καὶ εἰρήνη ἐν Λεόβῃ.

(1797).

Ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ ἀνεκάλεσε τὸν Ἀρχιδοῦκα Κάρολον ἀπὸ τὸν Ῥῆνον, ὅπου ἡ ἐκστρατεία εἶχε τελειώσειν νικηφόρως μὲ τὴν κυρίευσιν τοῦ Κὲλ καὶ τοῦ τῆς γεφύρας χαρακώματος τῆς Ὑνίγγης, καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλ' ὁ στρατὸς, τὸν ὁποῖον εὕρηκεν ἐκεῖ, ἦτο ἀσθενὴς καὶ δειλὸς διὰ τὰς ὅσας εἶχε πάθειν καταστροφάς· ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ Ῥήνου ἐρχόμενος ἠδύνατο νὰ φθάσῃ κατ' ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου, καὶ ὁ Βοναπάρτης ἐξεύρων ὅλα ταῦτα, καὶ ἐνδυναμωθεὶς μὲ στράτευμα ἐλθὸν ἀπὸ τὰς Ἄλπεις κατὰ τὰ μέσα τοῦ χειμῶνος, ἔσπευσε νὰ ἀνοίξῃ τὴν σκηνὴν τοῦ Ἄρεως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου. Ὁ Ἀρχιδοὺξ εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἠθέλησε νὰ ἀποφύγῃ διακριτικὴν μάχην, ἀλλὰ περιεπλέχθη εἰς δυστυχῆ ὀπισθοδρομίαν, ὅπου εἰς εἴκοσιν ἡμέρας μὲ ἀκαταπαύστους μάχας ἔχασεν 20,000 στρατιώτας, καὶ ἀπὸ τοῦ Πλαυΐος ποταμοῦ καὶ Ταλαουέμπτου ἕως Κλαγεμφορτίου ἐξεδιώκετο κατὰ σειρὰν ἀπ' ὅλας τὰς στερεὰς θέσεις· πολλῶν ποταμῶν διαβάσεις, τὰς ὁποίας ἐστοχάζετο δυσκόλους, εὐκολύνθησαν εἰς τὸν ἐχθρόν του διὰ τοῦ σκληροῦ καὶ ἀσυνηθίστου εἰς τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους ψύχους καὶ παγετοῦ. Κατ' ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου εὑρέθη ὁ Αὐστριακὸς στρατὸς μὲ ταχεῖαν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν λεωφόρον τὴν φέρουσαν εἰς Βιένναν, πλησίον τῆς ὁποίας ἤθελεν ὁ στρατηγός του μετὰ τῶν συναχθεισῶν δυνάμεων νὰ συγκροτήσῃ μάχην κρισίμην. Ὁ παράδοξος κίνδυνος εἶχεν ἐκταράξειν τὸ γιγαντιαῖον σῶμα τῆς μοναρχίας ἀπὸ τὴν ἀναπαυτικὴν ἡσυχίαν του. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξέδωκε προτροπὴν νὰ ὁπλισθῇ πανδημεὶ ὁ λαὸς, καὶ τὸ ἔθνος ὑπήκουσε μὲ εὐγενῆ προθυμίαν. Παράδειγμα ἔδωκεν εἰς τὰς ἄλλας πό-

λεις ἡ Βιέννα μὲ τὸν γενικὸν ὁπλισμὸν καὶ τοὺς ἐθελοντὰς μαχητάς· τὰ παλαιὰ ὀχυρώματα ταύτης τῆς μητροπόλεως, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀμελημένα ἀπὸ τῆς παύσεως τοῦ Τουρκικοῦ κινδύνου, ἀποκατεστάθησαν μὲ πολλὴν ταχύτητα. Οἱ Οὔγγροι ὥπλισαν τὸν λαὸν, ὅςτις ποτὲ ἐπροστάτευσε τὸ κληρονόμημα τῆς Μαρίας Θερησίας ἐναντίον πολυαρίθμων ἐχθρῶν. Οἱ γενναῖοι Τεριόλιοι, ἀψηφοῦντες τοὺς φοβερισμοὺς τοῦ Βοναπάρτου, ἐπροστάτευαν τὰ ὄρη των καὶ ἐπάλαιαν ἤδη μὲ τὸν Ἰούβερτον, ὅςτις ἀνέβαινε πέραν τῆς Βριξίας διὰ νὰ ἑνωθῇ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δραύνου μὲ τὸν Βοναπάρτην.

Ἡ θέσις τοῦ Βοναπάρτου ἔγεινε τώρα ἐπικίνδυνος. Ἐπεχείρησε τὴν τολμηρὰν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Βιέννης προϋποθέτων, ὅτι θέλει εὑρεῖν ἐκεῖ τὸ φρόνημα τῆς αὐλῆς τοῦ Πειδεμοντίου, καὶ ἐλπίζων, ὅτι συγχρόνως θέλουν φθάσειν εἰς βοήθειάν του ὁ Μορῶς καὶ Ὥχιος ἀπὸ τὸν Ῥῆνον, ὅπου ἔμενε μικρὸν σῶμα Αὐστριακῶν μὲ τὸν στρατηγὸν Βερνέκκιον. Τώρα ἔμαθεν, ὅτι ὁ μὲν Μορῶς ὑπῆγεν εἰς Παρισίους, ὁ δὲ Ὥχιος, ὅςτις ἦτο μόνος νὰ ἀγωνισθῇ, δὲν ἐπέρασεν ἀκόμη τὸν Ῥῆνον· ἴδε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰ βάθη μεγάλης μοναρχίας φοβεριζόμενον κατὰ τὰ συναπτικὰ σημεῖα του — διότι ὄπισθέν του ἐξέσπασεν ἡ ἐκ πολλοῦ τρεφομένη κατὰ τῶν Γάλλων μανία τῶν Βενετῶν — ἔμπροσθέν του ἵστατο ἐχθρὸς, τοῦ ὁποίου αἱ δυνάμεις ηὔξαναν τόσον, ὅσον ὠλιγοστεύοντο αἱ ἰδικαί του, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀντίστασις ἔξαφνα μετεβάλθη εἰς φοβερὰν δύναμιν διὰ τοῦ παγκοίνου πολέμου *). Εἰς ταύτην τὴν ἀνάγκην ᾐσθάνθη ἔξαφνα ὁ πορθητὴς τοῦ Λαούδου καὶ τῆς Ἀρκόλης φιλάνθρωπα αἰσθήματα, καὶ ἔστειλε κατὰ τὴν 31 Μαρτίου ἄνθρωπον πρὸς τὸν Ἀρχιδοῦκα μὲ ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας τὸν ἠρώτα: ἄρα

*) Ὁ Βοναπάρτης αὐτὸς ζωγραφίζει τὴν κατάστασίν του εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸ Διευθυντήριον. Correspondance 11 livraison, Venise p. 6. „le plan a totalement mangué par l'inaction de l'armée du Rhin etc."

δὲν εἶναι κανὲν μέσον νὰ ἐμποδίσουν τὴν αἱματοχυσίαν καὶ νὰ δώσουν τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον: „Ἐὰν μὲ τὴν ἐπιστολήν μου ταύτην (ἔγραφε πρὸς τοῖς ἄλλοις) καταντήσω εἰς τοῦτο, νὰ φυλάξω τὴν ζωὴν ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου, ἤθελα προτιμήσειν τὸ πολιτικὸν τοῦτο στέμμα παρὰ ὅλον τὸ τραγικὸν κλέος, τὸ ὁποῖον προξενοῦσι τὰ πολεμικὰ ἀνδραγαθήματα." Μὲ ὅμοιον τρόπον ὡμίλει ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος ἀκαταπαύστως περὶ ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης καὶ κοινῆς εὐτυχίας. Ἡ ἀπόκρισις εἰς τὴν φιλάνθρωπον ταύτην ἐπιστολὴν ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀποφατική. Ἀλλ' εἰς τὴν Βιένναν ἔλαβαν ἄλλα συμβούλια τὴν ὑπεροχὴν, ἐξαιρέτως διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ Νεαπολίτου πρέσβεως Μαρκεσίου Δεγάλλου. Ἐπειδὴ ὁ Βοναπάρτης ἔμενε στερεὸς, καὶ χωρὶς νὰ παρατηρῇ τὰ ὀπισθέν του ἐπροχώρει ἀπαύστως πρὸς τὴν Βιένναν, ἔφθασαν τὴν 1 Ἀπριλ. οἱ στρατηγοὶ Βελλεγάρδιος καὶ Μηρφέλδιος εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἐν Ἰνδεμβούργῳ μὲ τὴν φανέρωσιν, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ ἀποκαταστημένην τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἀρχιδοὺξ προσφέρει ἀνακωχὴν δεκαήμερον. Ὁ Βοναπάρτης ἤξευρεν ἐξαίρετα νὰ δείξῃ τὸ ἀγαπητόν του τοῦτο δῶρον ὡς ἔργον τῆς γενναιότητός του καὶ τῆς εἰλικρινοῦς φιλειρηνίας του· αἱ συνθῆκαι ἦσαν ὅλαι διόλου πρὸς ὄφελός του. Ὁ στρατός του ἔλαβε δι' ὁριστικῆς τινὸς γραμμῆς ἐξαίρετα καταλύματα καὶ ἀσφαλεῖς θέσεις, διὰ τῶν ὁποίων κατεστάθη ἡ ἕνωσίς του μὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἡτοιμάσθη ὁ δρόμος διὰ τὴν Βιένναν, ἐὰν ἐπανελαμβάνετο ὁ πόλεμος. Ἀλλὰ τὴν 18 Ἀπριλ. εἰς τὸ πλησίον Λεόβης παλάτιον ὑπεγράφη ἀπὸ τὸν Κόμητα Μηρφέλδιον καὶ τὸν Μαρκέσιον Δεγάλλον ἀφ' ἑνὸς μέρους, ἀπ' ἄλλου δὲ ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην προοιμιώδης μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Γαλλίας εἰρήνη, διὰ τῆς ὁποίας ἡ πρώτη παρεχώρει εἰς τὴν δευτέραν τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Μεδιολανικὴν ἐπικράτειαν ἕως Πάδου, μὲ ὑπόσχεσιν, ὅτι θέλει ἀπο-

ζημιωθῆν μὲ Βενετικὰς ἐπαρχίας. Αἱ ἐχθροπάθειαι νὰ παύσουν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὑπογραφῆς μεταξὺ τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς δημοκρατίας, καὶ τάχιστα νὰ συγκροτηθῇ σύνοδος πρὸς τελείωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς ὁποίας βάσις νὰ εἶναι ἡ ἀκεραιότης τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸ ἄρθρον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγνωρίζετο ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα ἡ Γαλλικὴ δημοκρατια, τὸ ἐξάλειψεν ὁ Βοναπάρτης: „Ἡ δημοκρατία δὲν χρειάζεται γνωρισμόν· εἶναι φανερά, ὡσὰν ὁ ἥλιος τὸ μεσημέριον· εἰς μόνον τοὺς τυφλοὺς ἁρμόζει νὰ βεβαιωθῶσι τὴν ὕπαρξίν του. Προσέτι ὁ Γαλλικὸς λαὸς εἶναι κύριος εἰς τὸν οἶκον του, καὶ ἐμπορεῖ νὰ δώσῃ ἄλλην ὁποιανδήποτε μορφὴν πολιτείας εἰς τὴν πατρίδα του χωρὶς νὰ ἔχωσι δίκαιον ἄλλοι νὰ ἐρωτῶσι περὶ τούτου!“ Ὁ Βοναπάρτης ἔκαμε τὴν συνθήκην ταύτην, καθὼς ὁ αὐτὸς ἐφανέρωσεν εἰς τὸ Διευθυντήριον, διὰ νὰ σώσῃ τὸν στρατὸν καὶ ἑπομένως τὴν δημοκρατίαν· διότι ἡ δευτέρα κατὰ τὴν γνώμην του ἤθελε συναφανισθῆν μετὰ τοῦ πρώτου. Τὸ Διευθυντήριον δὲν εἶχε ταύτην τὴν γνώμην· μ' ὅλον τοῦτο μετά τινα ἀργοπορίαν ἐπεκυρώθη ἀπ' αὐτοὺς ἡ εἰρήνη· ἐπειδὴ ἦτο εἰρήνη προοιμιώδης, ἔμεναν ἐλεύθεροι διὰ τὰς ἐφεξῆς ἀποφάσεις των. Τώρα εἰς τὴν Γερμανίαν κατὰ τὸν συνειθισμένον τρόπον ἀπέδειχναν τί ἔπρεπε νὰ γείνῃ, καὶ ὅτι ἀντὶ τῆς εἰρήνης ἔπρεπε νὰ πιάσωσιν οἱ Αὐστριακοὶ ὅλους τοὺς Γάλλους αἰχμαλώτους *). Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὑπογραφῆς ὁ Ὥχιος ἐπέρασε τὸν Ῥῆνον πλησίον Νεοβιδίου, καὶ ἀφοῦ ἀπέκρουσε τὸν Αὐστριακὸν στρατηγὸν Βερνέκκιον πανταχόθεν, ἦτο ἕτοιμος τὴν 21 Ἀπριλίου νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ Φραγκοφόρτιον, ὅταν ἡ ἀγγελία τῆς εἰρήνης ἐμπόδισε τὴν πρόοδον τῶν

*) Ἐξαιρέτως ἀπέδειξεν ὁ Δυμορούζιος εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Tableau spéculatif de l'Europe, ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἐχάνετο ἐξ ἅπαντος, ἂν δὲν ἔκαμνε τὴν ἀναχωρὴν ταύτην.

πολεμικῶν κινήσεων. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐπέρασε καὶ ὁ Μορῶς ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου πλησίον Ἀργεντοράτου μὲ τὸν τοῦ Ῥήνου καὶ Μοσέλου στρατὸν, ἐκυρίευσε πάλιν τὸ Κὲλ καὶ ἐξηπλόνετο εἰς τὴν Σοηβίαν. Εἰς τὴν Βιένναν ἐγνώριζαν ἀκριβῶς τὴν ὀλιγότητα τοῦ εἰς τὸν Ῥῆνον στρατεύματός των, καὶ εἶναι εὐκατάληπτα τὰ αἴτια, διὰ τὰ ὁποῖα ἀπεφάσισεν ἡ αὐλὴ τὴν εἰρήνην.

---

39. Πτῶσις τῆς Βενετίας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὁπότε ἡ Αὐστρία ὑπέγραφε τὴν εἰρήνην, ἔπεσεν ἡ Βενετία εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἠδύνατο ἀπὸ πολλῆς μὲ καλητέρας περιστάσεις καὶ ἐχρεώστει νὰ τὸν κάμῃ, πάντοτε ὅμως ἠγόραζε τὴν εἰρήνην μὲ βαρείας θυσίας καὶ βαρυτέρας ταπεινώσεις.

Αὕτη ἡ πάλαι ποτὲ περίφημος ἀριστοκρατία, ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἐν Καμεράκῳ συμμαχίας, ὅπου διὰ τῆς σταθερότητος καὶ ἀνδρίας της ἐφυλάχθη νικηφόρος κατὰ τῶν τότε μεγάλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης (τοῦ Αὐτοκράτορος, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας), εἶχε πέσειν ἔκτοτε εἰς μεγίστην εὐτέλειαν καὶ ἐσωτερικὴν χαύνωσιν. Εἰς τὸ τέλος τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος εἶχεν ἐπιβάλλειν εἰς τὴν τελευταίαν τῆς δόξης της λαμπρότητα τὴν ἀπὸ τὸν Δοῦκα Μαυρογένην ἐνεργηθεῖσαν κυρίευσιν τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν τῆς παρεχώρησαν οἱ Τοῦρκοι τακτικῶς διὰ τῆς ἐν Καρολοβιτίῳ εἰρήνης (1699). Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐκατάλαβαν παραυτα ὅτι ἦτο ὀλιγώτερον ἐπίφθονον νὰ εἶναι ὑπήκοοι τῶν Βενετῶν παρὰ ὑπήκοοι τῶν Τούρκων· καὶ μετά τινα ἔτη ἐπληροφορήθησαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ἡ Βενετία ἐμπιστευομένη εἰς τὴν εἰρήνην ἀφῆκεν ἀπροστάτευτον πάντη καὶ κενὴν στρατευμάτων τὴν χερσόννησον, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζε βασίλειον. Τότε ἔδωκε πρόσταγμα ὁ Σουλτάνος Ἀχμὲτ Γ' νὰ συναχθῇ

στρατὸς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ καλοκαίριον τοῦ 1714 ἔτους χωρὶς καμμίαν αἰτίαν ἐπολέμησε καὶ εἰς τέσσαρας ἑβδομάδας ἐπόρθησε τὴν Πελοπόννησον (ἴδε Τόμ. I, σ. 347—358). Ὅταν δὲ εἰς τὴν τοῦ Πασσαροβιτζίου εἰρήνην (1718) διὰ μεσιτείας τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας ἀπεδόθη πάλιν τακτικῶς εἰς τοὺς Τούρκους ἡ Πελοπόννησος, ἀπεφάσισαν οἱ ἄρχοντες τῆς Βενετίας νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπ' ὅλας τὰς μεγάλας ὑποθέσεις τοῦ κόσμου. Διὰ νὰ μὴ ἴδωσι τὴν πολιτικήν των μηχανὴν ἐφθαρμένην ἀπὸ τὴν νεωτερικὴν ὁρμὴν νοητικῶν δυνάμεων καὶ ἀπὸ τὴν ζύμην τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν, ἐφρόντιζαν ἐπιτηδειότατα νὰ ἀμβλύνουν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν λαὸν διὰ τὰ τοιαῦτα καὶ νὰ τοῦ ἐπιθέσουν πρῶτον καὶ ἀπαράβατον καθῆκον ἀδιαφορίαν πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς τῆς πολιτείας σχέσεις. Καὶ ὅμως ἡ πολιτεία, ἥτις μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐθανάτονε τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῶν ὑπηκόων της, ὠνομάζετο ἐλευθέρα. Καὶ ἦτο τῷόντι, ἀλλ' εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἡλικίας, τὸν ὁποῖον ἔφθασαν ὀλίγαι ἐλεύθεραι πολιτεῖαι· διὰ τοῦτο οἱ συγγραφεῖς τοῦ καιροῦ ἐκείνου, οἵτινες ἐπῄνουν τὴν δημοκρατίαν, ἔκαμναν καλὰ, ἐὰν ἔρριπταν τὸ βλέμμα των εἰς τὸν δρόμον τῆς ταύτης ἀναπτύξεως, τὸν ὁποῖον μᾶς δείχνει ἡ ἱστορία τῆς Βενετίας. Κατ' ἀρχὰς ἦτο αὐτοῦ δημοκρατία, ἤγουν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς μητροπόλεως, ἢ τὸ μέγιστον αὐτῶν μέρος ἐκυβέρνων τὰ κοινὰ πράγματα· ἀλλὰ κατὰ τὴν δεκάτην τρίτην ἑκατονταετηρίδα ἡ διὰ τῆς ἐμπορίας αὔξησις τῆς ἀνισότητος τοῦ πλούτου ἔδωκε τὴν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς πλουσίους πολίτας, καὶ ἔπειτα τὴν πτῶσιν τῆς τοῦ λαοῦ συνελεύσεως, καὶ τὴν δύναμιν ὅλην εἰς τοὺς εὐγενεῖς· ἀντὶ τῆς τοῦ λαοῦ συνελεύσεως κατεστάθη μεγάλη Βουλὴ εὐγενῶν, ἥτις μὲ τὰς πλειοτέρας ψήφους ἔκλεγε τὴν Γερουσίαν, ἤγουν τὴν κυρίως κυβερνῶσαν συναρχίαν, ἔχουσαν κορυφαῖον της ἕνα Δοῦκα. Μὲ παρέλευσιν καιροῦ δι' ἀλλαγῆς τῆς τύχης ἐπτώχυναν κατ' ὀλίγον οἱ εὐγενεῖς, καὶ καθὼς

ποτὲ ἡ δημοκρατία μετέπεσεν εἰς Εὐγενοκρατίαν, οὕτω τελευταῖον ἡ μεγάλη Βουλὴ ὑπήκουεν εἰς ὀλίγας τινὰς ἰσχυρὰς οἰκογενείας, αἵτινες ἐκράτουν κληρονομικῶς τὰ ἀξιώματα τῆς Γερουσίας, καὶ ἔδιδαν εἰς τοὺς ἄλλους ἐλεεινὴν τινὰ ζωὴν μὲ ἀγορὰν τῶν ψήφων των καὶ μίσθωσιν τῆς κατασκοπεύσεώς των. Οὕτω λοιπὸν, καθὼς εἰς τὰς μοναρχίας ἐξουσιάζει ἕνας, εἰς τὴν Βενετίαν ἐξουσίαζαν ὀλίγοι χωρὶς τὸ ὄφελος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ βασιλεία, κατ᾽ ἀρχὰς μὲ ὑψηλὸν πνεῦμα καὶ μὲ κατόρθωσιν μεγάλων ἔργων, ἔπειτα, ἀφοῦ ἐμαράνθη τὸ ἄνθος, μὲ τρομασμοὺς τῆς τυφλῆς δυναστείας. Καὶ ἀνάξιοι ἢ δυστυχεῖς μονάρχαι, ἐὰν σαλευθοῦν τὰ θεμέλια τῆς ἐξουσίας των, ζητοῦν στήριγμα τοῦ θρόνου τὰ τοιαῦτα μέσα· εἰς τὴν Βενετίαν ὅμως ἐδόθη ἡ δεσποτεία εἰς ἀθάνατον σύστημα ἀσυνέτων μέσων, καὶ μία ἐκλογὴ τῆς Γερουσίας, ἡ Βουλὴ τῶν δέκα, εἶχε τὸ ἀπεριόριστον κράτος νὰ φροντίζῃ ὅπως θέλῃ διὰ τὸ κοινὸν καλόν. Ὁ δεξιὸς βραχίων ταύτης τῆς Βενετικῆς δεκανδρίας ἦτο ἀστυνομία ἢ πολιτικὴ ἱεροκρισία, ἥτις διὰ καταδοσίας, τὰς ὁποίας ἐπλήρωναν ὡς ἐργόχειρον, ἢ διὰ ἀνωνύμους κατηγορίας, διὰ τὰς ὁποίας ἦτο ἡμέραν καὶ νύκτα ἀνοικτὸν τὸ λυκοσυνέδριόν των, εἶχεν ἐξουσίαν νὰ σύρῃ ἔμπροσθεν τοῦ νυκτερικοῦ κριτηρίου της καὶ τὸν κοινότατον πολίτην καὶ τὸν Δοῦκα αὐτὸν, καὶ τὸν τερατώδη τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἠνάγκαζε τοὺς ἐγκαλουμένους νὰ ὁμολογῶσιν ὅτι ἥμαρταν, ἐσκότιζε μὲ τὴν φρίκην τῶν μυστικῶν τιμωριῶν της. „Οἱ Μολυβδοσκέπαστοι θόλοι,“ ὑποκάτω τῶν ὁποίων ἐθρήνουν οἱ φυλακωμένοι, ἡ „στεναγμοῦ γέφυρα,“ διὰ τῆς ὁποίας τοὺς ἔστελνεν ἀπὸ τὸ ἐξεταστήριον εἰς τὴν ἀγχόνην ἢ εἰς τὸν καταποντισμὸν, ἦσαν εἰς τὴν Εὐρώπην ὄχι ὀλιγώτερον διαβόητα παρὰ τὰ δεσμωτήρια τῶν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἱεροκριτηρίων. Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τούτων τῶν φυλάκων λειποψυχούσης πολιτείας δὲν ἦτο ἄλλο τόσον ἀξιοτιμώρητον, ὅσον τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ τὴν δώσῃ πάλιν ζωὴν — τὸ

δημόσιον πνεῦμα. Μόνον ὅς τις τὸ ἀπηρνεῖτο, ἦτο ἀσφαλὴς ἀπὸ τοὺς διωγμούς των· μόνον ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ φιλαυτία ἐνομίζετο ἀπ' αὐτοὺς ἐγγύησις τῆς δημοσίου εἰρήνης. Διὰ τοῦτο τὸ τέλος ἡ σκοτεινοτάτη πασῶν τῶν κυβερνήσεων ἀπέλυσε τὸν χαλινὸν εἰς πᾶσαν ἀχρειότητα καὶ βδελυρίαν. Ὅλα τὰ αἰσχρουργήματα ἐσυγχώρει, μόνον κρίσιν περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καὶ περὶ ἄλλων βασιλείων καὶ λαῶν δὲν ὑπέφερε κατ' οὐδένα τρόπον. Καὶ ὅμως ἡ ἀνοησία αὕτη ἀπέτυχεν ἐπὶ τέλους τὸν σκοπόν της, ἐπειδὴ ἡ φύσις εἶναι ἰσχυροτέρα παρὰ τὰ δεσμὰ, τὰ ὁποῖα τῆς ἐπιθέτει ἡ τυφλότης τῶν ἀνθρώπων. Ἀφοῦ τρομερὰ ἐξουσία πολλῶν ἑκατονταετηρίδων διέφθειρε πνευματικῶς τὴν μάζαν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν εὐγενῶν, καὶ τοὺς ἐκράτησεν ὀπισθεν τῶν προόδων τῶν ἐπιλοίπων ἐθνῶν, ὥρμησε τελευταῖον γάγγραινα καὶ εἰς τὰ καίρια μέρη. Καὶ οἱ δυνάσται αὐτοὶ ἐκατατρώγοντο ἀπὸ τὴν σῆψιν, καὶ ἡ δεσποτεία ὁδηγουμένη ὄχι ἀπὸ σοφίαν καλὴν ἐπωσοῦν, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ὄλεθρον τοῦ πνεύματος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκρήμνιζε τὴν κοινὴν εὐτυχίαν, ἐφέρθη εἰς τὸν τάφον.

Ὁ κλύδων, τὸν ὁποῖον ἔφερεν ἡ Γαλλία εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν Ἰταλίαν, εὗρηκε τοὺς Ἀριστοκρατικοὺς τῆς Βενετίας ἀόπλους, ἀνισχύρους, ἀκεφάλους. Τὰ καράβιά των ἐσάπησαν εἰς τοὺς λιμένας, τὰ φρούρια ἔπιπταν εἰς τρίμματα, τὸ πεζικὸν στράτευμα ἐκ Σκλαβόνων καὶ παντοδαπῶν ἀνθρώπων σύνθετον, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ξένους, ἐπειδὴ οἱ θηλυπρεπεῖς Πατρίκιοι ἐκαταφρόνουν ἢ ἔτρεμαν τὴν ὑπουργίαν, καὶ ἡ πολιτικὴ ἱεροκρισία, ἥτις ἐλύσσαξε πολὺν χρόνον κατὰ τοῦ ἀληθινοῦ πατριωτισμοῦ καὶ εἰς τὴν ὑποψίαν τοῦ νεωτερισμοῦ ἔσφαξεν ἀναρίθμητα θύματα, ἔχασε τὴν ἐπιτηδειότητα ἢ τὴν δύναμιν νὰ τιμωρήσῃ φατρίαν ἐπαναστατῶν σχηματιζομένην ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν της. Καθὼς καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας συνέκειτο ἡ φατρία αὕτη μέρος μὲν ἀπὸ κακοή-

θεις, μέρος δὲ ἀπὸ εὐήθεις ἀνθρώπους, οἵτινες ἢ ηπατῶντο ὅτι πᾶν ἄλλο εἶδος πολιτείας ἦτο ὀλέθριον, ἢ ἀηδίασαν τὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα ὑπέφερναν εἰς τὸ παρὸν, καὶ ἐπρόσμεναν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν βοήθειαν πρὸς μεταμόρφωσιν τῆς πολιτείας των, χωρὶς νὰ στοχάζωνται μὲ τὴν νηπιοφροσύνην των τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης βοηθείας. Ὅσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀποστροφὴ, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνοντο οἱ Γερουσιασταὶ κατὰ τῆς μεταπολιτεύσεως, τόσον μεγαλήτερος ἦτο ὁ φόβος των νὰ γείνουν μέτοχοι τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων εἰς τὸν κατ' αὐτῆς ἀγῶνα· καὶ διὰ τοῦτο εὐθὺς ἀφοῦ ἡ Γαλλία ἀνήγγειλε τὴν ὑπεροχὴν τῶν ὅπλων της, ἔσπευσαν μὲ πρέσβυν των πρὸς τὸ ἐθνικὸν Συμβατήριον νὰ γνωρίσουν τὰ ἐκεῖσε πράγματα. Καὶ δὲν ἔμειναν εἰς τοῦτο, ἀλλὰ δουλοπρεπῶς ὑπετάχθησαν εἰς τὰ προστάγματά του. Ἀπέβαλαν διὰ προσταγῆς του τὸν κόμητα Λίλλης (Λοδοβῖκον τὸν ΙΗ΄) ἀπὸ τὴν Βερώναν, ὅπου κατέφυγεν, ὅταν τὸ Πειδεμόντιον ἐφοβερίζετο ἀπὸ τὰ δημοκρατικὰ στρατεύματα. Ὅταν ὁ Πρίγκιψ οὗτος ἀνεχώρει ἀπὸ τὴν ἐπικράτειάν των, ἐζήτησε νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας του ἀπὸ τὴν χρυσῆν βίβλον τῶν Βενετικῶν εὐγενῶν, καὶ νὰ τοῦ δοθῇ ὀπίσω ἡ τοῦ Ἐρρίκου Δ΄ πανοπλία, τὴν ὁποίαν ὁ προπάτωρ του οὗτος εἶχε χαρίσειν εἰς τὴν δημοκρατίαν.

Ἐὰν ἡ εἰρηνοφιλία αὕτη ἐσυνωδεύετο καὶ ἀπὸ σκιὰν ἰσχυρῶν φρονημάτων, ἤθελε κτίσειν πιθανῶς καὶ πτωχικὴν τινὰ ὕπαρξιν εἰς τὴν δημοκρατίαν, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ νὰ φυλάξουν τὴν οὐδετερότητα, τὴν ὁποίαν ἐκήρυξαν, μὲ στρατὸν καὶ ὀχύρωσιν τῶν φρουρίων των, ἐπίστευαν οἱ δειλοὶ δυνάσται, ὅτι μὲ τὴν παντελῆ ἀοπλίαν εὕρηκαν τὸ μέσον νὰ πληροφορήσουν τὰς πολεμοφόρους δυνάμεις περὶ τῆς οὐδετερότητος τῆς Βενετίας, καὶ οὕτω νὰ τοὺς κινήσουν εἰς φειδὼ τῆς ἐπικρατείας της. Ἀποτέλεσμα τῆς εἰρηνικῆς ταύτης πολιτικῆς ἦτο, ὅτι εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1796 ἔτους ἐ-

πιάσθη πρῶτον ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς τὸ Βενετικὸν φρούριον Πισκαρία, ἔπειτα μετὰ τὴν ἐν Βοργέττῳ μάχην ὅλη των ἡ ξηρὰ ἀπὸ τοὺς Γάλλους. Ὁ Βοναπάρτης ἀπεκρίθη εἰς τοὺς Βενετικοὺς πρέσβεις, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔδειξαν καταγραφὴν ἀδικιῶν μεγάλων καὶ μικρῶν γετομένων εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Γάλλων: „Ἡ δημοκρατία ἐχρεώστει ἢ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Γαλλίαν ἢ τοὐλάστον νὰ φυλάξῃ τὴν ἐπικράτειάν της κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Ἐπειδὴ δὲν τὸ ἔκαμε, θέλει κρατήσειν αὐτὸς ὅσα ὁ ἐχθρὸς ἠδύνατο νὰ ἐπάρῃ διὰ τῶν ὅπλων.“ Τώρα τελευταῖον ἔκαμαν κάποιαν πολεμικὴν ἑτοιμασίαν. Μόλις ὅμως κατὰ τὸν Αὔγουστον 1796 εἶχε στρέψειν ἡ τύχη τὰ νῶτα εἰς τοὺς Γάλλους, ὅταν ἐμβῆκεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Βούρμσερος, καὶ οἱ Βενετοὶ ἐπαραίτησαν πάλιν τὰ ὅπλα. Μὲ τὰς πολεμικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας εἶχε συνάξειν ὁ Ποδεστὴς τοῦ Βεργάμου Ὀττολίνιος, εἷς ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι ἔδειξαν ζῆλον καὶ ἐπιτηδειότητα, ἠδύναντο τότε νὰ ἑνωθοῦν οἱ Αὐστριακοὶ, καὶ νὰ δώσουν τέλος εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν Γάλλων, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῆς ξηρᾶς ἦσαν παρωργισμένοι κατὰ τῶν Γάλλων δι' ὅσα ἐκακοπάθουν ἀπ' αὐτοὺς, καὶ ὁ Ὀττολίνιος μόνον εἶχε τριάκοντα χιλιάδας στρατιώτας εἰς τὸ Βέργαμον. Δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας τῆς ξηρᾶς κάποια φιλοπατρία. Ἡ κλίσις πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα ἐπεκράτει, καὶ τὴν ηὔξησεν ἡ κακουχία, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμαζεν ἡ ἀπελεύθερος Ἰταλία. Ἀλλ' ὁ ἁρμόδιος καιρὸς ἐχάθη δι' ἀνεπιτηδειότητα ἢ δειλίαν. Οὐδὲ τὴν συμμαχίαν, τὴν ὁποίαν πολλάκις ἐπρόβαλεν ὁ Βοναπάρτης, δὲν ἐδέχθη ἡ Γερουσία. Ἐπλήρωσαν εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦτον πολὺ ἀργύριον, διὰ νὰ μείνῃ εἰς τὸ σύστημα τῆς ἀοπλίας, μ' ὅλον ὅτι πανταχόθεν, καὶ ἀπὸ τὸ Μαδρίτιον καὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐσυμβουλεύετο νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὸν ὀλέθριον τοῦτον δρόμον. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης δὲν ἐπιστεύετο εἰς τὴν παραφροσύνην ταύτην. Ἐγνώρισε τὰ διαφορετι-

κὰ φρονήματα τοῦ Ὀττολονίου καί τινων ἄλλων· ἐγνώριζε τὸν ἐπικρατοῦντα εἰς τὰς ἐπαρχίας βρασμὸν κατὰ τῶν Γάλλων, καὶ διὰ τοῦτο ἔκρινεν ἀναγκαῖον πρὶν ἐκστρατεύσῃ εἰς τὰ ἐντὸς τῆς Αὐστρίας νὰ χαλινώσῃ τὴν Γερουσίαν μὲ τρομακτικόν τι μέσον. Μὲ τοῦτον τὸν σκοπὸν ἐνεθάῤῥυνε τοὺς εἰς τὰς πόλεις ἐπαναστατικοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἐσχημάτισεν εἰς ἑταιρείας, καὶ ἐσύναψε μετ' αὐτῶν τὴν συναρχίαν τοῦ Μεδιολάνου. Ὡς φαίνεται ἐφρόντιζε προσωρινῶς τὰ κρατῇ εἰς στενοχωρίαν τοὺς ἀνοήτους ἄρχοντας τῆς Βενετίας, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐξ αἰτίας τῶν δευτέρων ὀργάνων καὶ μάλιστα Λανδριῶ τινὸς, τὸν ὁποῖον ἀπηρνήθη ἔπειτα ὁ Βοναπάρτης, ἔφθασε πρόωρα εἰς τὴν ἔκρηξιν, καὶ ἔλαβε πάντη ἀπροσδόκητον δρόμον. Ἐπειδὴ οἱ ἐπαναστατικοὶ ἐπίασαν τὰ ὅπλα, ἀπεστάτησαν ἀπὸ τὴν παλαιὰν κυβέρνησιν, καὶ οἱ ἐντὸς τῶν Ἄλπεων δημοκρατικοὶ τοὺς ὑπεσχέθησαν ἀδελφότητα καὶ βοήθειαν. μέρος ἄλλο πολυαριθμότερον ἐνηγκαλίσθη τὴν ἀρχαίαν πολιτείαν καὶ ὡπλίσθη κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὅλη ἡ χώρα ἐκινήθη, καὶ ὅταν ὁ Λαουδόνιος ἤρχετο νικηφόρος ἀπὸ τὸ Τερίολον, καὶ ἠκούσθη ὅτι ὁ Βοναπάρτης κατεπνίγη εἰς τὰ ὄρη τῆς Καρινθίας, καὶ ὁ Θυγούτιος ἐχάριζε δαψιλῶς ὑποσχέσεις, ἦτο ἀκράτητος πλέον ἡ τοῦ λαοῦ μανία. Τὴν 17 Ἀπριλίου (τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Πάσχα) ἐπανέστη ἡ Βερώνα. Μὲ ἤχους τῶν καμπανῶν ἐσκοτώθησαν ὅλοι οἱ εἰς τὴν πόλιν Γάλλοι, καὶ αὐτοὶ οἱ κειτόμενοι εἰς τὰ νοσοκομεῖα, καὶ ἡ φρουρὰ ἐπολεμήθη σφοδρῶς, ἐὰν καὶ ματαίως, εἰς τὸ φρούριον. Ἡ φήμη τοῦ Βερωνικοῦ Πάσχα ἠχολόγησε πανταχοῦ ὡς δεύτερος Σικελικὸς ἑσπερινὸς καὶ ἠρέθισε πολλὰς ἄλλας χώρας εἰς μίμησιν. Τώρα ἐνόμισεν ἡ Γερουσία, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ πολεμήσῃ ἀσφαλῶς τὴν Γαλλίαν· ἀλλὰ μόλις ἔστειλε τοὺς Σκλαβούνους της εἰς τὴν Βερώναν, μόλις τὸ φρούριον ἅγ. Ἀνδρέας ἐπυροβόλησε καὶ ἐσκότωσε

ναύκληρον πλοίου Γαλλικοῦ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κινηθέντος εἰς Λιδὸν, ὅταν ἔφθασεν ἡ τρομερὰ ἀγγελία τῆς ἐν Λεόβῃ συνθήκης, οἱ Τεριόλιοι ὑπέστρεψαν, καὶ ἡ λαγοκάρδιος Γερουσία ἴδεν ὅτι παρεδίδετο δωρεὰν εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ φοβεροῦ στρατηγοῦ. Τρομερὰ ἦτο ἡ ὑποδοχὴ, τὴν ὁποίαν ἔλαβαν οἱ πρέσβεις τῆς εἰρήνης πρὸς αὐτὸν πρὶν φθάσῃ εἰς Βερώναν, εἰς τὴν Γοριτίαν· „Θέλω κρημνίσειν τοὺς μολυβδοσκεπάστους θόλους σας, εἶπε πρὸς αὐτούς· δὲν θέλω πλέον Γερουσίαν, δὲν θέλω νὰ ἔχω ἱεροκρισίαν, οὐδὲ κάμμίαν ἄλλην βαρβαρότητα τῶν παλαιῶν χρόνων. Θέλω ἐλθεῖν ὡς νέος Ἀττίλας εἰς τὴν Βενετίαν, καὶ ἡ σαπημένη κυβέρνησίς σας οὔτε δύναται οὔτε συγχωρεῖται νὰ ὑπάρχῃ πλέον.“ Καὶ ὅμως δὲν ἤξευραν ἀκόμη τότε τὸ δεινότατον. Χωρὶς νέων διαταγῶν τῆς Βενετίας δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ παρουσιασθῶσιν ἔμπροσθέν του, καὶ ἀνεχώρησαν ἔντρομοι.

Ὁ Βοναπάρτης συμφωνήσας μὲ τὴν Αὐστρίαν περὶ τῆς διανομῆς τῆς Βενετίας ἤθελε τώρα πόλεμον, καὶ ἤθελε τὸν κάμειν καὶ χωρὶς ἐκείνην τὴν δημεγερσίαν. Ἀλλ' ἡ δημοκρατία, ὀλίγον θάῤῥος ἂν εἶχε, ἠδύνατο νὰ σωθῇ ἢ νὰ πέσῃ κἂν ἐντίμως καὶ ὄχι ἐφυβρίστως. Εἶχε 14,000 πεζικοῦ στρατεύματος, διακόσια κάτεργα ὡπλισμένα μὲ ὀκτακόσια κανόνια· ἡ πόλις εἶχε τροφὰς καὶ πότιμον νερὸν διὰ πολλοὺς μῆνας· τὰ νησίδια ἦσαν ὠχυρωμένα μὲ πολλὰς κανονιαστασίας· καὶ τὸ κυριώτερον, ὁ ἐχθρὸς μὴ ἔχων καράβια δὲν ἠδύνατο νὰ δοκιμάσῃ προσβολὴν ἐναντίον της. Ἀλλ' ἀπ' ὅλα ταῦτα τὰ βοηθήματα ἔλειπε τὸ ὄργανον τῆς χρήσεώς των — ἡ καρδία. Ἐνῷ ὀλίγοι θαῤῥαλέοι ἐκινοῦντο καὶ ἡτοίμαζαν ἀντίστασιν, ἐκρέματο ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Γερουσιαστῶν τὸ τρομερὸν φάντασμα τῆς Γαλλικῆς ἀποβάσεως καὶ τῆς γενικῆς σφαγῆς. Ὁ Δοὺξ αὐτὸς (ὠνομάζετο Λοδοβῖκος Μανίνιος) ἐθρήνει εἰς τὰ συμβούλια συλλογιζόμενος, ὅτι οὐδὲ τὴν νύκτα θέλει εὑρίσκειν ἀσφάλειαν εἰς τὴν κλίνην του.

Κατὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην ἐστάλθησαν νέοι πρέσβεις εἰρήνης εἰς τὸν Βοναπάρτην, ὅςτις τότε ἐκαταδέχθη τελευταῖον νὰ κάμῃ ἑξαήμερον ἀνακωχὴν μὲ τὰς σκληρὰς συνθήκας, νὰ καθαιρεθῇ ἡ ἀριστοκρατικὴ πολιτεία, νὰ κριθοῦν οἱ φιλοπόλεμοι καὶ οἱ ὑπακούσαντές τους ὡς κακοῦργοι, καὶ νὰ ἀπολυθῶσι τὰ Σκλαβονικὰ στρατεύματα. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ κατεστάθη τὸ Γαλλικὸν στράτευμα παρὰ τὰ νησίδια ἀσφαλῶς, καὶ οἱ πρέσβεις τῆς Γερουσίας ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Γαλλικοῦ πρέσβεως Λαλλεμάνου ἠκολούθησαν τὸν στρατηγὸν εἰς τὸ Μεδιόλανον διὰ νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ τῆς τακτικῆς συγχωρήσεως τῆς Βενετίας. Εἰς τὰ προειρημένα ἄρθρα προσετέθη πληρωμὴ ἓξ μιλιονίων φράγκων, καὶ παράδοσις πλήθους τινὸς καραβίων, εἰκόνων καὶ χειρογράφων. Γαλλικὴ μερὶς στρατιωτῶν ἦτο νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν πόλιν, ὅπου νὰ φυλάττῃ τὴν ἡσυχίαν ἕως νὰ κατασταθῇ ἡ νέα δημοκρατικὴ πολιτεία.

Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ συνθήκη ἤθελεν εἶσθαι ἀκόμη πολλὰ ἔντιμος ἔκβασις διὰ τοὺς ἐκνευρισμένους ἐγγόνους μεγάλων προπατόρων. Ἀνῷ ἐσυμφωνεῖτο αὕτη εἰς Μεδιόλανον, οἱ δημοκρατικοὶ τῆς Βενετίας συμβουλευθέντες μυστικῶς ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην καὶ τολμηροὶ γενόμενοι ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Σκλαβόνων ἐσυνάχθησαν καὶ προεδρεύοντος τοῦ Σηκρεταρίου τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας Βιλλεβάστου ἐσύνθεσαν γράμμα διευθυνόμενον εἰς τὴν Γερουσίαν, τὸ ὁποῖον ἐπρόσταζε ταχίστην αὐτῆς παραίτησιν, καθίδρυσιν προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ πρόσκλησιν τῶν Γάλλων. Καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἄτακτον, ἀπὸ δευτερεύοντα ὑπουργὸν χωρὶς προσταγὴν καὶ χωρὶς πληρεξουσιότητα συντεθεῖσαν ἐπιστολὴν ἐκήρυξεν ἡ κυβέρνησις, ὅτι διαλύεται, καὶ κατὰ τὴν θέλησιν τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας ἀφίνει εἰς τὸν λαὸν νὰ ἐκλέξῃ νέους ἄρχοντάς του. Ἦτο 12 Μαΐου 1797, ὅταν τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα τῆς Βενετικῆς ἀριστοκρατίας ἐκ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων θαυμαζόμενον ὡς

ἀκλόνητον ἔργον τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, ἐκρημνίσθη καὶ ἐσυντρίφθη μὲ ἓν φύλλον ἑνὸς Γαλλικοῦ γραμματέως.

Πλῆθος λαοῦ ἐσυνάχθη εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ ἐπρόσμενε τὴν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ κάμῃ ἡ Γερουσία. Εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου τῆς πολιτείας ἐζωντάνευσεν εἰς τὸν πολὺν ὅμιλον τὸ ὑπὲρ τῆς πατρίδος αἴσθημα, τὸ ὁποῖον διεγείρεται εἰς τὴν κατωτάτην κλᾶσιν, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ἀχρεία ἡ πολίτευσις. Ὅταν λοιπὸν οἱ Γερουσιασταὶ, πολλοὶ μὲ δάκρυα, ὑπάγοντες εἰς τοὺς οἴκους των ἐπανελάμβαναν λυγκιάζοντες τὰς λέξεις: „Δὲν ὑπάρχει πλέον Βενετία! δὲν ὑπάρχει πλέον ἅγιος Μάρκος! — Ὅταν οἱ δημοκρατικοὶ τῆς νέας ἐλευθερίας φωνάζοντες: Ζήτω! ἔστησαν τὴν τρίχροον σημαίαν ἐπάνω εἰς τὸν ἅγ. Μάρκον, ἐκατήντησεν ὁ λαὸς εἰς μανίαν, καὶ μὲ κραυγάς: „Ζήτω ὁ ἅγ. Μάρκος!“ ἐχύθη ἐπάνω εἰς τοὺς νεωτεριστάς. Ταχέως οὗτοι ἐσκορπίσθησαν, οἱ ἀρχηγοί των ἐκρύφθησαν, αἱ χιλιάδες, μὲ τὰς ὁποίας ἐτρομάχθη ἡ Γερουσία, ἐπροσφέρθησαν ὡς οὐδαμινὸν ἀλαζόνευμα. Μὲ ἀδιακόπους φωνὰς περὶ τῆς δημοκρατίας περιεφέρθη ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγ. Μάρκου, ἐστήθη ἐκ νέου ἡ σημαία του, καὶ οἱ οἶκοι τῶν πολεμίων του ἐκρημνίσθησαν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἔμεινε τελευταῖον ἄσκοπος ἡ ἀγρία κίνησις, ἐπειδὴ ἔλειπαν ὁδηγοὶ νὰ τοὺς διευθύνωσι πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ἠδύναντο νὰ τοὺς κυβερνήσωσιν, ἦσαν ἀκέφαλοι καὶ ἀνόητοι, καὶ εἶχαν ἀνίσχυρον ἐπιθυμίαν, ἀλλ' ὄχι γενναιότητα νὰ παλαίσωσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Οἱ κατὰ ταύτας τὰς περιστάσεις συναχθέντες ἄρχοντες δὲν εἶχαν ἄλλο σπουδαιότερον νὰ κάμουν, εἰμὴ νὰ φέρωσι παρευθὺς τοὺς Γάλλους διὰ νὰ ἀσφαλίσωσι ζωὴν καὶ περιουσίαν. Τὴν 16 Μαΐου εἰσῆλθαν καὶ εὐθὺς ἐκυρίευσαν ὅλα τὰ ἀρχαῖα τῆς δόξης τοῦ λέοντος τοῦ ἁγ. Μάρκου, ὅσα εὕρηκαν εἰς τὰς ὁπλοθήκας καὶ εἰς τὰ ναυπηγεῖα. Κατὰ τὴν αὐ-

τὴν ἡμέραν ἔκλεισε καὶ ὁ Βοναπάρτης εἰς Μεδιόλανον εἰρήνην μὲ τοὺς πληρεξουσίους τῆς πολιτείας, ἥτις ἠσφάλιζεν εἰς τὴν δημοκρατίαν διάρκειαν μὲ ἀλλαγὴν τῆς μορφῆς καὶ μὲ πλήρωσιν ὅλων τῶν καθηκόντων Γαλλικῶν συμμάχων. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης, ὅστις ἐνῷ ὑπέγραφε τὴν εἰρήνην ἤξευρε τί ἐγίνετο εἰς τὴν Βενετίαν, μαθὼν ἔπειτα τὸ τέλος, δὲν ἠθέλησε νὰ κυρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του προφασιζόμενος, ὅτι ἡ πολιτεία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυμφώνησεν, ἔπαυσε καὶ ὅτι μὲ τὴν ὕπαρξιν τοῦ δόντος τὴν ἐξουσίαν ἐσβέσθη 'μαζὴ καὶ ἡ δύναμις τοῦ πληρεξουσίου. Ἐβάλθη ἤδη ἡ Βενετία ὡς λάφυρον ἔμπροσθεν νὰ διαμοιρασθῇ μὲ τὴν Αὐστρίαν, καὶ τὴν 26 Μαΐου ἔγραφεν ὁ Βοναπάρτης εἰς τὸ Διευθυντήριον: „Ἡ Βενετία παρακμάζουσα ἤδη ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ ἀπὸ τῆς γενέσεως τῆς Τεργέστης καὶ τοῦ Ἀγκῶνος, δὲν δύναται πλέον νὰ ἀντισταθῇ εἰς ὅσα περὶ αὐτῆς ἀπεφασίσαμεν. Λαμβάνομεν τὰ καράβια, ἀδειάζομεν τὸν ναύσταθμον, σηκόνομεν τὰ κανόνια, ἀφανίζομεν τὴν τράπεζαν, κρατοῦμεν τὴν Κέρκυραν καὶ τὸν Ἀγκῶνα, καὶ τὴν ἀφίνομεν εἰς ἐκεῖνον, μὲ τὸν ὁποῖον μοιραζόμεθα τὴν ξηράν της. Ἐάν τις φοβῆται μήπως ἡ Αὐστρία γείνῃ μὲ τοῦτο θαλασσινὴ δύναμις, λησμονεῖ, ὅτι πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πολλὰ ἔτη, ὅτι θέλει δαπανήσειν πολλὰ, καὶ ὅτι δὲν θέλει ἀναβῆν τὸν τρίτον βαθμὸν, καὶ ὅτι ἐπ' ἀληθείας θέλει μικρύνειν μὲ τοῦτο τὴν δύναμίν της *).

Οὕτως ἐτελείωσε μετὰ διάρκειαν χιλίων τριακοσίων πεντήκοντα ἐτῶν ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν πολιτειῶν τῆς νεωτέρας Εὐρώπης, ἡ μόνη, ἥτις ἐκ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως τοῦ κόσμου ἔζησεν εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πτώσεώς της ἀφῆκεν εἰς τοὺς κληρονόμους της τὸ μέγα μάθημα, ὅτι ἀπόλυτος ἀργία εἶναι ἀντίθεσις δυστυχεστέρα τῆς ταραχῆς, καὶ ὅτι

*) Correspondance inedite. Tom. III. p. 5.

πνευματικὴ γύμνασις καὶ δημόσια φρονήματα καὶ βαθμός τις πολιτικῆς ζωῆς πρέπει νὰ συντηρῶνται εἰς τοὺς λαοὺς, ἐὰν δὲν μέλλουν νὰ χαυνωθῶσι, καὶ νὰ χάσωσιν ἐπονειδίστως τὴν ἐλευθερίαν των.

40. Ἡ ἐν Κάμπῳ Φορμίῳ εἰρήνη. (1797.)

Ἓξ μῆνας μετὰ τὴν ἐν Λεόβῃ συνθήκην ἐκλείσθη ἡ τελεία εἰρήνη μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Γαλλίας εἰς τὸ παλάτιον τοῦ χωρίου Κάμπου Φορμίου πλησίον Ὑτίνου πόλεως τοῦ Φριουλίου ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην, τὸν Κόμητα Κοβένσελον, τὸν στρατηγὸν Μηρφέλδιον καὶ τὸν Μαρκέσιον Δεγάλλον, τὴν 17 Ὀκτωβρίαν 1797. Ὁ Αὐτοκράτωρ παρέδωκε τὸ Βέλγιον εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ τὴν Λομβαρδίαν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων καθιδρυθεῖσαν Ἐντὸς Ἄλπεων δημοκρατίαν· ἀντὶ δὲ τούτων ἔλαβε τὴν Βενετικὴν χώραν μετὰ τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς Δαλματίας. Ἡ Βριξία καὶ τὸ Βέργαμον ἐδόθησαν εἰς τὴν Ἐντὸς Ἄλπεων δημοκρατίαν· αἱ Ἰόνιοι νῆσοι εἰς τὴν Γαλλίαν. Περὶ τῆς εἰρήνης τῆς Γερμανίας ἔμελλε νὰ γείνῃ σύνοδος εἰς Ῥαστάδιον· ἀλλ' ἡ ὁλοκληρία τῆς αὐτοκρατορίας διὰ δεκατασσάρων μυστικῶν ἄρθρων, τὰ ὁποῖα ἐδέχθη ὁ Αὐτοκράτωρ, δὲν ἔμεινεν ἀπαράβατος. Ἐνῷ εἰς αὐτὰ ἐγνώριζε τὸν Ῥῆνον σύνορον τῆς Γαλλίας, ὑπέσχετο εἰς τὴν δημοκρατίαν τὰς ὑπουργίας του νὰ καταπείσῃ τὴν Γερμανίαν εἰς παραχώρησιν ὅλων τῶν ἐπέκεινα τόπων, καὶ νὰ μὴ τὴν βοηθήσῃ, ἐὰν δὲν ἔστεργε τὴν παραχώρησιν ταύτην. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὑπεσχέθη ἡ Γαλλία τὰς ὑπουργίας της διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τὸ Σαλισβοῦργον, καὶ τὴν μεταξὺ τούτου καὶ Ἔννου καὶ Σάλσα καὶ Τεριόλου κειμένην Βαυαρικὴν χώραν. Τοῦτο καὶ τὸ ζον μυστικὸν ἄρθρον: ,,Ἐὰν μία τῶν δύω δυνάμεων τῆς προκειμένης εἰρηνοποιΐας ἀποκτήσῃ τόπους εἰς τὴν Γερμανίαν, ἡ ἄλλη νὰ λάβῃ ἴσην χώραν πρὸς

ἐξισασμὸν!“ καὶ τὸ ηον „ὅτι ὁ κληρονομικὸς Κυβερνήτωρ τῆς Ὀλλανδίας καὶ οἱ ἄλλοι Ἡγεμόνες τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου νὰ ἀποζημιωθῶσιν εἰς τὴν δεξιὰν“, περιεῖχαν τὰ δόγματα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔμελλαν νὰ κυβερνῶνται τὰ πράγματα τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Εὐρώπης διὰ πολλῶν ἐφεξῆς δεκαετηρίδων. Τὸ δίκαιον καὶ ἡ ἰδιοκτησία τῶν ἀσθενεστέρων ἐθεωρήθη ὡς μηδὲν, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἀναπληρωθῇ ζημία ἢ νὰ γείνῃ κέρδος. Βέβαια ἡ Αὐστρία πολλὴν καιρὸν ἀντεπάλαισε κατὰ τούτων τῶν δογμάτων, καὶ κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς των εἰς τὴν Γερμανίαν (ἐπειδὴ διὰ τὴν Βενετίαν κἀνεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῇ). Βέβαια ἐφανέρωσε καὶ μετὰ τὴν διαπραγμάτευσιν ταύτην πολλαπλῶς τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασεν ἐμβᾶσα εἰς τοῦτον τὸν δρόμον. Ἀλλὰ πόλεμον δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κάμῃ μόνη κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἡ Γαλλία ἀπήλαυσε τὸν σκοπόν της νὰ θανατώσῃ τὰ ἀπομενάδια τῆς ἐμπιστοσύνης μεταξὺ τῶν Γερμανικῶν πολιτειῶν, καὶ νὰ ῥήξῃ τοὺς δεσμούς, μὲ τοὺς ὁποίους ἦσαν δεμέναι μὲ τὸν φυσικὸν ὑπερασπιστὴν καὶ Αὐτοκράτορά των. Πρῶτοι οἱ προθυμότατοι βοηθοὶ τῆς Γερμανίας ἐμοιράσθησαν κατὰ τὰ εἰρημένα δόγματα*). Εἰς τὸ στῆθος τῆς Βαυαρίας ἐπήχθη ἐπικίνδυνον ἀκάνθιον ἀθυμίας· διότι, ἐὰν καὶ πολλὰ ὀλίγη βοήθεια ἔγεινεν ἐκ ταύτης ἐπὶ τοῦ Ἐκλέκτορος Καρόλου Θεοδώρου εἰς τὸ κοινόν, μὲ ὅλα ταῦτα ἐπὶ τοῦ πολέμου ἐπροσφέρθησαν πολλαὶ θυσίαι καὶ ἀπ' αὐτήν· καὶ τώρα ἀντὶ τούτων ἔμελλε μέρος αὐτῆς ὄχι εὐκαταφρόνητον νὰ πλουτίσῃ τὸν ὀλίγον φιλικῶς διατεθειμένον γείτονά της. Καὶ ἡ μεταξὺ δὲ Προυσίας καὶ Αὐστρίας σχέσις δὲν ἔμεινεν ἀπαρατήρητος ἀπὸ τὸν ὀξυδερκῆ Μακκιαβελισμὸν τοῦ Βοναπάρτου. Εἰς τὸ

*) Εἰς τὸν κατάλογον τῶν Γερμανικῶν κλάσεων, αἱ ὁποῖαι ἢ ἠρίθμησαν ἐντελῶς, ἢ κατὰ μέρος ἢ οὐδόλως τοὺς δεκαπέντε Ῥωμαϊκοὺς μῆνας, κεῖται μεταξὺ τῶν πρώτων (μετὰ τὸ ἐκλεκτοράτον τῆς Σαξονίας καὶ Βρουνσουΐκου) τὸ Σαλισβοῦργον, Hâberlius Staatsarchiv I. S. 32.

9ον ἄρθρον ἐστερεόνετο, ὅτι εἰς τὰ προκείμενα ἔργα τῆς ἀποζημιώσεως ἡ Προυσία, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπιπταν πάλιν (κατὰ μίαν ὁριστικὴν γραμμὴν τῆς Γαλλίας περιεχομένην εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον) τὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Ῥήνου ὄχθης κτήματά της, τὰ ὁποῖα ἐκράτει ἀκόμη ἡ Γαλλία κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Βασιλείας, δὲν συγχωρεῖται νὰ κάμῃ νέας ἀποκτήσεις. Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος ἔπρεπε τόσον περισσότερον νὰ παραβιασθῇ, ὅσον εὐκολώτερον ἐλογαριάζετο, ὅτι ἡ Αὐστρία, ὡς πρὸς τὰς μακρυνὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας παρεχώρησεν, διὰ τῶν νεοκτήτων εἶχε κέρδος ἑκατὸν χιλιάδων ὑπηκόων. Οἱ δυνάσται τῶν Παρισίων οὔτε εἰς αὐτὸ τὸ ἄρθρον οὔτε εἰς τὰ ἄλλα διδόμενα πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα κέρδη ἦσαν εὐχαριστημένοι.

Εἰς τὰς Αὐτοκρατορικὰς ἐπιστολάς, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς τὸ Συνέδριον περὶ τῶν ἐν Λεόβῃ καὶ Κάμπῳ Φορμίῳ συνθηκῶν, ἐλέχθη πολλάκις ἡ ὁλοκληρία τῆς αὐτοκρατορίας ὡς μόνιμος βάσις τῆς προκειμένης διαπραγματεύσεως τῆς εἰρήνης τῆς Γερμανίας. Διὰ τοῦτο ὅταν οἱ πρέσβεις τῶν πολιτειῶν ἐσυνάχθησαν τὸν Νοέμβ. 1797 εἰς Ῥαστάδιον, οἱ περισσότεροι ἐνόμιζαν, ὅτι ἡ Αὐτοκρατορία παρεκτὸς τοῦ Βελγίου καὶ τοῦ Λεοδίου ἐμπορεῖ νὰ φυλαχθῇ εἰς τὰ παλαιὰ σύνορά της. Ἀλλὰ πάραυτα ἐφάνη, ὅτι ἐκ μέρους τοῦ Αὐτοκράτορος ἡ λέξις Ὁλοκληρία δὲν ἐνοεῖτο ἀντὶ συντήρησις τῶν χωρῶν της, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Συντήρησις τῶν μέχρι τοῦδε ὑπαρχόντων πολιτικῶν σωμάτων· διότι κατὰ μυστικὰς συμφωνίας ἀδείασαν οἱ Αὐστριακοὶ ὅλους τοὺς παρὰ τὸν Ῥῆνον τόπους, καθὼς καὶ τὴν Σοηβίαν καὶ Φραγκίαν, καὶ μετὰ τοῦτο οἱ Γάλλοι, ἐὰν καὶ ἦτο ἀνακωχὴ ὅπλων, ἔφθασαν ἔμπροσθεν τῆς Μογοντίας καὶ εἰς τοὺς Γερμανοὺς δὲν ἔμεινεν ὑπόλοιπον ἄλλο εἰμὴ τὴν 31 Δεκεμ. 1797 νὰ παραδώσουν εἰς αὐτοὺς τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Γερμανίας, τὸ ὁποῖον πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εἶχαν ἐξανακυριεύσειν μετὰ πολλῶν κόπων.

Εἰς δὲ τὴν Βενετίαν, ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ἐμβῶσιν οἱ νέοι κτήτορές της Αὐστριακοὶ, εἶχε στήσειν μὲ λαμπρὰν πομπὴν τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας ὁ Κυβερνήτωρ Βαραγουάϊος Ἰλλιέριος, καὶ ὁ Βοναπάρτης ἔστειλε τὴν γυναῖκα του Ἰωσηφίναν διὰ νὰ λάβῃ μεγαλοπρεπεῖς προσκυνήσεις καὶ πολύτιμα δῶρα. Καταλαμβάνεται εὐκόλως, ὅτι ἡ δημοκρατικὴ φατρία, ἥτις ἐκρήμνισε τὴν παλαιὰν ἀριστοκρατίαν, μαθοῦσα, ὅτι ὁ προστάτης της τοὺς παραδίδει εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐκτυπήθη ὡς ἀπὸ κεραυνόν. Πάραυτα ἤρχισαν νὰ κακολογοῦν τὸν αἴτιον ταύτης τῆς δυστυχίας. Ὁ Βιλλεβάστος ὅμως, τὸ ἀπατημένον ὄργανον ξένης δολιότητος καὶ ἰδίας του ἀφροσύνης, μὲ ἐπιστολὴν γεμάτην παῤῥησίας ἐπρόβαλεν εἰς αὐτὸν τὴν κατὰ τῶν Βενετῶν γενομένην αἰσχρὰν ἀδικίαν· ὁ δὲ Βοναπάρτης τοῦ ἀπεκρίθη: „Πρέπει νὰ γείνῃ φροντὶς, ἐκ τῶν πολυτίμων κτημάτων τῆς Βενετίας νὰ ληφθοῦν ὅσον ἐνδέχεται πολλὰ διὰ τὴν Γαλλίαν, καὶ νὰ ἀφεθοῦν ὅσον εἶναι δυνατὸν ὀλίγα εἰς τὴν Αὐστρίαν. Οἱ δημοκρατικοὶ ἂς μεταναστεύσουν εἰς τὴν Ἐντὸς Ἄλπεων πολιτείαν, ὅπου τοὺς δίδεται τὸ τοῦ πολίτου δίκαιον. Ἐὰν δὲν εὐχαριστῶνται μὲ τοῦτο, ἂς κάμωσιν ὅ,τι θέλουσιν. Τοὺς ἐκλαμβάνει δειλὰ ἀνθρωπάρια, τὰ ὁποῖα δὲν ἤξευραν εἰμὴ νὰ παρακαλῶσιν. Ἡ Γαλλία εἶναι ἀνεύθυνος καὶ ἀνυπόχρεως πρὸς τὴν Βενετίαν. Δὲν τὴν παραχωρεῖ εἰς κἀνένα, ἐπειδὴ εἶναι ἀντίθετον τῶν δογμάτων της νὰ παραχωρῇ λαούς. Ἀφοῦ ἀναχωρήσουν τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα, εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀρχόντων της νὰ μεταχειρισθῶσιν ὅποια μέτρα θελήσωσιν.“ Ὁ παμπόνηρος ἐπρόσταξεν εἰς τὸν μεταξὺ καιρὸν νὰ ἁρπάσουν τὰ πολεμικὰ ἐφόδιά των, καὶ νὰ μεταφέρουν εἰς Κέρκυραν τὰ καράβιά των· οἱ δυστυχεῖς ἐθάῤῥησαν τελευταῖον νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ ἔστειλαν πρέσβεις εἰς Παρισίους καὶ εἰς Μεδιόλανον ζητοῦντες τὴν ἄδειαν νὰ ὁπλισθῶσι παρούσης ἀκόμη τῆς Γαλλικῆς φρουρᾶς.

Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης τοὺς μὲν πρέσβεις ἐφυλάκωσε, τὸν δὲ στρατηγὸν Σερουριέρον ἐδιώρισε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν τελευταίαν πληγὴν εἰς τὴν Βενετίαν. Οὗτος ἀδείασεν ἐντελῶς τὸν ναύσταθμον, ἐπῆρε τὰ εὑρισκόμενα ἀκόμη καράβια, ἢ τὰ κατεβύθισεν εἰς τὴν θάλασσαν, τὰ κτιζόμενα ἐχάλασε, τὸν περίφημον Βουκένταυρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ἔπλεεν ὁ Δοὺξ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως διὰ νὰ νυμφευθῇ τὴν θάλασσαν, ἔκαμε στάκτην· καὶ αὐτὰ τὰ ἀριστουργήματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμπρυναν τὴν Βενετίαν, ὅσα δὲν ἠδύνατο νὰ σηκώσῃ, ἐσύντριψε καὶ διέφθειρε.. Μὲ τοιαύτην κατάστασιν ἐπαραδόθη ἡ Βενετία εἰς τοὺς Αὐστριακούς.

Οἱ πρωτουργοὶ καὶ ἐπαινέται τῆς μεταπολιτεύσεως ἐζωγράφησαν ποτὲ μὲ μαῦρα χρώματα τὴν φιλοδοξίαν καὶ φιλοδορικτησίαν τῶν αὐλῶν, καὶ ὑπεσχέθησαν εἰς τὰ ἔθνη νομίμην ἀνεξαρτησίαν ἀπ' ἀλλήλων μὲ τελειότητα, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ὠνειρεύθη ἡ παλαιὰ πολιτική. Τώρα ἦλθε καιρὸς, ὁπότε δημοκρατικοὶ πολῖται ἐπρόσταζαν περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν τύχης, καὶ πλέον παρὰ ποτὲ ἡ πολιτικὴ ἐστηρίζετο εἰς τὴν βίαν ἀντὶ τοῦ δικαίου, καὶ τὸ μέγεθος τῶν πολιτειῶν ἐλογαρίαζε μὲ ἀριθμοὺς λαῶν καὶ μιλίων. Διὰ νὰ αὐξήσῃ ἡ μεγάλη Γαλλία μὲ τὸ Βέλγιον καὶ μὲ μέρη τῆς Γερμανίας, ἐχρειάσθη νὰ καταστραφῶσι παμπάλαιοι ἐθνικαὶ σχέσεις, ἡ ἀρχαιοτάτη πολιτεία τῆς Εὐρώπης νὰ γείνῃ ἐπαρχιακὴ πόλις, καὶ νὰ διαλυθῇ ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἥτις κατὰ τοῦ Βοναπάρτου τὴν ὁμολογίαν ὄχι μόνον ἦτο ἀβλαβὴς, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμος γείτων τῆς Γαλλίας *). Οὕτως ἀκόμη τότε ἐκατάλαβαν εὐκρινῶς οἱ συνετοὶ, ὅτι οἱ ἐκ τῆς μεταπολιτεύσεως τῆς Γαλλίας φυτρώσαντες δυνάσται ἐφοβέριζαν ὀλιγώτερον τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐθνῶν

*) Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Γερμανίας, ἔγραφε κατὰ τὴν 26 Μαΐου 1797 πρὸς τὸ Διευθυντήριον, ἔπρεπε νὰ τὴν καθιδρύσωμεν ἐξ ἅπαντος δι' ἡμᾶς. Correspondance inedite de Nap. Bouonap. T. III, p, 5.

παρὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ ἐλευθερίαν τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ἡ σύνεσις ὠφέλει ὀλίγον, καὶ οἱ βασιλεῖς ὑπέκυπταν εἰς τὴν σιδηρᾶν ἀνάγκην προσμένοντες καιροὺς εὐτυχεστέρους.

41. Τὸ Διευθυντήριον.

(1795 καὶ ἐφεξῆς.)

Ἀφοῦ ἐκλείσθη τὸ Συμβατήριον, ἐδεσπόζετο ἡ Γαλλία ἀπὸ πέντε Διευθυντάς, τῶν ὁποίων ἡ πληρεξουσιότης ὡς πρὸς τὴν ἀπόλυτον δύναμιν τῶν αἱρετῶν συστημάτων ἦτο μετρία, καὶ περίπου ἔστεκεν εἰς τὸ μέσον μεταξὺ τῆς παντοδυναμίας ἐκείνων καὶ τῆς ἐλεεινῆς οὐδαμινότητος τοῦ συνταγματικοῦ βασιλέως. Οἱ κατέχοντες τὴν ὕπατον ἐξουσίαν ἦσαν τὰ δύω βουλευτήρια ἢ καμάραι, οἱ πεντακόσιοι νομοδόται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκλέγοντο οἱ πέντε ἄνδρες ὡς ἐκτελεστικοὶ ἄρχοντες, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν οὗτοι πάντοτε ὑπεύθυνοι. Ἀλλ' ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπρόσταζαν τὰ τοῦ πολέμου καὶ τὰ χρηματικά, ἔφθασαν πάραυτα εἰς ἐξουσίαν ὄχι κατωτέραν τῶν ὅσοι μὲ ἄλλα ὀνόματα διεύθυναν τὴν τύχην τῆς Γαλλίας. Ἡ φύσις τῶν σχέσεων μεγάλης ἐπικρατείας καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους ἀπήτουν ἐπιμόνως μεγάλην καὶ ἰσχυράν, ἄνωθεν εἰς τὰ κάτω προσδιορίζουσαν, ὄχι κάτωθεν εἰς τὰ ἄνω προσδιοριζομένην κυβέρνησιν, καὶ τοιαύτη ἐγεννήθη τώρα ἀπὸ τὰ ἀτυχῆ πειράματα τῆς δημοκρατικῆς Γαλλίας. Ἐπειδὴ ὅμως πρὸς τελειοποίησιν τῆς οὐσίας της ἀφ' ἑνὸς μέρους τῆς ἔλειπεν ἡ ἑνότης, καὶ ἀπ' ἄλλου ἡ ἁγιασμένη βάσις καὶ ἡ πραϋντικὴ μορφὴ τῆς βασιλείας, διὰ τοῦτο μετεσχηματίσθη εἰς τυραννικήν τινὰ πολυαρχίαν, ἥτις ἐπροσπάθει νὰ ἀναπληρώσῃ διὰ σκληρότητος, ὅ,τι τῆς ἔλειπεν ἀπὸ τὰ φυσικὰ δίκαια. Καὶ ἡ μὲν δύναμις τῶν πρώην καταφρονουμένων καὶ ἀφρόνως ἀφανισθέντων αἰσθητῶν τύπων παρελήφθη εἰς χρῆσιν, καὶ ἐπενοήθη διὰ τοὺς τοῦ λαοῦ ἀντιπροσώπους εἰς τὰ βουλευτήρια, διὰ τοὺς Διευθυντάς, Λει-

τουργοὺς καὶ ἐπιλοίπους ὑπουργοὺς στολὴ ἀξιωματική, ἀνάμιγμά τι ἐξ Ἰσπανικοῦ, ἀρχαίου Ῥωμαϊκοῦ καὶ Ἀσιανοῦ παραδείγματος· ἀλλ' αἱ πολύτιμοι αὗται στολαί, σύνθετοι παραδόξως ἐκ παρδαλῶν μεταξίων καὶ χρυσίου καὶ πορφύρας, ἀνεκάλουν μᾶλλον εἰκόνα θεατρικῆς παραστάσεως παρὰ ἅγιον σέβας πρὸς τοὺς νομοδότας καὶ ἄρχοντας, καὶ ἔμεινε καὶ μετὰ ταῦτα καθὼς καὶ πρότερον ὁ φόβος μόνος μοχλὸς πολιτείας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέσπασε τὰ φυσικὰ μέσα τῆς ἐξουσίας πολιτικὴ ἄλογος καὶ νομιζομένη φιλοσοφική. Ὅλαι αἱ λαμπραὶ ὑποσχέσεις τῆς ὀνειρώδους ἐλευθερίας ἐκατήντων εἰς μεταβεβλημένα ὀνόματα. Ὅτι κορυφαῖος πάσης συναρχίας δὲν ἦτο πλέον, καθὼς ἄλλοτε λειτουργὸς ὑπεύθυνος εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλ' εἷς ἐκ τῶν Διευθεντῶν μὲ τοὺς ὑποταγεῖς βοηθούς του· ὅτι εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων ἐμβῆκεν ὁ ἐκ Κολμαρίας δικολόγος Ῥεϋβέλιος, ἐνόνων πνεῦμα φιλόδοξον, ἄκαμπτον, μὲ χωριατικὸν τρόπον, ἀντὶ τοῦ κομψοῦ καὶ εὐκάμπτου καὶ φιλοφρονητικοῦ Βεργεννίου, καὶ ἀντεφέρετο περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης μὲ τὸν συνάρχοντά του Καρνόταν· ὅτι εἰς τὰς καθέδρας τῶν Τυργοτίων καὶ Νεκκέρων εἰργάζοντο ἄνθρωποι ὀνομαζόμενοι Ῥαμὲλ καὶ Βενεζὲχ, καὶ δὲν εἶχε πλέον ὁ πατὴρ τοῦ ἔθνους Λοδοβῖκος εἰς Τουϊλερίας, ἀλλ' ὁ χρυσοστόλιστος ἄσωτος Βαῤῥᾶς τὴν αὐλήν του εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Λουξεμβούργου—ὅλα ταῦτα δὲν ὠφέλουν τίποτε τοὺς Γάλλους, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὴν κατάθλιψιν τῶν βαρέων φόρων ἔχαναν τὴν προσωπικήν των ἐλευθερίαν. Αἱ συχνάκις κατηγορηθεῖσαι σκληρότητες τῆς παλαιᾶς διατάξεως ἐφάνησαν τὸ μηδὲν ὡς πρὸς τὴν τυραννίαν τῆς νεωτέρας, τὴν πωλουμένην δικαιοδοσίαν καὶ τὴν ἀγρίαν ἀστυνομίαν. Ὅταν ἡ κυβέρνησις τὴν 17 Φεβρ. 1796 ἐζήτησε κεφάλαιον χρημάτων διὰ τὰ ἔξοδα, ἐφώναξεν ὁ Δυπόντιος Ναμύριος εἰς τὸ βουλευτήριον τῶν γερόντων: Ἂς εὑρεθῇ τοῦτο τὸ κεφάλαιον μὲ τὴν απο-

βολὴν χιλιάδων τινῶν κακουργημάτων, ἑνὸς μιλιονίου παρανομιῶν, καὶ χιλίων μιλιονίων καταχρήσεων. Ἄλογοι καὶ βαρεῖαι διαταγαὶ χωρὶς ἀριθμὸν, βάσανοι εἰς τὰ διαβατήρια, ἔρευναι τῶν οἴκων, αὐτογνωμονικαὶ φυλακώσεις καὶ τιμωρίαι ἀνέδειχναν τὸ Φιλοσοφικο-δημοκρατικὸν πολίτευμα εἰς τὸ ἄνθος του ἀχρειότερον καὶ δουλωτικώτερον παρ' ὅ,τι ἦτο ἡ ἀρχαία Δουλο-μοναρχικὴ πολιτεία εἰς τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης διαφθορᾶς της *). Μόνον μὲ τὸ σαμμάριον τῶν μακρῶν καὶ αὐστηρῶν παραγγελμάτων ἠδύνατό τις νὰ κινηθῇ εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἐλευθερίας· καὶ πόσον ἀργύριον ἐσυγχωρεῖτο νὰ φέρῃ τις μαζή του ἦτο προσδιωρισμένον ἀκριβῶς, καὶ στράτευμα κατασκόπων καὶ καταδοτῶν ἐβάλθη νὰ φανερόνῃ τὰς παραβάσεις, ἢ καὶ νὰ τὰς προπαρασκευάζῃ. Τὴν 14 Ἀπριλ. 1796 ἐκατηγόρει ὁ Ἰωαννότος, ὅτι ἡ δημοκρατία μισθόνει ὑπουργοὺς περισσοτέρους παρ' ὅσους χρειάζονται ὅλαι ὁμοῦ αἱ Εὐρωπαϊκαὶ πολιτεῖαι, καὶ τὴν 7 Ἰουλίου ἀπέδειχνεν ὁ Δεφερμόντιος ὅτι τὰ ἔξοδα τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν εἶναι πολὺ περισσότερα παρὰ τὸ ποσὸν τῶν ἐσόδων τῶν ἐπαρχιῶν. Ποῦποτε ἀλλοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ εὑρεθῇ ἴχνος τῆς παραδεισικῆς μακαριότητος τῆς δημοσίου ἀθωότητος, ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος, περὶ τῶν ὁποίων ὠνειρεύθησαν οἱ Γάλλοι εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, εἰμὴ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς, μὲ τὰς ὁποίας ἐφορτίσθησαν ὅλα τὰ δημόσια οἰκοδομήματα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ τρόμου. Παρίσιοι, ἡ καθέδρα τῆς ἐλευθερίας, ἥτις ἐστηρίζετο εἰς Σπαρτιατικὴν ἀπάρνησιν τῶν ἡδονῶν καὶ Ῥωμαϊκὴν ἀρετὴν, ἦτο πάλιν ἡ παλαιὰ φωλεὰ τῆς ἁμαρτίας, ἢ νὰ ὁμιλήσω γλυκύτερα, τὸ τερπνὸν βουνὸν τῆς Ἀφροδίτης, καθὼς ἦτο καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πολιτικῆς μέθης. Οἱ μαγικοὶ τόνοι, τοὺς ὁποί-

*) Γερμανὸς περιοδευτὴς ἴδεν εἰς Παρισίους Σαβοϊάρδον παῖδα καταδικασθέντα ἓξ ἔτη εἰς τὰ σίδηρα, ἐπειδὴ ἔκλεψεν ἓν κεφάλιον σακχάρου, καὶ ἄλλον τινὰ δώδεκα ἔτη, ἐπειδὴ εἶχε ψευδὲς διαβατήριον. C. M. Arndt's Reise durch Frankreich, B. I. S. 221.

ους κατεσίγασαν εἰς μίαν στιγμὴν οἱ τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου δήμιοι, ἤχουν πάλιν, καὶ ὅλαι αἱ μορφαὶ τῆς ἡδονῆς περιεχόρευαν πανταχοῦ ἐκ νέου. Βέβαια ὁ πλούσιος κόσμος, τοῦ ὁποίου ἡ τρυφὴ καὶ ὑπερηφάνεια ἐπλούτιζε πάλαι πολλοὺς ἐνδεεῖς, ἔγεινεν ἄφαντος, ἀλλ' ἐπῆρε τὸν τόπον του καὶ τὰ ἔργα του ἄλλη κλᾶσις· οἱ ταχέως φουσκωθέντες νεόπλουτοι, τοκογλύφοι, κλέπται τῶν κοινῶν πραγμάτων, οἵτινες ἔχοντες τὰ ὑπουργήματα τῆς ταραχώδους πολιτείας εἰς χεῖρας ἔγειναν πάραυτα μυριόπλουτοι, ἀλλ' ὑπερέβαιναν τόσον τοὺς προκατόχους των εἰς τὴν ἀσωτίαν, ὅσον ἦσαν κατώτεροί των κατὰ τὴν κομψότητα καὶ χάριν καὶ φιλανθρωπίαν. Παράξενον εἶναι, ὅτι εἰς τοὺς ἀνθρώπους τούτους ἐπικρατοῦσα ὁμιλία ἦτο ἡ καταφρόνησις τῆς μεταπολιτεύσεως καὶ τῶν δυναστῶν των· ἀλλ' ἐὰν εἰς τούτους ὑπεφαίνετο κλίσις τις εἰς τὴν παλαιὰν εὐγένειαν, εἰς τοὺς Γερμανους ὅμως, καὶ ὅσοι ἐθαύμαζαν πρότερον τὴν μεταπολίτευσιν, διηγέρθη τώρα γενική τις ἀποστροφὴ καὶ ἀγανάκτησις κατὰ παντὸς, ὅ,τι ὑπεμίμνησκε τὴν μεταπολίτευσιν. Ὁ πολιτικὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ 1789 καὶ 1790 ἔδωκε τόπον εἰς ἀδιαφορίαν τινὰ σύνορον τῆς ἠλιθιότητος. Μὲ ψυχρότητα ἐθεώρει ὁ λαὸς τὰς δημοσίους ἑορτὰς, μὲ τὰς ὁποίας ἐπανηγυρίζοντο αἱ ἐνιαύσιοι ἡμέραι τῆς δημοκρατίας, οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ὅπου ἦσαν τὰ κυριώτερα πρόσωπα ἔντεχνοι ἱππασταί· ἢ ἐγέλα διὰ τὴν θεατρικὴν πομπὴν, ἐὰν Διευθυνταὶ καὶ νομοδόται μεταξὺ Θεῶν τὴν Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης ἤλαυναν εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον, καὶ ἡ ἅμαξα τοῦ Φοίβου περικυκλωμένη ἀπὸ τὰς Ὥρας ἔμενε προσκολλημένη εἰς ἕλη πρὶν φθάσῃ εἰς τὸν ξύλινον ζωδιακὸν κύκλον της· ἢ, ἐὰν εἰς θυσιαστήρια τῆς Ἐλευθερίας ἐτίθετο τὸ ἱερὸν πῦρ τῶν Ἑστιάδων, τὰς ὁποίας ἐλάμβαναν ἀπὸ τὰ πορνοστάσια. „Οἱ Παρίσιοι δὲν εἶναι πλέον, ὅ,τι ἦσαν πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως," ἦτο κοινὸν παράπονον πανταχόθεν. Ὁ κρημνισμὸς τῆς παλαιᾶς τάξεως ἔφθειρε πλῆθος πόρων, εὐτυχί-

ας καὶ εὐπαθείας. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν κρημνιστῶν της ἀπέτυχε τὰς ἐλπίδας τῆς εὐτυχίας καὶ δυνάμεως· καὶ ὅσοι κατὰ τύχην τὰ ἔλαβαν, ὑπερηφανεύοντο διὰ τὴν ἀξιότητά των. Ἀκόμη χειρότερα ἦσαν οἱ τεχνῖται ὑποκάτω εἰς τὰ τρίμματο τῆς πρώην εὐδαιμονίας των. Ἡ τῶν μεγάλων πολυτέλεια, ἥτις ἐσκανδάλιζε καθ᾽ ὑπερβολὴν τὴν σοφίαν τῶν ἐξισωτῶν, ἦτο ἐπ᾽ ἀληθείας πρώτη πηγὴ τῆς πολιτικῆς βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας, καὶ αὐταὶ αἱ λαμπρότητες τῆς κενοδοξίας καὶ ὑπερηφανίας ἐπροξένουν εἰς πολλὰς μυριάδας ἐργασίαν καὶ διατροφήν. Δὲν ἐχρειάζετότις νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Λουγδοῦνον καὶ εἰς τὴν Μασσαλίαν διὰ νὰ πληροφορηθῇ τὸ λεγόμενον: „Εἰς Αὐρέαν, λέγει ἕνας φίλος τῆς μεταπολιτεύσεως Γερμανὸς, ἐπικρατεῖ βδελυρώτατον πνεῦμα. Οἱ πλούσιοι πραγματευταὶ ἔχαιραν κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὴν πτῶσιν τῶν εὐγενῶν διὰ νὰ ἐμβοῦν αὐτοὶ εἰς τὸν τόπον ἐκείνων. Ὅταν ὅμως ἴδαν, ὅτι ἔπασχεν ἡ ἐμπορία, ἤλλαξαν τὴν γνώμην των“ *). Σκληρότατα ἐτιμωρήθη ἡ πόλις τῶν Βερσαλλιῶν διὰ τὴν ἀνοησίαν ἢ παραφροσύνην της, μὲ τὴν ὁποίαν ἔπεσεν εἰς τὴν ζάλην τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐδάνεισεν εἰς τὸν Παρισιανὸν ὄχλον τοὺς βραχίονας τῶν πολιτῶν της διὰ νὰ σύρῃ τὴν αὐλὴν εἰς τὴν φυλακὴν τῶν Τουϊλλεριῶν. Ἡ πόλις αὐτὴ ἔχασε 30,000 κατοίκων, καὶ ἔγεινε πτωχὴ καὶ ἔρημος κώμη. Τὸ παλάτιον καὶ τὰ ὡραῖα οἰκοδομήματα ἠρημώθησαν, ὅπου ἐγέμιζαν τὸν ὁδοιπόρον φρίκην λυπηρὰν αἱ εἰκόνες τῆς κρημνισθείσης λαμπρότητος **). Μόνον μία κλᾶσις, ἡ τῶν χωριατῶν, ὠφελήθη ἀπὸ τὴν μεταπολίτευσιν, καὶ χρηστοὶ ἄνθρωποι, φίλοι της, βλέποντες τὴν μεγάλην δυστυχίαν ἐπαρηγοροῦντο, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῶν

*) Rebmann, die neue Schildwache, Paris 1798. S. 60.

**) Παράβαλε τὰ „Τεμάχια ἐκ τῶν Παρισίων ἐπὶ τοῦ Δ΄ ἔτους τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας“ ὑπὸ Μαϊέρου, συγγραφέως μὴ ἐγκρίνοντος τοὺς νεωτερισμούς. Ἀκόμη βεβαιότεροι μαρτυροῦσι συγγραφεῖς, ὡς ὁ εἰς Παρισίους μετοικήσας φιλοτάραχος Γερμανὸς Ῥεβεμάννος, τὴν ἀξιοθρήνητον τότε κατάστασιν.

κατοίκων ἀνεκουφίσθη τοὐλάχιστον ἀπὸ τὰ πρῶτα δεινά· παρηγορία, ἥτις δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ παρακινήσῃ ἄλλοτε τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀλληλοφαγίαν. Τὰ δεινὰ τῶν χωριατῶν ἐμποροῦν νὰ μετριασθῶσι καὶ μὲ τὸν δρόμον τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς ἐπιεικείας, χωρὶς νὰ ἐπιχείρηται θεραπεία κακοῦ μὲ κάκιστον καὶ ὀλεθριώτατον μέσον.

42. Χρεωκοπία τῆς Γαλλίας. (1796 — 1797).

Ἄμεσα ἀποτελέσματα τῆς μεταπολιτεύσεως ὑπῆρξαν ὁ κλονισμὸς τοῦ χρηματιστικοῦ καὶ ὁ φόβος τῆς τοῦ κοινοῦ χρεωκοπίας. Ἐπὶ τῶν Διευθυντῶν ἡ κατάστασις αὕτη ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα, καὶ ἡ πτῶσις τῶν χαρτίνων νομισμάτων ἔφερε τελευταῖον τὴν χρεωκοπίαν, τὴν ὁποίαν ἐφοβοῦντο ἀπὸ πολλῆς ὅλοι. Τὸ σύστημα τῶν αἱρετῶν Ἀγαθοποιῶν ἀνεπλήρονε τὰς χρείας του μὲ τὰς δημεύσεις, καὶ μάλιστα μὲ τὸ πλῆθος τῶν χαρτίων, τῶν ὁποίων τὴν ὑπόληψιν ἐβάσταζε διὰ τῆς Γυϊλλοτίνης. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς τρομερᾶς ἐξουσίας ἤρχισε πάραυτα νὰ πίπτῃ καὶ ἡ τιμὴ τῶν χαρτίων. Ὅταν ἐμβῆκε τὸ Διευθυντήριον, τὸ ὁποῖον ἐν συγκρίσει ἐκείνης ἔδειχνεν εἰκόνα εὐταξίας, ἡ ἀφοβία ἐξετίμα τὴν ἀξίαν ἀκριβέστερα*), ἔπεσαν ἐντὸς ὀλίγου τὰ χαρτία εἰς τὸ ἑκατοστὸν, καὶ πάραυτα εἰς τὸ χιλιοστὸν μέρος τῆς ὀνοματικῆς ἀξίας των, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ τιμή των δὲν ἀντεσήκονε τὴν δαπάνην τῆς κατασκευῆς των. Ἡ κυβέρνησις φοβερίζομένη μὲ τὸν χαμὸν τῶν ζωϊκῶν τούτων νεύρων της ἐκήρυξεν, ὅτι δὲν κατασκευάζει πλέον χαρτία καὶ ἐχάλασε δημοσίᾳ τὰ ἐργαλεῖα ἐλπίζουσα, ὅτι μὲ τοῦτο θέλει ὑψώσειν πάλιν τὰς δεκαπέντε χιλιάδας μιλιονίων, τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰς χεῖρας της. Ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔχασαν τὰ χαρτία ἀκόμη τὸ ἥμισυ σχεδὸν μέρος τῆς μικρᾶς ἀξίας των**). Τὸ Διευθυντήριον ἐπρόβαλε τώρα νέον εἰ-

*) Κατὰ τὴν ἀγγελίαν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Κάμος τὸν Φεβρουάριον 1796, ἐβάλθησαν τότε εἰς κυκλοφορίαν διὰ 57,000 μιλ. Φράγκων.

**) Ἔχαναν τότε 99⅔ εἰς τὰ ἑκατόν.

δος χαρτίνου νομίσματος, ὀνομαζομένου Μανδάτα ἐγχώριος, καὶ τὴν 18 Μαρτίου 1796 ἐκύρωσε τὸ νομοδοτικὸν σῶμα τὴν κατασκευὴν δύω χιλιάδων τετρακοσίων μιλιονίων. Αἱ Μανδάται αὗται εἶχαν ἐνέχυρον τὰ ἐθνικὰ καὶ τὰ τῶν μεταναστῶν κτήματα, μέρος τῶν ὁποίων ἠδύνατο πάραυτα νὰ ἐξουσιάσῃ ὁ ἔχων Μανδάταν. Βαρεῖαι ποιναὶ ἐβάλθησαν κατὰ τῶν ὅσοι ἤθελαν μικρύνειν τὴν τιμὴν τῶν Μανδατῶν καὶ ὅλαι αἱ πληρωμαὶ, καὶ ὅσαι ῥητῶς ἐσυμφωνήθησαν μὲ νόμισμα μεταλλικὸν, ἐδιωρίσθησαν εἰς Μανδάτας. Τὸ Διευθυντήριον ἐδιέταξε πληρεξουσίους νὰ ἀλλάξωσι μὲ ταύτας ὅσαι ἀργυρικαὶ παρακαταθῆκαι ἦσαν εἰς διάφορα κριτήρια. Καὶ ἔπιπλα δὲ, ἐὰν εὑρίσκοντο ἐκεῖ καὶ ἐχρησίμευαν εἰς τὰ κοινὰ πράγματα τῆς δημοκρατίας, ἠλλάσσοντο μὲ Μανδάτας. Οἱ δανεισταὶ τῆς κυβερνήσεως ἐπληρόνοντο μόνον μὲ παλαιὰ χαρτία, ἢ μὲ Μανδάτας, λογαριαζομένης μιᾶς πρὸς τριάκοντα χαρτίνας λίτρας. Ἡ τοῦ νέου τούτου χαρτίου πρὸς τὸ παλαιὸν ἀναλογία αὕτη ἐπροστάχθη διὰ νόμου· ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν μηνῶν τινῶν ἔχασαν καὶ αἱ Μανδάτα ἐννενήκοντα ἑπτὰ πρὸς τὰ ἑκατὸν, καὶ ἡ κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάξῃ τοὺς νόμους της εἰς τὴν τούτων τιμήν· πρῶτοι οἱ νομοδόται ἐζήτησαν τὸν μισθόν των κατὰ τὴν εἰς τὴν ἀγορὰν τρέχουσαν τιμὴν τῶν Μανδατῶν. Ὅς τις εἶχε νὰ λάβῃ τόκον 3000 λίτρας, ἐλάμβανεν ἑκατὸν Μανδάτας, αἱ ὁποῖαι ἀξίζουσαι τρεῖς λίτρας ἐλογαριάζοντο εἰς τὸν φόρον τῶν ἐπίπλων του, διωρισμένας εἰς ἐνοίκιον 30 λιτρῶν. Ἐάν τις ἔδιδε μετάλλινον νόμισμα 1000 θαλήρων εἰς κοινὴν χορηγίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ λειτουργοὺς τοῦ χρηματικοῦ ἐζήτει ῥητῶς μετάλλινον ἀργύριον, ἐλάμβανε κατὰ τὸν νόμον τῆς 28 Βεντόσου, ἐκείνας τὰς 3000 λίτρας εἰς Μανδάτας, αἵτινες δὲν ἤξιζαν εἰμὴ τρεῖς Λοδοβίκους χρυσοῦ.

Ἡ κυβέρνησις, ἥτις ἐσυγχάρη τὸ ἔθνος μὲ Δήλωσιν, ὅταν ἐξέδωκε τὰς Μανδάτας, ὅτι ἔφθασεν εἰς μέγαν βαθμὸν εὐτυχίας, ἴδε τώρα ὅτι ἐῤῥίφθη εἰς δεινοτά-

την ἀνάγκην μὲ τὸν κρημνισμὸν τοῦ ἀερίου τούτου οἰκοδομήματος. Ἡ ἀπεριόριστος σύγχυσις, τὴν ὁποίαν ἔφερεν ἡ ἀνυποληψία τοῦ νομίσματος εἰς ὅλας τὰς πολιτικὰς σχέσεις, ἡ ὁλοτελὴς πτώχευσις ἀναριθμήτων ἐξαιρέτως ὀρφανῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἀργύριον μετεβάλθη εἰς Μανδάτας, ἡ πεῖνα τῶν δανειστῶν, καὶ τῶν κριτῶν ἢ τοιούτων ὑπουργῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο ἢ δὲν ἤθελαν νὰ ζῶσιν ἐξ ἁρπαγῆς καὶ ἀδικίας· ἐν ἑνὶ λόγῳ ὅλον τὸ φοβερὸν φαινόμενον τῆς κοινῆς χρεωκοπίας ἐπίκραινεν ὀλιγώτερον τοὺς Διευθυντὰς παρὰ τὸ νὰ μὴ δύνανται μὲ Μανδάτας νὰ πληρόνωσι τοὺς μισθοὺς τῶν στρατευμάτων. Οἱ παρὰ τὸν Ῥῆνον στρατοὶ δὲν τὰς ἐδέχοντο, καὶ ὁ τῶν Ἄλπεων ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ μὴ λαμβάνων ἀργύριον. Ἀλλ' ἡ πολεμικὴ τύχη τοὺς ἐσήκωσε ταύτην τὴν φροντίδα. Κατ' ἀρχὰς τοῦ Μαΐου 1796 ἀνήγγειλεν ὁ Βοναπάρτης, ὅτι μὲ τοῦτον τὸν στρατὸν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλειπαν ὅλα, ἐπάτησε τὸ Πειδεμόντιον, ὅτι τὰ ἰσχυρότατα φρούρια τῆς Εὐρώπης τοῦ ἠνοίχθησαν χωρὶς ἀντίστασιν, καὶ ὅτι ἡ Γαλλία εἰς τὸ ἑξῆς ἔχει νὰ μεταχειρίζεται τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἡγεμόνων καὶ τῶν λαῶν τῆς Ἰταλίας. Μὲ τοιοῦτον φρόνημα ἐπεχειρήθη ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1796 ἔτους κατὰ τῆς Γερμανίας, καὶ μὲ ἀκαταπαύστους εἰσπράξεις καὶ λῃστείας ἐφέρθη ἕως τὰς πύλας τοῦ Βιρκεβούργου καὶ τῆς Μυνιχίας. Οἱ Ἡγεμόνες καὶ οἱ λαοὶ ἐπλήρωναν τώρα εἰς τὸν ἐχθρὸν ἑκατονταπλάσια τῶν ὅσα ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσουν πρὸς ἐκδίωξίν του. Καὶ τὴν μὲν Γερμανίαν δὲν εὐτύχησαν τότε νὰ βαστάξωσιν οἱ Γάλλοι, καὶ τὰ μιλιόνια, τὰ ὁποῖα ἐσυμφώνησαν νὰ λάβουν ἀπὸ τὰς Γερμανικὰς πολιτείας μὲ τὰς εἰρήνας τοῦ 1796 ἔτους ἐπληρόνοντο κατὰ μικρόν· ἀλλ' ἡ Ἰταλία ἐδίδεν ἀεννάως πηγὰς ἀργυρίου, τὸ ὁποῖον ἐθεράπευε τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν τῆς Γαλλίας, ἥτις δὲν εἶχε πλέον κἀμμίαν ἰδίαν της πηγὴν πρὸς ἀπάντησιν τῶν ἐξόδων της. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον δὲν ἐχρειάζετο πλέον ἡ κυβέρνησις τὰς Μανδάτας, ἀλλὰ τὰς ἐδιώρισε μόνον εἰς

πληρωμὴν φόρων καὶ εἰς ἀγορὰν ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ τοῦτο μὲ τιμὴν πάντοτε κατωτέραν. Κατὰ τὸ 1797 ἔτος ἤξιζαν χίλιαι λίτραι Μανδατῶν, ἢ τριάκοντα χιλιάδες παλαιῶν χαρτίων, μίαν λίτραν ἀργυρᾶν. Τελευταῖον ἐπροστάχθη τὴν 1 Φεβρουαρίου νὰ παύσουν τὰ χαρτία ταῦτα εἰς πληρωμὰς τῆς πολιτείας. Εἰς μάτην ὕψωσε τὴν φωνήν του ὁ Λαφόντ - Λαδεβὰτ κατὰ τῆς ἀποφάσεως, ἥτις καταπατεῖ ἐφυβρίστως τὴν δημόσιον ἐμπιστοσύνην. „Στοχασθῆτε μόνον, εἶπεν, ὅτι οἱ πιστεύσαντες εἰς τὰ χαρτία τῆς πολιτείας τώρα δὲν ἔχουν εἰμὴ μίαν ἀντὶ τριάκοντα χιλιάδων λιτρῶν. Ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ θέλει ἐπιπλήξειν τὴν Νομοδοσίαν καὶ τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ἐπίτηδες ἐκαταφρόνησε τὴν τιμὴν τῶν Μανδατῶν διὰ νὰ τὰς ἀφανίσῃ. Κανὲν ἔθνος τοῦ κόσμου δὲν ἔκαμε τὴν βδελυρὰν ταύτην ἀτιμίαν!“ Τίποτε ὅμως δὲν ὠφέλησεν ἡ ἀντιλογία αὕτη, καὶ τὰ Γαλλικὰ χάρτινα νομίσματα ἐνεταφιάσθησαν διὰ πάντα. Ἡ ἀποστροφὴ κατὰ παντὸς, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐλαχίστην ὁμοιότητα μὲ τοιοῦτον νόμισμα, ἔγεινεν ἔκτοτε εἰς τὴν Γαλλίαν τόσον τυφλὴ, ὅσον κατ' ἀρχὰς τῆς μεταπολιτεύσεως ἦτο ἡ πίστις εἰς τὴν ἀσφάλειαν καὶ χρησιμότητα τούτου. Καὶ ὅμως μόνον ἡ ἀγριωτάτη κατάχρησις ἔκαμε πηγὴν κακῶν ταύτην τὴν καθ' ἑαυτὴν ὄχι εὐκαταφρόνητον ἐφεύρεσιν, ἥτις μὲ φρονίμην χρῆσιν δύναται νὰ ὠφελήσῃ μεγάλως τὴν πολιτείαν. Ἡ εἰκὼν τῆς χρεωκοπίας ἐφυλάχθη τόσον φοβερὰ εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ, καὶ συνεισέφερεν εἰς τὸ νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὴν μνήμην τῶν τρομερῶν χρόνων· διότι ἡ ζημία τῆς ἰδιοκτησίας νομίζεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἴση μὲ τὴν ζημίαν τῆς ζωῆς, καὶ ὅταν χρεῶσται ἔφερναν τὰ δάνεια εἰς χαρτίον πρὸς δανειστὰς, ἐφαίνετο ὁ ἐρχομός των τρομερώτερος παρὰ τὸν ἐρχομὸν τῶν δημίων τοῦ Ῥοβεσπιέῤῥου. Οἱ χωριάται, ὅσα χαρτία εἶχαν ἐκ τῶν γεννημάτων, τὰ ἔδωκαν σύγκαιρα καὶ ἠγόρασαν κτήματα τῶν μεταναστῶν. καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἔπεσαν εἰς χεῖρας των ὅλα τὰ ἀγαθὰ

τῶν παλαιῶν εὐγενῶν. Εἰς τὰς πόλεις ἐξηπλώθη ἡ δυσπιστία βραδύτερα, καὶ ἔφερε μανίαν εἰς ἀγορὰν πραγματειῶν. Πλήρεις ἀνυπομονησίας νὰ ἔχῃ καθεὶς πρᾶγμα εἰς τὰς χεῖρας του, ὥρμησαν εἰς τὴν ἐμπορίαν, καὶ ἔσυραν φορτία εἰς τοὺς οἴκους των. Καὶ διὰ τοὺς ξένους τόπους ἔγειναν τότε εἰς τὴν Γαλλίαν ὠφέλιμοι ἀγοραί. Τὰ κάλλιστα κρασία μετεφέροντο διὰ χαρτίων εἰς τὴν Ἐλβετίαν καὶ Ἀμβοῦργον· ὁλόκληροι βιβλιοθῆκαι καὶ εἰκονοστάσια ἐστάλθησαν εἰς τὴν Ῥωσίαν. Οἱ Γάλλοι ὅμως αὐτοὶ ἐδείχθησαν σκληροκαρδιώτατοι πρὸς τὴν πατρίδα των, ἐνῷ πλῆθος ὡραιοτάτων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν οἰκοδομημάτων, μάλιστα ἐκκλησιῶν, ἠγόραζαν καὶ ἐκρήμνιζαν, καὶ ἐπλήροναν τὴν τιμὴν μὲ μικρότατον μέρος τῶν τριμμάτων.

Βέβαια ἡ σκληροκαρδιότης αὕτη ἦτο εἰς πολλοὺς προσταγὴ ἀνάγκης διὰ νὰ λάβουν κᾄποιαν τιμὴν, τὴν ὁποίαν τοὺς ἐπρόσφερεν ἡ πολιτεία διὰ τοὺς τόκους τῶν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὸ ἐθνικὸν χρέος τὸ κυρωθὲν δημοσίως ἀπ' ὅλας τὰς νομοδοσίας. Καὶ αὐτὸ τὸ Συμβατήριον δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν ἀδικίαν τοῦ νὰ κηρύξῃ ἄκυρον τὸ χρέος τοῦτο· ἀλλ' ὅλα τὰ μέρη του, ἀπ' ὁποιανδήποτε καὶ ἂν προῆλθαν ἀφορμὴν, κατεγράφησαν εἰς γενικὸν τῶν χρεῶν κατάστιχον, τὸ ὀνομαζόμενον Μέγα βιβλίον, καὶ ὅλαι αἱ ὁμολογίαι ἠλλάχθησαν μὲ Ἐγγραφάς: Ἐπειδὴ ὅμως οἱ τόκοι δὲν ἐπληρόνοντο τακτικῶς, αἱ ἐγγραφαὶ αὗται ἔχαναν ἐννενήκοντα πρὸς τὰ ἑκατόν. Ὅταν δὲ τὸ Διευθυντήριον διὰ τῶν συμβαμάτων τῆς 18 Φρυκτιδώρου (4 Σεπτ. 1797) ἔλαβεν ἀπεριόριστον δύναμιν, ἐδιώρισε μὲ νόμους τῆς 30 Σεπτ. καὶ 14 Ὀκτωβ. 1797 νὰ δοθοῦν δύω τρίτα τῶν ἐγγραφῶν μὲ ἀποδείξεις πρὸς ἀγόρασιν ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ τὸ ἓν τρίτον ἐγνώρισε τακτικὸν χρέος μετὰ τόκου, διὰ τὸ ὁποῖον ἔγεινε Νέον μέγα βιβλίον. Μ' ὅλον τοῦτο τὰ ἔξοδα τῆς δημοκρατικῆς Γαλλίας ἔμειναν μεγαλήτερα παρὰ τὰ τῆς βασιλικῆς. Διὰ νὰ τὰ ἀνα-

πληρώσουν, ἐπενόησαν σύστημα φόρων, εἰς τὸ ὁποῖον σιμὰ τῶν νέων βαρυτάτων προσωπικῶν καὶ χωρικῶν δοσιμάτων δὲν ἔλειπε κἀνὲν ἀπὸ τὰ παλαιά, διὰ τὰ ὁποῖα ἐπαραπονοῦντο οἱ ταραχοποιοὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων. Ὅσα εἶχε καταργήσειν ἡ μεταπολίτευσις, εἰσήχθησαν πάλιν ἐκ νέου. Ἔλειπαν μόνον ὁ τῶν ποτῶν καὶ ὁ τοῦ ἅλατος, ἐὰν καὶ περὶ τοῦ δευτέρου ἐπροβάλλετο ἤδη σκέψις. Φόρους λοιπὸν ὀλιγωτέρους δὲν ἠγόρασεν ἡ Γαλλία μὲ τὴν μεταπολίτευσιν· δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἀπήλαυσε τὸ ὄφελος τῆς ἴσης καὶ ἀναλόγου διανομῆς των, καὶ ὅτι, ἐπειδὴ ἐπλήρωναν ὅλοι, κἀνεὶς πλέον δὲν ἐλυπεῖτο διὰ τὴν ἀσυδοσίαν τῶν ἐχουσῶν προνόμια κλάσεων.

43. Ἡ δεκάτη ὀγδόη Φρυκτιδώρου.
(4 Σεπτεμβ. 1797).

Ὑποκάτω τοῦ βάρους ὅλων τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν ἡ μεταπολίτευσις κληρονομίαν εἰς τοὺς Πέντε ἄνδρας, ἦτο ἡ θέσις τούτων τῶν ἀρχόντων τόσον κινδυνωδεστέρα, ὅσον ἡ κοινὴ γνώμη διευθύνθη πάραυτα ἐναντίον των. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως, τὸ ὁποῖον ὡς νεωτερισμὸς εἶχε διευθυνθῆν κατὰ τῆς ἀσθενοῦς κυβερνήσεως τοῦ βασιλέως, ἔλαβε τώρα ἐναντίον τοῦ Διευθυντηρίου τὴν μορφὴν καταφρονητικῆς ἀποστροφῆς καὶ λοιδορίας. Πέντε ἄνδρες, ἐκ τοῦ πολλοῦ ἀριθμοῦ, ἐργάται πεπαιδευμένοι ἐν μέρει καὶ χρήσιμοι, ἀλλὰ χωρὶς κἀμμίαν ἔκτακτον ὑπεροχήν, προστάζοντες σέβας καὶ θαυμασμόν, δὲν ἦσαν πολλὰ δεξιοὶ νὰ διευθύνωσι τὴν Γαλλίαν. Τὸ δοκίμιον τοῦ νὰ ἐνδυθοῦν τὴν χλαμύδα τοῦ Διευθυντηρίου καὶ ἄλλων παρασήμων ἔβλαπτε μᾶλλον παρὰ ὠφέλει, ἐπειδὴ τὸ ἔργον τῆς ἐξουσίας, τὸ ὁποῖον ἀνήγγελλαν μὲ ταῦτα τὰ μέσα, εὔκολα ἐξελήφθη γελοῖον. Εἷς τῶν Διευθυντῶν, Ῥεβεϊλλέρε-Λεπὼς, ἠθέλησεν εἰς τὸ νέον πολίτευμα νὰ δώσῃ ὑποστήριγμα νέαν ἐκκλησίαν, καὶ μὲ τὸν σκο-

πὸν τοῦτον ἔγεινεν ὑπερασπιστὴς θρησκευτικῆς τινὸς ἑταιρείας, ἥτις εἶχεν ἑνωθῆν μὲ ὄνομα Θεοφιλανθρωπία διὰ νὰ διορθόνῃ τὰ ἤθη μὲ εἶδος τι κοινῆς φυσικῆς θείας λατρείας, μὲ διδαχὰς καὶ ὕμνους, καὶ διὰ νὰ ἀντικρούῃ τὴν τρομερὰν ἀγρίωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο κρημνισμένος ὁ λαός· ἔργον ἀγαθὸν, ἀλλὰ πάντη μηδαμινὸν, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἐκατακρίθη ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοπίστους ἢ νεοφωτίστους φίλους τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἀλλ᾿ ὑβρίσθη καὶ ἐχλευάσθη καὶ ἀπὸ τοὺς λυμεῶνας ὁμολογητὰς τῆς ἀπιστίας. Οἱ μὲν δὲν εὐχαριστήθησαν ἀπὸ τὸ μάταιον παιγνίδιον· οὗτοι δὲ ἔβλεπαν εἰς τὸν ναὸν τῆς φυσικῆς θρησκείας δρόμον ἀνοιγόμενον εἰς τὸ ἱερατεῖον τῆς δεισιδαιμονίας. Ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ πολιτικὴ θέσις τοῦ Διευθυντηρίου ἐκλονεῖτο ἀθλίως μεταξὺ τῶν δύω φατριῶν, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἐταράττετο ἀπὸ τὴν μοναρχίαν, ἡ δὲ ἀπὸ τὴν δημοκρατίαν διὰ τῶν πέντε ἀνδρῶν. Τὸν Μάϊον 1796 ἀνεκαλύφθη ἡ Ἰακωβινικὴ συνωμοσία τοῦ φαντασιοκόπου Βεβοεύφου, ὅς τις ὡς δεύτερος Γράκχος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἔλαβε, ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τὴν ὑπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως ἐπαγγελθεῖσαν, ἀλλὰ μὴ ἐκτελεσθεῖσαν ἰσότητα διὰ νέας διανομῆς τῶν ἀγρῶν, καὶ ἐτιμωρήθη μὲ τὸν θάνατον τῶν ἀρχηγῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὅμως ἀπελύθη ὁ μηδαμινὸς, περιπλεγμένος εἰς αὐτὴν Δρουέτιος. Ἔκτοτε ἐγίνοντο πάντοτε τολμηρότεροι καὶ ἀσφαλέστεροι οἱ ἀπόστολοι Λοδοβίκου τοῦ ΙΗ΄, οἱ διατρίβοντες εἰς Παρισίους διὰ νὰ ἐνεργοῦν πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ θρόνου, ἕως οὗ τὸν Ἰαν. 1797 ἐπροδόθησαν εἰς τὸν Πολίταρχον καὶ ἐφυλακώθησαν· τόσον βασιλοφρονικὴ ἦτο ἡ μητρόπολις τότε, ὥστε τὸ Διευθυντήριον δὲν ἐτόλμησε νὰ θανατώσῃ τοὺς φυλακωμένους, ἀλλὰ τοὺς ἐκαταδίκασε διὰ πολεμικοῦ κριτηρίου εἰς πολυετῆ φυλάκωσιν. Ἐκατήργησε τὰς σκληρὰς διαταγὰς, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐκδώσειν τὸ Ἰακωβινικὸν μέρος του Συμβατηρίου μετὰ τὴν 13 Βενδεμιαί-

ρου κατὰ τῶν βασιλοφρόνων, καὶ αἱ ἐκλογαὶ τοῦ νέου τρίτου μέρους, τὸ ὁποῖον ἦτο νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ νομοδοτικὸν μέρος διὰ τὸ 1797 ἔτος, ἔπεσαν εἰς ἄνδρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βασιλόφρονας. Ὁ Πιχεγρῦς, ὅς τις ἀφοῦ ἐκβῆκεν ἀπὸ τὰ πολεμικὰ διέτριβεν εἰς τὴν πατρίδα του Ἀρβόσιον μὲ χωρικὴν ἐρημίαν, εὑρέθη τώρα μεταξὺ τούτων, καὶ ἐκλέχθη πρόεδρος τῶν Πεντακοσίων κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε οἱ φυλακωμένοι διάκτοροι τοῦ Λοδοβίκου ὡμολόγησαν πολλὰ κατ' αὐτοῦ, καὶ τὰ χαρτία τοῦ εἰς τὴν Βενετίαν φυλακωθέντος μετανάστου, Ἀντραιγουάρου, ἔδιδαν εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἐγγράφους ἀποδείξεις τῶν μὲ τοὺς βασιλικοὺς σχέσεών του.

Τὸ Διευθυντήριον φοβεριζόμενον οὕτως εἰς τὴν ὕπαρξίν του, ἐσχημάτισε κάποιον ὑποστήριγμα εἰς τὸν Βοναπάρτην, τὸν ὁποῖον εἶχαν πειράξειν οἱ Πεντακόσιοι κατακρίνοντες τὰς εἰς τὴν Ἰταλίαν αὐτογνωμονικὰς πράξεις του. Μεταξὺ δὲ τοῦ Διευθυντηρίου δὲν ἐπεκράτει ὁμόνοια. Εἰς τὸν τόπον τοῦ Λετουρνευρίου, τὸν ὁποῖον ἐξήγαγεν ἡ ψῆφος, ἐμβῆκεν ὁ Βαρθελεμῦς. Ὡς Γαλλικὸς πρέσβυς εἰς τὴν Ἐλβετίαν ὑπῆρξεν ὁ αὐτὸς σωτὴρ πολλῶν μεταναστῶν, καὶ διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς Βασιλείας γνωστὸς φίλος τῆς εἰρήνης. Καθὸ τοιοῦτος ἀπέκτησε τὴν σχέσιν πρὸς τὸν Βαῤῥᾶν, Ῥεϋβέλιον καὶ Ῥεβεϊλλέρε, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας ὁ Καρνὸτ διὰ τὰ μέτρια φρονήματά του, τὰ ἀποβλέποντα εἰς εἰρήνην καὶ κατάργησιν τῆς ἀταξίας. Ἡ βασιλικὴ λοιπὸν ἀντίθεσις, ὑποστηριζομένη διὰ δύω Διευθυντῶν καὶ τῶν δυσαρεστημένων ὁμοφρόνων τοῦ Καρνότου δημοκρατικῶν, ὑπερίσχυε τώρα εἰς τὰ συμβούλια. Τὸν Ἰούλιον 1797 ἔφθασεν ἡ διχόνοια αὕτη εἰς τοῦτο, ὥστε οἱ τρεῖς Διευθυνταὶ, οἵ τινες δημοσίως ὠνομάζοντο ἤδη τρεῖς ἄνδρες, ἀπεφάσισαν μὲ ἓν τολμηρὸν κτύπημα νὰ ἐλευθερωθῶσι καὶ ἀπὸ τοὺς ὀχληροὺς συνάρχοντάς των καὶ ἀπὸ τοὺς εἰς τὸ νομοδοτικὸν σῶμα ἀντιπάλους των. Πρὸς προπαρασκευὴν καὶ βοήθειάν των ἠθέλησαν

κατ' ἀρχὰς νὰ μεταχειρισθῶσι τοὺς ἐσκορπισμένους Ἰακωβίνους, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἐσυγχώρησαν νὰ συνέρχωνται μὲ ὄνομα συνταγματικὴ ἑταιρεία. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἐπρόκριναν τὴν στρατιωτικὴν βίαν. Ὁ Βοναπάρτης ἐκράτει φιλικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Καρνὸτ, ἐνῷ ἔστειλεν εἰς Παρισίους τοὺς στρατηγοὺς Βερναδότην καὶ Αὐγηρῶν μὲ προσφυεῖς προφάσεις διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ ὀλέθριον σχέδιον τῶν τριῶν Διευθυντῶν, τὸ ὁποῖον ἐξηπλόνετο καὶ κατὰ τοῦ Καρνότου. Οὗτοι ἤθελαν νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς τοῦτο ὡς τιμιώτερον τὸν Ὥχιον. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἀντεῖπε νὰ γείνῃ τυφλὸν ὄργανον παρανόμων δυναστῶν, ἐπροστάχθη ὁ Αὐγηρῶς νὰ λάβῃ τὴν στρατιωτικὴν μερίδα τῶν Παρισίων καὶ νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τῆς μητροπόλεως, χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ οὔτε ὁ Καρνὸτ οὔτε ὁ Πολέμαρχος. Οἱ Πεντακόσιοι ὑπώπτευσαν· ἀλλ' ὁ Καρνὸτ, ὅςτις ἦτο ἡνωμένος μὲ τοὺς ὀλιγωτέρους, τοὺς ἐγκατέλιπε, φοβούμενος τοὺς βασιλόφρονας *), καθὸ εἷς τῶν φονέων Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ. Οἱ νομοδόται ἀπεκοιμήθησαν ἀπὸ τοὺς ὡραίους λόγους, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνησεν ὁ Ῥεβεϊλλέρε, ὅταν ἐφέρθησαν αἱ σημαῖαι ἀπὸ τὸν Βερναδότην, καὶ καθὼς ποτὲ οἱ Γερουναῖοι, ἐθάῤῥουν εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τοὺς τύπους τῆς δικαιοσύνης. Εἰς μάτην ἐζήτησεν ὁ Πιχεγρῦς στῖφος ἀνθρώπων νὰ πιάσῃ τοὺς εἰς Λουξεμβοῦργον τρεῖς ἄνδρας· τὸ ζήτημά του ἀπεβλήθη ὡς ἐναντίον τοῦ συντάγματος, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ψηφίσουν τὴν ἐθνικὴν φρουράν, κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἀνέβαλαν καὶ τοῦτο εἰς τὴν αὔριον, τὴν 18 Φρυκτιδώρου, ἢ τὴν 4 Σεπτεμβρίου. Τὴν αὐτὴν νύκτα μαθόντες τὰ γενόμενα οἱ τρεῖς ἄνδρες

*) Τὴν 5 Θερμιδώρου εἶχε δώσειν αὐτὸς τὴν ἀγγελίαν τῆς πορείας τῶν στρατευμάτων, τὴν δὲ ἐφεξῆς ἡμέραν τὴν ἠρνήθη. Εἰς μίαν συνομιλίαν, ὅπου τὸν ἐπαρακίνει τις ἐπιμόνως νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἄνδρας, ἐφώναξεν αὐτὸς ἔξαφνα: »Ἐγὼ ἐψηφοφόρησα διὰ τὸν θάνατον Λοδοβίκου τοῦ ΙΣΤ'· τοῦτο εἶναι τὸ ἐνέχυρον, τὸ ὁποῖον ἔδωκα εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Ποῦ εἶναι τὸ ἰδικόν σας;« Memoire de Lacarriere. 1799.

εἰσῆλθαν μὲ πρόφασιν νὰ κάμουν μεγάλην τινὰ στρατιωτικὴν γύμνασιν, καὶ ὁ Αὐγηρῶς μὲ στρατιώτας ἐμβῆκεν εἰς τὰς Τουϊλλερίας καὶ ἐπίασε τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομένους στρατηγοὺς Πιχεγρῦν, Βιλλὸτ μετὰ πολλῶν ἄλλων βουλευτῶν, συμβουλευομένους πῶς νὰ ἀντισταθῶσιν. Ἔπειτα ἐπρόσταξε τοὺς ἀντιπροσώπους νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Ὠδεῖον καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν, ὅπου ἐσυνάχθησαν ἤδη ὡς ὑπὸ τῶν τριῶν συγκαλεσθέντες διὰ νὰ σκεφθῶσι τὰ χρειώδη. Ἐπειδὴ δὲν ὑπήκουαν τινὲς, οἱ στρατιῶται τοὺς ἐκίνησαν κτυποῦντες καὶ εἰς ὀλίγα λεπτὰ ἐκενώθη ἡ σάλα. Εἰς τοὺς ἐκστατικοὺς Παρισιανοὺς ἐξεδόθη Δήλωσις, ὅτι τὸ Διευθυντήριον ἀνεκάλυψε συνωμοσίαν βασιλοφρόνων μὲ ὁδηγίαν τοῦ Πιχεγρῦ, καὶ ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς δημοκρατίας. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐζητοῦντο καὶ ἐφέροντο εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Τέμπλου νομοδόται, ἐφημεριδογράφοι, καὶ ἄλλοι δυσάρεστοι εἰς τοὺς τρεῖς. Ὁ Βαρθελεμῦς ἐφυλακώθη καὶ αὐτός. Ὁ Καρνὸτ ἔφυγε μὲ δωροδοκίαν. Ἐθέρισε τὸν ἀναγκαῖον καρπὸν τῆς δειλίας καὶ ἀμφιβολίας του, ἥτις ἔφθειρε τοὺς φίλους του χωρὶς νὰ κινήσῃ τὸν προσωπικόν του ἐχθρὸν Βαῤῥᾶν εἰς τὸ νὰ τὸν ἐλεήσῃ.

Οἱ νικηταὶ ἐσυμβουλεύοντο πῶς νὰ μεταχειρισθῶσιν ὠφελίμως τὴν εὐτυχίαν των. Ὁ Ῥεϋβέλιος καὶ ὁ Λα-Ῥεβεϊλλέρε ἐπρόβαλαν νὰ τουφεκισθοῦν παρευθὺς οἱ φυλακωμένοι· ὁ δὲ Βαῤῥᾶς ἤθελε νὰ σταλθοῦν ἐξόριστοι εἰς Γυϊάναν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ἐλαφρώτερον παρὰ τὸν θάνατον. Ἡ γνώμη αὕτη ἔλαβε τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν 19 Φρυκτιδώρου μὲ νεῦμα τῶν τριῶν ἐκυρώθη ἀπὸ τὰ δύω βουλευτήρια. Ἐξωρίσθησαν δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν δύω Διευθυνταὶ, ἕνδεκα μέλη τῆς Βουλῆς τῶν πρεσβυτέρων, τεσσαράκοντα δύω ἐκ τῶν Πεντακοσίων καὶ ἄλλοι πολλοί*)· αἱ

*) Οἱ πλειότεροι ἐκ τούτων τῶν καταδικασμένων διέφυγαν κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς Γερμανίαν καὶ Δανίαν. Μόνον ὁ Βαρθελεμῦς,

ἐκλογαὶ τεσσαράκοντα ὀκτὼ χωρῶν ἀκυρώθησαν, καὶ οἱ Διευθυνταὶ ἔλαβαν τὴν πληρεξουσιότητα νὰ ἀνανεώσουν τὸν διωγμὸν τῶν ἐπιστρεψάντων μεταναστῶν καὶ τῶν ἱερέων. Εἰς τοὺς πρώτους ἐδόθη διορία δεκατεσσάρων ἡμερῶν νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν· εἰ δὲ μὴ, νὰ τουφεκίζωνται ὑπὸ πολεμικοῦ κριτηρίου· εἰς πᾶσαν συνέργειαν τῆς βασιλείας ἐτέθη ποινὴ ὁ θάνατος. Τὸ ἀξιολογώτατον ὅμως ἦτο, ὅτι ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας ἐξέλιπε πᾶν ἴχνος ἐλευθερίας· αἱ δύω βουλαὶ κατεστάθησαν νεκραὶ μηχαναὶ τοῦ Διευθυντηρίου, τὸ ὁποῖον ὡλοκληρώθη ἀπὸ τὸν μέχρι τοῦδε λειτουργὸν τῆς δικαιοσύνης Μερλῖνον καὶ ἀπὸ τὸν σοφὸν Φραγκῖσκον ἐκ Νεοκάστρου. Ἐπειδὴ ὁ Αὐγηρὼς, ὅς τις ἤλπιζεν ἕνα ἐκ τούτων τῶν τόπων, τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ἤθελε σιμά του ὁ Βαῤῥᾶς, ἤρχισε νὰ τὸν ἐπιπλήττῃ, ἐστάλθη εἰς τὸν στρατὸν τῆς Γερμανίας. Ὁ Ὥχιος ἐδιωρίσθη Πολέμαρχος, ἀλλ' αὐτὸς δείχνων τὴν δυσαρέστησίν του εἰς τὰ ἔργα τοῦ Διευθυντηρίου, ὑπέστρεψε, χωρὶς νὰ τοὺς ἀποχαιρετίσῃ, εἰς τὸν στρατὸν, ὅπου μετ' ὀλίγον (τὴν 20 Σεπ.) ἀπέθανε πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν δυναστῶν. Μικροψυχότερος ἐδείχθη ὁ Μορὼς ὁ φίλος τοῦ Πιχεγρῦ. Εἰς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Βαρθελεμῦν γραφεῖσαν τὴν 14 Φρυκτιδώρου ἀνεκάλυπτε τοῦ Πιχεγρῦ τὰς σχέσεις πρὸς τοὺς μετανάστας μὲ φανερὸν σκοπὸν νὰ ἐλαττώσῃ τὸ σφάλμα τῆς μέχρι τοῦδε σιωπῆς του. Ἀλλ' ἀνωφελῶς ἐκαταφρονήθη ἀπὸ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν. Τὸ Διευθυντήριον ἐδημοσίευσε τὴν ἐπιστολήν του καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐσήκωσε τὴν στρατηγίαν τοῦ Ῥηνικοῦ καὶ Μοσελικοῦ στρατοῦ. Ὁ Βοναπάρτης, ὅς τις ἐνήργησε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, καὶ πρὸ πολλοῦ προδιέθεσε τὸν Ἰταλικὸν στρατὸν μὲ διακηρύξεις, ἐξεφορτώθη ἀπὸ τοὺς

ὁ Πιχεγρῦς καὶ δεκαὲξ ἄλλοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νομοδόται, μὲ σκληρὰς αἰκίας ἐφέρθησαν ὡς κοινοὶ κακοῦργοι εἰς Ῥυπιφόρτιον, καὶ ἀπεκεῖ ἐνεβαρκαρίσθησαν διὰ τὴν Καϊένναν, ὅπου μέρος μὲν αὐτῶν ἐθανατώθησαν, ὀκτὼ δὲ καὶ μετὰ τούτων ὁ Βαρθελεμῦς καὶ ὁ Πιχεγρῦς εὕρηκαν καιρὸν καὶ ἔφυγαν εἰς Συρίναν, καὶ ἀπεκεῖ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

ἀντιζήλους, οἱ ὁποῖοι μετ' αὐτοῦ ἐζήτουν τὸ βραβεῖον, τὸ ὁποῖον κατ' ὀλίγον ἡτοιμάζετο διὰ τὴν παντοδυναμίαν τῶν βαϊονέτων *).

Μία ὀνομαζομένη μεσοφρίκη ἐπεκράτει ἔκτοτε εἰς τὴν δημοκρατίαν· μολυβδοῦς ζυγὸς μιᾶς πράγματι μὲν δεσποτικῆς, ὀνόματι δὲ δημοκρατικῆς κυβερνήσεως, ἥτις οὔτε ζωὴν ἐλάμβανεν ἀπὸ δημοκρατικὰς ἰδέας, οὔτε σέβας καὶ ἀγάπην ἐγέννα διὰ μοναρχικῶν τύπων. Αἴτιοι δὲν ἦσαν οἱ δυνάσται, οἵτινες ἔπραξαν συμφώνως μὲ τὰ φρονήματά των, ἐὰν ἀντέκρουσαν τοὺς ἀντιπάλους των, καθὼς οὗτοι εἰς τὴν ἐναντίαν περίπτωσιν ἤθελαν κάμειν εἰς αὐτοὺς τὸ αὐτό· διὰ τοῦτο ὁ συνήγορός των εὐκόλως ἀναιρεῖ τὰς γενομένας κατηγορίας, ἐνῷ βάλλει βάσιν τῆς ἀπολογίας τὰ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν καθήκοντά των **). Ἐπειδὴ ἡ φατρία τῶν μετρίων καὶ βασιλικῶν δὲν ἤξευρε νὰ νικήσῃ, ἐχρεώστει νὰ ὑποφέρῃ τὰ τῶν νικημένων· ἀλλὰ τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ἐβάσταζε τὰ ἀναγκαῖα ἀποτελέσματα πολιτείας προελθούσης ἀπὸ ἀλόγους ἀρχὰς καὶ δυστυχεῖς περιστάσεις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κυβέρνησις μεγάλου βασιλείου διευθύνετο ὄχι ἀπὸ ἑνότητα, αὐθυπαρξίαν καὶ κληρονομικὴν μεγαλειότητα, ἀλλ' ἀπὸ πολλαπλότητα, ἐξάρτησιν καὶ θεατρικὴν πομπήν. Τὰ μέλη της περιέπεσαν ἀναγκαίως εἰς διχόνοιαν, ἥτις ἐπὶ τέλους διεκρίθη μὲ τὴν νίκην τῶν οἵτινες εἶχαν τὴν μεγίστην ἐπιτηδειότητα εἰς τοιούτους ἀγῶνας. Ἀλλ' οἱ νικηταὶ δὲν ἀπέκτησαν μετὰ τῆς δυ-

*) Εἰς τὴν ἑορτὴν ἤδη, ἥτις ἐπανηγυρίσθη τὴν 10 Αὐγούστου 1797 ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Σάβιος καὶ Μώσα εἰς τὰ πέριξ τῆς Βεσλαρίας, μεταξὺ τῶν πολλῶν ποτηρίων τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν, ἑκατόνταρχός τις ἔπιε τό, καθὼς φαίνεται ἐντίμως ἐννοηθέν, ποτήριον »Διὰ τὴν ὑγίειαν τῆς παντοδυναμίας τῶν βαϊονέτων.« Rebmann's neue Schildwache I. S. 171.

**) Bailleul, examen de l'ouvrage de Mad. de Stael. Tom. II. chap. 24. de l'introduction du gouvernement militaire en France par la journée du 18 Fructidor. Θριαμβευτικὸς συλλογισμὸς τοῦ ὅλου καὶ συμφώνου Δημοκρατισμοῦ περὶ τοῦ ἡμίσεος καὶ ἀσυμφώνου.

νάμεως καὶ τὴν περίνοιαν τοῦ νὰ τὴν μεταχειρισθοῦν εἰς ἀποκατάστασιν ἀληθινῆς πολιτείας· ἐπεριωρίσθησαν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ νὰ φυλάξουν τὸν τόπον των καὶ νὰ ἀφαιρέσουν τοὺς ἀντιπάλους των τὰ μέσα τῆς ἀνανεώσεως τοῦ ἀγῶνος. Τὰ μέσα ταῦτα ἦσαν σκληρὰ καὶ ἐν μέρει ἀπάνθρωπα. Παρεκτὸς τῶν καταδικασθέντων ἐστάλθησαν εἰς Καϊένναν πλῆθος ἰδιοκτητόρων, συγγραφέων καὶ ἐκδοτῶν τεσσαράκοντα δύω ἐφημερίδων, καὶ πολλοὶ πιασθέντες μετανάσται ἐτουφεκίσθησαν. Οἱ Πέντε δεσπόται δὲν ἐλύσσαζαν, ὡς ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος, μὲ τὴν Γυϊλλοτίναν, ἀλλ' ἐχαλίνοναν τὰς φατρίας μὲ τὴν φρίκην τῶν δεσμωτηρίων, δημεύσεων καὶ ἐξοριῶν· καὶ τὴν εἰσαχθεῖσαν πολιτείαν ἐσυντήρουν μὲ νόμους καὶ διαταγὰς, αἱ ὁποῖαι ἀπ' ἄλλου μέρους ἐκρήμνιζαν τὰς βάσεις της, καὶ οὕτως ἔδιδαν εἰς τὸν ἀπρόληπτον ἀνθρώπινον νοῦν τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὅλον τὸ δημοκρατικὸν οἰκοδόμημα στηρίζεται ἐπὶ ψευδῶν προϋποθέσεων καὶ καθαρῶν ἀντιφάσεων, καὶ ὅτι κατὰ τὴν νοητὴν μορφήν του δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ πραγματικῶς οὐδὲ στιγμὴν μίαν. Ὅταν κατὰ τὸν Γερμινάλιον τοῦ Ϛ' ἔτους (Ἀπρίλ. 1798), εἰς τὰς νέας ἐκλογὰς ἔπεσαν αἱ ψῆφοι εἰς ἄνδρας, οἵτινες δὲν εὐηρέστουν εἰς τὸ Διευθυντήριον, ἀναίρεσε κατ' εὐθεῖαν ὅλους τοὺς ἐκλεχθέντας ἐναντίους του. Εἰς τὸν τούτων κατάλογον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸ νομοδοτικὸν σῶμα, ἀπέδειχνε τὴν περίσσειαν τῶν ψήφων ἀποτέλεσμα συμμαχίας τῶν βασιλικῶν πρὸς τοὺς Ἰακωβίνους, συνωμυσίαν, ἡ ὁποία ἐγίνετο ἀπὸ τριακοσίας χιλιάδας Γάλλων κατὰ τῆς τοῦ ἔθνους ἐλευθερίας — (κυρίως εἰπεῖν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα λαὸν καθ' ἑαυτοῦ). — Κατὰ τὴν ἀγγελίαν τοῦ Βαϊλλεύλου ἐπηνέθη τὸ ἔργον τοῦ Διευθυντηρίου τὴν 6 καὶ 8 Μαΐου ἀπὸ τὰ δύω βουλευτήρια — ἡ 18 Φρυκτιδώρου ἐθριάμβευσε καὶ ἡ δημοκρατία διέφυγε τὸν κίνδυνον. Ἀλλὰ φράσεις τοιαῦται πρὸ πολλοῦ ἤδη ἦσαν εἰς τοὺς φρονίμους γελοῖαι καὶ ἀηδεῖς· διότι

ἡ κατάστασις τοῦ ἔθνους, περὶ τοῦ ὁποίου τῆς εὐτυχίας καὶ ἐλευθερίας καὶ ἐξουσίας ὡμιλεῖτο ἀκαταπαύστως, ἦτο ἐλεεινὴ εἰκὼν δυστυχίας καὶ ἀνδραποδώδους ὑπακοῆς πρὸς τὰ προστάγματα ἀχαρίτων δυναστῶν, οἵτινες διὰ σκοτεινῶν μηχανοῤῥαφιῶν ἢ κακοβούλων φατριῶν ἐκράτουν τὸ πηδάλιον τῆς πολιτείας: „Ὁ ἐλευθερώτατος οὗτος λαός — ἔγραφε τότε πνευματώδης τις καὶ ἀνύποπτος παρατηρητὴς — ἐκατήντησεν εἰς τοῦτο, ὥστε καθεὶς τρέμει νὰ ὁμιλήσῃ ἐλεύθερον λόγον φανερά. Ἀφοῦ ὁ ἄξων τῆς ἐλευθερίας κατεβράχη ἔτη τινὰ μὲ αἵματα, εἶναι τώρα εὐκολομεταχείριστος ἀπὸ ἱλαρωτέρους δυνάστας. Ὁ λαὸς εὐχαριστεῖται ἐὰν δὲν πνίγεται καὶ σφάζεται, καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς μητροπόλεως ἔμαθαν νὰ σιωπῶσι καὶ νὰ ὑπακούωσι, καθὼς εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀπολύτου τυραννίας. Δὲν ἐγνώρισα ἐδῶ τοὺς εἰλικρινεῖς καὶ τολμηροὺς Γάλλους, τοὺς ὁποίους εὕρηκα εἰς τὰς ἐπαρχίας. Εἶναι σωρὸς τρεμόντων σκλάβων, οἱ ὁποῖοι περιγυρισμένοι πανταχόθεν ἀπὸ μαστιγοφόρους καὶ κατασκόπους κυττάζουν πρῶτον ὁλόγυράτων καὶ ἔπειτα τολμοῦν νὰ ἐκφωνήσουν σιγανόντι καὶ ἀδύνατον λεξείδιον. Τὰ καφενεῖα τούτων τῶν ζωηρῶν Παρισιανῶν εἶναι ἥσυχα καθὼς τὰ τῆς Βιέννης. Εἶναι νέα συνήθεια νὰ μὴ ἐξεύρῃ τις οὐδὲ νὰ αἰσθάνεται πᾶν ὅ,τι δύναται καθεὶς νὰ ἐξεύρῃ. Δὲν θέλουν νὰ ἐξεύρουν τίποτε περὶ τῆς δημοκρατίας, ἀναγινώσκουσι μὲ κρυφὸν γέλιον τὰς ἀλαζονείας τῆς κυβερνήσεως καὶ τὰς ἐκφωνήσεις τῶν Ἰακωβίνων. Ἀφῆκαν τὰ πράγματα τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κόσμου, τὰ ὁποῖα πρὸ πέντε ἐτῶν ἐσυμφρόντιζαν ὅλοι οἱ Γάλλοι, καὶ ἀνέλαβαν τὰ μικρὰ πράγματα τῆς καρδίας, τέρψεις, θέατρα, καὶ τετριμμένας φλυαρίας. Οἱ περισσότεροι ἀδιαφοροῦσι πῶς τρέχουν τὰ πράγματα, ἐὰν μόνον ἔχουν ἡσυχίαν, καὶ λάβῃ εἰρήνην ἡ χώρα. Πιστεύω, ὅτι ὁ Ζεὺς ἠδύνατο νὰ τοὺς δώσῃ τώρα τὸν βασιλέα τῶν βατράχων, καὶ αὐ-

τοὶ νὰ τὸν ὑποφέρωσι περισσότερον, παρ' ὅσον ὑπέμειναν τὸν τελευταῖον ἀγαθὸν βασιλέα των" *).

44. Διαπραγματεύσεις εἰς Λίλλαν καὶ Ῥαστάδιον.

(1797).

Ἔμελλεν ἄρα νὰ ἐπιφορτισθῇ κατ' ὀλίγον ἡ ἐλεεινὴ αὕτη κυβέρνησις εἰς ὅλους τοὺς λαούς, καὶ ἡ Γαλλία ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε νὰ κάμῃ ἀτελεύτητον πόλεμον μὲ ὅλην τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ καθιδρύσῃ πανταχοῦ πέντε Διευθυντὰς καὶ δύω βουλευτήρια. Ἡ Ὀλλανδία, καὶ ἡ Ἐντὸς Ἄλπεων, καὶ ἡ Λιγυρία (τοῦτο τὸ ὄνομα ἔφερε τώρα ἡ Γένουα) κατεστάθησαν ἀδιαίρετοι δημοκρατίαι κατὰ τὸ Γαλλικὸν διατύπωμα. Ἀλλὰ μὲ παντοδαποὺς λόγους καὶ μὲ ὅλην τὴν πολιτικὴν ὑπέφαινε τὸ Διευθυντήριον, ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψιν νὰ μεταβάλῃ ὅλας τὰς πολιτείας τῆς Εὐρώπης εἰς δημοκρατίας θυγατέρας τῆς Γαλλίας. Τὸ σχέδιον τοῦτο μέρος μὲν προῆλθεν ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς μεταβολῆς, μέρος δὲ ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν τοῦ Διευθυντηρίου. Διότι ἐπειδὴ ἡ 18 Φρυκτιδώρου ἐκρίθη ἀπὸ τὸ στρατιωτικόν, φυσικῶς ἤρχισαν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται νὰ θεωροῦσιν ἑαυτοὺς κυρίους τῆς πολιτείας, καὶ ἔδειχναν κἄποιον πνεῦμα ὅμοιον μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας ἐνεψύχονε τὰς λεγεῶνας καὶ τοὺς ἀρχηγούς των. Οἱ δυνάσται λοιπόν, διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἐπικινδύνους τούτους βοηθούς, ἀπεφάσισαν νὰ ἔχουν παντοτεινὸν πόλεμον πρὸς τὰς ἔξω δυνάμεις, καὶ νὰ κάμνουν ἀνακωχὰς ὅπλων, αἵτινες νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς τοὺς Παρισίους ῥύακας χρυσίου ἀναπαύοντας τὴν ξηρασίαν τῶν χρηματικῶν πόρων των. Ἡ πολιτικὴ λοιπὸν τοῦ Διευθυντηρίου ὑπέστρεψε πάλιν εἰς τὸν τρομερὸν καιρόν, ὅς τις εἶχε καθιλαρυνθῆν δι' ἐνεργείας

*) C. M. Arndt's περιόδευσις τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ ἔαρ καὶ θέρος τοῦ 1799 ἔτους. Μερ. Α', σελ. 283. 291. 296.

τῆς φατρίας ἥτις ἐκρημνίσθη τὴν 18 Φρυκτιδώρου. Καταφρόνησις ὅλων τῶν δικαίων τῶν ἐθνῶν, παράβασις ὅλων τῶν συνθηκῶν, τόνος δεσποτικὸς καὶ διαφθείρων τὴν γλῶσσαν τῆς ἰσότητος τῶν ἐθνῶν, καὶ ὅλη ἡ γνωστή μας Ἀσιανὴ τυραννία ἐμβῆκεν εἰς τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἐπεριπάτησαν οἱ διάφοροι δυνάσται τῆς Γαλλίας ἕως τοῦ 1813 ἔτους.

Ἡ διπλωματικὴ αὕτη ἐδοκιμάσθη κατὰ πρῶτον ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Λορδ Μαλμεσβύριος, ὅς τις ἤδη τὸ 1796 ἔτος ἔφερεν εἰς Παρισίους διαπραγμάτευσιν τινὰ εἰρήνης, ἥτις ἐματαιώθη μὲ τὸ ζήτημα περὶ τῆς κτήσεως τοῦ Βελγίου, ἐστάλθη κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Λεόβης ἐκ νέου εἰς τὴν ξηράν, καὶ ἐσυνωμίλησεν εἰς τὴν Λίλλαν μὲ δύω Γαλλικοὺς πρέσβεις. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον αἴτημα, τὸ ὁποῖον ἔκαμαν οὗτοι εἰς αὐτὸν, ἦτο νὰ προβεβαιώσῃ, ὅτι ὄχι μόνον εἶναι πληρεξούσιος, ἀλλὰ καὶ προσταγμένος νὰ ἀποδώσῃ ὅλα, ὅσα ἡ Ἀγγλία εἶχε πορθήσειν ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς συμμάχους της. Ὅταν ὁ Λορδ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο, ὅτι διὰ τῶν διαπραγματεύσεων θέλουν καταντήσειν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ ὅτι ἡ Ἀγγλία χωρὶς νὰ προβεβαιώσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο θεωρῇ τὰς δορικτησίας της ὡς τιμὴν τῶν δορικτησιῶν, τὰς ὁποίας κατακρατεῖ ἡ Γαλλία εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ Διευθυντήριον τὸν ἐπρόσταξε ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Λίλλαν εἰς εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν διάστημα καὶ νὰ ἐπανέλθῃ μὲ τὴν πληρεξουσιότητα τῆς προϋποθέσεως ταύτης, μὲ μόνην τὴν ὁποίαν ἐμπορεῖ καὶ θέλει ἡ Γαλλία νὰ κάμῃ τὴν εἰρήνην. Ἀλλ' οὔτε ὁ Πιττ ἠπατᾶτο ἀπὸ τοιαύτας τέχνας, οὔτε ἡ Ἀγγλία ἐφοβεῖτο τοιοῦτον προστακτικὸν τόνον, ὅς τις ἄλλο δὲν ἔκαμεν, εἰ μὴ ἔκοψε τὴν ἀρχισθεῖσαν διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης. Ἡ Γαλλία ἤρχισε πάλιν τοὺς λυσσώδεις λόγους εἰς τὰ τῶν ἀφημερίδων ἄρθρα κατὰ τοῦ Βρεταννικοῦ λειτουργείου, τὸ ὁποῖον ἐκαταφρόνησε τοὺς φιλανθρώπους σκοποὺς τῆς Γαλλίας, ὥστε δι' ἀτελευτήτου

πολέμου νὰ κτίσῃ τυραννικὴν θαλασσοκρατίαν καὶ ἐμπορίαν χωρὶς μέτρον καὶ χωρίς ὅριον. Εἰς τὴν αὐτὴν Δήλωσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ἡ κυβέρνησις τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας κλεισθεῖσαν εἰρήνην, ἐπροκάλει τὸν ζῆλον τοῦ ἔθνους μὲ σφοδρὰς κατηγορίας κατὰ τοῦ ἑνὸς ὑπολοίπου ἐχθροῦ της, καὶ πάραυτα εἰς καταπολέμησιν τούτου ἐσυνάχθη στράτευμα μὲ ὄνομα „Στρατὸς Ἀγγλίας."

Τὸ Διευθυντήριον ἐκύρωσε τελευταῖον τὴν μετα τῆς Αὐστρίας εἰρήνην, ἀφοῦ ἀμφίβαλε καὶ ἐβράδυνεν ἱκανὸν καιρόν· ἀλλ' ἔκαμε τοῦτο, ἐπειδὴ προϋπέθετε μὲ ἀσφάλειαν, ὅτι οἱ διδόμενοι εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Γερμανικοὶ τόποι θέλουν γεννήσειν διχόνοιαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἡγεμόνων, καὶ οὕτω θέλουν εὐκολύνειν τοὺς μέλλοντας σκοποὺς τῆς Γαλλίας. Τῳόντι δὲ διὰ φιλάρπαγα γείτονα δὲν δύναται νὰ νοηθῇ χρισιμωτέρα θέσις, εἰ μὴ ἐὰν ὁ φύλαξ τῆς Γερμανίας ὄχι μόνον καταθέσῃ τὰ ὅπλα, ἀλλὰ καὶ στασιάζῃ πρὸς τὰς φυλαττομένας πολιτείας. Ἡ σύνοδος τοῦ Ῥασταδίου εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ἦτο τόπος θριάμβου διὰ τὴν δημοκρατικὴν ὑπερηφάνειαν καὶ σχολεῖον ταπεινώσεως διὰ τὰς κεφαλὰς, αἱ ὁποῖαι ἐβάσταζαν βασιλικὰ καὶ ἡγεμονικὰ στέμματα. Κατ' ἀρχὰς ἐφάνη, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶχεν ἀναλάβειν ὁ Βοναπάρτης. Μετέβη οὗτος τὸν Νοέμβ. 1797 ἐξ Ἰταλίας διὰ τῆς Ἐλβετίας εἰς Ῥαστάδιον προϋπαντώμενος εἰς ὅλους τοὺς τόπους μὲ προσκυνήσεις τοῦ φόβου ἢ τῆς ἀνοησίας, καὶ μὲ βλέμματα καὶ λόγους ἐδῶ μὲν σκορπίζων ἐλπίδας, ἐκεῖ δὲ φροντίδας. Μὲ τὴν φιλόκαινον φατρίαν, ἥτις εἶχε γεννηθῆν καὶ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐλβετίας, ἔλαβεν οὗτος κοινωνίαν καὶ συνομιλίαν εἰς τὴν διάβασίν του, ἐξαιρετως εἰς Γενεύαν καὶ Βασιλείαν, ἔδειξεν ὑπερήφανον καταφρόνησιν εἰς τὴν τῶν Πατρικίων κυβέρνησιν τῆς Βέρνης, καὶ εἰς Ῥαστάδιον ἔδωκεν εἰς τὸν Μογοντιακὸν πρέσβυν νὰ καταλάβῃ τὴν προκειμένην τύχην τῆς Μογοντίας μὲ τὴν ἐρώτησιν: „Δὲν ἔχει ὁ Ἐκλέκτωρ

ἄλλην καθέδραν παρὰ τὴν Μογοντίαν;" Ἡ ἔννοια τοῦ ἐρωτήματος τούτου ἐξηγήθη πάραυτα μὲ τὴν στρατιωτικὴν συνθήκην, ἡ ὁποία παρέδωκε τὴν Μογοντίαν εἰς τοὺς Γάλλους. Εὐθὺς ἀφοῦ ἐκλείσθη αὕτη τὴν 2 Δεκεμβ. 1797, ὑπῆγεν ὁ Βοναπάρτης εἰς Παρισίους, ἀφήσας τὰς πολυχρονίους διατριβὰς μὲ τοὺς Γερμανοὺς εἰς τοὺς συνεργάτας του Τρεϊλάρδον καὶ Βοννιέρον. Ἡ σύνοδος ἠνοίχθη τὴν 9 Δεκεμβ. εἰς τὸ ἐπίτηδες ἑτοιμασθὲν παλάτιον τοῦ Ῥασταδίου, ἀλλὰ πρῶτον της ἔργον ἦτο νὰ προσδιορίσῃ τοὺς τύπους καὶ τοὺς βαθμοὺς τῆς συνεδριάσεως. Ὅλοι ἦσαν περίεργοι νὰ ἴδωσι τὰ διαβήματα τῆς Προυσίας, ὅπου κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔγεινεν ἀξιόλογός τις ἀλλοίωσις.

45. Ἡ Προυσία, ἐνῷ ἀνέβη τὸν θρόνον Φρειδερῖκος Βιλέλμος Γ΄. (1797).

Ὀλίγας ἑβδομάδας πρὸ τῆς συνελεύσεως τῶν τῆς εἰρήνης πρέσβεων, τὴν 16 Νοεμβ. 1697, ἀπέθανεν ὁ τῆς Προυσίας βασιλεὺς εἰς Ποστάμπιον πεντήκοντα τεσσάρων ἐτῶν ἡλικίας. Ἡ ἰδιωτικὴ ζωή του δὲν ἦτο ἐλευθέρα ἀπὸ ἐλαττώματα φιληδονίας, ἀλλ᾿ οὐδὲ ἄμοιρος ἀγαθοποιῶν ἔργων. Ἡ Προυσία ἔλαβεν ἀπὸ τοῦτον τὸν βασιλέα ἐκτὸς τῆς ἡμερώσεως τῶν αὐστηρῶν τρόπων τῆς κυβερνήσεως τοῦ Φρειδερίκου, καὶ βίβλον νομοδοτικὴν περὶ τοῦ γενικοῦ δικαίου τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν ἐσχεδίασε μὲν πρότερον Φρειδερῖκος ὁ Β΄, ἐτελείωσε δὲ τώρα ὁ Φρειδερῖκος Βιλέλμος Β΄ *). Ἐστερέονεν ἡ βίβλος αὕτη ὅλας τὰς σχέσεις τῆς πολιτείας εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἡ Προυσία ἔλαβε πολιτικὸν σύνταγμα πραγματικῶς χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ ὄνομα τοῦτο, πρὶν ἀκόμη κατασταθῆν ἡ σύνταξις τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ 1791

*) Τὴν 20 ἤδη Μαρτίου 1791 ἐπροττάχθη ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ νέου νομικοῦ διὰ τὴν 1 Ἰουνίου 1792· ἀλλ᾿ ἔπειτα δι᾿ ἀναγκαίαν κριθεῖσαν ἐπιθεώρησιν ἀνεβλήθη ἕως τοῦ 1794 ἔτους.

ἔτος· χωρὶς νὰ ὁμιλῇ ῥητῶς περὶ Προυσίας καὶ βασιλέως, ἀλλὰ μόνον περὶ πολιτείας καὶ τοῦ ἡγεμόνος της, εἰς τὸν ὁποῖον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του καὶ δαπάνης ἀπαιτουμένης εἰς ταῦτα ἔδιδε κάποια εἰσοδήματα καὶ ὠφέλιμα προνόμια *), καὶ ἀπεχώριζε τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς πολιτείας ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως **). Εἰς ὅλα ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα ἐφαίνοντο αἱ πολιτικαὶ βάσεις τῆς σοφίας ἐκείνης, ἥτις ἐγέννησε καὶ τὸ σύνταγμα τῆς Γαλλίας, δηλαδὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τὸ δίκαιον ἐπενοήθη διὰ τὸ κοινὸν ὄφελος ***)· καὶ ὅτι ἡ πολιτεία στηρίζεται ἐπὶ συνθήκης, ἥτις ἐκλείσθη μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ λαοῦ πρὸς κατάργησιν τοῦ γενικοῦ πάντων κατὰ πάντων πολέμου. Εἰς τὸν περιωρισμένον νοῦν τῶν νομομαθῶν ἐσυστήθη ὡς ἀναμφίβολος ἀλήθεια αὕτη ἡ σοφία τῶν ἐννοιῶν, ἥτις ἀνήκει εἰς μόνην τὴν ἔκφρασιν, καὶ εὗρηκε πολλοὺς φίλους καὶ αὐτὴ καὶ αἱ συνέπειαί της εἰς τὰ σχολεῖα τῶν νομικῶν μαθημάτων. Ἐὰν αἱ φυσικαὶ καὶ ἀναγκαῖαι βάσεις τῆς πολιτικῆς ζωῆς ὑποτεθοῦν ἁπλῶς γεννήματα τῆς συμφωνίας καὶ ἐξισωθῶσι μὲ προσταγὰς ἢ διαταγὰς ἄλλας προερχομένας ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτογνωμίαν, δὲν ὑπάρχει πλέον μακρὰν τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ πρὸς χάριν τοῦ ὠφελίμου ὁροθετηθὲν δύναται πάλιν νὰ καταργηθῇ πρὸς χάριν τοῦ ὠφελίμου.

Εἰς τοὺς χρόνους Φρειδερίκου Βιλέλμου Β' συνέβησαν ἐπαναστάσεις εἰς Βερολῖνον καὶ Βρεσλαυΐαν, Εἰς τὴν τῆς Βρεσλαυΐας, 8 Ὀκτωβ. 1796, ἀνεκαλύφθη καὶ μυστικὴ συνωμοσία πρὸς μεταῤῥύθμισιν τῆς πο-

---

*) Allgem. Landr. Th. II, gem. XIII.

**) Ἐνῷ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις βασιλεύεται συγκεκραμένως, ὅλα τὰ τῆς πολιτείας ὀνομάζονται κτήματα τοῦ βασιλέως (Τῆς Μεγαλειότητός του οἱ στόλοι, οἱ στρατοί, αἱ ἀποικίαι κτλ.)

***) Jura inventa metu injusti fateare necesse est. Horatii Sernr. I. 3. 110. Ἐξ ἐναντίας ὁ Κικέρων de Legibus I. 10. Nihil est profecto pracstahilius, quam plane inteligi nos ad justitiam esse natos, neque opinione set natura esse constitutum jus.

λιτείας, καὶ πολλοὶ ἀγαθοὶ ἢ θερμοὶ ἄνδρες, μέτοχοι αὐτῆς, ἐφυλακώθησαν. Ἀλλ' αἱ ἐπαναστάσεις οὗται, ἐὰν καὶ ἠγγέλθησαν εἰς μακρυνοὺς τόπους ὡς πρόδρομοι τῆς Προυσιακῆς μεταπολιτεύσεως, δὲν ἦσαν εἰμὴ τοπικοὶ κατὰ τύχην γεννηθέντες, δι' ἀνεπιτηδειότητος τῆς ἀστυνομίας αὐξηθέντες, καὶ διὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως καταπατηθέντες πάραυτα θόρυβοι τοῦ ὄχλου· ἡ ἐν ταύτῃ εἰκασθεῖσα ἐνέργεια ἐπαναστατικῆς φατρίας περιωρίζετο εἰς ἐπιστολὴν μὲ συμβουλὰς καὶ ἐπιπλήξεις, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ὁ ἐν Πατερκαυΐᾳ πολεμικὸς βουλευτὴς Ζερβόνιος, ἀπατημένος ἀπὸ τὴν μεγαλοποιὸν φήμην τῶν κινήσεων τοῦ λαοῦ, πρὸς τὸν ἐν Βρεσλαυΐᾳ λειτουργὸν Ὥϊμον· καὶ ἡ μυστικὴ συνωμοσία, τῆς ὁποίας τὸ σχέδιον εὑρέθη εἰς τὰ χαρτία τοῦ τολμηροῦ ἐπιστολογράφου, ἀπηρίθμει τέσσαρα μόνον πρόσωπα, καὶ κατὰ τὸν λόγον τοῦ πρωτουργοῦ, διελύθη πρὸ τῆς ἀνακαλύψεώς της. Ὁ Ζερβόνιος, καταρχὰς ἡνωμένος μὲ τὸν ἐν Βρεσλαυΐᾳ τότε ζῶντα συγγραφέα Φέσλερον, ἔπειτα χωρισμένος ἀπ' αὐτοῦ διὰ διαφορότητα τῶν φρονημάτων, ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ μετά τινων φίλων του αὐστηρόν τι ἠθικῆς κριτήριον, ὥστε διὰ δημοτικότητος, ἐπιῤῥοῆς, ἀνωνύμων ἐπιστολῶν, διορθώσεων τῆς κοινῆς κρίσεως περὶ ἀνθρώπων καὶ πράξεων, διὰ φωτισμοῦ καὶ ἐπεξεργασίας τῆς κατωτέρας κλάσεως, διὰ διδασκαλίας καὶ συμβουλῆς τῆς ὑψηλοτέρας πρὸς κρημνισμὸν τῆς κακίας καὶ ἀντάμειψιν τῆς ἀρετῆς, νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὰ καταβαρύνοντα τὴν πολιτείαν κακὰ καὶ νὰ ἀντεισάξῃ τὰ ἀγαθά *). Ἡ πρὸς τὸν λειτουργὸν ἐπιστολὴ ἦτο, ὡς φαίνεται, τὸ πρῶτον δοκίμιον τοῦ νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τὸ σχέδιον τοῦτο.

*) Ὁ Φέσλερος συνεισέφερε τὸ μέρος του εἰς ταύτην τὴν περίστασιν μὲ τὴν „Ἱστορίαν τοῦ Εὐεργέτου συνδέσμου.“ Ὁ Ζερβόνιος, ὅστις μετὰ τῶν φίλων του, Λειψιανοῦ καὶ Κοντέσστα, ἐφυλακώθη εἰς τὸ φρούριον μὲ ἀπροσδιόριστον χρόνον, ἠλευθερώθη δὲ ἀπὸ τὴν καινὴν κυβέρνησιν, ἐνῷ τοῦ ἐλογαρίασαν οἱ κριταὶ τὴν φυλάκωσιν ὡς ποινὴν, ἐτύπωσε κατὰ τὸ 1800 ἔτος τὰ πρακτικά.

Ἀλλ' ὁ λαὸς ἦτο τοιούτων πραγμάτων ἀνεπίδεκτος· καὶ μόνον ἡ μέση κλᾶσις, οἱ πολιτικοὶ ὑπουργοὶ καὶ οἱ γραμματισμένοι, εὑρίσκοντο εἰς ταύτην τὴν γνώμην, οἵτινες τὸ μὲν λυπούμενοι διὰ τοὺς εὐγενεῖς καὶ διὰ τὴν κατάστασιν τῶν ἀγῶν, τὸ δὲ διὰ τὰ σφάλματα τῆς πολιτικῆς, τὸ δὲ μὴ σωφρονιζόμενοι ἀκόμη ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν καὶ ἐλεεινὴν κατάστασιν τῆς Γαλλίας, ἐπεθύμουν κἄποιαν μεταβολήν· διότι ἡ περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων κρίσις τῶν ἀνθρώπων διορίζεται περισσότερον ἀπὸ τὰ πάθη, παρὰ ἀπὸ λόγους τῆς φρονήσεως καὶ ἀπὸ ἱστορικὰς πείρας *). Ὀλίγοι παρατηροῦσιν, ὅτι καὶ εἰς τὴν δημοκρατίαν καὶ εἰς τὴν μοναρχίαν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι διάφορα τὰ σημεῖα τῶν ἐξουσιαστῶν, πραγματικῶς ὅμως ἄλλοτε μὲν ἕνας, ἄλλοτε δὲ πέντε ἢ δέκα, ἄλλοτε δὲ πολλοὶ κυβερνῶσι κατὰ τὰ μέτρα τῆς ἐπιτηδειότητός των, καὶ ὅτι καὶ εἰς τὰς δύω ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ὀργάνων καὶ βοηθῶν λαμβάνεται πάντοτε ἐκ τῆς πεπαιδευμένης μέσης κλάσεως τοῦ ἔθνους. Οἱ περισσότεροι ἐπροτίμων τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀρχόντων εἰς τὴν δημοκρατίαν παρὰ τὴν ἀναγόρευσιν αὐτῶν εἰς τὴν μοναρχίαν, ἐπειδὴ δὲν ἐσκέπτοντο, ὅτι ἐκεῖνοι ἔχουσι πάντοτε μικρὰν ἢ οὐδεμίαν ἐμπειρίαν, καὶ ὅτι παρεκτὸς τῆς δυσκολίας καὶ δαπάνης τῶν ἐκλεκτικῶν συνελεύσεων ὑπόκειται εἰς πολλὰ σφάλματα ἡ κρίσις τοῦ πλήθους.

Τὸ σκοτεινότατον μέρος τοῦ Φρειδερίκου Βιλέλμου Β' εἶναι ἡ τοῦ μυστικοῦ του βουλευτηρίου πολιτικὴ μετὰ τῶν ὀλεθρίων διχονοιῶν, ἐνεδρῶν, διανομῆς χωρῶν, τὰ ὁποῖα ἐπῄνουν οἱ σύμβουλοί του ὡς πολιτικὴν σοφίαν τούτου τοῦ ἡγεμόνος. Ἀλλὰ τὰ δυστυχῆ ταῦτα περιπλέγματα ἀνῆκαν ὄχι εἰς μόνον τοῦτον τὸν βασιλέα· ἦσαν ἔγκλημα ὅλης ἐκεί-

*) Ἀκόμη καὶ μετὰ τὸ 1796 ἔτος ἔγραφεν ὁ Κοντέσσας: „Εἰς τὴν Γαλλίαν! ἐκεῖ εἶναι πάντοτε ἡ καρδία μου. Ὑπάγομεν εἰς τὴν Βασιλείαν, ὅπου εὑρίσκομεν μετανάστας καὶ δημοκρατικοὺς εἰς ὅλην τὴν δραστηριότητα· ὑπάγομεν εἰς τὴν Γενεύαν, καὶ πατοῦμεν πλησίον τοῦ Μοντεβλάγκου τὴν ἁγίαν ἐπικράτειαν τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας!" Ζερβονίου πρακτικὰ σελ. 169.

νης τῆς περιόδου τῶν χρόνων. Οὐδὲ τοῦ Φρειδερίκου ἡ περίνοια ἦτο ἀνωτέρα τούτων, καὶ ἐπὶ τέλους αὐτὴ ἡ θεία πρόνοια μόνη ἠδυνήθη νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἀχλὺν, ἥτις ἐσκέπαζε τὰ ὀμμάτια τῶν Γερμανῶν, καὶ ἐχώριζεν ἐχθρικῶς τοὺς ἐκ φύσεως συνδεδεμένους. Μὲ ἀδιαφορίαν, ἥτις τὴν σήμερον διὰ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ διὰ τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ ταύτης τῆς ἀλληλουχίας μόλις φαίνεται κατανοητὴ, ἐθεωροῦντο τότε οἱ βόρειοι καὶ οἱ νότιοι Γερμανοὶ ὡς δύω διάφορα ἔθνη, καὶ οἱ κρίσιμοι ἀγῶνες, μὲ τοὺς ὁποίους ἀντεπάλαιαν οἱ Αὐστριακοὶ παρὰ τὸν Μάϊνον καὶ τὸν Δανούβιον, παρὰ τὸν Ἀδδούαν καὶ Βρένταν, ἠκούοντο εἰς τὸν Οὐΐσουργιν καὶ τὸν Ἄλβιν ἐκ μόνων τῶν ἐφημερίδων μὲ μικρὰν συμπάθειαν, καθὼς τὴν σήμερον αἱ ἐκ Μαδρίτου καὶ Γαδείρων, ἢ ἐκ Περοῦ καὶ Μεξικοῦ ἀγγελίαι. Μεταξὺ τῶν Γερμανῶν τοῦ καιροῦ τούτου δὲν ἐπαρατηρεῖτο ἴχνος πολιτικοῦ φρονήματος, οὐδὲ ὁ πρὸς διατήρησιν τῆς κοινῆς πατρίδος ἀναφλεχθεὶς ἐνθουσιασμὸς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξυπνίσθησαν τόσον μεγάλαι δυνάμεις εἰς τὰς ἐφεξῆς δεκαετηρίδας. Εἰς τὰς ὥρας, ὁπότε ἐμηνύετο διὰ φοβεριστικῶν σημείων ὁ προσεγγίζων κρημνισμὸς τῆς χιλιοετοῦς αὐτοκρατορίας, ἦσαν φιλοσοφία καὶ ποίησις τὰ μόνα ἀντικείμενα τῆς σπουδῆς τῶν Γερμανῶν, καὶ ἡ μόνη ἀσχολία τοῦ κοινοῦ τὰ ποιητικὰ γεννήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπάτουν τότε τὸ μεσουράνημά των ὁ Σχίλλερος καὶ ὁ Γόθιος. Ἡ φωτία, τὴν ὁποίαν ἔρριψεν εἰς τὸν κόσμον τῶν συγγραφέων περὶ τὰ τέλη τοῦ 1796 ἔτους ὁ τοῦ Σχιλλέρου Ξενιακὸς Ἀλμανάχος, ἐνησχόλει τὴν προσοχὴν τοῦ ἔθνους περισσότερον, παρὰ ἡ μὲ τὰς νίκας τοῦ ἐνδόξου Ἀρχιδουκὸς Καρόλου σωτηρία τῆς αὐτοκρατορίας· καὶ παρατηροῦντες οἱ Γερμανοὶ τὸ ὑψηλότερον πτέρωμα, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἡ φιλολογία διὰ τῆς περινοίας τῶν ἐν Βιναρίᾳ δύω ἀνδρῶν, καὶ τὸν ὑψηλὸν τόνον, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβεν ἡ Κριτικὴ μέρος μὲν διὰ τῆς δραστηριότητος

τῶν σοφῶν ἀδελφῶν Σλεγέλων καὶ τῶν ὀπαδῶν των, μέρος δὲ διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῆς Καντιακῆς φιλοσοφίας, δὲν ἐπαρατήρουν τὴν πολιτικὴν ἀσθένειαν, ἥτις ἐσκίαζε παχυλῶς τὴν Γερμανίαν ὡς ἀναγκαῖον παρακολούθημα τῆς μεταξὺ τῶν δύω κυριωτέρων δυνάμεών της διχονοίας.

Τοιοῦτοι χαλεποὶ καιροὶ ἦσαν, ὅταν ὁ Φρειδερῖκος Βιλέλμος Γ΄ (γενν. τὴν 3 Αὐγ. 1770) ἀνέβη τὸν θρόνον τῆς Προυσίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, πλήρης αἰσθήματος τῶν καθηκόντων του, καὶ πλήρης ἀρετῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζει ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Ἔκαμε νέας διαταγὰς πρὸς διόρθωσιν τῶν χαυνωμένων πολιτικῶν πραγμάτων· ἔδωκεν ἐλευθερίαν εἰς τὰ τῆς θρησκείας. Ἀφῆκε τὴν βελτίωσιν τῶν ἠθῶν καὶ τῆς θρησκείας εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν ἐπιστημῶν, καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν παιδαγωγίαν τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ παραδείγματος. Ὅλοι οἱ ὑπήκοοι εἶχαν χαροποιοὺς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας δὲν ἐτάραττεν ἡ θέα τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων. Εἰς αὐτὸν δὲ ἐφάνη πρῶτον καθῆκον ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κακῶν τοῦ πολέμου, τὰ ὁποῖα ἴδεν αὐτοψεὶ νέος ὢν εἰς τὴν Καμπανίαν καὶ Πολονίαν. Τὸ Γαλλικὸν ὅμως Διευθυντήριον ἐπροσπάθει πάντοτε νὰ αὐξήσῃ τὴν μεταξὺ Προυσίας καὶ Αὐστρίας ἐπικρατοῦσαν διχόνοιαν καὶ ψυχρότητα, καὶ νὰ καταπείσῃ τὴν Αὐστρίαν, ὅτι ἡ Προυσία μετὰ τῶν βορείων Γερμανῶν ἐμποδίζουν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μυστικῶν ἄρθρων τῆς εἰρήνης τοῦ Κάμπου Φορμίου· καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον ἡ τύχη τῆς Γερμανικῆς ἐπικρατείας ἔπιπτεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐν τῷ Λουξεμβούργῳ Πέντε ἀνδρῶν, οἵτινες ἦσαν μαθηταὶ τῆς σχολῆς τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων, καὶ ἤξευραν νὰ ἀκολουθοῦν ἐπιτηδειότατα τὴν συμβουλήν των: „Δίελε καὶ ἄρχε."

46. Κρημνισμὸς τῆς Παπικῆς κυβερνήσεως καὶ καθίδρυσις Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας.

(1797 — 1798.)

Τόσον ἐλεεινὴ ἦτο ἡ μορφὴ τῶν περὶ τῆς Γερμανίας διαπραγματεύσεων, καὶ τόσον ἀντιφατικὴ εἰς ὅλας τὰς περὶ δικαίου τῶν ἐθνῶν ἐννοίας, ὥστε οἱ Γάλλοι εἰς τὸν καιρὸν τούτων ἐκυρίευσαν μὲ τὰ ὅπλα τὴν Μογοντίαν καὶ τὸ χαράκωμα τῆς γεφύρας τοῦ Μανεμίου, καὶ ἄλλα πολλὰ φρούρια. Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ Αὐστρία ἀπεφάσισεν εἰλικρινέστατα τὴν εἰρήνην κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1798 ἔτους, καὶ τὴν ἐσυνήργει σπουδαιότατα. Εἰς Ῥαστάδιον αἱ διαπραγματεύσεις ἔφθασαν ἕως τὴν κύρωσιν τῶν δύω πρώτων βάσεων τῆς εἰρήνης, τὰς ὁποίας ἤθελεν ἡ Γαλλία, καὶ ἔστερξε πρῶτος ὁ Αὐτοκράτωρ „παραχώρησιν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου, καὶ ἀποζημίωσιν τῶν στερουμένων τὰς χώρας ταύτας Ἡγεμόνων μὲ χώρας τῆς δεξιᾶς," ὅταν πληροφορηθεῖσα ἡ Αὐστρία, ὅτι ἡ εἰς αὐτὴν ταχθεῖσα ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἀποζημίωσις ἐκ Βαυαρικῶν χωρῶν ὄχι μόνον δὲν συνεργεῖται, ἀλλὰ καὶ ματαιόνεται ἀπὸ τοὺς Γάλλους, ἀνέλαβεν ἐκ νέου πολεμικὰ φρονήματα. Τὰ βίαια βήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔσπευδαν οἱ Γάλλοι εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ νὰ μεταπολιτεύσωσιν ὅλας τὰς πολιτείας, ἐνεδυνάμωσαν τὴν ἀπόφασίν της ταύτην, ἐνῷ ἠρέθισαν τὴν εὐαισθησίαν της, καὶ συνείλκυσαν πολλὰς δυνάμεις εἰς δευτέραν συμμαχίαν.

Πρῶτον τῶν βιαίων τούτων βημάτων ἦτο ὁ κρημνισμὸς τοῦ Παπικοῦ θρόνου. Ἡ ἐν Τολεντίνῳ εἰρήνη εἶχε στερεώσειν τὴν πολιτικὴν ὕπαρξιν Πίου τοῦ ἕκτου· ἀλλ' ἡ πολυχρόνιος καὶ βαρυτὴ γενομένη Ποντεφικία του, τὰ δυναστικὰ μέσα, εἰς τὰ ὁποῖα κατέφυγε διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ πληρώσῃ ὅσα ὑπεχρεώθη, καὶ πιθανῶς ἄμεσοι Γαλλικαὶ διενεργήσεις ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ῥώμης τὰς ἐπαναστατικὰς ἰδέας, αἵτινες ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος μὲ ἄλλην μορφὴν ἔκαμαν θαυμαστὸν θόρυβον,

ἕως οὗ ἠφανίσθησαν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν δεσποτείαν Σίξτου τοῦ Ϛ΄. Ἡ ἀντίθεσις τοῦ πολεμικοῦ καὶ πολιτικοῦ μεγαλείου τοῦ παλαιοῦ λαοῦ τῆς Ῥώμης πρὸς τὴν ἄψυχον καὶ ψωμοζητικὴν μορφὴν τῶν νέων Ῥωμαίων ἦτο εἰς ξένους περιοδευτὰς ἀέναος πηγὴ λυπηρῶν συγκρίσεων, καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία τοῦ μεγάλου σωροῦ ἔμεινε μὲ κλίσιν πρὸς κάποιαν ὑπερήφανον δυσαρέστησιν εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασίν του, ἐὰν καὶ ἡ παροῦσα αὕτη κατάστασις ἦτο ἀνάλογος εἰς λαὸν μισόπονον καὶ ἔκδοτον εἰς ἐλευθέραν καὶ ἀργὴν ζωὴν, καὶ, κατὰ τὴν τότε οὐσίαν του, ἦτο πολὺ ἀγαπητοτέρα εἰς αὐτὸν, παρὰ τὰ αὐστηρὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἐπιφορτίζονται εἰς τοὺς λαοὺς ἀπὸ ἰσχυρὰς κυβερνήσεις. Οἱ νέοι Ῥωμαῖοι εἶναι, ὅ,τι δύνανται νὰ εἶναι δυστυχήσαντες ἀπόγονοι καὶ κληρονόμοι μεγάλης εὐτυχίας καὶ δυνάμεως, καὶ ἀντὶ τοῦ νὰ τοὺς συλλυπῆταί τις, ὅτι ὑπέπεσαν εἰς ἱερατικὴν ἐξουσίαν, ἔπρεπε νὰ τοὺς συγχαίρῃ ὡς φυλαττομένους καὶ ὑπάρχοντας, ἐνῷ ὑπὸ Γερμανοὺς ἢ Γάλλους ἀπταίστως ἤθελαν χαθῆν εἰς ἀχαρακτήριστον καθολικότητα. Μὲ ὅλον τοῦτο ηὐξήθη καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν φιλοκαίνων καὶ φιλομεταβόλων. Ὅλον σχεδὸν τὸ τάγμα τῶν Ἀββάδων, ἤγουν οἱ προκομμένοι, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πτωχοὶ, καὶ μικρὰ εἰσοδήματα ἔχοντες ἱερεῖς, περιείχοντο εἰς αὐτούς. Καὶ εἰς τὰς ἄλλας δὲ κλάσεις δὲν ἔλειπαν φιλομετάβολοι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν ἐνήργουν ἐκ φατριασμοῦ, οἱ δὲ ἐκ φιλοσοφικῶν ἀρχῶν, οἱ δὲ, θέλοντες μὲ νέα κακουργήματα νὰ καλύψωσι πλῆθος παλαιῶν. Ἡ Παπικὴ κυβέρνησις ἐφυλάκωσε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, τοὺς ἀπέλυσεν ὅμως πάλιν διὰ μεσιτείας τοῦ Βοναπάρτου. Ἐνταυτῷ δὲ ἐζήτει λογομαχίας μὲ τὴν ἁγίαν καθέδραν ἡ νέα Ἐντὸς Ἄλπεων δημοκρατία, ἐπειδὴ δὲν τῆς ἐγνώρισε τὸ νέον πολίτευμα τακτικῶς, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν βασιλέα Πιπῖνον (πρὸ χιλίων ἐτῶν) κάποια κομμάτια χώρας, τὰ ὁποῖα, χωρὶς ταύτην τὴν δωρεάν,

ἤθελαν ἀνήκειν εἰς τὴν Ἐντὸς Ἄλπεων. Καὶ ὁ μὲν Ἰωσὴφ Βοναπάρτης, ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ, Γαλλικὸς πρέσβυς εἰς τὴν Ῥώμην, διὰ τῆς μεσιτείας του κατεπράϋνε τὴν ἔριδα ταύτην, καὶ ἐνήργησε τὴν ἀνακωχὴν τῶν στρατευμάτων τῆς Ἐντὸς Ἄλπεων, τὰ ὁποῖα στρατηγούμενα ἀπὸ τὸν Πολονὸν μετανάστην Δομβροβίσκιον εἶχαν πατήσειν τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Πάπα. Τὴν δὲ 28 Δεκεμβ. 1797 ἐξεῤῥάγη εἰς τὴν Ῥώμην αὐτὴν ἡ ἐπανάστασις, ἄδηλον, ἂν κατὰ τύχην ἢ ἐξεπίτηδες. Κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἐσυνάχθη πλῆθος ἐνόπλων εἰς τὴν Λογγάραν, τὴν συνοικίαν τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας. Ὁ Ταξίαρχος, μαθὼν τὰ γινόμενα, στέλλει σπείρας καὶ στρατιώτας, οἵτινες διασκορπίζουσι μὲν τὸν ὄχλον, περικυκλόνονται δὲ ἀπὸ μεγαλήτερον σωρὸν ἐξορμήσαντα ἀπὸ τὸν οἶκον τῆς πρεσβείας. Κορυφαῖος φαίνεται ὁ στρατηγὸς τῆς Γαλλίας Δυφὸτ μὲ γυμνὸν ξίφος, καθὼς λέγουν οἱ Γάλλοι, νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν μανίαν τῶν Παπικῶν ὑπομίσθων ἀνδραπόδων ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν καὶ φίλων τῆς Γαλλίας· ἀλλ' ὁ Παπικὸς Ἀγὸς, ὅςτις δὲν καταλαμβάνει ἢ δὲν θέλει νὰ καταλάβῃ τοὺς εἰρηνικοὺς τούτους σκοποὺς, καὶ βλέπει ὅτι κινδυνεύει νὰ σκοτωθῇ μὲ τὰ κτυπήματα τοῦ ξίφους, μετὰ πολλὰς ματαίας προσφωνήσεις καὶ δεήσεις προστάζει νὰ πυροβολήσωσι, καὶ σκοτόνεται ὁ Δυφὸτ, καθὼς ἠδύνατο καὶ πᾶς ἄλλος νὰ σκοτωθῇ εἰς τοῦτον τὸν τόπον. Καὶ οἱ μὲν ἐπαναστάται νικῶνται, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀποκαθιστάνεται ἡ ἡσυχία. Ὁ δὲ Ἰωσὴφ Βοναπάρτης, τοῦ ὁποίου τὴν γυναικαδέλφην ἤθελε νὰ νυμφευθῇ ὁ Δυφὸτ, γίνεται τόσον ὀργίλος, ὥστε δὲν ἀκούει οὔτε λόγους οὔτε δεήσεις τοῦ κυβερνήτορος Καρδιναλίου, ἀλλ' ἀναχωρεῖ τὴν αὐτὴν νύκτα.

Ἔλαβε λοιπὸν ἀφορμὴν τὸ τῶν Παρισίων Διευθυντήριον νὰ κηρύξῃ ἀθετημένην τὴν ἐν Τολεντίνῳ εἰρήνην. Πρᾶγμα συντεθειμένον ἐκ τόσον εὐκαταλήπτων περιστάσεων ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἀδίκημα τῆς Παπικῆς

κυβερνήσεως, καὶ στράτευμα ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Βερθιέρου ἐκινήθη κατὰ τῆς Ῥώμης. Οἱ τῶν Μεδιολάνων πατριῶται ἐβραγχνίασαν φωνάζοντες θάνατον κατὰ τοῦ αἱμοδιψοῦς Πάπα, καὶ ἐκδίκησιν διὰ τὸν φόνον τῶν ἐλευθερωτῶν των, καὶ γράμμα συντεθειμένον ἀπ' αὐτοὺς ἀνήγγελλεν, ὅτι πρέπει παραυτα νὰ καθαρισθῇ ὁ ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ἀδελφῶν των βαμμένος Τίβερις, τὸ ἀπὸ δολοφονητὰς ἱερεῖς κατοικούμενον Καπιτώλιον ὁ ὑπὸ δουλικὸν ὄχλον ἀτιμαζόμενος Ἄρειος κάμπος, ἐξ εἴκοσιν ἑκατονταετηρίδων κακουργημάτων, αἰσχύνης καὶ ἀνδραποδίας. Ἀλλ' ὁ Βερθιέρος, ὅς τις κατ' ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου ἔφθασε πλησίον τῆς Ῥώμης μὲ ὀκτακισχιλίους στρατιώτας, ἔκρινεν εὔλογον νὰ ἀναγγείλῃ τὰ θανατηρὰ κριτήρια τῶν Παρισίων μόνον εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἔβαψαν τὰς χεῖρας των εἰς τὸ αἷμα τοῦ Δυφὸτ καὶ τοῦ Βασσεβιλλίου, Γαλλικοῦ τινος Σηκρεταρίου τῆς πρεσβείας φονευθέντος τὸ 1792 ἔτος εἰς ὁμοίαν τινὰ περίστασιν. Εἰς δὲ τὸν Ῥωμαϊκὸν λαὸν, ὅς τις ἀναμφιβόλως εἶναι ἀθῶος ἀπὸ τοιαύτας ἀπανθρωπίας, φέρει ὑπερασπιστὰς καὶ φίλους. Διότι ὁ στρατηγὸς ἤξευρε κάλλιον παρὰ τὴν Παπικὴν κυβέρνησιν, ὅτι οἱ ὁπλοφόροι καὶ ἐν μέρει φίλοπλοι Ῥωμαῖοι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀποκρούσωσιν εὐκόλως τὸν λόχον, τὸν ὁποῖον ἔφερνε, καὶ ὅταν οἱ ἄκαρδοι ἱερατικοὶ πολιτικοὶ, οἵτινες ἐκυβέρνων ἐν ὀνόματι τοῦ ἀπὸ γῆρας καὶ λύπην μέχρις ἠλιθιότητος ἀμβλυνθέντος Πίου ἐπρόσταξαν εἰς τὰ στρατεύματά των νὰ παραδώσουν τὸ Ἀγγελόκαστρον, τότε ἐμβῆκαν εἰς τὴν πόλιν οἱ Γαλλικοὶ λόχοι μὲ πολλὴν προφύλαξιν. Ὁ Βερθιέρος ἔμεινεν ἐκτὸς τῆς πόλεως ὀκτὼ ἡμέρας, ἕως οὗ οἱ πατριῶται ἐπαναστάντες ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας εἰς τὸ Καπιτώλιον. Προσωρινὴ κυβέρνησις ἐξ ὑπάτων εἰσήχθη, ἥτις παραυτα ἐπροσκάλεσε τὸν Γαλλικὸν στρατηγὸν εἰς τὰ τείχη τῆς Ῥώμης. Τὴν 15 Φεβρ. 1798 ἔκαμε τὴν εἴσοδόν του διὰ τῆς πύλης τοῦ Ποπόλου, χωρὶς νὰ

δείχνῃ ὁ συναθροισμένος λαὸς ἄλλο, εἰμὴ μωρὰν περιέργειαν. Φθάσας εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἀνέβη εἰς ὕψος τι, καὶ ἐδιάβασεν ἐκ χαρτίου λόγον, τοῦ ὁποίου αἱ ὑψηλαὶ φράσεις δὲν ἐσυμβιβάζοντο μὲ τὴν δειλίαν καὶ φανερὰν ἀμηχανίαν του: „Κάτων, Πομπήϊε, Βροῦτε, Κικέρων, Ὡρτήνσιε — σεβάσμιοι ἄνδρες, δέχθητε τὸ σέβας τῶν ἐλευθέρων Γάλλων ἐδῶ, ὅπου τόσον συχνάκις ἐπροστατεύσατε τὸ δίκαιον τοῦ δήμου, τόσον συχνάκις ἐδοξάσατε τὴν δημοκρατίαν τῆς Ῥώμης. Τὰ τέκνα τῶν ἀρχαίων Γάλλων μὲ κλάδους ἐλαίας εἰς τὰς χεῖρας πατοῦσι τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἔδαφος διὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τὸν βωμὸν τῆς Ἐλευθερίας, τὸν ὁποῖον καθίδρυσεν ὁ πρῶτος Βροῦτος. Καὶ σὺ Ῥωμαῖε δῆμε, ὅς τις ἀπήλαυσας μὲ τοὺς ἀγῶνας σου τὰ δίκαιά σου, ἐνθυμήθητι τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον κυκλοφυρεῖ εἰς τὰς φλέβας σου, θεώρει ὁλόγυρα τὰ περικυκλοῦντάσε μνημεῖα τῆς δόξης. Ἐξανάλαβε τὸ παλαιὸν μέγεθός σου καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν πατέρων!“ Ἐσιώπησε, καὶ οἱ παριστάμενοι δημόται, ἑξήκοντα τρεῖς περίπου, ἔκραξαν τό: Ζήτω ἡ Ῥωμαϊκὴ δημοκρατία· οἱ δὲ λοιποὶ θεωροὶ ἔδειξαν δυσαρέστησιν ἢ ἀδιαφορίαν. Καὶ ἡ ἀπιστία αὕτη τοῦ λαοῦ εἰς τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐλευθερίαν ἐδικαιολογήθη παραυτα. Ἡ Ῥώμη ἐπροστάχθη νὰ πληρώσῃ ἓξ μιλιόνια, ἡ χώρα τριάκοντα μιλιόνια λίτρας, νὰ δώσῃ ἓξ χιλιάδας ἵππων, καὶ νὰ θρέψῃ τὸν Γαλλικὸν στρατὸν, ὅς τις ἔμεινεν εἰς φύλαξιν τῆς δημοκρατίας. Οἱ Γαλλικοὶ ἐπίτροποι ἐδήμευσαν ὅλην τὴν περιουσίαν τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν μεταναστῶν Γάλλων, καὶ ὅλα ὅσα ἀνῆκαν εἰς τὴν προτέραν κυβέρνησιν· μὲ τὴν αὐτὴν πρόφασιν ἐκυρίευσαν ὅλα τὰ δημόσια τεχνουργήματα διὰ νὰ τὰ στείλουν ὡς νέα τρόπαια εἰς τοὺς Παρισίους· οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι διέφυγαν τὴν λεηλασίαν των. Ἡ ἁρπαγὴ ἐμοιράσθη μὲ τὸν νέον στρατηγὸν Μασσέναν, τὸν διάδοχον τοῦ ἀνακαλεσθέντος Βερθιέρου· ἀλλὰ τοὺς ἀγοὺς καὶ στρατιώτας ἀφῆκε χωρὶς μισθὸν καὶ χωρὶς τροφήν.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο τακτικὴ ἐπανάστασις τῶν στρατευμάτων. Οἱ ὀφικιάλιοι ὑπέγραψαν εἰς τὸ Πάνθεον ἐν ὀνόματι τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ Δήλωσιν κατὰ τοῦ στρατηγοῦ των καὶ κατὰ τῆς αὐστηρότητος, τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ εἰς αὐτοὺς, καὶ ἔκαμαν νὰ παραιτήσῃ τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν Δαλλεμάγνιον, καὶ αὐτὸς νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Ἀγκῶνα. Ὁ Ῥωμαϊκὸς ὄχλος ἔκρινε τὴν διχόνοιαν ταύτην ἁρμοδίαν περίστασιν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς ἐλευθερωτάς του, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπίασεν εἰς τὸ Καπιτώλιον τὰ ὅπλα, καθὼς τοὺς πάλαι χρόνους τὸ ἔκαμε συχνάκις κατὰ τῶν Γερμανῶν Αὐτοκρατόρων ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν στέψιν καὶ μετὰ τὰς εὐφημίας του. Οἱ Γάλλοι ὅμως ὡμονόησαν ἐκ τούτου, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἔγειναν κύριοι τῆς τοῦ λαοῦ κινήσεως. Γενικὴ γύμνωσις ἀπὸ ὅπλων ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα. Μὲ ὅλον τοῦτο τὴν 20 Μαρτίου ἐδημοσιεύθη ἡ ἀπὸ Γάλλους συντεθεῖσα νέα πολιτεία μὲ τὰς ὡραίας λέξεις: „Ἡ Γαλλία ἐκδικεῖται τὰ κακουργήματα τῶν Ῥωμαίων, ἐνῷ μὲ χαράν της τοὺς κηρύττει ἐλευθέρους.“ Ἡ πολιτεία, μὲ ὀνόματα παλαιὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐδιώριζεν εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν πέντε Ὑπάτους· διὰ δὲ τὸ νομοθετικὸν Γερουσίαν ἐκ τριάκοντα δύω, καὶ δημαρχίαν ἐξ ἑβδομήκοντα δύω ἀνδρῶν. Ἀλλ' ἕως νὰ κυρωθῇ ἡ ἀδελφικὴ συνθήκη μὲ τὴν Γαλλίαν, ἀνάγκη ἦτο νὰ προστάζωσι τὰ χρειώδη ὁ Γάλλος στρατηγὸς καὶ οἱ συνάρχοντές του.

Ὁ δὲ Πάπας, εὐθὺς μετὰ τὴν καθίδρυσιν τοῦ δένδρου τῆς ἐλευθερίας, ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν παραίτησιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας του, κρατῶν μόνον τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυριαρχίαν. Ἀλλ' οἱ Γάλλοι ὑποπτεύσαντες τὸν δυστυχῆ γέροντα ὡς ἐπικίνδυνον πρόσωπον, ἐὰν ἔμενεν εἰς τὴν Ῥώμην, τὸν ἔστειλαν πρῶτον εἰς Σήναν καὶ ἔπειτα εἰς ἓν μοναστήριον πλησίον τῆς Φλωρεντίας. Ἀλλ' αἱ ἐποδείξεις τῆς συμπαθείας καὶ αἱ περιποιήσεις, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ Πῖος εἰς τὴν ἐξορίαν

του ταύτην, διήγειραν τὴν φιλοσοφικὴν ἀγανάκτησιν ἢ τὴν πολιτικὴν δολιότητα τοῦ Διευθυντηρίου, καὶ μετὰ τὴν ἀνάδοσιν τοῦ πολέμου, χωρὶς παρατήρησιν τοῦ βαθυτάτου γήρως του, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπέφερνεν ὁδοιπορίαν καὶ κακοπάθειαν, τὸν μετέφεραν εἰς Βαλεντιίαν τῆς μεσημβρικῆς Γαλλίας. Ἀπεκεῖ ἤθελαν νὰ τὸν μεταβιβάσουν μακρύτερα, ἐπειδὴ ἐτάραττε τοὺς δυνάστας, ὅτι οἱ ὁδοιπόροι ὑπήγαιναν πρὸς αὐτὸν καὶ λαμβάνοντες τὴν εὐλογίαν του ἀνεχώρουν μὲ λύπην τῆς καρδίας των. Ἀλλ' ἱλαρὸς θάνατος τὸν ἀπέλυσεν ἀπ' ἄλλας βασάνους τὴν 29 Αὐγ. 1799. Τὰ πτωχικὰ ἀπομενάδια τῆς περιουσίας του, ἱκανὰ μόνον ὡς ἐνθύμησις εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοὺς ἀκολουθήσαντας αὐτὸν εἰς τὴν δυστυχίαν του, ἐπωλήθησαν ὡς κτῆμα τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους· οὐδὲ τὸ λείψανόν του ἐνσταφιάσθη, ἐπειδὴ ἐπροσμένοντο ὑψηλότεραι προσταγαί. Τόσον στενοκαρδίους, τόσον δουλοπρεπεῖς ἔκαμνε τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἐξουσία τῶν δημοτικῶν συναρχιῶν, ἥτις ὠνομάζετο ἐλευθερία. Ἐχρειάζετο ἡ μεταπολίτευσις τῆς 18 Βρυμαίρου, ἥτις ἔβαλεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Γαλλίας τὸν στρατηγὸν Βοναπάρτην, διὰ νὰ λάβῃ τάφον ὁ Πῖος Ϛ' πολλοὺς μῆνας μετὰ τὸν θάνατόν του δι' ὑπατικοῦ ψηφίσματος τῆς 30 Δεκεμβ. 1799.

Χειρότερα παρὰ τὸν Πάπαν ἔπαθαν οἱ Καρδινάλιοι. Πρῶτον ἐφυλακώθησαν, ἔπειτα ἐξωρίσθησαν· ὁ γραμματισμένος καὶ εὐγενὴς ἀνὴρ, Καρδινάλιος Βοργίας, ἐστάλθη εἰς τὰ κάτεργα· σκληρότης, τὴν ὁποίαν δὲν ἐδύναντο νὰ καταλάβουν οὐδὲ οἱ δημοκρατικώτατοι*). Μὲ ὅλα ταῦτα ἐφύλαξεν ἡ δημοκρατικὴ κυβέρνησις τῆς Ῥώμης σκιάν τινὰ ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας. Καὶ τὸ μὲν Βατικανὸν ἐδιωρίσθη καθέδρα τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἡ Ἀποστολὴ καὶ ἡ ἱεροκρισία κατηργήθη·

*) Π. χ. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ πονήματος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐβοηθήθημεν ἐνταῦθα: „Πῖος Ϛ, καὶ ἡ Ποντοφικία του. Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, ἀπὸ τὸν συγγραφέα τῶν τῆς Ἰταλίας Παραστάσεων. Ἀμβοῦργ. 1800."

ἡ δὲ Παπικὴ καγκελλαρία, ἡ πρώτη χρηματικὴ πηγὴ τῆς μητροπόλεως τοῦ Καθολικοῦ κόσμου, ἐφυλάχθη, μᾶλλον δὲ ἐσχηματίσθη νέα ἀπὸ τὸν Ἱσπανικὸν πρέσβυν Ἀζάραν, εὔστροφον πολιτικὸν, φίλον τῆς δημοκρατίας, καὶ ὑπουργὸν τῶν Γάλλων κατὰ τὴν θέλησιν τῆς αὐλῆς του, διὰ νὰ ἐκδίδῃ ἐκεῖθεν ἐν ὀνόματι τοῦ ἀπόντος Πάπα τὰ ἀναγκαῖα γράμματα καὶ τὰς Βούλας διὰ τὴν ἐπικράτειαν τῆς Ἱσπανίας. Αἱ δὲ λοιπαὶ Καθολικαὶ πολιτεῖαι ἐφαίνοντο ὅτι δὲν ἐχρειάζοντο πλέον τὰ γράμματα τῆς δημοκρατικοεκκλησιαστικῆς αὐθεντίας. Ἡ ἀδιαφορία, μὲ τὴν ὁποίαν ἠκούσθη τὸ σύμβαμα τοῦτο εἰς τοὺς Καθολικοὺς λαοὺς, ἔκαμε πολλοὺς νὰ συμπεράνωσιν, ὅτι μὲ τὴν φυλάκωσιν τοῦ Πίου Ϛ' ἔλαβε πλέον τέλος ἡ Παπικὴ ἐξουσία. Ἐὰν εἰς τὸν μεσαιῶνα πολλοὶ Πάπαι ἐκακοπάθησαν διὰ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ἀγωνιζόμενοι μὲ τὸν Αὐτοκράτορα ἐδιώχθησαν, ἐξωρίσθησαν, ἢ καὶ ἐφυλακώθησαν, ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὁ μέγας ἀρχιερεὺς τῆς Χριστιανωσύνης ἐλάμβανε τελευταῖον τὰ νικητήρια. Εἰς τὸ τέλος ὅμως τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἦτο χαυνωμένον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἡρωϊκὸν φρόνημα τῶν Γρηγορίων, Ἀλεξάνδρων καὶ Ἰννοκεντίων, καὶ ὑπερενίκησε τὸ πνεῦμα τῶν ἰδεῶν κατὰ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, ὅς τις ἔχασε τὴν ἀρχαίαν ψυχήν του.

47. Κρημνισμὸς τῆς Ἑλβετικῆς Συνορκίας καὶ καθίδρυσις Ἑλβετικῆς δημοκρατίας. (1798).

Συγχρόνως μὲ τὴν Παπικὴν ἐξουσίαν ἐκρημνίσθη καὶ ἄλλη Εὐρωπαϊκὴ πολιτεία, ἡ Ἑλβετικὴ συνορκία, πρὸς μεγαλήτερον θαυμασμὸν τῶν λαῶν, ἐπειδὴ ἡ Ἑλβετία ἐκ πέντε ἑκατονταετηρίδων ἐνομίζετο πατρὶς τῶν δικαίων τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας, τῶν ὁποίων εἶχαν κηρυχθῆν ἀνακαινισταὶ καὶ ὑπερασπισταὶ οἱ Γάλλοι.

Ἀλλ' ἡ Ἑλβετικὴ ἐλευθερία ἦτο πρᾶγμα πάντη ἄλλο παρὰ τὸ ὁποῖον ἐσήμαιναν οἱ Γάλλοι μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο· δὲν ἐπήγασεν ἀπὸ φιλοσοφικὰς ἰδέας· δὲν ἦτο δοκίμιον τοῦ νὰ παράξουν ἐπιστημονικὴν ἑνότητα μὲ τὴν δημιουργίαν ἑνὸς μόνου, κανονικῶς διαρθρωμένου πολιτικοῦ ὅλου, ἀλλὰ γέννημα Γερμανικοῦ φρονήματος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκει τὴν πολιτικὴν εὐτυχίαν εἰς τὴν ἥσυχον διάρκειαν τῶν ἅπαξ ποτὲ καθεστωσῶν σχέσεων τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ πολιτεύματος. Συνειθίζεται ὅμως εἰς τοῦτο τόσον, ὥστε ἀντιστέκει ἔπειτα μὲ ἄμετρον πεῖσμα εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ διορθόνοντος καὶ ἐξομαλίζοντος νοὸς καὶ εἰς τὰς προόδους τοῦ τελειοποιοῦντος κοσμικοῦ πνεύματος. Ἡ τῶν Ἑλβετῶν ἀντίστασις κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλβρέχτου Α', ὄχι μόνον δὲν ἦτο φανέρωσις νεωτερισμοῦ ἀπὸ μέρους τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τουναντίον ἦτο ἐνέργεια φιλοκαινίας τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς τοῦ λαοῦ φιλαρχαιότητος. Αἱ δοκιμαὶ τῆς Αὐστρίας νὰ νικήσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ οἱ πολυχρόνιοι ἀγῶνες τῶν μετ' αὐτῆς ἡνωμένων εὐγενῶν ἐναντίον τῶν συνόρκων πολιτῶν καὶ χωριατῶν, ἐγέννησαν κατ' ὀλίγον εἰς τὴν Ἑλβετίαν μῖσος κατὰ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν εὐγενῶν, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφαίνετο ἀνόμοιον μὲ τὰ νέα φαινόμενα τῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ ἔπειτα, ἐξέτρεψαν τοὺς Ἑλβετοὺς, καθὼς ταῦτα, εἰς ληστρικὰς, πολεμικὰς καὶ δορικτητικὰς ἐκστρατείας. Ἀλλ' ὅταν ἡ αὐτονομία των ἠσφαλίσθη μὲ νίκας, καὶ ἔπειτα ἐτιμωρήθη ἡ ἀγρία φιλοπολεμία των μὲ τὴν ἐν Μεριγιάνῳ καταστροφὴν, ὑπέστρεψαν τότε οἱ σύνορκοι εἰς τὸν ἥσυχον κύκλον τῆς εἰρηνικῆς καὶ χωρικῆς ζωῆς, διὰ τῆς ὁποίας τὴν διατήρησιν εἶχαν πιάσειν τὰ ὅπλα· καὶ εἰς πᾶσαν μίαν ἐκ τῶν πολλῶν πόλεων τοῦ συνδέσμου των ἐστερεώθησαν ἐπὶ διαφόρων βάσεων διάφορα πολιτεύματα, ὅλα ὅμως πιστὰ εἰς τὸν φυσικὸν χαρακτῆρα κατὰ τοῦτο, καθότι ἡ ἐξουσία δὲν ἐδόθη εἰς τὴν μάζαν ὅλων τῶν μερικῶν πολιτῶν, ἀλλ' εἰς ἀριθμόν τινὰ μεγαλήτερον ἢ μικρό-

τερον πολιτῶν κληρονομικῶς ἐνδόξων. Ἀλλὰ καὶ αἱ μικρότεραι πολιτεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἐνομίζοντο ἀληθιναὶ δημοκρατίαι, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ εὐγενεῖς εἰς τὸ πολιτικὸν δίκαιον παραληφθέντες ἀνηγορεύθησαν κοινοὶ χωριάται, εἶχαν ὅμως ἄρχοντας καὶ ὑποτακτικοὺς, οἵτινες ἐξηροῦντο ἐκ τούτου· καθὼς καὶ ὑποτελῆ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίζετο τὸ κοινὸν ἐξουσιαστικὰ δίκαια. Ὀφθαλμοφανέστερον ἀκόμη ἦτο τοῦτο εἰς τὰς μεγαλητέρας ἐπαρχίας ἀναμίκτων ἢ ὅλως ἀριστοκρατικῶν πολιτευμάτων, ὅπου ἡ ὀλιγαρχία ἐπλησίαζε πολλὰ τὸν σκοπόν της. Ἐκεῖ ἡ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας διωρισμένου ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν, συγγενῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ φίλων. Πολιτικὴ λοιπὸν ἰσότης καὶ μετοχὴ ὅλου τοῦ λαοῦ ἀπὸ τοῦ πολιτεύματος δὲν ἦτο μηδαμοῦ, καὶ εἰς τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλβετίας οἱ κυβερνώμενοι πρὸς τοὺς κυβερνήτας ἔστεκαν εἰς τὴν σχέσιν, τὴν ὁποίαν φυλάττουσιν οἱ ὑπήκοοι τῶν μοναρχιῶν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας των.

Τὸ πολίτευμα τοῦτο ἐπεκράτει εἰς τὴν Βέρναν, τὴν μεγίστην καὶ ἀξιολογωτάτην τῶν ἡνωμένων πόλεων. Ὅλοι μὲν οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων ἦσαν ὑπήκοοι τῆς μητροπόλεως, μεταξὺ δὲ τῶν πολιτῶν ταύτης ἐκεῖνοι μόνον ἐσυγχωροῦντο νὰ κυβερνῶσι, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι ἔλαβαν τὸ δίκαιον τοῦ πολίτου πρὸ τοῦ 1635 ἔτους. Διακόσιαι πεντήκοντα περίπου οἰκογένειαι εἶχαν τὸ δίκαιον νὰ ἐκλέγωνται εἰς τὴν βουλήν. Μὲ ὅλον τοῦτο περιωρίζετο κατὰ δίκαιον συνηθείας εἰσαχθὲν σιωπηλῶς ἡ ἐκλογὴ αὕτη τὸ 1785 ἔτος μόνον εἰς ἑξήκοντα ἐννέα οἰκογενείας· εἰς τρόπον ὥστε ἔγεινε σκέψις περὶ ἀναπληρώσεως αὐτῶν ἕως τῶν ἑβδομήκοντα δύω, τῶν ὁποίων νὰ μὴ ὀλιγοστεύῃ ποτὲ ὁ ἀριθμός. Τὸ πολιτικὸν τοῦτο κυβέρνημα τῶν εὐγενῶν ἔδειχνεν ὡραιοτάτην ὄψιν *). Αἱ τυραννικαὶ τέχναι τῆς μακαριτρίας ἐκλαμπροτάτης Βενετίας δὲν εὕρηκαν ἐνδιαίτημα εἰς τὰς Γερ-

*) Νορμάννου γεωγραφικὴ καὶ στρατιωκὴ παράστασις τῆς Ἑλβετίας. Πρῶτ. Μέρ. τελ. 612.

μανικὰς καρδίας, καὶ ἡ ἥμερος, πατρικὴ κυβέρνησις τῶν γαληνῶν κυρίων τῆς Βέρνης ἠδύνατο νὰ χρησιμεύῃ ὡς παράδειγμα. Οἱ ὑπήκοοι ἐπλήρονων μικρὸν ἢ οὐδένα φόρον· αἱ δημόσιοι χρεῖαι ἐπληρόνοντο ἀπὸ τὸ εἰσόδημα τῶν κτημάτων τῆς πολιτείας, καὶ τοῦτο οἰκονομεῖτο τόσον σοφῶς, ὥστε τὸ περίσσευμα ἐταμιεύετο εἰς θησαυρὸν χρήσιμον εἰς ὥραν ἀνάγκης. Ποῦποτε δὲν ἔβλεπέ τις ἀλλοῦ δημόσια οἰκοδομήματα καὶ μνημεῖα λαμπρότερα καὶ διαρκέστερα· ποῦποτε δὲν ἐφροντίζοντο πλουσιώτερα οἱ ἄῤῥωστοι καὶ οἱ πτωχοί· ποῦποτε δὲν εὑρίσκετο περισσοτέρα βοήθεια καθ' ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας. Σιμὰ ὅμως τούτων τῶν προτερημάτων ἐπαρατήρουν οἱ ὀξυδερκεῖς καὶ σφάλματα, τὰ ὁποῖα εἰσέρχονται καὶ μὲ τὸν καιρὸν στερεόνονται εἰς τὰς ἀριστοκρατίας, καθὼς ἄλλα εἰς ἄλλας πολιτείας· εἰς τὸ κυβερνῶν μέρος τῶν πολιτῶν μία οἴησις ὁμοία μὲ τὴν ἀλαζονείαν τῶν εὐγενῶν, ἥτις τοὺς ἐμπόδιζε καὶ ἀπὸ τὰ ἐργόχειρα καὶ ἀπὸ τὴν ἐμπορίαν. ἐπειδὴ κατ' ὀλίγον ἐσυνείθισαν καὶ ἐτρέφοντο ἀπὸ τὰ κοινά· εἰς τοὺς κυβερνήτας αὐτοὺς ἡ μικροπρεπὴς φαντασία τῶν Πατρικίων, ἥτις διὰ τὴν ἔκλειψιν τῶν πραγματικῶν ὑπεροχῶν καταφεύγει εἰς παλαιοὺς τύπους, καὶ εἰς τὰς ἐναντίας προσβολὰς δείχνει πεῖσμα καὶ ἀδυναμίαν, καὶ καταφρονεῖ μὲν τὰ δίκαια αἰτήματα, μικροψυχεῖ δὲ εἰς τὰ αὐθάδη προστάγματα· εἰς δὲ τὴν κλάσιν τῶν μὴ κυβερνώντων μέρος μὲν ἠλίθιος ταπείνωσις, μέρος δὲ εὐήθης φιλοπλανία, μέρος δὲ δυσαρέστησις εἰς τὰ παρόντα καὶ ἐπιθυμία περιστάσεων διὰ νὰ τὰ μεταβάλῃ. Τὸ φιλομετάβολον, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς μοναρχίας, ὅπου οἱ ἄρχοντες εἶναι μακρὰν τοῦ λαοῦ καὶ δὲν δύνανται νὰ διεγείρουν φθόνον, ἐμπορεῖ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκτάκτων περιστάσεων, εἰς τὴν Ἀριστοκρατίαν εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀτελοῦς πολιτεύματος *).

*) Παράβαλε: Μεϊνήρτου Ἐπιστολαὶ περὶ Ἐλβετίας. Μέρ. Δ, σελ. 78 κτλ.

Ἀλλὰ τὸ σφάλμα τοῦτο τῆς Ἀριστοκρατίας ἐφαίνετο ἐξαιρέτως εἰς τὰς πόλεις· τὸ δὲ μεγαλήτερον μέρος τῶν εὐκαταστάτων χωριατῶν ἦτο εὐχαριστημένον εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἐπειδὴ ὁ ὑγιὴς Γερμανικὸς νοῦς των ἔβλεπε τὰ κέρδη, τὰ ὁποῖα τοὺς ἔδιδε· πολυχρόνιος συνήθεια τοὺς συνέδενεν εἰς τὸ πολίτευμα ὡς πατροπαράδοτον, καὶ πατριωτικὸν αἴσθημα ἐνδυναμούμενον ἀπὸ τὰς εἰκόνας καὶ μνήμας τοῦ μεγάλου Ἑλβετικοῦ καιροῦ ἔδιδε στήριγμα εἰς τὰς καρδίας *). Δυσαρεστημένος ὅμως ἦτο ὁ κόσμος εἰς τὸ Ἰταλικὸν μέρος τῆς Βέρνης, εἰς τὴν χώραν Βαῦδον, τὴν ἀποσπασθεῖσαν κατὰ τὸ 1536 ἔτος ἀπὸ τὸν Δοῦκα τῆς Σαβαυδίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι Γάλλοι, ἐρεθισθέντες ἀπὸ τὴν γλωσσικὴν καὶ ψυχικὴν συγγένειαν τῆς Γαλλίας, ἤρχισαν κατ' ἀρχὰς τῆς μεταπολιτεύσεως νὰ παραπονῶνται ὅτι δὲν εἶναι μέτοχοι τοῦ πολιτεύματος, καὶ ἐσχεδίαζαν ἐπαναστάσεις. Μὲ ὅλον τοῦτο τὰ πρῶτα κινήματα τῶν Βαυδίων περιωρίζοντο εἰς λόγους, οἵτινες διευθύνοντο εἰς τὴν Γερουσίαν τῆς Βέρνης νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τὰ δίκαια, τὰ ὁποῖα τῆς ἠσφαλίσθησαν ὅταν μετέβαλε τὴν κυβέρνησιν. Ἡ ἀποβολὴ τῶν αἰτημάτων των ἐγέννησε ταραχὰς, διὰ τὰς ὁποίας κατὰ τὸ 1792 ἔτος, πρὶν εἰσέλθουν στρατεύματα εἰς Βαῦδον, πολλοὶ τῶν ὑπογραψάντων τὴν αἴτησιν ἐμετανάστευσαν, καὶ τινὲς ἐκηρύχθησαν ἐκτὸς τῆς προστασίας τῶν νόμων. Ἡ σκληρότης, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθησαν οἱ Ἀριστοκρατικοὶ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, ἦτο ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένη μὲ τὴν δειλοκάρδιον παράβλεψιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἤκουσαν τὰ εἰς Παρισίους τὴν 10 Αὐγ. γενόμενα

*) Εἰς τοὺς δημοκρατικοὺς νομοὺς Τίγυρον, Σκαφοῦσαν καὶ Βασιλείαν, ὅπου ἐβουλεύοντο καὶ χειροτέχναι καὶ κοινοὶ πολῖται, ἦταν ὀλιγώτερον εὐχαριστημένοι οἱ ὑπήκοοι. Τότε ἤκουέ τις τοὺς χωριάτας νὰ λέγωσιν: „Ἠθέλαμεν κάλλιον νὰ ἔχωμεν ἄρχοντας τοὺς γνησίους κυρίους παρὰ τοὺς μεσοκυρίους· ἐπειδὴ ἐκεῖνοι μὲν εἶναι συνειθισμένοι νὰ ἄρχωσιν, οὗτοι δὲ πρέπει τώρα πρῶτον νὰ μάθωσιν.“ (Ἄλλερος: Ἱστορία τῶν ἐνεργειῶν καὶ ἀποτελεσμάτων τῆς Αὐστριακῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Μέρ. Α', σελ. 215. Σημείωσ.)

κατὰ τῶν Ἐλβετῶν κακά, καὶ μὲ τὴν ἀνάξιον ὑπομονήν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔκτοτε ὑπέφερναν ὅλα τὰ ὀνείδη καὶ τοὺς πειρασμοὺς τῶν ἐν Παρισίοις δυναστευόντων. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησεν ὁ Πίττ νὰ τοὺς κάμῃ κοινωνοὺς τοῦ πολέμου. Ἐπίστευαν ἀδιστάκτως, ὅτι εἰς κίνδυνον γενικῆς πυρκαϊᾶς ἀργὴ θεωρία εἶναι τὸ συμφορώτατον εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον.

Μεταξὺ τῶν Βαυδίων, τοὺς ὁποίους κατεδίκαζεν ἡ Βέρνα, εὑρίσκετο καὶ ὁ χιλίαρχος Λαάρπιος, παιδαγωγὸς τοῦ Ῥωσικοῦ μεγάλου Δουκός, ὅς τις ἐκ Πετρουπόλεως ἐπροσπάθει νὰ συνεργήσῃ τῆς πατρίδος του τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐπιθυμίας της. Ἔκτοτε ὑποπτευθεὶς ὡς κοινωνὸς Ἰακωβινικῶν ταραχῶν, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν, καὶ ὑπῆγεν εἰς Παρισίους διὰ νὰ φθάσῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸν σκοπόν του. Ἐπειδὴ εἰς τὴν συνθήκην τοῦ 1564 ἔτους, τὴν ὁποίαν ἠγγυᾶτο ἡ Γαλλία, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Δοὺξ Σαβαυδίας ἐπαραιτεῖτο τὴν κτῆσιν τοῦ Βαύδου, ἐδόθη εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον δίκαιον προστασίας καὶ μεσιτείας, οἱ μετανάσται Βαύδιοι ἐβεβαίοναν τώρα, ὅτι τοῦτο τὸ δίκαιον μετέβη ἀπὸ τῆς Σαβαυδίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὸ Διευθυντήριον ἔδειξε ταύτην τὴν φορὰν μέγαν ζῆλον νὰ ἀναλάβῃ πολλὰ εὐσυνείδητον κληρονόμημα τῶν καθηκόντων Καρόλου τοῦ Θ' καὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ Φιλιβέρτου, καὶ ἐδέχθη τὴν δέησιν μετὰ χαρᾶς, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῇ τὰς κατάρας, τὰς ὁποίας συχνάκις ἐξεφώνησεν ἡ Γαλλία κατὰ τῶν ὅσοι ἀναμιγνύονται εἰς πράγματα ξένων λαῶν. Διότι οἱ Πέντε ἄνδρες εἶχαν συλλάβειν πρὸ πολλοῦ τὸν σκοπὸν νὰ κρημνίσουν τὴν Συνορκίαν, καὶ νὰ στήσουν εἰς τὸν τόπον της δημοκρατίαν, τυπωμένην κατὰ τὸν κανόνα των, Μίαν καὶ ἀδιαίρετον, θυγατέρα, μᾶλλον δὲ θεράπαιναν τῆς Γαλλίας. Ὁ δειλὸς τρόπος τῆς Βέρνης, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς σφετερίσεως τοῦ μεγάλου ἀκουσμένου θησαυροῦ τῆς πολιτείας ταύτης πρὸς χρῆσιν τῆς μελετωμένης ἐκστρατείας κατὰ τῆς Αἰγύ-

πτου *), καὶ ἡ ἀφορμὴ τῶν τοῦ Βαύδου λογομαχιῶν ἐπετάχυναν τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Τὸ ἁπλούστατον μέσον πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ κινδύνου ἦτο νὰ δώσῃ ἡ Βέρνα κάποια προνόμια εἰς τὸ Βαῦδον, καὶ νὰ τὸ ἀναπαύσῃ μὲ παραλαβὴν οἰκογενειῶν τινῶν εἰς τὰ πράγματα τῆς κυβερνήσεως· ἀλλὰ φρονίμην καὶ ἔγκαιρον συγκατάβασιν δὲν ἤθελε νὰ ἐξεύρῃ ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Πατρικίων, ἕως οὗ δὲν ἔβλεπεν ἄμεσον κίνδυνον. Ἐφάνη δὲ μαλακωτέρα καὶ μικροψυχοτέρα, ὅταν ἀνοίχθη τὸ στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἤλπιζαν οἱ μετανάσται, καὶ κατὰ τὰ μέσα Δεκ. 1797 ἐμβῆκαν οἱ Γάλλοι εἰς τὰς χώρας Βιέλλαν, Ἐργυὲλ καὶ Μυκστερθάλ, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκαν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Βασιλείας, συμπεριελαμβάνοντο δὲ εἰς τὴν Συνορκίαν. Φόβος κατεπλάκωσε τὰς καρδίας τῶν βουλευτῶν. Εἰς μάτην ἐπέμεναν πολλοὶ, καὶ ἐξαιρέτως ὁ Στεΐγερος, νὰ πιάσουν τὰ ὅπλα, καὶ νὰ ἐκδιώξουν διὰ βίας τὴν βίαν, καὶ νὰ ἐκτινάξουν τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὸ ἱερὸν τῆς ἐλευθερίας ἔδαφος. Οἱ περισσότεροι ἔκριναν τὸ τοιοῦτον ἐπικίνδυνον, καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν νικητῶν τοῦ Μορεγάρτου, Συμπάκου καὶ Μυράτου ἐπίστευαν, ὅτι δύνανται μόνον μὲ διαπραγματεύσεις νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα.

Μὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπροστάχθη ὁ χιλίαρχος Βέϊσσος, ὅς τις ἔστεκεν εἰς Βαῦδον μὲ στρατεύματα τῆς Βέρνης, νὰ μείνῃ ἥσυχος, καὶ ἐδιωρίσθη Συνέδριον εἰς Ἀρουΐαν διὰ νὰ σκεφθοῦν ὅλοι οἱ Σύνορκοι περὶ τῶν βοηθητικῶν μέσων. Ἀλλ' ἐνῷ ἔλειπεν ἡ ἀναγκαία ὁμόνοια, ἐκινήθη ἐνταυτῷ καὶ ὁ ἀναβρασμὸς τῶν φιλοκαίνων ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἐτάραττε περισσότερον ὁ ἐν Βασιλείᾳ Γαλλικὸς πρέσβυς Μεγγαύδιος μὲ ὅλας τὰς τέχνας τοῦ Ἰακωβινισμοῦ. Πανταχοῦ ὑπῆρχαν Ἐλβετοὶ, οἵτινες ἐπεθύμουν μεταβολὴν τῶν παλαιῶν πολιτευμά-

*) Ὁ Βαϊλλεῦλος (Examen de l'ouvrage de Mad. de Stael Tom. II, p. 356) προσπαθεῖ νὰ ἀκυρώσῃ τὴν ἐπίπληξιν ταύτην μὲ τὴν παράδοξον γνώμην, ὅτι ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ μιλιόνια ἦταν διὰ τοὺς φίλους του μικρότατον πρᾶγμα.

των ἢ ἐκ κενοδοξίας ἢ ἐκ πλεονεξίας, ἣ τὴν ἐνόμιζαν ἀναπόφευκτον κατὰ τὰ Πολιτικο-φιλοσοφικὰ δόγματά των. Μεταξὺ τῶν δευτέρων εὑρίσκετο Πέτρος Ὤξιος, Πρωτομαΐστωρ τῆς Βασιλείας, ὅς τις καὶ εἰς τὰ μετέπειτα ἔτη ἐφανέρωσε τὰ φρονήματά του συγγράψας τῆς πατρίδος του τὴν ἱστορίαν. „Πούποτε δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν πολιτικὴ ἰσότης, λέγει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βασιλείας. Ἑλβετοὶ ἐξουσίαζαν κληρονομικῶς τοὺς Ἑλβετούς, αἱ σχέσεις μεταξὺ πολιτείας καὶ χώρας ἀπέδειχναν τρομερὰν ἀδικίαν· καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἀποδείχνει περισσότερον, πόσον πολὺ δύνανται νὰ νοθευθῶσι δι' ἀνατροφῆς, συνηθείας καὶ κληρονομικῶν προλήψεων αἱ ἰδέαι τῆς φυσικῆς ἐπιεικείας καὶ ἀληθινῆς θρησκείας, εἰμὴ ἡ μόνη παρατήρησις, ὅτι ὀλίγοι πολῖται τῆς Βασιλείας ᾐσθάνοντο τὴν ἀδικίαν τῶν προνομίων των" *). Τοῦτον τὸν ἄνδρα ἐνόμισαν οἱ Γαλλικοὶ δυνάσται ἐπιτήδειον νὰ ὑπουργήσῃ εἰς τοὺς κατὰ τῆς Ἑλβετίας σκοπούς των, καὶ διὰ νὰ συμβουλευθοῦν μετ' αὐτοῦ τὰ χρειώδη ἐνήργησαν καὶ ἐστάλθη ἀπὸ τὴν πατρίδα του κατὰ τὸν Δεκέμβριον ὡς πληρεξούσιος εἰς Παρισίους. Ἐκεῖ λέγει οὗτος, ὅτι ἐπληροφορήθη κατὰ πρῶτον περὶ τοῦ μεταξὺ τῶν Διευθυντῶν καὶ τοῦ Βοναπάρτου συμφωνηθέντος σχεδίου νὰ κρημνίσουν ἐντελῶς τὴν Συνορκίαν καὶ νὰ στήσουν Μίαν καὶ ἀδιαίρετον Ἑλβετικὴν δημοκρατίαν εἰς τὸν τόπον της. Τὴν 10 Δεκεμ. τὸν ἠρώτησεν ὁ Μερλῖνος εἰς τὴν σάλαν τοῦ Διευθυντηρίου μὲ τόνον Λοδοβίκου τοῦ ΙΔ' δημοσίως: „Πότε θέλει λάβειν ἡ Ἑλβετία Διευθυντήριον;" Καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς ὁ Ῥεϋβέλιος, ὅς τις, ἐὰν καὶ αὐτὸς ἦτο Γερμανὸς γεννημένος εἰς Κολμαρίαν, ἐμίσει ἐξαιρέτως πᾶσαν Γερμανικὴν πολιτείαν, τοῦ εἶπε τὸ ἱκανῶς χολὸν ὀξύμωρον λόγιον: „Ἡ Ἑλβετία εἶναι ὁμοία τρυβλίου γεμάτου πολλῶν πλακουντίων, τὰ ὁποῖα ἐμπορεῖ τις, τὸ ἓν κα-

*) Πέτρου Ὠξίου Ἱστορία τῆς Βασιλείας, Τόμ. VII. εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Κ' κεφάλαιον.

τόπιν τοῦ ἄλλου νὰ ἐπάρῃ καὶ νὰ καταπίῃ, χωρὶς νὰ φωνάξῃ μόνον: Ἔχω τὸν σκοπὸν τοῦτον." Ὁ δὲ Ὤξιος διηγεῖται, ,,Ἐκατάλαβα, ὅτι κατὰ τούτων τῶν ἀποφάσεων ἀντίστασις διὰ τὴν πατρίδα μου ἤθελεν εἶσθαι αὐθάδεια, φθορὰ, ἀφανισμός." Καὶ ὅμως εἶχε γράψειν ὁ αὐτὸς περὶ τῶν παλαιῶν ὡραίων καιρῶν τῆς Συνορκίας, ὅπου Εἷς ὑπὲρ ἁπάντων καὶ πάντες ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς ἠγγυῶντο.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἄρχισαν τὸν Ἰαν. 1798 τὰ εἰς Ἀρουΐαν συμβούλια κατὰ τὸν τρόπον ὅλων τῶν συμμαχικῶν συνελεύσεων, εἰς τὰς ὁποίας δὲν βασιλεύει πνεῦμα προστακτικὸν, μὲ ἀνωφελεῖς λόγους καὶ ἀντιλογίας. Εὐθὺς ἐπροβλήθη νὰ ἀνανεωθῇ ὁ παλαιὸς ὅρκος τῆς συμμαχίας δημοσίως· ἀλλ' ἐπέρασαν τρεῖς ἑβδομάδες πρὶν τὸ ἐκτελέσωσιν. Οἱ Βασιλιεῖς ἔγραψαν πρὸς τὸν Ὤξιόν των εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπεριγελᾶτο ὁ νέος ὁρκισμὸς εἰς παλαιὸν πολίτευμα ὡς ἀρλεκινάτα. Εἰς Βέρναν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπρόσμενε τὸ συνέδριον ζωὴν καὶ ὁδηγίαν, ἄλλοτε μὲν ἐλάμβανεν ὑπεροχὴν τὸ θάῤῥος, ἄλλοτε δὲ ἡ δειλία, καθὼς ἤθελαν ἐνεργεῖν ἰσχυρότερα ἡ ἐνθύμησις τοῦ παλαιοῦ κλέους, ἢ ὁ τρόμος τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς. Τὴν 28 Δεκεμ. 1797 ἐξέδωκε τὸ Διευθυντήριον γράμμα εἰς Βέρναν καὶ Φρειβοῦργον, ὅτι οἱ κυβερνῆται του ἐγγυῶνται προσωπικῶς διὰ τὴν ζωὴν, ἐλευθερίαν καὶ ἰδιοκτησίαν ἐκείνων τῶν Βαυδίων, οἵτινες λαβόντες τὰ ὅπλα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας πολιτείας τῆς πατρίδος των, ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῆς Γαλλίας, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὁ ἐν Βασιλείᾳ πρέσβυς Μεγγαύδιος, ὅς πις ὕφαινεν ἐκεῖθεν τὸ δίκτυον δι' ὅλην τὴν Ἑλβετίαν, ἔγραφε προστακτικῶς καὶ φοβεριστικῶς εἰς τὰς πόλεις ὅλας νὰ τοῦ δώσουν λογαριασμὸν τῶν πολεμικῶν ἑτοιμασιῶν των. Αἱ εἰρηνικαὶ βεβαιώσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἀπεκρίθησαν πρὸς τὰς ἀναισχυντίας του, καὶ αἱ προσταγαὶ πρὸς τὰ στρατεύματα νὰ μὴ μεταχειρισθοῦν κἀμμίαν βίαν, ἐκα-

μαν τοὺς ἐν Βαύδῳ στρατηγοὺς ἐπίσης ἀθύμους, ὅσον ἐθαῤῥυναν τοὺς φιλομεταβόλους. Διὰ τοῦτο ὁ Ἁρμοστὴς τοῦ Βιβιάκου παρέδωκεν εἰς τοὺς τελευταίους χωρὶς ἀντίστασιν τὸν στερεὸν πύργον Χιλλῶνα· καὶ ὁ χιλίαρχος Βεΐσσος ἐσυγχώρησεν εἰς αὐτοὺς νὰ συνέλθωσιν ὑπ' ὄψιν του εἰς τὴν Λαυσάναν εἰς σύνοδον γενικὴν τοῦ Βαυδίου λαοῦ, ἥτις ἔστησε τὴν 25 Ἰαν. σημαίαν μὲ ἐπιγραφήν: „Λεμανικὴ Δημοκρατία.“ Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐπλησίασεν εἰς τὰ σύνορα τοῦ Βαύδου ἐξ Ἰταλίας ὁ Μενάρδιος μὲ 15,000 Γάλλων. Ὁ Βεΐσσος ἐσύρθη εἰς τὸ Ἐβρόδανον διὰ νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν σύγκρουσιν μὲ τοὺς Γάλλους, ἐπροστάχθη ὅμως ἀπὸ τὸν Μενάρδιον παρευθὺς νὰ ἀδειάσῃ τὴν νέαν δημοκρατίαν, ἥτις προστατεύεται ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἐπειδὴ οἱ φέροντες τὴν προσταγὴν ταύπην δὲν ἀπεκρίθησαν εἰς τὸ στρατιωτικὸν σύνθημα τῆς Ἑλβετικῆς φρουρᾶς, ἐγεννήθη ἐκ τούτου ἀκροβολισμὸς, ὅπου ἐσκοτώθη ἕνας Γάλλος, καὶ ὁ Μενάρδιος εὕρηκεν ἀφορμὴν νὰ ἐμβῇ μὲ τὸ στράτευμά του εἰς τὴν χώραν. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησεν ἡ Βέρνα νὰ τὸν ἐξιλεώσῃ παραδίδουσα εἰς αὐτὸν τοὺς δύω. αἰτίους τοῦ φόνου· ἔδειξε μόνον τὴν μικροπρέπειάν της, ἐνῷ οἱ Γάλλοι ἀπέλυσαν πάλιν τοὺς παραδοθέντας, οἵτινες δὲν ἔκαμαν ἄλλο παρὰ τὸ χρέος των.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνενεώθη πανηγυρικῶς εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Ἀρουΐας ὁ συμμαχικὸς ὅρκος, ἀπεφασίσθη διπλῆ συστρατεία! (ἡ ἁπλῆ ἦτο 26,000 ἀνδρῶν). Ἀλλ' ὀλίγας ἡμέρας πρότερον, τὴν 18 Ἰαν. ἐξεῤῥάγη εἰς Βασιλείαν δι' ἐνεργείας τοῦ Ὠξίου μεταπολίτευσις πρὸ πολλοῦ προητοιμασμένη. Οἱ μέχρι τοῦδε εἰς τὴν βουλὴν καὶ εἰς τοὺς πολίτας ὑπήκοοι χωριάται εἰσῆλθαν εἰς τὴν πόλιν, ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας, κατήργησαν τὸ παλαιὸν πολίτευμα, καὶ ἀνηγόρευσαν νέαν δημοκρατίαν. Πρῶτον τούτου ἐπακόλουθον ἦτο, ὅτι οἱ Βασιλιεῖς ἀντιπρόσωποι ἐκράχθησαν ὀπίσω ἀπὸ τὸ συμβούλιον τῆς Ἀρουΐας· δεύτερον, ὅτι οἱ Βέρνιοι,

διὰ νὰ ἀποφύγουν παρομοίαν σκηνὴν, ἀπεφάσισαν τελευταῖον νὰ παραιτηθῶσι τὰ κληρονομικά των δίκαια, καὶ νὰ δώσουν ἴσα δίκαια χωρὶς διαφορὰν γένους καὶ τόπου εἰς ὅλους τοὺς συμπολίτας των. Ἡ Λυζερνία, τὸ Φρειβοῦργον, τὸ Σολόδουρον καὶ ἡ Σκαφοῦσα, ἀνήγγειλαν μὲ Δηλώσεις τοὺς αὐτοὺς σκοπούς. Ἀλλ' ἡ ἠναγκασμένη αὕτη ἔνδοσις δὲν ἐξήρκει εἰς τοὺς δυσαρεστημένους, καὶ τὸ Διευθυντήριον εὕρηκεν αἰτίαν νὰ μεγαλύνῃ τὴν καταφρόνησίν του κατὰ τῆς Γερουσίας. Ὅταν αὕτη ἀνήγγειλεν εἰς Παρισίους τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος, ἀπεκρίθη ἡ αὐθεντικὴ ἐφημερὶς τῆς Γαλλίας, ὅτι πρὸς τοῦτο δὲν ἀξίζει διὰ νὰ δώσῃ κἀμμίαν ἀπόκρισιν. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο ὁ ὑπὸ τὸν Ἐρλάχιον Ἑλβετικὸς στρατὸς ἦτο ἀνώτερος τοῦ ὑπὸ τὸν Βροῦνον, διάδοχον τοῦ Μεναρδίου, Γαλλικοῦ στρατεύματος, καὶ εἰς δύω μῆνας μὲ ἀνδρικὴν σταθερότητα ἠδύνατο πιθανώτατα νὰ νικήσῃ. Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἔγεινε, καὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἐρλαχίου δὲν εἰσηκούοντο. Οἱ Βέρνιοι ἠπατῶντο μὲ διαπραγματεύσεις, ἕως οὗ ὁ μὲν Γαλλικὸς στρατὸς ἐπερισσεύθη μὲ στράτευμα τοῦ στρατηγοῦ Σχαουεμβούργου ἐλθόντος ἀπὸ τὸν Ῥηνικὸν στρατὸν, ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ Ἑλβετικὸς τὸ μὲν διὰ τῆς βραδύτητος ἀπελπισθεὶς, τὸ δὲ ὑποπτεύσας τοὺς ἀγούς του ὡς προδότας τῆς πατρίδος ἐκατήντησεν εἰς ἄγριον ἀναβρασμόν. Τὴν ὑποψίαν ταύτην διήγειραν καὶ ἐνεδυνάμοναν Γαλλικοὶ ἀπόστολοι καὶ κατάσκοποι. Ἐνῷ ἐπρόσμεναν οἱ φιλοπόλεμοι ἄνδρες τὴν προσταγὴν νὰ κτυπήσουν, ἐκλείσθη ἀνακωχὴ ὅπλων· καὶ ὅταν τελευταῖον τὴν 1 Μαρτίου ἐτελείωσεν αὕτη, καὶ ἐδόθη προσταγὴ προσβολῆς, μετὰ δύω ὥρας ἐπροστάχθη πάλιν ἡσυχία ὅπλων, ἐπειδὴ ὁ Βροῦνος ἐφανέρωσεν ὅτι θέλει νὰ προσμένῃ τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τῆς Συνορκίας. Ἐνῷ δὲ ἡ Γερουσία τῆς Βέρνης ἐσυμβουλεύετο περὶ τούτου, μ' ὅλον ὅτι εἶχε μακρυθῆν ἡ ἀνακωχὴ τῶν ὅπλων, ἐκυρίευσαν οἱ Γάλλοι ἐξ ἐφόδου τὸ Σολόδουρον καὶ τὸ

Φρειβοῦργον. Ἔχασαν λοιπὸν ἐντελῶς τὴν κεφαλήν των οἱ Πατρίκιοι. Ἡ Γερουσία παρητήθη, καὶ ἀφῆκε τὴν ἐξουσίαν εἰς προσωρινὸν κυβέρνημα, τὸ ὁποῖον ἔστειλε παρευθὺς πρέσβεις εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατηγόν. Τοῦ επρόβαλαν νὰ λύσουν τὰ στρατεύματα, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ τὰς προόδους του· ἀλλ' ἡ ἀπόκρισίς του ἦτο, ὅτι χρεωστοῦν νὰ ὑποταχθοῦν καὶ πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἐμπιστεύονται εἰς τῆς Γαλλίας τὴν μεγαλοψυχίαν, νὰ δεχθοῦν Γαλλικὰ στρατεύματα. Ἀνέβρασε λοιπὸν τώρα τὸ παλαιὸν Ἑλβετικὸν πνεῦμα, καὶ μεταξὺ μεγίστης συγχύσεως, μὲ ἀγριωτάτην ἐπανάστασιν τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἤρχισαν νὰ φονεύουν τοὺς ὀφικιαλίους των, ἀφιερώθη ἡ τύχη τῆς δημοκρατίας εἰς τὴν τύχην τῶν ὅπλων. Ἡ ἔκβασις ἠδύνατο νὰ μὴ εἶναι ἀμφίβολος. Τὴν 4 Μαρτίου πλησίον Νεϋενεκίας ὁ Ἐρλάχιος μὲ πολλοὺς Βερνίους λόχους ἔκαμε μάχην ὄχι ἀναξίαν τῶν Ἑλβετῶν· καὶ γυναῖκες ἔγειναν κοινωνοί, καὶ ἐφονεύθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὅταν ὅμως οἱ Ἑλβετοὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὴν ὑπεροπλίαν, καὶ οἱ Γάλλοι ἔφθασαν εἰς τὰς πύλας τῆς Βέρνης, ἐφάνη εὔλογον εἰς τοὺς ἄρχοντας νὰ σώσωσι τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν κατοίκων μὲ συνθήκην παραδόσεως, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπαραδόθη εἰς τοὺς νικητὰς ἡ ποτὲ ἰσχυρὰ Βέρνα. Τὰ Ἑλβετικὰ στρατεύματα ἐσκορπίσθησαν μέν, ἐχαρακτήρισαν δὲ τὴν διάλυσίν των μὲ ἐλεεινὴν ὠμότητα. Μὲ τὴν ὑπερήφανον πληροφορίαν, ὅτι ἡ ἧττα των ἦτο ἔργον προδοσίας ἐχύθησαν εἰς τοὺς ἀρχηγούς των, καὶ αὐτὸς ὁ Ἐρλάχιος, ὅστις ἀδιακόπως ἐδίδασκεν ἀνδρίαν καὶ σύγκαιρον ἀντίστασιν, καὶ ἐζήτησε ματαίως εἰς τὴν μάχην τὸν θάνατον, τὸν εὕρηκεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν οἰκείων του μὲ σκληρότατον τρόπον. Ὁ ἑβδομηκοντούτης Στεϊγερος, ὅστις πλησίον τοῦ φίλου του Ἐρλαχίου ἐμάχετο ἕως τῆς τελευταίας στιγμῆς, μόλις διέφυγε τὴν αὐτὴν τύχην.

Πρῶτον ἔργον τῶν Γάλλων ἦτο νὰ κυριεύσωσι

τὸν θησαυρὸν τῆς Βέρνης, καὶ νὰ ἀδειάσωσι τὴν γεμάτην ὁπλοθήκην. Καὶ αὐταὶ αἱ ἀρκοῦδαι, αἱ ὁποῖαι ἐτρέφοντο μὲ ἔξοδα τῆς διοικήσεως ὡς ἐπίσημα τῆς πόλεως κατὰ παλαιὰν συνήθειαν, ἐχρεώστουν νὰ ταξειδεύσωσιν εἰς Παρισίους, καὶ ὡς τρόπαια νὰ γαργαλίσωσι τῶν δυναστῶν τὴν ὑπερηφάνειαν. Ἔπειτα ἐπεχείρησαν νὰ εἰσάξωσι νέαν Μίαν καὶ ἀδιαίρετον Ἐλβετικὴν δημοκρατίαν, σχεδιασθεῖσαν ἀπὸ τὸν Ὤξιον, ἐπεξεργασθεῖσαν ἀπὸ τὸν Μεγγαύδιον κατὰ τὸ σχῆμα τῆς Γαλλικῆς ἐλευθερίας. Ἐνῷ ἡτοιμάζετο αὕτη, ἡ δυστυχὴς χώρα ἐφορτώθη τὴν διατροφὴν καὶ ἐνδυμασίαν τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔχασε τὰς ὁπλοθήκας, τὰς ἀποθήκας καὶ τὰ κιβώτια τῆς πολιτείας, καὶ κατεδικάσθη νὰ πληρώσῃ βαρυτάτους φόρους. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν λεηλατῶν ὠνομάζετο Ῥαπινάτος (ἤγουν ἁρπαγή), γυναικάδελφος τοῦ Ῥεϋβελίου, ὁ Σηκρητάριός του Φορφαῒτ (κακούργημα), καὶ ἕνας ἄλλος βοηθὸς Γρυγεὼν (τρώκτης). Τότε ὁ Λαφάτερος εἰς τὸ Τύριγον ἐδάνεισε τὴν γλῶσσαν του εἰς τὴν ἀγανάκτησιν τῶν συντοπιτῶν του, καὶ ἐξέβλυσεν εἰς μίαν του πρὸς τὸ Διευθυντήριον ἐπιστολὴν πύρινον ποταμὸν ὀργῆς: „Γαλλικὸν ἔθνος, μὴ ὀνομάζεσαι μέγα ἔθνος· — κολοσσαῖον μέγεθος δὲν εἶναι ἀληθινὸν μέγεθος, καὶ τριακόσια μιλιόνια Κινέσων ἤθελαν σᾶς φανῆν γελοῖοι, ἐὰν ἤθελαν ἔμπροσθέν σας νὰ ὀνομασθοῦν μέγα ἔθνος. Ὀνομάσθητι ἐλάχιστον πάντων τῶν ἐθνῶν! Εἰς ὅλας τὰς ἐφημερίδας σου ὁμιλεῖς περὶ ἐλευθερίας, ἥτις ἀσφαλίζει ζωήν, τιμήν, περιουσίαν, πίστιν καὶ ἀθωότητα, καὶ αὕτη ἡ ἐλευθερία εἶναι μόνον ἀξία τοῦ ὀνόματος. Ἐλευθερία τοῦ φοβερίζειν, καταθλίβειν, βροντᾷν, λεηλατεῖν, καταπολεμεῖν, γυμνόνειν, θανατόνειν, εἶναι ἐλευθερία — βέβαια καὶ ἑνὸς μεγάλου ἔθνους — τοῦ Σατανᾶ!"

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐσυνάχθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι δέκα νομῶν εἰς Ἀρουΐαν, καὶ (παραβλέποντες τὸν Ὤξιον) ἔκλεξαν Ἐλβετικὸν Διευθυντήριον ἀπὸ ἐν-

αρέτους καὶ φιλοπάτριδας ἄνδρας, τὸ ὁποῖον εἰσήχθη τὴν 27 Ἀπριλίου 1798. Ἀλλ' οἱ μικροὶ δημοκρατικοὶ νομοὶ, Σουϊτία, Οὔριον, Ἀββατισκέλλα, Γλάρονα, Ζύγον καὶ Σιλβανία δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐξεύρουν τὴν νέαν μορφὴν τῶν πραγμάτων. Εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βέρνης εἶχαν συναχθῆν εἰς Βρούνναν, καὶ μὲ ἐπιστολήν των πρὸς τὸ Διευθυντήριον τῆς Γαλλίας ἀπέδειχναν, ὅτι ἐλευθερία καὶ δημοκρατία εἰς ὑψηλότερον βαθμὸν πούποτε δὲν εὑρίσκεται καθὼς εἰς τὰ ὄρη των, ὅπου ὁ λαὸς, ὄχι καθὼς εἰς μεγάλας πολιτείας μὲ ἐπιτρόπους, ἀλλ' ἀμέσως αὐτὸς συμβουλεύεται περὶ τῶν συμφερόντων του, καὶ ὅτι χρεωστεῖ διὰ τοῦτο νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ὑπὸ τῆς Γαλλίας προβαλλομένην μεταβολὴν τοῦ ἀρχαίου πολιτεύματός του. Καὶ οἱ κάτοικοι δὲ τῶν νέων νομῶν, Σαρυνέτου, Θηργαυΐου καὶ ἁγ. Γάλλου, αἵτινες μόλον τοῦτο ἦσαν πρότερον ὑπήκοοι χῶραι, ἔδειξαν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ νέον πολίτευμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐσυμφώνει μὲ τὰ ἤθη, μὲ τὴν θρησκείαν καὶ μὲ ὅλην τὴν δίαιτάν των. Ἀλλ' εἰς Παρισίους, ὅπου ἦσαν προληπτικοὶ τυφλῶς καὶ ἠλιθίως εἰς τὰ νέα ὀνόματα, δὲν εἰσηκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὁ Σχαουεμβοῦγος, διάδοχος τοῦ Βρούνου, ἐπροστάχθη νὰ εἰσάξῃ διὰ τῶν ὅπλων πανταχοῦ τὸ νέον πολίτευμα. Οἱ δὲ Ἑλβετοὶ διὰ προτροπῶν καὶ διδαχῶν περὶ πίστεως καὶ πατρίδος ἐνεθουσιάσθησαν εἰς ἀντίστασιν. Οἱ μικροὶ οὗτοι νομοὶ ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀναμορφώσεως εἰς τὴν Καθολικὴν θρησκείαν, καὶ οἱ ἱερεῖς των τοὺς ἐνεθάρρυναν νὰ διαφυλάξουν τὴν ἐκκλησίαν ἀμόλυντον κατὰ τῆς ἀθέου τυραννίας, καὶ διὰ τοῦτο ἀνέστη πάλιν ἐκεῖνος ὁ ἡρωϊσμὸς, ὅς τις κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας δὲν ἠκούετο πλέον. Ὁ Σχαουεμβοῦργος κρίνων τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ ὄρη, τοὺς ἀπέκλεισε πρῶτον τὴν εἰσκομιδὴν τῶν ζωοτροφιῶν. Οἱ Ἑλβετοὶ ἐκβῆκαν αὐτοὶ ἔξω, καὶ μὲ σειρὰν αἱματωδεστάτων μα-

χῶν ἀπὸ 1 ἕως 3 Μαΐου εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους τῶν πρώτων ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγώνων των, πλησίον Μοργάρτου, Ῥουπερσβίλλης καὶ ἀλλαχοῦ ἔδειξαν ἐξ ἅπαντος, ὅτι ἦσαν ἀπόγονοι τῶν πρώτων Συνόρκων. Ἀλλὰ τοὺς ἔλειπε τὸ πνεῦμα τῆς ἑνότητος τοῦ σχεδίου, καὶ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ἐπροχώρησαν οἱ Γάλλοι ἕως τῶν ἐρημιτῶν τῆς Μαρίας, ὅπου ὁ Σχαουεμβοῦργος, παρωργισμένος διὰ τὴν ἀντίστασιν, ἐκρήμνισε μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας, καὶ ἐπῆρε τὴν Εἰκόνα τοῦ ἐλέους νὰ τὴν στείλῃ εἰς Παρισίους ὡς σημεῖον θριάμβου. Τελευταῖον ὅμως ἔκαμαν συνθήκην παραδόσεως οἱ Ἑλβετοὶ τὴν 4 Μαΐου. Κατὰ ταύτην ἐδέχθησαν οἱ νομοὶ Σουΐτία, Γλάρονα καὶ Σιλβανία (τὸ Ζύγον ἦτο ἤδη κυριευμένον) τὸ νέον πολίτευμα, ἐσυμφώνησαν ὅμως νὰ μὴ ἐμβοῦν εἰς τὰς χώρας των Γάλλοι, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀφήσουν τὰ ὅπλα των καὶ τὴν θρησκείαν των, καὶ νὰ μὴ ζητήσουν φόρον. Ἕως τέλη Μαΐου ὅλη ἡ παλαιὰ Συνορκία, πλὴν Βασιλείας, Ῥαιτίας καὶ τῶν δημοκρατιῶν Μυλουσίου καὶ Γενεύας, ἡνώθη εἰς τὴν προεπηγγελμένην Μίαν καὶ ἀδιαίρετον Ἑλβετικὴν δημοκρατίαν, ἥτις ἐντὸς 700 τετραγωνικῶν μιλίων ἀπηρίθμει 1,500,000 κατοίκων. Τὸ Μυλούσιον καὶ ἡ Γενεύα ἡνώθησαν μὲ τὴν Γαλλίαν. Ἡ δευτέρα διὰ τῆς διχονοίας τοῦ ἀρχείου καὶ τῶν πολιτῶν πολλάκις τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης ἔδειξεν εἰς τὴν ἥσυχον Εὐρώπην εἰκόνα ἐσωτερικῶν ἀναβρασμῶν, καί, ὡς ἐξεύρομεν, Γενευῖνοι συνεισέφεραν νὰ ἀνακατωθῇ μὲ τρομερώτατον ἀναβρασμὸν ἡ Γαλλία, Ἰ. Ἰ. Ῥουσσὼς μὲ τὴν παραδοξολόγον φιλοσοφίαν του, Νέκκερος μὲ τοὺς κακοὺς λογαριασμοὺς τῆς κενοδοξίας του, καὶ ὁ Γερουναῖος Κλαυϊέρος, ὅς τις ὑπούργησε καὶ διέφθειρε μὲ τὰς ἐπιβουλάς του τὸν δυστυχῆ Λοδοβῖκον εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους του. Αὐτὴ ἡ Γενεύα ἐπὶ τῆς μεταβολῆς τῆς Γαλλίας ἐσυνερίζετο νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰς αὐτὰς σκηνὰς τῶν Παρισίων εἰς τὸν τόπον της, καὶ πολλοὶ Γενευῖ-

νοι ἐπλουτίσθησαν ἀπὸ τὴν χρεωκοπίαν τῆς Γαλλίας, τὴν ὁποίαν συνήργησαν καὶ αὐτοὶ ὡς ἠδύναντο. Ἡ Γενεύα ἔγεινεν ἐφεξῆς μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας Λεμανίας.

Ἡ δὲ νέα Ἑλβετικὴ δημοκρατία ὑπετάχθη διὰ συνθήκης εἰς τὴν μητέρα της Γαλλικὴν δημοκρατίαν, καθὼς ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Ἐντὸς Ἄλπεων. Μὲ ὅλα ταῦτα ὅταν τὸ Ἑλβετικὸν Διευθυντήριον καὶ αἱ δύω βουλαὶ ἤνοιξαν τὰ στόματά των κατὰ τῶν ληστειῶν τοῦ Ῥαπινάτου, ἐμεταχειρίσθη ὁ κακοῦργος ἄνθρωπος τὰ καὶ εἰς Ἀμστελόδαμον καὶ ἐφεξῆς εἰς Μεδιόλανον εἰσαχθέντα μέτρα τοῦ Φρυκτιδώρου μηνὸς, καὶ ἐπρόσταξε τὴν 19 Ἰουνίου 1798 τὴν ἔξωσιν δύω Διευθυντῶν καὶ δύω λειτουργῶν, καὶ ἐμβῆκαν τελευταῖον εἰς τὸ Διευθυντήριον ὁ Ὤξιος καὶ ὁ Λαάρπιος. Ὁ δεύτερος ἔβλεπε τὸ Βαῦδον ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς μὲ τὴν Βέρναν· ἐκεῖνος δὲ, ὁ ἱστοριογράφος τῆς πατρίδος του, δὲν ἔκρινεν εὔλογον νὰ διηγηθῇ πλέον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὰ ἐφεξῆς ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς του, ἀλλ' ἐσφράγισε τὸ σύγγραμμά του μὲ τὴν εὐτυχῆ ἐποχὴν, „ἥτις μὲ τὴν ἐπιῤῥοὴν ἐλευθερίων δογμάτων ἔκαμεν ὑπὲρ τὰς δώδεκα ἑκατοντάδας χιλιάδων ὑπηκόους ἐλευθέρους, καὶ τοὺς ὀρεινοὺς ἀληθῶς συμπολίτας ἑνὸς ἐλευθέρου λαοῦ.“ Ἀλλ' οἱ ὀρεινοὶ οὗτοι δὲν ἐγνώριζαν τὴν εὐτυχίαν των, καὶ μετά τινας μῆνας ἐπροσπάθησεν ἡ Σιλβανία νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπ' αὐτήν. Διὰ νὰ τὴν ταπεινώσουν οἱ Γάλλοι, ἔκαμαν μεγίστην αἱματοχυσίαν· κατέκαυσαν τὸ χωρίον Σταντίαν (τὴν 9 Σεπτ. 1798), καὶ ὅλην τὴν Νιδεβάλδαν κατέστησαν ἔρημον ἀνθρώπων. Καὶ τόσον βαρέως τυφλόνονται καὶ δουλόνονται οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰς πολιτικὰς ἀπάτας, ὥστε ἡ Ἑλβετικὴ δημοκρατία παρεκτὸς ὅτι ἐπλήρωσε μὲ ἀργύρια τὸ κακούργημα τῶν ξένων στρατιωτῶν, τοὺς εὐχαρίστησεν ἐνταυτῷ καὶ διὰ τὴν μεγάλην εὐεργεσίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν εἰς τὴν πατρίδα των. Οὕτω λοιπὸν ἡ νέα καὶ ἀδιαίρετος δημοκρατία ἠγοράσθη ὄχι μόνον μὲ τὴν περιουσίαν καὶ μὲ τὸ αἷμα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀπώλειαν

τῆς τιμῆς· ἠθικὴ χαμέρπεια ἡνώθη μὲ πολιτικὴν δυστυχίαν, καὶ ἐλύθη ἡ μαγία τῆς τιμιότητος, ἥτις ἐξ ἑκατονταετηρίδων ἐφρούρει τὴν Ἑλβετίαν ὡς μέγαν ναὸν τῆς τῶν Εὐρωπαίων λαῶν καὶ πολιτῶν ἀρετῆς.

48. Βοναπάρτου ἐπιστροφὴ εἰς Παρισίους καὶ ἐκστρατεία εἰς τὴν Αἴγυπτον.
(1797 — 1798.)

Οἱ τὸ πολιτικὸν πηδάλιον τῆς Γαλλίας διευθύνοντες Πέντε ἄνδρες μὲ τὰ ἀνοσιουργήματά των δὲν ἠκολούθουν ἐσωτερικὴν τινὰ φιλαρχίαν ἢ προσωπικήν των φιλαρπαγίαν (ὅλοι, παρεκτὸς τοῦ Βαῤῥᾶ, ἔζων περιωρισμένην τινὰ πολιτῶν ζωὴν, καὶ ὑπέστρεψαν ἄπλουτοι εἰς τὴν ἰδιωτικὴν κατάστασιν), ἀλλὰ τὴν δεσποτικὴν ἀναγκαιότητα, τὴν ἐπιτεθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀλογίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐχρεώστουν νὰ κυβερνῶσιν. Ἐπειδὴ ἡ δημοκρατικὴ οἰκονομία, ὄχι μόνον δὲν ἐπερίσσευεν, ἀλλὰ καὶ ἐδαπάνα περισσότερα παρὰ τὴν μοναρχίαν, διὰ νὰ σκεπάσουν τὴν δυσαναλογίαν τῶν ἐσόδων πρὸς τὰ ἔξοδα, ἐχρειάζοντο ἀκαταπαύστως ἐκτάκτους πηγὰς, τὰς ὁποίας ἠδύναντο νὰ τοὺς ἀνοίξουν μόνον οἱ καταδουλωτικοὶ καὶ λῃστρικοὶ πόλεμοι· καὶ ἀφοῦ οἱ δύω μοχλοὶ τῆς δημοκρατίας, ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ὁ τρόμος, ὁ μὲν ἐξ ὁλοκλήρου, ὁ δὲ δεύτερος ἐν μέρει ἔγειναν ἄχρηστοι, ἐπροσπάθουν διὰ τῶν στρατευμάτων μὲ λάφυρα καὶ κλέος νὰ γαργαλίζωσι τὴν ματαιότητα τοῦ ἔθνους, καὶ νὰ στηρίζωσι τὴν ἐδῶ κ' ἐκεῖ κλονιζομένην κυριότητα. Ἀλλὰ τὸ μέσον τοῦτο ἤρχισε νὰ φαίνεται ἐπικίνδυνον εἰς ἀφίλους καὶ ἀπολέμους ἄρχοντας, ἐὰν ἔμβαινεν εἰς τόπον αὐτῶν ἀνὴρ, ὅς τις μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐμπειρίας ἐσύναπτε καὶ τὴν τέχνην τοῦ Ἄρεως, καὶ ἤξευρε νὰ ἀνανεώσῃ τὰς παλαιωθείσας δυνάμεις τοῦ ἔθνους.

Τοιοῦτοι φόβοι ἐκυρίευσαν τοὺς Πέντε ἄνδρας ὅταν κατ' ἀρχὰς τοῦ Δεκεμβ. 1797 ὑπέστρεψεν εἰς

Παρισίους ὁ νικητὴς καὶ εἰρηνευτὴς Βοναπάρτης. Ὑπερβολικὴ λαμπρότης ἀνδραγαθημάτων διεύθυνεν τὰ βλέμματα τοῦ ἔθνους, καὶ μὰ Δία ὅλης τῆς Εὐρώπης εἰς αὐτὸν ὡς εἰς οὐδένα ἄλλον, καὶ ἡ παράδοξος προσωπικότης του ἐνισχυομένη μὲ τὴν μαγίαν τοῦ μεγάλου κλέους, καὶ μὲ ἑτεροειδῆ τινὰ ἀλοιφὴν ἐπρομήνυε βίαιον πνεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὑποτάσσονται αἱ καρδίαι τοῦ πλήθους, καὶ ἐπὶ περιστάσεων, ὁποῖαι ἦσαν αἱ τότε, εὐκόλως ὑπακούουσιν ὁλόκληροι λαοί. Αἱ εὐφημίαι, μὲ τὰς ὁποίας ἐχαιρετήθη, ἐνεθύμιζαν τὰς ὡραιοτάτας ἡμέρας τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς μεταπολιτεύσεως· καθὼς τότε, ἐφαίνετο ὁ λαὸς προαισθανόμενος μὲ χαράν του, ὅτι πλησιάζει ἡ καταστροφὴ τῆς παρούσης πολιτικῆς ἀθλιότητος. Αὕτη ὅμως ἡ διάθεσις ἦτο, καθὼς πάντοτε εἰς τὴν Γαλλίαν, ὄχι φυσική, ἀλλὰ τεχνικῶς ἐνηργημένη ἀπὸ τὸ φατριαστικὸν πνεῦμα. Οἱ πολυάριθμοι ἀντίπαλοι τῆς κυβερνήσεως, μισοῦντες τοὺς Πέντε ἄνδρας, ἔκαμαν σιωπηλὴν συνωμοσίαν νὰ ἀποθεόνωσι τὸν Βοναπάρτην. Ἀλλ' οὗτοι ἔκρυψαν τὴν ζηλοτυπίαν των, καὶ ἐπροσπάθησαν μὲ λαμπρὰν ὑποδοχὴν νὰ γείνουν κοινωνοὶ τῆς κοινῆς γνώμης. Τὴν 10 Δεκεμβρίου διετάχθη δημοκρατικὸν δρᾶμα, ἀνάλογον τοῦ βαθμοῦ τῶν Διευθυντῶν, τοῦ ὁποίου ἡ σκηνή, διὰ νὰ χωρήσῃ μέγα πλῆθος θεωρῶν, ἐστήθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ παλατίου Λουξεμβούργου. Ὁλόγυρα τοῦ μὲ ἐπίσημα τῆς ἐλευθερίας κοσμημένου βωμοῦ τῆς πατρίδος (διότι τὰ ἱερὰ τῆς δημοκρατικῆς δεισιδαιμονίας ἐβάσταζαν τὸν τόπον των, καθὼς ἄλλου τὰ τῆς ἐκκλησίας, τὰ ὑπ' αὐτῆς καταγελώμενα) ἐκάθισαν οἱ δυνάσται μετὰ τῶν δύω βουλευτηρίων εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμβῆκεν ὁ Βοναπάρτης συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ὑπασπιστήν του Μαρμὸντ καὶ ἄλλους στρατηγοὺς διὰ θριαμβευτικοῦ τόξου συνθέτου ἀπὸ λαφυραγωγημένας σημαίας. Ἡ στρατιωτικὴ ἁπλότης τοῦ ἐνδύματός του ὡς πρὸς τὴν παράξενον πομπώδη στολὴν τῶν πολιτι-

κῶν ἀρχόντων ἀπετέλει ἀντίθεσιν, ἥτις ἐφαίνετο ὅτι τὸν ἐχαρακτήριζεν ὡς τὸ πρῶτον πρόσωπον. Ὁ Ταλλεϊράνδος, τότε λειτουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, τὸν ἐπαράστησε· μὲ ἐγκώμια, διὰ τῶν ὁποίων ὕφωσε τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Ἰταλίας καὶ εἰρηνευτὴν τῆς ξηρᾶς, ἐπρόσθεσε τοὺς λόγους, ὅτι ὁ στρατηγὸς καταφρονεῖ τὴν πολυτέλειαν καὶ λαμπρότητα, τὴν ἐλεεινὴν ματαιότητα τῶν μικρῶν ψυχῶν, καὶ ὅτι ἀγαπᾷ τὰ ποιήματα τοῦ Ὀσσιανοῦ, καὶ μάλιστα τὰ ἀγαπᾷ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ τὸν ἀποσπῶσιν ἀπὸ τὴν γῆν. Αὐτὸς ὅμως εἰς τὸν λόγον, μὲ τὸν ὁποῖον παρέδωκε τὰ πρακτικὰ τῆς εἰρήνης, ἀνέλαβεν ὑπέργειον πτέρωμα. Φράσεις τοιαῦται, ὅτι ἡ ἐπικράτεια τοῦ μεγάλου ἔθνους περιορίζεται διὰ τοῦτο, διότι ἡ φύσις αὐτὴ τοῦ ἔβαλεν ὅρια, καὶ ὅτι ὅλη ἡ Εὐρώπη θέλει ἐλευθερωθῆν, ἐὰν ἡ τύχη τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ θεμελιωθῇ εἰς ἀρίστους νόμους·—δὲν ἐσήμαιναν, ὅτι ἠγάπα νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὴν γῆν· ἦσαν ὅμως σημαντικὰ ἀπηχήματα νέας μουσικῆς εὐσυλλογίστου καὶ ψυχροῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἔβλεπε τὴν σύγχυσιν τῶν νημάτων τῆς δημοκρατίας, καὶ τὰ διέτασσε πρὸς νέον ὕφασμα. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ Βαῤῥᾶς ἀπεκρίθη μὲ ὄγκον συνήθη εἰς τὸ Συμβατήριον, καὶ ἐτελείωσε μὲ τὴν προτροπὴν, ὅτι ὁ στρατηγὸς πρέπει νὰ στεφανώσῃ τὰ ἔργα του μὲ τὴν πόρθησιν τῆς Ἀγγλίας, καὶ νὰ τρομάξῃ ὅλας τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι δὲν γνωρίζουσιν ἀκόμη τὸ κράτος ἐλευθέρου, μεγάλου ἔθνους: „Ἄμποτε οἱ νικήσαντες εἰς Πάδον, εἰς Ῥῆνον, εἰς Τίβεριν νὰ ἀκολουθήσωσι τὰ ἴχνησου! Ὑπερήφανος θέλει εἶθαι ὁ Ὠκεανὸς, ὅτι τοὺς ἐβάσταξεν· αὐτὸς εἶναι ἀταπείνωτος σκλάβος, ὅς τις ἐρυθριᾷ διὰ τὰς ἁλύσεις του· ἐπικαλεῖται μουγκρίζων τὴν ὀργὴν τῆς γῆς κατὰ τοῦ τυράννου του, ὅς τις ὑποδουλόνει τὰ κύματά του. Θέλει συναγωνισθῆν μαζήσου, ἐπειδὴ εἰς τὸν ἐλεύθερον ἄνδρα ὑπακούουσι καὶ τὰ στοιχεῖα. Ὁ Πομπήϊος δὲν ἐνόμισε μηδαμινὸν ἔργον νὰ ἐξαφανίσῃ

τοὺς πειρατάς. "Υπαγε, πολῖτα στρατηγὲ, διὰ νὰ δεσμεύσῃς τὸν γίγαντα, ὅς τις ἐνοχλεῖ τὸν Ὠκεανὸν, καὶ νὰ πράξῃς ἔργον μεγαλήτερον τοῦ Ῥωμαίου ἐκείνου. "Υπαγε διὰ νὰ τιμωρήσῃς εἰς τὸ Λονδίνιον ἀδικίας, αἱ ὁποῖαι πολὺν καιρὸν μένουσιν ἀτιμώρητοι. Πολυάριθμοι λατρευταὶ τῆς ἐλευθερίας σὲ προσμένουσιν ἐκεῖ. Εὐθὺς ἀφοῦ ἡ τρίχροος σημαία κυματίσῃ εἰς τοὺς αἱμοῤῥάντους ἐκείνους αἰγιαλοὺς, θέλει φανερώσειν τὴν ἄφιξίν σου νικητικὴ προσφώνησις, καὶ τὸ γενναῖον ἐκεῖνο ἔθνος θέλει σὲ δεχθῆν ὡς ἐλευθερωτήν του. Κανένα ἄλλον ἐχθρὸν δὲν θέλεις εὑρεῖν ἐκεῖ, εἰμὴ τὴν κακίαν· αὕτη μόνον προστατεύει ἀκόμη τὴν ἄπιστον ἐκείνην κυβέρνησιν. Σύντριψέ την, καὶ ὁ κρημνισμός της ἂς διδάξῃ τὸν κόσμον, ὅτι ὁ Γαλλικὸς λαὸς δὲν εἶναι μόνον εὐεργέτης τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ ἐκδικητὴς τῶν ἐθνῶν!"

"Ολος λοιπὸν ὁ κόσμος ἐπρόσμεναν νὰ ἴδουν τὸν ἀνίκητον στρατηγὸν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ὑπερηφάνου Βρετανίας καὶ ὑποφέροντα τὸ ὕψιστον δοκίμιον τῆς τύχης του. Ὡμιλήθησαν μὲν καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς δυνάστας λόγοι κατὰ τῆς Ἀγγλίας, τώρα ὅμως ὁ εἰς τὰ παραθαλάσσια τοῦ Ὠκεανοῦ συναγόμενος „Στρατὸς κατὰ τῆς Ἀγγλίας," ἔδιδεν ὑπόληψιν φοβερᾶς ἀληθείας. Ἀπὸ τῆς ἐν Κάμπῳ Φορμίῳ εἰρήνης ὅλοι οἱ λιμένες ἀπὸ Ἀντουερπίας ἕως Βρέστου καὶ Ῥυπεφορτίου καὶ ἀπὸ Τολανίου ἕως Κιβιταβέτου ἐνησχολοῦντο δραστικώτατα εἰς ὁπλισμὸν πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν καραβίων. Τὸ Βρέστον ἐφαίνετο ὅτι ἦτο κέντρον ὅλου τοῦ ἐγχειρήματος, καὶ τὸν Φεβρουάρ. 1798 ὑπῆγεν ὁ Βοναπάρτης εἰς τοὺς βορείους αἰγιαλοὺς διὰ νὰ θεωρήσῃ τὸ ἀποβατικὸν στράτευμα. Ἐνῷ ἡ κοινὴ προσοχὴ ἐπροσηλώθη εἰς τοῦτο τὸ μέρος, ἐφανερώθη, ὅτι εἰς Τολάνιον ἔστεκαν 20,000 στρατιῶται, καὶ ἔγειναν ἐκεῖ ἑτοιμασίαι, αἵτινες ἐσήμαιναν πλέον μακρυνὴν θαλασσοπορίαν παρὰ ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Πλῆθος γραμματισμένων, τεχνιτῶν, φυσιολόγων, ἀρχαιολόγων, καὶ ζωγράφων

παρελήφθησαν ἐκεῖ. Ἀμφιβάλλετο λοιπὸν ἡ ἀλήθεια τοῦ λεγομένου σχεδίου, καὶ μεταξὺ πολλῶν εἰκασιῶν ὠνομάσθη καὶ ἡ κυρίευσις τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλὰ τὸ Ἀγγλικὸν βουλευτήριον ἐνόμισε τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀπίθανον, καὶ τὰς τοῦ Τολανίου ἑτοιμασίας στρατηγήματα διὰ νὰ ἀσθενίσουν τὰ τῶν Ἄγγλων ἀμυντικὰ μέτρα, καὶ διὰ νὰ ἀπατήσουν τοὺς στόλους τοὺς φυλάττοντας τὸ βασίλειον. Εἰς τὴν Γαλλίαν αὐτὴν ἐφυλάχθη τὸ μυστικὸν τόσον ἐπιμελῶς καὶ εὐτυχῶς, ὥστε καὶ ὁ πολέμαρχος Σχέρερος, καὶ ὁ ναύαρχος Βρυέϊος καὶ ἄλλοι φίλοι τοῦ Βοναπάρτου, δὲν τὸ ἤξευραν, καὶ ὁ Μορῶς ἔγραφε τὴν 20 Μαρτίου πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κατὰ τῆς Ἀγγλίας στρατεύματος φανερόνων τὸν τρόπον, ποῦ ἐστοχάζετο νὰ γείνῃ ἡ ἀπόβασις *). Ἔξαφνα τὴν 9 Μαΐου ἐφάνη ὁ Βοναπάρτης εἰς Τολάνιον, καὶ κατὰ τὴν 20 του αὐτοῦ 1798 μὲ τριακόσια φορτηγὰ καράβια συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ναύαρχον Βρυέϊον μὲ δεκατρία γραμμικὰ καράβια καὶ ὀκτὼ φρεγάτας, διευθύνθη εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ὁ στοχασμὸς νὰ κυριεύσουν τὴν Τουρκικὴν ταύτην ἐπαρχίαν ἐδόθη εἰς τὸ Διευθυντήριον κατὰ τὸ 1795 ἔτος ἀπὸ τὸν ἐν Καΐρῳ Γαλλικὸν Πρόξενον Μαγαλλᾶνα πειραγμένον ἀπὸ τὰς κακομεταχειρίσεις, τὰς ὁποίας ὑπέφεραν οἱ Γάλλοι πραγματευταὶ ἀπὸ τοὺς Βεΐδας τῶν Μαμαλούκων, τοὺς κυρίως ἐξουσιαστὰς τῆς χώρας· διότι τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους των, καθὼς εἰς τὴν χώραν των, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν διήγειρε τὸ ὑπερήφανον αἴσθημα τῶν διακτόρων, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέκαθεν αἱ φιλομετάβολοι πολιτεῖαι γίνονται ἐπίσης φοβεραὶ, καθὼς καὶ διὰ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ὅπλων των. Ἀλλ' αἱ τότε σχέσεις δὲν ἐσυγχώρουν νὰ ἐνθυμηθῇ τις τὴν ἐκτέλεσιν τούτου. Δύω δὲ ἔτη ἔπειτα, 1797, ἀφοῦ ἔγεινεν ἡ ἐν Λεόβῃ μετὰ τῆς Αὐστρίας εἰρήνη, ἐπίασε τὸ πρᾶγμα ὁ Βοναπάρτης μὲ χωρι-

*) Memoires pour servir à l'Histoire de France sous Napoleon, Tom. V. p. 294.

στὴν κλίσιν. Ἔβλεπεν ἐν πνεύματι, ὅτι διὰ τῆς Αἰγύπτου ἀναπληρόνονται αἱ ζημίαι, τὰς ὁποίας ἔπαθεν ἡ Γαλλία εἰς τὴν Ἀμερικὴν, τὸ τῶν Ἄγγλων εἰς Ἰνδικὴν βασίλειον φοβερίζεται καὶ καταστρέφεται, ἀνανεόνεται ὁ παλαιὸς ἐμπορικὸς δρόμος ὁ ἀμελημένος ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Χρηστῆς ἐλπίδος, καὶ ἡ μεσόγειος θάλασσα ἀναλαμβάνει ὅλην τὴν τότε ἀξιολογότητά της. Ἡ κατάσχεσις τῶν ἐκ τῆς διανομῆς τῆς Βενετίας εἰς τὴν Γαλλίαν πεσόντων Ἰονίων νησίων ἤνοιξε κατὰ τοῦτο θέας, εἰς τὰς ὁποίας βέβαια μεγάλη μόνον ψυχὴ δύναται νὰ ἐντρυφήσῃ. Δὲν εὑρίσκετο ἄραγε μὲ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ μέσον τοῦ νὰ ὑψώσῃ πάλιν τὴν Ἰταλίαν εἰς τὴν παλαιάν της εὐτυχίαν, νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐξυπνίσῃ τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τὸν πλέον παρὰ χιλιοέτηρον λήθαργόν της; Εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἔγραψε τὴν 13 Σεπτεμ. 1797 εἰς τὸν Ταλλεϊράνδον σχέδια διὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Μάλταν *). Ἀλλ' εἰς Παρισίους τὸν ἐσυνώδευαν ἐξ ἅπαντος ἄλλοι σκοποὶ πλησιέστεροι. Ἐπληροφορήθη ὅμως πάραυτα, ὅτι ὁ Βαῤῥᾶς ἔστεκε πολλὰ στερεὰ, καὶ ὅτι μὲ ὅλην τὴν ἀθλιότητα τοῦ Διευθυντηρίου δὲν εἶχε φθάσειν ἀκόμη ἡ ὥρα του, ἤ, καθὼς λέγεται ὅτι αὐτὸς εἶπε πρὸς φίλον του, „δὲν ὡρίμασεν ἀκόμη τὸ ἀπίδιον.“ Διηγοῦνται, ὅτι εἰς μίαν λογομαχίαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Βαῤῥᾶ, ὅπου οὗτος, εἰπόντος ἐκείνου: „Εἰς τὸ Μεδιόλανον ἠθέλησαν νὰ μὲ κάμουν βασιλέα τῆς Ἰταλίας, ἀλλ' ἐγὼ δὲν φρονῶ ποῦποτε τοιαῦτα,“ ἀπεκρίθη πρὸς αὐτόν: „Κάμνεις καλὰ νὰ μὴ φρονῇς περὶ τῶν τοιούτων, ἐπειδὴ δὲν ἤθελαν κινηθῆν ὑπὲρ σοῦ τέσσαρες ἄνθρωποι, ἐὰν τὸ Διευθυντήριον ἀπεφάσιζε νὰ σὲ στείλῃ εἰς τὸ Τέμπλον“ **). Εἰς ἄλλην τοιαύτην

*) Τὰ εἰρημένα Memoires. Tom. V. p. 288.

**) Considerations etc. par. Mad. de Stael II. p. 184. Καὶ ὁ Βοναπάρτης αὐτὸς ἀναφέρει (Memoires de Montholon, Tom. III, p. 110) ὅτι ἐλογομάχησε μὲ τὸν Βαῤῥᾶν.

ἀμοιβαίαν ἀντιγνωμίαν ἔκριναν καὶ οἱ δύω ἐξαίρετον, τὸ σχέδιον τῆς Αἰγύπτου. Τὸ μὲν Διευθυντήριον ἐφοβεῖτο τὴν φιλοδοξίαν τοῦ παραδόξου ἀνδρὸς, ὁ δὲ Βοναπάρτης, ἀφ' ὅσα ἔπαθεν ὁ Καρνὸτ καὶ ὁ Πιχεγρῦς ἠδύνατο νὰ προσμένῃ τὰ χείριστα. Τὴν ἀπόβασιν, ἥτις ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὰ ἄριστα ἀποτελέσματα, ἐνόμισεν ἀκατόρθωτον, ἀφοῦ ἐθεώρησεν αὐτὸς τοὺς αἰγιαλοὺς καὶ ἐζύγισε μὲ κρίσιν τὰς ἀντιπαρασκευὰς τῶν Ἄγγλων. Ἔκλεξε λοιπὸν τὴν Ἀνατολὴν ἔντιμον ἐξορίαν του μὲ ἐλπίδα, ὅτι διὰ τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ διὰ τῆς θαυμασίου βαφῆς πολέμου γινομένου εἰς τὸ κλασικὸν ἢ μυστηριῶδες ἔδαφος, λαμβάνει νέον εἶδος κλέους, καὶ οὕτως ἀναβαίνει εἰς ὑψηλότερον τόπον τῆς δημοσίου γνώμης, τοὐλάχιστον ὅμως διαφεύγει τὴν ἐπίφοβον εἰς Γαλλίαν λησμονησίαν. Οἱ Διευθυνταὶ ὅμως ἐπεθύμουν τόσον νὰ τὸν ἐκφορτισθῶσι, καὶ διὰ τῆς εὐτυχίας τῶν ὅπλων τόσον ἔγειναν εὐήθεις, ὥστε εἰς καιρόν, ἐνῷ διὰ τῆς ὑπεροψίας των ἀμφιβάλλετο ἡ διατήρησις τῆς ἐν Ῥασταδίῳ εἰρήνης, ἐνῷ ἡ μὲ τὴν Αὐστρίαν σχέσις ἐμπεριδένετο πάντοτε περισσότερον, καὶ διὰ παντοδαπῶν σημείων ἀνηγγέλλετο προκειμένη ἡ τῆς Ῥωσίας ἀνάμεξις εἰς τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, δὲν ἐδίσταζαν νὰ γυμνώσουν τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς νοτίου Γαλλίας, καὶ τὸν ἄριστον στρατηγὸν μὲ 36.000 ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν νὰ στείλουν εἰς μακρυνὸν μέρος τοῦ κόσμου διὰ ῥιψοκινδύνους σκοπούς. Μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἦλθεν ἡ ἀγγελία καταφρονήσεως τινὸς, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν ὁ ἐν Βιέννῃ πρέσβυς Βερναδότης ἐκ τούτου, διότι ἔστησεν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς πρεσβείας του τὴν τρίχροον σημαίαν (13 Ἀπριλ. 1797). Ὁ λαὸς τῆς Βιέννης ἐθεώρησε τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς δημοκρατίας ὡς ὑβριστικὴν διερέθισιν, καὶ μὲ πατριωτικὸν ζῆλον τὸ ἐκρήμνισε κάτω καὶ τὸ ἐξέσχισεν· ὁ δὲ πρέσβυς ἀνέλαβεν ὑψηλὸν τόνον καὶ παρευθὺς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Βιένναν, χωρὶς νὰ δώσῃ ἀκρόασιν εἰς

τοὺς λόγους τῆς Αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἥτις ἐπροσπάθησε νὰ τὸν καθησυχάσῃ καὶ τοῦ ἐπρόσφερεν ἱκανοποίησιν. Νομίζων ὁ Βοναπάρτης ὅτι βέβαια γίνεται πόλεμος, ἀνέβαλε τὴν ἀναχώρησίν του· τὸ δὲ Διευθυντήριον, τὸ ὁποῖον τότε δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ πολεμήσῃ μὲ τὴν Αὐστρίαν, δὲν ἐπρόσεξε καθόλου εἰς τὸ σύμβαμα τοῦτο, καὶ ὁ Βοναπάρτης ἔλαβε πάραυτα προσταγὴν νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἀποδήμησίν του. Πλήρης μανίας ἠθέλησε νὰ παραιτηθῇ· ἐστοχάσθη ὅμως πάραυτα, ὅτι στρατηγὸς χωρὶς στράτευμα δὲν σημαίνει τίποτε, καὶ ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγήν. Μὲ τὴν ἀκατανόητον χρονοτριβὴν ἐπειράχθη ἡ Τουρκία, παλαιὰ σύμμαχος τῆς Γαλλίας, καὶ ἠνοίχθη εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν ἄλλων δυνάμεων. Ἐπειδὴ ἡ τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐξουσία ἦτο σκιώδης καὶ ὁ Πασᾶς τοῦ Σουλτάνου ἦτο πλέον αἰχμάλωτος παρὰ προστάκτης τῶν Μαμαλούκων Βέηδων, δὲν ἦτο δύσκολον μὲ πρόφασιν διαβάσεως νὰ λάβουν τὴν ἄδειαν τοῦ Διβανίου. Καὶ ὁ Βοναπάρτης δὲ ἐζήτει ἐπιμόνως τὴν περὶ τοῦ σκοποῦ τούτου διαπραγμάτευσιν, καὶ ὁ Ταλλεϊράνδος αὐτὸς ἐδιωρίσθη νὰ ὑπάγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐκτέλεσιν τούτου. Ἀλλ' ὁ δόλιος οὗτος λειτουργὸς ἐζύγισε πόσον ὕποπτος ἠδύνατο νὰ φανῇ εἰς τοὺς Τούρκους αὕτη ἡ ἀποστολή του, καὶ νὰ τὸν φυλακώσῃ εἰς τοὺς ἑπτὰ πύργους. Διὰ τοῦτο ἀνέβαλλε πάντοτε τὴν ἀναχώρησίν του μὲ παντοδαπὰς προφάσεις, ἕως οὗ μετὰ τὴν ἀπόπλευσιν τοῦ Βοναπάρτου ἠδυνήθη νὰ ἐπιφορτίσῃ εἰς ἄλλον τὸ ἐπικίνδυνον ἔργον.

Εἰς τοῦτο δὲ τὸ μεταξὺ ὁ Βοναπάρτης ὠδηγήθη ἀπὸ τὴν μέχρι τοῦδε φίλην του τύχην. Ὁ μέγας Ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Λόρδ Βικέντιον ἵστατο εἰς Γάδειρα καὶ ἐφύλαττε τὸν πορθμόν. Τρία δὲ γραμμικὰ καράβια ὑπὸ τὸν ναύαρχον Νέλσωνα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο ἀντικρὺ τοῦ Τολανίου, παρεσύρθησαν ἀπὸ τρι-

χυμίαν τὴν 17 Μαΐου ἕως τὰ νερὰ τῆς Σαρδοῦς. Διὰ τοῦτο καὶ ὅλαι αἱ μερίδες τῆς Γαλλικῆς ἐκστρατείας, αἱ ὁποῖαι ἡτοιμάσθησαν εἰς διαφόρους λιμένας τῆς μεσογείου θαλάσσης, ἡνώθησαν χωρὶς κἂνὲν ἐμπόδιον. Ὑπέστρεψε μὲν ὁ Νέλσων μεθ' ἡμέρας τινὰς, ἀφοῦ ἀπέπλευσαν οἱ Γάλλοι, καὶ ὁ Βικέντιος τοῦ ἔστειλε δέκα γραμμικὰ καράβια πρὸς ἐνδυνάμωσιν διὰ νὰ καταδιώξῃ τὸν διαφυγόντα ἐχθρὸν, ἀλλ' εἰς μάτην διεσταύρωσε τὴν μεσόγειον θάλασσαν διὰ νὰ τὸν εὕρῃ. Πολλάκις πλησίον του ὄντα, ὡς ἀπὸ μαγίαν τινὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν συναντήσῃ. Τὴν 8 Ἰουνίου εὑρέθη ὁ Βοναπάρτης ἔμπροσθεν τῆς Μάλτας, καὶ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἐκυρίευσε τὴν νῆσον ταύτην. Τὸ ἱπποτικὸν τάγμα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἦτο ἀπὸ πολλῆς νεκρὸν διὰ τὸν εὐεργετικὸν σκοπὸν τῆς καθιδρύσεώς του. Ἀντὶ τοῦ νὰ προστατεύῃ τὴν τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν μεσόγειον θάλασσαν ναυτιλίαν ἐναντίον τῶν Ἀφρικανῶν πειρατῶν, δὲν ἔκαμνεν ἄλλο εἰμὴ νὰ μοιράζῃ εἰς τὰ μέλη του τὰ πλούσια ἀφιερώματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ διὰ νὰ φαίνεται ὅτι ἐνεργεῖ τὸν σκοπόν του, ἤγουν νὰ πολεμῇ τοὺς Τούρκους, ἔστελνε κάτεργα τινὰ, τὰ ὁποῖα διέφευγαν ἐπιμελῶς τοὺς Βαρβαρέσους, καὶ ἔσπευδαν εἰς τὰς τρυφὰς τῶν παραθαλασσίων πόλεων τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐξήρχοντο πάραυτα καὶ ἐχόρευαν οἱ νέοι ἥρωες. Μόνον ὁ μέγας Μάγιστρος καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ τάγματος καί τινες ὀφικιάλιοι, μὴ λαβόντες τὸν μισθόν των, εὑρίσκοντο εἰς τὴν νῆσον. Ἡ μητρόπολις Λαβαλέττα ἐνομίζετο ἀκαταπόρθητον φρούριον, ἀφοῦ ὁ ἀνδρεῖος μέγας Μάγιστρος τοῦ ὀνόματος τούτου τὴν ἐπροστάτευσε τὸ 1565 ἔτος πρὸς ἔκπληξιν τῆς Εὐρώπης ἐναντίον ὅλης τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως Σολειμάννου τοῦ μεγάλου. Ὁ δὲ Βοναπάρτης εὗρηκεν ἕνα γέροντα Γερμανὸν Βαρῶνα Φρειδερῖκον Ὠμπέσχιον, μέγαν Μάγιστρον, ὅς τις ἐκτὸς ὅτι ἦτο ἀκέφαλος καὶ ἄνανδρος, κατετρομάχθη ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν πολλῶν Γάλλων ἱπποτῶν· τὸ

ἀποτέλεσμα ἦτο, καθὼς τὸ 1792 ἔτος εἰς Μογοντίαν, καὶ ὕστερον συχνότερα, παραδόσεως συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἐνεχειρίσθη ἡ νῆσος εἰς τοὺς Γάλλους, καὶ οἱ Γάλλοι ὑπεσχέθησαν εἰς τὸ τάγμα ἀποζημίωσιν μὲ χώραν τινὰ τῆς Γερμανίας. Ὅταν ἐμβῆκαν εἰς τὸ ἰσχυρὸν φρούριον, εἶπεν ἕνας ὀφικιάλιος τὸ ἔκτοτε πολλάκις εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἐπαναλεγόμενον ἀπόφθεγμα: „Εἶναι καλὸν, ὅτι εὑρέθησαν ἄνθρωποι νὰ ἀνοίξουν τὰς πύλας· διότι ἄλλως δυσκόλως ἠδυνάμεθα νὰ ἐμβῶμεν."

Στοχαζόμενος ὁ Βοναπάρτης, ὅτι ἡ κτῆσις ταύτης τῆς νήσου ἠσφάλισε τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας κοινωνίαν του, προήγαγε τώρα τὸν πλοῦν του, καὶ τὴν 1 Ἰουλ. ἔφθασεν εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Αἰγύπτου, ὅπου εἶχε φθάσειν ὁ Νέλσων δύω ἡμέρας ἀρχήτερα, ἠναγκάσθη δὲ δι' ἔλλειψιν νεροῦ καὶ ζωοτροφιῶν νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλον τόπον. Ἡ ἀπόβασις ἔγεινεν εἰς τὰ πλησίον τῆς Ἀλεξανδρείας μέρη, καὶ μὲ ταχύτητα ἀκατανόητον ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου ἡ Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ἀνηγγέλθη εἰς τὸν λαὸν, ὅτι οἱ Γάλλοι ὑπῆγαν νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν ἀπὸ τοὺς Μαμαλούκους, καὶ νὰ τοὺς ἐγχειρίσουν εἰς τὸν νόμιμον αὐθέντην των. „Καδεῖδαι, Σεῖκοι, καὶ Ἰμάμαι! (ἔλεγεν ἡ Δήλωσις) εἴπατε εἰς τὸν λαὸν, ὅτι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἀληθινοὶ Μουσολμάνοι. Δὲν ἐχαλάσαμεν ἡμεῖς τὸν Πάπαν, ὅστις πάντοτε ἐδίδασκεν, ὅτι πρέπει τις νὰ πολεμῇ ἀκαταπαύστως τοὺς Μουσολμάνους; Δὲν ὑπήρξαμεν ἡμεῖς πάντοτε φίλοι τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐχθροὶ τῶν ἐχθρῶν του; Οἱ δὲ Μαμαλοῦκοι ἐξ ἐναντίας δὲν ἀντιστέκουν πάντοτε εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ καταφρονοῦν τὰς προσταγάς του; Τρισευδαίμονες ὅσοι εἶναι μαζή μας, ἐπειδὴ θέλουν ἀποκτήσειν δύναμιν καὶ περιουσίαν! Εὐτυχεῖς ὅσοι μείνουν οὐδέτεροι, ἐπειδὴ θέλουν μᾶς γνωρίσειν μὲ τὸν καιρὸν καὶ θέλουν ἐνωθῆν μαζή μας! Ἀλλοίμονον καὶ τρὶς Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ὅσοι ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῶν Μαμαλούκων ἐναντίας!" Τῳόντι δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐστάθη-

σαν ἥσυχοι οἱ κάτοικοι, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἄραβες, τὸ κυριώτερον μέρος αὐτῶν, δὲν ἤξευραν τί νὰ στοχασθοῦν περὶ τοῦ πράγματος, καὶ ᾐσθάνοντο κλίσιν νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς μισητούς των Μαμαλούκους. Οἱ Κόπται, ἢ οἱ Αἰγύπτιοι Χριστιανοὶ ἀδιαφόρουν, νομίζοντες ὅτι πρόκειται ἀλλαγὴ αὐθέντου χωρὶς ἀλλαγὴν τῆς καταστάσεώς των. Μόνον οἱ Μαμαλοῦκοι, κατὰ τῶν ὁποίων ἐκηρύχθη ἀμέσως ὁ πόλεμος, ἡτοιμάσθησαν νὰ ἀντισταθῶσι, καὶ ἐσύναζαν τὰς δυνάμεις των εἰς Κάϊρον ὅταν ὁ Νέλσων τοὺς προανήγγειλε τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Ὁ Βοναπάρτης ἀπεφάσισε νὰ τοὺς προλάβῃ. Τὴν 4 Ἰουλίου ἐκίνησεν ἤδη, καὶ διὰ συντομίαν τοῦ δρόμου περιεπάτησεν ἀμμώδη ἔρημον, ὅπου τὸ στράτευμα ἐνοχλούμενον ἀπὸ σμήνη Μαμαλούκων καὶ Ἀράβων ἐλησμόνησεν ὅλας τὰς ἐλλείψεις του ἀπὸ τὴν θλίψιν τῆς δίψης. Αἱ ὀλίγαι στέρναι, τὰς ὁποίας ἐσυνήντησεν, ἦσαν ξηραμμέναι καὶ χαλασμέναι. Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἴδαν οἱ Γάλλοι τὸν Νεῖλον εἰς τὸ χωρίον Ῥαμανιέχ. Πολλοὶ ἐῤῥίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν διὰ νὰ εὕρωσιν εἰς αὐτὸν τὴν χαμένην σχεδὸν ζωήν των, ἄλλοι δὲ διὰ νὰ ἐλευθερωθῶσι μὲ τὸν θάνατον ἀπὸ τὰς πληγὰς τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλὰ πολυήμερος ἀνάπαυσις τοὺς ἐδυνάμωσε πάλιν, καὶ εἰς δύω μάχας οἱ καλῶς ὡπλισμένοι καὶ ἐπιτηδείως ἱππεύοντες λόχοι τῶν Μαμαλούκων ἐνικήθησαν ἀπὸ τὴν σταθερότητα τοῦ πεζικοῦ τῶν Γάλλων. Πρὸ τῆς δευτέρας τούτων, ἥτις συνεκροτήθη τὴν 21 Ἰουλίου πλησίον τοῦ χωρίου Ἐμβαβὲχ εἰς τὰ πέριξ τῶν Πυραμίδων πρὸς 6000 Μαμαλούκων, καὶ ἀνηγγέλθη καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ τὸ ὄνομα: Μάχη πλησίον τῶν Πυραμίδων, ὡμίλησεν ὁ Βοναπάρτης τὰ διὰ τοὺς στρατιώτας του ἁρμόδια λόγια: „Γάλλοι! στοχασθῆτε, ὅτι ἀπὸ τὰ ὕψη τῶν μνημείων τούτων κυττάζουσιν εἰς ἐσᾶς τέσσαρες χιλιοετηρίδες.“ Μὲ τὴν νίκην ἐκυριεύθησαν ὅλα τὰ κανόνια καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Μαμαλούκων. Ὁ Μου-

ρὰδ Βέης διέφυγεν εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον· ὁ Ἰβραΐμ Βέης, ὅς τις ἐβάσταζε τὸ Κάϊρον, ἔτρεξεν εἰς τὴν Συρίαν, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἤνοιξεν ἡ μητρόπολις τῆς Αἰγύπτου τὰς πύλας της εἰς τοὺς Γάλλους. Ὁ Βοναπάρτης διέταξε παραυτα ὅλα τὰ πράγματα κατὰ τὸν Γαλλικὸν τρόπον. Οἱ φόροι ἐδιωρίσθησαν τακτικῶς· ἐθνικὸν κριτήριον καὶ ἐθνικὴ φρουρὰ εἰσήχθη καὶ ἐτέθη Διβάνιον ἑπτὰ μελῶν νὰ φροντίζῃ τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα καὶ τὴν ἀστυνομίαν. Ὁ Γαλλικὸς στρατηγὸς ἤξευρε νὰ ἐμπνέῃ χωριστὸν σέβας εἰς τοὺς ἐντοπίους μὲ ἀνάμιγμα ὕψους καὶ φιλίας. Ἡ τιμή, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς τοὺς Σεΐκους τῶν Ἀράβων, οἵ τινες τὸν ἀντήμειβαν μὲ τὴν μεγίστην ὑπακοήν, τὸν ἔκαμεν ἀληθινὸν κύριον τῆς χώρας. Ὁ λαὸς τὸν ὠνόμαζε Σουλτὰν Κεβὶρ (πατέρα τοῦ πυρός), καὶ δὲν τὸ ἀπηρνήθη αὐτὸς ἔπειτα, ὅτι, ἐὰν τὸ ἀπήτουν αἱ περιστάσεις, εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἀποφασίσῃ, πιάνων τὸν Ἰσλαμισμὸν νὰ κερδήσῃ ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνην του. Ἐὰν Ἐρρῖκος ὁ Δ' ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ Παρίσιοι ἀξίζουν μίαν Καθολικὴν λατρείαν, διὰ τί νὰ μὴ νομίσῃ καὶ ὁ Βοναπάρτης, ὅτι ἡ ὑποδούλωσις ὅλης τῆς Ἀσίας καὶ ἡ ἐξουσίασις τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἀξία καβουκίου καὶ καφτανίου; ἐπειδὴ αὐτοῦ τελευταῖον ἔμελλε νὰ καταντήσῃ ὅλον τὸ πρᾶγμα. Οἱ Σεΐκοι ἦσαν ἕτοιμοι μὲ συγχώρησιν τοῦ κρασίου καὶ ἀπόλυσιν ἀπ' ἄλλων τινῶν τύπων νὰ εὐκολύνουν τὴν ὑπόθεσιν. Τὸ στράτευμα ἀδιαφόρει, ἤθελε μάλιστα νὰ εὕρῃ αἰτίαν γέλωτος καὶ ἀστεϊσμῶν, ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι ἐκατήντησαν εἰς τὸ νὰ ἀστεΐζωνται μὲ τὴν θρησκείαν, καὶ εἰς αὐτοὺς ἦσαν ἐπίσης εὐκαταφρόνητος ὁ Χριστιανὸς καὶ ὁ Ἰουδαῖος, ὁ Ῥαββῖνος καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος *).

Οὕτως ἐστοχάζετο ὁ Βοναπάρτης, ὅταν διαμιᾶς ὁ ἀφανισμὸς τοῦ στόλου του τὸν ἔκαμε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀβεβαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ὁ Νέλ-

*) Mémorial de Sainte-Héléne par Las Cases. Tom. III, p. 89. — Memoires de Montholon. Tom. II. p. 172—176.

σων ἐφάνη ἐκ νέου τὴν 1 Αὐγούστου εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἦτο ἀραγμένος ὁ Γαλλικὸς στόλος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἀβουκιρίου. Ὁ ναύαρχος Βρυέϊος εἶχε προστάξειν νὰ παλαμίσωσι τὰ καράβια, καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ δώσῃ συμπόσιον ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του, ὅταν τοῦ ἠγγέλθη ὁ ἐρχομὸς τοῦ ἐχθροῦ. Ἀνεξήγητα εἶναι ἡ ἀργοπορία καὶ ἡ ἀμεριμνία του. Κατὰ μίαν μαρτυρίαν, ἥτις εἶναι ἀξία πίστεως *), ἦτο προσταγμένος ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην νὰ μένῃ εἰς τὸν αἰγιαλὸν, διὰ νὰ ἐμποδίζῃ τὸν ἐρχομὸν Τουρκικῶν καραβίων, καὶ τὴν τούτων εἰς τοὺς κατοίκους ἐνέργειαν. Ὁ δὲ Βοναπάρτης ἐξ ἐναντίας ἐβεβαίωσεν εἰς ὅλα τὰ γράμματά του, καὶ τελευταῖον εἰς τὰ ὑπομνήματά του**), ὅτι ἐπρόσταξε τὸν ναύαρχον ἢ νὰ φέρῃ τὸν στόλον του εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐὰν ἐσυγχώρουν τὰ ῥιχὰ νερὰ, ἢ νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς Κέρκυραν ἢ Τολάνιον. Ἐσφαλμέναι ἔρευναι τὸν ἐμπόδισαν ἀπὸ τὸ πρῶτον· ἡ περὶ τοῦ στρατηγοῦ, τὸν ὁποῖον ἠγάπα, καὶ τοῦ στρατεύματος φροντίς του ἐβράδυνε τὸ δεύτερον. Ὅπως ἂν εἶναι, ὁ Βρυέϊος ἔσφαλεν ἀφήσας πολὺ διάστημα μεταξὺ τοῦ στόλου του καὶ τῆς ξηρᾶς, ὅπου οἱ Ἄγγλοι ἐτόλμησαν καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ναυμαχίας, καὶ ἔβαλαν εἰς τὴν μέσην τοὺς ἐχθρούς των. Ὁ ναύαρχος τῶν Γάλλων καὶ ἀφοῦ ἐπληγώθη βαρέως δὲν ἀφῆκε τὸν τόπον του, ἀλλὰ τὰ συνθήματά του ἢ δὲν ἀράθησαν, ἢ δὲν ἐβάλθησαν εἰς πρᾶξιν, ἕως οὗ σφαῖρα κανονίου τὸν ἐθανάτωσεν. Ἡ σύγχυσις ηὐξήθη μὲ τὴν ἐπέλευσιν τῆς νυκτός. Μὲ ὅλα ταῦτα ἀκόμη δὲν ἐνικήθησαν, ὅταν εἰς τὴν ναυαρχίδα Ἀνατολὴν, ἀπὸ ἐλαιοδοχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐλησμόνησαν νὰ παραμερίσουν, ἐγεννήθη φωτία, ἥτις ἐξηπλώθη παρευθὺς εἰς τὴν πρώραν διὰ μέσου τῶν νεωπῶν ἀλοιφῶν τοῦ χρωματίσματος.

*) Μαρτίνου Ἱστορία τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείας. Τόμ. Α, σελ. 210.

**) Memoires, écrits par Gourgaurd, Tom. II, p. 136.

Πάραυτα γνωρίζεται ὅτι εἶναι ἀνίκητον τὸ δυστύχημα, καὶ κυριεύει τρόμος τὰς καρδίας. Μέρος τῶν ναυτῶν σώζεται εἰς τὰς βάρκας, ἄλλοι πίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἄλλοι ἀπηλπισμένοι πυροβολοῦσιν ἀκόμη ἀπὸ τὴν κάτω σειρὰν τῶν κανονίων, ἕως οὗ ὅλον τὸ γιγαντῶδες σῶμα ἀνάπτεται εἰς φλόγας καὶ φέγγει εἰς τὸ μέσον τῆς νυκτὸς, καὶ ἀναγκάζει μὲ τὸν φόβον καὶ τοὺς νικητὰς νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν. Εἰς τὴν στιγμὴν, ὁπόταν τὸ πῦρ ἔφθασεν εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς πυροκονίας, καὶ ἡ τεράστιος μάζα μὲ 120 κανόνια καὶ 500 ἀνθρώπους ἐπήδησεν εἰς τὸν ἀέρα, ἐσιώπησαν αἱ βρονταὶ τῆς μάχης ἱκανὴν ὥραν, διὰ θὰ ἀρχίσωσι πάραυτα μὲ σφοδροτέραν μανίαν. Τὸ πρωῒ τῆς 2 Αὐγούστου ὁ Γαλλικὸς στόλος μέρος μὲν ἦτο ἀφανισμένος, μέρος δὲ εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας. Μόνον δύω γραμμικὰ καράβια καὶ τέσσαρες φρεγάται διέφυγαν, κυβερνώμεναι ἀπὸ τὸν ἀντιναύρχον Βιλλενεύϊον, ὅςτις, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Βοναπάρτου, ἐθεώρει ἁπλῶς τὴν ναυμαχίαν, ἐπειδὴ ἢ δὲν ἔλαβεν ἢ δὲν ἴδε τὰ συνθήματα διὰ νὰ συνεργήσῃ, καὶ χωρὶς αὐτῶν δὲν ἐτόλμησε νὰ πράξῃ τι τῆς κεφαλῆς του.

Ὁ Βοναπάρτης ἤκουσε τὴν δυστυχίαν ταύτην μὲ τὴν σταθερότητα, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπρόσταζεν ἡ θέσις του καὶ τοῦ ἐσυγχώρει ἡ ἀνδρία τῆς ψυχῆς του. Ἐγνώρισε πολλὰ καλὰ, ὅτι ἐχάθη τώρα ἡ εἰς τὴν μεσόγειον κυριότης, ἀπεκόπη ἡ κοινωνία μὲ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐνῷ αὐτὸς μάχεται εἰς τὰ ἐντὸς πρὸς τοὺς Μαμαλούκους, οἱ αἰγιαλοὶ εἶναι ἐλεύθεροι εἰς ἀποβάσεις Τουρκικῶν καὶ Ἀγγλικῶν στρατευμάτων· ἀλλὰ κἀνὲν σημεῖον ἐκστάσεως δὲν ἔδειξεν εἰς τὸ πρόσωπόν του, καὶ οὕτως ἀπεδίωξε τὴν κατήφειαν, ἥτις εἶναι διὰ στρατιώτας καὶ μαχητὰς ὁ ἐπικινδυνότατος τῶν ἐχθρῶν. Ὁ στρατὸς ἤκουσε τὸ γενόμενον, ὡς συνειθισμένην καινότητα, καὶ ἀκατάπαυστος ἀσχολία δὲν τὸν ἄφινε νὰ σκέπτεται.

Ἀλλ' ὄχι μόνον ἡ στιγμὴ αὕτη, ἀλλ' ὅλον τὸ ἐγ-

χείρημα ἦτο ἀπόδειξις τοῦ κυριαρχικοῦ πνεύματος τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς εἰς τὰς καρδίας μαγίας του. Κἀνεὶς στρατὸς (διηγεῖται ὁ αὐτὸς, καὶ ἡμεῖς δὲν δυσκολευόμεθα νὰ τὸν πιστεύσωμεν) δὲν ἦτο ὀλιγώτερον προσφυὴς διὰ τὴν Αἴγυπτον παρὰ τὸν Ἰταλικόν. Καθεὶς ἐνόμιζεν ὅτι ἔκαμε τὸ χρέος του, καὶ ἐζήτει ἡδονὰς καὶ τιμὰς, ἀλλ᾽ ὄχι νέας κακοπαθείας. Ἐνόσῳ ἐπάτει τὸ ἔδαφος ταύτης τῆς χώρας, ἐπεκράτει γενικῶς ἀγανάκτησις, δυσαρέστησις, βαρυθυμία, ἀπελπισία. Δύω στρατιώτας ἴδεν αὐτὸς ἐκβάντας ἀπὸ τὴν σειράν των καὶ πεσόντας εἰς τὸν Νεῖλον. Εἰς τὴν ἀπουσίαν του ἐκυρίευσε καὶ τοὺς στρατηγοὺς ἡ μανία, καὶ ῥίπτοντες, ἔμπροσθεν τῶν στρατιωτῶν, τὰ παράσημά των εἰς τὸν ἄμμον, τὰ ἐπάτουν μὲ τοὺς πόδας. Πλέον παρὰ μίαν φορὰν ἀπεφάσισαν νὰ λάβωσι τὰς σημαίας καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Μόνον ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος καὶ τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ ἠδυνήθη νὰ χαλινώσῃ τοὺς δυσαρεστημένους. Μίαν ἡμέραν, ἐνῷ καὶ αὐτὸς ἦτο κυριευμένος ἀπὸ ἀθυμίαν, ὥρμησεν εἰς τὸ μέσον τῶν γογγυζόντων στρατηγῶν καὶ στραφεὶς πρὸς ἕνα γιγαντώδη (ἴσως τὸν Κλέβερον), ἐφώναξε μὲ σφοδρότητα: „Ἐδῶ ἐλαλήθησαν ἐπαναστατικοὶ λόγοι. Φυλαχθῆτε μὴ λησμονήσω τὸ καθῆκον μου! Τὰ πέντε ποδῶν καὶ δέκα δακτύλων ἀναστήματά σας δὲν θέλουν μὲ ἐμποδίσειν νὰ προστάξω νὰ σᾶς τουφεκίσουν κατακέφαλα!“ *) Κατ᾽ εὐτυχίαν ἡ δυσθυμία αὕτη τῶν κοινῶν στρατιωτῶν ἐξατμίσθη μὲ εὐτραπελίας, καὶ μάλιστα κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Καφεραλίου, ὅς τις ἐνομίζετο πρωταίτιος τῆς ἐκστρατείας. Εἰς τὴν παρὰ τὸν Ῥῆνον ἐκστρατείαν εἶχε χάσειν τὸν ἕνα πόδα του· διὰ τοῦτο, ἔλεγαν, ὁμιλεῖ θεῤῥαλέως, ἐπειδὴ ἔχει τὸν ἕνα πόδα εἰς τὴν Γαλλίαν. Οἱ γραμματισμένοι ὠνομάζοντο ἀπ᾽ αὐτοὺς γάδαροι, καὶ γάδαροι φορτωμένοι οἱ μεσογραμματισμένοι. Εἰς τὴν κήρυξιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ

*) Memorial de las Cases Tom. I, p. 260.

Βοναπάρτης πρὸς τοὺς στρατιώτας εἰς τὸ Τολάνιον, εἶχεν ὑποσχεθῆν εἰς καθένα στρατιώτην πέντε στρέμματα χώρας· τώρα βλέποντες τὰς ἀμμώδεις ἐρήμους ἔλεγαν, ὅτι ἠδύνατο νὰ τοὺς τὴν χαρίσειν ὅλην, ἐπειδὴ κἀνεὶς δὲν τὴν ἤθελε. Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ στρατηγὸς ἦτο μέτοχος ὅλων τῶν κακοπαθειῶν, καὶ τοῦτο τοὺς ἀνεκούφιζεν. Ὅταν διέβαιναν τὰ ἐρείπια τοῦ Πηλουσίου, καὶ ὁ ἥλιος τοὺς κατεβασάνιζε, παρεχώρησαν τινὲς εἰς αὐτὸν ἀπὸ παλαιὰν πύλην, διὰ νὰ σταθῇ αὐτὸς ὀλίγας στιγμὰς εἰς τὴν σκιὰν, καὶ τοὺς εὐχαρίστησε διὰ τοῦτο ἐκ καρδίας *).

Ὅλα ταῦτα, καὶ τὴν δυσαρέστησιν τοῦ λαοῦ, καὶ τὸν φόβον τῆς ἐπαναστάσεως τῶν οἰκείων του, τὰ ἔβλεπεν ὅτι προῆλθαν ἀπὸ τὴν ἐν Ἀβουκιρίῳ ναυμαχίαν! Τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Διβάνιον παραυτα ἀφοῦ ἔμαθε ταύτην τὴν ἀγγελίαν ἔδωκεν ἀκρόασιν εἰς τὰς παρακινήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας, καὶ τὴν 10 Σεπτεμβ. 1798 ἐκήρυξε κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον διὰ τὴν καταπάτησιν τῆς εἰρήνης. Δι' ἐκτεταμένου, πιθανῶς ἐξ Εὐρωπαϊκῆς γραφῖδος ἐκρεύσαντος φιρμανίου, ἐδιδάχθησαν ὅλοι οἱ πιστοὶ τὸ θεόργιστον ἔργον τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸ ὁλόκληρον ψεῦδος τῆς προφάσεως, ὅτι οἱ εἰς Αἴγυπτον ἀποβάντες Γάλλοι ἦσαν σύμμαχοι τῆς Ὀθωμανικῆς αὐλῆς καὶ τίμηταὶ τοῦ προφήτου. Ὅλα τὰ μέσα ἐφηρμόσθησαν εἰς τοῦτο, νὰ ἀναφλέξουν τὴν μανίαν τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ξένων δορικτητόρων. Ἀλλ' ἀκόμη πλέον παρὰ ὁ ἐρεθισμὸς οὗτος ἐνήργουν αἱ χρηματικαὶ εἰσπράξεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνε καὶ ἠναγκάζετο νὰ κάμνῃ ὁ Βοναπάρτης ἀπὸ τὴν κλᾶσιν τῶν πλουσίων ἐγκατοίκων διὰ νὰ ἀπαντᾷ τὴν δαπάνην τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς τοῦ στρατοῦ διατηρήσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὅλη ἡ περιουσία τῶν Αἰγυπτίων εὑρίσκετο κυρίως εἰς δάνεια ἀπὸ μέρους τῆς κυβερνήσεως, τὰ ὁποῖα μὲ τὸν θάνατον τοῦ κτήτορος ὑπέστρεφαν εἰς αὐ-

*) Memorial de las Cases, Tom. I, p. 267.

τὴν, ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του ὁ Βοναπάρτης νὰ διατάξῃ ἔρευναν τινὰ καὶ ἐγκαταγραφὴν ὅλων τῶν κτηματικῶν χαρτίων πρὸς χρῆσιν φόρου, ὅς τις ἔπρεπε νὰ πληρωθῇ ἀπ' αὐτούς. Κατὰ τὴν θρησκείαν ἦτο τοῦτο ἀσυγχώρητον, καὶ ἡ δυσαρέστησις πάραυτα γενική. Τὴν 22 Ὀκτ. 1798, ἐνῷ εὑρίσκετο ὁ στρατηγὸς ἐκτὸς τοῦ Καΐρου, συνέβη ἐπανάστασις. Οἱ Μουσολμάνοι ἐσυνάχθησαν εἰς στίφη, καὶ ἤρχισαν νὰ σκοτόνουν Γάλλους εἰς τὰς ἀγυιὰς καὶ εἰς τὰς συνοικίας. Ὁ Ταξίαρχος Δυπύης, ὅς τις συνωδευμένος ἀπὸ ἱππεῖς ἠθέλησε νὰ χαλιναγωγήσῃ τοὺς μαινάδας, ἐσκοτώθη, καὶ οἱ εἰς τοὺς οἴκους των ἐγκλεισθέντες σοφοὶ καὶ τεχνῖται ἐπίστευαν, ὅτι ὅλον τῶν πλῆθος τῶν κατοίκων ὡπλίσθη πρὸς ἐξολοθρευμόν των. Μ' ὅλον τοῦτο οἱ ἐπαναστάται ἦσαν μόνον περίπου δεκαπέντε χιλιάδες, οἵτινες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ νικήσωσι τὴν φρουρὰν, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, ὅταν ὁ Βοναπάρτης ἔσπευσεν εἰς τὴν πόλιν, ἐβάλθη τέλος εἰς τὸ πρᾶγμα μὲ πυροβόλησιν καὶ καταπάτησιν ἑνὸς τσαμίου, ὅπου ἦσαν περιχαρακωμένοι οἱ Μουσολμάνοι, μὲ πολλὴν αἱματοχυσίαν. Πέντε Σεΐκοι ὡς πρωταίτιοι τοῦ κακοῦ ἐτιμωρήθησαν μὲ θάνατον. Τὸ Διβάνιον ἐδιαλύθη πρὸς ποινὴν τῆς ἀμελείας του. Ἀλλὰ μετὰ δύω μῆνας, ὅταν ὁ Βοναπάρτης διὰ τῆς αὐστηρότητος ταύτης ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του, καὶ ἐνόμιζε τὸ πλῆθος ἱκανῶς τρομασμένον, τὸ ἀποκατέστησε πάλιν μὲ κήρυξιν, ὅπου περιέγραφε τὸν ἑαυτόν του ὡς προφήτην καὶ τερατουργόν: „Σεΐκοι, Οὐλαμάδαι, καὶ ἱεροκήρυκες τῶν τσαμίων! Διδάξατε τὸν λαὸν, ὅτι οἱ ἐχθροί μου δὲν θέλουν εὑρεῖν καταφύγιον οὔτε εἰς τοῦτον, οὔτε εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Τίς εἶναι τόσον τυφλὸς, ὅς τις δὲν καταλαμβάνει, ὅτι ἡ εἱμαρμένη διευθύνει ὅλα τὰ ἐγχειρήματά μου; Τίς εἶναι τόσον ἄπιστος, ὅς τις ἀμφιβάλλει, ὅτι ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου εἶναι προωρισμένα; Διδάξατε τὸν λαὸν, ὅτι εἶναι γεγραμμένον περὶ ἐμοῦ, ἀφ-

οὗ ἔγεινεν ὁ κόσμος, ὅτι ἔρχομαι ἀπὸ τὰ ἔσχατα τῆς δύσεως πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσλὰμ καὶ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ σταυροῦ. Δείξατε εἰς τὸν λαὸν, ὅτι τὸ ἅγιον βιβλίον τοῦ Κορανίου εἰς περισσοτέρους παρὰ εἴκοσι τόπους ἀναγγέλλει, ὅσα ἔγειναν καὶ ὅσα μέλλουν νὰ γείνουν! Ἄμποτε ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους μόνον ὁ φόβος τῶν ὅπλων μας ἐμποδίζει νὰ μᾶς καταρῶνται, νὰ ἀλλάξωσι τὰ φρονήματά των· διότι ἐνῷ πέμπουσι πρὸς τὸν οὐρανὸν κατάρας καθ' ἡμῶν, δέονται διὰ τὴν καταδίκην των· οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ προσεύχονται διὰ τὴν τύχην τῶν ὅπλων μας! Ἠδυνάμην ἀπὸ καθένα σας νὰ ζητήσω λογαριασμὸν τῶν μυστικῶν στοχασμῶν του, ἐπειδὴ ἐξεύρω πάντα, καὶ ὅσα κἀνεὶς δὲν ἐξεστόμισεν εἰς τὸν πλησίον του. Ἀλλ' ἔρχεται ἡμέρα, ὁπόταν ὅλος ὁ κόσμος θέλει ἰδεῖν μὲ τὰ ὀμμάτιά του, ὅτι ἐγὼ διευθύνομαι ἀπὸ προσταγὰς ὑψηλοτέρας, καὶ ὅτι ἀνθρωπίνη δύναμις τίποτε δὲν ἰσχύει ἐναντίον μου. Μακάριοι, ὅσοι δείξουσι πρὸς ἐμὲ καθαρὰν καρδίαν!"

Ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπια τῆς λαμπρότητός του ἐχωράτευσε κἄποτε ὁ Βοναπάρτης διὰ τὰς ὑψηγόρους προκηρύξεις του, καὶ ἐξαιρέτως ὠνόμασε τὴν ἀνωτέραν ἀγυρτίαν μεγαλουργοῦ χαρακτῆρος λόγον, ὅς τις ὑπῆρχε διωρισμένος νὰ μεταφρασθῇ εἰς Ἀραβικοὺς στίχους ἀπὸ ἕνα Σεΐκον *). Μ' ὅλον τοῦτο οὐσιωδῶς περιέχει τὰ αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ὡμίλησε πολλάκις ὕστερον πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης φοβερίζων καὶ κολακεύων μὲ ἄλλας λέξεις, καὶ τῷόντι ἐκατάπεισε τὸ μεγαλήτερον πλῆθος ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι προσμένουν τὴν σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τὰ ἔξω, καὶ μάλιστα ἀπὸ μεταβολὰς τύπων ζωῆς καὶ πολιτεύματος. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπαγγελίαι τοιαῦται δὲν εὕρηκαν ἀκρόασιν, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοί της εὐχαριστημένοι διὰ τῶν περιωρισμένων καὶ εὐκαταλήπτων μαθημάτων τοῦ Ἰσλαμίου δὲν ἐκλόνιζαν τὴν εἰς τὸν προφήτην των πίστιν, καὶ μὲ ψυ-

*) Memorial de las Cases, Tom. III, p. 89.

χρὰν ὑπερηφάνειαν πρὸς τοὺς πολιτικοὺς νεωτερισμοὺς ἀντέστεκαν κάποτε ἐναντίον τῶν προσώπων τῶν ἐξουσιαστῶν των, ὄχι ἐναντίων τῶν τύπων τῆς ἐξουσίας των. Ἐξ ἐναντίας δὲ εἰς τὴν δύσιν ἐνηγκαλίσθησαν ἔπειτα τόσον πολλοὶ τὸν καινοτόμον ἄνδρα, ὅς τις ἤξευρε νὰ μεταῤῥυθμίσῃ τὸν κόσμον, ὡς νέον σωτῆρα των, ἐπειδὴ ἐκεῖ ἰσχυροτέρα ἐνέργεια τοῦ πνεύματος παρατηρεῖ τὰ σκληρὰ καὶ ἀσθενῆ, τὰ ὁποῖα εἶναι προσκολλημένα εἰς πᾶσαν πολιτείαν, τὸ γήϊνον φρόνημα τοῦ λαοῦ δὲν καταλαμβάνει τὴν ὑπέργειον οὐσίαν τῆς σωτηρίας, ἥτις εἰς ἁπλᾶς ψυχὰς καὶ πεπαιδευμένους ἐντελῶς νόας, ὄχι ὅμως εἰς ἡμισόφους καὶ ἐπιπολαιογνώμονας, ἀναγγέλλεται ὡς ἀποκάλυψις τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, καὶ ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης καὶ ταπεινώσεως, ἥτις ταπεινόνει τὸν ὑψηλὸν καὶ ὑψόνει τὸν ταπεινὸν, καὶ φιλιόνει τὴν ὕπαρξιν πρὸς ἑαυτὴν, ὑπ' ὀλίγων καταvοουμένη εἰς ὀλίγας καρδίας καὶ δείχνει τὴν δύναμίν της.

49. Ἐμφάνεια τοῦ Αὐτοκράτορος Παύλου Α', καὶ δυστυχὴς πόλεμος τῆς Νεαπόλεως κατὰ τῆς Γαλλίας.

(1796 — 1798).

Ἀφοῦ τῆς Γαλλίας ὁ ἄριστος στρατηγὸς μὲ τὸ ἄνθος τῆς πολεμικῆς δυνάμεως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἐνεδυναμώθησαν πάλιν εἰς τὴν Αὐστρίαν τὰ πολεμικὰ συμβούλια, καὶ ἡ αὔξουσα ὑπεροψία τοῦ Διευθυντηρίου ἐφαίνετο ὅτι ἤθελεν ἐπίτηδες νὰ τὰ ἐπιταχύνῃ. Οἱ Γαλλικοὶ πρέσβεις εἰς Ῥαστάδιον ἐμεταχειρίζοντο γλῶσσαν Ῥωμαίων Λεγάτων ἐναντίον νικημένων βαρβάρων· ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδοῦς, πρὸς ἀμοιβὴν τῶν θυσιῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἠγόρασε τὴν εἰρήνην, μὲ προόδους ζητημάτων ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ παραδώσῃ καὶ τὴν ἀκρόπολιν τῆς μητροπόλεώς του εἰς Γαλλικὴν φρουράν· ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπικράτεια καὶ ἡ Ἑλβετία

μετεβλήθησαν εἰς Γαλλικὰς ἐπαρχίας· αἱ ὀνομαζόμεναι δημοκρατίαι Ἐντὸς Ἄλπεων καὶ Βαταυΐα ἔχασαν δι' ἐσωτερικῶν ταραχῶν καὶ τὴν σκιὰν τῆς ὑπάρξεως, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀποκτήσειν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐν Κάμπῳ Φορμίῳ εἰρήνης. Ἐπειδὴ δὲ ὅλα ταῦτα συνέβησαν μετὰ τὴν συνθήκην ἐκείνην, ἐβεβαίονεν ἡ Αὐστρία, ὅτι ἐσυντρίφθη ἡ βάσις της διὰ τῶν αὐτογνωμόνων τούτων καὶ ἀδίκων μεταβολῶν τῆς τῶν πολιτειῶν σχέσεως· καὶ ὅτι τοὐλάχιστον δικαίως ἀπαιτεῖ ἀποζημίωσιν δι' ὅσα ἀπήλαυσεν ἡ Γαλλία κέρδη. Ἀλλὰ τὸ Διευθυντήριον ἀπέῤῥιψε τὴν ἰσότητα ταύτην τῶν δικαίων, καὶ ἐν γένει πᾶσαν κοινωνίαν ἄλλων λαῶν δουλωθέντων ἀπὸ τὴν Γαλλίαν καὶ κινδυνευόντων νὰ δουλωθῶσιν, ὡς καταπάτησιν τῆς τῶν λαῶν ἐλευθερίας, ὡσὰν νὰ ἐδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ προσδιορίζῃ τὰς τύχας των· καὶ ἡ γειτονικὴ δύναμις ἐχρεώστει νὰ ἡσυχάζῃ ἐὰν τῆς Γαλλίας ἤρχετο εἰς τὸν νοῦν νὰ κυριεύσῃ τὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐκείνης εὑρισκόμενα προπύργια.

Τούτων οὕτως ἐχόντων αἱ συμβουλαὶ τῆς Ἀγγλίας πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου εὗρηκαν τόσον περισσότερον ἀκρόασιν, ὅσον ὑπέσχετο ὅτι θέλει ὁπλίσειν ὅλην τὴν Εὐρώπην εἰς νέαν συμμαχίαν, καὶ ὅτι δὲν ἀμφιβάλλετο πλέον ἡ Ῥωσικὴ βοήθεια, τὴν ὁποίαν ἡ Αἰκατερίνα ὑπεσχέθη, ἀλλὰ δὲν ἔκαμεν.

Ἀπὸ τῆς 17 Νοεμβρίου 1796 ἐκάθητο εἰς τὸν Ῥωσικὸν θρόνον ὁ τῆς Αἰκατερίνης υἱὸς καὶ διάδοχος Παῦλος Α' (γενν. 1. Ὀκτωβ. 1754) ἡγεμὼν μὲ ἀγαθὰς φυσικὰς δεξιότητας, μὲ σύμμετρον παιδείαν δανεισμένην ἀπὸ Γαλλικὰς πηγὰς καὶ μὲ ζωηρὸν ζῆλον ὑπὲρ τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ δικαίου. Βλέπων μὲ λύπην του τὰς ἀναριθμήτους καταχρήσεις τοῦ πολιτεύματος, ἀνέλαβε μετὰ ζήλου πολλοῦ τὸν σκο-

πὸν νὰ διασκεδάσῃ τὸ κακὸν ὅλον μὲ ἰσχυρὰν καὶ ἀνδρικὴν κυβέρνησιν, καὶ νὰ ὁδηγήσῃ τὸν κόσμον εἰς ἄλλον δρόμον· ἀλλ' ἕως τοῦ τεσσαρακοστοῦ δευτέρου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ πᾶν πολιτικὸν ἔργον, προσηλώθη ὁ βασιλεὺς τοῦ μεγίστου τῶν βασιλείων εἰς παραξένους ἰδιοτροπίας, καὶ δὲν ἐπρόσεξεν ἐλευθέρως οὔτε εἰς ἑαυτὸν, οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα διὰ νὰ εὕρῃ τὸ ἀληθινὸν ὑπομόχλιον τῆς κρίσεώς του. Κατὰ τὸ πρῶτον εἶχε καὶ αὐτὸς τὴν γνῶσιν τοῦ πολλοῦ ὁμίλου, ὅτι ὁ ἡγεμὼν πάντα ὅσα θέλει δύναται νὰ τὰ ἐκτελέσῃ μὲ μόνην τὴν προσταγήν του· περὶ δὲ τοῦ αἰῶνος, θεωρῶν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Γαλλίας, δὲν ἔκρινε περὶ τῶν αἰτίων τοῦ φαινομένου, περὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν, καὶ τῶν πολλῶν καταχρήσεων τῶν προηγησαμένων μοναρχιῶν, ἀλλὰ μὲ μῖσος ἐμπαθέστατον κατ' αὐτῆς ἀπέδιδε τὸ πᾶν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ καὶ τυχαῖα. Ἐπειδὴ μικρὸν πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως εἶχε μετριασθῆν πανταχοῦ ἡ αὐστηρότης τῶν αὐλικῶν χρήσεων, καὶ ἔκτοτε εὐχρηστότερος ἱματισμὸς τῶν ὑψηλοτέρων καὶ μικροτέρων τάξεων ἐξώθησε τὸν παλαιὸν μεγαλοπρεπῆ καὶ δύσχρηστον εἰς τὰς συναναστροφάς, ἐνόμισεν ὁ Παῦλος, ὅτι μὲ ἔνδυμα σοβαρὸν θέλει συντρίψειν τὴν σύγχυσιν τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, καὶ διὰ τοῦτο ἀπηγόρευσε τοὺς στρογγύλους πίλους, κόμην κουρευμένην καὶ μακρὰ βρακκία. Ἐνταυτῷ ἐμπόδισε μὲ πολλοὺς περιορισμοὺς τὴν βιβλιοεμπορίαν τῶν ἐξωτερικῶν μερῶν, ἐπεριώρισε τὴν τῆς διδασκαλίας καὶ τυπογραφίας ἐλευθερίαν, ἥτις ποτὲ δὲν ἦτο μεγάλη, ἐδιέταξεν αὐστηρὰν ἐφορίαν εἰς λόγους στοματικοὺς καὶ ἐγγράφους περὶ πολιτικῶν πραγμάτων. Ἀπρόσεκτοι τινὲς ἐλευθερόστομοι ἐφυλακώθησαν, καὶ ἄλλοι ἐστάλθησαν καὶ εἰς τὴν Σιβηρίαν. Ὅλαι ὅμως αὗται αἱ διαταγαὶ ἦσαν ἐλαφρώτεραι παρὰ τὰ κακὰ τῆς καταχρήσεως τῶν φιλοσοφικῶν καὶ δημοκρατικῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ὅσον καὶ ἂν ἦτο μεγάλη ἡ ἀποστροφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος κατὰ τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, ἐπαρακινήθη ὅμως περισσότερον εἰς τὸν κατ' αὐτῆς πόλεμον ἀπὸ τὴν πρὸς τὸ τάγμα τῆς Μάλτας παράξενον κλίσιν του. Ἐνθουσιασθεὶς ἐκ νεότητος ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς τοῦ Βαρτόσου περὶ τοῦ τάγματος τούτου ἱστορίας, τὸ ἐθεώρει ἔπειτα ὡς στήριγμα τῆς εὐταξίας τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐλυπήθη πολύ, διότι τὸ κατήργησαν οἱ Γάλλοι. Μὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ μεγάλου Μαγίστρου τοῦ τάγματος, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπρόσφεραν οἱ εἰς τὴν Ῥωσίαν διατρίβοντες ἱππόται, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ μὲ τοὺς Τούρκους συμμαχία, τὴν ὁποίαν ἔκαμε κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἔλαβε παράξενον μορφήν. Τὸν Ὀκτώβριον μῆνα Ῥῶσοι καὶ Τοῦρκοι ἔπλεαν ἀδελφικῶς τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν μὲ μίαν κήρυξιν τοῦ Γραικικοῦ ἀρχιεπισκόπου πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Ἰονίων, πρώην Βενετικῶν νήσων, ὅτι θέλουν τοὺς ἐλευθερώσειν ἀπὸ τοὺς ἀθέους Γάλλους, ὅπου βέβαια δὲν ἐπροστίθετο πρὸς αὐτούς, ὅτι ὁ ἡγεμών, ὅς τις ἥνονεν εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν προστασίαν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ τοῦ τάγματος τῆς Μάλτας, ἔστερξε νὰ τοὺς καθυποβάλῃ εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων.

Ἐκ τῆς ἀγγελίας τῶν ἐχθρικῶν κινήσεων τῆς Ῥωσίας καὶ τῶν νέων συμμαχιῶν τῆς Ἀγγλίας μὲ ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἠσθάνθη τὸ Γαλλικὸν Διευθυντήριον τὴν ἀνάγκην νὰ βάλῃ εἰς κίνησιν νέα καὶ μεγάλα μέσα. Κατὰ σχέδιον ἐκτεθειμένον ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, εἰσήχθη τὴν 5 Σεπτεμ. 1798 ὁ νόμος τῆς καταγραφῆς, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἀπὸ 20 ἕως 25 ἔτους νέοι περιελαμβάνοντο εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ κακὸν ὅμως ἦτο ὅτι ἔλειπεν ἀργύριον. Μ' ὅλον ὅτι συνέρρευσαν ἔξωθεν πολλαὶ ποσότητες, εὑρέθη ὅμως τὸν Νοεμβ. 1798 ὅτι τὰ ἔξοδα ἦσαν τῶν ἐσόδων περισσότερα κατὰ 2000 μιλιόνια,

καὶ πρὸς ἀναπλήρωσιν αὐτῶν ἐπρόβαλεν ὁ χρηματιστὴς τὴν πώλησιν τῶν εἰς τὰ χωρία δρόμων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ λείπουν διὰ τὴν ἐπιμιξίαν. Τὰ παλαιὰ ὅλα μισητὰ δοσίματα εἰσήχθησαν πρὸ πολλοῦ, καὶ προσετέθησαν νεώτερα· τώρα ἐδιπλασιάσθησαν τὰ δοσίματα τῶν θυρῶν καὶ παραθυρίων, τὰ μέλλοντα κληρονομικὰ μερίδια τῶν μεταναστῶν ἐδημεύθησαν προλαβόντως, καὶ αὐτὰ τὰ πτωχικὰ κτήματα τῶν Προστεσταντικῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων ἐξουσιάσθησαν χωρὶς φειδώ. Ἀλλ' ἡ πρόωρος ταχύτης ἄφρονος ἐχθροῦ ἡτοίμαζε νέον θρίαμβον εἰς τὸ Διευθυντήριον.

Ἡ αὐλὴ τῆς Νεαπόλεως ἀπὸ φόβον τῶν ὅπλων τοῦ Βοναπάρτου εἶχε κλείσειν κατὰ τὸ 1796 πρῶτον μὲν ἀνακωχὴν, ἔπειτα δὲ εἰρήνην μὲ τὴν Γαλλίαν, ἥτις εἰς τὴν κρισιμωτάτην στιγμὴν τοῦ περὶ τῆς Ἰταλίας ἀγῶνος ἔδωκεν ἐλευθέραν χεῖρα εἰς τὸν στρατηγὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ἔπειτα ὅμως ἰδοῦσα τὴν ἐξ αἰτίας της κακὴν ἔκβασιν τοῦ Αὐστριακοῦ πολέμου, ἤρχισε νὰ φοβῆται περὶ τῆς ὑπάρξεώς της ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, μάλιστα ἀφοῦ καθιδρύθη ἡ γειτονικὴ Ῥωμαϊκὴ δημοκρατία. Τὴν κυριωτέραν φωνὴν εἰς τὸ συμβούλιον. ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἐνησχολεῖτο εἰς τὰ κυνήγια καὶ εἰς τὴν ὀψάρευσιν, εἶχεν ἡ βασίλισσα Μαρία Καρολίνα, πλουσία εἰς πνεῦμα καὶ ἐξωτερικὴν ὑψηλότητα, ἀλλὰ πλήρης παθῶν, καὶ ἄμοιρος ἠθικῆς σταθερότητος, τὴν ὁποίαν εἰς τοιούτους καιροὺς χρειάζονται πλέον παρὰ ποτὲ οἱ ἡγεμόνες. Ἡ ἀρχητέρα κλίσις της εἰς τὰς ἰδέας τῆς νεωτέρας πολιτικῆς σοφίας — (ἦτο αὐταδέλφη τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ) — μετετράπη, καθὼς καὶ Αἰκατερίνης τῆς Β', εἰς ἄσπονδον μῖσος, τὸ ὁποῖον, ὅταν μετὰ τὴν εἰρήνην ἶδε πρέσβυν εἰς τὴν αὐλήν της ἕνα τῶν βασιλοκτόνων δημαγωγῶν, τὴν ἐπροξένησε σπασμοὺς, καὶ διευθύνθη καὶ κατὰ τῶν ἰδίων της ὑπηκόων. Ἐνῷ ὁ καλὸς βασιλεὺς Φερδινάνδος ἐσυνα-

ναστρέφεκο εἰλικρινῶς μὲ τοὺς Λαζαρόνους τῆς μητροπόλεώς του, ἡ βασίλισσα ἐξελάμβανεν ὅλους τοὺς μέσους πολίτας Ἰακωβίνους, οἵτινες σκοποῦσι τὸν κρημνισμὸν τοῦ θρόνου. Τῳόντι δὲ ὑπῆρχαν εἰς τὴν Νεάπολιν, καθὼς καὶ πανταχοῦ τῆς Ἰταλίας, ὄχι μόνον προκομμένοι πολῖται, ἀλλὰ καὶ εὐγενεῖς στολισμένοι μὲ πριγκιπικοὺς καὶ δουκικοὺς τίτλους καὶ μὲ πολλὰ ὑποστατικὰ, ὄχι ὀλίγοι δυσαρεστημένοι καὶ φιλόκαινοι ἄνθρωποι, οἵτινες ἐπεθύμουν τὴν μεταβολὴν τῶν καθεστώτων· οἱ μὲν ἐσυγχύζοντο ἀπὸ τὴν κακὴν διοίκησιν τοῦ λειτουργοῦ Ἄκτωνος, ὅς τις ἴσχυε τὸ πᾶν εἰς τὴν βασίλισσαν· οἱ δὲ ἠπατῶντο ἀπὸ τὰς ἐννοίας τῆς ἐλευθερίας, αἱ ὁποῖαι ἐκυρίευαν ὅλον τὸν χρόνον ἐκεῖνον, αἱ ὁποῖαι ὅμως κατὰ τὴν ξηρὰν μορφὴν τῆς Γαλλικῆς πολιτείας εἰς κανένα λαὸν τῆς γῆς δὲν ἥρμοζαν ὀλιγώτερον παρὰ εἰς τοὺς Νεαπολίτας, οἵτινες ἐμέριζαν τὴν ἀργὴν ζωήν των εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς λιτανείας. Ἡ κυβέρνησις ἀντὶ νὰ προλάβῃ τὸ κακὸν μὲ μετριασμὸν τῆς αὐστηρότητος καὶ μὲ εὐεργετικὰς διατάξεις, ἐζήτει τὴν σωτηρίαν της εἰς τὴν κατάθλιψιν τοῦ πνεύματος καὶ εἰς διωγμοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐκτελούμενοι ἀπὸ ἀνθρώπους ἐμπαθεῖς, ἀνεφέροντο εἰς τὴν βασίλισσαν καὶ εἰς τὸν λειτουργόν. Καὶ ἡ παρηγορία δὲ, τὴν ὁποίαν ἡ δυστυχὴς Πριγκιπέσσα ἐζήτει ἀπὸ τὴν Λαδῦν Ἀμιλτῶνα, σύζυγον τοῦ Ἀγγλικοῦ πρέσβεος, ἔγεινε φαρμάκιον εἰς τὴν ἐσπαραγμένην καρδίαν της· διότε ἡ Ἄγγλη αὕτη διὰ κάλλος καὶ παλλακείαν ὑψωθεῖσα ἐκ τοῦ βάθους τῆς ἀτιμίας εἰς τὸ ὕψος τῆς κοινωνίας, ἐφύλαττεν εἰς τὴν μνήμην της τὰς καταφρονήσεις, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτάτους τῆς χώρας ταύτης, καὶ εὕρηκε τώρα ἀφορμὴν νὰ τοὺς ἐκδικῆται καὶ νὰ τοὺς διαβάλλῃ ὡς ἐπαναστατικοὺς εἰς τὴν φιλύποπτον βασίλισσαν. Ἀπὸ εἰκόνας τῆς ἐπαναστάσεως ταραττομένη ἡ Μαρία Καρολίνα, ἄλλοτε μὲν

ἔβλεπεν ἑτοιμαζομένην κατ' αὐτῆς ὑπὸ ἐγχωρίου προδοσίας τὴν τύχην τῆς ἀδελφῆς της Ἀντωνίας, ἄλλοτε δὲ κατὰ τοῦ οἴκου της τὴν τύχην τῆς αὐλῆς τοῦ Τωρίνου.

Εἰς ταύτην τὴν διάθεσιν εὑρισκομένη μετετέθη ὑπὸ τῆς ἀγγελίας τῆς ἐν Ἀβουκιρίῳ ναυμαχίας εἰς μέθην χαρᾶς ὁμοίαν μὲ τὴν παραφροσύνην. Μὲ παραλλασσόμενα γέλια καὶ δάκρυα, σκιρτήματα καὶ λυγκίσματα, ἐνηγκαλίσθη τὸν ἄνδρα της, τὰ τέκνα της, ὅλους τοὺς παρόντας, μὲ ἀκαταπαύστους ἐκφωνήσεις εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Νέλσωνα, τὸν σωτῆρα καὶ ἐλευθερωτήν της*). Ἡ λαμπρὰ ὑποδοχὴ, τὴν ὁποίαν εὕρηκεν ὁ Ἀγγλικὸς ναύαρχος ἐπιστρέφων ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν Νεάπολιν, ἦτο ἀνάλογος τῶν ἐκφωνήσεων τούτων, καὶ δὲν ἄφινε κάμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῶν φρονημάτων τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ μεγίστου σωροῦ τῶν Νεαπολιτῶν. Ἡ βασίλισσα, ἐξεύρουσα τὰ μυστικὰ τῆς νέας ἐνεργουμένης συμμαχίας, δὲν ἔχασε καιρὸν, καὶ μ' ὅλον ὅτι αἱ κυριώτεραι δυνάμεις ἐβράδυναν ἀναποφασίστως, καὶ ἡ μὲ τὴν Αὐστρίαν κλεισθεῖσα τὸν Μάϊον 1798 συνθήκη ἦτο ἁπλῆ ἐπιμαχία, ὅλος ὁ Νεαπολιτικὸς στρατὸς, μ' ὅλον ὅτι ὁ Γαλλικὸς πρέσβυς ὡμίλησε πολλὰ, ἐβάλθη εἰς πολεμικὴν κίνησιν, ὁ ἀριθμὸς τῶν φρουρῶν ἐτετραπλασιάσθη, ὁ ἀργὸς χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐλήφθη ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας μὲ ἐγγράφους ὁμολογίας, καὶ τὸ ἔθνος ἐσυμβουλεύθη νὰ προσφέρῃ πατριωτικὰ δῶρα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ἀλλ' οὔτε ἡ προτροπὴ, οὔτε ἡ χορηγία ἐξηγήθησαν ὡς τίμια. Μόνον ὁ πολὺς ὅμιλος ἦτο πλήρης ἐπιθυμίας καὶ καρδίας νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸ δημῶδες τοῦτο ἄγριον πνεῦμα νὰ λάβῃ ὄφελος ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος, ἔπρεπε νὰ μὴ εἶναι μόνον λαοπόθητος, ὡς ἦτο, ἀλλὰ καὶ πολεμικὸς, καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὸν

*) Mémoires de Lady Hamilton, Paris, 1816, p. 102.

πόλεμον τακτικοὺς στρατοὺς ἀντὶ ἀτάκτων, φιλαρπάγων καὶ οὐδαμινῶν σωρῶν ἀνθρώπων.

Διὰ τοῦτο ὅλαι αἱ ἐλπίδες ἐστηρίζοντο εἰς στρατὸν, ὅς τις ποτὲ δὲν ἔλαμψε μὲ μέγα πολεμικὸν πνεῦμα, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου τὴν γύμνασιν δὲν ὑπῆρξε τίποτε ἄλλο εἰμὴ τοῦ σκοποῦ του ἀντίθετα μέσα. Τὸ ἱππικὸν μὲ ἀγαθοὺς ἵππους ἐντοπίου τινὸς εἴδους εἶχε δώσειν καλὴν ὑπόληψιν περὶ ἑαυτοῦ τὸ 1796 ἔτος εἰς τὸν Πάδον· ἀλλὰ τὸ πεζικὸν, κατὰ τὰ θελήματα τῆς βασιλίσσης ἢ τοῦ λειτουργοῦ, ἄλλοτε μὲν Γερμανιστὶ, ἄλλοτε δὲ Ἰσπανιστὶ ὀργανιζόμενον, ἀπὸ ἐντοπίους λοχαγοὺς ἀνεπιτηδείως κυβερνώμενον, καὶ ἀπὸ ξένους στρατηγοὺς πρὸς δοκιμὴν διευθυνόμενον, ἦτο μετὰ τὸ Παπικὸν, τὸ ἀθλιώτατον τῆς Εὐρώπης. Ἀφοῦ τελευταῖον Ἐλβετοὶ τινὲς, ὁ Σάλις καὶ ὁ Βουρκὰρδ, ἐδοκίμασαν εἰς αὐτὸ τὰς τακτικὰς τέχνας των, ἐπροσκαλέσθη ἐκ Βιέννης ὁ Μὰκκ, στρατιώτης θεωρητικὸς, τοῦ ὁποίου τὰ μὲν τεχνικῶς λογαρισμένα σχέδια εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ Βελγίου ἀπέβησαν ὅλα δυστυχέστατα, ὁ ὁποῖος ὅμως ἦτο δεινὸς εἰς τὴν τέχνην νὰ θαμβόνῃ τοὺς ἀπείρους μὲ ἐπιστημονικὴν κομπορρημοσύνην, καὶ νὰ ῥίπτῃ ὅλας τὰς ἐλεεινὰς ἐκβάσεις εἰς δυσμένειαν τῆς τύχης ἢ εἰς ἔχθραν τῶν ἀνθρώπων. Στρατηγὸς, ὅς τις μὲ τοὺς ἀνδρείους λόχους καὶ ἐμπειροπολέμους ἀγοὺς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ δὲν ἐκατώρθωσε τίποτε ἐναντίον τῶν ἀρχητέρων τῆς ἐπαναστάσεως στρατευμάτων, ἤθελαν τώρα μὲ τοὺς ἀπείρους καὶ ἀμαθεῖς Νεαπολίτας νὰ νικήσῃ τὰ νικηφόρα τάγματα τοῦ Λαούδου καὶ τῆς Ἀρκόλης! Ἀλλ' ὅμως ἡ αὐλὴ τῆς Νεαπόλεως τὸν ὑπεδέχθη ὡς σωτῆρα, καὶ ἡ πολεμικὴ σοφία, τὴν ὁποίαν ἀπέδειχνε μὲ τὰ λόγιά του, ὕψωσεν εἰς ἄκρον τὴν φιλοπολεμίαν τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ Ἄκτωνος. Ἐχρειάζετο δά! (ἔλεγεν ὁ Μὰκκ) μία μόνον τολμηρὰ ἔξοδος διὰ νὰ ἀφανίσῃ τοὺς εἰς τὴν Παπικὴν ἐπικράτειαν ἐσκορπισμένους Γάλλους, νὰ πυρώσῃ διὰ

τῆς ἀγγελίας τῆς νίκης τὴν Τοσκάναν καὶ Σαρδόνα πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ Γαλλικοῦ ζυγοῦ, νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἰταλίαν, καὶ νὰ πτερώσῃ τὰ συμβούλια τῆς συμμαχίας, καὶ τὰς δάφνας τῆς σωτηρίας τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν δυναστῶν τῆς Γαλλίας, νὰ πλέξῃ εἰς ἀειθαλῆ στέφανον τῆς Νεαπόλεως. Πρὸς ἀπάτην τοῦ βασιλέως, τοῦ ὁποίου ἡ φυσικὴ κρίσις ἀντέστεκεν εἰς τὸ μεμονωμένον τοῦτο ἐγχείρημα, ἐδείχθησαν, ὡς λέγεται, νόθοι ἐπιστολαὶ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκ Βιέννης ἀναγγέλλουσαι, ὅτι ἡ Αὐστρία ἐκήρυξεν ἤδη τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας. Οὕτω λοιπὸν τὴν 23 Νοεμβ. 1798 ἐκίνησεν ὁ Νεαπολιτικὸς στρατὸς 60,000 τὸν ἀριθμὸν, διῃρημένος εἰς πέντε μερίδας, καὶ ὠλιγοστευμένος μὲ μικρὸν ἄλλο σῶμα σταλμένον ἐκ μέρους τῆς θαλάσσης εἰς Λιβόρνον, καὶ ἐπέρασε τὰ Ῥωμαϊκὰ σύνορα, ἐνῷ διακήρυξις τοῦ Βασιλέως ἐφανέρονε σκοπὸν ἄμεσον τῆς ἐκστρατείας τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ῥώμης εἰς τὸν νόμιμον κύριόν της, καὶ ἐπροκάλει τοὺς Γαλλικοὺς στρατηγοὺς νὰ ἀναχωρήσουν πάραυτα χωρὶς ἀντίστασιν ἀπὸ τὸ ἀδίκως κατακρατούμενον κληρονόμημα τῆς ἐκκλησίας. Τῷόντι δὲ ὁ Καμπιονέτος, τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου εἶχε διορίσειν τὸ Διευθυντήριον στρατηγὸν τῆς μέσης Ἰταλίας, ἠναγκάσθη ἀπὸ τὴν πρώτην βίαν τόσον ὑπερεχούσης δυνάμεως νὰ παραχωρήσῃ ἀπὸ τὴν μητρόπολιν ὅπου ἠφανίσθη πάραυτα ἡ σκιώδης εἰκὼν τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας, καὶ τὴν 29 Νοεμβρ. ἔκαμεν ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος τὴν θριαμβευτικήν του εἴσοδον μὲ εὐφημίας τοῦ Ῥωμαίου λαοῦ, ὅς τις εὐθὺς ἐξεμάνη καθ' ὅλων τῶν φίλων καὶ ὀπαδῶν τῆς Γαλλίας. Καὶ αὐτὸ τὸ λείψανον τοῦ φονευμένου Δυφότου ἐξέρριψεν ἀπὸ τὴν θήκην του καὶ τὸ ἠτίμασεν. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐπροσκάλει τὸν Πάπαν νὰ ἐπιστρέψῃ, ἐπίασε Γαλλικὴ φρουρὰ τὸ Ἀγγελόκαστρον, καὶ ἐνῷ ὁ Μὰκκ μὲ συχνάς του ἐπιστολὰς ἀπέδειχνεν εἰς αὐτὴν τὴν ἄδικον πεισμονήν της, ὁ Γαλλικὸς στατηγὸς, βοηθούμε-

νος ἀπὸ τὸν Μαγδονάλδον καὶ Κελλερμάνον ἔδωκε μὲ καλὰς διαταγὰς εἰς τὸ στράτευμά του φοβεριστικὴν τινὰ ὑπεροχὴν ἐναντίον τοῦ πολυπληθεστέρου τῆς Νεαπόλεως στρατεύματος. Ὁ Μὰκκ, ὅς τις στέλλει πανταχόσε προσταγὰς, βλέπει τὴν ὁδοιπορίαν πολλῶν λόχων του ἐμποδιζομένην ἀπὸ βροχὰς καὶ κακοδρομίας, καὶ τὴν 9 Δεκεμβ. εἷς ἐξ αὐτῶν κυβερνώμενος ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Μέτιον αἰχμαλωτίζεται σχεδὸν ὅλος πλησίον Κάλης ἀπὸ τοὺς Γάλλους. Χάνουν τότε ὁλοτελῶς τὴν καρδίαν οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς Ἰταλίας. Ὁ Μὰκκ προστάζει τὴν ὀπισθοδρομίαν, καὶ ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος τρομάξας ἀπὸ σκοτεινὴν τινὰ φήμην ἐπιβουλῆς τῶν δημοκρατικῶν κατὰ τοῦ προσώπου του φεύγει τὴν 12 Δεκεμβ. κρυφίως ἀπὸ τὴν Ῥώμην, καὶ δὲν στέκει καθ' ὅλον τὸν δρόμον εἰμὴ εἰς τὴν Νεάπολιν. Εἰς δεκαεπτὰ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκστρατείας ἐκυρίευσαν ἐκ νέου τὴν Ῥώμην οἱ Γάλλοι, καὶ οἱ Νεαπολῖται κτυπηθέντες πανταχοῦ, ἔτρεχαν μὲ πολλὴν ἀταξίαν εἰς τὰ σύνορά των. Ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἐπρόσταξεν εὐθὺς δημεγερσίαν γενικήν. Ἐὰν ἵστατο καὶ αὐτὸς εἰς τὴν κορυφήν της, ἡ εἰσβολὴ 30.000 Γάλλων ἠδύνατο νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ λαὸν πυρωθέντα ὑπὲρ τῆς ἑστίας καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ὅλος ὁ λαὸς ἐπίασε τὰ ὅπλα καὶ ἔκραζε νὰ φερθῇ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ τρομάξας ἀπὸ τὸν ἀναβρασμὸν, τὸν ὁποῖον εἶχε προξενήσειν ἡ δημεγερσία, καὶ φοβηθεὶς μὴ δὲν δυνηθῇ νὰ χαλινώσῃ πλέον τὰ ἀπολυθέντα πνεύματα, ἐπρόκρινε κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἄκτωνος νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Σικελίαν μὲ τὰ πολύτιμα τῶν παλατίων καὶ τῶν Μουσείων καὶ μὲ εἴκοσι μιλιόνια λιτρῶν χρυσίου. Νέλσων, ὁ πανηγυρισμένος ἐλευθερωτὴς, εἶχε τώρα ἔργον νὰ ἐμβαρκαρίσῃ τὴν αὐλὴν τὴν νύκτα, καὶ νὰ τὴν μεταφέρῃ μὲ σφοδρὸν κλύδωνα εἰς τὴν Σικελίαν, ἐνῷ τῆς δυστυχοῦς βασιλίσσης αἱ θλίψεις ἐπερισσεύθησαν μὲ τὸν θάνατον τοῦ νεωτάτου υἱοῦ της. Ἀφοῦ ἀπέπλευσεν

ὁ στόλος, ἐβάλθη φωτία εἰς τὰ πολεμικὰ καράβια καὶ κανονιοφόρα πλοιάρια, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο νὰ συνταξειδεύσωσι, καὶ οὕτω πρὸς ἔκπληξιν τοῦ εἰς τὸν αἰγιαλὸν συναθροισμένου λαοῦ, τὰ πολύτιμα, μὲ τὸν ἱδρῶτα πολλῶν ἐνιαυτῶν πληρωμένα ναυπηγήματα ἠφάνισεν εἰς ὀλίγας ὥρας ἡ τοῦ λειτουργοῦ κενοδοξία.

Τὸ πρωΐ τῆς 21 Δεκεμβ. ἔμαθεν ἡ μητρόπολις διὰ προσκολλημένων εἰς τοὺς τοίχους ἐγκυκλίων, ὅτι ὁ βασιλεὺς μετέβη εἰς τὴν Σικελίαν διὰ νὰ φέρῃ βοήθειαν. Ἀφῆκεν ἐπίτροπόν του τὸν Πρίγκιπα Πιγνατέλιον. Ἀλλ' οὗτος ἴδεν ὅτι δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ καταπαύσῃ τὴν ἀπεριόριστον σύγχυσιν. Ἐκλελεγμένοι πολῖται, συναχθέντες ἐκ τῶν ἐνδόξων κατοίκων, ἐκήρυξαν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπείθειάν των, καὶ ὁ λαὸς τὸν ἐκατηγόρει ὡς προδότην καὶ καύστην τῶν καραβίων. Τὸ ἓν ἐκ τῶν πρώτων φρουρίων, ἡ Γαϊέτα, ἐπαραδόθη εἰς τοὺς Γάλλους ἀπὸ ὀγδοηκονταετῆ φρούραρχον, καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου, τῆς Καπύης, ἔστελνεν ὁ Μὰκκ ἀγγέλους ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου πρὸς τὸν ἐπίτροπον ζητῶν τὴν ἄδειαν νὰ τὸ παραιτήσῃ, καὶ νὰ στήσῃ στρατόπεδον χαρακωμένον πλησίον τῆς μητροπόλεως. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἔκρινεν ὁ Πρίγκιψ κάλλιον νὰ διαπραγματευθῇ ἀνακωχὴν ὅπλων μὲ τὸν Καμπιονέτον. Ἐδέχθη οὗτος τὸ πρόβλημα μὲ συνθήκην νὰ πληρωθοῦν εἰς αὐτὸν ἐντὸς δεκατεσσάρων ἡμερῶν ἕνδεκα μιλιόνια φράγκων, νὰ τοῦ παραδοθοῦν ἡ Καπύη, Ἀκέρρα, καὶ Οὐενεβέντον, καὶ εἰς τὸ Γαλλικὸν στράτευμα ὠφέλιμα καταλύματα. Τὴν 11 Ἰαν. 1799 ἐκλείσθη ἡ ἀνακωχὴ, ἥτις κατὰ τοῦ Πιγνατελίου τὴν γνώμην ἦτο πολὺ ὠφέλιμος, ἐπειδὴ, καθὼς ἤλπιζε, τοῦ ἔδιδε καιρὸν νὰ προσμείνῃ τὰ βήματα τῆς Αὐστρίας, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν στρατὸν, καὶ νὰ βάλῃ εἰς δρόμον τὴν δημεγερσίαν· ἀλλ' ὁ ὄχλος τῆς μητροπόλεως ἐφώναζε κατὰ τούτου ὡς ἔργου δειλίας καὶ προδοσίας, καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ φατρία, πολὺν καιρὸν κρυμμένη, ἔβαλλεν εἰς κίνησιν ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ δι-

ρεθισμοῦ. Ὅταν ὁ Γαλλικὸς ἐπίτροπος ἦλθε νὰ λάβῃ τὴν πρώτην πληρωμὴν τῶν φράγκων, ἐξεῤῥάγη φοβερὸς ἀνεμοστρόβιλος ἐπαναστάσεως. Ἄγρια στίφη ἔτρεξαν μὲ φωνάς: „Ζήτω ἡ ἁγία πίστις. Ζήτω ὁ λαὸς τῆς Νεαπόλεως!" Οἱ λόχοι, τοὺς ὁποίους ἔφερεν ὁ ἐπίτροπος ἀπὸ τὸν στρατὸν, ἡνώθησαν μὲ αὐτούς· αὐτὸς ἐπῆρε τὰ ἴχνη τοῦ βασιλέως καὶ ὑπῆγεν εἰς Σικελίαν· καὶ ὁ Μάκκ, φοβεριζόμενος νὰ θανατωθῇ ἀπὸ τὰ ἀπομενάδια τοῦ στρατοῦ του, κατέφυγε πρὸς τὸ Γαλλικὸν στρατόπεδον, καὶ μόλις ἠδυνήθη νὰ φύγῃ κατατρεχόμενος ἀπὸ τοὺς μανιώδεις Λαζαρόνους. Ὁ δὲ Καμπιονέτος, ἰδὼν οὕτω κρημνισθεῖσαν τὴν κυβέρνησιν καὶ ματαιωθεῖσαν τὴν ἀνακωχὴν, ἐκινήθη πάραυτα κατὰ τῆς μητροπόλεως.

Δύω ἐπίσημοι ἄνδρες ἐκ τῆς δημοκρατικῆς φατρίας, Πρίγκιψ τις Μολιτέρνος, καὶ Δοὺξ Ῥόκκα - Ῥωμάνας, ἦσαν ἐκεῖ κορυφαῖοι τῆς συναρχίας, ἥτις ἐφύλαττεν ἀκόμη σκιάν τινὰ ἐξουσίας. Ἀπεσταλμένοι ἀπ' αὐτοὺς ἐπρόβαλαν εἰς τὸν στρατηγὸν, ὅτι ἡ ἀνακωχὴ φυλάττεται καὶ τὸ ἀργύριον πληρόνεται μετὰ προσθήκης, ἐὰν θέλῃ νὰ μὴ ἐμβῇ εἰς τὴν πόλιν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Καμπιονέτος ἀπέβαλεν ἐκ δυσπιστίας τὸ πρόβλημα, παρωργίσθη ὁ ὄχλος κατὰ τῶν νέων δυναστῶν, καὶ ἐχειροτόνησεν ἄρχοντάς του δύω Λαζαρόνους. Πολλὰς ἡμέρας ἡ Νεάπολις ἦτο θέατρον τρομερῶν ἀπανθρωπιῶν. Ἔξω μὲν ἐκτυπήθησαν οἱ Γάλλοι, ἔσω δὲ ἐφονεύθησαν οἱ φίλοι των, ἕως οὗ διὰ τὸν κίνδυνον γενικῆς καταστροφῆς οἱ πλούσιοι κάτοικοι καὶ πολλοὶ προσέτι βασιλόφρονες ἡνώθησαν μὲ τοὺς δημοκρατικοὺς καὶ ἐβοήθησαν τοὺς Γάλλους νὰ κυριεύσωσι τὸ φρούριον καὶ τὰς πύλας τῆς πόλεως.. Τὴν 27 Ἰαν. 1799 ἐκυριεύθη ἡ Νεάπολις ἐξ ἐφόδου· ἀλλ' ὁ μὲ τοὺς μανιώδεις Λαζαρόνους ἀγὼν διήρκεσε πολλὰς ἡμέρας, καὶ μόνον ὅταν εἷς τῶν ἀρχόντων των, Μιχαὴλ ὁ Τρελὸς, ἐπιάσθη καὶ ἐβάλθη με-

σίτης ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ, ἐκαταπείσθησαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα, ἀφοῦ τοὺς ἐδόθη ὑπόσχεσις, ὅτι τίποτε δὲν πειράζεται ὁ ἅγιος Ἰανουάριος, μάλιστα δὲ τοῦ δίδεται καὶ τιμῆς φρουρά. Ἀμέσως μετὰ τοῦτο ἐχάρησαν οἱ δημοκρατικοί, ὅτι ὁ Καμπιονέτος ἐκήρυξε καταργημένην τὴν βασιλείαν, καὶ εἰσήγαγε δημοκρατίαν μὲ τὸ παλαιὸν ποιητικὸν ὄνομα τῆς Νεαπόλεως Παρθενόπη. Ἀλλὰ μετά τινας ἑβδομάδας διὰ προσταγῆς τοῦ Διευθυντηρίου ἀπήχθη δέσμιος εἰς Παρισίους, ἐπειδὴ ἐτόλμησε νὰ περιορίσῃ μὲ στρατιωτικὰς διαταγὰς τὴν ἁρπαγὴν καὶ λεηλασίαν, τὴν ὁποίαν ἤρχισε νὰ κάμνῃ ὁ πρῶτος Γαλλικὸς ἐπίτροπος εἰς τὴν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὴν περιουσίαν τῆς νέας δημοκρατίας.

50. Κρημνισμὸς τοῦ Σαρδινικοῦ θρόνου. (1798).

Τὸ ἀστόχαστον ἐγχείρημα τῆς βασιλίσσης Καρολίνης καὶ τοῦ λειτουργοῦ της εἶχε φέρειν ἐντελῆ καταστροφὴν εἰς τὸν ἐλεεινὸν σκιώδη θρόνον τοῦ Τωρίνου πρότερον ἀκόμη παρὰ εἰς τὸ ἴδιόν της βασίλειον. Κάρολος Ἐμμανουὴλ Δ', ὅς τις τότε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Βίκτορος Ἀμαδέου (16 Ὀκτωβ. 1796) ὠνομάζετο βασιλεὺς τῆς Σαρδοῦς, ἐνάρετος ἀνὴρ πολλὰ ἐναρέτου ἀδελφῆς Λοδοβίκου τοῦ ΙΣΤ', ἔκαμεν ἀπόφασιν εἰς τὰς μετὰ τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας σχέσεις του νὰ μὴ παραχωρήσῃ μηδὲ δάκτυλον ἕνα ἀπὸ τὰς ἐντολὰς τοῦ Εὐαγγελίου. Μὲ εὐσυνείδητον πίστιν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων, τὰς ὁποίας τοῦ ἐπέβαλεν ἡ ὑπὸ τοῦ πατρός του γενομένη συνθήκη, μὲ ἔνδοσιν, ὑπομονήν, καὶ πρόθυμον προσφορὰν πάσης θυσίας, τὴν ὁποίαν ἐζήτει ἡ δημοκρατία, ἐνόμιζεν ὅτι θέλει ἀσφαλίσειν τὴν τεθλιμμένην ὕπαρξίν του. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐθεωρεῖτο ὡς ὕποπτος σύμμαχος, καὶ παρεδόθη εἰς τὰς γειτονικὰς ἐπαρχίας Ἐντὸς Ἄλπεων καὶ Λιγυρίαν πρὸς ἀποζημίωσιν δι' ὅσα ἔπασχαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν,

καὶ αὗται ἀκαταπαύστως ἐπείραζαν καὶ ἐζημίοναν τὸν τύραννον τοῦ Πειδεμοντίου (οὕτως ὠνομάζετο εἰς τὸ Μεδιόλανον καὶ εἰς τὴν Γένουαν ὁ καλὸς κἀγαθὸς Κάρολος Ἐμμανουήλ). Ἀκόμη ἐπικινδυνότερα ἦσαν τὰ ἐπαναστατικὰ δοκίμια, τὰ ὁποῖα φατρία δημοκρατικὴ του Πειδεμοντίου βοηθουμένη μυστικῶς ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Γαλλικὸν πρέσβυν Γιγγουϊνὲν καὶ ἀπὸ τὸν ἐν Μεδιολάνῳ προστάζοντα στρατηγὸν Βροῦνον ἐπεχείρησε πρὸς καταστροφὴν τῆς βασιλείας καὶ εἰσαγωγὴν δημοκρατίας. Τὰ πιστὰ καὶ γενναῖα στρατεύματα τοῦ βασιλέως εὐτύχησαν νὰ νικήσουν τοὺς ἀποστάτας, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, ὅσοι δὲν εὕρηκαν τὸν θάνατον εἰς τὴν μάχην, τὸν ἔλαβαν ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κριτοῦ. Ἀλλ' ἡ αὐστηρότης αὕτη κατὰ τῶν φίλων τῆς Γαλλίας ἐπληρώθη ἀκριβὰ ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Τωρίνου. Καὶ τὸ μὲν Διευθυντήριον τῶν Παρισίων ἐμπόδισεν εἰς τὸ ἑξῆς τὰ τοιαῦτα δοκίμια, καὶ ἔδωκε γενικὴν ἀμνηστίαν· ὁ δὲ Βροῦνος καὶ ὁ Γιγγουϊνὲς ἐζήτουν πρὸς ἐντελῆ ἀσφάλειαν τῶν φίλων τῆς Γαλλίας νὰ παραδοθῇ ἡ ἀκρόπολις τοῦ Τωρίνου εἰς Γαλλικὴν φρουράν. Ὁ βασιλεὺς ἔμαθεν, ὅτι εἰς Παρισίους ἡ αὐτογνωμονικὴ αὕτη δυσαρέστησις κατακρίνεται. Διὰ τοῦτο ὅταν τὸ πρᾶγμα ἐπλήθυνε τὴν λογομαχίαν, τοῦ ἦλθεν ἡ δυστυχὴς ἔννοια, νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Διευθυντηρίου μὲ βεβαίαν ἐλπίδα, ὅτι τοῦτο, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ταλλεϊράνδου, θέλει δώσειν εἰς σύμμαχον, ὅς τις ἐθυσιάζετο διὰ τὴν δημοκρατίαν, προστασίαν κατὰ τῶν θελημάτων αὐτογνώμονος στρατηγοῦ. Ἀλλ' ἠκολούθησεν ὅλον τὸ ἐναντίον, καὶ τὸ Διευθυντήριον ἀπεφάσισεν ὅσα ἐζήτουν ὁ Βροῦνος καὶ ὁ Γιγγουϊνές. Τὴν 3 Ἰουλ. 1798 παρεδόθη ἡ ἀκρόπολις εἰς τὴν Γαλλικὴν φρουράν. Ὁ Κάρολος Ἐμμανουὴλ ἔζη εἰς τὸ παλάτιόν του ὑποκάτω τῶν Γαλλικῶν κανονίων, καὶ ἤκουεν ὕβρεις ἀπὸ τὸν Ταξίαρχον. Μίαν ἡμέραν ἐπεριῆλθε πομπὴ φενακοφόρων διὰ τῆς πόλεως, ὅπου

τὰ πρόσωπα καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ βασιλικοῦ οἴκου μὲ τὰς ἀρχαϊκὰς στολάς των ἐπεριγελῶντο ἀναιδέστατα. Τὸ πρᾶγμα ἠρέθισε τὸν λαὸν, καὶ ἐπανάστασις ὀλέθριος ἦτο ἑτοίμη, ἐὰν ἡ αὐλὴ αὐτὴ δὲν ἐμεταχειρίζετο ὅλας της τὰς δυνάμεις νὰ καταπραΰνῃ τὰς καρδίας τῶν ὑπηκόων της.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπερβολικὴ εἰλικρίνεια τῶν στενοχωρουμένων δὲν καθησύχασεν ἀκόμη τοὺς στενοχωροῦντας. Τὸ Διευθυντήριον ἐμάνθανεν, ὅτι ὁ Κάρολος Ἐμμανουὴλ ἐπεθύμει νὰ ἀπολυθῇ ἀπὸ τὴν ἐφύβριστον κατάστασίν του, καὶ μ' ὅλον ὅτι δὲν ἔπραξε τίποτε διὰ νὰ δείξῃ φοβερὰν τὴν ἀπόφασίν του, μ' ὅλον ὅτι πρὸ μικροῦ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Γαλλίας ἔπαυσε τὰς κατὰ τῆς Λιγυρίας ἐχθροπαθείας του, ἤθελεν ὅμως τὸ Διευθυντήριον νὰ ὑπακούσῃ μᾶλλον εἰς τὴν συμβουλὴν τῆς φρονήσεως παρὰ εἰς τὸ χρέος τῆς δικαιοσύνης. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔμαθε τὰς κινήσεις τῆς Νεαπόλεως καὶ τὰς πολεμικὰς ἑτοιμασίας τῆς Αὐστρίας, ἔστειλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸν στρατηγὸν Ἰούβερτον νὰ καταστρέψῃ ἐντελῶς τὴν βασιλείαν τοῦ Πειδεμοντίου. Ὁ στρατηγὸς ἤρχισε τὸ ἔργον του ἀπὸ τοῦ νὰ ζητῇ τὰς δέκα χιλιάδας συμμαχικῶν στρατιωτῶν κατὰ τὴν συνθήκην, καὶ τὴν ὁπλοθήκην τοῦ Τωρίνου. Τὸ πρῶτον ἔγεινε πάραυτα, τὸ δὲ δεύτερον ὡς παρὰ τὴν συνθήκην ἀπεβλήθη. Τότε οἱ Γάλλοι ἔστησαν τὰ κανόνια κατὰ τῆς πόλεως, καὶ πολυάριθμοι λόχοι ἐβάλθησαν εἰς κίνησιν. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ ἔφερε τὰ πιστά του τάγματα· ἀλλ' οἱ περὶ αὐτὸν εὐγενεῖς, μέρος μὲν δειλοὶ, μέρος δὲ τρελοὶ, ὡμίλουν πάντοτε, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ γείνῃ ἀντίστασις κατὰ τῆς Γαλλικῆς ὑπεροπλίας. Τὴν 5 Δεκεμβ. ἐξέδωκεν ὁ Ἰούβερτος φοβεριστικὴν διακήρυξιν, ὅτι ἡ αὐλὴ τοῦ Τωρίνου ἀδικεῖ παντοδαπῶς, χύνει τὸ αἷμα ποταμηδὸν τῶν δημοκρατικῶν τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Πειδεμοντίου, ἀπατᾷ δολίως τοὺς εἰλικρινεῖς σκοποὺς τῆς Γαλλίας, καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ἐκ-

δικηθῇ τὴν τιμὴν τοῦ μεγάλου ἔθνους καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὴν χώραν τοῦ Πειδεμοντίου εὐτυχίαν καὶ εἰρήνην. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐξουσίασαν οἱ Γάλλοι, οἵτινες ἐμβῆκαν εἰς Πειδεμόντιον, δι' ἐξάφνου ἐφόδου καὶ δολιότητος τὰ εἰς τὸν βασιλέα ἔτι ἀνήκοντα φρούρια Χίβασον, Νοβαρίαν, Σεκούσιον καὶ Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξέδωκε διακήρυξιν, ὅτι δὲν εἶναι παντάπασιν αἴτιος τούτων τῶν συμβαμάτων, ὅτι ὑπῆρξε πάντοτε πιστὸς φίλος τῆς Γαλλίας, ὅτι ἐμεταχειρίσθη ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ φέρῃ εἰς ἄλλους στοχασμοὺς τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν, ὅτι τώρα δὲν τὸν μένει ἄλλο, εἰμὴ ἡ μαρτυρία τῆς συνειδήσεώς του, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐπάτησε τὴν πρὸς τοὺς φίλους καὶ συμμάχους του πίστιν, καὶ ὅτι κηρύττει εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι αἴτιος κἀνενὸς ἐκ τῶν κακῶν, ὅσα ἑτοιμάζονται διὰ τὸν λαόν του. Αἱ ἐκφράσεις αὗται τῆς ὀδύνης ἐλογίσθησαν ἀδικία ἀπὸ τοὺς τυραννητάς του, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ τὰς ἀναιρέσῃ ὡς ψευδεῖς εἰς τὴν παραίτησίν του, τὴν ὁποίαν ὑπέγραψε τὴν 8 Δεκεμβρίου. Εἰς ταύτην ἐφανέρωσεν ὁ Κάρολος Ἐμμανουὴλ, ὅτι καταθέτει τὴν βασιλείαν τοῦ Πειδεμοντίου, καὶ ἐπαράγγειλεν εἰς τοὺς ὑπηκόους καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας του ὑποταγὴν εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν, τὴν ὁποίαν θέλει εἰσάξειν ὁ στρατηγός. Ἐφρόντισε προσέτι μὲ προσδιορισμοὺς διὰ τὴν συντήρησιν τῆς Καθολικῆς θρησκείας καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς τῶν ἰδιωτῶν περιουσίας. Ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ οἰκογένειά του, ἐλεύθεροι προσωπικοῦ κινδύνου, ἐδιωρίσθησαν νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Σαρδόνα. Σκοπὸς τῶν εἰς Λουξεμβοῦργον Πέντε ἀνδρῶν ἦτο νὰ τὸν φέρωσιν αἰχμάλωτον εἰς Παρισίους. Ὁ Ταλλεϊράνδος ὅμως, μὴ ἀγαπῶν τοιαύτας ὑπερβολὰς ἀδικίας, ἐπρόσταξε τοὺς στρατηγοὺς νὰ μεταφέρωσι τάχιστα τὸν βασιλέα, εἰς τρόπον ὥστε αἱ προσταγαὶ τοῦ Διευθυντηρίου δὲν τὸν εὕρηκαν εἰς Τωρῖνον. Εἰς σκοτεινὴν καὶ ὀμβρώδη νύκτα ἐκβῆκεν ὁ Κάρολος Ἐμμανουὴλ μετὰ τῆς οἰκογε-

νείας του ἀπὸ τὸ παλάτιον τῶν πατέρων του, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ μὴ ἐξαναΐδῃ πλέον. Ἀπὸ εὐσυνειδησίαν του ἀφῆκεν ὀπίσω τοὺς ἀδάμαντας τοῦ στέμματος, ὅλα τὰ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ ἑπτακοσίας χιλιάδας λιτρῶν εἰς χρυσίον. Εἰς τὸ ἀμυδρὸν φέγγος τῶν δαδίων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐφωταγωγοῦντο οἱ φυγάδες διὰ τοῦ κήπου εἰς τὴν ἅμαξαν, ἴδαν τινὲς τοὺς Πρίγκιπας δακρύοντας· ὁ βασιλεὺς ὅμως καὶ ἡ βασίλισσα ἔδειξαν εἰς τὰ πρόσωπά των τὴν ψυχικὴν ἡσυχίαν, τὴν ὁποίαν χαρίζει ἡ θεία πίστις διὰ παρηγορίαν τῶν ζημιουμένων φθαρτὸν διάδημα, καὶ ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀσφαλίζῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὰ δικαια τῶν λαῶν ἐναντίον τῆς κακίας καὶ ἀδικίας.

Τὴν 12 Δεκεμβ. ἐξέδωκε τὸ Διευθυντήριον κήρυξιν πολέμου κατὰ τῆς φυγάδος αὐλῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ ἄλλο ἁμάρτημα, εἰμὴ τὴν δουλικὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν τυραννίαν τῆς Γαλλίας. Ἐλέγετο εἰς αὐτὴν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐδιώρισε καὶ ἐμαχαίρωσαν, ἐφαρμάκωσαν καὶ κατέτρεξαν πολλοὺς Γαλλικοὺς στρατιώτας, ὅτι ἐπεριποιήθη πολλοὺς μετανάστας ἱερεῖς καὶ εὐγενεῖς, καὶ ὅτι εἶχε κοινωνίαν μὲ τὴν αὐλὴν τῆς Νεαπόλεως νὰ καταπατήσῃ τὴν συμμαχίαν. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφθασεν ὁ Κάρολος Ἐμμανουὴλ εἰς Λιβόρνον, καὶ ἀπεκεῖ μετέβη πάραυτα εἰς Σαρδίνα. Εὐθὺς ἀφοῦ ἐπάτησεν εἰς Καγλιάριον, τὴν μητρόπολιν ταύτης τῆς νήσου, διεμαρτύρησε κατὰ τῆς παραιτήσεώς του, ὡς γενομένης μὲ βίαν, καὶ ἐβεβαίωσεν, ὅτι πάντοτε προσεφέρθη εἰς τοὺς Γάλλους τιμίως καταφρονήσας καὶ τὰ συμφέροντα τῆς βασιλείας του.

Εἰς Τωρῖνον ἐξέδωκε τὴν 10 Δεκεμβ. ἡ νέα προσωρινὴ κυβέρνησις διακήρυξιν, ὅπου ἀνήγγελλεν εἰς τοὺς ἐλευθέρους ἄνδρας τοῦ Πειδεμοντίου, ὅτι ἡ μὲν τυραννία ἐκρημνίσθη, εἰσήχθη δὲ ἡ ἀναγέννησις τῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τῆς γενναιότητος τοῦ μεγάλου ἔθνους. Μένουν δὲ οἱ παλαιοὶ νόμοι ἕως δευτέρας διαταγῆς,

παρεκτὸς τῶν τίτλων τῆς εὐγενείας καὶ τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐσυγχωρήθη πρὸς ἐξήγησιν τοῦ νέου Γαλλικοῦ. Ἐνταυτῷ δὲ ἀνηγγέλθη εἰς τὸν γενναῖον στρατὸν τοῦ Πειδεμοντίου, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα τοῦ κλέους καὶ εἰς αὐτὸν, ὅτι θέλουν λαμπρυνθῆν οἱ ἥρωες μεταξὺ τῶν σειρῶν τῶν Γαλλικῶν λόχων, ἐπειδὴ ἔχει ἀκόμη ἐχθροὺς ἡ ἐλευθερία.

---

52. Δεύτερος συμμαχικὸς πόλεμος. Πρώτη αὐτοῦ ἐκστρατεία. (1799).

Κατὰ τὸν καιρὸν, ὁπότε ἡ ἐξάπλωσις τῆς Γαλλικῆς κυριότητος εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, καθὼς ἐφυσᾶτο τὸ Διευθυντήριον, ἐξησθένισε τὰς πολεμικὰς δυνάμεις τῆς δημοκρατίας διὰ κατατομῆς, εἶχε συμπληρώσειν ἡ Αὐστρία τὰς ἑτοιμασίας της, καὶ τὸ Ῥωσικὸν βοηθητικὸν στράτευμα εἶχε φθάσειν εἰς τὰ σύνορα τῆς Μοραβίας. Ἀκόμη ἐκάθηντο εἰς τὸ Ῥαστάδιον οἱ τῆς εἰρήνης Γερμανικοὶ πρέσβεις, οἵτινες μὲ μακροὺς καὶ ἐπιπόνους ἀγῶνας τῆς γραφίδος πρὸς τοὺς ὑπερόπτας νικητὰς, ἐκοπίαζαν μόνον διὰ τὴν αὔξουσαν καταφρόνησιν τῆς Γερμανίας, μὲ τὴν ταπείνωσίν των ἐλάμβαναν χλεύην, μὲ τὴν ἔνδοσίν των ἐζητοῦντο πάντοτε περισσότερα, καὶ μὲ αὐτὴν τὴν κύρωσιν τοῦ τελευταίου ζητήματος τῆς Γαλλίας, τῆς παραχωρήσεως τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου, δὲν ἐκατώρθοναν κἂν τὴν ἡσυχίαν τῆς δεξιᾶς. Αἱ Γαλλικαὶ τῶν στρατῶν κινήσεις, πολιορκίαι, φορολογίαι, εἰσπράξεις καὶ παντοδαπαὶ καταθλίψεις διήρκουν πάντοτε. Τὸ εἰς καιρὸν πολέμου ἀκαταπόρθητον Ἐρεμβρεϊτστεΐνιον ἔπεσεν ἐπὶ τῆς ἀνακωχῆς ἀπὸ πεῖναν, καὶ τὸ ἄθλιον διπλωματικὸν σφάλμα, νὰ κάμουν μέρος τῶν διαπραγματεύσεων τὴν ἀποζημίωσιν τῶν Γερμανικῶν πολιτειῶν πρὸς ἀλλήλας ὡς μίαν τῶν τῆς εἰρήνης βάσιν, καὶ οὕτω νὰ ἀναδείξουν τοὺς λῃστὰς ἐπιτρόπους εἰς τὸν οἶκον τῶν κλεπτομένων, ἀνέβαλε τὴν

ἀληθινὴν εἰρήνην εἰς ἀτελεύτητον διορίαν. Εἰς ταύτην τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν τῶν Γερμανικῶν πραγμάτων ἔλαβεν ἡ Γερμανικὴ πρεσβεία τὴν 2 Ἰαν. 1799 ἀπὸ τοὺς Γαλλικοὺς λειτουργοὺς τὴν δήλωσιν: ὅτι θέλει ἐκλάβειν ἐχθρικὸν τῆς Γερμανίας κίνημα, ἐὰν δὲν ἐμποδίσῃ τὴν πορείαν τοῦ Ῥωσικοῦ στρατεύματος. Εἰς δὲ τὸν Αὐτοκράτορα ἔδωκε τὸ Διευθυντήριον πάραυτα σύντομον διορίαν νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ὀπισθοδρομίαν τῶν συμμάχων· διότι ἡ Γαλλία, ἥτις εἶχεν ὑποτάξειν εἰς τὸν ζυγὸν ὅλην τὴν δυτικὴν καὶ νότιον Εὐρώπην, καὶ τὰ στρατεύματα καὶ καράβια τῶν συμμάχων της ἐπρόσταζεν ὡς ἰδικάτης, ἐνόμισεν ὡς ἀφόρητον παράβασιν τοῦ δικαίου, ὅτι οἱ δύω Αὐτοκράτορες ἡνώθησαν εἰς ἀμοιβαίαν συμβοήθειαν, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσία, ἥτις εἰς τὴν εἰρήνην τῆς Τεσχένης ἐγνωρίσθη ἐγγυήτρια τῆς Γερμανικῆς πολιτικῆς συντάξεως, ἠθέλησε νὰ ἐμβῇ μεσίτρια καὶ βοηθὸς εἰς τὰς σχέσεις τῆς Γερμανίας. Ἐπειδὴ ἡ Αὐστρία ἀποφασίσασα τὸν πόλεμον δὲν ἀπεκρίθη, ἐπέρασαν τὸν Ῥῆνον τὴν 1 Μαρτίου 1799 ὁ Ἰορδάνης καὶ ὁ Βερναδότης, καὶ τὴν 12 ἐκήρυξε τὸ Διευθυντήριον τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Τοσκάνας· κατὰ τῆς δευτέρας ὄχι δι' ἄλλην αἰτίαν εἰμὴ διότι ὁ μέγας Δοὺξ ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ὅς τις, καθὼς ὁ Σαρδὼν, ἐζήτησε τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν ὑποταγὴν ὑποκάτω τοῦ δεσποτικοῦ θελήματος τῶν δημοκρατικῶν δυναστῶν, καὶ πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐξαγοράσειν μὲ πολλὰ μιλιόνια τὴν δήμευσιν τοῦ μεγάλου Δουκάτου του, ἐθέρισε τελευταῖον τὸν μισθὸν, ὅστις ἐπρόκειτο εἰς ὅλους τοὺς συμμάχους τῆς Γαλλίας, καὶ ἐκβῆκε φυγὰς ἀπὸ τὴν χώραν του.

Ἀλλ' ὅμως πάραυτα ἀπέδειξαν οἱ φυσιωμένοι Πέντε ἄνδρες, ὅτι ταύτην τὴν φορὰν ἐγελάσθησαν μὲ τοὺς τρελοὺς λογαριασμούς των. Ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ σηκώσουν, δὲν ἦτο ἀνάλογος παντελῶς μὲ τὴν ἀλαζονικὴν γλῶσσαν των· καὶ πάραυτα τὰ ἀκατα-

νίκητα ὅπλα των ἐνικήθησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ὁ Ἰορδάνης πολλάκις ἀπὸ τῆς 20 ἕως τῆς 25 Μαρτίου, καὶ τελευταῖον πλησίον Στοκβαχίου τῆς Σοηβίας ἐκτυπήθη σφοδρῶς ἀπὸ τὸν Ἀρχιδοῦκα Κάρολον, καὶ ἠναγκάσθη νὰ στραφῇ ἐπέκεινα τοῦ Ῥήνου. Ὁ Βερναδότης, ὅς τις ἤδη ἐπυροβόλει μὲ πυρίνας σφαίρας τὸ Φιλιπποβοῦργον, ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, καὶ οἱ δύω μετὰ τόσον δυστυχεῖς ἀρχὰς παραίτησαν τὴν ἀξίαν των, καὶ τὸ Διευθυντήριον καθυπέβαλε τὰ τρίμματα τοῦ Ῥηνικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν εὐτυχέστερον ἢ ἐπιτηδειότερον Μασσέναν, ὅς τις εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχε κυριεύσειν τὴν Ῥαιτίαν. Κρῖμα, ὅτι ἡ ἐν Στοκβαχίῳ νίκη δὲν ἀπέδωκεν ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα κέρδη της, ἐπειδὴ ὁ γενναῖος Ἀρχιδοὺξ Κάρολος ἐκρέματο ἀπὸ τὸ πολεμικὸν τῆς Βιέννης βουλευτήριον, τὸ ὁποῖον ἐφοβεῖτο μήπως ἡ προχώρησίς του παραδώσῃ ἐκ μέρους τῆς Ῥαιτίας δωρεὰν τὸ Τερίολον εἰς τὰς προσβολὰς τῶν Γάλλων. Ἔξαφνα ὅμως ἐσκιάσθησαν τὰ πολεμικὰ συμβάματα ἀπὸ τὴν τρομερὰν ἔκβασιν τῆς τοῦ Ῥασταδίου συνόδου.

Ἡ συνέλευσις αὕτη ἔμενεν ἡνωμένη καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ πληρεξουσίου, Κόμητος Λερβάχου, καὶ ὁ Ἰορδάνης διαβὰς τὸν Ῥῆνον ἐκήρυξεν οὐδετέραν τὴν χώραν τῆς διατριβῆς της· διότι ἡ Γαλλία ἐπεθύμει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Γερμανίαν, καὶ οὕτω νὰ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα· — σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐδέχθησαν μὲν τινὲς πολιτεῖαι, ἐματαιώθη δὲ ἀπὸ τὴν ἐν Στοκβαχίῳ νίκην καὶ ἀπὸ τὴν ὀπισθοδρομίαν τοῦ Ἰορδανικοῦ στρατοῦ. Οἱ Γαλλικοὶ πρέσβεις ἐχρεώστουν τώρα νὰ σκεφθοῦν περὶ τῆς ἀναχωρήσεώς των, ἐπειδὴ στρατεύματα τῆς Αὐστρίας ἔστεκαν εἰς τὰ πέριξ. Διηγοῦνται, ὅτι ἡ Αὐστρία ἐπεθύμει νὰ μάθῃ τὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας συνέδεσαν μὲ τὴν Γαλλίαν πολιτεῖαι τινὲς, καὶ ὅτι ὁ πλησίον τοῦ Ῥασταδίου διατρίβων Κόμης Λερβάχος ἐπρόσταξεν ἕνα χιλίαρχον νὰ πιάσῃ

εἰς τὸν δρόμον τοὺς πρέσβεις καὶ νὰ λάβῃ τὰ χαρτία των· προσθέτουν ἔτι, ὅτι ἡ προσταγὴ ἦτο νὰ δείρῃ πλουσίως δύω ἐξ αὐτῶν πολλὰ ὑπερηφάνους, τὸν Ἰωάννην Δεβρῦν καὶ τὸν Βοννιέρον *). Αὐτοὶ ὅμως ἡτοίμασαν εἰς ἑαυτοὺς μεγαλητέραν δυστυχίαν, ἐνῷ, ὅταν τὴν 28 Ἀπριλ. ἐπροστάχθησαν ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ ἀναχωρήσουν ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν, μὲ πεῖσμα ἐκίνησαν εὐθὺς τὴν νύκτα διὰ τὸ Ἀργεντοράτον. Ἑκατὸν περίπου βήματα μακρὰν τῆς πόλεως ὥρμησαν οἱ στρατιῶται ἐναντίον των, καὶ ἢ μεθυσμένοι ὄντες ἢ παρωργισμένοι ἀντὶ τοῦ νὰ δείρουν ἐκτύπησαν τόσον τινὰς ἐξ αὐτῶν, ὥστε τοὺς ἐθανάτωσαν. Ὁ Ῥοβεριὸτ καὶ ὁ Βοννιέρος ἔμειναν εἰς τὸν τόπον. Ὁ Ἰωάννης Δεβρῦς, ὑποκριθεὶς τὸν νεκρὸν, διέφυγε μὲ πολλὰς πληγὰς τὸν θάνατον, ἐκρύφθη εἰς ἕνα λάκκον, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἐφέρθη ἀπὸ χωριάτας εἰς τὴν πόλιν, ἥτις μισοῦσα τὰ γενόμενα ἦτο εἰς μεγάλην ταραχήν.

Ἡ τραγῳδία αὕτη ἐγέννησεν εὐλόγως γενικὴν φρίκην. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔδειξε τὴν ἀποστροφήν του κατὰ τοῦ ἀποτροπαίου τούτου κακουργήματος μὲ Δήλωσίν του εἰς τὸ συνέδριον τῆς Ῥατισβόνης, καὶ ἐξήγησεν ἔμπροσθεν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Εὐρώπης τὴν πρόθεσίν του, ὅτι θέλει καθυποβάλλειν τοὺς αἰτίους εἰς αὐστηροτάτην ἔρευναν καὶ ποινήν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα εὐθὺς ἐφάνη αὐθάδεια καὶ ἀταξία στρατιωτικὴ, καὶ ὁ ζωηρὸς δρόμος τοῦ πολέμου ἔσυρε τὴν γενικὴν προσοχὴν εἰς ἄλλην ὕλην, ἐξέτασις τοῦ πράγματος οὔτε ἐζητήθη οὔτε ἐπροστάχθη. Ἡ Γαλλικὴ διοίκησις ἔκρινεν

*) Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον παρέστησε τὴν ἔκβασιν νεωστὶ συγγραφεὺς ἔνδοξος, ὅς τις δύναται νὰ νομισθῇ δημοτικὸς εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους κύκλους (Jomini Histoire des guerres de la révolution. Tom. XI, pag. 143). Καὶ ὁ Γαγέρνιος δὲ δείχνει εἰς τὸ πρὸ ὀλίγου φανὲν βιβλίον του, „Antheil der Politik" τὸν Κόμητα Λ. ὡς παραίτιον πράγματος, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν δρόμον δὲν δύναται νὰ λάμψῃ φῶς μὲ ἀποδείξεις. Διὰ τοῦτο ἡ ὑφ' ἡμῶν παραληφθεῖσα διήγησις συνιστᾶται δι' ἐσωτερικῆς πιθανότητος. Μ' ὅλον τοῦτο χρεωστεῖ νὰ κυρωθῇ ἀπὸ τὰς πηγάς της.

ἀναγκαῖον νὰ ἀποδώσῃ ὅλον τὸ κακὸν τοῦτο εἰς τὴν Αὐστρίαν, νὰ τὴν κατηγορήσῃ ὡς δολοφονήτριαν, καὶ δημοσίως δὲν ἐφείδετο ὅλους τοὺς πενθίμους λόγους νὰ ἀνάψῃ τὸ ἔθνος εἰς ἐκδίκησιν *). Πολλοὶ ἐξελάμβαναν ἤδη τὸν φόνον τοῦτον ὡς ἀναζώωσιν τοῦ κλέους τῶν Γαλλικῶν ὅπλων, καὶ ἐκολακεύοντο μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς πᾶς στρατιώτης θέλει παλαίσειν ὡς ἀγριωμένος τίγρις, καὶ θέλει ἐξολοθρεύσειν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὅλους τοὺς Αὐστριακούς. Ἀλλὰ τοιαῦται προσποιήσεις δὲν δύνανται νὰ βαστάξουν ἐναντίον τῆς δυνάμεως τοῦ καιροῦ καὶ τῆς δυστυχίας, καὶ πολλὰ γρήγορα πρόθυμοι ὑπουργοὶ ἐξήπλωσαν καὶ τὴν ἀνόητον φήμην, ὅτι τὸ Διευθυντήριον αὐτὸ ἐσκευώρησε τὴν ἱστορίαν τῶν φόνων, ὥστε μετὰ τὴν ἀπαρχαίωσιν τοῦ ἀρχητέρου ἐνθουσιασμοῦ νὰ μεταθέσῃ τὸ ἔθνος εἰς νέον εἶδος πατριωτικῆς μέθης μὲ κατάρας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἀλλ' αἱ κατάραι ὑπέστρεψαν εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς Γαλλίας. Καὶ ὁ μὲν κίνδυνος, ὅς τις ἤθελε τῆς ἐπιφέρειν προσβολὴν ἀπὸ μέρους τοῦ Βελγίου καὶ τοῦ Ῥήνου, δὲν ἠκολούθησεν, ἐπειδὴ ἡ Προυσία ἠθέλησε νὰ μείνῃ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον οὐδετέρα. Ἀλλὰ τὸν Μάϊον μέγα μέρος τῆς Ἑλβετίας ἠλευθερώθη ἀπὸ τὸν Ἀρχιδοῦκα, ὁ Μασσένας τὴν 6 Ἰουνίου ἠναγκάσθη εἰς ὀπισθοδρομίαν μὲ ζημίαν τῶν κανονίων του· εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Κράης ἐνίκησε νίκην τριπλῆν τὸν Γαλλικὸν στρατηγὸν Σχέρερον πλησίον τοῦ Ἀθέσεως (εἰς Λεόνικον τὴν 25 Μαρτίου, εἰς Ῥόκκον τὴν 30 Μαρτίου, εἰς Βερώναν τὴν 5 Ἀπριλίου). Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἔφθασε καὶ ὁ Σοβαρὸφ μὲ τοὺς Ῥώσους εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν τοῦ ἡνωμένου στρατοῦ. Ὁ Μορὼς, ὅς τις ἐπῆρε τὸν τόπον τοῦ Σχερέρου, ἐνικήθη πλησίον Κόσσης (27 Ἀπριλ.)

*) Πολλὰ ἐπαγωγὸς περιγραφὴ τοῦ εἰς Παρισίους ἑορτασθέντος μεγάλου ἐθνικοῦ πένθους κεῖται εἰς τὴν τοῦ Ἀρνδότου περιόδευσιν διὰ τῆς Γαλλίας, Μέρ. Α', σελ. 300.

καὶ ὠπισθοπόρησεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀφήσας εἰς τὸν νικητὴν τὸ Μεδιόλανον καὶ τὸ Τωρῖνον. Καὶ ὁ Μαγδονάλδος δὲ, ὅς τις ἀπὸ Νεαπόλεως ἀνέβη πρὸς σωτηρίαν τῆς ἄνω Ἰταλίας, ἀφοῦ ἀφῆκε τὴν ἐκεῖ δημοκρατίαν δωρεὰν εἰς τὴν τύχην της, δὲν ἔφερε μαζή του κἀμμίαν εὐτυχίαν. Ἀφοῦ τὸν ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀννίβου λησμονηθέντα ῥύακα Τρεβίαν διὰ τῆς πλησίον αὐτοῦ ἥττης του (17 Ἰουνίου) ἀνενέωσεν εἰς τὴν μνήμην τῆς ἱστορίας, ἔπεσεν ὅλη ἡ Λομβαρδία εἰς τῶν συμμάχων τὰς χεῖρας. Καὶ ἡ Μάντουα παρεδόθη διὰ συνθήκης, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα ἀπρομήθευτα φρούρια. Εἰς μάτην ἐφάνη ἀπὸ τῶν Ἀπεννίνων Ἰούβερτος ὁ νέος ἀναγορευθεὶς ἀρχιστράτηγος μὲ νέας μεγαλητέρας δυνάμεις καὶ συνεκρότησε (πλησίον Νοβίας, τὴν 15 Αὐγ.) κρίσιμον μάχην. Εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχήν της ἐτουφεκίσθη, καὶ ὁ Μορὼς, ὅς τις ἐθελοντὴς εὑρισκόμενος εἰς τὸν στρατὸν ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν κατὰ τὴν δέησιν τῶν ἄλλων στρατηγῶν, μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποφύγῃ τὴν τελείαν καταστροφήν. Πλέον παρὰ 16,000 νεκρῶν καὶ πληγωμένων καὶ αἰχμαλώτων Γάλλων, τὸ ἥμισυ τούτου ἐκ τῶν συμμάχων κατέφαγεν ἡ μάχη αὕτη, ἡ αἱματωδεστάτη τῶν ὅσαι μέχρι τοῦδε συνεκροτήθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως. Τότε ἐλύθη ἀπὸ τὰ δεσμά του ὁ Καμπιονέτος, καὶ ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ὑπευθύνων ἐστάλθη ἀρχηγὸς σώματος ὀπισθοφυλακῆς καὶ τῶν Ἄλπεων, τὸ ὁποῖον εἶχε συναχθῆν εἰς τὴν Γρατιανούπολιν, καὶ παρέλαβε τὰ ἐπιστρέφοντα τρίμματα τοῦ τῆς Ἰταλίας στρατοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Καμπιονέτος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς Γαλλικὰς σημαίας τὴν ἀπίστως φυγοῦσαν νίκην, καὶ μ' ὅλον ὅτι ὁ Σουβαρὸφ μετὰ τῶν Ῥώσων ἀνέβη εἰς τὴν Ἐλβετίαν, μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὰ τέλη τοῦ ἔτους μὲ πολλὰς νίκας τῶν Αὐστριακῶν στρατηγῶν Κράη καὶ Μέλα μόνον ἡ Γένουα καὶ ἡ Νίκαια ἦσαν τὰ κομμάτια τῆς τῶν Γάλλων εἰς τὴν Ἰταλίαν κυριότητος.

Αὕτη ἡ τεράστιος μεταβολὴ τῆς τῶν ὅπλων τύχης διήγειρεν εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς θαυμαστὰς τῶν Γαλλικῶν μεγαλουργημάτων ἀπορίαν, καὶ εἰς τοὺς Γάλλους αὐτοὺς ἔκπληξιν καὶ ἀγανάκτησιν. Κἀνεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ διὰ τί οἱ νικήσαντες εἰς Λάουδον, Ἀρκόλαν, Ῥιπύλας, Καστιλιανὴν ἐνικήθησαν τώρα εἰς ὅλας τὰς μάχας· διότι μὲ ὅλα τὰ σωστά των καὶ οἱ ξένοι, πολὺ πλέον οἱ Γάλλοι, ἀπέδιδαν τὰς εὐτυχίας ἐκείνας εἰς τὴν μεγίστην ἀνδρίαν καὶ φιλοπατρίαν τῶν Γάλλων, καὶ δὲν ἐπαρατήρουν τὴν ἀληθινὴν αἰτίαν, τὴν μεταχείρισιν μεγάλων εἰς ἓν σημεῖον συμπυκνωμένων δυνάμεων ἐναντίον κομματιασμένων, κατ᾽ ἐσφαλμένας ἀρχὰς διῃρημένων εἰς πολλὰ μέρη καὶ μὲ δειλίαν ὁδηγουμένων δυνάμεων. Οἱ Αὐστριακοὶ στρατηγοὶ ἤρχισαν τώρα νὰ ἀποχωρῶσιν ἀπὸ τὰς τέχνας τῆς τοῦ Λάσκυ σχολῆς, καὶ ὁ Ῥῶσος Σοβαρὸφ, μὲ ὅλην τὴν ἔλλειψιν τῆς πολεμικῆς μαθήσεως, καὶ μ᾽ ὅλην τὴν παράξενον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τεχνιτευμένην βαρβαρότητά του, ἀλλὰ μὲ τὸ ὀρθὸν βλέμμα του καὶ τὴν πραγματικῶς ἰσχυρὰν ἀπόφασίν του ἦτο στρατηγὸς, ὅς τις διὰ τὸν πάντη ἀλλοῖον τοῦ ἐχθροῦ των τρόπον τῶν Γάλλων, ἦτο φοβερὸς πολέμιος *). Αὐτὸς καὶ οἱ στρατιῶται του

*) Εἰς τοῦ Σουβαρόφου τὴν διαγωγὴν ἦτο ἐξ ἅπαντος μεμιγμένον τὸ ὑψηλὸν μὲ τὸ γελοῖον, ἀλλ᾽ ἡ μίξις αὕτη ἐμάγευεν ἀληθῶς τοὺς κοινοὺς Ῥώσους στρατιώτας. Ὁ ὀφικιάλιος, ὅς τις τοῦ ἡτοίμαζε τὸ κατάλυμα, ἄλλο τι δὲν ἔκαμνε μὲ ἐπιμέλειαν μεγαλητέραν, εἰμὴ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν οἶκον βιβλία, εἰκόνας, πολύτιμα σκεύη καὶ ἐξαιρέτως καθρέπτας. Ἐὰν κατὰ δυστυχίαν ἔμενεν εἷς ἐκ τῶν τελευταίων, ὁ στρατηγὸς μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας τὸν ἔκαμνε χίλια κομμάτια. Κἄποτε ἐξέφερε καὶ τὰ παράθυρα, ἐπειδὴ δὲν ἐκρύωνε, καὶ τὴν θύραν, ἐπειδὴ δὲν ἐφοβεῖτο· ἔπειτα ἐπλαγίαζεν εἰς νωπὸν χορτάριον καὶ ἐκοιμᾶτο. Πανταχοῦ τὸν ἐσυνώδευε Κοσάκος φέρων κοπροδόχον καθήκιον, καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς καθέδρας ἐδέχετο ὄχι σπανίως τὰς ἀγγελίας τῶν ὑπασπιστῶν καὶ στρατηγῶν του. Ἄλλος Κοσάκος ἐβάσταζε πάντοτε κιβώτιον, ὅπου ἐφυλάττοντο ἅγια λείψανα, εἰκόνες ἁγίων, τὸ δίπλωμα, τὰ τάγματά του, καὶ ἡ ἀρχιστρατηγικὴ ῥάβδος του. Τὸ ὄχημά του ἦτο Δρόσκα, ὅπου ἀνέβαινε μόνον ὅταν ἤθελε νὰ ἀνακουφισθῇ ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἱππασίας. Παντοδαπὰ σκιρτήματα καὶ παράξενα κινήματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμνεν, ὅταν ὠνόμαζε τὸν Αὐτοκράτορα ἢ

ἔβαλλαν τὴν περισσοτέραν πίστιν των εἰς τὸ βαϊονέτον, καὶ ὅταν ἀνέλαβε τὸ ἡνωμένον στράτευμα, πρῶτον του ἔργον ἦτο νὰ στείλῃ Ῥωσικοὺς ἀγοὺς εἰς Αὐστριακὰ τάγματα διὰ νὰ εἰσάξῃ τὴν χρῆσιν τούτων τῶν ἀμελημένων ὅπλων· διδασκαλία, ἥτις βέβαια δὲν συνεισέφερεν εἰς τὸ νὰ γεννήσῃ πολλὴν ἁρμονίαν μεταξὺ τῶν δύω συμμάχων. Ὅταν φθάσαντα εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπρόβαλεν ὁ στρατηγὸς Καστέλλερος, πρῶτος τῶν στρατηγῶν τῆς Αὐστρίας, κατασκόπευσιν, ἀπεκρίθη πρὸς αὐτόν: „Τί κατασκοπεύσεις; αὗται εἶναι καλαὶ διὰ δειλοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ νὰ ἀναγγέλλουν εἰς τὸν ἐχθρὸν, ὅτι εὑρίσκονται καθ' ὁδὸν οἱ πολέμιοί του. Ὅς τις θέλει νὰ τὸν εὕρῃ, τὸν εὑρίσκει πάντοτε· Λόχοι, βαϊονέτα, γυμνὰ σπαθία, κτυπήματα, σφαγαὶ, ταῦτα εἶναι αἱ ἰδικαί μου κατασκοπεύσεις.“ *) Εἰς ταῦτα προσετέθη, ὅτι οἱ Γαλλικοὶ στρατοὶ μὲ τὴν ἔκτασιν τῆς πορθητικῆς γραμμῆς διακομμένοι εἰς τὴν συνάφειάν των, στερημένοι διὰ τῆς ἐκστρατείας τῆς Αἰγύπτου τοὺς ἀρίστους στρατηγοὺς καὶ ἐμπείρους, ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν τῶν ἐπιστατῶν καὶ τροφοδοτῶν εὑρισκόμενοι εἰς μεγίστας ἐλλείψεις, δὲν ἦσαν πλέον ὅ, τι ὑπὸ τὸν Βοναπάρτην κατὰ τὰ 1796 καὶ 1797 ἔτη, καὶ διὰ τὰς ἐπαναλαμβανομένας πληγὰς τῆς δυστυχίας ἐκρημνίζοντο καθημερινῶς βαθύτερα ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς πολεμικῆς ἀξίας καὶ αὐταισθησίας των. Οἱ μεγάλοι λόχοι τῶν νεοσυλλέκτων δὲν ἀνεπλήρονάν τὴν μετ' εὐηθείας ἀποῤῥιφθεῖσαν ἀκμὴν τοῦ στρατεύματος. Τὸ πῦρ τῆς ἐλευθερίας ἔσβεσε πρὸ πολλοῦ, καὶ τὰ στηρίγματα, τὰ ὁποῖα ἔστησε διὰ τὸν ἑαυτόν της ἡ Γαλλία εἰς τὰς νέας δημοκρατίας, ἔπεσαν ἀπὸ τὴν πρώτην πνοὴν τοῦ ἀνέμου. Ὅταν ὁ Σουβαρὸφ ἔκαμε τὴν εἴσοδόν του εἰς Μεδιόλανον τὴν

κανένα ἅγιον, ἢ ὅταν ἐπροσεύχετο, ἐξένιζαν μὲν τὸν μὴ Ῥῶσον, εἰς δὲ τοὺς Ῥώσους ἐφαίνοντο σοβάσμια ἀρχαῖα ἔθη, τὰ ὁποῖα συνέδεναν στερεῶς τὸν στρατηγὸν μὲ τὸ στράτευμα.

*) Jomini, Histoire des guerres de la révolution, Tom. XI. c. 86.

29 Ἀπριλίου, ἔλαβεν ὑποδοχὴν ὄχι ὀλιγώτερον λαμπρὰν παρὰ ποτὲ ὁ Βοναπάρτης, καὶ ἐχαιρετήθη ὡς ἐλευθερωτὴς ἀπὸ ὄχι ὀλιγώτερον μέρος των κατοίκων. „Σᾶς βλέπω ἀσμένως, εἶπεν ὁ ὀξύνους Ῥῶσος, πρὸς τοὺς προϋπαντήσαντας αὐτὸν ἄρχοντας. Ἀλλ' ἀσμενέστερα θέλω ἰδεῖν, ἂν στοχάζεσθε τί λαλεῖτε."*). Ἡ Ῥωμαϊκὴ δημοκρατία, ἥτις μετὰ τὴν ταχεῖαν ἀναχώρησιν τῶν Νεαπολιτῶν εἶχεν ἀναζήσειν μίαν στιγμὴν, ἐτελεύτησε διὰ πάντα τὴν ἐλεεινὴν ὕπαρξίν της μετὰ τὴν ἐν Νοβίᾳ μάχην διὰ συνθήκης, διὰ τῆς ὁποίας παρέδωκε τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Κιταβέτον ὁ Γάλλος Γαρνιέρος εἰς τοὺς συμμάχους (Νεαπολίτας καὶ Ἄγγλους). Ὁ Ἀγκὼν ἐπροστατεύθη ἀνδρείως ἀπὸ τὸν Μονιέρον κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Φροιλίχου, τοῦ παράξενα συντεθειμένου ἀπὸ Αὐστριακοὺς καὶ Ῥώσους καὶ Τούρκους, τελευταῖον ὅμως παρεδόθη τὴν 13 Νοεμβρίου. Τοιουτοτρόπως (πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐὰν ἐλέγετο πρό τινων δεκαετηρίδων ἤθελε νομισθῆν ὄνειρος παράφρονος ἀνθρώπου) ὁ ἀπὸ τοὺς Γάλλους κρημνισθεὶς θρόνος τοῦ Πάπα ἀνεστήθη ἀπὸ Ὀθωμανοὺς, Ῥώσους καὶ Ἄγγλους (ἀπίστους, σχισματικοὺς καὶ αἱρετικοὺς) ἠνωμένους μὲ θεοσεβεῖς Καθολικοὺς, Αὐστριακοὺς καὶ Νεαπολίτας. Εἰς τὴν Ῥώμην καὶ εἰς τὸν Ἀγκῶνα, ἐνῷ εἰσήρχοντο οἱ νικηταὶ, ἠκολούθησαν σφοδραὶ ὁρμαὶ τῆς Παπικῆς φατρίας. Οἱ Ῥωμαϊκοὶ ὕπατοι Ζακκαλεόνιος καὶ Ματθίας ἀπὸ τοὺς πρὸ ὀλίγου φιλοῦντας τὰ κράσπεδά των περιεφέρθησαν εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ γαδάρων, καὶ ἐῤῥίφθησαν ἔπειτα εἰς σκοτεινὴν φυλακήν. Εἰς τὸν Ἀγκῶνα πολλοὶ ἠφάνισαν τοὺς δημοσίους καὶ ἰδίους ἐχθρούς των, ἐνῷ ἐπαρακίνουν τοὺς Τούρκους εἰς σφα-

*) Εἰς Τωρῖνον, ὅπου ἡ χαρὰ ἦτο εἰλικρινεστέρα, ἐξέδωκεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἀρχιερατικὴν ἐγκύκλιον, ὠνόμασε τὸν Ῥωσικὸν ἀρχιστράτηγον Ἀπόστολον τοῦ κυρίου, καὶ νέον Κῦρον. Εἰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἐφάνησαν ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τούτου, ὅς τις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχεν ἐγκωμιάσειν τὴν δημοκρατίαν, παρίσταναν ἡ Ῥωσία, Αὐστρία καὶ Τουρκία τὴν ἁγίαν Τριάδα.

γήν των μὲ τὴν προσφώνησιν: Κύριε Τοῦρκε! ἰδοὺ ἕνας Ἰακωβῖνος.

Ἡ κυρίευσις τῆς Ῥώμης ἔγεινεν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Βουρκάρδιον τὴν 30 Σεπτεμ. 1799. Ἐπειδὴ δὲ Πῖος ὁ Ϛ', φυλακωμένος εἰς Βαλεντίαν, ἀπέθανεν ἐκεῖ πρὸ δύω ἡμερῶν, ἐκλέχθη τὴν 14 Μαΐου τοῦ ἐφεξῆς ἔτους εἰς Βενετίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Αὐστρίας ἀπὸ τριάκοντα Καρδιναλίους ὁ Καρδινάλιος Χιαραμόντιος, πρώην ἐπίσκοπος Ἰμόλας, μὲ ὄνομα Πῖος Ζ', ὅςτις μετά τινας μῆνας ἔκαμε τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν Ῥώμην.

53. Ἀντιμεταπολίτευσις τῆς Νεαπόλεως. (1799).

Τὸ τρομερώτατον πάντων συνέβη εἰς τὴν Νεάπολιν. Ποία δυστυχὴς πλάσις ἦτο ἡ Παρθενοπικὴ δημοκρατία, ἐφάνη ἤδη ἐκ τούτου ὅτι ὁ πλάστης της Καμπιονέτος μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἔβαλε φόρον εἰς μὲν τὴν μητρόπολιν δώδεκα, εἰς δὲ τὰς ἐπαρχίας δεκαπέντε μιλιονίων, καὶ ὅμως ἐφυλακώθη ἁλυσωμένος, ἐπειδὴ ἐτόλμησε νὰ ἀντείπῃ εἰς τοὺς λῃστὰς τοῦ Διευθυντηρίου: „Πληρώσατέ μας τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου," ἦτο τὸ πρῶτον λόγιον τούτων τῶν ἐλευθερωτῶν. „Συστήσατε πολιτείαν ὁμοίαν τῆς ἰδικῆς μας," ἦτο τὸ δεύτερον. Ἀρχιτέκτων τοῦ συντάγματος τούτου ἦτο Γάλλος τις ὀνόματι Κάρολος Λαουβέρτιος, ἄνθρωπος δαιμονισμένος ἀπὸ τὴν δημακρατίαν, ὅςτις κατὰ τὰ πολύμνητα δόγματα εἰσήγαγε τὴν „Ἰσότητα," κατέστησε Διευθυντήριον καὶ δύω βουλάς, ἐδιαίρεσε νεωστὶ τὴν ἐπικράτειαν ὅλην, ἀπεδίωξεν ὡς ὑπόπτους τοὺς ὅσοι εἶχαν ὑπουργήσειν τὸν βασιλέα, καὶ ὕψωσεν εἰς τὰς ἀρχὰς δημεγέρτας, φωνάκτας, κατασκόπους, προδότας, ἀνθρώπους χωρὶς κεφαλὴν καὶ καρδίαν, κρεμαμένους ὅλους διόλου ἀπὸ τὰ νεύματα τῆς Γαλλικῆς ἐφορίας. Ἐνταυτῷ δὲ μετέβαλε τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τύπους καὶ τὰς διαταγάς, κατήργησε τὰς νηστείας, ἀπηγόρευσε τὰς δημο-

σίους πομπὰς καὶ λιτανείας, καὶ ἔδειξε φανερὰ τὸν σκοπὸν, ὅτι ὅλην τὴν θρησκείαν θέλει ἀναδείξειν ἰσοδύναμον μὲ τὴν θρησκείαν τῆς Γαλλίας. Ἀπηγόρευσε δὲ καὶ τὴν νυκτερινὴν συνέλευσιν τῶν Νεαπολιτῶν, φοβούμενος μὴ σχηματίσωσι συνωμοσίαν τινά. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐθνικὴν φρουρὰν δὲν ἐσύστησεν, ἀλλὰ καὶ τὰ βασιλικὰ στρατεύματα διέλυσε, διὰ νὰ μὴ εἶναι καμμία σχεδὸν δύναμις εἰς τὸ ἔθνος. Καὶ αὐτοὶ οἱ γενναῖοι Ἕλληνες τῆς Ἠπείρου, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ὀλιγοχρονίου πολέμου ἔδειξαν ἡρωϊκὰ ἔργα, ἔμειναν εἰς τοὺς δρόμους χωρὶς ὑπουργίαν, καὶ διὰ νὰ μὴ λιμοκτονήσωσιν ἐδόθησαν εἰς τὴν λῃστείαν.

Τὰ φυσικὰ ἀποτελέσματα ταύτης τῆς ἀνοήτου πολιτείας ἦσαν συχναὶ ἐπαναστάσεις, αἵτινες κατεπατοῦντο εἰς τὴν ἀρχὴν, πάραυτα ὅμως ἔλαβαν φοβεριστικὴν μορφὴν εἰς τὴν Καλαβρίαν. Ἐκεῖ ἄραξε πρὸς τὰ τέλη τοῦ Φεβρ. ὁ Καρδινάλιος Ῥοῦφος, πολεμικὸς ἱερεὺς ἐκ τοῦ εἴδους τῶν Ἰουλίων, Ξιμενεζίων καὶ Βερνάρδων Γαλήνων, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι ἀπὸ πολλῆς ἐξέλιπε, καὶ τώρα διαμιᾶς πρὸς ἀπορίαν καὶ θαυμασμὸν τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ἥτις δὲν ἐπρόσμενεν ἰσχυρὰς πράξεις ἀπὸ ἱερωμένον, ἐφάνη πάλιν εἰς τὸν κόσμον. Ὁ φιλοκίνδυνος οὗτος Καρδιναλιοστρατηγὸς, ὅς τις ἐμεταχειρίζετο τὸν πόλεμον περισσότερον ἐξ ἰδίας του φυσικῆς κλίσεως πρὸς τοῦτον, παρὰ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον, καὶ, πρᾶγμα ἄγνωστον εἰς τοὺς στρατηγοὺς τοῦ βασιλέως, εἶχε προτέρημα μέγα νὰ διεγείρῃ καὶ νὰ μεταχειρίζεται ὀρθῶς τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ, ἄραξε μὲν εἰς Πίζον μὲ πολλὰ ὀλίγους, περιεκυκλώθη δὲ πάραυτα ἀπὸ πολυαρίθμους χωριάτας καὶ ἀπολυμένους στρατιώτας, εἰς τοὺς ὁποίους ἤξευρε νὰ ἀποδείξῃ τὸ καθῆκον καὶ τὴν τιμὴν τοῦ νὰ ἐντοπίσουν τὸν βασιλέα εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων του, καὶ τὴν ἐλπίδα λαμπρῶν μισθῶν καὶ εὐκόλων λαφύρων. Ὅταν ἠκούσθησαν αἱ πρόοδοί του, ὠνομάσθη

ὁ Ῥοῦφος ἀπὸ τὸν βασιλέα γενικὸς κυβερνήτωρ, καὶ ἐνεδυναμώθη ἐκ Σικελίας μὲ τάγματα τινὰ τακτικῶν στρατιωτῶν· μὲ ὅλον τοῦτο δὲν ἐκαταφρόνησε τὴν συντροφίαν καὶ συναναστροφὴν τῶν ἀρχιληστῶν Φραδιαβόλου, Πανσανέρα, Μαμμονίου καὶ ἄλλων, οἵτινες μὲ τὰ στίφη των ἠνώθησαν μαζή του, καὶ βέβαια εἶχαν δίκαιον οἱ δημοκρατικοὶ νὰ τρέμουν στοχεζόμενοι τὸ δυνατὸν ἀντιμεταπολιτεύσεως διὰ τοιούτων ὀργάνων. Εἰς τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ἀνήγγειλεν ὁ κυβερνήτωρ Μαγδονάλδος εἰς τὸν λαὸν, ὅτι τὸ Διευθυντήριον ἐμπιστεύεται εἰς αὐτὸν τὴν διατήρησιν τῆς νεοκτήτου ἐλευθερίας του· καὶ αὐτὸς ἀναχωρήσας παραυτα ἀφῆκε τὴν δημοκρατίαν εἰς τὴν τύχην της. Μόνον τὰ φρούρια ἁγ. Ἔλμος, Γαϊέτα, Καπύη καὶ Ἄτερνον εἶχαν Γαλλικὰς φρουράς· πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐγίνετο ἄσκοπον περισσότερον διὰ τὴν ἀναξιότητα τῶν φρουράρχων παρὰ διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν καταλειφθέντων στρατιωτῶν.

Μὲ ὅλα ταῦτα ἀνεπαύοντο οἱ δημοκρατικοὶ ἄρχοντες μὲ ἀκατανόητον ἀμεριμνίαν, ἕως οὗ ὁ Ῥοῦφος μὲ 25,000 ἀνδρῶν ἔφθασε μίλια τινὰ μακρὰν τῆς μητροπόλεως. Τότε, πολλὰ ἀργὰ βέβαια, ἤνοιξαν τὰ ὀμμάτιά των, καὶ ἔβαλαν εἰς κίνησιν ἀμυντικὰ μέσα. Χάρακες καὶ κανόνια ἐστήθησαν ἔμπροσθεν καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως, κατεστήθη ἐθνικὴ φρουρὰ πρὸς ἀντίστασιν, καὶ ἡ κυβέρνησις, κλεισθεῖσα εἰς πύργον, ἔδιδε πλουσιοπαρόχως διαταγὰς καὶ προσταγάς. Ἀλλ' ἐπιτηδειότητα καὶ ἑνότητα δὲν ἀπέκτησεν ἐκ τούτου ἡ πολυκέφαλος κοινότης, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἔλειπε καρδία καὶ ἀνδρία ἀπὸ τοὺς πατριώτας. Ἡ θέσις των ἦτο ἀληθῶς ἀπηλπισμένη, ὅταν ἐνῷ ἐγίνοντο ἔξωθεν αἱ προσβολαὶ ἐσηκώθησαν καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως οἱ Λαζαρόνοι. Μὲ ὅλον τοῦτο ἐγίνοντο κτυπήματα ἀπὸ τῆς 13 ἕως τῆς 21 Ἰουνίου, καὶ ἔπειτα δι' ἀνακωχῆς, τὴν ὁποίαν ἐπρόβαλεν ὁ Ῥοῦφος καὶ ἐδέχθησαν οἱ δημοκρατικοὶ, ἐστερεώθη τῶν βασιλοφρόνων ἡ μερὶς εἰς τὴν πόλιν. Μὲ

ὅλας τὰς ἀποτροπὰς καὶ ἀπαγορίας τοῦ Καρδιναλίου, ἔγεινεν ὅμως ἡ πόλις αὕτη θέατρον τρομερῶν κακουργημάτων. Οἱ Καλαβροὶ καὶ οἱ Λαζαρόνοι ἐσκότοναν καὶ ἥρπαζαν, ὡς μανικοὶ, καὶ ὁ ὁδηγός των ἠναγκάσθη νὰ φυλαχθῇ προσκαλέσας Ῥώσους καὶ Τούρκους. Μετὰ δύω ἡμέρας τὴν 23 Ἰουνίου διὰ μεσιτείας τοῦ εἰς ἄγ. Ἔλμον Γαλλικοῦ φρουράρχου ἔγεινε συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας οἱ δημοκρατικοὶ κατέθεταν τὰ ὅπλα, παρέδιδαν τὰ φρούρια, καὶ ἐκράτουν τὸ δίκαιον ἢ ἐπὶ οὐδετέρων πλοίων νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἢ νὰ μείνωσιν ἀνενόχλητοι καὶ ἀνυπεύθυνοι διὰ τὰ γενόμενα εἰς τὴν πατρίδα των. Ἡ συνθήκη ὑπεγράφη ἀπὸ τὸν Ἀγγλικὸν ὑποναύαρχον Φῶδον, καὶ ἀπὸ τὸν Ῥωσικὸν στρατηγὸν καὶ τὸν Τουρκικὸν, καὶ πρὸς ἀσφάλισιν αὐτῆς ἐδόθησαν ὅμηροι εἰς τὸν φρούραρχον τοῦ ἄγ. Ἔλμου· ἀλλ' οἱ ὀλίγιστοι δημοκρατικοὶ ἐπίστευαν εἰς τὴν σταθερότητα τῆς ἀσφαλείας, ἥτις, καθὼς ἤξευραν, ἐσυμβιβάζετο ἐπίσης ὀλίγον μὲ τὸν χαρακτῆρα τῆς τοῦ Φερδινάνδου κυβερνήσεως, καθὼς καὶ μὲ τὰ πρὸς αὐτὴν ἴδια αὐτῶν φρονήματα· μὲ ἀκατανόητον τυφλότητα, καὶ ἐνῷ ἐγίνετο ἡ συνθήκη, ἐξέρασαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ὕβρεις καὶ βλασφημίας ἐναντίον τοῦ βασιλέως, τὰς ὁποίας ἤκουε καὶ αὐτὸς ὁ Καρδινάλιος. Ἐξεύροντες κακὴν τὴν συνείδησίν των ἀπεφάσισαν οἱ περισσότεροι νὰ ἀποπλεύσωσι, καὶ δύω καράβια φορτωμένα πατριώτας ἔκαμαν πανία διὰ τὴν Μασσαλίαν· πολλοὶ ἄλλοι ἡτοίμαζαν τὰ ἐφόδια τοῦ ταξειδίου διὰ νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν, ὅταν ὁ Νέλσων μὲ τὸν Ἀγγλικὸν στόλον ἐφάνη εἰς τὸν λιμένα. Εἶχεν εἰς τὸ καράβιόν του τὴν Λαδῦν Ἀμιλτῶνα, ἥτις εἶχε κάμειν δοῦλον τῶν παρακμαζόντων θελγήτρων της τὸν τροπαιοφόρον τοῦ Ἀβουκιρίου, καὶ τὸν ἐμεταχειρίαθη ὄργανον διὰ νὰ ἐκδικήσῃ ἐντελῶς τοὺς κατοίκους τῆς μητροπόλεως. Εἶπεν, ὅτι ἤκουσεν ἀπὸ τὸ στόμα τῆς βασιλίσσης, ὅτι αὐτὴ προτιμᾷ νὰ χάσῃ ὅλον της τὸ βασίλειον παρὰ νὰ κάμῃ συνθήκας

μὲ ἀποστάτας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπρόσταξε τὸν ἐραστήν της νὰ ἀκυρώσῃ τὴν συνθήκην. Ὁ Νέλσων ἐμόλυνε τὰς δάφνας του μὲ τὴν αἰσχίστην ὑπακοὴν, ἐκήρυξεν ἄκυρον τὴν συνθήκην, ἐμπόδισε τὰ φορτηγὰ καράβια, καὶ μετέφερεν εἰς τὸ καράβιόν του δεσμίους τοὺς δημοκρατικούς. Εἰς μάτην ἀντεῖπαν οἱ Ῥωσικοὶ καὶ Τουρκικοὶ ἀγοὶ, οἵτινες εἶχαν ὑπογράψει τὴν συνθήκην. Ὁ Ἀγγλικὸς ὑποναύαρχος Φῶδος, ὅςτις εὑρίσκετο εἰς τὴν αὐτὴν περίστασιν, ἐσιώπησε μὲ ἐπιπλήξεις τοῦ ναυάρχου. Μετά τινας ἡμέρας ὑπέστρεψε καὶ ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος μετὰ τοῦ Ἄκτωνος ἐπὶ Ἀγγλικῆς φεργάτας, καὶ εὐθὺς ἐκήρυξεν, ὅτι ποτέ του δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ διαπραγματευθῇ μὲ ἀποστάτας. Πάραυτα καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐφυλακώθησαν οἱ φίλοι καὶ μέτοχοι τῆς δημοκρατίας· καὶ ἐνῷ οἱ Γάλλοι, οἵτινες ἐχρεώστουν νὰ τοὺς βοηθήσωσιν, ἀδείασαν ὅλα τὰ φρούρια μὲ ἐλευθέραν των ἀναχώρησιν. 30,000 ἄνθρωποι ἐπεράσθησαν ἀπὸ τὴν σπάθην, ἀκρίτως οἱ περισσότεροι, κατὰ μίμησιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ τρομερῶν μακελείων. Μεγαλοψυχία καὶ ἀξιοπρεπείας νομίμου μονάρχου οὐδὲ ἴχνος δὲν ἐφάνη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως. Ὅλοι κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, ὅσοι ἦρξαν δημοκρατικὰς ἀρχὰς, ἐπολέμησαν τοὺς Λαζαρόνους, τὸν Καρδινάλιον Ῥοῦφον, καὶ τὸν Ἀγγλικὸν στόλον, ἔγειναν κοινωνοὶ ἢ θεαταὶ τῆς φυτεύσεως τοῦ δένδρου τῆς ἐλευθερίας, ὕβρισαν τὸν βασιλέα ἢ τὴν οἰκογένειάν του μὲ γράμματα ἢ λόγια, καὶ ἐν γένει ἔδειξαν ὁποιανδήποτε κλίσιν εἰς τὴν δημοκρατίαν. Αἱ θανατώσεις ἐγίνοντο μὲ κρεμάθραν, ἄλλαι μὲν εἰς τὰ κατάρτια τῶν Ἀγγλικῶν καραβίων, ἄλλαι δὲ εἰς τὴν παραθαλασσίαν. Πρῶτοι ἐκρεμάσθησαν οἱ Διευθυνταὶ, οἱ βουλευταὶ, καὶ οἱ στρατηγοὶ τῆς δημοκρατίας. Καμμία ἡλικία, κἀνὲν γένος, κἀνὲν προτέρημα, καμμία ἀρχητέρα ὑπουργία τῆς βασιλείας, καὶ αὐτὴ ἡ ὑψηλὴ εὐγένεια δὲν ἐπροστάτευεν ἀπὸ τὸν ἐπονείδιστον τοῦτον θάνατον. Προκομμενέστατοι καὶ σοφώτατοι ἄνδρες, οἵτινες ἐκ τῶν θελ-

γήτρων τοῦ νεωτερισμοῦ ἔγειναν ὁπωσοῦν μέτοχοι τῶν νέων τούτων ἰδεῶν, ἐτιμωρήθησαν μὲ τὴν ζωήν των. Μεταξὺ τούτων εὑρέθη ὁ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην περίφημος ἰατρὸς Κύριλλος, καὶ ἡ σοφὴ Φονσέκα Πιμεντέλα, ἐκδότρια τοῦ Νεαπολιτικοῦ Μηνύτορος, ἥτις εἰς τὴν νεότητά της ἀπέκτησε φήμην μεταξὺ τῶν ποιητῶν τῆς Ἰταλίας. Ἀλλὰ τὴν μεγίστην συμπάθειαν διήγειρεν ὁ Πρίγκιψ Φραγκῖσκος Καρακκιόλος, γέρων ἀγὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὅς τις κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὸν βασιλέα εἰς τὴν Σικελίαν, ἔπειτα ὑπέστρεψε νὰ σώσῃ τὰ ὑποστατικά του ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν δημοκρατικῶν. Ἐπειδὴ ἐξ ἀνάγκης ἐμβῆκεν εἰς τὴν ναυτικὴν ὑπουργίαν τῆς δημοκρατίας, καὶ ἔκαμε καὶ προσβολὴν εἰς τοὺς ἐν Πανδαταρίᾳ ἀποβάντας Ἄγγλους, ἐφέρθη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ναυαρχίδα καὶ ἐκαταδικάσθη εἰς θάνατον. Εἶχε πρότερον ὑπουργήσειν ὑπὸ τὸν Νέλσωνα μὲ Νεαπολιτικὰ καράβια εἰς μίαν ἐπίσημον ναυμαχίαν κατὰ τῶν Γάλλων. Ἐπικαλούμενος τὴν συστρατείαν ταύτην ἐπαρακάλεσε τὸν ναύαρχον νὰ τοῦ δώσῃ τιμιώτερον θάνατον, καὶ ἔντιμον ἐνταφιασμόν· εἰς μάτην! Ἡ Λαδῦ Ἀμιλτῶν τὸν ἐθεώρησε κρεμασθέντα εἰς τὸ κατάρτιον, καὶ ῥιφθέντα εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του μὲ ἕνα λόγον. Μετὰ δύω ἡμέρας ὑπῆγεν ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος εἰς τὴν ναυαρχίδα, καὶ τὰ κύματα ἔφεραν ἔμπροσθέν του τὸν νεκρόν· τὸν ἠλέησε, καὶ ἐδιώρισε νὰ τὸν ἐνταφιάσουν. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦ τρόμου καὶ τῆς κρεμάθρας δὲν ἐφαίνετο νὰ παύσῃ ἀπὸ κἀνὲν φιλάνθρωπον καὶ διαλλακτικὸν μέσον, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ τὴν βασιλείαν.

54. Δυστυχήματα τῶν συμμάχων εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ Ἑλβετίαν. (1799).

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε ἔπιπταν αἱ θυγατέρες τῆς Γαλλίας Ἰταλικαὶ δημοκρατίαι, ὀλίγον

ἔλειψε νὰ ἀναποδογυρισθῇ καὶ ἡ τῆς Βαταυΐας. Ἀγγλο-Ῥωσικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Δοῦκα Εὐοράκου ἄραξε τὸν Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον εἰς Ἑλδέραν, τὴν ἐξωτάτην ἄκραν τῆς βορείου Ὀλλανδίας, ἠνάγκασε τὸν ἀσθενῆ στρατὸν τῆς Βαταυΐας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δαένδελον εἰς ὀπισθοδρομίαν, καὶ ἐπροκάλεσε τὸ ἔθνος νὰ ἀναλάβῃ τὴν παλαιὰν πολιτείαν του. Τοὐναντί ὁ στόλος ὑπήκουσεν εἰς ταύτην τὴν πρόκλησιν, ἐξήπλωσε τὴν Ἀραυσικὴν σημαίαν, καὶ ἡνώθη, σύνθετος ἀπὸ 13 γραμμικὰ καὶ ἄλλα τόσα μικρότερα καράβια, μὲ τοὺς Ἄγγλους. Ἀλλὰ τὸ ἔθνος, τοὐλάχιστον ὅπου ἔγεινεν ἡ ἀπόβασις, δὲν ἔδειξε κλίσιν οὔτε εἰς τὸν Ἀραυσικὸν οὔτε εἰς τοὺς Ἄγγλους, καὶ ἡ στραβὴ καὶ μικρόψυχος διεύθυνσις τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ἔδωκε τελευταῖον τὸ κλέος εἰς τὸν Γάλλον στρατηγὸν Βροῦνον μὲ μικρὰ μέσα νὰ καταισχύνῃ τὰς μεγάλας ἐλπίδας, τὰς ὁποίας εἶχαν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πίττ εἰς τὸ ἐγχείρημα ἐκεῖνο. Μετὰ πολλὰς ἀνωφελεῖς μάχας, ὅπου ἐξαιρέτως ἔχασαν οἱ Ῥῶσοι πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸν στρατηγόν των Ἑρμάννον, ἔκρινεν εὔλογον ὁ Ἀγγλικὸς Πρίγκιψ νὰ ἐμβαρκαρισθῇ πάλιν. Διὰ νὰ τὸ ἐκτελέσῃ ἀνενοχλήτως, ἔκαμε μὲ τοὺς ἐχθρικοὺς ἀρχηγοὺς συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐπανεστρέφθησαν εἰς τοὺς Γάλλους καὶ Ὀλλανδοὺς οἱ κυριευμένοι τόποι καὶ οἱ αἰχμάλωτοί των. Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ ἀπόβασις αὕτη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἠλπίζετο ἡ τῆς Ὀλλανδίας καὶ τοῦ Βελγίου ἀποκατάστασις εἰς τὰς παλαιὰς σχέσεις των, καὶ ἡ πόρθησις τῆς βορείου Γαλλίας, μὲ ἄτιμον συνθήκην, καὶ, παρεκτὸς τῆς φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν τεραστίων ἐξόδων, ἀπήλαυσεν ἡ Ἀγγλία καὶ τὴν μεγίστην βλάβην, ὅτι ἡ καρδία τοῦ Ῥωσικοῦ δυνάστου, ὅταν ἔμαθε τὸ δυστύχημα τῶν στρατιωτῶν του, ἀνεφλέχθη εἰς σφοδρὸν θυμὸν διὰ τὰ κακὰ μέτρα τοῦ Εὐοράκου. Δι' ἄλλων συμπτωμάτων ἐνδυναμωθεὶς ὁ θυμὸς οὗτος μετέβη πάραυτα εἰς μῖσος καθ' ὅλης τῆς συμ-

μαχίας καὶ μετ' ὀλίγον ἐξηγήθη ὡς ἀποτέλεσμα τούτου ἡ τελεία ὀπισθοδρομία τῆς Ρωσίας. Ὄχι χωρὶς ἄδικον ἴδεν ὁ Παῦλος, ὅτι οἱ Ἄγγλοι πρὸς ἴδιόν των ὄφελος ἐκυρίευσαν τὸν Βαταυϊκὸν στόλον, καὶ ὅτι σκοπὸν εἶχαν ὄχι τὴν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν θαλασσοκρατίαν. Τοιοῦτον πνεῦμα ἐπίστευεν, ὅτι ἐπαρατήρησε καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅταν ἡ δύναμις αὕτη ἐξεύρουσα τὴν ἀσθένειαν τοῦ χαρακτῆρος τῆς τοῦ Τωρίνου αὐλῆς ἐβράδυνε νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ Πειδεμόντιον εἰς τὸν Κάρολον Ἐμμανουὴλ, τὸν ὁποῖον εἶχε προσκαλέσειν εὐθὺς ὁ Παῦλος νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐπικράτειάν του. Τὸν ἐλύπησε προσέτι, ὅτι ὁ στρατηγὸς Φροΐλιχος εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Ἀγκῶνος δὲν ἐλογαρίασε τὴν βοήθειαν τῶν Ρώσων του, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ εἰς τὸν λιμένα εὑρισκόμενα πολεμικὰ καράβια· ἀλλὰ τὸ ἐπισφράγισμα ἔδωκεν εἰς τὴν πολιτικήν του μέγα δυστύχημα, τὸ ὁποῖον, ὄχι χωρὶς αἰτίαν τῶν συμμάχων, συνέβη εἰς τὰ Ρωσικὰ ὅπλα εἰς τὴν Ἑλβετίαν.

Ἀφοῦ ὁ Μασσένας μετὰ τὰς μάχας τῆς 5 καὶ 6 Ἰουνίου ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὸ Τίγυρον, ἔλαβεν εἰς τὸ ὄρος Ἄλβιν στερεὰν θέσιν, κατὰ τῆς ὁποίας δὲν ἐπεχείρησε μέγα τι πολλοὺς μῆνας ὁ Ἀρχιδοὺξ. Ἀπὸ λόγους, οἵτινες ἕως τώρα δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐξηγημένοι, τάχα διότι ἐπρόσμενε βοηθητικὸν Ρωσικὸν σῶμα, ἐπεριωρίσθη ὁ Πρίγκιψ οὗτος νὰ στήνῃ κανόνια εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀρόλα καὶ Λιμάγου, καὶ νὰ στήσῃ γέφυραν παρὰ τὸν Ρῆνον πλησίον Βυσιγγενίας. Πλέον ὅμως παρὰ ταυτα ἐδυσαρέστει τοὺς Ρώσους, ὅτι ἀπὸ μέρους τῆς Αὐστρίας δὲν ἐνεθουσιάζετο ὁ λαὸς τῆς Ἑλβετίας νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Γάλλων· καὶ ὅπου ἔμβαιναν Αὐστριακοὶ, ἀντὶ νὰ εἰσάξουν τὴν παλαιὰν πολιτείαν, ἐδιώριζαν προσωρινὰς κυβερνήσεις. Μὲ ὅλα ταῦτα εἰς τριῶν μηνῶν

διάστημα οἱ Ἐλβετοὶ ἡτοίμασαν περισσοτέρας δυνάμεις παρ' ὅσας ἐσύναξε τὸ Διευθυντήριον εἰς ἕξ, καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν κυβέρνημα ἤθελε καταστραφῆν, ἐὰν ἐσυμφώνουν αἱ πολεμοφόροι δυνάμεις εἰς τὰς ἐνεργείας των.

Τὸν Αὔγουστον ἔφθασεν ὁ Κορσακὸφ μὲ τοὺς Ῥώσους. Ἀλλ' αἱ δοκιμασθεῖσαι προσβολαὶ κατὰ τῆς Γαλλικῆς γραμμῆς ἀτύχησαν δι' ἐναντίας περιστάσεις, καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο κατήντησαν εἰς διχόνοιαν πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀρχιστράτηγοι τῶν συμμάχων, καὶ ὁ Ἀρχιδοὺξ ἐπεθύμει νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν αηδῆ κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο ἐχάρη ἰδὼν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν σχέδιον συμφωνηθὲν μεταξὺ τῶν βουλευτηρίων τῆς Βιέννης, τῆς Πετρουπόλεως καὶ τοῦ Λονδινίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ μὲν πόλεμος τῆς Ἰταλίας ἐνεπιστεύετο ὅλος εἰς τοὺς ὑπὸ Μέλα στρατηγουμένους Αὐστριακούς· ὅλοι οἱ Ῥῶσσοι μὲ τὸν Σουβαρὸφ ἀνέβαιναν εἰς τὴν Ἐλβετίαν, καὶ ὁ Ἀρχιδοὺξ μὲ τὸ στράτευμά του μετέβαινεν εἰς τὸν Ῥῆνον διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἀποβάντας εἰς Ὀλλανδίαν συμμάχους. Ἡ ὀξυδέρκεια τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ἀρχιστρατήγου ἐγνώρισε πάραυτα, ὅτι ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Ἐλβετίαν πρὶν φθάσῃ ὁ Σουβαρὸφ, ἀλλ' ἡ ῥητὴ προσταγὴ τῆς αὐλῆς του τὸν ἠνάγκασεν ἀφίνοντα 22,000 στρατιωτῶν μὲ στρατηγὸν τὸν Ὥτσιον πλησίον τοῦ Κορσακὸφ νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν 27 Αὐγούστου εἰς τὸν μέσον Ῥῆνον. Καθὼς ἐπλησίασεν, ὠπισθοπόρησαν πάραυτα οἱ Γάλλοι· ἡ πολιορκία τοῦ Φιλιπποβούργου ἐλύθη, καὶ τὴν 18 Σεπτεμβ. ἐκυριεύθη τὸ Μανέμιον ἐξ ἐφόδου. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐχάθη ἀπ' ἄλλου μέρους μὲ ἓν κτύπημα ὅλον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς Ἐλβετικῆς ἐκστρατείας καὶ τὸ πολεμικὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἀπέβλεπεν εἰς μεγάλας ὠφελείας. Πρὶν δυνηθῇ ὁ Σουβαρὸφ νὰ φέρῃ τὸν Ῥωσικὸν κεφαλαιώδη στρατὸν διὰ τοῦ ἁγ. Γοττεθάρδου, καὶ διὰ τῶν μικρῶν νομῶν, ἐν μέρει διὰ δρόμων τῶν Ἄλπεων, εἰς

Τίγυρον, ἐκτύπησαν ὁ Μασσένας καὶ ὁ Σοὺλτ κατὰ τὴν 25 Σεπτεμβ. τοὺς ἐκεῖ στρατοπεδεύοντας Αὐστριακοὺς καὶ Ῥώσους μὲ δύναμιν περισσοτέραν, καὶ, ἐπειδὴ ὁ μὲν Κορσακὸφ μὴ γνωρίζων τοὺς τόπους ἔκαμεν ἐσφαλμένας διαταγὰς, ὁ δὲ Ὥτσιος μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ του, Μαϊόρου Πλουγκέτου, ἐσκοτώθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μάχης, ἐνίκησαν κατὰ κράτος τοὺς ἡνωμένους στρατούς. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐκυρίευσαν οἱ Γάλλοι ἐξ ἐφόδου τὸ Τίγυρον, καὶ οἱ Ῥῶσοι χάσαντες τὴν σκευὴν καὶ τὸ κιβώτιόν των ἔφθασαν εἰς τὸν Ῥῆνον. Εἰς τὰς δύω ταύτας ἡμέρας ἔχασαν οἱ σύμμαχοι τριάκοντα περίπου χιλιάδας πολεμιστῶν. Ὅλον τοῦτο τὸ δυστύχημα ἠδύνατο νὰ ἀποπεμφθῇ, ἐὰν ὁ Σουβαρὸφ ἐλάμβανε τὸν μακρύτερον μὲν, εὐκολώτερον δὲ δρόμον διὰ τῆς Σπελύγης καὶ τοῦ μικροῦ Βερνάρδου. Ἀπὸ τοῦτον τὸν δρόμον ἤθελε φθάσειν εἰς Τίγυρον τὴν 25ην, καὶ ἤθελε δυνηθῆν, καὶ ἀφοῦ ἐδυστύχησεν ὁ Κορσακὸφ, νὰ ἑνωθῇ μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς Γάλλους. Πολλὰς δυσκολίας ἀπήντησεν εἰς τὸν δρόμον του. Εἰς ἕνα τόπον, ὅπου οἱ στρατιῶται δὲν ἤθελαν νὰ προχωρήσωσιν, ἔσκαψεν ὁ Σουβαρὸφ ἕνα λάκκον, καὶ ἐκάθισεν ἐντὸς αὐτοῦ λέγων: „Σκεπάσατέ με μὲ χῶμα· ἐδῶ ἀγαπῶ νὰ μείνω, ἐπειδὴ ἐσεῖς δὲν εἶσθε πλέον τέκναμου,“ τρόπος ἐνθαῤῥυντικὸς, ὅς τις δὲν ἀπέτυχε τὸ ἀποτέλεσμά του. Ὅταν ὅμως ἔφθασεν εἰς τὸν σκοπὸν, ἀντὶ τῶν οἰκείων εὕρηκε τοὺς νικητὰς, καὶ διὰ νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτόν του ἐχρειάσθη νὰ δοκιμάσῃ κινδυνωδεστάτην ὀπισθοδρομίαν εἰς Ῥαιτίαν. Ὡσὰν μαινόμενος διεπέρασε τὰς Ἄλπεις· ἡ ὁδοιπορία του εἶναι ἀείμνηστος μαρτυρία τί δύναται ἡ θέλησις ἑνὸς ἀνδρὸς εἰς τὸ πλῆθος. Εἰς δρόμους ἀπατήτους, καὶ ἐν μέρει στερούμενος τὰ χρειώδη, καὶ πάντοτε ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν ἤνοιξεν ὁδὸν εἰς τὴν ἀγρίαν χώραν. Τὰ κανόνια, πρῶτον τὰ λαφυραγωγημένα, ἔπειτα τὰ ἰδικά του ἐκρημνίσθησαν εἰς τὰς

ἀβύσσους, αἱ ὁποῖαι κατέπιαν πολλοὺς μαχητὰς καὶ φορτηγὰ ζῶα, μ' ὅλον τοῦτο ἠδυνήθη νὰ κτυπήσῃ τοὺς διώκτας του, Μασσέναν καὶ Λεκούρβιον πλησίον Μυράτου καὶ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου νὰ εὕρῃ διὰ τῆς στενῆς κοιλάδος ἔξοδον εἰς Κουρίαν καὶ Ἄνω Σοηβίαν, ὅπου ἠνώθη μὲ τὰ τρίμματα τοῦ στρατοῦ τοῦ Κορσακόφ. Συμφώνως κρίνεται ἀπὸ τοὺς ἱστοριογράφους τοῦ πολέμου, ὅτι τὸ κλέος τῆς ἀπαραδειγματίστου ταύτης ὀπισθοδρομίας του ὑπερβαίνει τὰ τρόπαια νικῶν μεγάλων. Ὁ Σουβαρὸφ, μ' ὅλας τὰς ζημίας του, δὲν ἐνόμισε τὸν ἑαυτόν του νικημένον, ἀλλ' ἐστοχάζετο ἠνωμένος μὲ τὸν Ἀρχιδοῦκα, ὅς τις μαθὼν τὰ γενόμενα μετέφερε τὸν στρατόν του ἀπὸ τὸν μέσον Ῥῆνον εἰς τὴν Σοηβίαν, νὰ ἀνανεώσῃ τὴν ἐκστρατείαν. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ Παῦλος ἐκ τῆς ἀγγελίας τῶν δυστυχιῶν τῆς Ὁλλανδίας καὶ Ἑλβετίας ἐκατήντησεν εἰς τοιαύτην ἐμπαθῆ ταραχὴν, ὅσον ἦτο ὑψηλὴ ἡ γνώμη του περὶ τοῦ ἀκατανικήτου τῶν στρατευμάτων του. Ὁ θυμός του πρῶτον κατεφέρθη ἐναντίον τῶν ἰδίων του στρατιωτῶν, καὶ ὅλοι οἱ ὀφικιάλιοι, ὅσοι ἔλειπαν ἀπὸ τὸ στράτευμα, χωρὶς παρατήρησιν ἂν ἐφονεύθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν, ἐκαταδικάσθησαν μὲ ἐφύβριστον ἀπόλυσιν ἀπὸ τῆς ὑπουργίας των. Πάραυτα διευθύνθη κατὰ τῶν συμμάχων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπέῤῥιψαν πλουσιοπαρόχως τὴν αἰτίαν τῆς δυστυχίας αἱ ἀγγελίαι τῶν Ῥωσικῶν στρατηγῶν. Ἡ εὐαισθησία του ηὔξησε κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ὅταν εἰς αὐτοὺς, καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ῥώσων, ἔμεινε πιστὴ ἡ τύχη τοῦ πολέμου, καὶ οἱ στρατηγοί των, πολλαχῶς κατατρεχόμενοι ἀπὸ τὸν Σουβαρὸφ καὶ Κορσακὸφ, δὲν ἔκρυπταν τὴν χαράν των, ὅτι ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τοὺς ὑπερηφάνους βοηθούς των. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησεν ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης νὰ τὸν καταπραΰνῃ, ἔστησεν ἔμπροσθεν πολεμικοῦ κριτηρίου τὸν στρατηγὸν Φροίλιχον διὰ τὴν εν Ἀγκῶνι ἔριδα, ἐπρόσφερεν εἰς τοὺς Ῥώσους τὸ φρού-

ριον τοῦτο, ἐπρόβαλε νὰ καθυποβάλῃ ὅλα τὰ στρατεύματά της εἰς τὸν Σουβαρόφ. Ὁ Παῦλος, ὅς τις ὅλον τὸ κατὰ τῆς Γαλλίας μῖσος του εἶχε μεταφέρειν εἰς τὴν συμμαχίαν, δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ τίποτε ἐκ τούτων, καὶ ἔδωκε προσταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ῥῶσοι τὸν Ἰαν. 1800 ὑπέστρεψαν εἰς τὸν τόπον των. Ὁ Σουβαρὸφ, ὅς τις ἐνῷ ἐνίκα, ἔλαβε τὸ ὄνομα: Ἰταλικὸς, καὶ Πρίγκιψ, τὸν ὁποῖον χωριστὸν ἔγγραφον τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκήρυξε μέγιστον τῶν στρατηγῶν παντὸς χρόνου καὶ ἔθνους, εὕρηκεν ἀντὶ θριάμβου, ψυχρὰν ὑποδοχὴν, ὄχι διὰ τὴν ἀτυχηθεῖσαν ἐκστρατείαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠμέλησε νὰ παρατηρήσῃ διαταγὴν τινὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ἀποβλέπουσαν μικρόν τι ὑπούργημα. Βαθέως λυπημένος ἀπέθανε τὴν 18 Μαΐου 1800 μετὰ δεκαὲξ ἡμέρας, ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, ἐξ ἅπαντος εἷς ἐκ τῶν παραδοξοτάτων ἀνθρώπων τῆς ἑκατονταετηρίδος, ὅς τις ἤξιζε νὰ ζήσῃ νὰ ἴδῃ ἕνα μεγαλόφρονα καὶ εὐγνώμονα Αὐθέντην.

55. Οἱ τελευταῖοι καιροὶ τοῦ Διευθυντηρίου καὶ ἡ τοῦ Βοναπάρτου ἐπιστροφή. (1799).

Ἐπὶ τῶν μεγάλων δυστυχημάτων, τὰ ὁποῖα εὕρηκαν τοὺς Γαλλικοὺς στρατοὺς τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ καλοκαίριον 1799, καὶ τὰ ὁποῖα μόνον τὸ φθινόπωρον ἀνεχαιτίσθησαν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ Ἑλβετίαν; ὄχι δὲ καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ θέσις τῶν δυναστῶν, οἵτινες μὲ τὴν ἀσύνετον ὑπεροψίαν των περιέπλεξαν τὴν δημοκρατίαν εἰς ὀλεθρίους πολέμους, δὲν ἦτο ἐπίφθονος. Οἱ πολυάριθμοι ἀντίπαλοι, τοὺς ὁποίους ἐχαλίνωσαν τρομερῶς τὴν 18 Φρυκτιδώρου, ἰδόντες τὴν ἀμηχανίαν των ἔλαβαν καρδίαν, καὶ εἰς τὸ νομοδοτικὸν σῶμα ἐσηκώθησαν φωναὶ διὰ τὴν παρανομίαν κατὰ τῆς Ἑλβετίας καὶ Τουρκίας, διὰ τὰ εἰς Ἰταλίαν, Ἑλβετίαν Βαταυΐαν γενόμενα κακὰ, διὰ τὴν ἀθλίαν κυβέρνησιν τῶν ἐσωτερικῶν, τὴν σπάραξιν τοῦ χρηματικοῦ, τὴν

κατάθλιψιν τῆς ἐλευθεροτυπίας, τὴν καθίδρυσιν νέων Βαστιλλῶν, τὴν αὐτογνωμονικὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων τῶν μεταναστῶν, καὶ ἄλλους πολλοὺς χαρακτῆρας καὶ καρποὺς τοῦ ἐπὶ τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας οἰκοδομηθέντος πολιτεύματος. Ἀλλ' ἡ φωνὴ τῆς ἀληθείας καὶ ταύτην τὴν φορὰν δὲν ἦτο καθαρά· ἐχρησίμευεν ἐνταυτῷ εἰς τὸ φατριαστικὸν πνεῦμα, καὶ μάλιστα εἰς τὸ πάντων ἐπικινδυνότατον, τὸ Ἰακωβινικόν. Τοῦτο ἤξευρε νὰ κυριεύσῃ τὴν ἀποστροφὴν τῶν καλητέρων πολιτῶν ἐναντίον τοῦ Διευθυντηρίου τόσον ἐπιτηδείως, ὥστε εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Γερμιναλίου (Ἀπριλ. 1799) ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχε σχεδὸν κἀμμίαν δύναμιν, καὶ ἐὰν αἱ ἐκλογαὶ αὗται ἔπεσαν εἰς ἀντιπροσώπους μὲ σκοπὸν νὰ κρημνίσωσι τὸ κυβέρνημα τῶν Πένσε ἀνδρῶν, δὲν ἦσαν ὅμως ὀλίγοι μεταξύ των, οἵτινες ἐκαιροφυλάκτουν νὰ κατεδαφίσωσι πάλιν τὴν μόλις κτισθεῖσαν μικρὰν καλύβαν τῆς εὐταξίας, νὰ ἀπολύσωσι τοὺς τίγρεις τοῦ τρομεροῦ καιροῦ, καὶ νὰ μορφώσωσι πάλιν τὴν Γαλλίαν μέγαν ᾅδην λεηλασίας καὶ φόνων.

Ἐνῷ ἀπὸ δύω μέρη συνεπυκνοῦτο τὸ σύννεφον ἐναντίον τοῦ Διευθυντηρίου, εὕρηκεν ὁ κλῆρος τῆς ἀποχωρήσεως τὸν Ῥεϋβέλιον, ὅς τις ἦτο ἐπιτηδειότατος πάντων νὰ κάμνῃ ἀντίστασιν εἰς τοὺς ἀντιπάλους*). Ἀντὶ τούτου ἐμβῆκεν ὁ Σεΐος, ὅς τις διέτριβεν ὑπὲρ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς Βερολῖνον, ὅπου εἶχε σταλθῆν πρέσβυς πρὸς τὸν νέον βασιλέα διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν οὐδετερότητα. Ἐπιτυχόντος τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑψώθη καθ' ὑπερβολὸν ἡ ἀπὸ πολλῆς τρέχουσα φήμη του, ὅτι τὰ ἐξεύρει ὅλα. Ἀναντιῤῥήτως ἦτο ὁ Σεΐος ἄνθρωπος δόλιος καὶ κρυψίνους, ὅς τις ἐὰν δὲν εἶχεν εἰς τὴν κεφαλήν του ἄνδρα τρομερὸν, ὁποῖος ἦτο ὁ Ῥοβεσπιέῤῥος καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Βοναπάρτης, ἠδύνατο καθ' ὑπερβολὴν

*) Προείπαμεν ἤδη, ὅτι ὁ Γερμανὸς οὗτος δικολόγος, γεννημένος εἰς Ἀλσατίαν, μισῶν τὴν Γερμανίαν ἐνέπνευσε τοιοῦτον ἐναντίον πνεῦμα εἰς τὰς συνδιαλέξεις τοῦ Ῥασταδίου. Ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν πατρίδα του Κολμαρίαν κατὰ τὸ 1807 ἔτος.

νὰ στρέφῃ κρυφίως τὴν μηχανὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐχθρευμένος πρότερον μὲ τὸν Ῥεϋβέλιον ἀπέβαλε τὸ ἀξίωμα τοῦ Διευθυντοῦ· τώρα τὸ ἐδέχθη μὲ πρόσχημα. ὅτι προσφέρει μεγάλην θυσίαν εἰς τὴν πατρίδα, ἀληθῶς δὲ διὰ νὰ ἀνακατώσῃ τὰ χαρτία διὰ νέον τι παιγνίδιον. Πρῶτον ἔθραυσε τὰ πρωτεῖα, τὰ ὁποῖα εἶχαν εἰς τὸ Διευθυντήριον ὁ Τρεϊλάρδος καὶ ὁ Μερλῖνος διὰ τοῦ μαλακοῦ Ῥαβεϊλλέρε.

Λουκιανὸς ὁ Βοναπάρτης, ἀδελφὸς τοῦ στρατηγοῦ, καὶ ὁ Γενισσιώς, οἱ πρωταγωνισταὶ εἰς τὰ βουλευτήρια, ἐσυμφώνησαν μὲ τὸν νέον μεταῤῥυθμιστὴν τοῦ πολιτεύματος, καὶ ὁ Βαῤῥᾶς ἀντίστασιν μὲν μὴ δυνάμενος, ἐλπίζων δὲ νὰ γείνῃ συνάρχων, ἡνώθη μετ' αὐτοῦ. Τὴν 16 Ἰουνίου ἐξεῤῥάγη ὁ τάραχος. Ἀφοῦ εἷς τῶν ἀντιπροσώπων ἐζωγράφησε μὲ ζωηρότατα χρώματα τὴν δημόσιον δυστυχίαν, ἐκήρυξαν οἱ Πεντακόσιοι διαρκοῦσαν τὴν συνεδρίασίν των, ἕως οὗ νὰ δώσῃ τὸ Διευθυντήριον λογαριασμὸν διὰ τὰς πράξεις του· ἐπαράστησαν τώρα ἐκείνους, πρὸ τῶν ὁποίων ἔτρεμαν πρὸ ὀλίγου, ὡς μωροὺς τρεῖς ἄνδρας, οἵτινες δύνανται νὰ ὠφελήσουν τὴν πολιτείαν μόνον μὲ ἓν πρακτικὸν τῆς παραιτήσεώς των, καὶ ἐπειδὴ ἐβράδυναν νὰ κάμουν τὸ πρακτικὸν τοῦτο, ἤρχισαν αὐτοὶ τὸ ἔργον των, ἀποδεικνύοντες, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Τρεϊλάρδου δι' ἀθέτησιν τινὸς κανόνος (ἐκλέχθη τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς διορίας, τὴν ὁποίαν ἔθεταν οἱ νόμοι) εἶναι ἄκυρος. Ἡ ἀξία δικολόγων ἔρις εὐτύχησεν· ὁ Μερλῖνος καὶ Λὰ Ῥεβεϊλλέρε παρῃτήθησαν 18 Ἰουνίου, διὰ νὰ εὕρουν τὸ καταφύγιόν των, ὡς ἔλεγαν μετὰ χλεύης οἱ νικηταί, εἰς τὴν φυσικήν των οὐδαμινότητα. Τρεῖς οὐδαμινοὶ ἀληθῶς ἄνθρωποι, ὁ λειτουργὸς Γοϊέρος, ὁ Ῥογῆρος Δοῦκος, καὶ ὁ Μολῖνος ἐνεδύθησαν τὴν Διευθυντικὴν χλαμύδα. Ὁ Ταλλεϊράνδος παρῃτήθη τὴν λειτουργίαν.

Τὸ πρᾶγμα ὅμως ἔλαβε δρόμον ἄλλον παρὰ τὸν ὁποῖον ἐστοχάζετο ὁ Σεϊέος. Οἱ Ἰακωβῖνοι ἐνθαῤῥυνθέντες ἀπὸ τὴν διχόνοιαν τοῦ Διευθυντηρίου ἐσήκωσαν

ὑψηλὰ τὴν κεφαλήν των, ὠνομάσθησαν ἑταιρεία τακτικῶς, καὶ ἐνήργησαν νὰ τοὺς δοθῇ διὰ τὰς συνεδριάσεις των ὁ διαβόητος ἱππόδρομος, ὅπου πρότερον συνήρχετο τὸ Συμβατήριον. Μὲ πανηγυρικὴν πομπὴν ἐμβῆκαν εἰς αὐτὸν, ἔστησαν εἰς τὴν θύραν νέον δένδρον ἐλευθερίας, ἐστόλισαν τοὺς τοίχους μὲ τριχρόους σημαίας καὶ κοκκίνους πίλους, καὶ ἐβραγχίασαν φωνάζοντες ὅρκους νὰ ζῶσι καὶ νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Δὲν ὠνομάσθησαν ὅμως μὲ τὸ καταφρονημένον τώρα ὄνομα Ἰακωβῖνοι, ἀλλὰ φίλοι τῆς δημοκρατίας, ἡ ἑταιρεία τοῦ ἱπποδρόμου, καὶ διὰ νὰ ἐκφύγουν τὸν νόμον, ὅς τις ἀπηγόρευε συνελεύσεις μὲ Πρόεδρον καὶ Σηκρετάριον, ἔδωκαν εἰς τοὺς προεστῶτας των τίτλους, Κανονιστὴς καὶ Ὑποκανονιστής. Σκοπός των ἦτο, ἔλεγαν, νὰ ζωόνωσι τὸ δημόσιον πνεῦμα, νὰ δείχνωσιν εἰς τὸν λαὸν, ἂν τύχῃ, καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τὰ συμφέροντα, τοὺς μεγάλους κακούργους νὰ ἀνακαλύπτωσι καὶ νὰ τρομάζωσι, καὶ νὰ δίδωσι καταφύγιον εἰς τὸν ἀγαθὸν πολίτην. Πάραυτα ὅμως ἀνεφάνησαν τὰ βδελυρὰ φάσματα τοῦ 1793 καὶ 1794 ἔτους καὶ τὸ φοβερὸν ἐρώτημα; „Δύναται νὰ ἐπανέλθῃ ὁ τρομερὸς καιρός;" ἔλαβε σημασίαν, πρὸ ὀλίγου νομιζομένην ἀδύνατον. Καὶ τρεῖς προσέτι Διευθυνταὶ ἐχαρίζοντο πρὸς τοὺς Ἰακωβίνους. Ὁ Γοϊέρος καὶ ὁ Μουλῖνος ἐζήτουν προπύργιον τῆς ἀσθενείας των, ὁ Βαῤῥᾶς. ὅς τις ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ ὅτι ἠπατήθη ἀπὸ τὸν Σεΐον, ηὔχετο νὰ ἀποπέμψῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν δυστυχίαν τῶν πρώην συναρχόντων του. Δὲν ἔλειπαν οὔτε ῥαδιουργίαι, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ διευθύνουν τοὺς ἀκροατὺς καὶ νὰ τοὺς κάμουν συνωμότας, οὔτε μανιώδεις φωνάκται καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἤξευραν νὰ μεταχειρισθοῦν τὰς φράσεις τῶν αἱματωδῶν ἐτῶν τῆς μεταπολιτεύσεως· Σανθόναξ, Μαρχάνδιος, Λεπελλετιέρος (ἀδελφὸς τοῦ κατὰ τὸ 1793 ἔτος φονευθέντος μέλους τοῦ Συμβατηρίου), Δρουέτιος, καὶ ἄλλοι ὠρύοντο καὶ ἐμυκῶντο καθὼς πάλαι ποτὲ ὁ Δάντων καὶ ὁ Λεγένδριος,

καὶ ἕνας ἀπὸ τὴν ζάλην τῆς δημοκρατίας δαιμονισμένος, Κάρολος Ἄσσιος, πρίγκιψ ἀπὸ πλαγίαν γραμμὴν τοῦ οἴκου τῶν Ἀσσίων, ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπεν ἡ μεγαλοφωνία, ἀπεφάσισε νὰ γείνῃ τοὐλάχιστον διὰ γραφίδος καὶ τυπογραφίας δεύτερος Μαράτ. Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ ἔνδοξοι στρατηγοὶ, Ἰορδάνης, Αὐγηρὼς, Μασσένας, ἦσαν μετὰ ζήλου κοινωνοὶ καὶ συνήγοροι. Ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ ἐξαδυναμώσουν τὸ κύριον ἐλατήριον τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν μέσην κλᾶσιν τῶν κατοίκων τῶν Παρισίων· ἐπειδὴ οὐδ' ὁ κοινὸς ἄνθρωπος δὲν εἶχεν εὑρεῖν τὸν λογαριασμόν του εἰς τὸν κρημνισμὸν καὶ εἰς τὴν ἀθλιότητα. Μόνον ἡ λάσπη τοῦ ὄχλου καὶ γυναῖκες αἱ χαμερπέσταται εὑρίσκοντο εἰς τὰ συνέδρια, καὶ βραχιόνων ἦτο ἔλλειψις, ἀφοῦ τὸ ἐργαστήριον τῶν χαρτίνων νομισμάτων ἔπαυσε νὰ φιλοδωρῇ πλουσίως. Ὅταν ὁ Σεΐος ἐπαρατήρησε τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἰακωβίνων, ἤρχισε νὰ τοὺς καταφρονῇ ἀναφανδὸν, καὶ ἔκλεισε πρῶτον τὸν ἱππόδρομον, καὶ τελευταῖον τὴν τῶν Δομινικανῶν ἐκκλησίαν τοῦ προαστείου ἁγ. Γερμανοῦ, ὅπου εἶχαν μεταβῆν. Κυρίως ἔκαμε τὴν τολμηρὰν ταύτην πληγὴν ὁ νέος ἀστυνόμος Φουσχὲς, ὅς τις ἐκ παλαιᾶς πληροφορίας του ἐνόμιζε τοὺς Ἰακωβίνους φοβερὸν μέσον εἰς φοβερὰν κυβέρνησιν. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὑπερίσχυσεν εἰς τοὺς εἰδήμονας ἡ γνῶσις, καὶ εἰς τὸ πλῆθος τὸ αἴσθημα, ὅτι τὸ πολίτευμα δὲν δύναται νὰ βασταχθῇ πολὺν ἔτι χρόνον. Ὅλοι οἱ ἠθικοὶ μοχλοὶ ἐθραύσθησαν, ὅλα τὰ χρηματικὰ μέσα ἐξέλιπαν· μόνον μὲ ἠναγκασμένα δάνεια ἐπληρόνοντο αἱ χρεῖαι, καὶ διὰ τὴν δημόσιον ἀσφάλειαν εἰσήχθη ὁ ἐπὶ Κολλότου καὶ Σαιντιούστου νόμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐλαμβάνοντο ὅμηροι συγγενεῖς τῶν προεχόντων εἰς τὰς ἐπαρχίας διὰ τὰ ἐνδεχόμενα. Αἱ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ ἐπληθύνοντο, καὶ ἔξωθεν ἐπροσμένοντο τὰ χείριστα ἀπὸ τὴν ἐφεξῆς ἐκστρατείαν· καὶ αὐταὶ αἱ εἰς Ἐλβετίαν καὶ Ὀλλανδίαν νίκαι ἐφαίνοντο στιγμιαία ἀναβολὴ τοῦ ἀφεύκτου προκειμένου κρημνισμοῦ — ὅταν ἔξαφνα

τὴν 9 Ὀκτωβ. 1799 ὑπέστρεψεν ὁ Βοναπάρτης ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Τὸν Φεβρουάριον εἶχε κινήσειν οὗτος διὰ τὴν Συρίαν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ κατ' αὐτοῦ διὰ συνεργείας τῶν Ἄγγλων ἐγχειρήματα τοῦ ἐν Ἄκῃ Τουρκικοῦ κυβερνήτορος, ὅς τις μὲ ὄνομα Τσιζὰρ Πασᾶς εἶχεν ἀποκτήσειν ἀνάξιον κλέος, καὶ κυριεύων τὴν χώραν ταύτην νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου. Ἡ ἐκστρατεία εἶχε κατ' ἀρχὰς εὐτυχῆ πρόοδον, καὶ ἔκαμε τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου καὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Θαβὼρ μετὰ πέντε ἑκατονταετηρίδας θέατρον νέον Εὐρωπαϊκῶν πολέμων· ἔπειτα ὅμως ἀπέτυχε τὸν σκοπόν του ἀπὸ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἡ ἐν Ἄκῃ Εὐρωπαϊκὴ ἀνδρία καὶ ἐμπειρία (ὁ Ἄγγλος Σὶρ Σιδνέυης Σμὶθ, ὅς τις ἀπὸ τοῦ στόλου μετέβη εἰς τὴν ξηρὰν καὶ οἱ Γάλλοι μετανάσται Φιλιππεὺς καὶ Τρομελῖνος) ἔδωκεν εἰς τὴν Τουρκικὴν ἀμάθειαν. Μετὰ πολλὰς ματαίας ἐφόδους, ἐντ' αὐτῷ διὰ τὴν μαινομένην εἰς τὸ στρατόπεδόν του πανοῦκλαν, καὶ διὰ κακὰς ἐξ Αἰγύπτου ἀγγελίας, ἐπέστρεψεν ὁ στρατηγὸς τοὺς λόχους του διὰ τῆς ἐρημίας τῆς Συρίας ὀπίσω. Τὴν 14 Ἰουλίου ἐμβῆκεν εἰς τὸ Καΐρον, καὶ τὴν 25 Ἰουλίου ἐκτύπησε Τουρκικὸν στρατὸν, ὅς τις ἐφέρθη εἰς Ἀβουκίριον ἀπὸ τὸν Πασᾶν τῆς Θεσσαλίας, ἕως ἐντελοῦς διαλύσεως. Τὰ λείψανά του ᾐχμαλωτίσθησαν μετά τινας ἡμέρας εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἀβουκιρίου, τὸ ὁποῖον εἶχαν κυριεύσειν ἀρχήτερα οἱ Τοῦρκοι. Διαπραγματευόμενος ὁ Βοναπάρτης μὲ τὸν περιπλέοντα Ἀγγλικὸν στόλον περὶ ἀλλαγῆς τούτων τῶν αἰχμαλώτων, ἔμαθε κατὰ πρῶτον τὴν ἀληθινὴν κατάστασιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ πραγμάτων. Πληροφορημένος, ὅτι τοὺς ἐλεεινοὺς Τούρκους δύναται καὶ ἄλλος στρατηγὸς νὰ νικᾷ εὐκόλως καὶ νὰ κρατῇ τὴν Αἴγυπτον, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου, καθὼς ἐγνώριζε τὸ ὀξυδερκὲς βλέμμα του, τὸν ἐπροσκάλει ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος καὶ ἡ ἄφευκτος πτῶ-

σις τοῦ Διευθυντηρίου. Οἱ ἐχθροίτου παρέστησαν ἔπειτα τὴν ἀπόφασίν του ταύτην ὡς δειλοκάρδιον φυγὴν ἢ αὐτογνώμονα λειποταξίαν· ἀλλ' αἰτίαν φυγῆς ποτὲ δὲν εἶχεν μικροτέραν παρὰ τότε, ὁπότε ὁ ἀφανισμὸς μεγάλου καὶ φοβεροῦ στρατεύματος ἔδιδεν ἐντελεστάτην ἀφοβίαν περὶ τῆς συνάξεως τοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνησχολεῖτο ὁ μέγας Βιζύρης εἰς τὴν Συρίαν, καὶ ἡ αὐτογνωμοσύνη του ἐλάμβανει μορχὴν ἄλλην διὰ τῆς πληρεξουσιότητος, τὴν ὁποίαν εἶχεν *).

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεώς του ἔγεινεν ἀρχήτερα παρ' ὅσον ἐπίστευεν ὁ Βοναπάρτης, ἐπειδὴ ὁ Ἀγγλικὸς ναύαρχος στερούμενος τὰ ἀναγκαῖα, ἀπέπλευσεν εἰς Κύπρον διὰ νὰ λάβῃ τροφάς. Τοῦτο μαθὼν ὁ Βοναπάρτης ἀνεχώρησε τὴν 18 Αὐγούστου ἀπὸ τὸ Κάϊρον μὲ πρόφασιν ὅτι θέλει παρατηρήσειν τὸ Δέλτα, καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Βερθιέρον, Λάννην, Μουρὰτ, Μαρμὸντ καὶ Ἀνδρεόσσην ὑπῆγεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Εἰς τὸν ἐκεῖ λιμένα εὑρίσκοντο ἀκόμη πλοῖα τινά, τὰ ὁποῖα ὁ ναύαρχος Γανθώμιος τὰ εἶχεν ἑτοιμόπλοα, προφασιζόμενος ὅτι θέλει μεταφέρειν τὸν Βερθιέρον εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὸ μυστικὸν ἔμενε βαθύτατον ἀπὸ τὰ στρατεύματα. Τὴν 23 ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον ἐξέδωκεν εἰς τὸν στρατὸν κήρυξιν, ὅτι ἀναχωρεῖ δι' ἀναγκαίας ὑποθέσεις καὶ τοὺς ἐμπειστεύει εἰς τὸν στρατηγὸν Κλέβερον, ὅς τις καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπροστάχθη τὰ ἀναγκαῖα **). Ἡ μεσόγειος θάλασσα ἦτο γεμάτη Ἀγγλικῶν καραβίων, ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια τρόπον τινὰ τὸν διέσωσεν. Εἰς τὰ νερὰ τῆς Κορσικῆς, ὅπου ἐναντίοι ἄνεμοι τὸν ἐμπόδιζαν, καὶ οἱ Ἄγγλοι ἐσταύρονα τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἐκινδύνευεν ὁ Βοναπάρτης. Διέτριψεν ἡμέρας τινὰς εἰς Ἀϊάκειον τὴν πατρίδα του,

*) Mémoires, écrits par Montholon, Tom. II. p. 177 et Tom. V. p. 292.

**) Τὰ ἐδῶ ἀνήκοντα πρακτικὰ εὑρίσκονται εἰς τὴν Correspondance inedite, Tom. II, p. 431 et suiv.

καὶ τὴν 9 Ὀκτωβ. 1799 ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα Φρήϊον. Χωρὶς νὰ καθίσῃ εἰς τὸ καθαρτήριον, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Βερθιέρου εἰς Παρισίους. Φοβούμενοι οἱ Γάλλοι τὴν ἐκστρατείαν τῶν Αὐστριακῶν ἐδέχοντο πανταχοῦ τὸν Βοναπάρτην ὡς σωτῆρα των. „Καθὼς ἐξηπλώθη ἡ φήμη τοῦ ἐρχομοῦ του, ἐγεμίσθησαν αἱ λεωφόροι ἀπὸ θεατάς, αἱ καμπαῖναι ἐκτύπουν εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία, σημαῖαι ἐκυμαίνοντο ἀπὸ τῶν πύργων, καὶ φωτίαι ἐκαίοντο εἰς τοὺς λόφους ἀπὸ χαράν. Δὲν ἦτο πολίτης, δὲν ἦτο τροπαιοφόρος στρατηγὸς, ὅς τις ὑπέστρεφεν εἰς τὴν πατρίδα του· ἦτο βασιλεὺς, ὅς τις ἤρχετο εἰς τὸ βασίλειόν του.“*) Αὐτὸς ἄρα οὗτος, καὶ ἡμεῖς δὲν τὸ ἀμφιβάλλομεν, ἐπειδὴ εἰς ἐννεαετῆ δημοκρατικὴν ζωὴν ἐπεθύμησεν ὁ λαὸς μονάρχην. Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο δὲν τὸ ἤθελεν ἀκόμη ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἀντὶ Χριστιανικῆς νομίμου μοναρχίας ἐπρόκρινε νὰ ἴδῃ Δικτατορίαν τινὰ ὁμοίαν μὲ τὰς τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων.

56. Ὁ Βοναπάρτης γίνεται Ὕπατος.
(9 καὶ 10 Νοεμ. 1799.)

Ἐπανελθόντα τὸν Βοναπάρτην ἐσυνερίσθησαν τρεῖς φατρίαι νὰ τὸν παραλάβωσιν εἰς τὸν κύκλον των. Οἱ Ἰακωβῖνοι, οἵτινες διὰ τῆς κλείσεως τῶν συνεδρίων των δὲν ἐσκορπίσθησαν, ἀλλὰ τώρα ἠρίθμουν εἰς τὸ μέσον των καὶ πολλοὺς ὀνομαστοὺς στρατηγοὺς**), τοῦ ἐπρόσφεραν στρατιωτικὴν Δικτατορίαν· ὁ Βαῤῥᾶς, ὅς τις ἐπίστευεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ βασταχθῇ πάλιν εἰς τὸ πηδάλιον, ἐὰν εὐτύχει ὁ πόλεμος, ἢ, ὡς ἄλλοι ἔλεγαν, διεπραγματεύετο μὲ τοὺς διακτόρους Λοδοβίκου τοῦ ΙΗ' πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς βασιλείας, τὸν ἐπαρακίνει νὰ ἀναλάβῃ τὴν στρατηγίαν τῆς Ἰταλίας. Ὁ

*) Mémoires, écrits par Gourgaud, Tom. I. p. 44.

**) Ὁ Βοναπάρτης ὀνομάζει τὸν Βερναδότην, Αὐγηρών, Ἰορδάνην καὶ Μαρβότον. Ὁ Ἰορδάνης ἔκτοτε ἀναίρεσε τὸν λόγον τοῦτον.

Σεῖϊος τελευταῖον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἦτο προσηλωμένος ὁ συνάρχων του Ῥογῆρος Δοῦκος καὶ μέγα μέρος τῆς γερουσίας, τοῦ ἐπρόβαλε νὰ ἑνωθῆ μαζή του πρὸς κρημνισμὸν τοῦ πολιτεύματος τοῦ 1795 ἔτους καὶ ἀνέγερσιν νέου, τοῦ ὁποίου ἀρχηγοὶ βέβαια ἔμελλαν νὰ μὴ εἶναι ἄλλοι εἰμὴ οἱ δύω δημιουργοί. Ὁ Βοναπάρτης, μὴ ἔχων ὄρεξιν νὰ ὑπουργήσῃ τοὺς Ἰακωβίνους διὰ νὰ ὑψωθῇ χρόνον τινὰ εἰς τὴν φήμην καὶ ἔπαινον τῶν Πεθιόνων, Δαντόνων, Ῥοβεσπιέῤῥων κτλ., καὶ μὴ θέλων νὰ εἶναι ὁπλοφόρος καὶ ὑπηρέτης ἀνθρώπου ὁποῖος ἦτο ὁ Βαῤῥᾶς, ἐδέχθη τὸ πρόβλημα τοῦ Σεϊΐου, ὡς τὸ συμφορώτατον εἰς αὐτόν. Ἕνας λόγος πρόωρος ἢ δοκιμαστικὸς λαληθεὶς ἀπὸ τὸν Βαῤῥᾶν, ὅτι αὐτὸς μὲν θέλει νὰ παραιτηθῇ, τὸν δὲ στρατηγὸν Ἐδουβίλλιον, ἄνθρωπον ἄσημον, νὰ καταστήσῃ Πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, ἐπετάχυνε τὴν ἐκτέλεσιν. Τὰ πρόσωπα διὰ τὴν 9 Νοεμβρίου ἐμοιράσθησαν. Ὁ Σεῖϊος ἐσυνωμίλησε τὰ ἀναγκαῖα μὲ τοὺς ἡγεμόνας τῆς βουλῆς τῶν γερόντων, καὶ ὁ Ταλλεϊράνδος, ὅς τις, συγχυσμένος μὲ τοὺς Ἰακωβίνους, εἶχεν ἑνωθῆν μὲ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζε νικητὴν μὲ τὴν ὀξυδέρκειάν του, ἐφύσα ὅλα τὰ πνεύματά του· ἤθελε προσέτι νὰ φέρῃ εἰς λησμονησίαν τὴν ἀμεληθεῖσαν εἰς τοὺς Τούρκους πρεσβείαν. Ὁ Βοναπάρτης ἐπίτηδες μέχρι τοῦδε δὲν ἠθέλησε νὰ φανῇ εἰς τὰ τῶν Παρισίων στρατεύματα. Τώρα ὅμως διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐδιώρισε κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν στρατιωτικὴν ἐπιθεωρίαν εἰς τὰ ἠλύσια πεδία, (πλησίον τῶν Τουϊλλεριῶν), καὶ παρεκτὸς τῶν Αἰγυπτιακῶν συνοδευτῶν του ἐπροσκάλεσεν ἐκεῖ καὶ ὅσους ἢ ἐγνώριζε φίλους του ἢ ἤξευρεν εὐκόλως μεταβαίνοντας εἰς αὐτόν. Ὁ Μορῶς, τότε Ταξίαρχος τῶν Παρισίων, μαθὼν ὅτι πρόκειται πολιτικὴ μεταβολή, τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἕτοιμος εἰς τὰς διαταγάς του. Τοιαῦτα φρονήματα εἶχε φανερώσειν καὶ ὁ Μαγδονάλδος. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλιγώτερον φίλοι του ἦλθαν πρὸς αὐτόν, ἐπει-

δὴ ἐνόμιζαν ὅτι λαμβάνουσι προσταγὰς ἀπὸ ἄνδρα, τὸν ὁποῖον πᾶσαν πρωΐαν ἐπεσκέπτετο τὸ Διευθυντήριον, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐπρόβαλεν ὁ Πολέμαρχος καθημερινῶς τὰς διαταγάς του διὰ νὰ λάβῃ τὴν γνώμην του. Πρὸς τὸν λαὸν τῶν Παρισίων ἐνέβαλεν ὁ Βοναπάρτης ἰδέαν περὶ ἑαυτοῦ ἐξαίρετον μὲ φρόνιμον καὶ συνεσταλμένον τρόπον, καὶ μὲ ἐπιμελῆ ἀποφυγὴν τῶν τιμῶν, ὁποίας ποτὲ δὲν ἀπέκτησαν οἱ ἀρχήτεροι φατριάρχαι.

Τὴν διωρισμένην ὥραν τὸ πρωΐ τὴν 7 ὥραν, ἀσυνήθιστον ὥραν, ἐσυνάχθη ἡ βουλὴ τῶν γερόντων καὶ ὅσοι ἐγνώριζαν τὸ σχέδιον. Πολλοὶ ἐκβῆκαν εἰς τὸ μέσον καὶ ἐζωγράφησαν τοὺς κινδύνους τῆς δημοκρατίας τοὺς ἐπαπειλουμένους ἀπὸ τὴν ἀνομίαν καὶ τὴν τρομερὰν ἐξουσίαν, καὶ μετὰ τοῦτο ἐπρόβαλεν ὁ Ῥεγνιέρος, ὅτι ἡ βουλὴ πρέπει νὰ μεταθέσῃ τὴν καθέδραν τῶν δύω νομοδοτικῶν συνεδρίων εἰς τὸν ἅγ. Κλαύδιον, καὶ ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης νὰ ἀναλάβῃ τὴν προσταγὴν τῆς 17 στρατιωτικῆς μερίδος (τῶν Παρισίων καὶ τῶν πέριξ) μὲ ὑποχρέωσιν νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀσφαλοῦς ταύτης μεταθέσεως. Τὸ μὲν ἥμισυ τούτου τοῦ προβλήματος ἦτο ἐξ ἅπαντος σύμφωνον μὲ τὸ γράμμα τοῦ πολιτεύματος. Ὅτι δὲ ἡ βουλὴ τῶν γερόντων ἔχει νὰ ὀνομάσῃ στρατηγὸν ἐκτελεστὴν τῶν βουλευμάτων της, περὶ τούτου δὲν εἶχε κάμμίαν εἴδησιν τὸ πολίτευμα. Ὡσαύτως μὲ παρανομίαν ἔγεινε τὸ πρόβλημα τοῦτο ψήφισμα καὶ ἐστάλθη εὐθὺς εἰς τὸν Βοναπάρτην, τοῦ ὁποίου τὰς θύρας εὕρηκεν ὁ τῆς βουλῆς ἄγγελος στρατοπεδευμένας ἀπὸ πολεμιστὰς παντὸς εἴδους καὶ παντὸς βαθμοῦ. Ἀφοῦ ἔλαβε τὸ ψήφισμα, ἐκβῆκεν ἔξω καὶ ἱστάμενος εἰς τὸ κατώφλιον τῆς πύλης τοῦ οἴκου του ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς παρόντας τὴν ἀναγόρευσίν του. Μετὰ τοῦτο περικυκλούμενος καὶ εὐφημούμενος ἀπ' αὐτοὺς ὑπῆγεν εἰς τὰς Τουϊλερίας, καὶ ἐπαρουσιάσθη πρῶτον εἰς τὴν βουλὴν τῶν γερόντων, ἔπειτα μὲ λόγον πρὸς τοὺς στρατιώτας τοὺς ἐνέπνευσε τὴν ἀπαιτουμένην διά-

θεσιν. Τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι τὸ ἐκδεδομένον ψήφισμα εἶναι σύμφωνον μὲ τὰ ἄρθρα 102 καὶ 103 τοῦ πολιτεύματος, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἀνέλαβε τὸ ἔργον, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν βουλευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνεργοῦνται πρὸς ὄφελος τοῦ λαοῦ: „Ἐκ δύω ἤδη ἐτῶν διευθύνεται κακῶς ἡ δημοκρατία. Ἐσεῖς ἠλπίσατε, ὅτι ὁ ἐρχομός μου θέλει δώσειν τέλος εἰς τὰ κακά. Τοῦτο γίνεται, ἐὰν βοηθήσετε τὸν στρατηγόν σας μὲ δύναμιν καὶ ἐμπιστοσύνην· τότε ἡ ἐλευθερία, ἡ νίκη καὶ ἡ εἰρήνη θέλει ἐπαναφέρειν τὴν δημοκρατίαν εἰς τὸν ὑψηλὸν τόπον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὴν ἐκαταβίβασεν ἡ ἀνεπιτηδειότης καὶ ἡ προδοσία.“ Οἱ Παρίσιοι εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐκατήντησαν εἰς μεγάλην κίνησιν διὰ τὴν πορείαν τοῦ στρατηγοῦ, ὄχι ὅμως, ὡς ἄλλοτε, διὰ νὰ γείνουν πραγματικῶς κοινωνοὶ, ἀλλὰ μόνον θεωροὶ τοῦ γινομένου. Εἰς τοὺς τοίχους ἀνεγινώσκετο προσηλωμένη διακήρυξις τοῦ Βοναπάρτου, ἥτις ἐσύσταινεν εἰς τοὺς ἀγαθοὺς πολίτας ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰς διαταγὰς τῆς βουλῆς τῶν γερόντων, καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἐπρόσμενε τὴν ἔκβασιν· ἀλλ' ἀφῆκεν εἰς τοὺς δυνάστας νὰ ἐξισάσωσιν αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους τὰ πράγματά των. Δὲν ἦτο ὅμως ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ἐπιχειρήσας τὸν κρημνισμὸν τοιούτου ἀθλίου κυβερνήματος εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ τὰς δημοσίους εὐχάς. Ἐστάθη δὲ καὶ τρόπον τινὰ αὐτόματος ἡ μηχανὴ τοῦ Διευθυντηρίου. Ὁ Βοναπάρτης ἔστειλεν εὐθὺς ἀπὸ Τουϊλεριῶν τὸν Μορὼν εἰς Λουξεμβοῦργον μὲ στρατιώτας νὰ παρατηρῇ τὴν φρουρὰν τοῦ Διευθυντηρίου, καὶ νὰ τὴν χαλινώσῃ, ἂν τύχῃ. Αὕτη ὅμως δὲν ἀντεστάθη, ἀλλὰ μετέβη εἰς Τουϊλερίας εὐθὺς ἀφοῦ ἔλαβε πρόσταγμα δι' ὑπασπιστοῦ τινὸς τοῦ νέου δυνάστου. Ματαίως ἐξέδωκαν ἐναντίας προσταγὰς ὁ Μολῖνος καὶ ὁ Βαῤῥᾶς. Ὀφικιάλιοι καὶ στρατιῶται ἐφανέρωσαν, ὅτι εἰς μόνον τὸν στρατηγὸν Βοναπάρτην ὑπακούουσιν. Ὁ Βαῤῥᾶς εἰς τὴν ἀπελπισίαν του, ὅτι κρημνίζεται ἀπὸ τὸν πάλαι ποτὲ ὑποτακτικὸν καὶ πελάτην του, ἔστει-

λε τὸν Σηκρετάριόν του Βουτὸτ διὰ νὰ τὸν ὁμιλήσῃ· ἀλλ' εἰς τὸν μεταξὺ καιρὸν ἐφάνη ὁ Ταλλεϊράνδος καὶ τὸν ἐπαρακίνησε νὰ κάμῃ τὴν παραίτησίν του. Δύσκολον τοῦ ἐφαίνετο νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν φιλτάτην ἐξουσίαν· ἀλλ' ὅταν ὁ Βουτὸτ ὑπέστρεψεν ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην μὲ ὁλόκληρον φορτίον ἐπιπλήξεων καὶ φοβερισμῶν, ἐκατάλαβε τὴν ἀνάγκην καὶ ὑπέγραψε τὴν παραίτησίν του *). Μετ' ὀλίγας ὥρας, δορυφορούμενος ἀπὸ τιμῆς φρουρὰν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην, ὑπῆγεν εἰς τὸ ἀγροκήπιόν του διὰ νὰ λησμονηθῇ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του ἐπίσης ταχέως, καθὼς οἱ ἀρχήτεροι δυνάσται (Ταλλιῆνος, Ῥεϋβέλιος, Μερλῖνος καὶ ἄλλοι). Τοὺς δύω συνάρχοντάς του Γοϊέρον καὶ Μουλῖνον, φυλάξαντες κατ' ἀρχὰς εἰς Λουξεμβοῦργον, τοὺς ἔστειλαν ἔπειτα εἰς τὰς πατρίδας των **).

Μ' ὅλον ὅτι ἔγεινε πολλὰ εὔκολος ἡ νίκη αὕτη, ὁ Βοναπάρτης ὅμως δὲν ἠθέλησεν εὐθὺς νὰ λύσῃ τοὺς Πεντακοσίους, οἵτινες κυρίως ἦσαν οἱ κάτοχοι τῆς ὑπάτου δυνάμεως, καὶ ἠδύναντο νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς σκοπούς του. Οὗτοι συνέκειντο ἀπὸ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον φιλελευθέρους, οἵτινες τὸ μὲν ἐξ ἀπειρίας, τὸ δέ ἐξ ἀμαθείας, τὸ δὲ καὶ ἐξ ἐμπαθείας ἠγάπων τὴν δημοκρατίαν, καὶ τὸν στρατιωτικὸν μεταῤῥυθμιστὴν εὐθὺς ἐγνώρισαν ἄλλον Καίσαρα ἢ Κρομβέλλιον, ὁποῖος καὶ ἦτο. Ἀλλ' ὅμως ἡ συνεδρίασις, ὅπου ὁ Λουκιανὸς Βοναπάρτης Πρόεδρος τότε ὢν τῶν Πεντακοσίων τοὺς ἐφανέρωσε τὴν ἀπόφασιν τῆς βουλῆς τῶν γερόντων, ἐδέχθη, ἐὰν καὶ μὲ γογγυσμοὺς, τὴν εἰς τὸν ἅγ. Κλαύδιον μετάθεσιν. Μὲ τοῦτο ἀφηρέθη βέβαια ἀπὸ τὸν στρατηγὸν πᾶσα ἀφορμὴ βιαιότητος. Ἀλλ' ὁ Σεϊὲος,

---

*) Κεῖται μεταξὺ ἄλλων εἰς τὰ Memoires, écrits par Gourgaud, Tom. I, p. 259, καὶ ὑπεμφαίνει ἠμπαραφροσύνην. Μόνον ἡ passion pour la liberté τὸν ἐβάσταξε τόσον καιρὸν εἰς τὸ ἀξίωμά του.

**) Ὁ Γοϊέρος, ὅςτις ἐπροέδρευε τότε, ἀφῆκεν ὑπομνήματα, ὅπου τὸ σημειωδέστατον εἶναι ἡ εἰλικρινῶς ἐκθετομένη πληροφορία, ὅτι τὸ Διευθυντήριον ἦτο πολλὰ καλὸν καὶ ἠγαπημένον ὑπὸ τοῦ ἔθνους.

ὅς τις ἐγνώριζε τοὺς ἀνθρώπους, ἐσυμβούλευσε κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν ἀκόμη νὰ φυλακώσῃ τεσσαράκοντα, τοὺς ἐνδοξοτέρους ῥήτορας. Εἴτε ὁ Βοναπάρτης ἐφοβεῖτο τὴν τύχην τοῦ Δυμορουζίου, εἴτε, καθὼς ἔλεγεν ἔπειτα, ἦτο πολλὰ δυνατὸς, καὶ δὲν ἐχρειάζετο τοιαύτην προφύλαξιν, ἡ συμβουλὴ αὕτη ἔμεινεν ἄπρακτος. Καὶ σχεδὸν ἐπλησίαζε νὰ μετανοήσῃ διὰ τοῦτο. Διότι, ὅταν τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν μετέβησαν οἱ νομοδόται εἰς τὸν ἅγ. Κλαύδιον, καὶ οἱ Πεντακόσιοι ἴδαν ἑαυτοὺς περικυκλωμένους ἀπὸ στρατεύματα, ἠγανάκτησαν καθ' ὑπερβολὴν διὰ τὸν τολμήσαντα νὰ ταπεινάσῃ τόσον τὴν ἀξίαν τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ, καὶ μεταξὺ τῶν συνειδότων ἐγεννήθη φανερὰ ἀμηχανία. Οἱ δημοκρατικοὶ ἠρώτων, τίνα σκοπὸν ἔχει αὕτη ἡ μετατόπισις; Διὰ τί νὰ μὴ δοθοῦν τρεῖς καλοὶ πολῖται διάδοχοι τῶν αναξίων Διευθυντῶν; Ἐμάνησαν, ὅταν ἐκεῖνοι ὑπεσήμαναν, ὅτι σκοπὸς εἶναι νὰ μεταμορφωθῇ τὸ πολίτευμα· καὶ ὅταν τελευταῖον ἤρχισεν ἡ συνεδρίασις, εὐθὺς ἔπεσαν εἰς σφοδρὰς λογομαχίας. Ὁ Γαυδῖνος, ὅς τις ἐπρόβαλε νὰ γείνῃ εὐχαριστήριος ἐπιστολὴ πρὸς τὴν βουλὴν τῶν γερόντων καὶ νὰ ἀναγορευθῇ ἐπιτροπία πρὸς ἔρευναν τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτεύματος, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τὸ βῆμα, καὶ μὲ ταραχὴν ἀξίαν τῆς συνελεύσεως τοῦ Συμβατηρίου ἐπῃνέθη τοῦ Δελβρέλου τὸ πρόβλημα νὰ ὁρκισθῇ καθεὶς χωριστὰ ἐκ νέου εἰς τὴν ὑπάρχουσαν πολιτείαν. Τότε ἐκιτίρνισαν οἱ φίλοι τοῦ Βοναπάρτου· καὶ ὁ Λουκιανὸς αὐτὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ κάμῃ τὸν ὅρκον· καὶ αἱ φράσεις, μὲ τὰς ὁποίας πολλοὶ ἐσυνώδευαν τὸν ὅρκον των, ἤρχισαν νὰ μεταδίδουν τὸν ἐνθουσιασμόν των εἰς τοὺς ἀκροατὰς, οἵτινες συνέῤῥευσαν ποταμηδὸν ἐκ Παρισίων. Καὶ εἰς τὴν βουλὴν δὲ τῶν γερόντων ἐγεννήθη κάποιος δισταγμός. Εἰς τὴν στιγμὴν, ὁπόταν ὁ Ἰακωβινικὸς Αὐγηρὼς ἐπεριγέλα τὸν πίπτοντα συστρατιώτην του, ἔτρεξεν ὁ Βοναπάρτης εἰς τὴν βουλὴν τῶν γερόντων καὶ ἐζήτησε διωρισμένην

ἀπόφασιν καὶ προσταγήν: „Εὑρισκόμεθα πλησίον Ἡφαιστείου κρατῆρος· ἐζητήσατε τὸν βραχίονά μου καὶ τοὺς συστρατιώτας μου· ἀλλ᾽ αἱ στιγμαὶ εἶναι πολύτιμοι· πρέπει νὰ κάμετε στερεὰν ἀπόφασιν"· καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς στρατιώτας τοὺς ἱσταμένους εἰς τὴν θύραν τῆς σάλας: „Στρατιῶται, εἶπε, τῶν ὁποίων βλέπω τὰς περικεφαλαίας· γενναῖοι πολεμισταὶ, τῶν ὁποίων παρατηρῶ τὰ βαϊονέτα, τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίσθην τόσον συχνάκις πρὸς καταφρόνησιν τῶν ἐχθρῶν, πρὸς ταπείνωσιν τῶν βασιλέων, πρὸς καθίδρυσιν τῶν δημοκρατιῶν! Σᾶς ἠπάτησα ποτὲ, ὁσάκις σᾶς ὑπεσχέθην εὐτυχίαν καὶ δαψίλειαν, καὶ σᾶς ἔφερα ἀπὸ νίκης εἰς νίκην; εἴπατε τώρα, τὸ ὄφελός μου ζητῶ, ἢ τὸ τῆς δημοκρατίας;" Οἱ στρατιῶται τὸν εὐφήμουν, ὅταν ἀντιπρόσωπός τις (ὁ Λιγγλέτος) ἐπρόσταξε τὸν στρατηγὸν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς φιλελευθερίας του νὰ ὁρκισθῇ εἰς τὸ πολίτευμα τοῦ Γ΄ (1795 ἔτους) ὡς τὸ μόνον δυνάμενονον νὰ σώσῃ τὴν ἐλευθερίαν. Ἠκολούθησε βαθεῖα σιωπή· καθεὶς ᾐσθάνετο, ὅτι ἔφθασεν ἡ τροπὴ τῶν πραγμάτων· καὶ ὁ Βοναπάρτης ἐκατάλαβεν, ὅτι πρέπει ἢ νὰ θραύσῃ τὴν δύναμιν τοῦ μαγικοῦ λόγου, ἢ νὰ ὑποταχθῇ εἰς αὐτόν. Μετ᾽ ὀλίγην σκέψιν ἀπεκρίθη: „Τὸ πολίτευμα τοῦ Γ΄ ἔτους; Δὲν τὸ ἔχετε πλέον! Κυβέρνησις καὶ ἀντιπροσωπία τοῦ λαοῦ κατεπάτησαν ἀλλήλας τὴν 18 Φρυκτιδώρου καὶ τὴν 30 Πραιριάλου δι᾽ ἀμοιβαίων καταδρομῶν. Καὶ οἱ δύω ἐκαταπατήσατε τὴν ὕπατον ἐξουσίαν τοῦ λαοῦ μὲ τὴν κατάργησιν τῶν ἐκλογῶν του, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἔγεινε, χρειαζόμεθα νέαν συνθήκην καὶ νέαν ἐγγύησιν. Ἡ μέχρι τοῦδε δὲν δύναται νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ δὲν φυλάττεται ἀπὸ κανένα. Πρέπει νὰ βάλωμεν τάξιν, ἥτις δύναται νὰ μᾶς διασώσῃ ἀπὸ τὸν ὄλεθρον." Τὰ περισσότερα μέλη ἐσηκώθησαν νὰ δώσουν τὰς ψήφους των, ἀλλὰ τὰ ὀλιγώτερα ἀντηγωνίζοντο, καὶ ὁ στρατηγὸς ἤκουσε σκληρὰς λέ-

ξεις καὶ σκληρὰ ὀνόματα. Εἰς ταύτην τὴν ταραχὴν λαμβάνει τὴν εἴδησιν, ὅτι οἱ Πενταχόσιοι ἀπεφάσισαν χειρότερα, ὅτι ὁ ὅρκος ἐτελειώθη, καὶ ὅτι ὁ Πρόεδρος ἀναγκάζεται νὰ προβάλῃ ψηφοφορίαν διὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ ἀδελφοῦ του. Πάραυτα τρέχει ἐκεῖ δορυφορούμενος ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του. Ἀφίνει τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν θύραν καὶ ὑπάγει ἀσκεπὴς εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Προέδρου. Ἀλλὰ καθὼς τὸν ἴδαν ἐμβαίνοντα, ἀντήχησεν ἡ κραυγή: „Νὰ χαθῇ ὁ Δικτάτωρ! Νὰ χαθῇ ὁ τύραννος!" Πολλοὶ τῶν ἀντιπροσώπων ἐχύθησαν ἐπάνω του μὲ τὰ ξίφη, καὶ μόνον μὲ τὴν δύναμιν τῶν εἰσδραμόντων στρατιωτῶν, καθὼς τοὐλάχιστον ἐβεβαίωσεν ὁ αὐτὸς ὕστερα, σώζεται ἡ ζωή του *). Τὸν λαμβάνουν ὁλόγυρα τῶν ὅπλων των καὶ τὸν ἐκφέρουν ἀπὸ τὴν σάλαν. Ἐκβῆκεν ἀπὸ τὰς δυνάμεις του, καὶ ἐνόμισε χαμένον τὸ παιγνίδιον, ἀλλ' ἡ σύγκαιρος συνάντησις τοῦ Αἰγυπτιακοῦ συστρατιώτου του Μουρὰτ τὸν φέρει πάλιν εἰς τὰς φρένας του. Ἐνθαῤῥυνθεὶς ἀπ' αὐτὸν, σχηματίζει εἰς κύκλον τοὺς στρατιώτας καὶ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτούς: „Ἠθέλησα νὰ τοὺς δείξω πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῇ ἡ δημοκρατία, καὶ αὐτοὶ μὲ ἀπεκρίθησαν μὲ τὰ ξίφη! Ἄλλο δὲν δύνανται νὰ εὔχωνται οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς; ἄλλο δὲν δύναται νὰ εὔχεται ἡ Ἀγγλία. Στρατιῶται! ἐμπορῶ νὰ ἐλπίσω εἰς ἐσᾶς;" Ἀφοῦ ὁμοφώνως καὶ μὲ ἐπαίνους ἀπεκρίθησαν, Ναὶ, ἔστειλεν ἕνα ἑκατόνταρχον μὲ δέκα στρατιώτας εἰς τὴν σάλαν διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Πρόεδρον. Οὗτος δὲ καταχλυδωνιζόμενος ἀπὸ φο-

*) Ἡ Δέσποινα Σταήλη, ἥτις δὲν δύναται νὰ συγχωρήσῃ τὸν Βονάπαρτην, ὅτι ἤθελεν αὐτὸς τὸ κλέος ὅλον, καὶ ἔκαμεν ἀνώνυμον ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, κάμνει ἀμφίβολα τὰ ξίφη. Ὁ συντοπίτης Ἀρένας τὸν ἔψαυσε μόνον εἰς τὸ περιτραχήλιον τοῦ ἐνδύματος. Καὶ εἰς τὴν βουλὴν δὲ τῶν Πατρικίων, ὅταν ἐζητήθη, ἂν ὁ Θωμᾶς, ὅς τις ἔσωσε τὸν Βοναπάρτην, πρέπει νὰ λάβῃ τὸν μισθόν; μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν Βουρβωνίων ἀνῃρέθη δημοσίως, ὅτι ἐσύρθη ποτὲ ξίφος κατὰ τοῦ Βοναπάρτου.

βερισμοὺς καὶ προβλήματα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ῥίπτει τὸν πτεροφόρον πῖλον καὶ τὴν χλαμύδα του, ἀναβαίνει εἰς τὸ βῆμα διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κατ' αὐτοῦ γραφόμενον ψήφισμα τοῦ θανάτου, ὁπόταν ἐμβάντες οἱ στρατιῶται εἰς τὸ μέσον τῆς συνελεύσεως — ἐπρόσμενεν αὔτη πρεσβείαν τοῦ στρατοῦ μὲ βεβαιώσεις τῆς ὑπακοῆς του — τὸν ἁρπάζουσιν ἐκεῖθεν. Ἔξω τοῦ οἴκου καβαλικεύει ἵππον καὶ κράζει μὲ βροντώδη φωνήν: Στρατηγὲ, καὶ στρατιῶται! ὁ Πρόεδρος τοῦ νομοδοτικοῦ σώματος σᾶς φανερόνει, ὅτι ἀποστάται κατέφθειραν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συμβουλίου μὲ τὰς μαχαίρας· σᾶς προστάζει νὰ τοὺς βάλετε εἰς εὐταξίαν μὲ τὰ ὅπλα. Ἡ βουλὴ τῶν Πεντακοσίων διελύθη: „Πρόεδρε, ἀποκρίνεται ὁ Βοναπάρτης. Ἡ προσταγή σου πρέπει νὰ γείνῃ," καὶ εὐθὺς προστάζει τὸν Μουρὰτ νὰ περικυκλώσῃ μὲ στρατιώτας τὴν σάλαν. Εὐθὺς ὑπακούει οὗτος. Εἰς τὴν θύραν τῆς σάλας φωνάζει πρὸς τοὺς νομοδότας νὰ σκορπισθῶσι παραυτα, καὶ ἐπειδὴ οὗτοι τοῦ ἀπεκρίθησαν μὲ κατάρας, ἐμβιβάζει τοὺς στρατιώτας μὲ τὰ βαϊονέτα. Τώρα τελευταῖον καταστρέφεται ἡ μακρὰ κωμῳδία τῆς ὑπάτου τοῦ λαοῦ ἐπιτροπίας. Οἱ ἀντιπρόσωποι πηδῶσιν ἀπὸ τὰ παράθυρα, καὶ πολλοὶ ἀναπνέουσιν εἰς τοὺς Παρισίους. Ἡ νικηφόρος φατρία συνάζεται πάλιν τὸ ἑσπέρας προεδρεύοντος τοῦ Λουκιανοῦ, γράφει εὐχαριστήριον πρὸς τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς στρατιώτας, καθαιρεῖ ἑξήκοντα δύω συνάρχοντάς της, καὶ κηρύττει καταργημένην τὴν πολιτικὴν σύνταξιν, ἀναβάλλει τὰς δύω βουλὰς ἕως τῆς 20 Φεβρ., ὁπότε μέλλει νὰ προτεθῇ νέα, καὶ πρὸς τὸ παρὸν παραδίδει τὴν ἐκτελεστικὴν δύναμιν εἰς τρεῖς Ὑπάτους, Σεΐϊον, Ῥογῆρον Δοῦκον καὶ Βοναπάρτην. Ἡ βουλὴ τῶν γερόντων κυρόνει τὰ ψηφίσματα ταῦτα. Μετὰ τὸ μεσονύκτιον παρουσιάζονται οἱ τρεῖς Ὕπατοι, καὶ ὁρκίζονται ἀπαράβατον πίστιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν μίαν καὶ ἀδιαίρετον δημοκρατίαν, εἰς τὴν ἐλευθερίαν,

ἰσότητα καὶ εἰς τὸ ἀντιπροσωπικὸν σύστημα. Ὁ Λουκιανὸς τοὺς ἀπολύει μὲ τὰ λόγια: „Ὁ μέγας λαὸς τῆς γῆς ἐμπιστεύεται εἰς ἐσᾶς τὴν τύχην του, τὴν τύχην τριάκοντα μιλιονίων ἀνθρώπων, τὴν διατήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης. Μετὰ τρεῖς μῆνας προσμένει τὸ κοινὸν νὰ ἴδῃ ὅτι ἐπληρώσατε τὰς εὐχάς του."

Καὶ τῷόντι ἡ νέα δυναστεία ἔδειξε χαρακτῆρα, ὅς τις ἔδιδε καλητέρας ἐλπίδας παρὰ ὅλους ὅσοι ἐτάραξαν ἀρχήτερα τὸ πηδάλιον τῆς Γαλλίας. Τώρα πρῶτον μετὰ δέκα ἔτη δὲν ἐσημάνθη ἡ νίκη τῆς μιᾶς καὶ ἡ ἧττα τῆς ἑτέρας φατρίας μὲ αἱματοχυσίαν· αἱ ἀπὸ τῆς 30 Πραιριάλου τυραννικαὶ μέθοδοι ἔπαυσαν, καὶ ἐκαταργήθη ὁ νόμος ὁ περὶ τῶν ὁμήρων καὶ τῶν ἠναγκασμένων δανείων, ἐκλείσθη τὸ κατάστιχον τῶν μεταναστῶν, καὶ ἐπροστάχθη ἔντιμος ἐνταφιασμὸς διὰ τὸν ἐν Βαλεντίᾳ ἀποθανόντα Πάπαν Πῖον Ϛ', καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ Συμβατηρίου Δουβοᾶς, Κραγκὲς, Ῥοβέρτος Λίνδετος καὶ Κυϊνέττιος παρεχώρησαν τὰς λειτουργίας εἰς ἄνδρας, ὁποῖοι ἦσαν ὁ Βερθιέρος, Λαπλάκιος καὶ Γαυδῖνος. Οἱ ἔμποροι τῶν Παρισίων ἐπρόσφεραν δώδεκα μιλιόνια λιτρῶν, ἡ πώλησις τῶν κτημάτων τοῦ Ἀραυσικοῦ ἔδωκε τὸ διπλοῦν, καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα μιλιόνια ὁμολογιῶν ἐπωλήθησαν δι' ἀγορὰν προσόδων. Ὅλα ἐσήμαιναν πίστιν εἰς τὸν δυνάστην, καὶ ὁ Σεϊέος ἐκατάλαβεν, ὅτι ὁ Βοναπάρτης εἶναι μόνος κύριος.

Εὐθὺς εἰς τὴν πρώτην συνεδρίασιν τῶν Ὑπάτων ἔγεινε λογομαχία περὶ τῆς προεδρίας, τὴν ὁποίαν ὁ Ῥογῆρος Δοῦκος, πρὸς θαυμασμὸν τοῦ προστάτου του Σεϊέου, ἔκρινε πρὸς χάριν τοῦ Βοναπάρτου. Ὁ Δοῦκος εἶχε νοῦν νὰ καταλάβῃ, ὅτι ὁ βραχίων τοῦ Βοναπάρτου ἔφερε τὴν μεταβολὴν ταύτην. Τὸ ἐκατάλαβε πάραυτα καὶ ὁ Σεϊέος. Διὰ τοῦτο ἐπεριωρίσθη εἰς ἐργασίαν τοῦ νέου πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ κατασκευασθῇ ἀπὸ δύω ἐπιτροπίας τῶν νομοδοτι-

τικῶν σωμάτων ὑπὸ τὴν ἐφορίαν τῶν Ὑπάτων. Τὸν περιήστραπτεν ἀκόμη πάντοτε τὸ σέλας τῆς γνησιωτάτης πολιτικῆς καὶ νομοδοτικῆς σοφίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσειν κατ' ἀρχὰς τῆς μεταβολῆς μὲ συγγραμμάτια καὶ μὲ λόγους, καὶ τὴν ὁποίαν εἶχε διατηρήσειν ἔπειτα μὲ τὴν σιωπήν του. Ἀληθινὴ αἰτία ταύτης τῆς εἰς πολλοὺς αἰνιγματώδους φανείσης σιωπῆς ἦτο ἡ φυσική του δειλία, ἥτις τὸν ἀπέτρεπεν ἀπὰ ἐπικινδύνους ἀγῶνας· ἀλλὰ τὸ λόγιον τοῦ Μιραβῶ, ὅτι τοιαύτη σιωπὴ εἶναι δημόσιος δυστυχία, ἐπροξένησεν εἰς τὸν Μεταφυσικὸν τῆς δημοκρατίας περισσότερον ὄνομα παρ' ὅσον ἠδύνατο ὅλη ἡ εὐγλωττία του. Εἰς τὴν ἀκατονόμαστον δυστυχίαν, ἥτις ἐξηπλώθη ἀπὸ τὸν δημοκρατισμὸν εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν, ἐπίστευαν ὅλοι οἱ καλοὶ, ἀλλὰ περιωρισμένοι νόες, ὅτι ὁ Σεΐος ἐξεύρει πανάκειαν τινὰ, ἥτις δύναται νὰ ἰατρεύσῃ ὅλα τὰ κακὰ, καὶ νὰ φέρῃ ὅλα τὰ καλὰ, εὐθὺς ἀφοῦ γείνῃ μέτοχος τοῦ πολιτεύματος. Καὶ αὐτὸς δὲ μὲ ταύτην τὴν σημασίαν εἶπεν, ὅτι ἡ μεταπολίτευσις εἶναι ἀγαθὸν πρᾶγμα, ἀλλὰ, κρῖμα, ὅτι πίπτει εἰς χεῖρας κακῶν ἀνθρώπων *). Τώρα δὲ, ὅταν οἱ κακοὶ ἀπεμακρύνθησαν, ἦλθε τέλος εἰς φῶς τὸ μυστήριον τῆς τελειοτάτης πολιτείας. Βάσις αὐτῆς ἦτο καὶ ἔμενε βέβαια ἡ διδασκαλία τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας, τὴν ὁποίαν ἐπρέσβευσεν ὁ Σεΐος ἀπολύτως εἰς τὰ πρῶτα πολιτικά του συγγράμματα **), καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν φυσικὰ δὲν ἠδύναπο νὰ ἀπολυθῇ ἕνας ἰδανικὸς ἁπλοῦς φιλόσοφος. Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ ἀνὴρ ἦτο φρονιμώτερος πολλῶν ὁμοίων του, καὶ μὲ τὴν ἐνέργειαν ἀγανακτήσεως, τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσεν εἰς νοήμονας ἡ θέα τῆς ἀγρίας ἐλευθερίας, ἔκτι-

*) Οὕτω, κατὰ τὸ 1796 ἔτος, κατὰ τὸν ἀρχιπρεσβύτερον Μεΐερον. „Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις“ ἐδιηγεῖτο οὗτος εἰς τὰ Τεμάχιά του ἐκ Παρισίων, Μέρ. Α', σελ. 266. „μ' ἔλεγεν ὁ Σεΐος, ἦτο ἐξαίρετον πρᾶγμα, ἀλλ' ἀνεμίχθησαν εἰς αὐτὴν κακοὶ ἄνθρωποι.“ Ὅλον τὸ τμῆμα χαρακτηρίζει δυσαρεστημένον τὸν σοφιστήν.

**) Ἐξαιρέτως εἰς τὰ δύω συγγράμματα: Essai sur les privileges, καί: Qu' est-ce que le tiers-état?

το ἐπὶ τῶν σοφιστικῶν θεμελίων του πολιτικὸν οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι ἐπροξένει εἰς τὴν δημοκρατίαν τὰ κέρδη τῆς μοναρχίας, εὐταξίαν, ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν, καὶ περιώριζε τὰς ἀγρίας καὶ κακούργους δυνάμεις. Ἐκ ταύτης τῆς τελειοτάτης δημοκρατίας, μαθηματικῶς κομμένης, ἐξωρίσθη ἡ εὐκινησία, ἥτις προξενεῖ θέλγητρον εἰς τὰς δημοκρατικὰς πολιτείας. Ἡ ταραχώδης ἐκλογὴ ἔλειπε καὶ ἀντὶ τῆς γενικῆς ἰσότητος εἰσήγετο τριπλῆ τις ἐπισημότης, τῶν κοινῶν, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἔθνους. Πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν οἱ ψηφηφόροι πολῖται ἔδιδαν πρῶτον καταγραφὴν τῶν κοινῶν ἐπισήμων, ἐκ ταύτης δὲ μίαν τῶν ἐπισήμων τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἐκ τῆς τρίτης ταύτης μίαν τῶν ἐθνικῶν ἐπισήμων, καὶ οἱ ἄρχοντες ὅλοι νὰ λαμβάνωνται ἀπὸ τὴν τριπλῆν ταύτην καταγραφήν *). Ἐκ τῶν ἐπισήμων τοῦ ἔθνους ἀνηγορεύοντο ἀπὸ τὴν Γερουσίαν δύω νομοδοτικὰ συστήματα, οἱ νόμοι ὅμως ἐπροβάλλοντο ἀπὸ πολιτικὸν βουλευτήριον ἀναγορευόμενον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἡ Γερουσία, συγκειμένη ἐξ ὀγδοήκοντα ἐφ' ὅρου ζωῆς, ὠνόμαζε παρεκτὸς τῶν νομοδοτῶν καὶ ὅλους τοὺς μεγάλους ἐκτελεστὰς, ἐξήγει ὅλα τὰ ἀμφίβολα τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐξίσαζεν ὅλας τὰς εἰς τοὺς τροχοὺς τῆς μηχανῆς γεννωμένας ἀνωμαλίας. Τὸ δὲ κυριώτερον μέρος τῆς μηχανῆς ἦτο θεμελίωσις ὁδηγούσης καὶ κινούσης κυβερνήσεως, ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καθὼς τὴν ὠνόμαζαν μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ νεωτερισμοῦ, δικαίας καὶ νομίμου ἀρχῆς προστατευούσης τὴν ἀσφάλειαν, ἐλευθερίαν καὶ περιουσίαν τῶν πολιτῶν, καθὼς ἔπρεπεν εὐλόγως νὰ ὀνομάζεται· Ὁ νεωτερισμὸς εἶχε βάλειν εἰς τόπον ταύτης τὴν σιδηρᾶν ῥάβδον τῆς δυναστείας, ὁποία εἶναι ἡ ταπεινόνουσα ληστὰς καὶ φονεῖς. Τὸ Διευθυντήριον εἶχεν ὁδοποιήσειν τὴν μετάβασιν εἰς

*) Τὸ κέρδος τῆς ἀποβολῆς τῆς εὐγενείας ἀνήχθη τελευταῖον εἰς μεταβολήν τινα τῶν συλλαβῶν. Ἀντὶ τῶν Nobles ἔλαβαν τοὺς Notables, καὶ ἀντὶ τῆς Noblesse τὴν Notabilité.

τὴν στοιχειώδη κοινωνικὴν ὕπαρξιν, καὶ τώρα εὑρέθη ὁ χαλινὸς τοῦ κυβερνήματος εἰς χεῖρας ἀνδρὸς, ὅςτις εἶχε θέλησιν καὶ δύναμιν νὰ τελειοποιήσῃ ταύτην τὴν μετάβασιν, καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν Γαλλίαν τοὐλάχιστον εἰς ἐκεῖνον τὸν βαθμὸν τῆς πολιτικῆς τάξεως, εἰς τὸν ὁποῖον ἔστεκε πρὸ ἕνδεκα ἑκατονταετηρίδων. Ὑπερέβη τώρα τὸν νέον Πιπῖνον ὁ Σεϊὸς εἰς τὴν τεχνικὴν κυβέρνησιν. Μέγας Ἐκλογεὺς, ἐκλεγμένος ἀπὸ τὴν Γερουσίαν, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐθνικὸς ἀξιοφόρος ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἤγουν νὰ κατοικῇ τὰς Βερσαλίας μὲ ἓξ μιλιόνια εἰσοδημάτων καὶ μὲ τρισχιλίους φρουροὺς, διὰ νὰ δέχεται τοὺς ξένους πρέσβεις, νὰ συνιστᾷ τοὺς Γαλλικοὺς εἰς τὰς ξένας αὐλὰς, καὶ νὰ ὑπογράφῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς κυβερνήσεως, εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων. Ἡ ἀληθινή του ὅμως δύναμις νὰ περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἀναγορεύῃ δύω ὑπάτους, τὸν μὲν πολέμου, τὸν δὲ εἰρήνης, καὶ ἀνάγκης οὔσης νὰ τοὺς καθαιρῇ· ἀλλ' ἡ Γερουσία νὰ ἔχῃ τὸ δίκαιον νὰ κρίνῃ τὸν Ἐκλογέα καὶ νὰ τὸν συνάπτῃ, ἤγουν νὰ τὸν λαμβάνῃ εἰς τὴν ὁμήγυρίν της, καὶ νὰ διορίζῃ ἄλλον εἰς τόπον τούτου. Πιθανῶς ὁ Σεϊὸς, ὅς τις δὲν ἦτο ἐλεύθερος πλεονεξίας, ἐνόμιζεν ὅτι τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἀξίωμα ἡτοίμαζε διὰ τὸν ἑαυτόν του*)· ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης ἐξέσχισε τὸ τεχνικὸν τοῦτο ὕφασμα μὲ ὀλίγον κόπον: „Ἀνοησίαι μεταφυσικαὶ εἶναι αὗται, ἐφώναξεν. Εἰμὲν ὁ Ἐκλογεύς σας μένῃ ἐντὸς τῆς προγεγραμμένης εἰς αὐτὸν ὁριστικῆς γραμμῆς, θέλει εἶσθαι νεκρὰ σκιὰ ἀδρανοῦς βασιλέως· εἰδὲ τὴν ὑπερβῇ, μεταχειρίζεται τὴν αὐτογνωμοσύνην. Ἐὰν Π. χ. ἤμην ἐγὼ ὁ Ἐκλογεὺς, ἤθελα λέγειν εἰς τοὺς δύω ὑπάτους: Ἐὰν κάμετέ τι χωρὶς τὴν γνώμην μου, σᾶς καθαιρῶ. Τὸ ἀντί-

*) Εὐθὺς εἰς τὸ πρῶτον Ὑπατικὸν συνέδριον ἐπρόφερε ποσότητα 800,000 φράγκων, τὰ ὁποῖα ἐβάσταζαν οἱ Διευθυνταί, ἂν τύχῃ νὰ παραιτηθῶσι, καὶ τὴν ἐπρόβαλε μὲ ἀνάρμοστον χαρὰν ὡς κληρονομήματα τῶν τριῶν διαδόχων των νὰ τὴν μοιρασθῶσι. Memorial de Las Cases, Tom. IV. p. 399.

δοτον, ὅτι ἡ Γερουσία μὲ συνάπτει, εἶναι χειρότερον παρὰ τὸ κακὸν, ἐπειδὴ εἰς τοιαύτην πολιτείαν κἀνεὶς δὲν ἔχει ἐγγύησιν (ἤγουν ἐγὼ δὲν ἀφίνω τὴν Γερουσίαν νὰ μὲ συνάψῃ). Καὶ ποία θέλει εἶσθαι ἡ θέσις τῶν δύω τούτων πρώτων λειτουργῶν; Τὸν ἕνα θέλουν περικυκλόνειν κριταὶ καὶ πολιτικοὶ μὲ μακρὰς στολὰς, τὸν ἄλλον ξιφηφόροι καὶ χρυσοένδυτοι στρατιῶται· ὁ ἕνας θέλει ζητεῖν ἀργύριον καὶ νεοσυλλέκτους, ὁ ἄλλος θέλει τοῦ τοὺς ἀρνεῖσθαι. Τοιαύτη κυβέρνησις εἶναι τερατῶδες μόρφωμα, ἀνόητον καὶ ἀνυπόστατον σύμπλεγμα ἐξ ἑτεροειδῶν ὑλῶν, σκιὰ, ἥτις πρέπει νὰ ἐμβῇ εἰς τόπον ζωῆς. Πῶς ἠδυνήθης νὰ φαντασθῇς, κύριε Σεϊὲ, ὅτι ἀνὴρ τίμιος καὶ προκομμένος καταδέχεται νὰ κυλίεται ὡς χοῖρος εἰς τὴν τροφὴν τινῶν μιλιονίων λιτρῶν;“ *) Ὁ Σεϊὸς ἔμεινεν ἐκστατικὸς, καὶ δὲν εἶχε τί νὰ ἀποκριθῇ. Ἀλλ᾽ οὐδὲ δεινότερος ῥήτωρ εἶχέ τι, ἐπειδὴ τοῦ Βοναπάρτου ἡ ἀντιλογία ἐθεμελιόνετο ὄχι εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν ὀρθὴν περὶ πολιτείας κρίσιν. Ἀλλ᾽ ἐνῷ τὰ ἐπίλοιπα μέρη τῆς ἐπιτροπίας ἐδέχθησαν ἀπολύτως τὴν γνώμην του, ἐδέχθησαν περισσότερον τὸ πρᾶγμα, ὅτι ἡ δημοκρατία τὸν ἀπέκτησε μόναρχον, παρὰ τὴν θεωρίαν, ὅτι τὸν ἐχρειάζετο. Ὁ στρατηγὸς λοιπὸν ἐστάθη ἔξαρχος τῆς πολιτείας (κατὰ τὸ παρὸν διὰ δέκα ἔτη) ὡς πρῶτος Ὕπατος μὲ ὅλα τὰ δίκαια ἀληθινοῦ μονάρχου. Τὸ πολίτευμα τοῦ 1791 ἔτους εἶχε βασιλέα χωρὶς κἀμμίαν δύναμιν, φορτωμένον μὲ τὸν τίτλον καὶ μὲ τὸ εἰσόδημα. Τὸ πολίτευμα τοῦ 1795 ἔτους εἶχεν ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπίαν, ὀνομαζομένην Διευθυντήριον, πολεμοῦν ἀδιακόπως μὲ τὰς δύω βουλὰς διὰ νὰ φυλάττῃ τὴν ἀξίαν του· τώρα δὲ ἔλαβεν ἡ Γαλλία ἕνα ἄρχοντα, ὅς τις εἶχεν ἀπαράβατον τὸ πρῶτον ἀπαιτούμενον τῆς ἀρχῆς, αὐτεξουσιότητα· ὅς τις ὠνόμαζε λει-

*) Memorial de las Cases, Tom. IV. Εἰς τὰ ὑπομνήματα τοῦ Γουργαύδου μετριάζεται ὁ τελευταῖος λόγος, διὰ τοῦ ὁποίου βεβαιόνει ὁ Βοναπάρτης, ὅτι ἀπησβόλωσε τὸν φιλόσοφον.

τουργούς, βουλευτάς, στρατηγούς, πρεσβευτάς, δικαστάς, ἄρχοντας· εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέκειτο ἡ διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς δύναμις καὶ αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ φρουρά· ὅστις διεύθυνε τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν καὶ τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις· ὅς τις ἔκαμνε συνθήκας καὶ συμμαχίας, καὶ δὲν περιωρίζετο εἰς ἄλλα ὅρια, εἰμὴ ἐπρόβαλε τοὺς νέους νόμους καὶ τὰς πολιτικὰς συνθήκας καὶ τὴν ἐτήσιον κατάστασιν εἰς τὸ νομοδοτικὸν σύστημα διὰ νὰ τὰ ἀνακρίνῃ. Τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἦτο πλέον παντοτεινόν. Ἡ νομοθεσία καὶ ἡ δικολογία ἐσυνήρχοντο μόνον εἰς ῥητοὺς καιροὺς διὰ νὰ κρίνουν ὅσα τὰς ἐπρόβαλλεν ὁ Ὕπατος διὰ τοῦ βουλευτηρίου του. Τὰ πολύφωνα καὶ πολυτάραχα ταῦτα συνέδρια, τὰ ὁποῖα δέκα ἐνιαυτοὺς ἐξήσκουν τὸ ῥητορικὸν πνεῦμα, περιωρίσθησαν τώρα εἰς τὸ Ναὶ καὶ Ὄχι τῶν ψηφηφόρων κριτῶν. Βέβαια ἐβαστάχθη εἰς τὴν δικολογίαν θέατρον τῆς ῥητορικῆς τέχνης· βέβαια ἐσυγχωρεῖτο νὰ θεωρῶνται εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ἀνακρίνωνται οἱ νόμοι, νὰ προβάλλεται βελτίωσις τῶν καταχρήσεων, νὰ μακρύνωνται αἱ συνεδριάσεις της, ὅσον θέλουν, καὶ τελευταῖον αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ὑπάτου νὰ κατηγορῶνται, ἂν εἶναι ἀντίνομοι, ἔμπροσθεν τῆς Γερουσίας· ἡ δὲ Γερουσία, ἂν εὕρισκε δικαίους λόγους, νὰ τὰς ἀκυρόνῃ· ἀλλὰ τὸ λείψανον τοῦτο τῆς δημοκρατίας ἐβαστάχθη μόνον διὰ τὴν πολιτικὴν δεισιδαιμονίαν· καὶ πᾶς φρόνιμος ἤξευρεν, ὅτι δὲν ἐσήμαινε τίποτε *). Ἡ Γερουσία συνέκειτο ἀπ' ἀνθρώπους, οἵτινες εὐτυχίζοντο ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Ὑπάτου· καὶ παρεκτὸς τούτου, τί ἠδύναντο νὰ πράξουν πολῖται πρὸς ἄνδρα, ὅς τις τοὺς ἀπέσπασε τὴν ἐξουσίαν διὰ τῶν ὅπλων; Καὶ κατὰ τοῦτο δὲ ἐτιμήθη ἐκείνη ἡ δεισιδαιμονία, ἐπειδὴ εἰς τὸν πρῶτον Ὕπατον ἐδόθησαν καὶ δύω συνύπα-

*) Ἐφεξῆς ἡ Γερουσία ἀνεπληρόνετο ἐξ ἑαυτῆς. Ἀλλὰ περὶ τῆς πρώτης καθιδρύσεώς της δὲν ἔλεγε τὸ σύνταγμα, εἰμή: Il sera nommé d'abord soixante membres.

τοι, τρόπον τινὰ διὰ νὰ ἐλαττώσουν τὴν λαμπρότητα τῆς μοναρχίας εἰς τὰ συνειθισμένα ὀμμάτια, χωρὶς νὰ ἀσθενίσουν τὴν ταύτης δύναμιν. Οἱ παρύπατοι οὗτοι δὲν ἦσαν ἴσοι μὲ τὸν ἄρχοντα οὐδὲ κατὰ τὸν βαθμὸν, δὲν λέγω κατὰ τὴν δύναμιν· δὲν εἶχαν εἰμὴ φωνὴν συμβουλευτικὴν, ἐὰν ἤθελε νὰ τοὺς ἐρωτήσῃ, καὶ τὸ κύριον ἔργον των ἦτο νὰ ὑπογράφωσι πρακτικὰ τῆς κυβερνήσεως, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ κάμῃ καὶ ὁ λειτουργὸς, ἢ ἄλλος πολιτικὸς βουλευτής. Ὁ Βοναπάρτης ἔβαλεν εἰς ταύτας τὰς τιμὰς τὸν Καμπακερὲν, πρῴην μέλος τοῦ Συμβατηρίου, καὶ τὸν Λεβρύνον, ἕνα ἐκ τῆς βουλῆς τῶν γερόντων· διότι ὁ Σεΐϊος ἐπροτίμησε νὰ γείνῃ Πρόεδρος τῆς Γερουσίας. Εἰς τὸν πολιτικὸν τοῦτον φιλόσοφον πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ἀρχητέρων καὶ ὑστέρων ὑπουργιῶν του ἐχαρίσθη τὸ ἐθνικὸν ὑποστατικὸν Κρόσνη· μετὰ ταῦτα ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ Κόμητος ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Ναπολέοντα πρὸς παράξενον ἀντίφασιν τῶν ὅσα εἶχεν ὁμιλήσειν εἰς τὸ κατὰ τῆς εὐγενείας καὶ τιτλοφορίας σύγγραμμά του.

Τὴν 25 Δεκεμ. 1799, καὶ ἐπομένως ἀρχήτερα παρ' ὅσον ἐδιώριζε τὸ ψήφισμα τῆς 10 Νοεμβρ., ἐδημοσιεύθη τὸ πολίτευμα, καὶ ἐβάλθη εἰς ἐνέργειαν. Ὁ Βοναπάρτης τὴν ἔκρινε μέσην βαθμίδα πρὸς τὴν μοναρχίαν, τὴν, ὁποίαν ὄχι ἀδίκως ἐνόμιζε μόνην προσφυᾶ εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, τῆς ὁποίας ὅμως τὸν θρόνον δὲν ἤθελε νὰ ἀναστήσῃ διὰ τὴν παλαιὰν βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὴν Κορσικανὴν συγγένειάν του. Πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν, ὡς πρὸς πολικὸν ἀστέρα βλέπων, ἔγεινεν ἐν συγκρίσει τῶν προκατόχων του εὐεργέτης τῆς Γαλλίας. Ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃ τις περὶ τῆς προσωπικῆς φιλοδοξίας τοῦ Βοναπάρτου καὶ τοῦ ἠθικοπολιτικοῦ χαρακτῆρος του, εἶναι βέβαιον, ὅτι αὐτὸς κατ' ὀλίγον τὴν ἐπανέστρεψεν εἰς τὰς θεμελιώδεις ἰδέας καὶ ἀρχὰς τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, κατὰ τῆς ὁποίας ἔκαμε τόσον μανιώδη πόλεμον, διὰ νὰ τὴν κυρώ-

ση ἐπὶ τέλους μὲ τὸ μέσον ἑνὸς τῶν υἱῶν καὶ κληρονόμων της. Καὶ αὐτὸς ὁ ἅρπαξ ξένου θρόνου δὲν ὑπέφερε νὰ πανηγυρίζεται πλέον ἡ ἐνιαύσιος ἡμέρα τῆς θανατώσεως τοῦ βασιλέως, οὐδὲ τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον τῆς ζωῆς νὰ καταπατῆται μὲ τοὺς πόδας διὰ τοῦ διωγμοῦ τῶν ἱερέων καὶ τῆς καταφρονήσεως τῆς ἐκκλησίας. Ἡ αἰσχρὰ λοιπὸν ἐκείνη ἑορτὴ ἔπαυσε μαζὴ μὲ τὸ Διευθυντήριον· ὅλοι οἱ φυλακωμένοι καὶ ἐξόριστοι ἱερεῖς, ὅσοι ἤθελαν νὰ κάμουν τὸν ὅρκον εἰς τὴν παροῦσαν κυβέρνησιν, ἔλαβαν ἐλευθερίαν καὶ σιτηρέσιον· ἡ Χριστιανικὴ λατρεία ἀπελύθη ἀπὸ τὰ δεσμά, τὰ ὁποῖα τῆς εἶχε περιβάλειν ἡ ἐπανάστασις, καὶ μετὰ ταῦτο τὸ Συμβατήριον, ἐὰν καὶ τὰ κατήργησε πρὸς καιρὸν, τὰ ἐπανέδησε πρὸς χάριν τῆς μισοχρίστου φατρίας· ὁ ἀναγκαστικὸς νόμος πρὸς ἑόρτασιν τῶν δεκάδων ἐκαταργήθη, καὶ τὰ λείψανα τῆς λογικῆς θρησκείας ἀπεῤῥίφθησαν μὲ καταφρόνησιν. Ἐνῷ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἀγγλίαν ἐπίστευαν ἀκόμη ὅτι ἡ ἀνυπόφορος τυραννία τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἔφερε τὴν ἐπανάστασιν, εἰς ἡμιαυθεντικὸν σύγγραμμα*) τῆς Γαλλίας παρενεσπάρη τώρα κατὰ πρῶτον ὁ λόγος, ὅτι ἡ μοναρχικὴ κυβέρνησις τοῦ 1789 ἔτους ὑπῆρχεν ἥμερος, μετρία καὶ ἀξιόπιστος· καὶ ἀφοῦ οἱ ἐχθροὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐθριάμβευσαν μὲ τοὺς ὀνείρους των, ἀνέγνωσαν εἰς συγγράμματα τῶν πάλαι ποτὲ ὁμοφρόνων των Γάλλων, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἔμφυτος, τὴν ὁποίαν δὲν δύναταί τις νὰ πολεμήσῃ χωρὶς νὰ περιπέσῃ εἰς ἀλογίαν καὶ ἀπανθρωπίαν, ὅτι ἡ θέλησις τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ νὰ ἔχῃ τὴν θρησκείαν του εἶναι ἀναντίῤῥητος ἀλήθεια, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἅπαντος ἀναγκαῖον εἶναι νὰ εἰσαχθῇ πάλιν ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία**).

Τὸ μέγιστον μέρος τῶν Γάλλων, καταβασανισθέν-

*) Le dix-huit Brumaire, ou tableau des évenemens qui ont amené cette journée. Paris, VIII.

**) Lacretelle l'ainé, le dix-huit Brumaire.

τες ἀπὸ δεκαετῆ κακὰ, εὐχαριστήθησαν εἰς κυβέρνησιν, ἥτις τοὺς ἔδωκεν ἡσυχίαν, ἀσφάλειαν καὶ τάξιν. Οἱ Ἰακωβῖνοι τὴν ἐνηγκαλίσθησαν, ἐπειδὴ τοὺς ὑπέσχετο ἀξίας καὶ πλούτη· διότι φθόνος καὶ ζηλοτυπία πρὸς ἀλλήλους ὑπῆρχε πάντοτε τὸ ἐλατήριον ταύτης τῆς φατρίας. Καὶ ὁ Μαρὰτ αὐτὸς ἐπεθύμει βασιλέα ἱκανὸν νὰ ἀναπαύσῃ τὰς ἐπιθυμίας τῶν φιλοδήμων· καὶ τοῦ Βοναπάρτου ἡ αὐτογνωμία εὗρηκεν αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἀγριωτάτους ἐπαναστάτας βοηθοὺς τῶν σκοπῶν του. Ἀλλ' ὁ ἔμπειρος τεχνίτης ἔκλεγεν ἐξ αὐτῶν ὅσους μόνον ἔκρινεν ἀναγκαίους· οὐδ' αὐτὸς ὁ Σεϊὸς τοῦ ἐφάνη ἄξιος νὰ συνυπατεύῃ*). Ὄχι ὀλιγώτερον ἤξευρεν ὁ Βοναπάρτης νὰ κάμῃ χρησίμους ἢ ἀβλαβεῖς τοὺς βασιλόφρονας. Ἐκρήμνισε μὲν ἐξ ἅπαντος τὰς πρώτας των ἐλπίδας πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ Βουρβωνικοῦ θρόνου· καὶ ἀπέβαλε τὰ προβλήματα τῶν βασιλικῶν διακτόρων Ὕδου Νεϋβίλλου καὶ Δαντιγνέ: „Μόνον ἐπάνω πεντακοσίων χιλιάδων νεκρῶν ἐμποροῦν νὰ ἐπιστρέψουν οἱ Βουρβώνιοι εἰς τὴν Γαλλίαν.“ Ἐπειδὴ ὅμως ἐκήρυξεν, ὅτι λησμονεῖ τὰ παρελθόντα καὶ ὅτι δέχεται τοὺς ὑποτασσομένους εἰς τὸ θέλημα τοῦ ἔθνους, ἤγουν γνωρίζοντας τὴν ὑπατείαν του, πολλοὶ ἔνδοξοι παρῃτησαν πλέον τὰς παλαιὰς ἐλπίδας, προσηλώθησαν εἰς τὴν νέαν τάξιν, καὶ ἐλάμβαναν μεγαλητέρας ἀγαθῶν μελλόντων προσδοκίας, ὅσον περισσότερον ἐπλησίαζεν ὁ Βοναπάρτης εἰς τὴν μοναρχίαν. Ἐπληροφορήθη ὅτι χωρὶς ἀριστοκρατίαν δὲν θεμελιόνεται κάμμία πολιτεία, καὶ ὅτι τὰ δοκίμια τῶν δημοκρατικῶν νὰ ἁρμενίζωσι μὲ ἕνα ἄνεμον ὁμοιάζουν τὸ ἀνεπίλυτον πρόβλημα τοῦ κυβερνᾷν τὸ ἐναέριον πλοῖον **). Ἀκόμη τὸν ἐμπόδιζεν ἡ ἐμπαθὴς τῆς μέσης κλάσεως προσήλωσις εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἰσότητος νὰ κάμῃ ἓν ἔτι βῆμα διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του.

*) „Ἡ δημόσιος γνώμη εἰς τὴν Εὐρώπην (μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν κλάσεων) ἦτο ἐναντίον τοῦ Σεϊοῦ. Τὸ ὄνομά του καὶ ἡ μνήμη του ἤθελαν καταισχύνειν εἰς τὰ ὀμμάτια πολλῶν τὰς πράξεις, ὅσων ἔγεινε μέτοχος“ Mémorial de S. Hel. Tom. IV. p. 404.

**) Mémoires, écrits par Gourgaud, Tom. I. p. 117.

Ἀδιδακτότεροι παρὰ τοὺς Ιακωβίνους καὶ τοὺς εὐγενεῖς ἦσαν οἱ τιμημένοι, ἀλλὰ περιωρισμένοι ἄνθρωποι, οἵτινες δὲν ἐκλονοῦντο ἀπὸ τὴν πίστιν των, ὅτι δὲν δύναται νὰ κατασταθῇ εὐτυχία εἰς δημοκρατικὸν σύστημα. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τούτων εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο ὀλιγώτερος παρὰ εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ ὁ Βοναπάρτης ἤξευρε νὰ ἀπομακρύνῃ ἐπιτηδείως τοὺς ὅσοι δὲν ἤρχοντο ἑκουσίως. Ἦσαν προσέτι ἀπαρηγόρητοι, τοὐλάχιστον κρυφίως, νόες τινὲς ζητοῦντες τὰ ὑψηλὰ ἢ μηχανοῤῥάφοι, οἵτινες ἔκριναν τὴν δημοκρατίαν στάδιον τῆς προκοπῆς των *).

Αἱ ἐξωτερικαὶ αὐλαὶ ἴδαν ὄχι χωρὶς εὐχαρίστησίν των τὴν ἐξουσίαν τῆς Γαλλίας μεταβᾶσαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν δικολόγων εἰς ἕνα στρατηγόν. Ἡ δὲ μέση κλᾶσις ἐπρόσμενε βεβαίως, ὅτι ὁ Βοναπάρτης θέλει ἐνεργήσειν τὴν ἐντελῆ νίκην τῆς δημοκρατίας κατὰ τῆς μοναρχίας. Ἐξαιρέτως ἠγάπησεν ὁ Βοναπάρτης τοὺς γραμματισμένους, γενόμενος μέλος τοῦ ἐθνικοῦ Καταστήματος, τὸ ὁποῖον περιεῖχε τώρα τὰς τρεῖς παλαιὰς Ἀκαδημίας τῆς Γαλλίας, ὑπεγράφετο πολὺν καιρὸν μὲ τὸν τίτλον τοῦτον, καὶ ὑπήγαινε συχνάκις εἰς τὰς συνελεύσεις του μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς ἑταιρείας ταύτης. Ὁ Βοναπάρτης ἤξευρε πόσον ἐβλάφθη ἡ βασιλικὴ αὐλὴ ἀπὸ τὴν πρὸς τοὺς γραμματισμένους ἀδιαφορίαν της, καὶ δὲν ἔχασε καιρὸν νὰ τοὺς ἐναγκαλισθῇ.

57. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1800 ἔτους.

Εὐθὺς μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ πολιτεύματος ἔστειλεν ὁ Βοναπάρτης ἰδιόχειρόν του ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐφανέρονεν ὅτι ἀνυψώθη εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ πρώτου ἄρχοντος τῆς

*) Οὕτως ἡ δέσποινα Σταήλη, ἥτις, κατὰ τὰ ὑπομνήματά της, ἔκλαυσεν εἰλικρινῶς κατὰ τὴν 10 Νοεμβρ. τὴν τοῦ Βοναπάρτου κατὰ τῶν Ἰακωβίνων νίκην, καὶ ἔκτοτε ἐδυσπνόει, ἀῤῥωστία, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸν λόγον της, ἔπρεπε νὰ ἀῤῥωστήσωσιν ὅλοι οἱ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Βοναπάρτου ζῶντες. Tom. II, p. 212.

Γαλλίας, καὶ ἐξέφραζε τὴν ἐπιθυμίαν, ὅτι τὰ δύω σοφώτατα καὶ ἰσχυρότατα ἔθνη καλὸν εἶναι νὰ ὀρέξουν πρὸς ἄλληλα τὰς χεῖρας διὰ μίαν εἰρήνην. Ὅσον ἀσυνήθιστος ἦτο ἡ μορφὴ, ὁ σκοπὸς ὅμως ἦτο εἰλικρινὴς, καὶ διὰ τὴν κοινὴν γνώμην τοὐλάχιστον ἤξιζε μετριωτέραν ἀπόκρισιν παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Λὸρδ Γρεμβίλλιος πρὸς τὸν Ταλλαϊράνδον, ὅς τις εἶχεν ἀναλάβειν τὴν λειτουργίαν τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων. Εἶπεν, ὅτι ἡ Ἀγγλία, χωρὶς νὰ ἀσφαλίσῃ ἑαυτὴν καὶ τοὺς συμμάχους της ἀπὸ τὰ ἐπικίνδυνα πολιτικὰ δόγματα τῆς Γαλλίας, δὲν δέχεται διαπραγμάτευσιν. Ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῶν Βουρβωνίων εἶναι ἡ μόνη εἰσαγωγὴ εἰς τὴν εἰρήνην, καὶ ὅτι, ἂν δὲν τὸ κάμουν οἱ Γάλλοι, δύνανται δι' ἄλλων μέσων νὰ τὸ ἐνεργήσωσιν οἱ σύμμαχοι. Τὸ νόημα δὲν ἦτο ἄλλο, εἰμὴ ὅτι οἱ σύμμαχοι ἤθελαν νὰ μεταχειρισθῶσιν ἁρμόδιον καιρὸν τῶν πραγμάτων των διὰ νὰ βάλουν τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς Γαλλίας εἰς τὰ ἀναγκαῖα σύνορα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπέβαλε καὶ ἡ Αὐστρία, στενώτατα συνδεδεμένη μὲ τὴν Ἀγγλίαν, τὰ εἰρήνης προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ Βοναπάρτης καὶ εἰς αὐτήν. Αἱ ἐκ τῆς παραχωρήσεως τῆς Ῥωσίας γεννηθεῖσαι ἐλλείψεις τῶν δυνάμεων ἀνεπληρώθησαν διὰ νέων στρατολογιῶν· ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως κύριος πάλιν τῆς ἐπικρατείας του ὅλης, ὅλη ἡ λοιπὴ Ἰταλία, παρεκτὸς μικροτάτου αὐτῆς μέρους κρατουμένου ἔτι ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, εὑρίσκοντο εἰς χεῖρας τῆς Αὐστρίας. Ἡ Γαλλία δὲ ἐξ ἐναντίας ἐπεριωρίζετο εἰς τὰς ἰδίας της δυνάμεις, αἵτινες μετὰ τὰς μεγάλας ἐρημώσεις τῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ τὰς ἔτι μεγαλητέρας τοῦ ἀθλίου Διευθυντηρίου, ἦσαν ἐν συγκρίσει πολλὰ ἀσήμαντοι. Ποτὲ δὲν ὑπῆρξαν λαμπρότεραι αἱ ἐλπίδες τῆς συμμαχίας, καὶ ἀσυγχώρητος ἀφροσύνη ἐφαίνετο εἰς τοὺς λειτουργοὺς Πὶττ καὶ Θυγούτιον — (ὁ δεύτερος ἦτο κορυφαῖος τοῦ Αὐστριακοῦ βουλευτηρίου) — νὰ ῥίψουν ἀπὸ τὰς χεῖρας

των τὴν ὡραίαν εὐκαιρίαν πρὸς ταπείνωσιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ πρὸς πληρωμὴν ὅλων, ὅσα ἐδαπανήθησαν πρὸς καταπολέμησίν του.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκστρατείας ἐσυμφώνει μὲ τὰς ἐλπίδας ταύτας. Ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Μέλας μὲ 140,000 στρατιωτῶν ἱστάμενος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκτύπησε τὴν 18 Ἀπριλ. 1800 πλησίον Βολτρίου τὸν Μασσέναν καὶ τὸν ἠνάγκασε μὲ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ στρατοῦ του νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὴν Γένουαν, ὅπου πολιορκούμενος ἐκ θαλάσσης ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους καὶ στερούμενος τροφὰς ἐφαίνετο ὅτι δὲν θέλει διαρκέσειν πολὺν καιρόν. Διὰ τοῦτο ὁ Μέλας ἀφήσας εἰς πολιορκίαν τῆς Γενούας τὸν στρατηγὸν Ὄττιον, κατέτρεχε τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ ἐχθροῦ στρατηγουμένην ἀπὸ τὸν Σουχὲτ εἰς τὰς τοῦ Πεδεμοντίου Ἄλπεις. Τὴν 7ην ἔπεσεν ἡ Νίκαια, τὴν 11ην ἡ Σαυόνα. Οἱ Γάλλοι ἐσύρθησαν πέραν τοῦ Οὐάρου, παλαιὸν σύνορον τοῦ βασιλείου των, καὶ ὁ Μέλας ἐμποδίσθη ἀπὸ γέφυραν προστατευομένην διὰ νὰ τοὺς κυνηγήσῃ· ἀλλ' ἔκαμνεν ἑτοιμασίας νὰ περάσῃ τὸν ποταμὸν εἰς ἄλλο μέρος. Μετὰ τὴν εἰς Προβιγκίαν εἰσβολήν του, ἔμελλαν οἱ μετανάσται στρατηγοὶ Πιχεγρῦς καὶ Βιλλὸτ νὰ κινήσωσι τὴν εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη εὑρισκομένην ἢ ὑποτιθεμένην ζύμην τοῦ ἀναβρασμοῦ, καὶ νὰ ἐνεργήσουν, εἰ δυνατὸν, ἀντιμεταπολίτευσιν πρὸς χάριν τῶν Βουρβωνίων.

Τοιαῦται μὲν ἦσαν αἱ πρόοδοι τῆς Αὐστρίας ἀπὸ μέρους τῆς Ἰταλίας. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ Ῥηνικὸς στρατός της ἦτο πολὺ ὀλιγώτερος, καὶ ὁ στρατηγῶν αὐτὸν Κράης ἐπροστάχθη μόνον νὰ προστατεύῃ τὴν θέσιν του. Ὁ Ἀρχιδοὺξ Κάρολος μὲ πρόφασιν τῆς ἀῤῥωστίας του, ἴσως διότι αἱ θεωρίαι του δὲν ἐσυμβιβάζοντο μὲ τὰ εἰς τὸ βουλευτήριον ἐπινοούμενα πολεμικὰ σχέδια, εἶχε παραιτήσειν τὴν στρατηγίαν. Μέρος τοῦ στρατοῦ τούτου συνέκειτο ἀπὸ λόχους Γερμανικοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠγωνίζοντο πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ διὰ

χρηματικὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας εἶχε κλείσειν ἡ Ἀγγλία μὲ τὸ ΒαυαρικὸνΠαλατινάτον,μὲ τὴνΒυρτεμβέργαν καὶ ἄλλους ἀσθενεστέρους κύκλους. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ δὲν ἐφοβεῖτο ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος νομίζουσα, ὅτι ἡ Γαλλία θέλει μεταχειρισθῆν ὅλας της τὰς δυνάμεις εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Βοναπάρτης ὅμως μὲ ἓν βλέμμα εἰς τὸν γεωγραφικὸν πίνακα ἐγνώρισεν, ὅτι κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ μέρους τούτου εὑρίσκεται ὁ εἰς τὴν καρδίαν τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας δρόμος, τὸν ὁποῖον ἐμεταχειρίσθησαν πρὸ πολλοῦ οἱ παλαιοὶ στρατηγοὶ τῆς Ῥώμης (Δροῦσος, Πρόβος, Ἰουλιανὸς) εἰς τοὺς κατὰ τῶν Γερμανῶν πολέμους των, ἔπειτα τὸν ἔκλεισαν οἱ μεγάλοι Αὐτοκράτορες καὶ Βασιλεῖς τοῦ Σαξονικοῦ καὶ Σαλικοῦ οἴκου μὲ τὴν κυρίευσιν τῶν παρὰ τὸν Ῥῆνον χωρῶν, οἱ δὲ διάδοχοί των τὸν ἤνοιξαν πάλιν μὲ τὴν παραίτησιν τῆς Ἐλβετίας καὶ Ἀλσατίας, καὶ μὲ τὴν παραχώρησιν τῆς Μογοντίας ἐπὶ τέλους, καὶ τώρα ἡ οὐδετερότης τῆς βορείου Γερμανίας τὸν ἠσφάλιζε διὰ τὸν πολέμιον. Αἰτίαν τῶν δυστυχημάτων, τὰ ὁποῖα ἔπαθαν οἱ εἰσβαλόντες Γάλλοι κατὰ τὰ ἔτη 1795, 96 καὶ 99, εὕρηκεν ὁ Βοναπάρτης τὴν διαίρεσιν τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνήργουν κατὰ τῆς Γερμανίας· διὰ τοῦτο ἥνωσεν ὅλα τὰ παρὰ τὸν Ῥῆνον ἐσκορπισμένα καὶ ἐξηπλωμένα σώματα εἰς ἕνα μόνον στρατὸν, καὶ τὸν καθυπέβαλεν εἰς τὸν στρατηγὸν Μορὼν, ὅς τις τοῦ ἔδειξεν ἀπόλυτον προσήλωσιν κατὰ τὴν 10 Νοεμβρίου, καὶ ὅς τις εἶχε ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ τῆς Γερμανίας πολεμικοῦ θεάτρου. Τὰ ἔργα τοῦ στρατηγοῦ τούτου ἦσαν καθ' ὑπερβολὴν λαμπρὰ, ἐὰν καὶ ὁ Βοναπάρτης εἰς τὰ ὑπομνήματά του κατακλύζῃ τὰ σχέδιά του μὲ πικρὸν ψόγον, τὸν ἐπιπλήττῃ ὡς ἀργοπόρον, καὶ ἀποδίδῃ ὅλην τὴν εὐτυχίαν εἰς τοὺς ὑποστρατήγους Ῥιχεπάνσιον, Σαιντεσουσάναν, Σαιντκῦρον καὶ Λεκούρβιον, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὰ σφάλματα τοῦ ἐχθροῦ. Τὴν 25 Ἀπριλ. ἐπέρασεν ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου μεταξὺ

Κὲλ καὶ Δεισενόφης ὁ Γαλλικὸς στρατὸς, καὶ ἕως τῆς 19 Μαΐου οἱ Αὐστριακοὶ μὲ σειρὰν δυστυχῶν μαχῶν εἰς πολλὰ μέρη ἐκτυπήθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοπορήσωσιν εἰς τὴν Οὔλμαν. Ἐδοκίμασε μὲν ὁ Κράης, ἐνῷ οἱ Γάλλοι ἐπροχώρουν δι' Αὐγούστης εἰς Βαυαρίαν, νὰ κτυπήσῃ τὴν ἀριστερὰν αὐτῶν πτέρυγα τὴν 5 Ἰουνίου· ἀλλ' ἡ τύχη του εἰς τὸ κτύπημα δὲν ἦτο καλητέρα παρὰ εἰς τὴν ἄμυναν. Στενοχωρηθεὶς εἰς Οὔλμαν, ἐπέρασε τὴν 15ην τὸν Δανούβιον, καὶ κτυπηθεὶς εἰς Ὡχεστάδιον ὑπὸ τοῦ Λεκουρβίου ὠπισθοπόρησεν εἰς τὸ Ἄνω Παλατινάτον. Τόσαι φοβεραὶ συνέπειαι ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ μόνον τὸ σφάλμα τοῦ νὰ κάμωσι τὰ κυρίως σύνορα παρασύνορα. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ ἐκπλαγεῖσα ἀπὸ τόσα δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα ἔδωκαν ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Γερμανίαν μετὰ τῆς μητροπόλεως τῆς Βαυαρίας εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, ἔκλεισεν ἀργυρικὴν συνθήκην νέαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ὑπέσχετο ἐπὶ τοῦ πολέμου παντοτεινὴν πίστιν δύω μιλιονίων λιτρῶν Στερλιγγίων, καὶ ἀπηγόρευε καὶ εἰς τὰς δυνάμεις μονομερῆ εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ μονομερῆ διαπραγμάτευσιν. Ἀλλ' ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ἔφθασε καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἀγγελία, ἥτις ἐκλόνισε τὴν βάσίν της.

Ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον εἶχε σχηματίσειν ὁ Βοναπάρτης εἰς τὴν Βουργονδίαν στράτευμα ὀπισθοφυλακῆς, μὲ τὸ ὁποῖον, ἐνῷ ὁ Μέλας ἠσχολεῖτο εἰς τὴν Γένουαν καὶ εἰς τὴν Προβιγκίαν, εἶχεν αὐτὸς σκοπὸν διὰ τοῦ μεγάλου Βερναρδικοῦ ὄρους νὰ πέσῃ εἰς τὰ νῶτα του. Δυσκολωτέρα παρὰ τὴν πορείαν αὐτὴν ἐφαίνετο ἡ φύλαξις τοῦ μυστικοῦ· ἐπὶ τέλους βλέπων τὸ ἀδύνατον, ἀπεφάσισε φανερόνων τὸ σχέδιον εἰς τὸν στρατόν του, νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τοῦτο τὸ μέρος. Μὲ πρεσβείαν εἰς τὸ νομοδοτικὸν σῶμα καὶ εἰς τὴν Γερουσίαν, μὲ ψηφίσματα καὶ μὲ ἐφη-

μερίδας ἀνηγγέλθη μεγάλη συνάθροισις στρατοῦ εἰς Διβίνοον· οἱ στρατηγοὶ ὑπῆγαν ἐκεῖ, καὶ ὁ Βοναπάρτης ἔκαμεν ἐκεῖ ἐπιθεωρίαν τοῦ στρατοῦ τὴν 6 Μαΐου· ἀλλ' ὁ στρατὸς ὅλος συνέκειτο ἀπὸ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ χιλιάδας γυμνῶν νεοσυλλέκτων, καὶ αἱ ἀγγελίαι εἰς Λονδίνιον, Βιένναν καὶ Ἰταλίαν ἐσυμφώνουν εἰς τοῦτο, ὅτι τῆς Γαλλίας αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις εἶναι πάντη ἀφανισμέναι. Εἰς εἰκόνα χλευαστικὴν φανεῖσαν εἰς Ἀγγλίαν ἔστεκε παῖς δωδεκαετὴς, καὶ γέρων ἀπόμαχος καὶ μονόπους μὲ ἐπιγραφήν: Στρατὸς ὀπισθοφυλακῆς τοῦ Βοναπάρτου. Ἀλλ' ἡ ἀληθινὴ ὀπισθοφυλακὴ ἐσχηματίζετο καθ' ὁδὸν εἰς διάφορα μέρη μὲ μερίδας διαφόρους, αἵτινες δὲν ἤξευραν ἡ μία τὴν ἄλλην. Τὸ μέγα πλῆθος συνέκειτο ἀπὸ τὸν στρατὸν, ὅς τις εἶχε κινηθῆν κατὰ τῆς Βενδέας, τῆς στασιασάσης μὲν κατὰ τοῦ Διευθυντηρίου, καθησυχασάσης δὲ ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου· καὶ ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν φρουρὰν τῶν Παρισίων, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἐκεῖ οἱ ἀνάξιοι Διευθυνταὶ πρὸς ἀσφάλειάν των. Μετὰ τὴν ἐν Διβινόῳ προσποιημένην ἐπιθεωρίαν ὁ Βοναπάρτης, ὅς τις διὰ τὸ πολιτικόν του ἀξίωμα εἶχεν ὀνομάσειν μὲν ἀρχιστράτηγον τὸν Βερθιέρον καὶ αὐτὸς ἠκολούθει ὡς ἐθελοντὴς, τῳόντι δὲ ἐκυβέρνα αὐτὸς τὸ πᾶν, ἐπεθεώρησε κατὰ τὴν 13 Μαΐου τὴν πρώτην μερίδα τῆς ἀληθινῆς ὀπισθοφυλακῆς εἰς Λαυσάναν, καὶ ἀπὸ τῆς 16 ἕως τῆς 20ῆς ἔγεινεν ἡ μετάβασις ἀπὸ τὸ μέγα ὄρος τοῦ Βερνάρδου, τοῦ ὁποίου τὸν δρόμον ἐπρόκρινεν αὐτὸς παρὰ τὸν συνήθη διὰ τῶν Γραΐων Ἄλπεων, ἐπειδὴ ἐὰν καὶ ὀλίγον δυσκολώτερος παρὰ τὸν δεύτερον, τὸν ἔφερνεν εἰς ἀσφαλεστέραν χώραν, ὅπου ἔχων πρὸς δεξιὰν τὸ Τωρῖνον ἠδύνατο νὰ κρύπτῃ τὰς κινήσεις του περισσότερον καιρὸν παρὰ εἰς τὸν δρόμον τῆς Σαβαυδίας, ὅπου διευθύνοντο τοῦ ἐχθροῦ τὰ ὄμματια. Αἱ ὕλαι τῶν κανονίων ἐφορτώθησαν εἰς μουλάρια μὲ κιβώτια· ἀλλὰ τῶν κανονίων ἡ μεταφορὰ ἦτο δυσκολωτάτη. Διὰ τοῦτο οἱ κανονιοκυβερνῆται στρατηγοὶ

Γασσενδῦς καὶ Μαρμὸντ ἔβαλαν καὶ ἐκάφωσαν κορμοὺς δένδρων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγκλείσαντες τὰ κανόνια, τὰ παρέδωκαν εἰς ἑκατοντάδας στρατιωτῶν νὰ τὰ σύρωσι διὰ σχοινίων *). Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, μεταξὺ Αὐγούστης Πραιτωρίας καὶ Ἐπερόδας, ὅταν ὁ στρατὸς ἐνόμιζεν ὅτι ὑπερέβη ὅλα τὰ ἐμπόδια, ἐσταματήθη ἀπὸ τὸ φρούριον Βάρδ, τὸ ὁποῖον ἐπέβλεπε τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὴν ὁμώνυμον πόλιν, καὶ ἐφυλάττετο ἀνδρειότατα ἀπὸ ἕνα Αὐστριακὸν ἀγόν. Κοπιάσαντες εἰς μάτην νὰ τὸ ἐξουσιάσωσιν ἐξ ἐφόδου, ἐτράπησαν εἰς ἀνηφορικὸν δρόμον καὶ ἐσύρνοντο πρὸς τὰ ἄνω τοῦ ὄρους Ἀλβαρέδου, ὅπου ἦτο ἀδύνατος ἀναβίβασις τῶν κανονίων· ὁ ταξίαρχος, ὅςτις ἐπαρατήρει μακρόθεν τὴν πορεῖαν, ἐμήνυσε πάραυτα εἰς τὸν Μέλαν, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐμποροῦν νὰ φθάσουν εἰς τὴν πεδιάδα χωρὶς τὰ κανόνιά των. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐξουσίασαν οἱ Γάλλοι τὸ πολίχνιον, κατὰ τοῦ ὁποίου οἱ Αὐστριακοὶ δὲν ἐπυροβόλουν πλέον πρὸς χάριν τῶν ἐγκατοίκων. Ἀφοῦ ὅμως διέβαιναν δι' αὐτῆς στρατεύματα καὶ κανόνια, εἶχαν σκοπὸν νὰ τὸ κατεδαφίσωσιν· ἀλλὰ τὴν νύκτα ἐπέρασεν ὁ στρατὸς ἐπάνω στρωμάτων καὶ φουκαλιδίων· τὰ ὁποῖα ἐξηπλώθησεν κατὰ γῆς, χωρὶς θόρυβον, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐκ πυροβολημάτων, τὰ ὁποῖα ἔρρηχνεν ἡ φρουρὰ κατὰ τύχην, ἐσκοτώθησαν καὶ ἐπληγώθησαν ἑκατοντάδες τινὲς κανονιοτεχνιτῶν, ἴδεν ὁ Βοναπάρ-

*) Ἐκ τῶν κινδυνευμάτων ταύτης τῆς στρατείας ἀρκεῖ ἓν μόνον παράδειγμα. Σῶμα 1000 ἀνδρῶν ἀγόμενον ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Βεταγκούρτιον, τὸ ὁποῖον ἦτο σταλμένον πέραν τοῦ Σίμπλου, ἔφθασε μεταξὺ Ἰασσέλης καὶ Δόμου Δοσόλλα εἰς χάσμα, τοῦ ὁποίου ἡ γέφυρα εἶχεν ἀφανισθῆν ἀπὸ χιονώδη καταρράκτην. Ἐκεῖ ἀπετόλμησέ τις θεληματικῶς τὸ ἐφεξῆς τόλμημα. Ἐπάτησεν εἰς τὰς τρύπας τοῦ σχεδὸν καθέτου βραχώδους τοίχου, ὅπου εἶχεν ὑποστηρίγματα ἡ γέφυρα εἰς πλάτος ἑξήκοντα ποδῶν, καὶ ἀπὸ τρύπαν εἰς τρύπαν βάλλων τοὺς πόδας του ἔφθασεν εἰς τὸ ἐπέκεινα μέρος. Σχοινίον, τὸ ὁποῖον εἶχε λάβειν μαζή του, ἐτεντώθη ὑψηλὰ εἰς τὸν βράχον ἴσα μὲ ἀνάστημα ἀνθρώπου· ὁ στρατηγὸς πρῶτος κρεμάμενος ἀπὸ τοῦ σχοινίου, καὶ βάλλων τοὺς πόδας του ἀπὸ τρύπαν εἰς τρύπαν ἐπέρασε τὸ χάσμα, καὶ μετὰ τοῦτο ἠκολούθησαν οἱ στρατιῶται μὲ τὰ ὅπλα καὶ μὲ τὰ δισάκκιά των. Ἐβέλου Διδασκαλία περὶ Ἑλβετίας, Ἄρθ. Σίμπλος.

της ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἐμπόδιον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζει μεγαλήτερον παρὰ τὴν διάβασιν τῶν Ἄλπεων, ἂν καὶ δὲν ἐνικήθη, ὅμως κατεστάθη ἀβλαβὲς, διότι τὸ φρούριον αὐτὸ παρεδόθη ἔπειτα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου.

Μαθὼν ἐπὶ τέλους ὁ Μέλας ἀναμφιβόλως τὴν προσέλευσιν Γαλλικοῦ στρατοῦ ὠπισθοπόρησεν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Οὐάρου εἰς τὸ Τωρῖνον. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης διευθύνθη εἰς Μεδιόλανον, ὅπου ἔφθασε τὴν 1 Ἰουνίου, καὶ μὲ πληροφορίαν ἀδίστακτον ἐκήρυξε πάλιν τὴν Ἐντὸς Ἄλπεων δημοκρατίαν. Τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο φαινόμενον, ἡνωμένον μὲ τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων καὶ ἔργων του, ἦτο προσφυὲς νὰ ἀνυψώσῃ τὴν καρδίαν τῆς Γαλλικῆς φατρίας. Εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας του ὅλην σχεδὸν τὴν Λομβαρδίαν μὲ ὅλας τὰς ἀποθήκας τῶν Αὐστριακῶν, ἐνῷ ὁ Μέλας μὲ ἄσκοπα σχέδια ἐτράπη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ Μασσένας λιμοκτονούμενος τρομερῶς παρέδωκε τὴν Γένουαν κατὰ τὴν 4 Ἰουνίου, ἐνῷ ὁ στρατηγὸς Ὀτσχιος ὑπήγαινε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ τὸ στράτευμα τοῦ Ὀττίου ἡνώθη τώρα μὲ τὸν μέγαν στρατὸν τοῦ Μέλα. Ἔφθασεν ὅμως ἐκεῖ τὴν 9 Ἰουνίου, ἀφοῦ ὑπέφερε μάχην κατὰ τοῦ Λάννου πλησίον τοῦ Μοντεβέλλου. Ὁ Μέλας, ἀποκομμένος ἀπὸ τὴν Λομβαρδίαν, καὶ ἐνταυτῷ φοβεριζόμενος ἐκ τῶν νώτων ἀπ' ἄλλο Γαλλικὸν στράτευμα ὁδηγούμενον ἀπὸ τὸν Σουχὲτ, τὸ ὁποῖον ἐρχόμενον ἀπὸ Νικαίας, ἐνεδυναμώθη ὑπὸ τῆς μὴ αἰχμαλωτισθείσης φρουρᾶς τῆς Γενούας, ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ἐγκλεισμὸν μὲ κρίσιμον μάχην, καὶ τὴν 14 Ἰουνίου ἐκτύπησε τὸν ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου στρατηγούμενον στρατὸν πλησίον τοῦ Μαρέγγου, χωρίου κειμένου μεταξὺ Τορτώνης καὶ Ἀλεξανδρείας. Ἡ μάχη ἤρχισε τὸ πρωῒ καὶ μετὰ πολύωρον ἀγῶνα ἔκλινεν ἡ νίκη εἰς τοὺς Αὐστριακούς. Τὸ χωρίον ἐκυριεύθη, ἡ Γαλλικὴ σειρὰ τῆς μάχης κατεθραύσθη, καὶ τὰ δύω ἄκρα ὠπισθοπόρουν τόσον φο-

βερῶς, ὥστε ὁ Μέλας καταδυνατισμένος ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν τῆς φονικῆς ἡμέρας (ἦτο δὲ ἐσχατόγηρος) ἐπαραίτησε τὸν διωγμὸν τῶν νικημένων εἰς τὸν ὑποστράτηγόν του Ζὰχ, καὶ αὐτὸς ὑπέστρεψε νὰ ἀναπαυθῇ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀλλὰ τρομερὸς ἐξυπνισμὸς ἐπρόκειτο εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὴν ὀνειρώδη νίκην του. Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐφάνη ὁ Δεφαὶξ, ἕνας ἀπὸ τοῦ Βοναπάρτου τοὺς εἰς Αἴγυπτον συνοδοιπόρους, τὸν ὁποῖον ὁ Ὕπατος εἶχε στείλειν διὰ ψευδεῖς ἀγγελίας εἰς τὴν Γένουαν μὲ 10,000 στρατιωτῶν, εἰς τὴν προσβολὴν ὅμως τῶν Αὐστριακῶν τὸν εἶχε κράξειν ὀπίσω· ὁ ἀγὼν ἀνενεώθη, καὶ μ' ὅλον ὅτι αὐτὸς ἐτουφεκίσθη κατ' ἀρχὰς τῆς προσβολῆς, ἔκρινε τὴν τύχην τῆς ἡμέρας. Ἡ μερίς του μανεῖσα διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀρχηγοῦ της, ὥρμησε βοηθουμένη ἀπὸ λόχον ἱππικὸν τοῦ Κελερμάννου (τοῦ υἱοῦ) εἰς τὸν τόπον ὅπου ἵστατο ὁ Ζὰχ καὶ τὸν ἐπίασεν αἰχμάλωτον μὲ ὅλους του τοὺς ἀγούς. Ἡ σύγχυσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπεσεν ὁ Αὐστριακὸς στρατὸς διὰ τὸ δυστύχημα τοῦτο, ἐπερισσεύθη ἐκ τῆς συγχρόνου κινήσεως τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τῆς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ Βορμίδα. Ἐνῷ λοιπὸν ὀκτακισχίλιοι ἱππεῖς μὲ ὅλην τὴν ὁρμήν των τρέχουσι πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν Γάλλων φοβεριζόμενον τοῦτο γεφύριον, μὲ τοῦτο δίδουν τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς. Ὅλος ὁ στρατὸς χύνεται κατόπιν του, εἰς τὴν γέφυραν γίνεται φοβερὸς συνωθισμὸς, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς νυκτὸς τὸ πεδίον τῆς μάχης μὲ τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ περιλειπομένους Αὐστριακοὺς στρατιώτας πίπτουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων.

Τὸ δυστύχημα ταύτης τῆς ἡμέρας ἦτο ἔργον ἐξαφνισμοῦ, καὶ ἡ Γαλλικὴ ζημία, ὄχι μικροτέρα, ἀλλὰ βέβαια μεγαλητέρα τῆς τῶν Αὐστριακῶν· ἀλλὰ μὲ ἀποσταμένον στρατὸν νὰ ἀνανεώσῃ ὁ Μέλας τὸν ἀγῶνα, ἐνῷ καὶ αὐτὸς ἦτο καταποσταμένος, ἐνόμιζεν ὁδὸν φέρουσαν εἰς τὸν παντελῆ ὄλεθρόν του. Εἶχε μὲν εἰς τὰ φρούρια τοῦ Πεδεμοντίου καὶ εἰς τὴν Γένουαν ἐλπίδας,

ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ἦσαν κακῶς προμηθευμένα, εἰς δὲ τὴν Γένουαν ἐφοβεῖτο μὴ ἀποκοπῇ παντάπασιν. Διὰ τοῦτο ἔστειλεν ὀφικιάλιον εἰς τὸ Γαλλικὸν στρατόπεδον μὲ προβλήματα ἀνακωχῆς ὅπλων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βοναπάρτης τὰ ἐδέχθη, ἔγεινε μετὰ δύω ἡμέρας τῆς μάχης μὲ τὴν βάσιν τῆς ἐν Λεόβῃ συνθήκης. Γένουα, Τορτώνα, Ἀλεξάνδρεια καὶ ὅλα τὰ ἐπίλοιπα φρούρια τοῦ Πειδεμοντίου, μαζὴ καὶ ἡ ἀκρόπολις τοῦ Μεδιολάνου, παρεδίδοντο ἐντὸς δεκατεσσάρων ἡμερῶν εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατόν· οἱ Αὐστριακοὶ εἰς τρεῖς στήλας μετέβαιναν εἰς Μάντουαν, καὶ ἐκράτουν ταύτην καὶ τὴν Πισκαρίαν, Βοργοσόταν, τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πάδου, Ἀγκῶνα, Φεῤῥάραν καὶ Τοσκόναν. Ἡ μεταξὺ Χιέσης καὶ Μιγκίου χώρα ἔμενεν οὐδετέρα, καὶ ἡ ἀνακωχὴ, ἥτις ἐχρειάζετο νὰ κυρωθῇ πρῶτον εἰς τὴν Βιένναν, ἐκαταργεῖτο μετὰ δεκαήμερον προαγγελίαν. Παντοδαπὸς ψόγος ἐξεχύθη κατὰ τοῦ Μέλα καὶ τῆς μικροψυχίας του διὰ ταύτην τὴν συνθήκην. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης εἰς τὰ ὑπομνήματά του κρίνει, ὅτι ὁ στρατηγὸς μὲ τὴν διατήρησιν τοῦ ἄνθους τῶν στρατευμάτων καὶ μὲ τὴν παράδοσιν κακῶς προμηθευμένων φρουρίων ἔπραξε χρησίμως διὰ τὸν μόναρχόν του. Καὶ αὐτὸς ὁ Βοναπάρτης ἐκινήθη εἰς τὴν ἀνακωχὴν ἀπὸ τὴν παρατήρησιν, ὅτι καὶ οἱ Γάλλοι ἐκακοπάθησαν καὶ ἐβλάφθησαν πολὺ εἰς τὰς δύω μάχας, ὅτι δὲν εἶχαν κἀνὲν φρούριον εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, ὅτι Ἄγγλων ἀπόβασις ἐπροσμένετο εἰς τὴν Γένουαν, καὶ ὅτι ὁ Μέλας ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς ταύτην τὴν πόλιν μὲ τὸ ἱππικόν του, καὶ ἐὰν δὲν εἶχε κανόνια.

Μὲ ὅσην ὀδύνην καὶ ἂν ἠκούσθη εἰς τὴν Βιένναν ἡ ἀγγελία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἦλθε πάραυτα χειροτέρα ἄλλη ἀπ' ἄλλο μέρος. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἐδυστύχουν καθημερινῶς οἱ Αὐστριακοί. Παντοχόθεν διωκόμενος ὁ Κράης καὶ ἀπὸ Τεριόλου φοβούμενος διὰ τὰς κληρονομικὰς χώρας ἔκαμε προβλήματα ἀνακωχῆς εἰς τὸν Μορώ. Τὴν 5 Ἰουλίου ἐκλείσθη αὕτη εἰς Παρσ-

δόρπιον μὲ συνθήκας, αἱ ὁποῖαι παρέδιδαν τοὺς δύω Ῥηνικοὺς κύκλους, τὸν Σρηβικὸν καὶ Φραγκικὸν, καὶ μέγα μέρος τῆς Βαυαρίας εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Γαλλίας, ἢ, ὡς ἐλέγετο ῥητῶς, εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Γαλλικῆς τιμιότητος. Οὐδὲ εἰς τὴν καθέδραν τῆς Γερμανικῆς συνελεύσεως δὲν ἐσυγχωρεῖτο οὐδετερότης, μόνον εἰς τὰ τρία φρούρια Ἰγγολστάδιον, Οὔλμαν καὶ Φιλιπποβοῦργον ἐδίδετο ἄδεια νὰ προμηθευθοῦν μὲ τροφάς. Ὁ κόσμος ὅλος ἐνόμιζε τὰς ἀνακωχὰς ταύτας προδρόμους εἰρήνης, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Σαιντιουλιανὸς ὑπῆγεν εἰς Παρισίους πρὸς διαπραγμάτευσιν ταύτης. Τὴν 28 Ἰουλίου ἐκλείσθη μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Ταλλεϊράνδου προοιμιώδης συνθήκη, ἥτις ἀνενέονε τὴν εἰρήνην τοῦ Κάμπου Φορμίου μὲ μεταβολὴν, ὅτι αἱ ἀποζημιώσεις τῆς Αὐστρίας δὲν γίνονται εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὸ μυστικὸν ὅμως βουλευτήριον τῆς Βιέννης, συνδεδεμένον νεωστὶ σφικτότερα μὲ τὴν Ἀγγλίαν, δὲν ἔστεργε μονομερῆ εἰρήνην, καὶ ἐπρόβαλε νὰ τὴν διαπραγματευθῇ καὶ μαζὴ μὲ τὴν Ἀγγλίαν. Ἤρχισε καὶ αὕτη ἡ διαπραγμάτευσις διὰ τοῦ Γαλλικοῦ πολίτου Ὄθωνος, ὅς τις εὑρίσκετο εἰς Λονδίνιον δι' ἀλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων· καὶ αὕτη ὅμως ἐματαιώθη, ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι ἐζήτουν ἐπὶ τῆς ἀνακωχῆς νὰ ἔχουν ἄδειαν νὰ στείλουν στρατεύματα εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Βοναπάρτης ὅμως, παρατηρῶν ὅτι ἡ Αὐστρία σκοπὸν εἶχε νὰ κερδαίνῃ καιρὸν διὰ νὰ κινήσῃ τὰ στρατεύματα τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν της, ἀνήγγειλε τὴν κατάργησιν τῶν ἀνακωχῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Παρσδορπίου κατ' ἀρχὰς τοῦ Σεπτ., καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅς τις εἶχεν ὑπάγειν εἰς τὸν στρατὸν, ἠγόρασε τὴν ἀνανέωσίν των μὲ συνθήκην κλεισθεῖσαν εἰς Ὀελλίνδαν διὰ τῆς παραδόσεως τῶν τριῶν φρουρίων, Ἰγγολσταδίου, Οὔλμης καὶ Φιλιπποβούργου. Τόσον βαρεῖαι θυσίαι ἠνωμέναι μὲ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ λειτουργοῦ Θυγουτίου καὶ μὲ τὴν

ὁδοιπορίαν τοῦ διαδόχου του Λοδοβίκου Κοβενσέλου εἰς Παρισίους, ἐφαίνοντο ὅτι ἔκαμναν ἀναμφίβολον τὴν ἀπόφασιν τῆς εἰρήνης. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπὶ τέλους ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι χωρὶς τῆς Ἀγγλίας δὲν κάμνει εἰρήνην, ἀνενεώθη ὁ πόλεμος τὴν 28 Νοεμβρίου. Πόλεμος ἀξιοθρήνητος καὶ ἐλεεινὸς, τοῦ ὁποίου τὰς λεπτομερείας δὲν λυπούμεθα ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐξιστορήσῃ ὁ σκοπὸς τῆς βίβλου μας. Ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, ἀντὶ τοῦ Κράη, ἀνηγόρευσεν ἀρχιστράτηγον τὸν τρίτον ἀδελφόν του, Ἀρχιδοῦκα Ἰωάννην· ἀλλ' ἡ τύχη εἶχε προσδιορίσειν εἰς τοῦτον τὸν πεπαιδευμένον, πολεμικὸν, καὶ μὲ φρονήματα Γερμανικὰ στολισμένον Πρίγκιπα ὄχι δάφνας, ἀλλὰ τὴν ὀδύνην τοῦ νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰ κατὰ τῆς πατρίδος μαινόμενα κύματα τῆς δυστυχίας. Τὴν 3 Δεκεμβ. 1800 ἐκτυπήθη μὲ μάχην μεγάλην ὁ ὑπ' αὐτοῦ στρατηγούμενος στρατὸς πλησίον Ὀελλίνδας. Μὲ ἀκατάπαυστα ὀλέθρια κτυπήματα ἐπέρασε τὸν Ἔννον, τὴν Σάλζαν, τὸν Τραῦνον, καὶ τὸν Ὄνασον. Ὁ Ἀρχιδοὺξ Κάρολος, ὅς τις ἐφέρθη τελευταῖον ἀπὸ τὴν Βοημίαν, ἔκλαυσεν ἰδὼν τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἀφῆκε νικηφόρα τὴν ἄνοιξιν, καὶ τὰ ἴδε τώρα πάλιν μετὰ τὴν ἀπὸ Βέλσαν ὀπισθοδρομίαν. Τίποτε δὲν ἠδυνήθη νὰ κάμῃ ὁ ἔμπειρος οὗτος στρατηγὸς, εἰμὴ νὰ συμβουλεύσῃ εἰρήνην· ὁ στρατὸς εἶχε χάσειν μέγαν ἀριθμὸν αἰχμαλώτων, μέγα μέρος τῶν κανονίων καὶ ἀποθηκῶν του, καὶ, τὸ μέγιστον, τὴν ἠθικὴν δύναμίν του· τὰ νέα ἀμύνης μέσα δὲν ἦσαν τελειωμένα, καὶ ὁ ἐχθρὸς εἴκοσιν ὥρας μακρὰν τῆς Βιέννης. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἠγοράσθη τριακονταήμερος ἀνακωχὴ (εἰς Στειρίαν τὴν 25 Δεκεμ.) μὲ ὀδυνηρὰν τιμήν. Τὰ φρούρια Βιρκεβοῦργον, Βραουνόδουνον, Κυφεστεΐνιον καὶ Σχαρνίτιον καὶ ὅλον τὸ Τερίολον παρεδίδοντο εἰς τοὺς Γάλλους, καὶ παρεκτὸς τούτου τοὺς ἐδίδοντο τοιαῦται θέσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν κινδυνωδέσταται εἰς τὰς κληρονομικὰς

χώρας, ἐὰν ἐξαναρχίζετο ὁ πόλεμος. Μὲ τοιαύτας σκληρὰς τύχας τῆς Γερμανίας ἐνεταφιάσθη ἡ δεκάτη ὀγδόη ἑκατονταετηρίς. Διὰ παρομοίων συνθηκῶν, κλεισθεισῶν εἰς Ἰταλίαν μεταξὺ Βελλεγάρδου καὶ Βρούνου τὸν Ἰανουάριον 1801, ἀπέκτησαν ἐκεῖ οἱ Γάλλοι τὰ φρούρια Πισκαρίαν, Βερώναν, Φερράραν, Ἀγκῶνα καὶ Μάντουαν, καὶ οἱ ποταμοὶ Τιλαουέμπτος καὶ Ἰσόντιος ἐδιωρίσθησαν μεταίχμια τῶν δύω ἐχθρικῶν στρατευμάτων. Ὅλοι οἱ καρποὶ τῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους νικῶν ἐχάθησαν ἀπὸ σειρὰν σφαλμάτων ἢ δυστυχημάτων.

58. Ἡ ἐν Λουνεβίλλῃ εἰρήνη, καὶ τὰ ἀποτελέσματά της διὰ τὴν Γερμανίαν. (1801 — 1802.)

Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχεν εἰπεῖν εἰς τὸ προοίμιον τῆς συμφωνίας τῆς Στειρίας, ὅτι ἀπεφάσισε νὰ διαπραγματευθῇ περὶ τῆς μὲ τὴν Γαλλίαν εἰρήνης, ὁποία καὶ ἂν ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἀπόφασις τῶν συμμάχων του· καὶ πάραυτα καὶ ἡ Ἀγγλία αὐτὴ, στενοχωρουμένη διὰ θαλάσσης ὑπὸ τῆς Ῥωσίας καὶ τῶν βορείων συμμάχων της, τὸν ἀπέλυσεν ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ Ἰουνίου μηνός. Οὕτω λοιπὸν τὴν 9 Φεβρουαρίου 1801 εἰς Λουνεβίλλαν τῆς Λοθριγγίας, ὅπου συνῆλθεν ὁ Κόμης Κοβένσελος καὶ ὁ Ἰωσὴφ Βοναπάρτης, μετὰ σύντομον διαπραγμάτευσιν ὑπεγράφη συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Γαλλίας, ἥτις ἀπὸ μὲν τῆς Γαλλίας εἶχε τὴν ἰσχὺν καὶ διὰ τὴν Βαταυϊκὴν, Ἑλβετικὴν, Ἐντὸς Ἄλπεων, καὶ Λιγυρικὴν δημοκρατίαν (περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ Παρθενοπικῆς δὲν ἦτο πλέον λόγος), ἀπὸ δὲ τῆς Αὐστρίας διὰ τὴν Γερμανικὴν ἐπικράτειαν, ἐπειδὴ τῆς Γαλλίας ὁ δυνάστης, ἀσφαλὴς ὢν διὰ τὸ περὶ τῆς Γερμανίας σχέδιόν του, ἐπέμενεν εἰς τὸ νὰ ἀποφασίσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ, καθὸ κεφαλὴ τῆς Γερμανίας, περὶ τῶν πραγμάτων της, χωρὶς πολλὴν ἀργοπορίαν καὶ χρονοτριβὴν εἰς σκέψεις καὶ εἰς συμβούλια.

Διὰ τὴν Αὐστρίαν ἡ εἰρήνη ἦτο ἐπικύρωσις τῆς ἐν Κάμπῳ Φορμίῳ, ἀποβολὴ τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Λομβαρδίας καὶ ἀποζημίωσις μὲ τὴν Βενετίαν ἕως τοῦ Ἀθέσεως. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Αὐτοκράρος, ὅς τις ἔχανε τὴν ὡραίαν Τοσκάνων, καθὼς διὰ τὸν Δοῦκα Μοδένης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Καμπίου Φορμίου ἐτάχθη ἡ Αὐστριακὴ Βρεϊσγαυΐα, ἐσυμφωνήθη νὰ γείνῃ ἀποζημίωσις εἰς τὴν Γερμανίαν — εἰς τὴν Γερμανίαν, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποζημιώσῃ τοὺς ἰδίους της ἡγεμόνας. Διότι ἐνῷ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπαναλαμβάνων ὅσα ἔστερξεν εἰς Ῥαστάδιον παρέδιδε τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ῥήνου εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀπεφάσιζεν ἐνταυτῷ σταθερῶς εἰς τὴν συνθήκην, ὅτι ἡ Γερμανία κατὰ τὴν ὁλοκληρίαν της (Collectivement) ἔχει νὰ ὑποφέρῃ τὴν ζημίαν ταύτην, καὶ ὑπεχρεόνετο νὰ δώσῃ ἀποζημίωσιν εἰς τοὺς κληρονομικοὺς ἡγεμόνας ἀντὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης χανομένων τόπων των, τόπους κειμένους εἰς τὴν Γερμανίαν.

Χίλια διακόσια τετραγωνικὰ μίλια Γερμανικῆς χώρας ἦσαν χαμένα· ὅσα ἔλαβεν ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ μερικὰς πολιτείας ὑπερέβαιναν πάντα λογαριασμόν. Μόνον ὁ Μορῶς, ὅς τις ἔπειτα ἐκατηγορήθη ὅτι ἐχαρίσθη εἰς τὰς ἐχθρικὰς χώρας, ἐσύναξεν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν διὰ τὴν δημοκρατίαν τεσσαράκοντα τέσσαρα μιλιόνια λιτρῶν *). Οἱ Γαλλικοὶ στρατοὶ ἐνεδύθησαν μὲ ἔξοδα τῆς Γερμανίας, ἔλαβαν ἵππους καὶ τοὺς μισθούς των. Τὸ ὁπλικὸν μόνον ἔφερε 200 κανόνια καὶ 3000 ἵππους περισσότερον παρὰ ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ πρὸς εὐγνωμοσύνην ἐκρήμνισε πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τὰ φρούρια Καστέλον παρὰ τὸν Μαΐνον, Φιλιπποβοῦργον, Κὲλ, Ἐρεμβρεϊτστεΐνιον καὶ Δυσελδόρπιον, τὰ ὁποῖα κατά τι τῆς εἰρήνης ἄρθρον ἐχρεώστουν νὰ μένωσιν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελαν ἀφεθῆν ἀπὸ τοὺς Γάλλους.

*) Βρεδοβίου Χρονικὰ τῆς 18 ἑκατονταετηρίδος. Μέρ. Α', σ. 11.

Ἀλλ' αἱ ζημίαι αὗται, φυσικαὶ καὶ πολλάκις ὑπάρξασαι συνέπειαι δυστυχοῦς πολέμου, ἦσαν πολὺ μικρότερον κακὸν παρὰ αἱ διαθέσεις καὶ τὰ πάθη τῶν Γερμανικῶν πολιτειῶν, τὰ ὁποῖα ὠργάνισε πρὸς ἀλλήλας ἡ Γαλλικὴ διπλωματία. Εἰς Ῥαστάδιον ἀκόμη ἐφάνη πρόθυμος ὁ νικητὴς νὰ ἐξισάσῃ τὰ πράγματα τῶν νικημένων· καὶ ὁ νοῦς τοῦ Ῥεϋβελίου ἐκατάλαβεν ἤδη, ὅτι μὲ τοῦτο τὸ μέσον πατοῦνται εὐκόλως ὑπὸ τοὺς πόδας οἱ μὲ τὰ ὅπλα ἀνίκητοι Γερμανοί. Εἴδωλα τοῦ καιροῦ — (διότι ἄδικον εἶναι νὰ ῥίψωμεν εἰς μόνον τοὺς Πρίγκιπας τὴν αἰτίαν τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐλάτρευεν ὅλος ὁ καιρὸς, καὶ τὸ ὁποῖον ὁμοίως μὲ τοὺς παλαιοὺς προσκυνοῦσι πολλοὶ νέοι καὶ τὴν σήμερον)— εἴδωλα τοῦ καιροῦ ἦσαν χῶραι πολλαὶ καὶ πολλὰ τετραγωνικὰ μίλια. Τὸ αἴσθημα διὰ τῆς κοινῆς πατρίδος τὴν τιμὴν καὶ ὠφέλειαν ἐνεκρώθη ἀπὸ πολλῆς. Οἱ πολιτικοὶ ἀπὸ πολλῆς ἐπεθύμουν νὰ γείνῃ ἡ ἀποζημίωσις ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ αὔξησις ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡγεμόνων τὰ κτήματα. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ, γνωρίζων τὸ διὰ τὴν Γερμανίαν ὄφελος τῶν πνευματικῶν ἡγεμόνων, δὲν ἔστεργε ποτὲ τὴν λεηλασίαν ταύτην. Διὰ τοῦτο οἱ ἐναντιόφρονές του ἐπρόσδραμαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Βοναπάρτης τοὺς ἐδέχθη ἀσμένως· διότι γρήγορα ἐκατάλαβε τὸν καιρὸν ὄχι μόνον νὰ μικρύνῃ τὴν Αὐστρίαν, ἀλλὰ νὰ λύσῃ καὶ τὸν δεσμὸν, ὅστις συνεκράτει τὰς Γερμανικὰς πολιτείας. Οἱ κατ' ἀρχὰς ἀναβάλλοντες τὸν καιρὸν, φοβηθέντες μὴ σμικρυνθῶσιν ἢ καὶ καταποθῶσιν ἀπ' ἄλλους μεγαλητέρους, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ εἰς Παρισίους καὶ ἐζήτουν ἐκεῖ τὴν εὔνοιαν τοῦ Βοναπάρτου καὶ τοῦ Ταλλεϊράνδου*). Οὔ-

*) „Ἡ συναρχία τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων εἶχε μεταξὺ τῶν λειτουργῶν δύω προεστῶτας ἢ Ῥεφερενδαρίους. Τὰ βόρεια βασίλεια μετὰ τῆς Γερμανίας ἐφρόντιζεν ὁ Δυράντιος, πρώην ὀφικιάλιος τῆς Πυροβολικῆς, ὅστις εἶχεν ὀλίγας γνώσεις τῶν Γερμανικῶν πραγμάτων, στατιστικῆς καὶ Γεωγραφίας. Ἀλλ' ἐκ τῶν ὑπογραμματέων ἦτο πολλὰ ἐπιτήδειος ὁ ἐξ Ἀργεντοράτου Ἰάκωβος Ματθιεύς· ἡ ἀξία του

τω μετεφέρθη τὸ οὐσιῶδες τῆς ἀποζημιώσεως ἔργον εἰς τὰς Τουϊλερίας, καὶ μὲ ὄνομα μεσιτείας ἀπεφάσιζεν ἡ Γαλλία ἡνωμένη μὲ τὴν Ῥωσίαν, ἐνῷ εἰς τὴν Βιένναν καὶ εἰς τὴν Αὐγούσταν Αὐτοκρατορικὰ ψηφίσματα καὶ Γερμανικὰ βουλεύματα ἔδιδαν σκιῶδές τι παιγνίδιον, τὸ ὁποῖον ἐνησχόλει μὲν τὰ ὀμμάτια τῶν θεωρῶν, τὴν δὲ τραγικὴν ἀλήθειαν δὲν ἔκρυπτεν ἀπὸ κανένα. Εἰς μίαν ἐκ τῶν πρέσβεων ὀκτὼ Γερμανικῶν ἡγεμόνων (τοῦ Ἐκλέκτορος τῆς Μογοντίας, Βοημίας, Σαξονίας, Βρανδεμβούργου, Βαυαρίας, τοῦ Μαγίστρου τῆς Γερμανίας, Βυρτεμβέργης, καὶ Καστέλου τῶν Χάττων) συγκειμένην ἐπιτροπίαν ἐδόθη ἡ φροντὶς νὰ ἐκτελέσουν τὸ ἀποζημιωτικὸν σχέδιον, τὸ γενόμενον ἀπὸ τοὺς μεσίτας ἐκείνους. Ὅταν οἱ πληρεξούσιοι τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσίας παρέδωκαν εἰς αὐτοὺς τὸ ἔργον τοῦτο, τὴν 18 Αὐγούστου 1802, τοὺς ἔδωκαν καὶ διορίαν δύω μηνῶν νὰ τὸ τελειώσωσιν. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἀντιλογίας τῆς Αὐστρίας βραδυνθέντες τὸ ἐξετέλεσαν ὕστερα κατὰ τὴν 25 Φεβρουαρίου τοῦ ἐφεξῆς ἔτους. Διὰ τῆς ἀποφάσεως τούτων ἔλαβαν ἡ Προυσία, Βαυαρία, Βάδα, Δαρμεστάδιον καὶ ἄλλοι μικρότεροι κόλακες τῶν Παρισίων χώρας, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἰσόδημα ὑπερέβαινε πολὺ τὴν ζημίαν των. Ἡ Προυσία ἔχασεν ἐκεῖθεν τοῦ Ῥήνου 48 Τ. Μ. μὲ 172,000 κατοίκους καὶ ἔλαβεν ἀντὶ τούτων τὰς ἀρχιεπισκοπὰς Ἱλδεσείμιον, Παδερβόρναν, τὸ τρίτον μέρος τοῦ Μυνστέρου, Ἐρφορδίαν, καὶ ὅλα τὰ εἰς Θυριγγίαν Μογοντιακὰ κτήματα, τὴν Εἰσφελδίαν, τὰ ἡγουμενεῖα Ἡρφορδίαν, Κυεδλιμβοῦργον, Ἐσενδίαν, Βέρδαν, τὰς πόλεις Μυλούσιαν, Νορδοῦσαν καὶ Γοσλαρίαν, ὅλα ὁμοῦ 200 Τ. Μ. καὶ 600,000 κατοίκους. Ἡ Βαυαρία ἔχασε τὰ εἰς τὰς δύω ὄχθας τοῦ Ῥήνου κείμενα Παλατινάτα, μετὰ τῆς Ἰουλίας, Βικοντίου κτλ. 255 Τ. Μ., καὶ ἔλαβεν ἀντὶ

ὅμως ἦτο δευτερεύουσα. Εἰς πολλὰ στενὸν οἰκίδιον ἐνεκλείσθησαν αἱ ἡμέτεραι ἐπαρχίαι." Γάγερνος: Mein Antheil an der Politik.

τούτου τὰς μὲ τὴν μητρόπολιν της συνορευούσας ἀρχιεπισκοπὰς Βαμβέργαν, Φρεισίγγαν, Αὐγούσταν, Βιρκεβοῦργον κτλ. πλῆθος ἄλλο πόλεων, ὅλα ὁμοῦ 290 Τ. Μ. Ἡ Βάδα ἔχασε 13½ Τ. Μ. καὶ ἔλαβε 90. Τὸ Δαρμεστάδιον ἔχασε 33 καὶ ἔλαβε 90. Ὁ οἶκος τῶν Ἀραυσικῶν διὰ μεσιτείας τῆς Προυσίας ἀντὶ τῆς Ὀλλανδίας ἔλαβεν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπικράτειαν 60 Τ. Μ. Ἡ Ἀννοβέρα, διὰ τὴν γενομένην φιλίωσιν τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν Γαλλίαν ἔλαβε τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ὀσναβρύγαν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ Αὐστρία, ἥτις εἶχε χάσειν εἰς τὴν Γερμανίαν 500 Τ. Μ. καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν 140, ἔλαβεν εἰς μὲν τὴν Ἰταλίαν 500, εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν 92. Ὁ μέγας Δοὺξ τῆς Τοσκάνας ἀντὶ 410 Τ. Μ., ἔλαβε τὸ Σαλισβοῦργον, τὴν Βερχτολγάδαν, καὶ μέρος τῆς ἐπισκοπῆς Πασσαυΐου, ὅλα ὁμοῦ 200 Τ. Μ. καὶ τὸν τίτλον τοῦ Ἐκλέκτορος, τὸν ὁποῖον σιμὰ τούτου ἔλαβαν ἡ Βυρτεμβέργα, ἡ Βάδα καὶ τὸ Καστέλον τῶν Ἀσσίων. Οὕτως ἡ δυστυχία τῆς Γερμανίας ἔγεινεν αἰτία νὰ δοξάσωσι τὸν Θεὸν πολλαὶ μητροπόλεις τῆς Γερμανίας καὶ νὰ φωτοβοληθῶσι πολλὰς νύκτας δι' αὔξησιν γῆς καὶ απόκτησιν ἀξίας. Δύω μόνον μεγάλα ἀρχιερατικὰ Ἐκλεκτοράτα, Τρίβερις καὶ Κολωνία, ἠφανίσθησαν, καὶ ἡ Μογοντία, διὰ τῆς μεσιτείας ἢ κολακείας τοῦ τότε ἐπιτρόπου τῆς χώρας καὶ μετέπειτα Ἐκλέκτορος Καρόλου Δαλβέργου (ἀπὸ τοῦ 1802 ἔτους), ἀφοῦ ἔχασε τὴν ἐπικράτειάν της 170 Τ. Μ., ἀπεζημιώθη μὲ 24 (Ἀσκιβοῦργον, Ῥατισβόναν καὶ Βεσλαρίαν). Ἐκτὸς τῆς Μογοντίας, ἔμεινεν ἀκόμη εἷς ἱερατικὸς Πρίγκιψ, ὁ Γερμανικὸς Μάγιστρος. Ὅλαι δὲ αἱ ἄλλαι ἐκκλησιαστικαὶ ἐπικράτειαι, εἴτε Καθολικαὶ εἴτε Προτεσταντικαὶ, ἔπεσαν εἰς κοσμικῶν χεῖρας. Ἀπὸ 52 Αὐτοκρατορικὰς πόλεις, 4 ἔπεσαν εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἀκυΐσγρανον, Κολωνία, Βορματία καὶ Σπεῖρα· 42 ἐδόθησαν εἰς κληρονομικοὺς ἡγεμόνας, καὶ μόνον 6 ἐβαστάχθησαν μὲ με-

γάλην δόσιν ἀργυρίου, Αὐγούστα, Λύβεκα, Νοριμβέργα, Φραγκοφόρτιον, Βρέμα καὶ Ἀμβοῦργον. Ἡ μεταπολίτευσις λοιπὸν τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐβοήθει τὰς ἐλευθέρας πόλεις καὶ κατέτρεχε τοὺς μονάρχους, ἀπετέλεσε τὸ ἐναντίον εἰς τὴν Γερμανίαν: ἀφανισμὸν τῶν περισσοτέρων ἐλευθέρων πόλεων, καὶ περίσσευσιν τῆς δυνάμεως τῶν κληρονομικῶν ἡγεμόνων. Ἀκριβέστατα ἐλογαρίαζε καθεὶς πόσα τετραγωνικὰ μίλια ἀπέκτησε καὶ πόσους κατοίκους καὶ πόσον εἰσόδημα. Τώρα κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς καταστροφῆς τοῦ Γερμανικοῦ πολιτεύματος πολλοὶ Γερμανοὶ ἤρχισαν νὰ περιεργάζωνται τὰ καλά του καὶ νὰ προβάλωσι τρόπους στηρίξεως καὶ βελτιώσεως. Ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες εἶχαν ἄλλην φροντίδα· ἀνεκαίνιζαν καὶ ἐκαλλώπιζαν τὰ παλάτιά των, καὶ δὲν τοὺς ἔμελε νὰ συμβουλεύωνται πῶς νὰ ἀποδιώξουν τὸν φοβερὸν γείτονα. Ἀλλὰ τί νὰ κάμουν οἱ μικροί, ἐνῷ ἐστασίαζαν αἱ δύω πρῶται δυνάμεις τῆς Γερμανίας; Ὁ στασιασμὸς οὗτος ὅμως προέκυπτε κατὰ δυστυχίαν ἀπὸ ἀρχάς, αἵτινες εἰς τοὺς περισσοτέρους τῆς γενεᾶς ταύτης νομίζονται ἀκόμη σοφία.

59. Προηγούμενα τῆς ἐν Ἀμβιάκῳ εἰρήνης, καὶ αἱ ἀπ' αὐτῆς συνεχόμεναι συνθῆκαι. (1800 — 1802.)

Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ὁπότε τῆς Ἀγγλίας ὁ πιστότατος σύμμαχος ἠναγκάσθη ἀπ' ἀνήκουστα δυστυχήματα τοῦ πολέμου νὰ κάμῃ μονομερῆ εἰρήνην, ἐστάθη μὲ τὸ μέρος τοῦ ἐχθροῦ της ὁ πρώην θερμότατος κοινωνὸς τῆς δευτέρας συμμαχίας. Ἡ παραξενία, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε κράξειν ὀπίσω ὁ Αὐτοκράτωρ Παῦλος τὰ Ῥωσικὰ στρατεύματα μετὰ τὰ ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ Ἐλβετίᾳ δυστυχήματα, ἐπερισσεύθη ἀπὸ τὴν τῶν Ἄγγλων ἀπάρνησιν τοῦ νὰ δώσουν τὴν Μάλταν (ἥτις τὴν 5 Σεπτεμβ. 1800 ἀναγκασθεῖσα ἀπὸ τὴν πεῖναν παρεδόθη εἰς τὰ Βρετανικὰ καράβια, τὰ ὁποῖα τὴν ἐπο-

λιόρκουν) εἰς τὰς Μαγιστρικὰς αὐτοῦ χεῖρας. Ὁ Βοναπάρτης ἐπαρατήρησε τὸν καιρὸν νὰ σύρῃ εἰς τὸ δίκτυόν του τὸν ἐμπαθῆ μονάρχην. Τοῦ ἔστειλεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Μαρέγγῳ μάχην τὸ σπαθίον, τὸ ὁποῖον εἶχε χαρίσειν ὁ Πάπας Λέων ὁ Ι' εἰς τὸν Ἰωαννικὸν Μέγαν Μάγιστρον Βιλλιέρον Δίσλιον Ἀδὰμ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου Ῥόδου. Ὡσαύτως, ὅταν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία κατὰ τὰ θελήματα τοῦ Παύλου δὲν ἔστερξαν ν' ἀλλάξουν τοὺς εἰς τὴν Ἰταλίαν, Ὀλλανδίαν, καὶ Ἐλβετίαν αἰχμαλώτους Ῥώσους, καθὼς ἤλλαξαν τοὺς ἰδικούς των ἀνθρώπους, μὲ Γάλλους εὑρισκομένους εἰς τὴν ὑποταγήν των, ἐκήρυξεν ὁ Βοναπάρτης, τεταραγμένος τάχα ἀπὸ τὴν ἀδικίαν τῶν δυνάμεων ἐκείνων, ὅτι ἠθέλησε νὰ δείξῃ πῶς πρέπει τις νὰ μεταχειρίζεται γενναίους στρατιώτας, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τούτους (7000) ἔλυσε χωρὶς λύτρα. Τοὺς ἐδιαίρεσε διὰ Ῥωσικοῦ τινὸς στρατηγοῦ εἰς τάγματα, τοὺς ἔνδυσε καὶ τοὺς ἐστόλισεν ὡραῖα, καὶ διὰ Γερμανίας τοὺς ἔστειλεν εἰς τὴν πατρίδα των. Τὸ εὐσυλλόγιστον τοῦτο παιγνίδιον ἀντήχησεν εἰς τὸ Λονδίνιον καὶ εἰς τὴν Πετρούπολιν. Θαμβωμένος λοιπὸν ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸ φάσμα τῆς γενναιοκαρδίας ἐξέλαβε τὸν δόλιον Βοναπάρτην ἄνδρα τῆς καρδίας του, ὅς τις εἶναι ἀνώτερος τῶν μικροπρεπῶν καὶ πλεονεκτικῶν βουλευτηρίων. Ἔστειλε παράυτα ταχυδρόμον καὶ ἐπιστολήν του πρὸς αὐτόν: „Πολῖτα, πρῶτε Ὕπατε (ἔλεγεν εἰς αὐτήν). Σὲ γράφω ὄχι διὰ νὰ ἐμβῶ εἰς λόγους περὶ τῶν δικαίων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πόλεως. Πᾶσα πολιτεία κυβερνᾶται κατὰ τὰς ἰδίας ἑαυτῆς θεωρίας, καὶ πανταχοῦ, ὅπου βλέπω εἰς τὴν κορυφὴν τῶν πραγμάτων ἄνθρωπον, ὅς τις ἐξεύρει νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ μάχεται, στρέφεται ἡ καρδία μου πρὸς αὐτόν. Σὲ γράφω διὰ νὰ σὲ φανερώσω τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν δυσαρέστησίν μου, ἥτις παραβαίνει ὅλα τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν, καὶ διευθύνεται μόνον ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν. Θέλω νὰ ἑνωθῶ

μαζήσου διὰ νὰ βάλω τέλος εἰς τὰς ἀδικίας ταύτης τῆς κυβερνήσεως." Τὸν Δεκέμβ. 1800 ὑπῆγεν εἰς Παρισίους ὁ Ῥωσικὸς στρατηγὸς Σπρεγγεμπόρτηνος μὲ ἐπιστολὰς τοῦ Αὐτοκράτορός του διὰ νὰ φροντίσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν αἰχμαλώτων. Οὔτε οὗτος εἶχε συμβιβάσεως πληρεξουσιότητα, οὔτε εἰρήνη κυρίως ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν δύω τούτων δυνάμεων. Μὲ ὅλα ταῦτα ἔγειναν μεγάλαι τιμαὶ εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦτον, καὶ μεταξὺ Παύλου καὶ Βοναπάρτου ἠλλάζοντο ἐπιστολαὶ καθημέραν. Εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Νεαπόλεως, μὲ ἐξήγησιν, ὅτι γίνεται διὰ τὴν τοῦ Ῥωσικοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς αὐτὴν εὔνοιαν, ἐδόθη ἀνακωχὴ ὅπλων καὶ εἰρήνη (τὴν 18 Φεβρ. καὶ 18 Μαρτίου), διὰ τῆς ὁποίας ἐλυτρώθη ἡ αὐλὴ αὕτη μὲ τὴν μικρὰν θυσίαν τῆς νήσου Αἰθαλίας, τῆς εἰς τὰ Τοσκανικὰ παράλια πολιτείας Πραισιδίου καὶ τοῦ Πριγκιπάτου Πλομβίνου· ἔμεναν ὅμως 16,000 Γάλλοι εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου διὰ νὰ κλείσουν τοὺς λιμένας κατὰ τῶν Ἄγγλων, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν ἐκδίκησιν ὑπέσχοντο ὅτι προστατεύουν τὸν βασιλέα κοινῶς ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσία. Τοῦ Βοναπάρτου ἡ ἐπιθυμία ἦτο νὰ μεταχειρισθῇ τὴν χολὴν τοῦ Παύλου κατὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ νὰ τὸν περιπλέξῃ εἰς φανερὸν κατ' αὐτῆς πόλεμον. Ὁ σκοπὸς ὅμως οὗτος εὐτυχήθη ὄχι εἰς τὴν μεσημβρίαν, ἀλλ' εἰς τὸν βορῥᾶν, καὶ μ' ὅλον τοῦτο καὶ ἐκεῖ ἐν μέρει καὶ προσωρινῶς.

Καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους ἤδη θαλασσίους πολέμους ἔγεινεν ἔρις περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἐλεύθερον πλοῖον κάμνῃ ἐλεύθερα τὰ φορτία, ἤγουν ἐὰν εἰς τοὺς οὐδετέρους εἶναι συγκεχωρημένον νὰ φέρουν εἰς τὰς πολεμοφόρους δυνάμεις, ἐξαιρουμένων τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἄλλης πολεμικῆς ὕλης (ὀνομαζομένων εἰς τὴν αὐθεντικὴν γλῶσσαν πολεμικῶν κλεψεμποριῶν), ἄλλα φορτία διαφόρων χρειωδῶν. Οἱ Ἄγγλοι ἐξαιρέτως ἐξήπλοναν τὴν ἔννοιαν τῶν κλεψεμποριῶν καὶ εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ χρησιμεύσουν ἐμμέσως τὸν ἐχ-

θρὸν διὰ τὸν πόλεμον, Π. χ. σίδηρος ἀκατέργαστος, χαλκὸς, ξύλα ναυπηγίας. καὶ πανία δὲ διὰ ἐνδύματα, καὶ τροφαὶ, διὰ τῶν ὁποίων, εἰς χωριστὰς τινὰς περιπτώσεις, Π. χ. ἐὰν πρόκειται νὰ πολεμηθῇ ὁ ἐχθρὸς μὲ τὴν πεῖναν, ἐλαττόνεται ἡ ἀνάγκη του. Ταύτην τὴν φορὰν ἔπεσαν εἰς ταύτην τὴν ἔριδα μὲ τὴν Δανίαν. Ἡ πολιτεία αὕτη *) ἠθέλησε νὰ ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τὴν ἔρευναν τὰ ἐμπορικά της καράβια μὲ συνόδευσιν πολεμικῶν. Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι χωρὶς παρατήρησιν κἀμμίαν ἥρπασαν τὴν Δανικὴν φρεγάταν Φρεΐαν μετὰ τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐσυνώδευε, καὶ μετὰ τοῦτο οἱ Δάνοι, διὰ νὰ μὴ διακόψουν διὰ πολέμου τὴν ἐμπορίαν των, ἐνέδωκαν εἰς φιλικὴν τινὰ συνθήκην τῆς 29 Αὐγούστου, καὶ μέχρις ἄλλων διωρισμένων συνθηκῶν, παραίτησαν κατὰ τὸ παρὸν τὸ δίκαιον τῆς συμπλοίας. Κατὰ δυστυχίαν εἶχεν ἀναφέρειν ἡ Δανικὴ αὐλὴ τὴν ἁρπαγὴν τῆς φρεγάτας της εἰς τὴν Πετρούπολιν. Ἔξαφνα ὁ Παῦλος ἔστειλε παρακίνησιν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Προυσίας, Σβεκίας καὶ Δανίας νὰ ἀνανεώσουν ἐπιμαχίαν κλεισθεῖσαν τὸ 1780 ἔτος πρὸς ἔνοπλον ὑπεράσπισιν τῆς οὐδετερότητος, τὴν ὁποίαν ἐχρεώστει νὰ ὑπομένῃ ἡ Ἀγγλία διὰ τὰς τότε περιστάσεις της. Ἡ Προυσία καὶ ἡ Σβεκία ἐδέχθησαν τὴν συνθήκην ταύτην. Ἡ δὲ Δανία, ἥτις τότε πρὸ ὀλίγου εἶχε παραιτήσειν τὸ δίκαιον τῆς συμπλοίας φοβουμένη ἄμεσον προσβολὴν ἀπὸ μέρους τῆς Ἀγγλίας, ἐζήτει κατὰ τὸ παρὸν νὰ μείνῃ ἐκτὸς τῆς συνθήκης ταύτης. Ἀλλ' ὁ Παῦλος, διώξας τὸν Δανικὸν πρέσβυν ἐκ Πετρουπόλεως καὶ κράξας τὸν ἰδικόν του ἐκ Κοδανίας, τὴν ἠνάγκασε νὰ ἑνωθῇ, καὶ τὴν ἐκρήμνισεν οὕτως εἰς πόλεμον ὀλέθριον. Τὴν 30 Μαρτίου 1801 πεντήκοντα τέσσαρα πολεμικὰ καράβια, ναυαρχούμενα ἀπὸ τὸν Πάρκερον καὶ Νέλσωνα, διέβησαν τὸν Δανικὸν πορθμόν, χωρὶς νὰ βλαφθῶσιν ἀπὸ τὰ κανόνια

*) Τὴν ἐκυβέρνα ἐκ πολλῶν ἐνιαυτῶν ὁ διάδοχος Φρειδερῖκος διὰ τὴν τοῦ νοὸς ἀσθένειαν τοῦ βασιλέως Χριστιανοῦ Ζ'.

τοῦ φρουρίου Κρονεμβούργου· εἶχαν συμπυκνωθῆν παρὰ τοὺς Σβεκικοὺς αἰγιαλοὺς, εὐθὺς ἀφοῦ ἐπαρατήρησαν, ὅτι τὸ πῦρ τῶν κανονίων ἐξήρχετο ἀπ' Ἑλσιγγοβούργου*). Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τὴν 2 Ἀπριλίου, ἔγεινε ναυμαχία ἔμπροσθεν τῆς Κοδανίας. Οἱ Δάνοι, οἵτινες δὲν ἐκβῆκαν μὲ τὰ πολεμικά των καράβια, ἀλλ' εἰς τὸ παράλιον εἶχαν σχηματίσειν ἀμυντήριον γραμμὴν ἀπὸ παλαιὰ καὶ τσακισμένα καράβια καὶ εἶχαν στήσειν καὶ εἰς τὴν ξηρὰν κανόνια, ἐπολέμησαν ἀνδρείως καὶ ἔβλαψαν ὄχι ὀλίγον τοὺς Ἄγγλους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ναυαρχὶς Δενεβρὸγ ἐπέταξεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἡ ἀμυντήριος γραμμή των κατεθραύσθη, ἡ αὐλὴ διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν μητρόπολίν της εἰς τὰς πυροβολίας καὶ τὸν στόλον της εἰς ἀφανισμὸν, εὕρηκεν εὔλογον νὰ δεχθῇ ἐπὶ τέλους τὴν ἀνακωχὴν, τὴν ὁποίαν ἐπρόσφερεν ὁ Νέλσων. Οἱ Ἄγγλοι μετὰ τοῦτο ἔπλευσαν περαιτέρω εἰς τὴν Βαλτικὴν διὰ νὰ σωφρονίσουν πρῶτον τὴν Σβεκίαν, καὶ ἔπειτα τὴν Ῥωσίαν. Διότι τὴν Προυσίαν δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐγγίξουν, ἀλλὰ μάλιστα τὴν ὑπέμνησαν πολλάκις τὴν παλαιὰν φιλίαν καὶ συμμαχίαν των.

Ἡ Σβεκία εἶχεν ὁπλισθῆν. ἀλλὰ δὲν εἶχε βοηθήσειν τὸν ὀλίγον ἠγαπημένον γείτονά της. Τὴν 19 Ἀπριλίου ἦλθεν ὁ Ἀγγλικὸς στόλος εἰς τὰ νερὰ τῆς Καρολοκορώνης, καὶ ἐζήτει διωρισμένην τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως. Ἡ ἀπόκρισις δὲν ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ναύαρχον ἐὰν δὲν ἤρχοντο ἐκ Πετρουπόλεως ἀγγελίαι, διὰ τὰς ὁποίας ὑπεχρεώθη νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπαθείας.

Παῦλος ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ πρωτουργὸς τῆς βορείου συμμαχίας, δὲν ὑπῆρχε πλέον. Τὸ ἑσπέρας τῆς 23 Μαρτίου ἔστειλε προσταγὴν εἰς τοὺς ἐν Βερολίνῳ καὶ

*) Ὁ βασιλεὺς Γουστάβος, ὅςτις εἶχεν ἰδεῖν τὸ πρᾶγμα, διεκήρυξεν ἔπειτα, ὅτι δὲν ἀφῆκε νὰ πυροβολήσωσι διὰ νὰ μὴ νομισθῇ, ὅτι ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ διὰ τῆς προστασίας τοῦ πορθμοῦ ἤθελε νὰ ζητήσῃ ὀπίσω τὸ ἐπιβάλλον εἰς αὐτὸν μέρος τοῦ φόρου.

Κοδανία πρέσβεις του νὰ ἀναχωρήσουν τάχιστα ἀπὸ τὰς αὐλὰς ἐκείνας· ἀλλ' οἱ νέοι στοχασμοὶ, οἵτινες ἀνέβησαν εἰς τὴν κεφαλήν του, ἔμειναν ἄγνωστοι· διότι τὴν αὐτὴν νύκτα (ἐξημερονούσης τῆς 24 Μαρτίου 1801) ἀπέθανεν, ὡς εἶναι γνωστόν. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἀνέλαβε τὸ σκῆπτρον ὁ πρωτότοκος υἱός του Ἀλέξανδρος, καὶ εὐθὺς ἐξέδωκε διακήρυξιν, ὅτι ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον μὲ πρόθεσιν νὰ βασιλεύσῃ κατὰ τοὺς νόμους καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς μεγάλης Αὐτοκρατορίσσης Αἰκατερίνης, καὶ συμφώνως μὲ τὰς θεωρίας ἐκείνης νὰ φέρῃ τὴν Ῥωσίαν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς τύχης καὶ δόξης. Πρῶτον ἔργον τοῦ νέου Αὐτοκράτορος ἦτο νὰ κάμῃ εἰρήνην μὲ τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνέδωκε νὰ μεταχειρίζεται τὸ δίκαιον τῆς ἐρεύνης τῶν οὐδετέρων καραβίων, καὶ ἐὰν τὰ εὑρίσκῃ κλεψεμπόρα, ἤγουν φέροντα ὅπλα ἢ τροφὰς εἰς τοὺς ἐχθροὺς, νὰ τὰ πιάνῃ καὶ νὰ τὰ φέρῃ εἰς ἕνα τῶν λιμένων της· τοῦτο ὅμως νὰ γίνεται μόνον ἀπὸ πολεμικὰ καράβια. Ἡ Δανία καὶ Σβεκία ἐμβῆκαν εἰς τὴν συνθήκην ταύτην. Αἱ πόλεις Ἀμβοῦργον καὶ Λύβεκα, αἵτινες ἐκρατοῦντο ἀπὸ Δανικὰ στρατεύματα διὰ νὰ ἀποκλείουν τοὺς Ἄγγλους, ἀδειάσθησαν τώρα. Καὶ ἡ Προυσία, ὅσας ἑτοιμασίας εἶχε κάμειν εἰς Ἀννοβέραν καὶ εἰς πολλοὺς ποταμοὺς κατὰ τῶν Ἄγγλων, τὰς περήτησε καὶ ἀποκατέστησε τὴν φιλίαν.

Ἡ δὲ Ἀγγλία ἤρχισε νὰ συμβιβάζῃ εἰρήνην μὲ τὴν Γαλλίαν πρὶν ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Δανίας καὶ πρὶν τελευτήσῃ ὁ Παῦλος. Ὁ Πὶττ, ἐγκαταλειμμένος ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν, πολεμούμενος ὑπὸ τὴν Ῥωσίαν καὶ ἀπὸ τὸν βορρᾶν, καὶ στερηθεὶς καὶ τοὺς ἀδυνάτους συμμάχους του, τὴν Πορτογαλλίαν καὶ Τουρκίαν (ἐκείνη ἠναγκάσθη ἀπὸ εἰσβολὴν Ἱσπανικο-Γαλλικοῦ στρατοῦ νὰ κλείσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοὺς λιμένας της· αὕτη ἀπὸ φοβερισμοὺς τῆς Ῥωσίας δὲν ἐγίνετο κοινωνὸς τοῦ πολέμου), ἐξαιρέτως δὲ ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὰς εἰρηνικὰς κραυγὰς τοῦ ἔθνους του, ἐνόμισεν

ὅτι ἐχρεώστει πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην. Ἀλλ' ἠθέλησε νὰ τὸ κάμῃ μὲ τρόπον ἄξιον ἐπιτηδείου χαρακτῆρος, καὶ νὰ παραιτήσῃ πρότερον τὸ πηδάλιον τῆς πολιτείας, καὶ ὄχι νὰ κλείσῃ φιλίαν μὲ τὴν μεταπολίτευσιν, ἥτις διὰ τοῦ Βοναπάρτου δὲν ἔπαυσεν, ἀλλ' ἀνέβη εἰς τὸν κολοφῶνα της. Μόνον εἰς τοὺς βασιλεῖς εἶναι συγχωρημένον πρὸς ὄφελος τῶν λαῶν των νὰ κάμνωσι τοιαύτας θυσίας. Μὲ πρόφασιν, ὅτι ὑπεσχέθη εἰς τοὺς Ἰρλανδοὺς τοὺς Καθολικοὺς ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν δὲν τοὺς τὴν ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Γ', καὶ ὅτι διὰ τοῦτο δὲν τὸν συγχωρεῖ ἡ τιμή του νὰ διοικῇ πλέον, κατὰ τὴν 16 Μαρτίου 1801, ἀφοῦ ἀπὸ τοῦ 1784 ἔτους ἐβάσταξε δεκαεπτὰ ἔτη τὴν σφραγίδα ὡς Καγκελλάριος καὶ πρῶτος Λόρδος τοῦ θησαυροῦ, τὴν ἐνεχείρισεν εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ διορισθέντα διάδοχόν του Ἀδδιγκτῶνα, ὅς τις πάραυτα ἤρχισε νὰ συνομιλῇ περὶ εἰρήνης μὲ τὸν ἐν Λονδινίῳ δι' ἀλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων εὑρισκόμενον Γαλλικὸν πολίτην Ὄθωνα. Τὰ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ παρεμπεσόντα συμβάματα τοῦ βορρᾶ δὲν μετέβαλαν παντελῶς τὰ φρονήματα ταῦτα· διότι ἐὰν καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Παύλου ἐσυμβιβάσθη μὲ τὴν Ἀγγλίαν, πολὺ ὅμως μακρὰν ἦτο νὰ συμμαχήσῃ μαζή της κατὰ τῆς Γαλλίας· μάλιστα ηὔξανε τὸ φαινόμενον, ὅτι μὲ τὸν Γαλλικὸν Ὕπατον ἔστεκεν εἰς ἁρμονίαν σταθερωτέραν παρὰ ὁ πατήρ του. Προσέτι ἐπερίσσευαν οἱ φόβοι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐν Λουνεβίλλῃ εἰρήνης ὡμιλεῖτο μεγάλως ἡ Γαλλικὴ ἀπόβασις, καὶ ἐκτίζοντο πλοιάρια πολλὰ εἰς τοὺς δυτικοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Γαλλίας.

Ἀπ' ἄλλου μέρους ἐπεθύμει καὶ ὁ Βοναπάρτης τὴν εἰρήνην διὰ νὰ στερεώσῃ τὰς εἰς τὴν ξηρὰν ἀποκτήσεις του, καὶ μὲ τὴν ἀναζώωσιν τῆς ἐμπορίας νὰ περιβάλῃ εἰς τὴν κεφαλήν του τὰς ἀπὸ πολλῆς ἀμφιβαλλομένας δάφνας. Προσετέθη εἰς ταῦτα, ὅτι τὸ δυσκολώτατον περὶ τῆς Αἰγύπτου ζήτημα ἐλύθη αὐτό-

ματον ἀπὸ τὴν τύχην τῶν ὅπλων κατὰ τὸ καλοκαίριον τοῦ 1801 ἔτους. Καὶ ὁ μὲν Κλέβερος, τὸν ὁποῖον ἀφῆκεν ὁ Βοναπάρτης διάδοχόν του, τὴν 24 Ἰαν. 1800 δειλιάσας ἀπὸ κακὰς ἀγγελίας τῆς Γαλλίας, καὶ ἀπελπισθεὶς ἀπὸ πᾶσαν βοήθειαν, εἶχε κλείσειν συνθήκην μὲ τὸν μέγαν Βιζύρην καὶ μὲ τὸν Ἀγγλικὸν ὑποναύαρχον Σὶρ Σιδνέηιν Σμὶθ εἰς Ἐλαρὶχ νὰ ἀδειάσῃ τὴν Αἴγυπτον, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ ὅλους τοὺς στρατιώτας του ἐλευθέρως εἰς τὴν Γαλλίαν· ἐπειδὴ ὅμως, ὁ Ἀγγλικὸς ναύαρχος Κεῖθος, ἀφοῦ οἱ Γάλλοι ἔχασαν τὰ περισσότερα φρούρια, ἤθελε νὰ βεβαιώσῃ τὴν συνθήκην μὲ μόνην τὴν ἄνευ ὅπλων ἀναχώρησίν του· ὁ Κλέβερος, ὀργισθεὶς διὰ τὸ ὄνειδος τοῦτο, ἀνενέωσε τὸν ἀγῶνα, παραθαῤῥυνθεὶς καὶ ἀφ' ὅσα ἔμαθε περὶ τῆς 9 Νοεμβρίου, ἐνίκησε τὸν μέγαν Βιζύρην πλησίον Μεταρὶχ, τῆς παλαιᾶς Ἡλιουπόλεως, ἐξανακυρίευσε τὸ Καΐρον, καὶ ὑπέταξεν ἐκ νέου ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Καὶ αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου ἀνίκητος Μουρὰδ Βέης ἔκαμεν εἰρήνην μὲ αὐτὸν, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ τὸν βοηθῇ μὲ στρατεύματα καὶ ἀργύριον. Ἀλλὰ κατὰ τὴν 14 Ἰουνίου, ἡμέραν τῆς ἐν Μαρέγγῳ μάχης, ὁ Κλέβερος περιπατῶν εἰς τὸν κῆπον του κατὰ τὸ Καΐρον, ἐμαχαιρώθη ἀπὸ νέον τινὰ Μωαμεθανὸν, ὅς τις ἐνόμιζεν, ὅτι μὲ τὸ μέσον τοῦτο εὕρηκε τὴν ἀσφαλῆ ὁδὸν διὰ τὸν παράδεισον*). Ὁ στρατηγὸς Μενὼν, ὅς τις τώρα ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν, ἦτο ἄνθρωπος στραβὸς καὶ ἀνάποδος, καθὼς τὸν μαρτυρεῖ ἡ εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν φανερὰ μετάβασίς του, τοῦ ὁποίου τὰ ἀνόητα ἔργα ὠφέλησαν πολὺ κατ' ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου 1801 τὸν εἰς Ἀβουκίριον ἀποβάντα στρατὸν μὲ στρατηγὸν τὸν Ἀβερεκόμβιον. Οὗτος ὁ στρατὸς ἐνίκησε πλησίον Ἀλεξανδρείας τὴν 21 Μαρτίου, χωρὶς ὅμως νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν νίκην, ἐπειδὴ ἔχασε τὸν στρατηγόν του. Ὁ Μενὼν, καὶ

*) Ὁ νέος οὗτος θεοβλαβὴς, ὀνόματι Σολειμάννης, κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ πασσάλου σκληρὸν θάνατον, συνήθη εἰς τὴν χώραν ἐκείνην.

ἀφοῦ ἔχασε τὸ Κάϊρον τὸν Ἰούνιον, ἐβαστάχθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἕως τὰ τέλη Αὐγούστου, καὶ τὴν 2 Σεπτεμ. ὑπέγραψε τὴν συνθήκην νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ τοὺς στρατιώτας του κρατοῦντας τὰ ὅπλα καὶ τὰς ἀποσκευάς των. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου ἔφθασαν εἰς τὸν τόπον των, καθὼς ἀρχήτερα καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ Καΐρου μετεφέρθη μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπὸ τὸν Βελλιάρδον. Ὅλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιστρεψάντων Γάλλων ἀνέβαινε τὰς 24,000 *), τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ἐπίσης καὶ τὸ ὑγιεινὸν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ κλίματος καὶ τὴν μεγάλην ζωηρότητα τῶν Εὐρωπαίων πολεμιστῶν. Ὅλη ἡ φθορὰ κατὰ τὰ ἔτη 1800 καὶ 1801 μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βοναπάρτου δὲν ἀνέβαινεν εἰς 4000 ἀνθρώπους. Οἱ Ἄγγλοι ὅμως ἐπαρηγορήθησαν, ὅτι ἀπέβαλαν τὸν κίνδυνον τῆς Ἰνδικῆς των ἀπὸ τὴν εἰς Αἴγυπτον Γαλλικὴν ἀποικίαν, καὶ ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἀνατολῆς, τὴν ὁποίαν ἐπρόσμεναν οἱ ἐπαινέται τῆς περινοίας τοῦ Βοναπάρτου, ἐπέρασε χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἴχνος. Μόνον τὰ ἐπιστημονικὰ λάφυρα, τὰ ὁποῖα οἱ (ἀπὸ τὸν στρατηγὸν μὲ τοὺς γαδάρους συγκαταριθμούμενοι) ἀρχαιολόγοι καὶ τεχνῖται ἐκέρδησαν ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ Κουρνοῦ, Λουξὸρ, Μαδινατ-αβοὺ καὶ Καρνὰκ, ἡ ἔρευνα καὶ φανέρωσις τούτων τῶν καθεδρῶν τῆς παλαιᾶς Αἰγυπτιακῆς λαμπρότητος, ἀπέφυγαν τὸν κατακλυσμὸν, ὅς τις ἔπνιξε καὶ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα τοῦ Βοναπάρτου σχέδια, καὶ τελευταῖον εἶναι τὸ μόνον ἔντιμον μνημεῖον τῆς ὑψηλὰ πετασάσης καὶ κρημνισθείσης ὑπάρξεως.

Ἀλλ' εἰς τὸν καιρὸν, ὁπότε ἡ ἀγγελία αὕτη ἐκωδωνίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ Ἄγγλοι ἠσχολοῦντο περισσότερον εἰς τὴν χώραν των κατὰ τῆς ἀποβάσεως τῶν Γάλλων παρὰ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Στρατεύματα, πλοῖα κανονιοφόρα, ὅπλα παντοδαπὰ ἐθορύβουν ὅλους τοὺς

*) Mémoires, écrit par Montholon, Tom. II. p. 179., μὲ ματυρίαν τῶν αὐθεντικῶν καταλόγων τοῦ Τολανίου.

δυτικοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Γαλλίας, καὶ δοκίμιον, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Νέλσων νὰ καύσῃ τὸν στολίσκον εἰς τὴν Βονωνίαν μὲ 30 πολεμικὰ καράβια, πυροβολῶν ἐξ αὐτῶν, ἐταπείνωσε πολὺ τὸ περὶ τῆς ἀηττησίας τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἄγγλων φρόνημα. Τούτων οὕτως ἐχόντων ὑπέγραψαν οἱ Ἄγγλοι ἐν Λονδινίῳ τὴν 1 Ὀκτ. 1801 τὰ προοίμια τῆς εἰρήνης, ἥτις ἐξάφνισε παραυτα ὅλην τὴν Εὐρώπην μὲ τὴν ταχύτητα καὶ μὲ τὰ ἄρθρα της. Ἡ Ἀγγλία ἔδιδεν εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἱσπανίαν καὶ Ὀλλανδίαν ὅλας τὰς δορικτησίας της, παρεκτὸς τῆς Ἱσπανικῆς νήσου Τρινιδὰδ, καὶ τῶν ἐν Ταπροβάνῃ Ὀλλανδικῶν κτημάτων. Ὑπεχρεόνετο τὴν μὲν Μάλταν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τοὺς Ἰωαννίτας, τὴν δὲ Αἴγυπτον εἰς τὴν Τουρκίαν· νὰ ἀδειάσῃ ὅλους τοὺς λιμένας καὶ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου καὶ Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Ἐφρόντισε δὲ διὰ τὸν Πάπαν καὶ διὰ τὴν Νεάπολιν. Τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ὑπεχρεόνοντο νὰ ἀνεχωρήσουν ἀπὸ τὴν Νεάπολιν καὶ ἀπὸ τὴν Παπικὴν ἐπικράτειαν, καὶ νὰ φυλαχθῇ ἀπείρακτος ἡ Πορτογαλλία. Ἐνθύμησις τῶν μεγάλων σχέσεων τῆς ξηρᾶς δὲν ἔγεινεν· ἐφαίνετο, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐναπεταμιεύθη διὰ τὴν τελείαν εἰρήνην, πρὸς τῆς ὁποίας τὴν τελείωσιν ἐδιωρίσθησαν πληρεξούσιοι καὶ τῶν δύω μερῶν νὰ ὑπάγουν ταχύτατα εἰς Ἀμβίακον.

Μίαν ἑβδομάδα ἔπειτα (τὴν 8 Ὀκτωβ.) ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη τῆς Γαλλίας μὲ τὴν Ῥωσίαν εἰς Παρισίους. Τὰ οὐσιωδέστατα μέρη της περιείχοντο εἰς μυστικὴν συνθήκην ὑπογραφεῖσαν μετὰ τρεῖς ἡμέρας· αὕτη ἐξήγει ἀκριβῶς τὴν πιστὴν ἁρμονίαν, μὲ τὴν ὁποίαν αἱ δύω δυνάμεις ἤθελαν νὰ φανῶσι διὰ νὰ στερεώσωσι τὰς βάσεις τοῦ τῆς ἀποζημιώσεως τῆς Γερμανίας συστήματος, καὶ μάλιστα διὰ τὸν σκοπὸν προσφυοῦς ἰσορῥοπίας τῶν οἴκων Αὐστρίας καὶ Βρανδεμβούργου, καὶ νὰ προσδιορίσωσι τὰ πράγματα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Τουρκίας. Περὶ Νεαπόλεως ἐπανελήφθησαν ὅσα ἔστεργεν ἡ εἰρήνη μὲ τὴν Ἀγγλίαν· ἡ ἀποζημίωσις τοῦ βασιλέως

τῆς Σαρδοῦς ἔμελλε νὰ γείνῃ μὲ φιλικὸν συμβιβασμόν. Εἰς τὴν Τουρκίαν (μὲ τὴν ὁποίαν ἐκλείσθη χωριστὴ εἰρήνη τὴν 9 'Οκτωβ.) ἔδιδεν ἡ Γαλλία τὴν Αἴγυπτον, τὴν ὁποίαν δὲν ἐκράτει πλέον, καὶ τῆς ἠγγυᾶτο τὴν ὁλοκληρίαν καὶ ἀνενοχλησίαν τῶν ἐπαρχιῶν της ὅλων. Ἓν ὅμως μέρος τῶν τριῶν συνθηκῶν ἔδειχνε παράξενον μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Ἡ Γαλλία, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλλοτε ἦτο συνήθεια νὰ προβάλλῃ εἰς τὰς δυνάμεις νεοσυστάτους δημοκρατίας νὰ τὰς γνωρίζωσιν, ἐνῷ εἰς τὴν 'Ιταλίαν ἔβαλλε νέον βασιλέα τὸν τῆς 'Ετρουρίας, ἐχρεώστει νὰ γνωρίσῃ νεοσύστατον ὑπὸ τῶν 'Ρώσων καὶ Τούρκων δημοκρατίαν, τὴν τῶν ἑπτὰ νήσων μὲ ζημίαν ἰδικήν της. Αὗται αἱ ἐκ τῶν Βενετικῶν λαφύρων εἰς τὴν Γαλλίαν δοθεῖσαι μὲ τὴν εἰρήνην τοῦ Κάμπου Φορμίου νῆσοι (Κέρκυρα, Ζάκυνθος, Κεφαλληνία, Λευκὰς, Κύθηρα, Παξὸς καὶ 'Ιθάκη) εἶχαν ἀποσπασθῆν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Γάλλων τὸν Μάϊον 1799 διὰ 'Ρωσικο-τουρκικοῦ στόλου, καὶ κατὰ παράξενον θέλησιν τοῦ Αὐτοκράτορος Παύλου μετεβάλθησαν εἰς δημοκρατίαν, ἥτις ὡς πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ μὲν ἵστατο ὑποκάτω τῆς Τουρκικῆς προστασίας, ὡς πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ δὲ ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους τῆς χώρας, καὶ κατὰ πᾶσαν τριετίαν ἐπλήρονεν εἰς τὴν Τουρκίαν φόρον 75.000 γροσίων. 'Εδόθησαν προσέτι εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὰ πρώην Βενετικὰ φρούρια τῆς 'Ηπείρου, Πρέβεσα, Πάργα, Βόνισσα, καὶ Βουθρωτόν. Ὁ γνωρισμὸς ταύτης τῆς νέας δημοκρατίας ἦτο μία ἀπὸ τὰς ὀλίγας θυσίας, τὰς ὁποίας ἡ Γαλλία ἐπρόσφερεν ὡς πρὸς τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα κέρδη, τὰ ὁποῖα τῆς ἐχάρισεν ἡ 'Αγγλία. Μεταξὺ τῶν δευτέρων πολλοὶ ὑπερύψοναν τὴν σιωπηλὴν συγκατάθεσιν τοῦ νὰ λάβῃ ἡ Γαλλία τὴν μεγίστην καὶ καρποφορωτάτην τῶν δυτικῶν 'Ινδικῶν νήσων ἅγ. Δομίνικον ἀφοῦ εἶχεν ἀποκτήσειν διὰ τῆς ἐν Βασιλείᾳ εἰρήνης καὶ τὸ εἰς αὐτὴν μέρος τῆς 'Ισπανίας, ἐὰν καὶ εἰς τὴν δημοκρατίαν ἔγεινεν ἡ κτῆσις αὕτη ἀμφίβολος

διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς τῶν Μαύρων δημοκρατίας, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλὰς ταραχὰς διεγερθείσας ἀπὸ τὸ ἐλευθερωτικὸν ψήφισμα τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως εἶχε καθιδρύσειν ὁ γεννημένος δοῦλος, μετέπειτα δὲ ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Διευθυντηρίου στρατηγὸς τῶν εἰς τὴν ἀποικίαν δυνάμεων.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ προσηλώθησαν τὰ βλέμματα τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ Ἀμβίακον, ὅπου συνῆλθαν διὰ τὴν τελείαν εἰρήνην τὸν Νοέμβριον ὁ Λόρδ Κορνεβάλλιος καὶ ὁ Ἰωσὴφ Βοναπάρτης, ἀδελφὸς τοῦ Ὑπάτου. Ἐκεῖ ἐπίστευαν ὅλοι, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἔμελλε νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἀσφάλειαν ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ βάλῃ ὅρια εἰς τὴν φιλαρπαγίαν καὶ φιλεκτασίαν τῆς Γαλλίας. Ἡ μιγίστη μυστικότης τῶν συμβιβάσεων καὶ ἡ μακρὰ διάρκειά των ἐβεβαίονε τὴν ὑπόληψιν, ὅτι τὰ μέγιστα τῶν πραγμάτων εὑρίσκονται εἰς τὴν ζυγαρίαν. Τόσον περισσότερον ἐξαφνίσθησαν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἡ συμβίβασις ἔλαβε τέλος τὴν 17 Μαρτίου 1802, καὶ ἐφάνη, ὅτι τὸ πολυχρονίως διαφιλονεικούμενον ὑπῆρχεν ἡ νῆσος Μάλτα. Μόνον ἡ τύχη ταύτης τῆς πέτρας καὶ ἡ σχέσις πρὸς αὐτὴν τοῦ τάγματος ἔλαβεν ὅλας τὰς φροντίδας, αἱ ὁποῖαι ἐπροσμένοντο δι' ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ τοῦτο ὄχι πρὸς ὄφελος τῆς Ἀγγλίας. Ἡ νῆσος ἐδιωρίσθη ἐντὸς τριῶν μηνῶν νὰ δοθῇ εἰς τὸ τάγμα, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνεξαρτησίαν ἠγγυῶντο ὅλαι αἱ μεγάλαι δυνάμεις. Τὰ ἄλλα ὅλα ἦσαν ταὐτὰ μὲ τὴν συνθήκην τῆς ἀνακωχῆς, παρεκτὸς ὅτι τὸ ἀκρωτήριον τῆς Χρηστῆς ἐλπίδος δὲν ἔμελλε νὰ εἶναι ἐλεύθερον εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ τῶν δύω ἐθνῶν, ὡς ἔλεγεν ἡ ἀνακωχὴ, ἀλλὰ τὰ Ἀγγλικὰ καράβια ἐλάμβαναν ἄδειαν νὰ τὸ παραπλέωσι καὶ νὰ ἀγοράζωσιν εἰς αὐτὸ τροφάς. Πολλαὶ ἄλλαι ὠφέλειαι τῆς Γαλλίας καὶ βλάβαι τῆς Ἀγγλίας ἔδειχναν ὅτι ἡ εἰρήνη αὕτη δὲν θέλει διαρκέσειν πολὺν καιρόν.

60. Τοῦ Βοναπάρτου ἡ Ὑπατεία.

Ἡ νέα πολιτικὴ διδασκαλία, ὅτι ἡ ἐξουσία τῆς ἀρχῆς ἀνήκει φυσικῶς εἰς τὸν λαὸν, καὶ εἰς τὸν ἄρχοντα ἐδόθη διὰ νὰ τὴν ἐκτελῇ ἐπιτροπικῶς, ἐχρειάσθη πολλὰς θυσίας εἰς τὴν ἀλήθευσίν της. Ἀφοῦ ἀπετυχήθη ὁ σκοπὸς οὗτος, ἐφάνη ἀποτέλεσμα αὐτοῦ μία νέα δεσποτεία, ἥτις ἦτο μὲν ἀκόμη πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰς καταχρήσεις τῆς πρώην χιλιοετοῦς αὐλῆς καὶ πολιτείας, οὐσιωδῶς δὲ ἦτο σκληροτέρα καὶ βαρυτέρα παρὰ τὴν παλαιὰν βασιλείαν. Ἡ μεταπολίτευσις εἶχεν ἀφανίσειν τὰ λείψανα τῆς Γερμανικῆς πολιτείας, ἥτις ἐπὶ τῆς παλαιᾶς Γαλλίας ἀνθίστατο εἰς τὴν αὐτογνωμίαν τῶν λειτουργῶν, καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ πόλεις ἔδιδε διὰ διαφόρων ὀνομάτων δίκαια καὶ προνόμια, ἤγουν τοὺς ἐχορήγει τὰ μέσα νὰ διατηρῶνται ζωντανοὶ ἐντὸς κύκλου, γραμμένου ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ στερεωμένου ἀπὸ τὴν συνήθειαν. Τὸ μέγιστον πρόβλημα τῆς πολιτικῆς ἦτο νὰ φέρῃ τοὺς μικροὺς τούτους κύκλους εἰς τὴν ἀληθινὴν πρὸς τὴν ὅλην πολιτείαν σχέσιν των· ἡ πρώτη ὅμως Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐπίασε τὸν συντομώτατον δρόμον καὶ τοὺς κατήργησε μὲ ὅλα τὰ δίκαιά των. Τεχνητόν τι σύστημα ἐπάνω κεφαλῶν καὶ μιλίων θεμελιωμένον ἐκ διαφόρων μερίδων ἐμβῆκεν εἰς τὸν τόπον τούτων· εἰς τοῦτο παρεδόθη ὅλη ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις μετὰ τὴν τότε ἐχθροπάθειαν κατὰ τοῦ σκιώδους θρόνου τοῦ ὑπάρχοντος ἀκόμη βασιλέως. Αἱ 83 μερίδες (Departements) μὲ τὰς 600 ὑπομερίδας των καὶ 48,000 κοινότητας, ἀνηγόρευαν τοὺς ἄρχοντας, τοὺς φρουράρχους, τοὺς κριτὰς, τοὺς νομοδότας, τοὺς ἐπισκόπους. Οὐδ' εἰς τὰς παλαιὰς Ἀθήνας ἐνησχολεῖτο ὁ λαὸς εἰς τὰς ἐκλογὰς, ὅσον εἰς τὴν ἐλευθέραν Γαλλίαν. Πάραυτα ἔγεινεν ἐπαισθητὸν τὸ βάρος τῶν ἐπανερχομένων ἀπαύστως ἡμερῶν τῆς ἐκλογῆς· οἱ καλήτεροι πολῖται ἐσύροντο ὀπίσω, ἐνῷ οἱ

χειρότεροι διὰ τοῦ μανιώδους ἢ ἐμμίσθου φατριασμοῦ ἀνέδειχναν τὰς συνελεύσεις θέατρα τῆς Ἰακωβινικῆς παραφροσύνης. — Τὸ ἐθνικὸν Συμβατήριον ἐφύλαξε μὲν ἔπειτα μὲ τὸ ὄνομα τὴν τῶν μερίδων ταύτην ἐξουσίαν, τὴν κατήργησε δὲ πραγματικῶς, ἐνῷ ἔστελνε μέλη της μὲ ἀπεριόριστον δύναμιν εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Διευθυντηρίου ἀνέλαβαν πάλιν αἱ μερίδες τὴν ἐξουσίαν των, καὶ ἔγειναν φοβεραὶ εἰς τὸ τυραννικὸν ἢ μισητὸν κυβέρνημα ἐκεῖνο. Ὁ Βοναπάρτης, ὅς τις ἐκ τῶν στρατοπέδων του ἔφερε μίαν καὶ ἀδιαίρετον ἀληθῶς ἐξουσίαν, τὴν τῆς θελήσεώς του, ἔσπευσε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὴν πολυγνωμίαν ἐκείνην, ἥτις, ὡς μὲν ἦτο, ὑπερβολικὴ καὶ ἀσύνετος, ἦτο ἀληθῶς ζιζάνιον, μὲ καλοὺς ὅμως περιορισμοὺς ἠδύνατο νὰ δίδῃ καρποὺς ὠφελίμους, καὶ τὴν 17 Φεβρουαρίου 1800 μὲ πρόφασιν νέας διαιρέσεως τῆς χώρας, ἐμόρφωσε πάντη διαφόρως τὸ πρᾶγμα. Εἰς τὸν τόπον τῶν μέχρι τοῦδε ἀρχόντων τῆς κυβερνήσεως ἐμβῆκαν μερικοὶ καὶ μοναδικοὶ ὑπουργοὶ, Ἔπαρχοι εἰς τὰς ὑπομερίδας, Μαϊόροι εἰς τὰ κοινὰ, ὅλοι μὲ αὐστηρὰν ὑπακοὴν ὑποκάτω τῆς κυβερνήσεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας μόνης τὴν ἀναγόρευσιν ἐκρέμαντο. Εἶναι σημειῶδες, ὅτι τὸ κτύπημα τοῦτο ἐσύντριψεν ἀφειδῶς ἓν ἀπὸ τὰ ὀλίγα καλὰ στοιχεῖα τῆς μεταπολιτεύσεως, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὴν γνησιωτέραν ἐλευθερίαν, καὶ ἐξώρισε διὰ πάντα τὴν εὐεργετικὴν ἐνέργειαν τῶν πολιτῶν μὲ τὸ προστακτικὸν πνεῦμα τῶν πολιτικῶν ὑπουργῶν, ἐνῷ ἀπ' ἄλλου μέρους ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Ὑπάτου ἀπὸ τὴν κοινὴν συναναστροφὴν, ἡ διάταξις αὐλῆς καὶ αὐλικῶν παλαιῶν καὶ νεωτέρων, καὶ ἡ περίσσευσις τῆς τοῦ Ὑπάτου δορυφορίας ἐφαίνοντο εἰς τοὺς φιλελευθέρους ἁμαρτήματα κατὰ τῆς δημοκρατικῆς ὀρθοδοξίας. Ἀλλ' ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκείνη ἐνυπάρχει εἰς τὴν φύσιν ὁποιουδήποτε ἄρχοντος, ὅστις ἀποβάλλει ἀδιάφορον καὶ πιστὴν συναναστροφὴν μὲ

ὑπηκόους. Καὶ ὁ Περικλῆς αὐτὸς ἀπέφευγε τὰ ἐκτὸς τοῦ οἴκου του συμπόσια· καὶ ὁ Φρειδερῖκος τῆς Προυσίας ἀνέπαυε τὴν χρείαν ἐλευθέρας καὶ ἀβιάστου συναναστροφῆς προσκαλῶν ξένους, τῶν ὁποίων δὲν ἦτο κύριος. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ Γάλλοι ὄχι μόνον πραγματικῶς ἔγειναν ὑπήκοοι τοῦ Βοναπάρτου, ἀλλὰ καὶ ῥητῶς ὠνομάζοντο *) (ὡς εἰς τὴν μετὰ τῆς Ῥωσίας εἰρήνην), κατὰ φυσικὸν λόγον οἱ πλησιάζοντες εἰς τὸν πρῶτον Ὕπατον καὶ εἰς τὴν σύζυγόν του ἐσχηματίσθησαν εἰς αὐλικούς. Οἱ χαιρετισμοὶ μετεβάλθησαν εἰς ἀκροάσεις, αἱ συναναστροφαὶ εἰς αὐλικοὺς κύκλους. Ἐὰν δὲ εἰς τοὺς κύκλους τούτους ἔλειψεν ἡ παλαιὰ τῶν Γάλλων κουφότης καὶ ζωηρότης· ἐὰν ὅλοι περιεκύκλοναν μὲ σκλαβικὸν τρόπον τὸν πρῶτον Ὕπατον, ὅστις ὅλους ἐμεταχειρίζετο ἐπίσης μὲ τόνον σκληρὸν καὶ ψυχρὸν καὶ τραχὺν, καὶ ὅταν ἤθελε νὰ εἶναι κομψὸς καὶ φιλοφρονητικὸς, ἐκαταφρόνει καὶ ἐδάγκανεν· ἐὰν εἰς τοὺς ὑπατικοὺς χρηματισμοὺς καὶ τὰς αὐλικὰς ἡμέρας ἐπαρατηροῦντο σοβαρώτεροι τύποι παρὰ εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας τῆς Εὐρώπης αὐλάς· ὅλα ταῦτα ἦσαν παλαιὰ, πρὸ πολλοτάτων ἐτῶν γνωστὰ φαινόμενα νέας ἐξουσίας **). Πολὺ βαρύτερα ἐπικραινοντο οἱ ἀμετανόητοι λατρευταὶ τῆς ἰσότητος, ὅτι ὁ Ὕπατος ἐκαταγίνετο νὰ συγκροτῇ τὴν αὐλήν του ἀπὸ παλαιοὺς εὐγενεῖς, καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἐφείδετο οὔτε κόπους οὔτε δαπάνην. Ἡ γυνή του Ἰωσηφίνα, χήρα τοῦ φονευθέντος στρατηγοῦ Βωαρνοΐου, καὶ τὸ 1796 ἔτος ὑπανδρευθεῖσα τὸν Βοναπάρτην διὰ μεσιτείας τοῦ Βαῤῥᾶ, εὑρέθη πάραυτα εἰς τὴν συνανα-

*) Καὶ αἱ δύω αἱ κυβερνήσεις ὑπεσχέθησαν πρὸς ἀλλήλας νὰ μὴ συγχωρήσωσιν εἰς κἀνένα ἐκ τῶν ὑπηκόων των νὰ ἔχῃ συναλλάγματα μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθροὺς τῆς παρούσης κυβερνήσεως. — Τὸ δημαρχεῖον ἔψεξε σφοδρῶς τὴν φράσιν ταύτην, πάραυτα ὅμως ἐσωφρονίσθη.

**) Ὁ παλαιὸς Αἰσχύλος τὴν ζωγραφίζει ἤδη βραχέως καὶ προσφυῶς εἰς τὸν Προμηθέα, στίχ. 35.

Ἅπας δὲ τραχὺς ὅς τις ἂν νέον κρατῇ.

στροφὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζη ἀρχήτερα εὐτυχὴς καὶ οἰκεία· αὐτὸς δὲ μὲ φροντίδα μεγάλην ἐζήτει νὰ καθυποτάξῃ τοὺς κομψοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους· διότι τὸ μὲν ἐκολάκευε τὴν ματαιότητά του νὰ βλέπῃ ὑπουργούς του αὐτοὺς ἐκείνους, οἵτινες πρότερον τὸν ὑπερεώρων ψυχρῶς· τὸ δὲ ἐξελάμβανεν αὐτὸς τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν αὐλήν του ὄχι μόνον ἐγγύησιν τῆς ἀσφαλείας του — ταύτην τοῦ ἐδιδε μάλιστα ὁ στρατὸς καὶ ἡ ὑπατικὴ — ἀλλ' ἀπόδειξιν αἰσθητὴν εἰς τὸν πολὺν ὅμιλον, ὅτι ἡ παλαιὰ δεσποτεία παρεχώρησε διὰ πάντα εἰς τὴν νεωτέραν. Ὁ Σεΐος, ὅς τις ἐγνώριζεν ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα ταύτης τῆς κλάσεως, τοῦ εἶπε μίαν φορὰν εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας: Δὲν πιστεύω ὅτι θέλει διαρκέσειν ἡ νέα διοίκησις πρὶν ἴδω εἰς τὴν πρόστοον τοῦ Ὑπάτου ἱσταμένους τοὺς παλαιοὺς Δοῦκας καὶ Μαρκεσίους. Οὗτος ὅμως εἶχε βάλειν ἔμπροσθέν του στερεὸν τὸν σκοπὸν, καὶ μετὰ τρία ἔτη ὁ Αὐτοκράτωρ Ναπολέων εἶπεν εἰς τὸ αὐτίον μὲ θρίαμβον τὸν Κόμητα Σεΐον: „Νομίζετε τώρα, ὅτι εἶναι διαρκὴς ἡ νέα ἐξουσία;“ καὶ ἐκεῖνος τὸν ἐπροσκύνησε μὲ τὴν ἀπόκρισιν: „Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης σας ὑπερέβητε ὅλας μου τὰς τολμηροτάτας ἐλπίδας“ *). Ἀλλὰ πάλιν δὲν ἦτο ἀκόμη τὸ πρᾶγμα διαρκές!

Ἐνῶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐκανονίζετο ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ παλατίου ζωὴ, ἔκαμνεν ὁ Βοναπάρτης ἐξωτερικὰς διαταγὰς νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὰς κατ' αὐτοῦ διεγερθείσας φατρίας. Ἀφοῦ ἡ ἀστυνομία ἀνεκάλυψε τὴν 10 Ὀκτωβ. 1800 συνωμοσίαν, ἥτις εἶχε σκοπὸν νὰ τὸν φονεύσῃ εἰς τὸ θέατρον, ἐφυλακώθησαν πολλοὶ ὕποπτοι Ἰακωβῖνοι, μέλη ἀρχήτερα τῶν Πεντακοσίων. Ἡ συνωμοσία αὕτη δὲν εἶχεν ἀκόμη καθαρισθῆν καί τινες τὴν ὑπώπτευαν ἔργον τῆς φρουρᾶς τοῦ Ὑπάτου, ὅταν ὁ Ὕπατος αὐτὸς τὴν 24 Δεκεμβ. διέφυγε διὰ τῆς μέθης τοῦ ἁμαξᾶ του φονικὴν ἐπιβουλὴν

*) Las Cases, Tom. VI. p. 384.

ἀναμφίβολον. Εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἁγ. Νικαίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδιφρηλάτει τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας διὰ νὰ ἀκούσῃ μίαν μελῳδίαν, ἡτοιμάσθη νὰ ἀναφθῇ διὰ τὴν στιγμὴν τῆς παρελεύσεώς του πίθος πυροκονίας μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ὥστε ὁ Ὕπατος ἐξ ἅπαντος ἐκομματιάζετο, ἐὰν δὲν ἐπέρνα τὸν ἐπικίνδυνον τόπον λεπτὰ τινὰ ἀρχήτερα, ἐπειδὴ ὁ μεθυσμένος ἁμαξᾶς του ἤλαυνε τοὺς ἵππους μὲ ἀσυνηθίστως μεγάλην σφοδρότητα. Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς „μηχανῆς τοῦ Ἅδου“ ταύτης ἐθανατώθησαν μὲν ὀκτὼ, ἐπληγώθησαν δὲ εἴκοσιν ὀκτὼ ἄνθρωποι, κατεκλονίσθησαν δὲ οἱ πέριξ οἶκοι, ἀλλ' ὁ ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἀπέβλεπεν ὁ κίνδυνος, διέφυγεν εὐτυχῶς. Διὰ τὸ τρομερὸν τοῦτο σύμβαμα, τοῦ ὁποίου μετοχὴν εἶχε πιθανῶς μῖσος κατὰ τοῦ Βοναπάρτου Ἰακωβίνων καὶ βασιλοφρόνων ὁμοῦ, ὀκτὼ πρόσωπα (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ δύω προφυλακωμένοι Κόρσοι Ἀρένας καὶ Κεράχιος· λέγεται δὲ ὅτι ὁ πρῶτος τούτων εἶχε σύρειν τὴν μάχαιραν κατὰ τοῦ Βοναπάρτου εἰς τὴν περίφημον συνεδρίασιν τῶν Πεντακοσίων εἰς τὸν Ἅγ. Κλαύδιον) ἐφονεύθησαν, οἱ περισσότεροι χωρὶς ὁμολογίαν ἢ ἀπόδειξιν. Παρεκτὸς τούτων ἐξωρίσθησαν εἰς Γυϊάναν χωρὶς ἔρευναν καὶ χωρὶς κρισολογίαν 130 ὑποκείμενα, ὡς ὕποπτα, καὶ ἐπειδὴ ἡ κοινὴ φωνὴ ἐξυψώθη κατὰ τῆς αὐτογνωμίας ταύτης, ἐδιατάχθησαν καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν εἰδικὰ κριτήρια ἐγκλημάτων, διὰ νὰ ἀνακρίνουν εἰς μίαν ἡμέραν ὅλους τοὺς ταράκτας τῆς δημοσίου ἡσυχίας. Ὑπατικὴ φρουρὰ 8000 ἀνδρῶν, ἥτις ἦτο πολὺ καλήτερα ὡπλισμένη καὶ πληρωμένη παρὰ τὸν ἄλλον στρατὸν (ὁ κοινὸς στρατιώτης ἐλάμβανεν 25 σολδία ἀντὶ τῶν 5, τὰ ὁποῖα ἐσυνηθίζοντο ἄλλοτε) ἐφύλαττε τὰς Τουϊλερίας, ὅπου ἔστησε τὴν κατοικίαν του ὁ νέος δυνάστης. Πολυάριθμος στρατιὰ, ἐξηπλωμένη εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν, ἐχαλίνονε τὴν ἐπιστροφὴν τῆς ἐπαναστάσεως· ἡ ἐθνικὴ φρουρὰ, ἥτις εἶχε καταντήσειν εἰς

ἀθλίαν κατάστασιν, κατηργήθη τώρα παντελῶς, καὶ ἀντ' αὐτῆς εἰσήχθη πολιτικὴ φρουρὰ ἀπὸ ἀγοὺς καὶ στρατιώτας ἐξαιρέτους συγκειμένη, καὶ βαλθεῖσα ἀμέσως ὑπὸ τὴν προσταγὴν τῶν Παρισίων. Τοιουτοτρόπως ἐπαραμερίσθησαν οἱ μοχλοὶ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὸν τόπον των διαταγαὶ στρατιωτικῆς τινὸς πολιτείας.

Παρὰ ταῦτα ἐπείραξε πολὺ περισσότερον τοὺς λατρευτὰς τῆς ἰσότητος ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ὁ Ὕπατος γνωστικώτερα παρὰ τοὺς πρώτους φαντοσιοκόπους τῆς ὑλοφροσύνης ἐνόμιζε βάσιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Χωρὶς νὰ πιστεύῃ αὐτὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας τὴν ἐπροτίμησε παρὰ τὴν Προτεσταντικὴν, ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι Γάλλοι ἦσαν γεννημένοι εἰς αὐτὴν, καὶ ἐπειδὴ ὁ Πάπας καὶ τὸ ἱερατεῖον τοῦ ἐφαίνοντο ἰσχυρότερα στηρίγματα τῆς κυριαρχίας του παρὰ οἱ ἁπλοῖ ἱεροκήρυκες. Δὲν ἤρεσκαν μὲν τὸν Ὕπατον, ὅστις ἤθελε πανταχοῦ νὰ εἶναι μονοκράτωρ, τὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα βάλλει ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν· διὰ τοῦτο ἀποβολὴ αὐτῆς, βεβαίωσις τῶν ἐνόρκων ἱερέων, εἰσαγωγὴ χωριστοῦ Πατριάρχου τῆς Γαλλίας ἦσαν κατ' ἀρχὰς αἱ συνθῆκαι, μὲ τὰς ὁποίας ἡ Ῥώμη ἔμελλε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀποστατήσαντος ἔθνους· ἀλλ' ὁ εἰς Παρισίους σταλθεὶς Παπικὸς πρέσβυς Κονσάλβιος ἤξευρε νὰ μεταγνωμίσῃ τόσον ἐπιτηδείως τὸν Ὕπατον, ὥστε τὴν 15 Ἰουλίου, 1801 ἐσφραγίσθη καὶ χωρὶς ταύτας τὰς συνθήκας ἡ μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ Πίου τοῦ Ζ' συμφωνία. Πῖος ὁ Ζ' τὴν ἐβεβαίωσε κατὰ τὴν 15 Αὐγούστου, γενέσιον ἡμέραν τοῦ Βοναπάρτου, καὶ ἑορτὴν τῆς Πολιούχου τῆς Γαλλίας Θεοτόκου, καὶ ἐπρόσταξεν ἐνταυτῷ τοὺς ἐνόρκους ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους νὰ παραιτήσωσι τὰς ἀξίας των. Οἱ διάκονοι οὗτοι τῆς συνταγματικῆς ἐκκλησίας, τοὺς ὁποίους τὸ μὲν Διευθυντήριον ἀπὸ τὰς καταδρο-

μὰς τοῦ Συμβατηρίου, ὁ δὲ Βοναπάρτης εἶχεν ἐλευθερώσειν ἀπὸ τὴν καταφρόνησιν τῶν Πεντακοσίων, μαθόντες τὴν ἀρχίσασαν διαπραγμάτευσιν, συνεκρότησαν ἐθνικὴν σύνοδον διὰ νὰ σώσωσι τὰς ἀξίας των μὲ ἐθελούσιον ὑποταγὴν εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' ἡ κυβέρνησις τοὺς ἐπρόσταξε νὰ διαλυθῶσι καὶ μὲ τὴν παραίτησίν των νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὴν κοινὴν εὐτυχίαν. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐφάνη εἰς Παρισίους ὁ Καρδινάλιος Καπράρας ὡς Λεγάτος, ἀφοῦ προητοιμάσθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ κλᾶσις μὲ ἀναγόρευσιν πολιτικοῦ βουλευτηρίου διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, καὶ μάλιστα διὰ πλήθους ἄρθρων τῶν ἐφημερίδων. Ἀλλ' ὁ μέγας σωρὸς τοῦ ἔθνους, ὅστις ποτὲ δὲν ὡμολόγησε τὰ αἰσχρὰ καὶ ἀτιμαστικὰ τῆς θρησκείας δόγματα, δὲν ἐχρειάζετο τεχνικὴν προπαρασκευὴν διὰ νὰ δεχθῇ τὴν πίστιν τῶν πατέρων του, καὶ οἱ Παρισιανοί, καθὼς πρότερον ἐνηγκαλίσθησαν τὴν ἀσέβειαν, οὕτω τώρα μὲ ζῆλον πολὺν ἐνησχολοῦντο νὰ τιμήσωσι τὴν ἐκκλησίαν μὲ ποιήματα καὶ συγγράμματα. Ἕνας φαντασιωδέστατος συγγραφεὺς, ὁ Καστροβριέντιος, ἀνύψωσε τὴν κλίσιν ταύτην μὲ μίαν Χριστιανικὴν μυθιστορίαν, τὸν Ἀτάλαν, τοῦ ὁποίου ἡ ὕλη, αἱ σκηναί, ἡ φράσις, τὰ θαυμαστὰ χρώματα ἔλαβαν τὰ νικητήρια κατὰ τῶν στενῶν κανόνων τῆς Γαλλικῆς ποιητικῆς καὶ ῥητορείας, καὶ ἐπλήγωσαν βαθέως τὸ πνεῦμα τοῦ τῶν Γάλλων ἀρχῃτέρου νεωτερισμοῦ. Τοῦτο ἦτο ἀπόσπασμα ποιήματος ἄλλου τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ ἐκδοθέντος κατὰ τὸν ἐφεξῆς ἐνιαυτὸν μὲ ἐπιγραφήν: Δαίμων τῆς Χριστιανωσύνης. Ἡ τύχη, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν τὰ συγγράμματα ταῦτα, προῆλθε μὲν καὶ ἀπὸ τὰ ἰδιόκτητα αὐτῶν θέλγητρα, μάλιστα δὲ ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν κοινὴν ὑπόληψιν. Ἀφοῦ ἐφύτρωσε τόσον μέγα κακὸν ἀπὸ τὴν ἀντίχριστον θεωρίαν τοῦ βίου, ἥτις ψευδῶς ὠνομάζετο φιλοσοφία, κατὰ φυσικὸν λόγον προσέδραμαν ὅλοι τώρα εἰς τὰ κρημνισθέντα ἢ ἀτιμασθέντα θυσια-

στήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ φιλοσοφία ἐκείνη κατεπολεμήθη πάντοτε ὡς ἐχθρὰ πάσης εὐδαιμονίας καὶ προσκαίρου καὶ αἰδίου.

Ἡ εἰσαχθεῖσα συμφωνία ἔγεινε τὸν Ἀπρίλιον 1802, ἀφοῦ τὴν ἐβεβαίωσε τὸ Νομοθετικὸν σῶμα. Δι' αὐτῆς ἀνεδείχθη δημόσιος ἡ Καθολικὴ θρησκεία, ὑποκειμένη ὅμως εἰς τὴν ἐφορίαν τῆς ἀστυνομίας. Τὸ μέχρι τοῦδε συνταγματικὸν ἱερατεῖον ἐκαταργήθη, χωρὶς νὰ ἐκκλεισθῇ ἀπὸ τὴν ἀποκατάστασίν του, καὶ ἔγεινε διαίρεσις νέα τῶν ἀρχιεπισκοπικῶν καὶ ἐπισκοπικῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ οἱ μετανάσται δὲ ἐπίσκοποι διὰ ἀγάπην τῆς πατρίδος ὑπεχρεώθησαν νὰ παραιτηθοῦν τὰς καθέδρας των. Οἱ δέκα ἀρχιεπίσκοποι καὶ πεντήκοντα ἐπίσκοποι ὡρκίζοντο πίστιν εἰς τὸν πρῶτον Ὕπατον, ὅς τις τοὺς ἀνηγόρευε, καὶ ἔπειτα ἐπεκυρόνοντο ἀπὸ τὸν Πάπαν· οὗτοι ὠνόμαζαν τοὺς ἐφημερίους, καὶ ἡ κυβέρνησις τοὺς ἐκύρονε, διορίζουσα εἰς αὐτοὺς ἱκανὸν σιτηρέσιον. Ὁ Πάπας ἐκήρυξεν, ὅτι οἱ ἀγοράσαντες ἐκκλησιαστικὰ ὑποστατικὰ δὲν θέλουν ἐνοχληθῆν οὔτ' ἀπ' αὐτὸν οὔτ' ἀπὸ τοὺς διαδόχους του. Ἡ Κυριακὴ, καὶ τὰ ἄλλα ὀνόματα τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος ἀποκατεστάθησαν πάλιν. Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχικῶν ταγμάτων δὲν ἔγεινε λόγος, καὶ οἱ κατ' αὐτῶν ἐκδοθέντες νόμοι ἔμειναν εἰς τὴν δύναμίν των, καὶ εἰσήχθησαν μάλιστα εἰς τὰς νέας ἐπαρχίας τὰς ἑνωθείσας μὲ τὴν Γαλλίαν· ἡ Καθολικὴ θρησκεία δὲν ἐκηρύχθη θρησκεία τῆς πολιτείας, μ' ὅλον ὅτι ὁ Ὕπατος ἔλαβε τὰ προνόμιά της, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἡ παλαιὰ κυβέρνησις· δὲν ἐλησμονήθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι μέλλων τις Ὕπατος ἐμπορεῖ νὰ μὴ εἶναι ἐκ τῆς θρησκείας ταύτης. Οἱ προτεστάνται ἔλαβαν τὰ αὐτὰ δίκαια εἰς τὴν πολιτείαν· καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲ ἐκράτησαν τὸ πολιτικὸν δίκαιον, τὸ ὁποῖον τοὺς εἶχε δώσειν ἡ μεταπολίτευσις. Ἴσως ἐσήμαινε τὸ ἔσχατον τοῦτο ἡ Παπικὴ κυρωτικὴ βοῦλα τῆς 9 Σεπτεμ. 1801· διότι ἀφοῦ ὁ Πάπας ἐδιηγήθη εἰς αὐ-

την, ὅτι ὁ Θεὸς ἠλέησε τὴν ἀθλιότητα τῆς Γαλλικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀνέστησε τὸν ἐν Χριστῷ προσφιλέστατον υἱόν του Ναπολέοντα Βοναπάρτην νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰ κακά, νὰ φέρῃ εἰρήνην εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ συμπυκνώσῃ τὸ ἰσχυρότατον τῆς γῆς ἔθνος εἰς ἓν κέντρον, προσθέτει: Ὅτι εἰς τὴν πρώτην συνθήκην ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας ἀναγκαίως χρειάζονται μεταβολαί, ἀλλ' ἐκ διακαοῦς ἀγάπης πρὸς τὴν εἰρήνην, κάμνει πληρεξούσιον τὸν πρέσβυν του Κονσάλβιον, νὰ τελειώσῃ ὅπως κρίνῃ εὔλογον τὴν εἰρήνην. Τόση μεγάλη ἦτο ἡ παράβλεψις τοῦ Πάπα, ὥστε δὲν ἀπέκλεισε τῆς πατρικῆς ἀγάπης του οὐδὲ τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες εἶχαν νυμφευθῆν. Ὁ πολυδύναμος Ταλλεϊράνδος, τότε λειτουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων, ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἀποστατῶν τούτων, οἵτινες ἔγειναν οὕτω μέτοχοι πάλιν τῆς Παπικῆς ἀγάπης.

Τὴν 9 Ἀπριλίου 1802 ἐξέδωκεν ὁ Ληγάτος δύω ἐγκύκλια. Τὸ πρῶτον ἐκατήργει ὅλας τὰς ἑορτὰς παρεκτὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, τοῦ Πάσχα, τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων πάντων· τὸ δεύτερον ἐκήρυττεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῶν τελευταίων ἐνιαυτῶν μὲ λιτανείαν τριακονθήμερον. Τὴν παραμονὴν τοῦ Πάσχα, 17 Ἀπριλίου, ἐφανερώθη δημοσίως ἡ Συμφωνία, καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐπανηγυρίσθη εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν μεγάλη ἑορτὴ δοξολογίας πρὸς τὸν Θεόν, ὅπου παρευρέθη ὁ πρῶτος Ὕπατος μὲ ὅλην του τὴν λαμπρότητα μὲ πολυάριθμον ἀκολουθίαν βουλευτῶν, στρατηγῶν καὶ ξένων πρέσβεων. Ἑξήκοντα ἐκκροτήσεις κανονίων ἐσήμαναν τὴν εἴσοδόν του εἰς τὸν ναὸν τῆς ἡμετέρας δεσποίνης, ὅπου τὸν ἐδέχθη τὸ ἱερατεῖον μὲ ἁγιασμὸν καὶ θυμίαμα, καὶ αὐτὸς ἐστάθη ὑποκάτω πολυτίμου οὐρανοῦ θρόνου. Δὲν εἶχαν περάσειν ἀκόμη ἐννέα ἐνιαυτοί, ἀφοῦ ἄλλοι δυνάσται ἐχόρευσαν ἀσεβῶς ὁλόγυρα τοῦ θυσιαστηρίου τῆς ἐκκλησίας ταύτης, καὶ ἕνας κωμῳδοποιὸς μὲ ἀναι-

σχυντίαν σιδηρᾶν ἐκαυχήθη ὅτι θέλει παίξειν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἡμετέρας δεσποίνης τὴν ἐμποδισμένην ἀπὸ τὸν βασιλέα κωμῳδίαν του *)· τώρα ἐδιφρηλάτησεν ὁ Βοναπάρτης ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ἁμάξης εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην μὲ ὅλας τὰς συνηθείας τῆς αὐλῆς, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀκουῶν Σεξτίων, ὅς τις ἐξεφώνησε λόγον εἰς τὴν στέψιν Λοδοβίκου τοῦ ΙϚ, ὡμίλησε καὶ τώρα εἰς τὸν ὑπατικὸν ἐγκαινισμὸν τῆς ἐκκλησίας. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς θρησκείας, ἠκολούθησε καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς δημοσίου διδασκαλίας, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴν εἶχε κρημνίσειν ἡ μεταπολίτευσις. Νόμος ἐπρόσταξε τὴν καθίδρυσιν πρώτων καὶ δευτέρων σχολείων καὶ Λυκείων κατὰ σχέδιον, εἰς τὸ ὁποῖον τῶν Γερμανῶν ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη εὕρηκε πολλὰ σφάλματα, ἡ ὁποία ὅμως ἦτο κατὰ τοῦτο εὐεργετική, καθότι ἀτελὴς διδασκαλία εἶναι πάντοτε καλητέρα παρὰ οὐδεμία.

Διὰ τῆς Συμφωνίας ὄχι ὀλίγοι τῶν θερμοτάτων ἐγκωμιαστῶν τοῦ Βοναπάρτου ἐψυχράνθησαν ἢ παρωργίσθησαν ἐναντίον τοῦ ἥρωός των, ἐπειδὴ ἐπρόσμεναν ἀπ' αὐτὸν ἄλλα παρὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ μοναρχίαν. Ἄλλοι δὲ ἔμεναν πιστοί, νομίζοντες ὅτι τὰ γενόμενα εἶναι τύποι μόνον, φέροντες ἀσφαλέστερα εἰς τὰς νέας ἰδέας τῆς μεταπολιτεύσεως. Ἡ πάντοτε αὔξουσα αὐτογνωμία τοῦ Ὑπάτου τοὺς ἐφαίνετο ἀναγκαῖον σκέπος τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, καὶ ἡ ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζαν δημιούργημα τῆς δεισιδαιμονίας, ἐξηγεῖτο μικρὸς ἀλλόγυρος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐμποροῦν νὰ φθάσουν μὲ θρίαμβον εἰς καθαρωτέρας ἰδέας θρησκείας. Ἐναντίον τούτων τῶν ἐξαιρέτως εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν καὶ Προυσίαν πολυαρίθμων φίλων τοῦ Βοναπάρτου, τὸν ὕβριζαν σκληρῶς οἱ Ἰακωβῖνοι καὶ αἱ Ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες ὀνομάζοντές τον κακοῦργον, τέρας, τύραννον, τὰ ὁποῖα ηὔξαναν περισσότερον τὴν ἀθυμί-

*) Ὁ Βωμαρχαῖς εἶπε τοῦτο, ὅταν ὁ Φίγαρός του ἐμποδίσθη ἀπὸ Λοδοβῖκον τὸν ΙϚ' νὰ παριστάνεται εἰς τὸ θέατρον.

αν του παρὰ τὰ ἐπαναλαμβανόμενα τοῦ φόνου του δοκίμια. Ἀπρόληπτος κρίσις περὶ τοῦ παραδόξου ἀνδρὸς ἔμενεν ἐκτὸς τοῦ καιροῦ, ἐπειδὴ ἡ βασιλεία ἐσκοτίσθη καὶ ἐκαταφρονήθη ἀπὸ τὴν σοφίαν τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος. Βοναπάρτης, ὁ χαλινωτὴς τῆς θηριώδους μεταπολιτεύσεως, ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν σχολείων, ἦτο εὐεργέτης τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ἐνῷ δὲν εὕρισκεν οὔτε εἰς τὴν ψυχήν του τὴν γενναιότητα, οὔτε — τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ σημειωθῇ ἀκριβῶς — εἰς τὴν δημόσιον γνώμην τὴν ἀποκατάστασιν τῆς νομίμου βασιλείας ἐπὶ τοῦ θρόνου, — ἐνῷ τὴν ζύμην τοῦ νεωτερισμοῦ δὲν ἐξωλόθρευεν, ἀλλ' ἐμεταχειρίζετο πρὸς πλάσιν τῆς ἰδίας του δυναστείας, ἐνῷ ἐμίσει τοὺς κωνωνοκεφάλους καὶ ἀβρακώτους Ἰακωβίνους, δὲν ἐφρόντιζεν εἰμὴ πάραυτα νὰ στολισθῇ μὲ τὴν Αὐτοκρατορικὴν πορφύραν. Ὁ Ὕπατος οὗτος ἀποκατέστησεν εὐταξίαν εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, ἀλλ' ὄχι διὰ τὴν ἰδέαν τοῦ Θείου δικαίου, ἀλλὰ διὰ τὸν σκοπὸν τῆς προσκαίρου ὠφελείας, ὁ ὁποῖος εἶναι μὲν κακὴ κληρονομία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ καθαγιάζεται μὲ τὴν συνήθειαν, καὶ μὲ τὴν τήρησιν φιλανθρωπικῶν τινῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι συνδέουσι τοὺς ἀρχομένους μὲ τοὺς ἄρχοντας. Καὶ ὅμως ὁ ἐπικίνδυνος δρόμος, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ λάβῃ τοῦ Βοναπάρτου ἡ φιλαρχία, δὲν εἶχε φανῆν ἀκόμη· ἐξ ἐναντίας δὲ κατ' ἀρχὰς ἐφάνη εἰς τὴν Εὐρώπην φάσμα τι γενναιότητος καὶ μεγαλοκαρδίας.

Ἡ Τοσκάνα, ἥτις ἀφέθη ἀπὸ τὴν εἰρήνην τῆς Λουνεβίλλης εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Γαλλίας, ἐδόθη μὲ συνθήκην κλεισθεῖσαν ἐν Μαδρίτῳ μεταξὺ τοῦ Λουκιανοῦ Βοναπάρτου καὶ τοῦ Πρίγκιπος τῆς εἰρήνης τὴν 21 Μαρτίου 1801 εἰς ἕνα Ἱσπανικὸν Πρίγκιπα, τὸν υἱὸν τοῦ Δουκὸς τῆς Πάρμας καὶ γαμβρὸν Καρόλου τοῦ Δ', ἀντὶ τοῦ μικροτέρου Δουκάτου τῆς Πάρμας μὲ τίτλον „βασίλειον τῆς Ἐτρουρίας." Ὁ νέος οὗτος ὑπὸ τοῦ Ὑπάτου ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς Λοδοβῖ-

χος, Βουρβωνίδης τὸ γένος, ὑπῆγεν εἰς Παρισίους τὸν Μάϊον 1801 νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν χειροτονητήν του, καὶ οἱ ζηλωταὶ ἢ κολακευταὶ δὲν ἔλειψαν νὰ βάλουν εἰς τοῦ Βοναπάρτου τὴν ψυχὴν τὸν στοχασμόν, ὅτι εἶναι μεγαλήτερον νὰ κάμνῃ βασιλεῖς παρὰ νὰ εἶναι αὐτὸς βασιλεύς. Λόγον ταύτης τῆς πολιτικῆς ἔδιδαν οἱ Γάλλοι, ὅτι ἠθέλησε νὰ δώσῃ ὁ Ὕπατος λαμπρὰν ἀπόδειξιν εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν Ἱσπανικὴν αὐλὴν διὰ τὴν πρὸς τὴν δημοκρατίαν δειχθεῖσαν πίστιν της. Ἀλλ' ἡ Ἱσπανία, παρεκτὸς τῆς Πάρμας, ἐχρεώστει νὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν μεγάλην τῆς Ἀμερικῆς ἐπαρχίαν της Λουϊσιανήν, τὴν ὁποίαν ἐπώλησεν αὕτη ἔπειτα εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἀλλ' ἡ Ἐτρουρία μὲ ὄνομα βασιλείου καθὼς τὸ Μεδιόλανον, ἡ Γένουα, ἡ Ὁλλανδία καὶ Ἐλβετία μὲ ὄνομα δημοκρατίας, ἦσαν κυρίως ἐπαρχίαι τῆς Γαλλίας *).

Εἰς τὴν Σαρδόνα ὅμως δὲν ἐξωδεύθη οὐδὲ τὸ φάσμα τοῦτο τῆς μεγαλοκαρδίας. Τὸ Πειδεμόντιον ἔμεινεν ὑποκάτω τῆς Ὑπατικῆς ἐξουσίας. Ἡ Ῥωσία ἱκανὸν καιρὸν ἐμεσίτευε διὰ τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδόνος, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Βοναπάρτης ἄφινεν ἀναποφάσιστον τὴν τύχην τοῦ Πειδεμοντίου

*) Κυρίως ὅμως δὲν εἶχεν ἡ Ἱσπανία δίκαιον νὰ παραχωρήσῃ τὴν Πάρμαν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐνῷ ὁ Δουκικὸς οἶκος, παραφυὰς τοῦ Ἱσπανικοῦ, ἐξουσίαζε τὴν χώραν μὲ ἐντελῆ ἀνεξαρτησίαν, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Ἀκυϊσγράνου 1748, εἰς ἔλλειψιν τοῦ ἄῤῥενος γένους, ἔδιδε τὸ Δουκάτον εἰς τὴν Αὐστρίαν. Αὕτη λοιπόν, χάσασα καὶ τὴν Τοσκάναν, ἠδικεῖτο διπλῶς διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης. Τοῦτο ὅμως ἦτο ὀλιγώτερον πικρὸν ὡς πρὸς τὴν σκληρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ Δοὺξ (τὸν Ὀκτωβ. 1802), ἡ γυνὴ τούτου, μία ἀρχιδούκησσα τῆς Αὐστρίας Ἀμαλία, τὴν ὁποίαν ὁ Δοὺξ εἶχε διορίσειν ἐπίτροπον, ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν χώραν γυμνωθεῖσα καὶ ἀπὸ προῖκα καὶ ἀπὸ τὰ ἴδιά της κτήματα. Ἡ δυστυχὴς αὕτη πριγκιπέσσα ἀπέθανε πολεμοῦσα μὲ τὴν ἔνδειαν, ἐνῷ ὁ Βοναπάρτης ἀνήγγειλε διὰ τῆς αὐθεντικῆς ἐφημερίδος, ὅτι ὁ Δοὺξ ἀφῆκε 225,000 οὐγκίας ἀργυρῶν σκευῶν, 112 λίτρας εἰργασμένον χρυσὸν, καὶ δύω μιλιόνια εἰς πολύτιμα κοσμήματα, τὰ δὲ εἰς τὸ κιβώτιόν του εὑρεθέντα ἀργύρια δὲν ἐπροσδιωρίσθησαν ἀκόμη. Τεμάχια ἐκ τῆς νεωτάτης ἱστορίας τῆς πολιτικῆς Ἰσοσταθμίας, σελ. 188.

ὑποκάτω προσωρινῆς κυβερνήσεως. Ὁ μεσότρελος Μενὼν, μὲ τὸν τουρισμόν του καὶ τὴν ἀδείασιν τῆς Αἰγύπτου μηχάσας τὴν εὔνοιαν τοῦ Ὑπάτου, ἐστάλθη κυβερνήτωρ τοῦ Τωρίνου διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τοὺς ἐκεῖ δημοκρατικοὺς μὲ τὴν στρατιωτικήν του δυναστείαν ἀπὸ πᾶσαν ἀπάτην καὶ ἐλπίδα, καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας ἕνωσίν των. Ἡ ἕνωσις αὕτη συνέβη τὴν 11 Σεπτεμβ. 1802 εἰς μίαν στιγμὴν, ὁπότε εἶχεν ἀποκοιμίσειν ὁ Βοναπάρτης τοὺς συνηγόρους των. Πρὸ μικροῦ εἶχε παραιτήσειν ὁ βασιλεὺς Κάρολος Ἐμμανουὴλ τὸ στέμμα εἰς τὸν ἀδελφόν του Βίκτορα, διὰ νὰ ζῇ ἀνενοχλήτως μὲ τὴν θείαν εὐλάβειαν. Ἡ μετὰ τοῦτο χηρεύσασα Πάρμα ἐφάνη ἀρεστὴ εἰς τὸν Ὕπατον νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Ῥωσίαν, ἥτις κἄποτε τὸν ἐνθύμιζε τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδόνος.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἶχε κράξειν ὁ Βοναπάρτης ἐκλεγμένους τινὰς τῆς πολιτείας Ἐντὸς Ἄλπεων, διὰ νὰ τοὺς συμβουλευθῇ ἐκεῖ περὶ νέου τινὸς πολιτεύματος τῆς πατρίδος των. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο δόλιός τις πολιτεία, ἥτις ἐπροσπάθει νὰ ἀναπαύσῃ ὅσον δυνατὸν τὰς διαφόρους θελήσεις τῶν πλουσίων κτηματικῶν, τῶν γραμματισμένων καὶ τῶν ἐμπόρων. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κυβερνήματος ἐτέθη Πρόεδρος, καὶ ὁ πρῶτος Ὕπατος, ὅς τις εἶχε παρευρεθῆν προσωπικῶς εἰς Λουγδοῦνον, ἐπαρακαλέσθη νὰ ἀναδεχθῇ τὴν προεδρίαν. Ὅταν μὲ γενικὴν ἐπιμονὴν τῶν ἐπιτρόπων τὸ ἔστερξε, χωρὶς νὰ δεχθῇ τὸν τίτλον καὶ τὸν μισθὸν, διηγέρθη μεγάλη δέησις νὰ μετονομασθῇ ἀντὶ Ἐντὸς Ἄλπεων Ἰταλικὴ δημοκρατία. Τὴν ἐπιθυμίαν των ταύτην ἀνέπαυσεν ὁ Βοναπάρτης καὶ μὲ αἰνιγματώδεις ἐλπίδας αὐξήσεως ἐπαρηγόρησε τοὺς ἀντιπροσώπους δι' ὅσα ἐδοκίμαζαν βάρη.

Κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον διετάχθησαν μετὰ ἕνα ἐνιαυτὸν αἱ Ἑλβετικαὶ σχέσεις. Ἡ ἐν Λουνεβίλλῃ εἰρήνη εἶχε μὲν ἀποφασίσειν νὰ ἀφεθῇ ἡ Ἑλβετία ἀπεί-

ρακτος εἰς τὴν ἐσωτερικήν της διάταξιν· αἱ δὲ φατρίαι τῆς χώρας δὲν ἡσύχαζαν ποτέ. Ἀφοῦ ἀνεχώρησαν τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα, διηγέρθη ἐμφύλιος πόλεμος, τὸν ὁποῖον ὁ Βοναπάρτης μὲ ἀποστολὴν νέων στρατευμάτων κατεπάτησε λέγων *), ὅτι αὐτὸς θέλει μεσιτεύσειν περὶ τῆς διατάξεως τῶν ἐσωτερικῶν των πραγμάτων. — Διὰ τοῦτο ἔκραξεν εἰς Παρισίους τὴν 19 Φεβρουαρ. 1803 ἀντιπροσώπους τῆς Ἑλβετίας, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς πολίτευμα διὰ μεσιτευτικοῦ τινὸς γράμματος ἐπισημότατον, ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἐλευθερώτατον ἀπὸ πᾶσαν Γαλλικὴν ἐπίδρασιν. Μὲ τοῦτο τὸ γράμμα ἔλαβαν οἱ δέκα ἐννέα νομοὶ τὸ δίκαιον νὰ διορίσουν αὐτοὶ τὰς διατάξεις των κατὰ τὰς τοπικὰς ἰδιότητάς των· αἱ μικραὶ κλάσεις ὑπέστρεψαν εἰς τὰ παλαιὰ σύνορά των καὶ εἰς τὸ παλαιὸν χωρικὸν πολίτευμάτων. Εἰς τὰς μεγαλητέρας ἔλειψε μὲν ἡ ἐξουσία ἀπὸ τὰς πόλεις, καὶ οἱ χωρικοὶ ἐμέθεξαν τῆς κυβερνήσεως, ἔμειναν δὲ εἰς τοὺς πολίτας μεγάλα προνόμια διὰ τῶν τύπων τῆς ἐκλογῆς. Οἱ παλαιοὶ χωρισμοὶ ἐκ τῆς ἐμπορίας, βιομηχανίας καὶ νομισμάτων ἔμειναν ἀποβεβλημένοι. Πᾶσα κλᾶσις ἐδιδεν ἀνάλογον μέρος στρατιωτικοῦ. Ἡ συμμαχικὴ ἐξουσία ἐδόθη εἰς τὸ Συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν νομῶν, τὸ ὁποῖον ἕνα μῆνα τοῦ ἐνιαυτοῦ συνήρχετο ὑπὸ τὸν Χ ω ρ ά ρ χ η ν τοῦ πρώτου τόπου· τὸ δίκαιον τῆς προεδρίας ταύτης ἐδίδετο ἐτησίως εἰς ἕνα ἐκ τῶν ἓξ κλάσεων ἀμοιβαίως. Ὅταν ὁ Βοναπάρτης ἔδωκε τοῦτο τὸ γράμμα εἰς τοὺς Ἑλβετοὺς, εἶπε πρὸς αὐτούς: „Τοῦτο εἶναι σανίδιον ἐκ τῆς ναυαγίας σας. Ἐὰν τὸ κρατήσετε στερεῶς, θέλετε σωθῆν καὶ γείνειν πάλιν λαὸς αὐτόνομος, ὡς οἱ πρόγονοί σας. Εἰδὲ σχίσετε τὸ γράμμα τοῦτο, χάνετε τὴν αὐτονομίαν σας.“ — Λόγος, ὅς τις δὲν ἄφινεν ἀμφιβολίαν διὰ τοὺς σκοποὺς, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ ὁ βαρὺς μεσίτης. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ γείνῃ

*) Τὴν 30 Σεπτεμ. 1802.

ἔξω τοῦ νόμου ἡ γενναιότης του, τὸ πρῶτον Συνέδριον, συγκροτηθὲν τὸν Ἰούνιον 1803, ἐχρεώστει νὰ κλείσῃ ἐπιμαχίαν μὲ τὴν Γαλλίαν, καὶ νὰ δώσῃ 16,000 μισθοφόρους Ἑλβετοὺς εἰς αὐτήν.

Ἔπαθεν ἀλλαγὴν ἀρχήτερα (τὸν Ὀκτώβ. 1801) καὶ ἡ Ὁλλανδία. Νέον πολίτευμα ἔδωκεν εἰς τὰς ἐπαρχίας πάλιν τὰ παλαιά των ὀνόματα καὶ σύνορα. Μὲ μεταβολὰς ἀποβλεπούσας τοὺς σκοποὺς τοῦ Ὑπάτου ἔμεινεν ἡ Βαταυϊκὴ δημοκρατία ὑπήκοος εἰς τὰ θελήματά του. Τὰ κτήματα τοῦ Ἀραυσικοῦ οἴκου καὶ Γερμανῶν τινῶν ἡγεμόνων, τὰ ὁποῖα ἐκέρδησε μὲ τὴν εἰρήνην τῆς Λουνεβίλλης, ἐχρεώστει νὰ τὰ πληρώσῃ μὲ ἓξ μιλιόνια λιτρῶν εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἐνῷ αἱ συμμαχικαὶ πολιτεῖαι ἐλάμβαναν νέας μορφάς, ἐξήρχετο εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ἄνθος τῆς μοναρχίας κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὴν κάλυκα τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας. Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Ἀμβιάκου (τὴν 6 Μαΐου, 1802) ἐπροβλήθη εἰς τὴν Γερουσίαν νὰ γείνῃ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους διὰ βίου ἡ ὑπατεία εἰς τὸν Βοναπάρτην. Διὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Σεϊΐου, ὅτι ἡ Γερουσία εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἐρωτήσῃ τὸν λαόν, ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐκλέξῃ πάλιν Ὕπατον μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν δέκα ἐτῶν· ἐπειδὴ ὅμως αὐτός, δεχθεὶς τὴν πρεσβείαν τῆς Γερουσίας, εἶπεν ὅτι κρατεῖ τὴν ὑπατείαν, ἐὰν τὸν προστάξῃ ἡ κοινὴ τοῦ λαοῦ θέλησις, τότε οἱ παρύπατοι, οἵτινες εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ἐφάνησαν αὐτοκίνητοι, μετέβαλαν τὴν ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας εἰς τὸ νὰ ἐρωτηθῇ ὁ λαὸς τῆς Γαλλίας, ἂν θέλουν διὰ βίου Ὕπατον Ναπολέοντα τὸν Βοναπάρτην. Εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας ἠνοίχθησαν βίβλοι, ὅπου καθεὶς ἔγραφε τὸ ναὶ ἢ ὄχι μὲ τὸ ὄνομά του· οἱ μὴ ὑπογράφοντες ἐξελαμβάνοντο ὡς θέλοντες. Δικαίως ἐπεριγελάσθη ὡς ἀγύρτημα οὐδαμινώτατον ὁ τρόπος οὗτος τοῦ νὰ ἐξετασθῇ ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ μὲ ὑπογραφὰς χωρὶς ἀριθμὸν καὶ χωρὶς ἐφορίαν. Ὑπεγράφετο

ὅς τις ἤθελεν, ὅπου ἤθελεν, ὁσάκις ἤθελεν, ὁποῖον ὄνομα ἤθελεν. Οἱ κατάλογοι τῶν Ῥηνικῶν ἐπαρχιῶν περιεῖχαν περισσοτέρας ὑπογραφὰς παρὰ ὅσοι ἦσαν οἱ κάτοικοίτων· εἰς πολλὰς ἐπαρχίας ὑπέγραφαν καὶ τὰς γυναῖκας. Τὸ ἀποτέλεσμα ἐδημοσιεύθη (τὴν 20 Ἰουνίου) χωρὶς νὰ στοχασθῇ κανεὶς νὰ ἐξετάσῃ τὴν ὀρθότητα καὶ ἀλήθειαν τῶν καταλόγων. Ἀπὸ 3,577,379 ψήφους κατέφασκαν αἱ 3,568,885. Ἀλλὰ χωρὶς τὰς ψήφους ταύτας καὶ τὸν τρόπον τῆς συνάξεώς των εὐχαριστεῖτο καθεὶς νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς τυραννίας, καὶ ὅλοι σχεδὸν ἐπεθύμουν τὸν εἰρηνοποιὸν καὶ ἀσφαλιστὴν τῆς ζωῆς των εἰς τὸν πρῶτον τόπον ἀμετακλονήτως, τὸν ὁποῖον ἐπίασεν αὐτὸς ἀξιώτερα παρὰ πάντας τοὺς προκατόχους του. Πολλοὶ στερεοὶ δημοκρατικοὶ ἐδυσαρεστοῦντο ἐξ ἅπαντος. Ὁ Λαφαϊέτης, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μεσιτεία τοῦ Βοναπάρτου ἐπροξένησε τὴν ἐλευθερίαν μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Κάμπου Φορμίου, καὶ ὅς τις ἦτο πάλιν εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τῆς 9 Νοεμβρίου, δὲν ἠρκέσθη νὰ δώσῃ ἀποφατικὴν ψῆφον, ἀλλ' ἔγραφε πρὸς τὸν Ὕπατον ἐπιστολὴν παρακινῶν αὐτὸν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐλευθερίαν. Τοῦτο ἔκαμε τὸν Ὕπατον νὰ κόψῃ πᾶσαν σχέσιν μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰς ἓν βουλευτήριον, ὅπου ὡμίλησε περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν φρονημάτων τῶν Γάλλων, παρέστησε τὸν Λαφαϊέτην μόνον ἀθεράπευτον, ὅς τις κατὰ πρώτην ἀφορμὴν ἐμπορεῖ μὲ διάπυρον ζῆλον νὰ ὑπουργήσῃ πάλιν εἰς τὰ παλαιὰ φάσματα τῆς ἀνυπάρκτου ἰσότητος*). Εἰς τὴν Γερμανίαν ἔσεισαν τὰς κεφαλὰς διὰ τὴν διὰ βίου ὑπατείαν ἐκεῖνοι μάλιστα οἱ νομομαθεῖς, ὅσοι ἐπροσκύνουν τὸ μόρφωμα τῆς Γαλλικῆς εἰδωλολατρείας, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι δυσκόλως θέλει ἐκβῆν εἰς καλὸν ἡ δεκαετὴς ὑπατεία.

Ὅταν ὁ Βοναπάρτης τὴν 3 Αὐγούστου ἐδέχθη

*) Memoires de La Fayélte par Regnault-Warín, Paris, 1824. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λαφαϊέτου εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν Correspondance inédite. Tom. VII, p. 358.

τὴν ἐκ τῆς εἰρημένης ψηφοφορίας γενομένην ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας ἀπὸ τὴν Γερουσίαν αὐτὴν, ἀπεκρίθη εἰς αὐτὴν μὲ τὰ προγεγραμμένα ταῦτα λόγια: „Ἡ ζωὴ τοῦ πολίτου ἀνήκει εἰς τὴν πατρίδα· ὁ Γαλλικὸς λαὸς θέλει ν' ἀφιερώσω εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν ἰδικήν μου· ὑποτάσσομαι εἰς τὸ θέλημά του. Ἡ ἐλευθερία, ἡ ἰσότης καὶ ἡ τύχη τῆς Γαλλίας θέλουν εἶσθαι ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀσφαλισμένα ἐναντίον τῶν παραξενιῶν τῆς εἱμαρμένης, καὶ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ μέλλοντος. Ὁ ἄριστος λαὸς θέλει εἶσθαι καὶ εὐτυχέστατος, καθὼς τὸ ἀξίζει πρὸ πάντων, καὶ ἡ τύχη του θέλει αὐξήσειν καὶ τὴν εὐτυχίαν ὅλης τῆς Εὐρώπης. Εὐχαριστημένος, ὅτι προσκαλοῦμαι ἀπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐκείνου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκπηγάζει τὸ πᾶν, νὰ ἐπαναφέρω εἰς τὴν γῆν τὴν δικαιοσύνην, τὴν τάξιν καὶ τὴν ἰσότητα, θέλω ἀκούσειν νὰ κτυπᾷ ἡ τελευταία μου ὥρα χωρὶς λύπην καὶ χωρὶς ταραχὴν διὰ τὴν κρίσιν τῶν μεταγενεστέρων."

Ἀλλ' ἡ ἀγανάκτησις τῶν ἐχθρῶν τῆς διὰ βίου ὑπατείας ἔγεινε μεγαλητέρα, ὅταν μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τὴν 15 Αὐγούστου 1802, τὴν γενεθλιακὴν ἡμέραν τοῦ Βοναπάρτου, ἐφάνη βούλευμα γραμμένον εἰς τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον τοῦ Ὑπάτου, καὶ ὑπὸ τῆς Γερουσίας κυρωμένον, διὰ τοῦ ὁποίου καθυπεβάλλετο ἡ δημοκρατία ἀπεριοριστότερα παρὰ ἕως τώρα εἰς τὴν θέλησιν τοῦ δυνάστου. Οἱ ἅπαξ διορισθέντες εἰς τοὺς συλλόγους τῶν ἐκλογῶν νὰ μένουν ἐφ' ὅρου ζωῆς, οἱ πρόεδροί των νὰ ἀναγορεύωνται ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν. Εἰς τὸν πρῶτον Ὕπατον ἐδόθη τὸ δίκαιον νὰ ὀνομάσῃ τὸν διάδοχόν του, ἡ ἐπικύρωσις τῶν εἰρηνῶν καὶ συνθηκῶν, ἡ ἀναγόρευσις τῶν Γερουσιαστῶν, τὸ μόνον εἰς αὐτὸν δίκαιον νὰ προβάλλῃ εἰς τὴν Γερουσίαν ἀποφάσεις, τὸ δίκαιον τοῦ ἐλέους, τὸ δίκαιον τοῦ κηρύττειν πόλεμον πρὸς ἄμυναν καὶ δόξαν τῆς πατρίδος. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἔγεινεν ὁ Ὕπατος μοναρχικώτερος παρ' ὅ,τι ἦτο πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως ποτὲ πᾶς

βασιλεὺς τῆς Γαλλίας. Διότι τὰ δημοκρατικὰ συναρχεῖα, Γερουσία, Δημαρχεῖον, καὶ νομοδοτικὴ ἐξουσία, ἦσαν τὰ μὲν ὄργανα τῆς δυνάμεώς του, τὸ δὲ ἀνύπαρκτος σκιά· ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀγδοήκοντα Γερουσιαστῶν ἐπληθύνθη εἰς ἑκατὸν εἴκοσι, καὶ τοὺς ἐδόθη τὸ δίκαιον νὰ διαλύωσι τὰ νομοδοτικὰ βουλευτήρια, τὰ ἔνορκα δικαστήρια τῶν ἐπαρχιῶν νὰ ἐμποδίσωσι διὰ πέντε ἔτη, νὰ καταργῶσι τὰς ἀποφάσεις τῶν κριτηρίων. Ἀλλὰ τὸ δίκαιον τῆς ἀντενεργείας ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν Γερουσίαν· μόνον κατὰ πρότασιν τῆς κυβερνήσεως ἐχρεώστει νὰ ἐκδίδῃ γερουσιαστικὰ ψηφίσματα· καὶ τὸ δίκαιον τοῦ Ὑπάτου νὰ τὰ προβάλῃ αὐτὸς, καὶ νὰ ἀναγορεύῃ Γερουσιαστὰς ἔδωκε τὸ σύστημα τοῦτο ὁλόκληρον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πανισχύρου.

Νέα εὐγένεια, τὴν ὁποίαν ὁ Ὕπατος ἐπρόβαλεν ἐπὶ τῆς ψηφοφορίας περὶ τῆς διὰ βίου ἐξουσίας του (19 Μαΐου) μὲ ὄνομα Τιμῆς Λεγεὼν πρὸς ἀμοιβὴν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρετῶν, μετὰ πολλὰς ἀντιλογίας τοῦ δημαρχείου ὑπερίσχυσε μὲ μικρὰν ὑπεροχὴν ψήφων, καὶ μὲ παρενθήκην νὰ ἀναβληθῇ ἡ εἰσαγωγή του. Ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τὴν νέαν ταύτην εὐγένειαν ἦτο ἰσχυρὰ εἰς ὅλας τὰς φατρίας δημοκρατικῶν, ὑπατικῶν καὶ βασιλικῶν. Ἡ μέση κλάσις ἐπειράχθη ἐξαιρέτως εἰς τὴν φιλοτιμίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυνήργησε τὴν μεταπολίτευσιν. Ἡ παλαιὰ εὐγένεια, τὴν ὁποίαν εἶχε τιμήσειν ὁ Βοναπάρτης, ἐκυριεύθη ἀπὸ ζηλοτυπίας αἴσθημα. Τότε οἱ ῥήτορες τῆς κυβερνήσεως ἀπέδειχναν μὲ ζῆλον μέγαν, ὅτι ἡ τιμῆς Λεγεὼν δὲν περιέχει σπέρμα κληρονομικῆς εὐγενείας, καὶ ὅτι μόνον ἐχθρὸς τῆς πατρίδος, μόνον ὕποπτον πνεῦμα ἢ ὁ χαμερπέστατος φθόνος ἐμπορεῖ νὰ τὴν ἐκλάβῃ φαρμακεράν. Τῆς Γερμανίας δὲ οἱ πολιτικοὶ φιλόσοφοι ἐπεμελοῦντο νὰ δείξουν, ὅτι ἡ Γαλλία κληρονομικὴν εὐγένειαν δὲν δέχεται, καὶ ὁ ὅρκος, τὸν ὁποῖον ἔκαμναν οἱ Λεγεωνισταὶ, ὅτι μὲ δικαιοσύνην καὶ τιμιότητα θέ-

λουν ἀντισταθῆν εἰς πᾶν ὅ,τι ἀποβλέπει ἀποκατάστασιν τῶν ἀρχαίων τίτλων καὶ εὐγενειῶν, ἦτο εἰς αὐτοὺς τῆς γνώμης των ἐνέχυρον. Μυστικῶς ὅμως ὁ Βοναπάρτης ἦτο πληροφορημένος ὅτι μοναρχία χωρὶς τίτλους εἶναι ὅμοιον ὡς ἂν θέλῃ τις νὰ ἀρμενίζῃ μὲ ἕνα ἄνεμον· Οὐδὲ τὴν παρενθήκην τῆς ἀναβολῆς ἐπαρατήρησε, τοὺς ἄρχοντας τοῦ τάγματος ἀνηγόρευσε Γερουσιαστὰς, καὶ τοὺς μετόχους τοῦ τάγματος εἰσήγαγεν εἰς τὰ συναρχεῖα τῶν ἐκλογῶν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐπληθύνθησαν ἐκ μέρους τῶν φιλελευθέρων τὰ παράπονα διὰ τὴν καθίδρυσιν νέας δεσποτείας: „Πρέπει καθεὶς νὰ λυπῆται, ἔλεγεν ἕνας Γερμανὸς ἱστορικὸς *), ὅταν βλέπῃ ὅτι ἄνθρωπος μὲ τὸ ἰσχυρὸν πνεῦμα τοῦ Βοναπάρτου, ἐνῷ ὡς τὸν ἐσυγχώρει ἡ εἰς αὐτὸν προσφερθεῖσα εὐκαιρία ἡ μόνη εἰς τὴν Καθολικὴν ἱστορίαν νὰ φέρῃ λαὸν εὔπλαστον καὶ χρηστὸν πλησιέστερα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα μὲ πολίτευμα ἐξαίρετον, ἐβασανίζετο ἀπὸ τὰ δαιμόνια τῆς φιλοδοξίας, καὶ ἀνέστρεφεν ὅλους τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως, καὶ πᾶσαν ἐλευθέραν δύναμιν, πᾶν πολιτικὸν μεγαλεῖον ἐκρήμνιζε μὲ τὸν γρόνθον του· ὅλαι αἱ μεταβολαὶ, τὰς ὁποίας ἔκαμε, ἀπέβλεπαν νὰ τοῦ δώσουν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἀγαθοὺς Γερμανοὺς, μάλιστα ὅσων ἡ φαντασία ἐζωγράφει ὡραίαν τὴν μεταπολίτευσιν, ἐμποροῦμεν νὰ συγχωρήσωμεν τὴν πικρίαν των.“ Ὁλόκληρον βιβλίον, γραμμένον μὲ τοῦτο τὸ πνεῦμα ἀπὸ Γερμανὸν φίλον τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως μὲ τίτλον: „Ναπολέων Βοναπάρτης καὶ τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ἐπὶ τῆς ὑπατείας του“ ἀνεγνώσθη μὲ ἐπιθυμίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὅλοι οἱ φιλελεύθεροι κατεπικραίνοντο διὰ τὴν δουλείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἕνας ἄνθρωπος καθυπέβαλεν ὁλόκληρον ἔθνος περιέχον πολλοὺς ἐξαιρέτους ἀνθρώπους. „Αὐτὸς σκοπεύει μόνον εἰς

*) Βρεδόβιος εἰς τὰ Χρονικὰ τοῦ 1802 ἔτους, σελ. 366 κ. 367.

τὸν μέγαν σωρόν· πᾶσα ἄλλη ὕπαρξις ἀφανίσθη, καὶ εἰς τὸν μέγαν σωρὸν δὲν ἐνεργεῖ ἄλλο τόσον πολὺ, ὅσον πολεμικαὶ εὐτυχίαι· κανεὶς ἄνθρωπος εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ τὴν ὕπαρξίν του· οἱ πάσης κλάσεως ἄνθρωποι, πτωχεύσαντες καὶ πλουτισθέντες, ἐξόριστοι καὶ ὑπερυψωθέντες εὑρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας τῆς δυναστείας. Ἀναρίθμητοι στέκουν εἰς τὸ κατάστιχον τῶν μεταναστῶν· ἀναρίθμητοι ἀγοράζουν ἐθνικὰ ὑποστατικά· ἄλλοι εἶναι ἐξόριστοι ὡς ἱερεῖς καὶ εὐγενεῖς· περισσότεροι φοβοῦνται μὴ τὸ πάθουν τώρα διὰ τὰ φιλελεύθερα φρονήματά των. Ὁ Βοναπάρτης δὲν θέλει νὰ καταπαύσῃ τὰς ὑποψίας ταύτας καὶ ἀβεβαιότητας. Δίδει εἰς τοῦτον καὶ ἐκεῖνον τὰ κτήματά του ὀπίσω, καὶ τὰ ἀφαιρεῖ ἀπ' ἄλλον διὰ πάντα· καθεὶς σχεδὸν Γάλλος ἔχει νὰ ζητήσῃ δέησιν τινὰ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, καὶ τοῦτο πολλάκις εἶναι ἡ ζωή. Μὴ ἀκυρώσας τοὺς ἐπαναστατικοὺς νόμους ἐφύλαξεν εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν ἐξουσίαν νὰ προστάζῃ τὴν τύχην πάντων καὶ ἑκάστου καθ' ὅποιαν θέλει πρόφασιν. Μία ἀνήκουστος συνδρομὴ περιστάσεων τοῦ ἔδωκεν ὅλα τὰ μέσα τῆς τρομερᾶς ἐξουσίας καὶ ὅλας τὰς πολεμικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἔκτισεν ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ὑποδούλωσις τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ πρέπει νὰ λυπῇ βαθέως πᾶσαν εὐγενῆ καρδίαν. Διότι εἶναι ἄλλο ἀτιμότερον, εἰμὴ νὰ κρημνίσωσι τὰς παλαιὰς καὶ πανενδόξους διαταγὰς τῆς βασιλείας διὰ νὰ τὰς ἀνακτίσωσιν ὑπὸ τὰ δεσμὰ τῆς τυραννίας*);"
Μὲ ὅλα ταῦτα ἐλησμονήθη εἰς τὴν θρηνολογίαν ταύτην ἡ κυριωτέρα περίστασις, ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἠκολούθει τοὺς σκοπούς του, ἐπειδὴ ἐθεώρει τὸ ἔθνος σωρὸν παρανόμων καθ' ἑαυτοὺς, καὶ χωριστὰ παραδεδομένων καθενὸς εἰς τὴν αὐτογνωμίαν τοῦ κατὰ καιροὺς δυνάστου. Δὲν ἐπενόησεν αὐτὸς τὴν δεσποτείαν ταύτην, τὴν εὕρηκε προϋπάρχουσαν, καὶ μόνον ἤξευρε πρὸς

*) Mad. de Staël Considerations. Tom. II. p. 230—247.

ὄφελός του νὰ καταπαύσῃ τοὺς τρομεροὺς κλύδωνας καὶ νὰ διευθυνθῇ ἀκινδύνως εἰς τὸ τέλος του. Διὰ τοῦτο οἱ λατρευταὶ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας ἐπροσκύνουν ἄλλην προσφυεστέραν μορφὴν τῆς δεσποτείας, παρὰ τὴν ὁποίαν εἶχαν μεταχειρισθῆν ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, τὸ Συμβατήριον, τὸ Διευθυντήριον, καθὲν μὲ τὸν ἴδιόν του τρόπον. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἦτο μεγάλη ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ νέου τεχνίτου, δὲν ἐφύτροναν πλέον σωτηριώδεις καρποὶ ἐξ ὀλεθρίων σπερμάτων. Ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς ἐπαναστατικῆς μοναρχίας ἦτο θολερὰ καὶ πνιγώδης· ἡ αὐτογνωμία τῶν καθαιρέσεων, φυλακώσεων, ἐξορίσεων ἦτο μεγαλητέρα παρὰ ἐπὶ τῶν διαφόρων Λοδοβίκων ἡ τῶν φυλακώσεως ἐπιστολῶν· οἱ χρηματιστικοὶ κανόνες ἀφειδέστατοι· οἱ φόροι ἀφόρητοι, ἐὰν καὶ ἔξωθεν συνέρρεαν πολλὰ ἁρπάγματα. Ἡ ἐλευθεροστομία καὶ ἐλευθεροτυπία ἐδέθησαν μὲ ἁλύσεις. Ὄχι μόνον ἐφημερίδες ἐφωρεύοντο αὐστηρότατα, ἀλλὰ καὶ βιβλία μὲ δυσάρεστα δόγματα, — συχνάκις διὰ δυσαρέστους συγγραφεῖς — κατετρέχοντο καὶ ἕως τὰς ξένας χώρας, καθὼς ἡ μυθιστορία Δελφίνη, γραμμένη ἀπὸ τὴν κυρὰν Στάηλην, ἐμποδίσθη εἰς τὴν Σαξονίαν κατὰ ζήτησιν τοῦ Βοναπάρτου.

---

61. Ἀνανέωσις τοῦ Ἀγγλικοῦ πολέμου. (1803).

Ἡ ἀπόλαυσις τῆς εὐτυχίας καὶ δυνάμεως τοῦ νικητοῦ καὶ βιαστοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἐταράττετο ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους ἐφημεριδογράφους, οἵτινες διὰ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ συγχωρουμένην ἐλεθεροτυπίαν καθυπέβαλαν εἰς τὴν κρίσιν των τὰ μέτρα του, διὰ τῶν ὁποίων ἔσπευδε νὰ ἀποκτήσῃ καὶ νὰ στερεώσῃ τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν. Πολλὰ τῶν μέσων τούτων ἔδειχναν μικροπρέπειαν καὶ μικροκαρδίαν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ κατ' αὐτῶν βαλλόμενος ψόγος ἐπετύγχανε καὶ ἐπλήγονε βαρέως. Ἄλλα ἐζωγραφοῦντο μὲ δεισιδέστατα χρώμα-

τα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς εἰς τὰ φύλλα ταῦτα ἐπικρατούσης βασιλοφροσύνης ἢ δημοκρατίας. Ὀλίγον ὅςτις γνωρίζει τὴν κατάστασιν τῆς Ἀγγλίας, ἐξεύρει βεβαίως, ὅτι τῶν ὕβρεων τούτων, καὶ ἂν ἐγράφοντο εἰς ἐφημερίδας λειτουργικὰς, ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν εἶχε καμμίαν ἄμεσον κοινωνίαν· ὅτι οὐδὲ εἰς τὴν ἐξουσίαν της ἔστεκε νὰ τὰς ἐμποδίσῃ, χωρὶς νὰ καταπατήσῃ τοὺς νόμους τοῦ πολιτεύματος. Ἀλλ' ὁ Βοναπάρτης, ὅς τις δὲν εἶχεν ἔννοιαν πολιτεύματος παλαιοῦ στηριγμένου εἰς ἀκλονήτους νόμους καὶ κατὰ τὰς ἐπαναστατικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἰδέας του ἐνόμιζε τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸ λειτουργεῖόν του ἀπόλυτον καὶ παντοδύναμον δεσπότην τοῦ Βρετανικοῦ ἔθνους ἐπίσης, καθὼς αὐτὸς ἦτο δεσπότης τῶν Γάλλων, καὶ ἐκατήντησεν εἰς τὴν παράξενον φαντασίαν, ὅτι ὅλαι αἱ κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς κυβερνήσεώς του γινόμεναι προσβολαὶ, καὶ αὐταὶ αἱ εἰς τὰς ἀντιθετικὰς ἐφημερίδας, στέλλονται αὐθεντικῶς ἀπὸ τὸ Ἀγγλικὸν βουλευτήριον. Καθ' ἑαυτὸν ὢν εὐαίσθητος διὰ πάντα ψόγον ὁ νέος τύραννος ἔπεσεν ἐκ ταύτης τῆς ἀπάτης εἰς τόσην μανίαν, ὥστε λησμονήσας παντάπασι τὴν ἀξίαν ἄρχοντος πολιτείας ὑπῆγεν αὐτὸς εἰς τὸ ἐφημεριδογραφεῖον τοῦ Μηνύτορος καὶ ὑπηγόρευσε σειρὰν ἄρθρων, ὅπου πρὸς ἀπάντησιν τοῦ θορύβου τῶν ἐφημερίδων τῆς Ἀγγλίας παρέδιδε τὴν Βρετανικὴν διοίκησιν εἰς τὴν ἀποστροφὴν καὶ τὸ μῖσος τῶν χρόνων, ἔδειχνε τὰ πλούτη καὶ τὰ ἐξωτερικὰ κτήματά των καρποὺς τῶν ἀδικιῶν των, τὴν ἀπεκήρυττεν ἀπὸ πᾶσαν μετοχὴν τῶν πραγμάτων τῆς ἠπείρου Εὐρώπης, ἐπαρωμοίαζε τὰ σχέδιά των μὲ τὰ τοῦ Σατανᾶ εἰς τὸν Μίλτωνα σχέδια, τοὺς μεγίστους ἄνδρας της ὠνόμαζεν αἱμοπότας καὶ ὑπὸ ἐριννύων ἐλαυνομένους, καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Τούνιδος καὶ τοῦ Ἀλγειρίου εἶναι ἀσθενὲς σκιαγράφημα τῆς πολιτικῆς τέχνης, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία καταβυθίζει ὅλην τὴν φύσιν εἰς τὸ πένθος. Αὕτη ἡ γλῶσσα ἀκουσθεῖσα εἰς τὸ μέσον τῆς εἰρήνης

εἶχεν εἰς τὸ στόμα τοῦ παντοδυνάμου πάντη διάφορον σημασίαν παρὰ εἰς τὸν κάλαμον ἀσθενοῦς ἐφημεριδογράφου. Ἡ σκιαμαχία αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκαταδέχθη νὰ ἐμβῇ ὁ γίγας, ἐφανέρονε τὸ πῦρ τοῦ μίσους, τὸ ὁποῖον ἔβραζεν εἰς τὸ στῆθος του ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας, καὶ τῆς ἔδειχνε τὸν κίνδυνον, ἐὰν ἔδιδε καιρὸν εἰς τὸν ἐχθρόν της νὰ συνάξῃ ἱκανὰς δυνάμεις. Διὰ τοῦτο ἡ κατήφεια, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ Βρετανικὸν ἔθνος διὰ τὴν βεβιασμένην εἰρήνην, παρεχώρησεν εἰς διάθεσιν, ἥτις ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τάχιστα τὸν πόλεμον. Ἡ ἐπιμελῶς ἀναπληρουμένη θαλάσσιος δύναμις τῆς Γαλλίας, καὶ τὰ στρατιωτικὰ κινήματα εἰς τοὺς Γαλλικοὺς αἰγιαλοὺς ἐφαίνοντο ἄμεσοι πολεμικαὶ ἑτοιμασίαι· καὶ ἀφοῦ εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ Ἀμβιάκου δὲν ἔγεινε λόγος περὶ Πάρμας καὶ Πειδεμοντίου καὶ Ὀλλανδίας καὶ Ἑλβετίας, ἐξύπνισε τώρα ἡ μεγάλη Βρετανία ἀπὸ τὴν ἡσυχίαν της διὰ τὰς αὐτογνώμονας μετεβολὰς, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τὰς χώρας ταύτας ὁ Βοναπάρτης. Μὲ πολλὴν τιμιότητα οἱ Ἄγγλοι ἐστοχάζοντο ὅτι αἱ σχέσεις τῶν πολιτειῶν μένουν εἰς τὴν προτέραν κατάστασίν των, ὅταν κλείεται εἰρήνη χωρὶς νὰ γείνῃ λόγος περὶ αὐτῶν χωριστός. Ὁ δὲ Βοναπάρτης ἐξ ἐναντίας ἐστοχάζετο, ὅτι ἀφίνονται εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὅλα, περὶ ὅσων δὲν ἔγεινε ῥητὴ ὁμιλία εἰς τὴν εἰρήνην, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέκρουσε τῆς Ἀγγλίας τὸ δοκίμιον μὲ καταφρονητικὴν ὕβριν, ὅταν ἠθέλησε νὰ γείνῃ κοινωνὸς τῶν πραγμάτων τῆς Εὐρώπης. Καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν δὲ ἐφαίνοντο ὅτι ἐνηργοῦντο νέα σχέδια ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας· τοὐλάχιστον περιεῖχεν ἡ διήγησις τῆς ὁδοιπορίας, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ χιλίαρχος Σεβαστιανὸς διὰ προσταγῆς τοῦ Ὑπάτου εἰς τὴν Αἴγυπτον, Συρίαν καὶ Ἰονίους νήσους, πλῆθος παρατηρήσεων, αἱ ὁποῖαι σημαίνουν Γαλλικὰ σχέδια, καὶ πλῆθος σημειώσεων, αἱ ὁποῖαι διευθύνονται κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Τούτων οὕτως ἐχόντων τὸ Ἀγγλικὸν λειτουργεῖον ἐνόμιζεν ἀσφαλὲς

κὰ μὴ ἀδειάσῃ τὴν Μάλταν, διὰ νὰ μὴ τὴν καθυποβάλῃ πάλιν ἐξ ἀπροσεξίας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἀγγλίας. Τοῦτο διήγειρε νέας ὕβρεις καὶ ἀπειλὰς διὰ τοῦ Μηνύτορος τόσον σφοδρὰς, ὥστε τὴν 8 Μαρτίου 1803 βασιλικὴ πρεσβεία εἰς τὸ κοινοβούλιον ἐφανέρωσε τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ἡ κυβέρνησις νὰ εἶναι προητοιμασμένη διὰ πόλεμον. Ὁ Βοναπάρτης ἀναφλεχθεὶς ἐκ τούτου εἰς μεγαλητέραν μανίαν, ὥρμησε κατὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ πρέσβεως Λόρδου Βιτεβορθίου εἰς δημόσιον τινὰ ἀκρόασιν μὲ ὑβριστικὰ λόγια, ὡς κατ' ἀντιπροσώπου ἀπίστου κυβερνήσεως, καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐπροστάχθη ἡ Γερουσία τοῦ Ἀμβούργου νὰ δημοσιεύσῃ διὰ τῆς ἐκεῖ ἐφημερίδος ὑβριστικὸν σύγγραμμα κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ὅπου πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐλέγετο, ὅτι τῆς βασιλικῆς πρεσβείας δὲν ἐμπορεῖ νὰ δοθῇ ἄλλη αἰτία, εἰμὴ ἀτιμότης, εἰμὴ παντοτεινὴ ἔνορκος ἔχθρα κατὰ τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους, εἰμὴ ἐπιορκία καὶ ἐπιθυμία τοῦ νὰ καταπατήσῃ τὴν πίστιν. Εἰς τοιαύτην διερέθισιν ἔμεινεν ἀτελεσφόρητος νέα συμβίβασις, ἥτις ἤρχισε νὰ γίνεται περὶ τοῦ νὰ παραδώσῃ ἡ Ἀγγλία τὴν Μάλταν. Ὁ Βοναπάρτης ἀνήγγειλε τὴν 3 Νοεμβ. διὰ τοῦ Μηνύτορος, ὅτι ἀρχήτερα δύνανται νὰ πνίξουν τὴν Ἀγγλίαν τὰ κύματα τοῦ Ὠκεανοῦ, παρὰ ὁ ἐχθρὸς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς ἀνθρωπότητος νὰ δυνηθῇ νὰ σκοτίσῃ διὰ μίαν στιγμὴν τὸν ἀστέρα τοῦ Γαλλκοῦ ἔθνους. Μ' ὅλον τοῦτο ὁ Βοναπάρτης διὰ νὰ φανῇ δίκαιος ἐμεταχειρίσθη ἔξαφνα μετριότητα καὶ ἐπρόβαλεν ἐξισασμὸν, διὰ νὰ ῥίψῃ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου εἰς τὸν ἀντίπαλον, ὅς τις τῷόντι ἐφάνη πολλὰ ὑπερήφανος, καὶ δὲν ἀπεκρίθη παντελῶς εἰς τὰ τελευταῖα προβλήματα τῶν Γάλλων. Ὁ ΛόρδΒιτεβόρθιος ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὰ διαβατήριά του, καὶ ἡ Ἀγγλικὴ κήρυξις τοῦ πολέμου ἠκολούθησε τὴν 18 Μαΐου 1803.

Τῆς Ἀγγλίας οἱ στόλοι περιήρχοντο ἐκ νέου τὰς θαλάσσας, ἐκυρίευσαν πάλιν τὰς ἀποικίας, καὶ ἐπολι-

όρκουν αἰγιαλοὺς καὶ λιμένας. Ἡ ἀξιόλογος νῆσος ἁγ. Δομίνικος, εἰς τῆς ὁποίας τὴν ὑπόταξιν ἔστειλεν ὁ Βοναπάρτης ἐπὶ τῆς βραχείας εἰρήνης μεγάλην ἐκστρατείαν, ἐπειδὴ ἀῤῥωστία ἐθέρισε τὰ στρατεύματα καὶ ἄλλα δὲν ἠδύναντο νὰ ἔλθουν κατόπιν των, ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας μαύρους διὰ συνεργείας τῶν Ἄγγλων· καὶ τὰ λείψανα τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ ἐχάρησαν, ὅτι παρεδόθησαν αἰχμάλωτα εἰς τοὺς Ἄγγλους. Ἡ δὲ Γαλλία μὲ στρατόν, ὅς τις εἶχε συναχθῆν τὸν Μάϊον εἰς τὰ σύνορα τῆς Ὁλλανδίας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μορτιέρον, ἐκυρίευσε τὴν Ἀννοβέραν ὡς κτῆμα τῆς Ἀγγλίας. Ἡ Γαλλία ἀπέκτησε πολιτείαν μὲ ἐτήσιον εἰσόδημα 4,000,000 ταλήρων, 500 κανόνια καὶ 4000 ἵππους. Ἐνταυτῷ δὲ Γαλλικὸς στρατὸς ἔστεκεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς Γερμανίας, καὶ μεταξὺ τῶν Γερμανῶν ἔγεινεν ἄφαντον πᾶν ἴχνος κοινότητος. Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία ὑπῆρχεν ἀκόμη κατὰ τὸ ὄνομα, καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος δὲν ἔλειψε νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν της διὰ τὸ ἐκλεκτοράτον του, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ἀλλὰ τῆς Γερμανίας μέλος. Ἀλλὰ τί ἠδύνατο νὰ κάμῃ Αὐτοκρατορία, ἤγουν κεφαλή, τῆς ὁποίας ἦσαν νεκρὰ τὰ μέλη; Μὲ δίκαιον ἐμπορεῖ τις ὅμως νὰ ἀπορήσῃ διὰ τί νὰ σώζεται ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ γέλιον καὶ πρὸς τοὺς ἐντοπίους καὶ πρὸς τοὺς ξένους;

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐσυνάχθη ἡ Γαλλικὴ δύναμις εἰς τοὺς βορείους αἰγιαλοὺς μὲ ὄνομα: „Στρατὸς τῆς Ἀγγλίας“, καὶ αἱ πρὸς ἀπόβασιν ἑτοιμασίαι, αἵτινες εἶχαν τρομάξειν τὴν Βρετανίαν κατὰ τὰ ἔτη 1798 καὶ 1801 ἐγίνοντο τώρα μὲ ὅλην τὴν δραστηριότητα, ἥτις ἐπροσμένετο ἀπὸ τὸ ἐμπαθὲς μῖσος τοῦ Ὑπάτου κατὰ τοῦ ἀκηρύκτου ἐχθροῦ του. Ἄμεσον σύμμαχόν του ἔλαβε κατὰ τὸν παρὸν τὴν Ὁλλανδίαν· ἡ Ἱσπανία, ἥτις διὰ τῆς ἐν ἁγ. Ἰλδεφόνσῳ συνθήκης ὑπεχρεόνετο νὰ κηρύξῃ εὐθὺς πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐξηγό-

ράσθη ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην μὲ συνθήκην τοῦ Ὀκτωβ. 1803 δίδουσα κατὰ μῆνα ἓξ μιλιόνια λιτρῶν. Εἰς τὸν Βοναπάρτην τὸ ἀργύριον τοῦτο ἐφάνη ὠφελιμώτερον παρὰ ὅλη ἡ διὰ καραβίων καὶ στρατιωτῶν Ἱσπανικὴ βοήθεια. Ἠδύνατο, ἐὰν ἡ Ἀγγλία εὐχαριστεῖτο εἰς τὴν οὐδετερότητα ταύτην, νὰ ἀπολαύῃ τῆς Ἱσπανίας τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰς ἀποικίας, χωρὶς νὰ φοβῆται μήπως ἡ Αὐτοκρατορία τὴν κινήσῃ εἰς πόλεμον καὶ οὕτω μὲ τὴν στέρησιν ἑνὸς φίλου πλουτισθῇ ὁ ἐχθρός του. Ἡ Ἀγγλία δὲ κατ' ἀρχὰς δὲν ἠνώχλει τὴν Ἱσπανίαν πρὸς χάριν τῆς Πορτογαλλίας, ἥτις μ' ὅλα ταῦτα ἠγόρασε τὴν οὐδετερότητα ἀπὸ τὴν Γαλλίαν μὲ πολὺ ἀργύριον. Ἐν γένει δὲ ἐπαρατηρεῖτο ἀδυναμία εἰς τὰς βουλὰς καὶ ἑτοιμασίας τοῦ Ἀδδιγκτωνικοῦ λειτουργείου, ἥτις ηὔξανε τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐνέπνεεν εἰς τοὺς Ἄγγλους φόβον. Ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται ὅτι ἔστεκαν μόνοι εἰς τὸν βαρὺν ἀγῶνα, χωρὶς νὰ ἐλπίζωσι τὸ παραμικρὸν εἰς κανένα σύμμαχον.

62. Δοκίμιον πρὸς κρημνισμὸν τοῦ Βοναπάρτου. Θανάτωσις τοῦ Δουκὸς Ἀγγίας. Κρισολογία τοῦ Πιχεγρῦ καὶ τοῦ Μορω. (1804).

Ἐγκαταλελειμμένοι ἀπὸ τὰς δυνάμεις οἱ Ἀγγλικοὶ λειτουργοὶ ἐπαρηγοροῦντο ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θέλουν ἰδεῖν τὸν κρημνισμὸν τοῦ ἀνδρὸς, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ φοβερότης τῆς μεταπολιτεύσεως εἶχεν εὑρεῖν ἔξαφνα τὸ κορυφαῖον σημεῖον της, ἐνεργούμενον ἀπὸ τὰς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Γαλλίας εὑρισκομένας φατρίας. Οἱ κυρίως Ἰακωβῖνοι καὶ μέρος τῶν εὐγενῶν ὑπετάχθησαν εἰς τὸν δυνάστην, ἀλλ' ἀκόμη ὑπῆρχαν βασιλόφρονες μὲ ἀδιάσειστον πίστιν πρὸς τὸ ἐξωσμένον βασιλικὸν γένος, καὶ εἰλικρινεῖς δημοκρατικοὶ πλήρεις πίστεως εἰς τὸ κῦρος τῶν πολιτικῶν τύπων τῆς ἐλευθερίας· καὶ τὸ μῖσος ἀμφοτέρων κατὰ τοῦ Βοναπάρτου τῶν μὲν ὡς

ἅρπαγος, τῶν δὲ ὡς δουλωτοῦ καὶ ἐχθροῦ τῆς ἰσότητος, ἐφαίνετο εἰς τοὺς Βρετανοὺς ὠφέλιμος μοχλὸς τῶν σχεδίων των. Οἱ ἐπισημότατοι τῶν βασιλοφρόνων ἦσαν: Πιχεγρῦς, ὅς τις φυγὼν ἀπὸ τὴν Καϊέναν κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον μόνον διὰ τὴν πρὸς τοὺς Βουρβωνίους προσήλωσίν του εἶχεν ἀπαγορεύσειν ὁ Βοναπάρτης τὴν εἰς τὰ ἄλλα θύματα τῆς 18 Φρυκτοδώρου δοθεῖσαν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν πατρίδα· καὶ Γεώργιος Καδουδὰλ, ἕνας ἀπὸ τοὺς τολμηροτάτους ἀρχηγοὺς τῶν Χουάνων, ὅς τις καὶ αὐτὸς διέτριβεν εἰς Ἀγγλίαν μετὰ τὴν τελευταίαν καθυπόταξιν τῆς Βενδέας. Κεφαλὴ δὲ τῶν δημοκρατικῶν ἐθεωρεῖτο ὁ Μορῶς, ὅς τις μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Λουνεβίλλης ἔζη ἀργὸς, καὶ ἔβλεπεν εἰς τὸν οἶκον του πολλοὺς δυσαρεστουμένους εἰς τὴν κυβέρνησιν. Κατὰ τοῦ Βοναπάρτου τὴν διήγησιν *), εἶχεν ἐναντιωθῆν οὗτος εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς θρησκείας καὶ εἰς τὴν Συμφωνίαν, καὶ εἶχε καταχλευάσειν τὴν τῆς τιμῆς Λεγεῶνα (τάχα μὲ τὸ νὰ ἔκαμε τοῦ τάγματος μέλη τοὺς θεράποντάς του)· διὰ τοῦτο ὁ Βοναπάρτης λέγει ὅτι τότε ἀκόμη εἶπεν, ὅτι ὁ Μορῶς θέλει συντρίψειν τὴν κεφαλήν του εἰς τοὺς πασσάλους τῶν Τουϊλερεῶν. Πρὸς χάριν τῶν Βουρβωνίων τὰ φρονήματά του ταῦτα δὲν ἦσαν πρόσφορα, καὶ διὰ πρῶτον πρόσωπον τῆς πολιτείας δὲν ἦσαν οὔτε τὸ πνεῦμα οὔτε ἡ καρδία τοῦ γενναίου στρατηγοῦ ἐπιτήδεια· ἀλλ' ᾐσθάνετο ταπεινούμενος ἀπὸ τὸ ἄστρον τῆς τύχης του, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὴν ψυχρότητα τοῦ δυνάστου· ἠρεθίζετο ἀπὸ τὴν γυναῖκα του καὶ τὴν μητέρα της, ἐχθρὰς καὶ τὰς δύω τοῦ Ὑπάτου καὶ τῆς ἐκείνου γυναικὸς, καὶ οὕτως ἤκουε παντοδαποὺς λόγους ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Βοναπάρτου, ἢ δὲν τοὺς ἀπέβαλε μὲ σταθερότητα. Ὅταν ὅμως ὁ Πιχεγρῦς καὶ ὁ Γεώργιος μετὰ πολλῶν ἑταίρων ἄραξαν κρυφίως εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐμβῆκαν εἰς Παρισίους τὸν Ἰαν. 1804,

*) Memoires, écrits par Montholon, Tom. I, p. 41.

καὶ ἐσυνωμίλησαν μὲ τὸν Μορὼν, ἐφάνη τὸ ἀσύμμικτον τῶν θεωριῶν καὶ σκοπῶν των. Οἱ μὲν ἀπεφάσισαν τὸ πᾶν πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ Βουρβωνικοῦ θρόνου. Ὁ δημοκρατικὸς ὅμως στρατηγὸς ἀπέβαλε πᾶσαν κοινωνίαν κατὰ τοῦτο, καὶ ἤθελε μόνον, ἂν πέσῃ ὁ Βοναπάρτης, νὰ ἀναδεχθῇ αὐτὸς τὴν ὑπερτάτην ἀξίαν τῆς δημοκρατίας. Τότε ὁ Γεώργιος πλήρης ζήλου ὑπὲρ τοῦ βασιλέως λέγεται ὅτι εἶπεν: „Ἐὰν ἀντὶ Γαλασίου πρέπει νὰ ἐμβῇ Γαλάσιος ἄλλος, κάλλιον εἶναι νὰ μείνῃ ὁ παρὼν," καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν *). Ἀλλ' ἡ ὑπατικὴ ἀστυνομία ὑπουργοῦσα κάλλιον παρὰ τὴν ποτὲ βασιλικὴν, ἀνίχνευσε τὸ πρᾶγμα. Τὴν 15 Φεβρουαρίου ἐφυλακώθη ὁ Μορώς· τὴν 20 ἐφυλακώθη ὁ Πιχεγρῦς εἰς οἶκον νομιζομένου φίλου του, ὅπου ἐφέρθη δολίως· τὴν 8 Μαρτίου ἐπιάσθη ὁ Γεώργιος μετὰ σφοδρὰν ἀντίστασιν, ἥτις ἐσήκωσε τὴν ζωὴν δύω ὑπουργῶν τῆς ἀστυνομίας. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τεσσαράκοντα τέσσαρας ἄλλους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετανάστας. Ἡ ἀνακάλυψις συνωμοσίας μεγάλης ὁδηγουμένης ἀπὸ ἐξωτερικὴν τινὰ αὐλὴν ἐναντίον τῆς ζωῆς τοῦ Ὑπάτου ἐβρόντησεν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ θορύβου τούτου κατεδόθη εἰς τὸν Βοναπάρτην, ὅτι τῆς συνωμοσίας ταύτης ἦτο κυρίως κεφαλὴ ἕνας ἐκ τῶν Βουρβωνικῶν Πριγκίπων, ὁ Δοὺξ Ἀγγίας, ὅς τις εὑρίσκεται εἰς τὴν τῆς Βάδης πολίχνην Ἐτενέμιον, διὰ νὰ ἐμβῇ ἐν καιρῷ μὲ τὸν λόχον τῶν μεταναστῶν του εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ νὰ κυριεύσῃ ἀμέσως τὸ Ἀργεντοράτον. Μὲ ἄλλον λόχον ἦτο νὰ φανῇ εἰς τὴν δύσιν ὁ Δοὺξ Βιτυρίγου. Μὲ παρατήρησιν τῶν προτέρων ἐγχειρημάτων τῶν μεταναστῶν δὲν ἠδύνατο ὁ φόβος οὗτος νὰ εἶναι μέγας· ἀλλ' — οὕτως ἐδιηγεῖτο ἔπειτα ὁ Βοναπάρτης εἰς τοὺς πιστούς του — ἡ θέα τῆς σφοδρᾶς διαθέσεως ἐχρησίμευσεν ἐπιτηδείως εἰς τοὺς ὑπουργοὺς, οἵτινες ἔφεραν τὴν εἰσαγγελίαν ταύτην. Ἀπέδειχναν οὗτοι μὲ ζῆλον, ὅτι

*) Memorial de Las Cases, Tom. VII, p. 323.

εἶναι καιρὸς νὰ καταστραφοῦν αἱ βδελυραὶ προσβολαί, καὶ νὰ σωφρονισθῶσιν οἱ πρωτουργοὶ τῶν καθημερινῶν συνωμοσιῶν· ὅτι ἡσυχία δὲν θέλει εἶσθαι, ἐὰν μέγα παράδειγμα ποινῆς δὲν ἐξαπλώσῃ τρόμον, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἁρμόζει πρὸ πάντων ὁ Δοὺξ Ἀγγίας, ἐπειδὴ ἐμπορεῖ νὰ φωραθῇ εἰς νωπὰς πράξεις. Ἐὰν τοῦτο ἔχῃ οὕτως, εἶπεν ὁ Βοναπάρτης, πρέπει νὰ τὸν πιάσωμεν καὶ οὕτω νὰ διατάξωμεν τὰ ἀναγκαῖα. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην δὲν ἐβράδυνεν ἡ ἐκτέλεσις. Τὴν 14 Μαρτίου ἐπέρασαν τὸν Ῥῆνον δύω στρατεύματα πλησίον Κὲλ καὶ Αὐγιορηνίας μὲ τοὺς στρατηγούς. Κωλιγκούρτιον καὶ Ὀρδενέρον, ἐκυρίευσαν τὸ Κὲλ καὶ τὸ Ἐτενέμιον, καὶ ἐντεῦθεν ἔφεραν εἰς Ἀργεντοράτον πλῆθος μεταναστῶν καὶ μεταξὺ τούτων τὸν Πρίγκιπα Ἀγγίας. Τὴν ἑσπέραν τῆς 20 Μαρτίου ἐφέρθη εἰς τὸ πλησίον τῶν Παρισίων φρούριον Βικένας, ὅπου ὁ Μουρὰτ, τότε κυβερνήτωρ τῶν Παρισίων, εἶχε συγκαλέσειν πολεμικὸν δικαστήριον ἐκ πέντε χιλιάρχων, τῶν ὁποίων πρόεδρος ἦτο ὁ στρατηγὸς Οὐλῖνος. Ὁ Πρίγκιψ ἐπαρουσιάσθη μὲ εὐγενῆ σταθερότητα· εἶπεν ἀφόβως καὶ στερεῶς, ὅτι ἐσήκωσεν ὅπλα κατὰ τῆς Γαλλίας, ὅτι γέννησις καὶ πληροφορία τὸν ἔκαμαν ἐχθρὸν τῆς παρούσης κυβερνήσεως τῆς Γαλλίας, καὶ ὅτι ἕνας Κονδαίου μόνον μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν· ἀλλὰ μὲ ἀγανάκτησιν ἀπέβαλεν ὡς συκοφαντίαν, ὅτι ἐπεβουλεύθη τὴν ζωὴν τοῦ Βοναπάρτου ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Ἐπανέλαβε τὴν δέησίν του νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν πρῶτον Ὕπατον, τὴν ὁποίαν ὑπέγραψεν ἰδιοχείρως εἰς τὸ βιβλίον. Οἱ κριταὶ ἠθέλησαν νὰ ἀναφέρουν τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Βοναπάρτην· ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Σαβαρῦς, ὅς τις μὲ ζῆλον ἐνήργει τὸ τραγικὸν τοῦτο δρᾶμα, εἶπε μὲ ἐπιμονήν, ὅτι τὸ κριτήριον δὲν ἔχει ἄλλο νὰ κάμῃ, εἰμὴ νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν κρίσιν κατὰ τὸ γράμμα τῶν νόμων. Τοῦτο δὲ, ἐπειδὴ ὁ Βοναπάρτης δὲν εἶχε καταργήσειν τοὺς ἐπαναστατικοὺς νόμους, ἐδιώριζε θάνατον κατὰ τῶν

ὅσοι ὁμολογήσουν ὅτι ὡπλίσθησαν κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ Οὐλῖνος ἐλπίζων ὅτι θέλει δυνηθῆν νὰ ἀναφέρῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Πρίγκιπος εἰς τὸν Βοναπάρτην πρὶν ἐκτελεσθῇ ὁ φόνος ἕως τὸ μεσημέριον τῆς ἐφεξῆς ἡμέρας, ὑπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἤκουσε τὰ κανόνια τῆς ἀγγελίας τοῦ θανάτου. Ὁ Σαβαρῦς τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐπρόσταξε καὶ τὸν ἐθανάτωσαν τὴν νύκτα μὲ τὸ φέγγος τῶν λύχνων. Ἦτο τριάκοντα καὶ ἑνὰς ἐνιαυτῶν ἡλικίας· εἶχε μεταναστεύσειν μὲ τὸν πατέρα του τὸν Δοῦκα Βουρβῶνος, καὶ τὸν Πάππον του, τὸν Πρίγκιπα Κονδαίου· ἦτο χαριτωμένος νέος καὶ στολισμένος μὲ ἀρετὰς, καὶ ἔδιδε χρηστοτάτας ἐλπίδας εἰς τὸ βασιλικὸν γένος· καὶ τώρα ἀπέθανε μὲ τὴν σταθερότητα, ἥτις ἔπρεπεν εἰς τὸν τελευταῖον βλαστὸν τῶν Κονδαίων.

Ὡς φαίνεται, ἦσαν τότε παλαιοὶ Ἰακωβῖνοι εἰς τὰ μεγάλα ἀξιώματα τῆς ὑπατικῆς πολιτείας, οἵτινες ἔσυραν τὸν αὐθέντην των εἰς ταύτην τὴν πρᾶξιν, διὰ νὰ τὸν κάμουν ὁμοβάθμιόν των, ἐνῷ ἕως τώρα δὲν ἔλαβε κάμμίαν μετοχὴν ἀπὸ τὰ κακουργήματα τῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ διὰ νὰ τοῦ σφαλίσουν παντοτεινὰ τὴν θύραν πρὸς φιλίωσιν μὲ τοὺς Βουρβωνίους. Ἐὰν ἀληθεύῃ τὸ λεγόμενον, ὅτι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνων ὑπῆρχε κατ' ἀρχὰς ἁρμονία, ἴσως αὐτὸς ἔπραξε τὸ ἀδίκημα διὰ νὰ κόψῃ σχέσιν, ἥτις δὲν τὸν ὠφέλει εἰς τὸν προκείμενον σκοπόν του. „Ὁ θάνατος τοῦ Δουκὸς Ἀγγίας, λέγουν τὰ ὑπομνήματα τοῦ Βοναπάρτου *), ἐπιφορτίζεται εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἀπὸ Λονδινίου διεύθυναν θανατηρὰ σχέδια κατὰ τοῦ πρώτου Ὑπάτου, καὶ ἤθελαν νὰ φέρουν τὸν Δοῦκα Βιτυρίγου διὰ Βεβίλλης καὶ τὸν Δοῦκα Ἀγγίας δι' Ἀργεντοράτου εἰς τὴν Γαλλίαν· ἐπιφορτίζεται εἰς ἐκείνους, οἵτινες μὲ διηγήσεις καὶ εἰκασίας ἠγωνίσθησαν νὰ τὸν παραστήσουν κεφαλὴν τῆς συνωμοσίας· εἶναι τελευταῖον αἰώνιος ψόγος ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ ἀξιοτιμώρητον ζῆλον δὲν ἐπρόσμειναν τὰς προσταγὰς τοῦ αὐθέντου των πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀπο-

*) Memoires, écrits par Montholon, Tom. II, p. 276.

φάσεως τοῦ πολεμικοῦ δικαστηρίου· ὁ Δοὺξ ἔπεσε θῦμα τῶν τότε μηχανοῤῥαφιῶν." Μετὰ δεκαεννέα ἔτη, ὅταν ἡ νυκτερινὴ τραγῳδία ἐφωτίσθη ἀπὸ τὴν δυστυχίαν τοῦ Βοναπάρτου, ὁ στρατηγὸς Σαβαρῦς ἐξήγησε τὸ πρᾶγμα διὰ νὰ ἀθωωθῇ εἰς τὸ πρόσωπον ὅλου τοῦ κόσμου. Ἔδειξεν ὅμως, ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνος ἦτο, τὸν ὁποῖον ἐπιπλήττει ὁ Βοναπάρτης, ὅτι ἐξ ἀξιοτιμωρήτου ζήλου δὲν ἐπρόσμενε τὰς προσταγὰς τοῦ αὐθέντου. Τίς ὅμως εἶναι, ὅς τις ψευδῶς ἔκαμε τὸν Πρίγκιπα ἀρχηγὸν τῆς συνωμοσίας, ὁ βουλευτὴς Ῥεάλιος, ἢ ὁ λειτουργὸς Ταλλεϊράνδος, περὶ τούτου εἶπαν πολλὰς εἰκασίας καὶ κατηγορίας, κανεὶς ὅμως δὲν τὸ ἀπέδειξεν.

Ἡ παράβασις τῶν δικαίων τοῦ Γερμανικοῦ ἐδάφους ἠθωώθη ἀπὸ ἐπιστολὴν τοῦ Ταλλεϊράνδου πρὸς τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Βάδης, ὅτι τὸ κακούργημα, τὸ ὁποῖον τὴν ἔφερε, κατὰ τὴν φύσιν του ἐξαιρεῖ ὅλους τοὺς κοινωνοὺς ἀπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐθνικῶν δικαίων. Εἰς μάτην ἐπαρακίνησεν ἡ Ῥωσία καὶ ἡ Σβεκία τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν Γερμανίαν νὰ ζητήσῃ ἱκανοποίησιν. Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ἡ Γερμανία ἐφύλατταν σιωπὴν προσφορωτάτην εἰς τὰς σχέσεις των. Ἀλλ' ἡ Εὐρώπη δὲν ἦτο ἀκόμη δεδουλωμένη, καὶ ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἐπροσπάθει νὰ ἀσθενίσῃ τὴν ἐντύπωσιν· τὴν ὁποίαν ἐπροξένει ἡ αἱματοχυσία αὕτη, μὲ τὸ νὰ ἐδημοσίευσε τὴν μυστικὴν ἀλληλογραφίαν, τὴν ὁποίαν ἐκράτησε πολλοὺς μῆνας ὁ ἐν Μυνιχίᾳ Ἀγγλικὸς πρέσβυς Φραγκῖς Δράκιος μὲ τὸν Ἰακωβῖνον Μεὲν Δελετούχιον, τὸν ὁποῖον ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ ὄργανον κατὰ τοῦ Βοναπάρτου, καὶ ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ αὐτὸς ὑπόμισθος τῆς Βοναπαρτικῆς ἀστυνομίας. Διὰ παρόμοια σχέδια ἐκατηγορήθη μετ' ὀλίγον καὶ ὁ εἰς Στουτγαρδίαν Ἀγγλικὸς πρέσβυς Σπέγκερος Σμὶθ εἰς μίαν αὐθεντικὴν διήγησιν τοῦ Γαλλικοῦ ἀρχιδικαστοῦ. Καὶ οἱ δύω ἀνεχώρησαν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς πρεσβείας των μὲ ταχύτητα, ἥτις ἐμαρτύρει τὴν ὀλίγην πίστιν των εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἐθνικῶν δικαίων, τῶν ὁποίων αἱ βάσεις κατεσείσθησαν ὄχι ὀλιγώτερον

διὰ τόσων πολλῶν κακῶν σχεδίων παρὰ διὰ τῶν τολμηρῶν βιασμάτων τοῦ Βοναπάρτου.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἤρχισεν ἡ κρισολογία τῶν εἰς Παρισίους φυλακωμένων εἰς δικαστήριον σύνθετον ἀπὸ ἓξ ἄνδρας· ἀλλὰ πρὶν παρουσιασθῇ ἔμπροσθέν του ὁ Πιχεγρῦς εὑρέθη τὸ πρωῒ τῆς 6 Ἀπριλ. νεκρὸς εἰς τὴν κλίνην του. Ἐπνίγη κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Μηνύτορος ἰδιοχείρως του, κατὰ δὲ τοὺς τοῦ λαοῦ φήμας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ πλῆθος — ἐπίσης ἀποστρεφόμενον τὸν δυνατὸν μὲ τὴν γνώμην, καὶ ὑπουργοῦν μὲ λόγον καὶ ἔργον — ἐσυγκατατίθετο ἐθελουσίως, ἐπνίγη ἀπὸ τοὺς κωφοὺς θεράποντας τοῦ Ὑπάτου, ὡσὰν νὰ μὴ ἤθελεν ἢ νὰ μὴ ἐτόλμα ὅ,τι ἔκαμε κατὰ τοῦ λησμονηθέντος ἢ καταφρονηθέντος Πιχεγρῦ νὰ τὸ κάμῃ καὶ κατὰ τοῦ ἠγαπημένου ἀπὸ τὸν λαὸν Μορὼ *).

Εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν ἐβάλθη ὁ Βοναπάρτης περὶ τοῦ τί νὰ κάμῃ τὸν Μορῶν τοῦτον. Μ'ὅλον ὅτι ἐπεθύμει πολὺ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ἐπίσημον ἀντίζηλον κατὰ τὸ στρατηγικὸν κλέος — ἡ δημόσιος συμπάθεια ὅλων τῶν κλάσεων τοῦ λαοῦ ἐξεφράζετο τόσον ζωηρῶς ὑπὲρ τοῦ Μορῶ, ὥστε ἐπὶ τέλους ἐδίστασε νὰ στείλῃ εἰς τὴν Γυϊλοτίναν τὸν νικητὴν τῆς Ὀελλίνδας. Μετὰ πολλὰ συμβούλια τῶν κριτῶν καὶ τῆς κυβερνήσεως ἀπεφασίσθη τὴν 10 Ἰουνίου θάνατος μὲν εἰς τὸν Γεώργιον καὶ ἄλλους δεκαεννέα, διετὴς δὲ φυλακὴ εἰς τὸν Μορῶν καὶ ἄλλους τέσσαρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Πολιγνάκιος καὶ μία κοινὴ πόρνη. Ἐκ τῶν πρώτων ἠλεήθησαν ὀκτὼ, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκετο πάλιν καὶ ἕνας Πολιγνάκιος, ὁ δὲ Γεώργιος καὶ ἕνδεκα ἄλλοι ἐθανατώθησαν τὴν 25 Ἰουνίου. Ὁ δὲ Μορῶς μὲ πολλὰς μεσιτείας καὶ μὲ ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Βοναπάρτην ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἀμερι-

*) Ποτὲ δὲν ἐπιστεύσαμεν, οὐδὲ μετὰ τὰς πολλὰς βεβαιώσεις τοῦ Βοναπάρτου, ὅτι αὐτὸς ἐπρόσταξε τοιαύτην ἄχρηστον δολοφονίαν. Ἡ ζωγραφικὴ παράστασις τῶν περιστάσεων εἰς τὸν αὐτόχειρα φόνον τοῦ Πιχεγρῦ, τὸν ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ Μηνύτωρ, εἶναι Γαλλικὸς τρόπος.

κὴν, ὅπου ἀμέσως ἀπὸ τὴν φυλακὴν ὡδοιπόρησε τὴν 22 Ἰουνίου ἐλεούμενος ἀπὸ πολλοὺς ὡς θῦμα τῆς τυραννίας, τιμώμενος δὲ ἀπ' ἄλλους ὡς μάρτυς τῆς ἐλευθερίας. Δὲν ἔλειπαν καὶ τοιοῦτοι, οἵτινες ἐβεβαίοναν, ὅτι κυρίως δὲν ὑπῆρξε κἀνεὶς κίνδυνος διὰ τὸν Βοναπάρτην, καὶ ὅλη ἡ συνωμοσία ἐπλέχθη ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, ὁ Πιχεγρῦς καὶ ὁ Γεώργιος, καθὼς ὁ Δράκιος εἰς Μυνιχίαν, ἠπατήθησαν ἀπὸ δωροδοκημένους ἀστυνόμους, εἱλκύσθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐβάλθησαν εἰς κοινωνίαν μὲ τὸν Μορῶν διὰ νὰ φέρουν τὸν τελευταῖον εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐγκαλουμένων. Ἀλλ' ἐὰν τὸ τόσον ἀπίθανον ὑπῆρχε βέβαιον, μ' ὅλον τοῦτο ὁ Μορῶς δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἐλεύθερος ψόγου ἀπὸ τοὺς ἀπροληπτους, ἐὰν καὶ δὲν ἠγάπα τὴν Βοναπαρτικὴν κυριαρχίαν, ὅτι ἐπεθύμει τὴν πτῶσιν τῆς καθεστώσης τάξεως, ἐπεριωρίσθη εἰς τὰς πολιτικὰς θεωρίας του, ἐδείχθη ἀσθενὴς εἰς τὰς πράξεις του.

Ὁ λειτουργὸς Ἀδδιγκτὼν ἀναίρεσεν εἰς τὸ κοινοβούλιον μὲ σταθερότητα τὰς Γαλλικὰς κατηγορίας κατὰ τῆς Βρετανικῆς κυβερνήσεως, ὅτι ἔδωκέ ποτε προσταγὴν ἢ πληρεξουσιότητα τοιούτων ἐγχειρημάτων εἰς τοὺς πρέσβεις της τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὰς Γερμανικὰς αὐλάς. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸς δὲν εἶχε τοιούτων προσταγῶν εἴδησιν· ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ πολέμαρχος Λόρδ Ἀβεσκεσβούριος εἰς μίαν ἐγκύκλιον τῆς 30 Ἀπριλίου βεβαιόνει μὲν, ὅτι ἡ Ἀγγλία ποτὲ δὲν ἐμέθεξεν ἀπὸ φονικὰς ἐπιβουλάς· ἀπ' ἄλλου δὲ μέρους λέγει, ὅτι ἐὰν οἱ δυσαρεστημένοι τῆς Γαλλίας προσπαθοῦν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ἔχουν αἱ πολεμοφόροι δυνάμεις τὸ δίκαιον νὰ μεταχειρίζωνται τὰς ἐγχωρίους ἔριδας, καὶ ἡ Γαλλία ἤθελε κάμειν τὸ αὐτὸ εἰς τὴν Ἰρλανδίαν. Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ Ἀδδικτὼν στενοχωρούμενος ἀπὸ τὰς περιστάσεις καὶ ἀπὸ τὰς ἀντιθέσεις τοῦ Πίττ καὶ Φὼξ παρῃτήθη ἀπὸ τὴν λειτουργίαν. Τὴν 15 Μαΐου 1804 ἐστάθη πάλιν ὁ Πίττ εἰς τὸ πηδάλιον. Οἱ

φίλοι του ἐχαιρέτησαν τὸν ἀναστηθέντα ἀνδρειότατον γίγαντα, ἐνῷ ἡ Φωξικὴ ἀντίθεσις, ἥτις ἴδεν ὅτι ἠπατήθη εἰς τὰς ἐλπίδας νὰ λάβῃ τόπον εἰς τὸ νεοσχημάτιστον λειτουργεῖον, ἀνήγγελλε μέγαν ὄλεθρον, ἐὰν εἰς τόπον τῶν μέχρι τοῦδε στενοκαρδίων καὶ χαμερπῶν θεωριῶν δὲν ἐμβῇ πολιτικὴ μεγαλοκάρδιος. Ὁ Πίττ ὅμως ἐπεριπάτει τὸν συνειθισμένον δρόμον τῆς προτέρας του πολιτικῆς, ἥτις βέβαια δὲν ἦτο μεγαλοκάρδιος καὶ παράδοξος, ἀπέδειχνεν ὅμως τὴν ἀτέλειαν τοῦ προκατόχου του.

Τὴν μεταβολὴν τοῦ συστήματος ἐκατάλαβε πρώτη ἡ Ἱσπανία, τῆς ὁποίας τὴν φαινομένην οὐδετερότητα, βλαβερὰν καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπρόκρινεν ὁ Πίττ νὰ μεταβάλῃ εἰς φανερὸν πόλεμον. Τὸ δίκαιον ταύτης τῆς ἀποφάσεως ἔκειτο εἰς τὸν μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Γαλλίας δεσμὸν, καὶ εἰς τὸ τεράστιον ἀργύριον (μηνιαίως ἓξ μιλιόνια λιτρῶν), τὸ ὁποῖον ἐπλήρονεν ἡ Ἱσπανία εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' αἱ περιστάσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐκινήθη ὁ πόλεμος, ἔκαμαν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Πίττ νὰ τὸν παραστήσουν μὲ αἰσχρότατα χρώματα. Ἐπειδὴ ἡ Ἱσπανία δὲν ἠθέλησε νὰ χαλάσῃ τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας κοινωνίαν, ἐπροστάχθησαν οἱ Ἀγγλικοὶ τῆς θαλάσσης ἀγοὶ νὰ πιάσωσιν ὅλα τὰ Ἱσπανικὰ καράβια, ὅσα ἔφερναν ἐξ Ἀμερικῆς ἀργύριον. Τέσσαρες δὲ Ἱσπανικαὶ φεργάται ἐπιστρέφουσαι ἀπὸ τὸν ποταμὸν Πλάταν συνηντήθησαν εἰς τὰ νερὰ τῶν Γαδείρων μὲ τὸν Ἄγγλον ναύαρχον Μῶρον ἔχοντα καὶ αὐτὸν τέσσαρας φεργάτας. Ἴσοι πρὸς ἴσους ἀμυνόμενοι οἱ Ἱσπανοὶ, ἔκαυσαν μίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τετρακόσιοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐπέταξαν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ αἱ τρεῖς ἄλλαι ἐκυριεύθησαν. Ἐμπορεῖ τις νὰ στοχασθῇ πόσα καὶ ποῖα κατελάλησαν οἱ Γάλλοι τὸν Ἄγγλον λειτουργὸν, τὸν παραβάτην τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἐθνικῶν δικαίων. Ὁ Ἄγγλος ὅμως λειτουργὸς ἦτο πληροφορημένος, ὅτι ἔκαμε τὸ προσταζόμενον ἀπὸ τὸ δίκαιον τῆς ἀμύνης.

1831, Μαρτίου 12.